A. J. VAN DER AA,

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN,

BEVATTENDE

LEVENSBESCHRIJVINGEN

VAN ZOODANIGE PERSONEN, DIE ZICH OP EENIGERLEI WIJZE IN ONS VADERLAND HEBBEN VERMAARD GEMAAKT,

VOORTGEZET DOOR

K. J. R. VAN HARDERWIJK,

EN

D^R. G. D. J. SCHOTEL.

ONDER MEDEWERKING VAN DE HEEREN:

P. J. B. C. Robidé van der Aa, Prof. P. O. van der Chijs, W. Eekhoff, A. P. van Groningen, Dr. J. J. de Hollander, S. F. Klynsma, Kapitein P. A. Leupe, T. A. Romein, Jhr. J. W. van Sypesteyn, H. C. Rogge en Dr. J. J. Viotta.

ZEVENDE DEEL. LETTER I, J EN K.

HAARLEM,

J. J. VAN BREDERODE.

1862.

Steend. v. P. Blommers, te s Hage

Uitgave van J. J. van Brederode.

Hadr. Junius.

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

I.

IDDEKINGHE (PIETER REMBT VAN) werd in 1683 geboren te Groningen en was de zoon van Rembt Iddekinghe, burgemeester aldaar, en Maria Verucius. Na in 1719 tot raad zijner geboorteplaats verkozen te zijn, werd hij in 1739 burgemeester, bleef vervolgens in de aanzienlijkste ambten en werd in de meeste commissien in den Haag benoemd. Hij had een groot deel aan de omwenteling van 1747, en stond als een warm voorstander van den prins van Oranje bekend. In de onlusten te Groningen, in Maart 1748, ondervond hij dan ook deswege de genegenheid van het volk. Toen het oproer op het hevigst was zich naar huis begevende, werd hij door eene groote menigte gevolgd of liever gedragen. Een gedeelte van het volk drong mede binnen en wilde hem dwingen een geschrift te teekenen, dat hij voor het erfstadhouderschap zoude stemmen. Dit weigerde van Iddekinghe onverschrokken, zeggende: »dat doe ik nooit; schiet mij liever voor de kop; gij moet mij op mijn burgemeesterlijk woord gelooven;" waarop het volk terstond antwoordde: »als gij het daarop aanneemt, om het uwe toe te brengen, vader, zoo willen wij het gaarne doen." Met een onbeschrijfelijk gejuich en geroep van: vivat Oranje, vivat Iddekinghe, vader der stad, zonder wien ze reeds lang verzonken was," werd de burgemeester vervolgens naar het raadhuis teruggebragt. Men wilde niet dat hij te voet ging, en droeg hem als in zegenpraal op eenen stoel naar de vergadering, terwijl zij, die hem vooruitgingen, onophoudelijk riepen: »sta! ruim voor dezen waardigen burgervader."

Nog op andere wijzen ondervond hij 's volks genegenheid gedurende den duur des oproers, hetwelk eindelijk ook door zijn toedoen gestild werd. De gemoederen bleven evenwel onrustig, en toen in 1749 de aangestelde volmagten uit den burger- en boerenstand zich voor de licentiatie verklaarden (zoo noemde men de begeerde afzetting van de meeste regenten in het gewest) deed hij ter staatsvergadering het merkwaardige voorstel om de ambten neder te leggen en ter beschikking van den stadhouder te stellen. Hij werd echter later weder herkozen, en bleef in zijne bediening tot aan zijnen dood, die den 6den Julij 1758 plaats had. Bij de instelling van het jagtgerigt werd hij luitenant houtvester en in 1749 curator der Groningsche hoogeschool. Hij was gehuwd met Bartha Johanna Gerlacius, bij wie hij, onder andere kinderen, een zoon verwekte, die volgt.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1758. *b.* bl. 108; *Het beroerd Nederl.* D. II. bl. 109, 120, 122, D. III. bl. 155; Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 313; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 529, D. II. bl. 569; *Gron. Volks-Alm.* 1849. bl. 58, 59, 69, 141.

IDDEKINGHE (ANTON ADRIAAN VAN), zoon van den voorgaande, werd te Groningen in 1711 geboren en, na veelvuldige ambten bij opvolging waargenomen te hebben, tot burgemeester zijner geboorteplaats aangesteld. Als zoodanig nam hij belangrijke commissien in den Haag waar, en was zeer gezien bij den stadhouder Willem IV en later bij diens weduwe. Beiden bezigden hem tot het uitvoeren van aanzienlijke bezendingen en ambten, terwijl de prinses-gouvernante hem, benevens anderen, verkoos tot opvoeding van haren minderjarigen zoon Willem V.

Na in 1755 tot lid der Staten-Generaal aangesteld te zijn, bekleedde hij in 1782 het voorzitterschap en overleed den 28sten Februarij 1789. Hij werd in 1758 curator der Groningsche hoogeschool. Men wil dat hij in de vermaarde zaak van den hoogleeraar van der Marck (zie aldaar) misbruik maakte van zijn gezag. Hij was gehuwd met Quirina Jacoba van Persijn.

Zie Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 313; Stuart, *Vaderl. Hist.* D. I. bl. 524; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 528, D. II. bl. 596.

IDDEKINGHE (ARNOLD HENDRIK VAN) behoorde tot hetzelfde geslacht van de voorgaanden; hij nam als 1ste luitenant deel aan den veldtogt onder Napoleon naar Rusland in 1812 en sneuvelde, nalatende een zoon en eene dochter uit zijn huwelijk met Wilhelmina Catharina Adriana Piccardt.

Zie *Gron. Volks-Alman.* 1840. bl. 173.

IDEMA (EVERHARDUS), zoon van Petrus Idema, laatstelijk predikant te Opwierda, werd eerst in 1728 beroepen te Thesinge en van daar in 1750 naar Godlinse. Hij werd er in 1782 emeritus, overleed er den 27sten Maart 1783 oud ruim 84 jaren, en schreef:

Het aanvallig en glansig Cierbeeld der egte Zioniten, of verklaring van den XV Psalm, in predicatien, enz. Gron. 1740. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1728. *a* bl. 255, *b.* 126, 251, 1750, *b.* bl. 264, 515; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 70, 91, 105.

IDEMA (BERNHARD), geneesheer te Leeuwarden, maakte zich, in 1739 en 1740, bekend door zijn twist met andere geneeskundigen, in het bijzonder met den chirurgijn Roelof Roukema, over de vraag of de longenproef inderdaad bewees dat het kind na de geboorte had geleefd. Hij gaf tot dien twist aanleiding door zijne:

Gedachten over het drijven en zinken der longen van een nieuw geboren kind, Leeuw. 1739. 4°.

Voorts schreef hij de volgende werken:

Bijzondere gedachten over de geneeskonst en redenen waarom het best is dat een geneesheer de medicamenten zelfs uitkiest en prepareert, Leeuw. 1744. 8°.

Heelkundige proef van den Winddoorn, Leeuw. 1750. 8°.

Over de Beengezwellen en Spina Ventosa, Amst. 1750. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Haeser, *Leerb. der geneesk.*, *vert. door Dr. Israëls*, bl. 888, noot 10; *de Vrije Fries*, D. VIII. bl. 36.

IDEMA (PETRUS) geneesheer te Sneek, was een tegenstander van zijn bloedverwant in den twist over de longenproef. Hij schreef:

Korte en bescheidene aanmerkingen tegens en over de gedachten en den vervolg der gedagten van B. Idema, Leeuw. 1740. 4°.

Ontleedt- en Natuurkundige verhandeling van het oog, Leeuw. 1741. 4°.

Hij vervaardigde een grafschrift op Ds. Ibertus Fennema, emeritus predikant van Leeuwarden in 1750 overleden.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1750. *b.* bl. 504; Haeser, *Leerb. der geneesk., vert. door Dr. Israëls*, bl. 888, noot 10.

IDES (EVERT YSBRANDSZOON), ofschoon te Glückstadt geboren, willen wij van hem, als uit Hollandsche ouders gesproten, melding maken. Hij was, waarschijnlijk hier te lande verblijf houdende, in dienst geraakt van den Russischen czaar Peter I, en was in 1691 staatsraad in Russische dienst, toen hij namens zijnen meester als eersten ambassadeur naar Peking gezonden werd. Hij ondernam de groote reis op het geleide van de kaart van Noordelijk Rusland door Nicolaas Witsen vervaardigd, van wier naauwkeurigheid hij openlijk dankbaar melding maakte. Hij trok door Siberiën en Mongolye naar China en bleef tot 1695 aldaar. Toen in Rusland teruggekeerd, wordt zijn naam niet meer genoemd, dan alleen dat hij het opperbevel en oppertoezigt over het aanbouwen van schepen had. Of hij later naar Holland gekomen is, is niet bekend. Het verhaal zijner reize naar China zag op kosten van zijn vriend en begunstiger Witsen het licht onder den titel van:

Driejarige Reize naar China, te lande, door den Moskovischen Afgezant E. Ysbrandt Ides, Amst. 1710. 4°. ook in het Engelsch vertaald en in uittreksel opgenomen in de *Hist. Géner. des Voyages*, T. VII. p. 297—311.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Scheltema, *Peter de Groote in Holl. en te Zaand.* D. I. bl. 53, 78; Dezelfde, *Rusl. en de Nederl.* D. II. bl. 90—93; van Kampen, *Geschied. der Nederl. letter. en wetensch.* D. II. bl. 79; Dezelfde, *Geschied. der Nederl. buiten Europa*, D. II. bl. 405—407.

IDINAU (DONAES), of deze een Belg of Noord-Nederlander was, is ons niet gebleken. Hij is evenwel door den heer Willems, in zijne *Verhandeling over de Nederduitsche Tael- en Letterkunde opzigtelijk de Zuydelyke Provintien*, niet opgenomen. Van hem ziet het licht:

Lof van wiisheid ende goed geluck: Op drye hondert ghemeyne spreekwoorden in rijme gestelt, door Donaes Idinau, Liefhebber der dichten die stichten, Antw. 1606, langw. 16°.

Over den inhoud van dit werkje is uitvoerig gehandeld door onzen voorganger.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

IDSERTS (PIETER) of Portier, leefde te Franeker in het midden der achttiende eeuw, waar hij het beroep van tegelschilder uitoefende. Hij was een vaardig teekenaar van schepen en watergezigten, meest naar de natuur in Friesland geteekend.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Scheltema, *Mengelwerk*, D. III. St. III. bl. 225; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

IDSINGA (VAN), kapitein ter zee, wiens voornaam ons onbekend is, had, bij het eskader van den schout bij nacht N. Boudaan, het bevel over de *Phoenix* van 40 stukken, en bragt het zijne toe ter beveiliging der Nederlandsche koopvaarders. Deze expeditie was in 1755. In 1777 kommandeerde van Idsinga de *Eendragt* van 24 stukken, bij het smaldeel van den schout bij nacht P. H. Reijnst, naar de Middelandsche zee gezonden ter beteugeling der Maroccanen, van wie men eene nieuwe vredebreuk wachtte. In 1780 was hij kapitein op de *Princes Frederica Sophia Wilhelmina* van 54 stukken, onder den vice-admiraal A. Hartsinck, bestemd naar de Noordzee. Zijn verder bedrijf is ons niet bekend.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.*, D. V. bl. 299, 398, 672.

IDSINGA (A. VAN) schreef:

Vertoog ter aanwijzing van het zekere middel, waardoor de zeeman in ieder nacht zijne ware lengte kan te weten komen, Franek. 1793. 8°. 3 stukk.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*

IDSINGA (SACO HARMEN VAN) zag den 10den Februarij 1714 het levenslicht te Harlingen, alwaar zijn vader, Arnold, secretaris was; zijne moeder heette Sjoerdje van Haersma. Reeds op zeventienjarigen leeftijd begaf hij zich aan de hoogeschool van Franeker tot de studie der regten, en genoot aldaar voornamelijk het onderwijs der hoogleeraren Dominicus Balck en Abraham Wieling, onder welken laatsten hij in 1736 eene dissertatie over het pandregt openlijk verdedigde, nadat hij reeds in het vorige jaar den graad van kandidaat in de regten had verkregen.

Het is ons onbekend, waarom hij niet promoveerde; want dat het hem daartoe niet aan de noodige kundigheden ontbrak, getuigen zoowel zijne voortreffelijke geschriften over het oude Romeinsche en Nederlandsche regt, als de omstandigheid, dat de academische Senaat hem in 1741 aan de curatoren der Friesche hoogeschool aanbeval, om hem in de plaats van den te vroeg aan de wetenschappen ontrukten George d'Arnaud tot hoogleeraar in de regten aan te stellen. De keus der curatoren viel echter niet op hem, evenmin als later te Harderwijk, toen hij in 1744 voor dezelfde betrekking bij de Geldersche hoogeschool in aanmerking kwam.

Idsinga bekleedde inmiddels een post bij het venduhuis te Harlingen, en deze betrekking noopte hem tot de uitgave van zijn geschrift: *Kort vertoog over de Friesche Havenpachten, waarin wordt aangetoond, dat eene gedrukte negotie moet afnemen en dat integendeel de aanmoediging van dezelve een land doet bloeijen.* (Harl. 1744. 4°.)

Daar hij zich in dit werk krachtig tegen deze bij het volk zoo gehate pacht verzette, viel de keus der Harlinger burgerij in de eerste plaats op hem, toen zij tijdens de onlusten van het jaar 1748 acht en vijftig gecommitteerden naar Leeuwarden afvaardigde, om van de Staten van Friesland het erfelijk stadhouderschap, de afschaffing der pachten en het herstel der oude wetten te eischen. Deze deputatie werd door de Leeuwarder burgerij in triomf ingehaald en zeven hunner voor de Gedeputeerde Staten toegelaten, bij welke gelegenheid Idsinga namens de anderen het woord voerde. De redevoering, die hij toen uitsprak, wordt, even als de schriftelijke memorie die hij ter zelfden tijd overlegde, gevonden in *het verward Friesland*, bl. 13 en volg. Eveneens behoorde hij in de maand September van hetzelfde jaar tot degenen, die de afgevaardigden van prins Willem IV verzochten, om hun de grieven van het volk bloot te leggen.

Het was waarschijnlijk ten gevolge van het aandeel dat Idsinga in deze onlusten had, en van zijnen daarbij betoonden ijver voor het huis van Oranje, dat hij, nadat dezelfde omwenteling in de provincie Groningen haar beslag had gekregen, in 1749 tot raadsheer in het hooge Geregtshof aldaar werd aangesteld. In deze betrekking schreef hij verschillende werken over het Nederlandsche staatsregt en werd daardoor in een pennenstrijd gewikkeld met den Leeuwarder regtsgeleerde B. van Greven, waarin hij zich door zijne buitengewone heftigheid, even als later in een geschil met de Staten van Friesland, ongunstig voordeed.

Idsinga had voor zijn zoon een beurs uit het St. Christoforileen verzocht, waarop hij meende aanspraak te hebben, en toen hem dat door de Gedeputeerde Staten geweigerd was, diende hij een smeekschrift aan den stadhouder in, waarbij hij de regtspraak van Gedeputeerden met die der inquisitie vergeleek.

De Staten van Friesland verzochten bij brief van den 11den Maart 1774 die van Groningen, Idsinga voor deze beleediging in regten te vervolgen, en dreigden, zoo aan dit verzoek geen gehoor gegeven werd, hem, zoo hij in Friesland kwam, gevangen te nemen en zich op zijne goederen in die provincie te verhalen. De Groninger Staten veroordeelden den 18den Julij 1776 Idsinga tot de verklaring, dat indien hij de Friesche Staten beleedigd had, zulks zijne bedoeling niet geweest was. Deze laatsten waren zeer ontevreden over dit vonnis, waarbij de waarheid der beleediging in twijfel getrokken werd; de zaak schijnt echter geen verder gevolg te hebben gehad, misschien wel daar Idsinga kort daarna in 1779 overleed. Hij was in 1750 gehuwd met Johanna Catharina Knock, die hem vijf kinderen schonk.

Behalve het reeds genoemde werk zagen van hem het licht de volgende geschriften, waarvan de Latijnsche ook in Duitschland naar verdienste werden geschat.

Disputationis Juridicae de Mutuo et veteri Litterarum obligatione pars prima, Fran. 1736. 4°.

Variorum Juris Civilis liber singularis, quo leges quaedam Regiae et Decemvirales, tum Pandectarum et Codicis, illustrantur, explicantur, Harl. 1738. 4°.

Het Staatsregt der vereenigde Nederlanden, vertoond volgens de Geschiedenissen der stad Groningen, onder de Bisschoppen van Utrecht en volgende Princen van 't midden der XI tot het einde der XVI Eeuw, eerste deel, Leeuw. 1758, 2de deel ald. 1765. fol.

Antwoord aan den WelEdelen Gestrengen Heer B. van Greven, J. U. Dr. en Ammunitiemeester in Frieslandt, op zijn WelEd. Gestr. tweede Brief rakende de weerdigheid van het volmagtschap ten Landsdage, en de Bevrijding der kinderen uit de Vaderlijke Magt in Frieslandt, Leeuw. 1759. 8°.

Bedenkingen over de leezing, het verstand en den zin van 't Selwerder Landreght, II Boek, Artikel XXIX. In de *Werken van het Genootschap: Pro Excolendo Jure patrio*, D. I. bl. 159—318. Gron. 1773. 8°.

Zedig en vrijmoedig onderzoek of de Volmagten ten Landtsdage in Frieslandt, volgens de fundamentele wetten van die Provincie en de procuratien, welke jaarlijks aan de volmagten gegeven worden, tot het exerceren van criminele Jurisdictie geregtigd en bevoegd; en de tegens hem genomene Decreten met de regels van Justitie overeen te brengen zijn met enige reflexien, over de algemeene pligten der overheden en rigters enz. Gron. en Amst 1777. fol.

Voorts eene *Verhandeling over de invoering van het Justiniaansche regt in Friesland*, die reeds in 1766 het licht zag.

Ook bestaat van hem in handschrift:

Korte inhoud van een Discours over de Regeering der Vereenigde Nederlanden en van de Hooge Collegien in dezelve, in 't breede ingesteld door den Heer Simon van Slingeland. Met eenige bijvoegingen, ophelderingen en aanmerkingen vermeerderd.

Zijne eigene levensbeschrijving komt voor in de *Voorrede* van het *zedig en vrijmoedig onderzoek.*

Zie, behalve deze, van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. XX, bl. 198 en volgg.; Saxe, *Onom. Liter.* T. VI. p. 562; Scheltema, *de uitrust. en ondergang der onoverw. vloot*, bl. 300; van Kampen, *Bekn.*

geschied. der Ned. lett. en wetensch. D. III. bl. 149, 150; de Wal, *Orat. de clar. Fris. Jurecons*, p. 60, *Annot.* 317, 449; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogensch.* D. II. bl. 161, 162; van der Chijs, *de Munten van Friesl., Gron. en Drenthe*, bl. 475, 643.

IDSINGA (Balthazar Daniel van), zoon van Meinert Johan van Idsinga, gouverneur van Amboina, werd te Batavia in 1745 geboren. Van 1767 tot 1795 was hij in en van wege Groningen in vele gewigtige betrekkingen geplaatst, zoo als in die van geldregts-heer, van ontvanger der executoriale verkoopingen, consignatie- en sequestratie-penningen bij de justitie-kamer van Stad en Lande, van gezworen raadsheer der stad Groningen. Hij werd van wege die stad en provincie afgevaardigd ter vergadering van de Staten-Generaal, was lid van het provinciaal bestuur der provincie, in 1803 van het departementaal bestuur van Stad en Lande, en in 1815 burgemeester van Groningen. Hij was als staatsman, geleerde en christen algemeen bemind en geacht, en maakte zich jegens het lager onderwijs zeer verdienstelijk. Zijne woning is nog bekend onder den naam van Idsinga's Hof.

Zie Kobus en de Rivecourt, *Beknopt Biogr. Woordenb.* door ons hier gevolgd.

IDSINGA (Wilhelmina Geertruida van), dochter van Johan van Idsinga, griffier der Staten, en Tjebje Heymans, geboren te Leeuwarden den 10den November 1788, beoefende op eene verdienstelijke wijze de teeken- en schilderkunst, eerst onder de leiding van den heer Baar van Slangenburgh, en vervolgens onder die van den portretschilder W. B. van der Kooi. Zij vervaardigde keurige teekeningen naar schilderijen en portretten naar het leven, en zou waarschijnlijk, indien haar langer leven vergund ware geweest, tot eene zeer volkomene trap in de kunst gestegen zijn. Zij overleed te Leeuwarden den 3den Mei 1819, en voegde bij haar kunsttalent eene edele en deugdzame gemoedsgesteldheid, welke haar aller achting deed verwerven. Verscheidene van hare kunstwerken zijn door haren vader gelegateerd aan het Old-burger-weeshuis te Leeuwarden.

Zie *Algem. Konst. en Letterb.* 1819. D. I. bl. 338; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

IDSKEN (H.) schreef:

Kragtige en welmeenende roeping Gods, Amst. 1728. 8°. 2 deelen.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Boek.*; Arrenberg, *Naaml. van Boek.*

IDZAERDA (Baerte van) was de zoon van Haicko Meinis en Imck Rommarts, en werd, in 1528, waarschijnlijk in het dorp Ter Idzert, waarvan hij zijn naam had, geboren. Voor regtsgeleerde opgeleid, verkreeg hij den doctoralen graad, teekende het verbond der edelen, en zag zich bij de oprigting van het collegie van Gedeputeerde Staten van Friesland, in 1572, tot een van deszelfs leden aangesteld. Als zoodanig was hij de zijde van den prins van Oranje toegedaan, en een der eersten in Friesland, die den grondslag der vrijheid aldaar gelegd hebben. Hij stond tevens in zoo groot aanzien, dat in den twist tusschen Joost van Schouwenburg, stadhouder van Friesland, en Dirk van Bronkhorst, heer van Nedermormter, hij mede tot scheidsman werd aangesteld. Eerstgenoemden bleef hij een voornaam raadsman, die hem in het nieuw opgerigte Hof van Friesland tot raadsheer aanstelde, in welke waardigheid hij in 1578 hersteld werd. Hij werd in dat jaar met Douwe Sixma wegens Friesland afgezonden om de Unie van Utrecht te sluiten, en teekende dezelve ook op den 23sten Maart van dat jaar. Hij kreeg in 1580 last om het kasteel van Staveren te doen slechten, kantte zich zonder schroom tegen de verraderlijke pogingen van den graaf van Rennenberg, en werd in 1589 tot raad in het Hof van Friesland benoemd. Zijne bekwaamheden als zoodanig werden niet miskend, daar hij in 1602 met Gellius van Hillema benoemd werd tot het zamenstellen van de eerste lands-ordonnantie. Hij stierf den 14den Mei 1603 en werd in de kerk van het dorp Ter Idzert, in welks nabijheid hij woonde, begraven en zijn grafzerk met een opschrift voorzien. Hij was gehuwd met Magdalena Rommarts, weduwe van Jakob Franszen, die den 9den Mei 1584 overleed, na hem te hebben geschonken een zoon, die volgt, en drie dochters, waarvan Imck gehuwd was met den vermaarden Johan van de Sande, en Tintje met Hessel Bootsma, grietman van Idaarderadeel.

Zie Winsemius, *Chron. van Friesl.* bl. 622, 624, 629, 632; Bor, *Nederl. Oorl. B.* VI. bl. 279, (384) B. XIII. bl. 81 (21) 87 (30); Te Water, *Hist. van het verbond der Edel.* D. III. bl. 395—397; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 530, 531, D. II. bl. 596; de Wal, *Orat. de clar. Fris. Jurecons.* p. 11, *Ann.* p. 19; Diest Lorgion, *Geschied. van de Kerkherv. in Friesl.* bl. 120, 122.

IDZAERDA (Meintje), zoon van den voorgaande, studeerde te Cambridge in de regtsgeleerdheid, was reeds in 1592 volmagt ten landsdage en werd den 14den Maart 1600 tot grietman van Weststellingwerf aangesteld. Hij was tijdens het handelen over het bestand met Spanje in 1607 lid der Staten-Generaal en in 1615 mede lid van Gedeputeerde Staten van Friesland. Hij overleed te Dordrecht in 1618, woonde te Ter Idzert en was gehuwd met His, dochter van Homme van Harinxma en Doed Mockema, waarbij hij vijf kinderen verwekte, onder anderen een zoon, Homme genaamd, die den 23sten September 1619 grietman werd in de plaats van zijnen vader, in 1620 lid was van provinciale Staten en als zoodanig de lijkstatie van graaf Lodewijk bijwoonde.

Meintje Idzaerda ligt vermoedelijk in de kerk te Ter Idzert begraven; althans vindt men er ter zijde van den predikstoel een steen in den muur gemetseld, waarop men leest: *Meinardus ab Idsarda, bis Frisiae Novemvir annos* XIX *mensis* II *Stellingwerfus occident. praesuit ad Synodum Nationalem Dordac. deligatus ibidem morbo corruptus* a°. 1618, dat is: Meintje Idzaerda, tot tweemalen toe negenman voor Friesland, is 19 jaren en 11 maanden grietman van Stellingwerf geweest, en naar de Synode Nationaal te Dordrecht afgevaardigd, aldaar gestorven.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edelen*, D. III, bl. 397; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 402, 403: *de vrije Fries*, D. VIII, bl. 126—133, alwaar het door hem aangelegde album beschreven is.

IEDEMA (P. L.) was in de achttiende eeuw boekverkooper te Leeuwarden, en onderscheidde zich evenzeer door groote boekenkennis als door de dwaasheid der volgende geschriften, welke hij uitgaf:

Guldenspiegel der Friesche Regten: ofte ene algemene klene Corpus Juris. openleggende fele publike criminele, en ciwile delicten, Leeuw. 1791. 4°.

Achteraan is geplaatst:

Toegewelike Toneelproewe. ofte een uittrekkelik algemeen sedesporend, en oordeelkundig A. B. C: sinnebeeldig op historische ordere beraamt, en met een Foorberigt tot aanleidinge der Nederduitsche Maatstiil, ofte klankredekunde pralende is, Leeuw. z. j. (1791) 4°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.*, D. I. b. bl. 119. D. II. bl. 156; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

IEKERMAN (Adrianus) schreef een tienregelig Latijnsch eervers vóór Ampzing's *Beschrijv. ende Lof der stad Haerlem.* (1628).

Zie dat werk.

IKEN (Conradus), geboren te Bremen in 1689, was de zoon van een raadslid aldaar. Hij studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid en verkreeg er de doctorale waardigheid, waarna hij in 1714 als predikant beroepen werd te Lopik en Kabauw en in 1716 te Zutphen.

Nauwelijks drie jaren aldaar het Evangelie verkondigd hebbende, werd hij in October 1719 in zijne geboorteplaats beroepen in de St. Stephens-kerk en tevens in 1723 tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en Oostersche talen aangesteld. Hij bedankte in hetzelfde jaar voor eene beroeping naar 's Gravenhage, in 1734 voor den professoralen leerstoel te Utrecht en bleef te Bremen met roem zijn ambt waarnemen tot aan zijnen dood, die den 30sten Junij 1753 plaats had. Als godgeleerde en Oostersch taalkundige verwierf hij zich naam door de volgende werken:

Thesaurus novus theologico-philologicus, seu sylloge dissertationum exegeticarum ad selectiora atque insigniora Veteris et Novi Testamenti loca a theologis praestantibus relictarum, ex museo Th. Hasaei et Conr. Ikenii, Lugd. Bat. 1732. fol. 2 vol.

Antiquitates hebraicae, secundum triplicem Judaeorum statum, ecclesiasticum, politicum et aeconomicum, breviter delineatae, Bremae, 1732. 8°, ibid. 1735. 1741, 1752.

Tractatus Talmudicus de cultu quotidiano templi, versione latina donatus est notis illustratus, Bremae, 1736. 4°.

Dissertationes Philologico-Theologicae in diversa sacri Codicis utriusque Testamenti loca maximam partem nunc primum in lucem editae, Lugd. Bat. 1749. 4°. 2 volum.

Harmonia Historiae perpessionum etc.; dat is Harmonie ofte overeenstemming der lijdens-geschiedenis des Heeren Jesus Christus; andermaal uitgegeven, met eene Harmonie der geschiedenis van 's Heilands opstanding en derzelver gevolgen, zaamgestelt door Johannes Hermannus Schacht, predikant te Ter Aa, Utr. 1758. 4°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1716. *a.* bl. 581, 1719. *b.* 487, 1720 *a.* bl. 237, 359, 1723. *a.* bl. 502. *b.* bl. 111, 237, 1734. *b.* bl. 371, 495, 1753. *b.* bl. 658, 659, 1759. *a.* bl. 446; de Jongh, *Naaml. der pred. van Gelderl.* bl. 336; Saxe, *Onom. Liter.* T. VI. p. 372, 719, 720; Ferwerda, *Catal. Univers*, D. I. St. III. bl. 91, 92; *Biograph. Univers.* T. X. p. 71.

IKES (A.) schreef eene *Lijkklacht over Lucas Schermer.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

ILBERI (Alegunda) was gehuwd met Albertus Alberthoma, predikant te Leeuwarden (zie aldaar) en beoefende met haren echtgenoot de dichtkunst. Zij gaf in het licht:

Verademingen eener vermoeide ziele in de woestijne dezer wereld, Leeuw. 1736. 8°.

De gouden keten der Goddelijke Waarheden, in rijm, Gron. 1738. 8°.

De Catechismus berijmd, Gron. 1739. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. I; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; van Leeuwen, *Cat. der provinc. Bibl. van Friesl.* 2de gedeelte, bl. 257; Witsen Geijsbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.* artik. Alberthoma.

ILPENDAM (Jacob van) of, zoo als hij zijnen naam plagt te schrijven, Jaecques de IJlpendam, werd geboren te Heemstede. Omtrent zijn geslacht zijn geene bijzonderheden bekend. Niet onwaarschijnlijk is de gissing, dat hij een bastaard was uit den huize van Egmond, aan welke de heerlijkheid Ilpendam in de zestiende eeuw toebehoorde, en dat hij daaraan zijnen naam ontleend had.

Hoe dit zij, zeker is het dat hij geheimschrijver van Hendrik van Brederode was en behoorde tot het verbond der edelen, welks belangen hij met uitstekenden ijver behartigde. Dit kostte hem echter het leven. Namens de verbondene edelen naar Friesland gezonden, om aldaar de belangen van het verbond voor te staan, werd hij, op last van den graaf van Aremberg, ten huize van Sjoerd Beyma gevangen genomen, en, tegen het verleende vrijgeleide, in de gevangenis geworpen. Nadat Beyma, Galama en de gebroeders Batenburg den vijand mede in handen gevallen waren, werd van Ilpendam eerst naar Harlingen gevoerd en jammerlijk gepijnigd; vervolgens overgebragt naar Vilvoorden, werd hij door Alva op den 28sten Mei 1568 ter dood verwezen, waarna hij den 1sten Junij daaraanvolgende te Brussel onthoofd werd. In de sententie over hem uitgesproken wordt hij beschuldigd niet alleen het verfoeijelijke en gruwelijke verbond en eedgenootschap der edelen geteekend te hebben, maar ook dat hij met geloofsbrieven van graaf Lodewijk van Nassau en des heeren van Brederode zich vervoegd had bij de verbondene edelen van Friesland, en aldaar op last van van Brederode gekomen was om die edelen, volgens den raad des prinsen van Oranje, te bewegen, dat zij, ter naaste staatsvergadering, in welke hij ook zelf met zijnen lastbrief verscheen, zouden voorslaan en verzoeken het gebruik der Augsburgsche belijdenis. Dit laatste lijdt, zegt de heer te Water, eenige bedenking, indien men de tijdsomstandigheden van 1567 in aanmerking neemt.

Zie Bor, *Ned. Oorl.*, B. III. Il. 120 (170); Winsemius, *Chron. van Friesl.* bl. 536, 538; *Sent. van den Hert. van Alva*, bl. 72, 73; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 126, 128, 222, 271; Te Water, *Hist. van het verb. der Edel.* D. I. bl. 95, D. III. bl. 397—400, D. IV. bl. 459.

ILPENDAM (Jacob Claesz van). Zie CLAESZ (Jacob).

ILST (Martinus) of van Ylst, in Friesland geboren, was waarschijnlijk monnik in het Karmelieter klooster te Ylst in Friesland en leefde omstreeks het jaar 1500. Hij schreef:

Elogia et Encomia Nobilium in Frisia.

Historia factionum sub Anarchia.

Deze werken zijn niet uitgegeven; maar het tweede genoemde zal de kronijk zijn, waarvan Schotanus zegt het handschrift gebruikt te hebben voor de zamenstelling zijner *Geschiedenissen van Friesland.*

Zie dat werk, *Voorrede*, bl. 2; Suffridus Petrus, *de Scriptor. Fris.* p. 127, 128.

IMBIZE (Jan en Willem van). Zie HEMBYZE (Jan en Willem van)

IMHOFF (Gustaaf Willem, baron van) werd in 1705 te Leer aan de Eems in Oost-Friesland geboren. Hij was de zoon van Willem Hendrik, baron van Imhoff, geheimraad van den vorst van Oost-Friesland, drossaard van Leer en Leeroord, en van Isabella Sophia Boreel. Op twintigjarigen leeftijd vertrok hij met het schip *Cockenge* als tweede kommies der Oost-Indische Compagnie naar Batavia, alwaar hij in 1725 aankwam en, in 1730, tot waterfiscaal werd benoemd. Uit hoofde zijner ongemeene bekwaamheden zag hij zich reeds in 1733 tot extra ordinair raad van Indië en in 1736 als gouverneur van Ceilon aangesteld. Ter laatstgemelde plaatse rigtte hij eene boekdrukkerij op, en deed daar, ten behoeve der eilanders den Bijbel in de Cingalesche taal verschijnen. Hij deed ook het Gebed des Heeren in de Malabaarsche taal drukken, deelde onder de Malabaren en Cingalezen een aantal gebedenboeken uit, en vermaande hen om als goede Christenen te leven. Door vriendschap aan te knoopen met den keizer van Candy, liet hij bij zijn vertrek naar Nederland in 1737 de zaken op Ceilon in beter staat achter, dan hij ze gevonden had.

In het vaderland teruggekeerd, deelde hij aan de bewindhebbers der maatschappij verscheidene ontwerpen ten haren beste mede, en zoo zeer stelde deze zijne diensten op prijs, dat zij hem als gewoon raad weldra weder naar Batavia terug zonden. Aldaar aangekomen haalde van Imhoff zich den haat van den gouverneur-generaal Valkenier op den hals, ten gevolge van verschillende veranderingen die, tegen diens belangen, door hem gemaakt waren. Valkenier zocht zulks op van Imhoff te wreken, en meende daartoe goede gelegenheid te hebben, bij den geweldigen moord der weerlooze Chinezen te Batavia. Hij beschuldigde hem, en nog twee andere raden, dat hij in het oogenblik des dringenden gevaars van binnen eenen uitval gedaan had en de Buiten-Chinezen zonder noodzakelijkheid had vervolgd, van het hem toevertrouwde gezag misbruik had gemaakt en een plan had beraamd om den gouverneur af te zetten en naar het vaderland terug te zenden. Ten gevolge van die beschuldiging werd van Imhoff in hechtenis genomen en naar Holland opgezonden. De bewindhebbers der maatschappij hadden evenwel geheel andere gedachten over hem. Hij werd in zegepraal ontvangen, en nadat zijne zaak onderzocht was en hij zonder eenige schuld was bevonden, aarzelden zij niet, om, toen Valkenier op zijn verzoek was ontslagen, Imhoff in zijne plaats naar Batavia te zenden. Deze had aan bewindhebberen zijne *Beschouwingen over den tegenwoordigen staat der Maatschappij* ter hand gesteld, die aantoonden, hoe volstrekt noodzakelijk hervormingen in het bestuur waren.

Met een opzettelijk daartoe gebouwd groot oorlogschip *de Hersteller* genaamd, een wenk van hetgeen men van den nieuwen landvoogd verwachtte, vertrok van Imhoff den 29sten October 1742 uit Texel naar Batavia, waar hij den 22sten Mei 1743 aankwam en dadelijk maatregelen nam om de vervallene zaken te herstellen en allerwege verbeteringen in te voeren. Daartoe ontzag hij geene moeiten, en bezocht in persoon de plaatsen waar dezelve moesten tot stand komen. Het spreekt van zelf dat wij in een klein bestek geen naauwkeurig overzigt kunnen geven van hetgeen er gedurende zijne zevenjarige regering plaats had, of van het goede dat door hem werd tot stand gebragt. Volgen wij hier de woorden van den heer van Kampen, dan speelde van Imhoff overal de schoone rol van bevrediger. Aan de ingezetenen werd eene meerdere vrijheid van handel toegestaan, zoover dit met het nog altijd strenge monopolie bestaanbaar was; de Chinezen werden weder toegelaten en hervatteden, onder het minzaam en regtvaardig bestuur van van Imhoff, hun vorig bedrijf; met de rijke Amerikaansche bezittingen van Spanje, bepaaldelijk met Mexico, trachtte hij handels-betrekkingen te openen, welke voor het vaderland eene onuitputtelijke bron van welvaart zouden geweest zijn, doch die door de waakzaamheid en klagten van Spanje te niet liepen. Hij wist voorts het gezag der maatschappij bij de inlandsche vorsten zeer goed te handhaven, blijkens het smoren van den opstand van een vorst van Madoera, ten gevolge waarvan dit geheele eiland in het bezit der O. I. Compagnie kwam (1747); wier grondgebied op Java gedurende zijn bestuur

ook nog aanmerkelijk vermeerderd werd door de toevoeging van het groote rijk van Mataram, hetwelk door den soesoehoenan (keizer) Pakoe Boewana II bij testament aan haar vermaakt werd (1749) en waaruit later de rijken van Soerakarta en Djokjokarta zijn ontstaan (1755). Het was van Imhoff eindelijk aan wien de hervormde kerk in Indië groote verpligtingen had, en aan wien men de belangrijke aanleg van *Buitenzorg* te danken had, waar hij eene woning stichtte en een kanaal begon aan te leggen, om die gezonde en vruchtbare streek te ontginnen.

Na nog door prins Willem IV, bij zijne verkiezing tot hoofd der Oost-Indische Maatschappij, in het algemeen bewind bevestigd en tevens in 1748 tot generaal der infanterie aangesteld te zijn, overleed van Imhoff op den 1sten November 1751, te Batavia, waar hij in de Hollandsche kerk met vorstelijke statie werd ter aarde besteld, en waar zijn naam nog lang in zegening bleef als van een der beste hoofdbestuurders van onze overzeesche bezittingen.

De afbeelding van van Imhoff ziet op meer dan eene wijze het licht. Hij was gehuwd met Catharina Magdalena Huijsman, vrouwe van den Hill. Zijne nagedachtenis wordt bewaard door eenen prachtigen gedenkpenning, op zijn vertrek uit Texel vervaardigd, en door eene kleine medaille, bij gelegenheid van zijne inhuldiging te Batavia geslagen. Op de laatste wordt zulks op den 26sten Januarij 1743 gesteld.

Zie (du Bois) *Vies des Gouvern.* p. 248—257, achter welk werk veelal zijne *Beschouwingen* vertaald zijn medegedeeld; Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XXI. bl. 226—229; van Kampen, *Gesch. der Nederl. buiten Europa.* D. III. bl. 31—34, 42—79, 173; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. II. bl. 674—649; Ypeij en Dermout, *Geschied. der Herv. Kerk in Nederl.* D. III. bl. 395—397; Nieuwenhuis, *Woordenb. Aanhangs.*; Engelberts Gerrits, *Biogr. Handwoordenb.*; Teenstra, *Bekn. beschr. van de Ned. Overz. bezitt.* bl. 79, 269, 271, 324, 611, 641; *Vervolg op van Loon beschrijv. der Nederl. Hist. penn.* N°. 169, 178; Muller, *Cat. van Portrett.* Dezelfde, *Cat. van Boek. over de Ned. bezitt.* enz. bl. 34, alwaar een fraai handschrift in folio vermeld wordt, getiteld: *Dagelyksche aanteykeninge van het voorgevallene gedurende de reyse van den Gouverneur Generaal G. W. van Imhoff naar Java's Oost-Cust in het voorjaar* 1746; *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië, Nieuwe Volgreeks*, D. II. bl. 361—371; uit medegedeelde berigten aangevuld.

IMHOFF (Gustaaf Willem baron van), kleinzoon van den voorgaande en zoon van den kolonel Jan Willem, baron van Imhoff, en van Christina Emerence Lewe, dochter van Berend Lewe van Aduard, generaal en gouverneur van Sluis in Vlaanderen, werd te Groningen op den 20sten November 1767 geboren. Voor de staatkundige loopbaan bestemd, werd hij in December 1781 student aan de hoogeschool in zijne geboorteplaats, op welke hij, na volbragte studiën, in Junij 1788 den graad van meester in de beide regten verwierf.

Bij de eerste komst der Franschen hier te lande, tijdens de omwenteling van 1795, bekleedde van Imhoff den post van ordinaris gedeputeerde ter vergadering van de Staten-Generaal van wege Stad en Lande. Daar hij zich echter met het toenmalig stelsel der regering niet kon vereenigen, leefde hij van 1795 tot 1802 als ambteloos burger; doch toen in het laatstgemelde jaar de regering tot gematigder stelsel teruggekeerd was, nam hij de betrekking van secretaris van den toenmaligen Raad van Finantiën in de provincie Groningen aan en bleef als zoodanig werkzaam tot in 1807.

Ongeveer een jaar daarna werd van Imhoff door koning Lodewijk tot lid van den Staatsraad benoemd, en na de inlijving in het Fransche keizerrijk zag hij zich door Napoleon tot lid van het Wetgevend Ligchaam te Parijs aangesteld, na vooraf van het Wetgevend Ligchaam van Holland een blijk van vertrouwen te hebben ondervonden, doordien hetzelve hem benoemde in de bekende commissie van vijftien personen, welke, op aanschrijving van den Franschen keizer, naar Parijs gezonden werd, om de organisatie der Hollandsche departementen te helpen regelen. Zijn als zoodanig gehouden gedrag verwierf hem de goedkeuring van zijne vorsten, en hij zag zich eerst door koning Lodewijk met de orde van de Unie en, bij het vertrek van dezen, door Napoleon met die van de Réunie begiftigd.

Na de omwenteling van 1813 was van Imhoff lid der staatscommissie aan welke de taak was opgedragen van het vervaardigen en zamenstellen der Grondwet, en bij besluit van den 6den April 1814 werd hij benoemd tot gouverneur van de provincie Groningen, welke waardigheid hij den 28sten daaraanvolgende aanvaardde.

Het was vooral in laatstgenoemde betrekking dat van Imhoff niet alleen het gewest, aan welks hoofd hij stond, maar ook het geheele vaderland duurzaam aan zich verpligtte. Niet mogelijk is het in weinige regels hier een overzigt te geven van al het goede door hem tot stand gebragt. Gedurende de zestien jaren, tot op den laatsten dag van zijn leven, waren hem 's volks belangen dierbaar, en waar hij slechts kon, en voor wie het ook was, altijd was hij er op uit rondom zich welvaart en voorspoed te verspreiden. En dit was niet alleen zijn streven in kalme dagen, maar ook dan wanneer het gevaar nabij was. Stormvloeden en heerschende ziekten waren niet in staat zijnen vurigen ijver voor het algemeen welzijn te doen verflaauwen, ook dan niet, wanneer hij zelf door de laatsten op het ziekbed geworpen werd. En bij zoovele zeldzame en voortreffelijke eigenschappen als regent, bezat hij er nog veel meer als mensch. Hij was godsdienstig in den volsten zin van het woord; voor ongelukkigen was hij een deelnemend vriend en voor zooveel hij kon een krachtig helper. Hij paarde aan eene goedheid en beminnelijkheid van karakter, die hem ieders hart deed winnen, eene welsprekende vredelievendsgezindheid, waaraan niemand weerstand kon bieden. Voorts bezat hij eene ongeveinsde nederigheid, ongehuichelde dienstvaardigheid en voorkomende vriendelijkheid.

In een aantal andere betrekkingen was van Imhoff mede met verdiensten werkzaam. Hij was directeur van de Maatschappij van Landeigenaren en vast beklemde Meijers in de provincie Groningen, voorzitter van het collegie van curatoren der hoogeschool, van het Bijbelgenootschap, van het collegie van Toezigt op de Kerkelijke Administratie der Hervormden in de provincie Groningen, van de Commissie van het onderwijs aldaar, administrateur der Ommelander-kas en beschermheer van het Groninger Genootschap ter bevordering van schilder-, graveer- en beeldhouwkunst.

Van Imhoff overleed te Groningen op den 13den Februarij 1830, en op den 18den daaraanvolgende werd zijn stoffelijk overschot ter ruste gelegd. De hoogleeraar van Swinderen deed daarbij eene aanspraak, waarin hij den wensch uitte, dat het dankbaar gewest een welverdiend gedenkteeken voor den ontslapenen zou stichten, om aan zijne opvolgers te leeren, wat men doen moet, om zóó beweend en zóó gezegend door allen, in het graf te dalen als hij. Aan dien wensch is voldaan, daar op zijn graf, op de zuider begraafplaats te Groningen, omringd door een ijzeren hek of omheining, een wit marmeren piramide op een dito vierkant voetstuk is opgerigt, waarop men in vergulden letters leest: aan de Oostzijde »*G. W. Baron van Imhoff*," aan de Westzijde »*geboren den* 20 *November* 1767, *Gouverneur dezer Provincie den* 6 *April* 1814, *overleden den* 13 *Februarij* 1830", aan de zuidzijde »*uit erkentenis opgerigt*", aan de Noordzijde »*door zijne dankbare medeburgers*."

De verdiensten van van Imhoff werden bij zijn leven reeds erkend, achtereenvolgens door zijne benoeming tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, tot commandeur dier orde, en eindelijk door zijne vereering met den titel van staatsraad, bij besluit van den 5den November 1827.

Van Imhoff was den 24sten April 1792 gehuwd met Anna Judith, baronnesse Sloet tot Tweenyenhuizen, dochter van Arend baron Sloet en van Johanna Philippina baronnesse van Dedem tot den Gelder. Hij liet haar na met een zoon en zes dochters.

Zie *Almanak der Akademie van Groningen*, 1831. bl. 83—94, door ons voornamelijk hier gevolgd; *Algem. Konst- en Letterb.* 1830. D. I. bl. 130—132.

IMME (Willem), geboren in 1762, was een geruimen tijd Roomsch Katholijk priester en pastoor te Loosduinen, waar hij in den ouderdom van 61 jaren, op den 28sten April 1823, na twintigjarige dienst, overleed. Hij maakte zich door het schrijven van de volgende werkjes als oorspronkelijk genie en geestig schrijver bekend:

Martin of de herstelling der verdrukte onschuld, Zalt-Bommel, 1790. 8°.

De dankbare; eene Fransche geschiedenis, Zalt-Bommel, 1792. 8°.

Pauline of de schoone boetvaardige, 's Hage, 1794. 8°.

Geschenk voor de Jeugd op den dag van hare eerste Communie, Amst. 1802. 8°. m. pl.

Hij beoefende ook de dichtkunst blijkens een paar dichtstuk.

jes, die voorkomen in de *kleine Dichterlijke Handschriften*, en blijkens zijne tooneelstukken, die hij met de zinspreuk *Otia delectent admoneantque mei* uitgaf onder de volgende titels:

Lucas en Lucinde, tooneelspel, Amst. 1782. 8°.

Irene, treurspel naar het Fransch, Amst. 1784. 8°.

Delia en Adelaïde, tooneelspel, Amst. 1786. 8°.

De Weldadige, tooneelspel, Amst. 1788. 8°.

De verstandige Echtgenoote, tooneelspel, Amst. 1790. 8°.

De Jonge Walburg, of de gevolgen van het Sentimenteele tooneelspel, Amst. 1792. 8°.

De afbeelding van Imme ziet het licht naar A. Warmoes (1788) door A. Karcher.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1823. D. I. bl. 289; de Jong, *Naaml. van Boek.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. b. bl. 119, 120.

IMMENS (Robertus) werd eerst beroepen te Schijndel in 1648, te Oirschot en Best in 1659, en overleed den 9den Junij 1680. Van hem komen dichtstukken voor in P. van Sorgen *Dichtkundige Ziele-Zangen*. Hij voerde tot zinspreuk: *Sat Christo dives amico* en de vertaling daarvan: *Die Christus maar ten vriende heeft, is rijk genoeg zoo lang hij leeft*. Zijn zoon volgt.

Zie de Jongh, *Naaml. der Pred. van Gelderl.* bl. 336; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*, die hem verkeerdelijk als predikant te 's Hertogenbosch en te Goes vermeld.

IMMENS (Petrus), zoon van den voorgaande, werd eerst beroepen te Oirschot en Best in 1688, te West-Souburg in 1691, te Zalt-Bommel in 1695, te Middelburg in 1697, waar hij tot hoogleeraar der godgeleerdheid werd aangesteld en den 18den November 1720 overleed.

Hij schreef:

De godvruchtige Avondmaalganger, tot een Heylig en Heuchelijk Genot van het hoog waardig Avondmaal des Heeren bestuurt en aangemoedigt, door een schriftmatig berigt, aangaande het geloof, het Verbond der genade, enz. waarbij een Voorreden over Spreuk. X. vs. 7 ter aanprijzing door Jacobus Willemsen, Middelb. 1752. 8°. 2de druk aldaar 1753. 8°, 3de druk ald. 1754. 8°. 9de druk Amst. 1784 8°. 10de druk ald. en te 's Hage, 8°. 11de druk Rott. 1838. 8°.

De Zaligheid der dooden, in een Lijkrede over F. van Houten, uit openbaringe XIV. *vs.* 13. Dordr. 8°.

Eenige uitmuntende Oeffeningen en Predicatien, Utr. 1749. 8°. 3de druk; herdrukt ald. 1753. 8°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1720: *b.* bl. 618, 729, 1721. *a.* bl. 246; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I—VI; de Jongh, *Naaml. der Pred. van Geld.* bl. 336; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Brinkman, *Naaml. van Boek.*

IMMERZEEL (Johannes) Jr. geboren te Dordrecht den 2den Julij 1776, genoot eene beschaafde opvoeding in zijne geboorteplaats en bekleedde in 1805 eenen post bij het Ministerie van Binnenlandsche zaken te 's Gravenhage. Hij wijdde zich vervolgens aan den boek- en kunsthandel, eerst te Rotterdam, daarna te 's Gravenhage en vervolgens te Amsterdam, waar hij den 9den Junij 1841 overleed. Zijne afbeelding ziet het licht.

Bij eene buitengewone kennis der beeldende kunsten bezat Immerzeel eene groote waarde als dichter en letterkundige. Als dichter deed hij zich kennen door oorspronkelijkheid en luimigheid, die hij niet zelden paarde aan diep gevoel; terwijl hij zich als letterkundige kenmerkte door eenen uitmuntenden stijl, kunde en smaak. Behalve een aantal verspreide stukjes zagen van hem het licht de volgende werken en vertalingen:

De goedertierendheid van Titus, tooneelspel, 's Hage, 1801. 8°. (Met B. Nieuwenhuijzen) *Bonaparte en de algemeene vrede, twee dichtstukken*. 's Hage 1802. 8°. met het portret en plaat.

De onsterfelijkheid der ziel; dithyrambe; naar het Fransch van J. Delille, en togt over den St. Gothard; naar het Engelsch van de Hertogin van Devonshire, 's Hage 1803. 8°.

Het mededoogen, in vier zangen, naar het Fransch van J. Delille, 's Hage, 1804. 8°. m. pl.

Socrates in den tempel van Aglaura; naar het Fransch van Renouard, 's Hage, 1804. 8°.

Hollands watersnood van den jare 1809; *dichtstuk*, 's Hage, 1809. 8°.

De blindeman, 's Hage, 1816. 8°. m. pl. 2de druk.

Koenraad Rozendal, of de gewaande geestverschijning, Rott. 1813. 8°. met eene pl.

Balthazar Knoopius; een roman, Rott. 1813. 8°. met pl. 2de verb. druk, Amst. 1842. 8°. m. pl.

Voor opgeruimden van geest, 's Hage, 1813. 8°.

Hugo van 't Woud, in vier zangen, 's Hage, 1813. 8°. met pl. 2de druk Amst. 1833. 8°. met pl.

Lierzang op de overwinning, door het leger der bondgenooten te Blammont, op Napoleon Bonaparte behaald, op den 18den van Zomermaand 1815. 's Hage, 1815. 8°.

De moederliefde, in vier zangen, 's Hage, 1819. 8°.

Zevental leerredenen van J. A. Massillon, uit het Fransch vertaald, Rott. 1823. 8°.

Gedichten, 's Hage, 1824. 8°. 2 deelen.

Hollands leeuw ontwaakt. Tafereelen en herinneringen uit de dagen van den Belgischen opstand in 1830. 's Hage, 1830. 8°.

De lof der Belgische vrijheid, aan haar toegezongen, Amst. 1831. 8°.

Geschiedenis der belegering en kapitulatie van het kasteel van Antwerpen, in 1832, Amst. 1833. 8°.

Gedachten van Matthias Claudius, verzameld uit zijne werken, Amst. 1836. 8°.

Gedichten, bijzonder voor de declamatie, verzameld uit hedendaagsche dichters en ten deele vervaardigd door J. Immerzeel Jr. Amst. 1838. 8°. met pl.

Stalen van geestigen schrijfstijl van Paul-Louis Courier verzameld door J. Immerzeel, Jr. Amst. 1839. 8°.

Lofrede op Rembrandt, Amst. 1841. 8°. Met zilver bekroond bij de Holl. Maatsch. van fraaije Kunsten en Wetensch. en ook in hare werken opgenomen.

De Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche kunstschilders, beeldhouwers, graveurs en bouwmeesters van het begin der vijftiende tot op de helft der negentiende eeuw. Uitgegeven door (zijne zonen) *Mr C. H. Immerzeel en C. Immerzeel*, Amst. 1842, 1843, 8°. 3 deelen met portr.

Immerzeel was lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden en van een aantal binnen en buitenlandsche genootschappen. Hij maakte zich vooral jegens de Nederlandsche dichtkunst verdienstelijk, door de uitgave van den *Muzen-Almanak*, waarvan hij, van de oprigting af tot aan het jaar 1840, verzamelaar en redacteur was, en tot wiens zamenstelling hij zelf altijd veel en zeker niet de minste stukken leverde. Behalve de reeds genoemde bekrooning, viel hem nog in 1802 eene buitengewone zilveren medaille ten deel, bij de Maatschappij van taal- en dichtkunde voor zijn prijsvers *Godsdienst de steun der Burgermaatschappij*, en eene gouden medaille voor zijne *Lofrede op P. P. Rubens*, bij de Letterkundige Maatschappij de *Olijftak* te Antwerpen. Hij was gehuwd met Adelaide Louise Françoise Charlotte Cera, die hij met zes kinderen naliet, waaronder de reeds genoemde bezorgers van zijn laatste werk en eene dochter, Anna Maria, die zich als hoogst verdienstelijke schilderes onderscheidt.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1841, D. I. bl. 417, 418; *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leid.* 1842, bl. 52; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. II. bl. 466, D. III. bl. 207, 208; de Jong, *Naaml. van Boek. en Supplem.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; Brinkman, *Naaml. van Boek.*; *Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 282, 317, 321, 322, 329, b. bl. 120, D. II. bl. 87, 88, 187, 223, 547; Muller, *Cat. van Portr.*; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* en de aldaar op bladz. XIV aangehaalde bronnen; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

IMMERZEEL (Jan van), geboren te Leiden, werd eerst predikant in 1779 op den Hoek, in 1785 te Domburg, en in 1789 te 's Heerenhoek, waar hij in 1796 wegens wangedrag werd afgezet. Hij schreef:

Dat alle menschen regt op de beloften hebben, als onbestanbaar voorgesteld, Middelb. 1791. 8°.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*, uit medegedeelde berigten aangevuld.

IMMINK (B. F.) was een verdienstelijk kunst-graveur, die omstreeks 1744 bloeide en platen vervaardigde voor de *Beschrijving van Breda*, door Thomas Ernst van Goor, 's Hage, 1744. fol.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

IMMINK (JACOBUS), geboren te Eibergen in 1698, waar zijn vader Warnerus predikant was. Hij werd in 1723 aldaar adjunct predikant, in 1727 vast aangesteld en in 1763 emeritus. Hij overleed den 30sten Junij 1767, nalatende eene weduwe en twee zonen, van welke de oudste, Warnerus, den vader opgevolgd is. Hij schreef:

Theologische, ontledende, oordeelkundige tegenbemerkingen over het boek van W. Schortinghuis, Devent. 1746. 4°.

Zie *Boekz. der Gel. Wereld*, 1767. *b.* bl. 125; A. Moonen, *Naamk. der Pred. in Overijss.* bl. 18; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. IV; Glasius, *Godgel. Nederl.* D. III. bl 203.

INCHY (BAUDUIN DE GAVRE, baron VAN). Zie GAVRE (BAUDUIN DE).

INGEN (SIMON) was een bevallig dichter, blijkens een door hem uitgegeven bundeltje gedichten, onder den titel van:

De Getrouwe Herderin, Lantspel, door S. I. met eenige Gedichten van dezelve, Amst. 1658. 8°.

Uit de korte voorrede, geteekend Vreelandt, den 15 van Herfstmaand 1658, blijkt dat de dichter daar destijds zijn verblijf hield. Verder is er van hem niets bekend.

Zie Kantelaar en Siegenbeek, *Euterpe*, St. I. bl. 112—125; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; Siegenbeek, *Bekn. Geschied. der Ned. Letterk.* bl. 147, die hem Samuel noemt; *Cat. van de Bibl. der Ned. Letterk. te Leid.* D. I. *b.* bl. 120.

INGEN (JAN VAN) schreef een *Chronykje van Amersfoortse Geschiedenissen.* Waar en wanneer het uitkwam is ons niet bekend.

Zie van Bemmel, *Beschrijv. der stad Amersfoort*, D. I. bl. 131.

INGEN (MARCILIUS VAN), waarschijnlijk alzoo genaamd naar het dorp Ingen in Gelderland, waar hij geboren werd, verkreeg te Parijs den graad van doctor in de godgeleerdheid, werd eerst kanonik en schatmeester van de St. Andrieskerk te Keulen, en daarna stichter en hoogleeraar der hoogeschool te Heidelberg. Hij stierf aldaar den 20sten Augustus 1394 of 1396, en maakte zich, behalve door zijn boetvaardig leven, ook bekend als geleerde door zijn werk, getiteld:

Commentaria in quatuor libros sententiarum, Argentor. 1501.

Zie Marsilii ab Inghen, *Memoria, oratione atque epigrammatibus quam plurimis celebrata*, (Heidelb. 1499. 4°.); Foppens, *Bibl. Belg.* p. 846; Hoogstraten, *Woordenb.* D. VII. bl. 120; (van Heussen en van Rhijn) *Hist. van 't Utr. Bisdom*, D. I. bl. 568.

INGEN (PIETER VAN) was een schilder, die in het begin der zestiende eeuw bloeide. Misschien was hij de vader van den volgende.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

INGEN (WILLEM VAN), welligt een zoon van den voorgaande, werd te Utrecht omstreeks 1651 geboren. Van zijne vroege jeugd af aan lust tot de kunst hebbende, genoot hij het onderwijs van den vermaarden Anthonie de Grebber, en deed ter verdere volmaking eene reis naar Rome. Aldaar kwam hij in kennis met den schilder Carel Maratti, en bragt het onder diens leiding zoo ver, dat zijne stukken waardig geoordeeld werden om in kerken en elders ten toon te worden gehangen. Vervolgens zich naar Venetië begeven hebbende, genoot hij aldaar nog het onderwijs van Le Febre, en na ook Napels bezocht te hebben, keerde hij in zijn vaderland weder en overleed te Amsterdam.

Zie Kok, *Vaderl. Woordenb.*; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

INGENHOUSZ (JAN), zoon van Arnoldus Ingenhousz, werd te Breda den 8sten December 1730 geboren. Het is niet bekend waar hij den doctoralen graad in de geneeskunde verwierf, maar wel, dat hij, den 31sten December 1754 als student te Leiden is ingeschreven, waar hij vooral Gaubius en de Albinussen gehoord heeft. Na eenigen tijd de praktijk te hebben uitgeoefend, stak hij in 1767 naar Engeland over, om aldaar de wijze van inënting van Sutton te leeren.

Op aanbeveling van den geleerden Pringle, destijds voorzitter van de Koninklijke Maatschappij te Londen, werd hij in 1768 naar Weenen geroepen, om de kinderen van keizerin Maria Theresia in te enten, van welke er reeds twee aan de pokken bezweken waren. Hij verkreeg voor het welslagen van deze kunstbewerking de titels van keizerlijk hofraad en van lijfarts der keizerlijke familie, benevens eene jaarwedde van ruim zeven duizend gulden, die hij tot zijnen dood toe genoten heeft. De keizerin beschonk hem bovendien met twee gouden en dertig zilveren medailles, bij die gelegenheid geslagen, ten einde die onder zijne vrienden uit te deelen; terwijl de prins van Wurtsberg hem een zilveren toilet, dat uit vijf en twintig stukken bestond, vereerde. Bovendien lieten zich de voornaamste personen mede door hem inënten, en werd hij zelfs in 1772 naar Italië ontboden, om den aartshertog Frans Jozef Karel, erfprins van Toscanen en zijne zuster Maria Anna dezelfde kunstbewerking te doen ondergaan, bij welke gelegenheid hij tevens Venetië en Napels bezocht. Te Weenen teruggekeerd, hield hij zich onophoudelijk met wetenschappelijke nasporingen bezig. Hij was bij keizer Joseph II in hooge achting, werd door onderscheidene doorluchtige vreemdelingen bezocht, en in 1781 in zijne woning vereerd met een bezoek van den grootvorst en de grootvorstin van Rusland met den keizer van Oostenrijk.

Eenige jaren na zijn vertrek naar Weenen, waar hij met Agatha Maria Jacquin, eene zuster van den beroemden kruidkundige Nicolaas Joseph Jacquin, in den echt getreden was, begaf hij zich naar Nederland, doch verliet het weder spoedig om Frankrijk te bezoeken, van waar hij weder naar Duitschland terugkeerde. In 1797 zijne gezondheid voelende afnemen, stak hij naar Engeland over, om de geneesheeren aldaar te raadplegen, doch hij overleed te Bowoodpark, een buitenverblijf van den markies Lansdown, twee uren van Londen gelegen, op den 7den September 1799, niet zonder vermoeden, dat zijne buitengewone beangstheid over den afloop der staatkundige gebeurtenissen, zijnen toestand zou verergerd hebben. Genoemde markies liet eene eenvoudige, maar sierlijke tombe op zijn graf plaatsen. Zijne afbeelding ziet op onderscheidene wijzen het licht.

Ingenhousz maakte zich jegens de genees- en natuurkundige wetenschap hoogst verdienstelijk. Behalve een groot aantal werken en verhandelingen zijn wij aan hem belangrijke ontdekkingen verschuldigd. Niet alleen toch wordt aan hem de uitvinding van den nieuwen *Eudio-* of *luchtmeter* toegeschreven, maar men schrijft hem ook toe de eerste aanwending van platte glasschijven in de plaats van cilinders voor proeven met de electriseer machine. Geen wonder dan ook, dat de Koninklijke Maatschappij te Londen, en andere geleerde genootschappen, zoo hier te lande als elders, hem tot haar medelid verkozen, en keizerin Maria Theresia hen met den titel van baron in den adelstand verhief. Zijn naam leeft voort in de naar hem genoemde bloem van het Maluwen geslacht *Ingenhousia.*

Zijne geschriften zijn, voor zoo ver ons bekend geworden:

Lettre à M. Chais, (over de inënting) Amst. 1768, 8°.

Brief aan John Pringle, behelzende eenige proeven over de torpedo gedaan te Livorno, den 1 Jan. 1773, (na kennis gehad te hebben van de proeven van Mr. Walsh). In de *Hedend. Vaderl. Letteroef.* 1775. D. VI. St. 2. bl. 531.

Anatomy of the electric Ray or Crampfish. In de *Philosophical Transactions.* 1775. D. LXV.

Easy Methods of measuring the diminution of balk, taking place on the mixture of common and nitrious Air, with Experiments on Plantina. In hetzelfde tijdschrift 1776. D. LXVI.

A ready way of lighting Candle by a very small electric spark. In hetzelfde tijdschrift 1778. D. LXVIII.

Electrical Experiments to explain how far the Phaenomene of the Electrophorus may be accounted for by Dr. Franklin's theory of positive and negative Electricity. In hetzelfde tijdschrift 1778. D. LXVIII.

Nova, tuta facilisque methodus curandi calculum, scorbutum, podagram etc. etc. *propos. a N. Hulme. M. D.* etc. *Lat. sermone donata ab J. Ingenhousz*, Lugd. Bat. 1778. 8°. In het Hoogd. vert. door X. Jos. Lippert, Weenen 1781. 8°.

Account of a new kind of inflamable air or Gas; some new methods of suspending Magnetical needles. In hetzelfde tijdschrift 1779. D. LXIX.

Improvements on Electricity. In hetzelfde tijdschrift 1779. D. LXIX.

Uitslag der proefnemingen op de planten, strekkende ter ont-

dekking van derzelver zonderlingen eigenschap, om de gemeene lugt te zuiveren op plaatsen waar de zon schijnt, en dezelve te bederven in de schaduwe en gedurende den nagt. In de *Algem. Vaderl. Letteroef.* 1780. D. II. St. 2. bl. 247.

Experiment upon Vegetables discovering their great Power of purifying the common air in sunshine and of injuring it in the shade and at night. 1779. 8°. In het Fransch vert. door den schrijver zelven. Parijs 1780. 8°. 2de druk ald. 1787 en 1789. 8°. 2 deelen. In het Hoogd. vert. door Ungen. Leipz. 1786. 8°. en door J. A. Scherer, Weenen 1786. 8°. In het Holl. door J. van Breda, met aanmerkingen en brieven tusschen den schrijver en vertaler gewisseld. Delft 1788. 8°.

Proeve over de Electrophorus, vertaald door J. van Breda, Amst. 1780. 8°.

Verhandeling over de gedephlogisticeerde lucht en de manier, hoe men dezelve kan bekomen en tot de ademhaaling doen dienen. Uit het Fransch door J. van Breda. Met afbeeldingen. In de *Verh. van het Bat. gen. der proefonderv. wijsb. te Rott.* 1781. D. VI. bl. 107.

On the degree of salubrity of the common air at Sea, compared with that of the Seashore and that of places removed from Sea. In de *Philosophical Transactions*, 1782. D. LXX.

Some farther considerations on the influence of the vegetable kingdom on the animal Creation. In hetzelfde Tijdschrift. 1782, D. LXXII.

Verzameling van Verhandelingen over verschillende natuurkundige onderwerpen, uit het Engelsch vertaald door J. van Breda, 's Hage 1785. 8°. 2 deelen, met pl. Ook in het Latijn, Fransch en Hoogduitsch vertaald.

Brief aan N. C. Molitor, over de bijzondere uitwerking welke de verschillende soorten van lugt, de onderscheide graaden van licht, warmte en electriciteit hebben op het doen uitspruiten van zaaden en den groei van reeds gevormde planten. In de *Nieuwe algemeene Vaderl. Letteroef.* 1786. D. I. St. 2. bl. 334, 379.

Aqua mephitica alcalina, of loogzoutig luchtzuur-water, een nieuw ontdekt en uitmuntend geneesmiddel in het graveel en den steen. In de *Scheikundige Bibliotheek*, 1792. D. I. St. I. bl. 41, St. 2. bl. 95, St. 3. bl. 175.

Brief aan H. F. Ingenhousz, over een nieuwe manier om kanker en verouderde verzweeringen te geneezen. In de *Scheikundige Bibliotheek*, 1794. D. II. St. 2. bl. 201.

Brief aan J. van Breda, behelzende eenige proeven, met worm-doodende vogten genomen. In de *Scheikundige Bibliotheek*, 1794. D. II. St. 2, bl. 153.

Proeve over het voedsel der planten en de vruchtbaarmaaking van landerijen. Uit het Engelsch vertaald door J. van Breda, Delft, 1797. 8°. ook in het Fransch.

Het door den Abt Rozier uitgegeven *Journal de Physique* bevat een aantal *Memoires* van de hand van Ingenhousz. Eenige zijner werken zijn in het Hoogduitsch uitgegeven door den hoogleeraar Molitor, onder den titel van Ingenhousz, *Vermischte schriften*, Weenen, 1784.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb.*, 1800. D. XIV. bl. 139, 140; Thomson, *Annals of philosophy*, Sept. 1817. Vol. X. p. 161; *Biograph. univers*, T. X. p. 76; van Kampen, *Geschied. der Ned. Letter. en Wetensch.* D. II. bl. 615, D. III. bl. 261; Kesteloot, *Discours sur le progres des sciences*, 1809. p. 50, 289; *Cat. libror. Bibl. publie. Univers. Lugd. Batav.* p. 173; Holtrop, *Bibl. Medico-chirurg.* p. 160; van der Aa, *Herinneringen*, D. I. bl. 265—272; Dr. Wap, in *Noord-Brab. Volks-Alm.* 1843, bl. 35—45; Muller, *Cat. van Portrett.*

INSMA (Anna), dochter van Tiebe Jelles Insma en van Jeltien Auckos en huisvrouw van Ysbrant Bruyn, maakte zich als dichteres bekend door eenige rijmregels in het *Stamboek van Johanna Koerten.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

INTES (Pieter) was een kunstig bouwmeeester, die in de eerste helft der zeventiende eeuw leefde. Hij schijnt ook tevens graveur geweest te zijn, dewijl zijn naam voorkomt op de afbeelding van den steenen man, in sommige exemplaren van Winsemius, *Chronique van Vriesland*, bl. 589. Hij schijnt in die provincie te huis behoort te hebben.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

INTHIEMA (Frederik van), geboren te Koudum in Friesland, omstreeks het midden der zestiende eeuw, was de zoon van Regnerus van Inthiema en Sibylla van Hanckama. Van zijne jeugd af aan toonde hij eene groote zucht naar de beoefening der wetenschappen, doch zijn vader had hem tot landbouwer bestemd. Het standvastig geduld van den zoon overwon evenwel den onwil en de slagen zijns vaders, en na te Leuven den graad van doctor in de regtsgeleerdheid verkregen te hebben, zette hij zich te Workum als advokaat neder, waar hem weldra de burgemeesterlijke waardigheid werd opgedragen. Van hier zich te Leeuwarden als advokaat gevestigd hebbende, huwde hij er met Margaretha Heslinga, bij wie hij zes kinderen verwekte, waarvan een zoon volgt. De bangheid der tijden noodzaakte hem Friesland te verlaten en, door Alva gebannen en zijne goederen verbeurd verklaard, eene schuilplaats in Holland te zoeken. Hij vond die bij den graaf van Lumey, wien hij met zijne bekwaamheden ten dienste stond, met wien hij moeite en gevaren deelde en dien hij tegen zijne beschuldigers verdedigde. Hij werd in 1572 fiscaal van den provincialen Raad, door graaf Joost van Schouwenburg te Franeker opgerigt en vertrok later naar Leer in Oost-Friesland, waar hij tot 1592 raad was van Johan, graaf van Emden, wiens belangen hij met ijver behartigde. De tijd van zijn overlijden is niet bekend. Hij woonde in 1606 evenwel weder te Leeuwarden, waar hij zijne verbeurd verklaarde goederen terugeischte, of schadevergoeding voor het uitgeschoten geld vorderde.

Frederik van Inthiema wordt geroemd als een der voortreffelijkste vernuften van zijnen tijd, tot alle wetenschappen en beoefening der letteren geschikt; als regtsgeleerde, historieschrijver en dichter deed hij zich kennen door de volgende werken:

Querela Hollandiae ad illustrem ac fortissimum heroëm Guilielmum, comitem de Marca, Baronem de Lumei etc. *elegiaco carmine conscripta, cum commentariis*, 1576.

Carmen de nativitate, sepultura, et resurrectione Christi.

De arcis Lynganae deditionis causa, ejusdemque in posterum evitandae cautela, et de consequentia probabili, elegia una, cui plura diversorumque generum carmina annectuntur, Gron. 1610. 4°.

Hij liet behalve eene geschiedenis van de gebeurtenissen onder den prins van Oranje, een handschrift na:

De malorum Regum gubernatione, libri tres Consilia Juris.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.* B. VI. bl. 384 (270); Sweertius, *Ath. Belg.* p. 261; Suffridus Petrus, *de Scriptor. Fris.* p.. 454—456; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 320; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 883, 884; te Water, *Hist. van het Verb. der Edel.* D. IV. bl. 374, 375; Paquot, *Memoir.* T. I. p. 614; Ferwerda, *Cat. Univ.* D. 1. St. 3. bl. 101; de Wal, *Orat. de Clar. Fris. Jurecons.* p. 23; *Annot.* p. 76; van Groningen, *Geschied. der Watergeuz.* bl. 255—251, 459.

INTHIEMA (Hero van), zoon van den voorgaande, werd omstreeks 1576 in Oost-Friesland geboren, studeerde in de regten aan de Franeker hoogeschool, verwierf er den graad van meester en begaf zich naar zijn geboorteland terug, dat hij weldra weder verliet, om als krijgsraad bij de troepen van den graaf van Nassau, stadhouder van Friesland te dienen. Hij verkreeg in 1618 het ambt van bibliothecaris en secretaris der hoogeschool te Franeker, welke posten hij waarnam tot aan het jaar 1621, toen hij door Johannes Coumans werd opgevolgd. Hij leefde nog in 1623 en schreef:

Responsum juridicum secundum, pro maturanda Phrisiorum supremae Curiae sententiae executione, adversus frivolas Camsteranorum exceptiones, Leov. 1618. 4°.

Responsum breve tertium et postremum in executionis causa Liaucamana, Leov. 1618. 4°. Hij voegde hierbij: *Carmen ad honestae voluptatis amatores* en *Epigrammata.*

Circa gentilitias familiarum domos, earumque appendentes praerogativas masculas et defunctorum extremas super iisdem voluntates, malaeque fidei posessorum machinationes, Disquisitio juridica, pro D. Georgio a Lyauckema, Chiliarcho Brabantiae Archiducis, contra nobiles Camsteranos, Leov. 1619. 4°. met portret.

Disceptatio Juridica super lite inter Comitem Frisiae Orientalis Ennonem, et Fridericum, liberum baron in Schwartzenborch, etc. Leov. 1619. 4°.

Censura, Judicium, sive Opinio, super Comitem Frisiae Orientalis Ennonem, et contra atrocissimos Evangelii implacabiles, insatiabiles hostes belligerandi fide, quam Ernestus, Princeps et Comes Mansveldiae et Christianus Brunswicen-

sis, praestiterunt etc. 1621. 4o. Opgedragen aan de regering van Amsterdam. — waar gedrukt onbekend.

Elegia, in qua ex causis probabilibus, per inconsideratam Berg-op-Zomae factam obsidionem, regni Hispanici periodus praedicitur, 1621. 4°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 479; Vriemoet, *Ath. Frisiae.* p. 883—885, 891; Paquot, *Memoir.* T. I. p. 614, 615; de Wal, *Orat. de clar. Fris. Jurecons.* p. 41, Annot 158, 427.

IORK (ROELAND). Zie YORK (ROELAND.

IPEREN (JOSUA VAN) werd te Middelburg den 23sten Februarij 1726 geboren. De naam van zijne ouders is niet bekend. Hij stamde af uit een deftig Vlaamsch geslacht, hetwelk reeds in de twaalfde eeuw onder de hertogen van Brabant aanzienlijke krijgsambten bekleedde. Reeds in zijne jeugd, bij de eerste ontwikkeling zijner zielvermogens, bespeurde men bij hem eenen levendigen en werkzamen geest, een sterk geheugen en eene edele zucht om anderen in het verkrijgen van kennis voorbij te streven. Op de Latijnsche school verwierf hij meestal de eerste prijzen, en toen hij naar de hoogeschool werd bevorderd, verliet hij dezelve, met het doen van eene door hem zelf opgestelde lofrede op den grooten Bijnkershoek, die ook, door hem, uit het Latijn in Nederduitsche verzen overgebragt zijnde, door den druk is bekend gemaakt. (Middelb. 1744. 8o.)

Aan de Groningsche en Leidsche hoogescholen door de beroemdste mannen van zijnen tijd, als Albertus Schultens, Tiberius Hemsterhuis, Johan van den Honert en Johannes Alberti, onderwezen in alles wat tot de vorming van een kundig godgeleerde noodig is, werd hij op den 26sten Augustus 1748 door de klassis van Leiden tot proponent bevorderd, en den 18den December van het volgende jaar tot predikant te Lillo beroepen. Zestien jaren verkondigde hij daar het evangelie, en was er om zijn minzaam en verdraagzaam karakter bij iedereen bemind. Zijne verdiensten waren intusschen zoo zeer bekend geworden, dat de hoogeschool te Groningen hem in 1752 tot meester in de vrije kunsten en doctor in de wijsbegeerte verklaarde, na verdediging eener dissertatie: *de Mundi Mechanismo.*

Na op den 20sten November 1765 te Veere beroepen te zijn, werd hij er den 23sten Februarij 1766 bevestigd. De Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Vlissingen, en de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, verkozen van Iperen tot hun medelid, welk voorbeeld door de Haagsche en Leidsche dichtgenootschappen gevolgd werd. Zijne verdiensten als letterkundige en dichter verwierven hem in 1772 eene eervolle roeping. Hij werd namelijk wegens de provincie Zeeland afgevaardigd tot de commissie aan wie de zamenstelling eener nieuwe Psalmberijming was opgedragen. Belangrijk was het aandeel dat hij in hare werkzaamheden had, en hij bewees ten volle hoezeer hij voor die moeijelijke taak berekend was.

Alzoo van velen in den lande geëerd, was het te denken, dat aan een man met zoo veel talent spoedig eene meer aan zijne bekwaamheden geëvenredigde werkkring zou worden aangewezen. Maar ofschoon in 1765 bij de vervulling van den openstaanden leerstoel te Harderwijk in aanmerking gekomen, werd hij evenwel niet gekozen. Onaangenaamheden van verschillenden aard, hem in zijne standplaats overgekomen, de talrijkheid van zijn nog vermeerderend huisgezin en de geringheid zijner bezoldiging, die het onmogelijk maakte zijne vier zonen eene opleiding overeenkomstig zijnen stand te doen geven, deden hem besluiten elders te zoeken, wat hij hier niet verkrijgen kon. Op zijn aanzoek deswege werd hij den 7den April 1777 tot predikant te Batavia aangesteld, doch kon eerst den 14den Julij van het volgende jaar met het schip *Europa* de reize derwaarts aannemen, tengevolge waarvan hij eerst in Maart 1779 te Batavia aankwam. Hij werd er met warme bewijzen van toegenegenheid en achting ontvangen, en men was er op uit, door aanzienlijke geschenken in geld, hem vergoeding te schenken voor hetgeen hem in Nederland onthouden was. Den 7den van laatstgenoemde maand deed hij te Batavia in de Hollandsche kerk zijne intree-rede, en den 29sten Mei daaraanvolgende zijne inleidings-redevoering in de binnen Portugeesche kerk. Beide redevoeringen zijn door den druk bekend gemaakt. Niet lang mogt de gemeente zich in zijn bezit verheugen. Het klimaat werkte nadeelig op zijn gestel, de mishandelingen van den Bataviaschen kerkeraad, door de pen van M. Vermeer hem aangedaan, drukten hem neder, en op den 11den Februarij 1780 maakte een hevige koorts een einde aan zijn nuttig leven. Hij was den 23sten Mei 1756 te Middelburg gehuwd met Maria Catharina de Waal, bij wie hij dertien kinderen verwekte.

Van Iperen was een der geleerdste mannen van zijnen tijd, van wien de hoogleeraar Bouman getuigt niet te weten, in welk vak van wetenschap of letteren hij het meest uitmuntte. Als verdienstelijk Hollandsch en Latijnsch dichter deed hij zich kennen door eenige hier en daar verspreide gedichten. Hij was niet alleen godgeleerde en wijsgeer, maar ook een uitmuntend leeraar, wiens leerredenen voor zoover die zijn uitgegeven, zich nog met genoegen laten lezen, al is het dat er ruim tachtig jaren na derzelver uitgave verloopen zijn. Als geschiedschrijver had hij niet minder verdiensten dan als natuurkundige. Zoo muntte van Iperen door vele kundigheden uit; maar ook als mensch was hij voorzien met de edelste gaven. Blanke godsvrucht, edele opregtheid, beminnelijke nederigheid en werkdadige menschenliefde maakten de hoofdtrekken uit van zijn karakter, en uit die rijke en reine bronnen vloeiden weder andere deugden voort, welke hem tot een der nuttigste menschen maakten.

Wij zouden deze lofspraak door vele bewijzen kunnen staven. Een trek van 's mans uitmuntend karakter moge hier eene plaats vinden. Toen van Iperen door de Staten van Zeeland benoemd was, om met de mede afgevaardigden uit andere provinciën eene nieuwe Psalmberijming te helpen daarstellen, hoorde hij, dat sommigen in Zeeland hadden aangemerkt, dat welligt die aanstelling onaangenaam zou zijn aan den eerwaarden Jacobus Willemsen, die er, zoo door zijne jaren als geleerdheid, meerder aanspraak op had dan hij. Eer en voordeel waren aan die commissie verbonden, doch van Iperen's ziel was te groot om zich door die banden te laten binden. Hij vertrekt op het oogenblik naar vader Willemsen en bied hem de commissie aan. De godvruchtige grijsaard staat verwonderd, dankbare tranen vloeijen langs zijne wangen, hij drukt van Iperen's hand en zegt: »neen, mijn broeder, die eer is voor u, ik ken uwe bekwaamheden, ik bewonder uw edel hart, God zal met u zijn."

Wij hebben getracht eene, zoo volledig mogelijke, lijst van de vele werken en verhandelingen van van Iperen zamen te stellen. Zie hier dezelve:

Doris Visschers-zang. Bruiloftsgedicht op het huwelyk van den Majoor Jan Lucas Trip, Gron. 1747.

Proeve van Taalkunde als eene wetenschap behandeld, Amst. 1755. 8°. 2de druk ald. 1773. 8°. 3de druk Leid. 1786. 8°.

Introductio in Commentatio suam Obad. Visionis, Mediob. 1759. 8o.

Twee voorvallen eener zeldzame genezinge van stommigheid. In de *Verh. van de Holl. Maatsch. der Wetensch. te Haarl.* 1758. bl. 3 van de *Berichten.*

Redekundige Bedenkingen over de Cometen, Middelb. 1758. 8°.

Brief over den invloed der inenting op het wegnemen van inwendige onzuiverheden des ligchaams, behalve de aangeboren besmettelijkheid voor de kinderziekte. In de *Verh. van de Holl. Maatschappij der Wetensch. te Haarl.* 1761. bl. 367.

De beste huisvrouw, volgens Spreuken XXXI vs. 10—31. Middelb. 1761. 8°.

Brief des Konings van Pruissen aan de Gravinne van Camas, uit het Fransch vertaald, Middelb. 1761. 8°.

Naauwkeurig en beknopt onderzoek van het leerstuk der H. Drieëenheid, Middelb. 1762. 8°.

Inhuldiging van Z. D. H. Willem V te Vere den 28 Mei 1766, Middelb. 1767. fol. met pl.

E. Young, Klaagzangen of Nagtgedachten in het Nederduitsch nagezongen, Middelb. 1767. 8°.

Bericht over de kinderpokjes voor de geboorte. In de *Verh. van de Holl. Maatsch. der Wetensch. te Haarl.* 1768. bl. 440.

Historia Critica Edomaeorum et Amalekitarum, Leov. 1768. 8o.

Waarneminge van eenen zeldzaamen zeevisch, (vinvisch, witvisch) omtrent den keerkring van den kreeft. In de *Verh. van de Holl. Maatsch. der Wetensch. te Haarlem.* 1770. bl. 3 van de *Berichten.*

Bericht aangaande de kinderziekte voor de geboorte. In dezelfde *Verh.* 1770. bl. 6 van de *Berichten.*

Opvoeding der meisjes en Chalotais onderwijs voor eene Princes, Amst. 1771. 8o.

Tweehonderdjarig Jubel-feest der Nederlandsche vrijheid, of plegtige Redenvoeringe ter gedagtenisse der afwerping van het Spaansche juk, uitgesproken in de groote kerk te Veere op den III *van Bloeimaand* MDCCLXXII. *Met eenige Bijlagen,* Middelb. 1772. 8o.

Geboorte zang op den jongen Erfprins, Middelb. 1772. 4°.

Historische Redevoering bij het ontdekken der Gedenknaalde, opgericht ter eere van Joannes van Miggrode, den eersten en voornaamsten Kerkhervormer van Zeeland. Uitgesproken te Vere, den 1 *December* 1773, *met Bijlagen,* Amst. 1774. 8°. Met afb. en portr.

Aan het noorderhoofd der stad Veere lag sedert een aantal jaren een stuk van de zerk, waarmede in vroegere dagen het graf van Zeelands eersten hervormer, Joannes van Miggrode, bedekt was geweest. Op die zerk was zijn naam en wapen uitgehouwen. Van Iperen maakte er zijne gemeente opmerkzaam op, en de regering nam dien wenk ter harte. Zij deed dien steen terstond wegnemen, en daarna eene grafnaald ter 's mans gedachtenis in de kerk oprigten, in wier voet die steen kunstig werd ingewerkt. In December 1773 werd dit gedenkstuk ontbloot en door de genoemde redevoering, op verzoek der regering door van Iperen gedaan, aan de gemeente belangrijk gemaakt.

Verhandeling over den verbeterden Landbouw der Brabanders en Vlamingen. In de *Verh. van de Holl. Maatsch. der Wetensch. te Haarl.* D. XII. bl. 45—120.

Obadje, dichtkundig opgehelderd, Middelb. 1776. 8°.

Brieven over het Hooglied, waar in de nadruk der betuigingen, de afwisselingen der samenspraken, en het fraaije der poësy, uit de zegswijzen en gebruiken der Oosterlingen, op eene nieuwe wijze, worden opgehelderd, 's Hage 1776. 8°. 2 deelen.

Kerkelijke Historie van het Psalmgezang der Christenen van de dagen der Apostelen af tot op onzen tegenwoordigen tijd toe; en inzonderheid van onze verbeterde Nederduitsche psalmberijminge, Amst. 1777. 4°. 2 deelen met pl. en portr.

Vertaling van eene schets eener nieuwe verklaring van Salomons Hooglied door Thomas Harmer, als een vervolg op de Brieven, enz. Utr. 1778. 8°.

Verhandelinge over eene Goddelijke verbeteringe van het zintuig des gezigts. In de *Verh. van het Zeeuwsch Genootsch. der Wetensch.* D. I. bl. 461—509.

Verhandelinge over de Prophetische Historie. In dezelfde *Verh.* D. II bl. 361—412.

Verhandeling over de gewijde beurtgezangen. In dezelfde *Verh.* D. III. bl. 358—434.

Antwoord op de Vrage: Mag een Natuuronderzoeker, uit de reeds gemaakte waarnemingen en proefondervindingen, verdere gevolgen trekken ter uitvorschinge van de nog onbekende oorzaken der verschijnselen? Zoo ja, hoe verre mag hij daarin voortgaan, en welke regelen moet hij daaromtrent in acht nemen? In dezelfde *Verh.* D. IV. bl. 3—117.

Bericht wegens eene schildpadde, aan de kust van Zeeland. In dezelfde *Verh.* D. VI. bl. 620.

Afscheid van de Classis van Walcheren en de gemeente van ter Vere, benevens de eerste Leerrede op het Oost-Indisch Compagnie-schip Europa, Amst. 1779. 8°.

Beschrijvinge van eenen witte neger van het eiland Bali. In de *Verh. van het Bat. Gen. der Kunst en Wetensch.* 1779. D. I. bl. 307.

Intrede te Batavia; nevens eene inleidings-redevoering tot de openbaare lessen, over de wijsbegeerte en fraaije kunsten, Amst. 1780. 8°.

Begin van eene Javaansche historie: Sadjara, Radja Djawa. Met aanmerk. In dezelfde *Verh.* 1781.

Nuttigheid van het verbeteren onzer Hollandsche zeekaarten naar de Engelsche en Fransche. In dezelfde *Verh.* 1781.

Verhandeling over de historiekennis. In dezelfde *Verh.* 1784.

De belemmeringen, treurzang, met een toezang aan het Bataviaasch Genootschap. In dezelfde *Verh.* 1784.

Beschrijving van eene blanke negerin uit de Papoesche eilanden. In dezelfde *Verh.* 1784.

Proeven van hoog, gemeen en berg-Javaans. In dezelfde *Verh.* 1784.

Beschrijving van de wouwouwen. In dezelfde *Verh.* 1784.

In de *Maandelijksche Bijdragen tot opbouw van Neerlands taal en dichtkunde,* zegt Dr. Schotel, komt zijne *Uitnoodiginge der liefhebbers en kenners van onze moedertale tot het helpen opstellen van een oordeelkundig Nederduitsch Woordenboek* voor. Wij weten niet of daaraan gevolg gegeven is, of dat iets daarvan door van Iperen is uitgegeven. Alleen dit nog kunnen wij melden, dat in de Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden voorkomt een handschrift, getiteld:

J. van Iperen, Verbeterde en aangevoerde Woordenlijs (van Nederduitsche en Bastaardwoorden), van A tot E eindigende bij Ergeren, met Tusschenspraken over de letters B, C, D en E. Afschrift, in 148 kolommen of folio bladen met 3 bladzijden Voorberigt. fol.

Zie *Boekz. der gel. Wereld,* 1749. *a.* bl. 121, 122, 1750. *a.* bl. 473, 474, b. 648, 1752, *b.* bl. 648; Arrenberg, *Naamreg van Ned. Boek.*; Ferwerda, *Cat. Univ.* D. I. St. 8. bl. 239; H. Wachter, *Lijk en Lofrede op Josua van Iperen,* (Amst. 1781. 8o.); *Handel. van de Jaarl. Verg. der Maatsch. van Ned. Letterk.,* 1782. bl. 4; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; de Jong *Naaml. van Boek.,* bl. 664—666, 680, 681; Stuart, *Vaderl. Hist.,* D. II. bl. 389, noot; Reinier, *Nieuwe verbeterde Naamlijst der Pred. in de Herv. Gemeente van Vere,* bl. 74—80; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 375, 789; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.,* D. II. bl. 315; Glasius, *Godgel. Nederl. Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 61, 98, 165, D. II. bl. 140, 427; Muller, *Cat. van Portrett.*; Dezelfde, *Cat. van Godgel. Werk.,* bl. 155; Dezelfde, *Cat. van Werk. over Nederland's Indie,* bl. 36; Holtrop, *Bibl. Medico-chirurg.* p. 161; van Leeuwen, *Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.* bl. 261; *de Gids,* 1857, bl. 227.

IPERUS (Nicolaus), burgermeester van Amersfoort, werd wegens die stad in 1457 met Gerardus Noltwius, schepen aldaar, naar bisschop David van Bourgondië afgezonden, om de magt te verzoeken van eenige schattingen op de geestelijke goederen te leggen. Zij werden in het dorp de Bildt bij Utrecht, door Walraven, bastaard van Brederode, vermoord.

Zie (van Heussen en van Rhijn), *Hist. van het Utrechtsche Bisdom,* D. II. bl. 92.

IPPIUS (Eppo) kleinzoon van Eppo Ippius, eerst predikant te Niebert, daarna rector en predikant te Appingedam en aldaar in 1697 overleden, was advokaat fiscaal der provincie Groningen, en schreef in de *Verhandelingen van het Genootschap Pro Excolendo Jure Patrio* (D. I. 1773) een:

Vertoog ter inleiding van de verklaring van het Omlander landrecht, en uitlegging van het eerste artikel des eersten boeks.

Zie Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande,* bl. 53, 190; de Jong, *Naaml. van Boek.* bl. 672.

IRHOVEN (Willem van), geboren den 2den November 1698 te Kessel in Noord-Brabant, ontving zijne eerste opleiding te 's Hertogenbosch, niet alleen op de Latijnsche, maar ook aan de toenmaals aldaar bestaande doorluchtige school. Hij begaf zich vervolgens naar Leiden, waar hij zich eerst op de oude en Oostersche talen en op de wijsbegeerte toelegde, en ook met vrucht de scheikunde beoefende. Zoo zeer legde hij zich op de wijsbegeerte toe, dat hij reeds in 1720 eene verhandeling *de intellectu facultate vere activa* verdedigde en in het volgende jaar tot meester in de vrije kunsten en doctor in de wijsbegeerte bevorderd werd, na verdediging eener *Dissertatio de spatio vacuo.* Voor de predikdienst bestemd, legde hij zich vervolgens met zooveel ijver op de godgeleerdheid en aanverwante wetenschappen toe, dat hij in 1722 te Leiden tot proponent werd bevorderd. In hetzelfde jaar te Ede bij Arnhem beroepen, predikte hij daar het Evangelie niet alleen, maar vond steeds in de beoefening der wetenschappen zijn grootste lust en genoegen. Dit bleek niet alleen uit de werken door hem achtereenvolgens in het licht gegeven, maar ook uit den roep die van hem weldra als geleerde uitging. Nadat hij van een beroep naar Sluis in Vlaanderen en in 1724 voor den leerstoel der wijsbegeerte te Lingen bedankt had, boden Curatoren der Utrechtsche Hoogeschool hem den leerstoel der godgeleerdheid aan. Hij aanvaardde die betrekking den 16den September 1737 met eene redevoering *de sapientiae Christianae impedimentis,* terwijl hem ook in 1740 het onderwijs in de kerkelijke geschiedenis werd opgedragen. Hij vervulde beide waardigheden met veel lof, gedurende drie en twintig jaren, behoorde onder de Voetiaansche bijbeluitleggers en onderscheidde zich door geleerdheid niet alleen, maar ook door braafheid en godsvrucht. Hij overleed te Utrecht den 18den November 1760, en Franciscus Burman hield op hem eene lijkrede. Hij was gehuwd eerst met Catharina Altius en na haren dood met Debora Scheerings. Zijne afbeeldig ziet het licht. Zijne zinspreuk was: *Mijne liefde is gekruisigd.* Hij schreef de volgende werken:

Conjectanea philologico- critico- theologica in psalmorum titulos, Lugd. Bat. 1728. 8°.

Gronden van het verzekert Christendom, 's Hage 1729. 8o. 3de druk ald. 1744 8o.

De Palingenesia veterum, seu Metempsychosi sic dicta Pythagorica, Amst. 1733. 4o.

Canones Synodi Nationalis Dordracenae, of Oordeel des Synode Nationaal der Gereformeerde kerken van de vereenigde Nederlanden, gehouden binnen Dordrecht Anno 1618 *en* 1619 *over de bekende vijf hoofdstukken der Leere*, Utr. 1752. 4°. Herdrukt aldaar 1787. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1722. *b.* bl. 544, 808, 1724. *b.* bl. 650, 1737, *a.* bl. 725, *b* bl. 86, 344, 352, 1760 *b.* bl. 633, 653, 654; F. Burmanni *Oratio funebris in obitum Guilelmi Irhovii*, Traj. ad. Rh 1760; Saxe, *Onom. Lit.* T. VI p. 732; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Muller, *Cat. van Portr.*; Dezelfde, *Cat. van Godgel. werk.* bl. 155.

IRHOVEN (H. VAN) was een vermaard teekenaar en kunstig papiersnijder, die omstreeks 1787 leefde.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

ISAAK, bijgenaamd *de Hollander*, of Isaak Hollander, was een beroemd scheikundige, waarschijnlijk van Vlaamsche oorsprong en geboren in het dorp Stolkwijk. Met zijn zoon Johan, die mede aldaar het levenslicht zag, deed hij een aantal ontdekkingen. Zoo schrijft men aan den vader de uitvinding toe van gekleurde brandverwen uit metalen bestanddeelen te bereiden; iets waaraan de uitmuntende werken der Nederlandsche glasschilderkuust, voor zooveel de schoone kleuren betreft, hunnen toenemenden roem in dien tijd te danken hebben gehad. Zoo worden beiden genoemd als de uitvinders van den voor de bewerking der metalen zoo nuttigen reverbereer-oven; terwijl eindelijk verschillende belangrijke scheikundige praeparaten door hen zijn zamengesteld, wier uitmuntende geneeskracht nog heden ten dage erkend wordt door het veelvuldig gebruik dat men er van maakt.

Vroeger heeft men getwijfeld of zij inderdaad twee onderscheidene personen waren of wel slechts één man, die door de twee vermelde namen bedoeld werd. Het opschrift van een hunner werken maakt het echter waarschijnlijk, dat men aan vader en zoon te denken heeft. Volgens het aangehaalde werk van de Groot leefde Johan Isaac 160 jaren vóor den tijd, waarop hij (de Groot) schreef, dus omstreeks 1440, en als deze de zoon was, mag men daaruit afleiden, dat Isaac in de eerste helft der vijftiende eeuw gebloeid heeft. Het blijkt hieruit dat het berigt van den Heer Kamm in de *Navorscher* (D. IV. Bijbl. XXIII), als zou Isaac de vader, in 1601 te Antwerpen gevestigd zijn geweest, onjust is. Met dat al is er van de lotgevallen van beiden zeer weinig bekend, doordien zij de aandacht hunner eigene tijdgenooten en van hen, die hen onmiddelijk opvolgden, weinig tot zich getrokken hebben; zelfs ten tijde van Paracelsus schuilden zij nog in het duister, ofschoon deze zeer goed met hunne geschriften bekend scheen, daar hij, even als de groote Boyle, van plagiaat ten hunnen opzigte beschuldigd wordt.

Er worden tien chemische, alchemistische en botanische werken opgenoemd, die door hen geschreven zijn, waarvan negen aan den vader en één aan den zoon worden toegeschreven; het bestaan van vijf dezer geschriften werd in lateren tijd in twijfel getrokken, omdat men niet geloofde dat al de verschillende titels even zoo vele verschillende werken aanduiden. Zeker is het dat van hen zijn uitgegeven de volgende werken:

(Van den vader.)

De triplici ordine Elixiris et Lapidis theoria, Bern. 1608. 8°.

Opera vegetabilia, ad ejus alia opera intelligenda necessaria ubi de Quintis essentiis vinoque agitur ut de Elixire vitae, mellis essentia. rore solis, Panacea, Sacchero cet.

Opera mineralia et vegetabilia, sive de Lapide Philosophorum quae reperire potuerunt omnia, Mediob. 1600, 8°. herdrukt Amst. 1616. 8°.

Libellus rarissimus, dictus Secreta revelatio verae operationis manualis, pro universali opere et lapide sapientium sicut filio suo M. Johanni Isaaco Hollando e Flandria, paterno animo fidelissimo, manu tradidit.

(Van den zoon)

Fragmenta quaedam Chimica, a Gombachio edita, Geismariae 1647. 12°.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 441, 496; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 670; Meerman, *Vergelijking der Gemeenebesten. door H. de Groot*, enz. D. III. bl. 3, 150–160 der *Aanmerkingen*; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. I. bl. 94, 95; Cohen, *Oude en Middel-geschied. van de Geneesk vert door Dr. Ali Cohen*, bl. 354–356, 372; *Cat. libr. biblioth Thysianae*, p. 33, Haeser, *Leerb. van de geschied. der geneesk vert. door Dr. Israëls*; bl. 397–399; *de Navorscher*, D. IV. *Bijbl.* bl. XXIII, D. VI bl. 205.

ISAAKS (PIETER), wiens naam ook wel Isacksz, Isaecs, Isaac, Isac, Izaaksz, Izaacsz en Izaks geschreven wordt, was een bloedverwant van de voorgaanden. Hij was de zoon van eenen te Haarlem gevestigden Isaac, die zich voor zaken naar Elseneur in Denemarken voor eenigen tijd begeven had. Hij werd aldaar in 1569 geboren, en toen zijn vader in Nederland was teruggekeerd, ontving hij te Amsterdam het onderwijs in de kunst van Cornelis Ketel. Later kwam hij onder de leiding van den Duitschen schilder Jan van Achen, met wien hij Duitschland en Italië bezocht. Hij vestigde zich later te Amsterdam, en hoewel hij ook historie schilderde, verwierf hij zich echter meer naam als portretschilder. Als zoodanig, zegt de heer Immerzeel, zijn zijne hoofden vol leven en karakter, en de handen vooral uitmuntend goed geteekend. Hij stierf waarschijnlijk in 1618. Zijn broeder was de vermaarde geschiedschrijver Johannes Isaac Pontanus. Zijne afbeelding, door J. Saenredam gegraveerd, ziet het licht. Zijne beide zonen volgen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk der Kunstsch.* D. II. bl. 74; *de Navorscher*, D. IV. *Bijbl.* bl. XXIII; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch* D. III. bl. 786, 787.

ISAACSZ (ISAAC), ook wel Isack Isacksen genaamd, was de zoon van den voorgaande en mede een zeer bekwaam portretschilder, zoo als blijkt uit een afbeelsel, door hem van zijn oom Johannes Isaac Pontanus, in 1630, vervaardigd. Hij maakte ook naam als graveur. Volgens den heer Kramm heeft hij ook historische onderwerpen behandeld, zoo als eene allegorie op het huwelijk van prins Willem II met prinses Maria van Engeland in 1640, die door Renier van Persijn in plaat is gebragt, in plano formaat.

Zie Nijhoff, *Bijdr. voor de vaderl. geschied. en oudheidk.* D. II. bl. 105; *de Navorscher*, D. IV *Bijbl.* bl. XXIV; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. III. bl. 785.

ISAACS (JASPAR) of Isac, broeder van den voorgaande, was een graveur, van wien de heer Kramm getuigt dat hij de behandeling der burin tot eene aanmerkelijke hoogte opvoerde, doch het geheel heeft iets stijfs en duidt geen verheven kunstgevoel aan. Beter te huis was hij in zijn graveerwerk, welk vak hij te Parijs uitoefende. Hij vervaardigde bijna alle platen van het werk *Les Images, ou Tableaux de platte Peinture des deux Philostrates sophistes grecs* etc. *par Artus Thomas, sieur d' Embry*, Paris, 1615. fol.

Zie *de Navorscher*, D. IV. *Bijbl.* XXIV; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. III. bl. 785.

ISAAAKSZ (R.) schreef:

Strijdt tussen de Oude en Nieuwe Lutherschen, Amst. 1651. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. van Jan Schouten*, (Amst. 1853) bl. 51.

ISABELLA. Zie de personen van dien naam op IZABELLA.

ISAKS (FRANS) of Isaac, was mede een kunstenaar en teekenaar van landschappen. Hij beoefende echter de kunst uit liefhebberij. Wanneer hij leefde is niet bekend. In den *Catalogus van J. Bosch*, Amst. 1785, komt van hem: *Een landen watergezicht met hoog gebergte* voor.

Zie *de Navorscher*, *Bijbl.* D. IV. bl. XXIV; Kramm, *Lev. en Werk der Kunstsch.* D. III, bl. 785.

ISBRANDS. Zie de personen van dien naam op YSBRANDS.

ISEBRANTSEN (JAN). Zie YSBRANDSZ. (JAN).

ISENBURG (AREND of ARNOLD VAN) was in 1196 proost van Deventer, toen hij, na den dood van Balduinus, bisschop van Utrecht, door invloed van graaf Otto van Gelder op den Utrechtschen stoel verheven werd. De Hollandsche graaf Dirk VII poogde evenwel die waardigheid aan den domproost Dirk, broeder van den overledenen bisschop op te dragen. Beide graven vervoegden zich met een deel krijgsvolk te Utrecht, om hunne pogingen kracht bij te zetten; hetgeen te weeg bragt dat een deel der geestelijkheid zich

voor Dirk en het andere gedeelte zich voor Arend verklaarde. Keizer Hendrik, dit geschil vernemende, beval, om verdere onheilen voor te komen, dat beide partijen naar Rome zouden vertrekken, om de beslissing van den paus in te roepen.

Verschillend is het berigt van den afloop dezer zaak. Schotanus zegt dat Arend van Isenburg het bisdom behield, doch, in 1198 gewijd en geconsacreert zijnde, kort daarna overleed en te Rome werd begraven; terwijl Sjoerds berigt dat van Isenburg stierf, eer hij nog zijnen mededinger in het bezit van den Utrechtschen zetel zag; dat de domproost Dirk daarop verkozen werd, maar op zijne reis te Pavia overleed.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* bl. 103; Sjoerds, *Jaarb.*, D. II. bl. 442.

ISENDOORN (Gisbert van), zoon van Willem van Isendoorn en Margaretha Barners, dochter van Gisbert Barners, burgemeester te Zutphen, werd te Eede, in Gelderland, den 3den December 1601 geboren. Na den dood van zijnen vader, die in 1603 plaats had, vertrok hij in Mei 1607 met zijne moeder naar Harderwijk, waar hij zich op de beginselen der talen toelegde. Hij studeerde vervolgens aan de kwartierschool aldaar, bezocht ook de hoogescholen van Franeker en Leiden, en vertrok in 1616 naar die van Sedan. Na een verblijf aldaar van anderhalf jaar bezocht hij de zuidelijke Nederlanden en een deel van Frankrijk, hield zich eenigen tijd te Saumur op, en legde zich gedurende twee jaren te Parijs op de wetenschappen toe. Na ook nog andere Fransche academiën bezocht te hebben, scheepte hij zich te Marseille naar Carthago en Alicanta in, en aldaar teruggekeerd, trok hij naar Italië en zag Rome, Napels en andere voorname plaatsen. Andermaal te Parijs gekomen, beoefende hij er de geneeskunde en werd er licentiaat in die wetenschap. Hij keerde in 1629 in Holland weder, en bood zich aan voor den onvervulden leerstoel der wijsbegeerte aan het atheneum te Deventer, dien hem geweigerd werd. Men bood hem dien in 1631 aan, maar hij bedankte er toen voor. Toen echter deze andermaal openstond, aanvaardde hij denzelven den 21sten Maart 1634. Hij bekleedde zijne waardigheid tot den 2den September 1647, daar hij den 20sten Julij van dat jaar tot professor primarius der wijsbegeerte te Harderwijk was beroepen, aan welke roepstem hij, na langdurig beraad en vele onderhandelingen gehoor had gegeven. De stichting, die zijne jeugdige talenten had zien ontluiken, was nu getuige en deelgenoot van zijnen roem, en mogt zich gedurende acht jaren in zijn licht verheugen, totdat hij, na langdurig lijden, den 30sten April 1657 overleed. Zijn ambtgenoot Alexander Tollius bragt in eene plegtige lijkrede hulde aan zijne wijdstrekkende geleerdheid.

De afbeelding van van Isendoorn ziet het licht. Hij was gehuwd met Susanna Bayard, die hij met kinderen in bekrompene omstandigheden achterliet. Curatoren der hoogeschool kwamen haar echter op verschillende wijzen te hulp. Een van zijne dochters huwde aan Aegidius Luyk, predikant te Blokzijl, wiens zoon Gisbert Luyk van Isendoorn in 1737 als predikant van Waverveen overleden, de naam van zijnen beroemden grootvader herleven deed.

Van Isendoorn was een geleerde, die meest alle deelen der wijsgeerige wetenschap door zijne schriften had opgehelderd. Als voorstander der wijsbegeerte van Aristoteles was hij zoo diep in diens werken doorgedrongen, dat hij den naam had, dat hij al de werken van dien wijsgeer, als men zegt, had opgegeten. Met talent en standvastigheid handhaafde hij het Peripatetische stelsel tegen den invloed van het Cartesische, en heeft zich daardoor, volgens den hoogleeraar Bouman, in de geschiedenis der wijsbegeerte eene blijvende en eervolle plaats verworven. Zijne werken zijn getiteld:

Effatorum Philosophicorum Centuriae duae, Dav. 1633. 12°. It. 1642. 12°.

Collegii Philosophici Daventriensis Pars I, in qua Exercitationes, fere Logicae, XXIV, Dav. 1636. 12°. *Pars II, in qua Exercitationes Ethicae* XVIII, Dav. 1638. 8°. Dit tweede gedeelte is herdrukt onder den titel van *Breviarium Ethicum*.

Compendium Logicae Peripateticae, Dav. 1640. 12°.

Physiologia Peripatetica, Dav. 1642. 4°. Herdrukt vermeerderd ald. 1643. 4°. en 1653. 4°.

Effatorum Philosophicorum, quibus praesertim explicantur Praedicabilia et Praedicamenta, Centuriae quinque, Dav. 1643. 4°. Meermalen met vermeerderingen herdrukt.

Logica Peripatetica, Dav. 1645. 4°. Herdrukt ald. 1652. 4°.

Logica Peripatetica, per theoremata et quaestiones controversas, scholastice tractatas, Hard. 1649. 4°.

Sermo Academicus de Noctis, Amoris et Vini usu atque abusu, Hard. 1652. fol.

Medulla Physicae generalis et specialis, 1658. 12°.

Ethica Peripatetica, in duos libros tributa, per succinctas tabulas, et quaestiones plus 200, *ex variorum auctorum monumentis collecta et digesta*, Hard. 1659. 4°. Dit werk is na den dood des schrijvers door zijn zoon Nicolaas uitgegeven.

Zie Revius, *Daventr. Illustr.*, p. 695—697; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 369; Hoogstraten, *Woordenb.* op Yzendoorn; Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XXXIII, bl. 290 volgg. met portret; Paquot, *Memoir*, T. I. p. 346—347; van Eck en Busscha, *Het tweede eeuwfeest van het Ath. Illustr. te Devent.*, bl. 90, 91; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.* D. I. bl. 43, 118, 162, 327, 332, D. II. bl. 603, 649; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 131.

ISENDOORN (Johan van) begiftigde in 1630 het St. Hiob's gasthuis te Utrecht, met eene door hem vervaardigde schilderij, *Job door den booze geplaagd* voorstellende.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

ISERMAN (Johannes Godschalcus), geboren te Delft, schreef:

Itinerarium terrae Sanctae 1561

die hij zelf gedaan had. Of dit werk is uitgegeven weten wij niet.

Zie Bleiswijck, *Beschrijv. van Delft*, bl. 769; Foppens, *Bibl. Belg*, p. 648.

ISINCK (Adam Menso), van moederszijde uit het vermaarde geslacht der Alting's gesproten, werd in 1699, in de plaats van Johannes Mensinga, tot hoogleeraar in de welsprekendheid en geschiedenis aan de Groningsche hoogeschool benoemd. Hij overleed den 28sten September 1727 en gaf uit:

Mensonis Altingii, Pastoris Emdani, Vita, descripta per Ubbonen Emmium, nunc primum editum, et Litterae. Acc. H. Altingii Historia de Ecclessiis Palatinis; nec non A. M. Isinck, brevis historia de Reformatione in urbe Groninga et Omlandia, item Ubbonis Emmii Vita, per N. Mulerium, cura A. M. Isinck. Gron. 1728. 4°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld.* 1727 b. 483. 606, Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 337; *Cat. van de bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 161.

ISRAëL (Menasseh ben) werd omstreeks 1604 in Spanje geboren en was de zoon van Joseph Ben Israël, een rijk koopman, en van Rachel Soeiro. Zijn vader zette zich, om de inquisitie te ontgaan, met zijne vrouw en beide zonen te Amsterdam neder, waar Menasseh het onderwijs in het Hebreeuwsch van den kundigen rabbijn Isaac Uzziël ontving. Hij maakte daarin in weinige jaren zulke groote vorderingen, dat hij reeds op zijn achttiende jaar verkozen werd om zijn leermeester als rabbijn op te volgen. Met veel ijver kweet hij zich van dezen post, doch zijne inkomsten waren zoo gering, dat hij er op bedacht was, om, door handel te drijven, zijn fortuin te verbeteren. Daartoe zond hij zijn schoonbroeder Ephraïm Soeiro naar Brazilië, en hij zelf begon zijne werken met eene eigene drukkerij te drukken.

Tijdens het protectoraat van Cromwel over Engeland werd hem de eervolle maar moeijelijke taak opgedragen, om als gezant derwaarts te gaan, ten einde voor de Israëliten aldaar een nieuw toevlugtsoord te verwerven. Ofschoon hij in zijne zending voor het oogenblik niet slaagde, mag men toch zeggen dat door dezelve de toelating der Joden in Engeland, die later plaats had, krachtdadig was voorbereid. Hij overleed op zijne terugreize te Middelburg omstreeks 1657, en werd te Amsterdam begraven. Hij was gehuwd met Rachel, behoorende tot de familie der Abardanels, die volgens de meening der Joden uit het geslacht van koning David zou afkomstig zijn, en verwekte bij haar een zoon, Samuel geheeten, die, na zich aan de universiteiten te Oxfort en te Cambridge te hebben opgehouden, met veel lof den doctoralen graad in de geneeskunde verwierf. De afbeelding van Menasseh

Ben Israël ziet het licht. Zijne zinspreuk was *Peregrinando quaerimus.* (*Voortreizende zoeken wij*).

Slechts weinige zijner geloofsgenooten hebben zulk eenen roem door hunne geleerdheid behaald als hij. Behalve het Portugeesch, het Spaansch en het Hebreeuwsch, kende hij de Latijnsche taal, iets dat toen weinig bij de Joden gevonden werd. De Heilige Schrift was zijne geliefkoosde studie, maar hij las ook alle andere soorten van boeken, en was niet minder ervaren in de wijsbegeerte en de geneeskunde, onder welks beroemdste beoefenaars hij geteld werd, dan in den Talmud en in de Joodsche literatuur. Met de beroemdste mannen van zijnen tijd, als Episcopius, Vossius, van Beverwijck en bovenal met Barlaeus was hij bevriend, en vele anderen stelden zijnen omgang op hoogen prijs. Hij schreef een aantal werken in verschillende talen, waarvan wij de titels der voornaamsten hier zullen laten volgen:

El Conciliador. La primera parte nel pentateucho: la secunda, in los Prophetas primeros: la tercera, in los Prophetas posteriores: la quarta, in los libros Hagiographos, y resto de la Biblia. Francf. 1632. 4°. In het Latijn vertaald door Dyonisius Vossius onder dezen titel:

Conciliator, sive de convenientia locorum Sacrae Scripturae, quae pugnare inter se videntur; opus ex vetustis et recentioribus omnibus Rabbinis magna industria ac fide congestum, Amst. 1633. 4°.

Problemata XXX *de Creatione, cum summariis singulorum Problematum, et indice locorum scripturae,* Amst. 1635. 8°.

Libri tres de Resurrectione Mortuorum; quibus animae immortalitas, et corporis resurrectio contra Zaducaeos comprobatur, deque judicio extremo, et mundi instauratione agitur, Amst. 1636. 8°.

Orden de las Oraciones del Mes, Amst. 1637. 8°.

Fasciculus vitae, sive libri tres, de termino vitae, quibus veterum Rabbinorum, ac recentium Doctorum de hac controversia sententia explicatur, etc. Hebreeuwsch en Latijn. Amst. 1639. 12°. Vertaald in het Engelsch door Thomas Pocock, Lond. 1699. 12°.

De Fragilitate humana ex lapsu Adami, deque Divino in bono opere auxilio, ex sacris scripturis et veterum Hebraeorum libris, Amst. 1642. 12°. Ook in het Spaansch onder den titel van:

De la fragilidad humana, e inclinacion de l'ombre al peccato, Amst. 1642. 4°.

Thesouro dos Dinim que o povo de Israël he obrigado saber e observar, Amst. 1645. 8°. ald. 1647. 8°.

Las Oraciones del anno, con todo lo obligatorio de las oraciones, etc., Amst. 1650. 12°. 2 vol.

Esperanca de Israël, Amst. 1650. 12°. Dit werk kwam ook in het Latijn, Engelsch en in het Hollandsch uit. In de laatste taal onder den titel van:

De Hoop van Israël, door Menasseh Ben Israël; met de Reysen van R. Benjamin Jonasz. van Tudelen... Overgezet door J. Bara, Amst. 1666. 4°.

La Piëdra pretiosa, o de la Estatua de Nebucadnezar; con de se expone lo mas essential del libro de Daniel, Amst. 1654. 12°.

In het jaar 1858 kwam van dit zeldzame boekje een exemplaar voor op eene verkooping van boeken te 's Hage gehouden. In het berigt deswege wordt de titel van hetzelve eenigzints anders vermeld. Ook werd er bijgevoegd, dat Rembrandt, naar aanleiding van dit boek, vier bekende gravures vervaardigd heeft, die in dit werkje meestal voorkomen. (Zie *Nieuw Amsterd. Handels- en Effectenblad,* 1858. No. 58, 61).

Vindiciae Judaeorum, or a Letter in answer to certain questions on the Nation of the Jews, Lond. 1656. 4°.

Behalve deze werken, en nog anderen waarvan ons de juiste titels, tijd en plaats van uitgave onbekend zijn, bezorgde Menasseh Ben Israël de Bijbel en enkele boeken van denzelven in de Hebreeuwsche, Chaldeeuwsche en Spaansche talen, en liet bovendien een aantal handschriften na, die van zijne groote geleerdheid getuigen kunnen.

Zie Moréri, *Diction. historique,* art. *Manasse Ben Israël;* Paquot, *Mem*, T. I. p. 99—102; Koenen, *Geschied. der Joden in Nederl.,* het regist. op Manasse; Muller, *Cat. van Portrett.,* bl. 169.

ISSELMUDEN (Johan van) *tot den Rollecate,* geboren in 1604, werd in 1644 drost van Vollenhove en erlangde vervolgens veel invloed in de beheering der provincie Overijssel. Hij was een bijzonder vriend van Johan de Witt, en alzoo tegenstander van hen die Willem III wenschten te verheffen. Hij deelde dientengevolge in de twisten, die daarvan het gevolg waren. Hij overleed in 1674 en was gehuwd met Agnes van Essen. Hij schreef in het Album van Ernestus Brinck.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.;* van Rappard, *Overz. eener verz. Alba Amicorum,* bl. 59.

ISSELMUDEN (Hendrik van) *tot het Hoogehuis,* werd op het laatst der zeventiende eeuw geboren en beschreven in de Ridderschap van Overijssel. Weldra steeg hij tot verschillende eerambten. In 1727 lid der Staten-Generaal zijnde, werd hij in ambassade naar de Duitsche hoven gezonden. In het volgende jaar trok hij naar Beijeren, om over de aflossing der schulden te handelen, doch slaagde niet. Hij was ridder van de Duitsche orde, en drost van Vollenhove, en verwierf veel lof door zijne bekwaamheid. Zijn ijver tegen de verheffing van Willem IV tot stadhouder wikkelde hem in moeijelijke omstandigheden. Hij stierf ongehuwd den 28sten Mei 1751 in hoogen ouderdom.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*

ISSELMUYDEN (Gerolf), welligt behoorende tot het geslacht van de voorgaanden, was kapitein der mariniers, aan boord van het schip van kapitein Eland du Bois, en gaf in 1672 blijken van zijnen uitstekenden moed, toen de Engelschen eenen aanval op de rijkgeladene Smyrnasche vloot beproefden. Toen aan du Bois de linkerhand werd afgeschoten, aanvaardde Isselmuyden het bevel over het schip, en hielp alzoo de koopvaarders veilig in het vaderland brengen. Hij nam, na het uitbreken van den oorlog met Engeland en Frankrijk, deel aan den roemrijken zeeslag bij Solebay onder de Ruiter in laatstgenoemd jaar, en werd daarbij gekwetst. Meerdere bijzonderheden zijn ons van hem niet bekend.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Nederl. Zeewez.* D. III. St. I. bl. 60, 139.

ISSELT (Michaël van) werd volgens sommigen te Dokkum, volgens anderen te Amersfoort geboren. Hoewel de laatste bewering veel waarschijnlijks heeft, is echter de eerste nog niet geheel te verwerpen. Zeker is het, dat hij te Amersfoort, waar zijn vader de geneeskunde uitoefende, en onder de vermaardste geneeskundigen van zijnen tijd genoemd werd, het eerste onderwijs ontving. Na te Utrecht in de letteren onderwezen te zijn, legde hij zich te Leuven op de wijsbegeerte en godgeleerdheid toe, en keerde toen naar Amersfoort terug, waar hij in 1579 als Roomsch geestelijke gebannen werd. Hetzelfde lot trof hem ten volgende jare te Zwolle, als ook te Nijmegen, waar hij in 1590 pastoor was geworden. Toen deze stad in handen van den prins van Oranje viel, vestigde hij zich te Keulen, alwaar hij eenigen tijd gewoond en schriften uitgegeven heeft. Naderhand te Hamburg pastoor geworden zijnde, is hij aldaar den 17den October 1597 overleden, en in het Oude klooster nabij die stad begraven.

Als geschiedschrijver maakte zich van Isselt verdienstelijk door de volgende werken:

Historia belli Coloniensis libris quatuor, ab electione Gerhardi Truchessii, usque ad recuperatam ab Ernesto, Duce Bavariae Westphaliam, Colon. 1584 en 1620. 8°.

Historia sui temporis, in qua res in toto orbe terrarum gestae, tum praecipue motuum Belgicorum, sub Philippo II, *Hispaniarum Rege,* etc. *concitatorum, origo et successus, usque ad annum* 1586 *perspicue et accurate describuntur,* Colon. 1602. 8°.

Van Isselt was ook schrijver van de drie eerste deelen van de *Mercurius Gallo-Belgicus* etc., Colon. 1588, 1599. 4 deelen in 8°. Hij schreef ook nog:

Conciones Evangeliorum Dominicalium et Festorum, Colon. 1594, 8°.

De overige godsdienstige geschriften, door den heer Glasius van hem genoemd, zijn vertalingen uit het Italiaansch en Spaansch.

Zie Suffridus Petrus, *de Scriptor. Fris.* 431; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 567; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 894; (van Heussen en van Rhijn) *Hist van 't Utr. Bisd.* D. II. bl. 59; Burman, *Trajectum Erudit.* p. 162—166; van Bemmel, *Beschrijv. van Amers-*

foort, bl. 435, 442; te Water, *Hist. van het Verbond. der Edel.* D. IV. bl. 375, 376; A. Rutgers, *tweede eeuwgetijde van Amersf. hervorm.* bl. 21; Saxe, *Onom. lit.* T. IV. p. 619; de Wind, *Bibl. van Nederl. geschiedschrijv.* bl. 213—216, 557; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Muller, *Cat. van boek. over Ned. geschied. en plaatsbeschrijv.* bl. 139.

ISSENDORP (Hendrik) werd te Amsterdam geboren en, na zijne bevordering tot proponent, in 1723 tot predikant bij de Luthersche gemeente te Purmerend beroepen. Wegens ligchaamszwakte verkreeg hij in 1737 een helper en in 1743 zijn emeritaat. De tijd van zijn overlijden is ons niet bekend. Omtrent de bevordering van het godsdienstig gezang bij die van zijn kerkgenootschap maakte hij zich verdienstelijk, door van de 856 liederen, die het Leipziger gezangboek van 1730 bevat, er 335 in onze taal over te brengen en die, met anderen, voor eigene rekening uit te geven onder den titel van:

Geestelijke Zielenlust van het Evangelische Zion, bestaande in eene verzameling van 350 geestrijke en stigtelijke liederen, uit verscheiden Hoogduitsche Gezangboeken der Luthersche Kerk in het Nederduitsch overgezet, Amst. 1742. 8o.

Hij plaatste ook gedichten in *Parnassus Kunstkabinet of Verzameling van weergadelooze Dichtstoffen.* (Amst. 1735).

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschiedenis der Evang. Luth. Kerk*, St. IV. bl. 103. 104, St. V. bl. 77; Glasius, *Godgl. Nederl.*; Heringa, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 168.

ITA (Pieter Adriaensen), te Vlissingen geboren, was een verdienstelijk zeeman, wiens levensbijzonderheden weinig of niet bekend zijn. Hij werd in 1628 voor de Westindische Maatschappij als bevelhebber over eene vloot van twaalf schepen naar de Westindien gezonden. In de golf van Mexico ontmoette hij omstreeks de maand Augustus eene Spaansche vloot, die op de Honduras (waarschijnlijk om Campêche-hout) voer. De Spanjaarden waren veel sterker dan de onzen, doch Ita gaf bevel tot den aanval. De Spaansche vice-Admiraal werd door het schip *de Leeuwin* kloekmoedig aan boord gelegd; beiden vuurden ze dapper, maar *de Leeuwin* dreef af en de vice-admiraal, dus los zijnde, legde het roer aan boord gelijk ook *de Leeuwin*. De Spaansche admiraal onderwijl ook genaderd zijnde, bleef *de Leeuwin* tusschen beiden liggen en werd dus door het vijandelijk geschut zeer afgemat. In het eerst kon Ita daar niet bijkomen, doch des namiddags legde hij den vice-admiraal aan boord, en na een hardnekkig gevecht werd het schip veroverd. Van de 300 man, die aan boord waren, bleef de helft dood op het schip, en de overigen zochten met zwemmen zich te redden, hetwelk slechts aan weinigen gelukte. Inmiddels was ook het schip des vijandelijken admiraals aangevallen, doch deze het lot van zijnen vice-admiraal ziende, verdedigde zich niet eens. Zijn volk sprong over boord, en alzoo was dit schip ook spoedig genomen. Sommige schrijvers nu melden dat, gedurende den strijd, het vice-admiraalschip in brand geraakte, en dat die zoo hevig toenam, dat het bootsvolk den reeds veroverden prijs begon te verlaten. Ita dit ziende zou met den degen in de vuist toegeschoten zijn, en de vlugtenden weder naar boord van den Spanjaard hebben gejaagd, de boot doen afsteken en met de woorden »blusschen of vergaan" het scheepsvolk genoodzaakt hebben den brand te bedwingen om het schip te redden. De waarheid van dit verhaal is niet bewezen. Integendeel blijkt het, dat het vice-admiraalschip, nadat men er de lading had uitgehaald, nog vast zat en vol water liep, waarom men er toen den brand in stak. Ook het admiraalschip werd om deszelfs ontredderden toestand mede verbrand.

Eene kostbare lading van indigo, huiden, salsaparilla wortel, balsem, gember en ongemunt zilver viel den onzen in handen. Het zwaar geteisterde schip *de Leeuwin* werd behouden, en hierop zetten de onzen koers naar het vaderland. Vooraf hield men den 16den Augustus eenen dankdag over de gansche vloot wegens de behaalde overwinning, en in het begin van October kwam men behouden op vaderlandschen bodem aan.

In het jaar 1629 was Ita admiraal der vloot die de Westindische Maatschappij naar Brazilië zond, onder Hendrik Loncq. Op dezen togt werd Olinda of Fernambucq, en nog meer sterkten daar te lande, veroverd. In het volgende jaar diende hij de Maatschappij in Westindië, deed nog andere togten, van waar hij op het laatst van 1630 met eenige schepen terug kwam. Na dien tijd word zijn naam in de geschiedboeken niet meer vermeld. Zijne dochter, Johanna, was de tweede vrouw van Cornelis Evertsen, *de oude*, luitenant-admiraal van Zeeland.

Zie de la Rue, *Staatk. en heldh. Zeeland*, bl. 187—190; (van den Bos) *Lev. en daden der Zeeheld.* D. II. bl 72; *Neêrl. heldendad. ter zee*, D. I. bl. 297; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. II. bl. 140; van der Aa, *Herinner.* D. I. bl. 250; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. I. bl. 316, 379; Swalue, *de daden der Zeeuwen* enz. bl. 201, 271, 288, 290, 296.

ITSMA (Wybrand van) een Fries van geboorte, zag in 1694 het eerste levenslicht. Hij was van 1739 tot 1747 lid van de stadsregering van Dokkum, in welk laatste jaar hij burgemeester van Harlingen werd. Als vriend van Willem IV was hij onafgebroken in de voornaamste staatsambten en commissien werkzaam. In 1748 had hij deel in het ontwerpen van het Reglement Reformatoir en in de veranderingen in Groningen voorgevallen; derwaarts was hij gecommitteerd namens den stadhouder.

Later afgevaardigd ter vergadering der Staten-Generaal, had hij insgelijks een aanmerkelijk deel in het algemeen bestuur. Zijne bekwaamheid en wijsheid gaven hem veel invloed. Harlingen vooral bloeide onder zijn bestuur. Hij was ook tot kwartierschout van Kempenland in de Meijerij van 's Hertogenbosch benoemd, en insgelijks tot historieschrijver van Friesland, in welke laatste betrekking hij, voor zoo ver bekend is, geene proeven van zijne geleerdheid gegeven heeft.

Epo Sjuck van Burmania was zijn boezemvriend. Met hem schreef hij de volgende werkjes, zonder hunne namen uitgekomen, die ten doel hadden de verdiensten van het huis van Oranje in het licht te stellen en de verheffing van den prins te bevorderen.

Jagtpraetje ofte discours tusschen een Groeninger, een Dockumer en twee Zeeuwse Heeren, over de verhandeling van de vrijheid in den burgerstaat, Leeuw. 1737. 8o.

Jagt-praetje ofte samenspraak tusschen een Leyenaar, een Groeninger en een Franeker, — over de oude en hedendaegse gesteltheit van de Nederlandsche Republiek, Tweede stuk, Leeuw. 1738. 8o.

Jagt-praetje ofte discours gehouden tusschen een Groeninger, Amsterdammer en Harlinger, over de hedendaagsche levensbeschrijvingen der Princen van Oranjen, Hollandsche Keurdichten, de vryheit in den burgerstaat, enz. Derde stuk, Leeuw. 1738. 8o.

Schuite-praatje ofte samenspraak tusschen drie Heeren, met de schuit reisende van Amsterdam na den Haag, welke aan malkander haar geboorteplaats, sentimenten en liefhebberij ontdekken enz. z. pl. en j. 8o.

Schuite-praatje ofte samenspraak tusschen vier Heeren, met de schuit reisende van Leeuwarden na Groningen, over menschen, saaken en boeken van deese tijt, z. pl. en j. 8o.

Wegens hunnen voortreffelijken inhoud en duurzame waarde zijn ze in 1757 te Harlingen bijeengevoegd herdrukt.

Van Itsma overleed te Harlingen in 1756. Hij was gehuwd met Maria Boef, bij wie hij geene kinderen verwekte. Zijne zinspreuk was: *Virtute ac patientia.* (Door deugd en geduld).

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*, door ons voornamelijk gevolgd; dit *Woordenb.*, D. II. bl. 1623; van Leeuwen, *Cat. der Prov. Bibl.*, bl. 254.

ITTERSUM (Johan van) was vermoedelijk een zoon van Roelof van Ittersum, burgemeester van Zwolle. Hij was een zeer ervaren en verstandig man, een vermaard regtsgeleerde, licentiaat in die wetenschap, en ook burgemeester van Zwolle. Voor het grootste gedeelte heeft hij het *Stadsboek* te Zwolle bijeengebragt. Hij was zeer rijk, fundeerde in 1438 de kapel van den H. Laurentius tegen het klooster Belhem, en een weinig later nam ook het gasthuis in die stad door zijne groote weldadigheid een aanvang. Hij stichtte mede het hof te Zwolle op de nieuwe markt, het huis te Werkeren en het tweede kasteel te Voorst. Tijdens de bisschoppen Frederik van Blankenheim en Rudolph van Diepholt was hij bisschoppelijke raad, en overleed in 1464, nalatende een zoon, Wolf van Ittersum, en eene dochter, gehuwd aan Wolter van Keppel. De verdeeling zijner nalatenschap gaf aanleiding tot eene gebeurtenis, die ten bewijze verstrekken kan van het groot gewigt, door onze voorouderen gehecht aan beloften of eeden, zelfs gedwongen, aan hunne vijanden gedaan.

Genoemde zoon had namelijk met zijnen zwager een hevige twist gekregen over een tiende bij Dalfsen, welke door van Ittersum als leengoed beschouwd werd. Door tusschenkomst hunner naastbestaanden werd er besloten de zaak aan de uit-

spraak van afgezanten der drie groote Overijsselsche steden over te laten. Wolter van Keppel had van de stad Deventer brieven van vrijgeleide voor van Ittersum verworven, doch hem op den weg derwaarts gewapenderhand overvallen en gevangen naar zijn slot gevoerd. Niet dan na langen tijd kon men zijne slaking verwerven. Vóór zijn ontslag moest hij onder eede beloven, bij het eerste opontbod van Wolter van Keppel, zich weder in hechtenis te begeven. Doch toen hij werkelijk opontboden werd, hield de Zwolsche regering, om den afgeperst en eed krachteloos te maken, hem jaren lang met zijn gezin in eene gemakkelijke gevangenis op de Sassenpoort opgesloten. Verscheidene jaren heeft van Ittersum, op deze poort met zijn huisgezin doorgebragt, en ofschoon hij bij herhaling door zijn zwager werd opgeëischt, moest hij hem steeds antwoorden, volkomen bereid te zijn, om zijn woord gestand te doen, indien de Zwollenaren hem slechts wilden loslaten. Na den dood van Keppel verliet hij waarschijnlijk in 1483 de Sassenpoort, toen hij door Zwolle met zes paarden in dienst werd genomen.

Zie Revius, *Daventria Illustr.* p. 115—118; van Hattum, *Beschrijv. van Zwolle*, D. II. Hoofdst. 17; Arend, *Algem. geschied. des Vaderl.*, D. II. St. III. bl. 101; *Overijss. Alm. voor oudh. en letter.*, 1836, bl. 161—164, 1846, bl. 127; van der Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 93, 94.

ITTERSUM (Johan van) behoorde tot hen die bij de verovering van de schans Goor, in het begin van Augustus 1581, in handen van Maarten Schenck vielen, en gedurende drie jaren op diens kasteel Blijenbeek, bij Gennep aan de Maas, werden gevangen gehouden.

Zie *Overijss. Alm. voor oudh. en lett.*, 1847, bl. 184—200.

ITTERSUM (Ernst Hendrik baron van) was een bekwaam regtsgeleerde en kantonregter te Wijk bij Duurstede, waar hij in het begin van Januarij des jaars 1853 overleed. Hij was een man, die om zijn christelijken zin, zijne beminnelijke hoedanigheden en vriendelijke hulpvaardigheid, door ieder die hem kende, werd geëerd en bemind.

Als ijverig beoefenaar der geschiedenis en oudheden deed van Ittersum zich kennen, door eene door hem opgemaakte *Inventaris van zoodanige archieven en oude stukken als van eenige consideratie ter secretarie der stad Wijk bij Duurstede berustende zijn.* Deze inventaris is opgenomen in de *Kronijk van het Historisch Genootschap te Utrecht*, D. V. bl. 283—287, terwijl in D. III van genoemde *Kronijk*, (bl. 74—79) eene opgave voorkomt van de belangrijke archieven die in zijn bezit waren.

Zie behalve genoemde *Kronijk*, *de Boekz. der gel. Wereld*, 1853 a. bl. 105.

IZAAKS (Pieter). Zie ISAACS (Pieter).

IZABELLA van PORTUGAL, in 1395 geboren, was in 1428 gehuwd met Filips, hertog van Bourgondië, bijgenaamd *de Goede*. Bij afwezigheid van haren gemaal was aan haar door dezen de algemeene landvoogdij opgedragen, waaronder de stadhouders der bijzondere gewesten stonden. In een stuk van den 14den Maart 1441 komt zij reeds als zoodanig voor.

Niet veel berigten zijn ons van hare handelingen bekend geworden. Namens haren echtgenoot sloot zij in 1443 een tractaat van bestand met Hendrik VI, koning van Engeland. Om het op nieuw uitbreken der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten te Haarlem in 1444, werd zij door haren gemaal derwaarts gezonden, doch ofschoon hij ook naar de zijde der Kabeljaauwschen overhelde, zag zij zich echter door dezen smadelijk behandeld. In hetzelfde jaar liet zij die van Dordrecht voor haar dagvaarden, over eenige verschillen aangaande het stapelregt, en zij veroordeelde verscheidene regeringsleden der stad, blijkens sententie van den 20sten December 1444, omdat deze verscheidene munters van de opgehevene munt te Dordrecht, die te Zevenhuizen waren gaan werken, veroordeeld hadden tot de boete om eenige roeden muurs der stad op hnnne kosten te laten vervaardigen.

Van haar verder bedrijf vinden wij niets aangeteekend, dan alleen dat zij, in de huisselijke twisten tusschen haren echtgenoot en zoon Karel de Stoute, den laatsten volgde en deszelfs belangen behartigde.

Zij overleed te Brugge in 1471 en haar lijk werd in 1473 met dat van haren gemaal naar Dyon gevoerd, waar zij in de Karthuizer kerk werden ter aarde besteld. Eene afbeelding van haar, vooral opmerkelijk om de kleeding, is ons door van Wijn bezorgd.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, D. IV. bl. 7, 8; van Wijn, *Bijv. en Aanmerk.*, D. IV. bl. 2—5, 25, 26, 33, 98; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 545, 546; dit *Woordenb.*, D. VI. bl. 83; van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.*, bl. 381, 390, 449.

IZABELLA CLARA EUGENIA, dochter van Filips II, koning van Spanje, werd geboren te Segovia, op den 12den September 1566. Op het artikel van haren gemaal Albertus, aartshertog van Oostenrijk, hebben wij reeds vermeld dat zij in 1598 met dezen huwde, en hij als souverein vorst der Katholijke Nederlanden in 1599 met veel plegtigheid te Brussel gehuldigd werd.

Na den dood van Albertus, den 12den Julij 1621 te Brussel voorgevallen, hield zij nog twaalf jaren de teugels van het bestuur in handen, zoodanig, dat men bijkans geene verandering in de regering bespeurde, totdat zij in den nacht tusschen den 1sten en 2den December 1633 te Brussel overleed.

Izabella had, zoo zegt de heer van Kampen, niets van de norsche, kleingeestige geaardheid haars vaders, maar was integendeel, gelijk hare overgrootmoeder, de beroemde Izabella van Kastilië, minzaam, gul van aard, mild en grootmoedig, doch kwam ook met deze in brandenden ijver voor haar kerkgenootschap overeen. Zij was mannelijk en verheven van aard, en scheen meer dan haar man tot gezag over hare onderdanen geschapen. Wanbetaling had het krijgsvolk tot muiterij doen overslaan. Izabella begeeft zich te midden der muiters, wijst op hare oorsieraden, en betuigt, dat zij liever die zou willen ontbeeren, dan de verdedigers van de godsdienst, vorst en vaderland onbetaald zien. De tijding van den voor Albertus zoo noodlottigen slag bij Nieuwpoort werd aan zijne getrouwe gade verbazend vergroot overgebragt, en met mannenmoed verdroeg zij dit berigt; niet uit gebrek aan liefde, want haar huwelijk was een voorbeeld van trouw, onderlinge genegenheid en inschikkelijkheid. Hoezeer zij gevoelde, boven Albertus verheven te zijn, deed zij hem dit nimmer bespeuren, maar liet hem geheel met de regering begaan; slechts in enkele gevallen, waar het land op het spel stond, kwam zij door haren invloed tusschen beiden. Van dáár, dat zij veel meer bemind werd dan den aartshertog, wien zij ook in lieftalligheid en spraakzaamheid met ieder een van hare onderdanen ver overtrof; ook raadpleegde hij haar in alles, en bediende zich van haar treffelijk vernuft en diepe ervarenheid.

Izabella werd bij haar echtgenoot in de hoofdkerk te Brussel begraven, en op haar graf eene tombe met een weidsch opschrift geplaatst. Zij liet geene kinderen na. Hare afbeelding ziet op meer dan eene wijze het licht.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.* B. XXXV. bl. 461, (32) 463, (35) 471. (40), B. XXXVI. bl. 577 (50) 578 (51); *Lev. van Fred. Hendr.*, D. I. bl. 529; Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, het regist. op Izabella; Luiscius, *Woordenb.* op Isabella; de Feller, *Diction. Histor.* T. V. p. 35, 36; Kok, *Vaderl. Woordenb.* op Isabella; van Kampen, *Vaderl. karakt.*, D. II. bl. 177—181; dit *Woordenb.*, D. I. bl. 154, 155; Groen van Prinsterer, *Archiv.*, T. II. p. 264, IV. p. 146, V. p. 82; Borgnet, *de Nederl. onder Filips* II, door van Vloten vertaald, bl. 241—243; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 131.

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

J.

JAAPIX (JAN), een onbekend graveur, door den heer Kramm voor het eerst vermeld, als vervaardiger van eene gravuren, voorstellende het portret van den Frieschen dichter Gysbert Jacobs of Japiks, naar de schilderij van M. Haarings.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JAAPSZ (ADRIAAN), schilder in den Briel, schreef een spel van *sinnen van den ghepredestineerden blinde*, 1552. 4o. in handschrift voorhanden.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JACCHAEUS (GILBERTUS) of Gilbert Jacchey, werd te Aberdeen, in Schotland, omstreeks 1585, geboren. Hij verloor zijn vader op jeugdigen leeftijd, en kreeg op last zijner moeder onderwijs in de Latijnsche en Grieksche talen. Na zich vervolgens te Helmstad en te Herborn op de fraaije letteren en wijsbegeerte toegelegd te hebben, kwam hij te Leiden, waar hij, reeds in de jaren 1603 en 1604, zoodanige proeven van zijne geschiktheid tot het onderwijs der wijsbegeerte gaf, dat curatoren hem niet alleen daarvoor, bij herhaling, eene vereering toelegden, maar hem ook in 1605 tot buitengewoon hoogleeraar in de redeneerkunde aanstelden, en twee jaren later, hem mede het onderwijs der zedekunde opdroegen. Intusschen zette hij zijne studiën in de geneeskunde voort, en verwierf zich in 1611 den titel van doctor in die wetenschap.

In het volgende jaar werd hij tot gewoon hoogleeraar bevorderd, en verwisselde, hetzij toen, hetzij later, het hem aanbevolen onderwijs met dat in de natuurkunde. Bij de zuivering der hoogeschool, ten gevolge der godsdienstige geschillen in 1618 en 1619, behoorde hij mede onder die hoogleeraren, die het misnoegen der geestelijkheid in hooge mate tegen zich opgewekt hadden, en daarom in de waarneming van hunnen post geschorst en uit den academischen Senaat geweerd werden. Eerst tegen het laatst van 1620, werd hij, op zijn ernstig verzoek, voor drie maanden, weder tot het openbaar leeraarsambt der natuurkunde toegelaten, en niet voor Februarij 1623 werd hij in zijne vroegere waardigheid van gewoon hoogleeraar in die wetenschap volkomen hersteld; hij bekleedde die verder met lof, tot aan zijn overlijden, hetwelk in 1628 plaats had. De Latijnsche dichter Janus Bodecherus Banningius vereerde hem met een Latijnsch grafschrift. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijne zinspreuk was: *Summum nec metuas diem, nec optes.* (Vrees niet den laatsten dag, noch wensch hem).

Jacchaeus schreef de volgende werken:

Primae Philosophiae institutiones, Lugd. Bat. 1616. 16°. ibid. 1628. 16°.

Institutiones Physicae, Lugd. Bat. 16.. 16°. Laatste uitgave, vermeerderd, Amst. 1644. 16°.

Institutiones Medicae, Lugd. Bat. 1624. 16°. ibid. 1631 en 1654. 16°.

Zie Meursius, *Alh. Batav.* p. 294, 295, met portret; Banningii, *Poemata*, (Lugd. Bat. 1637.) p. 166; Paquot, *Memoires*, T. II. p. 266; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 117, 127, 128, 222, *Toev. en Bijl.* bl. 92, 93, 267; Muller, *Cat. van Portrett.*

JACOB, getiteld bisschop van Zuden, was een Utrechtenaar van geboorte, en gesproten uit een oud adelijk geslacht. Hij werd bisschop van Zuden in Candia genaamd, ofschoon dat bisdom, gelijk al de overigen, in het Oosten niet meer bestond. De paus had namelijk de gewoonte ingevoerd, dat alle bisdommen en andere aanzienlijke kerkambten bij derzelver naam in wezen bleven, nadat zij door de ongeloovigen overweldigd waren. Jacob was bovendien bekleed met de waardigheid van kommandeur van Sinte Katharina der St. Jans-orde te Utrecht, van welke ridderschap hij in 1313 eene kommanderij te Haarlem had opgerigt. Hij hield zich meest op aan het hof van graaf Willem I, wiens achting hij genoot, en in wiens naam hij verscheidene stukken teekende.

Na het overlijden van Frederik II of van Zyrik, bisschop van Utrecht, in 1322, begaf zich graaf Willem naar Utrecht, ten einde de verkiezing van den nieuwen bisschop naar zijnen zin te doen uitvallen. Hij verzocht de kapittelheeren om Jacob, bisschop van Zuden, als zoodanig te verkiezen; doch dit mislukte, daar Jacob van Oudshoorn, die volgt, verkozen werd. Gedurende de korte regering van dezen schijnt Jacob de waardigheid van wij-bisschop bekleed en steeds op den bisschoppelijken mijter gevlamd te hebben; althans toen er voor Jacob van Oudshoorn geen lang leven meer te hopen was, wendde hij nogmaals pogingen aan om bij diens overlijden verkozen te worden. Bij diens dood werd hij echter andermaal in zijne hoop teleurgesteld. De tijd van zijn overlijden is niet bekend. Hij wordt genoemd een rijk en milddadig man, die bij de naburige vorsten wel gezien was.

Zie *Tegenw. staat van Utr.*, D. I. bl. 67, Hoogstraten *Woordenb.*, D. VI. St. I. bl. 55; Sjoerds, *Friesche Jaarb.*, D. III. bl. 287, 288; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II St. II bl. 62, 63. van der Chijs, *de Munten der Bissch. van Utr.* bl. 98.

JACOB VAN OUDSHOORN, vier en veertigste bisschop van Utrecht, was domdeken aldaar en gesproten uit een adelijk Hollandsch geslacht. Hij volgde Frederik II of van Zyrik als bisschop op in 1322, werd door Hendrik II, aartsbisschop van Keulen, gewijd, doch kon zijne bevestiging van den paus niet bekomen, dan door kracht van geld, waardoor hij zich zelven en zijne familie ten onder bragt. Niet lang had hij van zijne waardigheid genot, daar hij reeds den 18den September, of den 22sten October, 1322 overleed, niet zonder vermoeden vergiftigd te zijn geworden. Hij wordt genoemd een braaf, geleerd en godsdienstig man.

Zie de schrijvers aan den voet van het voorgaande artikel aangehaald.

JACOBA VAN BEIJEREN was de eenige dochter van Willem VI, graaf van Holland, Zeeland, Friesland en Henegouwen, en van Margaretha van Bourgondië. Op den 25sten Julij 1401 geboren, werd zij reeds op haar zesde jaar door haren vader, volgens de toenmalige gewoonte, uitgehuwelijkt aan Jan, tweede zoon van Karel VI, koning van Frankrijk, met wien zij op haar veertiende jaar, in 1415, door het huwelijk werd vereenigd. Haar gemaal werd kort daarna, door het overlijden zijns oudsten broeders, de naaste erfgenaam der Fransche kroon, en Jacoba dien ten gevolge toen reeds dochter van Frankrijk genoemd.

Twee jaren lang beleefden de jonggehuwden, zich meestal in Henegouwen, soms ook in Holland ophoudende, de genoegelijkste dagen huns levens, totdat de dood van den dauphin daaraan een einde maakte. Op den 4den April 1417 had die te Compiegne plaats ten gevolge van vergift, hetwelk men hem had toegediend.

Alzoo reeds op zestienjarigen leeftijd weduwe geworden, en teleurgesteld in de hoop van eenmaal als koningin van Frankrijk op te treden, trof haar kort daarop een ander onheil, door het overlijden van haren vader. Als wettige erfgename van dezen terstond daarop als gravin van Henegouwen gehuldigd zijnde, nam zij spoedig de reize naar Holland aan, daar zij in alle steden, uitgezonderd Dordrecht, werd verwelkomd en, even als door geheel Zeeland, als wettige landsvrouw werd erkend.

De dood van graaf Willem VI had echter hier te lande de sluimerende burgertwisten opgewekt en de vijandelijkheden tusschen de Hoekschen, die de partij van Jacoba trokken, en de Kabeljaauwschen op nieuw doen ontstaan. Laatstgenoemden kozen den oom van Jacoba, Jan van Beijeren, bijgenaamd *zonder genade*, tot hunnen heer, die eene vergeefsche poging gedaan had om de hand van zijne schoone en rijke nicht te verwerven.

Intusschen verklaarde Jacoba, dat zij de begeerte haars vaders zoude volgen, en hare hand schenken aan haren neef Jan IV, hertog van Brabant, in wien zij, en ook hare ge-

trouw geblevene edelen en steden een grooten steun hoopte te erlangen tegen hare vijanden. De echtverbindtenis geschiedde te 's Gravenhage in de lente van 1418, na vooraf daartoe verlof te hebben bekomen van den paus, uit hoofde der bloedverwantschap tusschen de beide echtelingen.

Jan van Beijeren alzoo in zijne verwachting teleurgesteld, en vlammende op het bezit, ten minste op de voogdij dezer landen, wist van den Duitschen keizer Sigismund de leenhuldiging van de landen zijner nicht te verkrijgen, en ligtte daarna geheel het masker af, achter hetwelk hij eenigen tijd zijne plannen bedekt had gehouden. Hier te lande gekomen, werd hij te Dordrecht als voogd van Jacoba en ruwaard dezer landen aangenomen, doch natuurlijk als zoodanig door laatstgenoemde niet erkend.

Een binnenlandsche oorlog was alzoo onvermijdelijk geworden. Jacoba begon dezelve door de belegering van Dordrecht in 1418, welk beleg zij, na verloop van twee maanden, met aanmerkelijk verlies weder moest opbreken; ook Rotterdam werd kort daarna door Jan van Beijeren bemagtigd. Een en ander bewoog Jacoba, uit vrees voor verder verloop harer zaken, het oor te leenen aan bevrediging met haren oom; men trof dezelve te Woudrichem in Februarij 1419. Veel moest de gravin daarbij opofferen, doch de meeste Hollandsche steden bleven haar getrouw.

Onmiddellijk na het sluiten van het verdrag begaf Jacoba zich met haren gemaal naar Henegouwen, om den eed van hulde en trouw te ontvangen. Beider afzijn verschafte aan Jan van Beijeren gelegenheid zijne heerschzuchtige plannen te voltooijen. In weerwil van het door hem plegtig bezworen verdrag te Woudrichem, maakte hij zich van Leiden en Geertruidenberg meester en liet ook het oog vallen op Brabant, het hertogdom van Jacoba's echtgenoot. Het is ons voornemen niet, hier een verhaal te geven van den voortgang der wapenen van Jan van Beijeren, die weldra in Holland en Zeeland al de regten uitoefende van het oppergezag. Wij wenden alzoo weder het oog naar Jacoba, die, in plaats van in haren gemaal een krachtig voorstander harer regten te vinden, met hem in onderlingen twist en tweedragt leefde. Het slechte gedrag van Jan van Brabant was daarvan de oorzaak. De verwijdering tusschen de beide echtgenooten werd hoe langer hoe grooter, totdat Jacoba er ernstig op bedacht werd haren echt te doen ontbinden. Zij wendde zich daartoe tot het hof van Rome, en trok naar Engeland over, liet het oog vallen op Humphrey, hertog van Glochester, broeder van Hendrik V, koning van Engeland, en, na het pauselijk verlof tot echtscheiding ontvangen te hebben, huwde zij hem in 1422 en kwam in het volgende jaar met haren nieuwen echtgenoot, aan het hoofd van een leger, in Henegouwen terug. Na eenige steden bezocht te hebben begaven zij zich naar Bergen.

Op het berigt van hunne komst had Jan van Brabant zich in de armen geworpen van Jan van Beijeren, en bij dezen, gelijk ook bij Filips van Bourgondië, hulp gezocht. Ondertusschen was Jan van Beijeren in 1425 overleden, en had hij bij uitersten wil zijne regten op de drie graafschappen aan Filips van Bourgondië opgedragen. Hertog Jan van Brabant werd inmiddels door alle steden van Holland en Zeeland, Zierikzee uitgezonderd, als wettig heer en voogd zijner gemalin ontvangen en gehuldigd; doch terwijl dit plaats vond maakte de hertog van Glochester van de afwezigheid van Jan van Brabant gebruik, om Brabant te verwoesten, terwijl Jacoba, bij wie zich eenige Hoeksche edelen begeven hadden, Floris van Kijfhoek met gewapenden naar Holland zond, om aldaar hare belangen te behartigen. Deze maakte zich meester van Schoonhoven en van het slot, waarop Albrecht Beiling mede het bevel voerde. Met voorkennis van Jacoba, zoo niet op last van haar, werd de edele Beiling levend begraven.

De hertog van Glochester was inmiddels in openbaren twist geraakt met Filips van Bourgondië, en deze door hem tot een tweegevecht uitgedaagd. De vijandelijkheden werden op de aanneming daarvan gestaakt, waardoor Glochester gelegenheid kreeg om naar Engeland terug te trekken. Hij liet Jacoba te Bergen in Henegouwen achter, welke stad vervolgens door Filips van Bourgondië belegerd en ingenomen werd. Jacoba, ofschoon volgens haar rang en staat onderhouden, geraakte hierdoor in hechtenis en werd gevankelijk naar Gent gevoerd, terwijl geheel Henegouwen zich aan hertog Jan van Brabant onderwierp.

Na drie maanden gevangen gezeten te hebben, ontsnapte Jacoba aan hare bewakers te Gent. Onder geleide van Jan van Vianen kwam zij te Schoonhoven, vervolgens te Gouda en te Oudewater, waar zij onmiddellijk voor gravin werd erkend, terwijl de afgevaardigden van de stad Utrecht en het Neder-Sticht met haar een verbond van vrede en vriendschap sloten.

Inmiddels was Filips van Bourgondië in verschillende Hollandsche steden als ruwaard en voogd aangenomen, en voerde hij als zoodanig over Holland en Zeeland het bewind. Na de terugkomst van Jacoba kozen deze plaatsen hare partij, terwijl de andere de zijde van Filips van Bourgondië hielden. De hieruit gevolgde vijandelijkheden, waaraan ook de Engelsche vloot deel nam, die door den hertog van Glochester tot bijstand van Jacoba was afgezonden, gaan wij stilzwijgend voorbij. Dan eens was het geluk aan den kant der gravin, dan weder aan dien van hertog Filips, totdat eindelijk het krijgsgeluk zich geheel ten voordeele van laatstgenoemde verklaarde en Jacoba, nu ook door Glochester verlaten, met wien haar huwelijk voor onwettig verklaard was, genoodzaakt werd, op den 29sten Junij 1428, op zeer onvoordeelige voorwaarden zich met Filips van Bourgondië te verzoenen. Na het sluiten van een verdrag voor haar, waarbij aan Jacoba slechts den titel van gravin werd verleend en zij zich verbond buiten bewilliging van Filips geen ander huwelijk aan te gaan, werd Filips van Bourgondië als ruwaard en erfgenaam gehuldigd, terwijl Jacoba zich met der woon naar den Haag begaf, doch veelal te Goes zich ophield.

Drie of vier jaren bragt zij nu in rust door, en van het haar wettig toekomend bestuur over hare staten beroofd, had zij er ook de lasten niet van te dragen. Bij het vernederende van haren toestand kwelde haar menigmaal geldgebrek, daar haar jaargeld slecht werd betaald, en zij, die haar vroeger bijstonden, niet meer waren of de handen gesloten hielden. De eenige onder de edelen, bij wien zij in zulke moeijelijke omstandigheden hulp en troost zocht en vond, was Frank van Borssele. Op diens artikel is in het breede verhaald hoe zij op hem verliefde en heimelijk met hem trouwde; doch ook, hoe zij, ten koste van hare waardigheid en den titel van gravin, het leven redde van haren echtgenoot.

Met hem was de ongelukkige vorstin thans gelukkig, en het slot Teilingen, bij het dorp Sassenheim, was getuige van dat geluk: maar ook daar maakte de dood op den 2den October 1436 een einde aan haar leven. Haar lijk werd overeenkomstig haren rang en hooge geboorte naar 's Hage gevoerd, en in de hofkapel, in het graf van hertog Albrecht van Beijeren bijgezet. Men rigtte haar daar ter plaatse *eene statue* op en plaatste een Latijnsch opschrift op haren grafzerk, die beiden sinds lang reeds verloren gegaan zijn. De afbeelding van Jacoba van Beijeren ziet op verschillende wijzen het licht. Het wordt evenwel op goede gronden betwijfeld, of een van dezen naar eene oorspronkelijk schilderij gemaakt is, terwijl ook de oorspronkelijkheid der van haar bestaande geschilderde portretten ontkend wordt.

Bij de beoordeeling van het karakter van Jacoba van Beijeren moeten wij voornamelijk het oog slaan op de gebeurtenissen die zij beleefde, en die haar voor het grootste gedeelte aangingen. En dan zien wij de wettige gravin van Holland, Zeeland, Friesland en Henegouwen, door eene zamenloop van ongelukkige omstandigheden, tot eene nietsbeduidende houtvesterin van Holland gedaald. Waar zooveel rampspoed aan eene vrouw ten deel viel, is het niet onverklaarbaar, dat zij bij het sterkere geslacht hulp en ondersteuning zocht. Had Jacoba van Beijeren die in Jan van Brabant gevonden, voorzeker zouden haar lot en gedragingen anders geweest zijn. Nu heeft het verbreken van haar huwelijk met dezen, en het spoedig daarop aangaan van een ander huwelijk, dat even ongelukkig was als het vorige, aanleiding gegeven, dat men haar van zaken beschuldigd heeft, die nogtans nimmer bewezen zijn. Doch wij achten het onnoodig hier verder de eer van Jacoba van Beijeren, voor zoo ver dat mogelijk is, op te houden. Na door Bilderdijk van wulpschheid en verslaafdheid aan den drank beschuldigd te zijn, is hare eer door Siegenbeek waardiglijk verdedigd. Daarnaar verwijzende, zeggen wij met den heer Arend: »Erkennen wij hare gebreken, maar vergeten wij niet hare goede hoedanigheden, betreuren wij hare zwakheden, maar miskennen wij niet in haar die begaafdheden, door welke zij, onder gunstiger

omstandigheden zich gewisselijk eene eervolle plaats zou hebben verworven in de rij der vorstinnen, wier namen in de geschiedenis met lof vermeld staan."

Zie, behalve de meeste geschiedschrijvers, in het bijzonder Balen, *Beschrijv. van Dord.*, het Regist. op Jacoba; *Levensbeschrijv. van voorname mann. en vrouw.*, D. V. bl. 294—358; Kok, *Vaderl. Woordenb.* op Jakoba; van Hemert, *Levensbeschrijv. der Holl. grav.*, bl. 289—318; (Loosjes) *Charakterkunde der Vaderl. Geschied.* D. II. bl. 45—78; van Wijn, *Aanm. en Bijv. op Wagenaar*, het Regist. op Jakoba; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 517—521; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 173—179; Collot d'Escury, *Holl. roem*, het Regist. op Jakoba; de Wind, *Verh. over de vraag: Kan Jacoba van Beijeren uit de Holl. gravenrij uitgemonsterd en Jan van Beijeren in hare plaats gesteld worden;* Bilderdijk, *Geschied. des Vaderl.*, het Regist. op Jacoba; Siegenbeek, *de Eer van Jacoba van Beijeren verdedigd;* Römer, *Geschiedk. Overz. van de kloost. en abdijen van Holl. en Zeel.*, het Regist. op Beyeren; Lauts, in Nyhoff's *Bijdr. voor vaderl. geschied. en oudheidk.*, D. II. bl. 110—118; Engelberts Gerrits, *Biogr. Handwoordenb.*, op Jacoba; Arend, *Algem. geschied. des vaderl.*, D. II. St. II. bl. 451—525; *Overijss. Alm. voor oudh. en letteren*, 1844, bl. 13, 14; Dit *Woordenb.*, D. II. bl. 953—957; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 1; *de Navorscher*, D. III. bl. 1, 2, *Bijblad*, bl. XXXIV, XLIV—XLVI; van Til, *de belangrijkste Nederl. Vrouw.*, bl. 7—16; van der Chijs, *de Munten van Brabant en Limburg*, bl. 129; *de Munten der Heeren en Steden van Gelderl* bl. 152; *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel.* bl. 81; *de Munten van Friesl., Gron. en Drenthe*, bl. 396, 617, 625; *de Munten van Holl. en Zeel.*, bl. 60, 319—327; *de Munten der Bissch., de heerlijkh. en de stad Utr.*, bl. 143, 146, 171, 302.

JACOBI (H.) schreef:

Ghemeyne Zeyndt-brieven, profytelyck voor de Ouders, meesters en de kinderen enz. Hoorn. 1645, 4°, met schrijfletters gedrukt.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden*, D. II. bl. 189.

JACOBY (C. G.) schreef:

Kort en beknopt Chronijkjen van Vriesland, zedert 't jaar der Werelt 3070 *tot op het jaar* 1567, *als wanneer de Reformatie in deze Provintie is begonnen. Wordende kortbondig verhaald de merkwaardigste Zaken, die in de tijd van* 2496 *jaren in Vriesland zijn voorgevallen*, Leeuw- 1755. 8°.

Hij vervaardigde ook een groote *Stamboom van het Huis van Oranje en Nassau*, welke fraai in het koper gegraveerd en met een lofvers van L. Paludanus het licht zag. Op een voorhanden zijnde exemplaar is geschreven dat Jacoby toen, omstreeks 1750, oud kapitein en ingenieur was.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. boek.*, D. I. St. VI.

JACOBI (F. J. de), geboren te Maastricht in 1772, omhelsde reeds vroeg den krijgsmansstand en trad in 1782 als kadet-volontair in dienst bij het regiment infanterie van Somersdijk. In 1791 tot luitenant bij het regiment dragonders van Hessen-Kassel benoemd, woonde hij in 1793 de belegering van Maastricht, alsmede in dat jaar en het daarop volgende de veldtogten in Vlaanderen en Brabant tegen Frankrijk bij. In Augustus 1793 werd hij te Fourcoing, bij het doen eener charge, zwaar gewond door een geweerschot in de borst, en in 1794 was hij wederom bij de belegering van Maastricht. In 1795 nam hij bij de zamenstelling van het Bataafsche leger zijn ontslag en vervoegde zich in Duitschland bij de vereeniging van troepen, onder het kommando van den prins van Oranje. In 1799 werd hij bij het korps Hollandsche troepen in Engelsche dienst overgeplaatst, en in 1802 als kapitein daarbij bevorderd, keerde hij, na het ontslaan van dit korps, naar het vaderland terug. In 1814 woonde hij als ritmeester bij het regiment huzaren, onder bevel van den luitenant-kolonel Boreel, de belegering van Bergen op Zoom bij, en als majoor bij dat zelfde regiment nam hij deel aan den veldtogt van 1815 in Frankrijk, en ontving in het voor onze wapenen zoo roemrijk gevecht bij Quatre-Bras eene zware wonde door eenen sabelhouw over het linker oog en neus, alsmede een lanssteek in den regter arm. Daarvoor verkreeg hij het ridderkruis der Militaire Willemsorde 4de klasse en werd hij tot luitenant-kolonel der huzaren bevorderd, in welke betrekking hij gebleven is tot 1824, als wanneer hij tot kolonel bij het regiment ligte dragonders werd aangesteld. In 1830 bevond hij zich met zijn regiment te Maastricht, tijdens het uitbreken van den opstand in België, en aan het einde van dat jaar werd hij tot generaal-majoor bevorderd, met het pensioen aan dien rang verbonden. Hij sleet de laatste jaren zijns levens binnen de stad Utrecht, waar hij de algemeene achting, van allen die hem kenden, in ruime mate mogt genieten, tot aan zijn dood, die aldaar in het begin van Februarij 1852 plaats had.

Zie *Algemeen Amst. Handelsbl.* 9 Febr. 1852, door ons hier gevolgd; Bosscha, *Neerl. held. te land*, D. III. bl. 471 noot.

JACOBS (Bartholomeus) was luitenant van den vice-admiraal de Liefde, en een der eersten die bij den roemrijken aanval op de Britsche vloot in 1667 op de rivier van Rochester, met den Kapitein Thomas Tobyas, een aanval deed op de *Royal Charles*, en dit admiraalschip vermeesterde.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. II. St. II. bl. 440.

JACOBS (Cornelis) wordt onder de verdienstelijkste leerlingen van Cornelis Cornelissen van Haarlem geteld, en kan alzoo op het laatst der zestiende eeuw hebben gebloeid. Men meent dat hij van Delft was, en aldaar in 1638 is overleden.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACOBS (Frans) of Franciscus Jacobi, geboren te Maastricht, schreef:

De modo visitandi et corrigendi subditos, et de modo inquirendi contra defectus eorum. 4°.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 245; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 296.

JACOBS (Gerard) of Gerardus Jacobi, werd geboren te Asten in de meijerij van 's Hertogenbosch, en leefde in het laatste gedeelte der zestiende en in het begin der zeventiende eeuw. Na zijne eerste letteroefeningen volbragt te hebben, studeerde hij waarschijnlijk te Leuven en verkreeg den rang van baccalaureus in de godgeleerdheid. Hij werd daarop pastoor te Someren en vervolgens ook aartspriester van het dekenschap van Helmond. Hij was een groot voorstander van zoogenaamde tijdverzen, overleed te Someren omstreeks 1634 en schreef:

Diva Virgo Ommelensis, ejusque miracula, Lov. 1607. 4°.

Exercitium pium in vitam et gloriam B. Virginis Mariae, per sexaginta capita, seu meditationes, Sylvaed. 1608. 4°.

Pium Exercitium de creatione, lapsu, et redemptione generis humani per Christum, Antv. 1611. 12°.

Martyres Gorcomienses, a Guilielmo Estio prosa editi, nunc carmine descripti, Antv. 12°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 351; Paquot, *Memoir.* T. II. p. 369; (van Gils) *Kath. Meijer. Memorieb.* bl. 222; Glasius, *Godgel. Nederl.*

JACOBS (Gerard) was een kunstschilder, die in 1766 te Veere bloeide, gelijk blijkt uit eene schilderij welke hij voor de regering dier stad vervaardigde, zijnde de *afbeelding van het Stadhuis* aldaar.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACOBS (Israël) leefde in de zestiende eeuw te Hoorn, en schreef onderscheidene verzen voor de werken zijner tijdgenooten, onder anderen voor van Mander's *Schilderboek* en Velius *Chronyk van Hoorn.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Nederl. Dicht.*

JACOBS (J.) of Jacobsz, was een Amsterdamsch boekverkooper, die meer zaakkennis, dan wel dichttalent aan den dag legde. Hij schreef:

De Saenlans wassende Roos, waer bij vertoont werden de rarigheden van scheeps timmeren, molens en huyse bouwen, alsmede de koopmanschap van 't hout, met noch veelerhande konstige kantwerken. (op rijm) Amst. (1693). 4°.

Zie (Bodel Nijenhuis) *Opgave der beschrijv. van gewest. steden* enz. in den *Vriend des Vaderl.* D. V. St. 3. bl. 217; Muller, *Cat. van boek. en kaart. over Neerl. waterst.* bl. 22.

JACOBS (Jan) was lid der kamer *in liefde bloeijende* te Amsterdam; van hem bestaat in handschrift *een spel van Sinne van Naboth*, 1553 4°.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JACOBS (Joannes), neef van Gerard boven genoemd, werd omstreeks 1577 te Asten, in de meijerij van 's Hertogenbosch geboren. Hij volbragt zijne wijsgeerige en godgeleerde studiën, te Leuven, en gaf daar later onderwijs in de wijsbegeerte. Na dit ambt eenige jaren te hebben uitgeoefend, verkreeg hij in 1605 eene kanoniksplaats in de hoofdkerk te Brugge, waar hij zich nu met der woon vestigde. Na verloop van twee en dertig

jaren werd hij, in 1637, opgenomen in de congregatie van het Oratorium. Hij was bijzonder ervaren in de kennis der kerkelijke plegtigheden of liturgie, alsmede in de kerkelijke geschiedenis, en overleed te Brugge den 1sten Februarij 1647. Van hem ziet het licht:

Compendium caeremoniarum, quibus hodie in Divinis officiis Romana Ecclesia utitur, Antv. 1622. 12o.

Festa propria Ecclesiae Cathedralis S. Donatiani Brugensis. Item de vita et miraculis ejusdem Sancti. Brug. 1638. 4o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 666; Paquot, *Memoir.* T. II. p. 369, 370; (van Gils) *Kathol. Meijer. Memorieb.* bl. 222; Glasius, *Godgel. Nederl.*

JACOBS (K.) schreef:

Verhandelingh van de 1e Predicatie, door Do. P. Schaak. Gedaen in de Oude Kerk op den 30 Sept. Tot een grondslagh op de Wederlegginge van de Betoverde Wereld, Amst. 1691.

Verhandelingh van de 2e Predicatie, door Do. P. Schaak. Gedaen in de Nieuwe Kerk, d. 7 Oct. 1691, *tot wederlegginge van de Betoverde Wereld*, Amst. 1691,

Zie *Catal. van de bibl. der stad Amst. 1ste gedeelte*, bl. 109.

JACOBS (RIJKAART) schreef:

Vier en veertig meditatiën over den name Gods, Amst. 1626. 12o.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III.

JACOBS (F.) schreef:

Zee Spiegel, Amst. 1657. fol.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III.

JACOBS (WILLEM) of Gulielmus Jacobi, was Benedictijner monnik in de abdij van Egmond, beoefende de Latijnsche dichtkunst blijkens zijne:

Historia Alexandri Magni, en

Chronica Martiniana.

welke werken echter niet schijnen uitgegeven te zijn.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 310; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 408.

JACOBSE (JELLE) was schepen en daarna raad van Leeuwarden in 1566. Hij teekende het verbond der edelen en werd daarom door Alva gedagvaard, gebannen en dat vonnis te Leeuwarden aangeplakt.

Zie te Water, *Hist. van het Verb. der Edel.* D. II. bl. 483, D. III. bl. 545.

JACOBSE (JURIAAN) of Juriaan Jacobsz, ook Julian en Georg Jacobs genoemd, was een schilder van vele historien, waaronder die van *Venus en Adonis* zeer wordt geroemd. Hij was een leerling van Fr. Snijders te Antwerpen en woonde te Amsterdam, waar hij, benevens zijn gezin, door de pest in 1663 in den ouderdom van 53 jaren stierf. Hij is dus omstreeks 1610 geboren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Jacobse; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. III. bl. 788, 790.

JACOBSON (JACOBUS ISODORUS LODEWIJK LEVIEN) werd op den 13den Maart 1799 te Rotterdam geboren. Zijn vader aldaar een der voornaamste theekoopers zijnde, begaf hij zich ook in dit vak, en werd weldra benoemd tot expert-theeproever voor de Nederlandsche Handelmaatschappij. In 1827 naar Java vertrokken, begaf hij zich kort daarop naar Canton, en ontzag geene gevaren om in China alle mogelijke berigten wegens de cultuur en fabrikatie van de thee in te winnen. Tien jaren zijns levens besteedde hij aan heen- en weder reizen van China naar Java, waar het hem gelukte een duizendtal theepitten en heesters in te voeren en een vrij groot getal Chinezen met zich te nemen. Hij werd nu tot den rang van inspecteur der thee-cultuur benoemd en keerde later in Nederland terug, waar hij, te 's Gravenhage op den 27sten December 1848, bezweek, aan eene ziekte, welks kiem hij in Indië had opgedaan. Van hem ziet het licht:

Handboek over de Cultuur en Fabrikatie van Thee, Batav. 1843. 8o. 3 deelen.

Zie Teenstra, *Bekn. beschrijv. van de Ned. Overz. bezittingen* bl. 12, 758, 759; *Cat. libror. Bibl. publ. Univers. Lugduno Batav.* p. 175; *Algemeen Handelsbl. van 29 Jan.* 1849 aangehaald door Engelberts Gerrits, *Biogr. handwoordenb.*

JACOBSON (HENDRIK), geboren in 1785, was een ervaren regtsgeleerde, die zich tijdens de Fransche overheersching als maire van Wierden deed kennen door zijne onafhankelijke en menschlievende inborst, waarvoor hij zich te Parijs zou moeten verantwoorden, als de omwenteling van 1813 de kroon niet op zijne denkwijze gezet had. Sedert 1816 tot 1838 als regter in de regtbank van eersten aanleg te Almelo, later in de arrondissements-regtbank, en eindelijk, sedert 1840, als president derzelve werkzaam, onderscheidde hij zich steeds door uitnemende regtskennis, scherpzinnig oordeel, werkzaamheid en een beminnelijken omgang. Hij overleed te Almelo den 17den Januarij 1856.

Zie *Algem. Handelsbl.* van 21 Jan. 1856.

JACOBSON (G. J.) maakte in 1801 met H. Aeneae en H. van Royen den raad van Marine uit, aan wien de zorg voor het zeewezen was opgedragen. Hij was ook lid der commissie, die met het Fransche bewind eene overeenkomst sloot, omtrent de gewapende vloot door de Bataafsche Republiek naar Frankrijk te zenden, tot eene landing in Engeland in 1803. Later werd hij benoemd tot voorzitter eener staatscommissie onder koning Lodewijk, ingesteld tot het ontwerpen van een strafwetboek voor 's lands zeemagt. Hij was waarschijnlijk niet dezelfde met dien Jacobson, die in den ongelukkigen zeeslag onder den admiraal de Winter, in October 1797, als kapitein-luitenant het bevel voerde over de *Cerberus* van 68 stukken, en beschuldigd werd van, na een zeer kort gevecht met een vijandelijk schip, de linie verlaten en verder niets gedaan te hebben om den door de vijanden benaauwden admiraal te hulp te komen.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. II. bl. 162, 184, 186, 466, 475, 585.

JACOBSZ (A.), boekhandelaar te Amsterdam, schreef:

Zee-Atlas, van 93 kaarten, Amst. (omstr. 1620) fol.

't Nieuw groot Straatsboeck, inhoudende de Middellandsche Zee enz. Amst. 1648 fol.; ald. 1663. Het zijn deels in het koper gesneden, deels houtsneden kaarten).

Nieuwe Leeskaart of Lootsmans wegwijzer, Amst. 1655. 4o.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned Boek.* D. I. St. I.

JACOBSZ (ANTHONIE) schreef:

Babel, dat is Verwerringe der Kinderdooperen onder malcanderen, over het Artijckel des doopsels, ... tot eenen spiegel voor Hermanno Faukelio, (Hoorn) 1626. kl. 8o.

Zie Frederik Muller, *Cat. van godgeleerde werk. Supplem.* bl. 82; *Cat. van de biblioth. der vereenigde Doopsgez. gemeente te Amst.* 2de afd. bl. 53; dit *Woordenb.* D. VI. bl. 47.

JACOBSZ (BARTEL) of, zoo als men hem noemde, heer Bart, pastoor te Oostzaandam, verliet in 1565 de dienst van Rome, en werd een der eerste Hervormde predikers in de Zaanlanden. De eerste predikatie hield hij op de groote sluis te Zaandam, onder eenen verbazenden toevloed van menschen, zoo uit die streek, als van Amsterdam en elders. Bij Alva's komst werd hij gedwongen het vaderland te verlaten en naar Engeland de wijk te nemen. Toen echter Spanje's magt in het Noorderkwartier begon af te nemen, keerde hij naar zijn geboorteland terug, op nieuw op vele plaatsen zijne roeping volgende, totdat hij in 1578, tot predikant der banne Oostzaan aangenomen werd. Of hij als zoodanig overleed is evenmin als het jaar waarin dat geschied zou zijn bekend. Het berigt toch dat hij naar Beverwijk zou beroepen zijn, en aldaar in 1638 overleed, is reeds gedeeltelijk aangetoond onjuist te zijn, daar op de lijst der predikanten van laatstgemelde gemeente zijn naam niet voorkomt. Hij liet na twee zonen, Samuel Bartholdus, dien wij vroeger behandelden, en Hendrik Bartholdus, raad en burgermeester te Monnikkendam, »een man van groote voorzigtigheid."

Zie J. Honig Jsz. Jr. *Geschied. der Zaanl.* bl. 88—96; met portret; dit *Woordenb.* D. II. bl 144.

JACOBSZ (C. PHILIPS) was een verdienstelijk graveur, die omstreeks 1760 leefde. Van hem bestaan er onder anderen twee zeer fraaije gezigten van de Herstelde Luthersche kerk te Beverwijk, en eene gravure voorstellende het huis te Loevestein, met het ontsnappen van Hugo de Groot, naar J. Verstegen.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1779. b. bl. 66; *Geschiedk. aanteek. betrekk. het slot Loevestein*, Bijl. bl. 56.

JACOBSZ (Dirk). Zie over hem het artikel van zijnen vader, Jacob Cornelisz, in dit *Woordenboek*, en Kramm, *Lev. en werk der Kunstsch.*

JACOBSZ (Gysbert), ook wel Gysbert Japiks genoemd, was afkomstig uit het eertijds rijke en magtige geslacht der Holkama's. Zijn vader was, ofschoon van ambacht schrijnwerker, bekleed met voorname eereposten, zoo als die van gezworen gemeensman en burgemeester van Bolsward. Zijne moeder heette Ancke Willems. Hij was waarschijnlijk het eerste kind zijner ouders, en kwam in 1603 ter wereld. Omtrent zijne opvoeding is niets bekend. Hoogstwaarschijnlijk doorliep hij de Latijnsche scholen in zijne geboorteplaats onder den toenmaligen rector Henricus Antonides, en zeer aannemelijk is de veronderstelling, dat de lust ter beoefening van de Friesche taal in hem als jongeling is opgewekt, door den toenmaligen geheimschrijver van Bolsward Sibren Tjeerds Siccama, die zulk een grondig kenner zijner moedertaal was, dat in zijne verklaring der oudste Friesche wetten het eerste licht omtrent de Friesche taalkennis opging. Zeker is het, dat Jacobsz tot op het jaar 1624 in het ouderlijke huis verbleef, doch na dien tijd tot 1637 ligt zijn leven geheel in het duister. In laatstgenoemd jaar werd hij tot onderwijzer der Nederduitsche school en tot voorzanger der Hervormde gemeente te Bolsward aangesteld. Hij was toen reeds gehuwd met Sijke Salves, die hem zes kinderen schonk, welke allen vóór hunne ouders ten grave daalden.

Verdere levensbijzonderheden zijn er van Frieslands grooten dichter niet bekend. Hij overleed aan de pest in den loop van September 1666; zijne vrouw had hij reeds kort te voren aan dezelfde ziekte verloren. Hij werd in de groote kerk te Bolsward begraven. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijne zinspreuk was: *Sljuecht in rjuecht.* (Slecht en regt).

Indien wij Gysbert Jacobsz Frieslands groote dichter of hem de Friesche Vondel of Cats noemen, dan hebben wij niet te veel van zijne verdiensten gezegd, maar dan zijn wij ook ontslagen om alhier breeder in zijnen lof uit te wijden. Doch terwijl wij den weetgierigen lezer verwijzen naar de redevoering over Jacobsz, door Ds. Halbertsma gehouden bij de ontblooting van het hem gewijd gedenkstuk, willen wij hier nogtans overnemen wat de heer Eekhoff van hem getuigt, dus luidende:

»Gysbert Jacobsz, na eerst in het Nederduitsch zwakke proeven, nog in den trant van Spieghel, te hebben gegeven, verhief zich in het Friesch tot eene hoogte, welke hem tot een voorwerp der bewondering zijner nakomelingen heeft gemaakt. In hem toch zien wij scheppend vernuft en kieschen smaak vereenigd met eene groote mate van gezond verstand, dat zijne dichterlijke verrukking leidde en ten teugel diende. In elk zijner meesterstukken schittert zijn talent en verlicht oordeel, als hij met bevallige losheid tafereelen uit het Friesche volksleven schildert, en, altoos wisselende naar den eisch des onderwerps, tusschen allerlei onderwerpen heerlijke lessen van levenswijsheid strooit; terwijl hij in alles een meesterschap over de taal betoont, zoo als nog niemand hare kracht en schoonheid had aan den dag gebragt. Dáárom vereeren de Friezen hunnen Gysbert, als hun dichter bij uitnemendheid."

Dat bewees hij te zijn door zijne gedichten, welke eerst na zijn dood werden uitgegeven onder den titel van:

Friesche Rymlerye; yn trye delen forschaet: d' eerste binne Ljeafd in Bortlycke Mingel-deuntjes: 't oorde sinte Gemiene aef Huwzmanne Petear, in ore Katerye: 't efterste iz Hymmelsch Harp-luwd; dat is to sizzen, ytlijcke fen Davids Psalmen, Bolsw. 1668. 4°.

Dit is de eerste, de beste en zeldzaamste uitgave van zijne gedichten. Van dezelve verscheen eene tweede te Leeuwarden in 1681. 4°. door Simon Abbes Gabbema bezorgd. De zoogenaamde Franeker druk van 1684 is dezelfde uitgave als de Leeuwarder, waarvoor men slechts een anderen titel heeft gevoegd. De derde druk, door E. Epkema bezorgd, verscheen te Leeuwarden 1821. 4°. met een *Woordenboek*, door dezen op de gedichten en verdere geschriften van Gysbert Jacobsz zamengesteld.

Voorts zagen nog het licht:

Eenige Gedichten van Gysbert Japiks, met korte aanteekeningen van P. Leendertz. Wz., Sneek 1853. 8°.

Frysce Rymlerye, yn de spelling fen Dr. J. H. Halbertsma oerbrocht fen Waling Dykstra, Fran. 1853. kl. 4°.

De verdiensten van Gysbert Jacobsz werden reeds bij diens leven erkend door zijne veelvuldige letterkundige vrienden, waaronder een Gabbema en een Franciscus Junius, welke laatste het onderwijs in het Friesch van hem genoten heeft. Maar waardiger eerbetooning nog viel hem te beurt, toen op den 7den Julij 1823 met groote plegtigheid in de Hervormde kerk te Bolsward het gedenkteeken werd ontbloot, dat door zijne vereerders te Bolsward werd opgerigt. Dat gedenkteeken vertoont een kolossaal borstbeeld van den dichter, uit Statuari-Carrarisch marmer, met het onderschrift: Gysbert Japiks, vervaardigd naar het oorspronkelijk portret, hetwelk de hoogleeraar Rinse Koopmans, tot gemeld oogmerk, goedgunstig had laten dienen.

Het borstbeeld, besloten in eene ronde nis, rust op een voetstuk van hetzelfde marmer en dit weder op een pedestal van fijnen granietsteen, waarop de volgende inscriptie: *Loytser! Nim it for leaf: it iz sljuecht in rjuecht as dy fen Boalsert*, en daaronder het jaar der oprigting 1823. Deze geheele partij staat in een tempelboog, basreliefsgewijze aangebragt, bestaande in een fronton met zijne twee pilasters en kapitelen, voorzien van het noodige lofwerk. Alles is wijders omgeven en afgesloten door een ijzeren hek van elf tot twaalf voeten lengte. Het borstbeeld is van de beitelkunst, en het overige van de vinding en ordonnantie van den vermaarden kunstenaar Paul Joseph Gabriel.

Zie Pars, *Naamrol*, bl. 350, 351, Sjoerds, *Beschrijv. van oud en nieuw Friesl.* D. I. bl. 445; van Kampen, *Geschied. der Ned. letter. en wetensch.* D. I. bl. 431—434 en de aldaar aangehaalde geschriften van de Heeren Wassenbergh, Koopmans en Ypey; *Algem. Konst- en Letterb.* 1813. D. II. bl. 138, 140, 154, 280, 292, alwaar de heer A. ten Broecke Hoekstra eene *proeve ter inteekening op eene* (niet verschenen) *uitgave van Gysbert Japix Friesche Rymlery* geeft; *Algem. Konst- en Letterb.* 1823. D. II. bl. 1, 50, 227, 229; Siegenbeek, *Geschied. der Ned. Letterk.* bl. 150, 151; Nieuwenhuis, *Woordenb. van kunst. en wetensch.* op Jacobsz; Halbertsma, *Hulde aan Gysbert Japiks bewezen in de Sint Martini kerk te Bolsward, op den 7 Julij* 1823 (Bolsw. 1824—1827, 2 deelen) met portret; Collot d'Escury, *Holl. Roem.* D. IV. St. II. bl. 167—170, 420; *Woordenb. der Zamenlev.* op Jacobs; Eekhoff, *Beknopte Geschied. van Friesl.* bl. 403; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 131; van Leeuwen, *Cat. der Provinc. Bibl. van Friesl.* bl. 255, 256.

JACOBSZ (Herman) was een beeldhouwer te Utrecht, die aldaar in het midden der zestiende eeuw bloeide.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACOBSZ (Hubrecht). Zie GRIMANI (Hubertus).

JACOBSZ (Huigh), ook wel Hugo Jacobszoon doch verkeerdelijk Lucas Dammetz genaamd, was de vader van den beroemden Lucas van Leyden. Hij bloeide op het laatst der vijftiende eeuw en was een voortreffelijk schilder, van wien zijn zoon het eerste onderwijs kreeg. Zijne afbeelding is voorhanden.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACOBSZ (Jan), leenman, wonende te Delft, behoorde tot hen die in 1567 voor commissarissen van den Hove zijn gedagvaard en gecompareerd tot aflegging van den gevorderden eed van trouw aan den koning. Als hij dezelfde is met Mr. Jan Jacobsz, die in 1573 raad was van den prins van Oranje en in 1575 tot lid van den landraad werd aangesteld, dan heeft hij dien eed later geschonden.

Zie Bor, *Ned. Oorl.*, B. VI. bl. 330; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. V. bl. 224, 418; d'Yvoy van Mydrecht, *Verb. en Smeekschr. der Ned. Edel.*, bl. 60.

JACOBSZ (Jan) van Harlingen, alwaar hij Doopsgezind oudste was. Hij stond aan het hoofd der zoogenaamde *Oude* of *harde* Friezen, en zijn aanhang werd daarom *Jan Jacobsvolk* genoemd. Hij werd in 1600 op twaalf punten beschuldigd en ondervraagd, van welke hij het sterk drijven van ban en mijding, en het beletten van den kinderdoop door allerlei middelen, beleed, terwijl hij betuigde dat hij dit ook in het vervolg niet zou nalaten te doen. Hij werd hierop door de Staten ten eeuwigen dage uit Friesland gebannen bij sententie van den 13den April 1600, welke sententie hij persoonlijk met ongedekten hoofde aanhoorde.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXVI. bl. 16, 17; Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Friesl.* bl. 111, 143.

JACOBSZ (Lambert) was Doopsgezind predikant te Leeuwarden in de eerste helft der zestiende eeuw, en beoefende de schilderkunst. Hij was de eerste leermeester van den beroemden

Govert Flink. Sommigen willen dat hij van den grooten Rubens onderwijs in de kunst ontvangen heeft. Ofschoon hij bekwaamheid als historieschilder bezeten heeft, is deze meening nogtans twijfelachtig. Hij was een tijdgenoot van Vondel, die in 1620 een vers op zijn huwelijk met Aechtje Antonis maakte.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Dit *Woordenb.* artik. Flink; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACOBSZ (Lucas). Zie LEYDEN (Lucas van)

JACOBSZ (Pieter). Zie BOLSWARD (Pieter van)

JACOBSZ (Petrus) was de in het artikel van Abraham Doreslaar genoemde Petrus Jacobus Austro-Sylvius. Hij trad eerst in dienst te Hoogkarspel in 1601, vertrok van daar naar Wijdenes en Oosterleek in 1617 en in 1623 naar Venhuizen, waar hij emeritus werd in 1642 en in 1647 gestorven is. Omtrent het door hem en A. Doreslaar zamengestelde lezen wij: In dit jaar (1637) hebben Petrus Jacobsz en Abraham Doreslaar, predikant te Enkhuizen, in het licht gegeven een boek, behelzende alle de verschillen, welke de Doopsgezinden van de andere Protestanten hebben afgezonderd. Eenige jaren te voren was op de Noord-Hollandsche Synode te Enkhuizen vastgesteld, dat zoo een werk zou opgesteld worden, en daartoe lastgegeven aan twee voorname predikanten, welker een niet lang daarna gestorven zijnde, werd dit werk volvoerd en uitgegeven door de twee bovengemelden leeraren. Men zeide, dat het voornemen was, om alzoo uit de schriften der Doopsgezinden hunne gevoelens bij malkander te hebben, opdat dezelve des te gemakkelijker zouden kunnen wederlegd worden."

Zie de Paauw, *Vernieuwt kerkel. Alphab.* bl. 11; Centen, *Verv. der hist. van Enkhuizen. door* G. Brandt, bl. 85, 86; dit *Woordenboek*, D. IV. bl. 276.

JACOBSZ (Simon) werd in 1520 te Gouda geboren en was leerling van Karel van Yperen, onder wiens leiding hij een uitmuntend portretschilder werd. Volgens den heer Immerzeel is zijn koloriet zuiver en schitterend, zijne penseelsbehandeling los en ferm, en zijne teekening naauwkeurig. Bij gelegenheid van de belegering van Haarlem in 1572 mede uitgetrokken om de stad te ontzetten, verloor hij het leven.

Zie Walvis, *Beschrijv. van Gouda*, bl. 332; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACOBSZ (Willem) was een beeldhouwer, die te Utrecht in 1475 zich nederzette.

Zie Kram, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACOBSZOON (Gerrit) was een matroos, behoorende tot het eskader van den schout bij nacht van Nes, onder de Ruiter. Als zoodanig nam hij deel aan den togt van laatstgenoemde in 1665, en was de eerste die de Nederlandsche vlag plantte bij de herovering van het kasteel Takorary of Witsen op de Engelschen. Hij verkreeg daarvoor eene vereering van vijf en twintig gulden.

Zie Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 327.

JACOBSZOON (Lambert), oud burgemeester van Haarlem, werd in 1572 met Quiryn Dirkszoon uit weerwraak door de Haarlemmers opgehangen, aan een galg, op den wal geplant.

Zie Arend, *Algem. geschied. des Vaderl.*, D. II. St. IV. bl. 262.

JACOBSZEN (Jacob) was in 1605 burgemeester van Bergen op Zoom en redde in dat jaar den 21sten Augustus en 20sten September deze gewigtige vesting uit de handen des vijands, door dezen, die beide reizen reeds op de wallen had postgevat, aan het hoofd der dappere burgerij te verdrijven.

Zie Bosscha, *Neêrl. held. te land*, D. I. bl. 395.

JACOBUS (Magdalenus), die ook wel Jacobus de Gouda, Goudanus, Gaudensis of Madelenet Jacobs genoemd wordt, werd in de tweede helft der vijftiende eeuw te Gouda geboren. De 22ste Julij, de naamdag van Maria Magdalena, was in verband van zijnen voornaam, de dag zijner geboorte. Zijne voorbereidende studiën geëindigd hebbende, nam hij het Dominikaner kleed te Haarlem of te Keulen aan. Na eenigen tijd in Holland gewoond te hebben, zette hij zich omstreeks 1490 in laatstgemelde plaats neder, waar hij waarschijnlijk biechtvader geweest is en ook de godgeleerdheid onderwezen heeft, en, op gevorderden leeftijd, omstreeks 1520 overleden is.

Jacobus, zegt de heer Glasius, verdient onder de theologanten van zijn tijdperk genoemd te worden; want, hoezeer hij der Roomsche kerk getrouw blijvende, niet het heldere licht volgde dat de hervorming op het gebied der godgeleerde wetenschappen ontstoken had, behoorde hij echter tot hen, die geene moeite ontzagen om de H. Schrift te leeren kennen. Niet onervaren in de oude letterkunde, leerde hij het Hebreeuwsch van twee Israëliten, die het christelijk geloof hadden aangenomen. Met deze kennis toegerust, zette hij zich tot een ijverig, zelfs eenigermate critisch onderzoek des Bijbels en raadpleegde daarbij onderscheiden uitleggers, van welke hij onder anderen St. Hieronymus, Nicolaus de Lyra, Reuchlin en Faber Stapulensis noemt. Hij gaf uit:

Legenda seu vita et miracula B. Alberti Magni.

Doctrinale altum, seu liber Parabolarum Alani metrice conscriptum; cum sententiis et metrorum expositionibus, utilis valde ad bonorum morum instructionem. Dit werk en het voorgaande worden gevonden achter het leven van Albert de Groote door Radulphus de Noviomago, Col. 1490. 12°.

Passio D. N. J. C. per F. Jacobum — Gaudensem, gevoegd achter de *Leerredenen van Michiel van Hongarije*, Col. 1505. 8°.; meermalen herdrukt.

Aerarium Poeticum, seu Elucidativum, Colon. 1506. 4°.

Correctorium Biblia; cum difficilium quarundam dictionum luculenta interpretatione; tegelijk uitgekomen met zijn:

Compendium Biblii, in quo continentur 257 *versus, quibus totus fere Biblii textus comprehenditur*, Colon. 1508. 4°.

Passio magistralis D. N. J. C. ex diversis S. S. ecclesiae doctorum sententiis postillata cum glossa interlineari B. Alberti Magni, Colon. 1508; gevolgd door:

Polylogus compassionis virginis Mariae.

Flavii Josephi liber de imperatrice Ratione, e Graeco Latine versus, Col. 1517. 4°.

Vita Salomes, matris S. S. Martyrum Machabaeorum, Colon. 1517.

Neumachia Ecclesiastica.

Zie Walvis, *Beschrijv. van Gouda*, bl. 228; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 523; Paquot, *Memoir.*, T. II. p. 162—164; Glasius, *Godgel. Nederl.*, D. I. bl. 549, 550.

JACOBZ (Abrahamus) of Jacobi, was een graveur, die als zoodanig door den heer Kramm voor het eerst vermeld is, en zulks naar aanleiding van eene plaat naar de schilderij van Pinas, voorstellende een *Goudzoeker*.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACOBZ (Daniel), geboren te 's Hage en leerling van Willem Doedyns; hij bereisde Frankrijk en Italië, en keerde in 1685 in zijne geboorteplaats weder als een schilder van historien, alleen uit liefhebberij. Hij overleed in de kracht van zijn leven in 1691.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACOBZ (Dirc) was een stempelsnijder, die in de tweede helft der zestiende eeuw te Dordrecht gevestigd was.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JACQUIN (Nicolaas Jozeph baron), geboren te Leiden den 16den Februarij 1727. Zijn vader, eigenaar van eene groote laken- en fluweel-fabriek, door veranderde handelsomstandigheden het grootste gedeelte van zijn vermogen verloren hebbende, was de jonge Jacquin daardoor, als ook door zijns vaders vroegen dood, genoodzaakt de wetenschappelijke loopbaan, welke hij, volgens het opvoedingsplan van zijnen vader, als liefhebberij was ingetreden, tot zijne beroepsbezigheid te kiezen. Na het gymnasium der Jezuiten te Antwerpen bezocht te hebben, studeerde hij te Leuven en vervolgens te Parijs. Door den keizerlijken lijfarts Gerard van Swieten, die een vriend was van het vaderlijk huis, kwam hij te Weenen, welke reize van Parijs hij, langs omwegen, ten voordeele der kruidkunde volbragt. Om den keizerlijken tuin en diergaarde met planten en dieren te verrijken, werd Jacquin door keizer Frans I naar de West-Indiën en Spaansch Amerika gezonden. Na zijne terugkomst maakte hij de lijst der planten die hij ontdekt had bekend en, dank zij zijnen arbeid, de keizerlijke tuinen van Weenen en Schönbrunn werden de schoonste van Europa. Tot

belooning van het door hem verrigtte werd hij hoogleeraar aan de universiteit te Weenen in de kruid- en scheikunde, tot baron verheven en vereerd met de ridderorde van den H. Stephanus. In 1763 werd hij door Maria Theresia benoemd tot bergraad en raad der keizerlijke munt, en overleed te Weenen den 20sten November 1817. De lust voor zijne botanische studiën was zoo groot, dat, nadat hij in de maand Augustus eenige dagen ziek en geheel bewusteloos gelegen had, in een helder oogenblik zijne eerste vraag was: Bloeit er dan nog geene *Stapelia?* Zijnde zijn laatste arbeid eene beschrijving der *Asclepiaden*. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijne nagedachtenis leeft voort in de door Linnaeus naar hem genoemde heestergewassen uit de Antilles, met den naam van *Jacquinia*. Zijn zoon, Jozef Frans, werd in 1792 zijn opvolger als hoogleeraar en regeringsraad, en overleed te Weenen in 1835. Onder zijne werken munten uit:

Enumeratio systematica plantarum quas in insulis Caribaeis vicinaque Americae continente detexit novas aut jam cognitas emendavit, Lugd. Bat. 1760. 8°.

Selectarum stirpium Americanarum historia, Vindob. 1763. in fol. cum fig.

Observationes botanicae, Vindob. 1764—1771. in fol. 4 vol. cum fig.

Index regni vegetabilis etc. Vindob. 1770. 4°.

Hortus botanicus Vindobonensis Vindob. 1770—1776. in fol. 3 vol. cum fig.

Miscellanea Austriaca ad botanicam, chemiam et historiam naturalem spectantia, , Vindob. 1778—1781 4°. 2 vol.

Icones plantarum rariorum, Vindob. 1781—1795. fol. 3 vol. cum figurib.

Plantarum rariorum horti caesarei Schönbrunnensis descriptio et icones, Vindob. 1797—1804. fol. 4 vol. cum fig.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1817. D. II. bl. 401, 402; van Kampen, *Geschied. der lett. en wetensch.* D. II. bl. 348; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VII. bl. 323, 324; Nieuwenhuis, *Woordenb. Aanh.*; *Biograph univers.* T. X. p. 119; Engelberts Gerrits, *Biograph. handwoordenb.*; Muller, *Cat. van Portrett.*

JAEGER (Herbert), geneesheer en natuurkundig reiziger, was in Indostan in Hollandsche dienst, toen hij in 1666 naar Batavia vertrok, om aldaar de praktijk uit te oefenen. Hij was bijzonder ervaren in de Oostersche talen en het gelukte hem daardoor in 1684 een geschil met den schach van Perzië bij te leggen. Zijn verder levenslot is onbekend. Hij schreef drie verhandelingen, *over de Indigo*, *over het zaaijen* en *over de cachou*, die in de *Mengelingen der Akademie van Natuurkundigen*, 1683 en 1684, zijn opgenomen. Ook bestaan er van hem eenige brieven aan den beroemden Rumph, die door Valentijn in zijn *India litterata* bewaard zijn.

Zie *Woordenb. der Zamenlev.*; van Kampen, *Geschied. der Nederl. buiten Europa*, D. II. bl. 268.

JAERSMA (Ulco), een Fries en secretaris van den edelman Eelco Liauckama, wien hij op den eersten kruistogt naar het Heilige land vergezelde, schreef:

Res gestae domini sui pluriumque Nobilium sub Balduino Rege Ierosolymitano, Comite Edessano, qui frater fuit Godefridi Buillonii Ducis Lotharingiae, qui decessit anno MCXVIII.

Zie Suffridus Petrus, *de Script. Frisiae*, p. 62; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 665.

JAERSMA (Alef), uit hetzelfde edele geslacht als de voorgaande gesproten, behoorde tot de bondgenooten, welke Alva te Antwerpen ontbood om zich te komen verantwoorden.

Zie te Water, *Hist. van 't verb. der Edel.* D. II. bl. 484.

JAERSVELT (C.) was een zeekapitein, die onder Tromp zich in verschillende zeegevechten beroemd maakte, en in den zeeslag bij Duins in 1639, met de kapiteins Bastiaans en Vreerks, twee Spaansche schepen, ieder van 36 stukken, *de Engel* en *de groote Alexander*, veroverde.

Zie Commelijn, *Lev. van Fred. Hendr.* D. II. bl. 63; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. I. bl. 499.

JAGEN (Cornelis van) was een plaatsnijder te Amsterdam, en een tijdgenoot van G. de Lairesse, die in zijn schilderboek hem lof toezwaait wegens zijne dienstvaardigheid tot het uitvoeren van eenige platen voor gemeld werk.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk der Kunstsch.*

JAGEN (J. van), waarschijnlijk verwant aan en tijdgenoot van den voorgaande; geboren te Amsterdam in 1710, was ook graveur, en vervaardigde in 1771 eene kaart van den Zuid-Hollandschen waard, in 1772 kaarten voor Bachiene's *Algem. Historie*, in 1778 de door le Francq van Berkhey in het licht gegevene nieuwe uitgave van Jan Janssen's kaart van Noord-Holland en in 1785 eene kaart van Groot-Brittanje. Tot in 1792 graveerde hij kaarten.

Zie Smits en Schotel, *Beschrijv. van Dordr.* D. I. bl. LXXXV; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JAGER (Alewijn) was een bediende van Lancelot van Brederode, tijdens de belegering van Haarlem in 1572; hem werd eene vereering van *vier pond munte* toegelegd *uit zaeke dat hij in 't periculeuste van belegge met een schuyt geweest es tusschen Sparendam en Amsterdam omme te vernemen hoe de zaeken al gingen.*

Zie van de Capelle, *Belangr. stukk. voor geschied. en Oudheidk.* bl. 14.

JAGER (Claas) was kapitein van *de Alliantie*, een fregat van 36 stukken, waarmede hij in 1795 werd afgezonden met *de Argo* en *de Vlugheid* naar Bergen in Henegouwen, om de Oost-Indische retourschepen naar het vaderland te geleiden. Hier werd dit smaldeel door een overmagt van vier Britsche schepen aangetast en Jager gedwongen de vlag te strijken. Later, in 1801, lag hij met de kanonneerbrik *the Ruby* bij Helvoetsluis. In 1803 werd hij met de brik *de Arend* naar Oostindië gezonden. In 1804 voerde hij aldaar bevel over de *Maria Reigersbergen* van 40 stukken. Hier werd hij ter reede van het eiland Onrust door den Engelschen kapitein Rainier aangegrepen. Jager verdedigde zich kloekmoedig, met de weinige magt die hij bezat en bij gebrek aan goed en gezond volk en ammunitie, doch moest, daar zijn volk het geschut verliet, en kapitein Feteris hem niet te hulp kwam, na een korten tijd zijn schip aan den vijand overgeven.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. VI. bl. 35 470, 592, 600, 602, 686.

JAGER (R.), een weinig bekend graveur, die, volgens den heer Kramm, door vreemde schrijvers voor een Nederlander gehouden wordt.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JAGER (Adolf de). Zie VENATOR (Adolphus)

JAGER (Gerard de), geboren te Dordrecht, trad aldaar in 1646 in het St. Lucas gild, en schilderde binnenwaters en zeegezigten.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JAGER (H de) was een zeer bekwaam portretschilder, die in de tweede helft der zeventiende eeuw, waarschijnlijk te Utrecht bloeide, en door den heer Kramm voor het eerst vermeld wordt.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JAGER (J. de) mede een portretschilder die in 1671 bloeide, en waarschijnlijk aan den voorgaande verwant was.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JAGER (M. de) was een Nederlandsch kunstgraveur, en als zoodanig door den heer Kramm voor het eerst vermeld. Hij was welligt een zoon van den Dordtschen schilder van dien naam, boven genoemd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JAGT (Martinus van der), te Haarlem den 3den November 1747 geboren, ontving het onderwijs in de teekenkunst van F. H. Jelgersma en J. Punt te Amsterdam. Hij zelf werd een bekwaam meester en muntte vooral uit in het vervaardigen van teekeningen naar schilderijen van beroemde meesters, ofschoon hij ook eenige ordonnanties en watergezigten met schepen en schuiten teekende. Hij overleed te Zeist den 3den September 1805.

Zie Immerzeel, *Lev. Werk. der Kunstsch.*; Verwoert, *Handwoordenb. der vad. geschied.*

JAGT (Willem van der) geboren te Maassluis den 30sten Januarij 1727, was koopman, reeder en contrarolleur der convooijen en licenten te Maassluis en beoefende de dichtkunst. Hij was lid van het Haagsche Dichtgenootschap, *Kunstliefde*

spaart geen vlijt, dat zijn dichtstuk: *De ware vereischte in een dichter*, met een tweeden zilveren eerepenning bekroonde, dien hij bij loting verkreeg. Van hem zag het licht:

Bijschriften op 's Heilands Geboorte, Lijden, Dood, enz. Maassluis, 1774. 8°.

Rouwklagt en Reden Troost over het afsterven van den Doorluchtigen Vorst en Heere W. C. H. Friso enz. Maassluis, 1752. 4°.

Tijdens de oproerigheden te Maassluis in 1775, ontstaan over het invoeren eener kortere zangwijze in de Hervormde kerk, hield men van der Jagt en de predikant Daniel van Sprang voor de uitvinders en doordrijvers. Om de gemoederen eenigzints te bedaren had hij opgesteld en uitgegeven een dichtstukje getiteld: *Vredebazuin, of Aansporingen tot eendragtig Psalmgezang aan de Gemeente van Maassluis,* hetwelk echter niets kon baten, of verhinderen dat ook van der Jagt de woede van het gemeen op eene gevoelige wijze ondervinden moest.

Hij stierf te Maassluis den 19den April 1805.

Zie van Abkoude, *Lijst. van Academ. Redenvoer. enz. op het overl. van W. C. H. Friso*, bl. 38; van Iperen, *Kerk. Hist. van het Psalm-gezang*, D. II. bl. 475—486; *Algem. Woordenb. der Zamenlev.*; Verwoert, *Handwoordenb. der Vaderl. Gesch.*

JAGT (Gerrit van der), zoon van den voorgaande, geboren te Maassluis, den 30sten April 1750, was notaris eerst te Zaandijk en later in zijne geboorteplaats, overleed te Moordrecht bij Gouda den 13den April 1834. Hij schreef:

Annotatiën over het Notaris Ampt Amst. 1780. 8°.

Regt en praktijk, in brieven, Haarl. 1794. 8°.

Akten en aanteekeningen ten dienste van notarissen, Leid. 1810. 8°.

Zonder zijn naam gaf hij uit:

Het Vaderland, met k. en afb. Amst. 1791.

Nederland in 't Miniatuur, Haarl. 1805.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; de Jong, *Naaml. van Boek.*

JAGT (Gijsbrecht van der), geboren te Zierikzee in 1800, was directeur van de koninklijke academie van Beeldende Kunsten, in het vak der bouwkunde, lector bij het Departement Natuurkunde der Maatschappij *Felix Meritis* en medebestuurder en lector van het volksonderwijs in de wis- en werktuigkunde, opgerigt door de Amsterdamsche Departementen der Maatschappij *Tot Nut van 't Algemeen.* Hij overleed in den jeugdigen ouderdom van nog geen volle negen en twintig jaren te Amsterdam den 5den Augustus 1829. Hij schreef:

Grondbeginsels der Meetkunst voor den Ambachtsman en voor den Handwerksman, Amst. 1827—1830. 8°. 5 stukk. m. pl.

Hij vertaalde uit het Fransch van Ch. Dupin:

Overzigt der ambachten, der handwerken en der kunsten, aan welke de meetkunde tot nut verstrekt, Amst. 1826. 8°.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek. en Supplem.*; *Algem. Konst en Letterb.*, 1829. D. II. bl. 100.

JAMBEL (Frederik). Zie GIANIBELLI (Frederico).

JAN I, graaf van Holland en Zeeland, werd waarschijnlijk in 1282 geboren uit graaf Floris V en Beatrix van Vlaanderen. Twee jaren na zijne geboorte werden er door zijnen vader reeds onderhandelingen aangeknoopt, omtrent een huwelijk met de dochter van den Engelschen koning Eduard I, Elizabeth geheeten.

Tot op zijn veertiende jaar schijnt de jonge graaf zich in Engeland te hebben opgehouden. Hij was toen naar het leenregt huwbaar en ter regering bevoegd. Zijn huwelijk werd dan ook in Januarij 1297 te Gipwich in Engeland gesloten en kort daarna verliet het jonggehuwde paar den Engelschen bodem en kwam, vergezeld van een aanzienlijken stoet van Engelschen en Nederlanders, met prachtig getooide schepen te Veere in Zeeland aan, waar het door Wolfert van Borssele, heer van Veere, ontvangen werd, die zich weldra geheel van den vorst meester maakte, het bewind, na het vertrek van Jan van Avennes, in handen kreeg en alles naar zijn wil regelde.

Jan I opende zijn kortstondig bestuur met het bedwingen van eenen opstand der West-Friezen, die geweigerd hadden hem voor graaf te erkennen. Zijne overwinning, met weinig verlies van 's graven zijde behaald, was beslissend. De West-Friezen werden geheel onderworpen, en sinds dien tijd zijn de Hollandsche graven nooit weder genoodzaakt geweest de wapenen tegen hen op te vatten.

Intusschen was de graaf, hoewel hij meester heette, volkomen in den magt van Wolfert van Borssele, wiens daden wij vroeger vermeld hebben, en waarnaar wij kortheidshalve verwijzen. Hij was het die den graaf in eenen krijg van Vlaanderen tegen Frankrijk wikkelde; hij was het die tijdens 's graven afwezigheid de Hollandsche wapenen tegen den Utrechtschen bisschop keerde; hij was het die den graaf noodzaakte de wapens op te vatten tegen de Dordtenaren. Maar hiermede was ook de maat vol gemeten. De hardnekkige verdediging van Dordrecht deed den overmoedigen vorstenbeheerscher het besluit nemen zich met den graaf naar Zeeland te begeven en aldaar heirvaart tegen de oproerige inwoners te beschrijven. Het medevoeren van den graaf bewerkte zijnen val. 's Graven gemalin in het holst van den nacht bemerkende dat haar echtgenoot niet tegenwoordig was, maakte het eerst gerucht en weldra had men dezen met van Borssele achterhaald. Het ongelukkig einde van den laatsten is bekend, en graaf Jan, die zich verder om hem niet bekommerde, begaf zich naar 's Gravenhage.

De graaf toonde evenwel niet geleerd te hebben op eigen voeten te staan. Hij behoorde, zegt de heer Arend, onder die vorsten, welke nimmer mondig worden. Jan van Avennes, dien wij weldra nader zullen leeren kennen, maakte daarvan gebruik. Hij kwam in Holland, werd door den graaf, zijnen neef, verwelkomd, en deze stelde zich voor den tijd van vier jaren onder zijne voogdij. Avennes regelde nu de binnenlandsche zaken, en alles scheen een rustigen tijd voor den graaf te voorspellen, toen hij te Haarlem door eene koorts werd aangetast, welke spoedig in roode loop ontaardde en op den 10den November 1299 een einde maakte aan zijn leven. Ofschoon Hollandsch oudste geschiedschrijver, Melis Stoke, Avennes hiervan vrij pleit, rust op dezen maar al te zeer het vermoeden, dat de graaf door zijn toedoen vergeven is.

Het lijk van graaf Jan I werd in het klooster te Rijnsburg, naast dat van zijn vader, Floris V, bijgezet. De gravin Elizabeth, bij wie hij geene kinderen verwekte, bleef nog ruim twee jaren in Holland, om het weduwengoed, overeenkomstig hare huwelijksvoorwaarde, te verkrijgen, doch vruchteloos. Zij keerde in 1302 naar Engeland terug en hertrouwde daar met Humfried, graaf van Herford, dien ze vele kinderen schonk. De afbeelding van Jan I ziet in de bekende verzamelingen der graven het licht. Door zijn kinderloos overlijden eindigde het doorluchtig stamhuis der graven van Holland.

Zie Melis Stoke, *Rijm-Kronijk*, D. II. bl. 402—547; Schotanus, *Friesche Hist.* het *Regist.* op Jan; Balen, *Beschrijv. van Dordr.* het *Regist.* op Jan; Wagenaar, *Vaderl. hist.* en van Wijn, *Bijv. en Aanm.* de *Registers* op Jan; Sjoerds, *Jaarb. van Friesl.* D. III. het *Regist.* op Jan; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; (Loosjes), *Charakterk.* D. I. bl. 316; van Hemert, *Levensbeschr. der Holl. grav.*, bl. 191—200; Westendorp, *Jaarb.* D. II. bl 373—376; Arend, *Algem. geschied. des vaderl.* D. II. St. I. bl. 383—404; dit *Woordenb.* D. II. bl. 945, 946; *Kron. van het Hist. genootsch.* D. II. bl. 58, D. IV. bl. 96; van der Chijs, *de Munten van Holl., Zeel.*, enz. bl. 121, 140—145; *de Munten van Friesl., Gron. en Drenthe*, bl. 283; *de Munten der Bissch. van Utrecht*, bl. 90.

JAN II, of Jan van Avennes, ook Jan van Henegouwen genaamd, was de oudste der zes zonen van Jan van Avennes, graaf van Henegouwen, en van Adelheid, dochter van graaf Floris IV. De tijd van zijne geboorte is ons niet bekend. Hij volgde zijn vader als graaf van Henegouwen op, en verkreeg in 1276 van keizer Rudolf III het regt van opvolging in het graafschap van Holland, terwijl hem ook in 1281 dat op Zeeland bewester Schelde geschonken werd. Hij kwam na den moord van graaf Floris V in 1296 hier te lande, en werd, zoo wel te Geertruidenberg, te Dordrecht als te Delft, met gejuich begroet. Hij maakte zich in den eersten tijd van zijn verblijf hier te lande hoogstverdienstelijk, door de aanslagen der vijanden af te slaan, en orde en rust te bewaren; maar het bleek daaruit niet te min, hoezeer het zijn streven was om meester van het gebied te worden. Weldra echter was zijn bestuur ten einde, en met de komst van Jan I uit Engeland verliet hij het land en kwam, ondanks de lagen hem door Wolfert van Borssele, tot loon zijner diensten, gelegd, behouden in Henegouwen terug. Vóór zijn vertrek verzocht hij den graaf in Dordrecht,

te komen, waar hij hem de regering overgeven, doch bij hem blijven zoude, indien zijn raad den graaf nog langer van dienst konde zijn. Het antwoord hierop was »dat zoo Avennes den graaf van Holland wilde spreken, hij te Bridorp in Schouwen, doch met niet meer dan honderd man, moest verschijnen, en dat men hem te dien einde goed geleide zoude geven." Hierop ontvonkte Avennes in woede. Ik heb het geleide van mijnen neef niet noodig," riep hij uit, en toen hij met den heer van Arkel uit Dordrecht vertrok, zeide hij: »Er zal een tijd komen dat de graaf van Holland blijde zal zijn mij te zien en te spreken.

Die voorspelling werd letterlijk vervuld. Na den geweldadigen dood van Wolfert van Borssele, werd Jan van Avennes naar Holland ontboden en verzocht graaf Jan I in het bewind met raad en daad te ondersteunen. Avennes kwam, en de graaf van Holland, blijde zijnde hem te zien, stelde zich voor den tijd van vier jaren onder zijne voogdij of toezigt.

Op het artikel van Jan I hebben wij gezien dat de binnenlandsche aangelegenheden nu spoedig door Avennes geregeld werden, doch dat de graaf van Holland daarvan weinig genoegen beleefde, omdat hij kort daarop, in 1299, overleed, en wel, naar men vermoedde, vergeven te zijn door Avennes. Tijdens 's graven kortstondige ziekte verliet hij het land, en deze ontijdige reis wettigt maar al te zeer de hem ten laste gelegde beschuldiging.

Op het berigt van 's graven dood in Holland teruggekomen, werd hij door de edelen en gemeenten als wettig erfgenaam en opvolger verkozen en in de voornaamste steden gehuldigd. Bijna vijf jaren duurde zijn bewind, hetwelk vooral gekenmerkt werd door het bedwingen van den opstand der Zeeuwen, door Jan van Renesse verwekt, waarover wij op diens artikel nader kunnen uitweiden, en door de redding van Holland door Witte van Haamstede, waarvan wij ter zijner plaatse verhaal deden.

Jan van Avennes overleed in Henegouwen, den 22sten Augustus 1304, en werd in het koor der Dominikaner kerk te Valenciennes bijgezet, alwaar op eene marmeren tombe zijn grafschrift gelezen wordt, dus luidende:

Chy gist le gentil Jan de Pris;
Jadis eust dessous luy compris
Quatre Pais de grand noblesse,
C'est Hainau come bien apris
Zeelande et Frise que moult pris
Et Hollande plain de richesse.
En son temps fut Chief de proësse
Fleur d'honneur, surfon de largesse.
Mil trois cens et quatre fut prit
De la Mort, qui bien scait l'adresse.
Or prions Dieu que l'ame addresse,
Comment que le corps ait mespris.

Avennes liet bij zijne gemalin Filippe van Luxemburg, dochter van Hendrik, graaf van Luxemburg, behalve Willem, zijn opvolger, nog twee zonen na; Jan van Henegouwen, heer van Beaumont enz., die wij vroeger vermeld hebben, en Hendrik, domheer te Kamerijk, benevens vier gehuwde dochters, en eene, welke de kloostergelofte had afgelegd.

Ook het oordeel over dezen vorst is verschillend. Men prijst, zegt de heer Arend, zijne godsvrucht, zijne wijsheid in den raad, zijne opregtheid, ootmoed en goedhartigheid, doch laakt zoowel zijne zucht voor het spel, als zijne te groote zachtheid.

Zie Melis Stoke, *Rijm-Kronijk*, D. II. bl. 398, 400, 402—409, 535—542, 546, 547, D. III. bl. 1—405; Schotanus, *Friesche Hist.* het *Regist.* op Jan; Pontus Heuterus, *Genealog.* p. 93; Ballen, *Beschr. van Dordr.*, het *Regist.* op Jan; Wagenaar, *Vad. Hist.* en van Wijn, *Aanm. en Bijv.*, de *Regist.* op Jan; Sjoerds, *Jaarb. van Friesl.* D. III. het *Reg.* op Jan; Hoogstraten, *Woordenb.* op Johannes; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; (Loosjes), *Characterk.* D. I. bl. 343—359; van Hemert, *Levensbeschr. der Holl. grav.* bl. 201—211; Arend, *Algem. geschied. des vaderl.* D. II. St. I. bl. 386—390, 402—404, St. II. bl. 1—33: *de Navorscher*, D. I. bl. 315, D. II. bl. 146: van der Chijs, *de Munten der Heeren en steden van Overijss.* bl. 54: *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 146—151: *de Munten van Utrecht*, bl. 93.

JAN, hertog van Gelre, graaf van Blois, was de tweede zoon van Lodewijk van Chatillon, graaf van Blois en Soissons, die ten jare 1347 in een veldslag sneuvelde, en van Johanna eenige dochter van Jan van Henegouwen, heer van Beaumont, Tholen, Gouda en Schoonhoven. Door deze uitgestrekte bezittingen in Holland, Zeeland en Henegouwen was Jan van Blois een der aanzienlijkste en rijkste heeren van zijnen tijd.

Na den dood van Reinoud III, hertog van Gelre, was, door zijn kinderloos overlijden, het bestuur in handen gekomen van zijne oudste zuster Machteld, de kinderlooze weduwe van den graaf van Kleef, hetwelk deze echter betwist werd door hare zuster Maria, aan den hertog van Gulik gehuwd, wien zij een zoon had geschonken. Het was door dien twist over het regt van opvolging, dat in Gelderland de pas beteugelde oneenigheden tusschen de Heeckeren's en Bronkhorsten op nieuw met hevigheid ontbrandden.

De Heeckeren's nu verklaarden zich voor Machteld en de Bronkhorsten voor den hertog van Gulik. Om nu de aanhang van eerstgenoemde te sterken was men er op bedacht, om Jan van Blois een huwelijk met Machteld te doen aangaan. Zijne vergevorderde jaren en zijne weinige bekwaamheden in zaken van staat en oorlog maakten hem evenwel minder geschikt om tegen eene magtige wederpartij krachtig op te treden, dan wel zijn aanzien en rijkdom. Hoe dit zij, en ofschoon hertog Albrecht er zeer tegen was, het huwelijk werd den 14den Februarij 1372 te Arnhem met veel plegtigheid gesloten, waarna de nieuw gehuwden terstond de namen, titels en wapens van hertog en hertogin van Gelre en van graaf en gravin van Zutphen aannamen, hoedanig zij door de aanzienlijksten van hunne partij erkend en den 24sten Februarij te Arnhem gehuldigd werden.

Over de krijgsbedrijven van Jan hertog van Gelre, tegen de Bronkhorsten zullen wij niet uitwijden, te meer daar hij weldra bewees niet berekend te zijn om de wederwaardigheden van den oorlog het hoofd te bieden, en, na het beleid van den krijg aan zijne gemalin, den bisschop van Utrecht en den heer van Gennep te hebben opgedragen, naar Schoonhoven vertrok.

Op den 2den Junij 1373 kwam tusschen de beide strijdende partijen eene verzoening tot stand, die den 6den Januarij 1377 door een verbond of landvrede gevolgd werd. Hertog Jan werd daarna door verschillende omstandigheden gedrongen zich geheel van het krijgs- en staatstooneel op Gelderschen bodem te verwijderen. Hij schonk alzoo zijne gemalin een levenslangen lijftogt van veertien honderd franken jaarlijks, en vertrok naar Frankrijk. Naar Schoonhoven teruggekeerd, herbouwde hij aldaar het Karmeliter-klooster, vergrootte zijn slot even als dat te Gouda, en overleed op den burg te Schoonhoven, volgens den een in Mei 1380, of volgens den ander in Julij 1381.

Hij wordt geprezen om zijne godsvrucht, minzaamheid en vredelievendheid, maar teregt gelaakt om zijne spilzucht. Hij bezat noch krijgs- noch staatkundige bekwaamheden. Zijne gemalin, verlaten van haren echtgenoot en veelvermogende beschermers, ging daarenboven onder eenen zwaren schuldenlast gebukt. Nog door enkelen ondersteund, verdedigde zij in 1378 het haar trouw gebleven grondgebied tegen nieuwe aanvallen der Bronkhorsten, doch weldra zag zij zich genoodzaakt, om niet alles te verliezen, volkomen afstand te doen van haar regt op Gelre en het graafschap Zutphen, waartoe zij den 24sten Maart 1379 bij verdrag overging en waardoor aan den binnenlandschen krijg, welke dertig jaren lang Gelderland geteisterd had, een einde kwam. Zij overleefde hare afstand niet lang, daar zij te Huussen in het laatst van 1382 overleed.

Jan van Blois had bij zijne gemalin geene kinderen verwekt, maar bij Sophia van Daalhem twee bastaarden: Jan van Blois, heer van Treslong, van wien het geslacht van Blois afstamt. (Zie D. II. bl. 684), en Guido van Blois, die met zijne gemalin Clara van Bathland in de kerk van Tholen begraven is.

Zie Pontus Heuterus, *Genealog.* p. 29, 30; Nijhoff, *Gedenkw. uit de geschied. van Gelderl.* D. III. bl. IV—XXXVII; Arend, *Algem. Geschied. des vaderl.* D. II. St. II. bl. 354—371; van der Aa, *Aardr. Woordenb. der Nederl.* D. XI. bl. 130; van der Chijs, *de Munt. van Gelderl.* bl. 44—46.

JAN VAN BEIJEREN was de jongste zoon van Albrecht van Beijeren, graaf van Holland en Henegouwen, en van zijne eerste vrouw Margaretha van Lichnitz. De tijd van zijne geboorte is evenzeer onbekend als zijne levensbijzonderheden vóór zijne verkiezing tot bisschop van Luik in 1389. Alleen weten wij, dat hij, na den dood zijns vaders, in 1388, de heerschappij over een gedeelte van diens staten verkreeg, waarover hij bij zijne verkiezing tot bisschop het bestuur aan

anderen moest overlaten. Na den dood van zijnen oudsten broeder Willem VI, graaf van Holland, Zeeland en Henegouwen, waardoor Jacoba van Beijeren, zoo als wij reeds zagen, als diens wettige erfgename optrad, werd hij zoo begeerig om deze onder zijn beheer te krijgen, dat hij, tot groot genoegen der Luikenaren, die zijne onrustige regering reeds lang moede waren, van zijne waardigheid afstand deed in handen van paus Martinus V, en van dezen verlof kreeg een wettig huwelijk aan te gaan met Elizabet van Gorlitz, hertogin van Luxemburg, weduwe van Anthonie van Bourgondië hertog van Brabant, en nicht van keizer Sigismund.

Op het artikel van Jacoba van Beijeren is door ons het verdere van zijn gedrag tegen die ongelukkige vorstin verhaald, en wij kunnen alzoo hier volstaan met daarnaar te verwijzen. Na door den keizer verleid te zijn geworden met de graafschappen Holland, Zeeland en Henegouwen, nam hij den titel van graaf van Henegouwen, Holland, Zeeland en heer van Friesland aan, en het is als zoodanig dat de geschiedenis hem ons als de bitterste en gevaarlijkste vijand van Jacoba heeft leeren kennen.

Onder de belangrijkste ondernemingen gedurende zijn bestuur hier te lande door hem ondernomen, moeten genoemd worden de bemagtiging van Rotterdam in 1418 en die van Leiden en Geertruidenberg in 1420. In het volgende jaar kwam hij de Schieringers in Friesland te hulp, en dezen kozen hem tot hunnen heer. Ook sloot hij met de Vetkoopers in Groningen een verdrag, en ook dezen verklaarden zich hem voor hunnen heer te blijven erkennen.

Jan van Beijeren overleed te 's Gravenhage den 6den Januarij 1425, ten gevolge van een langzaan werkend vergift, hetwelk hem vijf maanden te voren was toegediend. Het is nimmer gebleken op wiens last en door wien hem zulks is ingegeven. Wel is Jan van Woerden, heer van Vliet, daarvan beschuldigd geworden, en zou naar diens eigene bekentenis het vergif, uit de blaas eens giftigen adders, op het getijdeboek des hertogs gestreken zijn, maar dit is niet bewezen, ofschoon genoemde van Woerden in den Haag is onthalsd, zijn hoofd op een der torens van de hofpoorten en een stuk van het gevierendeeld ligchaam op een toren van elke der vier hoofdsteden van Holland is ten toon gesteld.

Jan van Beijeren, kinderloos overlijdende, had zijn regt op deze landen, bij uitersten wil, aan Filips, hertog van Bourgondië, afgestaan. Hij liet een bastaard, Jan genaamd, na, die in 1422 en 1423 door zijn vader met de heerlijkheid van Purmerend werd beschonken, en die, gehuwd zijnde met Hadewich de Vos van Steenwijk, in 1442 reeds overleden was.

Ons oordeel over Jan van Beijeren kan niet dan ongunstig zijn. De heer Arend zegt teregt, dat men zijne wreedheid, gierigheid, heerschzucht en trouwloosheid gegispt heeft; dat hij was noch geestelijke, noch veldheer, noch staatsman, noch bezitter van hoedanigheden, welke hem bij de Hollanders begeerlijk konden maken. Even als Jacoba van Beijeren zijn slagtoffer was, evenzeer waar is het wat een tijdgenoot van hem getuigde: »dat hij den landen menich verdriet gedaen had." Te ontkennen is het evenwel niet, dat hij in zijne bewindvoering zich door standvastigheid, beleid en waardigheid onderscheiden en met weinig middelen veel verrigt heeft.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* het *Regist.* op Jan; Balen, *Beschrijv. van Dordr.* het *Regist.* op Jan; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* en van Wijn, *Bijv. en Aanm.* de *Regist.* op Jan; Sjoerds, *Jaarb. van Friesl.*, D. IV. het *Regist.* op *Hertog*; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; (Loosjes), *Characterk.* D. II. bl. 51—62; Westendorp, *Jaarb.* D. II. bl. 357, 371, 381, 389, 402; (van Gils) *Kathol. Meijerijsch Memorieb.*, bl. 32, 33; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 521, 522, D. II. bl. 595: Dit *Woordenb.* D. I. bl. 15; Arend, *Algem. geschied. des vaderl.* D. II. St. II. bl. 460—483; van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 319—365, 381, 567; *de Munten van Friesl. Gron. en Drenthe*, bl. 396, 602, 603, 617: *de Navorscher*, D. IX. bl. 265, 266.

JAN IV, hertog van Brabant, geboren in 1403, was de zoon van Antonie van Bourgondië, hertog van Brabant, en van Johanna van Luxemburg. Op het artikel van Jacoba van Beijeren hebben wij vermeld, dat het de begeerte van Jacoba's vader was dat zij met Jan IV in het huwelijk zou treden. Deze echtverbindtenis, ofschoon tegen den zin van Jacoba, had te 's Gravenhage in de lente van 1418 plaats, en het is als echtgenoot van de wettige gravin van Holland, dat hij als graaf van dat gewest eene plaats in onze geschiedenis inneemt.

Onder de belangrijkste gebeurtenissen tijdens zijn bestuur voorgevallen, moet genoemd worden zijne mislukte belegering van Dordrecht in 1418, en zijne daarop gevolgde verzoening of vredehandeling met Jan van Beijeren. De geschiedenis heeft echter niet veel en allerminst iets goeds van hem te melden. Zwak van ligchaam, bekrompen van verstand en traag van aard, was hij evenmin in staat zijne eigene onderdanen in Brabant te regeren, als pal te staan voor de belangen van zijne ongelukkige gemalin, die hem hare hand had geschonken, om sterk te zijn tegen hare vijanden. En niet alleen daardoor scheen hij voor haar ongeschikt te zijn, maar hij legde het er ook op toe haar op alle mogelijke wijzen te kwellen. Zijn schandelijk gedrag had dan ook groote invloed op haar levenslot, en wettigde alzoo eenigzints den onvoorzigtigen stap dien zij beging, door zich in de armen van den hertog van Glochester te werpen.

Na alzoo van zijne gemalin ontslagen te zijn, zocht hij troost bij Filips, hertog van Bourgondië. Deze was slim genoeg om niet voor zijne plannen openlijk uit te komen, maar vergenoegde zich met den titel van ruwaard, aan hem door hertog Jan opgedragen. Laatstgenoemde zette nu, geholpen door Filips van Bourgondië, den strijd tegen Jacoba voort, totdat hij den 17den April 1427 te Brussel overleed.

Hij stichtte in 1425 de Leuvensche hoogeschool.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.*, het *Regist.* op Jan; Hoogstraten, *Woordenb.* D. II. St. II. bl. 358; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* en van Wijn, *Aanm. en Bijv.* de *Regist.* op Jan; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D I. bl. 522; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. II. bl. 35, 37; Arend, *Algem. geschied. des vaderl.* D. II. St. II. bl. 460—575; *Kron. van het Hist. Genootsch.*, het *Regist.* op *Braband*; van der Chijs, *de Munten van Brab. en Limburg*, bl. 129—138; *de Munten der Heeren en Steden van Gelderl.* bl. 134; *de Munten van Holl. en Zeel.*, bl. 327—331.

JAN VAN EGMOND. Zie EGMOND (JAN VAN)

JAN I of JAN VAN NASSAU, negen en dertigste bisschop van Utrecht, was afkomstig uit het geslacht der graven van Nassau, en verwant aan die van Gelre en Kleef. Als opvolger van Hendrik van Vianden werd hij, in 1267, met algemeene stemmen der kapittelheeren tot bisschop verkozen. Niet tot den geestelijken stand behoorende, en volstrekt geene bekwaamheden bezittende voor de waardigheid waartoe hij geroepen werd, weigerde de paus hem daarin te bevestigen. Ook de aartsbisschop van Keulen weigerde zulks, waardoor bisschop Jan, om zich te wreken, aanstonds den graaf van Gelre in eenen krijg tegen den Keulschen kerkvoogd ondersteunde.

In het jaar 1268 vielen de Kennemers, aangevoerd door Gijsbrecht van Amstel, in het bisschoppelijk gebied; en ofschoon de bisschop zich niet te vergeefs om hulp tot den graaf van Gelre gewend had, vermogt hij echter niets tot beteugeling van dien vijand ondernemen. Nadat alzoo Utrecht twee jaren in de magt der vijanden en oproerige burgers geweest was, omsingelde bisschop Jan, met behulp van den graaf van Gelre, de stad, doch was genoodzaakt haar, na een beleg van vier dagen, weder te verlaten. Amersfoort gaf zich toen over en werd uitgeplunderd, waarop bisschop Jan zijnen zetel te Deventer vestigde, totdat het Zweder van Boesichem, in 1270, gelukte zich bij verrassing van Utrecht meester te maken. Een opstand andermaal ondernomen werd evenwel op nieuw bedwongen.

De inkomsten van den bisschop waren niet alleen aanmerkelijk door deze onlusten verminderd, maar de geldmiddelen van het sticht waren er zeer mede ten achteren gegaan, en de schuldenlast werd, door het slecht beheer, meer en meer zwaarder. Bisschop Jan nam tot het verpanden der sloten Vreeland en Montfoort, aan Gijsbrecht van Amstel, zijnen toevlugt, en met deze daad vermeerderde hij de haat, die hem reeds toegedragen werd. Nog erger misslag beging hij, toen hij de hand sloeg aan den tienden penning der geestelijke inkomsten, die de kerkvergadering van Lions in den jare 1274 ter hulpe van het Heilige Land overal had doen heffen. Hij haalde zich door deze laatste handelwijze de kerkelijke ban op den hals, waarvan hij zich door openlijk vergiffenis te vragen wist te ontslaan. Zijne handelingen, gevoegd bij zijne bedorven zeden, volslagen onkunde tot regeren, zijne vadzigheid en traagheid verwierven hem echter algemeene haat,

en men was er op uit hem zoo spoedig mogelijk te ontslaan, hetwelk op eene algemeene bijeenkomst der kapittels, hetzij vrijwillig of gedwongen, plaats had. Omtrent den tijd wanneer zulks geschiedde bestaat verschil; algemeen noemt men daarvoor het jaar 1288, ofschoon een brief van zijn opvolger, als zoodanig in 1286 reeds geteekend, ons zou doen aannemen, dat die afzetting reeds in 1285 of 1286 zal hebben plaats gehad. Door gunstige beschikking werd hem een jaargeld van duizend ponden aangewezen. De tijd van zijn overlijden is niet bekend.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.*, het Regist. op Jan; Sjoerds, *Jaarb. van Friesl.* D. III. bl. 85, 145; *Tegenw. Staat van Utr.* D. I. bl. 55, 56; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* en van Wijn, *Bijv. en Aanm.* de Regist. op Jan; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; (van Gils), *Kath. Meijerijsch Memorieb.*, bl. 71; Arend, *Alg. geschied. des vaderl.* D. II. St. I. bl. 341, 407—408; Nijhoff, *Bijdr. voor vaderl. geschied. en oudh.* D. IX. bl. 14; Schinkel, *Geschied- en letterk. Bijdr.*, bl. 56; van der Chijs, *de Munten van Overijss.*, bl. 50, 51, 332; *de Munten van Holl. en Zeel.*, bl. 119; *de Munten van Utr.*, bl. 85—87.

JAN II of JAN VAN ZYRIK, gesproten uit het Lotharingsche geslacht van dien naam, was de veertigste bisschop van Utrecht. Indien zijn voorganger, Jan van Nassau, werkelijk in 1285 zijn ontslag kreeg, dan heeft hij zeker reeds in het begin van 1286 den bisschoppelijken zetel beklommen, schoon daarvoor meestal het jaar 1288 gesteld wordt. Terstond na zijne verheffing deed hij bij Gijsbrecht van Amstel aanzoek, om het slot Vreeland, door zijn voorganger verpand, te lossen. Op de weigering daarvan besloot hij, ondersteund door hulp van graaf Floris V, het slot te belegeren. Arnoud van Amstel, Gijsbrecht's broeder, verdedigde het. Gijsbrecht zelf, opgetrokken tot ontzet, werd bij Loenen geslagen en gevangen genomen, waarop het slot moest worden overgegeven. Beide broeders werden gevankelijk naar Zeeland gevoerd, en Herman van Woerden, die Gijsbrecht geholpen had, deelde in hun lot.

De volgende jaren van zijn bestuur werden door rust gekenmerkt, en door hem gebruikt tot verbetering der diep bedorven geestelijkheid. Drie lastbrieven, door hem tot dat einde uitgevaardigd, getuigen dat hij zijne roeping ook als geestelijk vorst wel begreep. Het bisdom zou voorzeker in bloei en aanzien zijn toegenomen, indien hij langer aan het hoofd er van had gestaan, maar in het jaar 1296 aanvaardde hij, op last van den paus, het bisdom van Toul, waar hij in 1305 overleed.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* het Regist. op Jan; Sjoerds, *Jaarb. van Friesl.* D. III. bl. 145, 169; *Tegenw. staat. van Utr.* D. I. bl. 57—59; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; (van Gils) *Kath. Meijerijsch Memorieb.* bl. 71; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. I. bl. 409—411; Schinkel, *Geschied. en Letterk. bijdr.* bl. 57; van der Chijs, *de Munten van Utr.* bl. 88.

JAN VAN BRONKHORST, bisschop van Utrecht. Zie BRONKHORST (JAN VAN).

JAN III of VAN DIEST, vijf en veertigste bisschop van Utrecht. Nadat Jan van Bronkhorst met eenparige stemmen in 1322 tot bisschop van Utrecht verkozen was, werd Jan van Diest, proost van het kapittel te Kamerrijk, door invloed van den hertog van Brabant, den graaf van Holland en dien van Gelder, door paus Johannes XXI tot bisschop van Utrecht gewijd, waarna deze te Utrecht komende, den bisschoppelijken stoel in bezit nam.

Vruchteloos trachtte Jan van Diest zich de gunst van het volk te verwerven, daar hij geheel afhankelijk was van den Hollandschen graaf, en hiervoor ook openlijk uitkwam. Zijne regering was geheel in handen van graaf Willem III, zonder wien hij niets ondernam, en die zijne magt over het sticht al meer en meer uitbreidde, naarmate de bisschop dieper en dieper in schulden kwam.

Nadat reeds het huis ter Horst voor vier duizend ponden tournoois aan Zweder van Abcoude verpand was, werd, in 1327, aan den graaf zelf het slot Vreeland voor eene aanzienlijke som, en kort daarna het geregt van Vreeswijk en Meeuwervaart aan Willem van Duvenvoorde afgestaan. Eindelijk was de schuldenlast zoo groot geworden, dat hij al de inkomsten des bisdoms ten behoeve van den graaf van Holland, van bisschop Jacob van Zuden en van andere schuldeischers moest afstaan, en slechts een jaarlijks inkomen van twee duizend ponden voor zich behield. En hierbij bleef het niet. Zoo groot werd allengs het geldgebrek, dat bisschop Jan niet alleen onderscheidene sloten, maar zelfs eenige der aanzienlijkste ambten van het sticht moest verpanden.

Nadat de burgers van Utrecht hunnen spijt lang verkropt hadden en het gekrenkte gevoel van eer bij den bisschop zelf ontwaakte, namen eerstgenoemden, in 1332, zelf de wapenen op tegen de aanmatigingen van den graaf van Holland, en weldra zou het tot een bloedig treffen gekomen zijn, indien de graaf van Gelder, die van den bisschop aanzienlijke sommen ontvangen had, niet tusschenbeiden getreden ware en den vrede hersteld had.

Kort hierna stelde bisschop Jan de stad Utrecht onder het bestuur van den graaf van Holland, en eenigen tijd daarna Overijssel onder bescherming van den graaf van Gelder. Ofschoon de bisschop in het schijnbezit van zijne wereldlijke magt bleef, was het er evenwel verre van af, daar hij niets meer te zeggen had. Nog nooit was het magtige bisdom tot zulk eene nietigheid gezonken dan onder het bestuur van Jan van Diest, die, na gedurende achttien jaren roemloos den bisschopsstaf te hebben gevoerd, den 1sten Junij 1340 overleed en in de Domkerk werd begraven. Als geestelijk vorst had hij mede weinig verdiensten; alleen had hij een Collegie van twaalf kanoniken te Amersfoort gesticht. Het eenige goede dat hij voor het sticht deed was de aankoop van het kasteel Diepenheim, het slot te Duurstede en eenige andere goederen van den graaf van Benthem, waardoor hij zich echter in groote schulden gestoken had.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* het Regist. op Jan; Sjoerds, *Jaarb. van Friesl.* D. III. bl. 289, 326—329; *Tegenw. Staat van Utr.* D. I. bl. 68, 69; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. III. bl. 221, 222, 255; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; (van Gils,) *Kathol. Meijerijsch Memorieb.* bl. 72; Westendorp, *Jaarb.* D. II. bl. 116, 117; Arend, *Alg. geschied. des vaderl.* D. II. St. II. bl. 64—72; *Kronijk van het Utr. Genootsch.* D. V. bl. 193, 366, 367, D. VII. bl. 92, D. XIII. bl. 18—22; Dit *Woordenb.* D. II. bl. 1394; *Overijss. Alm. voor oudh. en letteren*, 1845, bl. 55, 56; van der Chijs, *de Munten van Gelderl.* bl. 22; *de Munten van Overijss.* bl. 56; *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 171; *de Munten van Utr.* bl. 90.

JAN IV of VAN ARKEL, zeven en veertigste bisschop van Utrecht, was de zoon van Jan XII, heer van Arkel, en van Ermgard, dochter van Otto, graaf van Kleef. Hij was kanonik te Utrecht, en werd te Avignon, alwaar hij zich toen ophield, door paus Clemens VI tot bisschop van Utrecht benoemd, en den 20sten November 1342 door den kardinaal Gancelinus, bisschop van Albano, plegtig ingewijd. Niet vóór April 1343 kwam hij te Utrecht, waar hij met vreugde ontvangen werd en de stad bevestigde in hare aloude regten. Hij vond de zaken van het sticht in zeer vervallen toestand, doch wist, geholpen door zijne uitstekende bekwaamheden, standvastigheid en moed, binnen een tijdsverloop van twee jaren aanmerkelijke verbeteringen tot stand te brengen. Om kosten te besparen had hij zijne hofhouding opgebroken, en zich naar Grenoble begeven, het bestuur des bisdoms aan zijnen broeder Robert van Arkel, heer van Asperen, overlatende. Dit was echter zeer tegen den zin van den graaf van Holland, die na den dood van bisschop Jan van Diest, tot regent van het sticht was aangesteld en door den keizer als zoodanig bevestigd was. Deze deed dien ten gevolge het sticht den oorlog aan, en kwam op den 11den Julij 1345 het beleg voor Utrecht slaan. Deze belegering duurde vijf weken, in welken tijd de bisschop herwaarts kwam en door bemiddeling van Jan van Henegouwen, heer van Beaumont, met den Hollandschen graaf een bestand trof, waarna het beleg werd opgebroken. Na den kort daarop gevolgden dood van graaf Willem IV sloot zijne zuster, vrouw Margaretha, die met keizer Lodewijk gehuwd was, een nader verbond met bisschop Jan voor den tijd van twee jaren. Na het eindigen van hetzelve vatte laatstgenoemde, in 1347, andermaal de wapens tegen de Hollanders op, bemagtigde Eemnes en Oudewater en behaalde bij Schoonhoven eene overwinning. Andermaal sloot men een bestand, hetwelk tot 1350 moest duren. Intusschen was de schatkist ten eenemale uitgeput en bisschop Jan besloot zich, zuinigheidshalve, naar Frankrijk te begeven. De voogden, die hij over het sticht had aangesteld, maakten echter den schuldenlast nog grooter dan die was, zoodat de terugkomst des bisschops dringend gevorderd werd. Hij kwam dan ook in 1351 terug, en bragt toen in drie jaren tijds niet alleen de geldmiddelen van het sticht op eenen veel beteren voet, maar stelde ook zijne schuldeischers tevreden, bragt de sloten, welke verpand of bemag-

tigd waren, onder zijn gebied terug en had zijne meeste vijanden overwonnen, beteugeld of vrede met hen gemaakt.

Nieuwe oorlogen ontstonden echter. In 1360 ondernam hij een krijgstogt tegen de Stelling- en Schoterwerver Friezen, die hij in 1361 tuchtigde en tot onderwerping bragt. In laatstgenoemd jaar ontstonden ook de vijandelijkheden met Sweder van Voorst, waarover wij op diens artikel nader kunnen uitwijden, en die in 1363 eindigden. Alles bragt Jan van Arkel echter tot een goed einde, en de belangen van zijn bisdom vonden dan ook in hem een onvermoeid strijder. Zoo zeer stond hij in de gunst van keizer Karel IV, dat deze al de oude voorregten der Utrechtsche bisschoppen bevestigde, en hem niet alleen vergunde in Salland en Twenthe eenen vrijstoel of regtbank van vrijgraaf en vrijschepenen op te rigten, maar hem en zijne opvolgers ook vrijheid gaf, om, zelfs buiten toestemming der kapittels, in alle steden en plaatsen van het sticht gouden en zilveren munten te slaan, van dezelfde waarde als de Roomsch- keizerlijke munten. Van dit keizerlijk gunstbewijs smaakte de dappere kerkvoogd niet de vruchten, daar hij op den 14den April 1364 door paus Urbanus V tot bisschop van Luik werd verheven. Hier voerde hij nog veertien jaren met kracht den herderstaf, dien hij echter niet zelden met het zwaard verwisselde. Hij overleed te Luik den 1sten Julij 1378 en werd, volgens zijne begeerte, te Utrecht in de Domkerk begraven.

Tijdgenoot en nakomeling wijden overvloedig uit in den lof van dezen kerkvoogd, die als held en staatsman niet alleen, maar ook als geestelijk opperheer en beminnaar en voorstander der wetenschappen en fraaije letteren uitmuntte. Hij schreef onderscheidene werken, waarvan thans niets meer voorhanden is. Onder zijn bestuur gingen, ondanks herhaalde oorlogen, de zaken van het sticht meer en meer vooruit, en zijne onderdanen vonden in hem eenen edelmoedigen beschermer hunner regten, tegen buitenlandsch geweld en binnenlandsch oproer.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* het Regist. op Jan; Sjoerds, *Jaarb. van Friesl.* D. III. het Regist. op Arkel; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* en van Wijn, *Bijv. en Aanm.* de Regist. op Jan; *Tegenw. staat van Utr.* D. I. bl. 70—74; *Tegenw. staat van Overijss.* D. I. St. I. bl. 89—99; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; (Loosjes) *Character.* D. II. bl. 10—12; (van Gils) *Kath. Meijerijsch Memorieb.* bl. 73; Westendorp, *Jaarb.* D. II. bl. 171, 174, 175, 178, 185, 193, 197, 198, 205; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. II. bl. 195—204, 258—263; van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 171, 175.

JAN V of VAN VERNENBURG, acht en veertigste bisschop van Utrecht, was gesproten uit het Triersche gravengeslacht van dien naam, en zat sedert een jaar op den Munsterschen bisschopsstoel, toen hij in 1364, op bevel van paus Urbanus V, tot den Utrechtschen zetel verheven werd. Op den 8sten September van dat jaar werd hij met groote plegtigheid ontvangen, en hij bevestigde kort daarop al de voorregten aan Utrecht vroeger geschonken. Reeds in het eerste jaar van zijn bestuur was hij genoodzaakt de wapenen op te vatten, tegen eenige Westfaalsche edelen uit het geslacht der Veelens en Broekhuizens. Hij noodzaakte hen tot onderwerping, even als, in 1366, de Amersfoorders, die hem niet voor heer wilden erkennen, en hem de verschuldigde lasten weigerden te betalen. Ruim twee jaren later, op den 26sten October 1368, werd hij met zijn hofstoet te Goor in Overijssel, door eenige hem vijandige edelen, gevangen genomen en verkreeg zijne vrijheid niet, dan tegen betaling van zestien duizend schilden, die hem door verscheidene stichtsche edelen werden voorgeschoten, waarvoor hij al de sloten en inkomsten van het nedersticht aan dezen moest afstaan. In 1370 ontstond er tusschen Jan van Vernenburg en hertog Albrecht van Beijeren op nieuw geschil over de heerlijkheid Vreeland, die weder in het bezit van de Utrechtsche bisschoppen was geraakt, doch waarvan de hertog thans de door zijne voorgangers op die heerlijkheid voorgeschoten gelden terugeischte. De beslissing van deze zaak werd aan Eduard, hertog van Gelder, opgedragen, die den bisschop tot betaling of tot teruggave en afstand van Vreeland verwees.

Jan van Vernenburg overleed plotseling op den 23sten Junij 1371, niet zonder vermoeden van vergiftigd te zijn, en werd zonder eenige praal in de Domkerk te Utrecht begraven. Indien het waar is, dat er van zijnen opvolger Aarnout van Hoorn, als bisschop van Utrecht, een brief voorhanden was van November 1370, dan zou dat overlijden een jaar vroeger, en dus in 1370 moeten gesteld worden.

Bisschop Jan van Vernenburg wordt genoemd het slagtoffer zijner eigene zwakheid en der omstandigheden in welke hij verkeerde. Hij stichtte het kapittel van St. Pancras te Leiden, het H. Geest gasthuis te Utrecht en maakte den aanvang zijner regering vermaard, door de vaststelling van verscheidene wetten, welke voornamelijk de regten en regtsplegingen in Twente betroffen, en in het vervolg gedeeltelijk ten grondslag strekten, waarop men het landregt dezer provincie bouwde.

Zie *Tegenw. staat van Utr.* D. I. bl. 74, 75; *Tegenw. staat van Overijss.* D. I. bl. 100, 112; Westendorp, *Jaarb.* D. II. bl. 205, 213—215; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. II. bl. 263—265; Schinkel, *Bijdr.* bl. 57.

JAN IV, graaf van Nassau, Vianden, Dietz enz., was de oudste zoon van Engelbert of Engelbrecht I, die wij in het 5de deel (bl. 144, 145) vermeld hebben, en van Johanna van der Leck, erfdochter van Jan van Polanen. Hij volgde zijn vader in al deszelfs landen en heerlijkheden op, en werd op den laatsten Julij 1446 te Breda als zoodanig gehuldigd. Hij stond bij Filips van Bourgondië in groot aanzien, wien hij met zijnen raad bijstond, voor wien hij krijgsvolk wierf en met wien hij meermalen, onder anderen in 1451 tegen de Gentenaars, ten strijde trok. Onder de regering van Karel de Stoute was hij gouverneur van Brabant. Jan van Nassau overleed te Dillenburg op den 3den Februarij 1475 en zijn lijk werd den 13den van die maand te Breda, in het graf van zijn vader, bijgezet. Zijne gemalin, Maria, Gravin van Loon en Heinsberg, leefde nog 25 jaren na hem, en werd in 1500 in hetzelfde graf bijgezet. Zij was eene vrouw, uitmuntende door groote godvruchtigheid, die, gedurende haren weduwestaat verscheidene godsdienstige stichtingen gedaan heeft. In 1476 stichtte zij het klooster van Vredenburg te Bavel, en in 1486 begiftigde zij rijkelijk de St. Wendelins kapel te Breda. Zoo groot waren hare deugden, dat paus Nicolaas V in eene bijzondere bulle, in 1448, daarvan melding maakte en daarbij aan haar verscheidene regten en gunsten verleende.

De kinderen van Jan van Nassau en Maria van Loon waren: 1. Engelbert, die wij in het 5de deel (bl. 145—147) vermeld hebben; 2. Jan V, die zijn vader in het graafschap Nassau opvolgde en door godsdienstigheid uitmuntte; 3. Maria, eerst gehuwd aan Filips, graaf van Katzenelnbogen, daarna aan Otto, hertog van Brunswijk en Lunenburg; 4. Adriana, gehuwd met Filips, graaf van Hanau; 5. Johanna, huisvrouw van den graaf van Waldeck, en 6. Odilia, welke de eerste priorin is geweest van het klooster Vredenburg.

Zie Orlers, *Geslacht-boom der graven van Nassau*, bl. 28, 29; van Leeuwen, *Batav. Illustr.* bl. 811; Hoogstraten, *Woordenb.* D. VII. St. II. bl. 18; (de Beaufort) *Lev. van Willem I* D. I. bl. 8; van Goor, *Beschr. van Breda*, bl. 30, 31; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. IV. bl. 12, 37.

JAN, graaf van Nassau- Katzenelnbogen, *de Oude*, was de weede zoon van Willem *de Rijke*, graaf van Nassau-Katzenelnbogen, Vianden, Dietz, Dillenburg, Siegen en Hadamar, en van diens tweede vrouw Juliana, gravin van Stolberg. Hij werd te Dillenburg den 21sten November 1535 geboren, twee jaren later dan zijn oudste broeder Willem, de bekende grondlegger der Nederlandsche onafhankelijkheid. Omtrent zijne jeugd en jongelingsjaren is niets bekend. Door voortreffelijke ouders opgevoed, is het te veronderstellen, dat hij zijne wetenschappelijke opleiding aan de hoogescholen te Straatsburg en te Wittenberg zal ontvangen hebben, ofschoon daaromtrent niets met zekerheid te bepalen is.

Door den dood van zijnen vader, in 1559, kwam hij in bezit van deszelfs Duitsche goederen, en bragt alzoo dan eens op het kasteel Dillenburg, dan eens op dat van Siegen de eerste helft van zijn leven door.

De gebeurtenissen in de Nederlanden, die wij hier niet uiteen kunnen zetten, riepen Jan van Nassau tot een meer bedrijvig leven. Voorstander als hij was van de hervorming, die reeds bij zijns vaders leven in zijne staten hare koesterende stralen deed schijnen, kon hij geen werkeloos aanschouwer blijven in den grooten kampstrijd, waarin zijn broeder, aan het hoofd van een handvol Nederlanders, tegen den magtigsten vorst der wereld gewikkeld was. Van den aanvang der beroerten in de Nederlanden af, zien wij hem met rusteloozen ijver zich geheel en al wijden aan de zaak der vrijheid,

en werken voor de belangen der verbondene edelen. Wij zien hem op eigene kosten krijgsvolk aanwerven voor zijnen broeder en bekwame predikanten voor de nieuwe gemeenten; toevlugtsplaatsen openen voor de vervolgde Protestanten; ontwerpen beramen om afbreuk te doen aan den vijand; onderhandelingen aanknoopen ten behoeve der Nederlanders, met Frankrijk, met Polen, en met de Rijksvorsten; de eendragt herstellen of bevestigen, waar die gevallen was of wankelde; de twijfelmoedigen opbeuren; de dwalenden teregt brengen; overal en voor alles waken; eindelijk de Utrechtsche vereeniging tot stand brengen en één van de belangrijkste Nederlandsche gewesten van Spanjaarden en Spaanschen invloed zuiveren.

In deze regels, die wij van een geacht schrijver onzer dagen overnamen, is in korte bewoordingen, maar naar waarheid, geschetst hetgeen Jan van Nassau toebragt tot het bereiken van het groote doel, dat zijn broeder, Willem van Oranje, zich had voorgesteld. Ons bestek laat niet toe over zijne handelingen, die zoo zeer in verband staan met de geschiedenis des lands, breeder uit te wijden. Elders is dit reeds door eene bevoegde hand geschied. Alleen voegen wij er naar aanleiding van dien zelfden schrijver nog bij, dat hij in Mei 1577 berekende, dat het bedrag der schulden, tot welke hij zich ten behoeve der Nederlanden verbonden had, tot zesmaalhonderd duizend gulden geklommen was, en dat zijn nood daardoor zoo hoog was geklommen, dat hij, om de kosten te ontgaan, zijnen zoon niet naar de hoogeschool te Genève kon zenden, en dat hij niet alleen zijn land en zijne inkomsten, maar ook zijn zilverwerk, ja ook de halssieraden en kleinooden zijner moeder, vrouw en kinderen had moeten verpanden.

De Staten van Gelderland droegen Jan van Nassau het stadhouderschap van hun gewest op, en hij aanvaardde zulks in Junij 1578. Wat hij als zoodanig in die verwarde dagen, goeds en nuttigs gedaan heeft kunnen wij ook hier niet opsommen, maar het wordt zamengevat door de woorden van den meergenoemden schrijver, »Gelderland ware voor de Unie verloren, ja de Unie zelve ligt een herschenschim geweest, bij aldien hier niet in dit tijdstip een schrander hoofd, die, gelijk Willem van Oranje in Holland en Zeeland, met moed en beleid den tijdgeest wist te leiden, met vaste hand het roer had gegrepen."

Plotseling zien wij Jan van Nassau in den zomer des jaars 1580 zijn stadhouderschap en de Nederlanden verlaten, en terugkeeren naar zijne Duitsche bezittingen. Daargelaten het meer of minder waarschijnlijke van sommige gissingen over deze zijne handelwijze, komt het ons voor, dat het berigt van 's vorsten vertrouweling, den geschiedschrijver van Reyd, als zou hij de noodlottige gevolgen der Staten onderhandelingen met den hertog van Anjou reeds toen voorzien hebben, en daardoor te meer gedrongen zijn geworden afstand te doen zijner waardigheid, veel waarschijnlijks heeft.

Ook in zijne eigen staten ging hij voort, door een wijs bestuur, overal rust en welvaart te verspreiden. Hij stichtte de hoogeschool te Herborn, en verleende zijnen raad en bijstand tot het stichten der stad Hanau en de daar tot heden gevestigde hervormde gemeente. Niet te ontkennen is het evenwel, dat hem, bij alle zijne voortreffelijke eigenschappen, ééne loffelijke zijde ontbrak; namenlijk zijn ijver voor het hervormd geloof was mateloos, ging tot onbillijkheid, hardheid, en oogenschijnlijke onregtvaardigheid over.

Jan van Nassau overleed te Dillenburg den 8sten October 1606 en werd aldaar begraven. Zijne afbeelding ziet op verschillende wijzen het licht, ofschoon er ook portretten met zijnen naam voorkomen, die evenwel zijne beeldtenis niet dragen. Hij was gehuwd 1 met Elisabeth, dochter van George Landgraaf van Leuchtenberg, die in 1579 overleed; 2 met Cunigonda Jacoba, dochter van den keurvorst Frederik III of *de Vrome*, die hij in 1586 verloor; 3 met Johanna, dochter van Lodewijk, graaf van Witgenstein. Hij verwekte, behalve andere kinderen jong overleden, zeven zonen en vijf dochters; namenlijk, bij zijne eerste vrouw, 1 Willem Lodewijk, die later volgt; 2 Johan, die zijn vader in de regering opvolgde en wiens zonen later volgen; 3 Filips, wiens leven in het 6de deel (bl. 93, 94) beschreven is; 4 Ernst Casimir, die in het 5de deel (bl. 204—207) voorkomt; 5 Lodewijk Gunther, die later volgt; 6 George, graaf van Dillenburg; 7 Isabella, gehuwd aan Filips, graaf van Nassau-Sarbruck; 8 Juliana, gehuwd met den Rijngraaf Adolph; 9 Maria, gehuwd met Jan Lodewijk, graaf van Nassau-Wiesbaden en Idstein; 10 Machtildis, gehuwd met Willem graaf van Mansfeld; bij zijne tweede vrouw, 11 Aemilia, gehuwd aan Willem graaf van Solms; bij zijne derde vrouw, 12 Jan Lodewijk, afgevaardigde op den vredehandel te Munster.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XIII. bl. 37 (92); Orlers, *Geslachtsboom der graven van Nassau*, bl. 40, 41 met gelijkend portret; (de Beaufort) *Lev. van Willem* I. D. III. bl. 201, 210, 219, 252, 253, 753, 757; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* en van Wijn; *Beschrijv. en Aanm.* de Registers op Jan; van Leeuwen, *Bat. Illustr.* bl. 813; Hoogstraten, *Woordenb.* op Nassau; van de Spiegel, *Vertoog over de betrekking van Johan Graaf van Nassau tot de Unie van Utrecht*, vóór het 2de deel van den *Bundel van onuitgegevene stukk.*; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 532; 533; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 329—331; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. I. bl. 33 *Aant.* bl 83, 84; *Aanhangs. op het Woordenb. van Nieuwenhuis* op Jan; Groen van Prinsterer, *Archiv. Table des Matières* etc. op Jean; Nijhoff, *Bijdrag.* D. I. bl. 140—144, D. II. bl 49—69, 161—191; Wiersbitzky, *de tachtigj. oorl.* het Regist. op Jan; Bosscha, *Néerl. held. te Land*, D. I. bl. 148, 149, 193; Mr. J. T. Bodel Nijenhuis, *Een standbeeld, voor Graaf Jan van Nassau* I, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1849. D. II. bl. 100—105; Visscher, *Voorlez. over de geschied. der R. C. Kerk*, 4de *Voorlez.* bl. 15, 16; Borgnet, *de Nederl. onder Filips* II, *vert. door Dr. van Vloten*, bl. 153; *Geldersche Volks-Alman. voor* 1850, bl. 1—32 met onecht portret en facsimilé; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. I. St. V. bl. 24, St. VI bl. 276 287, 289, 295, 325, 400 met onecht portret; Muller, *Cat. van Portr.* bl. 19.

JAN ERNST, graaf van Nassau-Siegen, werd geboren den 21sten October 1582, was de kleinzoon van den voorgaande en oudste zoon van Johan, graaf van Nassau-Siegen, en van diens eerste vrouw, Magdalena, dochter van Samuel, graaf van Waldeck, en weduwe van Philips, graaf van Hanau. Op het voetspoor van zoo velen van zijn geslacht begaf hij zich jong in de dienst der Staten, en gedroeg zich, onder Maurits strijdende, zoo dapper, dat hem het bevel over het regiment Oude Walen of zoogenaamde Nieuwe Geuzen werd opgedragen, en hij als tweede bevelhebber over het leger van den staat in den Gulikschen oorlog werd aangesteld.

Het sluiten van het twaalfjarig bestand, en het bijleggen der twisten over Gulik, benamen hem de gelegenheid zich verder te onderscheiden; weshalve hij besloot het vaderland ook buiten af nuttig te zijn. Welkom was hem alzoo de oorlog die de republiek van Venetië voerde tegen den aartshertog van Oostenrijk. Hij diende zich bij den resident Suriano aan, om, met goedvinden der Staten, aan het hoofd van een regiment de republiek te dienen, en alzoo ook in verwijderde oorden tegen den gemeenschappelijken vijand nuttig te zijn.

Op den 2den Maart 1617 verliet hij, aan het hoofd zijner soldaten, de reede van Texel en kwam, na een voorspoedigen togt, den 4den April voor Venetië, waar hij met blijdschap en onderscheiding ontvangen werd. De doge van Venetië had hem te voren reeds den rang en titel van *Generaal der Hollanders* of van *het Hollandsch Krijgsvolk* verleend, en thans werd hem reeds eenen gouden ketting geschonken.

Wat Johan Ernst van Nassau in Venetië verrigtte behoort niet tot onze geschiedenis. Hij kwam met zijne troepen voor Gradisca, eene kleine doch sterke Oostenrijksche stad in het graafschap Görtz, aan de rivier de Lisonzo, die reeds een geruime tijd te vergeefs door de Venetianen was ingesloten. Aanvankelijk was hij in zijne ondernemingen zeer gelukkig; twee vijandelijke schansen werden door de Hollanders genomen; maar toen graaf Jan Ernst besloot zich den schrik des vijands ten nutte te maken, werd hij daarin door den bevelhebber der Venetiaansche krijgsmagt verhinderd. Hij bleef nu met zijne troepen voor Gradisca, en ongetwijfeld ware de stad bezweken, indien niet kort te voren de vrede geteekend was. Hij mogt het sluiten van dezen evenwel niet beleven, want hij werd door den rooden loop aangetast en overleed te Udine, werwaarts hij zich tot zijn herstel begeven had, in de laatste dagen van Augustus des jaars 1617.

Het vaderland verloor in hem een dapper krijgsheld. Hij was »een heere met vele loffelijke deugden begaafd, als voorzigtigheid, lankmoedigheid, kloekmoedigheid, wakkerheid, soberheid, in krijgshandel wel ervaren, die niet alleen zijne soldaten wist te commanderen, maar tegen den vijand zelf voorging; waarom zijn dood niet alleen bij de Nederlanders zeer is beschreid, maar ook van de Signorie beklaagd, alzoo betoonende de groote affectie die ze hem toedroegen."

Het lijk van Jan Ernst werd gebalsemd, in eene koets naar Venetië gebragt, en van daar herwaarts gevoerd. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie Orlers, *Geslacht-boom der graven van Nassau*, bl. 58 met portr.; van Leeuwen, *Batav. Illustr.* bl. 814; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. X. bl. 110; de Jonge, *Nederl. en Venetië*, bl. 61—76, 412, door ons hier gevolgd; Muller, *Cat. van Portr.* bl. 19.

JAN VAN OOSTENRIJK. Zie OOSTENRIJK (Don JAN VAN).

JAN ERNEST, vorst van Anhalt, stamde af uit een der oudste vorstengeslachten van geheel Europa, was een zoon van Joachim Ernest, vorst van Anhalt, en werd in 1578 geboren. Door zijne oudere broeders van de regering uitgesloten, hield hij zich meestal buiten zijn geboorteland op. Tijdens de belegering van Groningen, door Prins Maurits in 1594, kwam hij met groote pracht en luister in Maurits legerplaats, en was bij den zegevierenden intogt van dezen in de veroverde vesting tegenwoordig.

Hij bleef vervolgens in dienst van ons land, was bij de belangrijkste krijgs-ondernemingen, ook bij Nieuwpoort, als bevelhebber over een gedeelte der troepen, tegenwoordig, doch overleed reeds in 1601 of volgens een ander berigt den 12den December 1602.

Zie Hubner, *Geneal. Tafel.* bl. 235; *Geschiedk. aanteek. omtrent het beleg van Gron.* bl. 62, 63, door ons hier gevolgd.

JANIÇON (FRANÇOIS MICHIEL) was de oudste zoon van François Janiçon, vermaard regtsgeleerde en advokaat voor het parlement van Bourdeaux, en van Maria Brunier. Hij werd te Parijs den 24sten December 1674 geboren, en reeds op zijn negende jaar naar Nederland gevoerd, om te Maastricht aan de school van den heer Du Rondel het eerste onderwijs in de letteren te ontvangen. Nadat hij aldaar eenigen tijd geweest was, werd hij door zijn oom, Michiel Janiçon, predikant bij de Waalsche gemeente te Utrecht, herwaarts ontboden, en ontving daar gedurende vier jaren niet alleen van dezen onderwijs in de wetenschappen, maar ook aan de hoogeschool, waar hij met ijver de lessen van de hoogleeraren Baudri, de Vries, Luitz en Graevius bijwoonde.

Gedurende de beoefening der wetenschappen ontwaakte bij den jongen Janiçon zulk eene groote zucht naar krijgsroem, dat hij met goedvinden van zijnen oom zich liet inschrijven bij het regiment van la Melonnière, waarmede hij eenige veldtogten maakte en waarbij hij tot adjudant werd bevorderd.

Na den Rijkswijkschen vrede keerde hij tot zijne studiën terug, en vertrok naar de academie te Dublin, om er eenen graad te behalen. Hier knoopte hij vriendschapsbetrekkingen aan met den vermaarden Doctor Swift, en werd als onderwijzer aangesteld over twee zonen van een man van groot aanzien, wiens naam echter niet genoemd wordt.

Niet lang was hij als zoodanig werkzaam, daar zijn oom, inmiddels overleden, hem tot zijnen erfgenaam had aangesteld. Hij keerde alzoo naar Nederland terug, en werd door de Gelderschen familie van Randwijk aangezocht om eenige van deszelfs jeugdige telgen te onderwijzen. Hij zette zich hierop op het door hem gekochte landgoed *Overhagen* bij Arnhem neder, en huwde er met Margaretha Anna Maria de Ville, bij wie hij twee dochters verwekt heeft.

Na zijn huwelijk bragt hij acht jaren in genoemde betrekking bij de familie van Randwijk door, en vertrok daarop naar Amsterdam, alwaar hij den vermaarden courantier du Breuil in het opstellen van zijne nieuwstijdingen behulpzaam was. Hij zette zich vervolgens te Rotterdam neder, schreef er gedurende eenigen tijd met lof eene Fransche courant, en werd daarop door de regering van Utrecht aangezocht om zich in die provincie neder te zetten, en zich aldaar met het schrijven van een dergelijk nieuwsblad bezig te houden. Hij voldeed aan dien wensch, doch geraakte in ongunst bij de regering der stad, daar hij zijne drukkerij geleend had tot het drukken van een werk, welks inhoud de regering zeer mishaagde.

De onaangenaamheden, die hij zich daardoor op den hals had gehaald, gevoegd bij de gunstbewijzen van prins Willem van Hessen-Cassel, deden hem besluiten zich te 's Hage neder te zetten, alwaar hij korten tijd daarna met de waardigheid van agent van den landgraaf van Hessen-Cassel vereerd werd, welke bediening, die hij met ijver waarnam, door den koning van Zweden bevestigd werd. Hij was alzoo werkzaam tot aan zijnen dood, die den 19den Augustus 1730 plaats had, ten gevolge eener beroerte, die hem een dag te voren overviel.

Janiçon was een man van veelzijdige geleerdheid. Hij kende het Latijn, het Engelsch en het Hoogduitsch, uit welke laatste talen wij aan hem eenige in het Hollandsch goed overgezette werken verschuldigd zijn. Als oorspronkelijk schrijver deed hij zich kennen door zijne onvoltooid geblevene:

État présent de la République des Provinces-unies et des pays qui en dépendent, la Haye 1729, 1730. 12°. 2 volum. 4de druk ald. 1755. 12°. 2 volum. In het Hollandsch vertaald en uitgegeven onder den titel van:

De Republiek der Vereenigde Nederlanden, 's Hage 1732, 8°. 4 deelen.

Zie Luiscius, *Woordenb.* in voce; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I; Saxe, *Onom. Liter.* T. VI. p. 321; van Kampen, *Geschied. der Nederl. letter. en wetensch.* D. II. bl. 358, die hem verkeerdelijk een Franschen vluchteling noemt; *Biograph. universelle*, T. X. p. 126; *Catal. der Bibl. van Prof. L. G. Visscher* (1859) bl. 4.

JÄNISCH (RUDOLPH) was van 1789 tot 1796 Luthersch predikant te Amsterdam, waar hij van Alten-Gam bij Hamburg den 17den Augustus van eerstgenoemd jaar beroepen werd. Er is een fraai portret van hem in folio. Hij schreef een werkje in het Hoogduitsch, waarvan ons de titel onbekend is, doch dat in het Hollandsch vertaald werd uitgegeven, onder den tiel van:

R. Jänisch, ontwerp tot een eerst onderwijs in de godsdienst voor kinderen, uit het Hoogduitsch vertaald door G. H. Reiche, Amst. 1797, 8°.

Zie de Jong, *Naaml. van Ned. Boek.*; Domela Nieuwenhuis, *Geschied. der Amst. Luth. gemeente*, bl. 205.

JANKNEGT (WILLEM) vervaardigde een vers op het overlijden van Jacobus de Groot, predikant te Utrecht in 1750 overleden.

Zie hetzelve in de *Boekz. der Gel. Wereld*, 1750. b. bl. 259.

JANNING (COENRADUS), zoon van Arnold Janning en Balduina Tinga, werd te Groningen den 16den November 1650 geboren. Hij ontving het eerste onderwijs van zijnen oom van moederszijde, den pastoor J. Tinga, en werd vervolgens door zijne ouders naar een Jezuiten collegie in Westphalen en daarna naar Antwerpen gezonden. Hij aanvaardde in 1670 het novitiaat bij de Jezuiten te Mechelen, waar men hem, nadat hij zich nog te Antwerpen in de wijsbegeerte geoefend had, het grammaticaal onderwijs opdroeg. Grooten lof verwierf hij zich in 1678, toen hij zich naar Antwerpen had begeven, om de vele lijders aan eene besmettelijke ziekte ten dienste te staan.

Belangrijker werkkring wachtte hem. In 1679 begon hij deel te nemen aan den arbeid der Bollandisten, bestaande in het vervaardigen van levensbeschrijvingen der heiligen, door Herbertus Rosweidius, Johannes Bollandus en anderen voortgezet. Ten behoeve dier onderneming trok hij in 1681 naar Rome, volbragt er zijne godgeleerde studiën, ontving er de priesterwijding, en keerde in 1686 met een door hem voor de uit te gevene *Acta Sanctorum* verzamelden schat naar Antwerpen weder. Hij bewees vervolgens nog vele belangrijke diensten aan de Bollandisten, door voortzetting van zijn onderzoek in Duitschland, Bohemen en Spanje, door te voorkomen dat de *Acta Sanctorum* niet op de lijst der verbodene boeken geplaatst werden, door zijne pogingen om de Bollandisten met de Carmeliten te bevredigen, tegen welke laatsten hij tevens zijne *Opuscula apologetica* (te vinden in het 1ste deel der *Acta*) in het licht gaf.

Te midden van zijnen ijver voor eenen arbeid, waarmede de Jezuiten eene hoogst belangrijke dienst aan de beoefening der kerkgeschiedenis gedaan hebben, werd Janning door eenen aanval van beroerte getroffen, die hem tot verdere medewerking aan dien arbeid ongeschikt maakte, en aan welks gevolgen hij den 13den Augustus 1723 te Antwerpen overleed.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.* door ons hier gevolgd.

JANS (GEERTGEN VAN ST.) Zie HAARLEM (GEERAART VAN).

JANS (HARMEN) was een orgelmaker te Berlikum, die in 1665 in de kerk te Sexbierum een orgel vervaardigde, dat echter nimmer is goedgekeurd, en, na herhaalde verbetering, in 1719 vervangen is door een ten deele nieuw vervaardigd orgel, door zijnen zoon Jan Harmens, hetwelk tot in 1807 gebruikt is.

Zie Steenstra, *Oudheidk. Aant. van Baradeel*, bl. 21.

JANSE (Zacharias) werd te Middelburg omstreeks 1580 geboren en was nog knaap zijnde, in 1590, de toevallige uitvinder van den verrekijker. Dat hij op tienjarigen leeftijd reeds brillenmaker in zijne geboorteplaats zou geweest zijn, kunnen wij niet aannemen, wel dat hij als leerling bij zijn vader, Hans genaamd en »maker van zigtglazen," werkzaam was. Hoe dit zij, zijne nieuwsgierigheid, om door twee in eene buis gevatte glazen, waarvan het eene eene bolle en het andere eene holle gedaante had, te zien, hoe toch wel de voorwerpen zich aan zijn oog zouden vertoonen, maakte hem tot de uitvinder der verrekijkers.

Even als men aan Laurens Coster de eer van de uitvinding der boekdrukkunst betwist heeft, even zoo heeft men zulks aan Zacharias Janse ten aanzien zijner uitvinding gedaan. Was het echter bij den een een vreemdeling, bij den laatsten waren het vooral landgenooten die, ten koste van den waren uitvinder, zich eenen roem toeëigenden, welken hen niet toekwam. Bekend toch is het, dat én Jacobus Metius én Hans Lipperhey, van Wezel, die echter te Middelburg woonde en aldaar in 1619 overleed, zich de eer van de uitvinding der verrekijkers toeeigenden. Doch beiden ten onregte; en wat er tot dus verre over deze zaak geschreven is, de eer der uitvinding van den verrekijker is nog niet op goeden grond aan Zacharias Janse betwist.

Het is hier de plaats niet om alles wat over zijne uitvinding, hetzij ter zijner of ter anderer eer, werd medegedeeld in het breede over te nemen of te bespreken, en wij vergenoegen ons alzoo slechts met de opsomming der bronnen, die daarover licht verspreiden. Vatten wij echter alles te zamen wat ons die bronnen leeren, dan blijft Zacharias Janse voor als nog uitvinder der verrekijkers, dan is Jacobus Metius de vervaardiger van den eersten langeren, Hans Lipperhey die van den eersten korteren kijker, en dan is Zacharias Janse met zijn zoon, Jan Zachariasz, door Galilaei's verbeteringen daartoe in staat gesteld, in 1618 de eerste vervaardiger der zoogenaamde sterrekundige kijkers. Het blijkt hier alzoo uit, dat men, bij de beoordeeling van het verschil, letten moet op den aard der uitvinding, dat men bij het erkennen van den eersten uitvinder, ook eere geeft aan hen die die uitvinding verbeterden, en de waarheid alzoo betrachtende, aan allen geeft wat hun toekomt.

In 1846 werd door heeren kerkvoogden der Nederduitsche Hervormde gemeente te Middelburg, bij gelegenheid eener herstelling van de zoogenaamde nieuwe kerk, de toestemming van de regering verzocht tot afbraak van het huisje dat door Zacharias Janse in 1590 werd bewoond. Deze toestemming is niet verleend dan onder voorwaarde, dat op eenen blaauwen steen of zark, aldaar in den noord-oostelijken zijgevel der kerk te plaatsen, de gedachtenis zoude worden bewaard van dit huisje en zijnen bewoner. Dien ten gevolge is op genoemde plaats een escausijnsche steen geplaatst, met het volgende opschrift:

TEGEN DEZEN MUUR STOND HET HUIS

VAN

ZACHARIAS JANSE,

UITVINDER DER VERREKIJKERS

in den jare MDXC.

Zie P. Borrellus, *de vero Telescopii inventore, cum brevi omnium conspiciliorum* etc. (Hag. com. 1655) p 25—37, met afbeeldsels van Janse en Lipperhey; de la Rue, *Geletterd Zeel.* (2de druk) bl. 483—489; van Wijn, *Bijv. en Aanm.* D. X. bl. 35, 36; van Zutphen, *Nederl. uitvind en ontdekk.* bl. 38—40; van Kampen, *Geschied. der Ned. letter. en wetensch.* D. I. bl. 322, 323; Moll, *Geschiedk. onderz. naar de eerste uitvinders der Verrekijkers, uit de Aantek. van wijlen den Hoogl. van Swinden,* (Amst. 1831); de Kanter en Ab. Utrecht Dresselhuis, *de provincie Zeeland,* bl. 79—98 van de *Bijlagen,* en de door die schrijvers later uitgegevene *Oorspronkelijke stukken betreffende de uitvinding der verrekijkers binnen de stad Middelburg, als eene latere bydrage tot het werk de provincie Zeeland in* 1828 *uitgegeven,* (Middelb. 1835); Cohen, *Oude- en Middel. geschied. van de Geneesk.* bl. 408; Collot d'Escury, *Holl. Roem.,* D. VI. St. I. bl. 76—80; *de Navorscher,* D. II. bl. 293, 294, D. III. bl. 31, *Bijbl.* bl. XII. XXXVII. CXLIII. D. VI. *Bijbl.* bl. XLII. XC—XCII; *Kron. van het Hist. Gen. te Utr.* D. VII. bl. 194—198; Prof. Harting, *de twee gewigtigste Ned. uitv. op naturrk. gebied,* in het *Album der Natuur* 1859, bl. 355—369, met de portretten van Janse en Lipperhey.

JANSEN (Anthony), wiens naam wij ook Anthoni Jansz. van der Goes, Anthony Janssen, of Janssens gespeld vinden, werd te Goes omstreeks 1621 geboren. Welke betrekking hij bekleed heeft wordt niet gemeld. Hij zette zich in 1651 met zijne vrouw, Magdalena Steenaerts, en zoon, den bekenden dichter Johannes Antonides van der Goes, te Amsterdam neder, waar hij zich met de dichtkunst onledig hield. Op eene ongelukkige wijze kwam hij aan zijn einde, daar hij, zich bevindende op eene buitenplaats te Bloemendaal bij Haarlem, het ongeluk had in eene sloot te vallen en, zich zelven daaruit reddende, zijn been aan een stuk hout bezeerde, welke wonde door het koudvuur werd aangetast, waaraan hij den 9den Junij 1696 overleed. Hij werd te Bloemendaal begraven. Behalve zijne hier en daar verspreide gedichten, ook in het *Stamboek van Johanna Koerten,* zijn van hem in druk de volgende dichtwerkjes:

Christelijck Vermaeck, bestaende in verscheyden stichtelijcke Rijmen en Gesangen, Haarl. 1645. Langw. 12°.

Zederymen, bestaande in Zangen en Gedichten, op nieuwe musiek door S. Lefèvre, Amst. 1656. 12°. met plat.

Bijgedigten op de Beschrijving van het doolhof te Versailles, Amst. z. j. 4°.

Gedichten en Keurdichten, Amst. 1679. 3 deelen.

Gedigten op de Zinnebeelden van Horatius Flaccus, Amst. 1683. 4°.

Gedigten op Otto Veen Zinnebeelden, Amst. 1684. 8°. met pl.

De menschelijke Bezigheden, bestaande in Regeering, Konsten en Ambagten, in 100 figuren uitgebeeld, met Verzen daar op passende, Haarl. 1695. 4°.

De Weerloosheit verdedigt, in tegenstelling van oorlog en wraakgierigheid, Amst. 1700. 4°.

Het afbeeldsel van Anthony Jansen werd door Nicolaas Verkolje geschilderd, en bij Johanna Koerten's *Stamboek* in gravure gevoegd, met deze regels van den dichter Abraham Bogaert:

Daar zweeft in van der Goes een geest van poëzij.
Hij queelt wat Koerten's schaar al wondren weet te knippen.
Zijn hoogverlichte zoon zong godlijk aan het Y,
Die langer als de stroom zal vloeijen van elks lippen.

Zie de la Rue, *Gelett. Zeel.* (2de druk) bl. 406—408; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek,* D. I. St. I, III; Witsen Geijsbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.,* D. IV. bl. 20, 21; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.,* D. II. bl. 178, 292; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.,* D. I. bl. 240; *Cat. der Bibl. van J. Schouten,* (1853) bl. 34; *Cat. van Boek. van van Dam van Brakel,* (1859) bl. 32.

JANSEN (Hendrik), afkomstig uit het geslacht van Cornelius Jansenius, bisschop van Yperen, die hier mede volgt, werd te 's Hage in 1741 geboren. Hij zette zich in 1770 als boekverkooper neder, verwierf zich aldaar door zijne bekwaamheden onderscheidene eervolle betrekkingen. Eerst als vertaler aan het Ministerie van buitenlandsche zaken aangesteld, werd hij later keizerlijk boekenkeurder en bibliothecaris van Talleyrand, prins van Benevento. Hij overleed te Parijs in Mei 1812 en de predikant Marron hield bij zijn graf eene rede, waarin hij hulde deed aan zijn eerlijk en deugdzaam gemoed, aan zijne verdiensten in het beoefenen van kunsten en wetenschappen en aan zijnen ijver ter handhaving van de eer der Nederlandsche letterkunde.

In dit laatste opzigt deed hij zich kennen door eenige vertalingen uit het Nederduitsch in het Fransch, terwijl hij ook uit het Hoogduitsch, Engelsch en Italiaansch vertaalde.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1812. D. I. bl. 373, Nieuwenhuis, *Woordenb.,* het *Aanh.* op Jansen; *Biograph. univers,* T. X. p. 128; *Biograph. général.* par Dr. Hoefer, T. XXVI. p. 343.

JANSEN (Johannes Maurits) werd in 1812, waarschijnlijk te Amsterdam, geboren, waar hij zijne opleiding in de kunst ontving. Hij was een niet onverdienstelijk landschapschilder, en overleed den 25sten Maart 1857 te Utrecht, waar hij gehuwd was en zich gevestigd had.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSEN (Nicolaes), van Rosendael, schreef:

Een nieu devoot geestelijck Liedt Boek... Inhoudende Leysliedekens, Nieuwe Jaren, gheestelijcke Liedekens, enz., Antw. 1618. 8°.

Reeds vroeger had dit boekje het licht gezien en is ook

later, onder anderen te Antwerpen 1618 in 8°., herdrukt.

Zie Muller, *Cat. van godgel. Werk. Suppl.* bl. 22.

JANSEN (Pieter). Zie over hem het artikel van Jan Faessen.

JANSEN (Pieter) was de zoon van een leeraar bij de Friesche Doopsgezinden te Hoorn, waarschijnlijk Jan Willemszoon geheeten. Hij droeg den toenaam van Vael, of ook, waarschijnlijk naar het opschrift van zijn huis *In Livorne* (d. i. *in Livorno*) meestal kortaf Livorn. Waarschijnlijk was hij een aanzienlijk koopman, die tot schepen, lid der Admiraliteit en in 1614 tot 1618 als burgemeester van Hoorn werd aangesteld, maar bij de verandering der regering door prins Maurits in laatstgenoemd jaar afgezet werd. Hij maakte van zijnen invloed vooral gebruik ten behoeve der Remonstranten, en deed zich vooral kennen door het naar zijne aanwijzing doen bouwen van schepen als de ark van Noach, 120 voet lang, 20 voet breed en 12 voet diep. Terwijl die tuigen op de helling stonden, werd de man dapper van ieder bespot en uitgelagchen, maar naderhand bevond men tot eene algemeene verwondering dat zulk een schip niet alleen een derde meer lading kon bergen dan een ander, maar ook niet meer volk behoefde om te besturen en sneller zeilde dan andere schepen. Zij werden in de wandeling *gaings* of *fluiten* genoemd; de tachtig eerste werden gebouwd van 1595 tot 1603.

Zie *de Navorscher*, D. VII. bl. 128, door ons hier gevolgd.

JANSEN (Rutgaert) schreef:

Troost-spel, waer in de genade Christi den Gheloovigen toegheseydt, speels-ghewyse voor ooghen ghesteldt wort; wtwysend de Historie: Vant Vrouken by den put, Siet wat 't geloof vermach: 't Wordt tot veel menschen nut Ghegeven aen den dach, Amst. 1602. kl. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.*, D. I. *b*. bl. 120.

JANSEN (Wiger) schreef:

De geestelijcke Goudschale, of verzameling van Liedekens en Psalmen, om vóór en na de predicatie gebruikt te worden, 3de druk. Leeuw. 1683. 8°. herdrukt ald. 1751. kl. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Doopsgez. gem. te Amst.* 2de *afd.*, bl. 58.

JANSENIUS (Cornelius) werd volgens zijn grafschrift in 1510, te Hulst, geboren en begaf zich, na zijne taalkundige studien in 1529 aan de hoogeschool te Leuven voltooid te hebben, aldaar ook tot de beoefening der godgeleerdheid. Na minstens twaalf jaren onderwijs gegeven te hebben in de abdij van Tongerloo, werd hij, in 1550, priester van de St. Maartenskerk te Kortrijk, en in 1562, na het verkrijgen van den doctoralen graad in de godgeleerdheid, voorzitter van het theologisch collegie te Leuven en deken van St. Jacobus aldaar. De roep zijner bekwaamheden drong door tot aan het hof van Filips II, koning van Spanje, en het was op diens last dat hij de kerkvergadering van Trente bijwoonde, waar hij zoowel door zijne zedigheid en geleerdheid, als door zijne welsprekendheid uitmuntte. In 1568 te Leuven teruggekeerd werd hij tot bisschop van Gent gekozen, door paus Pius IV bevestigd en door Franciscus Sonnius op den 8sten September van genoemd jaar ingehuldigd. Hij bekleedde die waardigheid gedurende acht jaren, en kwam in de onrustige dagen die hij beleefde meermalen met de regering in aanraking. Onveranderlijk was zijne genegenheid voor den koning van Spanje en zijn ijver voor de Roomsche kerk, maar hij vergat daarbij echter zijne landgenooten niet. Want toen in 1572 de ingezetenen gebukt gingen onder den ijzeren scepter van Alva, leverde hij met Remigius Driutius, bisschop van Brugge, aan dezen een vertoog in, om te bewijzen dat het uitgemergelde volk niet in staat was de zware lasten, door den hertog opgelegd, te torschen, tevens klagende over de handelwijs van den landvoogd, die kort te voren zijn procureur-generaal in Vlaanderen had gezonden om den eed van getrouwheid af te nemen van de personen, aangesteld om die lasten met alle strengheid in te vorderen. Of hij gedwongen werd het vonnis over de Hieronymianen te Gent uit te spreken, of zulks uit eigene beweging deed, is ons niet bekend; maar wel dat van dien tijd af dagteekent het gansche verval der letteren aldaar. Jansenius overleed te Gent den 10den April 1576, werd in het koor van de St. Bavo-kerk aldaar begraven en met een grafschrift vereerd. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijne zinspreuk was: *State et Deum redama* (Staat in uw geloof en bemint God, die u lief heeft). De onderstaande geschriften zien van hem het licht:

Concordantia Evangelica et ejusdem Concordantiae ratio IV *Evangelistarum*, Lovan. 1549. fol.

Commentarii in Concordiam ac totam Historiam Evangelicam, Lovan. 1572, 1577, 1617. fol. Lyon 1597, 1606, fol.

Brevis confessio fidei, Lov. 1567. 8°.

Synodus Dioecesana habita Gandavi 1570, Lov. 1571. Herdr. Gent 1640. 8°.

Paraphrasis et Annotationes in omnes Psalmos Davidicos, Lov. 1569. 4°.

Paraphrases in ea veteris Testamenti Cantica, quae per ferias singulas totius anni usus Ecclesiasticus observat, Lov. 1569. ibid. 1575.

Commentarii in Proverbia Salomonis et Ecclesiasticum, Antv. 1589. 4°.

Annotationes in librum Sapientiae Salomonis. Antv. 1589. 4°.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.*, p. 188; Foppens, *Bibl. Belg.*, p. 203, 204 met portr.; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI bl. 64, 110; Glasius, *Godgel. Nederl.*, D. I. bl. 161, 162. D. III. bl. 665; Delprat, *Verh. over de broedersch. van G. Groote*, bl. 176; *De Navorscher*, D. IV. *Bijbl.* bl. XLVIII; Muller, *Cat. van Portr.*, Janssen, *de Kerkherv. te Brugge*, D. II. bl. 248, 249.

JANSENIUS (Cornelius), bisschop van Yperen, werd te Acquoi bij Leerdam, op den 28sten October 1585, geboren. Zijn vader, een timmerman, was Jan Ottes of Ottje en zijne moeder Lijntje Gijsberts genaamd. Niet onbemiddeld zijnde en tot de Roomsche kerk behoorende, wenschten dezen hunnen zoon eene wetenschappelijke opleiding te geven, zonden hem daarom naar Utrecht tot het aanleeren der talen en in 1602 naar Leuven, om zich aan de hoogeschool verder te oefenen. Hij verwierf zich daar niet alleen den graad van meester der vrije kunsten, maar legde zich ook met zooveel ijver en inspanning op de godgeleerdheid toe, dat zijne gezondheid er onder leed, en er zich beginselen van tering bij hem openbaarden. In de hoop dat luchtsverandering hem nuttig zou zijn, vertrok hij op raad van zijnen geneesheer naar Parijs, en verkreeg daar, bij eene aanzienlijke familie, den post van leermeester. Na als zoodanig eenigen tijd werkzaam te zijn geweest, vertrok hij naar Bayonne, zette daar zijne studien voort, en werd door den bisschop aan het hoofd van een collegie geplaatst. Na alzoo vijf of zes jaren te Bayonne gesleten te hebben, keerde hij naar Leuven weder, en zag zich eerlang tot overste van het collegie van St. Pulcheria aangesteld. Hij bedankte evenwel spoedig voor dezen post, gelijk ook voor het hem aangeboden hoogleeraarsambt in de wijsbegeerte, omdat hij zich door beiden in zijne verdere studien belemmerd zag.

In 1617 tot doctor in de godgeleerdheid verheven, droeg men hem weldra het professoraat in die wetenschap op, en hij verwierf zich door zijn voortreffelijk onderwijs zoo veel roem en zoo groote achting, dat hij, namens de academische senaat, tweemalen naar Spanje werd afgezonden, om aldaar de belangen der hoogeschool voor te staan, die de Jezuiten van hare leerstoelen wenschte te weren. Zoozeer voldaan was de koning van Spanje over zijne verrigtingen, dat hij hem in 1630 tot koninklijk hoogleeraar in de gewijde schriften te Leuven benoemde, en hem vijf jaren daarna tot bisschop van Yperen verkoos. Op zijnen geboortedag, in 1635, werd hij door den aartsbisschop van Mechelen als zoodanig gewijd. Hij had zijne bevordering tot die hooge waardigheid voornamelijk ook te danken aan zijn *Mars Gallicus*, een door hem geschreven werk tegen den koning van Frankrijk, waarin hij dezen vorst beschuldigde en veroordeelde wegens het verleenen van bijstand aan de Protestanten in Duitschland en de Nederlanden. Met ijver nam Jansenius zijne pligten waar, totdat hij den 6den Mei 1638 te Yperen aan de pest overleed. Hij werd aldaar in de hoofdkerk begraven en zijne grafstede met een Latijnsch lofschrift voorzien. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijne zinspreuk was: *In veritate et charitate*. (In waarheid en in liefde), en het staat tot zijnen lof aangeteekend, dat hij in het behartigen van die spreuk zijn hoogste streven gezocht had.

Jansenius schreef de volgende werken:

Oratio de interiori hominis reformatione, habita anno 1627 *in monasterio Affligemiensi*, Lovan. 1627.

Alexipharmacum pro civibus Silvaeducensibus, adversus Ministrorum suorum fascinum. Lovan. 1630. 4°. In het Hollandsch vertaald, 's Hertogenb. en te Brussel, 1630. 4°.

Spongia Notarum, quibus Alexipharmacum aspersit Gisbertus Voetius, Lovan. 1631. 8°. ibid. 1641. 12°.

Deze beide werken waren het gevolg van eene uitdaging der Hervormde predikanten van 's Hertogenbosch, aan de Roomschgezinden in 1630, om met hen in tegenwoordigheid der regering, over de waarheid en den ouderdom der Roomsche kerkleer, te redetwisten, waarvan echter niets kwam en waarom Jansenius goed vond het eerste werk in het licht te zenden, dat hij, nadat het door Voetius beantwoord was, door zijne *Spongia Notarum* deed volgen.

Alexandri Patricii, Amachani, Theologi, Mars Gallicus, seu de justitia armorum et foederum Regis Galliae libri duo, Lov. 1635.

Tetrateuchus, sive commentarius in quator Evangelia, Lovan. 1639. 4°. Bruxel. 1737. 4°.

Pentateuchus sive commentarius in quinque libros Moysis, Lov. 1641. 4°.

Analecta in Proverbia, Ecclesiasten, Sapientiam, Habacuc et Sophoniam, Lov. 1644, 1685, 1705, 4°.

Behalve deze werken bestaan er van zijne hand twee verhandelingen, de eene *de vi obligandi conscientias quam habent edicta regia super re monetaria* (1633) en de andere *de juramento, quod publica auctoritate magistratui designato imponi solet* (1626), benevens eene *Epistola Corn. Jansenii ad Joannem du Verger de Hauranne, Abbatem S. Sigiranni,* welke in diens werken is opgenomen.

Een groot gedeelte van zijn leven besteedde Jansenius aan de zamenstelling van een werk, dat eerst na zijnen dood het licht zag. Wij bedoelen zijnen *Augustinus*, die in 1640, in folio, werd uitgegeven. In dit boek, hetwelk de Jezuiten zelven, tegen welke het inzonderheid gerigt was, erkenden voor het werk van een geleerd en godvruchtig man, wordt de leer van den kerkvader Augustinus, wegens 's menschelijke verdorvenheid, alsmede wegens de natuur en kracht der Goddelijke genade, welke alleen in staat is om dit gebrek te genezen, ontvouwd, en meest met de eigene woorden van Augustinus zelven voorgedragen. Ofschoon de Leuvensche hoogeschool ten tijde van Jansenius, eene aanhangster was van de innige, gemoedelijke, Augustiniaansche wijze van het Christendom op te vatten, en Jansenius zich zelf reeds een verklaard tegenstander der Jezuiten had betoond, was hij echter een te getrouw aanhanger van Rome, om zijnen arbeid zonder pausselijke toestemming het licht te doen zien. Op zijn sterfbed had hij dan ook maatregelen genomen om hiertegen te voorzien, doch de uitvoerders van zijnen uitersten wil dachten er anders over, en zoo kwam zijn boek reeds in 1640 in het licht en werd, ofschoon kerkelijk en wereldlijk goedgekeurd, in het volgende jaar door de Congregatie van het Heilig Officie veroordeeld.

Het is onze taak niet verder over deze zaak uit te wijden. Genoeg zij hier de vermelding, dat Jansenius, zonder het te willen, er een strijd mede in het leven riep, die eene groote scheuring der Roomsche kerk en het ontstaan der Jansenisten ten gevolge had.

Op last van paus Alexander VII werd het lofvermeldende grafschrift op de graftombe van Jansenius weggenomen en door een ander vervangen, hetwelk evenwel later, in den nacht van den 23sten op den 24sten April 1673 op last van de koningin-regentes Maria vernietigd geworden is, zoodat er alleen de cijfers van zijn sterfjaar (1638) op overbleven.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 204—209 met portr.; Hoogstraten, *Woordenb.*; Luiscius, *Woordenb.*, *Levensb. van verm. mann. en vrouwen.* D. III. bl. 190—197; *Tegenw. staat der Nederl.* D. I. bl. 53—55; Ypey, *Kerk. Geschied. van de 18de eeuw.* D. XII. bl. 334—340; van Kampen, *Geschied. der Nederl. letterk. en wetensch.* D. I. bl. 303, 304, D. II. bl. 21, 22; Glasius, *Geschied. der Christ. Kerk in Nederl.* D. II. bl. 58—64; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Geschied.* D. II. bl. 134—140, D. III. bl. 483—487; Glasius, *Godgel. Nederl,* en de aldaar aangehaalde schrijvers; Muller, *Bibl. van Pamflett.* bl. 208.

JANSENIUS (Jacobus), ook Jansonius en Janssoon genaamd, neef van den voorgaande, werd te Amsterdam in het begin van September 1547 geboren. Zijn vader vroeg verloren hebbende, werd hij door zijne moeder naar Leuven gezonden, waar hij zich eerst op de wijsbegeerte, daarna op de godgeleerdheid toelegde. Tijdens zijne studiën kreeg hij lust om zich in de orde der Jezuiten te begeven, doch hij werd daarvan door Adriaan Adriaansen teruggehouden. Na in Mei 1575 den graad van licentiaat in de godgeleerdheid verkregen te hebben, werd hij voorzitter van het Collegie van St. Geertruida. In 1580 werd hij gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leuven en kanonik van den tweeden rang in de hoofdkerk van St. Pieter aldaar. Hij zag zich, tot doctor bevorderd zijnde, in 1589 tot voorzitter van het pausselijk Collegie te Leuven aangesteld, werd tevens rector der hoogeschool en volgde den 29sten November 1598 Thomas Stapleton als koninklijk hoogleeraar der gewijde schriften en als kanonik van den eersten rang van St. Pieter op. Eindelijk werd hij den 17den October 1614 tot deken van St. Pieter verkozen. Twee jaren daarna noodzaakte hem zijne zwakke gezondheid van al zijne bedieningen afstand te doen, en hij overleed den 30sten Julij 1625. Hij werd in de kapel van het pausselijk Collegie begraven.

Jansenius werd om zijne vroomheid en geleerdheid geprezen. Even als zijn bloedverwant, voornoemd, was ook hij een groot bewonderaar van Augustinus.

Hij schreef de volgende werken:

Catholici Ecclesiastae instructio, Lovan. 1585. 12°. herdrukt ald. 1594. 12°.

In sacrum Missae Canonem, quo Romana utitur Ecclesia, expositio, Lovan. 1586. 12°. herdrukt ald. 1604. 12°.

Oratio funebris in obitum eximii D. Henrici Gravii, Lov. 1591. 4°.

In Canticum Canticorum Salomonis Commentarius, Lov. 1596. 12°. herdrukt ald. 1603. 12°. Ingolstad 1605. 12°.

In Psalterium, et Cantica, quibus per horas Canonicas Romana utitur Ecclesia expositio, Lov. 1597. 4°.

Vitta coccinea, sive enarratio Dominicae Passionis, ex verbis utriusque Testamenti, aliisque contexta, Lov. 1600. 12°.

Liturgica, sive de sacrificiis materiati altaris, libri quatuor, etc. Lovan. 1604. 12°.

't Proces van Melchisedech, bij aenspraecke, antwoorde, replycke, ende duplycke, gheinstrueert, ghefurnieert, ende in staet ghestelt, by Jacobus Janssonius, in 't licht ghebracht door F. v. C. Lov. 1618. 16°.

Oratie funebris in obitum D. Matthiae Hovii, etc. Lov. 1620. 4°.

In Propheticum librum Job enarratio, Lov. 1623. fol.

Offencium decem Evangelicarum virtutum, seu beneplacitorum B. Mariae, ad formam Romani Breviarii accommodatum, Anv. 1626. 8°.

In Evangelium S. Joannis expositio. Lov. 1630. 12°.

Behalve deze werken liet Jansenius nog eenige andere in handschriften achter, die echter niet zijn uitgegeven.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 364; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 518, 519; Paquot, *Memoir.* T. I. p. 493—496; Kist en Royaards, *Nederl. Archief. voor Kerk. geschied.* D. II. bl. 139.

JANSENIUS. Zie de personen van dien naam op BOY.

JANSON (Cornelis). Zie JANSSENS (Cornelis).

JANSON (Johannes), zoo als door den heer Kramm is uitgemaakt, verkeerdelijk Jacobus genoemd, werd te Ambon in Oost-Indiën, in het jaar 1729 geboren en op achtjarigen ouderdom naar Nederland gezonden, om aldaar zijne opvoeding te ontvangen. Neiging tot de krijgsdienst hebbende, ontving hij ook onderwijs in de vestingbouwkunde, trad in Hollandsche dienst en klom op tot den rang van officier. Als zoodanig diende hij het land verscheidene jaren, doch zijne lust tot de schilderkunst, waarin hij toen reeds belangrijke vorderingen gemaakt had, deed hem zijn ontslag verzoeken. Hij leefde vervolgens geheel voor de kunst en vestigde zich te Leiden, waar hij in 1784 overleed, nalatende twee zonen, die volgen.

Janson was een verdienstelijk schilder van vlakke landen weigezigten, meerendeels naar de natuur vervaardigd. Hij schilderde ook watergezigten. Op 's Rijks Museum te Amsterdam is van hem eene schilderij, voorstellende *het slot te Heemstede.* Volgens den heer Immerzeel is het koloriet bij Janson wel eens monotoon en zwak, en de penseelsbehandeling wat schroomvallig. Zijne landschappen zijn veelal met koeijen, schapen en ander veldgedierte gestoffeerd, naauwkeurig

geteekend en met zorg, even als het geboomte en de gronden, net en uitvoerig bewerkt. Er bestaan van Janson ook geëtste prentjes met landschappen en vee, waaronder voornamelijk als de meest bekende voorkomen *de twaalf maanden*. Zijne afbeelding is in klein 4°. door Louis Bernard Coclers zeer fraai geëtst.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*, Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Dubourcq, *Beschrijv. der Schild. op 's Rijks Museum te Amst.* bl. 73.

JANSON (JOHANNES CHRISTIANUS), oudste zoon van den voorgaande, werd in 1763 geboren en door zijnen vader in de kunst onderwezen, die hij aanvankelijk slechts tot uitspanning beoefende, daar ook hij in de krijgsdienst trad, in 1795 luitenant bij de ruiterij werd, en als zoodanig verscheidene veldtogten in Duitschland mede maakte. Bij de Fransche overheersching nam hij zijn ontslag als ritmeester, werd weder in dien rang, na 1813, bij het Nederlandsche leger aangesteld, en vier jaren daarna gepensioneerd. Hij woonde vervolgens te 's Hage, waar hij met goed gevolg de kunst beoefende. Hij vervaardigde landschappen met vee, en fraaije binnen- en buitenhuisjes. Er bestaan ook van hem fraaije teekeningen en uitmuntend etswerk.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSON (PIETER), broeder van den voorgaande, werd in 1768 geboren en genoot het onderwijs van zijnen vader. Ook hij bragt eenige jaren in de krijgsdienst door, klom op tot majoor, doch om eene zware wond, die hij in een der door hem bijgewoonde gevechten bekwam, werd hij gepensioneerd. Hij vestigde zich te Arnhem en beoefende niet onverdienstelijk de kunst. Er bestaan van hem landschappen met vee, die zeer bevallig zijn, krachtig van kleur en kloek van behandeling. Hij etste ook koeijen-, schapen- en geitenkoppen. De tijd van zijn overlijden wordt niet vermeld.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*: Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSON VAN KEULEN. Zie JANSENS (CORNELIS).

JANSONIUS (CASPARUS) schreef:

Gods weg in het Heiligdom, zoo met zijne kerke in het gemeen als met een ijder uitverkoren zondaar in het bijzonder, Haarl. 1771. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*

JANSONIUS (JACOBUS). Zie JANSENIUS (JACOBUS).

JANSOON (CLAAS) schreef:

Belijdenisse des gheloofs dat door de liefde werckt. z. pl. 1726. kl. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der vereenigd. Doopsgez. gem. te Amst. afdeel.* II. bl. 11.

JANSSEN (BARENT), een Zeeuw van geboorte, was een dapper zeeman. Hij leverde in Julij 1689 een hevig gevecht, met zijn schip *de Faam*, aan een Duinkerkschen kaper, in de Noordzee, en werd daarvoor door de Admiraliteit van Zeeland met eene gouden medaille vereerd. Welligt was hij dezelfde met dien kapitein Janssen, die in 1706 met kapitein Brakman, twee Spaansche kapers te Lissabon opbragt.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. IV. St. I. bl. 183, D. V. bl. 474.

JANSSEN (BAUDEWIJN), geboren te Brielle, teekende het verbond der edelen, droeg de onderscheidene teekens van hetzelve, en werd daarvoor door Alva den 20sten October 1568 gebannen.

Zie te Water, *Hist. van het verb. der Edelen*, D. II. bl. 484, 485.

JANSSEN (FRANS), welligt een bloedverwant van den voorgaande, was mede een verdienstelijk zeeman, die in Julij 1691 met P. van Hatten in Vlissingen zes veroverde prijzen binnen bragt.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. IV. St. I. bl. 299.

JANSSEN (JAN) was in het begin der zeventiende eeuw lid van de Rederijkers-kamer te 's Gravenhage, en leverde als zoodanig eenige stukken in *Vlissings Redens-Lusthof.* Zijne zinspreuk was *Houdt altijd goe moet.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JANSSEN (JOHANNES) werd, na zijne bevordering tot proponent, beroepen te Loenen en aldaar den 2den October 1726 bevestigd. In 1745 gekozen zijnde tot tijdelijk predikant bij het Hollandsche leger, was hij in 1746 te Bergen, in Henegouwen, toen die vesting aan de Franschen overging. Hij keerde naar zijne gemeente weder, en werd den 21sten Februarij 1747 te Bergen op Zoom beroepen, waar hij den 11den Junij bevestigd werd, nadat hij den 28sten Mei van zijne gemeente te Loenen afscheid had genomen. Naauwelijks met zijne nieuwe gemeente bekend zijnde, werd de stad door de Franschen belegerd, en het is gedurende die belegering dat Janssen zich met zijnen ambtgenoot Folkers zeer verdienstelijk maakte. Tot het laatste toe hield hij vol met prediken en de soldaten in de gelederen aan te moedigen; en toen hij op den laatsten avond de preêk in de gracht deed, omdat de kerk reeds geheel door het bombardement was verwoest, vielen er twee karkassen te midden zijner toehoorders, zonder echter iemand te kwetsen.

Niet zonder levensgevaar ontkwam hij aan de vervolging der vijanden, na de overgave der stad; maar naauwelijks was deze weder door de Franschen verlaten, of hij keerde er weder, en deed er den 25sten December 1748 de eerste leerrede. Hij werd den 6den November 1776 emeritus, doch overleed reeds den 13den van diezelfde maand.

Hij schreef:

De kerk van Bergen op den Zoom herstelt en ingewijd, ter navolginge der inwijinge van Jerusalems ijverig volbragten tempelbouw met vreugde en met offerhande, ofte Leerrede, gedaan ter inwijinge der kerk van Bergen op den Zoom, op den 15den October 1752. Over Esra VI: 14—17. Door Johannes Janssen, Predikant te Bergen op den Zoom, waar agter bijgevoegt is, een kort verhaal van de overrompelinge der stad Bergen op den Zoom, door de Franschen op den 16 September 1747. Neffens de detaille van 't guarnizoen, en de dispositie daags voor de overrompelinge der stad gemaakt. Alsmede des autheurs wedervaren, en de ontmoetinge op dien dag en de volgende dagen. Bergen op den Zoom en Rott. 1752. 4°. 2de druk ald. in hetzelfde jaar en formaat. Het *verhaal* is afzonderlijk uitgegeven te Rott. 1777. 4°. en vroeger gedeeltelijk overgenomen in *Faure's Hist. abregée de la ville de Bergen-op-Zoom*, la Haye 1761. 12°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1726, *b.* bl. 516, 1745, *a.* bl. 720 1747, *a.* bl. 343, 713, 724, 1749, *a.* bl. 131; van Wijn *Bijv. en Aanm.* D. XX. bl. 61, 69; Hermans, *Mengelwerk over Noord-Brab.* D. II. bl. 13, 14, 39, 40; Bosscha, *Neêrl. held. te land*, D. II. bl. 637, noot.

JANSSEN (JOH. T.) schreef:

Zee-Politie der vereenigde Nederlanden, 's Hage, 1652. 4°,

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III.

JANSSEN (PETRUS) was lector te Wezel en schreef:

Betoog uyt Prophetische en onlochenbaare historische kundigheden, opgemaakt in 't groot verschilstuk, rakende de toekomstige tijden, beslissende in de tijdrekeningen van J. E. Jungius opgegeven, en teffens de vrijmoedige doch zeedige aanmerkingen van J. van Herwerden over die tijdrekeningen enz. beoordeelt en opgestelt, 1ste deel, Amst. 1753. 4°. 2de deel, waarin eene *Voorreden, behelzende eene grondige en naauwkeurige vedediging des betoog enz. opgemaakt tegen het wikkend oordeel van J. van Herwerden*, Amst. 1754. 4°.

Betragtingen over de groote dingen, die op het einde der wereld staan te gebeuren, Amst. 1756. 4°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1776. b. bl. 4; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III. V. VI; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. boek.*

JANSSEN (PETRUS) werd geboren te Loenen in Gelderland, waar zijn vader, Matthias Janssen, zoon van Johannes Janssen bovengenoemd, toen predikant was. In 1773 tot proponent bevorderd, werd hij, als adjunct van Abdias Velingius, te Bergen op Zoom bevestigd den 16den Januarij 1774 en in 1777 tot vast predikant verkozen. Hij werd in 1814 emeritus verklaard, en overleed te Bergen op Zoom den 4den Julij 1818, in den ouderdom van 69 jaren. Hij behoorde tot de commissie voor de vervaardiging van een Evangelisch Gezangboek, ten behoeve der Nederlandsche Hervormde Kerk.

Zie *de Navorscher*, D. V. bl. 270, D. VI. bl. 144.

JANSSEN (PIETER) was een kunstig glasschilder, die in 1612 te Amsterdam geboren werd en een leerling was van

Jan van Boekhorst. Hij overleed in 1672. De heer Kramm vermeldt van hem, dat hij alle ordonnantiën voor zijne glastafereelen met goeden smaak zelf ontwierp, en dat hij ook een uitmuntend teekenaar was. Er moet ook etswerk van hem bestaan. Wagenaar meldt alleen van hem dat hij een goed teekenaar op papier was.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.*, D. XI. bl. 414; Immerzeel, *Leven en Werken der Kunstsch.*, Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSSEN (PIETER), een burger van Vlissingen, had te voren onder de Spanjaarden gediend, en, zijn paspoort verkregen hebbende, was hij te Vlissingen met Cornelia Laevan gehuwd en verdiende hij den kost met als kleedermakersknecht te werken. Toen nu in 1629, ten gevolge van het langdurig beleg van 's Hertogenbosch, bij tromslag vrijwilligers werden opgeroepen, om aan die belegering deel te nemen, trok Janssen ook derwaarts en werd, als oud gediende, door prins Frederik Hendrik tot vaandrig eener bende vrijwilligers aangesteld. Als zoodanig bragt hij door zijne stoutmoedigheid veel tot de overgave der stad bij; want toen op den 11den September de groote bres was geschoten en door de belegerden een tamboer was afgezonden, om vooreerst eenen wapenstilstand te vragen, nam Janssen dat oogenblik waar om zijn stout opzet te wagen. Hij rukt zijn vaandel van den stok af, windt het zich om het lijf, klimt door de bres in de stad, ijlt naar de groote kerk en, de deur tot den torentrap vindende open staan, klimt hij dien op en bereikt gelukkig het kruis, waaraan hij zijn vaandel vast maakt en daarna weder behouden bij de zijnen komt.

De belegerden, dit gewaar wordende, verbeeldden zich dat de stad reeds overgegaan was, en de belegeraars, door dit gezigt aangevuurd, drongen door de bres in de stad, waar zij geen tegenstand ontmoetten, dewijl de bezetting de wapenen nederlegde, waarop de overgave spoedig volgde.

De prins, van de daad van Janssen verwittigd, bood hem, zoo hij lust had om te blijven dienen, eene aanzienlijke rangverhooging aan, doch hiervoor bedankte Janssen en gaf den wensch te kennen om, nu het beleg geëindigd was, weder huiswaarts te keeren. De prins stond hem zijn verzoek toe, gaf hem zijn afscheid in een allerloffelijkst getuigschrift, benevens eene beurs met 500 dukaten en eenen kleinen zilveren toren, die nog heden, met andere stukken, op het stadhuis te Vlissingen bewaard wordt. Janssen vertrok weder derwaarts, en liet voor zich in de St. Jacobsstraat een huisje bouwen, in welks gevel hij eene steenen afbeelding liet houwen van dien zilveren toren, met een bijschrift, benevens vier vergulde letters, wederzijds van den toren geplaatst, dus luidende:

Der Bossche torenbov
Die heb ick hier doe stelle,
Ter eeren van Nassov,
Tot spit al syn rebelle.

T. H. V. D.

De beteekenis dezer vier letters is niet bekend. Tijdens de Fransche overheersching was de spekslager Eintwachter bewoner van het huis, en liet bij de komst der Franschen te Vlissingen, den steen, waarop de toren en het opschrift gevonden worden, uit den gevel nemen, en na de omwenteling van 1813 weder op zijne vorige plaats stellen, waar hij thans nog gevonden wordt.

Zie Winckelman, *Geschiedk. Bericht*, in de *Verh.*, *uitgegeven door het Zeeuwsche Gen. te Vliss.* D. XI. *Voorr.* bl. XXVI; te Water, *Inhuld. van Willem V*, bl. 52, die den naam van den dapperen Janssen ontdekte; van der Aa, *Herinneringen uit de Ned. Gesch.* D. II. bl. 321—324; *Geschiedk. aant. omtr. Frederik Hendrik, enz.* bl. 149, 150; *de Navorscher*, D. III. bl. 164.

JANSSEN (STEVEN), een Zeeuw van geboorte, nam in 1598 deel aan den togt van den admiraal Gerard Stribos naar of bij de kust van Guinea. De vijf schepen, voor dezen togt bestemd, waren uitgerust door Balthazar Moucheron, niet alleen om bij genoemde kust eenig punt in te nemen, om te dienen voor eene aanlegplaats en toevlugtsoord voor alle Nederlandsche schepen, maar ook om er eene kolonie te stichten, en daardoor het land, waarop hij het oog had, voor het moederland dubbel belangrijk te maken. Dat land was het eiland Del Principe, later het Prinsen-eiland genoemd, hetwelk bijzonder voor de suikerteelt geschikt was.

Na eene reis van vijf maanden zetten de schepelingen voet aan land, en kwamen den tegenstand, van de zijde der Portugezen ondervonden, te boven. Zij rigtten verschansingen op, bouwden er huizen en bezaaiden het land met tarwe en gerst. Doch weldra werden zij door de Portugezen in hunne verschansingen gedreven en moesten zij besluiten, na velen hunner door ziekte verloren te hebben, naar het vaderland terug te keeren. Van Janssen wordt verder niets gemeld.

Zie Swalue, *De daden der Zeeuwen*, bl. 249, 250.

JANSSEN (WILLEM). Zie BLAEU (WILLEM JANSZOON).

JANSSEN (WILLEM). Zie JANSZ. (WILLEM).

JANSSEN (ZACHARIAS). Zie JANSE (ZACHARIAS).

JANSSENBOY. Zie de personen van dien naam op BOY.

JANSSENS (ABRAHAM), de beroemde historieschilder, volgens vroegere schrijvers te Amsterdam geboren. Door den heer Kramm is het uitgemaakt dat hij te Antwerpen geboren is. Hij behoort dus tot de Belgische school.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSSENS (CORNELIS) *de oude*, is dezelfde als de door Immerzeel genoemden Janson van Keulen; hij werd te Antwerpen in 1590 geboren en vertrok, na zich reeds hier te lande een grooten naam verworven te hebben, in 1618 naar Engeland, waar hij niet alleen de portretten van vele aanzienlijke personen schilderde, maar ook aan het hof van koning Karel I in groot aanzien stond. Kort voor den dood van dien vorst moest hij, ten gevolge der staatkundige gebeurtenissen in Engeland, dit land verlaten, gelijk hij zulks dan ook den 10den October 1648 deed en naar Holland terugkeerde. Hij bezocht verscheidene hoven, maakte zich door zijne kunst vermaard en zette zich vervolgens te Utrecht neder, waar hij vóór 1664 overleed. In dat jaar ten minste komt zijne vrouw, als weduwe te Utrecht wonende, voor. Haar naam is niet bekend. Zijn zoon volgt. Zijne afbeelding, door hem geschilderd en door C. Wouwmans in 4° gesneden, ziet het licht.

Janssens was een hoogst verdienstelijk portretschilder. Zijn koloriet is zeer helder en natuurlijk, zijn toets ligt, zijn penseelstreek fijn, zijne vleeschkleur zacht en aangenaam, terwijl zijne stukken met veel zorg zijn afgewerkt. Hij evenaarde in vele opzigten van Dijck en schilderde meestal op paneel. Zijne draperiën waren bijkans altijd zacht, waarschijnlijk om zijne vleeschkleuren helderder te doen uitkomen. Hij schilderde dikwijls miniaturen in olieverw, en niet zelden copiëerde hij zijn eigen werk op die manier. Zijne schilderstukken behouden nog hunnen oorspronkelijken luister, hetgeen men toeschrijft aan het gebruik van ultramarijn, zoowel in zijne donkere partijen als in zijne vleeschkleuren.

Zie Immerzeel, *Lev en Werk. der Kunstsch.* D. II. bl. 78, 79; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Cat. van Portr.*

JANSSENS (CORNELIS) *de jonge*, zoon van den voorgaande, van wien hij onderrigt in de schilderkunst ontving en met wien hij in 1648 naar Holland wederkeerde. Hij leefde nog in 1698 te Utrecht en overleed aldaar in armoede, dewijl zijne huisvrouw zijn vermogen had doorgebragt. Hij schilderde onder anderen een zeer belangrijk portret van den hertog van Monmouth, vervaardigd toen deze zich voor zijne ongelukkige expeditie naar Engeland toerustte.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSSENS (FRANCISCUS XAVERIUS) werd te Oosterhout geboren, alwaar zijn vader een geacht geneesheer was. Hij volbragt zijne studiën aan de Latijnsche school [te Turnhout, studeerde te Leuven in de wijsbegeerte en geneeskunde, en kwam, na de opheffing dier hoogeschool, in 1795 te Leiden, waar hij den 3den Junij van dat jaar tot doctor in de geneeskunde bevorderd werd, na verdediging zijner dissertatie: *De phthisi sive tabe universim sumpta, et speciatim de phthisi pulmonari.* (Lugd. Bat. 1795, 4o.)

Hij zette zich vervolgens te Oosterhout als geneesheer neder, en wedijverde met zijn vader in het uitoefenen der geneeskundige praktijk. Onder het Fransche bestuur tot burgemeester van Oosterhout verkozen, maakte hij zich zeer verdienstelijk bij de Katholijken, met het klooster der Norbertinessen aldaar onder zijne bescherming te nemen en te vrijwaren tegen de schraapzucht der Franschen, die deze stichting opheffen en derzelver bezitting voor goeden buit wilden verklaren. Sedert 1813 was hij lid

van den raad der stad en curator der Latijnsche scholen aldaar, welke hij op allerlei wijzen trachtte te bevorderen. Als weldoener van het R. K. kerkgebouw te Oosterhout staat zijn naam op een marmeren schild in hetzelve gemeld.

Janssens overleed eenige weken nadat zijn zoon, Joannes Josephus Bartholomaeus, die door hem onderwezen was, den 1sten Junij 1836 te Leiden tot doctor in de geneeskunde was bevorderd, en zich naast zijnen vader te Oosterhout had nedergezet.

De eerwaardige J. H. van Mierlo, R. K. priester en rector der Latijnsche school te Oosterhout, hield den 25sten Augustus 1836 op hem eene lijkrede, die door den druk is bekend gemaakt.

Hij schreef:

Explicatio primi Hippocratis aphorismi in laudem experientiae medicorum, Bredae 1825, 8o.

Descriptio Cholerae, in qua definitio, causa proxima, et remota, divisio, diagnosis, prognosis, autopsia cadaverum, curatio et regimen prophylacticum therapeutice exarata occurrunt, Bredae 1833, 8o.

Zie de Jong, *Naaml. van boeken*; Hermans, *Bijdragen over Noord-Braband*, D. I. bl. 248, 351—533, door ons hier gevolgd.

JANSSENS (Jonkheer JAN WILLEM), den 12den October 1762 te Nijmegen geboren, was de zoon van Johannes Jacobus Janssens, officier in het regiment van Aylva, en van Adriana Rees. Op twaalfjarigen leeftijd trad hij als kadet in dat regiment in dienst, werd den 5den Februarij 1777 vaandrig, en den 31sten Augustus 1787 eerste luitenant, in welk jaar hij met de verdediging van Harlingen belast was. Hij verkreeg den 12den December 1788 den rang van kapitein en maakte als zoodanig in 1793 den veldtogt tegen de Franschen mede. Hij was in dat jaar tegenwoordig bij de belegering van Landrecies, niettegenstaande hij nog lijdende was aan eene wonde, bij Werwick ontvangen, en nam ook deel aan den veldslag bij Fleurus. Ten gevolge zijner slecht genezene wonden werd hij den 1sten Januarij 1796 gepensioneerd.

In 1797 werd Janssens commissaris van de Fransche troepen, welke in soldij waren van de Bataafsche Republiek, en zag zich in die hoedanigheid, gelijk in 1800 als secretaris-generaal van het ministerie van oorlog en kort daarop als eerste commissaris voor de administratie der Fransche troepen, meermalen naar Parijs afgevaardigd, om de drukkende en onteerende veranderingen tegen te gaan, welke het Fransche gouvernement voornemens was te brengen in de vastgestelde bepalingen, tusschen ons land en Frankrijk, over het onderhouden der troepen. Hij kweet zich van deze zendingen met evenveel ijver als eerlijkheid; want de belangrijke sommen, die men ter zijner beschikking gesteld had en waarvan hij geene verantwoording behoefde te doen, werden bij zijne terugkomst door hem terug gegeven, zonder iets terug te houden dan de reiskosten, die met de meeste zuinigheid gemaakt waren. Den 18den Februarij 1802 werd hij, na de opheffing van zijne administratie, met den rang van luitenant-generaal tot gouverneur-generaal van de Kaap de Goede Hoop aangesteld, alwaar hij bleef tot 1806, na de overgaaf der kolonie aan de Engelschen. Hij leverde in de vlakte van den Blaauwenberg een slag tegen eene veel sterkere magt dan waarover hij konde beschikken, en de noodlottige uitslag daarvan was oorzaak dat de kolonie verloren ging. Hij bedong daarbij echter eene eervolle capitulatie, woonde, onder het genot van algemeene achting, nog eenige weken aan de Kaap en vertrok toen naar het vaderland.

Daar teruggekeerd, werd hij op de meest vleijende wijze door zijnen nieuwen vorst, Lodewijk Napoleon, ontvangen en benoemd tot staatsraad en buitengewoon secretaris-generaal van het ministerie van oorlog, nog datzelfde jaar tot intendant-generaal van de Rijn-armee, en vervolgens tot directeur-generaal van de administratie van oorlog. Niet lang bekleedde hij echter die waardigheden, maar behield toch zijnen rang van luitenant-generaal en den titel van staatsraad met een pensioen van 8000 gulden. Na eene reis door Zwitserland en Italië keerde hij aan het hof van koning Lodewijk terug, die hem het gouvernement over de Indiën zou hebben opgedragen, indien zijn afstand van den troon dit plan niet verhinderd had. Nu werd Janssens door het tijdelijk bestuur naar Parijs gezonden, om daarvan den keizer kennis te geven en diens plannen te vernemen ten opzigte van ons vaderland. Tijdens de vereeniging met het Fransche keizerrijk hield Napoleon niet op Janssens dezelfde achting toe te dragen, als deze van zijnen broeder genoten had; hij benoemde hem ten laatste tot gouverneur-generaal van Indië, in de plaats van Daendels. Ook als zoodanig was hij genoodzaakt voor de overmagt der Engelschen te bezwijken, en aan dezen, na eenen hardnekkigen tegenstand, met eenige weinige hem trouw geblevene Europeanen geboden te hebben, de Nederlandsche bezittingen over te geven. Hij werd eerst als krijgsgevangene naar Engeland gevoerd, en in 1812 verkreeg hij de vergunning zich naar Frankrijk terug te begeven, onder belofte van niet meer tegen de Engelschen te strijden, indien hij niet uitgewisseld werd. Te Parijs teruggekomen, verlangde hij dat zijn gedrag door eenen krijgsraad zou onderzocht worden, maar Napoleon antwoordde hem, dat hij zelf zijne zaak onderzocht en hem volkomen geregtvaardigd bevonden had. Hij werd vervolgens benoemd tot kommandant der 31ste militaire divisie, waarvan Groningen het hoofdkwartier was; voor zijne geledene verliezen werd hij schadeloos gesteld en tot rijksbaron verheven. In genoemde betrekking onderscheidde hij zich door zijne wijsheid, waarmede hij een opstand in Oost-Friesland, zonder bloedstorting, wist te bedwingen. Op het berigt dat Engelsche fregatten voor Hamburg verschenen waren, voorzag hij de mogelijkheid, dat hij order zou krijgen tegen deze te moeten handelen, en herinnerde dus het Fransche gouvernement, dat hij nog niet was uitgewisseld en dat bijgevolg de eer hem verbood iets tegen hen te ondernemen. Napoleon gevoelde de waarheid van zijne bewering, en verplaatste hem als kommandant der 2de militaire divisie te Mezières. Daar verkreeg hij in Februarij 1813 zijn bewijs van uitwisseling. In Maart van het volgende jaar liet hij, op verkregen bevel, een derde van zijne troepen in de vestingen van zijne divisie en voegde zich, aan het hoofd van 6000 man, bij Napoleon te Rheims. De keizer wilde hem toen het bevel over eene divisie infanterie, onder den maarschalk Ney, geven, maar Janssens bedankte daarvoor, even als later voor eene andere aanbieding, om met meerder magt naar Mezières terug te keeren, omdat hij in het laatste geval vreesde tegen zijne eigene landgenooten te moeten strijden. Napoleon beval hem toen naar Parijs terug te keeren en den loop der gebeurtenissen aldaar af te wachten. Daar verbleef hij tot den intogt der geallieerden, nam toen zijn ontslag, keerde in April 1814 in Nederland terug en bood zijne diensten koning Willem I aan. Deze bevestigde hem in zijnen rang van luitenant-generaal en droeg hem de zamenstelling van het Nederlandsche leger op. Hij werd vervolgens belast met het personeel der armee bij het departement van oorlog, met den titel van commissaris-generaal en den rang van secretaris van staat, maar weinige maanden daarna werd hij, op zijn verzoek, uit die betrekking ontslagen en tot kanselier der militaire Willemsorde benoemd. Hij overleed als zoodanig te 's Gravenhage, op den 23sten Mei 1838.

Door koning Lodewijk was Janssens achtereenvolgens benoemd tot ridder, kommandeur en grootkruis der orde van de Unie, door Napoleon tot ridder, grootkruis der orde van de Reunie en tot ridder, officier, kommandeur en groot-officier van het Legioen van Eer, en door Willem I tot grootkruis der Militaire Willemsorde. Laatstgenoemde verhief hem en zijne wettige nakomelingen in den Nederlandschen adelstand, met den titel van jonkheer.

Janssens was tweemalen gehuwd; eerst met Anna Balneavis, daarna met ...... Hartsen. Bij beiden liet hij één zoon na.

Zie van Kampen, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. III. St. II. bl. 419—439, 495—498; Bosscha, *Neêrl. held. te land*, D. III. St. II. bl. 644; *Biograph. universelle*. T. X. p. 130—132, door ons voornamelijk gevolgd en uit medegedeelde oorspronkelijke bescheiden verbeterd; Muller, *Cat. van Portrett.*

JANSSONIUS (JACOBUS). Zie JANSENIUS (JACOBUS).

JANSSONIUS (JOHANNES), wiens naam ook Jansonius en Janzonius gespeld wordt, was de zoon van Egbert Jansonius, predikant te Ouderkerk en Krimpen aan den IJssel, en van Magdalena van Hakendoever; hij werd den 21sten Maart 1658 te Ouderkerk geboren, en vertrok in 1675, alzoo op zeventienjarigen leeftijd, naar de Leidsche Hoogeschool, werd in 1681 proponent, in 1682 predikant te Willige Langerak, en nog in dat zelfde jaar te Moordrecht. Hij verkreeg in 1736 zijn emeritaat, nam den 30sten Julij van het volgende jaar afscheid van zijne gemeente, en overleed te Ouderkerk den 18den December 1745. Hij was

den 30sten September 1687 gehuwd met Isabella van der Keessel, dochter van Dionysius van der Keessel, koopman in lakens te Dordrecht, en van diens derde vrouw Johanna Crocius. Hij verwekte bij haar twee zonen; Dionysius, die in 1720 als predikant te Nieuw-Beijerland overleed, en Egbertus, die in 1724 als predikant te Hellevoetsluis stierf. Zij overleed den 22sten September 1721.

Johannes Janssonius schreef de volgende werken:

De geloofsbelijdenisse van onzeHervormde Lere, Rott. 1717. 8o.

De vriend zonder Bruiloftskleed of Predikatie over Matth. XXII. vs. 21. Rott. 1717. 8°.

Deze leerrede hield hij op synodale order te Vianen, bij gelegenheid dat er in die gemeente zware onlusten en verwarring ontstaan waren, en waarvoor hij door den graaf van der Lippe, souverein van den lande van Vianen, met twee gouden medailles beschonken werd.

Heiligen uitspanningen om den geest te verlustigen, Rott. en Amst. 1720, 1725, 1731, 4°. 3 deelen.

Korte beschrijving van de Ambachts-heerlijkheid Moordrecht, Gouda, 1729. 4°.

Ebenhaëser of gedenksteen der hulpe, Gouda, 1732. 4°.

Het leven van Jezus Christus, alleen uit het Evangelium van Mattheus, Gouda, 1735. 8°.

Fasciculus Myrrhae of Bondelke van welriekende Myrrhe om den geest te verlustigen, enz. Amst. 1739. 4°.

Halcyonia of beschrijvinge van het Nieuwe Jerusalem, als ook leermeester der verborgentheden, zijnde een twaalftal vermaarde en duijstere plaatsen, die in helder daglicht gesteld werden, Rott. 1740. 4°.

Zie *Boekz. der gel Wereld*, 1736, *b*. bl. 368, 1737, *a*. bl. 621, *b*. bl. 97, 1745, *b*. bl. 724, 1746, *a*. bl. 341—352; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III. IV; Arrenberg, *Naamreg. van Ned Boek.*; Schotel, *Kerk. Dord.* D. II. bl. 40, 388, 589, 599: (Bodel Nijenhuis) *Opgav van beschrijv der gewest., steden* enz. in *de Vriend des Vaderl.* D. IV. St. IV. bl. 290.

JANSSONIUS (Johannes Henricus). Het is ons niet gebleken of hij een bloedverwant van den voorgaande was. Hij was afkomstig van een geslacht uit de Paltz, hetwelk om de geloofsvervolging gevlugt was, en dat gedurende ruim twee eeuwen tot op onzen tijd een schier onafgebroken reeks van predikanten aan de Nederlandsche Hervormde kerk geschonken heeft. Zijn grootvader was Henricus Johannes Janssonius, predikant te Noordbroek, en zijn vader Johannes, laatstelijk predikant te Veendam. Zijne moeder heette Titia Meints, en hij werd op zijns vaders eerste standplaats, Siddeburen, den 13den September 1701 geboren. Zijn vader op zevenjarigen leeftijd verloren hebbende, schijnt zijne moeder zich naar Groningen met der woon begeven te hebben, althans de jonge Janssonius ontving daar het onderwijs in de talen, en kwam, na het volbrengen zijner voorbereidende studiën, aan de Groningsche hoogeschool. Reeds tot proponent bevorderd, woonde hij, aan de Utrechtsche academie nog eenigen tijd de lessen van den beroemden Lampe bij, tot dat hij in 1723 tot predikant te Dirksland werd beroepen. Tijdens hij daar stond huwde hij den 3den October 1730 met Anna Helena Emmius, dochter van Wessel Emmius, luitenant en ritmeester in Nederlandsche dienst, en afstammelinge uit het geslacht van den beroemden Ubbo Emmius. Hij vertrok in 1731 naar Emden in Oost Friesland, in 1745 naar Finsterwolde, in 1748 naar Veendam, en eindelijk in 1752 naar Groningen, waar hij den 1sten Maart 1780 overleed. De dichteres Anna van der Horst vervaardigde op zijnen dood een dichtstuk, waarin zij op eene roerende wijze hulde bragt aan 's mans reinen wandel en liefdevol gemoed. Zijne echtgenoot, bij wie hij geene kinderen verwekte, overleed mede in 1780, in den ouderdom van 84 jaren. Hij schreef:

De algemeene Brief van den Apostel Jacobus verklaard en kortlijk toegepast, Gron. 1742. 4°.

De algemeene Brief van den Apostel Judas verklaart en toegepast, Gron. 1750. 4°.

Het heuchelijk gezigt van den Profeet Zacharias in zijn derde Capittel geopent en toegepast, Gron. 1751. 4°.

Ter nagedachtenis van S. Tjassens, Gron. 1753.

Lijd- en leerschool van een christen, zijnde eene korte verhandeling van het lyden eens christens in eenige bijzondere stukken voorgedragen, tot nut en troost van Jezus strijdende leerlingen, Gron. 1756. 8°.

Enerlei en verscheiden op den wegh naar den hemel, Gron. 1760. 8°.

Israëls minnenijt voorgedragen uit Ezechiel XVI: 6, 8, Gron. 1760. 8o.

De natuur en kracht van 't ongeloof en deszelfs verborgene werkingen in 't hart als de bron van alle kwaad, in eenige byzondere stukken geopent, naar aanleiding van Hebr. III: 12, 13, Gron. 1763. 8°.

Het begin van de reizen der kinderen Israëls geestlijk overgebragt, Gron. 1767, 8°.

Verlossing der kinderen Israëls uit Egijpte, Amst. 1768. 8°.

Janssonius heeft ook de dichtkunst beoefend, blijkens een *Treurdicht op het afsterven van Hermannus Werumeus, Gildregts heer en gezwooren der stad Groningen* enz.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1725, *a*. bl. 123, 1731, *b*. bl. 633, 1745 *b*. bl. 127, 252, 1749. *b*. bl. 246, 247, 1753, *a*. bl. 619, 620, 1780, *a*. bl. 326—332, 441—449; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*

JANSSONIUS (Hillebrandus), neef van den voorgaande en zoon van Hillebrandus Janssonius, laatstelijk predikant te Zandeweer; zijne moeder heette Elisabeth Krijns. Op den 20sten April 1718 te Zandeweer geboren, werd hij door zijnen kundigen vader voor de academie opgeleid en volbragt hij zijne godgeleerde studiën aan de Groningsche hoogeschool. Nauwelijks tot proponent bevorderd, werd hij in 1741 beroepen te Noordhorn. Hij vertrok van daar in 1750 naar Kropswolde, en in 1753 naar Veendam, waar hij den 12den October 1789 overleed. In den strijd over het Avondmaal, waarin voornamelijk optraden Johannes Conradus Appelius en Egbertus van Eerde, die wij vroeger behandelden, streed Janssonius met bekwaamheid en moed, en maakte hij zich door zijne werken bekend als een vrijmoedig helderdenkend godgeleerde, wiens verdiensten thans nog gehuldigd worden. J. Mensinga, predikant te Meden, hield op hem eene lijkrede, welke het licht ziet onder den titel van: *De goeden strijd des geloofs en der bediening van het Evangelie gestreden.* Van hem gaat in druk uit:

De waare aart der sacramenten zoo in het gemeen, als van het N. T. in het bijzonder, wie dezelve moeten, moogen, regt tot zegen konnen gebruiken en wie van dezelve moeten geweerd worden. Aangewezen en tot praktijk van godzaligheid aangedrongen in eene verklaring en toepassing van den 25 Zondag, de 81 en 82 vragen van den Heidelbergschen Catechismus en de Formulieren van Doop en Avondmaal; waarbij gevoegt is eene leerrede over Hand. II. 39, Gron. 1764. 8°. 2 deelen; 2de druk Gron. 1768. 8°.

Brief aan W. Pfeiffers, Gron. 1768. 8°.

Samenspraak over den waaren aart der Sacramenten. En wie dezelve moeten, moogen en recht tot zegen kunnen gebruiken. (Een uittreksel van de vorige verhandeling) Gron. 1770. 8°.

Historisch verhaal nopens der Labadisten scheuring en velerley dwalingen met derzelver wederlegging door Jacobus Koelman, Gron. 1770. 8°.

Een vijftal leerredenen, Gron. 1772. 8°.

De twee eerste leerredenen in dezen bundel zijn van Henrikus Hermannius, eerste leeraar te Veendam, ter inwijding van de Veendammer kerk en predikstoel aldaar. De drie laatste zijn van Janssonius, en vervatten *Veendammer Jubeljaar 1772, Veendammer kerk vergroot* en *Wildervank in rouw bij 't sterven van haren Ds. Sluiter.* Janssonius voegde bij deze leerredenen een zeer belangrijk voorberigt, waarin hij over den aard en oorsprong der veenen handelt, en schoone proeven van natuur- en oudheidkennis geeft, welke nog heden ten dage door deskundigen met lof vermeld worden.

Allereerste waarheden van den Christelijken godsdienst getrokken uit de boeken des O. en N. Verbonds, Gron. 1778. 8°. 3de druk ald. 1781. 8°.

Noodigste waarheden van de Christelijke godsdienst, Gron. 1781. 8°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1743, *b*. bl. 134, 1750, *a*. bl. 368, 1753, *a*. bl. 597; Ypey, *Geschied. der Krist. kerk in de* 18de *eeuw*, D. VII. bl. 401—411; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. kerk.* D. III. bl. 614; Benit, *Redev. over het 200 jarig bestaan der kolonie Wildervank*, bl. 38, 39, 75—78; Dit *Woordenb.* D. I. bl. 337, D. V. bl. 27; Glasius, *Godgel. Nederl.*

JANSSOON (JACOBUS). Zie JANSENIUS (JACOBUS).

JANSZ (ANTONIS) was een glasschilder, die in het midden der zeventiende eeuw te Utrecht leefde.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (BROER) is de schrijver van:

Journael ofte Dagh-register van 't principaelste in Vlaenderen geschiet, sedert den 25 *April tot den* 15 *Augusti* 1604. *So vant innemen der schansen, schermutselingen, als ook van 't gheweldich belegh ende overgaen van Sluys enz. Alles soo ick het selve gesien ende van gheloofweerdighe personen ghehoort hebbe.* Amsterdam 1604. 4°.

De schrijver was boekhandelaar te Amsterdam en is als uitgever genoegzaam bekend. Hij noemde zich in 1619 op een vliegend blaadje over Oldenbarnevelt: oud courantier in het legher v. S. Princ. Ex. Men moet dit echter zoo verstaan, dat hij wel, even als te Sluis, bij de meeste ondernemingen van den prins tegenwoordig was, maar dat zijne berigten of vliegende blaadjes, die als het begin der couranten hier te lande kunnen aangemerkt worden, te Amsterdam gedrukt werden. Genoemd *Journael* is met een kaartje van het oorlogstooneel op den titel voorzien, waar boven de verklaring met cijferaanwijzing. Het eigenlijke *Journael* loopt tot aan de overgang van Sluis (20 Aug.), maar daarachter vindt men eenige berigten omtrent het vijandelijke leger. Daarom is op eene andere oplage van denzelfden druk van dit *Journael*, op den titel 15 *Augusti* in 15 *September* veranderd.

Zie Tiele, *Bibl. van Pamflet.* bl. 70, 71.

JANSZ (CLAES) was een bekwaam glasschilder, die omstreeks 1600 te Rotterdam bloeide. Op last der regering aldaar vervaardigde hij een glas voor de Groote kerk te Gouda, voorstellende *de Overspelige Vrouw voor Christus.*

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (CORNELIS) schreef:

Bewijs voor het ghebruyken en bedienen van eenig doopsel of Sacramentlyck teecken, tenzij iemant daartoe vercoren en verordineert is. Z. pl. 1604. kl. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Vereen. Doopsgez. gem. te Amst.* 2de stud. bl. 30.

JANSZ (DIRCK) was een schilder te Utrecht, die aldaar in het begin der zestiende eeuw leefde.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (DOUWE) werd, waarschijnlijk te Harlingen, in 1584 geboren en huwde te Leiden in 1609 met Marijtje Jansdr. Hij was de vader van den beroemden schilder Gerard Dou en oefende zelf de glasschilderkunst te Leiden uit. Zijn sterfjaar is niet bekend; hij leefde in 1641 nog. Van zijne werken is niets meer voorhanden.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. II. bl. 363, 364, 367.

JANSZ (FRANS) was een beeldhouwer, die in het midden der zestiende eeuw voor rekening der stad Utrecht werkzaam was.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (FRANS) van Vlissingen afkomstig, was een dapper zeekapitein, die een belangrijk deel nam aan de overwinning van Hollare bij het Slaak in 1631.

Zie Swalue, *de daden der Zeeuwen gedurende den opstand tegen Spanje*, bl. 191.

JANSZ (HENRIK) was goudsmid en muntmeester te Kampen, in welke laatste stad hij, ten behoeve zijner regering, ten jare 1470, klein geld muntte.

Zie van der Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Overijss.* bl. 319.

JANSZ (HENRIK) was een schilder, die in de zestiende eeuw te Utrecht bloeide en voor de Buurtkerk aldaar werkzaam was.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (HENRICK) was een beeldhouwer, die in de eerste helft der zestiende eeuw te Utrecht bloeide.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (HERMAN) wordt als historieschilder vermeld, die in het begin der zestiende eeuw te Utrecht bloeide.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (JACOB). Zie CAMPEN (JACOB VAN).

JANSZ (JOOST) die zijn naam ook Jansoon schreef. De Heer Kramm meent, dat, daar hij voor monogram een liggenden hamer op een stuk steen gebruikte, en de steel van dien hamer altijd de twee woorden Joost en Jansz van een scheidt, hij zich Joost Bilhamer Jansz genoemd heeft. Hoe dit zij, zeker is het, dat hij, gelijk sommigen hem noemen, niet Beeldsnijder heette. Hij was »landmeeter van Amsterlandt, geadmitteert bij de Hooven van Holland" en werd in 1541 te Amsterdam geboren. Als beeldhouwer, kaartteekenaar en ook als uurwerkmaker maakte hij zich beroemd. Wagenaar meldt dat het vermaarde Straatsburger uurwerk door hem is vervaardigd; ook was er, volgens dien schrijver, eertijds in het Minderbroedersklooster te Amsterdam veel beeldwerk van hem te zien, onder anderen een *Christus met zijne discipelen in den Hof Gethsémané*, waarvan de kunst zeer geroemd werd, doch dat bij de beeldstormerij geheel verloren ging. Als teekenaar en kaartmaker deed hij zich onder anderen kennen door:

Eene kaart van Noord-Holland in 1575.

Het was vooral door deze kaart dat Jansz zich eene groote vermaardheid verwierf. Hij maakte dezelve op last van den Hertog van Alva en kreeg er eene belooning van 1000 gulden van dezen voor. Dezelve was in hout gegraveerd en werd omstreeks 1610 nagesneden en herdrukt te Amsterdam bij Harmen Allertszoon van Warmenhuijzen. Naderhand is ze in het koper gebragt door le Francq van Berkhey en in het jaar 1778 bij Yntema en Tieboel te Amsterdam uitgegeven.

Kaart van 't beleg van Leyden.

Grondteekeningen van 't Minderbroeders-klooster en van 't St. Jorishof te Amsterdam.

Eene teekening van *de Spits van den tooren der Oude Kerke* in houtsnede.

Jansz was gehuwd met Katharina Klaasse Gaef, dochter van Claes Gaef en Margaretha Banjaert, weduwe van Lambert Korneliszoon Opsij, en verwekte geene kinderen. Hij overleed te Amsterdam den 8sten November 1590.

Zie le Long, *Beschr. van Amst.* bl. 531, 540, 556; Wagenaar *Beschr. van Amst.* D. I. bl. 84, 106, D. XI. bl. 232, 233; J. Koning, *Hist. berigt wegens Joost Jansz Beeldsnijder en de door hem vervaardigde stukken*, in de *Verh. van de 2de klasse van het Kon. Inst.* D. V. bl. 1—54 (1831); *Kron. van het Hist. gen. te Utr.* D. VII. bl. 310, 311; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (JORIS) van Zaandijk, vervaardigde een:

Rijmgedigt wegens de aanmerkelijke swaare besoekinge Gods over Nederlant.

Wij weten niet of dit gedicht in druk is uitgegaan. De vervaardiger leefde in 1717, en vond voornamelijk in den hoogen watervloed van den 25sten December in genoemd jaar, aanleiding tot het zamenstellen van zijn vers.

Zie Honig, *Geschied. der Zaanl.* D. II. *Aant.* bl. 23.

JANSZ (K.), een leeraar der Doopsgezinden, hield eene lijkpredikatie op Jan Gerritsz Buyser, leeraar der Doopsgezinde gemeente aan den Uithoorn, welke geplaatst is achter diens XXXII *Predicatiën*, Amst. 1697. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III. bl. 39, 106.

JANSZ (PIETER), van Wormerveer, schreef:

Korte Chronysche beschrijvinge van diè vrijheyt der religiën, Hoorn 1609. 4°.

De Belijdenisse des Christelijke geloof der Mennonieten, door Hans de Ries, op nieuw met aanteekeningen en bijvoegingen van zeer vele schriftuurplaatsen opgehelderd en bekrachtigd, Krommenie 1654, 2de druk ald. 1660.

Zie *Zaanl. Jaarb.* 1853, bl. 39; *Cat. van de Bibl. der Rem. gem. te Amst.* bl. 74.

JANSZ (SYMEN) was een schilder die in het midden der vijftiende eeuw te Leiden bloeide.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (TYBAUT) komt als beeldsnijder voor in de Thesauriers-rekeningen der stad Haarlem, van het jaar 1468.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANSZ (WILLEM) of Janssen, van Amsterdam was in 1605 of in 1606 de ontdekker van Australië.

Zie Prof. Lauts, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1835, D. II. bl. 262—264, 1841, D. II. bl. 276—279; Dezelfde, in de *Bijdr. voor Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned. Indië, Nieuwe Reeks,* D. II. bl. 303; *de Navorscher,* D. V. bl. 296, D. IX. bl. 277, 278.

JANSZE (Pieter) schreef:
Samenspraeken tusschen twee Boeren Japic G. en Huig B. met een Advocaat in compagnie, waarbij een Predikant, over de wonderlijke gevallen enz. Dordr. 1751. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. V.

JANSZEN (Jacob) van Haarlem afkomstig, waar hij op het laatst der vijftiende en in het begin der zestiende eeuw als schilder werkzaam was. Hij was de leermeester van Jan Mostert, en schilderde in 1474, onder anderen, het Outer van de koorndragers voor de groote kerk, welk stuk welligt ten tijde van de beeldstorming is overgebragt naar de gildekamer van deze lieden, waar het in 1764 nog te zien was. Hetzelve stelde voor *Christus aan 't kruis tusschen de twee moordenaars.*

Zie Kramm, *Lev. en Werk der Kunstsch.* D. III. bl. 788.

JANSZEN (Pieter). Zie JANSSEN (Pieter).

JANSZOON (Cornelis) bijgenaamd de Haan of het Haantje, werd te Amsterdam geboren en gaf reeds vroeg blijken van zijnen moed, zoo dikwijls als de gelegenheid zich daartoe aanbood. Van matroos tot kapitein opgeklommen, deed hij met zijn schip verscheidene togten tegen de Duinkerksche kapers, die steeds in hem een onvermoeid en dapper bestrijder vonden. Ook was hij in de Middellandsche zee nu en dan met Spaansche en Moorsche kapers slaags. Bijzonderheden omtrent die gevechten ontbreken ten eenenmale. Alleen van het laatste door hem geleverde gevecht is iets meer bekend. In 1633 wederom door de directeuren te Amsterdam tegen de Duinkerksche kapers uitgezonden, ontmoette hij twee vijandelijke schepen, die hem van weerszijden aantasten. De overmagt doet Janszoon niet verzagen. Hij werpt zich te midden der vijanden, en had het geluk het eene schip in den grond te schieten en het andere op de vlugt te jagen. Hij zelf sneuvelde echter in dit gevecht. Zijn lijk werd naar Amsterdam gevoerd en aldaar met groote statie begraven. De directeuren aldaar deden hem ter eere, ten zuiden van het koor in genoemde kerk, eene zwart marmeren graftombe oprigten. Boven in de lijst pronkt zijn wapen, zijnde een kraaijende haan, en onder staat het zeegevecht met de beide schepen, waarin hij omkwam, afgebeeld. Daartusschen staat een Latijnsch opschrift van Caspar Barlaeus, hetwelk door Wagenaar vermeld is, terwijl onder de afbeelding van het zeegevecht de volgende regels van Laurens Reaal geplaatst zijn:

Hier rust de held, die van zijn vijands schepen
In zevenmaal kwam zeven vlaggen sleepen,
En gaf voor 't laatst op twee zoo dapper vonk
Dat d' eene vlood, en d' ander bij hem zonk.

De afbeelding van Cornelis Janszoon ziet het licht.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. VII. bl. bl. 345—347, D. XI. bl. 241; de Jonge, *Geschied. van het Nederl. Zeewez.* D. I. bl. 367; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 104.

JANSZOON (Hendrik) bijgenaamd *lange Hendrik van Amsterdam,* was een hopman in staatsche dienst, die in 1606 onder Jakob van Heemskerk dienende, in den slag bij Gibraltar, door een kogel doodelijk getroffen werd.

Zie Wiersbitsky, *de Tachtigj. Oorl.* D. V. bl. 315.

JANUS SECUNDUS, eigenlijk Joannes Nicolai geheeten, was waarschijnlijk de jongste zoon van Nicolaus Everardi, wiens levensberigt wij in het 5de deel (bl. 244—246) gegeven hebben, en van Elisabeth van Blyoul. Hij werd te 's Gravenhage op den 14den November 1511 geboren, en ontving daar zijne eerste opvoeding, tot dat hij met zijn vader in 1528 naar Mechelen vertrok. Hij werd Secundus genoemd, waarschijnlijk omdat hij de tweede der zonen van Nicolaus Everardi was, die Joannes werd geheeten, zijnde de eerste jong overleden. Reeds vroeg ontwikkelde bij hem, even als bij zijne broeders Nicolaus Grudius en Hadrianus Marius, eene buitengewone zucht tot de Latijnsche dichtkunst, maar weldra overtrof hij die beiden in vaardigheid, en zijn dichtvuur werd niet weinig aangeblazen door zijne leermeesters te 's Hage, Jacob Volcard en Rumoldus Stenemola (van de Steenemeulen), wier verdiensten met dankbaarheid door hem in schoone verzen herdacht zijn. Te Mechelen zette hij ten huize zijns vaders zijne studiën voort, en legde zich ook op de schilder- en graveerkunst toe, in welke eerstgenoemde kunst hij door den vermaarden Joan van Schoorl onderwezen is. In 1532 vertrok hij naar de hoogeschool te Bourges, om de voortreffelijke lessen van den hoogleeraar in de regten, Andreas Alciatus, bij te wonen, en het was daar dat hij ook met de beroemdste mannen van zijnen tijd banden van vriendschap aanknoopte. Hij keerde in Maart 1533 naar Mechelen weder, alwaar zijn vader kort na zijn vertrek overleden was. Deze geene aanzienlijke bezittingen nagelaten hebbende, moesten zijne kinderen voor hun eigen bestaan zorgen. Daartoe, en door zijne liefde voor de kunst aangespoord, besloot hij naar Italië te vertrekken, van waar hij zich naar het hof van keizer Karel V te Arragon begaf, met oogmerk om zich in diens gunst aan te bevelen. Hij had het geluk te Mouçon als secretaris van den bisschop van Toledo, Joannes Tavera, geplaatst te worden. Intusschen de vriendschap en achting van verscheidene aanzienlijke personen verworven hebbende, waren ook zijne bekwaamheden aan den keizer niet verborgen gebleven, en toen deze zich gereed maakte de Turken in Afrika te gaan bestrijden, wenschte hij dat Janus Secundus hem op zijne reis naar Tunis zou vergezellen, om, gelijk sommigen willen, een waardig zanger van dien togt met zich te hebben. Hij woonde dien kloekmoedig bij; maar zijne zwakke gezondheid noodzaakte hem weldra naar Spanje terug te keeren. Hij bleef echter kwijnen, en door de hoop gestreeld dat de vaderlandsche lucht zijne krachten zou doen herstellen, verliet hij Spanje en keerde naar Nederland weder. Nauwelijks hier aangeland, werd hij aangesteld tot secretaris van Georgius van Egmond, bisschop van Utrecht en abt van St. Amand, en ontving kort hierop eene benoeming in diezelfde betrekking bij den keizer. Maar deze laatste waardigheid mogt hij niet aanvaarden. Hij begaf zich naar Doornik bij den bisschop, en werd er door eene hevige koorts aangetast, die hem op den 24sten September 1536 uit het leven rukte. Niet te Doornik maar te St. Amand, in Henegouwen, in de kerk der Benedictijnen, werd zijn stoffelijk overschot ter ruste gelegd. Zijne bloedverwanten en vrienden deden hem ter eere eene marmeren graftombe vervaardigen, die in 1566 bij den beeldenstorm vernield, doch later op last van Carel de Par, abt van die plaats, hersteld is.

Niet alleen hebben zijne broeders en de geleerdste mannen van zijnen eeuw zijne nagedachtenis bezongen, maar zijn naam is ook door de grootste geleerden van lateren tijd verheerlijkt; en zulks te regt; want welke starren er onder onze Latijnsche dichters ook heerlijk prijkten, hij voorzeker overtrof die allen, en gedurende meer dan drie eeuwen is hij als de voortreffelijkste hunner door landgenoot en vreemdeling begroet.

Evenmin als wij het wagen zullen uit te wijden in den lof zijner gedichten, evenmin achten wij het onnoodig hier eene lijst van dezelven te doen volgen. Zijne *Elegiën, Puntdichten, Oden, Dichterlijke Brieven, Lijkzangen, Mengelingen* en *Kusjens* zijn door zijn broeder Hadrianus Marius te Leuven in 1536 voor het eerst uitgegeven. Deze eerste uitgave werd in 1541 te Utrecht herdrukt, en in 1561 door eenen tweeden druk, te Parijs in 12°. verschenen, gevolgd. Ook van deze uitgave zag in 1582 eene herdruk het licht, en na dien tijd is dezelve in verschillende talen uitgegeven. In 1619 heeft Petrus Scriverius te Leiden alle de werken van Janus Secundus, volgens de eerste uitgave en echte handschriften, vermeerderd met zijne reisbeschrijvingen in ongebonden stijl, en de op hem gemaakte lijkzangen, uitgegeven, terwijl de hoogleeraar P. Bosscha in lateren tijd de *Opera Omnia Joannis Nicolaii Secundi,* voorafgegaan door zijne uitmuntende *Dissertatio de Joanne Nicolaio Secundo dequi gente ejus* (Lugd. Bat. 1821. 8°. 2 volum.), het licht deed zien. Vooral waren het de *Basia* of *Kusjens* van Janus Secundus, van welke de achtbare en ernstige Hadrianus Junius getuigde, *dat zij zoo lang in waarde zullen gehouden worden, als de mond der minnenden tot kussen geneigd zal zijn,* (»*Basia* (*Joannis Secundi*) *vivent dum basiis amantium ora patebunt*") die in verschillende talen overgezet, schier ontelbare herdrukken beleefden, en die, ook door Nederlandsche dichters gedeeltelijk overgezet, door Mr. A. W. Engelen vertaald, benevens het oorspronkelijke te Groningen in 1830 zijn uitgegeven, van welken bundel aldaar in 1839 een tweeden druk verscheen.

Als beoefenaar der schilderkunst deed Janus Secundus zich kennen, door een in den jare 1532 vervaardigd portret van den reeds genoemden bisschop van Palermo, welke schilderij hij aan zijnen leermeester van Schoorl te Utrecht zond. In de graveerkunst was hij ook zeer ervaren, en in het stempelsnijden beroemd. Zijne bekwaamheid in deze kunsten is op te maken uit den afdruk eener door hem vervaardigde penningplaat, voorstellende het gelaat zijner beminde Julia, een meisje, waarvan niets anders bekend is dan dat zij tot eene aanzienlijke Mechelsche familie behoorde, de liefde van Janus Secundus met weêrmin beloonde, doch op bevel harer ouders met een ander huwen moest. Secundus stempelde ook een penning ter eere van Karel V, aan wien hij denzelven met een bevallig gedicht aanbood.

De afbeelding van Janus Secundus ziet op verschillende wijzen het licht. Er bestaan hier te lande drie geschilderde portretten van hem; één te 's Gravenhage op het Raadhuis; één te Leiden op de Bibliotheek der hoogeschool en één in de groote gehoorzaal van het Athenaeum te Amsterdam. De hoogleeraar Bosscha plaatste, voor zijn reeds genoemd werk, een portret van Janus Secundus, geheel verschillend van al de bekende, zoo in gelaat als kostuum, hetwelk naar eene oorspronkelijke schilderij van Joan van Schoorl gegraveerd is, doch welks identiteit betwist, en ondanks eene latere verdediging van hetzelve, door genoemden hoogleeraar, tot heden nog betwist wordt.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 726—728, met een zeer slecht portr.; Saxe, *Onom. Lit.* T. III. p. 149; Peerlkamp, *de Poetis. Latin. Neêrl.* p. 36—47; Hoeufft, *Parnas. Latino Belg.* p. 25—28; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. I. bl. 39; *Aanteek.* bl. 95—97, D. IV. bl. 16, 17, *Aant.* bl. 126—135; van der Chijs, *Tijdsch. voor Alg. Munt- en Penningk.* D. I. bl. 307—321; *Algem. Konst. en Letterb.* 1839. D. I. bl. 349, 381; Mr. W J. C. van Hasselt, *Het geslacht der Nicolai en de portrett. van Joannes Secundus*, in de *Gids* 1839, N. IX. *Mengelingen* bl. 356 en volg. met portrett. en de aldaar aangehaalde werken; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Cat. van Portrett.*

JANSZ (J.) vervaardigde niet zeer stichtelijke liedjes in de *Caliope of vermakelijke zanggodin van J. T. Duisburg*, Amst. 1655.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JANZOEN (Jacop) was in 1400 goudsmit te Haarlem en vervaardigde de zilveren schotelen welke door de regering van die stad aan Jacoba van Beijeren werden vereerd, bij gelegenheid van hare komst binnen die stad.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JANZONIUS (A.) schreef een paar versjes in het stamboek van Johanna Koerten.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JANZONIUS (J.) Zie JANSSONIUS (Johannes).

JANZONIUS (S.) schreef:

Van het voortteelen en kinderbaren. 1681. 8°.

Venus plagen, Rott. 1736. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg van Ned. Boek.*

JAPIKS (Gysbert), Zie JACOBSZ (Gysbert).

JAPIN (Jaques of Jean), maakte zich als tooneeldichter bekend door de volgende niet onverdienstelijke vertalingen, die allen op den Amsterdamschen schouwburg vertoond zijn:

De lastigheid der Rijkdommen; blijspel naar het Fransch, Amst. 1739. 8°.

De Woekeraar Edelman; kluchtspel naar het Fransch, Amst. 1740. 8o.

Arlekijn Hulla; kluchtspel naar het Fransch, 1747. 8°.

Zie van der Marck, *Naemr. van Nederd. Tooneelspel.* bl. 70; Witsen Geijsbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.* D. IV. bl. 21; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. b. bl. 121.

JARDIN (Guillaume du) was raad en generaal-meester van de munt onder Filips *de Goede*, graaf van Holland.

Zie van der Chijs, *de Munten van Holland en Zeeland*, bl. 436.

JARDIN (Julian du) of de Gardyn, was een historieschilder, die in het begin der zeventiende eeuw te Amsterdam bloeide en van Keulen overkwam.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JARDIN (Karel du) hoogstwaarschijnlijk een bloedverwant, welligt wel een zoon, van den voorgaande, werd te Amsterdam omstreeks 1635 geboren. Hij genoot het onderwijs van den vermaarden Nicolaas van Berchem, wiens verkiezing hij volgde in het schilderen van landschappen met beelden en dieren. Zich reeds vroeg naar Italië begeven hebbende, behaalde hij veel roem door zijnen arbeid; maar ofschoon hij altijd won, kwam hij ook altijd te kort door zijn ligtzinnig en verkwistend leven. Naar zijn vaderland terugkeerende, vertoefde hij eenigen tijd te Lyon, waar men wil dat hij huwde met eene bemiddelde doch reeds in jaren gevorderde vrouw, in wier logement hij zich diep in schulden gestoken had. Met deze vrouw kwam hij te Amsterdam, doch hij liet haar spoedig zitten, begaf zich op nieuw naar Italië, verbleef eenigen tijd in Rome, trok toen naar Venetië, bragt er eenen geruimen tijd door, en stierf er in 1678. Ofschoon der Hervormde leer toegedaan, werd hij, zoo hoog achtte men zijn talent, op zeer eervolle manier ter aarde besteld, en wel, gelijk verzekerd wordt, op Roomsche manier, in het gewaad van eenen kapucijn.

Volgens den heer Immerzeel bezat du Jardin als schilder, zoo wel in de teekening der figuren als in het koloriet, een geheel oorspronkelijk karakter. Zijne kleuren zijn levendig, zijne piquant door de zon gedaagde gronden, warm van toon, zijne schaduwen helder en in alle zijne kunstwerken is het duidelijk te zien, dat hij de schilderachtige streken, die hij bezocht, met opmerkzaamheid gade geslagen had en ook zijn voordeel met de hooge kunstverdiensten der Italiaansche meesters heeft weten te doen. Hij heeft ook zeer geestig geëtste prentjes geleverd, die meesterstukken genoemd worden.

De in openbare verzamelingen voorkomende stukken van du Jardin zijn:

In het Museum te Parijs:

De Kwakzalver.

De berg Calvarie.

In het Museum Boymans te Rotterdam:

Een Italiaansch landschap.

In het koninklijk Kabinet te 's Hage:

Gezigt van een waterval in Italiën.

Een landschap met een os, zich tegen een paal wrijvende.

In het Museum te Amsterdam:

Portret van K. du Jardin.

Portret van G. Reynst.

De Regenten van het spinhuis.

Een Trompetter te paard.

De Muilezeldrijvers.

De Landman op zijne hoeve.

Zie Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. III. bl. 204; *Notitie der schild. van het kon. Kabin. te 's Hage*, bl. 14; *Cat. der schild. van het Museum Boymans*, bl. 20; Dubourcq, *Beschrijv. der schild. op 's Rijks Museum te Amst.*, bl. 73—76; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstschild.*; *Biograph. univers.*, T. VI. p. 305; de Jonge, *Nederl. en Venet.*, bl. 325.

JARDINS (Martin des). Zie VERHOF (Meerten).

JARGES (Coppen), zoon van Jarges Coppen, burgemeester van Groningen, deelde met zijnen vader het burgemeesterschap en stond met hem aan het hoofd der Schieringers, ten tijde dat deze met de Vetkoopers in bloedige twisten verkeerden. Hij was een oproerig, behendig, stout, moedig en standvastig man, die de steun was van de zijnen. Door verscheidene aanzienlijken des lands bijgestaan, deed hij de Vetkoopers veel afbreuk. In 1413 overweldigde hij het raadhuis, en men zegt dat hij den burgemeester Johan Rengers met eigen hand doorstak en de andere Vetkoopers, die het leven behielden, moesten de stad verlaten. Ook rondom Groningen zette Jarges zijne overwinningen voort, ligtte uit verscheidene kerken de gouden en zilveren kostbaarheden, van welke hij te Kampen arends-guldens liet slaan, die men naderhand Coppens-guldens noemde.

De oorlog tusschen de beide partijen duurde steeds voort. Nu eens overwonnen de Schieringers, dan weder de Vetkoopers. Coppen Jarges, door Keno ten Broecke uit Groningen verdreven, had zich inmiddels te Stavoren gevestigd, en daar was als het ware de hoofdzetel der Schieringers. Eindelijk werd in 1420 een verdrag gesloten, maar niettegenstaande dat ontvlamde het twistvuur met vernieuwde kracht spoedig daarop. Op den 26sten September van laatstgenoemd jaar werd Stavoren door eenen nachtelijken aanval der Vet-

koopers vermeesterd, waarbij Jarges met velen der zijnen sneuvelde. Zijne vrouw heette Oedekyn . . . . ., bij wie hij twee zonen verwekte.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.*, bl. 239—241, 255; Sjoerds, *Friesche Jaarb.*, D. IV. bl. 320—322; Westendorp, *Jaarb. van Gron.*, D. II. bl. 318, 341—346, 350, 374; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, D. I. bl. 526; *Groninger Volks-Alman.*, 1839, bl. 37, 1840, bl. 62, 63; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.*, D. II. St. II. bl. 571—583; van der Chijs, *de Munten van Friesl., Gron. en Drenthe*, bl. 392, 394, 395, 657.

JARGES (Eiso) of, zoo als hij zich teekende, Jarghes, behoorde tot het geslacht van den voorgaande, en was de zoon van Coppens Jarges en Eve Froma. Reeds vroeg deed hij zich als een ijverig voorstander van de zaak der vrijheid en van de Hervormde godsdienst kennen, en hij was, dien ten gevolge, in het begin der Spaansche onlusten genoodzaakt het vaderland voor eenigen tijd te verlaten. Teruggekeerd, werd hij, toen de Ommelanden zich aan het bewind van den Raad van State en der Algemeene Staten onderworpen hadden, naar Brussel afgevaardigd, en hij teekende, als zoodanig de Unie van Brussel in 1577. Hij was in 1578 raad in den Hove van Friesland, en nam vervolgens een groot deel in de twisten welke kort daarop tusschen Groningen en de Ommelanden ontstonden. Later was hij een der voornaamste bewerkers van het toetreden van die der Ommelanden tot de Unie van Utrecht, en hij werd, vanwege zijn gewest, naar de vergadering der bondgenooten gezonden, om dezelve te teekenen. Na dien tijd wordt zijn naam niet meer genoemd. Hij woonde gewoonlijk op Heerema en stierf in 1584 te Oterdum. Hij was gehuwd met Luicke Entens van Mentheda, waarschijnlijk eene zuster van Barthold Entens, vroeger genoemd.

Zie *Charterboek van Friesl.*, D. III. bl. 1221, 1222, 1227; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 527, 528; de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 161, 162.

JARGES (Schelte), bloedverwant van de voorgaanden, was in 1581 bevelhebber van Aduarderzijl, en verdedigde die vesting met roem tegen de Spanjaarden. Bij de derde bestorming bezweek de bezetting en werd met Jarges over de kling gejaagd.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.*, B. XVI. bl. 272, (32); Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.*, D. II. St. VI. bl. 429.

JARGES (Albert), bloedverwant van de voorgaanden, was in 1594 tweede burgemeester van Groningen, toen die vesting door prins Maurits belegerd werd. Bijgestaan door de Jezuïten en het gemeen, hetwelk niets te verliezen had, bewerkte hij een oproer in de stad, waardoor de plannen der aanzienlijken, die tot de overgaaf geneigd waren, vooreerst schipbreuk leden. Jarges, nu tevens tot kolonel der burgerij benoemd, deed, door zijne meermalen aan den dag gelegde onverschrokkenheid, den prins meermalen aan den gelukkigen uitslag zijner pogingen twijfelen. In de verdere geschiedenis van het beleg wordt zijn naam evenwel niet meer genoemd.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XXXI. bl. 808 (25); Hofstede de Groot, *Geschied. der Broederen Kerk te Groningen*, bl. 53; *Gron. Volks-Alman.* 1848, bl. 62; *Geschiedk. Aanteek. omtrent het beleg van Gron.* bl. 13.

JARICH of JARICHUS, door Suffridus Petrus met den naam van heilig vereerd, werd in Friesland tegen het laatst der twaalfde eeuw geboren. Na het voleindigen zijner studiën, werd hij tot priester geordend en benoemd tot abt van Wartna. Eenigen tijd aan het hoofd van dit kerspel gestaan hebbende, trad hij in de Praemonstratenser orde in de abdij Mariëngaarde, en kort daarna werd hij pastoor te Hallum en vervolgens deken van Gryn of Grind. In 1230 koos men hem tot abt van Mariëngaarde, welke waardigheid hij, gedurende tien jaren, met lof bediende, doch bij den naderenden ouderdom nederlegde in het begin des jaars 1240. Kort daarna eene lastgeving van den H. Stoel zullende volbrengen te Jelsum, overleed hij onderweg tusschen Dokkum en Hallum den 22sten Junij van genoemd jaar. Hij werd begraven in de kerk van de abdij aan welks hoofd hij gestaan had.

Jarich was in de letteren zeer ervaren en beoefende met goed gevolg de Latijnsche dichtkunst. Van zijne schriften is niets tot ons gekomen, maar hij liet in handschrift na:

Multa in Genesin commentaria.

Commentarii in Cantica Canticorum.

Zie Suffridus Petrus, *de Script. Fris.* p. 62; Paquot, *Mémoir.* T. II. p. 397, 398.

JARICHS (Wybe), ook Jelkema genoemd, zoon van Jarich Jukkema of Jelkema en Sjouk Wiarda, woonde op het huis Metslawier te Akkrum, en bezat behalve deze nog twee stinsen, een te Hemelum en een te Woudsend. Hij leefde omstreeks 1481 en was, volgens Gabbema, een man van grooten moed, bloedgierig en snakkende naar weêrwraak, gelijk hij in verscheidene voorvallen bewees, door het bespringen van weêrloozen, ombrengen der gewonden in koelen bloede en het bestoken der in rust zittenden. Hij maakte de wegen onveilig en stroopte tot aan de poorten van Leeuwarden. Eens maakte hij zich in het gezigt der stad van veertig koebeesten meester, en dreef ze weg. Zooveel geweld kon niet ongestraft blijven. De Leeuwarders namen de wapenen op en trokken in October van genoemd jaar naar zijnen stins te Akkrum, waar zijn vrouwsbroeder, Homme Lieuwes, het bevel voerde. Na een beleg van zeven dagen gaf de bezetting zich over en de stins werd ten gronde toe geslecht.

Een aanslag op de stad, door Wybe Jarichs uit weerwraak spoedig daarop ondernomen, mislukte. Zijn aanhang, uit Schieringers bestaande, trof met de Leeuwarders een vergelijk. Wybe Jarichs, en eenige der zijnen waren in den gesloten zoen niet begrepen. Hij ging in 1482 met zijne geweldenarijen voort en overrompelde de Heslinga-stins te Poppingawier, die evenwel weldra weder heroverd werd. Geen kans ziende vooreerst eenen gunstigen aanslag op zijne vijanden te kunnen volbrengen, sloot hij in hetzelfde jaar een verbond met den uit Hoorn verdreven schout Willem Klaaszoon en andere Hoeksche bannelingen uit die stad, die zich in Friesland ophielden. Na eenig volk aangenomen te hebben, toog Wybe Jarichs met de zijnen over zee naar de stad, en veroverde dezelve na een bloedig gevecht tegen den Kabeljaauwschen bevelhebber Marten Veelaar, die daarbij omkwam. De fortuin was evenwel Jarichs niet lang gunstig, want weldra werd de stad door den stadhouder Lalaing hernomen, en Jarichs te Egmond op den Hoef in hechtenis gezet. Hij verkreeg voor duizend goudguldens zijne vrijheid, nam vervolgens als hoofd der Schieringers nog eenige jaren deel aan de bloedige onlusten die Friesland teisterden, en werd op het laatst van 1497 te Grouw op het kerkhof door de Leeuwarders doodgeslagen.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* bl. 365, 366; Gabbema, *Hist. van Friesl.* bl. 98—100, 119, 120, 134, 135, 202; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. III. bl. 243—246, 459; *Jancko Douwama's Geschriften, Inleid.* bl. 40.

JARICHS (Sybe) was waarschijnlijk een Groninger, die in de eerste helft der zestiende eeuw leefde. In de *Analecta medii aevi* van Brouerius van Nidek komt, bl. 435 tot 470, van hem voor eene niet geheel onbelangrijke

Corte Chronyck uyt vele Chronycken te samen met groote neersticheyt ende arbeyt gebracht, tracteerende van de hercomste der Vreesen, ende oer Vryheyt.

Deze kronijk eindigt met 1535.

Zie de Wind, *Bibl. der Ned. Geschiedschr.* D. I. bl 135; 136; van Leeuwen, *Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.* bl 364.

JARICHS VAN DER LEY (Jan Henrich). Zie LEY (Jan Henrich Jarichs van der).

JARRIGIUS (Petrus) of Pierre Jarrige, in Frankrijk geboren, behoorde vroeger tot het Collegie der Jezuïten te Rochelle, doch was tot de Hervormde kerk overgegaan en had in Nederland de wijk genomen. Hij schijnt zich te Leiden te hebben nedergezet, en verkreeg in 1649 van curatoren der hoogeschool aldaar verlof, om, bij voorraad en op eene proeve, tweemalen in de week, openbare lessen over de welsprekendheid te houden. Volgens den titel van het hieronder genoemde geschrift was hij ook predikant, maar hij komt als zoodanig niet op de lijst der Waalsche Gemeente te Leiden voor, tenzij hij dezelfde is met Pierre Cordier, die van 's Hertogenbosch in 1643 beroepen, tot aan zijnen dood, die in 1652 voorviel, leeraar bij die gemeente was. Het bedoelde geschrift is getiteld:

Verklaringe van den Heer Pieter Jarrige, voor dezen Jesuyt van de vierde belofte, en Prediker, uytgesprooken in de Fransche kercke tot Leyden, den 25 Maart 1648. *Ende nu in Nederduyts vertaelt door J. V. S.* Leid. 1648.

Zie Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogeschool.* D. II. *Toev. en Bijl.*, bl. 270; Tiele, *Bibl. van Pamfflett.* bl. 406; *Naamlijst van de Pred. der Walsche Gem. te Leiden,* achter de *Orde der feest- en lijdensteksten ald.* bl. 138.

JARRY (NICOLAS) was een kaperkapitein te Nantes geboren, die zich, door zijne meermalen betoonde onverschrokkenheid, eenen naam verwierf in den oorlog van onzen staat tegen Engeland, in 1782 en 1783. Ter belooning van de door hem, als luitenant, betoonde dapperheid, was hem het bevel over het schip *de Vlissinger* opgedragen. Den 9den April 1782 liep hij voor het eerst met hetzelve uit, en keerde, na ruim eene maand in zee geweest te zijn, terug, hebbende gedurende dien tijd niet minder dan elf prijzen gemaakt. Verschillende vijandelijke koopvaarders werden vervolgens nog door hem vermeesterd, en het was alleen aan zijne beradenheid en de snelheid van zijnen bodem te danken, dat hij dikwijls aan de vervolgingen des vijands ontsnapte. In de herfst van genoemd jaar wederom uitgegaan, veroverde hij den 14den October eene Engelsche barkentijn, en bragt die behouden te Cherburg binnen. Hij liep vervolgens de baai van Torbay in, vermeesterde eenen anderen koopvaarder in het gezigt van twee aldaar liggende oorlogschepen, zeilde onverschrokken met zijnen buit door een vijandelijk eskader van twaalf oorlogschepen, stevende, nadat hem die koopvaarder door een koningsfregat ontnomen was, op nieuw naar de Engelsche kust, viel op twee sloepen aan, die het op strand zetten, bragt de geheele kust in rep en roer, en veroverde eene brik, die hij te Havre binnen bragt.

In Januarij 1783 andermaal uitgeloopen, veroverde Jarry vijf prijzen, waarvan vier door hem opgezonden werden en in behouden haven kwamen, doch de vijfde geraakte vast op de kust. Zich veel moeite gevende het schip te redden, ontdekt hem een koningskotter, die hem achterhaalt en met wien hij in een hevig gevecht geraakt. Reeds neigde de overwinning, na eenen hardnekkigen strijd, naar de zijde van den vijand, toen bovendien een Engelsch fregat tot bijstand van den kotter kwam opdagen. Nu begreep Jarry dat het, wilde hij zijn volk niet aan eenen gewissen dood blootstellen, tijd was de vlag te strijken. Reeds was het teeken van overgave gedaan, toen de kotter nog eene laag met schroot gaf, waarbij Jarry eene wonde kreeg, die, na twee smartelijke dagen, een einde aan zijn leven maakte.

Meer dan vijftig prijzen had Jarry op den vijand veroverd en altijd blijken van onverschrokken dapperheid gegeven. Diep betreurd werd hij door zijne reeders en manschappen. De eersten gaven hem van hunne hoogachting een bewijs, door aan hem eenen eeresabel, versierd met het wapen der stad Vlissingen, te schenken. Zijne afbeelding ziet het licht. De dichter Bellamy vereeuwigde, in zijne *Vaderlandsche Zangen*, den man, die voor zijne stadgenooten zoo dikwerf het leven gewaagd had.

Zie *Verv. op de Vaderl. Hist. van Wagenaar*, D. IV. bl. 347, 348, D. VI. 138—140; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. I. bl. 157—160, door ons hier gevolgd; Muller, *Cat. van Portr.*

JAS (FRANÇOIS) was te Amsterdam, heelmeester der stad, van het gerecht en van het Kweekschool voor de Zeevaart, alsmede examinateur bij de Oost-Indische Compagnie. Niet alleen als zoodanig, maar ook door het schrijven van de na te noemen werken, verwierf hij zich een grooten naam in zijn vak:

Verhandeling over de uitwendige hulpmiddelen, die, van de vroegste tijden af, ter genezing en voorkoming der breuken zijn in het werk gesteld. Bekroond met den prijs van het Legaat van J. Monnikhoff en, behalve in het tweede deel van deszelfs *Verhandelingen*, uitgegeven te Amst. 1798. 8o.

Verzameling van Waarnemingen, getrokken uit de werken der beste oorspronglijk Nederlandsche Heelkundigen, betreffende de Aangezichts- en Halswonden. Met zilver bekroond door het Genootschap ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam, en in deszelfs *Verhandelingen*, (1799. D. V. bl. 60) opgenomen.

Waarneming eener buitengewone opstopping der pis, en aftapping derzelve, in eene niet zwangere vrouw, met eene daaruit afgeleide bedenking, betrekkelijk het buikwater. In dezelfde *Verhandel.* (1802. D. VII. bl. 197) opgenomen.

Jas was lid van het Genootschap ter bevordering der heelkunde te Amsterdam, en van het Genootschap der beschouwende en werkdadige Wiskunde te Leiden.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* D. IX. bl. 90; *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb.* D. IV. bl. 138, D. VIII. bl. 90, D. IX. bl. 70; Holtrop, *Bibl Medico-Chirurg.* p. 163.

JASSAUD (PIERRE). Zie JAUSSAND (PIERRE).

JAUREGUI (JAN), in Biscaye geboren, was kantoorbediende bij den koopman Gaspard d'Anastro, door wien hij zich liet overhalen om den prins van Oranje te vermoorden. Genoemde d'Anastro was, door tusschenkomst van zekeren Johan d'Isuncha, namens Filips II, koning van Spanje, eene som van tachtig duizend dukaten aangeboden, indien hij den prins het leven benam. d'Anastro daartoe geen moed bezittende en toch vlammende op buit, zag naar een ander om, ten einde het gruwelstuk te volvoeren. Hij vond dien in Jauregui, die op geld gesteld en een ijvrig Roomschgezinde was. Zondag den 18den Maart 1582 was bestemd ter uitvoering van den aanslag. Na de middag-godsdienst had de prins in de groote zaal der voormalige citadel met een talrijk gezelschap het middagmaal gebruikt, en na den afloop daarvan wilde hij met de Fransche edellieden zich in zijne kamer begeven, om hun een tapijtwerk te toonen. Bij het uitgaan der eetzaal naderde hem Jauregui, die, den schijn aannemende als of hij den prins een verzoekschrift wilde overhandigen, een pistool op hem loste, waarvan de kogel onder het regteroor drong, door het verhemelte ging en onder het linker oor weder uitkwam. De wond was zeker doodelijk geweest, zoo de hitte van den kogel en het vuur van het kruid de keelader, die geraakt was, niet oogenblikkelijk had toegeschroeid. Na 'sprinsen herstelling verklaarde deze meermalen dat hij bij het ontvangen van het schot door zijne bedwelming zich verbeeldde, dat een gedeelte van het gebouw ingestort en hem op het hoofd was gevallen.

Op het oogenblik van den aanslag waren eenigen van 's prinsen bedienden toegeschoten, die in onbezonnen ijver den moordenaar met verscheidene steken afmaakten. Zijn ligchaam, door graaf Maurits onderzocht, werd op een houten stellaadje op de markt ten toon gesteld en weldra herkend. Even als Antonio de Venero, die mede bij d'Anastro als boekhouder werkzaam was, en pater Anthonis Timmermans, die beiden van Jauregui's plannen afwisten, werd ook hij gevierendeeld. De hoofden en vierde deelen der drie misdadigers werden op de bolwerken des kasteels gesteld, en eerst ten jare 1586 door de Jezuïten als relikiën met groote eerbewijzen afgenomen. d'Anastro had zich voor het volbrengen van den moordaanslag uit de voeten gemaakt.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XVII. bl. 15—17; van Meteren, *Ned. Hist* D. IV. bl. 17—19; (de Beaufort) *Lev. van Willem I*, D. III bl. 515—524; Nijhoff, *Bijdr.* D. VI. bl. 46—50 benevens alle Nederlandsche geschiedschrijvers.

JAUSSAND (PIERRE), wiens naam ook Jaussaud en Jassieu gespeld wordt, werd den 29sten September 1696 tot extra-ordinair ingenieur en den 1sten December 1702 tot ingenieur aangesteld.

Onder de leiding van den grooten vestingbouwkundige Menno van Coehoorn, verrigtte hij veel ten dienste van het land. In 1700 was hij belast met het opzigt over de werken te Groningen en daarna te Nijmegen. In 1710 bevorderd zijnde tot directeur der approches, bestuurde hij, met den ingenieur Hendrik van den Bossche, de belegering van Aire in dat jaar.

In 1714 werd hij directeur der fortificatiën.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 507 en noot, uit medegedeelde berigten aangevuld.

JEANNIN of Jennin was een Fransch kapitein, die aan het hoofd van 150 man, Fransche Hervormden, in het voorjaar van 1568 den prins van Oranje was te hulp gekomen. In 1570 treffen wij hem te Dillenburg bij graaf Jan van Nassau aan. In 1572 lag hij met zijne soldaten te Vlissingen, doch kwam met veertig der zijnen, op verzoek van die van Veere, den 3den Mei aldaar aan, werd door de burgers goed ontvangen en in de kerk gehuisvest, waarin hem de baljuw Hieronymus de Rollé deed opsluiten. Terwijl deze naar Middelburg zond om hulp, vroegen dit de inwoners bij die van Vlissingen; de Rijk kwam terstond te Veere, versloeg de inmiddels van Middelburg gekomen hulp, verloste Jeannin en deed den baljuw trouw zweren aan den

prins van Oranje als 's konings stadhouder. Het verder levenslot van Jeannin is niet bekend. Waarschijnlijk was hij de broeder van den beroemden staatsman Pierre Jeannin.

Zie 's Gravezande, *tweede Eeuwged. der Middelb. Vrijheid*, bl. 195—196; Groen van Prinsterer, *Archiv*. T. III. p. 227, 228, 231, 248.

JELGERHUIS (PIER) was een aanzienlijk inwoner van Leeuwarden, ten jare 1567. Zijn naam staat in de geschiedenis van die stad met een zwarten kool aangeteekend, wegens zijne spaanschgezindheid. Hij was het, en de syndicus Matthijs Rommarts, door wier heimelijke hulp de graaf van Aremberg de zaken in Friesland zoodanig kon regelen, dat de geheele provincie weldra door hem beheerscht werd. Beiden moesten dan ook het ongenoegen van het volk ondervinden. Jelgerhuis werd door het gemeen op de straat aangevallen, en zou het voorzeker met den dood hebben moeten bekoopen, indien hij niet bij tijds gevlugt was.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.*, bl. 741; Gabbema, *Verhaal van Leeuwarden*, bl. 492; Eekhoff, *Geschiedk. Beschrijv. van Leeuw.*, D. I. bl. 184.

JELGERHUIS (RIENK) werd den 13den April 1729 bij Leeuwarden geboren, en overleed te Amsterdam, waar hij op het laatst van zijn leven verblijf hield, den 17den April 1806. Levensbijzonderheden zijn er niet vele van hem te melden. Onbekend is het ook waar hij als kunstenaar zijne opleiding kreeg. De gaaf bezittende een welgelijkend portret in zeer korten tijd te maken, had hij daarmede veel te doen, doch was genoodzaakt om gedurende een groot gedeelte zijns levens, van de eene plaats naar de andere te reizen, ter uitoefening van deze zijne kunst. Hij teekende zijne portretten met craijon, hetwelk in dien tijd veel in praktijk was. Dit deed hij goed en vaardig. Volgens zijne nagelatene aanteekeningen, bedraagt het getal der door hem geportretteerde personen niet minder dan 7763. Bij zooveel arbeid bleef hem nog tijd over om geregeld te spijzigen en eene avondwandeling te maken. Om zijn talrijk gezin te onderhouden, was echter zijne kunst niet voldoende, maar zijn ijver maakte hem op het verkrijgen van nieuwe middelen van bestaan bedacht. Nog te Leeuwarden wonende, rigtte hij aldaar eene fabriek van rood katoenengaren op, die echter, geene aanmoediging vindende, te niet ging. Tijdens zijn verblijf in laatstgenoemde stad beantwoordde hij eene prijsvraag *over de verbeteringen omtrent vaten, fornuizen enz. ter heetmaking of koking van vochten in onderscheidene trafijken*, die door het Bataafsch genootschap te Rotterdam was uitgeschreven. Zijne verhandeling werd met goud bekroond en in het 2de deel der werken van genoemd genootschap opgenomen.

Bijzonder legde zich Jelgerhuis ook op de wis- en doorzigtkunde toe, en was daarin zeer ervaren. Toen C. Philips zijn werk getiteld: *Uitvoerig onderwijs in de Perspectiva* (Amst. 1765) had uitgegeven, gaf hij daartegen een stukje uit, getiteld: *Aanmerkingen op de Perspectiva van Caspar Philips Jz.* (Leeuw. 1769. 4°.). Groote genegenheid had Jelgerhuis ook voor de graveer- en etskunst. In 1765 etste hij reeds twaalf onderscheiden *Wintertooneelen*, voor den tweeden druk (in *de Honigbije*) van Alvaarsma's dichtstuk, *de Winter* getiteld. Er bestaan verscheidene portretten door hem gegraveerd. Hij schilderde ook met olieverw, en er zijn stukken van hem voorhanden, die niet onverdienstelijk zijn. Ongemeen natuurlijk kon hij onderscheidene voorwerpen, als violen en andere muzijkinstrumenten, schilderen, zoodat zij uitgesneden en aan den wand gehangen zijnde, op eene zeer bedriegelijke wijze de wezenlijkheid voorstelden. Zag hij soms in eene herberg, alwaar hij, reizende, zijn verblijf hield, eenen ledigen spijker in den witten muur, dan teekende hij met craijon dikwijls een sleutel of eenig ander voorwerp, dat men dikwijls noodig had, daaraan, en lachtte, wanneer men, door zijne kunst misleid, hetzelve er van wilde afnemen.

Jelgerhuis was een man van veel talent en bezat vele kundigheden en groote belezenheid. Bij voorkeur las hij in wijsgeerige werken, en wanneer hem daartoe de tijd ontbrak, dan wist hij dien te vinden, door, zelfs in den winter, eenige uren vroeger dan anderen op te staan. In het laatst van zijn leven een bril behoevende, vond hij een dubbelde bril uit, door welks bovenglazen hij het model zag en door de ondersten zijn werk wanneer hij portretteerde. Zijne afbeelding, hem vertoonende met dien bril, schilderde en graveerde hij zelf. De dichter A. Jeltema maakte daarop het volgende bijschrift:

Hier ziet gij 't beeld, maar geenszins 't spits vernuft
Van Jelgerhuis, die onvermoeid, bij trappen,
Beklimt een reeks van nutte wetenschappen,
En nimmer wordt door zwarigheên verbluft;
Die 't ijvervuur zoo vaak in anderen verdooven,
Maar streeft die langs den weg van taai geduld te boven.

Jelgerhuis muntte uit door een braaf leven. De namen zijner beide vrouwen zijn ons niet bekend. Zijn zoon volgt.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1806, D. I. bl. 355—359; van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. schilderk.*, D. II. bl. 204—210, *Aanhangs.*, bl. 179; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Eekhoff, *het leven van Eise Eisinga*, bl. 5; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JELGERHUIS (JOHANNES RIENKSZ.), geboren te Leeuwarden den 24sten September 1770, ontving van zijnen vader het eerste onderrigt in het teekenen, maar later geregeld onderwijs, ook in het schilderen, gedurende eenige jaren van den bekwamen P. Barbiers, Bz. Hij zette zich te Amsterdam neder, waar hij op twee verschillende wijzen zich beroemd maakte, namelijk als tooneelspeler en schilder. De eerste kunst schijnt zijn hoofdvak geweest te zijn. Na eerst te Delft en te Rotterdam op een liefhebberijtooneel gespeeld te hebben, werd hij aan het Amsterdamsche tooneel de opvolger van den vermaarden Ward Bingley, in het treurspel. In 1805 vervulde hij reeds de rol van Hercules, in het treurspel: *Hercules en Dejanira*, door Katharina Lescailje uit het Fransch vertaald. Nooit bedierf hij eene rol, al speelde hij ook niet alle rollen in de grootste volkomenheid. In sommige rollen schitterde hij als eene ster van de eerste grootte: als Mathan, in: *Athalia*, als Zepir, in: *Mahomet*, en als Simeon, in: *Omasis*. Nadat hij de laatstgemelde rol voor het eerst vervuld had, voegde Andries Snoek iemand, die hem wegens de uitvoering van den *Omasis* prijzen wilde, met geestdrift toe: niet mij, maar Jelgerhuis moet gij uwen lof toebrengen; hij alleen heeft uitgeblonken. Zoo iemand dan was hij vertrouwd bekend met de diepste geheimen der kunst en de nabootsing van alle hartstogten en aandoeningen van gemoed en geest, en wist die niet alleen getrouw en naar elk karakter gewijzigd voor te stellen, maar hij toonde ook dat praktijk en theorie bij hem hand aan hand gingen, door zijn werk:

Theoretische lessen over de Gesticulatie en Mimiek, gegeven aan de kweekelingen van het fonds ter opleiding en onderrigting van Tooneel-kunstenaars aan den Stads Schouwburg te Amsterdum. Met platen, geteekend door den Auteur, Amst. 1827. breed 4°.

Op den 3den Maart 1831 vierde Jelgerhuis zijne vijf en twintigjarige dienst als acteur aan den Amsterdamschen schouwburg, met eene voorstelling van Voltaire's treurspel, het *Weeskind van China*, waarin hij de rol van den Mandarin vervulde, en na hetzelve *de Husaar van Felsheim*, een blijspel, waarin hij den grooten Frederik voorstelde. Veelvuldig waren de blijken van achting, die men den grijzen kunstenaar bij die gelegenheid toebragt. Hij vervaardigde om dezen tijd zijn afbeeldsel in steendruk, naar een door hem vroeger gemaakt portret in olieverw. Als schilder had Jelgerhuis mede groote verdiensten. Hij beoefende niet alleen zijns meesters vak, maar schilderde ook binnenhuisjes en portretten, en voornamelijk gezigten in kerken, die hij helder en zonachtig wist voor te stellen. Op 's Rijks Museum te Amsterdam was een *gezigt op de oude kerk te Delft, een burger buurtje te Delft* en een *gezigt op de Leidsche poort te Amsterdam, uit eene der kleedkamers van den schouwburg te zien.*

Jelgerhuis beoefende ook de graveer- en etskunst. Proeven van hem in de laatste kunst zijn:

Afbeelding van de Neude binnen Utrecht, zoo als dezelve zich vertoonde bij de verlating, 's nachts tusschen XV en XVI *September* 1787.

Afbeelding van de Aankomst der Fransche troepen binnen Delft, ingehaald door de leden der Municipaliteit, op den 22 *Januarij* 1795; *opgedragen aan de Burgerij dezer Stad en derzelver Representanten, door hunnen Medeburger J. Jelgerhuis Rz.*

Afbeelding der vreugde-bedrijven bij het planten der vrijheidsboom binnen Delft.

Omstreeks 1810 gaf hij nog te Amsterdam in het licht : *Tooneelcostumes van den Koninklijken Hollandschen Schouwburg te Amsterdam. Geteekend en in het koper geëtst,* door hem als *Acteur van bovengenoemd Tooneel,* bestaande in 12 gekleurde platen in 4°., waarin hij zelf als Rhamnes is afgebeeld.

Twee jaren voor zijnen dood overviel Jelgerhuis eene beroerte, die hem tot verder arbeiden ongeschikt maakte, en aan wier gevolgen hij te Amsterdam den 6den October 1836 overleed. Zijn afsterven was een groot en dubbel verlies voor de kunsten, maar nog grooter voor zijne bloedverwanten, die in hem eenen zorgenden vader verloren, en voor zijne vrienden, die hem om zijne vlijt, kennis, bescheidenheid, nederigheid en een onbesproken levenswandel vereerden en beminden.

Op het stads kerkhof te Haarlem werd, volgens zijn verlangen, zijn lijk ter ruste gelegd en een eenvoudige lijksteen, met zijn naam er op, dekt zijne rustplaats. Hij was tweemaal gehuwd. De namen zijner vrouwen worden echter niet vermeld. Bij de eerste verwekte hij vijf kinderen en bij de tweede één. Onder de eersten bevond zich slechts één zoon, welk kind, door zijne ongemeene vlugheid en vaardigheid, ook in het teekenen, den aanleg had, om eenmaal als schilder uit te munten, doch in den ouderdom van elf jaren overleed.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. schilderk.,* D. III. bl. 156—158, *Aanhangs.,* bl. 55, 56; *Algem. Konst- en Letterb.* 1805, D. II. bl. 175, 1831, D. I. bl. 174, 175, 1836, D. II. bl. 241, 242; van Halmael, *Bijdr. tot de geschied. van het Tooneel,* bl. 68, 69; *Aanwijzing der schild. op 's Rijks Museum te Amst.,* bl. 34; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; van Leeuwen, *Cat. der Prov. Bibl. van Friesl,* bl. 257.

JELGERS (Hessel) was in 1479 grietman van Leeuwarderadeel. In 1481 had hij deel genomen aan den mislukten aanslag op Leeuwarden, door de Schieringers, onder bevel van Wybe Jarichs Jelkama, ondernomen, waarvan wij op het artikel van den laatstgenoemde hebben melding gemaakt.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.,* bl. 19.

JELGERSMA (Lieuwe) was van 1549 tot 1574 grietman van Achtkarspelen, en deed als zoodanig, namens zijne grietenij, in 1555 den eed van hulde en trouw aan Filips II bij den afstand van diens vader. Na 1574 was hij, de Spaansche zijde houdende, voortvlugtig, en werd dien ten gevolge door het hof in 1580 ingedaagd om in de kanselarij te Leeuwarden te verschijnen, ten einde zich te zuiveren, op straffe van verbanning en verbeurdverklaring van goederen. Hij schijnt niet verschenen te zijn, maar als balling het volgende jaar te Groningen gestorven en aldaar in de Minderbroeders-kerk begraven te zijn. Hij woonde als grietman te Augustinusga en was gehuwd met N. Jensma, die in Friesland overleed. Hun zoon volgt.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.,* bl. 106, 107, door ons hier gevolgd.

JELGERSMA (Hector), zoon van den voorgaande, werd te Augustinusga geboren, en schijnt tusschen 1574 en 1580 in de plaats zijns vaders het grietmans-ambt bekleed te hebben. Met dezen was hij vervolgens voortvlugtig. Van zijne jeugd af zorgvuldig opgevoed en onderwezen, werd hij reeds als jongeling naar Leuven gezonden, waar hij zich met ijver op de mathematische en sterrekundige wetenschappen toelegde en groote vorderingen daarin maakte, zoodat hij bij vele aanzienlijke mannen, en vooral bij Viglius van Aytta, die een bloedverwant van hem was, in groote achting stond. Hij hield zich buitenslands met zijne geliefkoosde studiën bezig, tijdens hij met zijn vader het vaderland verlaten had. Zijn verder lot is niet bekend.

Zie Suffridus Petrus, *de Scriptorib. Frisiae* p. 480; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 107, door ons hier gevolgd.

JELGERSMA (Taco Hajo), waarschijnlijk een afstammeling van de voorgaanden, werd te Harlingen den 24sten October 1702 geboren en genoot het onderwijs in de schilderkunst bij zijnen landgenoot W. Vitringa. Aanvankelijk legde hij zich op het teekenen van schepen en zeegezigten toe, en maakte daarin goede vorderingen. Naderhand legde hij zich, ter verbetering van zijn bestaan, op het portretschilderen toe, en vestigde zich te Haarlem, waar hij in hoogen ouderdom den 18den Maart 1795 ongehuwd overleed, en om zijnen zedigen wandel en zachtaardigen inborst door allen betreurd werd. Zijne afbeelding, door hem zelven geschilderd, ziet het licht.

Jelgersma was een kundig en belezen man, die voornamelijk in het vervaardigen van portretten, zoo geschilderd als geteekend, uitmuntte. Onder anderen schilderde hij verscheidene regenten van liefdadige gestichten te Haarlem, en teekende vele portretten van zijne kunstbroeders naar schilderij of naar het leven. Onder zijne teekeningen van zee- en stroomgezigten met schepen of schuiten, veelal met bruinen inkt gewasschen, zijn er die inderdaad fraai zijn te noemen, als zijnde goed geteekend en natuurlijk behandeld. Hij was de leermeester van Cornelis van Noorde, dien hij later met G. W. van Oosten de Bruyn en anderen onder zijne hem hoogachtende vrienden mogt tellen.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vad. Schilderk.* D. II. bl. 117—119; Koning, *Tafereel der stad Haarl.* D. IV. bl. 196, 197; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Catal. van Portretten.*

JELGERSMA (Wiltetus Bernardus) werd omstreeks het jaar 1756 geboren, en was waarschijnlijk een bloedverwant van de voorgaanden. Hij verwierf zich den graad van doctor in de wijsbegeerte en meester in de vrije kunsten, en werd na zijne bevordering tot proponent beroepen te Weidum, van waar hij vervolgens naar Boxum en Blessum vertrok. Hij was lid van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem en in 1796 Secretaris der Friesche representanten. Hij overleed als zoodanig te Amsterdam den 22sten Februarij van genoemd jaar, nalatende zijne weduwe Maria à Meinsma en twee zonen.

Als godgeleerde en oordeelkundig schrijver maakte hij zich door de volgende verhandelingen bekend:

Verhandeling, in welke het onderzoek der Heilige Schrift den Christenen, zoo voor zich zelven, als met hunne huisgenooten, aangeprezen en tevens aangetoond wordt, hoe hetzelve, op de meest mogelijke wijze, tot regt verstand en troostvolle bevestiging der waarheid kan worden in het werk gesteld.

In 1789 met goud bekroond door het Haagsche Genootschap ter verdediging van de Christelijke Godsdienst, en in dat jaar onder deszelfs *Verhandelingen* uitgegeven.

Verhandeling over de vraag: Hoe zal men den Grondregel der Protestanten, dat ieder Christen, zijnes verstands magtig, geregtigd en naar zijne bekwaamheid, verpligt is, om in zaken van den Godsdienst voor zig zelven te oordeelen, duidelijkst verklaren, en deszelfs aannemelijkheid ten bondigste bewijzen?

Deze verhandeling werd bij Teyler's Godgeleerd Genootschap in 1790 met zilver bekroond en in het 11de deel van deszelfs *Verhandelingen* opgenomen.

Verhandeling over de vraag: Zijn er goede gronden om Gode Hartstogten (of aandoeningen) toe te schrijven? zoo ja; is het dan mogelijk de werking dier Hartstogten of Aandoeningen in dier voege te verklaren, dat deze werking geen invloed hebbe op Gods Gelukzaligheid?

Met goud bekroond door Teyler's Godgeleerd Genootschap in 1794 en in het 14de deel van deszelfs *Verhandelingen* opgenomen.

Verhandeling over de vraag: Welken invloed heeft de naarstigheid, zoo op den voorspoed en het waar geluk van ieder mensch in het bijzonder, als op het welzijn der Maatschappij in 't algemeen? En welke zijn de meest geschikte middelen, om dezen pligt, door lieden van allerlei rang, meer en meer te doen betrachten?

In 1795 met goud bekroond door de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen en in het 4de deel van deszelfs *Verhandelingen* uitgegeven.

Zie *Boekz. der gel. Wereld,* 1796 a bl. 326; *Algem. Konst- en Letterb.* (1788) D. I. bl. 180 (1790), D. IV. bl. 116, 155; *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb.* (1794), D. II. bl. 106 (1795), D. III. bl. 179 (1795), D. IV. bl. 75 (1796) D. V. bl. 75; *Gedenkschr. der Maatsch. tot Nut van 't Algem.* 1809—1834, bl. 274; Royaards, *het Haagsche Gen. geschiedk. geschetst,* bl. 140; de Jong, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 635.

JELKEMA (Wybe Jarichs). Zie JARICHS (Wybe).

JELLEMA (Johannes), geboren te Midlum, nam, na zijn bevordering tot proponent, eenigen tijd de dienst waar te Haarlem, en werd in 1737 predikant te Makkinga. Als beoefe-

naar der Latijnsche dichtkunst deed hij zich kennen onder anderen door een grafschrift op Tiberius Arnoldi, predikant te Dordrecht.

Zie Engelsma, *Volglijst van Predik. in de Classis van Zevenwouden*, bl. 245; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 319, 320.

JELLEN (M.) schreef:
Rekenkundige Bijzonderheden, Amst. 1779. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*

JELLES (FOPPE). Zie GELLIUS (FOPPO).

JELLES (JARIG) schreef:
Belijdenisse des algemeenen en christelijken Geloofs, vervattet in een brief aan N. N. Amst. 1684. 12°.

Zie Muller, *Cat. van Godgel. Werk. Suppl.* bl. 82.

JELLINGA (LIEUWE). Zie over hem het artikel van Wopke Baukes Juwsma.

JELTEMA (ANNE), in 1727 geboren te Oudega in Friesland, was te Leeuwarden knecht op de drukkerij van den beroemden J. A. de Chalmot, en sedert 1767 zelf boekdrukker aldaar. Hij had de gave van bij velerlei gelegenheden en voor iedereen verzen te maken, welke veel bijval vonden, waarom hij in 1779 een eerste en in 1789 een tweede stukje zijner *Mengeldichten* uitgaf (Leeuw. 8°.), waarvan in het jaar van zijn overlijden, 1803, een tweede druk verscheen (ald. 8°.), terwijl daarvan later, in 1825, een derde druk is uitgegeven, bezorgd door J. van Leeuwen (ald. 8°.). Ook gaf hij in *het Vermaak der Slagterij*, waarvan de 4de druk te Leeuwarden, 1823, in 8°. het licht zag, eene proeve van den plat Leeuwarder tongval. Het ontbrak hem niet aan geest, en zijne, soms vrij platte, aardigheden werden zeer gezocht.

Zie *Cat. van de Bibl. van Mr. Robidé van der Aa*, (1851) bl. 139; *Cat. van de Bibl. van Jan Schouten* (1853) bl. 126; *Letterk. Nalatensch. van J. van Leeuwen* (1857) bl. 68; van Leeuwen, *Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.* bl. 257, uit medegedeelde berigten aangevuld.

JEMANS (DIRK), boekhandelaar te Amsterdam, schreef en gaf uit:
Het Leven der Hedendaagsche Aanspreekers, of de Caesars op hun troon, klugtspel, Amst. 1735, 8°. vermeerderd herdr. ald. 1738, 8°.
Achillis, of de Spreek-An op zijn Praatstoel, pleitende van zijn Hoog-Illustre Bediening. Gedrukt in 't Vergaarhuis der Spreek-Annen, z. pl. en j. 8°.
De verliefde Maagd, en bedrooge Grijsaard, blijspel, Amst. 1735. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 120.

JENAAR (A.) schreef:
Vaarwel op het afscheid van D°. van Asperen, Middelb. 1631. 4°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III.

JENIVELLI (FREDERIK). Zie GIANIBELLI (FREDERICO).

JENLIS (DE). Zie GENLIS (DE).

JENS (PETRUS) was welligt de vader van Johannes Jensius die volgt, en als dat zoo is dan was hij geneesheer, waarschijnlijk te Leiden. Hij werd geboren in 1643, leefde nog in 1719 en schreef:
Enchiridion philosophicum, sive Aphorismi quibus Philosophiae Renat. Descartes idea proponitur, Lugd. Bat. 1690. 8°.
Examen Philosophicum VI *Defin.* P. I. *Ethicae Spinosae*, Dordr. 1697. 4°.
Er komt van zekeren P. Jens ook voor:
De klagende Mavors- of twist tusschen de Oorlogs God en Vree Goddin, 's Hage 1697.

Zie Ferwerda, *Cat. Univ.* D. I. St. III. bl. 90; *Cat. libr. Bibl. Universit. Lugd. Batav.* p. 177.

JENS (JOHANNES) of Jensius, werd in 1671 te 's Hage geboren. Zijn vader was geneesheer, woonde welligt in laatstgemelde plaats en was misschien de in het voorgaande artikel genoemde Petrus Jens. Aan de Leidsche Hoogeschool legde hij zich op de regtsgeleerdheid, geschiedenis, letter- en oudheidkunde toe, en naauwelijks achttien jaren oud, ontving hij van curatoren een gouden medaille, voor de openlijke voordragt van een *Poëma* op de voorgevallene omkeering van zaken in Engeland, hetwelk naderhand het licht zag. De roem, dien hij zich toen reeds verworven had, bewoog curatoren der Illustre school te Dordrecht hem in 1694 tot conrector aan te stellen, welke betrekking hij op den tweeden kersdag van dat jaar met eene redevoering in dichtmaat aanvaardde. In 1697 vertrok hij als praeceptor naar 's Gravenhage, doch keerde van daar in 1700 naar Dordrecht terug, toen hem het rectoraat aldaar met den door hem bedongen eeretitel van hoogleeraar der Grieksche en Latijnsche oudheden werd opgedragen. Als zoodanig voldeed hij volkomen aan de verwachting. De reeds vervallen school rigtte hij wederom op, en van heinde en ver kwamen er leerlingen. Als hoogleeraar hield hij openbare lessen over de oudheid- en tijdrekenkunde, en sprak van tijd tot tijd latijnsche redevoeringen uit, die, meestal in dichtmaat en van godsdienstigen aard, onder de levendigste toejuiching werden aangehoord. Als rector bestuurde hij de school met wijsheid en regtvaardigheid, verbeterde de leerwijze, voerde andere schoolboeken in en vervaardigde zelfs voor de hoogere klassen een uittreksel van Livius. Hij was, in stede van een gestreng tuchtmeester, de vaderlijke vriend van zijne leerlingen, waarvan er later een groot aantal tot de beroemdste mannen van ons vaderland behoorde. Een groote ramp was het voor de school, toen Jensius in 1715 zijn ontslag verzocht, om te 's Hage in stilte te gaan leven en zijne studiën voort te zetten. Nadat hij zich in laatstgenoemde plaats had nedergezet, werd hij beroepen als hoogleeraar in de letteren en rector der Erasmiaansche school te Rotterdam, welke waardigheid hij in Maart 1720 aanvaardde. Tot 1753 stond hij aan het hoofd dier inrigting, toen hij, op verzoek, met behoud zijner wedde, van zijn ambt werd ontslagen. Niet lang duurde evenwel zijne rust, daar hij den 14den Maart 1755 aan eene beroerte en verval van krachten overleed. Hij werd op zijn verlangen eenvoudig begraven, en had ook gewenscht dat na zijn overlijden geene lijkgedichten door den druk zouden bekend gemaakt, noch iets tot lof of tot de kennisse van zijn leven zou vermeld worden.

Jensius werd door zijne beroemde tijdgenooten een groot literator, een diepdenkend taalgeleerde en een scherpzinnig criticus genoemd. Men gaf hem een eersten rang onder de philologen van zijnen tijd. En waarlijk hij verdiende die eernamen. Als beoefenaar en kenner de Grieksche en Latijnsche classici deed hij zich door een aantal werken kennen. Reeds op jeugdigen leeftijd was de Latijnsche dichtkunst hem dierbaar, en bij elke gepaste gelegenheid gaf hij daarvan blijken. Een tal van lof- geboorte- huwelijks- en lijkzangen, in plano gedrukt, zag van hem het licht, terwijl bijschriften van hem in en vóór de werken en onder de portretten zijner tijdgenooten in menigte gevonden worden. Min gunstig worden die verzen door latere beoordeelaars beoordeeld, en teregt is het opgemerkt dat Jensius beter taalkundige was dan dichter. Als taalkundige toch heeft hij zich door zijne werken vooral gunstig bekend gemaakt. Minder deed hij dat door zijne Nederduitsche gedichten, die middelmatig in den genootschappelijken geest dier tijden vervaardigd zijn, doch hem niet te min aan beschimping blootstelden.

De werken door Jensius geschreven en uitgegeven, en waardoor hij zich een blijvenden naam onder de grootste geleerden van ons land verworven heeft, zijn:

Laetitiae publicae in expeditione Britannica, peracta a Guiljelmo Henrico Magno Britanniae rege, specimen, Lugd. Bat. 1689. 4°.
Panegyris Inaugurationi Augustissimi Britanniarum Regis Wilhelmi et Serenissimae Reginae Mariae consecrata, Lugd. Bat. 1689. 5°.
Lilii Gregorii Gyraldi Ferrariensis Opera omnia, duobus tomis distincta, complectentia historiam de Deis gentium, Musis et Hercule; Rem nauticam, sepulcralia et varios sepeliendi ritus; Historiam poëtarum Graecorum et Latinorum; Kalendarium Romanum et Graecum cum libello de Annis, Mensibus ac insuper alia. Quae omnia partim tabulis aeneis et nummis, partim commentario J°. Faes, et animadversionibus hactenus ineditis P. Colomesii, nec non indicibus locupletioribus illustrata; exhibet J°. Jensius, Lugd. Bat. 1696. fol. 2 vol.
Querela de injuriosa prorsus ratione qua secum egit P. Francius, et Carminis sui Graeci defensio, Dordr. 1696. 4°.

De intolerabili Francii impudentia expostulatio, et ad ejusdem miscellas vindicias Responsio, Dordr. 1696. 4°.

Hagae-Comitis Civitatium beatissimae Celebratio, Hag. Comit. 1697. 4°.

Lectiones Lucianeae. Accedit ad J. Graevium super aliquot Diodori Siculi libris Epistola, Hag. Com. 1699. 8°. Waarschijnlijk zijn deze *Lectiones* in de uitgave van Lucianus, door Tiberius Hemsterhuis in het licht gegeven (*Graecè et Latinè — ac notis Jo. Jensii*, Amst. 1743. 4°. 4 vol.), opgenomen.

Plichten der Godsdienst, Dordr. 1701. 8°.

Lacrymae Castaliae in obitum Guilelmi III *Regis Conjugis*.

Dissertatio de Sibyllinis Romanorum carminibus caeterisque vetustarum gentium oraculis, disputata publicè Dordraci, die XXVIII *Jan.* 1702, Dordr. 1702. 8°. Ook in het Nederduitsch vertaald onder den titel van:

Vertoog over de Romeijnen en Godspraken der oude volken, Dordr. 1702. 8°.

De passione et Triumpho J. C. 4°.

Titii Livii, Patavini, Hist. corpus concin. Dordr. 1711. 8°.

Laudatio adolescentis Diderici Hoeufft, Dordr. 1712. 4°.

J. H. Huyssen Oratio de Scipione Africani Aemilio et Joh. Jensii Epimetrum ad eam, Dordr. 1713. 4°.

Ferriculum Literarium, Lugd. Bat. 1717. 8°.

Ampliata purae et impurae Latinitatis collectanea, Roterod. 1720. 8°. herdr. ald. 1741. Lips. 1728. 8°.

De pura et impura Latinitate, Lips. 1728. 8°.

Lucubrationes Hesychiana. Observata de Stylo Homeri; Vetera Epigrammata Graeca pro anecdotis prodeuntia, Rot. 1742. 8°.

Nederduitsche gedichten schijnen er van Jensius niet afzonderlijk te zijn uitgegeven. Twee Latijnsche brieven, door hem aan Adriaan Pars geschreven, komen in diens aan te halen werk over.

Zie Pars, *Index Batav. of Naamrol*, bl. 166, 330, 331, 371—379, 424, 478; *Boekz. der gel. Wereld*, 1726 *a.* bl. 358, 1755 *a.* bl. 323; Saxe, *Onomast. Liter.* T. V. p. 476, 477, die zijne geboorteplaats Leiden noemt; Ferwerda, *Cat. Univ.* D. I. St. 3. bl. 90, 91. St. 8. bl. 216, 217; van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D, I. St. I.; Hoeufft, *Parnas. Latino-Belg.* p. 207; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 238; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 265; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; van Leeuwen, *Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.* bl. 4; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 138—142, 781; Dezelfde, *de Illustr. school te Dordr.* bl. 138—145, beide werken door ons voornamelijk gevolgd.

JENS (Petrus Leonard), zoon van den voorgaande, werd te Dordrecht geboren en den 26sten December 1730 te Leiden tot doctor in de beide regten bevorderd, na »*per aphorismos*" geredetwist te hebben *de Legatis* (Lugd. Bat. 1730. 4°.) Hij was later regerend schepen en schepen-commissaris te Rotterdam en schreef:

Stricturae Juris Romani redintegratae, Rot. 1737, 1740. 4°.

Strictura ad Cod. et Pand. cum Epist. auct. ad V. Cl. W. O. Reitzium, Rot. 1749. 4°.

Zie Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 142, Dezelfde, *de Illustr. school te Dordr.* bl. 145.

JENTJES (Meyndert), een Fries van geboorte, had in 1667 het bevel op de brander *de Princes* van 4 stukken, en nam als zoodanig deel aan den roemrijken togt van de Ruiter naar Chattam. Hij was de tweede brander die, onder eene hagelbui van kogels, den vijand moedig te gemoet zeilde, den *Royal Oak* aan boord legde en eene prooi der vlammen deed worden. Hij werd deswege met een getuigschrift en eene daartoe gestelde belooning in geld vereerd.

Zie Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 573. 583; de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeewez.* D. II. St. II. bl. 446.

JEPES (Juriaen). Zie EPESZOON (Jurriaan).

JEROEN was afkomstig uit Schotland en uit adelijk bloed gesproten. Zijn deugdzaam gemoed dreef hem het christendom te verkondigen. Tot priester gevormd, begaf hij zich naar Friesland en bekeerde er velen. Onder de plaatsen die hij in Holland bezocht was ook Noordwijk. Daar viel hem den martelkroon ten deel. Toen omstreeks het jaar 837, of volgens anderen in 847 of 856, de Noormannen op onze kusten geland waren en allerlei verwoestingen werden aangerigt, maakten zij zich ook van den priester Jeroen meester en trachtten zij te vergeefs hem door allerlei pijnigingen tot het hulde doen aan de afgoden over te halen. Hij bleef aan het christendom getrouw en ging den marteldood getroost te gemoet. In de *Chronyk* van Johannes a Leydis, waar het verhaal van zijnen dood voorkomt, worden verscheidene Bijbelplaatsen opgenoemd, die hij, in het midden van het soort van verhoor dat hij onderging, zijnen regters voorzeide.

Ten tijde van graaf Dirk II is het gebeente van Jeroen op eene toevallige wijze teruggevonden. Zijne overblijfselen werden daarop, op last van gemelden graaf, in overleg met den Utrechtschen bisschop, na het houden eener driedaagsche vaste, door de tot dat einde bestemde geestelijken, onder het zingen van psalmen en liederen, op eene statige wijze van Noordwijk langs het strand naar de abdij te Egmond gevoerd, en daarna op nieuw begraven. Het hoofd, zegt men, zou te Noordwijk gebleven zijn en een gedeelte van den voorarm, die thans in de R. K. Kerk aldaar, welke aan St. Jeroen gewijd is, in zilver gevat, nog bewaard wordt. 's Mans gedachtenis wordt bij de Katholieken den 11den Augustus gevierd. Ook de tegenwoordige Hervormde kerk te Noordwijk was vóór de hervorming aan St. Jeroen gewijd. In vroegeren tijd vond men aan deszelfs verhemelte nog eenige overblijfselen van schilderwerk, waarin de marteldood van Jeroen werd afgebeeld, welk schilderwerk door Jacob Corneliszoon vervaardigd was.

Zie J. a Leydis, *Chron.* Lib. V. Cap. 34, Lib. VII. Cap. 2, 22; van Loon, *Aloude Holl. Hist.* D. II. bl. 64, 161; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. II. bl. 55; (van Heussen en van Rhijn), *Batav. sacra* D I.; Dezelfden, *Oudh. van Rhijnl.* bl. 596, 597, 617—627; Pars, *Katwijksche Oudh.* bl. 124, 125; de Groot, *Vergel. der Gemeeneb. door Meerman vertaald*, D. III. bl. 544, 545; van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 11, uit medegedeelde berigten aangevuld.

JESSE (H.) schreef:

Heerlykheid en Heyl van Israël en Juda, Amst. 1654. 8°.

Uytnemende Rijkdom der Genade, 12°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III.

JEUDE (Arent de). Zie JODE (Arent de).

JEUDE (van Lidt de). Zie LIDT DE JEUDE (van).

JEUNE (Claude le), gewoonlijk Claudin genaamd, werd omstreeks 1528 te Valenciennes geboren. Hij bestudeerde de muziek en verkreeg daarin weldra eene groote bekwaamheid. Het schijnt dat hij een gedeelte van zijn leven in Holland heeft doorgebragt, aldaar tot de Hervormde godsdienst overging, en de Nederlandsche psalmen vierstemmig op muziek bragt, ten dienste van de kerken in ons land. Later begaf hij zich naar Frankrijk, waar hij bij Hendrik III en Hendrik IV in groote gunst stond. Aldaar komponeerde hij, in 1581, een gedeelte van de muziek voor het ballet dat Balthazar de Beau-Joyeux had zamengesteld voor de bruiloft van den hertog van Joyeuse, gunsteling van Hendrik III. Er bestaan van hem verscheidene deelen met *Melanges, Chansons* en *Psalmen*, door zijne erfgenamen uitgegeven.

Zie *Cat. van muziekwerken van de Maatsch. ter bevorder. van Toonk.*, uit medegedeelde berigten aangevuld.

JOACHIMI (Albert) werd in 1560 te Goes geboren. Wie zijne ouders waren is onbekend, en zijne jeugd en opvoeding liggen in het duister. Het is echter buiten twijfel dat hij eene uitmuntende opleiding ontving, waardoor hij, aangespoord door zucht naar kennis en wetenschap, reeds vroeg eene groote ervarenheid in 's lands zaken verkreeg, die hem reeds in jeugdigen leeftijd het ambt van secretaris zijner geboorteplaats deed verwerven, welke betrekking hij spoedig voor die van pensionaris van Goes verwisselde. Met ijver, bekwaam- en naauwgezetheid nam hij dit aanzienlijk ambt, gedurende eenigen tijd, waar, zoodat de Staten van Zeeland niet aarzelden, om hem ter algemeene staatsvergadering af te zenden, in welke hoedanigheid wij hem het eerst aantreffen, toen hij, in 1601, benevens anderen, over den doop van den tweeden zoon des

prinsen van Portugal stond. Een man met zooveel kundigheden voorzien kon niet lang aan de aandacht der Algemeene Staten ontsnappen, vooral niet in een tijd, toen de jeugdige republiek mannen noodig had, om hare belangen, waar het noodig was, ook buiten 's lands te behartigen; en daar Joachimi reeds vele blijken van zijne bekwaamheid gegeven had, bevreemdt het ons niet, dat hij tot buitenlandsche bezendingen gebruikt werd, waarin wij hem in 1610 het eerst aantreffen.

Er waren namelijk, in genoemd jaar, eenige geschillen met Engeland over den koophandel en de visscherij ontstaan. Laatstgenoemd rijk betwistte den Nederlanders de vrije vaart en visscherij langs deszelfs kusten, en hoeveel dit voor ons van belang was, blijkt duidelijk, wanneer men de sommen gouds nagaat, die toen ter tijd vooral de haringvisscherij opleverde.

Ter vereffening dezer geschillen nu besloten 's lands Staten, in 1610, een plegtig gezantschap naar Engeland te zenden, waartoe, behalve Joachimi, benoemd werden Johan van Duvenvoorde, die kort voor het vertrek des gezantschaps overleed, Johan Berk, Albert de Veer en Elias van Oldenbarnevelt.

Het is ons plan niet in het breede na te gaan, de onderhandelingen van der Staten gezanten, ook over andere belangrijke zaken, met den Engelschen koning Jacobus I gevoerd. Genoeg, zij slaagden naar wensch. Het reeds uitgevaardigde verbod omtrent de vrije vaart en visscherij werd opgeheven, en Joachimi behaalde de eerste lauweren van zijnen roem. Hij wist zich tevens bij genoemden vorst zoo bemind te maken, dat deze, een kapittel houdende van de Kouseband-orde hem, benevens de andere gezanten, op het feest noodigde, hem tot ridder sloeg en hem nog andere blijken zijner koninklijke gunst betoonde.

Het volgende gezantschap, waaraan Joachimi deel nam, getuigt niet minder, hoeveel vertrouwen de Algemeene Staten in zijne bekwaamheden stelden. Hetzelve had plaats in 1615, en had ten doel om den vrede te bewerkstelligen tusschen den Zweedschen koning, Gustaaf Adolf, en den keizer van Rusland, Michaël Feodorowitz, die om verschillende redenen oorlog voerden, en waardoor onze handel op de Oostzee geweldig belemmerd werd.

De gezanten, tot hetzelve benoemd, waren, behalve Joachimi, Reinoud van Brederode, ridder, heer van Veenhuizen, en Dirk Bas, doctor in de regten en burgemeester van Amsterdam, terwijl Anthonis Goeteris hun tot penningmeester diende. Deze hield gedurende de reis en daaropgevolgde handeling een naauwkeurig journaal, en het was naar aanleiding daarvan dat de hoogleeraar Mr. Hugo Beijerman zijne bijzonderheden rakende dat gezantschap mededeelde. Derwaarts den lezer verwijzende, vermelden wij hier alleen, dat de uitslag van der gezanten hoogst moeijelijke reis, eerst naar Narva en van daar naar Rusland, niet anders was, dan dat zij, na zeven weken onderhandelens, het eindelijk den 4den Maart 1616 zoo ver bragten, dat er eenen wapenstilstand van drie maanden werd aangegaan, waarna de Nederlandsche gezanten besloten het barre Noorden te verlaten. In Zweden werden zij op hunne terugreis op het eervolst door den koning ontvangen en bedankt voor de pogingen tot herstel des vredes aangewend. Joachimi werd in den adelstand verheven, en verkreeg met de andere gezanten, ter belooning hunner moeite, eene vereering van tien duizend gulden.

Had dit gezantschap niet geheel aan de oogmerken der Staten voldaan, beter slaagde Joachimi, toen hij, na het eindigen van het twaalfjarig bestand, in 1621, met Arnold van Randwijk, naar de Duitsche hoven werd gezonden, om de verdragen van vriendschap en eensgezindheid, die ten einde liepen, te vernieuwen, of toen hij in 1624 met François van Aerssen, heer van Sommelsdijk, naar Engeland werd afgevaardigd, eensdeels, om de verdragen van onderlingen bijstand met dit rijk te vernieuwen, en anderdeels om den uit zijne staten verdreven keurvorst Frederik in zijne waardigheden te herstellen. De beide gezanten hadden, in vereeniging met Noël de Caron, der Staten gewone gezant aan het Engelsche hof, het genoegen op den 5den Mei van genoemd jaar een verbond met koning Jacobus I te sluiten, voor den tijd van twee jaren, strekkende tot wederzijdsche hulp, terwijl zij met genoemden vorst overeenkwamen, zoodanigen bijstand aan den keurvorst te verleenen, die hem in zijne waardigheden en goederen kon herstellen.

Uit het aangevoerde blijkt, dat Joachimi een man was, die buitengewone bekwaamheden in zich vereenigde. Geen wonder dan ook, dat hij, na het overlijden van den reeds genoemden Noël de Caron, in diens plaats door de Staten tot hunnen gewonen afgezant te Londen benoemd werd. Hij toch had zich door zijne gezantschappen eenen grooten naam gemaakt, en in eer en aanzien behoefde hij, door zijne verheffing tot den adelstand en door het bezitten van de heerlijkheden Oostende en Hoedekenskerke, voor niemand achter te staan. Eenstemmig waren de tijdgenooten in zijnen lof; en hoe gunstig vreemde staatslieden over hem dachten, kan blijken uit de *dépêches d'Hollande* van den Franschen ambassadeur te 's Hage, den heer d'Espesses, die den 19den October 1624 van hem schreef: »*Monsieur Joachimi nous est revenu, qui est un esprit qui passe l'ordinaire de ce pays*," en de magtige mededinging, waarmede hij, naar genoemde betrekking, te kampen had, getuigt tevens van het vertrouwen, dat men in hem stelde, en welke mededinging blijkt uit een schrijven van d'Espesses aan den staats-secretaris d'Ocquerre, minister van Lodewijk XIII, waarin, als mede naar die betrekking staande, genoemd worden Caspar van Vosbergen, Adriaan Pauw en François van Aerssen, alle beroemde staatkundigen van dien tijd.

Op eene jaarwedde van negen duizend gulden, benevens vier duizend gulden tot zijne uitrusting, toog Joachimi naar Londen. Het zou ons te ver voeren hier alle zaken te vermelden of uiteen te zetten, waarin hij ten nutte des lands werkzaam was. Elders is zulks met meerdere uitvoerigheid door ons geschied, waar naar wij alsnu kunnen verwijzen. Onbetwistbaar groot zijn de diensten door Joachimi aan ons vaderland bewezen, en wel verdiend was de eere die men hem in 1646 door het slaan van eenen gedenkpenning bewees, waarop aan de voorzijde zijne afbeelding op 86jarigen leeftijd, en aan de andere zijde een toepasselijk opschrift te vinden zijn.

Gedurende een tijdvak van 22 jaren was Joachimi als gewoon gezant der republiek aan het Engelsche Hof werkzaam, totdat hij, ten gevolge der staatsgebeurtenissen, in de herfst van 1650 Engeland moest verlaten. Later wilde men hem andermaal die betrekking opdragen, doch hij bedankte daarvoor, uit hoofde van zijne hooge jaren. Hij leefde vervolgens in rust in het vaderland, tot dat hij den 17den Mei 1654, in den ouderdom van 94 jaren, ontsliep en te Goes werd begraven.

De afbeelding van Joachimi ziet het licht. Een portret door Miereveld geschilderd en door T. Matham gegraveerd (Aetatis 77. A. 1638) zonder naam, met omschrift: *Nocuit differre paratis*, wordt ten minste algemeen voor zijne afbeelding gehouden. Hij was gehuwd met Adriana Huyssen, die in 1636 overleed en te 's Hage begraven werd. Hij verwekte bij haar twee dochters; Martina, gehuwd met Jacob Muys van Holy, en Isabella, gehuwd met François van der Burgh Janszoon, burgemeester van Dordrecht.

Zie Aitzema, *Saken van Staat en Oorl.*, D. I. bl. 671, 1187, D. III. St. I. bl. 463, St. III. bl. 537, 538, D. IV. St. I. bl. 278, St. II. bl. 218, 221, 222, 223, D. V. bl. 245, 252, 331, 475, 607, 718—741, D. VI. bl. 66—77, 620—624, 683, 688. D. VII. bl. 154; van Loon, *Beschrijv. der Ned. Historiep.* D. II. bl. 165, 233, 281, 296, 297, 337; Balen, *Beschrijv. van Dordr.*, bl. 1137; Hoogstraten, *Woordenb.* D. II. bl. 436; de la Rue, *Staatk. en Heldhaft. Zeel.* bl. 59—65; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. X. bl. 427, 493, D. XI. bl. 21, 261 299, 374—378, D. XII. bl. 33, 37, 206, 210; van Wijn, *Bijv. en Aanm.*, D. X. bl. 25. D. XI. bl. 13, 31, 32; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; Scheltema, *Rusl. en de Nederl.* D. I. bl. 82—93; Dezelfde, *Peter de Groote*, D. II. bl. 131; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Nijhoff, *Bijdr.* D. III. bl. 3; Vreede, *Nederl. en Zweden*, bl. 154; Beijerman, in *de Vaderl. Letteroef.* 1844. No. 10; van Harderwijk in den *Zeeuwsche Volks-Alm.* 1846, bl. 20—38; Groen van Prinsterer, *Archiv.* Serie II. T. III op verschillende plaatsen.

JOAN CASIMIR, paltsgraaf aan den Rijn, was de zoon van den keurvorst Frederik III en van Maria, dochter van den markgraaf Johannes Casimir van Anspach, en werd in het jaar 1543 geboren. In de Hervormde godsdienst opgevoed, bragt hij zijne jeugd in Frankrijk door, en ondersteunde later de Hugenooten aldaar met troepen, aan

welks hoofd hij zich gesteld had. Nadat de vrede tusschen dezen en koning Karel IX in 1568 gesloten was, had hij Frankrijk verlaten, en bood nu, te Duisburg zijnde, zijne troepen den prins van Oranje aan. Deze moest echter die hulp, wegens gebrek aan geld, van de hand wijzen. Hij onttrok zijne hulp aan de goede zaak echter niet; want toen in 1573 de hertog van Alva eene belangrijke hoeveelheid buskruid uit Duitschland ontboden had, werd dit transport door hem en zijn broeder Christoffel op de heide bij Spiers opgeligt en verbrand. Hij trachtte zich deswege in een schrijven aan den Duitschen keizer te verontschuldigen. In 1575 raadde de prins van Oranje de Staten aan om Joan Casimir te bewegen hem krijgsvolk toe te schikken, en daarvoor honderd twintig duizend gulden voor de wervingskosten te storten. De paltsgraaf had dit aangenomen, maar de Staten hadden toen nog weinig lust om vreemden in te roepen. In 1577 schreven de Staten echter om hulp aan hem, en maakten hem deelgenoot van hunne geschillen met don Jan van Oostenrijk. Joan Casimir antwoordde hierop allerminzaamst, en raadde aan dat men den prins van Oranje aan het hoofd der regering zou stellen, daar deze in Holland en Zeeland zijne bekwaamheid tot het vervullen van zulk een post voldingend bewezen had. Hij zat echter niet stil, en toonde zich daadwerkelijk tot helpen geneigd. In 1578 kwam hij met een leger in de Nederlanden, en legerde zich in het graafschap Zutfen, nadat hij een zeer wijdloopig geschrift of manifest door den druk had bekend gemaakt, waarin hij de redenen uiteenzette, welke hem bewogen de Nederlanden bij te staan. Men twijfelde echter aan de waarheid zijner beweringen, en vreesde dat eigenbelang hier in het spel kwam. De prins van Oranje vreesde bovendien dat de tegenwoordigheid van dien vorst in de Nederlanden nieuwe aanleiding zou geven tot oneenigheid.

Inmiddels had hij, na het ontvangen der langgewenschte soldij, zich in Augustus van genoemd jaar met het leger onder den graaf van Bossu vereenigd, welke zijne versterkte legerplaats bij Mechelen bezet hield. Laatstgenoemde werd echter als opperbevelhebber van de troepen gesteld, en dit was aan Joan Casimir evenmin aangenaam, als der Staten handeling met Anjou. Dit, gevoegd bij het gebrek aan gelden om zijne troepen te betalen, deed hem den voorslag van die van Gent, om hun met eenige ruiterij te hulp te komen, gretig aannemen. Met 500 ruiters begaf hij zich op weg, en trok den 10den October 1578 Gent binnen, alwaar hij luisterrijk werd ontvangen. Zijn gedrag werd evenwel door koningin Elizabeth zeer afgekeurd. Hij vertrok hierop in persoon naar Londen, om zich bij de vorstin te verontschuldigen. Daarin moet hij volkomen geslaagd zijn, daar deze hem den 7den Februarij 1579 tot ridder van den Kouseband verhief, en hem met geschenken overlaadde. Zijne troepen, overal in den lande als vijanden aangezien, waren naar Duitschland teruggekeerd, en toen Joan Casimir den 14den Februarij te Vlissingen aankwam, en dat vertrek vernam, begaf ook hij zich naar Duitschland, zonder van den prins van Oranje en de Staten afscheid te nemen. Bekend is het dat Jan van Hembyze en Petrus Dathenus aan zijn hof eene veilige schuilplaats vonden, en door hem met aanzienlijke jaarwedden beschonken werden. Zijne verdere lotgevallen liggen buiten ons bestek. Hij overleed den 6den Januarij 1592, geene mannelijke nakomelingen nalatende bij zijne gemalin Elisabeth, dochter van den keurvorst August van Saksen. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijne zinspreuk was *Verbum Domini manet in aeternum.* (Het Woord des Heeren blijft in eeuwigheid.)

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* het *Regist.* op Joan Kasimir; Hoogstraten, *Woordenb.* D. VI. St. I. bl. 135; (de Beaufort) *Lev. van Willem* I, D. III. bl. 130, 131, 196; Wiersbitzky, *de Tachtigj. oorl.* het *Regist.* op Joan Kasimir.

JOANNES VAN AMSTERDAM. Zie AMSTERDAM (JOHANNES VAN).

JOANNES (ALBERTUS). Zie JOHANNES (ALBERTUS).

JOANNIS (ADRIANUS), geboren te Rotterdam, was predikant te IJsselmonde, waar hij in 1619, om zijne Remonstrantsche gevoelens, ontzet werd. Hij schreef:

Spieghel ende sonderlinghe Exempel van Christelijke verdraechzaemheydt, tusschen .... Johan Calvin, ende ... Philip Melanth(on) overbreekelijck onderhouden ... hoewel zij over de hedensdaechsche verschilpoincten van contrarie ghevoelen gheweest zijn, Rott. 1618. 4°.

Zie Soermans, *Kerk. Reg. van Zuid-Holl.* bl. 86; Tiele, *Bibl. van Pamfletten*, No. 1572.

JOANNIS (FOCCO). Zie FOCCO (JOHANNES).

JODE (ARENT DE) of de Jeude, zoon van Jan de Jode en Anna van der Dussen, geboren in 1510, was sinds 1545 heer van Hardinxvelt en burgvoogd van Loevestein. Bij de verrassing van dat slot, in 1570 door Herman de Ruiter, sneuvelde hij en werd te Hardinxvelt begraven. Hij was tweemaal gehuwd; eerst met Magteld vander Coulster, daarna met Maria Boysot. Bij de eerste vrouw verwekte hij eene dochter, en bij de tweede een zoon en drie dochters. Hij behoorde tot die personen, welke in 1567 voor commissarissen van den hove zijn gedagvaard tot aflegging van den gerequireerden eed van trouw aan den koning.

Zie van Leeuwen, *Batav. Illustr.* bl. 993; d'Yvoy van Mijdrecht, *Verb. en Smeeksch. der Ned. Edel.* bl. 80.

JODE (PETRUS DE) of Jode, *de oude* bijgenaamd, door sommigen Gerard genaamd, werd te Nijmegen in 1511 geboren. Hij genoot eene beschaafde opvoeding, oeffende zich in verscheidene takken van wetenschappen, vooral ook in de wiskunde, en besteedde, met zeer veel nut, zijne snipperuren aan het plaatsnijden. Hij diende eenigen tijd onder de legers van Karel V, doch keerde later tot zijn studievak weder, en overleed te Antwerpen in 1591, waar hij zich in vroegere jaren had nedergezet. Zijne afstammelingen, tot de Belgische kunstenaars behoorende, maakten zich in de kunstwereld door hunne werken beroemd. Men heeft van hem:

Speculum orbis terrarum fol. cum tabul.
Microcosmum, cum fig.
Apologia Creaturarum.
Thesaurus Historiarum veteris et novi Testamenti.

Tijd en plaats van uitgave dezer plaatwerken met beschrijving, die denkelijk niet van de Jode is, worden niet vermeld.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 281; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 353; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JOHAN MAURITS, graaf van Nassau-Siegen, bijgenaamd *de Braziliaan* of *Amerikaan*, was de zoon van Johan VIII *de Jonge*, graaf van Nassau-Dillenburg, en van diens tweede gemalin Margareta, gravin van Holstein en Sleeswijk. Hij was alzoo de kleinzoon van graaf Jan van Nassau *de oude*, werd te Dillenburg in 1604 geboren en verkreeg eene naar zijnen stand geëvenredigde opvoeding. Reeds vroeg legde hij zich op de wis- en vestingbouwkunde toe, daartoe gedreven door die onwederstaanbare neiging van de meeste leden zijns geslachts, om het oorlogsveld tot het tooneel hunner handelingen te kiezen. Hij trad dan ook na het eindigen des bestands in 1621 in dienst, en nam deel aan de meeste belangrijke ondernemingen van Frederik Hendrik. Zoo ontmoeten wij hem bij de belegering van Grol in 1627, bij die van 's Hertogenbosch in 1629, bij die van Venlo en van Maasstricht in 1632, van Rijnberk in 1633 en van Schenkenschans in 1637. Bij meer dan eene gelegenheid had hij getoond dat het Nassausche bloed door zijne aderen stroomde, en dat hij niet vreesde het leven te verliezen, wanneer het belang van het vaderland zulks vorderde. Niet te verwonderen was het alzoo, dat de bewindhebbers der West-Indische Maatschappij, die een bekwamen krijgsman noodig hadden om hunne veroveringen te beschermen en uit te breiden, hem, op voorslag van prins Frederik Hendrik, den 4den Augustus 1636 tot gouverneur, kapitein en admiraal-generaal over de toen reeds veroverde en verder te veroveren bezittingen der Maatschappij in Brazilië aanstelden. Den 25sten October van genoemd jaar ging hij met het schip *Zutphen* naar de nieuwe wereld onder zeil, begroet door zijne talrijke vrienden, die hem met smart zagen vertrekken, maar ook begroet door het geheele vaderland, dat van zijne zending derwaarts de schoonste verwachtingen koesterde.

En die verwachting werd door hem niet te leur gesteld. Naauwelijks op den 23sten Januarij 1637 voet aan wal gezet hebbende, aarzelde hij niet, om dadelijk aan den vijand de kracht van zijnen arm te doen gevoelen, en den 17den Februarij daaraanvolgende moest deze die kracht in al deszelfs

omvang bij Porto Calvo gevoelen. Het kasteel van dien naam viel spoedig in zijne handen, en hij zette van daar zijne overwinningen voort. De Portugesche vesting St. George del Mina werd genomen, Seregrippe en Maranham onderworpen en ons gebied tot aan de rivier St. Francisco uitgebreid. Het was hem echter niet genoeg die plaatsen veroverd te hebben, maar hij trachtte ook door wijze maatregelen de belangen der onbeschaafde bewoners voor te staan, hunnen toestand beter te maken, misbruiken af te schaffen, godsdienst en zeden te bevorderen, in één woord datgene in te voeren, wat menschelijkheid, regtvaardigheid en staatkunde gebiedend vorderden.

Het is ons plan niet om alles mede te deelen wat door Johan Maurits van Nassau in Brazilië verrigt is, of in het breede uit te wijden over hetgeen onder zijn bestuur aldaar belangrijks voorviel. Mislukte hem al de onderneming van St. Salvador, door een zamenloop van omstandigheden, aan de andere zijde zag hij zijne wapenen bij menige gelegenheid met eene glansrijke uitkomst bekroond. Wel is waar was somtijds ondank, zelfs van de zijde zijner meesters, zijn loon, maar op een anderen tijd bragt men, door het slaan van eenen gedenkpenning, waarop zijne beeldtenis stond, hulde aan zijne verdiensten. En die hulde was wel verdiend. Veel, ontzagchelijk veel had de Maatschappij aan hem te danken, en zijne daden werden toen het meest gewaardeerd, toen na zijn vertrek weldra eene onzer schoonste bezittingen voor ons verloren ging.

Maar Johan Maurits was niet alleen krijgsman of kundig regent. Hij was meer. Hij betoonde zich ook een ijverig voorstander der fraaije kunsten. Door den bouwmeester Pieter Post van Haarlem liet hij op het recif, of de vooruitstekende klip van Olinda, bij Fernambuck, eene nieuwe stad stichten, die men naar hem Mauritius-stad noemde, en waar hij een heerlijken tuin deed aanleggen van 700 kokosboomen en fijne Zuid-Europesche vruchten. In den laatsten tijd van zijne regering in Brazilië strekte hij ook zijne zorgen tot het herbouwen van Olinda uit, zoodat deze stad zich toen insgelijks begon te herstellen. Jammer maar dat Johan Maurits aan dat alles, en nog zoo veel meer dat wij hier niet kunnen opsommen, aanzienlijke sommen ten koste moest leggen, hetwelk de bewindhebbers der Maatschappij niet onbillijk klagten deed uitbrengen over de kostbaarheid van zijn bestuur.

In het voorjaar van 1644 besloot Johan Maurits zijne waardigheid als landvoogd neder te leggen. Ruim zeven jaren had hij het gezag over Nederlandsch Brazilië met roem uitgeoefend, en ofschoon hij noode scheiden ging van hetgeen zijn scheppend genie daar had te voorschijn geroepen, stond zijn besluit daartoe weldra vast. Met eene vloot uit elf schepen bestaande, wier inhoudswaarde zes en twintig tonnen gouds bedroeg, keerde hij van uit de nieuwe wereld naar het vaderland weder.

Die wereld, zoo voegde hem eenmaal een tijdgenoot toe, had hem een ruim veld voor zijnen heldenmoed geopend, op hetwelk hij voorzigtig was te velde getrokken, gelukkig slag had geleverd, omzigtig steden en sterkten belegerd had, zeeghaftig tot hare poorten was ingegaan, kunstige en bezienswaardige gebouwen getimmerd had, en waar hij geleefd had zachtmoedig onder wreeden, beleefd onder woesten, goedertierend onder boosaardigen en godzalig onder goddeloozen.

In Julij 1644 kwam hij, ofschoon krank, behouden in het vaderland aan. Na eenigen tijd aan den Helder vertoefd te hebben, snelde hij naar 's Gravenhage, en deed daar aan den prins, de Algemeene Staten en de bewindhebbers der West-Indische Maatschappij mondeling verslag van hetgeen door hem in Brazilië verrigt was. Zij allen haastten zich om in de sterkste bewoordingen den teruggekeerden landvoogd, voor het wijs beleid, waarmede hij Brazilië bestuurd had, dank te zeggen. Een groot deel der bevolking stemde in die hulde. De geleerde Caspar Barlaeus wenschte in een uitvoerig Latijnsch gedicht het vaderland geluk met de behoude terugkeering van Johan Maurits, en de hoogleeraar Antonius Thysius hield eene Latijnsche redevoering ter zijner eere.

Kort na zijne terugkomst gaf Johan Maurits te kennen, dat hij zijne arm weder in 's lands dienst gebruiken wilde. Op aanbeveling van den prins werd hij, bij het overlijden van den grijzen Stakenbroek, in diens plaats tot luitenant-generaal der kavalerie aangesteld. Hij legde als zoodanig, den 27sten October 1644, den gevorderden eed in handen der Staten Generaal af, en werd nog in hetzelfde jaar met het opengevallen bevelhebberschap over Wezel toevertrouwd. Aan de veldtogten van 1645 en 1646 nam hij een werkzaam deel, ofschoon hem daarbij de gelegenheid niet werd gegeven om zijnen oorlogsroem te vermeerderen.

Na het eindigen van den oorlog ontving Johan Maurits twee vereerende voorslagen. Het weder aanvaarden der landvoogdij van Nederlandsch Brazilië, en het stedehouderschap van de Kleefsche landen, die aan den keurvorst van Brandenburg behoorden. Voor het eerste aanbod bedankte hij, het laatste nam hij aan. Op den 15den November 1647 gaf hij de Algemeene Staten kennis, dat hij het stedehouderschap van Kleef, Mark en Ravensberg had aangenomen, waarbij later nog dat van het vorstendom Minden werd gevoegd.

De stad Kleef was nu voortaan het gewone verblijf van den Nassauschen graaf, ofschoon hij zich ook van tijd tot tijd te Wezel ophield. Meermalen echter was hij van beide plaatsen afwezig, wanneer belangrijke zendingen hem naar elders riepen. Hij beschouwde zich ook nog steeds aan de Nederlandsche republiek verbonden, en toen in 1650 de jeugdige Willem II overleden was, bood hij zijn persoon op nieuw den Staten aan. Bij den doop van Willem III was hij een der eersten in rang, en weinige weken later volgde hij het lijk van diens vader, dat toen naar het graf te Delft werd overgebragt.

Na nog in verschillende onderhandelingen te zijn gebruikt, werd Johan Maurits in 1651 tot hoofd der Malthezer-orde in noordelijk Duitschland verkozen. Als zoodanig den 19den December 1652 te Sonnenburg gehuldigd, voerde hij het beheer der Johanniter-orde met bijval van de geheele wereld. Hij had die verheffing te danken aan de uitstekende wijze, waarop hij de Kleefsche landen bestuurde. Dit land beleefde onder zijn stadhouderschap deszelfs gouden tijd, en wij zouden voorzeker ons bestek verre overschrijden, indien wij daarover naar verdienste wilden uitwijden. Hij had Kleef als eene door den oorlog geteisterde, half verwoeste stad gevonden; hij liet haar na zijn dood achter als een bekoorlijk oord, door de aanlokkelijkste wandeldreven omringd, en met meer dan een prachtgebouw prijkende. En moge de tand des tijds reeds veel hebben vernield van hetgeen door hem werd daargesteld; moge al menige belangrijke stichting, daar door hem tot stand gebragt, door den loop der gebeurtenissen zijn te niet gegaan, thans, na een tijdsverloop van ruim twee honderd jaren, komt er geen vreemdeling te Kleef, zonder dat men hem een bedevaartstogt doet afleggen naar het praalgraf dat Johan Maurits zich daar gesticht heeft, en zonder dat men er den lof hoort verkondigen van den man, door wiens ondernemings-geest zooveel schoons tot stand kwam.

Meer en meer rees Johan Maurits in Duitschland in aanzien. Een schitterend bewijs ontving hij daarvan op het einde van 1652, toen hij tot den Duitschen vorstenstand verheven werd, en in 1657 namens den keurvorst van Brandenburg gezonden werd op den Rijksdag te Frankfort, waar een nieuwe keizer in de plaats van den overledenen Ferdinand III moest verkozen worden. Hij bekleedde namens denzelfden keurvorst in Januarij 1661 eene zending aan het hof van koning Karel II van Engeland, en hield zich na het volvoeren daarvan eenige rustige jaren te Kleef of elders in Duitschland op. Doch op het einde van 1664 riep de dood van den Frieschen stadhouder Willem Frederik hem naar Friesland. Een vreesselijk ongeluk wachtte hem daar. Met zijn gevolg te paard door Franeker rijdende, viel de houten brug, tusschen de eerste en tweede Dijkstraat, door den zwaren last in, en hij stortte met vijf der ruiters in het water. Onbeschrijfelijk was 's vorsten toestand, en te midden der spartelende paarden gezonken zijnde, meende men niet anders of hij was omgekomen. Eindelijk had een van zijne edellieden, Bentinck geheeten, het geluk om het paard, dat op den vorst lag, met inspanning van alle krachten weg te trekken en zoo hem te redden. Hij leefde nog, maar hij had veel geleden. Hij was aan hoofd en hand gekwetst, en had van zijn paard een slag op de borst bekomen, die hem groote pijn veroorzaakte. Een der deftigste bewoners der stad, Sophia van Vervou, weduwe van den ridder Joachim Andreae, bood hem hare hulp en haar huis aan, dat thans nog als een gedenkteeken van den hechten bouwtrant onzer vaderen als Martena-huis te Franeker bekend is. Hier vond de vorst eene liefderijke verpleging, en weinige dagen na het ongeval was hij reeds in staat om, in eenen brief aan zijne zuster, niet alleen zijne toenemende beterschap te melden, maar om ook zijn dankbaar gemoed

lucht te geven en God te danken voor zijne hulp hem in het bange oogenblik toegezonden. Die brief is gelukkig bewaard gebleven, en is ons een dierbaar gedenkstuk van zijne reine en ongeveinsde godsvrucht. De brug te Franeker, waar het ongeval plaats had, hersteld zijnde, wordt nog heden ten dage de Mauritsbrug genaamd. Een steen, op welken eene voorstelling van het ongeval was uitgehouwen, werd in den gevel van het nabij de brug gelegen weeshuis geplaatst, en de graveerkunst beijverde zich, om deze gebeurtenis te vereeuwigen. Er bestaan daarvan vier platen, die men aan de graveerstift van Jan Visscher en Pieter Nolpe te danken heeft, en die met Latijnsche en Nederlandsche puntdichten van Francius en Vondel prijken.

Wij gaan tot de vermelding van 's vorsten laatste krijgsbedrijven over. Wel bleef het verzoek van Johan Maurits, om tot veldmaarschalk, in de plaats van den graaf van Brederode, verkozen te worden, onvervuld, maar hij bleef nogtans voortgaan om door allerlei middelen het welzijn der republiek te bevorderen, ook daar waar hij met leedwezen zag, dat verzwakking van het leger, dat hij vroeger in zulk eenen geduchten toestand gekend had, het gevolg was van eene staatkunde, die hij niet deelen kon. Eindelijk gebood de hagchelijke toestand des lands dat er een man aan het hoofd van het bewind werd geplaatst, om den geduchten en door Engelsch goud ondersteunden bisschop van Munster, Christoffel Bernhard van Galen, het hoofd te bieden. Niet dan slechts tijdelijk werd Johan Maurits daartoe gekozen, en nu ontwikkelde hij weder eene werkzaamheid, die bewees dat het vuur van zijnen krijgsmansgeest, mogten al zijne jaren geklommen zijn, nog niet was uitgedoofd. Ofschoon door allerlei bepalingen in de vrije besturing van alles wat door hem noodig geacht werd belemmerd, bewaarde hij door zijne wijze voorzigtigheid de eer van den staat; en zoozeer waren de tijden veranderd, die voorzigtigheid werd hem door de Witt ten kwade geduid. Het meerendeel der Staten stelde evenwel zijne verdiensten beter op prijs dan deze, ten gevolge waarvan Johan Maurits in 1666 andermaal, en nu onder eenigzins betere bepalingen, tot opperbevelhebber van het leger verkozen werd. Het in April van dat jaar te Kleef gesloten vredesverdrag met den bisschop van Munster maakte een einde aan den oorlog, en veroorloofde aan den vorst eenigen rust. Maar toen in het merkwaardige jaar 1672 de magtige Lodewijk XIV onze vrijheid bedreigde, rangschikte hij zich gewillig onder het opperbevel des prinsen van Oranje. Aanvankelijk liep het krijgsgeluk tegen, en Nederland was zijn ondergang nabij. Maar de redding daagde op; en terwijl schier het geheele vaderland in de magt des overweldigers was, hield de provincie Holland die magt tegen. Johan Maurits had bij Muiden post gevat; tot driemaal toe verdreef hij den vijand, en werkte hij alzoo krachtdadig mede tot het behoud van Amsterdam. In het voorjaar van 1673 werd hij door den prins tot opperbevelhebber van Friesland en Groningen aangesteld, en het was ook als zoodanig dat hij den vijand, door het aanleggen van doelmatige verdedigingswerken, in toom wist te houden. Hij handhaafde zijnen onbezwalkten krijgsmansroem door de nederlaag der Munsterschen bij Rooveen en Staphorst; maar toen ook dwong hem zijne reeds verzwakte en door vermoeijenissen zoo zeer geleden hebbende gezondheid eenige rust te nemen. Te 's Hage teruggekeerd, bleef hij niet alleen kwijnen, maar was er zelfs in den loop des winters een tijdlang gevaarlijk ziek. Nog geenszins volkomen hersteld, trok hij in 1674 wederom ten strijde, en behaalde in den bloedigen slag bij Senef zijne laatste lauweren. In October van dat jaar te 's Hage wedergekeerd, bevond hij zich weder in eenen zeer ziekelijken toestand, waaruit hij echter in zooverre herstelde, dat hij in 1675, terwijl de prins eenen nieuwen veldtogt in de Spaansche Nederlanden deed, het oppergezag over het krijgswezen in de republiek kon bekleeden. Met het einde van dat jaar kreeg hij, op zijn verzoek, hoewel ongaarne, zijn eervol ontslag uit 's lands dienst, en keerde hij nu naar het bij hem geliefkoosde Kleef terug, om aldaar zijne laatste dagen in rust te slijten. Die rust was eene werkzame rust: want nog altijd bewees hij aan het krijgswezen hier te lande goede diensten, en beijverde hij zich, om de door den oorlog in de Kleefsche landen geslagene wonden te heelen. Zoo leefde hij nog eene wijle voort op zijne kleine woning, die hij op het bekoorlijke Bergendaal had laten bouwen, totdat hij met een kalm gemoed op den 20sten December 1679 deze aarde verliet, die zoozeer het tooneel was geweest, waarop hij door zijne groote talenten geschitterd had.

Ongehuwd daalde Johan Maurits ten grave. Zijn stoffelijk overschot werd op zijne uitdrukkelijke begeerte op Bergendaal in stilte bijgezet, doch later naar Siegen overgevoerd, om daar bij het gebeente zijner doorluchtige voorouders den dag der opstanding te verbeiden. Het vaderland verloor in hem een groote schat, maar het was dankbaar voor alles wat door hem gedurende zijne lange loopbaan was tot stand gebragt. En moge dan ook geen standbeeld ter zijner eer zijn verrezen, het nageslacht weet nog altijd zijne groote verdiensten op prijs te stellen; en als de bewoners der stad Kleef, die hij in een lustoord herschiep, hun jaarlijksch schuttersfeest vieren, dan klinkt nog altijd een hartig lied ter zijner eere en wordt een beker aan zijne doorluchtige schim gewijd.

De afbeelding van Johan Maurits ziet op meer dan eene wijze het licht. Hij had in de kracht zijner jaren eene vaste, mannelijke houding en een fraai innemend gelaat, waarop achtbaarheid, door goedhartigheid en vriendelijkheid getemperd, te lezen stond. Zijne zinspreuk was: *Qua patet orbis* (waar ook de aarde zich uitstrekt). Het huis te 's Hage gebouwd, en naar hem het Mauritshuis genoemd, is sedert lang afgestaan tot het bewaren van het Koninklijk kabinet van historische merkwaardigheden en eene onschatbare verzameling van de beste voortbrengselen der Nederlandsche schilderschool. De Leidsche hoogeschool eindelijk, of liever het Museum van Natuurlijke Historie, bezit veel zeldzaams en opmerkelijks, dat door Johan Maurits gedurende zijn verblijf in Brazilië werd toegezonden.

Zie Caspar Barlaeus, *Rerum per octennium in Brasilia et alibi gestarum sum Præfectura illustrissimi Comitis J. Mauritii Nassaviae* etc. *comitis Historia cum fig.* (Amst 1647. fol.) Herdrukt te Keulen in 1691 en nog eens *Editio secunda, cui accesserunt Guilelmi Pisonis Medici Amstelaedamensis Tractatus de Aeribus, agris et locis in Brasilia* etc. Clivis 1660. 12o. In het Hoogd. vertaald onder den titel van: *Brasilianische Geschichte by Regierung Joh. Moritz*, Cleve 1659, 8o.; Hoogstraten, *Woordenb.* D. VII. St. 2. bl. 19; *Nederl. Reiz.* D. XIV. bl. 70—85; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* het *Reg.* op Joan Maurits; van Wijn, *Nalez. op Wagenaar*, D. II. bl. 80, 248; Dezelfde, *Oratio de Joanni Mauritio, Nassaviae Principe* in de *Ann. Acad. Gron.* 1846. 4o. Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. II. bl. 113; *Aant.* bl 294—304; de Crane, *Bijz. de familie Heemsterhuis betreffende*, bl. 29; van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. II. St. I. bl. 145, 149—154; Dezelfde, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. I. bl. 405, 406, 456, D. II. bl. 49; Dezelfde en Veegens, *Lev. van beroemde Nederl.* D. II. bl. 133—444; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch.* D. II. bl. 89; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, het *Reg* op Joan Maurits; Swalue, *de Daden der Zeeuwen*, bl. 318—330; *de vrije Fries*, D. I. bl. 138. D. II. bl. 342—346; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 19, 20; Netscher, *Les Holl. au Brésil*, p. 83 en volg; Driessen, *Leben des Fürsten Johan Moritz von Nassau* (Berlin 1849. 8o.) *Kron. van het Hist. Gen te Utr.* D. XIII. bl. 61, 62.

JOHAN WILLEM FRISO, prins van Oranje en Nassau, was de tweede zoon, maar de eenigst overgeblevene, van Hendrik Casimir II, prins van Nassau, stadhouder van Friesland, Groningen en Drenthe, en van prinses Amalia van Anhalt-Dessau. Hij werd geboren te Dessau, de hoofdstad van het vorstendom Anhalt, op den 14den Augustus 1687, en al dadelijk door de Algemeene Staten, door die van Friesland en Groningen tot gevaders verzocht, met een lijfrentebrief van drie duizend gulden 's jaars vereerd. Zijne ouders, eerlang te Leeuwarden wederkeerende, verschaften hunnen zoon eene opvoeding overeenkomstig zijnen rang. Naauwelijks had hij den ouderdom van zeven jaren bereikt, of hij kreeg als leermeester Joannes Lemonon, predikant en hoogleeraar te Franeker, wiens buitengewone bekwaamheden niet alleen den prins ten rijken zegen waren, maar die in het jeugdige gemoed van den vorst de zaden van godsvrucht en deugd nederlegde, welke naderhand zoo welig opgroeiden en de heilzaamste gevolgen hadden. Doch toen de hoop, die men van zijne bekwaamheid had opgevat, met de jaren begon te vermeerderen, verloor hij zijnen vader, voor dat hij den ouderdom van negen jaren bereikt had.

Bij den dood van dien vorst werden aan den jeugdigen Friso al de waardigheden zijns vaders door de Friesche Staten toegelegd, terwijl het bewind intusschen door zijne voortreffelijke moeder als voogdes werd waargenomen. Van haar ontving hij vervolgens eene uitmuntende opvoeding, die hem, geholpen door zijnen gunstigen aanleg, in staat stelde om reeds op zijn dertiende jaar de hoogeschool te Franeker te

bezoeken. Hier genoot hij gedurende anderhalf jaar het onderwijs in de wiskunst van den hoogleeraar Bernardus Fullenius, en vertrok vervolgens naar de hoogeschool te Utrecht. Saurin en Graevius waren hier zijne leermeesters, de eerste in de wiskunst, de laatste in de oude aardrijkskunde en geschiedenis. Hij was op verzoek van prins Willem III derwaarts gegaan, en deze vorst, zelf geene kinderen hebbende, wilde Friso als zoon aannemen, en verklaarde hem tot zijn vollen erfgenaam. Doch spoedig moest hij ook dezen tweeden vader verliezen, en ondervinden dat de Staten van Holland niet alleen niet voornemens waren om aan den wil des overleden konings gehoor te geven, maar dat zij ook geen paal en perk stelden aan de aanmatigingen des konings van Pruissen, die zich van een gedeelte der erfenis van Oranje meester maakte.

Na den dood van Willem III waren de zorgen der verdere opvoeding van den jeugdigen Friso, die nu ook den titel van prins van Oranje had aangenomen, aan zijne moeder overgelaten. Zij gaf hem tot gouverneur den baron van Heemstra, met wien hij in 1702 den veldtogt der bondgenooten tegen Frankrijk wilde bijwonen. Een val van zijn paard noodzaakte hem daarvan voor dit jaar af te zien; maar in het volgende jaar trok hij naar het leger. Het was hem echter niet toegestaan in de eerste jaren, dat hij den successie-oorlog aan de zijde van den heer van Ouwerkerk bijwoonde, bijzondere blijken te geven van zijne dapperheid ; maar toen hij den ouderdom van twintig jaren bereikt had, en hij niet alleen tot stadhouder en kapitein-generaal van Friesland gehuldigd, maar ook als generaal der infanterie van den staat was aangesteld, toonde hij in den slag bij Oudenaarden, in 1708, wat het vaderland van hem verwachten kon. Op deze overwinning volgde het beleg van Rijssel, hetwelk voornamelijk aan Friso, onder het opperbevel van prins Eugenius, was opgedragen. Het was bij die gelegenheid dat de jeugdige held nieuwe blijken gaf van zijne dapperheid, maar ook van zijn uitmuntend karakter. Meer dan eens had namelijk een kogel 's prinsen kwartier getroffen, doch toen hij op zekeren morgen zich aankleedde met behulp van zijnen kamerdienaar, kwam een kanonskogel door het venster, snorde op een afstand van vijf of zes vingers breed over 's prinsen schouder, maar nam een gedeelte van het hoofd weg van zijnen eersten kamerdienaar Cerceau. Terstond viel deze dood ter aarde, terwijl het bloed en brein het gewaad van den vorst bemorste. Deze uitroepende: *mijn arme Cerceau is dood*, boog zich over het lijk van zijn dienaar, en was minder op het dreigende gevaar bedacht, dan wel op het verlies van den ouden getrouwen medgezel, welke hem sedert zijne kindsheid had opgepast.

Rijssel viel, en de prins keerde met roem overladen te Leeuwarden weder. Nog in hetzelfde jaar verkreeg hij ook het stadhouderschap van Groningen en Drenthe, en sloot in 1709 een huwelijk met prinses Maria Louise van Hessen-Kassel. Naauwelijks waren de troepen van den staat te velde, of de prins verliet zijne jonge gemalin te Kassel. In het leger aangekomen, werd hem de bemagtiging van St. Amand en Montagne opgedragen, waarvan hij zich voortreffelijk kweet, en alzoo den val van Doornik voorbereidde. In den daarop gevolgden veldslag bij Malplaquet voerde hij het bevel over den regtervleugel en onderscheidde hij zich door eene dapperheid, die aan roekeloosheid grensde. In weerwil van een allerhevigst vuur, drong hij door tot in de eerste en tweede verschansing des vijands, en stond hij op het punt om de derde te bemagtigen, toen zijne soldaten voor de overmagt van versche troepen begonnen te wijken. Naauwelijks had de prins dit bemerkt, of hij grijpt den standaard van het regiment van Mey, en met eene verwonderlijke kloekmoedigheid en bedaardheid zijne benden op nieuw ten strijde voerende, plaatste hij met eigen hand den standaard op 's vijands verschansing, waardoor weldra de zege bevochten was.

Na in het laatst van October met prins Eugenius Bergen in Henegouwen te hebben ingenomen, verliet hij het leger, doch was in 1710 weder tijdig in het veld, en mogt hij Douai en St. Venant, na hevige belegeringen, helpen veroveren. In het begin van 1711 was hij wederom naar het leger vertrokken, hetwelk hij voor het laatst in Julij verliet, toen hij naar 's Hage werd geroepen, om de geschillen met den koning van Pruissen, over de erfenis van koning Willem III, te vereffenen. Met de heeren Hilken, Verschuur, Plettenberg en eenige anderen trok hij derwaarts.

Op den 14den Julij kwamen zij tegen den middag aan den Moerdijk, van waar zij zich naar het Strijensche Sas moesten laten overzetten. Na hier eerst in eene schuit getreden te zijn, stapte de prins vervolgens over in de pont, waar zijn koets in stond, om zich alzoo voor de opkomende wind en regen te beveiligen. Toen zij nu digt bij land waren, en de schipper wilde wenden om het haventje te bereiken, wierp een rukwind het vaartuig op zijde, waardoor de prins, en allen die bij hem waren, in het water vielen. Een tijdlang hield de vorst zich aan den heer du Tour vast, doch een geweldige golf spoelde hem van daar en sleepte hem naar den grond. In doodsangst riep hij nog uit: Heer ontferm u mijner, wij vergaan! en de held van Malplaquet vond, met zijnen getrouwen Hilken, den dood in de golven, dien hij te midden van honderden kogels op het slagtveld ontgaan was.

Zoo was het treurig einde van den vier en twintigjarigen vorst, van wien het vaderland zulke goede verwachtingen koesterde. 's Prinsen lijk werd door een schipper, van de Klundert komende, acht dagen later, digt bij de plaats des ongevals, opgevischt. Men bragt het naar Dordrecht, van waar het, gebalsemd, naar Leeuwarden gevoerd werd, waar het op den 25sten Februarij 1712 met groote statie, in het graf zijner voorvaderen, werd bijgezet.

Het vaderland was in rouw gedompeld, maar het meest 's prinsen jeugdige gemalin. Met christelijke gelatenheid droeg zij echter haar treurig lot, en vond in de godsdienst de kracht om zich staande te houden, ook ter vervulling harer moederpligten jegens eene dochter, den 13den October 1710 geboren en Anna Charlotta Emilia genaamd, en jegens een zoon, waarvan zij den 1sten September 1712, juist zes weken na het ongeval haren gemaal overkomen, beviel, dien wij later als Willem Karel Hendrik Friso zullen ontmoeten, en die bestemd was om de grootvader te worden van Neêrlands eersten koning.

De afbeelding van Johan Willem Friso ziet op meer dan eene wijze het licht; ook is het treurig ongeval, hem overkomen, meermalen in plaat gebragt.

Zie Halma, *Lev. van Johan Willem Friso*, naar het Fransch van J. Lamigue (Leeuw. 1716. 8o. 2 deelen); Wagenaar, *Vaderl. Hist.*, het *Regist.* op Joan; van Wijn, *Bijv. en Aanm.* het *Regist.* op Friso en Joan; *Charterb. van Friesl.*, D. VI. bl. 256; Hoogstraten, *Woordenb.* D. V. St. I. bl. 208, 209, D. VII. St. II. bl. 20; Kok. *Vaderl. Woordenb.* D. XVI. bl. 675—689; van Effen, *de Misanthrope*, D. II. bl. 21; *Levensbeschr. van Ned. Mann. en Vrouw.* D. VIII. bl. 260—288; *Tegenw. staat der Nederl.* D. I. VII. de *Regist.* op Jan; Vriemoet, *Athen. Frisiac.* p. XXIV. XXV; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. II. St. II. bl. 528—535; *Gron. Volks Alm.* 1841, bl. 45—48; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land.*, het *Regist.* op Jan; Eekhoff, *Geschied. van Friesl.* bl. 300—306, 497; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 17, 18.

JOHANNES (Focco). Zie FOCCO (Johannes).

JOHANNIS (Albertus) of Albrecht Jantzen, werd te Haarlem in de eerste helft der vijftiende eeuw geboren. Hij was een geleerde monnik, doctor in de godgeleerdheid en later hoogleeraar te Leuven. Hij overleed te Mechelen in 1496. Eenige godgeleerde geschriften werden door hem vervaardigd, maar niet uitgegeven.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 114; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 41; Ampzing, *Beschrijv. van Haarl.* bl. 100.

JOIN (Christiaan), kapitein bij de Zwitsers in staatsche dienst, maakte zich door zijne dapperheid beroemd. Hij streed onder anderen bij Nieuwpoort in 1600, en wilde, hoe zwaar ook gewond, niet wijken van de plaats, die hem eenmaal als zijnen post was aangewezen. Hij werd in 1602 luitenant-kolonel van het regiment van graaf Ernst van Nassau in Oostende, en sneuvelde als zoodanig in April van het volgende jaar.

Zie (Schuller tot Peursem), *Verzam. berigt. omtrent de krijgsbevelh. bij Nieuwpoort*, bl. 46, 47.

JOL (Kornelis Korneliszoon) bijgenaamd *Houtebeen*, werd te Scheveningen geboren in het begin der zeventiende eeuw, en trad als scheepsjongen in 's lands zeedienst. Door zijne dapperheid klom hij tot kapitein op, hoedanig wij hem, als bevelhebbende op het schip *de Otter*, het eerst ontmoeten onder de twaalf schepen, die in 1628, door de West-Indische Maatschappij, onder bevel van Dirk Simonzoon van Uytgeest, in zee werden gezonden. Reeds toen droeg hij den bijnaam van *Houte-*

been, omdat hij in een gevecht zijn eene been verloren hebbende, vervolgens een houten been droeg, waarmede hij zoo vlug liep dat hij voor den snelst loopende niet behoefde onder te doen.

Op genoemden togt, in het belang der West-Indische Maatschappij ondernomen, handhaafde Jol den reeds door hem verkregen roem. Hij veroverde al dadelijk een rijk geladen Portugeesch vaartuig, en werd met nog andere veroverde schepen naar het vaderland gezonden, waar hij in October 1628 weder terug kwam.

Spoedig op nieuw in zee gestoken, geraakte hij door een zwaren storm van de vloot af en kwam te St. Vincent aan, waar hij den generaal Hendrik Loncq vond, door wien hij met nog een kapitein naar de kust van Braziliё werd gezonden. Hij was vervolgens tegenwoordig bij den aanval op de stad Olinda, en had een groot deel aan de verdere overwinningen op de Portugezen behaald.

In 1631 deed Jol zijn derde togt met het jagt *de Otter* naar de West-Indiën. Hij veroverde verscheidene vijandelijke schepen, met welker rijke ladingen hij in 1632 behouden in het vaderland kwam.

Op een vierden togt, nog in laatstgenoemd jaar aangevangen en in 1633 voortgezet, hielp hij de stad Truxillo op de Spanjaarden veroveren, alsmede later eenige rijk geladene Spaansche vaartuigen, waarmede hij in 1634 in Texel binnen liep.

Nog in dat zelfde jaar werd hij op nieuw door de bewindhebbers der maatschappij uitgezonden. Ook nu begunstigde hem in verschillende gevechten en op verschillende ondernemingen de fortuin; maar wederom met een rijken buit naar het vaderland stevenende, werd hij door zeven kapers, onder den beruchten Colart, aangevallen en genoodzaakt, na dapperen tegenstand, zich over te geven. Hij werd te Duinkerken in hechtenis gezet, doch na verloop van eenige maanden uitgewisseld.

Het ongeluk hem overkomen had onzen moedigen zeeheld het vertrouwen en de gunst der bewindhebbers van de West-Indische Maatschappij niet doen verliezen. Terstond na zijn ontslag werd hij op nieuw in dienst gesteld, en hem thans het bevel op een grooter schip, *Zwolle* genaamd, met 13 stukken, opgedragen. Onder hem diende zijn broeder Sibert, bevelhebber op het jagt *de Kat*. Met dezen en nog een jagt liep hij in 1636 in zee, hield verschillende gevechten met Spaansche bodems, en keerde weldra met grooten buit in het vaderland weder.

Maar nu wachtte hem belangrijker taak. De West-Indische Maatschappij had namelijk een smaldeel van 14 oorlogsschepen uitgerust, om daarmede de Spaansche zilvervloot in de golf van Mexico aan te tasten. Jol, een man, scherp en hard als zijn degen, en wiens naam reeds den vijand sidderen deed, werd aan het hoofd van die onderneming gesteld. In het midden van April des jaars 1638 liep hij daarmede uit Texel in zee, en bereikte voorspoedig de kust van Braziliё, waar Johan Maurits van Nassau destijds bevel voerde, met wien hij in last had in gemeen overleg werkzaam te zijn. Den 22sten Julij van genoemd jaar ging Jol van Phernambuco onder zeil, en ontmoette den 31sten Augustus daaraanvolgende, op twee dagen zeilens van Cuba, de vloot, die het goud en zilver, en andere rijke voortbrengselen van Spaansch Amerika, volgens jaarlijksche gewoonte, naar het moederland moest overbrengen. Ofschoon de magt des vijands dien van de onzen verre overtrof, draalde Jol geen oogenblik met op den vijand los te gaan. Vreesselijk was de strijd. Hij zelf klampte den Spaanschen admiraal aan boord, en vocht met ongeloofelijke onverzaagdheid. Tot vijfmalen toe ontstaken de onzen den brand in het zware vijandelijke schip, maar de Spanjaarden bluschten telkens de vlammen. Reeds was een rappe matroos naar boven geklouterd, om de vijandelijke vlag af te halen, toen Jol, twee andere schepen op zich ziende afkomen, genoodzaakt was af te houden. Tot zijn bitter leed ontwaarde de held dat de meeste scheepsbevelhebbers lafhartig den strijd ontweken, en daardoor oorzaak waren dat een anders zekeren buit hun ontviel. En welke pogingen Jol ook aanwendde om, door nog driemalen den altijd door hem vervolgden vijand in den loop van September aan te tasten, hem den rijken buit, door sommigen op negen, door anderen op twintig millioenen gouds geschat, afhandig te maken, de meeste zijner kapiteinen bleven even lafhartig, niettegenstaande hij hen bij eede had laten beloven van hunnen pligt te zullen doen. Eindelijk niet meer in staat de Spaansche vloot bij te houden, ontsnapte deze voor goed aan de onzen. De vloot van Jol ging uiteen. Hij zelf kwam met een deel zijner schepen in November 1638 in het vaderland terug en zag zich door 's lands Staten met eenen gouden keten en gouden eerepenning beloond, terwijl sommige lafhartige kapiteinen, die nog in het eerst moeite hadden gedaan om de eer des vlootvoogds te bezwalken en hem van verregaande roekeloosheid hadden beschuldigd, ter naauwernood aan de verdiende straf ontsnapten.

In 1639 had Jol het bevel over het vijfde smaldeel der Nederlandsche vloot onder Tromp, en hij had als zoodanig een groot deel aan de belangrijke overwinning bij Duins op den 21sten October door de onzen op de Spanjaarden behaald. Na den afloop daarvan werd Jol andermaal, benevens den admiraal Jan Corneliszoon Ligthart, met eene magtige vloot naar West-Indië gezonden. Hij bevond zich daarmede in September 1640 bij het eiland Cuba, in de meening dat de Spaansche zilvervloot eerlang van daar zou uitloopen. In die verwachting werd hij echter teleurgesteld, daar de Spanjaarden, door vroegere verliezen geleerd, een zoo groote schat aan den onzekeren kans van een zeegevecht niet meer bloot gaven. De Nederlandsche vloot werd door een zwaren storm overloopen en Jol genoodzaakt naar Phernambuco den steven te wenden.

In Mei van het volgende jaar 1641 werd Jol door Johan Maurits, graaf van Nassau, met eene vloot van 20 schepen naar Afrika gezonden, en het gelukte hem de stad Loanda di St. Paulo op de Portugezen te bemagtigen. Een gelijken zegen vergezelde hem in zijnen aanslag op het eiland St. Thomas. Doch dit bedrijf was het laatste zijns levens. Veertig jaren te voren was de dappere Pieter van der Does voor het moorddadige klimaat aldaar bezweken, en ook de niet minder dappere Jol werd nu door de doodelijke ziekte aangetast en ten grave gevoerd. Hij overleed den 31sten October 1641. De hoofdkerk der stad Pavaosa, toen reeds verlaten, ontving, met zooveel statelijkheid als de gelegenheid toeliet, zijn stoffelijk overschot; en daar, verre van het vaderland verwijderd, rustte de man, die eens de getrouwste dienaar der maatschappij was.

Ruw en forsch in zijn voorkomen was zijne levenswijze eenvoudig en van alle weelde geheel afkeerig. Hij gloeide van haat tegen Spanje. In het tarten der gevaren ging hij zijne matrozen moedig voor. Daarom door hen gevreesd, werd hij tevens door hen bemind, omdat hij hun bevelhebber en vriend tevens was, die niet anders dan de gewone scheepskost gebruikte en met hen leefde en ten strijde ging.

Zie Brandt, *het leven van de Ruiter*, bl. 362; Commelijn, *Lev. van Fred. Hendrik*, D. I. bl. 95, 180–183, D. II. bl. 25, 26, 69, 125; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XI. bl. 285, 315; van Wijn, *Nalez.* D. II. bl. 61; *Nederl. Reis.* D. XIV. bl. 42—69; van Kampen, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. I. bl. 422, 438, 439; de Jonge, *Geschied. van het Nederl. Zeewez.* D. I. bl. 323, 379. 520, waar Jol slechts ter loops genoemd wordt; van Kampen en Veegens, *Lev. van beroemde Nederl.* D. II. bl. 227, 264.

JOLLE (Pierre le), een Franschman van geboorte, die zich waarschijnlijk te Amsterdam met der woon had nedergezet, doch van wien geene levensbijzonderheden bekend zijn, schreef een thans hoogst zeldzaam boek, getiteld:

Description de la ville d'Amsterdam en vers burlesque, selon la visite de six jours d'une semaine. Amst. 1666. 12°.

Zie *de Navorscher*, D. VI. bl. 139.

JOLLESZ (Jolle), welligt een kleinzoon van Kornelis Korneliszoon Jol bovengenoemd, voerde in 1708 het bevel op de *Gouda* van 74 stukken, behoorende tot de scheepsmagt van den staat in de Middellandsche Zee, onder Johan Gerrit, baron van Wassenaar, en bestemd om de krijgsoperatien der bondgenooten tegen de Franschen ter zee te ondersteunen.

Nadat de vloot te Barcelona was aangekomen, kreeg Jollesz in last om, met vijf Britsche en twee Nederlandsche linieschepen, op de kusten van Kataloniё te kruisen, zoo tot bescherming van dezelven als tot vermeestering van al zulken toevoer, als de vijand zou ondernemen derwaarts te zenden, terwijl het overige deel der vereenigde Nederlandsche en Engelsche vlooten verder zou gaan. Dit smaldeel nu moest voornamelijk medewerken aan de inneming van Port Mahon, waarna het zich naar Livorno

begaf, aldaar eenen geruimen tijd bleef, vervolgens naar Barcelona trok en eindelijk naar Lissabon, om de schepen te herstellen en van het noodige te voorzien.

Meerdere bijzonderheden zijn ons omtrent Jollesz niet bekend. Hij was den 9den Mei 1699 te Amsterdam gehuwd met Catharina Maria Abo, zijnde hij toen reeds weduwenaar van Elizabeth Meijers.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. IV St. II. bl. 444, 485, 486; *de Navorscher,* D. VII. bl. 197.

JOLLIN (PHILIP) was in 1657 rector te Weesp en schreef:
La grande voix de jugement et de grace, ou les pieuses pensées de Ph. Jollin, sur les quatre fins de l'homme, la mort, le jugement, l'enfer et la gloire de Paradis, joints au grand mystère de notre predestination. Amst., 1687. 4°.

Zie Paquot, *Mémoires,* T. I. p. 636.

JOLLY (HENRI JEAN BAPTISTE) werd den 21sten Julij 1812 te Antwerpen geboren en vormde zich, zonder bepaald onderwijs in de kunst ontvangen te hebben, tot een bekwaam kunstenaar, zoo door vlijtig de natuur te bestuderen, als naar de voortreffelijke voortbrengselen der oude meesters te rade te gaan. Hij had zich te 's Hage met der woon nedergezet en schilderde meestal huisselijke tafereelen. In 1830 werd eene zijner schilderijen, op de 's Gravenhaagsche tentoonstelling aanwezig, voorstellende *een Binnenhuis met drie figuren, waarin een gekwetst soldaat door een jong meisje verbonden wordt,* door het gouvernement aangekocht, en berust thans in de verzameling in het Paviljoen bij Haarlem. Hij deed in 1840 eene kunstreis door Duitschland en België, doch overleed reeds, tot groot verlies voor de kunst, den 9den Januarij 1853 te Amsterdam. Hij schilderde ook portretten in olieverw en teekende die ook op steen, waarvan inzonderheid de gelukkige voorstelling en sprekende gelijkenis geroemd worden.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JON (FRANÇOIS DU). Zie JUNIUS (FRANCISCUS).

JON (H. C. DU). Zie JUNIUS (JOH. CAS.).

JONCHEERE (MATTHYS), wiens naam ook Jonck-Heere gespeld wordt, leverde in 1662 eenige rijmen in *Vlissings Redens-Lusthof.* Zijne zinspreuk was: *Tracht nae beter.* Hij schreef ook:
Lacht niet te vroegh! 'T is tijdts genoech. Spotrijm op de Gentenaars over de verovering van 't Sas van Gent, Middelb. 1644, een blad in fol.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.* D. II. bl. 295; Tiele, *Bibl. van Pamflett.* bl. 364.

JONCKER (Q. A.) schreef:
Mennoniste vrageboeck van de Doopsgezinde, genoemt de Huyskopers. Steenwijk 1708, kl. 8°.

Zie *Catal. van de Bibl. der Vereen. Doopsgez. Gem. te Amst.* 2de afd. bl. 23.

JONCKHEER (J.), wiens naam ook Jonc-Heer geschreven wordt, was een bekwaam etser, die ook, waarschijnlijk uit liefhebberij, zeer goed het penseel hanteerde. Hij leefde vermoedelijk in de tweede helft der zeventiende eeuw. Volgens sommigen was hij van Vlaamsche afkomst.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JONCKHERTEN (JODOCUS), geboren te 's Hertogenbosch, bloeide in het begin der zestiende eeuw en was een zeer kunstig beeldsnijder.

Zie van Oudenhoven, *Beschryv. van 's Hertogenbosch,* bl. 40; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JONCKMAN (WILLEM) of Jonkman, was een Hollandsch teekenaar en graveur, die op het einde der zeventiende eeuw leefde. Hij sneed onder anderen de platen voor de *Histoire des ordres militaires* etc. Amst. 1721. 8°. 4 deelen.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Jonkman; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JONCKMAN (DIRK). Zie JONGMAN (DIRK).

JONCKTIJS (DANIEL). Zie JONCTYS (DANIEL).

JONCOURT (PIERRE DE) was predikant te Clermont in Beauvoisis, toen hij, nog vóór de herroeping van het edict van Nantes, naar Nederland de wijk nam. In October 1677 beriep de Waalsche gemeente te Middelburg hem tot haren leeraar. Na aldaar gedurende twintig jaren gearbeid te hebben, zag hij zich in 1699 naar 's Gravenhage beroepen, waar hij tot aan zijn dood in 1725 werkzaam bleef. Hij was een der beste kanselredenaars in de Waalsche kerk, en paarde aan eene groote scherpzinnigheid eene levendige verbeelding en vastheid van karakter.

Als schrijver trad de Joncourt eerst op gedurende zijn verblijf te 's Gravenhage, en wel in de Coccejaansche twisten. Zijn eerste werk verscheen onder den titel:
Entretiens sur les différentes méthodes d'expliquer l'Ecriture, et de prêcher, de ceux qu'on appele Coccéiens et Voetiens dans les provinces-unies. Amst. 1707. 12°.

In dit werk, hetwelk hij zonder naam had uitgegeven, doch waarvan hij spoedig als de schrijver bekend stond, tastte hij Coccejus en zijne aanhangers heftig aan, ofschoon hij verklaarde geene personen te willen beleedigen, maar alleen ter verzoening der twistende partijen de pen te hebben opgevat. Evenwel, het boek van de Joncourt verwekte algemeen ongenoegen, zelfs bij de Voetianen, en Salomon van Til en Johannes d'Outrein traden met scherpe tegenwerpingen tegen hem in het strijdperk. De laatste wederlegde de Joncourt in een *Brief aan een Vriend* enz., en het *Antidotum viperinis morsibus D. J. oppositum* (Lugd. Bat. 1707), van den eerste werd door den Moordrechtschen predikant Janssonius vertaald in het licht gegeven. De Joncourt verdedigde zich weder in zijne *Nouveaux entretiens sur les différentes méthodes* etc. (Amst. 1708. 12°.) Behalve enkele naamlooze geschriften verscheen tegen hem ook een *Advertissement necessaire* van Braunius, dat door de Joncourt niet afzonderlijk werd wederlegd.

De uitgave van zijn eerste geschrift had echter voor de Joncourt nog andere gevolgen. De Waalsche Synode, die in Mei 1707 te Goes vergaderde, riep hem ter verantwoording over de wijze, waarop hij Coccejus gelasterd had. Zelfs werd hij in zijne bediening geschorst, doch na alles herroepen te hebben, waaraan men zich geërgerd had, werd hij hersteld. Naar aanleiding van dat vonnis der Waalsche kerk schreef hij zijne *Lettre aux églises Wallonnes des Pays-Bas,* (La Haye 1708, 12°.)

Na deze twisten gaf de Joncourt nog de volgende geschriften in het licht:
Brief waarin hij verslag doet van het gepasseerde in 't synode te Utrecht, over 't Boek genaamt samenspreking over de verscheyde wijzen van de schriftuur uyt te leggen, van die welke men noemt Cocceanen en Voetianen, 's Hage, 1708. 8°.
Pensées utiles aux Chrétiens de tous les etats, la Haye, 1710. 8°.
Lettres sur les jeux de hasard, La Haye 1713. 8°. 1714. 12°. In deze tweede uitgave zijn de vier brieven met een vijfde vermeerderd.
Nouvelle lettre sur les jeux de hasard pour servir de réplique à la defense de M. de la Placette, La Haye, 1713. 8°. ald. 1714. 12°.
Lettres critiques sur divers sujets importans de l'Ecriture Sainte, Amst. 1715. 12°.
Considerations sur l'origine de Job et la vérité de son histoire, etc. La Haye, 1720. 8°.
Entretiens sur l'état présent de la religion en France, etc, La Haye. 1725. 12°.

Ook hebben wij nog van hem eene uitgave der Psalmen, Amst. 1716. 12°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.*; Ypey en Dermout, *Geschied. der Nederl. Herv. Kerk,* D. III. bl. 178, 179; Ypey, *Geschied. der Christ. Kerk in de 18de eeuw,* D. VIII. bl. 233; *Biograph. universelle,* T. X. p. 191; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 53, 147; ab Utrecht Dresselhuis, *de Waalsche gemeente in Zeel.* bl. 48; Haag, *La France protestante,* T. VI. p. 83–84; Glasius, *Geschied. der Christelijke Kerk en Godsdienst in Nederl.* D. II. bl. 168, 169; Dezelfde, *Godgel. Nederl.*; Muller, *Cat. van Godgel. Werk.* bl. 153.

JONCOURT (ELIAS DE), zoon van den voorgaande, werd omstreeks 1700 te 's Hage geboren. Aan welke hoogeschool hij den graad van doctor in de wijsbegeerte en meester in de vrije kunsten verkreeg, is ons onbekend. Hij werd in 1722

Fransch predikant te 's Hertogenbosch, en beoefende met zulk een ijver de wis- en natuurkundige wetenschappen, dat hij zich bekwaam gevoelde om daarin onderwijs te geven. Op zijn belangeloos aanbod werd hij den 10den Julij 1730 door de regering der stad tot hoogleeraar in de wiskunde, zonder belooning, aan de illustre school aldaar aangesteld. Als zoodanig aanvaardde hij zijn ambt den 2den Augustus 1731 met eene *Oratio in laudem matheseos universae et singularum ejus partium.* Na den dood van Lucas van Eybergen, in 1738 voorgevallen, werd hij met eene rijks jaarwedde van 250 gulden begunstigd. De vermaarde Martinet en Palier, die de natuurlijke historie met vrucht beoefend hebben, waren zijne leerlingen. Den 20sten Mei 1748 emeritus verklaard zijnde, nam hij den 21sten Julij van dat jaar van zijne gemeente afscheid, en vestigde zich met der woon te 's Gravenhage, waar hij in 1770 overleed.

De Joncourt heeft zich als godgeleerde, wis- en natuurkundige, en als Nederduitsch dichter, door het uitgeven van verschillende werken en vertalingen, bij zijne tijdgenooten bekend gemaakt. Zij zijn getiteld:

Verhandeling over de voorzienigheid Gods, uit het Engelsch van G. Sherloch, 's Hage, 1721. 8°.

Behoedmiddel tegen het pausdom, uit het Engelsch van G. Sherloch, 's Hage 1721. 8°.

Sermonen over eenige belangrijke texten der Schrift, uit het Engelsch van G. Sherloch, 's Hage, 1723. 8°.

Sermonen over den dood en het oordeel, uit het Engelsch van M. Lucas, 's Hage 1725 en Utr. 1734. 8°.

Anciphron of de kleine wijsgeer, uit het Engelsch van Berkley, 's Hage 1734. 12°. 2 deelen.

Elemens de physique desmontrés mathématiquement et confirmés par des expériences, traduits du latin, Leid. 1746. 4°. 2 vol.

Elemens de philosophie Newtonienne, traduit de l'Anglais de Pemberton, Amst. 1755. 8°.

Elemens de philosophie morale, traduits de l'Anglais de Fordyce, la Haye. 1756. 8°.

Elemens d'Algèbre de Saunderson, traduits de l'Anglais, et augmentés de quelques remarques, Amst. 1756. 4°. 2 vol.

Nouvelle bibliothèque Anglaise, la Haye, 1756. 8°. 3 vol.

Le septième et huitième volumes du Spectateur Anglais, Amst. 1750 et 1754. 12°.

Dialogues des morts, traduits de l'Anglais de Lyttleton, la Haye, 1760. 8°.

Het algemeen gebed en de stervende Christen tot zijne ziel, (uit het Engelsch van Pope in Nederduitsche dichtmaat overgebragt), 's Hage, 1760. 4°.

Keurdichten, vermeerderd met de stad Godes, in drie zangen, 's Hage, 1762.

Aard en gebruik der eenvoudigste driehoekige getallen, 'sHage, 1762. 8°.

Oeuvres diverses, la Haye, 1764. kl. 12°. 2 vol.

De Joncourt is de uitgever en de gedeeltelijke vertaler van de *Oeuvres diverses de Pope,* (Amst. 1754. 12°. 7 deelen). Sedert 1729 werkte hij mede aan het *Journal Littéraire* door 's Gravesande, Marchand en anderen op nieuw ondernomen. Ook hielp hij in 1742 de *Algemeene Historie* uit het Engelsch in het Fransch vertalen. Hij had ook aandeel in de vertaling van het *Boek Job* in het Latijn door Schultens.

Zie *Boekz. der gel. Wereld,* 1722. *b.* bl. 94, 1730. *b.* bl. 231, 1731. *b.* bl. 228, 1748. *a.* bl. 731. *b.* bl. 222; Velingius, *Redev. over de Illustre school van 's Hertogenb.* bl. 85, 86; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.* die hem verkeerdelijk een Franschman noemt; *Biographie universelle,* T. X. p. 191; Hermans, *Geschied. der Illustre en Lat. Scholen te 's Hertogenb.* bl. 24—27, door ons voornamelijk gevolgd.

JONCTYS (Daniël), wiens naam ook Jongtys, doch verkeerdelijk Joncktijs gespeld wordt, was de zoon van Ewout Jonctys en werd te Dordrecht in 1600 geboren. Tot geneesheer bevorderd, oefende hij de praktijk in zijne geboorteplaats uit, en vertrok, om redenen die wij verder zullen mededeelen, in 1643 naar Rotterdam, waar hij tot schepen gekozen werd en in 1654, rijk in eere en middelen, overleed. Zijne zinspreuk was *Sijt Jonck.* Als bevallig minnedichter bekleedt Jonctys eene aanzienlijke plaats onder zijne beroemde stad- en tijdgenooten. Als zielkundig geneesheer en als vriend der menschheid deed hij zich door zijne verhandeling: *over de tooverziekten* en door zijn werk: *de Pijnbank wedersproken,* kennen. Bij een warm gevoel voor het goede en schoone, bezat hij tevens eenen vluggen en hoogvliegenden geest, en zijn standvastigen wil, om al de gaven van hart en verstand tot nut en genoegen van anderen aan te wenden, verdient de dankbare erkentenis der nakomelingschap.

Behalve eenige verzen voor de werken zijner tijdgenooten, schreef en dichtte hij de volgende werken:

Verhandeling der Toover-ziekte. Geschil van de Schoot- en Steekvrije. Geschil van de Wapen-zalve. Paracelsi Vrije konst.... uyt verscheyde Latijnze boeken Daniëlis Sennerti vertaald, en bij een geschikt, Dordr. 1638. 12°.; herdrukt, Amst. 1646. 12°.

Roselijns Ooghies ontleed, Dordr. z. j. (1620—23) 8°.; herdr. ald. 1639. 4°. Amst. 1712. 12°. 1723. 8°.

Hedendaagse Venus en Minerva; of Twistgesprek tussen die zelfde, Dordr. 1641. 4°.

Het was door dit werk dat Jonctys in moeijelijkheden geraakte met de predikanten der Hervormde gemeente, waartoe hij behoorde. Voor den kerkeraad geroepen werd hem zijn vonnis voorgelezen, waarbij hij verklaard werd voor een bitter satyrist en een pasquil-schrijver, wiens schendig boek niet alleen, maar zijn persoon zelf zoo bij den politieken als kerkelijken regter behoorde gestraft te worden. Hem werd deswege het H. Avondmaal ontzegd, zoo lang hij, door leedwezen over den feilen, in het schrijven van dit zijn boek begaan, te toonen, den kerkeraad verder zou komen te voldoen.

Van dit vonnis vroeg Jonctys afschrift, maar het werd hem geweigerd; toen opgaaf der feiten, doch daartoe hield men zich ongehouden. Hij wilde zich verdedigen, maar men deed hem opmerken, dat hij aldaar gekomen was om te hooren. Toen, heengaande, zeide hij eenvoudig dat hij schrijven zou.

Dit deed hij. Op eene uitmuntende wijze verdedigde hij zich door zijne:

Apologie of gedrongen onschuld roerende zijn misduijde hedendaagse Venus en Minerva, twistgesprek.

Dezelve kwam uit zonder naam of woonplaats van den drukker, alleen met het jaartal 1642. De letter en het formaat zijn gelijk aan het *twistgesprek.*

Hiermede eindigde deze zaak, en Jonctys vertrok naar Rotterdam, waar hij, ten gevolge van het gebeurde, in niet minder achting was.

Der Mannen Opper-waardigheyd, beweert tegen de Vrouwelyke Lof-redenen van Doctor Johan van Beverwyk, Rott. 1646. 4°.

De Pijnbank wedersproken en bemagtigd, Rott. 1651. 12°.; herdr. Amst. 1736. 8°. ald. 1740. 12°. ald. 1742. 8°.

Minne-Dichten gepast op de bevalligheeden van de schoone Roselyn, Dordr. 1660. 4°.

Tooneel der Jalouzyen, waarop vertoont weerden veel treurige gevallen, wonderlyke geschiedenissen, schrickkelyke en wrede uytwerkselen der Jaloursheid, Rott. 1666. 12°. 2 deelen, 2e druk. Amst. 1699. 12°. 2 deelen.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 228; Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 221; Paquot, *Mémoir.* T. I. p. 594; Scheltema, *Geschieden Letterk. Mengelw.* D. III, St. I. bl. 41—92, St. III. bl. 96, D. IV. St I. bl. 183; Siegenbeek, *Gesch. der Ned. Letterk.* bl. 155; van Kampen, *Geschied. der Ned. lett. en Wetensch.* D. I. bl. 189, 190; Witsen Geijsbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.* Collot d'Escury, *Holl. Roem,* D. IV. St. I. bl. 78, 79, *Aant.* bl. 309. 315, 332—334, St. II. *Aant.* bl. 491, D. V. bl. 293, D. VII. bl. 386; Muller, *Cat. van Regtsgel. Werk.* bl. 74.

JONG (Anna Maria). In de *Dichtkundige lauwerbladen,* (D. IV. bl. 95—102), komt van haar voor een *Lijkgedicht op Willem IV.*

Zie Heringa, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 168.

JONG (Aaltje de) schreef:

Stigtelijke en opwekkende Gezangen en Gedichten, op bijzondere tijden en gelegenheden, Rott. 1749. 8°. ald. 1750. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Dicht.* D. I. St. IV; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*

JONG (Adriaan de). Zie JUNIUS (Hadrianus).

JONG (Adriaan de) was een bakker te Breukelen, die de

dichtkunst beoefende; doch die, blijkens de daarvan door onzen voorganger aangehaalde regels, beter gedaan had zich tot zijne bakkerij alleen te bepalen. Hij gaf in druk, behalve eenige afzonderlijke gedichten:

De Aartsvader Jakob, en het regentschap van Josef in Egypte, in rijm, Utr. 1823. 8°.

Nagelatene dichtlievende uitspanningen, Utr. 1826. 8°. 1ste stuk.

Zie de Jong, *Naaml van Boek.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JONG (Boudewijn de). Zie JONGE (Boudewijn de).

JONG (C. de) wordt genoemd een der lijkdichters op J. H. Krom.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JONG (Claude de) werd in 1627 lid van het Schilders-Collegie te Utrecht, en schonk in 1638 een *Bergachtig landschap* aan het St. Hiobs gasthuis aldaar.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JONG (Dirk de) was een verdienstelijk graveur, die op het laatst der achttiende en in het midden der negentiende eeuw leefde. Hij vervaardigde:

Atlas van alle de Zee-Havens der Bataafsche Republiek. Geteekend door D. de Jong en gegraveerd door M. Sallieth. Amst. 1802. fol.

Ook in verscheidene boek- en plaatwerken komen prenten van hem voor. Hij was volgens den Heer Kramm ook teekenaar en etser.

Zie *Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.* bl. 260; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JONG (G. de) schreef:

Handleyding voor de Jeugt tot de kennisse der Bijbelsche Geschiedenissen, Amst. 1739. 8°.

Tweemaal twee en vyftig Beschryvingen en bewyzen van eenige voorname waarheden uyt den woorden Godts, dienstig voor die zig willen oeffenen in de gronden der waare Gereformeerde Christelyke Godsdienst, enz. Amst. 1744. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III.

JONG (Gerard de). Van hem komt een lofgedicht voor vóór *de Kundschappen van Parnas,* Amst. 1670.

Zie Heringa, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1848. I. bl. 178.

JONG (Gerrit de), ook de Jonge genaamd, was een dapper krijgsoverste in den vrijheidskamp tegen Spanje. Bij de belegering van Haarlem, in welke stad hij schijnt geboren te zijn, deed hij belangrijke diensten, en voerde ook het bevel op eene galei, waarmede hij eene zware schermutseling had op het Haarlemmermeer, den 26sten Februarij 1573. Na de overgave der stad schijnt hij het ontkomen te zijn, althans hij was in 1582 gouverneur van Lochem, welke stad hij manmoedig tegen Verdugo verdedigde, tot zij door Hohenlo ontzet werd. In 1591 was hij bevelhebber van het fort Knodsenburg, en ook hier betoonde hij zich een onverschrokken verdediger van den hem toevertrouwden post, toen het fort door Parma belegerd werd. Nadat deze eenige honderde soldaten en vele officieren bij zijne pogingen om de sterkte meester te worden verloren had, werd die door Maurits ontzet. Na dien tijd werd de Jong gouverneur van Schenkenschans, waar hij den 27sten September 1595 overleed. Zijne afbeelding, door Goltzius gesneden, ziet het licht. Hij had twee zonen, Dirk en Jakob geheeten; beiden waren kapitein bij het vaandel van hunnen vader en sneuvelden in de verdediging van Oostende. Aan de weezen van laatstgenoemde werden door de regering van de stad Haarlem twee honderd gulden geschonken, ter belooning van de diensten door hunnen vader mede gedurende het beleg der stad in 1572—1573 betoond. Er was nog een andere Gerrit de Jong, geen bloedverwant van den genoemde, die om zijne »trou voor 't land en vromicheijd" door prins Willem I tot zijn luitenant verkozen werd.

Zie Ampzing, *Beschrijv. van Haarl.* bl. 332, 333; *Korte Hist. Aanteek. wegens het voorgevallene in de Spaansche Beleger. der stad Haarl.* bl. 44; van de Capellen, *Belangrijke Stukken voor geschied- en oudheidk.* bl. 16; Bosscha, *Neêrl. Held. te land.* D. I. bl 297.

JONG (Jacobus de). Zie JONGE (Jacobus de).

JONG (Jan de). Met een enkel woord is reeds over dezen gesproken in het artikel van Jelle Corvinus. De Jong predikte van dorp tot dorp in schuren, zelf hier en daar, tegen den wil der kerkeraden, in de openbare bedehuizen. Groot was de wanorde door dezen man gesticht, totdat in 1802 door het Departementaal bestuur van Friesland een besluit werd uitgevaardigd, waardoor de afgescheidene gemeente te niet liep, omdat daarbij bepaald werd dat niemand in het openbaar mogt prediken, tenzij daartoe bevoegd zijnde. Nu bleef er aan eenige ijveraars der nieuwe gemeente niets over dan hunnen jongsten leeraar te laten studeren. De gelden hiertoe benoodigd werden bijeengebragt, en de Jong begon, door het aanleeren van talen, zich voor te bereiden tot het beoefenen der godgeleerde wetenschappen. Na eenige jaren aan de akademie te Franeker vertoefd te hebben, werd hij proponent, in 1808 beroepen te Gaasmeer, in 1811 te Zuiderhuisterveen en in 1818 te St. Jansga, waar hij den 16den Februarij 1821, in den ouderdom van 48 jaren, overleed.

Zie dit *Woordenb.* D. III. bl. 756 en de aldaar aangehaalde schrijvers.

JONG (Joachim de) of Junius, werd in het laatst der zestiende eeuw te Dordrecht uit eene niet onaanzienlijke familie geboren. Hij studeerde te Leuven in de godgeleerdheid en verwierf er den graad van baccalaureus. Hij werd in 1610 kapellaan van de St. Pieters-kerk te Leuven en verkreeg omstreeks 1614 eene kanoniksplaats te Messine in Vlaanderen. Hij overleed den 7den of 8sten Augustus 1630 te Leuven en werd begraven in de St. Pieters-kerk aldaar, die hij gedurende twintig jaren bediend had. Hij schreef:

Aquarum Spadanarum Gryphi, sive Aenigmata, eorundemque explicatio, proficiscentibus ad aquas Spadanas, non minus utilis quam jucunda, Lov. 1614. 12°.

Malo de re; sive Virtutis eruditionisque apparatus et praemium, Lov. 1614. 4°.

Den Hemelschen Heraut, dat is een heerlycke ende loffelycke groetenisse ter eeren van die alderheylichtste Maghet ende Moeder Gods Maria; met noch seer schoone gebeden tot haer, Leuv. 1629. 12°.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dord.* bl. 212; Paquot, *Mémoires* T. II. p. 333.

JONG (J. M. de). Zie JONGE (J. M. de).

JONG (Leendert de) werd den 30sten December 1810 te Gouda geboren, en was de zoon van Cornelis de Jong en Petronella Wout. Eerst laat ontwaakte in hem de begeerte zich aan den geestelijken stand toe te wijden. Reeds had hij den leeftijd van ongeveer twintig jaren bereikt, toen hij nog met het leeren der oude talen moest aanvangen; maar eenmaal tot een besluit gekomen, onderscheidde hij zich door zulk eenen ijver, dat hij in anderhalf jaar in staat was zijn admissie-examen af te leggen bij het seminarium der Remonstrantsche Broederschap. Diezelfde ijver kenmerkte hem zijn geheele leven door.

In 1837 tot proponent bevorderd zijnde, werd hij nog in dat jaar te Boskoop beroepen, en aldaar den 29sten October bevestigd. Drie jaren later beriep de gemeente van Oude Wetering hem, waar hij den 14den Junij 1840 bevestigd werd.

Weinig heeft de Jong in het licht gegeven. De naauwgezetheid waarmede hij zijne beroepsbezigheden waarnam, en de bijzondere zorg die hij aan zijn gezin wijdde, lieten hem weinig tijd over voor de pers te arbeiden. Wij bezitten van hem een *zestal leerredenen* in 1849 te Gouda, in 8°. verschenen en aan zijnen leermeester, Abraham des Amorie van der Hoeven, opgedragen. Wat die proeven zijner kanselwelsprekendheid aan juistheid, helderheid en eenvoudigheid missen, wordt door zekere warmte vergoed. Bovendien verscheen te Amsterdam in 1855 van zijne hand eene *leerrede over II Cor. VI vs. 2b,* gehouden na het afsterven van den hoogleeraar A. des Amorie van der Hoeven.

Verschillende oorzaken werkten zamen tot de Jong's vroegtijdigen dood. Na lang aan eene zekere melancholie geleden te hebben, ontsliep hij den 8sten Augustus 1858, zijne weduwe, Jeanne Jacqueline Grootendorst, achterlatende met drie zonen en twee dochters.

Zie Tideman, *de Remonstr. Broedersch.* bl. 131, 164, 377 uit familieberigten aangevuld.

JONG (LUCAS DE) schreef:
Vertoog over de veragting des Doods, Amst: 1737. 8o.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I.

JONG (LUDOLF DE), wiens naam ook wel eens de Jongh en ook wel de Jonge gespeld, en wiens voornaam ook wel eens in Lieven veranderd wordt, werd te Overschie geboren en had tot vader een leerlooijer en schoenmaker, die zijn zoon tot die vakken wilde opleiden. De jonge Ludolf wilde echter schilder worden, en zijn vader, eerlang naar Rotterdam verhuisd, moest, na lang tegenstand geboden te hebben, daartoe wel zijne toestemming geven. Hij kreeg dan het eerste onderwijs van Cornelis Saftleven, vervolgens bij Anthonie Palamadesz Stevens, te Delft, en eindelijk bij Jan Bylert te Utrecht. Na zich alreeds zeer bekwaam te hebben gemaakt, vertrok hij naar Frankrijk, vond er veel aanmoediging, en keerde, na een verblijf aldaar van zeven jaren, te Rotterdam weder. Zijne kunst werd daar hoog gewaardeerd. Hij schilderde portretten, schuttersstukken en fraaije kabinetstukjes met veldslagen, jagten, weiden met vee, enz., warm en aangenaam van koloriet en doorgaans vet in verw. Na zijn huwelijk met eene dochter van fatsoenlijken huize, werd hij majoor der stad, welke waardigheid hij bekleedde tot 1664 toen hij schout van Hillegersberg werd, waar hij in 1697 overleed. In het laatst van zijn leven, hoewel steeds met ijver werkende, schilderde hij voor zijn vermaak.

Het museum Boymans te Rotterdam bezit van hem eene schilderij voorstellende: *Hoofdofficieren der schutterij te Rotterdam voor het oude stadhuis aldaar; in het verschiet de toren van de Fransche kerk*

Op het 's rijks museum te Amsterdam vind men van hem:
Portret van den vice-admiraal Jan van Nes.
Portret van Aletta Ravensburg, echtgenoot van den vice-admiraal Jan van Nes.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; *Cat. der Schild. in het Museum Boymans te Rotterdam*, bl. 21; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Dubourcq, *Beschrijv. der Schild. op 's Rijks Museum te Amst.* bl. 76, 77.

JONG (MAXIMILIAAN DE) was in 1662 fiscaal en van 1667 tot 1669 landvoogd der Moluccos.

Zie Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Indië*, D. I. bl. 492, 540, 543, D. II. bl. 625, 627, D. III. bl. 143.

JONG (PIETER DE) was Doopsgezind leeraar te Krommenie en schreef:
Kort begrip van den Christelijken godsdienst, Amst. 1742. 8°.
Godvruchtig levensgedrag van Trijntje Klaasz. Heynes, Amst. 1743. 8°.

Zie *Zaanl. Jaarb.* 1853. bl. 39; *Cat. van de Bibl. der Doopsgez. gemeente te Amst.* 2de afd. bl. 13.

JONG (WILLEM DE), mathematicus te Rotterdam, schreef:
Aanleijding tot verbeetering der Burgerlijke Bouwkunde, waar in aangetoont werd, dat dezelve niet een historische maar leerstellige wetenschap is, op natuur- en wiskundige grondbeginselen steunende, enz. Rott. 1752. 8°. met platen.
Verhandeling over de zoogenaamde gedurige of agtervolgende beweging (Perpetuum Mobile), Rott. 1756. 8°.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1756. b. bl. 65; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. V.

JONG VAN RODENBURGH (CORNELIS DE) werd op den 7den Junij 1762 te Oudewater, waar zijn vader, Dominicus de Jong, het ambt van secretaris bekleedde, geboren. Zijne moeder, Johanna Clasina de Rode van Rodenburgh, gesproten uit het oude geslacht van Zijll en Rodenburgh, stelde hem door haar overlijden in het bezit der heerlijkheid Rodenburgh, waarvan hij den naam bij dien van zijn geslacht voegde. Ofschoon zijne ouders hem liever aan de beoefening der letteren hadden overgegeven, blaakte in hem reeds vroeg eene sterke zucht voor de zeedienst, ten gevolge waarvan hij, in 1777, als adelborst op 'slands fregat *Thetis* zijnen eersten zeetogt naar de Middellandsche zee deed. Eerlang tot luitenant bevorderd, vergezelde hij, in 1780 en 1781, den schout bij nacht Crull op zijnen togt naar de Karaïbische eilanden. Hoe ongelukkig het einde van die onderneming was, hebben wij op diens artikel verhaald. Als krijgsgevangene naar St. Eustatius gevoerd, had hij, met zijne medegevangenen, vele harde bejegeningen van de Engelschen te verduren, tot hij in 1781 ontslagen werd en in het vaderland terugkeerde. In 1783 tot eerste luitenant benoemd, deed hij op de *Prins Willem* I, onder bevel van den kapitein C. van Gennep, andermaal een togt naar de Middellandsche zee, waarvan hij eerst in April 1785 wederkwam en waarop hij met hevige stormen te kampen had. Zijn bedaard en kloekmoedig gedrag in dezen storm verwierf hem, nog in dat jaar, het bevel over den oorlogsbrik *de Beschutter*, waarmede hij zijne vierde reize in en door het kanaal deed. In 1786 teruggekomen, werd hij tot kapitein bevorderd, deed als zoodanig, op den kotter *de Brak*, wederom een zeetogt naar de Middellandsche zee, van welken togt hij in 1787 terugkeerde. Vier jaren later werd hem het bevel over 's lands fregat *Scipio* opgedragen, waarmede hij eenen langdurigen zeetogt naar de Kaap de Goede Hoop, Ierland en Noorwegen deed en waarbij hij grooten lof van kunde, moed en beleid verwierf, door het behouden binnenbrengen te Noorwegen van een groot aantal rijkgeladene Oost-Indische schepen, niettegenstaande de zee vol was van kruisers der ons vijandige Engelschen. In 1798 werd hem het bevel over 's lands schip de *Doggersbank* opgedragen, doch moest dit bevel in 1799 verwisselen met dat van den voor Texel liggenden *Cerberus*. Dit schip, behoorende tot het smaldeel van den schout bij nacht Story, deelde alzoo in het lot van dat smaldeel, toen het nog in hetzelfde jaar voor de overmagt der Engelschen bezweek. Eerst naar Engeland gevoerd, keerde hij vervolgens in het vaderland weder, en onderwierp zijn gedrag aan een geregtelijk onderzoek. Dan de uitslag daarvan was geheel tegen zijne verwachting. Overtuigd van naar zijn beste weten ingestemd te hebben met de beraadslagingen van alle officieren tot het smaldeel behoorende, zag ook de Jong zich met hen veroordeeld, om in verzekerde bewaring te blijven, tot het sluiten van den vrede, en daarna als balling het land te ruimen, als onbekwaam om hetzelve meer te dienen. Als een gunst werd hem toegestaan den tijd voor zijne ballingschap te Voorschoten, te midden der zijnen, door te brengen, tot dat hij na het sluiten van den vrede van Amiens, volgens den inhoud van zijn vonnis, den vaderlandschen bodem met de zijnen verliet en zich eerst te Kleef en vervolgens te Vucht in de nabijheid van 's Hertogenbosch vestigde. Hier leefde hij in stille, doch werkzame rust, zich bezig houdende met het zamenstellen van onderscheidene geschriften, tot dat, na de omwenteling van 1813, bij de herstelling van ons volksbestaan, het tegen hem geslagen vonnis vernietigd werd, en hij zich, bij de nieuwe inrigting van het zeewezen, met de waardigheid van schout bij nacht of contre-admiraal bekleed werd. Ofschoon hij zich bereid verklaarde, om het vaderland, wanneer zulks verlangd werd, te allen tijde te dienen, verkoos hij niet in dadelijke dienst te treden, en werd hem het pensioen, tot zijne waardigheid behoorende, toegelegd. Hij ontving vervolgens nog een bewijs van 's konings achting in zijne benoeming tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Hij bragt zijn verder leven te 's Gravenhage door, waar hij sedert 1816 zijn verblijf vestigde, en als raad der stad en in andere betrekkingen nuttig was, totdat hij op den 11den Februarij 1838 overleed. Zijne afbeelding ziet vóór eene zijner reisbeschrijvingen het licht. Hij was in 1795 gehuwd met Maria Magdalena le Sueur, dochter van den raadsheer le Sueur, die hem verscheidene kinderen schonk, en in 1836 door den dood ontviel. Behalve een door hem in handschrift nagelaten berigt van zijn leven, schreef hij de volgende werken:

Reizen naar de Kaap de Goede Hoop, Ierland en Noorwegen, in 1791—1797, Haarl. 1802. 8o. 3 deelen, met platen.
Reize naar de Middellandsche zee, in 1777, 1778 *en* 1779, Haarl. 1806. 8o. met platen.
Verantwoording en verdediging, als kapitein ter zee, Haarl. 1806. 8o. 3 stukken.
Reize naar de Caraïbische eilanden, in 1780 *en* 1781, Haarl. 1807. 8o. met platen.
Reize in en door het Kanaal, in 1785 *en* 1786, Haarl. 1808. 8°. met platen.

Tweede reize naar de Middellandsche zee, in 1783, 1784 *en* 1785, Haarl. 1808. 8°. met ptaten.

Derde reize naar de Middellandsche zee, in 1786, 1787 *en* 1788, Haarl. 1812. 8°. 2 deelen, met platen.

Behalve deze werken gaf hij in den *Vriend des Vaderlands* (D. IV. No. 7.), *Brieven over zijne reize van de Kaap de Goede Hoop naar het vaderland in* 1798, in gezelschap zijner gade.

Het oordeel over deze werken, door wijlen den hoogleeraar Siegenbeek uitgesproken, is hoogst vereerend voor den schrijver. »Zij doen hem, zegt deze, als een man van letteren van eene zeer gunstige zijde kennen. Allen toch leverden zij door zuiverheid, losheid, vloeibaarheid en levendigheid van stijl, door treffende schilderingen, nu van bekoorlijke, dan van ontzettende natuurverschijnselen en tooneelen, door juiste en scherpzinnige opmerkingen, door rijkdom van vele wetenswaardige bijzonderheden, voor iedere klasse van lezers, een even aangenaam en belangwekkend, als leerrijk en nuttig onderhoud. — Zij werden met zoo ongemeene gretigheid ontvangen, dat zij reeds voor vele jaren geheel uitverkocht waren, en daarvan in 1833 eene nieuwe, door den heer J. Olivier verkorte, en ten behoeve van jonge lieden bearbeide uitgave, te voorschijn kwam. Ook mogt het eerst door hem uitgegeven werk de niet zeer gemeene eer ten deel vallen van in het Hoogduitsch te worden overgebragt."

Als mensch deed de Jong zich ook in zijne werken kennen »als een man van een nederig, bescheiden, vrede- en menschlievend karakter, een vurig hoogschatter van al het ware en goede, een ijverig voorstander van zedelijkheid en godsvrucht, een opregt beminnaar van zijn vaderland, een hartelijk vriend, en bovenal als een verlicht en geloovig christen."

Zie C. van der Aa, *Gesch. van den Oorlog*, D. VII. bl. 477, 478, 480, 481. 500, 507; Krayenhof, *Geschiedk. Beschouw. van den Oorl.* bl. 59, 93, 95; *Bijlagen*, bl. 39, 46, 48; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Vonk, *Gesch. van de landing der Engelsch.* D. II. *Bijl.* bl. 39; Siegenbeek, in de *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1838. bl. 35—49, door ons hier gevolgd; de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. 1. bl. 268, 368, 395; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 15, 16; Muller, *Cat. van Portr.* bl. 134, 398; Dit *Woordenb.* D. III. bl. 898.

JONGE (Bonifacius de), heer van Oosterland, en Heer-Jansland, was uit een aanzienlijk geslacht te Zierikzee, in 1567, geboren en de oudste zoon van Jan de Jonge van Oosterland, burgemeester van Zierikzee, en Cornelia Boenze. Pensionaris van Zierikzee zijnde, werd hij den 24sten Maart 1599 tot secretaris der Staten van Zeeland gekozen, welk ambt hij in 1615 met dat van raadpensionaris van Zeeland verwisselde. Hij overleed als zoodanig in Junij 1625. Uit drie huwelijken, 1 met Maria Stavenisse, 2 met Dina de Huybert en 3 met Catharina Winckelman, liet hij vele kinderen na. Hij is naar de schilderij van M. J. Mierevelt door W. J. Delft gegraveerd. Een zoon van hem volgt.

Zie *Tegenw. Staat van Zeel.* bl. 58; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

JONGE (Johan de), heer van Oosterland, geboren te Middelburg in 1614, was de zoon van den voorgaande en van diens derde vrouw Catharina, dochter van Melchior Winckelman en Anne de Chautraine de Brougsault. Hij was in 1645, 1648, 1650 en 1653 burgemeester van Middelburg en sedert 1645 gecommitteerde ter Staten van Zeeland. In 1646 was hij gecommiteerd ter Staten-Generaal, waar hij een werkzaam deel had aan de vele belangrijke punten van behandeling in dien tijd, zoo als de vrede van Munster, de religie en de groote vergadering, waarvan hij ook eenigen tijd voorzitter was, in welke hoedanigheid hij de *Amnestie* onderteekende. In 1647 was hij raadsheer in het Hof van Vlaanderen en werd den 3den April 1654 gecommitteerd in den Raad van State. Na slechts een maand zitting als zoodanig gehad te hebben, overleed hij te Middelburg den 10den Mei 1654. Hij was gehuwd met Levina, dochter van Cornelis Stavenisse, raadpensionaris van Zeeland, ambassadeur in Zweden en Brandenburg. Een zoon uit dat huwelijk, Cornelis genaamd, geboren in 1645 en overleden in 1694, was burgemeester van Middelburg en gecommitteerde ter Staten Generaal. De afbeelding van Johan de Jonge, door T. Matham, ziet het licht. In de *Poëmata Casparis Kinschotii* (bl. 204) komt een *Epithalamium* ter eere van hem en zijne gade voor.

Uit familie-berigten bijeengebragt; Muller, *Cat. van Portr.* bl. 134, alwaar zijn naam verkeerdelijk de Jonghe gespeld is.

JONGE (Anthony de) was heer van Bruinisse en halve broeder van Bonifacius de Jonge voornoemd. Te Zierikzee geboren maakte hij zich de gelegenheid ten nutte, welke hem werd aangeboden, tot beoefening der regtsgeleerdheid, waarvoor hij reeds vroeg eene bijzondere zucht had aan den dag gelegd. Eerst tot burgemeester zijner geboorteplaats aangesteld, verkreeg hij vervolgens zitting in de Rekenkamer van Zeeland, die hem tot haren geheimschrijver verkoos. Als zoodanig in een uitgebreiden kring zich bewegende, werden zijne bekwaamheden ook meer bekend. Van hier dat de wethouderschap van Middelburg bij hem aanzoek deed, om als pensionaris der stad in hare dienst te treden. Dit had in 1644 plaats. De Rekenkamer, hoewel ongaarne, verleende hem een hoogst vereerend ontslag. 's Mans geboorte- en sterfjaar is niet bekend. Hij bezat groote naarstigheid en kunde, en hoewel zelf niets in druk gevende, vervaardigde hij een schat van belangrijke aanteekeningen, de provincie Zeeland betreffende. Onder anderen schreef hij eene *Staatkundige beschrijving van Zeeland*, waaruit de kronijkschrijver Mattheus Smallegange het VIIde hoofdstuk des Vden boeks *over de Domeinen en Leenen van Zeeland* ontleende. De bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden bezit van hem in handschrift een:

Register van de copulaten, berustende ter rekenkamer van Zeeland, een deel van 400 à 500 bladz. fol.

Zie Smallegange, *Chron. van Zeel.* D. I. bl. 507, 526—528, 641; de la Rue, *Gelett. Zeel.* (2de druk) bl. 310; *Nehalennia* 1849 bl. 65; *Cat. der Bibl. van de Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden*, 2de *Bijv.* bl. 5.

JONGE (Jakob de) behoorde tot het geslacht van de voorgaanden en werd, benevens anderen, in 1747, door de Staten van Zeeland gemagtigd, om den prins van Oranje, te Leeuwarden, het stadhouderschap van het gewest optedragen.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XX. bl. 78.

JONGE (Bonifacius de), heer van Campens-Nieuwland, behoorde mede tot het geslacht van de voorgaanden en werd in 1747, schepen en raad van Zierikzee zijnde, namens die stad afgezonden om den prins zijne aanstelling als stadhouder van Zeeland bekend te maken.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XX. bl. 78, 79.

JONGE (Cornelis François de) was, zoo wij ons niet vergissen, uit het geslacht van de voorgaanden gesproten, en te Zierikzee geboren. Hij trad in 1773 als kadet bij de kavallerie in dienst, verwierf zich in 1777 den rang van luitenant en in 1781 dien van ritmeester. Bij de omwenteling in 1795 verliet hij het land, en nam als majoor deel aan de Hollandsche brigade in Engeland. Bij de herstelling van ons volksbestaan, in 1813, keerde hij in het vaderland terug, en zag zich al ras met den rang van generaal-majoor bekleed. Als zoodanig kreeg hij last om Woerden te bemagtigen, waarvan hij zich spoedig meester maakte, doch welke plaats hij even spoedig weder aan de Franschen moest overgeven; kort daarop werd hij belast met het bevel over de troepen die de stelling aan den Helder opeischten. De Jonge werd den 28sten Julij 1814 lid van het Hoog militair Geregtshof, en den 7den Mei 1822 gepensioneerd. De tijd van zijn overlijden is ons niet bekend. Hij was ridder van de orde van den Nederlandschen Leeuw.

Zie H. Bosscha, *Geschied. der Ned. Staats-omwentel.* D. I. bl. 155, 189, D. II. bl. 94, uit medegedeelde berigten aangevuld.

JONGE van CAMPENSNIEUWLAND (Jhr. Marinus Willem de), afkomstig uit hetzelfde geslacht van de voorgaanden, was de oudste zoon van Willem Adriaan de Jonge en Cornelia Petronella Mogge Pous, en werd den 29sten Maart 1786 te Zierikzee geboren. Na zijne eerste opvoeding in zijne geboortestad genoten te hebben, studeerde hij aan de Leidsche hoogeschool in de regtsgeleerdheid, woonde inzonderheid de lessen van den hoogleeraar van der Keessel onafgebroken bij, verkreeg den 26sten September 1807 den doctoralen graad, na verdediging eener dissertatie *de testamento nullo et rupto ex jure Romano et Hollandico*, en zette zich te 's Gravenhage als advokaat neder, waar hij zich weldra in eene bloeijende en eervolle praktijk mogt ver-

heugen, welke hij tot 1833 bleef uitoefenen, toen hij tot raadsheer in het Hooggeregtshof te 's Hage benoemd werd. Als zoodanig was hij president van de assises in Friesland, Gelderland en twee malen in Zeeland, terwijl hij in 1838, bij de nieuwe organisatie van het regtswezen, aangesteld werd tot vice-president van het Provinciaal Geregtshof van Holland, waarop aan hem het voorzitterschap van de tweede kamer van dat Hof werd opgedragen.

Inmiddels was de Jonge ook op het staatkundig gebied getreden. Sedert den 8sten Julij 1829 vertegenwoordigde hij de provincie Holland in de vergadering der tweede kamer van de Staten-Generaal, was veelal president of vice-president van ééne der afdeelingen van de kamer, en nam gedurende de zitting van 1838—1839 het praesidium der kamer waar. Aan de discussien in de dubbele kamer van 1840 nam hij een levendig deel, en dubbel wekte de toenmalige grondwetsherziening zijne belangstelling, omdat hij reeds in 1831 lid was geweest van eene geheime staatscommissie van vijf leden, tot herziening der grondwet voor Noord-Nederland. In 1841, hetzelfde jaar waarin hij voor de laatste maal in 's lands vergaderzaal zitting had en stem uitbragt, trad hij in die vergadering op als Zijner Majesteits commissaris, om bij ziekte van den minister van justitie eenige wetsvoordragten te verdedigen.

Nadat hij in 1839 den praesidialen zetel had ontruimd, was hij tot lid van den Raad van State benoemd. In die waardigheid werd hij opgeroepen om tegenwoordig te zijn bij de abdicatie van koning Willem I op het Loo, en was hij aldaar op den 7den October 1841 een der medeonderteekenaars van de acte van afstand ten behoeve van den prins van Oranje, sedert koning Willem II.

Deze vorst belastte hem op den 7den Maart 1844 tijdelijk met de functien van minister van justitie, doch op den 1sten Augustus van dat jaar werd hij definitief tot hoofd van dat departement benoemd, welke waardigheid hij tot 1848 bekleedde, toen hij op zijn verzoek den 19den Maart daarvan ontslagen werd.

De Jonge leefde vervolgens als ambteloos burger, tot dat hij den 11den September 1858 op zijn buitengoed *Rozenrust* bij den Leidschen dam overleed, aan de gevolgen eener beroerte, die hem in 1852 reeds getroffen had. Hij was in 1812 in den echt getreden met Magdalena Maria Evertsen, de laatste afstammelinge van het Zeeuwsche heldengeslacht van dien naam, bij wie hij een zoon verwekte. Hij was ridder en later Commandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw.

De Jonge was niet alleen een grondig regtsgeleerde, maar inzonderheid ook een indrukwekkend redenaar, in pleit- en raadzaal beroemd. Zijne pleitredenen en redevoeringen dragen zoowel door vorm als inhoud de onmiskenbare sporen der beoefening van de oudheid. Onder de vele belangrijke regtsgedingen, waarin hij optrad, behoort de bekende zaak tusschen koning Lodewijk, graaf van St. Leu, en koning Willem I over het paviljoen te Haarlem. Jonas Daniel Meijer, voor den eischer, en de Jonge, voor den verweerder, stonden daar tegen over elkander. Laatstgenoemde verliet als overwinnaar de pleitzaal en zijne pleitrede zag het licht onder den titel van:

Pleitredenen in de zaak van den Officier van Justitie te Haarlem, als Procureur des Konings, gedaagde, tegen Lodewijk Bonaparte, Graaf van St. Leu, eischer; uitgesproken voor de Regtbank te Haarlem 25 en 26 April en 29 Mei 1820, 's Hage, 1820. 8°.

Maar niet alleen voor de balie en op den regterstoel verwierf zich de Jonge een beroemde naam, ook als wetgever waren zijne verdiensten niet gering. Hij had een gewigtig aandeel in de zamenstelling van ons nationaal regt. Meer dan twaalf jaren was hij lid der commissie van redactie en tot herziening der nationale wetgeving (24 Februarij 1831—4 April 1843) en hij werd in 1841 door den koning benoemd om voorzitter te zijn eener staatscommissie, zamengesteld uit regtsgeleerden en hoofd-officieren der land- en zeemagt, tot herziening der Nederlandsche militaire wetgeving. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden benoemde de Jonge in 1820 tot haar medelid.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1858. bl. 305; *Weekblad van het Regt van* 16 *Sept.* 1858; Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, in de *Handel. der Jaarl. Algem. Verg. van de Maatschappij der Ned. Letterk. te Leid.* 1859. bl. 94—100 van de *Levensberigten; Cat. van de Bibl. der Maatsch van Nederl. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 136; *Rotterd.* en *Haarl. Couranten van den* 16*den Sept.* 1858.

JONGE (Jhr. Johannes Cornelis de), broeder van den voorgaande, werd op den 9den Mei 1793 te Zierikzee geboren. Reeds vroeg schepte hij een groot behagen in alles wat tot de geschiedenis, vooral die des vaderlands, betrekking had. Van zijne liefde voor het behoud van vaderlandsche oorkonden gaf hij een uitnemend blijk, toen onder het Fransch bewind, in de stad zijner geboorte, de belangrijkste charters en andere gedenkstukken aldaar aanwezig verkocht zouden worden, trachtte hij zooveel mogelijk van dien kostbaren schat te redden, en mogt daarin zeer gelukkig slagen. Deze omstandigheid verwierf hem, eerlang naar de Leidsche hoogeschool vertrokken, de vriendschap van den toen reeds grijzen van Wijn, die hem niet alleen aanspoorde om bij de studie der regtsgeleerdheid ook eene vlijtige beoefening der Nederlandsche geschiedenis en letterkunde te voegen, maar hem ook, uit eigene beweging, tot substituut archivaris des rijks voordroeg, tot welke betrekking hij kort daarop, den 21sten Maart 1814, werd benoemd.

Bij het dreigend gevaar, waarin het vaderland destijds verkeerde, nam ook hij de wapenen op, maakte den geheelen veldtogt mede, en voleindde, in het vaderland teruggekeerd, den 27sten Julij 1816 zijne studiën aan de Leidsche hoogeschool, na verdediging van een geschied-regtskundig proefschrift, bevattende eenige deels onuitgegeven, deels door hem verbeterde Hollandsche en Zeeuwsche charters, en zag zich ook in laatstgenoemd jaar het opzigt over het koninklijk kabinet van penningen en gesneden steenen opgedragen. Nadat hij deze verzameling, welke eene der rijkste van Europa is, geordend had, gaf hij daarvan eene beschrijving in de Fransche taal, die wij bij de lijst zijner werken zullen vermelden.

De Jonge ging inmiddels voort om uit de schatten, mede onder zijn beheer gesteld, een aantal hoogst belangrijke geschriften zamen te stellen, die hem den dank der nakomelingschap dubbel waardig maakten. Wel verdiend was alzoo zijne aanstelling, in 1831, als archivaris des rijks, ter vervulling der opengevallen plaats, door den dood van den man, aan wien de Jonge dankbaar erkende zijne vorming verschuldigd te zijn.

In die betrekking bewees de Jonge hoogst belangrijke diensten. Zijne uitgegevene werken zijn daar om te getuigen, welk gebruik hij van die betrekking gemaakt heeft, ten nutte der historische wetenschap, en het rijks-archief zelf staat daar als een kostbaar gedenkteeken van hetgeen hij voor de verrijking dezer onschatbare verzameling gedaan heeft; terwijl een tal van geleerden, zoo buiten als binnen 's lands, getuigen kan van de voorkomenheid en heuschheid, die hen, het archief bezoekende, in alle opzigten van hem te beurt viel.

Maar maakte zich de Jonge als geleerde verdienstelijk, niet minder deed hij dat in verschillende eervolle en gewigtige betrekkingen, waartoe hij geroepen werd. Na in 1826 benoemd te zijn tot raad der stad 's Gravenhage, werd hem in het volgende jaar de hoofdleiding van het stedelijk Dagblad opgedragen, waarmede hij gedurende achttien jaren belast bleef, totdat hij op het laatst van 1844 tot wethouder werd verkozen. Hij was bovendien van 1840 tot 1851 lid der Provinciale Staten van Zuid-Holland, en legde in al deze betrekkingen eene groote bezadigdheid, onvermoeiden ijver, groote kennis en helder doorzigt aan den dag. Hij was voorts curator der Latijnsche scholen, waartoe hij in 1835 gekozen werd, terwijl hij reeds in 1828 aan het hoofd geplaatst was der commissie van toezigt over de, ook door hem opgerigte, school van middelbaar onderwijs te 's Hage.

Bij zoo vele beslommeringen wist de Jonge nog den tijd te vinden tot het zamenstellen zijner hoogstbelangrijke werken en geschriften, wier titels wij hier laten volgen:

Diplomata quaedam Hollandica et Zelandica, partim inedita, partim emendata et illustrata, Lugd. Bat. 1816. 8°.

Verhandeling over den oorsprong der Hoeksche en Kabeljaauwsche twisten, Leid. 1817. 8°.

Levensschets van Floris, Voogd van Holland, in de *Verh. van de Maatsch. der Ned. letterk. te Leiden*, (1819) D. III. St. I.

Levensbeschrijving van Johan en Cornelis Evertsen, Luitenant Admiralen van Zeeland, 's Hage 1820. 8°. met platen.

(Met anderen) *Beschrijving van de Nederlandsche Historiepenningen, ten vervolge op het werk van Mr. Gerard van*

Loon, *uitgegeven door de Tweede Klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut*, enz. Amst. 1821—1848. fol. 5 deelen, met afb.

Over den Vice-Admiraal Witte Kornelisz. de Witte; in *Verslag van de Openb. Vergad. der Tweede Klasse van het Kon. Ned. Instit.* 1822. bl. 14.

Notice sur le Cabinet des médailles et des pierres gravées de S. M. le Roi des Pays-Bas, La Haye (1823) 8°. met een *Premier Supplement* (ald. 1824) vermeerderd.

Verhandeling over den oorsprong, den voortgang en de hoedanigheid van den invloed des derden Staats in de Staatsvergaderingen, gedurende het Hertogelijk en Grafelijk bewind in Braband, Vlaanderen, Holland en Zeeland. Met goud bekroond door de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden en in hare *Nieuwe Werken*, D. I. St. I. (1824) opgenomen.

De Unie van Brussel des jaars 1577, 's Hage 1825. 8°. met *Bijvoegselen* tot dezelve en facsimile, Delft 1827. 8°. In het Fransch vertaald door den heer Laurent Deleville-Baussert (Rott. 1829. 8°.)

Verhandelingen en onuitgegeven stukken, betreffende de Geschiedenis der Nederlanden, Delft 1825 en 's Hage 1827. 8°. 2 deelen met facsimilé's.

Verslag omtrent de verzameling van handschriften, toebehoord hebbende aan Jhr. C. A. van Sypesteyn; in de *Mnemosyne* van H. W. en B. F. Tydeman, *Nieuwe verz.* D. VII. (1827).

Besluiten van de Staten-Generaal der Nederlanden, van het jaar 1576 *en de maanden Januarij—Junij* 1577, 's Hage 1828—1831. 4°. 2 deelen.

(Met Jeronimo de Vries) *Verklaring van Nederlandsche gedenkpenningen, enz.* Amst. 1829—1837. 4°. 2 deelen met afb.

Onderzoek over den oorsprong der Nederlandsche Vlag, 's Hage en Amst. 1831. 8°. In het Fransch vertaald en te vinden in *l'Histoire du drapeau, des couleurs et des insignes de la Monarchie Française par M. Rey*, Paris 1837. T. II.

Hendrik van Wijn, als geleerde en staatsman geschetst, 's Hage en Amst. 1832. 8°. met portr.

Geschiedenis van het Nederlandsche Zeewezen, 's Hage 1833—1848. 8°. 6 deelen in 10 stukken, met platen en kaarten; 2de uitgave bewerkt door zijn zoon, Jhr. Mr. J. K. J. de Jonge, *en vermeerderd met de nagelaten aanteekeningen van den overleden schrijver.* Haarl. 1858—18.... 8°. met pl. en portr.

Nederland en Venetië, 's Hage, 1852. 8°.

Catalogue d'empreintes du Cabinet des pierres gravées de S. M. le Roi des Pays-Bas, La Haye (1837). 8°.

Levensschets van Philip van Almonde, Luitenant-Admiraal van Holland en West-Friesland; in den *Zuid-Hollandsche Almanak* (1838).

Over den zeeslag van Bevezier in 1690*;* in het *Verslag van de Tweede Klasse van het Kon. Nederl. Instit. over* 1840. bl. 25.

Redevoering over de staatkunde hier te lande na den Utrechtschen vrede; een waarschuwend voorbeeld voor onzen tijd; in hetzelfde *Verslag*, bl. 45.

Iets over Henrik Ruse, Heer van Sawert; in het *Tijdschrift van het Kon. Ned. Instituut* (1843), en *Nog iets over denzelfden*, in den jaargang van 1845.

Over de politieke uitzettingen; in de *Jaarb. van het Kon. Ned. Instituut voor* 1851. bl. 39.

De Jonge behoorde ook tot die Nederlandsche geschied- en letterkundigen, die in 1826 aan 's konings uitnoodiging beantwoordden, om hunne denkbeelden mede te deelen *over de beste bewerking van eene algemeene Nederlandsche Geschiedenis.* Voor zijne bijdrage over dat gewigtig onderwerp werd hij met eenen gouden medaille van wege den koning vereerd.

Over de verdiensten van de Jonge als geschiedschrijver zullen wij verder niet uitwijden. Door zijne werken heeft hij zich als zoodanig een eerzuil gesticht, even onvergankelijk als de roem van hen wier daden in hem een warm lofredenaar vonden. Te verwonderen is het daarom niet, dat aan de Jonge meermalen eervolle onderscheidingen te beurt vielen. Zoo was hij niet alleen lid van alle inlandsche genootschappen en maatschappijen, maar ook van buitenlandsche geleerde instellingen. In 1829 met het ridderkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw begiftigd, werd hij, in 1831, benoemd tot lid der commissie belast met het voordragen van maatregelen om roemrijke daden te beloonen, en in 1849 schonk de keizer van Rusland hem de versierselen van ridder der orde van St. Anna, tweede klasse.

In de kracht van zijn leven werd de Jonge aan het vaderland en de hem zoo dierbare wetenschap ontrukt. In den loop des winters door eene ziekte overvallen, herstelde bij daarvan evenwel; doch op zijn buitenverblijf, den Huize Zuidhoorn, nabij Rijswijk, door eene hevige beroerte aangetast, overleed hij na weinige dagen aan de gevolgen daarvan op den 12den Junij 1853. Hij was gehuwd met Henrietta Philippina Jacoba van Kretschmar, bij wie hij verscheidene kinderen verwekte.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1853. D. II. bl 2; *Algem. Handelsbl.* 24 *Junij* 1853; J. W. Holtrop, *Herinner. aan Jhr. Mr. J. C. de Jonge*, in het *Dagblad van Zuid-Hol. en 's Gravenh.*, 27 *Junij* 1853; Dezelfde, *Levensberigt van denzelfden*, in de *Verh. der Jaarl. Algem. Vergad. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1853. bl. 157—170.

JONGE (Marinus Jan de), geboren te Zierikzee in den jare 1757, broeder van Frans Clement de Jonge, wiens staatkundige verdiensten door J. H. van der Palm in zijn *Gedenkschrift van* 1813 herdacht worden, en oom van M. W. de Jonge van Campensnieuwland en van J. C. de Jonge bovengenoemd, studeerde in de regten te Utrecht en gaf voor zijn academisch proefschrift, in 1778, eenige onuitgegevene documenten, de regten zijner geboortestad betreffende, in het licht. Hij was vóór 1795 rekenmeester in de rekenkamer van Zeeland; daarna was hij meest uitlandig, waardoor zijn dichterlijke geest eene eenigzins ongewone rigting verkreeg. Na 1813 teruggekeerd, werd hij lid der gedeputeerde Staten van zijn gewest; ten laatste gepensioneerd, stierf hij ongehuwd in zijne geboorteplaats in 1837. Hij was een hoogst achtenswaardig, maar zeer afgetrokken levend man, die ook de dichtkunst beoefende. Hij bewerkte in het Nederduitsch, in rijmlooze hexameters, op het voetspoor van van de Kasteele en Meerman, onder anderen, het dichtstuk getiteld:

Jezus Messias, of de Euangeliën en Apostel-Geschiedenis, in Gezangen van J. C. Lavater, zoo na doenlijk in 't Nederduitsch gevolgd, Amst. 1807, 1808, 4°. 4 deelen.

Later gaf hij in dezelfde versmaat eigen gedichten van zonderlingen, doch godsdienstigen, aard uit onder den titel van:

Een eerste zang en eenige kleine Gedichten, Middelburg 1819. 4°., op nieuw uitgegeven met zes zangen vermeerderd onder den titel van:

Myne uitreis naar het Land der verwachting en eenige kleine gedichten, Middelburg 1835. 4°.

Dit werk is zeer zeldzaam, als zijnde na zijnen dood door de familie ingekocht. Zijne dissertatie was getiteld:

Specimen Juridicum sistens Diplomata qaaedam Zelandica hucusque inedita, et animaversionibus illustrata, Traj. ad Rhen. 1778. 4°.

Zie *Cat. van de Bibl. van Mr. Robidé van der Aa*, bl. 89; *Cat. van de Bibl. der Maatschappij van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 283, D. II. bl. 141; uit bijzondere berigten aangevuld.

JONGE (Kornelis de) behoorde niet tot het geslacht van de voorgaanden, maar tot eene familie, die sedert het begin der vijftiende eeuw aan de stad Dordrecht een groot aantal verdienstelijke magistraatspersonen geschonken heeft. Hij was de derde zoon van Reyner de Jonge, burgemeester van Dordrecht, en van Jeanne Quekels. Na in 1474 tot pensionaris van zijne geboorteplaats, Dordrecht, benoemd te zijn, werd hij, in 1477, door hertogin Maria van Bourgondië tot een der acht gewone raden van Holland gekozen. Naderhand werd hij rekenmeester van dat gewest, en overleed als zoodanig in 1504. Hij was gehuwd met Magteld van der Merwede, vrouwe van Baardwijk, die in 1507 stierf. Beiden liggen begraven te 's Gravenhage en hadden acht kinderen verwekt.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 1097, 1098; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. I. St. 3. bl. 65.

JONGE (Boudewijn de) of Balduinus Junius, behoorde tot het geslacht van den voorgaande, werd te Dordrecht in de tweede helft der zestiende eeuw geboren, en was de oudste zoon van Mr. Cornelis de Jonge, Heer van Baardwijk, raad van Holland en Utrecht, en van Casparina van Drenkwaart. Hij studeerde in de godgeleerdheid te Leuven, en was eerst de leerling, later de vriend van den vermaarden Justus Lipsius. Na de voltooijing zijner stu-

dien trad hij in het begin der zeventiende eeuw in de Minderbroeders-orde, en zijne geleerdheid en welsprekendheid deden hem weldra het ambt van prediker bij die orde verwerven. Naderhand klom hij op tot de waardigheid van gardiaan der Minderbroeders, eerst te 's Hertogenbosch, daarna te Leuven. Hij was een uitstekend godgeleerde, zoo als uit zijne menigvuldige werken is op te maken. Hij overleed te Brussel den 12den April 1634.

Met zijn naam gaf hij uit:

Demonstrationes Fidei Orthodoxae, ex Roberti Bellarmini Controversiis, Antv. 1611. 4°.

Het huis der wysheid en het Paradijs der gelukzaligheid, Antw. 1613.

Manuale Theologicum, Colon. 1614.

Conciones super Euangelia Dominicana ac Festorum anni totius, Colon. 1616. 4°.

Chronicon Morale, Colon. 1619. 4°. ald. 1622. 4°.

Libri tres de Romano Pontifice; in de *Bibliotheca Maxima Pontificia P. Rocaberti*, T. V. Romae 1698.

Onder den naam van Constantius Peregrinus schreef en gaf hij uit:

Iter quadrimestre Comitis Buquoy, progressusque, quo Austria est conservata, Bohemia subjugata, Viennae 1621. 8°.

Tuba Concionatorum, sive collationum ignearum Centuriae XIX, Lovan., Bruxellae, et Duaci, 1629—1631, 8°.

Fasciculus Myrrhae dilectus, Antv. 1631.

Lilium inter spinas, sive de beatissima Virgine Maria, Christi matre, Antv. 1631.

Canticum Canticorum ecclesiae Dei etc. Antv. 1631.

Caput Sponsae, sive Speculum Praelatorum, Duaci 1631. 8°.

Pharetra quadruplex divini Amoris, Antv. 1632. 8o.

Scutum Catholica fidei, Antv. 1632.

Theatrum S. S. Principum veteris et novi Testamentis, Antv. 1632. 8°.

Threni, sive Lamentationes Jeremiae Prophetae tripici sensu expositae, Anvt. 1632.

Principes Hollandiae et Zelandiae etc. Antv. 1632. 8°.

Schola divini Amoris, Antv. 1633.

Speculum animae, de cognitione suo, Antv. 1633.

Mors Spiritualis Confessariorum, Antv. 1633. 8°.

Van de volgende werken door hem uitgegeven is de plaats en tijd van uitgave niet bekend.

Sanctorum Angelorum amica laudatio.

Via Salutis aeternae.

Horologium diurnum et nocturnum et XII *praedestinationis signa.*

Praxis quotidiana audiendi Missam, etc.

Progenies et vitae S. S. Francisci, Ludovici IX, *Galliae regis, et Isabellae reginae Portugalliae.*

Tuba novissima de judicia.

Viridarium ecclesiasticum.

Hortus conclusus, sive instructio status religiosi.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 212—214, 1100; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 117—119; Glasius, *Godgel. Nederl.*, D. II. bl. 186.

JONGE (Johan de), waarschijnlijk behoorende tot het geslacht van de voorgaanden, komt voor onder de teekenaars der herroeping van het Eeuwig Edict te Dordrecht in 1672.

Zie de Jonge, *Verhand. en onuitgegev. Stukk.* D. II. bl. 481.

JONGE (Andries Jakobszoon de) was burgemeester van Middelburg en werd, in 1575, met andere gemagtigden, naar den prins van Oranje gezonden, ten einde met dezen over de wijze te beraadslagen, waarop vreemde hulp het gevoegelijkst kon worden ingeroepen. In het volgende jaar werd hij namens den prins en de Staten van Holland en Zeeland, met anderen, afgevaardigd, tot het sluiten van het Gentsche vredesverdrag.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. VIII. bl. 641 (118); Wiersbitzky, *de Tachtigj. Oorl.* D. II. bl. 547, 635.

JONGE (Clement de) was een beroemd uitgever van prenten, in het midden der zeventiende eeuw. Zijne afbeelding ziet het licht, geëtst door Rembrandt, wiens vriend hij genoemd wordt.

Zie Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 134.

JONGE (D. de) was in de eerste helft der zeventiende eeuw een kundig advokaat te 's Gravenhage, van wien onderscheidene adviezen voorkomen in het werk, getiteld: *Consultatien, advysen ende advertissementen, gegeven ende geschreven by verscheyden treffelycke Rechtsgeleerden in Holland en elders.*

Zie Mr. H. Vollenhoven, *Broeders gevangenisse*, bl. 99.

JONGE (Diderik de), hopman in staatsche dienst, streed onder anderen bij Nieuwpoort in 1600 en overleed den 27sten Mei 1602 te Oostende, gedurende de belegering.

Zie (Schüller tot Peursum), *Verz. berigt. omtrent de krijgsbevelh. bij Nieuwpoort*, bl. 61.

JONGE (Gerrit de). Zie JONG (Gerrit de).

JONGE (Jacobus de), waarschijnlijk geboren te Middelburg, werd in 1680 predikant op St. Kruis, en in 1684 op Nieuwvliet. Uit zijne dienst ontzet zijnde, wegens dóor hem gegevene ergernis, vertrok hij naar Leiden, waar hij zich bezig hield met onderwijs aan de studenten te geven. Hij schreef onder den naam van Jacobus Junius:

Korte en bondige verklaaring over de woorden Joh. IV: 20 —34, *in welke geopend werden veele plaatsen van de H. Schrift; en te gelyk aangeweesen, waarin bestaat de godsdienst der Samaritaanen en de godsdienst der Jooden*, enz., Leid. 1696. 8°.

Zie de la Rue, *Geletterd Zeel.* (2de druk) bl. 547.

JONGE (J. M. de) ook wel, doch verkeerdelijk, de Jong genaamd, was een bekwaam etser, die in de eerste helft der zeventiende eeuw leefde. Men verwarre hem niet met den bataljeschilder Jan Marssen of Jan Martsen *de Jonge.*

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. II. bl. 87, verbeterd door Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Jonge.

JONGE (Jan Martsen de). Zie MARTSEN (Jan).

JONGE (Joan de). Zie JUNIUS (Joan).

JONGE (Johan de), geboren te Goes, was regtsgeleerde en schreef, ter gelegenheid van eenige ontstane twisten onder de Goesche regenten, het volgende werkje:

Beweeghelyke middelen en considerabele redenen, dienende tot weghneminghe van alle die droevige onheylen ende misverstanden, ontstaan tusschen Regenten binnen der stede Goes, Middelb. 1657. 4°.

Van hem komen ook verzen voor in het *Belgium Gloriosum of Verheerlickt Nederland* door Jacobus Lydius in 1668 uitgegeven.

Zie de la Rue, *Gelett. Zeel.* (2de druk) bl. 574, 575; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 414.

JONGE (Joost de) werd in 1573 predikant te Leerdam en verkondigde daar het Evangelie, toen die stad in 1574 door de Spanjaarden werd belegerd en ingenomen. Hij was, om zich te redden, tusschen twee muren bij de Waterpoort ingeloopen, doch werd door een der inwoners verraden, waarop een Spaansche krijgsknecht hem een roer op het hoofd wierp, waardoor hij zoo zeer gekwetst werd, dat hem het bloed langs het aangezicht liep. Met zijn ambtgenoot Quiryn de Palme en den schoolmeester Rogier Joosten werd hij vervolgens voor den Spaanschen krijgsoverste Chiapin Vitelli gebragt, die hem met de beide genoemden veroordeelde om gehangen te worden. De gade van de Jonge liep met hare kleine kinderen, schreijende, naar den Spaanschen veldheer, viel hem te voet en bad hem om het leven van haren echtgenoot. Maar te vergeefs; de wreedaard liet haar van zich stooten; en toen zij zag dat haar bidden en smeeken bij niemand hielp, riep zij in wanhopende vertwijfeling dat zij dan te gelijk met hem sterven wilde. De Jonge ter strafplaats gevoerd, was op haar gekerm zeer ontsteld, zich omkeerende zeide hij tot haar: »Mijne lieve huisvrouw en kinderkens, troost u in den Heere uwen God, die een vader en beschermer is van weduwen en weezen; en mag het nu anders niet met mij wezen, het is aldus des Heeren wille." Toen grepen de soldaten de vrouw en hare kinderen aan, en slooten haar in een huis op, totdat het vonnis buiten de stad was uitgevoerd.

Zie Bor, *Nederl. Oorl.* B. VII. bl. 531 (41); Soermans *Kerk. Reg. der Predik.* bl. 149.

JONGE (M. W. de) leverde onderscheidene stukjes in de

Amsterdamsche Vreugde-stroom (Amst. 1655 langw. 2 deelen), waaruit men zou kunnen leeren, hoe men *niet* dichten moet.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JONGE (P. M. DE) vervaardigde, met een onbekende, eene niet geheel onverdienstelijke vertaling van:

Manlius, treurspel naar het Fransch van de la Fosse, Amst. 1711. 8°.

Zie Heringa, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 178.

JONGEMA (HESSEL AEDES) was, even als al de volgenden, gesproten uit een voornaam en edel Friesch geslacht, waarvan onderscheidene personen eene belangrijke rol gespeeld hebben. De hier genoemde leefde op het laatst der tiende eeuw te Bozum en was, door Haitse Enckema en diens neef Solcke, bij de regters des lands aangeklaagd, dat hij, voor eene aanzienlijke som en andere voordeelen, aangenomen had Friesland aan den graaf van Holland te leveren. In regte geroepen, verdedigde Jongema zich zoo goed, dat hij onschuldig verklaard werd. Op zijn aanzoek om zijne aanklagers te kennen, zocht men hunne namen geheim te houden. Zij werden evenwel ontdekt en bekenden, dat hunne aantijging alleen uit eenen ouden, ingewortelden haat tegen Jongema was voortgevloeid. Deze, hierover in billijken toorn ontstoken, zou zijne lasteraars, die onder zijne regters eene plaats bekleedden, terstond doorstoken hebben, indien men zulks niet verhinderd had. Op Jongema's verzoek werd hem echter, ter verdediging zijner eer, een tweegevecht tegen zijne beide beschuldigers vergund. Ondersteund door den moed, welken de onschuld inboezemt, overwon Jongema in dien ongelijken strijd. Haitse Enckema werd het hoofd bijna geheel gekloofd en Solcke derwijze gewond, dat beiden kort daarna overleden. Mr. A. van Halmael Jr. heeft dit voorval in eene schoone dichterlijke romance gekleed, welke gedrukt is in den *Friesche Volks-Almanak voor* 1837.

Zie Winsemius, *Chron. van Friesl.* bl. 120; Sjoerds, *Hist. Jaarb.* D. II. bl. 162, 163; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. I. bl. 51, 52.

JONGEMA (JUW) of Juwinga, van Bolsward, had als krijgsman op buitenlandsche togten vele proeven van dapperheid gegeven en rijke ervaring verworven, en werd in 1396, bij den grooten zeetogt van Albrecht van Beijeren tegen Friesland, tot der Friezen elfden potestaat en veldoverste verkozen. Hij wist door zijne regtschapenheid en door andere deugden de Schieringers en Vetkoopers te bevredigen, die zich, benevens de Stellingwervers en Schoterlanders, bij den algemeenen nood des lands, onder zijne bevelen geschaard hadden. Hoewel de Friezen, in vergelijking van 's hertogs benden, gering in getal, slecht gewapend en weinig geoefend waren, wenschten zij echter den vijand moedig te keer te gaan en sloegen den raad van Jongema, om zich liever in de steden en dorpen te verschansen, ten einde het leger af te matten en door gebrek aan leeftogt tot terugkeer te noodzaken, in den wind. Het gevolg hiervan was, dat, in den daarop gevolgden strijd, de Friezen geslagen werden, en Jongema, die, om den schijn van lafhartigheid te ontgaan, een dapper aandeel aan den slag in de vlakte bij Schoterzijl had genomen, sneuvelde.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* bl. 216; Vossius, *Jaarb.* bl. 500; Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. I. bl. 29, 30; Arend, *Algem. Gesch. des Vad*, D. II. St. II. bl. 307, 308; Eekhoff, *Gesch. van Friesl.* bl. 113, 491; van der Chijs, *de Munten van Friesl., Gron. en Drenthe*, bl. 612; Knoop, in den *Alm. voor de Kon. Akadem. te Breda*, 1857.

JONGEMA (TJAARD), heerschap te Bolsward, zoon van Goslich Jongema en kleinzoon van den voorgaande. Zijn naam komt voor in de twisten tusschen de Schieringers en Vetkoopers. Tot de eerst genoemden behoorende, had hij met de zijnen zich in 1410 van Goslick Hiddema, een Vetkooper, meester gemaakt, en hem op Jongema-huis te Bolsward gevangen gezet. Hij werd evenwel spoedig daarop door de burgers van die stad ontslagen. Jongema, die zich voortdurend in het bewind over Bolsward bevestigd zag, ondernam in 1412 een aanslag op de stins van Joost Hiddema te Nieuwland, welke echter mislukte en waarbij de Schieringers een aanmerkelijk verlies leden. Zijn verder bedrijf is ons niet bekend. Hij overleed te Bolsward den 19den Julij 1479 en was gehuwd met Wyts Juwsma; een zoon van hen, Goslick genaamd, volgt.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* bl. 235; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. II. bl. 568; *Friesche Volks-Alm.* 1841. bl. 10.

JONGEMA (GOSLICK), zoon van den voorgaande, was nog minderjarig toen zijn vader, dien hij moest opvolgen in de regering der stad, overleed. Op het artikel van zijn bloedverwant Juw Jongema zullen wij zien welke gebeurtenissen het gevolg waren van de aanstelling van een voogd over hem. In 1491 of 1492 werd hij door Bocko van Harinxma, heerschap te Sneek, met hulp van eenige aanzienlijke ingezetenen van Bolsward, uit wraak tegen Juw Jongema, die, zoo als wij zullen verhalen, eenen aanslag tegen Sneek gewaagd had, in de regering van Bolsward en op Jongema-huis gesteld, zoodanig evenwel, dat Juw in de stad mogt blijven, en dus inderdaad regeerde, terwijl Goslick den naam had. Laatstgenoemde zocht en vond daarom in 1494 gelegenheid om zijnen bloedverwant tot het verlaten van Bolsward te noodzaken, die toen de wijk nam naar Leeuwarden, en eene bende Geldersche soldaten aan zich verbond. Wat hij met deze, aan wier hoofd Bokke Ennes, tegen Goslick en Bolsward ondernam, hebben wij op het artikel van eerstgenoemde verhaald. Nadat Juw meester van de stad was geworden, wierp Goslick zich in de armen van hertog Albert van Saksen, die, hoe begeerig ook op het bezit van Friesland, hem echter voor als nog weigerde te helpen. Hij keerde dus naar Friesland weder, voegde zich bij eene bende vreemde krijgsknechten, onder bevel van Nittard Fox (zie aldaar) en Daam van Tiel, die nog kort te voren zijne vijanden waren. Met dezen ondernam hij verscheidene aanslagen tegen zijnen vijand en diens aanhangers, en was ook tegenwoordig bij de groote overwinning op de Zevenwouders, bij Sloten, op den 13den Januarij 1496. De krijgsknechten van Fox geene betaling van soldij krijgende, sloegen aan het muiten en dreigden hunne bevelhebbers. Goslick Jongema ontkwam met list, en wendde zich op nieuw tot hertog Albert, door wiens hulp hij weldra Bolsward vermeesterde, waar Juw Jongema nog altijd bevel voerde. Niettegenstaande deze zeshonderd goudguldens losgeld gegeven had, werd hij door Goslick met eigen handen omgebragt. Op aandrijven van Goslick werd hertog Albert nu weldra tot beschermheer van Friesland verkozen, en Wonseradeel, waarvan Goslick in 1504 grietman werd, was dan ook de eerste grietenij, die, in het open veld bij Bolsward, de zonen van hertog Albert, George en Hendrik, huldigde, hetwelk op den 30sten Junij 1504 geschiedde. Toen in 1513 Bolsward door de Gelderschen was ingenomen, voegde zich Goslick bij den zoogenaamden Zwarte hoop, die in 1514 Bolsward innam, plunderde en in den asch legde. Goslick, daarbij tegenwoordig, was evenwel niet in staat zijn eigen huis te beschermen. In 1515, bij de overdragt van Friesland, door de Saksers aan de Bourgondischen, deed hij terstond den eed van hulding aan de laatsten en werd hij dadelijk in zijn ambt van raad in het Hof, hetwelk hij sedert 1512 bij de Saksische regering bekleedde, bevestigd. In 1516 werd hij met anderen gemagtigd om de rondom Bolsward liggende dorpen den eed aan den keizer te doen afnemen. Voor zijne trouwe diensten als zoodanig werd hij met een jaarlijksch pensioen van honderd ponden van veertig grooten vereerd. Hij overleed den 20sten April 1538, en was gehuwd met Itske of Jisck, dochter van Sytze van Harinxma thoe Ylst en Tet Bonninga, en was de laatste mannelijke afstammeling van zijn geslacht.

Zie *Charterb. van Friesl.* het *Regist.* op Jongama; *Tegenw. Staat van Friesl.* D. III. St. I. bl 209; *Friesche Volks-Alman.* 1841, bl. 10—16; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 261—267; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. III. bl. 239, 441, 462, 569; *de Vrije Fries*, D. VII. bl. 20, 21; Dit *Woordenb.* D. V. bl. 161.

JONGEMA (JUW), neef van den voorgaande, doch de partij der Vetkoopers toegedaan. Ook zijn naam komt meermalen voor in de burgertwisten die Friesland teisterden. Toen in 1494 eene poging werd aangewend om een einde aan den burgerkrijg te maken, was het voornamelijk aan hem te wijten, dat die pogingen schipbreuk leden. Toen Tjaard Jongema in 1479 overleed en Goslick, zijn zoon, nog minderjarig was, werd Juw Jongema door de ingezetenen van

Bolsward tot voogd begeerd, en aan hem de heerschappij der stad opgedragen, hetwelk niet aangenaam was aan de moeder van Goslick, en waardoor nieuwe twisten ontstonden. Juw bleef echter, door de ingezetenen der stad ondersteund, het roer der regering over Bolsward in handen houden. Zijn aanslag op Sneek, die evenwel mislukte, bezorgde hem andere vijanden, ten gevolge waarvan hij wel in de stad mogt blijven, maar zoowel van de regering als uit Jongema-huis gezet werd. Zijn verder bedrijf en treurig lot hebben wij in het voorgaande artikel vermeld.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* het *Regist.* op Juw; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. III. bl. 450 en de schrijvers aan den voet van het voorgaande artikel aangehaald.

JONGEMA (Edo of Aede Hessels) nam, even als zijne bloedverwanten, een belangrijk deel aan de onlusten in Friesland voorgevallen, en was om zijne wijsheid en bekwaamheid zeer gezien. Het was zijn streven om de rampen, die zijn vaderland troffen, zooveel hij kon te leenigen en weg te nemen. Hij ontzag zich ook niet om de wapens op te nemen om gepleegd geweld te gaan straffen. Zoo zien wij hem in 1482 tegen Wybe Jarichs Jelkama optrekken, om de door hem veroverde Heslinga-stins weder meester te worden. Toen de hertog van Saksen in 1498 door de Schieringers als heer van Friesland was aangenomen, stelde hij, op aanzoek van die van Sneek, nog pogingen in het werk om diens naderende magt tegen te houden, doch te vergeefs. Na de huldiging van dien vorst, handelde hij met den hertog van Bourgondië; deze handel liep evenwel te niet en hij keerde naar Friesland terug, waar wij hem op verschillende landsdagen aantreffen.

Hertog George van Saksen, in 1504, het leenstelsel in Friesland willende invoeren, was Jongema de man, door wiens stoute tegenstand die invoering geen plaats had. Aan de handelingen daarover maakte hij voor goed een einde door zijn merkwaardig gezegde: *wij Friesen witte fen nin lien to sizzen.* Hij stierf in 1536 na tweemaal gehuwd te zijn, eerst aan Saeck Eminga en daarna aan Ael Heemstra, bij wie hij twee dochters naliet. Hij was een geleerd man, uit wiens aanteekeningen de geschiedschrijver Winsemius geput heeft voor de vermelding der gebeurtenissen van Jongema's tijd, die hij in het oud Friesch beschreven had.

Zie Suffridus Petrus, *de Script. Frisiae*, p. 113—115; Gabbema, *Verhaal van Leeuwaarden*, bl. 120, 207, 209, 210; Sjoerds, *Beschr. van Friesl.* D. I. bl. 28; Paquot, *Mémoires*, T. I. p. 407; Scheltema, *Staatk. Nederl.; Friesche Volks-Alm.* 1836. bl. 76; *de Vrije Fries*, D. VII. bl. 26—29; Mr. A. van Halmael Jr., in zijne verhandeling: *Aedo Aedes Jonghama*, geplaatst in Schull en van der Hoop, *Bijdragen tot de boeken en menschenkennis*, D. IV. St. III. bl. 151.

JONGEMA (Keimpe), zoon van Hessel Keimpes Jongema en Jel Harinxma, was de partij van den hertog van Gelderland toegedaan. Niet voornemens zijnde zich aan het bewind van den hertog van Saksen te onderwerpen, vertrok hij naar Brabant, vertoefde er eenigen tijd en trok vervolgens, in 1500, met zijne medeballingen aan het hoofd van eenen troep vreemde krijgsknechten naar Drenthe, waar deze door de Groningers in dienst werden genomen, om Appingadam, toen in handen van Graaf Edzard van Oostfriesland, te bemagtigen; deze aanslag mislukte echter. In 1516 werd hij en zijne partijgenooten door de raden van keizer Karel vermaand om de Geldersche zijde te verlaten en tot die van hunnen meester over te gaan, doch hij weigerde dit. In 1522 grietman van Wymbritseradeel zijnde, kreeg hij het binnen Sneek met de tegenstanders der Gelderschen te kwaad, en moest hij zijn leven redden door in de kerk te vlugten. In 1523 verdedigde hij als hoofdman der Geldersche bezetting de stad Slooten, doch moest die plaats na een kort beleg overgeven. Zijn verder bedrijf is niet bekend.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.* bl. 289—290, door ons hier gevolgd.

JONGEMA (Laas), wiens eigenlijke naam Walta was, doch wiens grootvader en vader den naam van Jongema hadden aangenomen, werd in het midden der zestiende eeuw geboren en was in zijnen jeugdigen leeftijd een ijverig voorstander van de vrijheid. Hij was, ten gevolge zijner deelneming aan het verbond der edelen, genoodzaakt te vlugten en zich buiten 's lands op te houden, totdat de zaken eenen gunstigen keer hadden genomen. Maar ook toen stond hij de goede zaak met ijver voor, werkte om Friesland voor den prins te winnen, was een wakker tegenstander van de slinksche bedoelingen van den graaf van Rennenberg en bevorderde tevens het sluiten der Utrechtsche Unie. In 1585 was hij een der gezanten, welke naar Engeland vertrokken, om aan koningin Elizabeth de opperheerschappij dezer landen op te dragen. Hij had vervolgens zitting in het collegie van Gedeputeerde Staten van Friesland, en werd in 1607 naar den Haag afgevaardigd ter vereffening van geschillen in dat collegie ontstaan, waarmede de algemeene Staten zich bemoeid hadden. De tijd van zijn overlijden is niet bekend. Hij leefde nog in 1620 en was toen ontvanger-generaal van Friesland. Zijne vrouw, Luts Aylva, schonk hem tien kinderen. Later hertrouwde hij met Habel Herema. Een van zijne zonen volgt; een ander, Frans genaamd, was raadsheer in het Hof van Friesland.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XX. bl. 63; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VIII. bl. 90; te Water, *Hist. van het Verb. der Edel.* D. II bl. 487—489, D. III. bl. 546; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

JONGEMA (Duco), zoon van den voorgaande, geboren in 1580, werd, den 26sten Maart 1620, grietman van Franekeradeel en den 22sten Maart 1629 van Hennaarderadeel. Hij woonde op de state Geyns te Wommels. Bij de begrafenis van graaf Willem Lodewijk van Nassau droeg hij den standaard. In 1622 was hij volmagt ten landsdage, eerst wegens Franekeradeel en naderhand wegens Hennaarderadeel, en bleef zulks tot aan zijn dood; hij was tevens dijkgraaf van de Vijf deelen en overleed den 25sten December 1638. De kerk te Wommels bevat zijn stoffelijk overschot. Hij was gehuwd, eerst met Lisk Eysinga, daarna met Sijds Cammingha, en liet geene kinderen na.

Zie te Water, *Hist. van het Verb. der Edel.* D. II. St. II. bl. 488, noot; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 195.

JONGENEEL (Jacob), te Rotterdam, verkreeg in 1767 octrooi voor een door hem uitgedagte watermolen, van welke men eene meerdere werking dan van de gewone schepradmolens mogt verwachten. Hij schreef deswege een:

Bericht wegens een water-machine, welke de scheprad-molens meer dan het dubbeld overtreft, Rott. 1767. 8o.

Zie *Vaderl. Hist. ten onmiddel. verv. op Wagenaar*, D. XXIV. bl. 98; Muller, *Cat. van Boek. en Kaart. over Neêrl. Waterst.* bl. 22.

JONGERING (H. F.) of Jongening, was een discipel van S. Goblé en een goed landschapteekenaar; hij werd geboren te Amsterdam den 16den October 1778 en overleed er reeds den 9den Maart 1808.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch. der Vad. Schilderk.* D. III. bl. 476; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JONGESTALL (Allart Pieter) werd te Stavoren den 12den Augustus 1612 geboren, en was de zoon van Wybrand Jongestall, bewindhebber van de admiraliteit en burgemeester aldaar. Na te Leeuwarden het eerste onderwijs ontvangen te hebben, studeerde hij van 1631 tot 1634 te Franeker in de letteren en regtsgeleerdheid, vertrok in laatstgenoemd jaar naar Leiden en vervolgens naar Frankrijk, waar hij met de waardigheid van doctor vereerd werd.

In 1635 in het vaderland teruggekeerd, zette hij zich te Leeuwarden als advokaat neder en werd door zijn oom, Gellius Jongestall, tot zoon aangenomen. Hij kwam in 1637 niet alleen in diens plaats als raad in den Hove van Friesland, maar erfde ook diens aanzienlijk vermogen.

Spoedig werd hij nu in belangrijke bezendingen gebruikt. Eerst verscheen hij in de Groote Vergadering te 's Hage in 1651 gehouden, en in 1653 en 1654 was hij met Hieronymus van Beverningh en Willem Nieupoort in gezantschap naar Cromwell. Bijzonder de belangen van het huis van Oranje toegedaan zijnde, en bekend staande als eerlijk en opregt, deelde hij niet in de geheimen van zijne ambtgenooten, en had hij dan ook geen deel aan de beruchte *Akte van Uitsluiting.* Overtuigd van niets meer in Engeland te kunnen verrigten, verzocht hij zijn ontslag en keerde in October 1654 in het vaderland weder. Men verhaalt, dat Cromwell hem bij zekere gelegenheid zou gevraagd hebben, hoe hij toch aan dien scheldnaam van Jongestall kwam; immers: die Jong stall, was oud een dief; waarop hij zou

geantwoord hebben: die zegt, dat Krom wel is, gelooft niet, dat er hemel of hel is. Tijdens zijn verblijf in Engeland werd hij door den koning van Frankrijk tot ridder geslagen.

Meer eer en genoegen erlangde Jongestall in zijne waardigheid als gevolmagtigde tot den vredehandel te Breda in 1667, werwaarts hij met Hieronymus van Beverningh en Pieter de Huybert door 's lands Staten gezonden werd. Hoewel hem, zoowel als zijne ambtgenooten, de naam van Oranjegezind ten Franschen hove naging, bleek echter de vrees ongegrond te zijn, welke aldaar gevoerd werd, alsof zij te veel werks zouden maken, om de belangen van het huis van Oranje op de vredehandeling te bevorderen.

Sedert dien tijd schijnt Jongestall in geene bezendingen meer gebruikt te zijn. Hij was sedert 1649 curator der Franeker hoogeschool. Zoowel als zoodanig als in andere betrekkingen maakte hij zich hoogst verdienstelijk, en het was eene getuigenis waardig aan zijne bekwaamheid, toen hij den 9den November 1676 ontslapen was, dat zijn beroemde zwager, de ambassadeur Willem van Haren, aan prinses Albertina Agnes van Oranje schreef: *Je ne doute pas, Madame, ou Votre Altesse aura desja sceu la mort du bon Monsieur Jongestal* (sic). *Ceux qui lui appartiennent perdent en luy un considerable appuy; me ie croy encore de pouvoir dire avec vérité, que c'est une perte génerale pour toute la Frise. La province, la cour de justice, l'academie et l'église y ont tous leur part*, etc.

Jongestall woonde gewoonlijk, wanneer hij in Friesland was, op Ondersma-state onder Hallum. Hij was in 1639 gehuwd met Margareta van Haren, de zuster van Willem van Haren. Hij liet haar na met vier kinderen, van de tien overig, die zij verwekten, die zich van Jongestall schreven, en wier voornamen zijn Gellius Wibrandus, Sibilla, die beiden volgen, Willem, kapitein in staatsche dienst, die in 1691 overleed, en eene dochter die zich M. van Jongstall schreef. De hoogleeraar Michael Busschius hield den 30sten November eene lijkrede op Jongestall, en Ernestus Baders vereerde zijne nagedachtenis met een lijkvers.

Zie *Naamrol der Raden 's Hoffs van Friesland*, bl. 34, 37; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. LXIV—LXVI; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XII. bl 258, 264, 279, 307, 314, 316, 320, 368, D. XIII. bl. 245, 246; Kok, *Vaderl. Woordenb*; Scheltema, *Staatk. Ned.* de Wal, *Orat. de claris Fris. Jurecons*, p. 37, *Annot.* p. 126, *Add.* p. 434; Halbertsma, *het geslacht der van Harens*, bl. 51—59; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. II. bl. 251; *Friesche Volks-Alm.* 1852. bl. 22 -25; Groen van Prinsterer, *Archiv. Serie* II. T. V. p. 107, 125, 131.

JONGESTALL (Gellius Wibrandus van), zoon van den voorgaande, geboren in 1653, trok reeds vroeg met zijn oom, Willem van Haren, naar Aken, en werd in 1673 grietman van Hemelumer Oldephaert. Hij was in 1680 lid van gedeputeerde Staten van Friesland, en overleed den 23sten Maart 1688 te Hallum. Hij was gehuwd met Ida Lezaen van Wissema, en verwekte bij haar vijf kinderen, onder welke een zoon, Duco Sabinus, die kornet was van eene compagnie ruiters in staatsche dienst en later naar Oost-Indië vertrok, waar hij zich een groot fortuin verwierf.

Zie Halbertsma, *Het geslacht der van Haren's*, bl. 53; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.*, bl. 310.

JONGESTALL (Sibilla van), zuster van den voorgaande, werd geboren in April 1641. Handig van aanleg en bovendien onderwezen in al de geest- en ligchaamsoefeningen, die de dochter eens ambassadeurs betaamden, blonk zij boven al hare speelgenooten uit. Haar schrift was vast en meesterlijk; van haar paardrijden was Gabbema zoo getroffen, dat hij haar het brallend lofvers zond, hetwelk in het 2de deel van Klioos *Kraam* (bl. 21) te vinden is. Zij antwoordde hem met eenige nederige en eenvoudige regelen op rijm, in hetzelfde deel bl. 193 voorkomende. Ook in de werken van Johan van der Nijenburch komen verzen van haar voor. Zij was in 1659 gehuwd aan Arnolt van Vierssen, grietman van Haskerland, die bij haar vier kinderen verwekte.

Zie Halbertsma, *Het geslacht der van Haren's*, bl. 54, 55.

JONGEWAARD (Simon) Jr. schreef:

Iets over de Constitutie en het Bestuur van den Banne en Ambachtsheerlijkheid West-Zaanen, *vóór* 1795, Westzaan, 1796. 8°.

Beschrijving van het nieuwe Raadhuis te Westzanen, met historische berigten, (Westzaan 179?). 8o.

Zie (Bodel Nijenhuis) *Opgave van Beschrijv. der gewest. enz. in het Koningrijk der Nederl.* in den *Vriend des Vad.*, D. IV. St. IV. bl. 295, D. V. St. III. bl. 217.

JONGH (Arnold de), commandeur ter zee, voerde in 1706 het bevel, voor rekening van het Amsterdamsch collegie, op het fregat *de Jager*, met 24 stukken gewapend. Vergezeld van de fregatten *de Arend* en *de Post*, waarop de commandeurs Valckenryck en van Rossem het bevel voerden, was hij, met het Hamburgsche konvooi, op de hoogte van Vlieland gekomen, toen hij, op den 30sten Julij van genoemd jaar, door drie Fransche kapers aangetast, en, na eenigen tegenstand geboden te hebben, genomen werd. Hij zelf sneuvelde daarbij.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. IV. St. II. bl. 405.

JONGH (Henricus de) werd te Waalre geboren, waar zijn vader, Andreas de Jongh, toen predikant was. Hij werd tot adjunct-predikant bevestigd te Leende den 20sten Junij 1727, vertrok van daar naar Oirle, Zeelst en Wintelree, in 1729 en naar Oirschot en Best in Januarij 1751. Hij overleed aldaar den 6den Maart 1770, oud ruim 68 jaren. Hij schreef:

Naamlyst der predikanten, die in de Gemeenten, behoorende onder de IX *Classen van het Geldersche Synode, zedert de Hervorming der Kerken tot den Jaare* 1750 *het H. Euangelium bediend hebben; Waaragter in plaatse van een Register van bloote Naamen gevoegd is. Een breedvoerige Alphabetische Naamlijst van bovengemelde Predikanten. Met aanwijsing van alle hunne byzondere standplaatsen, zo daar als elders; benevens de Jaaren hunner Bedieninge tot aan derzelver dood toe*, enz. Leid. 1750. kl. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op de gemelde jaren; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leid.* 2de *Bijv.* bl. 76.

JONGH (Izak de) boekhandelaar te Amsterdam, schreef of vertaalde de volgende tooneelspelen:

Felix en Antje, of gelyk by gelyk maakt het beste huwelyk; blyspel naar het Hoogduitsch, Amst. 1792. 8°.

Natuur en liefde in stryd; tooneelspel naar het Fransch, Amst. z. j. 8o.

Esther en Mordechai, of het Purim der Israëliten, treurspel, Amst. 1817. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leid.* D. I. *b.* bl. 121, 2de *Bijv.* bl. 49.

JONGH (J. de) was volgens den heer Kramm een verdienstelijk kunstgraveur, van wien, zonderling genoeg, geen ander werk bekend is dan een portret in folio van Johannes de Mey, predikant te Middelburg, naar de schilderij van Z. Blyhooft, en de portretten van de predikanten H. van Born en W. Momma.

Zie Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 370; Kramm. *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JONGH (Jacob de) beoefende de Nederduitsche dichtkunst blijkens eene door hem bezorgde verbeterde uitgave van K. van Mander's *Schilderboek*, in 1764. De Latijnsche verzen van Lampzonius en anderen, die in gemeld werk voorkomen, zijn door hem in vloeijende Nederduitsche overgezet.

Verder bezorgde hij:

Beredeneerde beschouwing der Schilderkunde, door den Heer de Piles, en Zamenspraak over de Schilderkunde, door Ludovicus Dolce, waarin over de voortreffelijkheden dier konst, en de noodige vereystens van een schilder breedvoerig behandelt werdt, in 't Nederduyts vertaald door Jacobus de Jongh, Amst. 1756. 8°. met platen.

Van Jacob de Jongh, *de Jonge* (welligt dezelfde) kwam uit:

Postcomptoir van Cupido en Mercurius, uytleverende veelerley voorschriften van Brieven uyt beroemde Schrijveren, in verscheyde Taalen getrokken, en tot algemeen nut in alle voorvallen en gelegentheden byeen verzameld, enz. Amst. 1750. 8°. 5de druk, ald. 1775. 8°.

Zie Van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. V. VI. bl. 3; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JONGH (JACOB DE) werd in 1699 door koning Willem III van kapitein tot de waardigheid van schout-bij-nacht van het Noorderkwartier benoemd, terwijl de Staten van Holland hem den 11den April 1709 bevorderden tot vice-admiraal. Meerdere bijzonderheden omtrent hem schijnen niet bekend te zijn.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeew.* D. IV. St. II. bl. 355, 489.

JONGH (JAN DE) was een dapper zeekapitein, die, in den vermaarden zeeslag bij Kijkduin, den 21sten Augustus 1673, het bevel voerde op de *Utrecht*, en in dien slag gekwetst werd.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeew.* D. III. St. I. bl. 313, 315.

JONGH (JAN DE) *de Jonge*, geboren te Enkhuizen den 12den Maart 1745, was lid van het kunstgenootschap *Magna Molimur parvi* te Hoorn. Hij deed zich als weinig beduidend dichter kennen door een bundeltje *Gedichten* (Amst. 1776. 8°.)

Zie Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JONGH (JOHANNES DE), laatstelijk predikant te Leeuwarden, maakte zich mede als beoefenaar der dichtkunst bekend door:

Gedichten over godsdienstige onderwerpen, Leeuw. 1806. 8°.

Dagelijksche herinneringen om gelukkig te leven, Amst. 1806. plano.

Zie de Jong, *Naaml. van Ned. Boek.*

JONGH (MARTINUS ADRIANUS DE), zoon van den voorgaande, was geboren te Zalt-Bommel den 10den October 1774, studeerde te Utrecht, werd proponent in 1796, in 1797 predikant te Roordhuizen, in 1802 te Sneek, in 1807 te Nijmegen en in 1810 te Rotterdam. Hij werd aldaar in 1843 emeritus en overleed er den 30sten December 1847. Van hem ziet het licht:

Redevoering over de werkzaamheid van het Zendelinggenootschap, beschouwd als een der meest gepaste middelen, die menschen kunnen aanwenden, om het uitzigt op den ondergang van het rijk der duisternis langzamerhand te verwezenlijken, en gebed gedaan in de vergadering van het Nederlandsche Zendelinggenootschap te Rotterdam, 21 Junij 1836, Rott. 1836. 8°.

Zie Brinkman, *Naaml. van Boek.*; van Harderwijk, *Naaml. der Pred. van Rotterd.* bl. 112.

JONGH (JOHAN DE), student in de letteren te Maastricht, beoefende de Latijnsche dichtkunst, blijkens een Latijnsch gedicht op den dood van Johan Frederik van Goor predikant te Maastricht, overleden in 1759; door een op de bevestiging van Willem Albert Bachiene als predikant aldaar, en een op het vertrek van Carolus Segaar als predikant van Groningen naar Utrecht. Deze verzen zijn in den *Boekzaal* ter aangehaalde plaatsen te vinden.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1759. *a.* bl. 83, 785, 786, *b.* bl. 828, 829.

JONGH (J. C. DE) schreef:

Beschrijving van een werktuig, geschikt, om in geval van nood een mensch boven water te houden; in den *Nieuwe Alg. Konst- en Letterb.* 1796. D. II. bl. 102.

Beschrijving van een verbeterd Boerhaviaansch destilleer-stoofje in hetzelfde weekblad, 1798. D. II. bl. 34.

Bijdrage tot het redden van drenkelingen, in hetzelfde weekblad, 1798. D. II. bl. 50.

Over den indruk, dien de musiek zelfs op de dieren maakt; in hetzelfde weekblad. 1798. D. II. bl. 130.

Berigt wegens de gelukkige redding van een drenkeling; in hetzelfde weekblad, 1799. D. II. bl. 82.

Beschrijving eenes werktuigs, geschikt om, in het groot, den invloed der zonnestralen en van 't licht op de planten te onderzoeken; in hetzelfde Weekblad, 1799. D. II. bl. 108.

Zie Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurgica*, bl. 165.

JONGH (LUDOLF DE). Zie JONG (LUDOLF DE).

JONGH (WOLLEBRANDT GELEYNSZ DE), wiens naam ook de Jonghe en de Jonge gespeld wordt. Geleynsz zal evenwel zijn eigenlijke naam geweest zijn en hij *de Jonge* genoemd ter onderscheiding van zijn vader, die mede Wollebrant Geleynsz geheeten was. Hij werd te Alkmaar in 1594 geboren, waar hij in 1674 overleed. Door den roman van mevrouw Bosboom-Toussaint, getiteld *de Alkmaarsche wees*, is in lateren tijd de aandacht meer op hem gevestigd, doch de pogingen om nader met zijne levensbijzonderheden en verrigtingen bekend te worden zijn tot nog toe met geenen goeden uitslag bekroond. De berigten zijn bovendien zeer verward. Dat van den heer Elsevier, inhoudende dat Sr. Wollebrandt Geleynsz. in 1624 als hoofd van het kantoor te Broochi werd afgezonden, kan wel op zijn vader toe te passen zijn. Volgens de laatste mededeelingen van den heer C. W. Bruinvis in *de Navorscher*, droeg Geleynsz den 28sten Februarij 1643 zijne zaken als directeur van den handel in Perzië aan zijnen opvolger Karel Constant over, en vertrok hij met het jagt *de Paeuw*, dat te Goa werd opgehouden. Volgens een ander berigt in hetzelfde tijdschrift, vroeger medegedeeld, en uit Valentijn's *Oud en Nieuw Oost-Indiën* ontleend, werd Constant als directeur van den handel in Perzië weder in 1645 door Geleynsz en deze wederom door Nicolaas Verburgh in 1647 als zoodanig vervangen. Hij was ook raad van Indië en keerde, met eene retourvloot van 12 schepen en den rang van kommandeur, in 1648 in het vaderland weder, vestigde zich met der woon te Alkmaar, waar hij in hoogen ouderdom stierf.

Zie *de Navorscher*, D. II. bl. 215, D. III. bl. 6, 212, 213, D. IX. bl. 389; *Kron. van het Hist. Genootsch.* D. IX. bl. 251, 400 D. X. bl. 102.

JONGH (ZEGER DE), omstreeks 1774 te Tiel geboren, werd in 1796 tot de predikdienst toegelaten en in 1797 bevestigd te Haaften. In 1802 vertrok hij naar Almkerk en Emmikhoven, en in 1805 naar 's Hertogenbosch. In 1809 werd hem daar door koning Lodewijk den titel van professor geschonken. In 1835 emeritus geworden, bragt hij zijne overige levensdagen te Tiel door en overleed er den 8sten Mei 1850.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1850. bl. 630; Hermans, *Gesch. der Ill. en Lat. scholen te 's Hertogenb.* bl. 37.

JONGHART (J. G.) Van hem komen rijmen voor in *Parnasus Kunstkabinet* enz. (Amst. 1735).

Zie Heringa in den *Alg. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 179.

JONGHE (ELLERT DE) schreef:

Waerachtigh verhaal van de machtighe Scheeps Armade, toegherust by de.... Staten-Generaal.... tot de afbreuke des Kon. van Spaengien, onder het ghebiet en gheleyde van Joncker Pieter van der Does als Generaal derselve. Wat bij den selv. bestaen ende uytghevoert is enz... van den 28 Mey 1599 *tot den 6 Meert* 1600. *Alles ghetrouw beschreven door Ellert de Jonghe, Capiteijn van d' Artillerie van de voorghem. Armade*, Amst. z. j. 4°.

Zie Tiele, *Bibl. van Pamflett.* No. 463.

JONGHE (VLACK DE) gaf uit:

Twee tractaten, beschreven door den heylighen Oudt-Vader Augustinum. Het eene handelende van de Goddelijke Praedestinatie. Het ander van het goedt der Volhardinghe, wt het Latijn in Nederd. over geset door D. Vlack de Jonghe, Amst. 1621. 4°.

Zie Tiele, *Bibl. van Pamflett* No. 1898.

JONGHELEIJN (ADAM) schreef:

Lofbasuin uitgeblazen over het sluiten van de seer lang gewenschte Vreede. Leid. 1697. 4°.

Zie Heringa in den *Alg. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 179.

JONGHEMA (JOW). Zie JONGEMA (JOW).

JONGHEN (JOHAN GHIJSBERT DEN) was muntmeester van Filips van Oostenrijk, in diens munt te Nijmegen, en vervaardigde in die hoedanigheid gouden en zilveren muntstukken.

Zie van der Chijs, *de Munten der Grav. en Hert. van Gelderl.* bl. 371, 372.

JONGKNECHT (CORNELIS) was kapitein ter zee en voerde in 1697 het bevel over het oorlogschip *Hondslaardijk*, behoorende tot de vijf oorlogsschepen onder den kapitein Rudolph Swaan, in genoemd jaar naar Biscaye gezonden om van daar de koopvaardijvloot af te halen en naar het vaderland te geleiden. Allertreurigst was het lot dat deze schepen te

beurt viel. Eerst overviel hen een hevige storm, waardoor twee schepen verbrijzeld werden, en de anderen, waaronder dat van Jongknecht, aanmerkelijk beschadigd werden; en toen deze drie bodems met de koopvaarders uit Bilbao, ten getale van zeventien, de terugreis naar het vaderland ondernomen hadden, werden zij, ten noordoosten van Heysant gekomen, door vijf Fransche oorlogsschepen, onder Duguaytrouin aangetast en genomen. De dapperheid van Jongknecht bij deze gelegenheid ten toon gespreid wordt zeer geroemd. Hij werd als gevangene medegevoerd en zijn naam komt in de geschiedenis niet meer voor.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. IV. St. II. bl. 118, 119, 123–131; *de Navorscher*, D. VIII. bl. 198.

JONGMAN (Dirk) of Jonckman, was een voornaam en verdienstelijk plaatsnijder, van wien werk voorkomt onder Hoet's Bijbelplaten, en in Suikers en Verburg's *Kerkelijke en Wereldlijke Geschiedenis.* Hij vervaardigde ook portretten.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 370; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JONGMAN (Willem). Zie JONCKMAN (Willem).

JONGSMA (Ernestus), apotheker en lid van de vroedschap te Leeuwarden, schreef:

Artzenijkundig Vertoog ofte Beschrijving over het Liquor Anodynus Mineralis Hoffmanni, Leeuw. 1764. 8o.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1764. *a.* bl. 475.

JONK (Jakob), geboren den 15den Julij 1766, nam dienst als soldaat bij het regiment van Plettenberg, den 11den Maart 1790, en woonde als korporaal met dat regiment den veldtogt in 1793 en 1794 in Brabant bij. Den 7den Julij 1796 tot sergeant bij het 3de bataillon 1ste halve brigade bevorderd, ging hij in denzelfden rang bij de grenadiers der garde van den raadpensionaris Schimmelpenninck, later bij die van den koning van Holland over, en verliet, den 22sten Julij 1811, dit korps met pensioen. Na de omwenteling in 1813 weder aangesteld als 2de luitenant bij het 12de bataillon landmilitie, werd hij daarvan, den 16den Februarij 1815, bij de 6de garnizoens-kompagnie overgeplaatst, hoedanig hij den 26sten Junij 1829 met pensioen ontslagen werd. De tijd van zijn overlijden is ons niet bekend.

De naam van Jonk staat om zijne stoutmoedigheid met eere in 's lands geschiedboeken vermeld. Bij de landing der Engelschen in Noord-Holland, in 1799, was ook hij onder de verdedigers van den Nederlandschen grond. Te midden van het moorddadig gevecht bij de Groote Keet, werd de luitenant-kolonel van Til, een zeer zwaarlijvig man, door de Engelsche troepen omsingeld. Naauwelijks wordt dit door den sergeant Jonk bespeurd, of deze vliegt onverschrokken op den vijand in, en grijpt den kolonel aan, om hem aan het dreigend gevaar, van gevangen genomen te worden, te ontrukken. De Engelschen over deze stoutmoedigheid versteld, laten den sergeant eerst ongestoord met den kolonel terugtrekken, maar zenden hem later eenige geweerkogels na; desniettegenstaande had Jonk het geluk den kolonel in veiligheid te brengen. Voor deze daad werd hij door Koning Lodewijk in latere jaren beloond met een gouden medaille, en een jaargeld van driehonderd tien gulden en vijf stuivers. De medaille, die hij aan een gouden kettingje moest dragen, had de grootte van eenen daalder en had tot opschrift aan de eene zijde: *Lodewijk Napoleon, Koning van Holland, aan Jakob Jonk Sergeant bij het Regt. Garde Grenadiers*, en aan de andere zijde: *Belooning van uitmuntende dapperheid. Campagne van Noord Holland*, 27 *Augustus* 1799.

Zie van der Aa, *Nieuwe Herinner. uit het gebied der Geschied.* bl. 43–46.

JONKER (Jakob) was een dichter die op het laatst der zeventiende eeuw leefde en uitgaf:

Amsterdamsche Prognosticatiën van Cupidoos Ambagt, Amst. 1690. 8o.

De vrolijke Bruidlofs Gast, in Bruidlofs Levertjes en Minne Digten, Amst. 1796. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; Eekhoff, *Letterk. Nalatensch. van J. van Leeuwen*, bl. 41; *Cat. van de Nalatensch. van Jan Schouten* (1853) bl. 102.

JONKER (C. de), te Gorkum doofstom geboren, was aldaar op het laatst der achttiende eeuw schilder en teekenmeester. Er is van hem geen ander werk bekend dan teekeningen van de bekende glasramen, vroeger in Daetselaer's huis te Gorkum aanwezig, ter gedachtenis van de ontsnapping van H. de Groot uit Loevenstein. Zij dragen het jaarmerk 1791.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; *Geschiedk. aant. betrekkel. het Slot Loevenstein*, Bijl. bl. 50.

JONKHEER (Johan de) was als wagemeester-generaal tegenwoordig bij den slag bij Senef in 1674. Hij schreef een uitvoerig verslag van hetgeen er met de bagaadje gedurende dien slag is voorgevallen, hetwelk is opgenomen in Brandt's *Tweejarige Geschiedenissen* bl. 808.

Zie Bosscha, *Neerl. Held. te Land.* D. II. bl. 170, Noot 3.

JONKMAN (Willem). Zie JONCKMAN (Willem).

JONQUIERES (Jean François de Dompierre de) werd geboren te 's Gravenhage den 27sten November 1775 en was de oudste der drie zonen van den raadsheer mr. H. P. de Dompierre de Jonquieres, afstammeling van een sedert de herroeping van het edikt van Nantes in de Nederlanden gevestigd geslacht, en van Cecile de Coninck. Hij studeerde te Leiden in de regten onder de hoogleeraren Pestel, Kluyt en van der Keessel, en werd er tot advokaat bevorderd na verdediging eener *dissertatio de Emphyteusi.* Bij de omwenteling van 1795 verliet hij dit land, en begaf zich naar Koppenhagen. Als lid van den kerkeraad der Fransche Hervormde gemeente aldaar, werd hij benoemd tot lid van het armenbestuur, en niet lang daarna tot een der drie leden van het Koninklijk Armen-Kollegie; zijnde hem mede in laatstgemelde betrekking het toezigt over eene der Armenscholen opgedragen en, voor zooveel zijn vak betrof, over het algemeen hospitaal. In dit gesticht deed hij eene kwaadaardige koorts op, waaraan hij tot groot verlies der armen den 27sten Mei 1820 overleed. Van hem komt in het 2de deel van het *Magazijn voor het Armenwezen* voor een *Verslag, namens de Koninklijke Commissie van Administratie van het Armenbestuur te Koppenhagen,* met zijne daarbij gevoegde berigten wegens twee belangrijke gestichten; terwijl in het vierde deel van dat *Magazijn* van hem gevonden wordt eene *Proeve over de inrigting en de werkzaamheden van een publiek Armenbestuur.*

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1820. D. II. bl. 115, 116.

JONXIS (Lodewyk) schreef:

Klare en beknopte uitlegging der Latijnsche Syntaxis en Prosodia, Utr. 1768. 8o.

Meesterboek, bestaande uit 128 *Middelen voor allerhande kwalen der paarden*, Vliss. 1786. 8o.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.*

JONXIS (Pieter Hendrik), welligt een zoon van den voorgaande, werd in 1757 te Utrecht geboren en was een kweekeling van de Renswoudsche stichting aldaar, in welke hij de eerste gronden der teeken- en graveerkunst legde, waarin hij zich vervolgens te Parijs oefende onder de leiding van den kundigen plaatsnijder Nicolaas Delaunay. Onder verscheidene platen, die hij te Parijs gegraveerd heeft, is er een naar Luca Geordano, voorstellende een *Venus et l'amour*, welke hij aan regenten der Fundatie van Renswoude te Utrecht in 1783 opdroeg. Door hem is onder anderen ook gegraveerd het portret van den hoogleeraar Christophorus Saxe, naar de schilderij van C. van Geelen. In lateren tijd eenen post bij de gemeene middelen verkregen hebbende, beoefende hij weinig meer de kunst en overleed te Utrecht den 31sten Mei 1843. Zijne zonen, Pierre Etienne Lambert en Jan Lodewijk, beiden hoogst verdienstelijke kunstenaars, zijn nog in leven.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.* D. III. bl. 91, 92; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JONXIS (Pieter Hendrik Lodewijk), zoon van Jan Lodewijk Jonxis en kleinzoon van den voorgaande. Te Utrecht in 1816 geboren, werd hij spoedig, onder de leiding van zijn verdienstelijken vader, een bekwaam teekenaar en schilder van landschappen bij zomer en winter, en ook bij maanlicht voorgesteld, waarvan, volgens den heer Kramm, fraaije proeven voorhanden zijn. Jonxis beoefende ook met zeer veel verdiensten de toonkunst. In 1847 vestigde hij zich te Brussel, waar hij den 17den Junij 1852 overleed.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JOOST (Salige), te Gouda in 1530 geboren, was een priester van de orde der Karthuizers buiten Delft, die op last van Lumei den 1sten Augustus 1571 (*sic*) in den Briel opgehangen werd, en ten gevolge van dien marteldood onder de R. K. heiligen is opgenomen. Zijne afbeelding, hem voorstellende met den stralenkrans om het hoofd en met den kelk in de hand, dien hij niet wilde drinken, maar de lijdenskelk verkoos, komt, hoewel hoogst zeldzaam, voor in de *Beschrijvinge der stad Delft* door D. van Bleyswijck.

Zie aldaar bl. 357, 358.

JOOST (P.) van Wormerveer, een Doopsgezinde, schreef:
Belijdenisse des geloofs van H. de Rijs, uytgebreyd door P. Joost van Wormerveer, Amst. 1686. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Doopsgez. gem. te Amst. 2de afdeel.* bl. 9.

JOOSTEN (DIRK). Zie DIRK JOOSTEN.

JOOSTEN (E.) schreef:
Over onderscheidene soorten hakhout en meest voordeelige inzameling, Amst. 1821. 8°.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*

JOOSTEN (H.) schreef:
Beschrijving der noodlottige zeereize met het schip Drenthe in 1804, Amst. 1806. 8°.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*

JOOSTEN (J.) schreef:
De groote wonderlycke wereldt.... met mijn groote pryckeloose Reysen, namentlyck Turkeyen, Hungaryen, Poolen, Ruslandt enz., het nieuwe Jerusalem, Bresiliën enz. Beschreven en doorreyst door J. Joosten, Tolck. Amst. 1659. 4°. Het laatste hoofdstuk van dit werk is getiteld: *Een kort waerachtigh verhael van de geheele kust van Bresil, alwaar ick seven Jaren geweest ben in de tijden van Prins Mauris.*

Zie Nijhoff, *Deuxième Catal. de livres anciens et modernes*, bl. 92.

JOOSTEN (JAN) was een der watergeuzen, van wien evenwel niets bekend is. Onder Filips II was hij reeds scheepsbevelhebber, en liep waarschijnlijk tot de geuzen over. Hij maakte zich naam in de zee-oorlogen en had in 1580, bij Oostmahoorn, het bevel over een oorlogsschip, waarmede hij de zeerooverijen van Entens en Jeldert Wygers belette.

Zie van Groningen, *Gesch. der Watergeuz.* bl. 257.

JOOSTEN (JOOST) was een Doopsgezinde te Veere, der Latijnsche taal magtig, en zoo ervaren in de zangkunst, dat koning Filips II vroeger begeerd had hem mede naar Spanje te nemen. Hij werd om zijn geloof verschrikkelijk gepijnigd en in 1560 verbrand.

Zie Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. in Holl.* enz. D. I. bl. 73.

JOOSTEN (ROGIER). Zie van hem het artikel van JOOST DE JONGE.

JOOSTENS (L.) schreef:
Verdediging van de wesentheyd en werking der Engelen Gods, 1696. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. I.

JOOSTZ (HENDRIK) schreef:
Veertig Stichtelyke Predikatiën, Amst. 1652. 4°.

Zie Ferwerda, *Naaml. van Boek.* D. I. St. I. bl. 190.

JORDAAN (JACOBUS) was een uitmuntend komiek aan den Amsterdamschen schouwburg, omstreeks het midden der achttiende eeuw. Hij was gehuwd met de verdienstelijke actrice ..... van Tongeren. Ofschoon wij niet geloven dat hij dezelfde persoon is als de volgende, vermeenen wij toch dat hij de vervaardiger kan zijn van:
Fillis en Damon, Harders-spel, vercierd met zang, dans, konst en vliegwerken, Amst. 1743. 8°.

Zie van Halmael, *Bijdr. tot de gesch. van het tooneel*, bl. 36, 40; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 121.

JORDAAN (JACOBUS) schreef:
Aanmerkingen op Nieuwentijd's Waereldbeschouwing, Leid. 1737. 8°. 2 stukjes.
De lijdende en verheerlijkte Heiland, in VI boeken, Amst. 1762. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.*; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*

JORDAAN (LAURENS) leverde in den *Bloemkrans van verscheiden Gedichten*, (Amst. 1659) vijftien zoo korte als lange dichtstukken, die weinig waarde hebben.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JORDAENS (HANS of JAN) *de Oude*, werd in 1539 te Antwerpen geboren en door Marten van Cleef in de kunst onderwezen. Hij schilderde historiële ordonnanties, landschappen, dorpsfeesten, branden en maanlichten, die wel verdiensten hebben. Hij kwam in 1579 te Antwerpen in het St. Lucas gild, en woonde in 1604 te Delft. Hij kan dus niet in 1599 overleden zijn. Hij huwde de weduwe van den, in 1580, overleden schilder Frans Pourbus. Jan Jordaens, die in 1601 te Antwerpen als meester schilder voorkomt, was welligt een zoon van hem, en Hans Jordaens, die volgt, welligt een kleinzoon.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JORDAENS (HANS of JAN) *de Jonge*, welligt een kleinzoon van den voorgaande, werd te Delft in 1616 of in 1626 geboren en bezocht reeds zeer jong Napels, Venetië en Rome, in welke laatste plaats hij de bentnaam van *Potlepel* verkreeg, dewijl hij, als het ware, zijne figuren met den lepel uit den pot schepte. Hij vestigde zich na zijne terugkomst te 'sGravenhage en overleed te Voorburg in 1669. Hij was een zeer verdienstelijk schilder van landschappen en andere onderwerpen. In hoeverre of het waar is dat Lucas Jordaens, die, ter onderscheiding van den vermaarden Antwerpschen schilder Jacobus Jordaens, de Napelsche Jordaens, waar hij geboren werd, genoemd werd, een zoon van onzen Hans Jordaens geweest is, laten wij onbeslist.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JORDANAEUS (JOANNES) geboren te Nijmegen, was een Presbyteriaan en kapellaan van Bernard van Galen, bisschop van Munster. Hij schreef:
Motuum Monasteriensium, novissimique belli et pacis enarratio, Monast. 1661. 4°.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 669.

JORDENS (GEORGIUS) was de zoon van Herman Jordens, secretaris van de Staten van Overijssel en afkomstig uit het oude en aanzienlijke geslacht van dien naam. Te Deventer in het begin der achttiende eeuw geboren, studeerde hij aldaar in de regtsgeleerdheid onder Scheltinga, Houck, Bouwer, Ten Cate en Offerhaus en vervolgens te Utrecht, waar hij onder Wieling in 1742 het eerste stuk zijner verhandeling *de legitimatione* verdedigde, en vervolgens met de verdediging van het tweede gedeelte in 1743 den graad van doctor in de beide regten verwierf. Beide stukken heeft Daniel Fellenberg doen herdrukken in het tweede deel van zijne *Jurisprudentia antiqua*. (Bern 1761. 4°. 2 deelen).

Te Deventer teruggekeerd, werd Jordens in 1743 tot gemeensman gekozen, en oefende er de praktijk met goed gevolg uit. Niet lang duurde het of hij werd tot opvolger van zijnen naar Utrecht vertrekkenden leermeester Houck benoemd, welke waardigheid hij in 1746 aanvaardde met het houden eener *Oratio de intima legum civilium obligatione, etiam principem, qua civem, tenente.* Driemaal was hij rector magnificus, en hield de volgende redevoeringen: in 1752 *de advocatis Romanorum;* in 1764 *de finibus Jurisprudentiae Romanae in Transisalania regundis*, en in 1773 *de politicis nonnullorum juris Romani, cum publici, tum privati rationibus.* Zij zijn door den druk bekend gemaakt. In laatstgenoemd jaar bedankte hij voor eene beroeping naar Groningen, tot groot genoegen van de bezorgers van het athenaeum illustre, welke stichting er roem op mogt dragen door zijn onderwijs een aanzienlijk getal kundige regtsgeleerden opgeleverd te hebben.

Jordens stierf den 16den Februarij 1776, zonder kinderen na te laten. Met S. E. ten Brink gaf hij nog in druk uit:
Consideratiën overgegeeven aan Ridderschap en Steden der

Staaten van Overijssel, op het Request voor Adolf Philip Zeiger, Graave van Rechteren enz. gepraesenteerd aan Z. D. H. Willem C. H. Friso enz., mitsgaders op de Deductie in druk uitgegeven wegens de Jurisdictie Crimineel of het Hooge Gerichte in en over de Heerlijkheid Almelo; enz. Dev. 1751. 4°.

Zie van Eck en Bosscha, *het tweede Eeuwfeest van het Ath. Illustr. te Deventer,* bl. 27, 111; *Biograph. univers.* T. X. p. 196, 197; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 157.

JORDENS (Gerrit David) werd te Deventer den 19den Februarij 1734 geboren, en was de zoon van Harmen Joan Jordens, burgemeester der stad, en van Rudolphina Johanna Daendels. In 1750 als student in de regtsgeleerdheid aan het athenaeum illustre in zijne geboorteplaats ingeschreven, toonde hij zich al spoedig een waardig leerling van de Rhoer, Heineken en zijnen bloedverwant G. Jordens, onder wiens voorzitting hij in 1753 eene regtsgeleerde verhandeling verdedigde: *de differentis actionem bonae fidei, stricti Juris et arbitrarium* (Daventr. 1753. 4°.) Te Leiden zijne studiën voortzettende, erlangde hij aldaar in 1756 met roem de doctorale waardigheid, met het verdedigen zijner verhandeling: *Ad legem unicam codicis de Nili aggeribus non rumpendis* (Lugd. Bat. 1756. 4°.)

Zich als advokaat te Deventer nedergezet hebbende, en als zoodanig reeds met lof bekend, werd hij in 1771 tot burgemeester van zijne geboorteplaats verkozen, hoedanig hij deze de gewigtigste diensten, ook in het vervullen van moeijelijke commissiën, betoonde. Tot deze laatsten behoorde vooral de benoeming tot gecommitteerde namens de stad bij de commissie uit de hooge bondgenooten, ingevolge de Unie van Utrecht, in 1784 te Kampen zamengekomen, ter vereffening van het hoog geloopen verschil tusschen de ridderschap en de steden der provincie Overijssel, ontstaan over het punt van overstemming; alsmede bij de commissie tot de beschikking van het verdedigingswezen van den staat, ook de commissie tot het defensiewezen genoemd, te 's Gravenhage in 1786 bijeengekomen, in welke hij namens Overijssel zitting had. Voorts was hij herhaalde malen afgevaardigde ter Staten-Generaal, onderscheidde zich vooral ook door zijne ijverige pogingen tot herstel van Jr. Johan Derk van der Capellen tot den Pol, wiens gemeenzame vriend hij was, terwijl hij zich eindelijk kennen deed als een gematigd en standvastig medewerker dergenen, die de gebreken, destijds in onze regering ingeslopen, op eene wettige wijze zochten hersteld te zien.

De staatsgebeurtenissen van 1787 bragten in de bedrijven van Jordens eene groote verandering. Met vele andere regenten van Deventer werd hij van zijne posten ontzet en hij bleef ambteloos tot de omwenteling van 1795, toen hij op nieuw vanwege Overijssel benoemd werd tot lid der hooge staatsvergadering, door welke hij al spoedig aan het hoofd gesteld werd eener commissie tot de zaken van Bataafsch Brabant, welke zending hij met zijne medeambtgenooten naar genoegen volbragt. In 1795 tot voorzitter der Staten-Generaal benoemd, maakte hij in het begin van het volgende jaar het merkwaardige besluit op tot het bijeenroepen eener nationale vergadering. Tot lid van dezelve verkozen, was hij voorzitter bij het overgeven van het ontwerp der staatsregeling en beantwoordde toen de redevoeringen van Stijl en Lublink. Bij de tweede vergadering werd hij lid van de commissie tot de buitenlandsche zaken, en deelde in den haat, dien men deszelfs leden toedroeg. In den nacht, die den 22sten Januarij 1798 voorafging, werd zijne woning in den Haag door soldaten bezet, en hij, te gelijk met zijne vijf ambtgenooten, in verzekerde bewaring genomen en weinige dagen daarna naar het huis te Houdsholredijk gevoerd, waar hij in hechtenis bleef tot den 14den Julij van hetzelfde jaar, toen hij door een ander bewind zijne vrijheid terugkreeg. Dit bewind had gaarne zijne en zijner lotgenooten onschuld naar waarde erkend, maar door toevallige omstandigheden bleef de reeds daartoe gedrukte proclamatie achter; dit merkwaardige stuk is echter voor de nakomelingschap bewaard in de *Authentieke bijlagen tot de omwenteling van den 22sten Januarij* 1793, No. 83, bl. 169.

Na de herkrijging zijner vrijheid werd hij spoedig benoemd tot lid der commissie tot de finantiën van Overijssel, en in 1801 tot lid van het nieuw opgerigte Nationale Geregtshof te 's Hage, welke hij bekleedde tot aan zijnen dood, die den 6den Februarij 1803 onverwacht voorviel. Hij was tweemaal gehuwd; eerst met jonkvrouw Maria Elisabeth van Hemert, daarna met Elisabeth Machteld Lonis.

Als Latijnsch dichter heeft Jordens zich niet minder naam gemaakt dan als staatsman. Groot is de lof die hem door bevoegde kunstregters als zoodanig is toegezwaaid. Te midden van lief en leed was de Latijnsche dichtkunst zijne lievelingsoefening, en de Latijnsche dichtregels door hem op den muur zijner gevangenis geschreven, en die ons in het aan te halen werk van de heeren van Eck en Bosscha woordelijk en juist zijn medegedeeld, getuigen dat hij in haar niet minder troost vond, dan in de bewustheid zijner onschuld. Onder de volksvertegenwoordigers van C. Rogge is zijne afbeelding in silhouette, 1796. Hij gaf als proeve zijner Latijnsche muze in druk:

Gellia, lusus poëticus. Accedunt eclogae et epigrammata, Lugd. Bat. 1763. 8°.

Josephus, carmine heroico celebratus, Dav. 1795. 8°.

In den *Overijsselsche Almanak voor oudheid en letteren* (1837. bl. 202) is medegedeeld een Latijnsch gedicht van Jordens op W. J. G. baron Bentinck.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op Wagenaar,* D. XXI. bl. 249, D. XXXIV. bl. 152, D. XXXVII. bl. 104, 183, D. XXXVIII. bl. 23, D. XXXIX. bl. 178; van der Aa, *Geschied. van den Oorl.* D. IV. bl. 374, 375, 377, D. V. bl. 280; Saxe, *Onomast. Literar.* T. VIII. p. 256—258, 444; de Jong, *Naaml. van Ned. Boek.*; van Kampen, *Geschied. der Nederl. lett. en Wetensch.* D. III. bl. 242; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. II. bl. 553—556; Hoeufft, *Parnas. Latin. Belg.* p 229, 230; van Eck en Bosscha, *Het tweede eeuwfeest van het Ath. Illustre te Dev.* bl. 24, 66, 79—84; *Biograph. univers.* T. X. p. 196, 197; Peerlkamp, *de Poëtis. Latin. Nederl.* p. 547, uit medegedeelde berigten aangevuld.

JORDÉNS (Jan) behoorde niet tot den tak der familie Jordens, waaruit de beide voorgaanden gesproten waren. Hij was waarschijnlijk een afstammeling van Peter Jordens en te Amsterdam geboren. Als dichter muntte hij niet uit door hooge dichterlijke vlugt, maar zijne gedichten, meest verspreid in de dichtbundels van het Leidsche dichtgenootschap, alsmede van het genootschap onder de zinspreuk: *Hier na volmaakter,* te Amsterdam, en van het letteroefenend genootschap aldaar, zijn allen van stichtelijken en zedelijken inhoud. Bij het laatstgenoemd genootschap behaalde hij in 1785 den tweeden zilveren eerepenning voor zijn dichtstuk *de Waare Christen,* hetwelk in het 1ste deel bl. 37 van de werken van dat genootschap is opgenomen. Hij leverde ook een bundel *Gedichtjes voor kinderen,* waarvan de eerste druk in 1782 te Amsterdam in 8°. verscheen, en de derde druk te Amsterdam in 1802 uitkwam. Volgens Witsen Geysbeek zijn deze gedichtjes zeer geschikt voor derzelver bestemming. Jordens was ook de vervaardiger van de 170ste der Evangelische Gezangen.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *de Navorscher,* D. I. bl. 378, D. II. bl. 275, D. III. *Bijbl.* bl. LXXII.

JORDIS (Hendrik) schreef:

Stocholms Parnas ofte Inwijdingh van de konincklijcke Schouburg, Amst. 1667. 4°.

Zie van der Marck, *Naamreg. der Nederl. Tooneelsp.* bl. 17; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*

JORIAAN of JURRIAAN, volgens een ander berigt Joriaan Prijs geheeten, was een Hollandsch vuurwerkmaker, die zich bij de verdediging van Oostende in 1601 en vervolgens grooten lof verwierf, maar ongelukkig door het in brand vliegen van eenig buskruid het leven verloor. Aan hem is men de uitvinding van de thans verbeterde blikken doozen verschuldigd. Hij voerde het gebruiken van brandpijlen ook weder in. Hij was in het voorjaar van 1592 constabel binnen Elborch en in 1590 in 's lands dienst getreden.

Zie Bosscha, *Neérl. Held. te Land.* D. I. bl. 375; *Kronijk van het Hist. Genootsch. te Utrecht,* D. II. bl. 41.

JORIS, hertog van Saksen. Zie GEORG, hertog van Saksen.

JORISSE (Jacob.) Zie BARSELIS (Jacob Jorissen.)

JORISSEN (Matthias) werd te Wezel den 26sten October 1739 geboren. Wie zijne ouders waren is niet bekend. Moge-

lijk was de predikant **Matthias Jorissen** zijn vader; maar deze werd eerst in 1744 te Wezel beroepen, na te voren te Rumpt en te Geldermalsem het Evangelie verkondigd te hebben. Na in zijne geboorteplaats de voorbereidende opleiding ontvangen te hebben, studeerde hij eerst te Duisburg, en daarna te Utrecht in de godgeleerdheid. Tot proponent bevorderd, vertrok hij naar Pruissen, welk land hij, ten gevolge eene door hem uitgegevene wederlegging van een voor het christendom schandelijk schotschrift, weldra weder moest verlaten. In Holland teruggekeerd, predikte hij onderscheidene malen te Aalten, en verkreeg in 1769 eene beroeping naar de beide Havezathen bij Tiel, van waar hij in 1779 naar Hasselt en in 1782 als Hoogduitsch predikant naar 's Gravenhage vertrok. In 1819 emeritus geworden, overleed hij er den 13den Januarij 1823.

Door den heer **Glasius** is op eene waardige wijze hulde gebragt aan **Jorissen's** vele verdiensten, onmiskenbare talenten en voortreffelijke eigenschappen, en aangetoond hoeveel goeds door hem is tot stand gebragt, waarvoor de nakomelingschap hem dank schuldig is. Wij hebben daaruit niets anders te berigten dan dat **Jorissen** een der ijsbrekers was van eene echte evangelische predikmethode; dat de viering van den Goeden Vrijdag door hem, onder vele moeijelijkheden is ingevoerd, en dat het Nederlandsche Zendeling-genootschap hem onder zijne oprigters telt. Hij was als catecheet beroemd, als prediker welsprekend, als christen leefde hij door het geloof. Onder de buitenlandsche geleerden was **Lavater** zijn vriend, en hier te lande stond hij bij mannen als **Nieuwland**, **van Alphen**, **van de Kasteele** en **Clarisse** hoog aangeschreven. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was gehuwd met **Johanna Sophia Helena Bird**, die hem acht kinderen schonk. Van zijne hand ziet het licht:

Het gewigt der beloften Gods aangaande de zaligheid der Heidenen, Rott. 1800. 8°.

Erinnerungen an Hieronymus van Alphen, 's Hage 1804. 4°.

Psalmen und Gesängen für die Reformirten Teutschen Gemeinten in 's Gravenhage und Amsterdam, Wesel, 1798. 8°.; 3de Auflage, Amst. 1818. 12°.

Der Christenen goede vrijdag, of kort overzigt van het geheele lijden en sterven van Jezus Christus, 3de druk, Delft 1820 8o., 4de druk, Amst. 1834. 8°.

De Evangelische wijsheid onzer vaderen in het formulier des Heiligen Doops, Delft, 1821. 8°.

De Evangelische wijsheid onzer vaderen in het formulier des Heiligen Avondmaals, Delft, 1821. 8°.; 2de druk, Amst. 1834. 8°.

De onderwijzing der christelijke feesten, Amst. 1821. 8o.

Jorissen maakte zich ook verdienstelijk als lid van de commissie tot het bijeenzamelen der Evangelische Gezangen, bovenal door de zorg voor de melodiën, waartoe hij als beminnaar der toonkunst veel vermogt.

Zie **de Jongh**, *Naaml. der pred. van Gelderl.* bl. 338; *Alg. Konst- en Letterb.* 1823, D. I. bl. 49; **J. A Mom**, *M. Jorissen, in den gelukk. avond zijns levens enz.* Delft 1825. 8o. 2 deelen; **Ypey** en **Dermout**, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk.* D. IV. bl. 320; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 348; *de Navorscher*, D. II. bl. 310; **Muller**. *Cat. van Portrett.*; **Glasius**, *Godgel. Nederl.*

JORISZ (DAVID) was de zoon van **Georgius Joris de Komen**, ook **Joris van Amersfoordt**, een rederijker, en van **Marytje**, **Jan de Gorter's** dochter. In 1501 of 1502 werd hij geboren, waarschijnlijk te Brugge. Zijn doopnaam was **Jan**, doch toen hij, tot jongeling opgegroeid, zijn vader overal vergezelde en bij de uitvoering van diens zinnespelen meestal den rol van koning **David** vervulde, zoo werd hij voortaan bijna alleen **David** geheeten. Als middel van bestaan koos hij het glasschrijven, en ter uitoefening dezer kunst ging hij in 1524 te Delft wonen, waar hij met **Dirkje Willems** huwde. Hij was in de Roomsche leer opgevoed, doch trok aanstonds voor de hervorming partij, zoodra ook deze in ons vaderland was doorgedrongen; zelfs waagde hij het openlijk tegen de misbruiken der Roomsche kerk te velde te trekken, hetgeen ten gevolge had dat hij voor zes jaren uit Holland werd verbannen. Vermoedelijk vertrok hij naar Friesland, althans in dezen tijd leerde hij de wederdoopers kennen, aan wie hij zich aansloot, na in 1533 den doop ontvangen te hebben. Hij trachtte de twistende partijen dezer sekte te verzoenen, terwijl hij inmiddels weder naar Holland vertrok. Zoowel door zijne eigene dweepzucht verblind, als door anderen gevleid en aangemoedigd, wierp hij zich tot profeet op. Het gelukte hem velen diets te maken, dat hij met eene goddelijke zending was verwaardigd, weshalve hem eene goddelijke magt en bovennatuurlijke krachten waren verleend. Spoedig wist hij een grooten aanhang te verkrijgen, maar even spoedig ving men tegen hem en zijne partij eene strenge vervolging aan. Echter wist hij de handen zijner vijanden te ontkomen, waarbij het hem niet aan stoutheid en moed ontbrak. Zoo schreef hij zelfs aan het hof van Holland en aan **Philip van Hessen**, en geheel overtuigd van zijne hooge beteekenis stelde hij zich in betrekking tot de groote mannen van zijnen tijd, als **Johannes a Lasco** en **Menno Simonsz.** Aanvankelijk hield hij zich heimelijk te Delft op, doch eerlang achtte hij het toch raadzaam de wijk te nemen. Eerst ging hij naar Oost-Friesland, doch in 1544 vestigde hij zich te Bazel, waar hij onder den naam van **Jan van Brugge** een aanzienlijk slot betrok. Daar niemand hem kende, zoo leefde hij daar geacht en in vrede tot aan zijn dood, die den 25sten Augustus 1556 plaats had. Eerst na zijne begrafenis, die op eene prachtige wijze plaats had, werd men met de vroegere geschiedenis van zijn leven bekend. Voorspeld hebbende dat hij binnen drie jaren zou opstaan werd zijn lijk binnen dien tijd opgegraven, en, op last der regering, met zijne boeken en beeldtenis, op de gewone regtsplaats, door beulshanden verbrand. Zijn afbeeldsel gaat in plaat uit.

Wij meenen met dit kort overzigt van het leven van **David Jorisz** te kunnen volstaan, sedert Ds. A. M. **Cramer** eene volledige levensbeschrijving van hem geleverd heeft. Aan dezen danken wij ook eene juiste uiteenzetting zijner leer, en eene opgave zijner veelvuldige geschriften, welke opgave later door wijlen Ds. **Isak van Harderwijk** aanzienlijk vermeerderd en ook met eene lijst van de werken van **David Joris**, die in handschrift bestaan, verrijkt is geworden.

Zie, behalve de door beide genoemde schrijvers omtrent **David Jorisz** en zijne werken medegedeelde berigten, voorkomende in het 5e, 6e, 7e en 8e deel van het *Ned. Arch. voor Kerk. Geschied. van Kist en Royaards*, en de aldaar aangehaalde bronnen, **van Mieris**, *Hist. der Ned. vorst.* D. II. bl. 451, 452, 474—476, D. III. bl. 400; **Immerzeel**, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; **Kramm**, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; **Herzog**, *Real-Encyklopedie*, B. I. s. 401—403; **Max. Goebel**, *Gesch. des Christl. Leb. in der Rhein-Westph. Evang. Kirche*, B. I. s. 177, 194, 208, 237; **Glasius**, *Godgel. Nederl.* D. I. bl. 345—352; **Nijhoff**, *Bijdr.* D. XI. bl. 246—255.

JORMAN (Kolonel) was een dapper krijgsman, die, bij de belegering van Groningen, door den bisschop van Munster in 1672, uit Holland naar die vesting gezonden werd met een nieuw geworven regiment, waarmede hij belangrijke diensten deed en in hevige gevechten den vijand groote verliezen veroorzaakte. Nog voor het opbreken des belegs werd hij weder naar Holland ontboden, waar hij op de meer en meer indringende Franschen belangrijke voordeelen behaalde en nog in genoemd jaar eene bende des vijands hielp verslaan.

Zie **Bosscha**, *Neêrl. Held. te Land*, D II. bl. 98, 99, 138.

JORNA (MATTHAEUS) werd, proponent zijnde, beroepen te Menaldum in 1679 en in 1682 te Makkum, waar hij in 1691 overleed. Hij schreef:

Klare spiegel der Zaligen en Rampzaligen, of Leerrede over Matth. V vers 3—12 ingesloten, Leeuw. 8o.

Christelijke Wonderspreuken over Matth. V vers. 1—12, Gorkum, 1737. 8°.

Zie **van Abkoude**, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III.; **Grevestein**, *Naaml. der Pred uit de Class. van Bolswerd en Workum*, bl. 47; **Laurman**, *Naaml. der Pred. uit de Class. van Leeuw.* bl. 67.

JORRITSMA (ANASTASIUS ANTONIUS) werd in 1747 geboren en promoveerde in 1779 tot doctor in de geneeskunde. Hij zette zich te Sneek als geneesheer neder, en was er om zijne kunde algemeen geacht en bemind. Bovenal was hij beroemd als verloskundige. Op den 30sten April 1829 vierde hij feestelijk zijn vijftigjarig doctoraat en oefende daarna nog tien jaren de praktijk uit. Op 85jarigen ouderdom verleende hij zijne laatste verloskundige hulp en besloot ook daar mede

zijne geneeskundige loopbaan. Hij leefde vervolgens in rust, onder het genot van eene aanhoudende gezondheid, totdat hij op den 1sten Mei 1846 in den hoogen ouderdom van 98 jaren overleed.

Jorritsma, wiens drukke praktijk hem geen tijd overliet om voor de pers te werken, was bij zijn overlijden de oudste inwoner van Sneek, en vele jaren de oudste geneeskundige van Friesland. Tijdens het Fransche bewind was hij maire en later lid van den raad der stad Sneek; vijftig jaren lang bekleedde hij de betrekking van algemeenen ontvanger der floreenen, en was stadsdoctor en lid van onderscheidene genootschappen.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1846. D. I. bl. 321, 322.

JORYS was een beeldhouwer, die in 1440 gelast werd om de reeks standbeelden der graven en gravinnen van Holland, die de hofkapel te 's Gravenhage versierden, met dat van Jacoba van Beijeren te vermeerderen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JOSEPHE (HENDRIK), te Batavia, deed zich als dichter kennen door zijne:

Dichtlievende Eerstelingen van Mengelpoëzij, Batavia, 1777. 8o.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1780. *a.* bl. 636; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*

JOSI (C.) werd, onzeker wanneer, doch zeker vóór 1765, geboren te Utrecht, aldaar in de Renswoudsche stichting opgenomen en tot de graveerkunst opgeleid. Om hem verder te bekwamen werd hij naar Londen gezonden, waar hij onderwijs ontving van den beroemden Bartolozzi. Na met eene dochter van den te Londen gevestigden Nederlandschen graveur Jan Challon gehuwd te zijn, keerde hij naar Nederland weder en zette zich te Amsterdam neder, waar hij zich bezig hield met het graveren en onder zijn opzigt doen graveren van verschillende prenten, waaronder ook voor boektitels enz. Vervolgens zette hij een prentenmagazijn op en dreef tevens handel in schilderijen van oude meesters. Als zoodanig was hij om zijne uitgebreide kunstkennis de vraagbaak van velen, totdat hij in 1818 zijn kunstmagazijn in het openbaar verkocht en naar Londen vertrok, waar hij, na zich nog eenige jaren met den kunsthandel bezig gehouden te hebben, omstreeks 1833 overleed. Hij maakte zich als verdienstelijk graveur bekend door zijne:

Collection d'imitations de Dessins d'après les principaux Maîtres Hollandais ou Flamands, commencée par C. Ploos van Amstel, continuée et portée aux nombre de cent morceaux avec des renseignemens historiques et détaillés sur ces Maîtres et sur les ouvrages. Precedée d'un Discours sur l'état ancien et moderne des Arts dans les Pays-Bas, Londres, 1821. fol. (Slechts 100 exemplaren van gedrukt).

Van zijne hand was ook:

Beredeneerde Catalogus der werken van Rembrandt van Rhijn, en van zijne leerlingen en navolgeren, herkomstig uit het kabinet van den Heere C. Ploos van Amstel JCz.; welke in het openbaar zullen verkocht worden (1810), *ten huize en onder directie van C. Josi, Graveur en Kunsthandelaar te Amsterdam*, Amst. 1810. 8o. met portret van Rembrandt, door hem geëtst.

Er bestaan eenige portretten door Josi geëtst, als van den generaal Daendels en den luitenant-kolonel Krayenhoff. Ook zijn er van hem platen, voorstellende: *de IJsgang en Doorbraak te Vuren, bij Gorinchem, te Bommel, bij Nijmegen* enz.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

JOSSELIN (PETRUS GODEFRIDUS) of Josselijn, te 's Hertogenbosch geboren, werd, tot proponent bevorderd, in 1716 predikant te Lemmel, in 1721 te Asten en Ommel en in 1731 te Veghel en Erp. Hij werd in 1744 benoemd tot legerprediker bij de staatsche troepen ten dienste van den koning van Engeland afgezonden, doch keerde in dat zelfde jaar bij zijne gemeente terug, hield in 1748 eene dankpredikatie na zijne herstelling uit eene zeer zware ziekte, en vierde in dat jaar het eerste eeuwgetijde der invoering van de gezuiverde leer in de Meijerij van 's Hertogenbosch. Hij werd in 1765 emeritus verklaard en overleed te Schiedam den 2den Mei 1776, oud ruim 84 jaren. Hij schreef de volgende werken:

Het ongerijmd zevental der Sacramenten, Leid. 1730. 8o.

De vernederde en verhoogde Messias, over Jesaia, L. III. Amst. 1733. 4o.; herdr. ald. 1737. 4o.

Dagon en Arke Gods, of nietigheit der Paapsche Misse, Dordr. 1737. 8o.

Handleiding tot de Leere der Waarheit, 's Hertogenbosch, 1738. 8o.

Wegwijzer naar Gods Heiligdom, met eene Voorrede van Joan van den Honert, Leid. 1739. 8o.

Taxae Cancellariae Apostolicae et Taxae Sacrae Poenitentiariae Apostolicae, dat is schattingen van den Apostolische cancellarie en der Heylige Apostolische Poenitentie kamer, door Leo den X, Paus van Romen, in trein gebragt, ter verkrijging van aflaaten en absolutie, als ook dispensatie van de onderhouding der geboden Gods, en dus onthef voor geld van straffe, in twee Boeken, in Latijn en Nederduyts, Leid. 1743. 8o.

Gedenk- en Dank-Altaar wegens de geslootene Vrede te Aken, na het voorbeeld van Gideon, uyt Richteren VI: 24. *Op den algemeene Dank en Bededag, den* 11 *Junij* 1749 *uytgesproken*, Gork. 1750. 4o.

Kerkelyke Redenvoering uyt Rigteren V: 12, *in het midden, om te vieren de* 100 *Jaarige Eeuw-feest der Bediening van het Heylige Evangelium, zedert de Munsterse Vreede*, Gork. 1751. 4o.

Het Christelijk Jubel-feest, tegen het Antichristendom over en tegen gesteld uyt Lucas XXIV: 46 *tot* 48, Gork. 1751. 4o.

De Waarheid over de leugen zegepralende, in eene Samenspraak tussen Christus en den Paus van Romen, Amsterd. 1753. 4o.

De kruis Schoole van de Christus geopent, ofte de laatste Redenen van den Eeuwigen Hogen Priester na de ordeninge van Melchizedek, vervat in die VII Woorden, welke de Heere Jezus aan 't kruys gesproken heeft, enz. *Waarbij nog drie Predicatiën, de* 1o *over Handeling. XX:* 35 *in 't midden, de* 2o *over Lucas XXIII:* 46, *de* 3o *over Job XIV:* 1 *en* 2, *tot een Lijkreden over het afsterven van een Jong Leeraar*, Amst. 1755. 4o.

Eer en leer van wijlen Cornelis de Wit, verdedigd tegen den Schrijver der eenvoudige samenspraken, voorgevallen bij gelegenheit van het Sacrament van Mirakel, Amst. 1774. 8o.

Geusinna criminatio recriminata of aanwijzing van al het vuilaarstige en lasterlijke dat onder den bijnaam van Geuzen den Gereformeerden sedert twee eeuwen is aangewreven, 8o (Amst.?)

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1716. *a.* bl. 579, 1721 *a.* bl. 621, 1731 *a.* bl. 105, 1744 *a.* bl. 599, *b.* bl. 95, 1749, *a.* bl. 232; de Jongh, *Naaml. der Pred. in de Class. van Gelderl.* bl. 338; van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. III—VI; Ferwerda, *Naaml. van Boek.* D. I. St. I. bl. 211; Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.*

JOSSET (JOSEPH-OLIVIER). Een uitstekend mensch, edel van hart, helder van hoofd, rijk in kennis. Was hij persoonlijk gedurende zijn leven in minder ruimen kring bekend, dan hij verdiende, zijn nederige, van alle roemzucht afkeerige zin, zijn stil huiselijk leven waren veelzins daarvan oorzaak. Onbekend is hij toch door zijnen arbeid velen ten zegenrijk licht geweest, en daarmede was hij voldaan. Wie hem kende en onbeneveld in zijne waarde wist te schatten, moest hem hoogachten en liefhebben; partijvooroordeel haatte, maar vreesde en ontzag hem.

Joseph-Olivier Josset werd geboren te 's Hage den 7den October 1792. Zijne voorvaderen waren uit Frankrijk afkomstig. Zijne ouders behoorden tot den fatsoenlijken burgerstand, en hadden nevens hem nog andere zonen en dochteren. Zijn vader, Jacques Josset, *tapissier de la Cour* ten tijde van koning Lodewijk Napoleon, en zijne moeder, Maria Antoinetta Wensinck, waren beiden leden van de R. K. kerkgemeenschap. Het was vooral de eenvoudig hartelijk vrome zin der moeder die haar den wensch deed uiten en aandringen, dat haar meer stille en letterlievende Joseph voor den geestelijken stand zou worden bestemd. Daaraan werd gevolg gegeven, zeker, zoo als in vele gevallen, zonder verstandige en naauwkeurige waarneming van den aanleg, de neigingen, het karakter van den zoon; en, ook zoo als 't dikwijls gaat, vader, geheel in zijne beroepsbezigheden, gaf aan moeder ligt toe.

Het lager onderwijs genoot de knaap te 's Hage aan huis, later op het instituut van zekeren Rousseau, te Amsterdam op de Joden Heerengracht, waar een kerkelijke geest heerschte. Ten jare 1808 echter kwam hij aan het gymnasium te Utrecht, waar onder anderen Dornseiffen onderwijs gaf, en de knaap vrijen omgang had met knapen ook van andere gezindten, zoo als met Royaards, den Tex, enz. Bij hoogst loffelijk getuigschrift van den rector Nijhoff, dd. 27 Januarij 1811, kreeg hij zijn vormelijk ontslag van het gymnasium. Hij was dus niet, als andere candidaten voor den geestelijken stand, in een zoogenaamd klein seminarie voorloopig gevormd, en moest grootelijks het verschil gevoelen tusschen het vrije verkeer aan het Utrechtsche gymnasium en de tot in de kleinste kleinigheden gebondene en gereglementeerde leefwijze aan het Warmondsche seminarium, in 'twelk hij nu werd opgenomen. Zeker, zijn edel karakter duldde geen verzet tegen wie over hem gesteld waren; toch schijnt het, dat hij menige hem knellende verordening, vooral omtrent de voorgeschreven kleederdragt, een tijdlang wist te ontwijken, en de toenmalige directeur, goedgezind jegens den jongeling, die zich overigens betamelijk gedroeg en vlijtig studeerde, die kleine afwijking welwillend door de vingeren zag. IJverigst onderzoeklievend, legde hij ook hier zich met de borst toe op de philosophische en theologische wetenschappen, zoo als zij daar werden onderwezen. Of hij het aan de lessen op het seminarie, dan wel meer aan latere eigene vrije studie had te danken, zeker is het, dat hij voor den beste niet onder deed in de juiste kennis der kerkleer tot in hare fijnste bijzonderheden, en zóó goed wist te schiften wat ongeijkte bijhangselen voor munt van echt gehalte werden uitgevent. Doch zijn geest bleef onbevredigd; hij voelde een dringend verlangen om ook uit andere bronnen te putten. Hij wenschte eene universiteit te kunnen bezoeken en een nieuwen lettercursus aan te vangen; maar de wenschen zijner ouders en de familie-betrekkingen verzetten zich daartegen. Na vier jaren op het seminarie aan philosophie en theologie gewijd, keerde hij zich weder tot de letteren, maar zonder leidsman; nam dus, zoo als gewoonlijk, alles ter hand: dichters, redenaars, philosophen, mathematici, wat hem voorkwam, zoo als hij zelf zich uitdrukte, wel tot groot genoegen, maar met zeer weinig vrucht nog, en wel geenszins tot voldoening. De zucht om eene akademie te bezoeken, nooit gedoofd, schoon onderdrukt, herleefde met nieuwe kracht, toen zijne moeder was overleden (22 Aug. 1816; zijn vader was reeds voorgegaan 9 Julij 1813); maar ook nu nog werd het hem, door de omstandigheden niet veroorloofd.

Hij werd in de dienst der kerk aangesteld eerst als kapellaan te Noordwijk, bij Leiden, vervolgens in dezelfde hoedanigheid te 's Gravenhage, in eene der hoofdkerken, eindelijk als pastor missionarius te In 't Veld, eene parochie in Noord-Holland. Onder de bedrijvigheid zijner ambtsverpligtingen verloochende hij de studiën geenszins; zijn geest ontwikkelde zich meer en meer, de omvang zijner kennis werd ruimer en ruimer. Dat het heldere hoofd daarbij dikwerf stuitte op bezwaren, op denkbeelden niet in harmonie met de gewone meeningen, is ligt te denken; dat zulks hem pijnlijke gewaarwordingen en strijd moest veroorzaken, is evenzeer te begrijpen, vooral nadat hij, met zijne bezwaren tot de wettelijke bron van teregtwijzing en troost getreden, dáár voor zich geene bevrediging kon vinden. Wars van ergernis te geven; bovendien, bij eene onder dat alles en door 't verblijf in een min gezond oord zeer geschokte gezondheid, zocht hij op dien grond ontslag uit zijne betrekking, 't welk hem eervol werd verleend bij vormelijk rescript van den aartspriester van Holland en Zeeland J. van Banning, gegeven te Soeterwoude, dd. 18 April 1825. Inderdaad was zijn gestel dermate aangedaan, dat hij zich gedurende eenigen tijd van bepaalde inspannende studie moest onthouden en eene mildere lucht zoeken. Hij begaf zich naar Emmerik, geldelijk door eenige vrienden gesteund. Daar verbleef hij van 1825 tot 1829, zooveel zijne krachten toelieten, zich bezig houdende met jongelieden in het Fransch en Latijn te onderwijzen. Bij allengs verbeterde gezondheid, kon hij nu eindelijk aan het door de zucht naar wetenschap ingegeven verlangen voldoen: hij bezocht van 1830—1833 de universiteiten van Bonn (2½ jaar) en Giessen (½ jaar). Daar wijdde hij zich voornamelijk aan de hoogere wiskunde, natuur-, werktuig-, en scheikunde, terwijl hij ook de lessen over logica en psychologia waarnam, en die over de oude letteren zoo min verzuimde als die over de nieuwere, Engelsche, Duitsche, Italiaansche, Spaansche en Portugesche letterkunde; zoowel als die over de theorie der schoone kunsten en over de stelsels van Kant en Fichte. Hij vond welligt hier ook de gelegenheid om zich te oefenen in de Russische taal; althans was hij daarmede niet onbekend. Na afgelegd doctoraal examen werd hij den 25sten Februarij 1833 bevorderd tot doctor philosophiae. Alsnu keerde hij naar het vaderland terug en vestigde zich eerst eenigen tijd te Arnhem. Later woonde hij te Amsterdam, waar hij, na acte van toelating te hebben verkregen, les gaf in de Hollandsche, Fransche, Duitsche en Engelsche talen, rekenkunde, algebra, meetkunde, enz. Ten jare 1840 trad hij in het huwelijk, waaruit vier kinderen werden geboren. In stille huisselijkheid leidde hij een onvermoeid werkzaam leven, steeds tevreden en opgeruimd, hoezeer ook bij weinig ruime omstandigheden; tot dat zijne erfelijke kwaal hem op den 4 April 1855 in de eeuwigheid deed overgaan.

Zoo als wij reeds zeiden, velen is Josset door zijn arbeid ten zegenrijk licht geweest: vele zijn zijne geschriften, zoo oorspronkelijke, als uit den vreemde overgebragt en voor zijne landgenooten bewerkt. Slechts enkele daarvan dragen zijn naam op den titel. Van deze moeten wij het eerst noemen zijne *Gewijde Overwegingen voor vereerders van Rede en Openbaring*, (Amst. 1839.) Naar zijne eigene uitdrukking in een particulieren brief, gaf hij dit werk met zijnen naam uit, toen de laatste twijfeling was verdwenen, hij, bij de innigste belangstelling voor het vaderlijk kerkgenootschap, zich in zijn hart protestant gevoelde, en hiervan openlijk wilde doen blijken; gelijk hij kort daarna, in 1840, eerst vijftien jaren na het verlaten zijner geestelijke betrekking, de onherroepelijkheid zijner gevoelens bewees door het aangaan van een, met de R. K. kerk onbestaanbaar, huwelijk. Hij is echter nooit lid geworden van eenig Protestantsch kerkgenootschap, om voor zich zelven en voor anderen het verwijt te ontgaan, dat hij daarmeê menschelijke oogmerken hebben kon. Die *Overwegingen* getuigen van den meer-ernstigen zin, van den diepsten eerbied voor de zuivere godsdienst van den Christus, van den helderstens blik; de toon van het geschrift is geheel overeenkomstig het verheven onderwerp, niet zelden met poëtischen gloed. Verder verscheen met zijnen naam: *Gedachten over onsterfelijkheid en wederzien in beter leven. Naar 't Hoogd. van Dr. Heinichen*, (Amst. 1843. kl. 8°.) Hoe weinig dit voortreffelijk boekje eene gewone vertaling was, bleek steller dezes toen hij, na Josset's overlijden, een herdruk er van (1857) bezorgde, en daarbij het origineel vergeleek. Daarna eene nieuwe Nederduitsche bewerking van »*Alamontade, de galeislaaf*," van den beroemden Zschokke (Amst. 1845): Later verschenen herdrukken hiervan, zoo wij meenen de laatste in 1857 te Schiedam. Nog: eene »*Bloemlezing uit de parabelen van* F. A. Krummacher, naar de jongste oorspronkelijke uitgave, (Amst. 1848); dit werkje werd ingeleid met eene voorrede van Ds B. ter Haar; en »*de Vlieger*," van Jean Paul (F. Richter) Amst. 1846.

Meer in aantal zijn de geschriften zonder zijnen naam verschenen: het is ons echter geoorloofd nu dat anonyme op te heffen. Meest allen zijn bij J. C. van Kesteren verschenen. Of de »*Verhandeling over de kleederdragt der Geestelijken op de Hollandsche Zending*" (1823) daaronder behoort, is ons niet gebleken. Zeker vloeide uit zijne pen het boekje, dat meer dan gewone sensatie maakte, en weldra een tweeden druk vereischte: »*De R. K. Kerk in Oud-Nederland, gelijk zij is, zijn kon en zijn moest*," (1833); waarop (1835) volgde: »*De R. K. Kerk, zoo als zij is, en zoo als zij niet is: eene Bijdrage van een R. K. Nederlander, ter veredeling der Godsdienstbegrippen bij zijne geloofs- en landgenooten. In drie stukken (de Kerk, Eeredienst, Zedeleer)*". Zijne veelzijdige en grondige kennis straalt in deze geschriften door; ernstig en gemoedelijk is de toon, getuigende van innige liefde voor de vaderlijke kerk; hier en daar zeker niet zonder scherpte, waar edele verontwaardiging de pen moest besturen. Zulks was vooral het geval met »*De Mirakuleuze Medaille. Een woord, dat geschied is, aan alle R. Katholijken, die in Rotterdam en in de andere Vorstensteden van Holland wonen, tot een profetenkind*." (1835) Treffend is in dit geschrift humor en ironie gepaard aan den hoogsten ernst. Humoristisch en satiriek mag men ook noemen den »*Brief van het mirakuleuze Beeld van Kevelaar aan den Ed. Achtb. Heer J. J. L. van der Brugghen, President van de Arrond. Regtb. van Nijmegen. In antwoord op ZEd. Achtb. berigt aan de Keve-*

laar-gangers. (1843) Ten zelfden jare schreef hij: »*Het Protestantsch Katholicismus, de eenige ware kerk Gods. Een bescheiden onderzoek naar de gronden van het R. Katholicismus en van het Protestantismus.*" In 1849 verscheen hiervan een 2e druk. Dit geschrift, betrekkelijk klein van omvang, stelt menig zich voor hoog wetenschappelijk uitgevend werk diep in de schaduw. In 1844 kreeg hij aanleiding tot »*Een woord van waarschuwing en opwekking over de verloochening Gods* enz." In 1852 gaf hij in het licht: »*Het Christendom, zijn geest en aard, zijne verbastering en uitzigten op herstel. Een boek voor allen die aan God, deugd en onsterfelijkheid gelooven.*" Intusschen heeft hij, op aanzoek van uitgevers, mede vele werken van onderscheidenen aard vertaald, wier opsomming noodeloos is. Daaronder behoorde het zeker geenszins gemakkelijke van Athanase Coquerel, *Le Christianisme expérimental.* Vele grondige recensien in den *Rec. o. d. R.* waren van zijne hand. In 1841 werd hij door den hoogleeraar A. des Amorie van der Hoeven in aanraking gebragt met de redactie van de »*Evangelische Kerkbode.*" Meermalen diende hij die met het licht zijner kennis van de kerk en hare leer, en zeer vele van de bescheidenste, tevens kernigste artikelen werden op haar verzoek door hem gesteld; terwijl hij, toen de oprigters ontmoedigd het werk nederlegden, met 1849 de taak alléén aanvaardde; slechts van een enkelen bekende wilde hij daarbij eenige medewerking toelaten, opdat de éénheid van geest en strekking ongekrenkt bleve; hij volhardde daarin tot dat, letterlijk, de dood hem de pen uit de hand nam. Zóó woekerde hij met elke, tot zelfs met de laatste ure. Edel was zijn streven, smetteloos de wijze waarop hij te werk ging. Van personaliteiten was hij volstrekt afkeerig; pamphletten heeft hij nooit geschreven. Wij zeggen dit opzettelijk, en hebben ook daarom zijne werken zoo uitvoerig opgegeven, omdat wel eens de kwaadwilligheid een en ander min voegelijk schrift hem toedichtte, dat onmogelijk van hem kon zijn.

Eenige bepaalde vaste betrekking heeft hij nooit bekleed. Hoezeer de behoeften van zijn gezin dit hoogst wenschelijk mogten doen achten, zocht hij die niet, in de overtuiging, dat vooroordeel eenerzijds, zwakke terugdeinzing daarvoor ter andere zijde, hem daartoe den weg versperden. Slechts eene enkele maal, en alleen om vriendelijken drang niet onbescheiden te weêrstaan, dong hij naar de betrekking van onderwijzer aan eene inrigting van middelbaar onderwijs, juist voor die vakken waarin hij bepaald was gedoctoreerd (de mathematische), en waarvoor men zeide ook bepaald een als doctor gegraduëerd persoon te verlangen. Ongelukkig bleek toen dat zijne overtuiging wel gegrond was: het werd hem onverholen, in zooverre eerlijk, te kennen gegeven, dat zijn vroegere stand, ofschoon reeds sedert zoo vele jaren en eervol verlaten, ten deze een onverwijderbaren hinderpaal stelde; dat men het vooroordeel moest ontzien, enz. Josset werd afgewezen, en de begunstigde had den doctoralen graad *niet*. Men zou mogen zeggen dat er op den zedelijken vooruitgang onzer eeuw nog wel wat te veel wordt geroemd!

Wij sluiten dit artikel met het woord kort na zijnen dood openlijk over Josset gesproken door iemand die hem wèl doorschouwd had, en op een standpunt was geplaatst waarop geenerlei vooroordeel kon verblinden:

»Josset was een man met schitterende talenten toegerust, doorgedrongen in de diepste verborgenheden der wetenschappen en godsdienstbegrippen van tijdgenoot en oudheid; moedig verdediger van licht en waarheid; bescheiden beoordeelaar van zwakheid en dwaling. Zijne uitgebreide kennis van talen ontsloot hem den toegang tot oude en nieuwe werken; onvermoeid in het onderzoek, deelde hij de vruchten daarvan in levendige gesprekken en boeijende geschriften met bescheidenheid mede, en kweekte daardoor in vele harten de zucht voor opregtheid en deugd met liefde aan. Hij was als vriend getrouw, gedienstig en welwillend; als huisvader zachtmoedig, werkzaam en zorgvuldig; bemind door allen die zijn handel en wandel kenden, gevreesd door hen die waarheid en licht aan zelfzucht en eigenbaat opofferen."

Naar particuliere berigten medegedeeld.

JOULSMA (Watse) was een dapper krijgsman, die onder de Friezen uitmuntte, welke in 1276 onder den Duitschen keizer Rudolph streden en bij wien hij in hooge achting stond. Hij was waarschijnlijk een zoon van Britse Joulsma, die in 1274 van Jetso Kamga doodgeslagen werd. De zoon liet deze moord niet ongestraft, doordien hij niet alleen den moordenaar met zijne zonen om het leven liet brengen, maar ook hunne vrouwen in de haven van het kasteel Britsenburg, nabij Britsum staande, deed verdrinken. Toen de fundamenten van dat kasteel, hetwelk opgerigt was om de aanvallen der zeeschuimende Noordsche volken te weêrstaan, in lateren tijd werden opgegraven, vond men, ter plaatse, waar de kapel gestaan had, vier grafzerken, waaronder vijf leden van het geslacht Joulsma begraven waren. Blijkens de opschriften waren het Britsanus Joulsma, verdediger van Friesland, in 992 overleden; de broeders Ilste en Britsanus Joulsma, die gezegd werden Friesland menig jaar beschermd te hebben, en waarvan de eerste in 993 overleed; Jetse Joulsma, een dapper bestrijder der Noormannen, in 998 overleden, en Hotze Joulsma, om wien Uytgong door de Noormannen vernield werd, omdat de bewoners dier plaats aan hem hulp hadden verleend. Indien hij, zoo als op de grafzerk staat, de laatste van zijn geslacht was, dan kan Watse Joulsma niet van hem afkomstig zijn.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* bl. 148; *Tegenw. staat van Friesl.* St. I. bl. 12–14.

JOVING (R.) schreef:

Lof der Geduldigheid, Amst. 1655. 12o.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. III.

JOVIS (Denys) was een Hollander, die het eerst de kopermijnen van Olonets ontgon.

Zie Scheltema, *Peter de Groote*, D. II. bl. 167.

JUCHEM (Martin van), geboren in den aanvang der zeventiende eeuw, was een oud, stout en kundig soldaat, die jaren lang met roem gestreden had onder Maurits en Frederik Hendrik, bij de belegering der meeste steden onder den laatsten was tegenwoordig geweest en in 1629 zeer veel tot de verovering van Wezel had toegebragt. Hij had sedert dien tijd met den rang van kolonel daar ter plaatse het bevel gehad, doch was in 1672 naar den Haag ontboden om, bij de verdeeldheid van gevoelens, den Staten van zijnen raad te dienen. Noodlottig was zulks voor den staat; want toen in genoemd jaar, bij den inval der Franschen, die vesting door den prins van Condé belegerd werd, gaf de kolonel van Santen, aan wien het opperbevel was toevertrouwd, haar schandelijk over.

Zijne afbeelding, kniestuk, gaat in plaat uit naar A. Schouman, door F. Bartolozzi, in folio.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XIV. bl. 28; Basnage, *Annales*, T. II. p. 212; Valkenier, *Verward Europa*, bl. 390; van Wijn, *Bijv. en Aanm.* D. XIV. bl. 26, 27.

JUCHEN (Abraham Arentz van) maakte zich als rijmelaar bekend door zijn werkje getiteld:

De Op- en Ondergang der eerste Wereld, ofte Uytbryding over de Schepping en Sondvloed, Amst. 1684. 4o.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. de la Bibliothèque van Voorst* (1859) T. III. p. 68.

JUCHY (Baron van). Zie GAVRE (Bauduin de).

JUCKEMA (Worp), ook Worp Lieuwes Juckema genoemd, was afkomstig uit een aanzienlijk Friesch geslacht, waartoe ook behoorde Wybe Jarichs, dien wij vroeger behandelden. Deze was de zwager van Homme Lieuwes Juckema, die in het artikel van Jarichs genoemd is, en ook van Worp Juckema. Hij nam een belangrijk deel aan de strooptogten van Jarichs, en het was met hem dat hij in 1481 een aanslag op Leeuwarden ondernam, die, zoo als wij zagen, mislukte. Niet ontmoedigd door hunne geledene nederlaag, maakten zij zich gereed om haar bloedig te wreken, en wilde Worp ook niet begrepen zijn in den door den abt van Foswerd getroffen zoen. Worp Juckema had de stoutheid om, met eenige ruiters, in vijf huizen te Leeuwarden in te breken, te plunderen en alles te vernielen, terwijl hij met handbussen zoodanig uit deuren en vensters schoot, dat niemand tot ontzet der huizen en der jammerlijk bedreigden durfde naderen. De regering der stad eischte hierop van Worp, dat hij de veroorzaakte schade zou herstellen of het ergste moest vreezen, maar hij gaf om die bedreiging niet. Hierop namen de Leeuwarders zijn sterk huis Boxum stormenderhand in en vernielden het. Duur kwam dit de stad te staan. Juckema vestigde zich met der woon te Woudsend,

op de stins van Harinxma, nam eene bende soldaten in dienst en beroofde van daar, op het Slootermeer, de Leeuwarder schepen, waardoor de handel van Leeuwarden geheel gestremd werd en de stad eindelijk genoodzaakt was aan Worp, voor de schade aan zijn huis te Boxum geleden, eene aanzienlijke som uit te betalen, waarna de vrede gesloten werd.

Nieuwe onlusten ontstonden er echter. De immer voortdurende haat tusschen de Schieringers van Oostergoo en Westergoo en de Vetkoopersgezinde Leeuwardenaars barstte bij elke gelegenheid uit. Aan het hoofd van ruim acht duizend man trok Worp Juckema op den 25sten Julij 1487 tegen de stad op, en nam haar bij een tweeden aanval in, waarna aan moord en plundering schier geen einde kwam. Na deze overwinning werd Juckema tot gouverneur der stad aangesteld, en is ons zijn verder bedrijf onbekend. Hij overleed in 1510 en werd in de kerk te Hallum begraven, waar zijn uit geel grijzen of Bentheimer steen vervaardigde grafzerk nog voorhanden is en in lompe gothische er in uitgehouwen letters het volgende te lezen geeft:

In 't jaer ons Heeren 15 °*en tien op sinte Eufemie daech staerf selijghe Woerp Juckama de Got ghenadich sie biddet voor de sile ein pater.*

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* bl. 373; Gabbema, *Verhaal van Leeuwarden*, bl. 101; *Friesche Volks-Alman.* 1852. bl. 5—9, door ons voornamelijk gevolgd.

JUCKEMA (Epo), afstammeling van den voorgaande, maakte zich als lid der gedeputeerde Staten van Friesland zeer verdienstelijk, door het onder zijn toezigt aanleggen van nieuwe verdedigingswerken of door het verbeteren der bestaande. Zoo werd hij in 1592 gecommitteerd om de Zoltkamp te versterken, en in 1593 Bellingwolderzijl en de Bourtange te verbeteren. Terwijl hij in 1594 bezig was om zijn eigen huis, te Sexbierum staande, in staat van tegenweer te brengen, werd hij door de Staten van zijn gewest dringend uitgenoodigd, om de Bellingwolderschans en de Bourtange ten spoedigste te doen voltooijen, waaraan hij ook dadelijk gehoor gaf. Hij was burgemeester van Franeker, alwaar onder zijn bestuur en door zijne zorg het stadhuis gebouwd is. Nadat hij wegens de provincie vele, zoo binnen- als buitenlandsche, bezendingen en hooge ambten bekleed had, is hij te Franeker in 1619 overleden, waar hij met zijne vrouw, Lolk van Feddinga, in de groote kerk begraven is. Zijn schoonzoon, Andreas van Roorda, rentmeester der domeinen in Friesland, deed een door hem zamengesteld Latijnsch opschrift op zijne grafzerk plaatsen.

Zie Hoogstraten, *Woordenb.* D. VI. bl. 215; Timareten, *Collect. Monument. Belg. faed.* T. I. p. 427.

JUCKEMA (Jakob), of Ipo Jacobsz. achterkleinzoon van den voorgaande, wordt genoemd een wel zingende dichter, die in het begin der achttiende eeuw te Sexbierum leefde. Ons is van hem niets anders bekend dan zijn bijschrift op het Heerenveen en zijne dichterlijke vertaling van het bovengenoemde Latijnsch opschrift op den grafzerk van zijn voorvader. Beiden doen ons naar de kennis van meerdere zijner dichtproeven verlangen.

Zie Hoogstraten, *Woordenb.* D. VI. bl. 215; *Tegenwoord. staat van Friesl.* D. I. bl. 525; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

JUGE (Johannes Antonius le) werd in 1686 uit Castres, eene plaats in Languedoc, als Fransch predikant te 's Hertogenbosch beroepen, alwaar hij den 19den Januarij 1697 tot hoogleeraar in de Grieksche taal werd aangesteld, waarbij later, tegen eene afzonderlijke bezoldiging, ook nog het onderwijs in de wijsbegeerte gevoegd werd. Hij was om zijne bekwaamheden, zoo wel voor den kansel als voor het onderwijs, algemeen geacht, en bleef dat tot aan zijn overlijden in het jaar 1701.

Zie Velingius, *Redenv. over de Illustre Schoole van 's Hertogenb.* bl. 65; Hermans, *Geschied. der Illustre en Latijnsche Scholen te 's Hertogenb.* bl. 21.

JUINBOL. Zie de personen van dien naam op JUYNBOL.

JULSING (Bernardus) werd te Groningen in 1583 geboren. Zijn vader, Johannes Julsing, was er secretaris en zijne moeder heette Geertruid van Coeverden. Aan het onderwijs van Ubbo Emmius en Adrianus Metius toevertrouwd, verwierf hij zich spoedig een grooten naam op het gebied der letteren en vermeerderde dien door buitenlandsche reizen en het bezoeken van vreemde hoogescholen. Zoo groot was zijn roem, dat de bestuurders van de nieuw op te rigte academie te Groningen hem in 1614 naar Marsburg zonden om Antonius Matthaeus en Johannes Hartmannus over te halen, de eerste om den regtsgeleerden, de laatste om den geneeskundigen leerstoel te komen bekleeden. Vruchteloos teruggekeerd bood men hem zelf de eerste aan, doch hij bedankte er voor en koos de staatkundige loopbaan. Langs de gewone ambten steeg hij tot de burgemeesterlijke waardigheid en bekleedde vervolgens vele staatsambten, zoo in zijne vaderstad als te 's Hage. Bovenal had hij veel deel aan het binnenlandsch bestuur en aan dat der West-Indiën. Verscheidene jaren was hij bewindhebber en later voorzitter van den Raad van Brazilië. In 1640 ijverde hij zeer om Frederik Hendrik in Groningen tot stadhouder te doen kiezen. Ook als curator der Groningsche hoogeschool maakte hij zich zeer verdienstelijk. Hij overleed op den 1sten Januarij 1647, drie kinderen nalatende bij Anna Fricx.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.* door ons hier gevolgd; Groen van Prinsterer, *Archiv.* Serie II. T. III. p. 294, 298.

JUNGIUS (Johan Huibert), afkomstig uit een aanzienlijk geslacht uit den Palts, was de kleinzoon van Johan Huibert Jungius, en zoon van Sixtus Jungius, beiden predikanten te Middelbert in Groningen. Zijne moeder heette Sofia Wilman en was de dochter van Johannes Wilman, predikant te Nieuwkerk en Vliedorp, in de Marne. Te Middelbert den 22sten October 1692 geboren, kwam hij met zijne moeder en eenigste zuster na zijns vaders dood, in 1698 voorgevallen, te Groningen, waar hij het onderwijs in de voorbereidende wetenschappen ontving en van waar hij naar Leiden vertrok, waar hij de lessen van de hoogleeraren Fabricius en van den Honert, den vader, in de godgeleerdheid bijwoonde.

Tot proponent bevorderd, werd hij in 1716 waarnemend predikant te Voorschoten en in 1717 te Vianen. Hij werd vervolgens nog in dat jaar predikant te Simonshaven, in 1720 te Hulst en in 1728 te Vlissingen, waar hem ten zelfden jare ook het rectoraat der Latijnsche school werd opgedragen, welke betrekking hij den 30sten December 1728 aanvaardde met eene *Oratio de vicissitudinibus linguae latinae.* Hij nam zijne dubbele bediening met lof waar, tot dat hij den 19den September 1749 te Amsterdam overleed, werwaarts hij tot het ondergaan van eene gevaarlijke kunstbewerking was heengereisd. Hij was den 9den Augustus 1718 gehuwd met Constantina van Duuren, dochter van Johannes van Duuren, predikant te Zoeterwoude, en zuster van Zacharias van Duuren, predikant te Nieuw Hellevoet, die met de zuster van Jungius, Johanna, gehuwd was. Hij verwekte bij deze vrouw verscheidene kinderen, waarvan slechts twee zonen, Steven en Huibert Constantijn, bij zijn overlijden nog overig waren. Beiden zijn in Oost-Indië in de krijgsdienst overleden.

Jungius was een geleerd man en een niet ongeacht dichter bij zijne tijdgenooten. Als zoodanig deed hij zich kennen door de volgende geschriften:

Het einde van den strijdt de kroon der regtvaardigheid, voorgestelt in eene Lijkrede over II Tim. IV: 7 en 8, ter gedachtenisse van den Heere Joachim van Amama, Generaal-Majoor der Voetknechten — en Kommandeur van Hulst, overleden op den derden van Hooimaant 1720, Rott. 1720. 4°.

De wonderen van Jehova onder Neêrlandts Israël, uit kerkelijke en wereltlijke historiën aangewezen, en ter gedachtenisse van de verlossinge der stad Hulst uit de maght van Spanje. Dankrede, Leid. 1722. 4°. en *Vervolg van Jehovaes Wonderen,* ald. 1724. 4°.

Franciscus Fabricius Heilige Redevoerder, uit het Latijn vertaald, Leid. 1722. 4°.

Als dichter deed hij zich kennen door een groot aantal gelegenheids-verzen, afzonderlijk verspreid. Hiertoe behooren:

Zeeuwsche Vreugdegalm op 't Jubilee van Franciscus Fabricius, gevierd 24 *Nov.* 1737, geplaatst achter diens werk over Ps. 34: 12, 19.

Een gedicht vóór het 2e deel van *Gargon's Walchersche Arcadia.*

Vers op zijn Vijftigste Verjaardag, 1742, in *Vrolikhert's Vliss. Kerkhemel,* bl. 373—390.

Zie *Boekz. der gel. wereld,* op de genoemde jaren; Vrolikhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 238—244, 345; Brucherus, *Gedenkb. van Stad*

en Lande, bl. 24, 32; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Letterk. te Leiden*, 2e *bijv*. bl. 111.

JUNGIUS (Johannes Ernestus) werd te Rottheim in het Hanausche, omstreeks 1714 geboren, en behoorde waarschijnlijk tot het geslacht van den voorgaande. Hij studeerde te Leiden in de godgeleerdheid en verdedigde den 29sten Junij en den 2den Julij 1735, onder den hoogleeraar Johan van den Honert, zijne *Disputatio de vestigiis oeconomiae patriarchalis, in vetustissima vetustissimorum populorum, maxime vero Graecorum, oeconomia.* Daarna tot proponent bevorderd, werd hij in 1740 predikant te Dalfzen, in 1741 te Oudewater en in 1744 te Zutphen. Tijdens zijne dienst aldaar schreef hij het volgende werk:

De Verborgentheid der laatste tijden, die aanstaande zijn, geopent in eene volgens den betoogtrant des wiskundigen ingerichte Verklaringe van de twee eerste verzen van het XIVde Hoofdstuk van den Profeet Zacharias, en eene daarbij gevoegde oplossing van de drie grootste Raadselen der Heilige Schrift, eerst van het Gesigt van Avond en Morgen, Daniel VIII vs. 14. *De tweede van de Reekening der Tijden, Daniel XII vs.* 5 *en* 12. *De derde van het getal des Beestes, Openb. XIII vs.* 18. Zutph. 1749. 4°. 1ste deel; herdrukt aldaar 1750. 8°.

Dit werk, waarin Jungius den ondergang van de Roomsche kerk omstreeks 1808 voorspelde, gaf aanleiding tot het verschijnen van een aantal geschriften voor en tegen hetzelve. Gerrit van der Kaay, Pieter Janseze, Adrianus Hardy en eenige ongenoemden mengden zich met verscheidene geschriften in den strijd. Inmiddels had Jungius het tweede deel van zijn werk doen drukken en het vóór de uitgave aan de theologische fakulteit te Harderwijk gezonden, met verzoek hetzelve te lezen en goed te keuren. Deze vond echter in het werk zoo vele paradoxe gevoelens, dat zij niet slechts aarzelde, om aan 's mans verzoek te voldoen, maar zelfs de regering van Zutphen in bedenking gaf, of het der Hervormde gemeente van hare stad niet wel nuttig zoude zijn, dat alle de gedrukte exemplaren werden opgehaald en uit de wereld geholpen? Dit is ook zoo veel mogelijk geschied. Het gedrukte exemplaar, door Jungius aan de theologische fakulteit te Harderwijk toegezonden, is vervolgens door dezelve in den vollen academischen senaat verzegeld geworden, om onder de archieven van hetzelve bewaard te worden.

Jungius ondervond intusschen al de onaangenaamheden van zijnen arbeid. Men hield hem, te regt of ten onregte, voor krankzinnig, en hij zou voorzeker in zijne dienst geschorst zijn geworden, indien hij zelf zijn ontslag niet verzocht had. Dit werd hem in Junij 1753 geschonken, waarop de ongelukkige geleerde zich met den woon naar Duitschland begaf. Hij keerde later in Nederland terug en overleed den 20sten November 1775 te Schellingwoude.

Dat Jungius ook de Latijnsche dichtkunst beoefende bleek ons uit zijne *Elegia in Augustus Natales Serenissimi ac Celsissimi Belgarum Principis Gulielmi Quinti, Gulielmi Caroli Henrici Frisonis et Annae filii, etc.* Zutph. 1748. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1740. *b*. bl. 560, 1742, *a*. bl. 720, 1744. *a*. bl. 342, 345, 473, 597, 1748. *a*. bl. 68, 1753. *a*. bl. 675, 676, 1776. *a*. bl. 89; Vrolikhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 241; de Jongh, *Naaml. der Pred. van Gelderl.* bl. 339; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. IV. bl. 81, 82, St. V. bl. 80; Ypey, *Kerk. Geschied. van de 18de eeuw*, D. X. bl. 294—296.

JUNGIUS (Joannes), waarschijnlijk mede een bloedverwant van de voorgaanden, werd, tot proponent bevorderd, in 1722 rector te Venlo. Aldaar in 1730 tot predikant beroepen, bedankte hij daarvoor en nam kort daarop de aanstelling van rector te Kampen aan, alwaar de Latijnsche scholen onder zijn bestuur zeer in bloei waren en hij vele kostleerlingen had. In Mei 1736 als rector te 's Hertogenbosch verkozen, aanvaardde hij die waardigheid den 3den September daaraanvolgende met eene plegtige redevoering: *De diverso in diversis Gymnasiis praeceptorum scholarumque numero, ejusque usu vel impedimento*, die hij in de gehoorzaal der Illustre school, zijnde de kapel van de St. Janskerk, uitsprak. Den 29sten October 1746 werd hij hoogleeraar in de welsprekendheid en fraaije letteren, en hield den 19den December daaraanvolgende zijne inwijdingsrede: *De Rectore Sylva-Ducensi, simul eloquentiae et litterarum humaniorum professore vel de amico et utili in urbe Sylva-Ducis muneris utriusque vinculo.*

Met roem nam Jungius deze betrekking waar. De school bloeide door zijn voortreffelijk onderwijs, en een groot aantal zijner leerlingen bekleedde later aanzienlijke betrekkingen en toonden dat de voorbereidende studiën, onder zijne leiding voleindigd, eenen belangrijken invloed uitoefenden op hun volgend leven.

Jungius overleed den 23sten Mei 1764. In de boekerij van het stedelijk gymnasium te 's Hertogenbosch berust een handschrift van hem, getiteld:

Synopsis Oratoriae, id est, regulae oratoriae cujuscumque sit generis ex optimis oratoribus tam veteribus quam recentioribus collectae cet. 4°. groot 208 bladz.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1730. *b*. bl. 728, 1731, *a*. bl. 37, 483, 1736, *a*. bl. 603, *b*. bl. 467, 1747, *a*. bl. 333, 1764, *b*, bl. 100; Velingius, *Redenv. over de Ill. Schoole van 's Hertogenb.* bl. 94; Hermans, *Geschied. der Illustre en Latijnsche Scholen te 's Hertogenbosch*, bl. 45—48.

JUNGIUS (Johannes Henricus), eigenlijk Johan Heinrich Jung geheeten, zag in 1715 te Osnabruck het levenslicht. Hij studeerde eerst te Jena, later te Leiden, onder Westenberg, Vitriarius en Burman, eindelijk te Göttingen, waar hij in 1746 tot secretaris der hoogeschool werd aangesteld en de Göttingsche *Gelehrte Zeitung* bezorgde. Na in het volgende jaar met de opvoeding van den prins van Wales, te Londen, tijdelijk te zijn belast geweest, begaf hij zich in 1751 weder naar Holland. Spoedig werd hij te Rotterdam met een gedeelte van het onderwijs aan de Latijnsche school belast, terwijl Gerard Meerman hem gebruikte bij de rangschikking zijner voortreffelijke boekerij. Als regtsgeleerde en geschiedvorscher muntte hij evenzeer uit. Na twaalf jaren hier te Lande te hebben doorgebragt, werd hij tot bibliothecaris te Hanover en historiograaf van het Brunswijk-Lunenburgsche huis aangesteld. Hij overleed den 14den April 1799. Van zijne hand zijn de volgende schriften bekend:

Tabula academica, exhibens urbes Academiarum suarum celebritate ac nomine inclytae, Lugd. Bat. 1736. fol.

Eene tweede druk verscheen Gött. 1741, een derde Lond. 1749, een vierde (zonder voorkennis des schrijvers) Gött. 1749.

De conditione medicorum apud veteres Romanos, Osnabr. 1739.

De jure Salinarum tum veteri tum hodierni liber singularis, Gött. 1743.

J. O. Westenbergii Opera Juridica, Hannov. 1746.—1747. 4°. 2 vol. Het zoogenaamde derde deel (1758) is niet door hem bezorgd.

G. H. Ayreri Opuscula varii argumenti, T. I. Gött. 1746.

J. L. Waltheri Lexici Diplomatici p. III. Gött. 1747. fol.; Ulm. 1756. fol. Hiervoor plaatste hij zijne Verhandeling: *de notis et siglis veterum Graecorum et Romanorum.*

P. Virgilii Maronis Opera. etc. Roterod. (1756).

Dissertatio de sanctitate judicorum ab Imp. Romanis partim restituta, partim labefactata, Traj. ad Rh. 1759. 4°.

Dissertatio de lutela feminarum iisque tutricibus apud Romanos et Batavos. Harderov. 1760. 4°.

Verconius Thurinus, sive de poena fumi apud veteres. Roterod. 1761. 4°. (Door Saxe bijzonder geprezen).

Historiae antiquissimae Comitatus Renthemiensis, liber III. Hann. et. Osnabr. 1773. 4°.

Origanum Guelphicarum. T. V. Hannov. 1780. fol.

Dissertatio antiquaria de reliquis et profanis et sacris corumque cultu, Hannov. 1783. 4°. Ook in het Hoogduitsch vertaald.

Nog wordt hij vermeld als schrijver van sommige met lof bekende akademische proefschriften, die aan de Nederlandsche akademiën zijn verdedigd.

Zie Weidlich, *Geschichte der Jetztlebender Rechtsgelehrten*, Th. I. s. 438—440; *Biogr. Nachr. von Jetztleb. Rechtsgel.* Th. I. s. 386; Saxe, *Onom. Liter.* T. VIII. p. 18, 19; Putter, *Vers. einer gel. Geschichte der Univ. zu Gött.* Th. I. 106. II. 88; Ersch und Graber, *Encycl. der Künst u. Wissensch.* B. XXVIII (1851.) s. 431.

JUNIUS (Petrus), wiens eigenlijke naam Pieter de Jonge was, was gesproten uit een oud Hollandsch geslacht en te Hoorn in de tweede helft der vijftiende eeuw geboren.

Eerst diende hij zijne geboortestad als secretaris en bekleedde aldaar vervolgens, tot vijf malen toe, in 1525, 1526, 1527, 1532 en 1533, het burgemeesterschap. In deze betrekkingen toonde hij zooveel kunde en bekwaamheid, dat hij later tot pensionaris der stad werd aangesteld en namens de Staten in verschillende gezantschappen werd afgevaardigd. Tweemaal, in 1509 en 1511, trok hij als zoodanig naar Denemarken, eens naar Zweden en vervolgens naar andere landen, waar hij den last, hem opgedragen, steeds ten nutte van den staat en ter eere van zich zelven ten uitvoer bragt.

Junius overleed te Hoorn den 13den November 1537 en was gehuwd met Maria Dirks, eene vrouw van godsdienstigen zin en van een bijzonder sterk geheugen. Hun zoon volgt. Deze stelde zijn vader ter eere het volgende grafschrift in de groote kerk te Hoorn, hetwelk wij hier mededeelen, omdat het bij den brand in 1838 verloren ging.

D. O. M.

Petro Junio Viro Consulari, civitatique Hornanae à secretis, eximia in rebus agundis prudentia, multiplici historiarum cognitione, admiranda facundia, inexhausta memoria, nulli secundo, post frequentes Reipubl. nomine obitas Legationes, actosque honores, sub hoc marmore condito, Hadrianus Junius Patri optumè de se merito pietatis ergo. P. C.

Obiit a Christo nato.

M. D. XXXVII. *Id. Novembris.*

De lof hem daarin als kenner der geschiedenis gegeven was niet overdreven. Junius bezat bij zijne verdiensten als regent en staatsman, voor den tijd, waarin hij leefde, eene uitgebreide geleerdheid. Velius, die de geschiedenis van Hoorn beschreef, zegt van hem een Latijnsch geschrift te hebben gezien, waarin de geschiedenis dier stad wel kort, doch echter keurig was beschreven, en waarvan hij zich bij de zamenstelling van zijne *Chronyk* meermalen bediende.

Zie Velius, *Chronijk van Hoorn* (1740) bl. 178, 182, 636, 637 en bl. 12, 13, 14 en 84 der regerings-lijsten achter zijn werk te vinden; Abbing, *Bekn. Gesch. der stad Hoorn* enz. bl. 23, 94; Scheltema, *Oud en Nieuw uit de vaderl. Gesch. en Letterk.* D. I. bl. 140, 141.

JUNIUS (HADRIANUS), zoon van den voorgaande; ofschoon vroeger zijn geboortejaar verschillend werd opgegeven, mogen wij thans aannemen dat hij te Hoorn op den 1sten Julij 1511 het levenslicht aanschouwde. Zijne ouders, die in hem groote aanleg voor de beoefening der wetenschappen bespeurden, zonden hem reeds vroeg naar de Latijnsche school te Haarlem, alwaar hij van den bekwamen rector Meysterus eene uitmuntende opvoeding genoot, hetwelk later door Junius met warme dankzegging erkend en gewaardeerd werd. Hij woonde ook de lessen van den geneesheer Johannus Galius bij, en wel met zoo veel vrucht, dat hij spoedig boven zijne medeleerlingen uitmuntte en door zijne leermeesters het licht en de feniks der Haarlemsche school genoemd werd.

Na te Haarlem genoegzaam tot de beoefening der wetenschappen voorbereid te zijn, vertrok Junius naar de hoogeschool te Leuven, om zich op de geneeskunde en wijsbegeerte toe te leggen. Twee jaren bragt hij hier door en besloot toen door buitenlandsche reizen zijne kennis te vermeerderen. Hij bezocht een gedeelte van Duitschland en Italië, knoopte met beroemde geleerden vriendschapsbetrekkingen aan en hield zich eenigzints langer te Bologne op, waar hij op den 3den Maart 1540 tot doctor in de geneeskunde en wijsbegeerte bevorderd werd. Van daar begaf hij zich naar Parijs, om de lessen in de geneeskunde der vermaarde hoogleeraren Jacobus Hollerius en Johannes Fernelius bij te wonen.

In 1542 noodigde de bisschop Edmundus Bonerus Junius uit, Parijs te verlaten en zich met der woon naar Londen te begeven. Daar gekomen was deze bij den Engelschen koning in ongenade gevallen en alzoo niet meer in staat zijne beloften na te komen. Hoogst welkom was derhalve aan Junius de voorslag van Thomas Havardus, hertog van Norfolk, om als lijfarts in zijne dienst te treden en tevens de opvoeding van zijnen zoon op zich te nemen. Zes jaren was hij als zoodanig rustig werkzaam, toen zijn kweekeling, na het overlijden zijns vaders, eerst zijne goederen en daarna zijn leven verloor, waarbij ook Junius aan geld en boeken groote schade ondervond. Zijne pogingen om het geroofde terug te erlangen mislukten en hij begaf zich kort na dit onheil naar zijn vaderland.

Zijn vader was inmiddels overleden, zonder eenig vermogen na te laten. Junius bevond zich derhalve in dringenden nood. Zijne aanzoeken om bijstand bleven bij zijne vermogende landgenooten onverhoord, en alzoo in volslagen armoede gedompeld, oordeelde hij het raadzaam naar Londen terug te keeren, waar hij weldra als lijfarts bij eene vermogende vrouw in dienst trad. Hoe lang hij zich verder in Engeland heeft opgehouden is niet met zekerheid te bepalen. Dit weten wij, dat hij zich in 1551 te Haarlem bevond, welke stad hij weldra weder verliet om zich te Hoorn als geneesheer te vestigen. De zeer onheusche ontvangst aldaar en de nood der armoede deden Junius nogmaals besluiten zich te Londen te vestigen, en door een gedicht, *Philippeis* getiteld, op het huwelijk van Filips II en Maria, Koningin van Engeland, zijnen toestand te verbeteren. Doch ook hierin was teleurstelling zijn deel, daar hij, in plaats van eene vorstelijke belooning te ontvangen, slechts eene kleine som gelds ontving, naauwelijks toereikend om de helft der onkosten, op de reize naar Engeland gemaakt, te betalen. De armoede dreef hem ten derde male uit Londen, doch nu, zich te Haarlem gevestigd hebbende, ging de zon van voorspoed eindelijk voor hem op, daar hij in het huwelijk trad met Maria Wilhelmina Keizers, eene vrouw, die bij eene uitstekende schoonheid een aanzienlijk vermogen bezat. Nadat hij met haar slechts weinige jaren in hartelijke liefde had doorgebragt, ontviel zij hem, en hij ging met Hadriana Hasselaer, de zuster van de beroemde Kenau, een tweede huwelijk aan, hetwelk van langer duur was, daar deze hem overleefde.

Geenen bepaalden werkkring te Haarlem bezittende, trachtte Junius in het bezit te komen van eenig ambt in eene andere stad van Holland. Men wilde hem stads geneesheer te Delft maken, maar de voorwaarden waarop hij deze bediening erlangen kon waren zoodanig, dat hij besloot zich liever te Amsterdam als geneesheer neder te zetten. Nog was dit plan niet uitgevoerd, toen de afgezant van Frederik II, koning van Denemarken, hem, uit naam van zijnen vorst, verzocht, het onderwijs van den kroonprins op zich te nemen.

Ofschoon hem door den gezant van Zweden te gelijker tijd een voordeeliger aanbod gedaan werd, om hem naar dat rijk te lokken, gaf hij aan de eerstgenoemde aanbieding gehoor en vertrok omstreeks het jaar 1562 naar Koppenhagen. Ook hier was teleurstelling zijn deel, en de onvriendelijke ontvangst aan het Deensche hof, gevoegd bij de min aangename zeden en levenswijze der Denen, deden Junius reeds in 1563 besluiten de terugreis naar het vaderland aan te nemen. Te Haarlem teruggekeerd, werd hij niet lang daarna tot stads-geneesheer en rector der Latijnsche school benoemd, welke beide bedieningen gedurende een geruimen tijd met lof door hem werden waargenomen. De roem zijner geleerdheid nam intusschen dermate toe, dat de aanzienlijkste eereposten hem werden aangeboden. De hoogeschool te Rostock verlangde hem tot hoogleeraar in de geneeskunde, terwijl de koningen van Polen en Hongarije hem, op voordeelige voorwaarden, tot hunnen lijfarts begeerden.

In 1564 door de Staten van Holland tot hunnen geschiedschrijver aangesteld zijnde, legde Junius in 1569 zijne betrekking van rector neder, om zich geheel aan de zamenstelling van zijne werken, inzonderheid van zijne *Batavia*, toe te wijden. Dan weldra werd zijne woonplaats door de Spanjaarden belegerd. Naauwelijks waren twee maanden van het beleg verstreken, toen hij door prins Willem I naar Delft geroepen werd, om hem bij te staan in eene ernstige ziekte, waardoor hij was aangetast. Niet dan met groote gevaren gelukte het hem de naauw bezette veste te verlaten, door de vijandelijke posten heen te dringen en tot den kranken vorst te komen, door wiens herstelling hij zijne zorg en moeite weldra rijkelijk beloond zag.

Junius bevond zich nog te Delft toen Haarlem overging. Ofschoon gezegd wordt, dat de Spanjaarden het voornemen hadden om, na het bemagtigen der stad, zijn leven te sparen, werd echter zijne aanzienlijke boekerij door hen geplunderd, waarbij ook zijne eigene geschriften verloren gingen. Alle pogingen om het verlorene terug te bekomen waren vruchteloos, en slechts weinige van zijne goederen waren gered, die hij, bij de nadering der Spanjaarden, naar Alkmaar aan zijnen vriend Petrus Meerhoutanus ter bewaring gezonden had.

Aan Junius wensch, om, na de overgave van Middelburg

aan den prins, aldaar tot stads-geneesheer te worden aangesteld, werd in 1574 voldaan en hem, benevens eene ruime jaarwedde, eene vrije woning in de abtdij toegestaan. Bij de kort daarop gevolgde oprigting der Leidsche hoogeschool schijnt men in overweging genomen te hebben, om aan hem een hoogleeraarsambt op te dragen, maar hiervan is niets gekomen. Niet lang was hij te Middelburg in zijne nieuwe betrekking werkzaam, toen hij te Arnemuiden door eene hevige ziekte werd aangetast, die, gevoegd bij het verdriet over het verlies van zijne geschriften, op den 16den Junij 1575 aldaar aan zijn nuttig, doch veel bewogen leven een einde maakte. Zijn lijk werd eerst in het jaar 1579 naar Middelburg vervoerd, waar hij in de Choorkerk eene begrafenis, overeenkomstig met zijne verdiensten, erlangd heeft.

Junius verwekte bij zijne eerste gade één zoon en ééne dochter. De eerste volgt, de laatste, Clara genaamd, was gehuwd met Meinardus Verlanius, burgemeester van Hoorn. Zijn tweede huwelijk werd met acht kinderen gezegend. Zijne afbeelding ziet op meer dan ééne wijze het licht.

Na den dood van Junius heeft het niet ontbroken aan pogingen om zijne nagedachtenis in vereerend aandenken te houden. Zijne beeldtenis in een zwaar eikenhouten blok, dat wit geverwd het voorkomen van steen had, krachtig uitgebeiteld, werd in den gevel van het huis geplaatst, waar hij het eerste levenslicht aanschouwde. Door toedoen van Henricus Bruno, conrector der Latijnsche school te Hoorn, werd, omtrent het midden der zeventiende eeuw, tusschen de eerste en tweede verdieping van dat huis een opschrift geplaatst, hetwelk aldus luidde:

Hier lag eens Junius, nog taelloos als een kind,
Wiens wedergae men niet in seven taelen vint.

Bij eene latere verbouwing van dat huis, hetwelk aan de westzijde van de kerkstraat stond, is het beeld overgebragt naar een vertrek, gelegen boven de oude sacristie in den zuidoostelijken achterhoek der Groote kerk te Hoorn, en deelde in de ramp, welke de kerk in 1838 trof.

Ofschoon zijne grafzerk slechts het eenvoudige opschrift: *Hier leet begraven Doctor Adrianus Junius. Starf den* 16 *Junij* 1575, droeg, werd in dezelfde kerk door zijn zoon een gedenkteeken opgerigt, met het volgende opschrift:

D. O. M. S.

Hadriano Junio Hornano.

Philosopho, Medico, et Poëtae celeberrimo, Bataviae Historico fidelissimo; cujus in omni disciplinarum genere exquisita eruditio, singularis industria, infinitae lectionis praestantia, multiplex linguarum scientia, pari conjuncta comitate, virorum omnium doctorum admirationem laudemque meruit, post varia incomparabilis ingenii monumenta, quibus aeternam sibi memoriam comparavit, sub hoc marmore condita, pratri optime de se merito Petrus Junius moestissimus P. C. Vixit annos LXIII. *Obiit die* XVI *mensis sibi cognominis, Anno Salutis Christianae* MDLXXV.

Daar dit gedenkteeken sedert lang niet meer bestond, besloot het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen in 1842 een nieuw gedenkteeken ter eere van Junius in de Choorkerk te Middelburg op te rigten. Hetzelve werd gesteld aan den noordelijken muur der kerk, juist bij de plaats, waar thans nog de grafzerk van Junius ligt, en bestaat in eene witte marmeren plaat, hoog 1,46 en breed 1,17, gevat in een sierlijk lijstwerk van graniet-marmer met wit marmeren ornamenten en consoles. Het opschrift, vervat in vergulde Romeinsche letters, luidt aldus:

TER GEDACHTENIS
VAN
HADRIANUS JUNIUS
door zijne geleerdheid
EEN SIERAAD DER XVI EEUW,
geboren te Hoorn
en in dit Kerkgebouw begraven,
het Zeeuwsch Genootschap
der Wetenschappen.
MDCCCXLII.

En al deze eerbewijzingen was de man dubbel waard, die door den beroemden Justus Lipsius voor den geleerdsten Nederlander na Erasmus gehouden werd; die door anderen *het licht van Holland en het sieraad zijner eeuw* is genoemd, en wiens lof door een Dousa, een Hogerbetius, een Velius en anderen bezongen is. Doch ons bestek laat niet toe in het breede uit te wijden over de verdiensten van Junius als genees-, geschied-, taal- en letterkundige, en als Latijnsch dichter, zoo als hij zich kennen deed door zijne uitmuntende geschriften, waarvan wij de lange lijst hier volgen laten:

Cassii Jatrosophistae Medicae Quaestiones, Paris. 1541. 4°.
Q. Curtius curante Junio, Antv. 1546. 8°.
Plutarchi Symposiaca Problemata, Lugd. 1547. 8°.
Lexicon Graeco-latinum, Basil. 1548. fol. ibid. 1557.

Junius droeg dit woordenboek op aan Eduard VI, koning van Engeland, met den titel van beschermer des geloofs en opperhoofd der Engelsche kerk. Dit bragt hem zoo zeer in haat bij paus Paulus III, dat deze hem stelde onder de schrijvers van verboden boeken, hetwelk later, in 1554, door paus Pius IV bekrachtigd werd. Junius, hierover zeer getroffen, wendde zich tot den paus zelven, om zich te zuiveren van de op hem rustende verdenking en de verzekering te geven van zijne voortdurende trouw aan het Roomsche geloof. Deze poging bleef niet zonder gunstig gevolg; want in het aanhangsel der lijst van verbodene boeken, op last van Filips II en den hertog van Alva, in September 1569, vervaardigd, wordt betreffende de werken van Junius aangeteekend, dat zij, als bevattende niets strijdigs met de zuivere leer der kerk, mogen gelezen worden, uitgenomen het titelblad van het Grieksch-Latijnsch Woordenboek.

Ofschoon het bij deze gelegenheid bleek hoezeer Junius de Roomsche kerkleer was toegedaan, en hoezeer zijn afkeer van de hervorming uit vele plaatsen zijner geschriften is op te maken, is het echter twijfelachtig, of hij wel tot het einde zijns levens aan de Roomsche kerk is getrouw gebleven.

Philippeis sive Epithalamium in Philippi et Mariae nuptias, Lond. 1554. 4°.

Animadversorum libri VI, Basil. 1556. 8°.

Commentarius de Comâ, Basil. 1556. 8°.; herdrukt door de zorg van C. van Arckel, Rott. 1708, klein 8°., ook in het Hollandsch vertaald onder den titel van: *Ouden Trouwen Raad tegen het lang hair*, Middelb. 8°.

Aanleiding tot het schrijven van dit werkje vond Junius toen hij zich te Hoorn gevestigd had, waar men zich ergerde, dat hij tegen het gebruik, hetwelk destijds aldaar bestond, om het hoofdhaar tot eene aanmerkelijke lengte te laten groeijen, de kruin geschoren droeg, volgens de wijze der Italianen.

Commentarius de anno et mensibus; Fastorum liber sive Hemerologion, Basil. 1556. 8°. Er schijnt eene oudere uitgave van 1553 te bestaan. Ook herdrukt in het 8ste deel van den *Thesaurus* van Graevius.

Scholia in L. Annaei Senecae Ludum de morte Claudii Caesaris, Antv. 1557. fol.

Adagiorum ab Erasmo omissorum centuriae octo cum dimidia, Basil. 1558. 8°.

Cornu copiae sive Eustathii in Homerum commentariorum compendium, Basil. 1558. fol.

Phallus ex fungorum genere, Delph. 1564. 4°. L. B. 1601. 4°.
Nonius Marcellus de propritate Sermonum, Antv. 1565. 8°.
Fulgentius Placiada, de Prisco sermone, Antv. 1565. 8°.
Emblemata ad Arnoldum Cobelium. Libellus aenigmatum, Antv. 1565, 8°. et 16°.; ald. 1566, 1575 en 1585; Lugd. Bat. 1596, 16°.

Eene Fransche vertaling, door Jaq. Greuin, verscheen onder den titel van:

Les Emblesmes du S. Adrian le Jeune, médecin et historien des Estats de Hollande. Faicts Françoys et sommairement expliquez, Anvers. 1570. 16°.

Eene Nederduitsche verscheen onder den titel van:

Emblemata Adriani Junii medici, overgheset in Nederlantsche tale door M. A. C., Antw. 1575. 12°.
Anastaurosis Christi, Antv. 1565. 8°.
Scholia in Juvenalem, Antv. 1565. 8°.
Commentarius in Horatii Carmina, Basil. 1566.
Commentarius in Librum III Aeneidos Virgilii, (Bas. 1566.)
Nomenclator omnium rerum propria nomina variis linguis explicata indicans, Antv. 1567. 8°.; ibid 1577. 8°.; ibid

1583. 8°.; Lond. 1585; Francof. 1590, 1596, 1602; vermeerderd door Herm. Germberg, Par. 1606. fol. Francof. 1619. fol.

Aan dit werk is de herinnering verbonden van eene anecdote uit het leven van Junius, ons mede door den Heer P. Scheltema medegedeeld. Johannes Sambucus, een letterkundige, door de uitgave van vele handschriften met lof bekend, ondernam eene reis naar Holland, alleen met het doel om Junius te zien en met hem in kennis te geraken; toen hij deswege te Haarlem gekomen zich aan het huis van Junius vervoegde, en op zijne vraag naar dezen ten antwoord ontving, dat hij niet te huis was, maar zich op eene plaats bevond, waar de handwerkslieden des avonds plegen bij een te komen, werd zijne verontwaardiging daarover zoo zeer opgewekt, dat hij besloot den volgenden dag, zonder Junius zelfs gezien te hebben, de terugreis weder aan te nemen. En waarom bezocht deze nu die bijeenkomsten der werklieden? Omdat hij geene moeite spaarde voor de zamenstelling van zijne *Nomenclator*, zoo zelfs, dat hij zich niet schaamde met kunstenaars en handwerkslieden een gesprek aan te knoopen, ten einde de ware namen van zaken en werktuigen, in hun bedrijf gebruikelijk, te leeren kennen.

Eunapius Sardianus, Antv. 1568. 8°.

Martialis, Antv. 1568. 16°.; Argent. 1596. 16°.

Observationes in Plauti Comoedias, Antv. 1572. 8°.

Hesychius Milesius Illustrius, Antv. 1572. 8°.

Lugduni Batavorum ab obsidione liberatio, *Fastus Ibericus*. *Augurum in Academiam L. Bat.* (1575).

Varia Carmina, in poematibus Jani Douzae.

De volgende werken zijn na Junius dood van hem uitgegeven:

Batavia. In qua praeter Gentis et Insulae Antiquitatem Originem, Decora, Mores, aliaque ad eam Historiam pertinentia, declaratur, quae fuerit vetus Batavia, quae Plinio, Tacito, Ptolomaeo cognita, quae etiam genuina inclytae Francorum nationis fuerit sedes, Lugd. Bat. 1588. 4°.; 2e druk, Dordr. 1652. 12°.; Eene Hollandsche vertaling, door G. Boot van een gedeelte der *Batavia* verscheen onder den titel van:

Een seer cort doch clare Beschrijvinge van de voornaemste Ghemuyrde en ingemuyrde steden en vlecken van Holland en West-Vriesland, Delft, 1609. 4°.

Bekend is het, hoe Junius in dit zijn werk de aanspraak van Haarlem op de eer der uitvinding van de boekdrukkunst met kracht gehandhaafd heeft, hoe als zoodanig zijne geloofwaardigheid door de tegenstanders van Haarlem in verdenking is gebragt, maar door Jacobus Scheltema krachtig verdedigd is.

Epistola Lucani, Lipsiae, 1589. 8°.

Joh. Ravisii Textoris Epithetorum Epitome, Lugd. Bat. 1590. 12°.

Adagiorum Compendium, Genev. 1593. 8°.

Poëmatum Liber Primus, Lugd. Bat. 1598. 8°.

Observationes in Petronium, Francof. 1629. 4°.

Epistolae, quibus accedit ejusdem vita et Oratio de artium liberalium dignitate, Dordr. 1652. 12°.

Epistolae Selectae nunc primum editae Petr. Scheltema, Amst. 1839. 8°.

Van de volgende geschriften van Junius zijn tijd en plaats van uitgave onbekend:

Epicedia in mortem Caroli V, Ferdinandi Imperatoris et Erasmi.

Satyrae, inter quas Douzae nominantur Braccatus, Gerulus et Manicatus.

Annotationes in Plinium.

Isocratis Paraenesis ad Demonicum.

Theophylacti Symocatae Medicae Quaestiones.

Commentarius in utrumque Senecam.

Behalve deze werken zijn door Junius een aantal schrijvers bewerkt en met aanteekeningen voorzien, die echter nimmer het licht hebben gezien.

Zie Melch. Adam. *Vitae illustr. Medic.* p. 227; Niceron, *Memoir.* T. VII.; Rob. Watt, *Bibl. Brittan.* T. II. p. 559; Velius, *Chron. van Hoorn*, (1740) bl. 181, 187, 637—641; Sweertius, *Ath. Belg.* p. 98, 99; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 14—16; Pars, *Naamrol*, p. 56—58; Ampzing, *Beschr. van Haarl.* 117—121; van Oosten de Bruyn, *Vita Hadriani Junii*, in *Miscellaneis Observat. crit. nov.* T. X. p. 390, T. XIII. p. 434; Saxe, *Onom. Liter.* T. III. p. 234, 235, 628; Hoogstraten, *Woordenb.* artik. Junius, van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III.; de Groot, *Vergel. der Gemeeneb. door Meerman vert.* D. III. bl. 67, *Aanm.* bl. 74, 391—398; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; *Levensbeschr. van verm. mannen en vrouw.* D. IV. bl. 328—334; Hoeufft, *Parnas. Latino-Belg.* p. 24, 25; Peerlkamp, *de Poët. Latin. Nederl.* p. 112, 113; Koning, *Tafereel der stad Haarl.* D. III. bl 8—10: *Algem. Konst- en Letterb.* 1817. D. II. bl. 196, 197, 1836. D. II. bl. 146, 184, 1840. D. I. bl. 180—185, 1842. D. I. bl. 237; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch. Toev. en Bijl.* bl. 407, 408; Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* St. VI. *a.* bl. 1—149, van Kampen, *Gesch. der Letter. en Wetensch. in Ned.* D. I. bl. 76, 98; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. IV. St. I. *Aant.* bl. 123—125, St. II. *Aant.* bl. 169; P. Scheltema, *Diatribe in Hadriani Junii vitam, ingenium, familiam, merita literaria* (Amst. 1836. 8°.) met portr.; Dezelfde, *Het leven van Hadrianus Junius*, in zijn *Oud en Nieuw uit de Vaderl. Gesch. en Letterk.* D. I. bl. 155—178; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Lett. te Leid.* D. I. bl. 112, D. II bl. 37, 38, 117; Abbing, *Bekn. Gesch. der stad Hoorn*, bl. 23—26; Muller, *Cat. van Portr. bl.* 135, 398; Nijhoff. *Livr. anc. et mod.* 1858. p. 89; A. G. Hoffman, *Adrian Junius*, in *Ersch und Grubers Encycl.* Sect. II. T. XXIX. s. 86—115.

JUNIUS (Petrus), zoon van den voorgaande en van diens eerste vrouw Maria Wilhelmina Keizers, was een ijverig en kundig man, van wien ons niet vele berigten bekend zijn. Hij had het voornemen om de onuitgegevene schriften van zijnen vader, nadat deze overleden was, in het licht te geven; doch hij volvoerde dit voornemen slechts ten deele, wegens zijnen vroegtijdigen dood in 1594. Welke betrekking hij bekleed heeft, wordt niet vermeld; alleen weten wij, dat ook hij in den dringenden nood des vaderlands de wapenen ter verdediging van hetzelve opgevat had, en daardoor niet tegenwoordig was bij het sterven zijns vaders, voor wien hij later het gemelde gedenkteeken deed oprigten.

Zie Velius, *Chron. van Hoorn* (1740) bl, 638; Scheltema, *Diatribe in Hadriani Junii vitam, ingenium, familiam, merita literaria* p. 42, 43; Dezelfde, *Oud en Nieuw*, bl. 151 163,

JUNIUS (Adriaan) behoorde waarschijnlijk tot het geslacht van de voorgaanden en werd te Dordrecht geboren in de tweede helft der zestiende eeuw. Van zijne opvoeding is niets bekend. Zeker is het, dat hij, reeds candidaat in de regten zijnde, buitenlandsche hoogescholen bezocht, zich te Genève eenigen tijd ophield, van waar hij, in 1586, met Jacobus Arminius naar Italië trok. In hoeverre dit berigt overeen te brengen is met een ander, waarin gemeld wordt dat hij reeds in 1572 behoorde tot het aanzienlijke gezantschap door de Staten naar Engeland gezonden, om de koningin bekend te maken met de redenen, waarom men de wapenen tegen de Spanjaarden had opgevat, durven wij niet beslissen, en ofschoon daar ook wel wat tegen is, zouden wij toch geneigd zijn om, in tegenspraak met den heer P. Scheltema, dit berigt op den reeds genoemden Hadrianus Junius toe te passen. Hoe dit zij, zeker is het, dat Junius, in het vaderland teruggekeerd, door zijne bekwaamheden spoedig tot verschillende eereambten gekozen werd, en zich in 1597 tot de aanzienlijke betrekking van raadsheer in den Hove van Holland benoemd zag. Als zoodanig behoorde hij in 1618 tot de vier en twintig regters, gesteld over Johan van Oldenbarnevelt, Hugo de Groot en Rombout Hogerbeets. Hij wilde zich aan dezen last ontrekken, dan zag zich, door de bedreiging van zijn ambt te verliezen en van zware geldboeten, gedwongen, om zich tot dit werk te laten gebruiken, niettegenstaande hij later verklaarde er berouw van te hebben. Hij toonde zich daarbij zeer gematigd en wordt gezegd tegen het uitspreken van het doodvonnis gewerkt te hebben. In 1600 was hij mede afgezonden ter demping der geschillen te Groningen. Aldaar maakte hij zich weinig bemind, blijkens het bekend rijmpje:

Toen Junius kwam voor Meij,
Was te Groningen groot geschreij.

Hij overleed in 1620, en was gehuwd geweest eerst aan Johanna Lozen, dochter van Sebastiaan Lozen, en daarna aan Marthina Snouckaart.

Zie Brandt, *Hist. der Rechtspleg.* bl. 53, 196; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 466, D. X. bl. 340; Regenboog, *Hist. der Remonstr.* D. I. bl. 58—60 's Gravezande, *Tweede eeuwged. der middelb. vrijheid*, bl. 288 289; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 543, D. II. bl. 596, 597; P. Scheltema, *Oud en Nieuw*, D. I. bl. 156.

JUNIUS (Adrianus) wordt door Hoogstraten vermeld als predikant te Amsterdam en als zoodanig den 10

den Maart 1650 in den ouderdom van 41 jaren overleden. Wij vinden hem evenwel op de naamlijst der predikanten te Amsterdam niet vermeld. Hij schreef:

Opera analytico-practica. Luci expos. S. van Til, Dordr. 1685. 4°.

Vertroostinge der geschriften, Amst. 1693. 4°.

Verklaringe der gelijkluijdende texten, Delft. 1720. 8°.

Seven Sinrijke Predicatiën 1683. 8°.

Godsdienst der Samaritaanen enz. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. Hoogstraten, *Woordenb.*; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 44; Muller, *Cat. van godgel. werk.* bl. 156.

JUNIUS (BALDUINUS) Zie JONGE (BOUDEWIJN DE).

JUNIUS (BONIFACIUS). Zie JONGE (BONIFACIUS DE).

JUNIUS (GIDEON), geboren te Dordrecht en regtsgeleerde, schreef een Latijnsch vers voor P. Merula *Vita Des. Erasmi Roterod.* (Lugd. Bat. 1607. 4°).

Zie dat werk.

JUNIUS (HENRICUS), te Gouda geboren, was omstreeks het jaar 1554 leermeester in de Latijnsche taal te Delft en alzoo tijdgenoot van Cornelis Musius, met wien hij in vriendschap leefde. Hij was de schoonzoon van Joannes Sartorius, die de *Adagia* van Erasmus in Nederduitsche verzen had overgebragt. Hij gaf dit werk, van dertigjarigen arbeid, in het licht onder den titel van:

Adagiorum Chiliades tres, quae Joannes Sartorius in Batavium sermonem proprie ac eleganter convertit, et brevi ac perspicua interpretatione illustravit, Antv. 1561.

Dit werk is voorzien met verzen van Cornelius Valerius en Junius zelven

Zie Walvis, *Beschr. van Gouda*, D. I. bl. 227, 278.

JUNIUS (JACOBUS), Zie JONGE (JACOBUS DE).

JUNIUS (JOACHIM). Zie JONG (JOACHIM DE).

JUNIUS (JOHAN), ook genaamd Johan de Jonge en meermalen voorkomende onder den naam van Jonker of doctor Junius, en ook onder dien van Johan Junius *de Jonge*. Hij was geboren te Antwerpen, behoorde waarschijnlijk tot het verbond der edelen, waarin hij als ridder en heer van Roerheym en Cormaillon werd opgenomen. De zaak des vaderlands toegedaan, werd hij den 18den Mei 1573 door prins Willem I aangesteld tot gouverneur van Veere. Als zoodanig maakte hij zich verdienstelijk door de vermeestering van Rammekens in Augustus daaraanvolgende. Hij bekleedde die betrekking tot den 24sten Mei 1575, hebbende zich, naar de getuigenis der regering van gemelde stad, »zoo vroom, eerlijk en ridderlijk gedragen en gequeten, zoo wel in den Crijgshandel als der politie aangaende, ende om het welvaren dezer stede ende der gemeene zake te versorgen, dat hij zijn eygen leven daer over niet gespaert en heeft." Bij zijn afscheidnemen werd zijne vrouw, Helena Cormaillon, met een vergulden kop vereerd.

Junius schijnt spoedig daarop de staatkundige loopbaan te zijn ingetreden; althans hij was onder anderen in 1575 gemagtigd zoo tot de Bredasche vredehandeling, als om in Frankrijk te handelen over eenigen onderstand. Hij schijnt zich vervolgens naar Engeland te hebben begeven, daar hij behoorde tot hen, die in genoemd jaar door koningin Elisabeth aangezegd werden haar rijk te verlaten, wegens deelneming aan den opstand tegen de koning van Spanje. Weinig jaren later, in 1581, werd hij naar Engeland gezonden, om de overkomst van den hertog van Anjou te verhaasten. Na dien tijd was hij burgemeester van Antwerpen en in Augustus 1581 de voornaamste aanlegger van een nieuwen aanslag op 's Hertogenbosch, die echter mislukte. Na dien tijd wordt zijn naam in de geschiedenis niet meer vermeld en schijnt hij zich met der woon naar Duitschland begeven te hebben.

In het 3de deel bl. 718 van dit woordenboek is een berigt gegeven omtrent Jean de Bonnot (niet Bonnat) heer van Cormaillon, tot op het jaar 1568. Eene vergelijking van dit artikel met dat van Johan Junius, hier gegeven, levert zoo veel punten van overeenkomst op, dat wij haast voor zeker zouden durven stellen, dat Jean de Bonnot *één* persoon is geweest met hem, die bij de onderstaande geschiedschrijvers onder den naam van Johan Junius voorkomt. Beide toch droegen dezelfden voornaam, beide bezaten dezelfde heerlijkheid, beide waren ijverige Calvinisten en voorvechters van Nederlands onafhankelijkheid, beide stonden in betrekking met den keurvorst van den Palts, en beider vrouw was Helena genaamd. Op grond van dit alles gelooven wij dat er aan de identiteit van Johan Junius en Jean de Bonnot niet meer kan getwijfeld worden.

Zie Hooft, *Ned. Hist.* B. X. bl. 443; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VII. bl. 29, 82, 423; van Heurn, *Hist. van 's Hertogenb.* D. II. bl. 137; te Water, *Hist. van het verb. der edel.* D. I. bl. 267, 268, D. III. bl. 422—244; 's Gravezande, *Tweede eeuwgedacht. der Middelb. vrijh.* bl. 324, 408; Wiersbitzky, *de Tachtigjar. Oorl.* D. II. bl. 140, 141, 440, 446, 512; Janssen, *de Kerkherv. te Brugge*, D. II, bl. 38, 40, 207; Groen van Prinsterer, *Archiv.*, de *Table des Matières* in voce *Junius*; Vreede, *Ned. Diplomatie*, D. II. St. bl. 125.

JUNIUS (JOHANNES PETRI) werd, na zijne bevordering tot proponent, predikant te Assendelft in October 1612 en te 's Hertogenbosch den 22sten Februarij 1631, na dat die stad in de magt der Staten was overgegaan. Niet lang vervulde hij die betrekking, daar hij op mannelijken leeftijd, den 25sten December 1635, overleed. Hij beoefende de Latijnsche dichtkunst blijkens een eervers op Ampzing's *Beschrijving van Haarlem*, en deed zich als bestrijder der Socianen kennen door de volgende werken:

Examen responsionis Fausti socini ad librum Jacobi Wieki de divinitate filii et spiritus sancti, Amst. 1628. 12°.

Refutatio praelectionum theologicarum Fausti Socini Senensis Amst. 1633. 12°.

Na zijn dood werd van hem in het licht gegeven een bundel leerredenen onder den titel van:

Predikatien van Joannes Junius, Haarl. 1636.

Zie Ampzing, *Beschrijv. van Haarl.*, *Eerdichten*, bl. 12 en bl. 144, 145; de Jongh, *Naaml. der Pred. uit de Class. van Gelderl.* bl. 339; Paquot, *Memoir.* T. II. p. 193.

JUNIUS (JOHANNES). Het is ons onbekend of de Amsterdamsche predikant van dien naam de schrijver is van de volgende geschriften:

Verklaring over Joh. 4 vs. 20 tot 24. *De Godsdienst der Samaritanen, en Joden, en Christenen*, Leiden, 1690 of 1696, 8°.

Aanmerkingen over den Broedertwist van vier Doopsgezinde Leeraren, Amst. 1717, 8°.

Zie Croese, *Kerk. Reg. der Pred. te Amsterd.* bl. 162, 163; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III; *Catal. van de Bibl. der vereen. Doopsgez. gem. te Amst.* 2e *afd.* bl. 46.

JUNIUS (ROBERTUS), ofschoon door geene geschriften beroemd, maakte hij zich echter door zijnen ijver vermaard, en verdient daarom eene plaats in dit woordenboek. Hij werd te Rotterdam in 1606 geboren en voor de predikdienst opgeleid. Tot proponent bevorderd, vertrok hij als predikant naar Oost-Indië en verkondigde het Evangelie van het jaar 1629 tot 1643 op het eiland Formosa. In het vaderland teruggekeerd, werd hij beroepen te Delft en aldaar den 15den Januarij 1645 bevestigd. Hij vertrok van daar, doch niet dan na een herhaald beroep, naar Amsterdam, waar hij den 9den Februarij 1653 werd bevestigd. Kort daarna was Marten Harpertszoon Tromp met 's lands vloot in zee gestoken tegen de Engelschen, en terwijl iedereen zich beijverde om offers aan het vaderland te brengen, ten einde den gehaten en overmoedigen vijand te verdrijven en te overwinnen, wilde Junius ook daartoe het zijne toebrengen. Niet zoo als Brandt meldt op last der Staten, maar integendeel geheel vrijwillig bood Junius zich aan om zich naar 's lands vloot te begeven, »ten einde" zoo als hij zich uitdrukte, »de officieren, matrozen en soldaten tot hunnen pligt nevens God, en tot hun beroep te vermanen, en hen in voorvallende zwarigheden te vertroosten.

Het blijkt niet hoe lang Junius op 's lands vloot vertoefde en of hij tegenwoordig geweest is bij het spoedig daarop gevolgde zeegevecht, waarin Tromp het leven liet voor het vaderland. Niet lang had intusschen de Amsterdamsche gemeente genot van zijne prediking, daar hij reeds den 28sten Augustus 1655 overleed. Hij liet een zoon na, Samuel genaamd, die predikant is geweest te Haringhuizen buiten Alkmaar, te Overschie en in 1684 door den prins van Oranje te Breda is beroepen, om te prediken en de geneeskunde te

oefenen, zijnde daarna door dien vorst ook aangesteld tot zijn lijfmedicus.

De afbeelding van **Junius** ziet op meer dan ééne wijze het licht. Zijne zinspreuk was: *Ora et Labora* (Bid en werk.)

Zie van **Bleyswijck**, *Beschr. van Delft*, bl. 451; **Brandt**, *Lev. van de Ruiter*, bl. 53; **Croese**, *Naamr. der Pred. van Amst.* bl. 75, 76, *Verbeter.* bl. 4; **de Jonge**, *Gesch. van het Ned. Zeew.*, D. II. St. I. bl. 173; **Muller**, *Cat. van Portr.*; **Buddingh**, *Naaml. der Pred. in Neêrl. Oost-Indië.* bl. 30.

JUNIUS (FRANCISCUS) of **François du Jon**, »vier dubbel edelman," gelijk **Brandt** hem noemt, »door afkomst, door verstand, door wetenschap en deugd," was uit een oud aanzienlijk Fransch geslacht gesproten. Zijne ouders waren **Denis du Jon** en **Jacqueline Hugauld**, Op den 1sten Mei 1545 werd hij te Bourges geboren. Zwak en ziekelijk van ligchaamsgestel zijnde, kostte zijne opleiding groote moeite. Na het eerste onderwijs van zijn vader en een huisonderwijzer genoten te hebben, ging de twaalfjarige **Franciscus** naar de openbare school, die echter weinig geschikt was om den zachtaardigen jongeling te vormen. Gedurende twee jaren legde hij zich vervolgens onder **Donellus** op de studie der regten toe, waarna hij besloot met eene ambassade naar Konstantinopel te vertrekken. Te Lyon aangekomen, was de Fransche gezant echter reeds vertrokken. Hij bleef nu aldaar en knoopte er vriendschap aan met zekeren **Barthélemi Ancau**. Eene gewigtige verandering in zijne overtuiging, voornamelijk ten gevolge van het lezen van **Cicero's** werk: *de Natura Deorum*, deed zijn vader besluiten hem naar Bourges terug te roepen. Deze bragt hem, door het lezen van den bijbel, van alle twijfelingen terug, weshalve **Franciscus** zelf besloot zich aan de godgeleerdheid toe te wijden. Dien ten gevolge vertrok hij naar Genève, waar hij den 17den Maart 1562 aankwam. De burgeroorlogen verhinderden intusschen zijn vader om genoegzaam in zijn onderhoud te voorzien, zoodat **Franciscus** zelf zich allerlei ontberingen, ja zelfs gebrek getroosten moest. Weldra verloor hij ook dien vader, die het slagtoffer werd van den haat der Roomschen. Thans moest hij leven door het geven van onderwijs aan jonge kinderen, en hij hield dit vol tot hij in 1565 op zich nam om als predikant den Hervormden te Antwerpen te dienen. Met **Péregrin la Grange** vertrok hij derwaarts, en met ijver, volharding en bezadigdheid ving hij daar zijn arbeid aan.

Wij zullen den onverschrokken prediker niet volgen op al zijne togten door de Zuidelijke Nederlanden, om alzoo de leer der Hervorming uit te breiden. Nu eens was hij in de vergadering der verbondene edelen, ten huize van den graaf van Culenborg, dan weder trad hij voor eene schare op, terwijl het vuur van den brandstapel door de ramen zigtbaar was. Niettegenstaande er een aanzienlijke prijs op zijn hoofd werd gesteld, en allerlei listen werden uitgedacht om hem in handen te krijgen, bleef hij wonderbaar bewaard, en ging hij onverschrokken met zijnen arbeid voort. Hij bepaalde zijne werkzaamheid niet enkel tot Antwerpen, maar begaf zich ook naar Brussel, Brugge, Gent, Breda en andere plaatsen. Van October 1566 tot April 1567 ontmoeten wij hem te Limburg, doch toen zag hij zich voor zijne veiligheid gedrongen de wijk naar Duitschland te nemen. De beeldstorm, die gedurende zijn verblijf in de Zuidelijke Nederlanden was uitgebroken, had hij ten sterkste afgekeurd en tegengegaan.

Frederik III, keurvorst van den Palts, heette **Junius** te Heidelberg welkom en stelde hem als predikant te Schönau aan, waar zich vele voortvlugtige Nederlanders bevonden. In 1568 zijne moeder te Bourges bezocht hebbende, zond de keurvorst **Junius** naar het leger van den prins van Oranje, wiens togt over de Maas hij als veldprediker bijwoonde. Over Metz, waar hij gedurende eenige maanden de plaats van den president **Taffin** vervulde, naar Schönau teruggekeerd, werd hij in 1573 door den keurvorst naar Heidelberg ontboden, om met **Tremellius** aan de vertaling van het oude testament te arbeiden. **Johan Casimir**, die eene hoogeschool te Neustadt had gevestigd, ruimde in 1578 voor **Junius** een leerstoel in, welke hij gedurende 14 maanden bekleed had, toen dezelfde hem naar Otterburg zond, ten einde aldaar eene gemeente te vestigen. Naar Neustadt teruggekeerd, beriep **Johan Casimir** hem als hoogleeraar te Heidelberg, doch ook hier was zijn verblijf slechts van korten duur. Namens **Hendrik IV** noodigde de hertog van Bouillon hem naar Frankrijk te komen. De koning van Frankrijk vereerde den godgeleerde met eene diplomatieke zending naar Duitschland. Over Nederland terugkeerende, werd een dringend aanzoek van voor tien jaren herhaald, namelijk, dat hij mogt kunnen besluiten te Leiden het hoogleeraar-ambt te aanvaarden. **Junius** nam dit aan met toestemming van den keurvorst. In 1592 trad hij als professor primarius op en gaf gedurende tien jaren lessen over alle deelen der godgeleerde wetenschap, totdat hij den 23sten October 1602, op 57jarigen leeftijd, aan de pest bezweek.

Niet alle tijdgenooten en nakomelingen hebben **Junius** op dezelfde wijze beoordeeld. Sommigen spreken over hem met minachting of blijken althans hem niet zeer hoog te stellen, anderen zijn wederom veel te mild in het schatten zijner verdiensten. Zeker is het, dat aan **Junius** onder de godgeleerden van zijnen tijd eene eereplaats toekomt, al wordt hij door anderen overschaduwd. Hij was een goed taalkundige en vooral een ijverig beoefenaar der Oostersche letteren. Als exegeet en dogmaticus zijn hem wezentlijke verdiensten niet te ontzeggen. Bedenken wij hoe weinig tijd hem tot rustigen arbeid resten kon bij zulk een woelig leven, dan staan wij verbaasd over het groot aantal zijner geschriften en over de zorg aan hunne opstelling besteed. Zoo die schriften zich bewegen op het terrein van den godgeleerden strijd zijner dagen, dan waait ons daaruit een geest van zachtmoedigheid en verdraagzaamheid tegen, die toen niet overal gevonden werd. In menig verschil, gelijk bij voorbeeld te Utrecht en te Amsterdam, trad hij als vredestichter op, en **de Groot** en **Rivet** verheffen hem gelijkelijk. Doch wij kunnen hier niet in uitvoerige beschouwingen treden. In alle opzigten verdient **Junius** beter gekend te worden, dan tot heden het geval is, en is het te wenschen dat iemand zich met naauwgezetheid aan de studie van zijn leven en een onderzoek naar zijne verdiensten als godgeleerde wijde, vooral daar er nog vele schriftelijke bronnen te raadplegen zijn, waarvan weinig of niet gebruik is gemaakt.

Junius is viermalen gehuwd geweest. Zijne eerste vrouw, **Agnes Champion**, uit Luik, stierf in haar eerste kraambed, zonder hem kinderen na te laten. **Elisabeth van den Corput**, dochter van den Bredaschen burgemeester **Jan van den Corput**, zijne tweede gade, schonk hem twee dochters, **Maria**, geboren in 1583, gehuwd eerst aan **Isaac Diamantius**, predikant te Scherpenisse, te Breda en daarna te Delft, vervolgens aan den bekenden **Samuel Naeranus**. Zij overleed in 1641; **Elisabeth**, geboren in 1585, gehuwd aan **Gerardus Johannes Vossius**, en een zoon **Johan Casimir**, die volgt. Uit zijn derde huwelijk met **Johanna l'Hermite**, dochter van **Simon**, heer van Betinsart en schepen te Antwerpen, had hij behalve een zoon, die mede volgt, eene dochter, **Johanna** genaamd, die met **J. Brunaeus** huwde. Uit zijn vierde huwelijk met **Maria Glaser**, dochter van **Hans Glaser**, waarschijnlijk te 's Hage in 1593 gesloten, sproten geene kinderen voort.

De afbeelding van **Junius** ziet op verschillende wijzen het licht. Van hem verschenen de volgende geschriften:

Bibliorum pars I, id est quinque libri Moschis latini recens ex Hebraeo facti, brevibusque scholiis illustrati ab Imm. Tremellio et Fr. Junio, Francof. 1575. folio. *Pars* II. 1576. *Pars* III, IV en de *Libri apocryphi*, 1579. **Junius** bezorgde na **Tremellius** dood, en ingevolge de aanmerkingen van **Drusius**, in 1581, eene tweede uitgave te Londen in 8°. Deze vertaling beleefde in 20 jaren ook 20 verschillende uitgaven. Zij werd onder anderen herdrukt in 1617 te Genève, in 1622 te Hanau, in 1643 te Herborn en het laatst in 1703 te Zurich.

Acta apostolorum et epist. duae Pauli ad Corinthios ex Arab. translatione Lat. reddita, 1578. 8°.; herdr. Francof. 1596. 8°.

J. Tilii commentariorum et disquisitionum libr. II. Francof. 1579. fol.

Ecclesiastici libr. III, Francof. 1581. 8°. 1596. 8°. Ook in 1581 in het Fransch uitgegeven.

J. Bodini de magorum daemonomania libr. IV, Basil. 1581. 4°.; Francof. 1590. 8°.; Argent. 1638. 8°.

In epist. Judae apostoli notae, Antv. 1584. 8°., 1598. 8°.

προκατάβλημα ad vet. testamenti interpretationem, Heidelb. 1585. 4°.

Index expurgatorius, 1586. 16°.

Academia, Heidelb. 1587. 4°.

Sapientissimi Georgii Codini europalatae de officialibus palatii Constantinopolitani, Lugd. Bat. 1588. 8°.; Heidelb. 1596. 8°.

Sacrorum parallelorum libr. III, Heidelb., 1588. 4°.; 1610. 4°.

πρωτοκτισιά, Heidelb. 1589. 4°.

Defensio catholicae doctrinae de trinitate personarum in unitate essentiae Dei, Heidelb. 1590. 4°.; 1592. 4°. *Defensio secunda et tertia*, Heidelb. 1591. 4°.

Grammatica linguae hebreae, Genev. 1590. 8°.

Manilii astronomicon lib. V., Heidelb. 1590. 8°.

Apocalypsis methodica analysi illustrata, Heidelb. 1591. 8°.; Basil. 1599. 8°.; meermalen in het Fransch en Engelsch overgezet.

Psalmus CI *seu principis christiani institutio*, Heidelb. 1592. 8°.

Catholicae doctrinae collatio cum doctrina libelli recens editi cet. Lugd. Bat. 1592. 8°.

Prophetae Danielis expositio, Heidelb. 1593. 4°.; Lugd. Bat. 1594. 4°.

De Observatione politiae Moysis, Lugd. Bat. 1593. 8°.; Genev. 1600. 8°.

E'ιργνικον sive de pace eccl. catholicae inter Christianos, Lugd. Bat. 1593. 8°. Gelijktijdig deed Junius eene Fransche uitgave verschijnen.

Tertulliani vita et notae in opera ejus, Heidelb. 1598. fol. Franeq. 1597. fol.

Pentateuchi explicationes analyticae, 1594. 5 vol. 4°.; 1604. 4°.

Methodica quatuor Psalmorum I-IV *explicatio*, Heidelb. 1594. 4°.

Lectiones in Jonam, Heidelb. 1594. 4°.

Libellus de theologa vera, Lugd. Bat. 1594. 8°.

Vita Francisci Junii Bituriensis, ab ipso nuper conscripta et edita a Paulo Merula, Lugd. Bat. 1594. 8°.

De peccato primo Adami, Lugd. Bat. 1595. 8°.

A. Arnaldi actio pro acad. Parisiensi contra Jesuitas reos Paris. 1595. 8°.

Examen enunciationum quas Gratianus Prosper adversus doctrinam de Deo baptismo cet. adduxit, Lugd. Bat. 1596. 8°.

Expositio Exodi, Lugd. Bat. 1597. 4°.

De sanctorum invocatione, Lugd. Bat. 1597. 4°.

De statu animae post mortem, Lugd. Bat. 1598. 4°.

Méthode des lieux communs de la sainte-Ecrit, Leide, 1599. fol.

Amiable confrontation de la simple vérité de Dieu, Leide, 1599. 4°.

De ecclesia liber singularis, Genev. 1600. 8°.

Disputationum theol. repetitarum 55, *de ministerio ecclesiastico*, Lugd. Bat. 1600. 4°.

Oratio panegyrica de ratione academiarum, Lugd. Bat. 1600, 4°.

Animadversiones ad controversiam I christianae fidei, quam Bellarminus exaravit adv. hujus temporis haereticos, 1600—1608. 8°.

De sacramentis in genere, Lugd. Bat. 1601 et 1602. 4°.

De resipiscentia, Lugd. Bat. 1602. 4°.

Animadversiones ad Bellarminum de translatione imperii Romani ad Francos, 1602. 8°.

Two letters to the english church at Amsterdam, Lond. 1602. 4°.

De aeterna Dei praedestinatione, Lugd. Bat. 1602. 4°.

De Justificatione hominis coram Deo, Lugd. Bat. 1602. 4°.

Opera theologica exegetica et elenctica, edita curis Francisci filii, cum praefixa authoris vita et narratione obitus. Genev. 1607. fol. 2 tom.; 1613. fol. 2 tom.

Commentarius in Ezechielem prophetam, Genev. 1609. fol. 1610. 8°.

Verclaringhe van twee vraghen, door D. Franciscus Junius. De eerste van de over-een-cominghe ende het onderscheyt der Politycke ende Kerckelycke bedieninghe. De tweede, van het Recht des Magistraets in de sichtbare kercke. Vertaelt ende ghestelt teghen het wel-sprekent, doch verwardt Tractaet van Joh. WtenBogaerdt, Amst, 1610.

Den vreedsamen christen of van de vrede der catholycke kercke..... overgezet, verkort, ende met aanteeckeningen verryckt door Joh. de la Haye, Delft, 1612. 4°.

Disquisitio ad Petri Baronis Summam, Hard. 1613. 8°.

De conciliis, synodis et synodalibus judiciis, Franeq. 1614. 8°.

Zie F. Gomari, *Oratio in Obitum F. Junii*, Lugd. Bat. 1602; Meursius, *Alma acad Leid.* p. 36; Vossius, *de hist. Latin.* in de *Praefat.*; Bor, *Ned. Oorl.* het reg. op Franciscus; Bayle, *Diction. hist. et crit.* T. III. p 510—515; Saxe, *Onom. Literat.* T. III. p. 555; Niceron, *Memoir.* T. XVI. p. 171; Brandt, *Hist. der Reform.* het reg op Franciscus; Soermans, *Acad. Regist.* bl. 34, 72; Regenbogen, *Hist. der Remonstr.* D. I. bl. 68; Hoogstraten, *Woordenb.*; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; *Levensbeschr. van Ned. Mann. en Vrouw.* D. VI. bl. 136, van Kampen, *Gesch. der lett. en wetensch.* D. I. bl. 293; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. I. bl. 173, 179, 305, *Aant.* bl. 106; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 54, 68, 72, 202, D. II. *Toev. en Bijl.* bl. 75; de Crane, *Oratio de Vossiorum Juniorumque familia* (Gron. 1821. 4°.) p. 8, 47, 48; Glasius, *Godgel. Nederl* D. II. bl. 196—211; Haag, *la France Protestante*, T. IV. p. 382—390; Herzog, *Real-encyclop.* T. VII. s. 176; J. G. Müller, *Bekentnisse merkwurdiger Männer*, B II. s. 179—256; Muller, *Cat. van Portr.*; Janssen, *de kerkherv. te Brugge*, D. I. bl. 59, 253, 257—259, 263, D II. bl. 142, 207, 252—255; *Cat. van de Bibl. der Rem. Kerk te Amst.* bl. 16, 36, 42, 63, 64 66, 83; Tiele, *Bibl. van Pamfl.* No, 876; *de Navorscher*, D. IX. bl. 130, 259, 272, 349.

JUNIUS (JOHAN CASIMIR), zoon van den voorgaande en van diens tweede vrouw Elisabeth van den Corput, verkreeg zijne voornamen naar Johan Casimir, keurvorst van den Palts, in het artikel van zijn vader reeds door ons genoemd. Hij was het oudste kind van Franciscus Junius en werd door zijn vader tot den geestelijken stand bestemd.

Nadat hij te Dordrecht de gronden zijner studiën gelegd had, studeerde hij aan de Schotsche hoogeschool te Andrews, waar wij hem in 1596 reeds aantreffen. Het blijkt echter dat hij zijne studiën niet heeft voortgezet, maar aangespoord door het voorbeeld van zijnen dapperen oom, den beroemden Jan van den Corput, zich in de krijgsdienst begeven heeft. Als zoodanig vernemen wij niets van zijne handelingen. Hij overleed op zijn doortogt naar het belegerde Breda, te Geertruidenberg, den 22sten October 1624, en was gehuwd met Maria Dison, die hem een zoon schonk, die mede later volgt. Onder den naam van H. C. Du Jon schreef hij:

Wederleggingе van de Weegschaal onlangs uytgegeven tegen d' oratie des ed. h. Dudley Carletons Ambassadeurs Jacobi I, gedaen 6 October 1617, dienende tot verantwoording van de voorsz. oratie ende om te sien, hoe valsch ende incorrect die voorn. Weegschaal is. Gedruckt anno 1618. 4°.

Zie Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 1018; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. geschied.* D. VI. bl. 274; de Crane, *Oratio de Vossiorum Juniorumque familia* p. 55, 56; *Cat. van de Bibl. der Remonstr. gem. te Amst.* bl. 37; Glasius, *Godgel. Nederl.* D. II. 203; Tiele, *Bibl. van Pamflett.* No. 1357; Muller, *Cat. van boek. over Ned. geschied. enz.* bl. 43.

JUNIUS (FRANCISCUS), zoon van Franciscus Junius, voornoemd en van diens derde vrouw Johanna l' Hermite, werd in het jaar 1589, of 1591, te Heidelberg geboren, waar zijn vader toen hoogleeraar in de godgeleerdheid was. Na eerst het onderwijs van zijnen vader genoten te hebben, werd hij op dertienjarigen leeftijd ten huize van Gerardus Joannes Vossius, destijds rector te Dordrecht, besteld, aan welken voortreffelijken leermeester onze Franciscus zich geheel hechtte, toen hij zijn vader in 1602 door den dood verloren had.

Ter voortzetting zijner studiën begaf Franciscus zich naar Leiden, waar hij zich, te midden van andere wetenschappelijke en letterkundige oefeningen, bijzonder op de Hebreeuwsche taal en de wiskunde toelegde. De laatste beoefende hij bij voorkeur om zich tot de krijgskunst bekwaam te maken, daar hij meer lust gevoelde om de vrijheid van zijn tweede vaderland met de wapenen te helpen verdedigen, dan zich der Evangeliedienst toe te wijden.

Doch het sluiten van het twaalfjarig bestand in 1609 brak zijne uitzigten op die loopbaan des roems geheel en al af, en nu besloot Junius zijn voornemen voor altijd te laten varen en zich aan de beoefening der godgeleerdheid te wijden.

Na zich gedurende twee jaren bij den Middelburgschen predikant Willem Teeling voor de dienst der kerk voorbereid te hebben, werd hij op aanbeveling van de Groot, toen pensionaris van Rotterdam, beroepen te Hillegersberg en het was in de lente van 1617, dat hij dezen post aanvaardde.

Zijne remonstrantsche gevoelens wikkelden hem, na een rustig verblijf van twee jaren op zijne eerste standplaats, in allerlei moeijelijkheden, en nog staande de Dordsche Synode, werd hij in Februarij 1619 voor eene Synode te Delft gedaagd, waar men verscheidene bezwaren tegen hem aanvoerde en bijzonder de wettigheid van zijne beroeping te Hillegersberg betwistte. Zich met bescheidenheid en zachtmoedigheid verantwoordende, werd hij met bitse hardheid bejegend. Zijn beroep werd onwettig en hij zelf als gewoon leeraar vervallen verklaard, terwijl men hem als buitengewoon leeraar nog zou toelaten, mits hij zich zuiverde. Junius, zijner onschuld bewust, en zijne waarde gevoelende, beklaagde zich over dat vonnis, en dit beklag deed men voor weigering doorgaan, die hem van zelve ontzette. Hij berustte daarin, teekende de akte van stilstand en hield zich voor altijd van alle kerkelijke betrekking ontslagen.

Na eenigen tijd te Leiden vertoefd te hebben, besloot hij, toen de Groot was gekerkerd en Vossius van zijn ambt als regent van het Theologisch Collegie te Leiden was ontzet, zijn geluk buitenslands te zoeken en met zijne kundigheden elders een beter lot te vinden. Hij vertrok eerst naar Frankrijk, doch dat land scheen minder aan zijne verwachting te voldoen, vervolgens stak hij naar Engeland over en begaf zich naar Oxford, waar de toen nog niet lang opgerigte Bodleyaansche boekerij vooral zijnen weetlust ruime gelegenheid tot onderzoek aanbood, terwijl zijne eigene bekwaamheden hem weldra de kennis en den omgang van aanzienlijke geleerden bezorgden.

Door de bisschoppen Lancelot Andrews en William Laud aanbevolen, werd Junius opziener en verzorger der uitgestrekte boekerij van Thomas Howard, graaf van Arundel en Surry, hertog van Norfolk, lord maarschalk van Engeland en de bijzondere gunsteling van koning Jacobus I.

Tot 1639 of 1640 was Junius in diens dienst, hoedanig hij wel met bezigheden en moeijelijkheden overladen was, maar waardoor hem toch veelvuldige gunstige gelegenheden geopend waren om zijne kundigheden uit te breiden, veel te zien, en zijne bekendheid met geleerden te onderhouden en te vermeerderen. Zijne betrekking was hem zoo zeer tot genoegen, dat, toen de Groot, Zweedsch gezant aan het Fransche hof geworden, hem tot zijnen geheimschrijver verlangde, hij dat vriendelijk van de hand wees.

Na 1640, toen zijn maecenas zijn ontslag wegens zwakheid verkregen had, verbond Junius zich aan het grafelijk huis de Vere van Oxford, tot besturing der letteroefeningen van den jongen graaf, Albericus genaamd, die voor de krijgsdienst bestemd was. Gedurende diens verblijf hier te lande vergezelde Junius zijnen kweekeling, en het blijkt dat hij van 1642 tot in 1646 zich te 's Hage ophield, nu en dan de zijnen bezoekende en van tijd tot tijd naar Engeland met den graaf terugkeerende.

Na alzoo bijna 30 jaren in Engeland gesleten te hebben, bewoog de dood van zijnen zwager Vossius hem dat land te verlaten en zich tot diens weduwe te Amsterdam te begeven, en zijn verblijf daar te vestigen.

Het was omstreeks dezen tijd dat Junius, in het belang zijner taalkundige studiën, gedurende een tweetal jaren in Friesland vertoefde. In welke jaren dit plaats had is, na al het daarover in het werk gestelde onderzoek, niet met juistheid te bepalen. Wij zullen de vele gissingen over dat verblijf in Friesland hier niet overnemen. Genoeg is het ons, dat het berigt van zijn verblijf aldaar aan geene tegenspraak onderhevig is en wij ook daarom den man hulde kunnen brengen, wien geene moeite te groot was om steeds dieper in te dringen in de geheimen der bij hem geliefkoosde taalwetenschap.

In 1655 verliet Junius met zijne zuster en neef, Isaac Vossius, Amsterdam, zich naar 's Gravenhage ter woon begevende, waar hij verder in stille afzondering zijne gewone letteroefeningen voortzette.

Op 85jarigen leeftijd werd Junius door eene zware ziekte aangetast. Hij herstelde wel weder, maar zijne krachten waren blijkbaar verminderd. Dit deed zijne vrienden Heinsius en Graevius vreezen dat de rijke schat van zijne menigvuldige geleerde geschriften, woordenboeken en verzamelingen, welligt konde verloren gaan. Zij poogden hem tot het uitgeven te bewegen, en om daartoe naar Utrecht, waar Graevius hem konde helpen, te komen wonen. Deze had in 1675 reeds voor een geschikt verblijf gezorgd, toen Junius, gedrongen door eene vurige begeerte naar zijn geliefd Oxford, onverwachts het besluit nam naar Engeland over te steken, werwaarts hij in October van genoemd jaar met al het zijne heentrok en alzoo zijne rijke verzameling handschriften voor ons vaderland verloren ging.

Ruim anderhalf jaar mogt Junius in hooge eere en achting doorbrengen, toen een gevoel van toenemende verzwakking hem eindelijk te Windsor, bij Isaac Vossus, zijn verblijf deed nemen, ten wiens huize hij eenige maanden later, den 19den November 1677, in bijna 89jarige ouderdom ongehuwd ontsliep. Hij vermaakte zijne handschriften aan de Bodleyaansche bibliotheek der academie van Oxford, waar dezelven nog bewaard worden.

Junius was, om de woorden van den hoogleeraar de Crane hier over te nemen, een man van een zachten aard, met zijnen toestand ligt te vreden, rijkdom, eer en aanzien, noch zoekende, noch versmadende, van een opgeruimd en vrolijk gelaat, vriendelijk en van aangenaam onderhoud, anders niet veel sprekend, en omtrent zijne bijzondere zaken zich zelden uitlatende; maar met niemand ooit in geschil. En dit laatste, even vereerend voor zijn edel hart als het een hoogst zeldzaam geluk onder de geleerden is, wordt hem, nevens anderen lof, uitdrukkelijk toegekend in het opschrift des marmeren gedenkteekens, door de universiteit van Oxford dankbaar voor hem opgerigt."

De afbeelding van Junius ziet op verschillende wijzen het licht. De schilders van der Werff en van Dijk hebben ons zijn gelaat en gedaante voor de nakomelingschap bewaard. Wenceslaus Hollar en P. van Gunst hebben daarnaar hunne platen gegraveerd. Het portret door van Dijk geschilderd wordt nog te Oxford bewaard, en eene plaat er naar, op kosten van den graaf van Northampton gesneden, wordt voor het *Etymologicum Anglicanum* gevonden.

Als kundig taalgeleerde en letterkundige deed Junius zich kennen door de volgende in druk uitgegevene werken:

De pictura veterum libri III*: accedit Catalogus, adhuc ineditus, architectorum, mechanicorum, sed praecipue pictorum, statuariorum, coelatorum, tornatorum, aliorumque artificum et operum quae fecerunt, secundum seriem literariam digestus incipiendo ab Aarone*, Amst. 1637. fol.; Roterd. 1694. fol. (ed. J. Graevius.)

Nadat de eerste uitgave, die Junius aan koning Karel I opdroeg, het licht zag, gaf hij er in het volgende jaar zelf eene Engelsche vertaling van, welke hij aan de gemalin van zijnen begunstiger, de gravin Alathea Talbot, opdroeg. Daarop bewerkte hij het nog eens in de Nederduitsche taal, en zond het ter uitgave naar Middelburg, aan den zoon van zijne zuster Johanna, den geestigen Jan de Brune *de Jonge*, die het, aan prins Frederik Hendrik opdragende, uitgaf onder den titel van:

De Schilder-Konst der Ouden, begrepen in drie boecken, Middelb. 1641. 4°.; herdrukt ald. 1675. 4°.

Observationes in Willerami Abbatis Francicam Paraphrasin Cantici Canticorum, Amst. 1655. 8°.

Annotationes in Harmoniam latino-francicam IV evangelistarum latine et Tatiano confectam, Amst. 1655. 4°.

Caedmonis Paraphrasis Poetica Geneseos ac praecipuarum Veteris Testamenti Historiarum, editia a Fr. Junio, Amst. 1655. 4°.

Quatuor D. N. Jesu Christi Euangeliorum Versiones perantique duae, Gothica scilicet et Anglosaxonica, quarum illam ex celeberrimo Codice Argenteo nunc primum depromsit F. Junius F. F. hanc autem ex codd. MSS. collatis emendatius recudi curavit Thomas Mareschallus, Anglus. Accessit Gothicum Glossarium, quo pleraque Argentei codicis vocabula explicantur, atque ex Linguis cognatis illustrantur, etc. Dordr. 1665. 4°.: Amst. 1684. 4°.

Etymologicum Anglicanum; ex autographo descripsit et accessionibus permultis auctum edidit Edwardus Lye A. M. Ecclesiae Parochialis de Yardley-Hastings in agro Northamptoniensi Rector. Praemittatur vita auctoris et Grammatica Anglo-Saxonica, Oxon. 1743. fol.

De handschriften door Junius nagelaten en thans nog te Oxford in de Bodleyaansche bibliotheek bewaard, komen onder No. 5189, 5220, 5222 en 5226 op de Catalogus dier boekerij voor en zijn getiteld:

Leges Frisiorum. Achteraan vindt men een gedicht, in de Friesche taal, groot 4 bladzijden, en getiteld: *Hoe dae Friesen Roem wonnen*, welk gedicht is medegedeeld met de vertaling in de *Vrije Fries*, D. I. bl. 263—276.

Liber legum et consuetudinum frisicarum, frisice. Impressus cui adduntur in margine Notae Ms. et praemittuntur unum et alterum excerptum ex ubbone Emmio et syllabus capitum per cl. Junius. 8o.

Leges Frisionum antiquae edita per Sibrand Siccamam. Franekerae 1617 *inter quas sunt leges Conventus Opstalbomicae, quas Junius contulit cum Mss. et variantes lectiones in margine apposuit.* 4°.

Dictimarium Frisico-latinum. 4°., waar achter volgt: *Carmina Frisica cum notis Junii ex chartis laceris.*

Zie *Vita Francisci F. F. auctore Johanne Georgio Graevio*, geplaatst vóór het bovengemelde *Etymologicum Anglicanum* en voor de *Libri tres de Pictura veterum*, Rott. 1694; Bayle, *Diction. hist. et antiq.* T. III. p. 515; Chauffepié, *Nouveau diction. hist. et crit.* T. III. p 56; Foppens, *Bibl. Belg.*. p. 296—298; Pars, *Naamrol.* bl. 350; Saxe, *Onom. literar.* T. V. p. 25, 26; van Abcoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I.; *Charterb. van Friesl. D. II. voorrede*, bl. 37; van Kampen, *Geschied. der lett. en wetensch. in Ned.* D. II. bl. 192, D. III. bl. 95—97; Halbertsma, *Hulde aan Gysbert Japiks*, D. II. bl 398; de Crane, *Oratio de Vossiorum Juniorumque familia*, p. 27—34, 57, 77; Dezelfde, *Voorlez. over Franciscus Junius*, Work. 1836. 4o.; *Verslagen van het Friesch. Genootschap*, 1821—1841, bl. 64—68; Escher, in *Ersch und Gruber's Encyclop.*; de Haan Hettema, in den *Nieuwe Friesche Volks-Alm.* 1854, bl. 41—47; Glasius, *Godgel. Nederl.* D. I. bl. 211, 212; van Leeuwen, *Nieuwe Cat. der prov. biblioth. van Friesl.* bl. 263; Muller, *Cat. van Portrett.* bl 135, 398; *Cat. van de Bibl. van Prof. L. G. Visscher* (1859) bl. 118.

JUNIUS (Isaacus), volgens sommigen mede een zoon van den hoogleeraar Franciscus Junius, werd in 1607 predikant te Warmont, in 1612 te Haarlem, in 1619 te Katwijk Binnen, in 1625 te Delft, waar hij den 10den September 1636 overleed. Hij schreef:

Nootwendich vertooch van de onnoselheyt ende oprechtigheyt des E. Kereken Raets van Haerlem ende de grove, tastelijke abuysen, van sekere uit de Gemeente, die den dienst van den voorz. Kercken-Raedt in twijffel trecken... Tsamenghestelt tot onderechttinge... en de wederlegginge van.... (*de*) Requeste van de dolerende kercke tot Haerlem etc. Haarl. 1617.

Op aanzoek van de Synode stelde Junius eene Refutatie der Remonstrantsche Apologie op, die na zijn dood op last en door de zorg der Synode het licht zag onder den titel van:

Antapologia sive animadversiones in XVI priora cap. Apologiae Remonstrantium opus postumum, Delph. 1640. 4o.

Zie Soermans, *Kerk. Regist, van Zuid. Holl.* bl. 37, 54, 61; van Bleyswijck, *Beschryv. van Delft*, bl. 451; Kist en Royaards, *Arch. voor kerk. geschied.* D. VII, bl. 248, 250. 252; Muller, *Cat. van Godgel. werk.* bl. 156; Tiele, *Bibl. van Pamfl.* No. 1275.

JUNIUS (Franciscus), zoon van Johan Casimir Junius voornoemd en van Maria Dison, werd te Emden den 21sten September 1624 geboren. Zijne moeder had zich na zijn vaders dood te Groningen met der woon nedergezet, waar de jonge Franciscus, eerst ten haren huize en vervolgens door Joachim Borgesius, in de wetenschappen onderwezen werd. Hij legde zich vervolgens te Groningen, onder Johan Steinberg, en te Utrecht onder de leiding van Antonius Mattheus, op de regtsgeleerdheid toe en bezocht ook de Leidsche hoogeschool. Te Groningen teruggekeerd, verkreeg hij aldaar den doctoralen graad in de regten, waarna hij zich, naar de gewoonte dier dagen, gedurende eenigen tijd in het buitenland ophield. Hij vertoefde te Parijs, te Genève en te Bazel, en zag zich, na zijne terugkomst te Groningen, tot verschillende posten geroepen. Na in 1651 aldaar tot buitengewoon hoogleeraar in de regten beroepen te zijn, werd hij in dat jaar secretaris van den senaat, in 1652 stads syndicus en in 1654 gewoon hoogleeraar, welke waardigheid hij bekleedde tot in 1666, toen hij tot raadsheer en afgevaardigde ter Staten-Generaal namens zijn gewest bevorderd werd. Zijn sterfjaar is onbekend. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was gehuwd met Debora van Heeck en verwekte bij haar een zoon, Dionysius genaamd, en eene dochter, Maria.

Zie de Crane, *Oratio de Vossiorum Juniorumque familia*, p. 26, 32, 36, 56, 57; *Vitae Prof. Gron.*, p. 224; Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 326; Muller, *Cat. van Portrett.*; *Cat. van de Bibl. der Rem. gem. te Amst.* bl. 17, 37.

JUNIUS VAN HEMERT (Willem Joannes). Zie HEMERT (Willem Joannes Junius van).

JURIEU (Pierre) behoorde tot een oud geslacht waarin vele protestantsche geestelijken voorkomen. Zijn grootvader was Simeon Jurieu, in 1614 predikant te Chatillon-sur-Loing. Zijn vader, Daniel Jurieu, was predikant te Mer en gehuwd met eene dochter van Pierre du Moulin. Hij werd den 24sten December 1637 geboren en genoot, mede tot de evangelie-dienst bestemd, zijne eerste opleiding aan de hoogescholen te Saumur en te Sedan. Hij bezocht vervolgens Nederland en Engeland, waar hij tot de predikdienst werd gewijd, ofschoon hij op nieuw in Frankrijk moest geordend worden, toen hij kort hierop tot opvolger zijns vaders werd beroepen.

Niettegenstaande eene dringende uitnoodiging der Waalsche gemeente te Rotterdam, in 1666, bleef Jurieu te Mer, totdat hem in 1674 een leerstoel te Sedan werd aangeboden. Kort hierna werd hem ook het predikambt aldaar opgedragen. Ofschoon zwak van gezondheid, zoo vervulde hij toch zijne veelvuldige werkzaamheden met ijver en volharding. En dat zijn naam als geleerde algemeen bekend werd en geëerd was, bleek in 1680 uit eene roeping als hoogleeraar naar Groningen, aan welke universiteit hem echter noch de academie noch het consistorie te Sedan wilde afstaan. Intusschen zag hij zich eerlang wel gedwongen zijne betrekking, zelfs zijn vaderland vaarwel te zeggen. De toestand toch der Fransche protestanten werd van dag tot dag gevaarlijker. Den 9den Julij 1681 werd de hoogeschool van Sedan opgeheven. Jurieu nam hierop eene roeping naar Rouaan aan, doch van verschillende kanten werd hem geraden Frankrijk te verlaten, ten einde aan de handen der Roomsche geestelijkheid te ontkomen, welke hij door een aantal polemische geschriften zeer tegen zich verbitterd had. Hij week nu naar ons vaderland, en aanstonds werd hem aan de doorluchtige school te Rotterdam, met den titel van hoogleeraar, een werkkring aangewezen, terwijl de Waalsche gemeente aldaar hem tevens tot opvolger van Rochefort benoemde. Beide betrekkingen nam hij aan, en vervulde die met ijver tot aan zijnen dood, die den 11den Januarij 1713 plaats had. Hij was gehuwd met Helène, de dochter van Cyrus du Moulin. Zijne zinspreuk was: *Spe fati melioris alor.* (Ik word met de hoop op een beter lot gevoed.) In de *Beschrijving der Nederlandsche Historiepenningen van G. van Loon* wordt, D. III. bl. 352, een gedenkpenning ter zijner eere, maar ook bl. 353 van hetzelfde deel, een ter zijner bespotting gevonden. Op beiden is 'smans afbeelding te vinden, die ook in prent is uitgegaan.

Jurieu was een geleerd en scherpzinnig man, maar tevens heftig en van een ligt ontvlambaar karakter. Als zoodanig heeft hij zich doen kennen in den strijd tegen de Roomsche kerk, waaraan hij een groot aandeel nam. Bijna ontelbaar zijn de geschriften, die hij in het licht gaf, zoodat men zonder overdrijving zeggen kan, dat hij minder tijd noodig gehad scheen te hebben voor de zamenstelling, als de Hervormden behoefden om ze te lezen. Zij waren in de eerste plaats gerigt tegen de godgeleerden der Gallikaansche kerk, en Jurieu schroomde niet zich tegen Bossuet, Arnauld, Nivole en zoo vele anderen in het strijdperk te wagen. De hartstogtelijkheid waarmede hij deelde in het lot der protestantsche kerk van Frankrijk, en de belangstelling waarmede hij den loop der gebeurtenissen volgde, deden hem in de profetiën der oude verbonden en de openbaringen van Joannes analogiën vinden, die hij met zeker welgevallen op zijnen tijd toepaste. Zoo waagde hij het als profeet de aanstaande val van de Roomsche kerk en een duizendjarig rijk te voorspellen, waardoor hij hier te lande nog in moeijelijkheden geraakte. De Noord Hollandsche Synode, vermoedende dat Jurieu van de leer der kerk afweek, vestigde de aandacht der Waalsche Synode in 1686 op zijne denkwijze. Jurieu wist zich echter van alle onregtzinnigheid te zuiveren.

Het kon wel niet anders of een man als Jurieu moest zich vele vijanden maken. Hevig was de twist waarin hij geraakte met zijn vroegeren vriend Bayle. De onverstandige ijver waarmede hij tegen dezen te velde trok, en de haat waarmede hij hem vervolgde, waren oorzaak dat Jurieu door velen later in een kwaad daglicht werd gesteld. Zoo schreef onder anderen Voltaire:

Par le fougeux Jurieu Bayle persécuté,
Sera des bons esprits à jamais respecté,
Et le nom de Jurieu, son rival fanatique,
N'est aujourd'hui connu que par l'honneur publique,

Niet minder heftig betoonde hij zich in geschriften tegen Saurin, Basnage en anderen. En van zijne weinige toegevendheid kan ook dit getuigen, dat, toen in 1700 sprake was van de invoering der psalmberijming van Valentin Conrad, dit plan zoo krachtig door hem werd tegengewerkt, dat eerst na zijn dood die invoering plaats hebben kon.

Doch wij mogen ook niet vergeten dat Jurieu inderdaad vele en gewigtige diensten aan de protestantsche kerk bewezen heeft. In hare verdediging was hij onverschrokken, ofschoon hij bijna alleen stond. En zoo krachtig viel hij zijne tegenpartij aan, dat de Fransche regering in 1687 pogingen deed om hem op te ligten. Zoo aanhoudend en met zooveel warmte wist hij de belangen der protestantsche refugiés te bepleiten bij den prins van Oranje en de Hollandsche regering, dat Willem III, toen koning van Engeland, en de Staten-Generaal, bij het sluiten van den vrede te Rijswijk, aan de Nederlandsche gevolmagtigden in last gaven, inzonderheid de regten dezer refugiés in hunne bescherming te nemen.

Zijn portret gaat op meer dan ééne wijze in prent uit; ook werd er een penning op hem geslagen.

Wij deelen thans ten slotte eene lijst mede van Jurieu's geschriften, gevolgd naar de opgave van Haag.

Examen du livre de la réunion du Christianisme (Orleans.) 1671. 12°.

Sermons sur Matthieu IV: 19. Bionne, 1671. 8°.

Sermons sur 1 *Tim.* III: 16, Bionne, 1671. 8°.

Traité de la dévotion, Rouen, 1674. 12°. *De* 22e uitgave verscheen 1726.

Lettre sur le baptême, Sedan, 1675.

Apologie pour la morale des réformés, Quévilly, 1675. 8°.

Traité de la puissance de l'église, Quévilly, 1677. 8°.

Préservatif contre le changement de religion, Rouen, 1680, 12°., 1681; la Haye, 1682; Amst. 1717.

La politique du clergé de France, Amst. 1680. 12°.; la Haye, 1682. 2 vol.

Les derniers efforts de l'innocence affligée, la Haye, 1682. 12°., Villefranche, 1682.

Examen de l'eucharistie de l'église romaine, Rott. 1682. 8°. 1683. 12°., 1713. 8°.

Abrége de l'histoire du concile de Trente, Genev. 1682. 2 vol. 8°., Amst. 1683. 12°.

Histoire du calvinisme et celle du papisme en parallèle, Rott. 1683. 2 vol. 4°. et 4 vol. 12°.

Suite du préservatif etc., Amst. 1682. 12°., la Haye. 1685.

Histoire véritable du calvinisme, Amst. 1683. 12°.

Le Janséniste convaincu de sophistiquerie, Amst. 1683. 12°.

L' esprit de M. Arnauld, Dev. (Rott.) 1684; 2 vol. 12°.

Préjugés légitimes contre le papisme, Amst. 1685. 2 part. 4°.

Justifications de la morale des réformés, la Haye. 1685. 2 vol. 8°.

Reflexions sur la cruelle persécution, que souffre l' église réformée en France, 1685. 12°.; 1686.

Reflexions sur deux écrits publiés sous le nom de Charles II, 1685; Lond. 1686. 12°.

Apologie d'un tour nouveau pour les quatres dialogues des abbés Dangeau et de Choisy, Cologne. 1685. 12°.

Lettres de quelques protestants pacifiques, 1685.

Ouverture de l'épitre aux Romains, 1685. 12°.

Eclaircissements sur les scandales pris de l'ouverture, etc. Lond. 1687. 12°.

Le vrai système de l'église et la véritable analyse de la foy, Dordr. 1688. 8°.

Traitez de l'unité de l'eglise, Rott. 1688. 8°.

Jugement sur les méthodes rigides et relachées d' expliquer la providence et la grâce, Rott. 1686. 12°.

Lettres pastorales addressées aux fidèles de France, Rott. 1686. 12°.; 1687. 4°.; 1688. 3 vol. 12°.

L' accomplissement des prophéties ou la délivrance prochaine de l'église, Rott. 1686. 2 vol. 12°.; 1686—1687. 3 vol. 12°. ook in het Hollandsch vertaald, Utr. 1688. 4°.

Apologie pour l'accomplissement des prophéties, Rotterd. 1687. 12°.

Suite de l'accomplissement des prophéties, Rott. 1687. 12°.

Suite et amplification des preuves historiques qui font voir que le papisme est l'anti christianisme, 1687.

Des droits des deux souverains en matière de religion, Rott. 1687. 12°.

Factum pour demander Justice aux puissances contre le nommé Noël Aubert, 1687.

L'anéantissement de l'homme pécheur. Sermon sur Ps. CXXX la Haye, 1687. 8°.

Traité de la nature et de la grâce, Utr. 1688. 12°.

De pace inter protestantes ineunda consultatio, Ultraj, 1688. 8°.

Présages de la décadence des empires, Middelb. 1688. 12°.

La religion des Jésuites, la Haye. 1689. 12°.

Les devoirs et les avantages du véritable chrétien, la Haye, 1689. 12°.

Apologie pour ll. ss. mm. Brittanniques contre un infâme libelle, la Haye 1689. 4°.

Les soupirs de la France esclave, 1689—1690. 4°.

Lettre aux bourguemestres de Soleure, 1690

Le tableau du socinianisme, la Haye 1691. 12°.

L'excellence de la grace sur la vie, Rott. 1691. 12°.

Apologie adressée aux pasteurs wallons, la Haye, 1691. 4°.

Examen d'un libelle contre la religion, la Haye, 1691. 12°.

Nouvelles convictions contre l'auteur de l'Avis aux réfugiés. (1692) 4°.

Factum selon les formes ou disposition d'epreuves contre l'auteur de l'Avis, 1692. 12°.

Seconde apologie pour M. Jurieu, Rott. 1692. 4°.

A pastoral lettre on the death of queen Mary, Lond. 1695. 4°.

Défense de la doctrine universelle de l'église, Rott. 1695. 12°.

Suite de la réponse de M. Jurieu, 1696.

La religion du latitudinaire, Rott. 1696. 8°.; Utrecht 1697, 12°.

Apologie de l'amour divin, Amst. 1698. 8°.

Relation de tout ce qui s'est fait dans les affaires de la religion réformée, Rott. 1698. 4°.

Traité historique contenant le jugement d'un protestant sur la théologie mystique, 1699. 12°. 1700. 8°.

La pratique de la dévotion, Rott. 1700. 2 vol. 8°. Amst. 1701.

Histoire critique des dogmes et des cultes bons et mauvais depuis Adam jusqu'a J. C. Amst. 1704. 4°., 1705.

Le philosophe de Rotterdam accusé, Amst. 1706. 12°.

Sermons, Gen. 1720. 8°.

Moyens honnêtes et surs pour la conversion de tous les hérétiques, Cologn. 12°.

Behalve dat Jurieu nog vele andere politieke pamfletten en anonieme brochures in het licht zond, maakt Haag, op gezag van anderen, nog gewag van *Pensées sur la mort*, *Pensées chrétiennes*, *Sermon sur Rom. VIII.* 18, waarvan de tweede uitgave in 1686 te 's Hage het licht zag onder den titel van: *La balance du sanctuaire.* Van enkele andere geschriften kende Haag de titels der Engelsche vertalingen. Vele van Jurieu's geschriften werden toch in het Engelsch overgebragt, enkele in het Hoogduitsch en Hollandsch.

Zie Chaufepié, *Nouv. dict. hist. et critiq.* T. III. p. 57—82; Saxe, *Onom. Liter.* T. V. p. 196, 616; Haag, *la France protest* T. VI. p. 104—113; Ypey, *Geschied. der Chr. Kerk in de* 18*de eeuw*, D. VII. bl. 54—56; Ypey en Dermout, *Gesch. der Nederl. Herv. Kerk.* D. III. Aant. bl. 160—162, 192, 193; H. J. Koenen, *Geschied. van de vestiging en den invloed der Fransche vlugtel. in Nederl.* bl. 91, 101, 139, 214, 342, 395, 403, 822; Ch. Weiss, *Hist. des réfugiés protestants*, T. II. p. 42 suiv. 42—85; Koenen, *Geschied. der Joden in Nederl.* bl. 265; Glasius, *Godgel. Nederl.* D. II. bl. 213—216; van Harderwijk, *Naamlijst der Pred. te Rotterd.* bl. 125—127; Peyrat, *Hist. des pasteurs du désert*, p. 166, 167; Muller, *Cat. van Portrett.*

JURJENS (Yede) schreef of dichtte:

Den Trotsen Edelman, of verstoorden Minnaar, treurspel, 1740. 8°. achteraan is gedrukt: *Klugt van 't Verken.*

Zie *Naamrol der Toonselsp. van J. van der Marck* bl. 71; Witsen Geysbeek, *woordenb. van Ned. Dicht.*

JURRIAAN. zie JORIAAN.

JUSTINUS VAN NASSAU. Zie NASSAU (Justinus van).

JUTFAES (Floris van) behoorde tot het Utrechtsche geslacht van dien naam, dat waarschijnlijk van graaf Floris IV afstamde, ofschoon reeds een Dirk van Jutfaes onder de regering van graaf Floris III voorkomt. Hij behoorde tot

de verbondene edelen in 1565, en ook tot hen die in 1567 voor commissarissen van den hove zijn gedagvaard en gecompareerd tot aflegging van den verlangden eed van trouw aan den koning. Hij bekende toen ook zijn deelgenootschap aan het verbond; doch verklaarde tevens den koning van Spanje als een goed onderdaan te willen dienen. In hoeverre hij deze belofte gehouden heeft is ons evenmin bekend, als dat wij zouden durven verzekeren dat hij dezelfde is als die Floris van Jutfaes, die als luitenant van de kompagnie van kapitein Weldenburch, waarschijnlijk omstreeks 1621 verklaarde den lande zes en twintig jaren gediend te hebben en nu bij eene kompagnie geplaatst wenschte te worden.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. II. bl. 247; d' Yvoy van Mijdrecht, *Verb. en Smeekschr. der Ned. Edel.* bl. 16, 17, 74; *Kron. van het Hist. Gen. te Utr.* D. IX. bl. 166; *de Navorscher*, D. I. bl. 160, 237, D. II. bl. 159.

JUWEEL (Nicolaas) was een Rotterdamsche miniatuurschilder in het laatst der zeventiende eeuw. Hij vervaardigde ook schilderijen en stadsgezigten.

Zie Immerzeel, *Lev. Werk. der Kunstsch.*

JUWINGA. Zie de personen van dien naam op JONGEMA.

JUWKEMA (Epo van). Zie JUCKEMA (Epo van).

JUWSMA (Wopke Baukes) was een Friesch edelman, die tot de partij der Vetkoopers behoorde en wiens stins te Rinsumageest zeer nabij stond van dien van zijnen doodvijand Worp Tjaarda, die een der voornaamste hoofden der Schieringsche partij was. Op last van den laatsten verschool zich Lieuwe Jellinga met eenig volk in de schuur der pastorie, welke mede in de nabijheid was, en overviel Juwsma, toen deze op den 6den Augustus 1466 zich zonder geleide op weg had begeven. Te vergeefs waren de pogingen van Juwsma om het gevaar te ontkomen. In de gracht van Tjaarda's slot gesprongen, klemde hij zich aan den pilaar van de valbrug, digt aan het huis, vast, en verbeidde aldus weerloos den dood. Jellinga, die hem op de hielen gevolgd was, gaf aan zijn volk last om hem om te brengen, en naauwelijks was dit bevel aan zijnen mond ontglipt, of dadelijk werd het ten uitvoer gebragt. De booswichten schoten hunne pijlen op hun ongelukkig slagtoffer af en maakten hem verder af met hunne spiesen.

Juwsma liet een zoon en een dochter na; Fokke en Wyts geheeten. De eerste werd in het jaar na zijns vaders dood mede door de krijgsknechten van Worp Tjaarda vermoord, en de laatste huwde met Juw Harinxma thoe Sneek.

Zie Winsemius, *Chronyk van Friesl.* fol. 277; *Friesche Volks-Alman.* 1842 bl. 24—35; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. st. 3. bl. 222, 223.

JUWSMA (Juw), waarschijnlijk behoorende tot het geslacht van den voorgaande, leefde op het laatst der vijftiende en in het begin der zestiende eeuw. Tijdens het bestuur van den hertog van Saksen over Friesland werd hij gebannen, en was hij in 1501 met anderen overeengekomen om eenig krijgsvolk te werven en een inval in Friesland te beproeven. Deze onderneming had evenwel geene gevolgen. Later, in 1512, werd hij in de kerk te Ferwerd opgeligt en naar het blokhuis te Leeuwarden gevoerd, als beschuldigd van deelgenootschap aan eene zamenzwering ten voordeele van den graaf van Oost-Friesland. Zwaar gepijnigd, bekende hij alles, doch trok naderhand zijne bekentenis weder in. Niettegenstaande dat, werd hij nogtans op last van hertog George op den 16den November van genoemd jaar onthoofd. Hij werd met zijn lotgenoot Gerbrand Mockama in de Galileërkerk te Leeuwarden begraven.

Zie Schotanus, *Friesche Hist.* bl. 536; Gabbema, *Verh. van Leeuw.* bl. 280; *Tegenw. Staat van Friesl.* D. II. st. I. bl. 159; (van Heussen en van Rijn) *Oudhed. van Friesl.* D. II. bl. 521—527; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. 3 bl. 512, 543.

JUYNBOL (Nicolaas of Klaas Klaaszoon), ook Juinbol, behoorde tot een geslacht dat verscheidene bekwame zeelieden heeft opgeleverd, doch waaromtrent de berigten schraal en verward zijn. De hier genoemde was kapitein in 's lands zeedienst, en behoorde in 1628 tot de vloot van Piet Heyn, waarmede deze de Spaansche zilvervloot bemagtigde. Volgens eene overlevering, bij een der afstammelingen van Juynbol, zou hij het bij die gelegenheid zoo verre gebragt hebben, dat het Spaansche admiraalschip op het punt was om zich aan hem over te geven, toen Piet Heyn hem den last gaf om voor zijn schip plaats te maken, die daarop zelf dat schip innam. De vijandelijke admiraal echter wilde zich eerst niet aan Piet Heyn overgeven, maar wel aan hem, die hem het eerst bestreden had. Doch eindelijk voor de overmagt bukkende, vereerde de Spaansche vlootvoogd aan Nicolaas Juynbol, als een blijk van achting, den zilveren beker, waaruit hij dagelijks dronk, welke beker nog in de familie bewaard wordt, en die langen tijd op den verjaardag der overwinning van hand tot hand rond ging, ter gedachtenis aan Juynbol's kloekmoedigheid.

In 1634 gaf hij andermaal eene proeve van zijne dapperheid, door het aantasten en bemagtigen van een Spaansch schip op de Vlaamsche kust. Twaalf jaren later, in 1646, onder Nederlandsche vlag een aanzienlijk getal Fransche koopvaarders geleidende, werd hij, den 2den Februarij, op de hoogte van de Maas door zeven Duinkerksche kapers overvallen. Zeer hevig en bloedig was het gevecht. Zijn schip werd door meer dan vijfhonderd kogels doorboord. Hij zelf werd in den strijd gekwetst, doch hij achtte zijne wonde niet. Met verlies van slechts vier koopvaarders ontkwam hij het. In het vaderland teruggekeerd, werd hem een gouden gedenkpenning vereerd, vertoonende aan de eene zijde het gevecht en aan den anderen kant het wapen van de admiraliteit van de Maas. Na dien tijd ging hij niet meer naar zee, en hield hij zijn verblijf te Rotterdam, waar hij den 5den Januarij 1647 overleed, volgens den een aan zijne bekomene wonden, volgens den ander aan een verraderlijk schot, hem op zekeren avond te Rotterdam, over zijne deur liggende, zoo het schijnt door een vreemdeling toegebragt. Zijne afbeelding ziet het licht. Er komt nog een andere kapitein Juynbol in de geschiedenis voor, die door de Jonge hier Marinus en elders Dirck genoemd wordt. Hij behoorde tot de vloot van Tromp, en nam deel aan den zeeslag tegen Blake in 1652. Kort voor het einde van den strijd geraakte zijn schip bij toeval in brand en vloog in de lucht, of ging met deszelfs bevelhebber en een gedeelte der bemanning te gronde. Hierover zijn de berigten niet eensluidend.

Zie Brandt, *Het leven van de Ruiter*, bl. 36; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XI. bl. 191, 430, D. XII. bl. 223; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. I. bl. 493, 499, D. II. St. I. bl. 73; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 145; *Kronijk van het Hist. Genootschap.* D. V. bl. 255, D. IX. bl. 344.

EINDE VAN HET NEGENDE DEEL.

AANWIJZING DER PERSONEN
IN DIT DEEL VERMELD.

N. G. van Kampen.

BIOGRAPHISCH WOORDENBOEK

DER

NEDERLANDEN.

K. (1)

KAAKEBEEN (Daniël Matthijs), zoon van Christiaan Kaakebeen en Helena Paulina Ellinchuyzen, werd te Haarlem den 11 den Maart 1788 geboren. Op de Latijnsche school aldaar voor de hoogere studiën voorbereid, vertrok hij in 1804 naar Utrecht, om zich in de godgeleerdheid te oefenen. Zijn ijver, aangevuurd door de hoogleeraren G. van Oordt en H. Royaards, was zoo groot, dat hij reeds op één en twintig jarigen leeftijd tot de predikdienst werd toegelaten. Naauwelijks tot proponent bevorderd, werd hij in 1809 beroepen te Zeist. Na in 1815 voor een beroep naar Rijswijk bedankt te hebben, vertrok hij nog in dat jaar naar 's Hertogenbosch. In 1816 bedankte hij voor een beroep naar Haarlem, doch nam in 1818 een beroep naar Middelburg aan. Van daar in 1820 naar Amsterdam beroepen, werd hij er den 13den September bevestigd. Ruim dertien jaren was hij daar velen ten rijken zegen door zijn voortreffelijk onderwijs, tot hem, op den 24sten Februarij 1834, op den predikstoel eene hevige bloedspuwing overviel, aan welks gevolgen hij den 30sten November 1835, op zijne buitenplaats *Amerika* boven Weesp, overleed. Hij was gehuwd met J. M. F. de Haas, die hem in 1832 door den dood ontviel. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.

Als verstandig, evangelisch, ernstig, gemoedelijk, duidelijk en eenvoudig welsprekend prediker deed Kaakebeen zich door zijne werken kennen, die getiteld zijn:

Christelyk dagboek, Amst. 1828. 8o.

Leerrede over Joh. XVI: 31. Amst. 1834. 8o.

Lessen der wijsheid, getrokken en zamengevoegd uit de Spreuken van Salomo, Amst. 1835. kl. 8o

Feestboekje, of bijdrage tot de godsdienstige viering van den goeden Vrijdag, stillen Zaturdag en Paasch-Zondag; in drie feestredenen, Amst. 1835. 8°.

Nagelaten leerredenen over grootere en kleinere afdeelingen uit het boek van Job, Amst 1835, 1836. 8°. 2 deelen.

Godsdienstige mengelingen; uitgegeven door en voor rekening van het Nederl. Godsd. traktaatgenootschap, Amst. 1837. 8°.

Voorts leverde Kaakebeen menige belangrijke bijdrage tot *het Christelijk maandschrift voor den beschaafden stand* en verscheidene stukjes aan het Nederlandsch traktaatgenootschap, terwijl hij ook de *Bybelsche Almanak* bewerkte, waarin van zijne hand veel voorkomt, onder anderen de *brief aan Erastus* in dien van 1836, hetwelk, met zijne overige schriften, ons het bewijs oplevert van zijnen Christelijken zin en ernstige zucht om waar hij slechts kon het rijk van Christus op te bouwen en uit te breiden.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1835. D. II. bl. 401, 402; Glasius, *Godgel. Nederl.* Brinkman, *Naaml. van boek.*; Muller, *Cat. van portrett.*

KAAN (....) is deszelfde als F. Caenen vroeger vermeld.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KAARS (Pieter) was een oud en ervaren krijgsman, die van zijne vroegste jeugd af in Italië, Frankrijk en Duitschland onder keizer Karel V gediend had. Later werd hij te Amsterdam kapitein der nachtwagt, en genoot hij als zoodanig aller achting. Bij de onlusten te Amsterdam in 1566 en 1567, ter oorzake van de invoering der hervorming ontstaan, kreeg hij van de regering bevel om het volk, dat het Minderbroeders klooster bedreigde, tot bedaren te brengen. De belijders der nieuwe leer scheen hij wel genegen, ten gevolge waarvan hij in 1568 door de Spaanschgezinde regering van ketterij beschuldigd en gevangen gehouden werd. Op zeventigjarigen leeftijd werd hij tweemaal gepijnigd en den 14den Julij van genoemd jaar voor nog 50 jaren op eene der Spaansche galeijen verwezen. Later is voor waarheid gemeld, dat men bestellingen had gemaakt om hem in de Spaansche zee over boord te werpen. Hoe dit zij, zeker is het dat hij Spanje, waarheen de galei moest, nimmer gezien heeft.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 486; Wagenaar, *Beschrijving van Amst.* D. III. bl. 189, 227, 282.

KAARSEMAKER (Lieven Jansson). Zie KEERSEMAKER (Lieven Jansson).

KAARSGIETER (F. de) was in het laatst der zeventiende eeuw lid van het kunstgenootschap: *Constantia et labore.* Zijne verzen, welke hier en daar voorkomen, zijn minder dan middelmatig. Hij vertaalde ook uit het Fransch le Brun's *Afbeelding der Hartstogten*, Amst. 1703. 8°.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk.*, D. I. bl. 71.

KAAS (Thomas), van Rotterdam en lid van het Dicht- en Letterlievend genootschap: *Studium Scientarum Genitrix* aldaar, werd, in 1798, door dat genootschap met goud bekroond voor zijn dichtstuk op de prijsvraag: *De Maatschappij tot redding van drenkelingen* ingezonden.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1798. D. XI. bl. 74.

KAAUW BOERHAAVE (Abraham) was een neef en leerling van den grooten Hermannus Boerhaave, en werd den 5den Januarij 1715 te 's Gravenhage geboren; in 1740 werd hij als eerste geneesheer van den Russischen keizer naar Petersburg geroepen. Hij was lid van de keizerlijke academie van wetenschappen aldaar en overleed er den 14den Julij 1758. Behalve verscheidene verhandelingen, in de werken van genoemde academie voorkomende, maakte hij zich beroemd door de volgende werken:

Perspiratio Hippocrati dicta anatomice illustrata, Lugd. Bat. 1738. 8°.

Impetum faciens dictum Hippocrati per corpus consentiens cet. Lugd. Bat. 1745. 8°.

Zie Ferwerda, *Cat. Univ.* D. I. St. VIII. bl. 265; *Woordenb. der zamenl.*; van der Boon, *Geschied. van de ontleedk. van den mensch*, bl. 83; Cohen, *Oude en middel-geschied. van de geneesk.* bl. 105.

KAAY (Gerrit van der) schreef een:

Brief aan den Heer Pieter Jansz. Al, waar in zijn uytgegeven kort Begrip getrokken uyt het Boek van den Eerw. Heer J. E. Jungius, de verborgentheid der laatste tijden, die aanstaande zijn, overwogen, de rekeningen daar in opgemaakt, aan de Heylige Schrift getoetst, en voorts klaar en schriftmatig getoond en beweezen werd dat de beide gemelde Heeren, Jungius en Al, zig in hunne rekeningen vergissen, Amst. 1752. 4°.

Als gelegenheidsdichter deed hij zich kennen door drie gedichten, voorkomende in de *Dichtkundige Lauwerbladen.*

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*, D. I. St. V. bl. 23; Heringa, in *Alg. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 179.

KABEL (Adriaan van der), wiens naam eigenlijk van der Cabel moet geschreven worden, zoo als hij dien zelf op zijne etsen heeft geplaatst, werd te Rijswijk nabij 's Gravenhage, in 1631, geboren en genoot het onderwijs in de kunst van Jan van Gooijen. Hij was een verdienstelijk schilder van landschappen en kustgezigten, waarin de stijl van Italiaansche meesters duidelijk te ontdekken is, en die daarom het bewijs leveren dat van der Kabel Italië bezocht heeft. Volgens Immerzeel was hij een goed teekenaar van beelden en dieren en bezat hij een levendig en geestig penseel. Zijn koloriet helt echter te veel naar het bruine over, hetwelk men aan de slechte verwen, die hij gebruikte, meent te moeten toeschrijven. Hij heeft ook een groot aantal landschappen

(1) Om gedurige verwijzing te vermijden, verzoeken wij den gebruiker van dit woordenboek de personen, wier namen op deze letter niet voorkomen, te zoeken op letter C.

en voorstellingen uit de gewijde geschiedenis geëtst, en is te Lyon in 1695 overleden. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Kabel; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Cabel en Kabel.

KAEMPFER (ENGELBERT). Zie KÄMPFER (ENGELBERT).

KAERIUS (PETRUS). Zie KEERE (PIETER VAN DEN).

KAERS (PIETER). Zie KAARS (PIETER).

KAETJES (PIETER), commandeur bij de admiraliteit van Amsterdam, in 1710 bevelvoerende op het schip *de Kraai* van 34 stukken, was, met de Moscovievaarders uit Archangel terugkeerende, nevens zeven koopvaarders door storm van de vloot afgedwaald. Op den 2den December van genoemd jaar werd hij, op de kust van Noorwegen, door twee Fransche kapers, ieder van 28 stukken, aangevallen en zijn schip zoodanig van alle kanten beschoten, dat het ten eenenmale reddeloos werd en hij niet in staat was om het nemen van vier der koopvaarders te verhinderen.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeew.* D. IV. St. II. bl. 531 532.

KAISER (JOHAN WILHELM), geboren in het Nassausche, was Hoogduitsch taalmeester te Amsterdam in het begin der negentiende eeuw. Hij maakte zich als een bekwaam onderwijzer bekend door de volgende werkjes:

Verzameling van aardige opstellen om in het Hoogduitsch te vertalen, Amst. 1804. 8°.

Hoog- en Nederduitsche zamenspraken en leesoefeningen, Amst. 1808. gr. 12°.

Beknopt Hoog- en Nederduitsch Woordenboekje, Amst. 1808. gr. 12°.

Handleiding om in korten tijd de Hoogduitsche taal te leeren verstaan, zuiver te spreken en regelmatig te schryven, Amst. 1811. 8°.

Hij overleed in 1816 of 1817 te Nassau-Dietz, op eene reis tot herstel zijner gezondheid ondernomen. Hij was gehuwd met mejufvrouw Anna Liernur, en bij haar, vader van den Leidschen hoogleeraar in de sterrekunde Frederik Kaiser, en van den mede nog levenden verdienstelijken graveur Johan Wilhelm Kaiser.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*, uit bijzondere berigten aangevuld.

KALBERGEN (DIRK) schreef een treurspel getiteld:

Muliassus de Turk, Amst. 1652. 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van Voorst*, (1860) T. III. bl. 72.

KALDEN (PETRUS) was predikant te Thamen aan den Uithoorn en werd in 1720 beroepen naar Oost-Indie. Hij verkondigde van 1723 tot 1726 het Evangelie op Punto Gale en schreef tijdens hij nog te Thamen stond:

Afgeperste verwering en noodige verantwoording tegen twee faamroovende laster-schriften, Amst. 1713. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, bl. 20. *a.* bl. 631 *b.* bl. 498; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I.; Buddingh, *Naaml. der Pred. in Neerl. Oost-Indië*, bl. 26.

KALDENBACH (ARNOLDUS) werd te Franeker omstreeks het midden der zeventiende eeuw geboren, en was waarschijnlijk een zoon van Mr. Gerhard Kaldenbach, secretaris van Franeker en aldaar den 13den Maart 1679 overleden, en van Ida Verhel, dochter van den hoogleeraar Arent Verhel. Hij kwam in 1667 als student in de wijsbegeerte aan de hoogeschool in zijne geboorteplaats, en werd den 29sten September 1670, na verdediging zijner *disputatio de universa Philosophia* tot doctor in de wijsbegeerte en meester der vrije kunsten bevorderd.

Het duurde waarschijnlijk niet lang dat hij tot lector in de wijsbegeerte te Franeker werd aangesteld, hoedanig hij in 1675 voorkomt. In 1678 stond hij op het drietal voor het professoraat in die wetenschap, waaruit toen Johannes Schotanus gekozen is. Meerdere bijzonderheden zijn er van hem niet bekend. Een andere zoon van Gerhard Kaldenbach, Jan geheeten, was meester in de regten en werd in 1658 verkozen tot bibliothecaris der Franeker academie. Een zoon van dezen en van Helena Catharina van Essen, mede Jan genaamd, bekleedde die betrekking in 1679.

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 542, 543, 892, 893; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KALDENBACH (J. A.) behoorde waarschijnlijk tot het geslacht van den voorgaande, ofschoon zijn naam ook Kaldenbagh gespeld wordt. Hij beoefende met goed gevolg het portretschilderen, zoowel met olieverw als in teekening. Hij teekende ook landschappen, waarvan er, even als van zijne portretten, gegraveerd zijn.

Zie Immerzeel *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KALDENBACH (ADAM LEONARD) werd in of omstreeks 1767 geboren, was eerst conrector te Hoorn en daarna rector te Breda. Als zoodanig overleed hij in laatstgemelde plaats, den 25sten November 1830, nadat hij gedurende veertig jaren zijne krachten gewijd had aan de opleiding van jongelieden voor de hoogescholen. Hij beoefende, ofschoon zelden boven het middelmatige, de latijnsche en nederduitsche dichtkunst, blijkens het volgende door hem uitgegeven:

Het hoogste goed, Amst. 1791. 8°.

De vruchten mijner eenzaamheid, Hoorn, 1798. 8°.

Godsdienstige gezangen, romance, Amst. 1800. 8°.

De peinzende Christen van P. Broes, in eene verzameling van Godsdienstige Bespiegelingen, gevolgd, Amst. 1801. 8°. 2 deelen met platen.

Carmina, Amst. 1806. 8°.

Oratio de linguae Latinae cognitione, omni disciplinarum generi necessaria, Bredae, 1815. 8°.

Lierzang den vorst en het vaderland toegewijd, Breda, 1814. 8°.

Ook in de *kleine dichterlijke Handschriften* van P. J. Uylenbroek (D. III. bl. 246—281) en in diens *Dichtvruchten van kunst door vriendschap volmaakter* vindt men eenige stukken van hem.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1830. D. II. bl. 353; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Hermans, *Bijdrag. over Noord-Brab.* D. I. bl. 238, 330, 331; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van Voorst* (1860) T. III. p. 156.

KALDENBROEK (ADOLF VAN GOOR, heer van). Zie GOOR (ADOLF VAN).

KALENBERG (J. G.), apotheker in het aalmoeseniers weeshuis te Amsterdam in de tweede helft der vorige eeuw, leverde in de *Hedendaagsche Vaderlandsche Letteroefeningen*, tusschen de jaren 1776 en 1778, de volgende stukken:

Het verschil tusschen de Oost-Indische en Moscovische rhabarber onderzogt, (D. V. St. 2. bl. 223.)

De onechte eiken-maren, in de geneeskunde gebruikelijk (D. VI. St. 2. bl. 53.)

Aanmerkingen nopens de niet genoeg bekende Chineesche rhabarber-plant, en het Tartaarsche gewas (D. VI. St. 2. bl. 93.)

Kruidmengkundig onderzoek, betreffende de bittere amandelboomen en derzelver vrugten, (D. VI. St. 2. bl. 146.)

Het verschil tusschen de basten van Peru, kina genaamd, (D. VI. St. 2. bl. 357.)

Aanmerkingen over de schadelijkheid van het koper voor de gezondheid, (D. VII. St. 2. bl. 401.)

Berigt wegens de Chineesche rhabarber-plant, (D. VII. St. 2. bl. 491.)

Door deze geschriften verwierf hij zich het lidmaatschap van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap.

Zie Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurgica*, etc. p. 167.

KALF (WILLEM MAARTENSZOON), baljuw van Waterland en Zeesang, behoorde tot de leden der in 1575 door Sonoy ingestelde regtbank, met regt de bloedraad genoemd. Hij was later onderschout en sedert 1578 schout van Amsterdam.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VII. bl. 55, 209.

KALF (WILLEM) werd omstreeks 1630 te Amsterdam geboren en was een leerling van Hendrik Pot. Als schilder van stillevens bereikte hij zulk een hoogen trap, dat hij tot heden toe daarin onze grootste kunstenaar mag genoemd worden. Hij overleed den 30sten Junij 1693. Het Rijks-Museum te Amsterdam en het Museum Boymans te Rotterdam bezitten ieder eene schilderij van hem. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; *Cat. van Schild. in het Museum Boymans te Rott.* bl. 21; Dubourcq, *Beschr. der Schild. op 's Rijks Museum te Amst.* bl. 77; *Biograph. univers.* T. X. p. 255.

KALF (Kornelia) was misschien eene dochter van den voorgaande. Zij wordt door Huygens en Antonides wegens hare gedichten geroemd, die echter niet schijnen uitgegeven te zijn.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *de Navorscher*, D. IX. bl. 2.

KALF (Gaspar van). Zie WITTEL (Caspar van).

KALKER (Hendrik van) was een Doopsgezind leeraar, die eene *Voorrede* bij de *Belijdenisse des Geloofs van Jan van Koomen* schreef (Gron. 1744. 8°.)

Zie Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. in Gron.* enz. D. I. bl. 209.

KALKER (Izak van) was langen tijd Doopsgezind predikant te Sappemeer en later te Oostzaandam. Hij vervaardigde:
Belijdenis en Lofgezangen, Zaand. 1737—1739. 8°. 2 deelen.

Zie *Zaanl. Jaarb.* 1835, bl. 39; Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Gron.* enz. D. I. bl. 208.

KALKOEN (Johannes), geboren te Amsterdam den 11den Januarij 1709, werd eerst predikant te Garderen in 1733, te Voorthuisen in 1735, te Franeker in 1740 en te Amsterdam in 1752, waar hij den 14den Maart 1778 overleed. Hij was in 1734 gehuwd met Jacoba van Beek, bij wie hij twee zonen en twee dochters verwekte. Een zoon van hem, Willem Jabes Kalkoen genaamd, was later predikant te Amsterdam. De zoon van dezen was de bekende hoogleeraar der sterrekunde te Utrecht, Jan Frederik van Beeck Calcoen; waarom deze zijn naam met een C schreef, is ons niet gebleken. Hij hertrouwde in 1751 met Anna Verschuyl. Van hem ziet het licht:
Treur- en Troost-gezangen gemaakt en herinnerd bij het afsterven en begraven worden van Juffw, Jacoba van Beek, huisvrouw van Ds. Johannes Kalkoen, Fran. 1745. 4°.

Zie Greydanus, *Naaml. der pred. in de Class. van Franek.* bl. 37, 38; Croese, *Kerk. Reg. der pred. van Amst.* bl. 297, 367.

KALL (Jacques van) wordt genoemd »de beroemde stadsbouwmeester. Hij was waarschijnlijk vermaagschapt aan de kunstenaars van Call vroeger genoemd. Met Ludolf van Bakhuijzen vervaardigde hij in 1702, op last van Nicolaas Witsen, voor czaar Peter *de Groote*, tijdens zijn verblijf in Holland: *Een Panorama der stad Amsterdam*, in drie bladen.

Deze teekeningen, in 1847 uit de beroemde verzameling van den baron Verstolk van Soelen verkocht, bragten de aanzienlijke som van *f* 2206 op.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KALM (Heinrich Conrad van) geboren in 1712, trad reeds vroeg in Nederlandsche dienst en komt in 1742 voor als kapitein van eene compagnie in het regiment infanterie van Waldeck. Daarbij werd hij den 18den November 1749 kolonel en den 24sten Augustus 1772 generaal-majoor. Sedert 1748 was hij lid van den hoogen krijgsraad. Hij overleed te 'sGravenhage den 29sten September 1778 en werd den 7den October met militaire eerbewijzen in de nieuwe Luthersche kerk aldaar begraven, bij welke gelegenheid het kanon op de groote markt gelost werd.

Zie Timareten, *Verz. van Gedenkst.* D. II. bl. 353; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KALMAN (J.) schreef:
Jacobs Worstelingen, Amst. 1657. 12°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. III.

KALRAAT (Abraham van), te Dordrecht den 7den October 1643 geboren, was een beelden- en fruitschilder, die de teekenkunst geleerd had bij Aemilius en Samuel Hup of Huppe, die beroemde beeldhouwers in steen waren. Toen zijn vader, die een beeldhouwer in hout was, op jaren kwam, was Abraham hem in de uitoefening van zijn vak behulpzaam. Hij overleed in 1699.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KALRAAT (Barend van), broeder van den voorgaande, werd te Dordrecht den 28sten Augustus 1650 geboren. Hij leerde het teekenen van zijn broeder en het schilderen van Albert Cuyp. Ofschoon in den beginne zich even als deze op het schilderen van Hollandsche streken toeleggende, volgde hij later den stijl van Herman Saftleven in het schilderen van Rijngezigten. Hij schilderde ook portretten en landschappen en overleed waarschijnlijk in 1721.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KALS (Johannes Gulielmus) werd, na zijne bevordering tot proponent, beroepen tot predikant te Cottica en Perica in West Indië, ten jare 1731, en wijdde aldaar den 17den Maart 1732 de nieuw gebouwde kerk in. Na zijne terugkomst in het vaderland werd hij, in 1737, beroepen en bevestigd tot predikant te Stevensweerd, doch in 1741 in zijne dienst geschorst. Hij schreef:
De verkragte en herstelde waarheid bevestigt, Leid. 1747. 8°.
Korte schets van de onderwijsinge der gronde in de Hebreeuwsche Letterkunst, waardoor de weg gebaand werd, om derzelver regelmatigheid te herstellen en te verwerken, getrokken uyt het werk van de Hooggeleerde Heer Alb. Schultens, Prof. met ontledings tafelen van 't gantsche werk en van ijder afdeeling in 't bijzonder enz. Leid. 1750. 8°.
Neêrlands hooft en wortel zonde, het verzuim van de bekeering der Heidenen, aangewezen en ten toon gesteld, door drie voornaamste kerk-voogden in Engeland, enz. Leeuw. 1755. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1731. *a.* bl. 503, 722, 1732. *a.* bl. 751, 1737. *a.* bl. 726, 688, 1742. *a.* bl. 83; van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. IV. VI; de Jong, *Naaml. der Pred. in de Class. van Geld.* bl. 340.

KALSLAGEN (Margaretha van). Zie COPIER (Margaretha).

KALSLAGEN (Jakob Copier, heer van). Zie COPIER (Jakob).

KAM (J.), in of omstreeks 1768 geboren, was een man die zich in getrouwe pligtsbetrachting en rusteloozen ijver in zijne betrekking loffelijk onderscheidde. Reeds in gevorderden leeftijd in Indië gekomen, werd hij in 1815 als waarnemend predikant dadelijk op Amboina geplaatst, en legde zich onverwijld en met de grootste inspanning op de kennis van het hoog Maleisch toe, waardoor hij spoedig in staat was de talrijke inlandsche gemeente in die taal te kunnen bedienen. Van dat oogenblik af leefde hij geheel voor zijne betrekking, en door onvermoeiden arbeid heeft hij dingen kunnen daarstellen, die men anders voor de krachten van een mensch, vooral in dit klimaat, te zwaar zoude achten. Niet alleen voorzag hij, meestal zonder bijstand, in de godsdienstige behoefte der Nederduitsche gemeente ter hoofdplaats Amboina, maar bediende ook de talrijke inlandsche gemeenten van dat en de omliggende eilanden, waarvan men de christelijke bevolking op meer dan 30,000 zielen kan bepalen. Hij was daarenboven gewoon 's jaarlijks een verren togt te ondernemen en de eilanden Ternate, Banda, Sangier, Aroe, Menado, en al de nabij Ambon gelegen eilanden te bezoeken, de staat der kerken en scholen na te gaan, en, zoo veel zijn tijd en middelen toelieten, aan de vestiging en uitbreiding van de christelijke godsdienst onder die nog onbeschaafde volken te arbeiden. Hij was door zijn edel streven dan ook bij alle weldenkenden hartelijk bemind, ja werd bijna afgodisch geëerd. Een groot aantal jaren mogt hij alzoo velen ten zegen werkzaam zijn, tot aan zijnen dood; want toen hij op zijnen laatsten togt naar Aroe en de zuidwester eilanden, ten gevolge van doorgestane vermoeijenissen en ontberingen, bedenkelijk ziek werd, had hij nog maar even den tijd naar Amboina terug te keeren, waar hij den 18den Julij 1833 in den schoot van zijn huisgezin overleed.

Zie *Woordenb. der Zamenlev.* door ons voornamelijk gevolgd; Teenstra, *Beschrijv. van de Ned. Overz. bezitt.* bl. 558, 660, 574, 594, Buddingh, *Naaml. der Pred. in Neêrl. Oost-Indië*, bl. 21; *Mededeel. van het Ned. Zendeling-Genootsch.* D. IV. (1860) bl. 25.

KAM (Samuel), geboren te 's Hertogenbosch den 20sten Januarij 1768, uit ouders tot den burgerstand behoorende, be-

zocht aldaar de Latijnsche scholen, werd in 1788 student in de godgeleerdheid te Utrecht, en in 1794 proponent. Hij trad in dienst te Woudenberg in Maart 1795, ging van daar naar Berkel in 1798, waar hij den 27sten April 1828 overleed. Hij is gehuwd geweest met Geertruida Vroom van Amsterdam, die hij naliet met vier zonen en twee dochters.

Kam, ofschoon niet tot de eigenlijk gezegde godgeleerden behoorende, maakte zich in meer dan een opzigt jegens de Hervormde godsdienst verdienstelijk. Hij werd in 1801 en en 1804 bij het Haagsche genootschap ter verdediging van den christelijken godsdienst tegen deszelfs hedendaagsche bebestrijders met zilver bekroond, voor de beantwoording van twee prijsvragen door hetzelve uitgeschreven en in hare werken van genoemde jaren opgenomen. Zij zijn getiteld:

Verhandeling over de beste inrigting van den huisselijken godsdienst.

Verhandeling over den invloed des geloofs op de waarneming van ons beroep.

Sedert 1808 vormde hij onderscheidene jongelingen tot het academisch onderwijs, en in 1817 en eenige volgende jaren had hij het zendeling-instituut ten zijnen huize; ook was hem in de laatste jaren de correctie van den Maleischen bijbel opgedragen, waaraan hij veel tijd heeft besteed; jaren lang was hij lid van het classikaal bestuur en der commissie voor Indische zaken.

Zie *Boekz. der gel. wereld*; 1828. *a*. bl. 616—619; de Jong, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 630, 631.

KAM (Adriaan van der) was na den vrede van 1748 commandeur bij de admiraliteit van Zeeland, doch voer later ter koopvaardij. In 1755 was hij, onbekend met de vredebreuk tusschen ons en Algiers onstaan, met een fregat van Venetië naar Vigos onder zeil gegaan. Op de hoogte van Yvica werd hij op den 14den April door drie vijandelijke xebecquen genomen. Zijn schip werd naar Algiers opgezonden en hij met zijne manschappen op de Algerijnsche bodems verdeeld, aan allerlei mishandeling ter prooi. Eene misrekening van derzelver onbedreven stuurlieden, van niet minder dan twintig mijlen, deed de vaartuigen de baai van Alicante naderen, alwaar ze door vijf Spaansche xebecquen aangevallen en reddeloos geschoten werden. Het gevecht duurde nogtans van half zeven in den morgenstond tot 's nachts ten elf ure. Gedurende al dien tijd was van der Kam met zijne officieren in den hoek der zeilkooi opgesloten gehouden en door gewapende Turken bewaard. Schier bezweken van angst, nu voor het te gronde gaan van het vaartuig, dan voor de nieuwe barbaarschheid van vermetele overwinnaars of ook voor de bloeddorstige wraak van overmeesterde roovers, waren het diezelfde grondschoten, waarvoor zij sidderden, welke eensklaps hunne boeijen slaakten. De Turksche bevelhebber riep hen boven, gaf zich over, en verzocht hunne voorspraak voor hem en de zijnen, daar de Algerijnen thans de slaven waren der Spanjaarden. Van der Kam kreeg en aanvaardde het bevel, deed de vlag strijken, zorgde om het grootste lek te stoppen, en riep de Spanjaarden toe dat zij met schieten zouden ophouden. Men wantrouwde echter de roovers, naderde met barkassen, en hield niet op vijandig te werken, tot dat van der Kam het lek weder hebbende doen openen, met de zijnen in zee sprong en naar de barkassen zwom, smeekende voor christenslaven om bijstand. Hierdoor ontkwam hij met de overige manschappen eene zekere slavernij en welligt den dood. De Spanjaarden verpleegden hem en de zijnen in het lazareth te Carthagena. Na zijne terugkomst in het vaderland gaf hij uit:

Merkwaardig relaas van de commandeur A. van der Kam, wegens het nemen van zijn schip de Maria Louisa door de Algereinen, en zijne verlossing uit de magt dezer Barbaren; door de Spaansche Xebecquere met aanmerkingen, 's Hage, 1755. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. VI; Stuart, *Vaderl. Hist.* D. I. bl. 180, 181; *Nederl. Jaarb.* 1755, bl. 1099—1111.

KAM (F. van der) was een Hollandsch graveur, die omstreeks 1750 bloeide. Zijne prenten in zwarten kunst stellen bijbelsche onderwerpen voor.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KAMER (Pieter van de), burgemeester van Haarlem, in 1666 geboren. Op 81 jarigen leeftijd begaf hij zich den 1sten Mei 1747, met andere gedeputeerden naar 's Hage, waar hij door eene toespraak tot de menigte, bij 's prinsen verheffing, het rustelooze volk tot bedaren wist te brengen. In 1693 was hij vroedschap van Haarlem geworden, en in 1743 liet hij ter herinnering zijner vijftigjarige bediening een gedenkpenning slaan. Hij overleed den 7den Maart 1751.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1747. bl. 334, 1751. bl. 162.

KAMERLING (Johannes Cato). Zie MAGGARIS (Abraham).

KAMMERS (Klaas). Zie MARCK (Klaes Commers van).

KAMP (Wabe) werd in 1758 geboren en was een zeer verdienstelijk letterkundige, die zich zelf gevormd had en zijnen tijd, althans in de laatste jaren van zijn leven, tusschen het onderwijs van een jongeling van deftigen huize, en het werken voor de drukpers verdeelde. Zijne vroegere lotgevallen zijn niet bekend. Hij was bekend als een man, die aan een rijken schat van kennis en ondervinding eene groote minzaamheid in den omgang paarde. Hij overleed te Leiden, waar hij woonde, den 1sten April 1828 en was lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde aldaar gevestigd. Hij schreef de volgende werken:

Uitspanninge in de eenzaamheid, Amst. 1792. kl. 8° met platen.

(Zonder naam) *Patriotsche Catechismus der Zedenleere, voor de burgeren van het Bataafsch Gemeenebest.* Amst. 1795. kl. 8°.

Prometheus; verzameling van mengelstukken over godsdienst, philosophie en zedekunde enz. Amst. 1796. 8°.

Verhandeling over 's menschen oorspronkelijken aanleg voor zedelijkheid en godsdienst, en het daaruit kenbaar verheven doeleinde van zijn aanwezen, in de *Mnemocyne, Nieuwe verz.* D. IV. bl, 219 en volg.

Kamp, die ook een ijverig medearbeider was aan het tijdschrift *de Recensent ook der Recensenten*, was buitengewoon lid van het dichtgenootschap: *kunstliefde spaart geen vlijt*, en leverde voortbrengselen zijner muze in de *Poëtische Mengelstoffen* door dat genootschap uitgeven. Zijn dichtstuk: *De Krijg*, levert ons het bewijs dat hij ook krachtige verzen kon maken, die afsteken bij den zoetsappigen toon van vele zijner kunstgenooten.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1828. D. I. bl 244; de Jong, *Naaml. van Boek.*; *Handel. van de jaarl. Vergad. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1828. bl. 47, 48; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dichtk.*; *Cat. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 80.

KAMP (Hermanus ter) vervaardigde eene:

Rouwklagt op het droevig en ontijdig afsterven van Z. H. W. C. H. Friso, Prince van Oranje op den 22sten van Wijnmaand 1751, *enz.* Nieuwkoop 1751 in plano.

Wij durven niet beslissen of hij dezelfde is met H. T. ter Kamp die schreef:

Uitgezochte fabelen of verdigtzelen der dieren van Aesopus en Phaedrus, in verzen met aanteekeningen, 1ste deel, Batavia 1773. 8°.

Bara's klagt over het afzijn van haren minnaar Assedin, Ootsersch minnedicht in poëtisch prosa enz. Batav. 1774. 8°.

Proeve van minnedichten, in rijmloose vaarsen, in navolging der Lat. en Gr. versmaten, Batav. 1778. 8°.

Zie van Abkoude, *Lijst van Redenv. enz. op de huld. en het overl. van W. C. H. Friso*, bl. 3; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; *Cat. van de Bibl. van Mr. Robidé van der Aa* (1851) bl. 114; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 264, II. 539. Eerste *Bijv.* bl. 25.

KAMP (Jan Rutger van der) was luitenant in staatsche dienst en tegenwoordig bij de bestorming van Koeverden in 1652, waarbij hij de voorhoede aanvoerde en voor zijn daarbij gehouden gedrag geroemd wordt.

Zie Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. II. St. II. bl. 109; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 132.

KAMPEN (Christoffel van) is reeds op van Campen vermeld, hoewel zijn naam van Kampen was. Zijne *Collectanea Therapeutcia* kwam in 1692 in 8° uit; ook schreef hij:

De clysterium, purgantium, vomitoriorum, diureticorum, sudoriferorum, venaesectionum, cucurbitularium cet. usu et abusu. Subjicitur ejusdem Exercitationum Medicinalium decas I etc., Bredae 1692. 8°.

Zie *de Boekz. van Europa*, 1692. b. bl. 395.

KAMPEN (Cornelis van) was de schilder van eene in 1800, bij C. Ploos van Amstel, verkochte schilderij, voorstellende: *Een Landschap met twee levensgroote beelden, zijnde Venus die Adonis liefkoost.* De heer Kramm durft niet beslissen of hij welligt dezelfde is met Cornelis van Campen of Kampen, die te Amsterdam, in 1635, op hoogen ouderdom nog leefde, aldaar lid van de Rederijkerskamer was en die

met kunst 't gemeen beloop der dingen,
Het nut der deugt en 't quaet der ondeught weet te zingen.

Deze, door Wagenaar vermeld, was welligt de vader van Nicolaas van Kampen, die mede hier volgt, en een broeder van den vermaarden Jacob van Campen, vroeger vermeld.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. VIII. bl. 729, 731; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. I. bl. 206, 214, D. III. bl. 834.

KAMPEN (Jacob van) van Haarlem. Het is door den heer Kramm teregt opgemerkt dat Jacob van Kampen, te Haarlem geboren, niet dezelfde is met den bekenden bouwmeester van denzelfden naam, en dat eerstgenoemde veel vroeger dan de laatste geleefd heeft. Na op eene duidelijke wijze zijne ontdekking en de oorzaken der verwarring te hebben medegedeeld, komt de heer Kramm tot het resultaat, dat alles wat over Jacob van Kampen, den bouwmeester, als schilder is medegedeeld, niet op hem, maar op zijn Haarlemschen naamgenoot moet worden toegepast. Wij merken hier op, mede naar het berigt van den heer Kramm, dat alsnu ook de niet gegronde twijfel vervalt omtrent de geboorteplaats van den bouwmeester, die mede uit de bovengenoemde verwaring dier twee personen ontstaan is.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. I. bl. 207—209.

KAMPEN (Jan van) was een dapper zeekapitein, van wiens afkomst en vroegere lotgevallen niets bekend schijnt. Reeds in 1656 had hij het bevel op het schip *Jaarsveld*, waarmede hij, en zeker reeds vroeger, deel nam aan den togt van de Ruiter naar de Oostzee in genoemd jaar, ter hulpe der Denen afgezonden. De vloot, op de terugreis door een zwaren storm beloopen wordende, geraakte van Kampen's schip in groot gevaar en verloor hij zijn fokkemast en boegspriet. Hij behoorde vervolgens tot de vloot, onder bevel van den luitenant-admiraal van Wassenaar, in 1658 andermaal ter hulpe van de koning van Denemarken afgezonden. Zijne dapperheid, daarbij ten toon gespreid, wordt zeer geroemd. Hij klampte een schip van 42 stukken aan en deed het na een hardnekkig gevecht de vlag voor zich strijken. Zijn schip werd daarbij zwaar geteisterd. Zijn groote mast viel over boord. Zijn paveljoen, wand en boorden werden weggeschoten, en hij had de brand meer dan twee uren in zijn schip. In 1661 voerde hij het bevel op *de Muiltromp* van 42 stukken, en vergezelde de Ruiter naar de Middelandsche zee. Drie jaren later kreeg hij het bevel over een eskader van twaalf schepen, bestemd naar de kust van Guinea; doch deze onderneming had door de tijdsomstandigheden geen voortgang. Zijn verder bedrijf is ons onbekend.

Zie Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 103, 154, 221, 225; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. II. St. I. bl. 250, 260, 321—724.

KAMPEN (Nicolaas van) of van Campen, was waarschijnlijk een neef van den vermaarden bouwmeester vroeger genoemd, en een zoon van Cornelis boven vermeld. In 1634 tot raad der stad Amsterdam benoemd, was hij ook regent van het weeshuis aldaar, en niet onbedreven zijnde in de bouwkunde, werd hem, bij de verbouwing van Coster's academie tot een schouwburg, het toezigt daarover opgedragen. Hij kweet zich zoo goed van de hem opgedragen taak, dat hij, om de woorden van den dichter Pels te gebruiken,

Schoon klein van omtrek, groot, en wijd gelijk een kerk, het werk,
Deê schijnen; en 't gemak zo met de welstand paarde,
Dat dit gebouw versierd met zulk een pracht en waarde,
Gelijk zo braaf een' kunst, en groot een stad betaamt,
Een meesterstuk verstrekte, en Schouwburg wierd genaamd.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. VIII. bl. 742, 751; Kramm, *Lev en Werk. der Kunstsch.* D. I. bl. 234.

KAMPEN (Nicolaas Godfried van) werd den 15den Mei 1776 even buiten Haarlem geboren. Zijn vader was Willem van Kampen, die met eenen anderen broeder, onder de firma Nicolaas van Kampen *en zonen* de bloemisterij uitoefende, en zijne moeder heette Maria Stetius, welke van Crefeld geboortig was. Hij had het ongeluk zijn vader, die een kundige en liefderijke leidsman zijner jeugd was, op den leeftijd van zeven en een half jaar, door een noodlottig toeval te verliezen, doch had het geluk van onder het bestuur van waardige voogden te komen, die den veel belovenden en van zijne vroegste jeugd uiterst leergierigen jongeling op een gymnasium te Crefeld bestelden, nadat hij te Haarlem aan de destijds bloeijende school van zekeren de Barrières reeds het eerste onderwijs ontvangen had. Dit gebeurde in 1785, en hij verliet den 12den October 1788 dit instituut, waar hij reeds groote vorderingen gemaakt had, om naar eene andere school te Muhlheim aan den Rijn te vertrekken, waar hij vier jaren bleef om zich voor den koopmansstand te bekwamen. In 1792 te Haarlem teruggekeerd, nam hij terstond een ijverig deel aan de bloemisterij, die onder toezigt van zijn voogd, den heer François Huurkamp, was voortgezet. Deze in 1794 overleden en de handel niet vooruitgegaan zijnde, besloten de overige voogden de zaken op te breken en te verkoopen. Van Kampen, ofschoon geenszins met dit plan instemmende, onderwierp er zich aan en hielp bedaard mede alle beschikkingen maken, die de verkoop moesten vooraf gaan.

Na afloop daarvan besloot hij zich op den boekhandel toe te leggen; de taal en letterkennis te Crefeld verworven, en te Muhlheim voor zijne uitspanning aangekweekt, zouden hem daarin te pas komen, terwijl zijne onverzaadbare leerlust daarin ruime voldoening zou vinden. Weldra werd zijn plan ten uitvoer gebragt, en reeds in 1795 vertrok hij naar Leiden, om aldaar bij de gebroeders Murray, die zich voornamelijk op den Franschen boekhandel toelegden, te worden opgeleid. Reeds vroeger de gronden van de kennis der oude talen gelegd hebbende, stelde hij zich door eigene oefening in staat om de meesterstukken der Grieksche en Romeinsche oudheid in het oorspronkelijke te lezen, en maakte hij zich mede, grootendeels door eigene oefening, met de meeste nieuwere talen van Europa bekend.

Als leerling woonde hij vier jaren bij de gebroeders Murray in huis, en na dien tijd, en wel in 1801, kwam hij in betrekking tot de redactie van de *Leidsche Courant.* Als zoodanig voor eene schrale belooning onafgebroken werkzaam, was nogtans zijne betrekking tot de zaken van zijnen patroon niet veranderd; ja, hij kwam in 1802 zelfs tot het besluit om diens compagnon te worden. De zaken gingen evenwel zoo slecht, dat hij reeds in 1805, toen hij met mejufvrouw Jacoba van Duuren te Leiden huwde, het geraden vond deze betrekking af te breken, die hem met verlies van zijn geheel vermogen bedreigde.

Alzoo ontviel aan van Kampen andermaal het vooruitzigt om zich een bestaan te verschaffen, en als man van 29 jaren oud stond hij in de wereld, zonder nog een bepaald uitzigt te hebben om tot eenen gevestigden stand te geraken. Hij was echter meer en meer tot de kennis zijner bekwaamheden gekomen, en tot het besef om deze dienstbaar te maken tot onderhoud van zich en de zijnen. Weldra deed hij de eerste stap op letterkundig gebied, en in het onderwijs der nieuwe talen vond hij een middel tot verbetering van zijn bestaan.

Terwijl hij zich aldus bezig hield, werd hem in 1810 het voorstel gedaan om de redactie op zich te nemen van een staatkundig nieuwsblad, dat te Alphen zou worden uitgegeven. Door allerlei schoone voorstellingen en blinkende beloften aangedrongen, gaf hij aan dit voorstel gehoor, en begaf hij zich met zijn gezin naar Alphen. Weldra ontdekte hij dat hij schandelijk misleid was, en gedurende de vijf maanden van zijn verblijf aldaar moest hij door allerlei letterarbeid in zijne behoefte voorzien; ja, zoo donker werden zijne uitzigten, dat hij in beraad stond om eene hem aangebodene plaats van onderwijzer der kinderen in eene familie, op een dorp in Zuid-Holland, aan te nemen, en dezelve ook zou hebben aanvaard, indien daaraan geene bepalingen verbonden waren geweest die op de verstoring van zijn huisselijk geluk eenen grooten invloed zouden hebben uitgeoefend.

Hij keerde alzoo in April 1811 te Leiden terug, aanvaardde,

daartoe aangezocht, zijne vorige betrekking aan de *Leidsche Courant* en legde zich toe op het onderwijs geven in de Hoogduitsche en Engelsche talen. Op voorspraak van zijne vrienden verkreeg hij den post van bibliothecaris in de *Bibliotheca Thysiana*; doch, ofschoon hij daardoor in het genot van vrije woning geraakte, waren zijne verdiensten *zóó* gering, dat hij zich zelfs gedrongen gevoelde, om naar eenen post van onderwijzer op eene school van het Haagsche departement der Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen* te staan, welke betrekking hij waarschijnlijk zou gekregen en aangenomen hebben, indien hem dit niet ter goeder ure was afgeraden. Gelukkig volgde hij dien raad, want, terwijl men meer en meer zijne verdiensten op prijs begon te stellen, toonde men zich meer genegen om hem eindelijk in eene bepaalde letterkundige betrekking te plaatsen, en zag hij zich, bij de nieuwe inrigting van het hooger onderwijs in 1815, tot lector in de Hoogduitsche taal aan de Leidsche hoogeschool aangesteld.

Bij de waarneming van deze betrekking voegde hij die van eene andere, en wel die aan het beroemde instituut van opvoeding voor jonge lieden van den heer P. de Raadt te Noortheij bij Leiden. Deze betrekking duurde zes jaren, van October 1823 tot October 1829. Wekelijks begaf hij zich op gezette dagen derwaarts, om de verst gevorderde kweekelingen onderwijs te geven in vaderlandsche geschiedenis en letterkunde, en het staat tot zijne eer aangeteekend, dat de dag van zijn laatste bezoek voor den directeur zoowel als voor de leerlingen een dag van rouw was. Maar zij was het niet voor van Kampen, want zijn afscheid dáár was het gevolg eener benoeming, die beter paste aan zijne verdiensten. Toen namelijk de voortreffelijke J. P. van Cappelle in 1829 aan de wetenschappen en aan de doorluchtige school te Amsterdam door den dood was ontrukt, viel de keus op van Kampen, om het onderwijs in het vak der Nederduitsche letterkunde en vaderlandsche geschiedenis in zijne plaats aldaar voort te zetten. Schoon toen reeds den leeftijd van 52 jaren bereikt hebbende, was zijne gezondheid nog ongekrenkt, zijne kracht nog onverzwakt, zijn moed nog jeugdig. Weldra schikte hij zich zijne taak aan te vangen, en op den 30sten November 1829 aanvaardde hij die, door het houden van eene redevoering *over den geest der Nederlandsche letterkunde*, waardoor hij zich den weg tot de harten zijner aanstaande hoorders opende, en bewees dat geheel zijn letterkundig leven eene voorbereiding was geweest tot den post, dien hem nu was opgedragen. Hij bekleedde dezen met grooten lof, ofschoon het niet kan ontkend worden dat hij in *één* opzigt aan zijne roeping niet voldeed, en dat hij te weinig of liever geen werk maakte van eigentlijke taalstudie en weldra verviel tot eene geheele miskenning van deze.

Op den 15den Maart 1839 werd van Kampen onverwacht door den dood aan de wetenschap en de zijnen ontrukt. Door het geheele vaderland werd dat verlies gevoeld. Alle geleerde genootschappen en maatschappijen, waarvan hij lid was, en weinige waren er waarvan hij het niet was, waren, benevens de studerende jongelingen, in diepen rouw over zijn verscheiden gedompeld. Zijne leerlingen misten in hem een leidsman op de baan der wetenschappen, die hen niet minder met zijn voorbeeld voorging, dan hij hun door zijne wijze lessen voorlichtte. Maar het gevoel van droefheid ging gepaard met eene zucht om de nagedachtenis van hunnen leermeester te vereeren, door zijn stoffelijk overschot naar de nieuwe begraafplaats te Haarlem te vergezellen. Ruim een honderdtal studenten, waarbij de beide hoogleeraren van het Doopsgezinde seminarium, benevens de predikanten dier gemeente, waartoe van Kampen behoorde, vergezelden den 20sten Maart in plegtigen optogt het lijk naar deszelfs laatste rustplaats, terwijl twee hunner den hoogleeraar Samuel Muller als sprekers vervingen, op eene wijze die hen evenzeer vereerde, als zij hunnen leermeester waardig was.

Het is ons niet mogelijk in een kort bestek of met een enkel woord aan te wijzen, wat van Kampen, door zijne talrijke geschriften voor de Nederlandsche letterkunde en geschiedenis gedaan heeft, of na te gaan wat er in die schriften te prijzen of af te keuren valt. Door verdienstelijke mannen is op eene breede schaal hulde gedaan aan zijne veel omvattende kennis, vooral in het vak der aardrijkskunde, oudere en nieuwere geschiedenis van alle volken, aan zijne ongewone gemeenzaamheid met de beste voortbrengselen der oudere en nieuwere letterkunde, aan zijn levendig vernuft en geoefenden smaak, en aan zijn doorgaans zuiveren, keurigen en sierlijken stijl; maar het is ook door hen niet ontkend, dat hij, door te veel te willen schrijven, in sommige zijner geschriften eene mindere mate van kennis en vernuft heeft ten toon gespreid, dan hem eigen was, en dat hij, door de levendigheid en sterkte van zijn gevoel, somwijlen in een verkeerd oordeel vervallen is omtrent personen en zaken, waarmede anderen niet kunnen instemmen. Hoe dit ook zij, zeker is het, dat hij door zijne werken, waarvan wij de lijst aan het slot van dit artikel laten volgen, zich eene onvergankelijke eerzuil gesticht heeft, waarop zijn naam steeds met gulden letteren prijken zal.

De afbeelding van van Kampen ziet het licht. Zij toont ons zijn gelaat zoo als velen onzer het gekend hebben. Maar hoe getrouw ook het oorspronkelijke teruggevende, zij, noch het oorspronkelijke, doet ons den man kennen, zoo als hij inwendig was. Zeker zullen er weinigen gevonden worden, wier uiterlijk zoo weinig overeenstemde met het innerlijke, zoo als zulks bij van Kampen het geval was. Dat breed en gerimpeld voorhoofd, dat onder een zwaren gekrulden grijzen haarbos ten deele wegschoof, die zware oogkassen, waarin de heldere graauwe oogen diep verborgen lagen, die sterk vooruitspringende jukbeenderen; die breede neus en die groote mond, zij gaven geen adel van geest, geen scherpte van oordeel, geen gevoel te kennen; en toch bezat van Kampen dat alles in ruime mate. Hij was in den volsten zin een opregt, waarheidlievend, edeldenkend en gevoelig mensch, een christen van den echten stempel. Men moest hem echter van nabij kennen om hem om zijne buitengewone eigenschappen te vereeren en lief te hebben; want even weinig als zijn gelaat te lezen gaf wat er in zijn edelen ziel omging, evenmin was zijn uiterlijk, zijne houding en zijn doen geschikt om ons een gunstigen indruk van hem te geven. Bij eene zekere onbeschaafdheid van manieren voegde zich eene verstrooidheid van gedachten, waardoor hij onwetend dikwijls aanstoot gaf en waaraan een aantal verdichte verhalen hunnen oorsprong te danken hebben, die hem vaak in een bespottelijk daglicht stellen. Neen, wel verre van ruw en onbeschaafd was hij niet slechts een zeer gemakkelijke en zachte huisvader voor de zijnen, maar ook een hartelijk vriend voor allen die hem kenden en aan wien hij altijd een aangename en welkome gast was. Zijne ongeschiktheid om zich naar de vormen van het maatschappelijk leven te voegen, zijne onhandigheid en zijne vreemde manieren mogen velen ten aanstoot geweest zijn, dit is zeker, »dat honderde van landgenooten, bij het vernemen van zijnen dood, diep bewogen waren en erkenden dat een man de oogen gesloten had die zij vereerden en liefhadden om de uitstekende gaven van geest en hart."

De oorspronkelijke werken door van Kampen geleverd, en de zoodanigen uit den vreemde overgezet die door hare omwerking als oorspronkelijk kunnen beschouwd worden, zijn getiteld:

Zedekundige Schoonheden der Ouden, of keur van spreuken gezegden en verhalen, getrokken uit Latijnsche Schrijvers, Leid. 1807—1810. 8°. 4 deelen.

Geschichte der schönen Redekünste der Holländer; geplaatst in de 2e afdeeling van den 1sten band van *Eichhorn's Literär-Geschichte* (1809.)

Geschichte der Niederländische Literatur; geplaatst in de 2e afdeeling van den 3den band van *Eichhorn's Literär-Geschichte* (1812.)

Dictionnaire de poche françois et hollandois, principalement à l'usage des employés civils et militaires, Dordr. 1813. 8°.

Galerij van vermaarde vrouwen, naar het Hoogduitsch vrij bewerkt, Dordr. 1813. 8°.

Beknopt Geschiedkundig overzigt der groote gebeurtenissen in Europa van den vrede van Amiens tot op de verovering van Parijs, Leid. 1814. 8o. 2 stukk.

Geschiedenis der Fransche Heerschappij in Europa, Delft, 1815—1823. 8°. 8 deelen.

Mnemosyne, Mengelingen voor Wetenschappen en Fraaije letteren; verzameld door Mr. *H. W. Tydeman* en *N. G. van Kampen*, Dordr. 1815—1821. 8°. 10 deelen.

Staat- en aardrykskundige beschrijving van het koningrijk der Nederlanden, benevens het Groot Hertogdom Luxemburg, Haarl. 1816. 8°. met eene kaart; 2e druk Haarl. 1827. 8°.

Verkorte Geschiedenis der Nederlanden, of der XVII *Nederlandsche gewesten*, Haarl. 1819, 1820. 8°. 2 deelen, met plat.; 2e druk, ald. 1827. 8°; 3e druk ald. 1838—1839. 8°.

Verdediging van het goede der negentiende eeuw, tegen de bezwaren van Mr. I. da Costa, Haarl. 1823. 8°. 2e druk.

De aarde beschouwd in haren natuurlijken toestand en verdeeling door zeeën, rivieren, meeren, bergen en woestijnen, Haarl. 2 deelen met kaarten; 2e druk ald. 1824. 8°.; 3e druk ald. 1841. 8°.

De aarde beschouwd in haren natuurlijken toestand enz., naar de vatbaarheid der jeugd ingerigt, Haarl. 1825. kl. 8°. met kaarten; 2e druk ald. 1841. kl. 8°.

Handboek der Hoogduitsche letterkunde, bevattende eene Bloemlezing uit de beste Hoogduitsche Dichters, van de vroegste tijden af, tydrekenkundig gerangschikt, met levensberigten en ophelderende aanteekeningen, Haarl. 1825—1829. 8°. 4 stukk.

Beknopte Geschiedenis der letteren en wetenschappen in de Nederlanden van de vroegste tijden af, tot op het begin der XIX eeuw, 's Hage, 1821—1826. 8°. 3 deelen.

Proeve eener geschiedenis der kruistogten naar het Oosten, tot het jaar-1291, Haarl. 1826. 8°. 4 deelen met eene gekleurde kaart.

Vaderlandsche karakterkunde of karakterschetsen van tijdperken en personen uit de Nederlandsche geschiedenis, Haarl. 1826—1828. 8°. 2 deelen in 3 stukk.

(zonder naam) *Guide ou description historique et typographique de la ville de Leide, avec un plan*, Leide, 1826. 8°.

Aan de Nederlanders bij den kampstrijd der Grieken, 's Hage, 1827. 8°.

Geschiedenis van Griekenland, uit oude en latere schrijvers zamengesteld, Delft, 1827—1835. 8°. 7 deelen.

Afrika en deszelfs bewoners volgens de nieuwste ontdekkingen, Haarl. 1829. 8°. 3 deelen met platen.

Handboek der dichtkunde en welsprekendheid uit het Hoogduitsch vertaald van J. J. Eschenburg, ten aanzien der Nederlandsche letterkunde vermeerderd, tot eene handleiding bij voorlezingen op middelbare en hoogere scholen, Rott. 1829. 8°. 2 deelen.

Handboek van de geschiedenis der letterkundige beschaving, uit het Hoogduitsch van L. Wachler, Haarl. 1830. gr. 8°. 2 deelen. (Ook onder den titel: *Handboek van de geschiedenis der oude letterkunde. en die der middel-eeuwen.*)

Handboek der Hoogduitsche proza-schrijvers, Haarl. 1830. 8°. 2 stukken.

Redevoering over den geest der Nederlandsche letterkunde, vergeleken met die van andere volken, Haarl. 1830. 8°.

Bloemlezing uit de Fransche letterkunde, enz, Zutph. 1831—1836. 8°. 2 deelen.

Geschichte der Niederlande, uitmakende een gedeelte van de *Geschichte der europäische Staaten van Heeren en Ukert* Hamb. 1831—1833. 8°. 2 deelen.

Geschiedenis der Nederlanders buiten Europa, enz. Haarl. 1831—1833. 8°. 3 deelen in 4 stukken met platen.

Magazijn voor wetenschappen, kunsten en letteren, Amst. 1831. 8°. 10 deelen.

(Met J. de Vries) *Hollands magazijn van letteren, wetenschappen en kunsten*, Amst. 1832. 3 stukken.

Geschiedenis van den vijftienjarigen vrede in Europa, van 1815—1830, Haarl. 1832. 8°.

De invloed van Nederland op het overige Europa; in twee voorlezingen, Haarl. 1833. 8°.

Gedenkboek van Neêrlands moed en trouw, gedurende den Belgischen opstand, Haarl. 1834. 8°. met platen en eene kaart.

Bloemlezing uit Nederlandsche proza-schrijvers van de 16e—19e eeuw, Amst, 1835. 8°. 3 stukk.

Handboek van de geschiedenis der letterkunde bij de voornaamste Europische volken in nieuwe tijden, Haarl. 1835—1837. 8°. 4 deelen.

De Levant of Mohammedaansch Azië, volgens de nieuwste ontdekkingen. Een werk ter bevordering der kennis van landen en volken en van derzelver voortbrengselen en handel, Haarl. 1836, 8°. 3 deelen met platen.

Zwitserland en de Alpen van Savoye, in tafereelen. Naar afbeeldingen op de plaats zelve geteekend, door W. H. Bartlett, Amst. 1836—1838. 8°. 28 aflev. met platen.

Verhandeling over den invloed der Engelsche Letterkunde op de Nederlandsche, uitgesproken in The English Literary Society, op Woensdag 8 Februarij 1832, benevens de vertaling in het Engelsch door B. S. Nayler, met aanteekeningen uitgegeven op verzoek van de leden, Amst. 1836. 8°.

Gezigten in Holland en België, naar teekeningen op de plaats zelve vervaardigd door W. H. Bartlett. Met historische en plaatselijke beschrijving van N. G. van Kampen, Amst. 1838. royal 8°. 21 aflev.

Griekenland en Europisch Turkye, volgens de nieuwste ontdekkingen. Een werk ter bevordering der kennis van landen en volken en van derzelver voortbrengselen en handel, Haarl. 1838. 8°. met pl.

Europisch Rusland en deszelfs bewoners (Met Wallachije en Moldavië), volgens de nieuwste ontdekkingen. Een werk ter bevordering van landen en volken en van derzelver voortbrengselen en handel, Haarl. 1838. 8°. met pl.

Lessen van levenswijsheid, of Bloemlezing uit van Effen's Hollandschen Spectator, Haarl. 1838. 8°.

De valleijen der Waldenzen, geschied- en aardrijkskundig geschilderd. (Vervolgd door K. Sybrandi) Amst. 1838—1841. gr. 4°. 18 aflev.

Levens van beroemde Nederlanders, sedert het midden der 16de eeuw, uit echte stukken opgemaakt, Haarl. 1838—1840. 8°. 2 deelen.

Geschiedenis der Christelijke kerk in de vroegste eeuwen tot op den tijd der kruistogten, Haarl. 1839. kl. 8°. m. pl.

(Met D. Veegens) *Drietal levensbeschrijvingen van beroemde mannen*, Haarl. 1840. 8°.

Uitgelezene verhandelingen en redevoeringen, Leid. 1841. 8°.

Na de opsomming van de oorspronkelijke afzonderlijk uitgegevene werken, moeten wij nu verder gewagen van de in andere verzamelingen voorkomende verhandelingen door hem zamengesteld. Deze zijn getiteld:

Geschiedkundig onderzoek omtrent de lotgevallen der dichtkunst onder de meest bekende zoo oude als hedendaagsche beschaafde volkeren. Met goud bekroond door Teyler's Tweede Genootschap en in het 15de stuk van deszelfs *Verhandelingen* opgenomen. (Haarl. 1807. 4°.)

Verhandeling over de schijnbaar nog zoo onvolkomene uitbreiding der Evangelieleer onder het menschdom, vergeleken met hetgeen daaromtrent in oude tijden voorspeld is. Met zilver bekroond door Teyler's Godgeleerd Genootschap en in het 23ste deel van deszelfs *Verhandelingen* opgenomen. (Haarl. 1807. 4°.)

Verhandeling over de deugd en het geluk der oude meest beschaafde natiën, vergeleken met die der volken van den tegenwoordigen tijd. Met goud bekroond door Teyler's Godgeleerd Genootschap en in het 24ste deel van deszelfs *Verhandelingen* opgenomen. (Haarl. 1811. 4°.)

Over de nuttigheid der vertalingen van de geschriften der oude Grieken en Romeinen in het Nederduitsch, en over de wijze waarop die vertalingen behooren vervaardigd te zijn. Met goud bekroond door de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem en in het 1ste deel harer *Verhandelingen* opgenomen. (Haarl. 1815. 8°.)

Verhandeling over de vijf beroemdste heldendichten van lateren tijd. Met goud bekroond door de Hollandsche Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen en in het 3de deel harer werken opgenomen. ('s Hage 1817. 8°.)

Verhandeling over de vraag: welke is het onderscheidend verschil tusschen de klassische Poëzij der Ouden, en de romantische Poëzij der Nieuweren. Met goud bekroond door dezelfde maatschappij en in het 6de deel harer werken opgenomen. (Leid. 1823. 8°.)

Verhandeling over de vraag: welke zijn de hoofdvereischten van den historischen stijl? en welke der schrijvers, zoo van vroegeren als lateren tijd, hebben, bij vergelijking, de meeste derzelve in hunne geschriften vereenigd? Met goud bekroond door dezelfde maatschappij en in het 8ste deel van hare werken opgenomen. (Leid. 1830. 8°.)

Proeve van Nederduitsche vertaling van het 5e en 6e Boek van Herodotus. Met zilver bekroond door het Provinciaal Utrechtsch Genootschap en in het 2de deel van deszelfs *Nieuwe Verhandelingen* opgenomen. (Utr. 1823. 8°.)

Kort begrip der Algemeene Geschiedenis loopende van den jare 1795—1820; zijnde een vervolg op Curas en Schrock. Met goud bekroond door de Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen, en in den 11den bundel harer *Verhandelingen het schoolwezen betreffende* uitgegeven. (1821).

Verhandeling over het kenmerkend onderscheid der welsprekendheid van den Kansel, van de Pleitzaal, van de Raadsvergadering en van de Gehoorzaal. Met goud bekroond door de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden,

en in het 3de deel, 1ste stuk harer *Nieuwe Werken* uitgegeven. (Leid. 1831. 8°.)

Bij de vermelding van bovenstaande bekrooningen mag niet onvermeld blijven, dat, toen er in 1830 onder de geheele Nederlandsche natie een edele naijver ontwaakte, om het benarde vaderland te hulp te komen, en een ieder naar zijn vermogen daartoe offers bragt, van Kampen ook niet achterbleef en vier van zijne verkregene medailles, ter waarde van vijf honderd gulden als een offer nederlegde op het altaar van het door hem zoo vurig beminde vaderland.

De voornaamste vertalingen door van Kampen geleverd, waarvan vele met ophelderende aanteekeningen door hem voorzien zijn, zijn:

Atala, of de gelieven in de woestijn; uit het Fransch van F. A. de Chateaubriand, 's Hage 1801. 8°.

Landreis door Griekenland in 1798—1801*; naar het Fransch van F. C. H. L. Pouqueville*, Amst. 1808. 8°. 3 deelen.

Corinna, of tafereel van Italië; uit het Fransch van de Baronnesse van Staël Holstein, Haarl. 1809. 8°. met platen.

Schoonheden des Christendoms, naar het Fransch van F. A. de Chateaubriand, Leeuw. 1810. 8°. 2 deelen met platen.

Medea, treurspel, naar het Grieksch van Euripides, in Jambische verzen gevolgd, Haarl. 1811. 8°.

Reize van Parijs naar Jeruzalem en terug; uit het Fransch vertaald van F. A. de Chateaubriand, Dordr. 1812. 8°. 2 deelen.

Reizen in de Binnendeelen van Braziliё, benevens eene reis naar Rio de la Plata; uit het Engelsch van J. Mawe, Haarl. 1818. 8°. 1ste deel (niet verder gevolgd.)

Reize naar de bronnen van den Missouri, en door het vaste land van Amerika naar de Zuidzee, in de jaren 1804, 1805 *en* 1806*; uit het Engelsch van Lewe en Clarke*, Dordr. 1818. 8°. 3 deelen met eene kaart.

Dagverhaal eener reize in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika en neder-Canada in 1817*; naar het Engelsch van J. Palmer*, Haarl. 1820. 8°, met eene kaart.

Algemeene geschiedenis, in 24 *boeken uit het Hoogduitsch van J. von Muller vertaald, met bijvoegselen en aanteekeningen*, Haarl. 1822. 8°. 3 deelen.

Mathilda, of gedenkschriften uit de tijden der kruistogten, uit het Fransch van Mevrouw Cottin, Amst. 1822. 8°. 2 deelen,

Reize naar Braziliё, in de jaren 1815—1817, *uit het Hoogduitsch van Maximiliaan, Prins van Wied-Neuwied*, Gron. 1823. 8°. 2 deelen met platen.

Gedenkschriften der omwenteling in het rijk van Mexico, met het portret van den generaal Mina, uit het Engelsch van W. Robinson, Haarl. 1823. 8°.

Geschiedenis des Heidendoms in Europa, buiten Griekenland en Rome, naar het Hoogduitsch van Morie en Munter, Haarl. 1824. 8°. 1ste deel (niet verder gevolgd.)

Mexico in 1823, *of beschrijving eener reis door Nieuw Spanje, uit het Engelsch van M. Beulloch*, Delft, 1825. 8°. 2 deelen.

Geschiedenis der aardrijkskundige ontdekkingen zoo te land als ter zee, van de vroegste tijden tot op heden; uit het Engelsch van W. Cooley, met aanteekeningen, Haarl. 1835—1838. 8°. 4 deelen.

De wereldgeschiedenis, beknopt voorgesteld in tijdrekenkundige taferelen tot onderwijs en eigen oefening. Naar het Hoogduitsch, van H. A. Gall, vrij vertaald, zeer vermeerderd en tot op onzen tijd voortgezet, Amst. 1837. gr. 4°. 2de druk.

Bij den letterkundigen arbeid van van Kampen moet ook nog genoemd worden zijne medewerking aan het *Uitlegkundig Woordenboek op de werken van Pieter Korneliszoon Hooft*, dat door de zorg van het Koninklijk Nederlandsch Instituut werd uitgegeven. Zijn aandeel aan dien arbeid bepaalt zich echter slechts tot de letter W. Voorts was de werkzame man jaren lang een hoogst verdienstelijk medewerker aan de *Vaderlandsche Letteroefeningen, de Boekzaal* en *de Vriend des Vaderlands*, in welke niet alleen honderden van beoordeelingen van zijne hand, maar ook een aantal belangrijke verhandelingen en opstellen van hem gevonden worden. Als bewijs daarvan noemen wij slechts de laatste vrucht van zijne werkzaamheid, welke hij zelf het publiek aanbood, zijne *Verhandeling over de echtheid der Gedichten van Ossian*, in No. 2, 3, en 4 van de *Vaderlandsche Letteroefeningen* van 1839 geplaatst.

Zie *Conversat. Lexik.* Leipz. 1833. Band. II. s. 619—621; *Alg. Konst.- en Letterb.* 1839. D. I. bl. 178—182, 195, 210—213, 274—279; Siegenbeek, in de *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1839, bl. 33—40; S. Muller, *Levens- en karakterschets van Nicolaas Godfried van Kampen*, (Haarl. 1840. 8°. met portr.); D. W. van den Brink, *Nicolaas Godfried van Kampen, geschetst als Mensch en Geleerde*, (Leid. 1839. 8°.) Muller, *Cat. van Portrett.* de Jong, *Naaml. van Boek.*; Brinkman, *Naaml. van Boek.*; *Diverse Boeken-Catalogi.*

KAMPEN (Diederik en Jan Staets van). Zie STAETS VAN CAMPEN (Dierick en Jan).

KAMPER (G.), volgens sommigen te Leiden geboren, leefde in het begin der achttiende eeuw en was een schilder van landschappen, dikwijls door de maan verlicht, hetwelk aan dezelve eenen zweem gaf van het werk van Aart van der Neer. Zijne schilderijen zijn echter meer zwartachtig, kouder van toon en minder transparant dat die van zijnen beroemden voorganger.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vad. Schilderk.* D. I. bl. 96; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KÄMPFER (Engelbert) was een beroemd reiziger uit de zeventiende eeuw, die den 16den September 1651, in de Westfaalsche stad Lemgo, in het graafschap Lippe, geboren werd, alwaar zijn vader, Johann Kämpfer, predikant was, die hem tot geneesheer wilde opleiden. De kennis der natuur en die van den mensch in onderscheidene oorden behoorden tot zijne meest geliefkoosde oefening, en de zucht om daaraan in ruime mate zich te kunnen overgeven deed hem, na het verkrijgen der noodige kundigheden voor de uitoefening van zijn vak, besluiten te gaan reizen. Op jeugdigen leeftijd bezocht hij het noorden van Duitschland, Pruissen, Polen en Zweden, en ging van daar als gezantschapssecretaris in Zweedsche dienst naar Rusland en Perziё. Te Ispahan, de hoofdstad van laatstgenoemd rijk, vertoefde het gezantschap twee jaren, en in dien tijd verzamelde Kämpfer de belangrijkste bouwstoffen voor zijne beschrijving van Perziё, die hij later uitgaf. Zijne begeerte om het Oosten te bezoeken deed hem de voordeeligste aanbiedingen, om naar Europa terug te komen, van de hand wijzen, en door aanbeveling van eenen Franschen geestelijke te Ispahan kreeg hij eene plaats als heelmeester aan boord van een Hollandsch schip, waarmede hij naar de Nederlanden voer, en waar hij in dezelfde hoedanigheid in dienst trad van de Oost-Indische Compagnie. Met de door haar uitgeruste vloot bezocht hij Ceilon, Koromandel en Bengalen. In 1689 te Batavia terug gekomen, maakte hij zich eerst met Java bekend, en vertrok in 1690 over Siam naar Japan. Tweemalen deed hij van uit Nangasaki eene reis naar Jedo, de hoofdstad des rijks, en keerde in 1692 te Batavia weder. Van daar in Europa teruggekomen, werd hij in zijne geboortestad tot lijfarts van den graaf van der Lippe aangesteld en overleed er den 2den November 1716.

Ongetwijfeld bezat Kämpfer veel kennis en bekwaamheden, daar hij in zijn hoofdwerk omtrent de plaatselijke gesteldheid en de natuurlijke geschiedenis van Japan de beste berigten geeft, die tot dusverre gedaan waren. Ter eere van onzen landgenoot, den vermaarden Johannes Camphuys, moeten wij hier herinneren wat te voren op diens artikel vermeld is, omtrent hetgeen Kämpfer aan laatstgenoemde verschuldigd is. Er is daaromtrent nog meer te zeggen. Toen Kämpfer namelijk naar Europa vertrok had Camphuys hem alles ter hand gesteld wat hij zelf, tot eene beschrijving van Japan betrekkelijk, in twintig jaren tijds verzameld had. Deze bouwstoffen zijn door Kämpfer in zijn hieronder genoemd werk gebruikt, doch hij heeft vergeten dankbaar te erkennen, wat hij in dezen aan Camphuys verschuldigd is.

Beider arbeid treffen wij aan in het op Kämpfer's naam uitgegeven werk over Japan. Hetzelve werd oorspronkelijk in het Hoogduitsch geschreven, doch door den ridder H. Sloane in handschrift gekocht, die het door Dr. J. G. Scheuchzer in het Engelsch liet vertalen. Eerst later verscheen het werk in het oorspronkelijk Hoogduitsch. Er bestaan van hetzelve de volgende uitgaven en vertalingen:

The history of Japan, with an account of the ancient and present state and governm. of that Empire etc. Wiht a descr. of the Kingdom of Siam. Transl. from the high-dutch Ms. of the author by J. J. Scheuchzer, Lond. 1727. fol. 2 vol. with pl. and maps.

De Fransche uitgaven zijn getiteld:

Histoire naturelle, civile et ecclesiastique du Japon, traduit sur l'anglais de J. G. Scheuchzer, la Haye 1729. fol. 2 vol. avec pl. et cartes.

Histoire de l'empire du Japon, traduit sur la vers. angl. de J. G. Scheuchzer (par Naudé) Amst. 1732. 3 tom. pet. 8°. Avec pl. et cart.

De Hollandsche uitgaven waren getiteld:

Beschrijving van Japan, behandelende deszelfs geschiedenis en koophandel met de Nederlanders en Chinezen, uit het Engelsch vertaald van J. G. Scheuchzer, 's Hage, 1729. fol. met pl. en kaart. De zoogenaamde tweede druk, Amst. 1733. fol., is dezelfde druk met anderen titel. Een uittreksel verscheen, als deel van de *Historische Beschrijving der Reizen*, te Amst. 1758. 4°. met pl. en kaart. Eene door Ph. Körber naar den Hoogduitschen druk voor de jeugd bewerkte uitgave verscheen te Gouda 1851. in 16°. met ééne plaat.

Geschichte und Beschreibung von Japan. Aus den Original handschr. des Verfassers herausgeg. von W. Dohm, Lemgo 1777. 8°. 2 th. met Kupf. und Kart.

Het andere werk door Kämpfer zamengesteld is getiteld:

Amoenitatum exoticarum politico-physico-medicarum, quibus continentur variae relationes etc. rerum Persicarum et ulterioris Asiae, fasciculi V, Lemgo 1712. 4°. cum fig.

Eindelijk zagen het licht:

Icones selectae plantarum, quas in Japonia collegit et delineavit, E. K. Lond. 1791. fol.

De teekeningen van planten en overige natuurvoortbrengselen door Kämpfer bijeengebragt, zijn, benevens zijne overige rijke verzamelingen, overgegaan in de verzameling van den beroemden Engelschen natuurkundige Hans Sloane.

Zie Kämpfer's *Leven vóór zijne Beschrijving van Japan;* van Kampen, *Geschied. der Nederl. buiten Europa*, D. II. bl. 295—304; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. II Aanm, bl. 298, noot b, D. VII. bl. 312, 313; Muller, *Cat. van Boek.* enz. *over de Nederl. bezittingen*, bl. 37, 38; dit *Woordenb.* D. III. bl. 83.

KAMPHUIZEN (Gerrit) was te Groningen geboren en werd in 1762 ingeschreven als lid van de *Kamer van Pictura* te 's Gravenhage. Na eenigen tijd aldaar gewoond te hebben is hij weder naar zijne geboorteplaats teruggekeerd. Hij schilderde portretten, landschappen en gezigten in miniatuur.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KAMPHUIJZEN (Jan) werd in het jaar 1760 te Amsterdam geboren, en aanvankelijk tot de steenhouwerij opgeleid. Hij betoonde echter meer lust tot de schilderkunst en genoot alzoo het onderwijs eerst van J. van Dregt, daarna van P. Barbiers *de oude*.

In het jaar 1781 vertrok hij naar Frankrijk en behaalde in 1786 op de stads academie te Bourdaux den prijs, op eene teekening naar het naakt model. In zijne geboorteplaats teruggekeerd, behaalde hij in 1791 op de stads teeken-academie den gouden eerepening.

In 1792 naar Italië vertrokken zijnde, was hij, door de staatsomwenteling die aldaar uitbrak, genoodzaakt Rome te verlaten. Hij kwam alzoo in 1793 te Amsterdam terug en vestigde er zich voor goed, zich bezig houdende met schilderen van portretten, zinnebeeldige en historische ordonnantiën, landschappen, stadsgezigten en decoratiewerken. In 1802 behaalde hij den hoogsten prijs bij de maatschappij *Felix Meritis* op eene historische teekening, voorstellende: *Debutade, haars minnaars profiel afteekenende.* De tijd van zijn overlijden is ons niet bekend. Hij leefde nog in 1840 en was lid der koninklijke academie van beeldende kunsten te Amsterdam. Zijne afbeelding ziet het licht in het bekende werk van J. E. Marcus, door H. W. Caspari.

Gedurende geruimen tijd tot aan 1840, toen zijn gezigt hem niet meer toeliet te schilderen, vond men op verscheidene tentoonstellingen van 's mans verdienstelijk werk, terwijl hetzelve ook in sommige kabinetten wordt aangetroffen. Van zijne kunstwerken zijn eenige in plaat gebragt, waaronder de portretten van den voortreffelijken acteur A. Snoek en diens zuster de verdienstelijke actrice, toen gehuwd met Kamphuyzen's broeder, die volgt; *zinnebeeldige voorstellingen op de godsdienst en de rede; de terugkomst van prins Willem te Scheveningen in* 1813 en vier stuks uit den veldslag van Waterloo.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. Schilderk.* D. III. bl 101—103, *Aanhangs.* bl. 196; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KAMPHUIJZEN (Dirk), broeder van den voorgaande, werd te Amsterdam geboren en was een zeer verdienstelijk tooneelkunstenaar, die, met zijne gade, Anna Maria Snoek, met wie hij in 1797 huwde, eene reeks van jaren de vereerendste onderscheiding deelde, waardoor aan beider talent, in het vervullen der belangrijkste rollen, eene welverdiende hulde werd toegebragt. Hij mogt zich in de toejuichingen van het Amsterdamsche publiek, en elders, verheugen tot aan zijnen dood, die in 1829 plaats had. Zijne afbeelding, hem voorstellende in het karakter van *Flodoardo*, in het tooneelspel *Aballino*, door zijn broeder geschilderd, ziet het licht.

Zie van Eynden, en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. Schilderk* D. III bl. 103 noot 1; van Halmael, *Bijdr. tot de geschied. van het Tooneel* enz. bl. 611; Muller, *Cat. van Portret.* waar zijn voornaam verkeerdelijk wordt opgegeven; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KAMPHUYZEN (G. van) schreef een:

Choorzang, op het overlijden van Zijne Doorluchtige Hoogheid W. C. H. Friso, Prince van Oranje enz. 's Hage 1751.

Zie van Abkoude, *Lijst van Akademische Redev. enz. op het overl. van W. C. H. Friso*, bl. 35.

KANN (Anthonius), wiens geboortejaar en plaats even onbekend zijn als zijne overige lotgevallen. Alleen weten wij, dat hij, na 20 jaren lang advokaat te zijn geweest, in 1659 procureur-generaal bij het hof van Friesland was tot aan zijn dood, die in 1678 of 1679 voorviel. Hij was gehuwd met Rinskia, eenige dochter van Timaeus Faber, hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te Franeker, die weduwe was van den advokaat Eisonius Solcama. Hij maakte zich verdienstelijk door:

De Decisiën van het Hoff van Frieslandt, vergadert ende bij geschrift nagelaten van de Heer Gaijus Nauta, vermeerdert ende met een register verrijkt door de Heer Anthonius Kann, Procureur Generaal van Vriesland, Leeuw. 1779.

In de stedelijke bibliotheek van Leeuwarden is een folio handschrift in drie banden, waarin Kann van 1662 tot 1669 uittreksels of schetsen heeft geschreven van al de door hem gehoorde leerredenen der Leeuwarder predikanten, „tot eygen onderwiesinge en verbeteringe bij geschrifte gestelt."

Zie Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 137; *Naamregist. der Proc. Gen.* (Amst. 1748. 4°.) bl. 8; de Wal, *Orat. de clar. Fris. Jureconsult.* p. 38, 125, 130; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KANNENBURCH (Hendrik van) was een rederijker die te Middelburg in de eerste helft der zeventiende eeuw leefde, en onder zijne zinspreuk, *Godt is mijn Burght*, in het licht gaf:

Protest ofte scherp dreyghement, 't welck den Coninck van Spagnen is doende d' Heeren Staten Generael, den Prince van Oragnen enz.... Ter occasie van 't veroveren van de Silver-Vlote. Met de antwoorde op het selve Protest. Als oock een Liedt, daer op passende, Middelb. 1629.

Lof-dicht, ofte Dancksegginghe, over de twee heerlijcke victorijen, ons onlancx corts naer malcander van Godt de Heere verleent, namentlijck de Stadt Wesel ende 's Hertoghen-bosch, Middelb. 1629. Achteraan nog een *Danck-liedt.*

Hij vervaardigde ook een gedicht in de *Lof-Dichten, ter eeren den Doorl. Vorst Frederic Henric* enz. Amst. 1629.

Zie Tiele, *Bibl. van Pamflett.* No. 2260, 2291, 2292.

KANNGIESSER (D.) was Luthersch predikant te Paramaribo sedert April 1824, waar hij op den 28sten Junij 1826 overleed, in den ouderdom van 45 jaren. Van hem ziet het licht eene verhandeling: *de pugna Officiorum*, waarvoor hem door curatoren van het Stolpiaansch Legaat het accessit werd toegewezen, en welke verhandeling in de werken van dat Legaat in 1818 (Leid. 4°.) is opgenomen. Spoedig na zijne komst te Paramaribo vatte hij het voornemen op tot de uitgave van een *West-Indisch Tijdschrift ter bevordering van verstandelijke en zedelijke beschaving*, doch door zijn spoedig daarop gevolgden dood is het bij het prospectus daarvan gebleven.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1826. D. II. bl. 193; de Jong, *Naaml. van Boek.*

KANTELAAR (JACOBUS) werd te Amsterdam den 22sten Augustus 1759 geboren. Zijne ouders, Nicolaas Kantelaar en Eva Eysbag, behoorden tot den gegoeden burgerstand en waren alzoo wel instaat om hunnen zoon, in wien zich reeds vroeg een uitstekende aanleg vertoonde eene geleerde opvoeding te geven. Op de Latijnsche school in zijne vaderstad ontving hij de noodige voorbereiding voor de lessen aan de Leidsche hoogeschool, werwaarts hij zich op zeventienjarigen leeftijd begaf, na gedurende twee jaar te voren aan de doorluchtige school te Amsterdam het onderwijs van den beroemden Schultens in de Oostersche taal genoten te hebben.

Te Leiden, waar hij de lessen van zijnen genoemden leermeester, in dien tusschentijd derwaarts beroepen, mede volgde, hoorde hij Valckenaer en Ruhnkenius, aan wier bijzondere leiding hij zich overgaf, tevens zich toeleggende op die wetenschapen, die meer regtstreeks op de godgeleerdheid betrekking hadden. Van zijne vorderingen en ook van zijn aanleg voor de kritiek gaf hij in 1781 een schitterend blijk in zijn *Specimen observationem criticarum ad quaedam Veteris Testamenti loco*, na welks verdediging hij tot proponent werd aangenomen.

Na eenigen tijd in zijne geboorteplaats, voor een der oudste leeraren, het Evangelie verkondigd te hebben, werd hij in 1782 beroepen te Westwoud, in Noord-Holland, en van daar in 1783 naar Almelo. Hier omhelsde hij, in 1786, met vuur de zaak der toenmalige patriotten, waarvoor hij openlijk uitkwam in eene aanspraak door hem aan de uittrekkende manschappen gedaan, die tevens als eene proeve van zijne welsprekendheid dienen kan; ook deed hij zich als een ijverig verdediger van de burgers dier stad kennen, toen zij zich aankantten tegen de heerlijke regten.

Niet te verwonderen is het, dat hij zich daardoor het ongenoegen van de Oranjegezinden, waaronder de ambachtsvrouw van Almelo, op den hals haalde. Hij achtte zich na het gebeurde ook niet veilig in die stad, waarom hij, toen door Pruissische tusschenkomst in 1787 de oude orde van zaken hersteld was, van zijne bediening afstand deed en zich te Amsterdam nederzette, waar hij als ambteloos burger leefde en zich geheel aan de beoefening der fraaije letteren overgaf.

Later naar Kampen verhuisd, had de omwenteling van 1795 op zijn lot eenen aanmerkelijken invloed. De man, die zoozeer tegen de toen afgeschafte heerlijke regten geijverd had, kon niet lang buiten bediening blijven. Reeds tot het stadsbestuur zijner woonplaats geroepen, zag hij zich weldra, namens de provincie Overijssel, tot de eerste Nationale Vergadering afgevaardigd. Daar was hij een tijd lang, ook als voorzitter der vergadering, op zijne plaats, en toonde hij, dat standvastigheid in het verdedigen der beginselen van regtvaardigheid met gematigdheid konden gepaard gaan. Zijn roem als welsprekend, kundig, ijverig en onvermoeid volksvertegenwoordiger was zoo groot, dat hem, bij het bijeenroepen der Tweede Nationale Vergadering de eer te beurt viel van, door niet minder dan veertien kiesgenootschappen, zich de waardigheid van volksvertegenwoordiger te zien opgedragen. Hoedanig hij zich van dien last kweet heeft de geschiedenis van dien woeligen tijd vermeld. Zij leert ons hem kennen als den moedigen, den welsprekenden bestrijder van de al te snellen vooruitgang, en als den vijand van scheuring en vervolging; want terwijl wij hem dan eens de regten der Joden met kracht van redenen hooren verdedigen, bewonderen wij hem bij eene andere gelegenheid, waar hij in eene voortreffelijke redevoering de bepaling bestreed, naar luid van welke eene staatkundige geloofsbelijdenis door alle ambtenaren moest worden afgelegd, en hij zoowel het wederregtelijke, als het schadelijke van die gewetensdwang betoogde, willende dat de verkiesbaarheid tot ambten niet van gevoelens, maar van gedragingen zoude afhangen. En toen een der vurigste unitarissen hierop, in drift ontstoken, verlangde dat de vergadering zorg moest dragen, dat zij bij de natie niet werd miskend, en zij alzoo Kantelaar's rede openlijk mogt afkeuren en wraken, antwoordde deze: »Ik sta er alleen voor, burger! bij de geheele natie."

De ondankbaarheid, waaraan meermalen groote mannen in gemeenebestgezinde staten ten prooi staan, moest ook Kantelaar in ruime mate ondervinden. Altijd behoord hebbende tot de gematigde partij, eigen eer en voordeel verzakende, waar die van het vaderland moesten behartigd worden, werd hij, bij de omwenteling van den 22sten Januarij 1798, met vele anderen gevat en gevangen gehouden, tot de omwending van zaken op den 12den Junij daaraanvolgende. Alstoen ontslagen, werden hem vele, even vereerende als voordeelige ambten opgedragen; doch zich eens voorgenomen hebbende tot het ambteloos leven terug te keeren, bleef hij volstandig weigeren en niets was in staat hem van dat besluit af te brengen. Daar intusschen de behoeften van zijn vermeerderd huisgezin waren toegenomen, besloot hij op de eene of andere wijze hierin te voorzien en rigtte hij ten dien einde te 's Gravenhage een bankiers-kantoor op, waarin hij, gedurende twaalf jaren, werkzaam was, doch dat hij sluiten moest, toen eene beroerte en daaruit ontstane zwakheden hem van alle werkzaamheden moest doen afzien. Hij leefde vervolgens nog eenige jaren, te midden der zijnen, in zijne geboorteplaats in stille afzondering, geacht, zoo om zijne veelzijdige talenten als om zijn beminnelijk karakter, totdat hij op zijn buitenverblijf *Landwijk*, niet verre van Zwolle gelegen, den 7den Julij 1821 ontsliep. Hij was twee malen gehuwd, eerst in 1783 met Johanna du Sart, die reeds in 1790 overleed, daarna met Anna Gesina Reisig. Bij de eerste vrouw verwekte hij een kind en bij de tweede twee dochters. Zijne afbeelding ziet het licht.

In de school der klassieke oudheid gevormd, muntte Kantelaar als wijsgeer, staatsman, welsprekend redenaar, als lofredenaar in het bijzonder, als dichter, uitlegkundige en bijbelverklaarder en als verdienstelijk letterkundige uit. Maar de man, die Schultens letterroem zoo welsprekend handhaafde mist nog altijd een hem waardig lofredenaar. Wij kunnen hem hier als zoodanig niet naar waarde schetsen. En in de hoop dat een onzer geleerde maatschappijen, die zich haastten om Kantelaar haar lidmaatschap aan te bieden, nog eenmaal den wenk zal geven tot het zamenstellen van een hem passend gedenkteeken, eindigen wij dit artikel met de opgave van hetgeen door hem in druk is uitgegeven.

De invloed der ware verlichting op het lot der Vrouwen, en het huwelijksgeluk.

Deze redevoering, door Kantelaar in 1793 als voorzitter van de maatschappij *tot Nut van 't Algemeen* gehouden, is in het derde deel van de *Redevoeringen en Aanspraken*, door genoemde maatschappij uitgegeven, te vinden, (Amst. 1793. 8°.)

(Met R. Feith) *Bijdragen tot bevordering der Schoone Kunsten en Wetenschappen*, Amst. 1793—1796. 8°. 3 deelen.

Lofreden op H. A. Schultens, openlijk uitgesproken te Leyden, Amst. 1794. 8°.

(Met R. Feith) *Ode aan R. J. Schimmelpenninck*, in Mei 1805. Amst. 1805. 8°.

(Met M. Siegenbeek) *Euterpe, een Tijdschrift ter bevordering van fraaije Kunsten en Wetenschappen*, Amst. 1810. 8°. 2 stukk.

Verhandeling over het herdersdicht, 's Hage 1813. 8°. In 1791 met goud bekroond door het Leidsche taal- en dichtgenootschap: *Kunst wordt door arbeid verkregen*, doch eerst in 1813 door de Hollandsche maatschappij van fraaije letteren, kunsten en wetenschappen, in het 2de deel harer werken uitgegeven.

In 1789 ging de *Nederlandsche Bibliotheek* van Petrus Hofstede, onder den naam van *Vaderlandsche Bibliotheek*, aan het bestuur van Kantelaar over, doch reeds in 1790 deed hij als zoodanig vrijwillig afstand, met een berigt aan het publiek, opgenomen in den *Algemeene Konst- en Letterbode* (1790, 4de deel bl. 144), waarin hij tevens verklaart de schrijver te zijn van de recensien van de *Biddagsreden* en van de *Apologie tegen de Schrijvers der Vaderlandsche Bibliotheek*, uitgegeven door P. Hofstede. 's Mans vrije, milde en tot verdraagzaamheid opwekkende denkwijze is bovenal te ontdekken in het door hem ook daarin geleverde betoog, getiteld: *Onkunde eene bron van onverdraagzaamheid*, terwijl hij zich door zijne hermeneutische lessen, mede in de *Vaderlandsche Bibliotheek* gegeven, als uitlegkundige en bijbelverklaarder kennen deed.

Van Kantelaar bezitten wij eene vertaling van F. van den Trenck, *Bijdragen tot deszelfs levensgeschiedenis*, uit het Hoogduitsch, Amst. 1794. 8°. 4 deelen, en eene overzetting van den Latijnschen *Lijkzang van H. de Bosch, op het afsterven van Nieuwlands gade.*

Zie *Vaderl. Hist. ten vervolge op Wagenaar*, D. XIII. bl. 80—86, D. XXXV. bl. 99, 141, 345, 348, D. XXXVIII. bl. 177, 192, D. XXXIX. bl. 93; *Alg. Konst- en Letterb.* D. IV. bl. 144, D. VII bl. 2; *Nieuwe Alg. Konst- en Letterb.* D. I. bl. 195, 1821. D. II. bl. 33. 65—72; van der Aa, *Geschied. van den Oorl.* D. V. bl. 417, 418, 419, D. VI. bl. 137—444, 452, 453; Siegenbeek, in de *Handel. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.*, 1822, bl. 2; van Kampen, *Geschied. der lett. en wetensch. in Nederl.* D. II. bl. 503, 504, 505, 506, 549, D. III. bl. 217, 218, 232; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht*; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk.* D. III. bl. 664—671, *Aant.* 282; Siegenbeek, *Geschied. der Ned. Letterk.* bl. 281, 305, 314, 339, Collot d' Escury, *Holl. Roem.* D. IV. St. I. bl. 92, St. II. bl. 339, 456, 457, 459, 463; *Boekz. der gel. wereld*, 1850, b. bl. 185—198; Muller, *Catal. van Portrett.*, Vreede, *Bijdr. tot de Geschied. der omwenteling van* 1795—1798, bl. 16, 21, 70; Glasius, *Godgel. Nederl.*; verschillende boeken-catalogi.

KANTER (Johan de) Phil.z. werd geboren te Wissekerke in Noordbeveland, den 21sten Julij 1762, waar zijn vader, Philippus, toen predikant was. Zijne ouders op jeugdigen leeftijd verloren hebbende, trok zijn oom en voogd, Willem Houwer, notaris te Zierikzee, zich zijne belangen meer bijzonder aan. Hij nam hem bij zich in huis en deed hem onderwijs geven op de Latijnsche school, van welke hij op zijn achttiende jaar met lof tot de academische lessen bevorderd werd. Hij bezocht de hoogeschool echter niet, maar legde zich, onder de leiding van zijnen oom, op het notarisambt toe, en werd in 1784 tot notaris te Zierikzee aangesteld. Bijzondere omstandigheden deden de praktijk verminderen en noodzaakten hem een ander middel van bestaan te zoeken. Reeds van zijne jeugd af aan beheerschte hem eene onverzadelijke zucht tot de natuur- en wiskundige studiën. Meer en meer van zijne kunde daarin bewijs gevende, werd hij in 1799 benoemd tot lector physicus aan het museum te Middelburg. Hij vertrok derwaarts en legde zich ook op het privaat onderwijs in geometrie, algebra, sterrekunst, stuurmanskunst enz. toe, zich tevens met het schrijven en vertalen van werken, betreffende zijn vak, bezig houdende. Op den 19den December 1799 hield hij in de nieuwe kerk te Middelburg eene redevoering, bij gelegenheid van het feest over de ontruiming van den vaderlandschen grond door de Engelsche en Russische krijgsmagt, welke feestrede in dat jaar aldaar in het licht verscheen, en waarvoor de regering hem het stadsburgerregt schonk.

De raad der Amerikaansche koloniën stelde de Kanter in 1802 tot scheepsmeter aan, en bijna te gelijk werd hij benoemd tot onderwijzer bij het instituut voor dijken en waterweringen in het departement Zeeland. Na reeds in 1789 tot lid van het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen te zijn verkozen, werd hij in 1806 tot deszelfs secretaris benoemd, welke betrekking hij, even als het lectoraat in het physisch genootschap, tot zijnen dood, met lust en ijver waarnam. Hij had zich intusschen zulk een naam gemaakt, dat de regering der stad Middelburg in 1807 niet aarzelde om hem tot lector in de wis-, natuur- en sterrekunde bij de illustre school aan te stellen. Tijdens de inlijving in het keizerrijk was hij benoemd tot commies-griffier bij het Tribunal de première instance te Middelburg, welken post hij waarnam tot aan de bevrijding des vaderlands, waarna hij zich tot commies ter provinciale griffie van Zeeland verkozen zag. Een en twintig jaren was hij in die betrekking werkzaam, totdat hij den 1sten Januarij 1835, om zijne hooge jaren, zijn eervol ontslag verkreeg. Van de hem geschonkene rust had hij nog ruim zes jaren genot, tot hij op den 23sten September 1841 overleed. Hij was tweemaal gehuwd geweest. Eerst in 1785 met zijne nicht Adriana de Kanter, welke in het jaar 1787 overleed, na hem een zoon te hebben geschonken, daarna in 1789, met Johanna Apollonia Baster, met welke hij 52 jaren in eenen gelukkigen echt sleet, en welke hem slechts weinige weken voor zijnen dood werd ontrukt. Hij verwekte bij haar 4 kinderen.

De Kanter was een man van buitengewone en veelzijdige kennis, die zich door onderscheidene wetenschappelijke geschriften, van natuur- en geschiedkundigen aard, op eene vereerende wijze heeft doen kennen, en tot aan zijn dood toe steeds nuttig werkzaam is geweest. Als mensch was hij, zoowel om zijn godsdienstig en zedelijk karakter, als om zijne verlichte denkwijze geacht en bemind. Zijne verdiensten werden erkend door het Bataafsch genootschap te Rotterdam, door de maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden, door het provinciaal Utrechtsch genootschap en door het koninklijk Nederlandsch instituut, die hem tot lid aannamen, en die zijn heengaan als een groot verlies voor de wetenschappen aanmerkten.

Behalve een aantal opmerkingen en mededeelingen, in de *Middelburgsche Courant* van 1799 tot 1841 en elders voorkomende, en die hij gewoonlijk met den eersten letter van zijnen naam teekende, zagen van hem de volgende geschriften het licht, wier lijst, door wijlen den geleerden de Wind opgesteld, wij hier met eenige kleine verbeteringen en aanvullingen overnemen.

a. Natuurkundige geschriften:

Altoosdurende Almanak of Tijdwijzer, Zierikzee, 1793. 8o.

Kennis en gebruik der Barometers en Contrarolleurs, Zierikzee, 1794. 1 vel in plano (zonder naam).

Vergelijkende tafelen van voet- en vochtmaten en pondgewigten, Zierikzee, 1798, 8o.

De Meekrap-teler en bereider; of volledige beschrijving van het planten, reeden en bereiden der Meekrap, Dordr. 1802. 8o, (Is tevens een stuk van de *Volledige beschrijving van alle konsten, ambachten* enz. Dordr. 1788. 8o.)

Nieuwe Ecliptische Tafelen met derzelver toepassing op het meetkunstig ontwerpen der Zon- en Maan-Eclipsen en der voorbijgangen van Mercurius en Venus over de zon, Middelb. 1803. 2 deelen.

Wiskundige verhandeling over de berekening van 't vermogen der Uitwaterende Sluizen. In het 1ste deel der *Nieuwe Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap*, Middelb. 1807. bl. 223—352.

Nieuwe Tafelen ter berekening van den tijd der Watergetijden. (Nederduitsch en Fransch) Middelb. 1807. 8o.

Natuur- en geschiedkundige beschrijving van den Watervloed tusschen den 14 *en* 15 *Januarij* 1808, Middelb. 1808. 8o.

Koordentafel om hoeken op het papier te maken en te meten, Middelb. 1809. 8o.

Gemeenzame gesprekken over de nieuwe Maten en Gewigten, Middelb. 1812. 8o.

Handboekje voor de ingezetenen van Zeeland, inhoudende eene vergelijking der aldaar in gebruik geweest zijnde Maten en Gewigten, met het Metrieke stelsel, Middelb. 1812. 8o.; 2de druk ald. 1813. 8o.; 3de druk, 1829. klein 8o. 2 stukjes.

Uitrekening der waarde van onderscheidene soorten van geldspeciën, Middelb. 1812. kl. 8o.

Beschrijving van den Watervloed, voorgevallen den 4 Februarij 1825, *zoo veel betreft de provincie Zeeland*, Middelb. 1825. 8o.

Gezigtkundige misvorming en herstel van figuren, beelden en teekeningen, Middelb. 1834. 8o. *Aanhangsel* daarop, Middelb. 1839. 2 stukjes met platen.

Algemeene afstandswijzer voor de provincie Zeeland, en herleidingstafel enz., Middelb. 1835. 8o.

De navolgende opstellen komen van hem voor:

Over den toren van Zierikzee en over dien van Westerschouwen (met eene afbeelding van laatstgemelde), *voornamelijk in betrekking tot bliksem-afleiders*, in den *Konst- en Letterb.* 1792. in 4o. bl. 17 en verv.

Eenvoudige verklaring der waterweegkundige proef van Boyle; in de *Hedend. Vaderl. Bibl. van Wetensch. Kunst en Smaak*, 1811. No. 3, Mengelw. bl. 112—120.

Waarnemingen wegens de Komeet van 1811, in den *Konst- en Letterb.* 1841. D. II. bl. 270—272.

Eenige berigten over de uitwerksels van den Bliksem; in hetzelfde weekblad, 1812, D. I. bl. 403—406.

Nieuwe Orgelmakers Windweger; in hetzelfde weekblad 1821. D. II. bl. 115, 1824. D. II. bl. 319.

Zodiakslicht, waargenomen te Middelburg; in hetzelfde weekblad 1827. D. I. bl. 224.

Iets over den Barometer; in hetzelfde weekblad, 1827. D. I bl. 355, 373.

Over den Thermometer; in hetzelfde weekblad, 1829. D. I. bl. 310.

Iets over de Bliksem-afleiders; in den *Zeeuwsche Alman.* 1839 bl. 85—94.

Over de zoogenaamde verschillende of vallende Sterren; in den *Zeeuwsche Volks-Alman.* bl. XLIV—L.

Het IJs; in denzelfden Almanak, 1842. bl. 38—50.

b. Geschiedkundige geschriften.

Chronijk van Zierikzee, Zierikz. 1794. 8°.; 2de vermeerde druk ald. 1795. 8°.; vervolgd door O. Groeneyk, ald. 1821. 8o.

De Franschen in Walcheren. Middelb. 1814. 8o.

Redevoering bij de ontblooting van het Praalgraf der Luit. Admiralen Jan en Cornelis Evertsen, Middelb. 1818. 8o.; met afbeeld.

Lofrede op Jhr. Jacob Hendrik Scherer, oud Gouverneur der provincie Zeeland, Middelb. 1822. 8°. (Is tevens het 4e deel 1e stuk van de *Nieuwe Verh. van het Zeeuwscvh Genootsch.*)

(Met J. ab Utrecht Dresselhuis) *De Provincie Zeeland*, Middelb, 1824. 8°. met kaart en gegraveerde tabellen.

(Met denzelfden) *Oorspronkelijke stukken betreffende de uitvinding der Verrekijkers der stad Middelburg*, Middelb. 1835. 8o. (Eene latere bijdrage op het vorige werk).

Levensschets van Job Baster; in den *Vriend des Vaderlands*, 1831. No. 2.

Behalve eenige andere kleinere stukjes, ook dichtstukjes, aankondigingen van Zon- en Maan-eclipsen, eene populaire beschrijving van het werktuigelijke der stoombooten, schreef hij ook een stukje getiteld: *Pligten omtrent stervenden en gestorvenen of raadgeving tot het behandelen van stervenden, en over den schijndood, het gevaar van levend begraven te worden, en de middelen om zulks voor te komen*, in 1819 door de Maatschappij: *tot Nut van 't Algemeen*, te Amst. in 8°. uitgegeven, en in 1822, in het Fransch vertaald, te Namen in het licht verschenen. Het Zeeuwsch genootschap, aan welks bemoeijingen, in vereeniging met die van gemelde maatschappij, men dat boekje te danken heeft, bood hem, ter vereering daarvoor, een fraai exemplaar van Buffon en Daubenton's *Histoire Naturelle, generale et particulière* etc., en de gemelde maatschappij een volledig exemplaar harer werken aan.

De door de Kanter in handschrift nagelatene werken zijn, ingevolge zijne uiterste wilsbeschikking, na zijnen dood, verbrand.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1841, D. II. bl. 241, 242; *Hand. der jaarl. vergad. van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leid.* 1842. bl. 15; *Programma van het Prov. Utr. Gen.* 1842. bl. 2; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. VII. bl. 127, 128; Mr. S. de Wind, *Johan de Kanter Phil. z. enz.* in *Nehalennia*, 1850. bl. 199—210, door ons voornamelijk gevolgd; *de Navorscher*, D. IV. bl. 283, D. V. *Bijbl.* bl. XLIX; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Brinkman, *Naaml. van Boek.*

KANTER (Scipio de), een broeder van den voorgaande, werd in 1764, te Wissekerke in Zeeland, geboren, studeerde sedert September 1784 te Harderwijk in de geneeskunde, en werd er den 5den Julij 1788 tot doctor in dat vak bevorderd, na verdediging eener *dissertatio inauguralis de intempestivae medicationis, potiss. internae, inutilitate et noxis. Prom.*

Zich te Zaltbommel als geneesheer nedergezet hebbende, erlangde hij eene drukke praktijk en werd er ook tot lid der provisionele municipaliteit aangesteld. Na de omwenteling van 1795 werd hij door de representanten van Gelderland tot curator der Harderwijksche hoogeschool benoemd. Ondanks zijne vele bezigheden als geneesheer kweet hij zich van de hem opgelegde taak zoo gelukkig en getrouw, dat zijn vroegtijdige dood, den 16den Junij 1808 voorgevallen, een treffend en groot verlies voor die inrigting genoemd werd.

Zie Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 447, 469, 485, 534.

KAPPELLE (Jan van de) of, volgens den heer Kramm, aan wiens spelling wij ditmaal twijfelen, van der Cappelle, was een beroemd Hollandsch schilder van zee- en riviergezigten, die waarschijnlijk omstreeks 1635 geboren was. Onzeker is het waar hij zijne kunst geleerd heeft, want zoowel de manier van Willem van de Velde, als die van de Vlieger en Dubbels is in zijne stukken op te merken. Hij was volgens het oordeel van deskundigen een groot kolorist, en mag onder de eerste Nederlandsche zeeschilders gerangschikt worden. Hij schilderde ook landschappen, gewoonlijk bij wintergetijde, met een aantal schaatsenrijders. Zijne meeste schilderijen zijn naar Engeland vervoerd. Het museum Boymans bezit van hem: *Een stil water*; *bij eene zandplaat liggen eenige visschersschuiten.*

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. schilderk.* D. I. bl. 163, 164, *Aanh.* bl. 117; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch. op Kapelle;* Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch. op Capelle; Cat. van schilder. in het Museum Boymans te Rott.* bl. 21.

KAPPEYNE van de COPPELLO (Johannes). Zie COPPELLO (Johannes Kappeyne van de).

KAREL I of *de Groote* (Charlemagne). Wij zouden van dezen magtigen beheerscher in een woordenboek van Nederlanders geen melding maken, indien ook ons land niet een gedeelte had helpen uitmaken van zijn onmetelijk gebied, dat Frankrijk, met al wat oudtijds in den uitgestrekten zin tot Galliё behoorde, Duitschland, Spanje tot aan den Ebro, Italië tot in het Napelsche, met Sardinië, Corsica en de Balearische eilanden, omvatte. Zoon van Pepijn, *de korte*, koning van Frankrijk, en van koningin Bertrada, werd hij te Aken of volgens anderen op het kasteel van Salzburg in Opper-Beijeren, den 2den April 742 geboren. Na den dood zijns vaders in 768 als koning van een gedeelte van Frankrijk gekroond, terwijl zijn broeder Karloman den scepter over het andere gedeelte voerde, werd hij, na den dood van dezen, in 771 tot alleenheerscher van dat rijk gekozen.

Het is geenszins ons plan om dezen waarlijk grooten vorst in zijn roemvol leven van stap tot stap te volgen. Indien dit al tot onze taak behoorde, dan noch zou onze beschikbare ruimte zulks in geenen deele toelaten. Terwijl wij alzoo, ter regte kennis van hetgeen onder zijn bewind is voorgevallen, moeten verwijzen naar de bronnen aan den voet van dit artikel vermeld, dienen wij toch met een enkel woord te gewagen, waarom wij hier zijn naam mede vermeld hebben.

Onder de veelvuldige oorlogen en overwinningen, waardoor Karel *de Groote* zijn gebied van de Pyreneёn tot aan de Oostzee en van den Atlantischen oceaan tot aan het Karpatische gebergte uitbreidde, behoort zijn langdurige krijg tegen de Saksers, wier landgrenzen zich tot aan den Rijn uitstrekten. in welken krijg de Nederlandsche gewesten, deels regtstreeks, deels van ter zijde, gewikkeld werden. De Friezen, destijds nog onder het bestuur van hunnen heidenschen koning Radboud II, reeds gedeeltelijk tot de aanneming van het Christendom gekomen, waren toen nog den Frankischen vorst vijandig; maar weldra veranderde dit. De moord aan Bonifacius, zoo men wil op aanstoken van Radboud gepleegd, deed vele reeds bekeerde Friezen zich met de Franken vereenigen, om dien moord te wreken. Radboud, om zich staande te houden, riep de hulp van Witikind, der Saksers opperhoofd, in, en deze rukte met eene groote magt Friesland binnen. Weldra werden nu de Christenen door de Saksers verschrikkelijk vervolgd en tot omhelzing der oude godsdienst gedwongen. De Friezen, hierop afkeerig van hunnen koning geworden, riepen, in 775, de bescherming van Karel *de Groote* in, die tot beperking der geweldenarijen eenige benden naar Friesland afzond, op wiens komst Radboud naar Denemarken vlugtte en de Saksers naar hun land terugtrokken. Bij verdrag ging Friesland nu onder het bestuur van Karel *de Groote* over. Er is veel geschreven over den aard van de door de Friezen thans verkregene vrijheid: Terwijl sommigen die als geheel afhankelijk van den magtigen vorst gesteld hebben, hebben anderen beweerd dat van toen af aan de benaming van *vrije Friezen* ontstaan is, en dezen den koning slechts als beschermheer hadden aangenomen. Wij achten deze zaak thans voldingend beslist. Het eigenlijke Friesland, door Karel vervolgens in een aantal landschappen, waarover hij graven en schouten aanstelde, verdeeld, was, in den waren zin van het woord, vrij; terwijl de andere volken van Europa destijds in dienstbaarheid en harde onderwerping verkeerden; maar de Oost-Friezen, die met de Saksers gemeene zaak hadden gemaakt, werden eerst in 804 na hevigen tegenstand overwonnen en aan het gezag van Karel onderworpen.

Gedurende den dikwijls hervatten strijd tegen de Saksers vertoefde Karel *de Groote* meermalen hier te lande. De stad Nijmegen scheen een van de door hem geliefkoosdste verblijven te wezen. In Julij des jaars 777 zich er onthoudende, teekende hij er een giftbrief ten behoeve van de St. Maartens- of Domkerk te Utrecht. Aan de oevers van de Waal had hij, in een bekoorlijk oord, een prachtig hof doen bouwen, waar hij ook meermalen een groot gedeelte van het jaar doorbragt en zijne plannen overwoog, om zijne vijanden te verslaan, zijn gezag te vestigen en zijn gebied uit te breiden.

Wij zullen hem op zijne overwinnende togten, waaraan ook de Friezen een belangrijk en dapper deel namen, niet verder volgen; ofschoon ook daarvan ons land, bepaaldelijk de oevers van den Rijn, getuigen waren. Na het onderbrengen van zijne ergste vijanden, die hij, om hen te bedwingen, dood en verderf gebragt had, was het zijn streven om de geslagene wonden, door de invoering van het Christendom, te doen heelen, en om, door de bevordering van kunsten en wetenschappen, een nieuw leven voor de onbeschaafde volkeren te doen aanbreken. Onder de wijze wetten, door hem gegeven, ontwikkelde zich allerwege bloei en welvaart, en toen in 810 Friesland door de Denen werd aangevallen, kon hij niet verhoeden dat een deel van het land verwoest werd, maar wist hij toch door gepaste maatregelen verdere onheilen af te weeren.

Niet lang meer daarna zou Karel den scepter voeren; afgemat door jaren, ziekte en zorgen, overleed hij te Aken, den 26sten Januarij 814, en werd er in de St. Maria-kerk, door hem gesticht, ter aarde besteld. »Onder de vorsten, die ooit der menschheid ten zegen waren," zegt de heer Arend, »bekleedt Karel *de Groote* eenen zeer uitstekenden rang; en de karakterschets van dezen merkwaardigen man kan weinig anders dan eene lofrede zijn, bovenal wanneer men hem, gelijk de onpartijdigheid vordert, uit het standpunt van *zijnen* tijd beschouwt, en zich door geene staatkundige of godsdienstige vooroordeelen laat wegslepen. Al wat den vorst groot maakt en den mensch veredelt, was in hem vereenigd. Een helder, veel bevattend en veel omvattend verstand, een groote, geoefende en krachtig werkende geest, openbaren zich in al zijne handelingen als regent, als veldheer, als wetgever, als bevorderaar der wetenschappen, en als mensch." En verder: »Men heeft getracht de beginselen der daden van dezen grooten en weldoenden geest op te sporen. Laat edele roem- of eerzucht, laat menschenliefde, laten beide, gelukkig met elkander vereenigd, de drijfveêren geweest zijn, zij zullen de *zedelijke* waarde van Karel verhoogen; doch indien zij ook uit eene minder zuivere bron ontsproten, kunnen zij hem den naam van den grootsten vorst der middeleeuwen niet betwisten, wien de oudheid onder de half-goden zou geplaatst hebben, gelijk de kerk van Romė hem onder hare heiligen heeft opgenomen."

Zie, behalve de geschiedschrijvers, in het bijzonder Eginhard, *Vita et gesta Caroli Magni*, Colon. 1521, 4o.; Ultr. 1711. 4o. Gaillard, *Histoire de Charlemagne*, Paris 1785. 4 vol. 12o.; Capefigue, *Histoire de Charlemagne; Biograph. univers.* T. IV. p 247, 248; van Loon, *Aloude Holl. Hist.* D. II. het regist. op Karel; Hoogstraten, *Woordenb.* op Karel; Collot d'Escury, *Holl. roem*, het regist. op Karel; van Kampen, *Karakterk. der vaderl. geschied.* D. I. bl. 53, 58, 63; Arend, *Algem. Geschied. des vaderl.* D. I. bl. 346—379; *de vrije Fries*, D. V. bl. 193—225; Eekhoff, *Beknopte geschied. van Friesl.* bl. 33—41, 85, 456, 490; van der Chijs, *de Munten van Gelderl.* bl. 3; *de Munten van Overijssel*, bl. 10, 21, 22, 229; *de Munten van Friesl. Gron. en Drenth.* bl. 5, 7, 11, 559, 561; *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 4, 12, 126; *de Munten van Utrecht*, bl. 9.

KAREL I, hertog van Bourgondië, graaf van Holland, bijgenaamd *de Stoute*, de zoon van Filips, hertog van Bourgondië, bijgenaamd *de Goede*, en van diens derde vrouw Isabella van Portugal, werd den 10den November 1433 geboren. Reeds vroeg bespeurde men in hem eene groote neiging tot oorlog voeren, die zijn vader te vergeefs zocht te matigen.

Niet eer dan in 1451 komt de jeugdige vorst, die den titel van graaf van Charolois voerde, in de geschiedboeken voor. In dat jaar toch werd hij door zijn vader tot »stadhouder generaal zijner landen van herwaarts over" aangesteld en naar Zeeland gezonden, waar hij gezag uitoefende en ten behoeve des hertogs eene bede hief. Hij nam vervolgens deel aan zijns vaders togt tegen de oproerige Gentenaars. Filips had getracht hem, onder het voorwendsel dat men nog geene wapenrusting voor hem gereed had, te Brussel op te houden, doch hij verklaarde »liever in zijn wambuis ten strijde te willen trekken, dan zijnen vader de weerspannige Gentenaars niet helpen bedwingen." Hij woonde de gevaarlijkste gevechten bij en keerde, na het eindigen van den krijg, met roem overladen, in Zeeland weder. Gestreng handhaafde hij te Zierikzee regt en geregtigheid, tuchtigde de geweldenarijen der heeren van Haemstede en hield alles in rust.

Dit verrigt hebbende trok hij wederom naar Vlaanderen, om in 1454 zich in het huwelijk te begeven met Isabella van Bourbon, zijnde Katharina, dochter van koning Karel VII van Frankrijk, met wie hij in 1439 reeds als kind verbonden was, op den 28sten Julij 1446 overleden.

Heerschzuchtig, woelziek en onbuigzaam van aard, bekleed met de opperlandvoogdij over Holland en Zeeland, had Karel in die gewesten niet alleen de aanzienlijkste leenen aan zich getrokken, maar ook door middel van indijkingen nieuwe heerlijkheden en uitgebreide bezittingen verworven, waardoor zijn aanzien en zijn gezag zeer vermeerderd was. Was deze magtsvermeerdering aan zijn vader niet aangenaam, hem hinderden verscheidene zaken in zijns vaders regering. Bovenal verwekte het zijn misnoegen, dat de oude vorst te veel het oor leende aan de raadgevingen van Jan van Croy, een zijner voornaamste staatsdienaren. Een en ander zette tusschen vader en zoon kwaad bloed; de verwijdering nam meer en meer toe en klom eerlang tot zulk eene hoogte, dat Filips last gaf om zijn zoon in hechtenis te nemen. Deze, bij tijds gewaarschuwd, ontkwam het hem dreigende gevaar door de vlugt, begaf zich naar Holland en oefende aldaar veel gezag uit, want in 1462 veranderde hij te Dordrecht buiten tijds de regering en bragt te 's Gravenhage het geregtshof op een anderen voet.

Omstreeks dezen tijd geraakte Karel in twist met Lodewijk XI koning van Frankrijk, en smeedde hij met de vijanden van laatstgenoemde aanslagen tot diens verderf. Meer en meer wakkerde de haat tusschen beide vorsten aan, vooral toen Karel, die zich toen met zijne gemalin te Gorinchem bevond, in laatstgenoemd jaar eene zamenzwering tegen zijn persoon ontdekt had, die op last zijns vaders, doch op aanstoken van Frankrijk, ondernomen zou worden. Na de mislukking er van gaf hertog Filips bevel, om zijn zoon en eenige van diens aanhangers gevangen te nemen; maar Karel, steeds van gewapenden vergezeld, wist dit bevel te verijdelen, en liet twee personen onthoofden, die getracht hadden hem door vergif te doen omkomen.

De pogingen door Karel aangewend, om zich met zijn vader te verzoenen, werden, in 1464, met eenen gewenschten uitslag bekroond. Kort daarop ondernam de Koning van Frankrijk andermaal een aanslag, om Karel, dien hij als zijn ergsten vijand vreesde, te doen opligten en gevankelijk naar Frankrijk te voeren. Deze onderneming, en alzoo ook die om den ouden hertog weg te voeren, waarvan het gerucht ging, mislukte, en ofschoon de Fransche vorst pogingen aanwendde om zich te verontschuldigen, en zelfs een gezantschap naar Filips afzond om zich van de hem aangetijgde misdaad te vrijwaren, niets mogt hem baten. De teerling was geworpen, en met de boodschap die Karel den Franschen gezanten aan hunnen vorst medegaf: »Beveel mij nederig aan in des konings gunst. Zeg hem, dat hij mij door zijnen kanselier goed het hoofd heeft gewasschen, maar voeg er bij dat het hem berouwen zal eer een jaar verloopen is" was het lot van de volgende tijden beslist.

Karel hield woord. Reeds vóór het overlijden van zijnen vader met alle magt bekleed, rukte hij nog in datzelfde jaar (1465) met een aanzienlijk leger naar Frankrijk, en op den 16den Julij had te Montlheri een bloedig treffen plaats, waarbij Karel het veld behield, en dat door het sluiten van den vrede op den 5den October gevolgd werd. De Luikenaars, die zich met koning Lodewijk tegen Karel verbonden hadden, ondervonden daarna des graven wraak op eene gevoelige wijze.

Na alzoo zijn vijand getuchtigd te hebben, was hij er op bedacht zijne magt te versterken door een verbond van wederzijdsche bescherming met Engeland. Zulks kwam den 23sten October 1466 tot stand, en de vriendschapsband, toen door Karel met Eduard IV, koning van Engeland, gesloten, werd ongeveer twee jaren later nog sterker aangehaald, toen Karel, wiens gemalin Isabella van Bourbon in 1465 overleden was, met Margaretha van York, 's konings zuster, in het huwelijk trad.

Inmiddels was hertog Filips in 1467 overleden en Karel daarop in Vlaanderen en Brabant als heer gehuldigd. De vernieuwde aanval der Luikenaars, die hij andermaal in een zwaren veldslag bij St. Truijen overwon, en zijn huwelijk waren oorzaak dat hij eerst in 1468 in Holland en Zeeland gehuldigd werd. Na afloop daarvan keerde Karel naar Brussel terug, en zag zich weldra op nieuw in oorlog met de Luikenaars gewikkeld, die andermaal in opstand gekomen waren, daartoe door den Franschen monarch opgezet. Vreeselijk

was des hertogs wraak, die slechts door het vernielen van de stad Luik en omliggende streken kon bekoeld worden. Van daar teruggekeerd, wijdde Karel zijne zorgen aan zijne onderdanen en hield op verschillende plaatsen van zijn land de grafelijke vierschaar, tevens onderzoek doende naar de regtsoefening in zijne staten. Zonder onderscheid van stand of rang beslistte hij, en vele grooten vonden in hem een gestreng regter, vele armen en geringen vaak een liefderijk helper. Zoo groot was 's vorsten regtvaardigheid, dat daarvan allerlei verhalen tot ons gekomen zijn, sommige waarvan de waarheid echter door velen in twijfel getrokken worden.

De naauwelijks geschorste krijg met Frankrijk, brak weldra met vernieuwde woede uit. Terwijl de Hollandsche vloot de Fransche noodzaakte naar eigene havens te wijken, was Karel, omstreeks 1472, met een magtig leger op nieuw in Frankrijk gedrongen, zwerende alles te vuur en te zwaard te zullen verwoesten. De stad Nesle werd door zijne soldaten uitgemoord, en Karel verheugde zich in het gezigt van de talrijke slagtoffers daar gevallen. Roye, Beauvais en andere plaatsen in het rijke land van Caux troffen hetzelfde lot. Eindelijk werd een verdrag op den 14den Januarij 1473 gesloten, dat, nog eens verlengd, voor eenigen tijd een einde maakte aan den strijd met Frankrijk.

Zulks was aan Karel niet minder welgevallig dan aan den koning van Frankrijk. Altijd bedacht op vermeerdering van zijnen magt, was hij naar zijne noordelijke staten gekomen, om bezit van Gelre te nemen. Daartoe had aanleiding gegeven de overeenkomst van Karel met hertog Arnoud van Gelre, waarbij laatstgenoemde aan den eersten zijn hertogdom en het graafschap Zutphen verpandde, indien Karel hem met geld tegen zijn zoon en de weerspannige Gelderschen te hulp kwam. Twee maanden na het tot stand komen van deze zaak was hertog Arnoud overleden, ten gevolge waarvan Karel nog voor het einde van 1473 zijne heerschappij met twee Nederlandsche gewesten vermeerderd zag.

Zooveel magtsvermeerdering deed Karel naar een hoogeren titel, en wel dien van koning van Bourgondië streven. Hij had daarover reeds met den Duitschen keizer Fredrik III onderhandeld, die daartoe wel ooren had, doch voor zijn zoon, den aartshertog Maximiliaan, Karel's dochter Maria ten huwelijk eischte. De hooge eischen door Karel gedaan, kon evenwel de keizer niet inwilligen, en op den avond voor den dag tot de kroning bepaald was deze in stilte afgereisd, zonder den hertog vaarwel te zeggen.

Deze, ofschoon woedend over de geledene teleurstelling, moest echter voor alsnog den keizer en de rijksgrooten ontzien, totdat hij zijne uitgebreide staten aaneen gehecht had. Daartoe moest hij zich van al de plaatsen aan den linker Rijnoever tot aan het graafschap Ferette, hetwelk hij van Sigismund, hertog van Oostenrijk, gepand had, meester maken. Over dat graafschap had hij zekeren Pieter Hogenbosch tot landvoogd aangesteld, die, door zijn geweldig beheer, zich de haat der bevolking en ook van den hertog Sigismund en de Zwitsersche bondgenooten, wier regten hij evenmin eerbiedigde, dermate op den hals haalde, dat hij gevangen, onthalsd en de Bourgondische krijgsmagt het land uitgejaagd werd.

Dit kon Karel niet straffeloos aanzien. Aan het hoofd van een talrijk leger trok hij op en belegerde de stad Nuis, die hij te vergeefs trachtte te bemagtigen. De Zwitsers sloten hierop een verbond met Karel's ouden vijand, den koning van Frankrijk, en weldra verklaarden Karel den oorlog. In een bloedig gevecht bij Hericourt werden de Bourgondiërs geslagen, ofschoon zulks den hertog van Nuis niet aftrekken kon. Nieuwe krijgsbenden rukten aan, waartoe zoowel Holland en Zeeland als Gelre belangrijke sommen moesten opbrengen. In weerwil van het naderen van keizer Frederik III werd de belegering der stad krachtig voortgezet. De koning van Frankrijk wist hierop ook den hertog van Lotharingen in Luxemburg te doen vallen, de Zwitsers tot nieuwe aanval tegen den hertog van Bourgondië op te wekken, en den keizer te bewegen met zijn leger tot ontzet van Nuis op te rukken. Karel was door dit alles niet van zijn plan af te brengen, en bevorderde daarmede zijne eigene ondergang. In weerwil van zijnen trots moest hij toch voor de overmagt bukken, en het oor leenen aan vredesvoorstellen. Maar nog eene laatste poging wilde hij beproeven. Geweldig tastte hij voor Nuis het keizerlijk leger aan, en slechts de nacht kon aan zijne overwinning in den ongelijken strijd een einde maken. De keizer was alzoo wel geneigd om vrede te maken, waardoor dan ook weldra een bestand gesloten werd, waarin de koning van Frankrijk noch de overige zaamverbondenen begrepen waren. De strijd met dezen werd alzoo na Karel's aftogt van Nuis voortgezet, doch weldra werd er tusschen den hertog en den koning van Frankrijk een bestand voor den tijd van negen jaren op den 13den September 1475 gesloten. Karel wendde hierop zijne strijdkrachten tegen den hertog René van Lotharingen, dien hij weldra noodzaakte naar Frankrijk te vlugten, daar, door de overgave van Nancy, geheel Lotharingen in zijnen magt was. Nu maakte de overwinnende vorst zich gereed om in het begin des volgenden jaars de Zwitsers te tuchtigen, die voortgingen om op Bourgondisch grondgebied hunne verwoestende strooptogten voort te zetten. Alle pogingen door koning Lodewijk van Frankrijk en anderen aangewend, om Karel van dit voornemen af te brengen en tusschen hem en de Zwitsers een verdrag op billijke voorwaarden te sluiten, waren vruchteloos. In het begin van 1476 stelde hij zich te Nancy aan het hoofd van een magtig leger en bevond zich binnen weinige dagen te Besançon. Weldra raakten de beide legers handgemeen, en op den 2den Maart werd Karel in een hevig gevecht nabij Granson ten eenemale geslagen en op de vlugt gejaagd, met verlies van al zijne kostbaarheden. Diep ter nedergeslagen over dit verlies, was hij slechts op wraak bedacht. In allerijl bragt hij een nieuw leger van 25000 man te veld en sloeg het beleg voor Murten of Morat, aan het meer van dien naam, nabij Bern. De Zwitsers, ruim 34000 man sterk, onder het opperbevel van René hertog van Lotharingen, tastten weldra zijne verschansingen aan en Karel werd voor de tweede maal, op den 22sten Junij, geslagen en op de vlugt gejaagd. Ongeveer 10000 zijner strijders waren gesneuveld en meer dan de helft werd na den slag in koelen bloede door de Zwitsers vermoord. Nog eens besloot Karel een nieuw leger op de been te brengen, ofschoon de meeste zijner staten hem daarin weigerden te hulp te komen. Vreesselijk was zijn toestand. Bijna twee maanden bragt hij besluiteloos door, welken tijd door den hertog van Lotharingen benuttigd werd om zijn verloren gebied terug te winnen. Nancy keerde onder deszelfs wettigen bezitter weder en weldra was geheel Lotharingen, dat de Nederlanden aan Bourgondië verbond, bedreigd. Om dit te beschermen trekt Karel met slechts 6000 man ten strijde en slaat het beleg voor Nancy. René van Lotharingen daagt met een leger van omstreeks 20000 man op en biedt den hertog den strijd aan, welke dien, ondanks het belangrijk verschil in magt en niettegenstaande zijne troepen tot op de helft door koude en ongemak verminderd waren, aanneemt. De uitslag was niet twijfelachtig. Niettegenstaande het verrigten van wonderen van dapperheid werd Karel's leger op den 5den Januarij 1477 geheel verslagen, en hij zelf sneuvelde daarbij. Twee dagen later werd zijn lijk gevonden, met het gelaat in eenen poel vast gevroren en naauwelijks kenbaar, daar het hoofd van het oor tot aan den mond gekloofd en het ligchaam op twee plaatsen met eene lans doorboord was.

Dus was het einde van den magtigsten vorst uit het Bourgondische huis. Met hem verdween deszelfs luister, die gedurende honderd twintig jaren gebloeid had. Zijn dood werd met vreugde in de Nederlanden vernomen, omdat men onder het bestuur van zijne eenige dochter, Maria van Bourgondie, die wij later zullen behandelen, betere en minder drukkende tijden meende te gemoet te zien. Men rigtte hem ter eere in de Lieve-Vrouwen-kerk te Brugge een praalgraf op, maar geen burger woonde de lijkdienst van den overledenen vorst bij, en geen traan werd er over zijn treurig lot door iemand gestort.

Zoo ooit een vorst den naam van de stoute verdiende dan was het Karel van Bourgondie. Aan een sterk en gezond ligchaam, waarvan zijne afbeeldingen getuigen kunnen, paarde hij een onverschrokken gemoed en een vasten wil. Jammer maar, dat die niet getemperd werden door oordeel en verstand, waardoor hij tot trotschheid en roekeloosheid gebragt werd, ten koste van het goed en bloed zijner onderdanen, en waardoor hij ten laatste zijn eigen val bewerkte. Hij was ondanks dat niet van goede eigenschappen ontbloot. Zijne regtvaardigheid wordt geroemd. Hij was een voorstander van letteren en kunsten, en ofschoon zelf eenvoudig in kleeding en matig in het gebruik van spijs en drank, beminde hij in zijne

hofhouding uiterlijke pracht en praalvertooning, waardoor hij zelf wel een gevaarlijk voorbeeld aan anderen gaf, maar waardoor toch ook weder belangrijke sommen in de handen zijner onderdanen terug gevoerd werden. Dit neemt echter niet weg dat hij onder die vorsten behoort, die bij hun leven de stem der vervloeking, door ontzag en vrees, deden zwijgen; eene stem welke zich na hunnen dood des te sterker hooren deed.

Zijn portret gaat meermalen in plaat uit, onder anderen onder de Graven van Holland enz. door C. Visscher, fol.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* het register bl. 153, 154; van Wijn, *Aanm. en Bijv.* het register bl. 80; Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XXI bl. 277—281; Hoogstraten, *Woordenb.* in voce; Balen, *Beschrijv. van Dordr.* bl. 779—784; Chalmot, *Biogr. Woordenb.* D. IV. bl. 106—115; van Hemert, *Levensbeschrijv. der Grav. van Holl.* bl. 339—356; (Loosjes) *Karakterk.* D. II. bl. 130—156; Scheltema, *Staatk. Nederl*; Dezelfde, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. II. St. II. bl. 1—34; van Kampen, *Karakterk.* D. I. bl. 199—211; *Levensb. van Ned. Mann. en Vrouw.* D. V. bl. 167—193; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, het regist. op Karel; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. III. bl. 24—61; Nijhoff, *Gedenkw. uit de Geschied. van Gelderl.* D. V. bl. I—XXX; *Oorkonden* bl. 1—73; Janssen, *de Kerkherv. te Brugge*, D. I. bl. 226.

KAREL, hertog van Gelre, ook Karel van Egmond genoemd, werd den 9den November 1467 te Arnhem, »op ten huyss to Grave, *hora nona ante prandium*" zegt van Hasselt, geboren uit Adolf, hertog van Gelre, en Catharina van Bourbon. Als knaap van nog geen zes jaren bevond hij zich, met zijne zuster Filippe, onder de bescherming van Reynier van Broekhuyzen, bevelhebber van Nijmegen, die tijdens de belegering dier stad, door Karel *de Stoute*, den jeugdigen vorstentelg op een klein paard geplaatst, en met een boog en pijlkoker om zijne schouders, langs de wallen der stad deed rondvoeren, om de inwoners door het gezigt van hunnen toekomenden vorst tot moed en volharding op te wekken. Na het bemagtigen der stad deed Karel de beide kinderen van Adolf ter opvoeding en bewaring naar Gent voeren, en de aanstaande beheerscher van Gelderland ontving alzoo zijne opvoeding aan het hof van den beroemdsten held zijner eeuw.

Niettegenstaande de vertoogen der Gelderschen, was Karel met zijne zuster, na hun's vaders ontslag, steeds te Gent, en met zachte, maar toch hechte banden, van hunne betrekkingen, hun vaderland en hun erfdeel verwijderd gehouden. Als eene bijzonderheid vindt men aangeteekend, dat de jonker van Gelderland en zijne zuster, bij gelegenheid van het huwelijk van Maximiliaan van Oostenrijk en Maria van Bourgondië, Karel's dochter, de waskaarsen droegen. De nieuwe beheerschers van Bourgondië waren, na Adolf's dood, ondanks de dringende vertoogen van Katharina van Gelder, mede ongenegen om de kinderen haars broeders in vrijheid te stellen. Karel bleef alzoo onder toezigt van Maximiliaan, door wien hij vervolgens in de kunst van oorlogen werd opgeleid. Kloek van ligchaamsbouw en vlug van geest, had hij zich bij voorkomende gelegenheden reeds moedig onderscheiden. In 1484, toen Maximiliaan, om de Gentenaren te bedwingen, de stad Oudenaarde door krijgslist bemagtigde, had de zestienjarige Karel daaraan een werkzaam deel. Twee jaren later volgde hij Maximiliaan naar Frankfort, waar deze tot Roomsch koning werd verkozen, en vervolgens naar het kroningsfeest te Aken, waar hij, zonderling genoeg, hertog van Gelre genoemd, tot ridder geslagen werd. In 1487 nam hij deel aan den oorlog van Maximiliaan tegen Frankrijk, was in Julij van dat jaar tegenwoordig bij den ongelukkigen slag van Bethune, en bevond zich onder de gevangen ridders, die toen den Franschen in handen vielen. Hij werd met de overigen naar Abbeville, eene van de grenzen verwijderde plaats, gevoerd.

Vijf jaren lang verkeerde Karel aan het hof van den koning van Frankrijk, naar het schijnt evenwel, in eene eervolle gevangenschap. Maximiliaan bleef echter in het bezit van Gelre, maar was weldra niet meer in staat den loop der gebeurtenissen te keeren. De Gelderschen hadden hunnen jeugdigen vorst niet vergeten. Het verlangen, om zich van den vreemden beheerscher te ontslaan, werd, ondanks dreigingen en vermaningen des hertogs, al grooter en grooter, en eindelijk gelukte het hen den Franschen koning te bewegen, zijnen gevangene tegen een hoog losgeld, waarvoor de zoon van den graaf van Meurs in gevangenschap zou blijven, los te laten. En toen het berigt van Karel's in vrijheidstelling in Gelderland kwam, was de vreugde algemeen, en werd hij in het begin van 1492 schier overal als heer gehuldigd.

En die huldiging was de oorsprong van dien vernielenden oorlog, met het magtige huis van Oostenrijk, welke, door vredesverdrag en wapenstilstanden slechts voor een oogenblik geschorst, bijna vijftig jaren geduurd heeft, en waarin Karel van Gelre en de zijnen, met onbezweken moed en met standvastigheid strijdende, zich wel eenen onverwelkelijken lauwerkrans verworven hebben, maar welke jaren beter hadden kunnen besteed worden aan het bevorderen van meer edeler doel, aan menschengeluk en volksbeschaving.

Ofschoon Maximiliaan van Oostenrijk de handen vol had, door zijnen oorlog met Frankrijk, werd echter hertog Karel door de strooptogten van zijn bloedverwant Frederik van Egmond, in Gelre, genoodzaakt het zwaard te trekken. Weldra vielen Wageningen, het slot Lichtenburg, de stad Buren en het slot te Beest in de Betuwe in zijnen magt; maar de verovering van dit laatste veroorzaakte dat hij het nu ook met hertog Albrecht van Saksen te kwaad kreeg, en deze in Gelre viel en vele dorpen in brand stak en plunderde.

Inmiddels was Maximiliaan tot de keizerlijke waardigheid verheven, en had het bewind over de Nederlanden aan den aartshertog Filips afgestaan. Daarom wilde hij, althans vooreerst, een oorlog met den moedigen Karel vermijden, ten gevolge waarvan in 1494 een bestand te Grave gesloten werd. Men kwam daarbij overeen dat het geschil over het regt op het hertogdom Gelre, waarop Karel aanspraak maakte, aan de beslissing der keurvorsten zou onderworpen worden. Zeer ongunstig viel het oordeel van deze voor laatstgenoemde uit. Zij ontzegden aan Karel niet alleen alle regt, maar verklaarden tevens dat de landen van Gelre en Zutphen, reeds in 1423, met het overlijden van hertog Reinoud IV, aan het keizerrijk vervallen waren.

Nu brak het vuur des oorlogs op nieuw uit. De meeste Geldersche steden waren op Karel's hand en dreven de Oostenrijksche bezetting ter poorten uit. Ofschoon de keizer in den beginne Roermonde bij verdrag innam, stootte hij evenwel voor Nijmegen het hoofd, en moest hij het beleg voor deze stad slaan, hetwelk hij echter spoedig weder moest opbreken. Karel, daarentegen, maakte zich stormenderhand meester van Nijkerk op de Veluwe. Ofschoon tegen den zin van den keizer sloot hij in 1495 een verdrag met den aartshertog; doch daar de keizer zijn regt op Gelre bleef vasthouden en verklaarde het, zelfs met behulp van het Duitsche rijk, aan zijne overige staten te zullen hechten, bleef er voor Karel al wederom niets dan geweld over, en werd de oorlog van weêrskanten met kracht voortgezet, waaraan slechts de togt van Maximiliaan naar Italië en van Filips van Oostenrijk naar Spanje, en het in 1497 tusschen Karel en Filips gesloten verdrag, voor eenigen tijd een einde maakte.

Maximiliaan, Karel's bitterste vijand, smeedde intusschen nieuwe plannen om zich van Gelre meester te maken. Hij sloot daartoe een verbond met de hertogen van Gulik en Kleef, en rukte weldra met een aanzienlijk leger op Geldersch grondgebied. Karel had niet verzuimd zich in staat van tegenweer te stellen, en zag zich, nog voor het einde van 1498, door koning Lodewijk XII van Frankrijk, met vijf honderd ruiters te hulp gekomen. Nu was er aan het moorden en branden schier geen einde. Terwijl de keizerlijken dan hier en dan daar eene overwinning behaalden, viel Karel in het land van Kleef en hield er vreesselijk huis. Het gelukte eerlang den Franschen vorst, op den 15den Junij 1499, tusschen de strijdende partijen een bestand voor een jaar te sluiten, hetwelk weinige maanden daarna door een verbond tusschen Karel en den aartshertog Filips gevolgd werd.

Karel, thans tot rust gekomen, deed eene reize naar Frankrijk, en keerde in 1500 met den jongen graaf van Meurs, die voor hem, tot de betaling van het losgeld, in gevangenschap geweest was, in zijne staten terug. De geslotene wapenstilstand werd, zoowel met Kleef als met den aartshertog Filips, vernieuwd, en voorzeker zou Gelderland thans tot rust zijn gekomen, indien niet spoedig daarop de vijandelijkheden met Kleef hervat waren. Karel delfde hier het onderspit, en nauwelijks was, na zware verliezen, door de bemiddeling des konings van Frankrijk, eene wapenstilstand gesloten, of Filip van Oostenrijk verbrak in 1503 het vredesverdrag en weldra ontbrandde de oorlog met vernieuwde kracht. Nu

was het krijgsgeluk den Gelderschen vorst minder gelukkig, en weldra zou Filips meester van al zijne staten geworden zijn, indien hij, daar hij naar Spanje moest, niet vurig naar een bestand gehaakt had. Dit kwam dan ook, op dringende bede van Karel, ofschoon op voor hem hoogst ongunstige voorwaarden, tot stand.

Daarbij had Karel zich verbonden om Filips naar Spanje te vergezellen, waarvoor hem een reisgeld van 3000 goudgulden zou verstrekt worden. Naauwelijks waren hem die te Antwerpen ter hand gesteld, of hij stak zich in een ander gewaad en verliet heimelijk de stad, met verhaasten marsch den weg naar Gelre inslaande. Hij het gemaakte verdrag verbrekende, viel nu de eene stad na de andere in zijne handen. Gebrek aan geld om zijne soldaten te betalen, deed hem een inval in Brabant en Holland doen. Bodegrave, Muiden en Weesp werden door de plunderzuchtigen ingenomen, en niet eerder, dan na tweemalen eene vergeefsche poging te hebben gedaan om Amsterdam te bemagtigen, keerde hij naar Gelderland terug.

Na zijnen aftogt uit Holland bleef Karel nog meester van Weesp en het slot Muiden. Hij ontruimde beiden na het sluiten van den vrede te Kamerijk in 1508, tot welken hij met weerzin was toegetreden. Het schatten der Oostenrijkers van den Bommelerwaard greep hij gretig aan tot het doen van eene oorlogsverklaring, en weldra begonnen de vijandelijkheden op nieuw. Ook een nieuwen vijand kreeg hij te dier tijd in den bisschop van Utrecht, ter zake van de sloten te Renoi en in de Kuindert.

Wij kunnen, ten einde niet al te uitvoerig te worden, den loop der krijgsbedrijven, waaraan Karel niet altijd persoonlijk deel nam, niet verder hier uit een zetten. Somtijds werd de bloedige strijd door eene wapenstilstand voor een wijl geschorst, en dan werd na het eindigen er van den oorlog weder met wisselende kansen hervat; maar dikwijls gebeurde het dat een gesloten verdrag eerlang door Karel openlijk geschonden werd. Het krijgsgeluk liep dezen gewoonlijk mede. Zoo werden eenige plaatsen in Overijssel, door de Deensche krijgsknechten, thans in dienst van Karel, ingenomen. De stad Utrecht, met haren bisschop overhoop leggende, koos hem tot beschermheer en opende hem hare poorten. In eigen persoon trok hij op het laatst van 1512 over Utrecht naar Amsterdam, stak den brand in de voorstad buiten de St. Antonispoort, en vernielde een aanzienlijk getal schepen, in de Waal liggende om te overwinteren. Van daar naar Utrecht teruggekeerd, sloot hij in Augustus 1513 met de landvoogdesse Margaretha een bestand voor vier jaren, nadat hij kort te voren, door de wederbemagtiging van Arnhem, zich in het grootste bezit van Gelderland gesteld had.

Thans binnen 's lands niets te doen hebbende, zocht zijn rusteloos en oorlogzuchtig gemoed elders laauweren te behalen. Zijn verbond met Frankrijk kwam hem hiertoe goed te stade. In genoemd jaar trok hij, ter hulpe van Lodewijk XII, koning van dat rijk, met zes duizend man naar Italië, om tegen den paus, den keizer van Duitschland en de Zwitsers op te trekken. Onder zeker voorwendsel het Fransche leger weder spoedig verlaten hebbende, maakte hij er geen gewetenszaak van, om het gesloten bestand weder te schenden. Andermaal waagde hij eene poging om zijn gebied te vergrooten of het verlorene weder terug te winnen. Ditmaal keerde de oorlogskans hem den rug, en het scheen dat nu Karel van Oostenrijk het bewind over de Bourgondische heerschappij had aanvaard, de zon van zijnen voorspoed voor altijd zou ondergaan.

Inmiddels was er tusschen Edzard, graaf van Oostfriesland, en George, hertog van Saksen over het gebied van Groningen een hevige twist ontstaan, waarvan wij op het artikel van den laatsten hebben melding gemaakt. Edzard, niet in staat om de Saksers weêrstand te bieden, wendde zich tot Karel om hulp, die hem door dezen beloofd werd. Maar onder die hulpbetooning lag een listig plan van den hertog verscholen, namelijk, om niet alleen over Groningen maar ook over Friesland het gebied te verkrijgen. Zijn list gelukte. De Groningers, nu door graaf Edzard verlaten, en door de Saksers belegerd, wierpen zich in de armen van Karel en huldigden hem eerlang (1514) in den persoon eens afgevaardigde. Karel, tevens uitgelokt door eenige misnoegde Friezen, die naar het oogenblik haakten om zich van de Saksische heerschappij te ontslaan, zond eenige troepen af, en bemagtigde Sneek, Bolsward, Sloten en eenige andere plaatsen. Ondertusschen was de oorlog met Karel van Oostenrijk met kleine tusschenpozen voortgezet. Wij gaan de bijzonderheden daarvan met stilzwijgen voorbij. Omstreeks het einde van het jaar 1518 sloot Karel, onder toestemming en door tusschenkomst des konings van Frankrijk, een huwelijk met Elizabeth, dochter van Hendrik, hertog van Brunswijk-Lunenburg, en andermaal werd er in 1524 over een bestand gehandeld, dat weldra tot stand kwam, nu tot groote vreugde van den Gelderschen hertog, die door zijnen twist met de stad Nijmegen in zijn eigen land genoeg te doen had. In 1527 was echter het gesloten bestand weder ten einde, en weldra nam Karel de wapenen weder op, zich nu ook in de Stichtsche zaken mengende, waardoor hij den bisschop en de Oostenrijkers tegelijk te bestrijden had.

Zoo als wij zeiden, keerde de oorlogskans hertog Karel den rug. Tot aan 1528 duurden de vijandelijkheden voort, en meestal werden de Gelderschen overwonnen. Hoedanig de toestand was waarin de hertog zich bevond, is op te maken uit de voorwaarden waarop, op den 3den October, te Gorinchem de vrede tusschen hem en Karel van Oostenrijk, nu ook keizer van het Duitsche rijk, gesloten werd.

Zoo scheen er dan eindelijk een einde gekomen te zijn aan eenen langdurigen strijd, die zoo wel Gelderland als Holland hevig geteisterd had. Maar neen; de onrustige Karel rustte niet voor dat wederom de oorlogstrompet werd geblazen, en er op nieuw naar hartenlust kon gemoord en geplunderd worden. Zijn onverzettelijke haat tegen het huis van Oostenrijk, aangeblazen nu hij zich, ten gevolge van den gesloten vrede, in zijn gebied aanmerkelijk verkort zag, bragt hem er nogmaals toe de geslotene overeenkomst schandelijk te verbreken. Hij deed dat met eenen voor hem ongunstigen uitslag; want bij het op den 10den October 1536 gesloten vredesverdrag kon hij niet dan voor hem zeer schadelijke en vernederende voorwaarden bedingen, en werd hij meer en meer cijnsbaar aan den magtigen vorst, die weldra over geheel Nederland den scepter zou zwaaijen.

Nog eenmaal stak Karel zijnen strijdlustigen arm naar het zwaard uit, om zijn ingekankerde haat tegen den keizer te bevredigen. In Junij 1537 wierf hij, onder zeker voorwendsel, krijgsvolk in Westfalen, om een inval in Groningerland of Overijssel te beproeven. Zijne aanslag op Harderwijk mislukte, en daarmede was alle hoop om zich te wreken voor hem vervlogen. Geene wettige kinderen nalatende, was het hem een onverdragelijk denkbeeld, dat zijne staten aan het huis van Oostenrijk versterven zouden. Om dat te voorkomen, stelde hij, op een landdag te Arnhem gehouden, de edelen en steden voor den Franschen monarch tot hunnen heer aan te nemen. Dit plan vond allerwege afkeuring, en weinigen waren tot de aanneming er van te bewegen. Karel hield echter vol, en nu ontstond er een binnenlandsche oorlog. Alleen de stad Arnhem bleef hem getrouw, doch de overige steden vielen hem af. Eindelijk inziende dat zijne pogingen geen gevolg zouden hebben, was hij genoodzaakt het hoofd in den schoot te leggen, en daar men hem nu wantrouwde, werd hij gedwongen aan den hertog van Kleef en Gulik de verdediging des lands op te dragen, en diens zoon Willem, dien de staten tot zijnen opvolger gekozen hadden, onder den titel van beschermheer te erkennen.

Slechts van twee getrouwe dienaars vergezeld, trok de man, voor wien keizers en koningen gebogen hadden, naar de Veluwe. Nog bij de huldiging van Willem liet hij zich woorden ontvallen, die de hoop op voor hem betere tijden te kennen gaven. Spijt en verdriet over zijnen toestand verbitterden echter derwijze zijn leven, dat hij op den 30sten Junij 1538 te Arnhem bezweek. Op den 15den Julij daaraanvolgende werd zijn lijk in de St. Eusebius-kerk aldaar met plegtigheid ter aarde besteld, en een praalgraf voor hem opgerigt. Hetzelve is omstreeks vijf voeten boven den grond verheven en gedekt met eenen zwart marmeren steen, op welke het geharnaste beeld van den hertog levensgroot ligt uitgehouwen. In de rondte liggen acht leeuwen, die even zoo veel wapenschilden houden, die waarschijnlijk de acht kwartieren van den vorst moeten voorstellen. Ter zijde zijn zes nissen in de lengte en twee in de breedte, waarin beelden van apostelen en heiligen. De beelden, nissen enz. zijn van fraai wit marmer met zwart marmeren lijsten en voetstuk. Tegen een der koorpilaren hangt de tweede geharnaste beeldtenis van den vorst, knielende voor-

gesteld, met zijn helm voor zich, onder een verhemelte met vier gedraaide Corinthische kolommen met wijnranken omslingerd. Dit is van hout, en even als het marmeren gedenkteeken fraai bewerkt en goed bewaard. Tegen den koormuur leest men het volgende opschrift:

Carolus egregius Dux illustrisque sepultus
In tumulo hocce jacet, Geldriaci imperii
Qui post millenos centenos quatuor annos
Septuaginta fuit natus in orbe puer
Et post millenos centenos quinque recessit
Octo triginta, annos septuaginta tenens.

Het hart van Karel werd in het Minderbroederen- of Observanten klooster te Arnhem, ter plaatse waar later de Broederen-kerk stond, begraven in een zilver kistje omgeven door een van lood en een van hout. Op het looden kistje stond 's Hertog's wapen en dit opschrift:

Cor illustrissimi Karoli ducis
Gelriae Anno 1538 *hic sepultum est.*

Toen in 1805 genoemde kerk om hare bouwvalligheid moest worden afgebroken, werden die kistjes, met het hart daarin, door de zorg der regering, in den hertoglijken kelder, op het koor der Groote Kerk geborgen. Het ingewand van Karel werd in het klooster Monnikhuizen bijgezet.

Ons oordeel over den merkwaardigen vorst kan niet dan ongunstig zijn. Mogen al de omstandigheden hem er toe gebragt hebben zijn geheele leven in strijd door te brengen, niet te ontkennen is het evenwel dat hij daartoe zelf door zijnen onrustigen aard veel aanleiding gegeven heeft. En terwijl wij hem met eerbied begroeten, omdat hij, met weinig magt, zijne hem wettig toekomende landen van de Bourgondisch-Oostenrijksche heerschappij door het zwaard heeft verlost, keuren wij in hem ten sterkste af zijn onverzoenlijken haat jegens zijne vijanden, waardoor hij niet rusten kon of niet te vreden kon zijn met de laauwerkroon die hem als bevrijder zijns vaderlands dubbel toekwam, maar waardoor hij er toegebragt werd om ook naar zijns vijands vernedering te streven. Met dat al was zijn krijgsroem, die hij zich met weinig middelen verwierf, ontzagchelijk groot, en gedurende bijna een halve eeuw vervulde hij geheel Nederland met vrees voor zijne wapenen, en was hij de schrik zijner naburen.

De afbeelding van hertog Karel ziet op verschillende wijzen het licht. Zij vertoont ons zijn mannelijk gelaat, ofschoon zonder baard, daar hij die gewoon was met een nijpijzertje uit te trekken. Hij droeg meestal eenen hoed met edelgesteenten bezet, en had het hoofd door een gouden huif of treknet gedekt, terwijl over een geborduurd onderkleed de hermelijnen mantel hing. De geschiedschrijver Johannes Isacus Pontanus vereerde zijne afbeelding met een Latijnsch bijschrift, hetwelk door den heer B. H. Lulofs vrij vertaald, dus luidde:

Noem Karel, uit aloud Sicambrisch bloed getogen,
(Wiens beeldt'nis gij hier ziet) d'Alcides van zijn tijd!
Voor hem, der Helden Held, is dag aan dag vervlogen,
Van af de weg ten grave, in onrust, zorg en strijd.
Krijg, boei, noch 's lands verderf kon ooit zijn' moed verdooven;
Die moed trotseerde 't al, ja, ging dat al te boven!

Karel van Gelder liet, zoo als wij reeds zeiden, geene wettige kinderen na. Vier bastaarden droegen zijn naam. Een daarvan, zijn naamgenoot, hebben wij op Gelder vermeld.

Zie Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* B. IX. bl. 270, 271, B. X. bl. 291—294, 302—435; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* het regist. op Karel; *Tegenw. Staat der Nederl.* D. XIII. bl. 449, 450; *Tegenw. Staat van Gron.* D. I het regist. op Karel; (van Hasselt) *Kron. van Arnhem*, bl. 46, 93, 272, 273, 475, 479; van Mieris, *Hist. der Ned. vorst.*, D. II. III. de regist; Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XVII. bl 156, D. XXI. bl. 281—289; *Bijv.* D. III. bl. 103—105; Hoogstraten, *Woordenb. op Gelderl. en Karel;* van Wijn, *Bijv. en Aanm.* het regist op Karel; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 233—235; G. van Hasselt, *Het oorspronglijk Schilderij van Karel van Egmond enz., uitgelegd.* (Haarl. 1804); Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 551—553; Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. I. bl. 119—121; Nijhoff, *Bijdr. voor vaderl. geschied. en oudh.* D. II. bl. 280—284, D. VIII. bl. 66—72; Dezelfde, *Gedenkw. uit de Gesch. van Gelderl.* D. V. VI. de regist. op Gelre; *Geld. Volks-Alman.* 1836. bl. 60—63 met portr; Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. III. bl. 180, 183, 280, 369—427, 634, 651—664 met portr.; *de Navorscher*, D. III. bl. 69, D. V. bl. 277, 329, D. VI. bl. 57, 123; *Kron. van het Hist. Genootsch. te Utr.* op *Gelderl.*; van der Chijs, *de Munten der Grav. en Hert. van Gelderl.* bl. 95, 110—165. 418 enz.; *de Munten der Heeren en Steden van Gelderl.* bl. 37, 47, 53, 54, 55, 75, 78, 85, 90 enz.; *de Munten der Heeren en Steden van Overijss.* bl. 95, 103, 105, 106, 108, 109, 110, 111; *de Munten van Friesl., Gron. en Drenthe*, bl. 98, 144, 156, 438, 545, 582; *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 322; *de Munten der Bisschopp. van Utr.* bl. 224—226.

KAREL V, keizer van Duitschland, koning van Spanje, graaf van Holland, de IIe van dien naam, werd te Gent den 24sten Februarij 1500 geboren. Hij was de oudste zoon van Filips I, koning van Spanje en graaf van Holland, en van Johanna, tweede dochter van Ferdinand, koning van Arragon, en van Isabella, koningin van Kastilië en Leon. In de Nederlanden opgevoed, werd hij toevertrouwd aan de leiding van Willem van Croy, heer van Chièvres, en genoot hij het onderwijs van Adriaan Floriszoon, later paus Adriaan VI. De zorg, door beide mannen aan hem besteed, was eene vergoeding voor het gemis der ouderlijke hulp, daar hem zijn vader reeds in 1506 ontviel, en zijne moeder, door den onverwachten dood van haren echtgenoot, krankzinnig was geworden. Zijn grootvader van moeders zijde, in 1516 overlijdende, erfde Karel de kroonen van Arragon en Kastilië met hare uitgebreide bezittingen in de Nieuwe wereld, als ook de koningrijken van Napels en Sicilië, en het eiland Sardinië. Hij nam toen den titel van koning van Spanje aan, waar de vermaarde Ximenes tijdelijk het bewind voerde en door zijn voortreffelijk bestuur, ofschoon met ondank beloond, zooveel tot de welvaart van dat land en de glorie van Karel toebragt. Met den dood van keizer Maximiliaan, in 1519, werd Karel tot keizer van het Duitsche rijk verkozen, en verliet hij Spanje, werwaarts hij twee jaren te voren vertrokken was, om bezit te nemen van eene kroon, die hem door Frans I, koning van Frankrijk, betwist was.

Waar wij geroepen zijn het levensberigt van eenen vorst als Karel V zamen te stellen, staan wij verlegen, hoe ons van die taak op eene geschikte wijze te kwijten. In het eng bestek toch van eenige bladzijden, ons daartoe afgestaan, is het onmogelijk een juist overzigt te geven van zijn leven, omdat de gebeurtenissen des tijds, waarover wij hier in het breede niet kunnen uitwijden, daarmede in het naauwste verband staan. Zonder daarom van al die gebeurtenissen te gewagen, die wel onder Karel's bestuur en door zijn toedoen voorvielen, doch waaraan hij niet altijd een werkzaam deel had, zullen wij trachten een zoo beknopt en naauwkeurig mogelijk berigt over hem daar te stellen.

Het was wel niet te verwonderen dat er weldra een oorlog tusschen Karel en Frans I, de beide mededingers naar de Duitsche keizerskroon, uitbrak. In 1521 werden de vijandelijkheden begonnen, die meestal ongelukkig voor de Fransche wapenen afliepen. Een congres te Calais gehouden, diende slechts om de gemoederen nog meer te verhitten, en gaf aan Hendrik VIII, koning van Engeland, een voorwendsel om zich voor Karel te verklaren, die eerst door paus Leo X en daarna door zijnen leermeester, paus Adriaan, die zijne verkiezing aan hem te danken had, krachtig ondersteund werd. In den slag bij Passau, in 1525 tusschen de beide legers voorgevallen, verklaarde zich de overwinning voor Karel. De Fransche vorst werd gevangen genomen en, omdat hij de hem gestelde vernederende voorwaarden, tot terugverkrijging zijner vrijheid, verwierp, naar Spanje gevoerd, werwaarts hij niet wederkeerde, dan na afstand van zijne kroon, ten behoeve van zijnen zoon, te hebben gedaan, waarvan het verdrag den 14den Januarij 1526 geteekend werd.

De uitgebreide magt van Karel was thans aan vele vorsten van Europa een doorn in het oog. Clemens VII, thans paus van Rome, stelde zich aan het hoofd van een verbond tusschen de voornaamste staten van Italië, en daarom het Heilig Verbond genaamd. Weldra had Karel nu de handen in Italië vol, en ook daar werden zijne wapenen met eene glansrijke uitkomst bekroond. Rome werd in 1527 ingenomen en de paus gevangen genomen; doch hier vertoonde zich Karel in al zijne grootheid een huichelaar. Hij ontveinsde zijne blijdschap over de behaalde overwinning, en, om de verontwaardiging van geheel Europa te ontgaan, verklaarde hij openlijk dat Rome bestormd was tegen zijn bevel, en nam hij met geheel zijn hof de rouw aan, over het leed den heiligen vader overkomen.

De verwijdering tusschen den magtigsten vorst van zijnen tijd en het hoofd van het Catholicisme, had voor de, door Luther daargestelde, hervorming belangrijke gevolgen. Geheel ingenomen met de zorgen om zich tegen het Heilig Verbond te verdedigen, had het Karel aan tijd en lust ontbroken, om zijne aandacht te wijden aan de vooruitgang eener zaak, waartegen hij later zich te vergeefs verzette en te vergeefs zijn roem bezwalkte, met het op zijnen last, om der godsdienstwil, vergoten bloed van duizenden zijner onderdanen.

Geheel Europa, schier met verontwaardiging vervuld over de behandeling den stedehouder van Christus aangedaan, en bevreesd voor de steeds toenemende magt van Karel, was er op uit om dien hoon te wreken en die magt te fnuiken. De koningen van Frankrijk en Engeland spanden tegen hem zamen, en weldra kwam het tot eene vredebreuk. Het krijgsgeluk diende Karel op nieuw, en de vijandelijkheden, in Italië begonnen, liepen ten zijnen gunste af. Dit bewoog den Franschen vorst om vrede te maken. Karel sloot die eerst met den paus, en vervolgens kwam die in 1529 te Kamerijk tot stand, voornamelijk door bemiddeling van twee vrouwen, Margaretha van Oostenrijk, hertogin-weduwe van Savoye en landvoogdes der Nederlanden, en Louisa van Savoye, moeder van den Franschen koning. De voorwaarden, door Karel daarbij bedongen, waren voor hem niet minder voordeelig, dan zij voor zijnen tegenstander vernederend waren. Weinig tijd daarna verliet hij Spanje en deed zich te Bologne kroonen als koning van Lombardije en keizer der Romeinen. Niet onopgemerkt mogen wij het laten, dat hij, bij de plegtigheid daarbij plaats hebbende, de voeten kuste van denzelfden paus, dien hij zoo lang had gevangen gehouden, en slechts tegen een groot losgeld ontslagen.

De vervolgingen door Karel tegen de Protestanten in zijne staten begonnen, werden, nu hij de handen wat ruimer had, weder met kracht voortgezet. In 1530 liet hij een besluit tegen hen afkondigen, hetwelk het beroemde Smalkaldisch verbond ten gevolge had. Ondanks zijnen ijver voor de Roomsche godsdienst, matigde Karel zijne vervolgingen, wanneer andere zijner belangen daarbij in strijd waren. Bijzonder was dit op te merken toen hij, nadat Europa in rust was gekomen, het plan vormde om de Turken te gaan bestrijden. Daarom kwam hij met de protestantsche vorsten, in 1532, te Neurenberg vergaderd, overeen, dat niemand in Duitschland om der godsdienstwille zou vervolgd worden, waar tegen de protestanten beloofden hem in zijnen krijg tegen Soliman bij te staan. Weldra zag men hem nu in het bezit van een leger van 90,000 krijgsknechten en 30,000 ruiters, en gereed om in eigen persoon tegen de ongelovigen op te rukken. Hij vond echter geene gelegenheid om zijnen vijand, die reeds in Hongarije gevallen was, te verslaan; want de Turksche keizer, geen kans ziende om zich met Karel te kunnen meten, was op diens nadering naar Konstantinopel terug getrokken.

Terwijl om dezen tijd 's Keizers wapenen, zoo als wij op het artikel van Karel van Gelder zagen, met herhaalde overwinningen tegen dien vorst bekroond werden, opende zich de gelegenheid om, verre van daar, in Afrika roem te behalen. De beroemde Frederik Barbarossa, na den wettigen koning van Tunis, Muley Hassan, van den voorvaderlijken troon beroofd te hebben, maakte de middellandsche zee onveilig en deed menigen inval in Spanje en Italië. En toen nu de verdreven koning van Tunis bij Karel aanzoek deed, om hem in zijne staten te herstellen, greep Karel deze gelegenheid gretig aan, om den overweldiger te tuchtigen. In het kort, Barbarossa werd verslagen, 30,000 Muzelmannen kwamen om. Muley Hassan werd op den troon hersteld, onder voorwaarde dat hij Karel als leenheer erkennen zou. Deze keerde in zegepraal naar Italië terug, een getal van 20,000 verloste christen-slaven met zich voerende.

Inmiddels was de hertog van Milaan overleden, na Karel tot erfgenaam zijner staten te hebben aangesteld. Hierdoor ontstond weder een oorlog met Frankrijk, wiens koning vermeende een vroeger regt op het Milanesche te hebben. Wij gaan de bijzonderheden van dien krijg stilzwijgend voorbij. Nadat Karel's leger door ziekte aanmerkelijk gedund was, werd er in het volgende jaar, 1537, niet veel uitgevoerd, terwijl vervolgens gebrek aan geld de beide kampioenen naar den vrede deed haken, die dan ook in 1538, door bemiddeling van den paus, tot stand kwam.

Het einde van dit jaar zag eene groote vloot in gereedheid brengen om de Turken te tuchtigen, doch die onderneming, door den paus bewerkt, had geen gevolg en Karel sloot daarna een bestand met den sultan. In 1539 deed hij eene reize naar de Nederlanden en dempte eene geweldige beroerte te Gent, over de belastingen ontstaan. Deze gebeurtenis staat met bloedige letteren in 's lands historiebladen opgeteekend, en zeker is er nog geen tweede voorbeeld aan te wijzen, van het straffen van onderdanen, die tegen hunnen vorst in verzet waren gekomen.

Karel vertoefde vervolgens nog eenigen tijd hier te lande, en ging voort zijne plakkaten tegen de ketters uit te vaardigen, maar ook om de steden met nieuwe voorregten te begiftigen en de oude te bekrachtigen. Tegen den raad van zijnen ouden admiraal Doria ondernam hij in 1541 eenen krijgstogt tegen Algiers, die hem wel nieuwe lauweren opleverde, maar waardoor hij aan krijgsvolk en bagaadje zeer veel schade leed, daar zijne troepen voor een groot deel door ziekte omkwamen en zijne vloot bovendien door een geduchten storm verstrooid geraakte.

De vrede met Frankrijk in 1538 gesloten kon niet beletten dat de Fransche koning andermaal ongenoegen tegen Karel opvatte, omdat deze geweigerd had hem het hertogdom Milaan voor zijnen zoon, den hertog van Orleans, op te dragen, niettegenstaande hij zulks vroeger beloofd had. De verwijdering tusschen de beide vorsten werd nog grooter, toen Karel tegen zijne belofte, het hertogdom aan zijn zoon Filips opdroeg. De oorlog brak in 1542 uit, aanvankelijk ten voordeele van Frankrijk, doch vervolgens in dat van Karel, hetgeen evenwel niet belette dat de Fransche vorst in 1543 den strijd op nieuw begon en in 1544 voortzette. Het krijgsgeluk was ook nu weder op Karel's zijde; nogtans haakte hij er even zoo hard als zijn vijand naar om vrede te sluiten, die dan ook op den 16den September van genoemd jaar te Crespi tot stand kwam. Karel werd te dezer tijd zoodanig door de jicht gekweld, dat hij bijna niet in staat was voor het verdrag zijn hand te teekenen. Toen de Fransche gemagtigden zich daartoe bij hem aanmeldden, voegde hij hun toe: »de Koning, uw meester behoeft niet te vreezen, dat dit verdrag door mij zal verbroken worden; dewijl de hand, die nauwelijks eene pen kan vasthouden, althans buiten staat is eene lans te zwaaijen.

Als nu met Frankrijk in vrede, ligtte Karel het masker af, waardoor hij tot nu toe de Duitsche vorsten aan zich verbonden had. Naauwelijks eenigzints van zijne pijnlijke kwaal hersteld, besloot hij meer opentlijk te handelen en den Protestanten de oorlog aan te doen. Op den rijksdag te Regensburg in 1546 gehouden, werd hij door de Roomsche leden aangespoord om de magt hem door de Voorzienigheid geschonken tot handhaving van het Katholijke geloof aan te wenden. En nu was Karel's besluit om de Protestanten uit te roeijen onherroepelijk genomen, en kondigde hij den rijksban af tegen den landgraaf van Hessen en den keurvorst van Saksen, als hoofden van het Protestantsche bondgenootschap. Weldra begonnen nu de vijandelijkheden, doch tot een hoofdtreffen kwam het niet, en spoedig ging door gebrek aan eenheid het bondgenootschap uiteen, en waren er vele leden van hetzelve die zich op nieuw aan Karel verbonden en hem vergiffenis vroegen.

De dood van den koning van Frankrijk, in 1547 voorgevallen, verlostte Karel van eenen ouden beproefden vijand; en alzoo geene vrees hebbende van dien kant, besloot hij in dat jaar de wapenen tegen den keurvorst van Saksen te keeren. Na een vermaarden togt over de rivier de Elve, waaraan Karel even als de geringste soldaat, deel nam, geraakte zijn leger met de Saksers in strijd, en had hij het geluk niet alleen dezen te overwinnen, maar zelfs den keurvorst gevangen te nemen.

In 1548 kwam Karel wederom hier te lande, met het voornaamste doel om zijn zoon Filips, als toekomstig heer te doen huldigen. De plakkaten werden vernieuwd en het kettervervolgen nam een aanvang. Ook in Duitschland, waar vrijheid van godsdienst was toegestaan, werden den leeraars belemmerende voorschriften gegeven. Intusschen had de van het protestantisme afvallige keurvorst Maurits van Saksen reeds lang van plannen zwanger gegaan, om zijn misdrijf goed te maken. Na Karel geruimen tijd om den tuin geleid te hebben, stelde hij zich aan het hoofd eener talrijke legermagt, en verklaarde openlijk de wapenen voor het protestantisme te hebben opgevat. Dit viel den keizer onverwacht op het lijf

en noodzaakte hem tot gematigdheid. Door tusschenkomst van den Roomschen koning Ferdinand werd er eene bijeenkomst bepaald, doch de eischen van den keurvorst konden niet worden ingewilligd. Men kwam echter overeen om op den 26sten Mei 1552 de onderhandelingen te Passau te hervatten. Maurits, de tusschentijd nuttig willende besteden, rukte naar Inspruck, waar Karel verblijf hield, op, en zou waarschijnlijk zich van den keizer hebben meester gemaakt, indien deze zich niet door eene overhaaste vlugt gered had.

De vredehandel werd op den bestemden dag ter bestemder plaatse hervat, en op den 2den Augustus van genoemd jaar werd aldaar de Passausche vrede gesloten, volgens welke den Protestanten in Duitschland vrijheid van godsdienst en geweten vergund werd.

Op nieuw brak vervolgens de oorlog met Frankrijk uit. Karel belegerde in 1553 de stad Metz, doch hij moest het beleg met schande en verlies opbreken. Toen hij, op het smeken zijner officieren, daartoe bevel gaf, kon hij de aanmerking niet achterwege houden dat »de fortuin als de vrouwen is; zij schenkt hare gunsten aan de jeugd, en heeft weinig voor de grijze haren over". Het geluk scheen hem nu ook den rug te keeren, en de laatste nederlaag die hij leed was in 1554, toen de keizerschen bij Renti te kort schoten en het onderspit delfden, ofschoon ook het Fransche leger aanmerkelijke verliezen leed.

De laatste teleurstellingen, gevoegd bij het meer en meer toenemen van 's keizers kwaal, deden hem verlangen naar rust, en bragten hem er toe om afstand te doen van zijne uitgebreide heerschappij, en in stille afzondering zijne dagen in Spanje te eindigen. Tot dat einde ontbood hij zijn zoon Filips uit Engeland, waar deze zich een jaar had opgehouden. Den 25sten October 1555 was voor de plegtigheid bepaald, en de groote zaal van het paleis te Brussel daartoe bestemd. In tegenwoordigheid van de landvoogdes der Nederlanden, van een tal van vorsten en vorstinnen, rijks grooten, ridders van het Gulden Vlies en afgevaardigden uit de staten van al de Nederlanden, behalve Overrijssel, werden door Filibert de Bruxelles, lid van den Raad van State en van den Geheimen raad, de redenen bekend gemaakt, die den keizer tot den afstand zijner staten gedrongen hadden. Daarna rees deze zelf op, en, steunende op den schouder van prins Willem van Oranje, las hij uit een zakboekje, in de Fransche taal, eene aanspraak voor, waarin hij met waardigheid verslag gaf van hetgeen door hem was verrigt, hoe de bescherming der godsdienst zijn streven geweest was, en hoe groote liefde hij voor zijne volkeren gekoesterd had. Nadat de staten bij monde van Jakob Maes, pensionaris van Antwerpen, hun leedwezen betuigd hadden over het verlies van eenen vorst, die de Nederlanden steeds bijzondere bewijzen van achting gegeven en daarom de landzaten zeer aan zich verknocht had, naderde Filips zijn vader en aanvaardde deze het gebied over de Nederlanden, den kardinaal Granvelle uitnoodigende om zijne gevoelens kenbaar te maken. Hierop sprak de landvoogdes om de afstand des keizers te billijken en tot lof van Filips uit te wijden. Eindelijk bedankte genoemde Jakob Maes haar, in naam der staten, voor haar uitmuntend bestuur, en hiermede nam de plegtigheid een einde. Kort na de overgave der Nederlanden stond Karel ook de kroon van Spanje, met de landen die daartoe behoorden, aan Filips af, slechts een jaarlijksch inkomen van honderd duizend kroonen, of volgens anderen van tweemaal honderd duizend dukaten, voor zich behoudende. Hij wilde ook zijn zoon het bewind van het keizerrijk opdragen, maar toen hem dit niet gelukte, werd de prins van Oranje naar Frankfort gezonden, om aan koning Ferdinand de rijkskroon en scepter over te brengen.

Nu haakte Karel naar Spanje, en met de eerste gelegenheid wendde de vloot, die hem derwaarts zou overbrengen, de steven. Binnen weinige dagen landde hij voorspoedig te Laredo in Biscaye, waar Karel aan wal stapte, op den grond viel, de aarde kustte en zeide: »Naakt kwam ik uit den schoot mijner moeder, en naakt keer ik nu tot u terug, gij algemeene moeder der menschen." Van hier trok hij naar Burgos, waar men zegt dat hij reeds berouw had over zijn afstand, omdat de Spaansche grooten hem niet genoeg eer bewezen, en hij naar de gelden moest wachten om in zijne behoeften te voorzien.

Eindelijk te Valladolid gekomen, beval hij dat zijne reisgenooten hem verlaten zouden en begaf hij zich naar het klooster van St. Justus nabij Piacenza in Estramadura, waar hij eene kleine woning betrok, welke men er naar zijne verordening voor hem had ingerigt. Hier leefde de weleer magtige vorst, wiens naam en wapenen gedurende een halve eeuw, Europa met schrik hadden vervuld, zich met paardrijden, wandelen, het kweeken van boomen en planten, het lezen van stichtelijke boeken, en met devote oefeningen bezig houdende, maar ook nog geheel vervuld van hetgeen er op het wereldtooneel voorviel. Weldra nam zijne kwaal in hevigheid toe, en eene koorts maakte op den 21sten September 1558 een einde aan zijn roemrijk leven. Het verhaal dat hij, kort vóór zijn sterven, zijne lijkdienst bij zijn leven heeft laten vieren, is in onze dagen onderzocht en voor onwaar verklaard.

Over Karel's verdiensten als regent, als veldheer en als monarch is veel geschreven, en de beste pennen hebben getracht in eene uitvoerige karakterschets van den grooten man zijner eeuw te voorzien. Wij zullen het, na alles wat daarover gezegd is, niet wagen in verdere beschouwingen daarover te treden. Verwijzende alzoo naar wat door anderen, Robertson, Hooft, Stijl, van Kampen enz. over hem geschreven is, willen wij hier ten besluite overnemen de kernachtige karakterschets, die de heer Arend, in zijn meermalen aangehaald werk, van hem geeft, en die, naar ons oordeel, den grooten man volkomen waardig is.

»Karel V was ontegenstrijdig de grootste vorst van zijnen tijd. De natuur had hem met uitstekende geestvermogens begiftigd, die zich echter eerst laat ontwikkelden. Bij een helder oordeel, groot verstand en sterk geheugen, paarde hij de gelukkige gave, zoo onontbeerlijk in eenen regent, miskende of sluimerende verdiensten in anderen te ontdekken, aan te kweeken en voor zich dienstbaar te maken. — Grootmoedig, regtvaardig en openhartig, wanneer zijne belangen hem niet tot geveinsdheid, willekeur en trouweloosheid verleidden, weldadig spaarzaam, vriendelijk, toegankelijk voor elk, gemeenzaam zelfs, zonder echter zijn verheven stand ooit uit het oog te verliezen, boeide hij de harten; terwijl de vlugheid, met welke hij zich in het Fransch, Spaansch, Italiaansch, Hoog- en Nederduitsch uitdrukte, hem te gemakkelijker de genegenheid der verschillende volken verschafte, welke aan zijnen scepter onderworpen waren, en naar wier zeden hij zich met bewonderenswaardige bekwaamheid voegde. »Zoo veel talen een man kent," plagt hij te zeggen, »zooveel malen is hij een mensch." De schranderheid, het geduld, de omzigtigheid, de buigzaamheid en bedaardheid van geest, het bedachtzaam wikken en wegen van alles, en de zelfbeheersching van den staatsman, vereenigde hij met de standvastigheid, het beleid, de voorzigtigheid en den onverschrokken moed van den veldheer. Geen vorst overtrof hem in onverpoosde werkzaamheid, in rusteloos streven naar het voorgestelde doel, bij hem het stichten eener wereldheerschappij. Hij was overal, waar zijne tegenwoordigheid gevorderd werd; nu in Rome, om bij de kardinalen, zich over de onverzoenlijkheid van Frans I te beklagen, en dan weder in Parijs, om de gunst van 's konings minnares d' Estampes te verwerven, nu in Duitschland de rijksdagen leidende, om de godsdienstgeschillen bij te leggen, dan in de Nederlanden, de staten-vergaderingen bijwonende, om de beden door te drijven, of in Spanje, om de Cortes naar zijnen wil te laten stemmen. Italië, Frankrijk, de Nederlanden, Duitschland, Hongarije, de kusten van Afrika zelfs, waren getuigen van zijne oorlogsdaden, de Middellandsche zee en de Oceaan van zijne veelvuldige scheepstogten. Als heerscher moeten ongetwijfeld zeldzame begaafdheden den man gekenmerkt hebben, die in eenen hoogst woeligen tijd van overgang tot nieuwe godsdienstige en staatkundige begrippen, in zijne erflanden, hoe onmetelijk ook en van elkander gescheiden, geweldige botsingen voorkwam, rust en vrede handhaafde, en de volkswelvaart bovenal in de Nederlanden, onder zijne magtige bescherming, tot eene vroeger ongekende hoogte opvoerde. Doch niet alleen als regent en krijgsman, ook als vriend en bevorderaar der letteren, onderscheidde zich Karel V. Openlijk erkende hij menigmalen de voordeelen, welke de omgang met kundige mannen hem verschafte. »De groote Heeren vleijen mij," was zijn gewoon gezegde," de Geleerden onderrigten mij, en de Kooplieden verrijken mij." Hij was met de taal der geleerden vertrouwd, men beweert zelfs, dat hij een roman, *de Kloeke Ridder* getiteld, geschreven, of in het Spaansch overgezet heeft.

Het nageslacht zou gewis hem den eervollen naam van »Vader zijner volken" niet betwisten, indien onbegrensde heerschzucht, en overdrevene gehechtheid aan de Roomsche Kerk, deels uit overtuiging, deels uit staatkunde, hem niet tot veler geesel gemaakt hadden. Indien hij aan het *Nondum* ('t is nog niet bereikt) de zinspreuk zijner jeugd, en aan het *Plus Ultra* (Verder!) de spreuk van zijnen rijperen leeftijd, niet eigen rust en die van Europa had opgeofferd, zou hij, bij het nederleggen van het gezag, welligt niet betuigd hebben, »dat zelfs de grootste voorspoed hem nooit eenig waar genot had opgeleverd."

Karel V was slechts eenmaal gehuwd, en wel, in 1526, met Isabella, dochter van Emanuel, koning van Portugal. Zij stierf den 1sten Mei 1539 in het kraambed van een zoon, Ferdinand genaamd, die kort daarna overleed. Slechts drie hunner kinderen bereikten eenen volwassenen leeftijd. Deze waren Filips, die zijn vader opvolgde onder den naam van Filips II; Maria, gemalin van keizer Maximiliaan II, en Johanna, gehuwd met Johannes, infant van Spanje. Voorts heeft Karel nog twee natuurlijke kinderen nagelaten, Margaretha, hertogin van Parma, landvoogdes der Nederlanden, geteeld bij Margaretha van Geest, en Johan van Oostenrijk, landvoogd der Nederlanden, verwekt bij Barbara Blumberg, die beiden later behandeld zullen worden. De afbeelding van Karel V ziet op zeer verschillende wijzen het licht, en zijn leven is op een groot aantal gedenk- en legpenningen door de stempelkunst vereeuwigd. De munten in de Nederlanden onder zijn bestuur geslagen, zijn in het meermalen aangehaald werk van den hoogleeraar van der Chijs afgebeeld.

Zie, behalve de binnen- en buitenlandsche geschiedschrijvers, W. Robertson, *Hist. of Charles V.* Lond. 1769, 4°. 3 vol., herhaalde malen in het Fransch vertaald; Hoogstraten, *Woordenb.*; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; *Levensbeschrijv. van vermaarde Mann. en Vrouw.* D. VII. bl. 1—119; *Biograph. universelle*, T. IV. p. 271—275; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 236—249; Arend, *Algem. Geschied. des Vaderl.* D. II. St. IV. bl. 1—48; Mignet, *Charles-Quint, son abdication, sa rétraite, son séjour et sa mort au monastère hieronymite de Yuste*, in het *Journal des Savants* 1852—1854; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 2; Lothrop Motley, *de Opkomst der Ned. Republiek door Bakhuizen van den Brink*, D. I. bl. 34—36.

KARELS VAN GERMEZ (Adam). Zie ZJERMEZ (Adam Karels van).

KARSTEN (W. J. G.) schreef:

Theorie der schuinsliggende rosenkrans-molens of schepwerken. (Haarl. 1773) 8°. met kaart.

Grondbeginselen der scheikunde; uit het Hoogduitsch, Zutph. 1803. gr. 8°.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*; Muller, *Cat. van Boeken en Kaart. over Neerlands Waterst.* bl. 23.

KARSTEN (Jan Wiedemann) werd den 2den November 1775 te Leeuwarden, uit onbemiddelde ouders geboren, te Sas van Gent door een oom opgevoed, en vormde voorts zich zelven door eigen oefening, totdat hij langs vele trappen, ook onder de leiding van den generaal Krayenhoff, dien hij tot zijne driehoekmetingen behulpzaam was, in 1807 opklom tot lands architect van Friesland, en in 1811 tot hoofd-ingenieur van den waterstaat in Groningen en Drenthe, waarna hij als hoofdingenieur van de eerste klasse bij de algemeene dienst van 's rijks waterstaat, overleed, den 30sten Januarij 1825, te 's Hage, in den ouderdom van 49 jaren. Hij was een verdienstelijk man, wiens afsterven een groot verlies voor den waterstaat was, en die zich door de volgende werken gunstig bekend maakte:

Handleiding tot de kennis der Meetkunde, Leiden, 1797. kl. 8°. met pl. Met goud bekroond bij het wis-, bouw- en natuurkundig genootschap te Leiden.

Voorlezing over het ouden planken voetpad, tusschen ter Apel en Valthe in 1818 *ontdekt;* in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1819. D. I. bl. 136, 150.

Volks-Meetkunde, of onderwijs tot nuttig gebruik. In 1822 met goud bekroond door de Maatschappij: tot Nut van 't Algemeen en door haar uitgegeven, te Amst. 1822. 8°. met pl.

Dit werk verscheen in het Fransch vertaald onder den titel van: *Géométrie pratique à l'usage du peuple*, Brux. 1826. gr. 12°.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1825. D. I. bl. 82; de Jong, *Naaml. van Boek.*, aangevuld uit eene eigenhandige levensschets, door hem nagelaten, en bij zijne familie te Leeuwarden berustende.

KARSTEN (Jan Antony), zoon van den voorgaande, geboren te 's Gravenhage den 6den April 1802, was doctor in de godgeleerdheid en predikant te Sas van Gent. In den *Gron. Volks-Almanak* voor 1838 zijn, door zijn schoonbroeder en vriend M. A. Amshoff, uit zijne nagelatene papieren twee fraaije dichtstukjes medegedeeld, die getiteld zijn:

Aan H. Muntinghe, Hoogleeraar te Groningen. Overleden den 24 *April* 1824.

De toekomst.

Zie *Gron. Volks-Alm.* 1838. bl. 103—108.

KASKÉÉ (Johannes) kwam als proponent in dienst te Ruinen in Drenthe in 1680, te Zalt-Bommel in 1682, te Breda in 1693. Aldaar werd hij in November 1730 emeritus en overleed er den 12den Mei 1737. In den *Catalogus der bibliotheek van Mr. J. H. Hoeufft* (Amst. 1844. bl. 231) komt voor een door hem zamengesteld handschrift, groot 63 bladzijden en getiteld:

Gedenkwaardige en historische aanmerkingen betreffende Breda, 1723.

Zie de Jongh, *Naaml. der pred. van Gelderl.* bl. 340; Hermans, *Bijdr. over Noord-Brab.* D. I. bl. 346.

KASTEELE (Pieter Leonard van de) werd den 13den Augustus 1748 te 's Hage uit een deftig geslacht geboren. Zijn vader, Jacob van de Kasteele, was raad in de vroedschap aldaar. Door geschikte onderwijzers voorbereid, studeerde hij onder de hoogleeraren Houck en Tydeman aan de Utrechtsche hoogeschool in de regtsgeleerdheid, zich ook op de taal-, geschied- en oudheidkunde toeleggende en de godgeleerde lessen van den vermaarden Bonnet waarnemende.

Welke vorderingen hij in meer dan een vak der wetenschappen gemaakt had, kan genoegzaam blijken uit zijne verhandeling, *ter verkrijging van* het meesterschap in de regten, in het jaar 1771 uitgegeven, in het openbaar verdedigd en opgedragen aan prins Willem V, wien hij *toen* roemde en beschreef als een steunpilaar van de godsdienst, van de handhaving des regts en van de wetenschappen. In deze verhandeling, bevattende sommige regtsgeleerde mengelingen, gaf hij doorslaande blijken van meer dan gewone bedrevenheid in het natuurlijk regt en de redekunde, in de vroegere en latere regten en gewoonten van ons vaderland, en in de Romeinsche regtsgeleerdheid.

Zich te 's Hage als advokaat nedergezet hebbende, behaalde hij, toen ook reeds als verdienstelijk dichter bekend, veel roem met de praktijk, en werd hij daardoor tot het volvoeren van onderscheidene politieke commissien geroepen, zoo als tot den post van fiskaal bij den hoogen zeekrijgsraad in de zaak van den schout-bij-nacht Binkes. In 1773 werd hij, door 's lands staten, tot amanuensis benoemd der commissie belast, met de zamenstelling eener nieuwe Psalmberijming. Hoe hij zich van dezen belangrijken post gekweten heeft, blijkt ten duidelijkste uit de dankbetuiging door den voorzitter der kerkelijke afgevaardigden tot het werk der Psalmberijming in de laatste bijeenkomst gedaan. »Eindelijk mag ik," zoo sprak de voorzitter, »u niet ongegroet laten, die met uwe net gesnedene pen den Edel Mogenden Staatsgemagtigden ten dienste stond. Wij waardeeren ook uwe uitstekende diensten, in dit werk bewezen; wij zeggen u dank voor uwen minzamen omgang en vriendschapsblijken: uwen naam, uwe ongemeene kennis van dicht- en taalkunde en allerlei geleerdheid, zullen wij blijven hoogschatten en met roem gedenken."

Van de Kasteele bleef tot 1782 te 's Hage wonen, toen hij door de stad Haarlem tot raad en pensionaris verkozen werd. Hij nam beide betrekkingen met lof waar, en zag zich ook meermalen naar de vergaderingen der staten van Holland afgevaardigd, alwaar hij een voornaam spreker was en door zijne aanspraken zich van alle partijen de hoogachting, bewondering, ja de eerbied verwierf. Als ijverig patriot werd hij in 1787 uit zijne posten ontslagen, en keerde hij tot het ambteloos leven terug. Zijn naam komt voor op de lijst der personen door de prinses Wilhelmina van Oranje beschuldigd, als medepligtig of handdadig aan den aanslag op haar persoon in laatstgenoemd jaar ondernomen.

Na de groote staatsomwenteling van 1795 geraakte van de Kasteele andermaal in het bewind van zaken, en bekleedde vervolgens verscheidene posten. Eerst werd hij voorzitter van het stadsbestuur te Haarlem, daarna afgevaardigde tot de vergadering der provisionele representanten van Holland, waarin hij, bepaaldelijk als lid van de financiële commissie, ook medewerkte tot de vaststelling der Nationale Vergadering, van welke hij zelf, door een aantal verkiezingen van onderscheidene plaatsen, lid geworden. en na den dood van Pieter Paulus, tot voorzitter verkozen is. Bij de verandering van zaken op den 22sten Januarij 1798 verkoos hij niet in eenig openbaar bewind te blijven, doch keerde kort daarna tot hetzelve weder, sedert de omkeering den 12den Junij deszelfden jaars. Toen werd hij eerst lid van het intermediair wetgevend ligchaam, naderhand lid van de eerste, en vervolgens van de tweede kamer van het vertegenwoordigend ligchaam. Bij de oprigting van het kollegie van thesaurier generaal en raden van financiën werd hij verkozen tot raad, en hij volhardde in de waarneming van dit ambt tot de aanstelling van den raadpensionaris Schimmelpenninck, wanneer hij dezen post met dien van staatsraad verwisselde. Tijdens het bestuur van koning Lodewijk werd hij benoemd tot staatsraad in gewone dienst, en president eerst der afdeeling van wetgeving, naderhand van die der financiën bij denzelfden raad. Bij het verplaatsen van den zetel des gouvernements naar Utrecht en Amsterdam kon hij niet besluiten den Haag te verlaten, verzocht daarom zijn ontslag als staatsraad in gewone dienst en bleef staatsraad in buitengewone dienst, tevens aangesteld tot voorzitter der commissie van vereffening en betaling van den achterstand. Middlerwijl was hij met onderscheidene andere gewigtige, ook geheime, commissiën belast geworden. Onder al de verdere posten, van tijd tot tijd door hem bekleed, behoort ook die van curator der koninklijke universiteit van Holland, binnen Leiden, waartoe hij in 1796 aangesteld was. Hij bekleedde dien tot aan zijnen dood, die den 7den April 1810 te 's Gravenhage plaats had.

Van de Kasteele, met regt genoemd »een treffend voorbeeld van vereeniging der revolutionaire begrippen met christelijk geloof" moge als staatsman in zijnen veel bewogen tijd geschitterd hebben, niet minder deed hij dat op den Nederduitschen zangberg. De vriendschap met den voortreffelijken Hieronymus van Alphen, reeds op jeugdigen leeftijd aangeknoopt, doch later, ten gevolge der tijdsomstandigheden, onbestendig, ontwikkelde bij hem eene zucht voor de fraaije letteren, die hij vervolgens zorgvuldig aankweekte. Met hem gaf hij gemeenschappelijk uit: *Proeven van Stigtelijke Mengelpoëzy* (Utrecht 1772. 8o.), die later vijf malen herdrukt werden, en waarin het fraaije dichtstuk: *De Zee*, benevens verscheidene voortreffelijke kerkliederen voorkomen, die ook gedeeltelijk onder de *Evangelische Gezangen* der Hervormde kerk zijn opgenomen, zoo als: *Jezus Grootheid*, *Jezus Geboorte* enz. Zijn trant van dichten komt daarin veel met dien van van Alphen overeen; dezelve is voor elk verstaanbaar en toch kiesch en echt dichterlijk. Na de omwenteling van 1787 nam hij de lier weder ter hand, en gaf een bundel *Gezangen* (Utr. 1790. 8o.) in het licht, geheel van godsdienstigen en stichtelijken inhoud. Deze verzameling bestaat wel uit weinige, maar inderdaad uitmuntende stukken, die zich in alle opzigten voordeelig onderscheiden boven zoo vele anderen in dit vak. In 1793 gaf hij het eerste deel eener voortreffelijke metrische vertaling der *Gedichten van Ossian* in het licht (Amst. 8o.); eene gewaagde onderneming maar die hem toch, naar het oordeel van kenners, uitmuntend gelukt is. Jammer dat het werk niet voltooid is. In later jaren zijns levens vertaalde hij nog de: *Oden van Klopstock en Wieland* (Haarl. 1798 8o.), en de verdienstelijkheid van deze welgeslaagde onderneming kan slechts door hen gewaardeerd worden, die de ongemeene moeijelijkheid en duisterheid van Klopstock's leerdichten kennen. In de *Mnemosyne* van de heeren Tydeman, D. II. bl. 101, komt van hem nog voor een dichtstuk: *Hulde aan de Zon* getiteld; terwijl zijn: *Henoch*, een ontworpen heldendicht, onvoltooid en ongedrukt bleef. Eene volledige verzameling van al zijne gedichten, zag met een levensberigt, door zijnen kleinzoon Mr. J. C. van de Kasteele bewerkt, verrijkt, te 's Hage het licht, 1844 en 1845, 2 deelen post 8o. met portr.

Van de Kasteele was gehuwd, met Geertruida Craeyvanger, welke in 1780 overleden is, kort na de geboorte van een zoon Jacob Carel, die volgt. Vier jaren daarna hertrouwde hij met Maria Bernardina Gallé, toen weduwe van Nicolaas van Leyden, bij wie hij geene kinderen verwekte, en die hem met eene dochter uit haar eerste huwelijk overleefde. Eerst tot ridder van de orde der Unie benoemd, werd hij er later kommandeur van. Bij de oprigting van het Koninklijk Nederlandsch Instituut, werd hij korrespondent, terwijl zoowel de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden als andere genootschappen, door de aanbieding van het lidmaatschap, hulde deden aan zijne vele verdiensten. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie *Vaderl. Hist. ter verv. op Wagenaar*, D. V. bl. 67, met portret, D. XXXVII. bl. 120, 121, 164, D. XXXVIII. bl. 110—115 alwaar van de Kasteele's afscheidsrede der eerste Nationale Vergadering te vinden is, bl. 171—173, D. XL. bl. 83, 94, 99 (zijne aanspraak bij het openen der Algemeene Vergadering in 1798 bevattende), D. XLI. bl. 48; van der Aa, *Gesch. van den Oorl.* het regist. op zijn naam; van Iperen, *Kerk. Hist. van het Psalm-Gezang*, D. I. bl. 344, D. II. bl 417; *Het beroerd Nederl.* D. XII. bl. 225; *Algem. Konst- en Letterb* 1810. D. I. bl. 229, D. II. bl. 196—201, uit te Water's *levensberigt van van de Kasteele* voorkomende in de *Handel. der Jaarl. Vergader. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1810. bl 3 en vervolg.; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. II. bl. 707; Dezelfde, *Gesch. der Nederl. Letter.* D. II. bl. 480—482; *Gedenkschr. van de Kon. Orde der Unie*, bl. 44, 60; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Vrucht. ingezam. door de 'aloude Rederijkerskam de Wijngaardrank.* D. II bl. 180—186; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. St. II. bl. 345—347, 431; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch. Toev. en Bijl.* bl. 32—34; Vreede, *Bijdr. tot de geschied der omwentel. van* 1795 *tot* 1798. St. I. bl. 21, St. II. bl. 35, 46; *Cat. J. van Leeuwen*, (1857) bl. 41; Muller, *Cat. van Portr.*

KASTEELE (Jacob Carel van de), zoon van den voorgaande en van diens eerste vrouw Geertruida Craeyvanger, werd te 's Gravenhage den 26sten Maart 1780 geboren. Hij volbragt zijne studiën aan de Leidsche hoogeschool, waar hij in 1796 als student werd ingeschreven en, na openlijke verdediging zijner *dissertatio de ultimis voluntatibus rite interpretandis* (Lugd. Bat 1801. 8o.), in 1801 tot doctor in de beide regten bevorderd werd. Zich te 's Hage als advokaat nedergezet hebbende, werd hij spoedig met de betrekking van advokaat-fiscaal bij het Hoog-Geregtshof der provincie Holland bekleed. Hij vervulde dat ambt gedurende geruimen tijd, tot hij onder de Fransche regering benoemd werd tot advokaat-generaal bij het Hoog-Geregtshof der Hollandsche departementen, en na de herstelling van ons land tot rijks-advokaat. Sedert 1824 droegen de staten van Holland hem het lidmaatschap in de tweede kamer der staten-generaal op, welke roeping hij zoowel als het wethouderschap van 's Gravenhage en het curatorschap der Latijnsche school aldaar met getrouwheid en onvermoeiden vlijt waarnam, waardoor hij zich de algemeene achting, en door zijne overige voortreffelijke eigenschappen als mensch, de algemeene liefde verwierf. Hij overleed te 's Hage den 1sten Julij 1835 en was gehuwd met M. van Bosvelt, die hem vijftien kinderen schonk, waarvan er dertien bij zijn overlijden nog in leven waren. De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde verkoos van de Kasteele in 1815 tot haar lid, en koning Willem I schonk hem de orde van den Nederlandschen Leeuw.

Ofschoon met zijnen beroemden vader niet te vergelijken, was hij nogtans een niet onverdienstelijk dichter, en vele van zijne verzen, die vloeijend waren, mogten de algemeene goedkeuring wegdragen. Reeds in 1822 verscheen van hem te 's Gravenhage, in gr. 8o. *het 's Gravenhaagsche Bosch*; dichtstuk, hetwelk door andere verzen, hier en daar verspreid, gevolgd werd, die na zijnen dood, onder den titel van *Nagelatene Gedichten*, door *Mr. P. L. van de Kasteele*, te 's Gravenhage 1836. in 8o. zijn uitgegeven. Zijn portret ziet het licht voor dien bundel, naar de teekening van zijn zoon P. L. van de Kasteele, door J. C. Elink Sterk in 8o. op steen gebragt.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1801. D. II. bl. 59, 1835. D. II. bl. 17, 18; *Handel. van de Jaarl. Algem. Vergad. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1836. bl 6—9; Bax, *Memoria Kasteelii*; *Aanh. op het Woordenb. van Nieuwenhuis*, op het woord; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; Schull en van der Hoop, *Bijdr. tot Boek- en Menschenkenn.* D. V. bl. 158—163.

KASTEELE (Reinier Pieter van de) was de zoon van Gerard van de Kasteele, predikant te Brielle, die zich in 1787 bekend maakte door zijnen ijver voor het huis van

Oranje. Hij werd te Meliskerke, waar zijn vader toen predikant was, den 12den Julij 1767 geboren en studeerde, voor de predikdienst bestemd, eerst te Halle, daarna te Leiden.

In 1789, op 22jarigen leeftijd, werd hij predikant te Rozendaal, bij Arnhem, vertrok in 1792 naar het niet ver van daar gelegen Lent, in 1793 naar Maastricht, in 1796 naar Breda en in 1801 naar 's Gravenhage. Twee en dertig jaren predikte hij in deze gemeente het Evangelie, en was hij haren leden tot herder en vriend, toen eene aandoening der gezigtszenuwen hem verpligtte tot het nederleggen van het leeraarambt. Hoe hij hetzelve dien tijd waarnam, getuigt de graagte met welke zijne leerredenen werden gehoord, ook van hen die tot zijne gemeente, of zelfs tot het christendom niet behoorden. Zijne levendigheid van voordragt, zijne sierlijkheid van stijl en poëtische denkbeelden maakten hem gezocht en bemind. Bij de getrouwe waarneming van zijn herderlijk ambt, vervulde hij een aantal andere betrekkingen; zoo was hij directeur van 's konings kabinet van zeldzaamheden, president der plaatselijke schoolcommissie, scriba van het klassikaal kerkbestuur, corresponderend lid der Maatschappij van kunsten en wetenschappen te Batavia, lid der commissie voor de Oost- en West-Indische kerken en directeur of lid van vele andere geleerde genootschappen, waaronder ook de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden. Als directeur van 's konings kabinet was hij 25 jaren werkzaam, en had in 1840 het genoegen zich door zijn zoon, Abraham Anna, in deze betrekking opgevolgd te zien, die reeds als adsistent-directeur bij dat kabinet werkzaam was. Zoo was hij onvermoeid werkzaam en genoot hij aller hoogachting als leeraar en christen, als geletterd en ijverig lid der maatschappij, als edel mensch en getrouw vriend, totdat de dood op den 25sten November 1845, een einde maakte aan zijn nuttig maar ook veel beproefd leven. Hij was driemalen gehuwd en verwekte een twintigtal kinderen, van welke hij er twaalf meerendeels in volwassen leeftijd verloor. Hij droeg echter alles wat hem overkwam met mannelijken moed en christelijke onderwerping, troost zoekende en vindende in zijnen bijbel, dien hij eigenaardig *zijn alles* noemde.

Zijn portret in zwarte kunst, naar en door C. H. Hodges, ziet het licht in 4°.

Van de Kasteele maakte vrij vloeijende verzen, die zich echter geenszins door verheffing of vinding onderscheiden. Behalve eenige gelegenheidsstukjes, gaf hij in het licht:

Liederen en woorden tot opwekking bij het godsdienstig pinksterfeest, 's Hage, 1802. 8°.

Ode aan God en het Vaderland, 's Hage, 1814. 8°.

Verder verscheen van hem:

Verhandeling over de beste middelen, om onze jongelingschap waren smaak te doen krijgen in de christelijke godsdienst, 's Hage, 1812. 8°.

Verslag van den staat des bijbelgenootschaps op den 29sten April 1819, 's Hage, 1819. 8°.

Handleiding tot de bezigtiging van het koninklijke kabinet van Zeldzaamheden op Mauritshuis in 's Gravenhage, 's Hage, 1824 of 1825; ook in het Fransch, ald. 1825. 8°.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op Wagenaar*, D. XVI. bl. 248, bl. 249; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 145, 171; *Boekz. der gel. wereld*, 1845. *b.* bl. 813—816; *Algem. Konst- en Letterb.* 1840. D. I. bl. 400, 1846. D. I. bl. 49—51; *Hand. van de Jaarl. Algem. Verg. van de Maatschappij der Ned. Letterk. te Leid.* 1846. bl. 15—17; de Jong, *Naaml. van Boek.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 590.

KASTELEYN (Abraham) die vroeger op Casteleyn vermeld is. Wij maken van deze gelegenheid gebruik om hem de eere te geven, die hem toekomt. Gewoon zijnde voor zijne courant, uit alle oorden der wereld, met groote kosten berigten in te winnen, was hij het ook, die, in 1672, den staten het eerst de belangrijke mededeeling deed van het ongeluk der Engelsche vloot door storm overkomen. Welken invloed die tijding had op het besluit der staten en op het vertrek van de Hollandsche vloot naar zee, leert de geschiedenis.

Uit het hoogst belangrijk akademisch proefschrift van den heer D. Everwijn, getiteld: *Abraham van Wicquefort en zijn proces* (Leid. 1851. 8°.) bl. 118—124, blijkt het hoe Kasteleyn met dezen in betrekking gestaan heeft, deswege voor het Hof van Holland gedagvaard werd, maar, zich beroepende op zijn regt als burger van Haarlem, steeds weigerde daarvoor te verschijnen. Door die weigering, gegrond op de vrees dat zoo Kasteleyn door het Hof van Holland verhoord werd, dit tot »*ruine van hem en zijne familie strekken zoude, dewijl niemand daarna met hem correspondentie zoude willen houden*", blijven verscheidene belangrijke punten in de zaak van van Wicquefort nog in het duister, waaromtrent de heer Everwijn teregt zegt, dat het te betreuren is, dat geen voldoend berigt kan gegeven worden.

Zie Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 710, 711.

KASTELEYN (Petrus Johannes) werd den 2den April 1746 te Breukelen geboren. Zijn vader vroeg verloren hebbende, bestelde hem zijne moeder, op twaalfjarigen leeftijd, te Utrecht als leerling in eene apotheek, en in 1760 begon hij zijne oefeningen in de schei- en artsenijbereidkunde te Amsterdam.

Na den dood zijner moeder besloot hij, op raad van zijne voogden, en met de beste vooruitzigten, om zijn geluk in de West-Indië te gaan beproeven. Hij vertrok daartoe in 1765 naar Suriname, alwaar hij weldra op de plantaadje *La Vicontre* naar zijn genoegen geplaatst werd.

Een ontzettend voorval deed weldra zijne plannen verijdelen. Op den 23sten Januarij 1766 had Kasteleyn het ongeluk een zijner vrienden, Jan Willem Arends, die op dezelfde plantaadje met hem werkzaam was, dood te schieten. Een streng geregtelijk onderzoek verklaarde hem onschuldig; maar zijne gemoedsrust was te zeer geschokt, om langer te vertoeven op de plaats, waar hij elk oogenblik de akeligste indrukken van het gebeurde ontving. Dien ten gevolge vertrok hij van daar, en kwam in Julij te Amsterdam weder terug, waar hij zich in 1772 als apotheker vestigde en in hetzelfde jaar huwde met Adriana Barré, die hij echter in 1778 door den dood weder verloor, hem nalatende twee dochters, waarvan de oudste in 1797 verdronk.

Ook in andere opzigten was Kasteleyn zeer ongelukkig. Eene aanhoudende en hevige ziekte, kort na den dood zijner vrouw overkomen, kostte hem de helft van het gezigt en deed zijn middel van bestaan verloopen. Na elf jaren in rampen tegenspoed doorgebragt te hebben, hertrouwde hij den 26sten November 1789 met Johanna Christina de Grimo, welke hem op zijn verder levenspad, onder allerlei lotswisselingen, getrouw ter zijde stond, en in wier armen hij den 18den April 1794 ontsliep. Zijne afbeelding ziet het licht.

Kasteleyn was een in vele opzigten zeer verdienstelijk man. In de scheikunde en aanverwante wetenschappen was hij bijzonder ervaren. In het nemen van proeven, tot verrijking zijner kennis in het bij hem geliefkoosde vak ondernomen, was hij onvermoeid. Tijdgenooten van hem roemen niet alleen zijne leerzame en onderrigtende omgang, maar ook zijne innemende zedigheid. Wij bezitten van zijne hand de volgende werken en verhandelingen:

Nadere beproeving van des Heeren Bindheim's opmerking bij de bereiding van de violen-syroop; in *Algem. Vaderl. Letteroef.* 1782. D. IV. St. 2. bl. 269.

Chemische en Physische oefeningen, voor de beminnaars der Scheikunst in het algemeen, de Apothekers in 't bijzonder, Amst. 1783—1788. 8°. 5 stukk. Na zijn dood vervolgd door Bondt en J. R. Deiman, aldaar 1791—1797. 8°. 3 deelen.

Beschouwende en werkende pharmaceutische, oeconomische en natuurkundige chemie, Amst. 1786—1794. 8°. 3 deelen in 4 stukk.

Scheikundige ontleding der Amsterdamsche Dordsche Cementpoeders, Amst. 1792. 8°.

Merkwaardig bericht, betreffende het tegenwoordige Scheikundig gevoelen van de Heeren Gren, Westrumb en Tromsdorf, in den *Nieuwe Konst- en Letterb.* 1794. D. I. bl. 81.

(Met Meijer) *Scheikundige proeven en natuurkundige verhandelingen*, Amst. 8°. 2 deelen.

Behalve deze geschriften leverde hij ook een aantal bijdragen tot het belangrijk werk, dat in zijnen tijd het licht zag onder den titel van: *Volledige beschrijving van alle Kunsten, Ambachten*. enz.

Niet minder lof verwierf Kasteleyn zich als dichter. Wij kunnen hem als zoodanig niet in bijzonderheden schetsen, doch zijne verdiensten waren zoo groot, dat kundige beoordeelaars getuigen, dat hij, indien hem langer leven gegund ware geweest, een uitmuntend sieraad van den Nederlandschen zang-

berg zou geworden zijn. De volgende gedichten zijn, behalve een aantal elders verspreid, van hem uitgegeven:

Dichtlievende verlustigingen, Amst. 1779. 8°.

Proeve over de kunst om altijd vrolijk te zijn, naar het Hoogduitsch van Uz, Amst. 1780. 8°.

De Vaderlandsche Zanger, Amst. 1781. 8°. (bij losse blaadjes in het licht gegeven, bij gelegenheid van den oorlog met Engeland.)

Oorspronkelijke Dichtwerken, Amst 1783. 8°. 2 deelen.

Bemoediging, den — Heer Nic. Bastert, Kanonik tot het Kapittel van St. Pieter, enz. *toegezongen*, Amst. 1784 8°.

Nieuwste Poëzij, Amst. 1792. 8°. 2 deelen.

Met warmte, zegt Witsen Geysbeek, heeft Kasteleyn's godsdienstig gevoel zich uitgedrukt in liederen, die hij leverde tot de verzameling van *Christelijke Gezangen*, bij de Doopsgezinden sedert 1796 in gebruik, en bekend onder den naam van *grooten bundel*. Zij zijn gezang 17, 37, 61, 74, 76, 89, 97, 103, 115, 116, 125, 128, 138, 143 en 163. Hij behaalde bij het Leidsche Dichtgenootschap: *Kunst wordt door arbeid verkregen*, verscheidene der uitgeloofde medailles, voor de beantwoording der navolgende onderwerpen:

De Invloed van een vast Geloof aan de Voorzienigheid; in de *Tael- en Dichtl. Oef.* van voornoemd genootsch. D. VII. bl. 1.

De Onschuld.

De Inënting der Kinderziekte.

Lierzang op Franklin.

De drie laatstgenoemden zijn niet gedrukt. Bij dat zelfde genootschap werd hij bekroond voor zijne verhandeling: *Over de vereischten en kenmerken van den stijl der poëzij*, die in het 4de deel der *Prijsverhandelingen* van dat genootschap is opgenomen.

De tooneelarbeid van Kasteleyn bestaat meestal uit vertalingen der beste Hoogduitsche stukken, benevens twee stukjes van eigen vinding. Zijne tooneelstukken zijn getiteld:

De Graaf van Olsbach, of de belooning der deugd, tooneelspel naar het Hoogduitsch, Amst. 1778. 8°.

Behalve door een schimpvers, dat bij de eerste vertooning van dat stuk op het tooneel geworpen werd, werd hetzelve aangevallen door een uitgegeven *Brief van een Amsterdamsch Heer* enz. Kasteleyn vatte de pen daartegen op en schreef:

Brief aan den Heere M. P. D. beöordeelaar van den Grave van Olsbach enz. Amst. (1780). 8°.

De Graaf van Olsbach, Tooneelspel, en zeker Grafschrift tegen den schrijver der vrije Aanmerkingen dicht- en tooneelkundig verdedigd, Amst. 1780. 8°.

Dormont en Julia, of de beloonde Huwelijksliefde, tooneelspel naar het Hoogduitsch, Amst. 1779. 8°.

De Schouwburg of loon naar werk, Amst. 1780. 8°.

Molière, blijspel, naar het Hoogduitsch, Amst. 1781. 8°.

De Marquis de Bouillé, of de hervorming van St. Eustatius. Heldenspel, naar het Hoogduitsch, Amst. 1782. 8°.

De Jufferlijke Kamerdienaar, blijspel naar het Hoogduitsch, Amst. 1783. 8°.

Elfride, treurspel naar het Hoogduitsch, Amst. 1783. 8°.; 2de druk ald. 1787. 8°.

Codrus, treurspel naar het Hoogduitsch, Amst. 1784. 8°.

Olintes, treurspel naar het Hoogduitsch, Amst. 1786. 8°.

Erastes en Lucinde, tooneelspel naar het Hoogduitsch, Amst. 1786. 8°.

Eduard de Derde. treurspel naar het Hoogduitsch, Amst. 1786. 8°.

Carolina van Eerburg, of de Rampen der Liefde, tooneelspel, naar het Hoogduitsch, Amst. 1788. 8°.

De Tooneelsluiting met Choorzangen en dansen, Amsterd. 1788. 8°.

Hierbij moeten nog genoemd worden, zijn:

Lierzang na het tooneele voeren van het Treurspel Elfride, de uitmuntende Actrice, Mej. Joh. Corn. Wattier toegezongen, Amst. 1788. 8°.

Aanspraak van het Tooneelminnend Genootschap, ter spreuke voerende: Utile et Amusant, bij de opening van deszelfs Tooneel in 1786. (Amst. 8°.)

Aanmerkingen op de beoordeeling van den Recensent, betreffende het Tooneelspel Carolina van Eerburg, Amst. 1790. 8°.

Behalve de vertaling der *Mengelwerken van Fredrik, Vrijheer van der Trenck*, Dordr. 1789. 8°. 4 deelen, bestaan er van zijne hand nog vertalingen van eenige andere tooneelstukken in proza.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1792. D. VIII. bl. 177; *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb.* 1794. D. I. bl. 130, 144; G. Brender à Brandis, *Proeven van Geschied- en Letterk. Oefeningen*, bl. 249; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; van Kampen, *Geschied. der Ned. Letter. en Wetensch.* D. II. bl. 173; Collot d'Escury, *Holl. Roem.* D. VII. bl. 154; verschillende boekenlijsten.

KASTRICUM (Cornelis) vervaardigde een blijspel, getiteld: *De schadelijke soon of de Joodsche lichtmis*, Amst. 1732. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Nederl. Dicht.*; *Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. b. bl. 123.

KAT (Herman Hendricksz) was een scheepsbevelhebber in dienst der stad Medemblik. In het archief dezer stad komt van hem een eigenhandige brief voor, gedateerd 31 Julij 1603, waarin hij kennis geeft dat hij voor Grevelinge lag, eene ontmoeting met drie Duinkerkers had gehad, doch zich beklaagde te weinig geschut aan boord te hebben.

Zie *Kron. van het Hist. Gen. te Utr.* D. VI. bl. 185, D. X. bl. 475—477.

KAT (Hidde Dirks), omstreeks 1748 waarschijnlijk op het eiland Ameland geboren, was een ervaren zeeman, en klom op tot den rang van kommandeur. Hij leefde in 1818 nog. Hij schreef:

Dagboek eener reize ter Walvisch- en Robben-vangst, gedaan in de jaren 1777 en 1778, door den Kommandeur Hidde Dirks Kat. Met eene kaart van Groenland, Haarl. 1818. 8°.

De toenmalige schoolopziener van het 3de distrikt in Friesland gaf 's mans dagboek onder gemelden titel uit, en voegde er een voorberigt aan toe. Kats's afbeelding versiert dit merkwaardig verhaal van zijne ongelukken en zeldzame lotgevallen op die reize ondervonden. Teregt schreef een dichter daar tegen over:

> Wat zeeman, die de kiel naar 't barre Noorden stuurde,
> Bestond er ooit op aard' die zoovéel ramps verduurde
> Als Kat, de fiere Kat, die 's lijdens beker heeft
> Tot aan den boôm geleêgd... ....

Zie genoemd werkje, tot dusverre in ons bezit, thans gedeponeerd in de Bibliotheek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.

KAT (Jacob Janszoon) leverde in de *Geur van geestelijke specerijen, uytgebreyt in eenige stichtelijke Rijm-werken* enz. (te Haarlem, waarschijnlijk in 1701, uitgegeven) *zes stichtelijke rijmen*, in een mystieken trant.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KATE (Jabob ten) was een mystiek die, in 1718, in een boek, getiteld: *Vaderlijk Geschenk* enz., de dwalingen van Antoinette Bourignon weder verlevendigde, maar ernstige wederspraak ontving van den kerkeraad der Hervormde gemeente te Groningen, waar hij woonachtig was, in een geschrift hetwelk in 1723 het licht zag en te vinden is in de 2de uitgave van Brakel's werk tegen de Piëtisten en Quiëtisten.

Zie Ypey, *Kerk. Geschied. der 18de Eeuw* D. X. bl. 560.

KATE (Lambert ten) werd te Amsterdam den 23sten Januarij 1674 geboren. Zijne ouders waren Herman ten Kate en Sara Blaupot. Reeds in zijne vroegste jeugd was de beoefening der wijsbegeerte en van zijne moedertaal zijne geliefkoosde bezigheid, en het is daardoor dat hij zich later een grooten naam en bijkans eene Europesche vermaardheid verwierf. Bijzonderheden van zijne levensloop zijn er niet bekend. Bij een ongehuwd leven, slechts alleen na 's vaders dood met zijne moeder wonende, vond hij een toereikend bestaan niet alleen, met het geven van lessen aan de huizen der aanzienlijkste familiën in het schrijven, rekenen, boekhouden en bijzonder in de mathesis en algebra, maar ook nog de noodige fondsen om eene belangrijke en kostbare verzameling van kunst- en boekwerken zich aan te schaffen. Hij overleed te Amsterdam den 14den December 1731, en werd den 20sten in de Noorder-kerk ter aarde besteld. Zijne afbeelding, door Houbraken gegraveerd, ziet het licht. Verscheidene dichters vereerden zijne nagedachtenis door lijkdichten, die in éénen bundel in 4°. te Amsterdam, kort na zijn sterven, zijn uitgegeven. Daarin vind men ook het volgende hem passende grafschrift:

Ten Kate, een flonkerstar, die Nederland verlichte,
Die scheidsman in de kunst, die iedereen verplichte;
Die groote Bouwheer, tot sieraad en nut van 't land,
Wiens letterkennis blinkt gelijk een diamant;
Die elk den weg tot kunst, tot deugd en heil kon baanen:
Die zon is hier gedaald in eene zee van traanen.

Ten Kate was een man van veel kennis en smaak. In alle vakken, die tot het gebied der beeldende kunsten behooren, bezat hij eenen schat van theoretische kundigheden. Buitengewoon groot was zijne taalkennis. Het Engelsch, Fransch en Italiaansch verstond hij, en in de oude talen was hij bedreven. Mogen er na zijn verscheiden andere taalgeleerden zijn opgestaan, niemand hunner heeft aan ten Kate den naam van hoofdgrondlegger der Nederlandsche taalkunde betwist. In de wiskundige wetenschappen was hij zeer ervaren. Als teekenaar en beeldhouwer had hij ongemeene verdiensten. Ten bewijze daarvan deelen wij hier mede twee voorvallen, door geloofwaardige personen medegedeeld. Onder het tal van beroemde mannen die zijne vriendschap zochten, behoorde ook de vermaarde bloem- en fruitschilder Jan van Huisum. Deze schilderde zijne bloem- en fruitstukken lang op donkere gronden, op welke hij meende dat dezelve beter uitkwamen en spraken. Ieder roemde deze stukken als voortreffelijk, als onverbeterlijk, behalve ten Kate Openhartig kwam hij voor zijn gevoelen uit en ried de achtergronden helder te houden, om het beoogde doel te bereiken. De schilder gaf daaraan gehoor, moest zich gewonnen geven en veranderde van toen af geheel zijne manier, waardoor zijne stukken aanmerkelijk in waarde stegen.

Met den beroemden beeldhouder Xavery was ten Kate ook bijzonder bevriend. Hij trof dezen eens bezig met het vervaardigen van eenen *Jupiter fulgurator;* maar verdrietig klagende dat hij denzelven niet naar zijnen zin kon treffen, meende ten Kate dat zulks toch zoo moeijelijk niet zijn kon. »Welaan, mijnheer!" hervatte Xavery, »oordeelt gij het zoo gemakkelijk, ziedaar bijtel en hamer; ik vertrouw u het werk wel toe; zie of gij hem beter treffen kunt dan ik." Na lang tegenstreven, en onder betuiging van nooit een hamer of beitel in handen gehad te hebben, liet zich ten Kate toch eindelijk bewegen, en had maar weinig tijds gearbeid, toen Xavery hem in verrukking toeriep: »Hou op! gij hebt hem volmaakt getroffen."

Ten Kate, zegt de heer Glasius, heeft ook eenige godsdienstige werkjes het licht doen zien, waarin zich zijn vrome geest evenzeer afspiegelt, als zijne rijk ontwikkelde smaak voor het schoone en goede. Wij zullen deze ten slotte van dit artikel met zijne overige geschriften opgeven:

(Zonder naam). *Gemeenschap tusschen de Gottische Spraeke en de Nederduytsche*, Amst. 1710. 4°.

Den Schepper en Zijn Bestier te kennen in Zijne schepselen, volgens het Licht der Reden en Wiskonst, enz Naar het Engelsch van Meyne. Amst. 1716. 8°.; ald. 1739. 8°.

Aanleiding tot de kennisse van het verhevene deel der Nederduitsche sprake; waerin hare zekerste grondslag, edelste kragt, nuttelijkste onderscheiding en geregeldste Afleiding overwogen en naegespoort, en tegen het allervoornaemste der verouderde en nog levende Taelverwanten, als 't Oude Moeso-Gotthisch, Frank-Duitsch, en Angel-Saxisch, beneffens het hedendaegsche Hoogduitsch en Yslandsch, vergeleken wordt, Amst. 1723. 4°. 2 deelen.

Drie gewigtige Bedenkingen des gemoeds over de ootmoedigheid, talentbeschouwing en wandeling met God; benevens den weg ten heil, als mede eenige zededichten, door H(erman T(en K(ate, Jr., Amst. 1728. 8°.

Verhaal van het Leven en Sterven van Ph. de Mornay, Heere van Plessis Marly, uit het Fransch in 't Nederduitsch vertaelt, waerachter Pletho van de vier Hoofddeugden, uit het Grieksch, Amst. 1728. 8°. met pl.

Het Leven van Jezus-Christus, in een getrokken uit eene nieuwlijk onderzochte schikking en overeenstemming der vier Euangelisten, Amst. (1732.) 4°. met platen.

Aanmerkingen op de Nederduitsche Spraakkunst van Arnold Moonen; in *M. Schagen's Vermaaklijkheden*, D. I. bl. 151, D. II. bl. 717, 740.

P. C. Hooft, Waarnemingen op de Hollandsche Taal, uitgegeven met eenige aanmerkingen door L. ten Kate, Amst. 8°.

Op de bibliotheek der illustre school te Amsterdam berusten van ten Kate vier zeer fraai geschrevene deelen in folio, bevattende zijne onuitgegevene schriften. De daarin voorkomende verhandelingen zijn getiteld:

Verhandeling over de klankkunde in twee deelen.

Oeffenschets over het vereisch der dichtkunst, benevens eenige van hare bijzondere deelen.

Wiskundig ontwerp der schrijfkunst.

Briefwisseling over de proportie der menschelijke leden en van de harmonie der vermenging in dag en schaduw, gehouden tusschen den voornoemden kunstminnaar en Hendrik van Limborch.

Verhandeling over het denkbeeldige schoon der schilders, beeldhouwers en dichters. Deze verhandeling zag het licht in de Fransche taal onder den titel van *Discours préliminaire sur le beau Idéal des Peintres, Sculpteurs et Poëtes*, geplaatst voor de *Traité de la Peinture et de la Sculpture* van Richardson, Amst. 1728. 8°.

Uitbreiding en beschrijving van eenige der fraaiste teekeningen (in zijne kunstverzameling voorhanden).

De maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden bezit:

Kilianus auctus, seu Dictionarium Teutonico Latino-gallicum etc. Amst. 1642. 8°. met wit papier in folio doorschoten en eigenhandige aanteekeningen, ook op losse bladen, van L. ten Kate. 2 deelen.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. der stad Amst.* D. XI. bl. 350—352; Saxe, *Onom. Liter.* T. VI. p. 368, 369, 719; Tollius, *over Lambert ten Kate Hermansz. den voortreffelijken Hoofdgrondlegger der Nederduitsche letterkunst*, in het *Museum* van Siegenbeek, D. I. bl. 1—37, en *over eenige weinig bekende handschriften van L ten Kate Hermansz* in hetzelfde *Museum*, D. IV. bl 201—219; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. II bl 189—195; Siegenbeek, *Geschied. der Nederl. Letterk.* bl. 322—324; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D I. bl. 32, *Aant* bl 82, D. III. bl. 41, *Aant.* bl 263—265, D. IV. St I bl. 85, 86, *Aant* bl 334, 335; van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vad. Schilderk.* D. I. bl. 299—321; Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgezinden in Holl.* enz. D. II. bl. 158—160; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Nieuwenhuis, *Aanh. op het Woordenb van Kunst. en Wetensch.*; Glasius, *Godgel Nederl.*; Muller, *Cat. van Portrett.*; verschillende boeken-catalogi.

KATE (Herman ten), neef van den voorgaande, van wien hij teeder bemind en tot de wetenschappen werd opgeleid, doch die kort vóór 1728, op jeugdigen leeftijd, overleden is. Bij de *Drie gewigtige bedenkingen des gemoeds* van zijnen oom voegde hij zijn: *Weg des Heils*, alsmede eenige *Zededichten.*

Zie Wagenaar, *Beschr. der stad Amst.* D. XI. bl. 352; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KATE (Dirk ten) vervaardigde in het laatst der achttiende eeuw eenige gezangen, die opgenomen zijn in de Christelijke gezangen voor de openbare godsdienstoefening, of zoogenaamden *Groote Bundel* der Doopsgezinden.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KATE VAN LOO (D. H. ten), geboren in 1793 te Batavia, en overleden aldaar den 31sten Mei 1828. Door de uitgave der volgende gedichten maakte hij zich eenigen naam:

De Gardes d'honneur, in 4 zangen, 's Hage, 1815. 8°. met pl.

Uitboezeming bij de oprigting der Maatschappij van Weldadigheid, 's Hage, 1818. 8°.

Gedichten, Amst. 1818. 8°.

De dood van Jan van Schaffelaar, vaderlandsch treurspel, Amst. 1820. 8°.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1828. D. II. bl. 241; de Jong, *Naaml. van Boek.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KATER (Johannes de) of Caterus, werd te Alkmaar uit een burgemeesterlijk geslacht geboren. Meester in de kunsten en licentiaat in de godgeleerdheid zijnde, werd hij in zijne geboortestad tot pastoor aangesteld. Hij was ook landsdeken en lid van het Haarlemsche kapittel. Als wijsgeer deed hij zich door zijne aanmerkingen op de gevoelens van Des-Cartes kennen, en als voorstander en strijder van zijne kerk toonde hij zich in twee brieven, die in het 2de deel van de *Batavia Sacra* zijn opgenomen.

Zie (van Heussen en van Rijn), *Oudh. van Amstell.* D. II, bl. 19.

KATER (R. DE) gaf uit onder zijne initialen R. de K. *Vlaardings Visschers Lied-boek; Voorzien met veel schoone Vissers, Bruylofts en andere Stigtelijke Gezangen*, Amst. z. j. (1661). Langw. 8°. 2 deelen.

Zie *Cat. van Voorst*, (1859) T. III. 2 part. p. 66.

KATS (HENDRIK VAN), parochipaap van Westbaarland en priester in den Briel, waar hij uit eigen middelen in 1298 het gasthuis stichtte.

Zie Alkemade en van der Schelling, *Beschr. van de stad Brielle*, bl. 22, 23, 70, 72.

KAULERY (JORIS DE) was bevelhebber op het schip *Utrecht* van 30 stukken, en diende geruimen tijd onder de Ruiter. Hij trok in 1658 met de vloot onder den luitenant-admiraal van Wassenaer ter hulpe der Denen, en wordt genoemd onder die bevelhebbers, die zich, tegen de Zweden strijdende, dapper gekweten hebben.

Zie Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 99, 155.

KAUWENBURG VAN BELOIS (PIETER). Zie COUWENBURGH VAN BELOIS (PIETER).

KAWENBERG (CHRISTIAAN), door anderen verkeerdelijk van Kouwenbergh genoemd, werd in 1604 te Delft geboren en had Johan van Nes tot leermeester in de kunst. Na Italië bezocht en zich met vrucht naar de groote voorbeelden geoefend te hebben, keerde hij in zijne geboorteplaats weder, en vervaardigde er vele groote kunstwerken. In het schilderen van het naakt muntte hij bijzonder uit. Op gevorderden leeftijd naar Keulen verhuisd zijnde, is hij aldaar in 1667 overleden. Van hem zijn geene werken bekend, evenmin als van zijn zoon, Aegidius genaamd, die een leerling en navolger was in zijns vaders kunstvak, doch het niet tot die hoogte gebragt heeft. In 1667 werd hij te Keulen in het schilders-gild als meester aangenomen, en was daar in 1691 nog werkzaam. Hij huwde in 1670 met Margaretha Pick.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KAYSER (NANNING), bij anderen ook Keiser genoemd, werd op het laatst der zestiende eeuw geboren. Hij werd meester in de regten en wij treffen hem reeds vóór 1649 als pensionaris van Hoorn aan. Als zoodanig verscheen hij ook in de algemeene staatsvergadering, waar hij, ingevolge zijn last, met nog vijf andere heeren gestemd had tegen het op de been houden van het krijgsvolk. Dit, gevoegd bij 's prinsen ongenoegen over het niet naar behooren ontvangen der door hem naar Hoorn afgevaardigden, was oorzaak van hetgeen hem den 30sten Julij 1650 overkwam. Op dien dag, des morgens ten acht ure, zond de prins aan Kayser en de vijf andere heeren eene boodschap, inhoudende 's vorsten begeerte, om, voor hij ter vergadering van de staten van Holland ging, hem te spreken. Deze hieraan voldoende, werd op het hof gevangen gehouden en den volgenden dag naar Loevenstein vervoerd. Hier werd hij in een afzonderlijk vertrek geplaatst, doch had zijn zoontje bij zich mogen nemen.

Den 15den Augustus daaraanvolgende werden hij en zijne lotgenooten weder ontslagen, onder belofte zich van alle bewind te onthouden. Niet lang bleef Kayser zonder bediening. Reeds vóór 's prinsen overlijden verkoos hem de admiraliteit in het Noorderkwartier tot haren raad en advokaat-fiskaal, en na 's vorsten dood was hij door de regering van Hoorn weder in zijne waardigheid van pensionaris en in zijne eer hersteld. Sedert in 1652 en 1653 tot de burgemeesterlijke waardigheid verheven, werd hij in laatstgenoemd jaar als buitengewoon afgezant met van Beuningen naar Denemarken gezonden, ten einde, indien de oorlog tusschen Engeland en onzen staat mogt uitbreken, dezen staat te bewegen eenige schepen tot bijstand te zenden en de Sond voor de Engelschen te sluiten. Hij sloot op den 8sten Februarij 1653 een nieuw verbond met den koning en vernietigde het verdrag van uitkoop over den Sondschen tol. Zooveel invloed had hij in Denemarken door zijne kunde en bekwaamheid verworven, dat Christina, koningin van Zweden met zinspeling op zijn naam zou gezegd hebben: »In Denemarken regeert nu geen koning, een keizer doet alles af."

Tot in October 1653 bleef Kayser in Koppenhagen en deed, in het vaderland teruggekeerd, op den 18den Maart van het volgende jaar verslag aan de staten-generaal, wier goedkeuring over het door hem verrigtte hij verwierf. Hij stierf op den 24sten Maart 1655. Op de zerk boven zijn graf plaatste men het volgende opschrift:

> Een Stut van Stad en Raad,
> Een Raad van allen Raad,
> Een AL in eens gezegt,
> Legt daar waar Kaiser legt.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D XII. bl 90, 92, 109, 127, 194, 271—276; Velius, *Chron. van Hoorn*, achteraan in de *Naamlijsten der Regeringspersonen*, bl. 41, 42, 85; *Lev. van Prins Willem II*, bl. 616, 633, 695; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; Groen van Prinsterer, *Archives*, Série II. T. IV. p. 385, 387, 402, 403.

KAYSER (C.) was een Zeeuw, die zich met teekenen van stads- en andere gezigten, tot versiering en toelichting van boeken, in den geest en stijl van Rademaker en Pronk, onledig heeft gehouden. Hij zal wel dezelfde zijn met C. Kayser van wien voorhanden is een:

Antwoord op de vraag betreffende het stichten van een hospitaal voor onvermogende en oude zeelieden. Met afbeeldingen. Bekroond door het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen en in het 13de deel der *Verhandelingen* in 1786 uitgegeven.

Zie Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg.* p. 168; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEENENBURG (de heer VAN). Zie EGMOND (OTTO VAN).

KEER (OTTO), geboren te Arnhem, in het jaar 1801, was te Amsterdam assuradeur, doch tevens een ijverig beoefenaar van kunsten en wetenschappen, in het bijzonder der munt- en penningkunde. Zijne verzameling, die in Junij 1858 te Amsterdam in het openbaar verkocht is geworden, bragt eene zeer aanzienlijke som op. Hij overleed aldaar den 9den Augustus 1857. Van zijne hand is niets anders gedrukt dan een klein opstel *over een Sede-vacante muntje van Utrecht*, medegedeeld in het *Tijdschrift voor geschied- en oudheidkunde en statistiek van Utrecht*, door Dr. P. J. Vermeulen.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt.

KEERBERGER (DE) is een beeldhouwer geweest, die in 1772 te Rotterdam bloeide. Hij beitelde onder anderen het beeldhouwwerk aan de Delftsche poort aldaar.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEERDEKOE (JAN CORNELISZ) was een der meest werkzame zeekapiteinen in de dagen van Frederik Hendrik. In 1628 was hij wegens de West-Indische compagnie, voor de kamer van het Noorderkwartier, tegenwoordig bij het veroveren der zilveren vloot, bevel hebbende op de *Griffioen* van 32 stukken. In 1629 was hij onder de groote vloot onder den admiraal Hendrik Loncq, naar Brazilië gezonden, op het schip *Matanzas*, en behoorde tot de kapiteinen die het krijgsvolk aan wal moesten brengen, ten gevolge waarvan de stad Olinda werd veroverd. In 1639 behoorde hij tot de vloot van Tromp, en was tegenwoordig bij den bloedigen zeeslag voor Duinkerken, waarin laatstgenoemde de Duinkerkers versloeg. Evenzoo was hij bij den slag bij Duins, onder Witte Corneliszoon de With. Verder is er van hem niets bekend.

Zie Commelijn, *Lev. van Fred. Hendr.* D. I. bl. 38, 95, D. II. bl. 33, 59.

KEERE (PIETER VAN DEN) of Petrus Kaerius, uit Vlaanderen afkomstig, was een teekenaar, graveur en boekhandelaar, die op het einde der zestiende en het begin der zeventiende eeuw te Amsterdam in de Kalverstraat, in *den onseeckeren Tijt* woonde, en tusschen 1622 en 1624 schijnt overleden te zijn. Zijne teekeningen, afbeeldingen van steden, komen voor in verschillende van de latere uitgaven van het bekende werk van Guicciardin. Op die te Arnhem in 1613 uitgegeven wordt ook zijn naam vermeld.

Voor de bezorging van het volgende werk verkreeg hij, bij resolutie der staten-generaal van 24 Januarij 1618, eene vereering van honderd vijftig guldens:

Petri Bertii germania inferior id est XVII provinciarum novae est exactae tabulae geographicae cum luculentis singularium descriptionibus additis a Petro Montano, Amstelod. impensis Petri Kaerii, 1617. fol; ibid. 1622. fol., in welk laatste jaar ook eene Fransche overzetting, mede in folio, verscheen.

Behalve dit werk bezorgde hij ook een atlas van kaarten van de Vereenigde Nederlanden (*Foederatarum Provinciarum Infer. Germ. descriptio anno* 1615) 4°. obl. 1617. 12°.

Kaart van Marquis Spinola's togten aan den Rijnstroom, 1620. folio.

Gezigt van de stad Utrecht, in 5 bladen, folio.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 986; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. III. bl. 841, 842; uit bijzondere berigten aangevuld.

KEERSEMAKER (Lieven Jansson) of Kaarsemaker; welke de eigentlijke geslachtsnaam van dien vaderlandschen held geweest is, is niet met zekerheid te bepalen, daar zelfs zijne handteekening niet altijd dezelfde is, en hij zich van verschillende toe- en geslachtsnamen schijnt bediend te hebben. Dan eens teekende hij zich eenvoudig Lieven Janssoon, ook mr. Lieven Janson, dan weder Lieven Jansz. Boheym, *alias* Kaersemakere, L. Lieven Jansson Boom, of ook wel Levin Jansson Lychnites.

Hij werd te Zierikzee den 19den April 1528 geboren. Zijn vader was Lieven Janszoon, of, gelijk hij zich noemde, Lieven Jan Gillisson, schepen en burgemeester ter laatstgemelde plaats. Zijne moeder heette Baleghe, en was eene dochter van Betsman Jacobs, toegenaamd *Rengerse*, uit een niet onaanzienlijk geslacht gesproten.

Na in zijne geboortestad het voorbereidend onderwijs genoten te hebben, vertrok hij naar de hoogeschool te Leuven, waar hij zich op de regtsgeleerdheid toelegde en den doctoralen graad bekwam. Van daar ondernam hij, naar de gewoonte van die dagen, eene reis naar Italië, van waar hij in zijne geboorteplaats teruggekeerd, aldaar met verschillende ambten bekleed is geworden, als zijnde niet alleen weesmeester en opzigter der scholen, maar ook schepen, raad en burgermeester. Laatstgenoemd ambt bekleedde hij voor het eerst in 1565 en voor het laatst in 1570.

In April van 1572 werd hij op begeerte der burgerij aangesteld tot gouverneur der stad. Toen de hertog van Alva, na het verlies van den Briel, bezetting in Zierikzee wilde leggen, en hierover in de raadsvergadering beraadslaagd werd, ondernam hij het met kracht van taal en redenen den raad te bewegen zulks af te slaan, bewerende dat de burgerij genoeg in staat was om de stad tegen alle aanslagen te verdedigen. Te vergeefs was zijne poging. De meerderheid der regeerders bleef kleinmoedig en zond om bezetting. Naauwelijks was dit besluit aan het volk kenbaar geworden, of er ontstond een oproer, hetwelk niet eerder gestild werd of de regering moest met eenige volkshoofden in onderhandeling treden. Dit had weldra plaats, en nu bleek het dat het 's volks wil was het krijgsvolk van Alva buiten te houden, waartoe besloten en Keersemaker met algemeene stemmen in bovengenoemde waardigheid gekozen werd.

Als zoodanig stelde hij op alles orde, doch had niet te min met kracht te worstelen tegen de voortdurende Spaanschgezindheid van een deel der inwoners, en tegen listige pogingen door den vijand ondernomen om zich van de stad meester te maken. Hij wist echter door zijne standvastige houding in den beginne de stad voor den prins van Oranje te behouden, doch was later genoodzaakt voor den wil van het meerendeel der bevolking te bukken. Deze had drie vaandels Waalsche soldaten binnen de stad ontboden, ten gevolge waarvan Keersemaker de vlugt moest nemen, met achterlating van zijne goederen, die verbeurd werden verklaard. Hij begaf zich tot den prins, rigtte met diens voorkennis een vendel soldaten op, en vergezelde daarmede graaf Willem van den Berg, wien hij in het veroveren van Kampen, Zwolle, Genemuiden, Vollenhoven, Hasselt en Amersfoort behulpzaam was.

Na de verovering van Zierikzee, door de Watergeuzen in Augustus van het jaar 1572, werd Keersemaker den 12den November daaraanvolgende, door den prins tot gouverneur der stad en van Zeeland beoosten de Schelde aangesteld. Met blijdschap door het meerendeel zijner stadgenooten ontvangen, schijnt hij echter niet dadelijk in zijne waardigheden getreden te zijn, althans in December van hetzelfde jaar werd hij met vier andere voorname personen naar Engeland afgevaardigd, om koningin Elisabeth tot het verleenen van onderstand in volk en goed over te halen. Van daar in 1573 terug gekeerd, aanvaardde hij zijne betrekking, en liet vervolgens niets onbeproefd om den vijand afbreuk te doen. Op den 22sten Januarij 1573 maakte hij zich, van slechts weinigen vergezeld, meester van het geschut, waarmede het hoofd te Bergen op Zoom voorzien was. Eenige dagen later vermeesterde en verbrandde hij zeventien Spaansche schepen, in het gezigt der bij Rammekens liggende vijandelijke vloot. Eene poging om Tholen te verrassen mislukte; later slaagde hij er in om den voortgang van eene vloot des vijands, uit Antwerpen gezeild om een aanval op de Zeeuwsche en Hollandsche steden te doen en krijgsbehoeften naar Holland te voeren, te beletten. Nog later had hij een groot deel aan het zeegevecht op den 21sten April 1573 door de onzen tegen Sancio d'Avila, op het slaak, geleverd.

Zooveel vaderlandsliefde, gepaard aan doorzigt, dapperheid en beleid, noopte den prins van Oranje Keersemaker nader aan zich te verbinden. Bij de instelling van een raad, om den prins ter zijde te staan, werd hij als lid van denzelven aangesteld. In de maand Julij 1573 schijnt hij zijne betrekking te Zierikzee te hebben verlaten, doch, nog lid van de vroedschap blijvende, niet eerder dan in 1580 zich naar Delft met der woon te hebben begeven. Hier werd hij weldra tot de belangrijkste verrigtingen gebruikt; onder anderen was hij raad ter admiraliteit en ter finantiën van Holland. Tot nog toe was hij, voor alles wat door hem voor het land gedaan was, onbeloond gebleven, terwijl zijne eigene bezittingen daarbij verloren waren gegaan. Daarom vroeg hij, waarschijnlijk in 1596, bij een rekwest aan gecommitteerde raden van Zeeland ingediend, om eenige tegemoetkoming en herstelling. Wat hierop gevolgd is, is niet bekend.

Hij bleef vervolgens in Delft wonen en stierf er op den 21sten October 1613. Zijn lijk werd naar Zierikzee gevoerd en aldaar in de St. Lievens Monsterkerk op den 31sten van genoemde maand, ter plaatse waar nu de predikstoel staat, ter aarde besteld. Denkelijk bleef hij ongehuwd. Hij werd door Lipsius wegens zijn verstand en geleerdheid geprezen, en bij van Reyd wegens zijne schranderheid geroemd. Hij bood namelijk den staten in 1585 aan Parma's beroemde schipbrug op eigen kosten te vernielen, mits dat alles wat hij zou veroveren zijn eigendom zou blijven. De staten wilden weten op welk eene wijze hij dit plan meende ten uitvoer te brengen, doch hij weigerde dit mede te deelen, daar de geheele zaak op niets zou uitloopen, indien niet de stipste geheimhouding in acht werd genomen. Van de zaak is echter, zoo als bekend is, verder niets gekomen. Keersemaker moet later aan vertrouwde vrienden hebben medegedeeld, dat zijn voornemen zou geweest zijn, om als het ware de brug door aanvoer van water weg te persen. Is dit zoo, dan mag men met reden aan den goeden uitslag daarvan blijven twijfelen.

Zie van Reyd, *Ned. Hist.* bl. 998; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 399, 466; *Redevoer. van A. Camphuyzen, over Lieven Janssoon Keersemaker, uit het Latijn vert. door door C. van der Grijp, met Bewijz. en Bijl. uitgegev. door Mr. Adr. J. de Ruever* (Middelb. 1778. 8o.); de la Ruë, *Gelett. Zeel.* 2de druk, bl. 548; de Kanter, *Chron. van Zierikzee*, bl. 92—127, 462—469; 's Gravezande, *Tweede Eeuw-gedachten. der Middelb. vrijh.* bl. 185, 215, 217. 224, 288, 292, 293, 305, 308; van Wijn, *Aanm. en Bijv. op Wagenaar*, D. VI. bl. 107; Scheltema, *Staatk. Ned.* D. I. bl. 555—558, D. II. bl. 597; Siegenbeek, *Geschied. der burgerwap. in Nederl.* bl. 35—40; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. II. bl. 47, *Aant.* bl. 131—133; Swalue, *de Daden der Zeeuwen*, bl. 34—36, 44, 48, 87.

KEES (Hendrik Oom-), steeds genaamd *Oom Kees*, was een bekwaam Nederlandsch ingenieur. Wij treffen hem onder anderen aan in 1622 bij de belegering van Bergen op Zoom, met den rang van kapitein, waar hij den 24sten September gewond werd, en in 1626 bij de belegering van Oldenzaal door graaf Ernst Casimir, waarbij hij zich zeer onderscheidde. Bij de belegering van 's Hertogenbosch in 1629 werd hij dood geschoten, zoo als blijkt uit eenen brief van de gedeputeerden te velde in het leger vóór die stad aan Ernst Casimir van den 25sten Junij 1629, welke brief in het huis-archief van Z. M. den koning voorhanden is.

Zie *Bergen op Zoom belegert en ontlegert*, bl. 249; *Leven van Fredrik Hendrik*, D. I. bl. 122; Bosscha, *Neerl. Held. te Land*, D. I. bl. 418.

KEES (*Jonge*) was de naam van een stuurman op een visschersvaartuig uit Vlieland afkomstig, dat, tijdens den eersten Engelschen oorlog, op den 9den Augustus 1652 tusschen het Schagerrif en Doggerszand in een woedend gevecht geraakte met een Engelschen visscher. *Jonge* Kees, pas even in zee, en nog geen visch gevangen hebbende, verzocht van de Engelschen eene zode visch. Deze, meenende dat hij met hen spotte, begonnen hem uit te schelden en zochten hem aan boord te klampen. Bij gebrek van andere wapenen begonnen

de Britten met steenen te werpen, hetwelk door *jonge* Kees en de zijnen, met brandhouten en al wat zij konden los krijgen, beantwoord werd. Weldra enteren de beide strijders elkander. Met het mes in den mond springen de wakkere Vlielanders op het Engelsche vaartuig over, met dat gevolg dat de Engelschen in het ruim werden gejaagd, waarop de manhafte *jonge* Kees de luiken digt spijkerde, hen alzoo in het gezigt van een Engelsch konvooijer, die daar op de wacht lag, bemeesterde, en hen vervolgens naar Amsterdam bragt. Hier werden de Engelschen in vrijheid gesteld, maar hun scheepje bleef tot buit van de moedige Vlielanders, die, om hun kordaat gedrag, door de gecommitteerde raden ter admiraliteit, ieder met eene gouden rosenobel werden vereerd, en, bij voorvallende gelegenheid, eene goede conditie beloofd; terwijl men den dapperen *jonge* Kees een gouden medaille aan een blaauw snoer om den hals hing, op welks eene zijde het wapen van de admiraliteit stond, en op de andere twee scheepjes, daar men uit het eene met steenen, en uit het andere met brandhout wierp. De afbeelding van *jonge* Kees ziet het licht.

Zie *Ontstelde Zee-, oft Zeedaden*, enz. bl. 40; van der Aa, *Nieuwe Herinneringen*, bl. 233, 234; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. II. St. I. bl. 82; Muller, *Cat. van Portr.*

KEESSEL (Dionysius van der) werd den 16den Junij 1700 te Dordrecht geboren. Zijn vader, Govert of Godefridus van der Keessel, was geneesheer aldaar, en zijne moeder heette Adriana Mol. Tot de predikdienst bestemd, studeerde hij te Leiden in de godgeleerdheid, en aanvaardde het predikambt in 1725 te Brandwijk. Van daar vertrok hij in 1726 naar Katwijk aan den Rijn en in 1729 naar Deventer, waar hij den 12den Februarij 1755 overleed. Hij was gehuwd te Rotterdam, den 19den September 1730, met Johanna Wilhelmina Cabeljauw, dochter van Samuel Cabeljauw, geneesheer te 's Hage, en van Anna Ruyl, die den 23sten Maart 1775 te 's Hage overleed. Hij verwekte bij haar drie zonen, waarvan de oudste dood ter wereld kwam, de middelste in 1799 te Dordrecht als predikant overleed, en de jongste volgt, en eene dochter Adriana Johanna, die huwde met Johannes Cuperus, in 1790 te Amsterdam als predikant overleden.

Van der Keessel wordt genoemd een man van uitstekende verdiensten en grondige theologische kennis. Hij maakte zich vooral bekend door zijn aandeel in den twist met Wilhelmus Schortinghuis, waaraan de meeste der hier volgende werken, van hem geschreven, hunnen oorsprong te danken hebben:

Oorsprong en voortgang der dweperij enz., uitgegeven met een vermeerdert Historisch berigt wegens de Mystiken, Enthusiasten, David Joristen, Familisten, Wiegelianen, Böhmisten, Quakers, Quietisten, Labadisten, Pietisten, enz. Nevens een vertoog van het wezentlijk onderscheit tusschen de waare Godsvrucht en Dweperije, Dev. 1744. 8°.

Nodig Bericht van hetgeen voorgevallen is, in den jaare 1740 *tot* 1745, *omtrent het Boek van D. W. Schortinghuys, Innig Christendom, met een nader Vertoog tot wegneming van de voorgekome bedenkingen enz. wegens de Groningsche en Overijsselsche handelingen over hetzelve, nevens een korte afbeelding van het zelve, en ook zijne verklaring omtrent de regeering*, Dev. 1746. 8°.

De Belijdenis van D. W. Schortinghuys, getoetst nevens de Overijsselsche Synodale Deductie der redenen tot veroordeeling van zijn Ed. Boek, door de Gecommitteerdens opgesteld, en uyt naam van de Synodus van Overijssel uitgeven, Dev. 1747. 8°.

De vastgestelde leer en praktijk van Neerlands kerk, omtrent den roem van Gods bijzondere, algenoegzame en kragtdadige Genade in Christus, gezuivert van het misbruyk derselve, door Enthusiasten, Quietisten en Separatisten, Dev. 1749. 8°.

De vastgestelde leer en practijk van Neerlands kerk enz., waarbij gevoegt is een verdere overweging omtrent het belang dat het openbaar Gebed der Gemeente voor haar zelve in de Eerste Persoon worde ingerigt, nevens eene beantwoording van de voornaamste zwarigheden daartegen ingebragt, 2de deel, 1ste stuk, Dev. 1749. 8°.

De vastgestelde leer en praktijk van Neerlands kerk enz., zijnde een Vervolg van 't vorige vertoog, wegens de letterkennis des Bijbels, het Verbonds-Geloof, en het wettig Eygen van 't redelijk schepsel. Alles ingerigt in tegenstelling van de dwaalgronden der Mystiken, Hattemisten, Hernhutters enz., 2de stuk, Dev. 1750. 8°.

De vastgestelde leer en praktijk van Neerlands kerk enz., dienende tot een nader ontdekking van het onbestaanbare en gevaarlijke Boek van Do. Schortinghuys, genaamt het Innig Christendom. Waarbij gevoegt zij een berigt wegens de dwaalgronden der Mystiken, P. van Hattem en J. Bril, nevens een verder vertoog over 't openbaare gebed der gemeente en andere vertoogen, die onder vorige verhandelingen hare betrekking hebben, 2de deel, Dev. 1750. 8°

Verhandeling over de Regtveerdigmaking, betrekkelijk tot deszelfs gegrond begrip, groot gewigt en invloed op de voornaamste Leerstukken des Geloofs, voorgesteld en van deszelfs misbruik gezuiverd; met eenige bijlagen daartoe behorenden, dienende tot eene aanvullinge alsmede tot den sleutel van vorige vertogen, uitgegeven onder den tijtel Leer en Practijk van Nederlands kerk, omtrent Gods bijzondere algenoegzaamen en kragtdadige genade in Christus, Devent. 1755. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1725. *b.* 238, 1726. *a.* 508, 509, 1729. *a.* 493, 505, 337. *b.* 121, 1755. *a.* 214, 216; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III. V. VI.; Ypey, *Geschied. der Christ. kerk in de* 18de *eeuw.* D. VII. bl. 335; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 328; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 590—595; Glasius, *Godgel. Nederl.*

KEESSEL (Dionysius Godefridus van der), zoon van den voorgaande, werd te Deventer den 22sten September 1738 geboren. Den 21sten Augustus 1753 als student aan het athenaeum illustre ingeschreven, legde hij, onder de leiding van Jacobus de Rhoer, George Jordens en Nicolaas Heineken, niet alleen den grond zijner regtsgeleerde studiën, die hij nog vijf jaren te Leiden onder de hoogleeraren Scheltinga, Rucker en Weiss voortzette, maar ook tot die kennis, welke hem naderhand zulk een roemrijke naam bezorgde. Tot doctor in de regten bevorderd, op eene *dissertatio de usucapione partus et foetus rei furtivae* (Lugd. Bat. 1761), zette hij zich te 's Hage neder, en verwierf zich door zijne bekwaamheid als pleitbezorger zooveel lof, dat hem, in 1762, nog geen 24 jaren oud, den post van hoogleeraar in de regten aan de hoogeschool te Groningen werd opgedragen. Op den 1sten October van genoemd jaar aanvaardde hij die betrekking met eene *Oratio qua disquiritur: an capita illa Juris Romani, quae in usu hodie non esse dicuntur, in Academiis doceri expediat* (Gron. 1762. 4°.), en bekleedde haar meer dan zeven jaren met den meesten ijver, totdat hij in 1770 naar Leiden beroepen werd. Hij aanvaardde den 12den Maart van dat jaar aldaar het hem opgedragen ambt van hoogleeraar in het Romeinsche burgerlijke regt, met eene redevoering *de Legislatorum Belgarum, in recipiendo jure Romano, prudentia.* Driemalen bekleedde hij de hoogste akademische waardigheid. Eens sprak hij de redevoering uit bij eene promotie met de kap. Van den akademischen raad was hij lid, en het was ook door zijn invloed dat de akademische vierschaar behouden werd. Zoo was hij een steun en een sieraad der hoogeschool; want niet alleen dat hij door zijne lessen een aantal der kundigste regtsgeleerden vormde, maar hij vereeuwigde ook zijn naam door uitmuntende geschriften. Acht en dertig jaren was hij te Leiden met grooten roem werkzaam, totdat hem in 1808 op zeventigjarigen leeftijd eene eervolle rust werd geschonken. Acht jaren had hij daarvan genot gehad, toen hij op den 7den Augustus 1816 zacht ontsliep, den roem nalatende van een voortreffelijk onderwijzer, bondig geleerde en van een regtschapen mensch en christen. Hij was den 27sten Julij 1772 gehuwd met Catharina Adriana Bodel, die hij, na eenen voorbeeldeloozen doch kinderloozen echt, in 1811 verloor. Koning Willem I, die van hem onderwijs ontving, benoemde hem tot ridder van den Nederlandschen Leeuw. Zijne afbeelding ziet het licht. Van hem is in druk uitgegeven:

Orationes variae, Lugd. Bat. 1770—1792. 4°. 6 vol.

Narratio de rebus a se et a facultate juridica gestis circa nuper evulgatam dissertationem J. J. Th. Duval, Lugd. Bat. 1789. 4o.

Theses selectae Juris Hollandici et Zelandici; ad supplendam H. Grotii introductionem ad jurisprudentiam hollandicam et definiendas celebriores Juris Hollandici controversias, in usum auditorum evulgatae, Lugd. Bat. 1800. 4°. Van dit werk verscheen in 1855 te Londen eene Engelsche vertaling, onder den titel van *Select Theses on the laws of Holland and Zee-*

land, en thans (1860) wordt er een Latijnsche herdruk van gereed gemaakt.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1762. *b.* bl. 502, 763, 1763. *a.* 432—443; te Water, *Orat. de reb. Acad. Lugd. Bat.* etc. p. 30; Gratama, *Regtsgel. Magaz.* D. I. St. II. bl. 328—330; *Algem. Konst- en Letterb.* 1816. D. II. bl. 99; 100; van Voorst, *Orat. de Consensu Principum Europaeorum in profitenda Religione Christiana*, p. 30—33; van Eck en Bosscha, *het Tweede Eeuwfeest van het Ath. Illustre te Devent.* bl. 23, 27, 73, 74; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 285, 325, 326, 385, 428, D. II. *Toev. en Bijl.* bl. 217, 218, 416; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. II. bl. 598, 599; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 595; *Woordenb. der Zamenl.*; *Algem. Konst- en Letterb.* 1855. bl. 333; Muller, *Cat. van Portrett.*

KEETELAAR (J. F.). Zie KETELAAR (J. F.)

KEETELHOET (Willem) werd te Amsterdam, in 1746, geboren, en was een leerling van George van der Myn aldaar. Hij vervaardigde moderne stukjes, boerenstalletjes en portretten, zoowel in olieverf als gecrayonneerd. Hij was in 1778 lid van de kamer van Pictura te 's Gravenhage.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEETLAER (Dignus), zoon van François Keetlaer, raad in den hove van Holland, Zeeland en West-Friesland en van Maria Eversdijk, werd, na zijne promotie tot meester in de regten, schepen van Goes, en als zoodanig den 4den December 1719 beëedigd. Hij verwierf ook in dat jaar het secretariaat der staten van Zeeland, welk ambt hij den 2den November 1734 verwisselde met dat van raadpensionaris van dat gewest. Meerdere bijzonderheden zijn er niet van hem bekend. Hij stierf op den 23sten Maart 1750. Een broeder van hem was Nicolaas, raadsheer in den Hoogen Raad van Holland, Zeeland en West-Friesland, en was gehuwd met Maria Hoeufft.

Zie Timareten, *Verz. van Gedenkst.* D. II. bl. 113, *Lijst der Ed. Mog. Heer. gecomm. Raaden van Zeeland* enz. bl. 33; Scheltema, *Staatk. Nederl.*; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KEGHELING (Gerrit Fransz) was een aanzienlijk burger der stad Gouda, die namens de vroedschap, in 1572, met Cornelis van Reynegom afgevaardigd werd aan den slotvoogd Cornelis van der Mijle, ten einde hem, nu de stad aan 's prinsen zijde was overgegaan, te bewegen ook het kasteel over te geven. In dat jaar had hij ook aandeel in het doen omslaan van Woerden. In 1573 komt hij voor op de regeringslijsten van Gouda, en meermalen bekleedde hij daar de burgemeesterlijke waardigheid. Als zoodanig had hij zeker een belangrijk deel aan de gebeurtenissen des tijds, waarin de stad Gouda zulk eene belangrijke rol speelde.

Vele bijzonderheden zijn er niet van hem bekend. Hij moet in 1609 Gouda verlaten hebben. Werwaarts is niet bekend. Dat hij echter nog deel nam aan de beraadslagingen in het belang des vaderlands gevoerd, blijkt daaruit, dat hij toegelaten werd tot de geheimste bijeenkomsten ten huize van Johan van Oldenbarnevelt.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. VI. bl. 379 (275); Walvis, *Beschrijv. van Gouda*, bl. 81—85; van Wijn, *Nalez. op de Vaderl. Hist.* D. I. bl. 322; Scheltema, *Staatk. Nederl.*

KEHRER (Albertine) werd te Gorinchem in 1826 geboren, en overleed in 1852. Zij was eene veel belovende dichteres, die door onderscheidene stukjes in verschillende jaarboekjes en door hare overige gedichten, die na haren dood het licht zagen, toonde dat zij, zoo haar een langer leven vergund ware, eene aanzienlijke plaats onder onze dichteressen zou bekleed hebben. Van haar zag het licht:

Gedichten, bijeenverzameld door haren broeder J. K. W. Kehrer. Met een voorberigt van N. Beets, Amst. 1853. post 8°. met portret en facsimilé.

Zie Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Handwoordenb.*; Brinkman, *Alph. Naaml. van Boek.* enz. 1835.

KEITS (Joannes) was een Nederlandsch reiziger uit de tweede helft der zeventiende eeuw. Met twee schepen, *de Rog* en *de Spiering*, deed hij in 1678 een togt naar Nieuw Guinea. Ongelukkig liep die af, daar van *de Rog* slechts vier van de zes en twintig man terugkeerden. De berigten van die onderneming zijn evenwel zoo duister, dat men er niets uit besluiten kan. Keits zou uit Banda vertrokken zijn en de *Rijklof van Goens*-baai, benevens de *Speelmans*-baai ontdekt hebben.

Zie Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Ind.* D. III. St. II. bl. 58—67; Nicol. Witsen, *Noord en Oost Tartarije*, bl. 251; Moll, *Zeetogten der Nederl.* bl. 193—195; van Kampen, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. II. bl. 380, 381.

KEISER (Jan Willem) president der regtbank te Groningen, bragt eene belangrijke verzameling gedenkpenningen en munten bijeen, die aldaar in Junij 1860 openlijk is verkocht geworden. Hij liet in handschrift na eene *Verhandeling over Groninger zegels en wapens*.

Zie van der Chijs, *de Munten van Friesl. Gron. en Drenthe*, bl. 457, 639.

KEISER (Nanning). Zie KAYSER (Nanning).

KEIZER (Pieter Dirkszoon) was opvolger van Jan Dignumsz, vroeger genoemd, op het schip *Holland*. Ook hij bezweek op de reize, tot groote schade der onderneming, waarvan de schepen zich destijds te Bantam bevonden. De juiste tijd van zijn overlijden is niet bekend, denkelijk zal dit in September van het jaar 1596 hebben plaats gehad.

Zie Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Ind.* (nieuwe uitgav.) D. I. bl. 79; *Nederl. Reiz.* D. I. bl. 141, 221.

KEIZER (Jacob de). Zie van hem het artikel van Pieter de Goyer.

KEIZER (Simon Dirk de) werd den 14den Junij 1784 te Amsterdam geboren en aldaar opgevoed door zijne moeder, welke vier maanden vóór zijne geboorte weduwe werd. Op het gymnasium zijner geboortestad werd hij voor de hoogeschool voorbereid, en hij vormde zich onder de leiding van den hoogleeraar J. Heringa Ez. te Utrecht voor de bediening des Evangelies. Die aanvaarde hij in 1803 te Zegveld, in 1806 te Egmond binnen, in 1809 te Schagen, in 1817 te Haarlem en in 1818 te Amsterdam, waar hij den 6den November 1847 overleed. Zijne afbeelding gaat in silhouette door P. Barbiers uit.

Niet alleen als evangeliedienaar, in het bijzonder als catecheet, verwierf de Keizer zich eenen onvergankelijken roem, maar ook als werkzaam, kundig en scherpzinnig godgeleerde. Als zoodanig deed hij zich vooral kennen, door zijne bij het Haagsche genootschap tot verdediging van de christelijke godsdienst bekroonde verhandelingen, die getiteld zijn:

Kort begrip der christelijken Geloofs- en Zedeleer, zoo ver die uit de Brieven van den Apostel Johannes kan worden opgemaakt. (1813)

Beantwoording der vraag: Komt het met de leer van den Bijbel overeen, dat het hoofddoel van het lijden en sterven van Jezus Christus geweest is, verbetering van het menschdom te weeg brengen, en, in zooverre alleen ook vergeving der zonden te verwerven, als deze een gevolg is van onze verbetering (1815).

Opgave van de Geloofs- en Zedeleer van Paulus, getrokken uit zijne Redevoeringen in de Handelingen der Apostelen, en uit zijne Brieven aan den Romeinen en Galatiërs. (1817)

Beknopte en met uitlegkundige gronden gestaafde opgave van de christelijke geloofs- en zedeleer, volgens het evangelie van Johannes (1822).

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen bekroonde, in 1817, zijn:

Onderzoek naar de gegrondheid of ongegrondheid der klagten over het toenemend zedebederf.

Voorts gaf hij nog afzonderlijk uit:

Christelijke geloofs- en zedeleer, afgeleid uit de brieven van Paulus aan de Korintiers, Amst. 1827. 8°.

Behalve deze werken zag van hem menig belangrijk stuk het licht in de *Bijdragen tot de beoefening en geschiedenis der godgeleerde wetenschappen*, in den *Recensent ook der Recensenten*, in het *Christelijk Maandschrift, uitgegeven door den Ring van Amsterdam*, het door J. E. Voet van Campen uitgegeven *Dagboek bij den Bijbelschen Almanak* en in het *Bijbelsch Magazijn*.

Zie Royaards, *het Genootsch. tot verdedig. van de Christelijke godsd. geschiedk. geschetst*, bl. 54, 149, 150, 152; *Boekz. der gel. wereld*, 1847, *b.* bl. 625 en volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Hand. der jaarl. Algem. Verg. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* 1848, bl. 35 en 36.

KELDER (C.) was, volgens den heer Kramm, een portretschilder, die op het laatst der zeventiende eeuw bloeide,

Hij vervaardigde een portret van den toen te Deventer levenden predikant Arnold Moonen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KELDERMAN (Jan) werd te Dordrecht den 8sten Augustus 1741 geboren. Zijn vader, die aldaar het ambt van onderschout bekleedde, spaarde geene zorg noch kosten aan de opvoeding van zijnen zoon. Reeds vroeg op eene kostschool, waar ook de wiskunde onderwezen werd, besteed, verkreeg hij vervolgens onderwijs in de teekenkunst, waarin hij goede vorderingen maakte. De dood zijns vaders verijdelde het plan om hem tot ingenieur op te leiden. Hij vroeg om in de plaats zijns vaders gesteld te worden, waaraan gereedelijk voldaan werd.

Inmiddels liet hij de kunst niet varen, maar zette, in de uren die hem van zijne ambtsbezigheden overbleven, zijne studiën ijverig voort, daartoe ook aangemoedigd door de verkeering met de schilders Ponse, Versteeg, van Strij en van Leen, die de Dordtsche kunstschool destijds tot sieraad verstrekten. Daar hij echter de kunst niet als middel van bestaan beoefende, komt zijn werk niet veel voor. Zijne rijk geordonneerde bloem- en fruitstukken, hier en daar bij de liefhebbers voorhanden, dragen duidelijke blijken van zijnen goeden smaak in zamenstelling en behandeling. Hij overleed, door zijne vrienden hartelijk betreurd, den 22sten Julij 1820.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch. der Vaderl. Schilderk.* D. III. bl. 51, *Aant.* bl. 91; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KELDERMAN (Johannes Regnerus), geboren te Neuspitz, werd in 1700 predikant te Zwijndrecht, in 1703 te Oud-Beijerland, te Zwolle in 1711, te Utrecht in 1714, waar hij den 4den Mei 1743 overleed.

Hij schreef:

Ontwerp der Grondleere van de Gereformeerde kerk, Dordr. 1715. 8o.

Van den Doop, Utr. 1720. 8o.

Melk der Zuygelingen, Dordr. 1721. 8o.

Zie *Boekz. der gel. wereld.* 1743. *a.* bl. 603; van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. I.; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 12, 33.

KELFKEN (Jan Arnold) een burger van Utrecht, die zich jegens het vaderland zeer verdienstelijk maakte, door zijnen betoonden ijver in het afschudden van het Fransche juk. Reeds in den aanvang van November 1813 had hij, niet zonder levensgevaar, de voorposten van het naderende Russische leger opgezocht, zich in handen der Kozakken gesteld en, met hunne taal bekend, aangeboden hen op hunne togten te vergezellen. Zich mondeling met den majoor Marklay verstaan hebbende, verwierf hij weldra diens volle vertrouwen, zag hij zich eerlang tot officier bevorderd, en deelde hij als zoodanig in menigerlei schermutseling in de Geldersche kwartieren, waaraan eene voorhoede van ten hoogste 400 man, in verschillende kleine afdeelingen verspreid, als het ware elk oogenblik was blootgesteld.

Zie Konijnenburg, *Nationaal Gedenkb.* bl. 464, 465, *Nadere Bijv. en Verb.* bl. 9.

KELLEN (David van der) werd den 22sten September 1764 te Velzen bij Haarlem geboren, en, daar hij zijne ouders vroeg verloor, in het Luthersche Weeshuis te Haarlem opgevoed. Het goudsmeden tot zijn beroep gekozen hebbende, oefende hij zich tevens in de teekenkunst, en beproefde daarna met goed gevolg zich ook de graveerkunst eigen te maken. Zich te Amsterdam met der woon gevestigd hebbende, geraakte hij in kennis met den vermaarden medailleur Holtzhey, die, zijnen aanleg voor de stempelkunst bespeurende, hem in zijne werkplaats nam en tot het vervaardigen van eenige penningen gebruikte, zooals onder anderen de kleine prijs-medaille der Nederlandsche huishoudelijke maatschappij, en die op het 50jarig bestaan der Renswoudsche stichting.

Onder de regering van koning Lodewijk tot stempelsnijder aan de Munt te Utrecht benoemd, mogt hij die betrekking slechts kort vervullen, daar bij de inlijving van ons land bij Frankrijk de muntstempels uit Parijs werden gezonden en zijne betrekking alzoo opgeheven werd. Kort na de omwenteling van 1813 werd hij echter in zijne vorige betrekking hersteld, welke hij met veel lof tot aan zijnen dood vervulde. Hij overleed den 16den December 1825.

Toen koning Willem I in 1814, toen nog als souvereinvorst, de munt te Utrecht bezocht, had van der Kellen eene kleine medaille gegraveerd, welke in het bijzijn van den vorst geschroefd en hem aangeboden werd. In 1816 vervaardigde hij den stempel voor den in dat jaar geslagen Nederlandschen rijksdaalder.

Van der Kellen liet een zoon na, mede David geheeten, die met roem het vak zijns vaders beoefent en wiens zoon weder, insgelijks David genaamd, waardiglijk de voetstappen drukt van zijnen vader en grootvader.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1826 D. I. bl. 19; *Aanh. op het Woordenb. van Nieuwenhuis*; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KELLER (Johan Hendrik), ofschoon buitenslands geboren, verdient hij door zijn langdurig verblijf hier te lande eene plaats. Hij zag te Bazel in 1692 het eerste levenslicht, en ontving het onderwijs in de kunst van zijnen vader, die beeldhouwer was. Een toeval, het uitschieten van een beitel namelijk, waardoor hij eenig fraai beeldwerk aan eene lijst, die hij onderhanden had, bedierf, deed hem besluiten zich liever op de schilderkunst toe te leggen. Eerst hielp hij de Duitsche schilders Struber bijstaan in het volvoeren van groote schilderwerken tot zolderstukken, theaterschermen en decoraties. Later bezocht hij Parijs en vervolgens 's Gravenhage, waar hij zich in 1726 voor goed nederzette en in 1765 overleed.

In laatstgemelde plaats had hij veel werk van het schilderen van behangsels en het versieren van zalen en kamers, zoo in het ronde, als aan de zolderingen en boven deuren en schoorsteenen. In sommige van zijne stukken toonde hij zich een niet onverdienstelijk meester, in andere was zijn driftige aard bepaald op te merken. In alle heerschte een aangename toon en een bevallig koloriet, waaraan de waarheid echter wel eens werd opgeofferd. Zijne afbeelding ziet het licht. Dirk van der Aa was een leerling van hem.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.* D. II. bl. 53, *Aanhangs.* bl. 165, 166; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KELLER (Carl Philip Wilhelm) diende reeds als kapitein onder den vice-admiraal Verhuell, en verwierf zich bijzonder lof bij den gevaarvollen togt van dezen van Duinkerken naar Ambleteuse in 1805 ondernomen. In 1813 toonde hij zich bereid het vaderland te dienen. Bestemd tot de kleine kanonneer-vloot op de Zuid-Hollandsche rivieren, bepaaldelijk voor Dordrecht, ontving hij terstond het bevel over 4 booten, en gaf doorslaande blijken van zijn beleid en zijnen moed, bij de overrompeling der batterij van het Papendrechtsche veer op den 30sten November van laatstgenoemd jaar. Van dezen tijd af was hij onvermoeid werkzaam, zoo tot verdediging van Dordrecht, als tot het veilig overvoeren der troepen vóór Werkendam, en tot het nemen van een groot aantal vijandelijke vaartuigen, wier ladingen zoo juist te pas kwamen voor het pas gevormde zeewezen, bij gebrek van noodige krijgsbehoeften. Daarna met het opperbevel over de gansche flotille op de Maas en Merwe tot boven Gorinchem belast, kweet hij zich uitnemend van zijne pligt in de hoogste zorg voor 's lands belang en tot afbreuk des vijands, totdat hij, in het laatst van Maart 1814, het kommandement ontving over de flotille van de Elve, bestaande uit 15 kanonneerbooten, alwaar hij, zoo voor Amsterdam, als voor Naarden en verder in de Zuiderzee, almede de eer van het Hollandsche zeewezen met allen lof bleef handhaven, tot op het laatst van Augustus 1814, als wanneer de dienst der flotille ingetrokken werd. Hij was ridder der orde van de Unie.

Zie Konijnenburg, *Nationaal gedenkboek, Bijv. en verb.* bl. 34; *Gedenkschr. van de Koninkl. orde der Unie*, bl. 44; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. II. bl. 516—519.

KELLER (Laurens) was eerst luitenant en vervolgens kapitein in dienst van Arnold de Vlaming, gouverneur der Molruksche eilanden. In de door dezen tegen de inlanders gevoerde oorlogen, in het jaar 1650 en vervolgens, stond hij hem getrouw ter zijde, en zijn naam wordt bij verschillende gelegenheid vermeld. Wij kunnen deswege, zonder in te groote uitvoerigheid te vervallen, hier niet uitwijden. Alleen vordert de waarheid, dat wij hier niet verzwijgen hoe verachtelijk Keller zich maakte door zijne trouweloosheid. Bij de belegering namelijk van de vesting Lali, op Amboina, was een troep Amboinezen, te voren met een wit vaandel, ten teeken van overgave, gekomen, hetwelk werd aangenomen. De luitenant Keller liet echter allen om het leven brengen, zoo hetheette

om den vijand te leeren, dat men met de zoo dikwerf aangeboden genade niet spotten moest.

Zie Valentijn, *Oud- en Nieuw Oost-Indië* (Nieuwe uitgave) D. II. bl. 577, 583, 584, 604, 613, 617, D. III. bl. 106; van Kampen, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. II. bl. 34.

KELLER (JOHAN WILLEM baron VAN) was domheer te Utrecht, en stond als opperhofmeester, met den naam van maarschalk van het gezantschap, aan het hoofd van het gevolg van den heer Koenraad van Klenck, die in 1674 als afgezant van onzen staat naar het Russische hof vertrok. Gedurende de regering van czaar Feodor werd hij zelf als resident van wegen den staat naar Moscou gezonden, alwaar hij eenigen tijd gebleven is.

Zie Scheltema, *Peter de Groote in Holl. en Zaand.* D. II. bl. 173, 181.

KEMNER (JOHAN), advokaat te Groningen, maakte in 1747 in het Latijn en Nederduitsch een *Rouw-gedicht op het afsterven van P. Laman, Burgemeester te Groningen.* Van hem wordt ook vermeld een boekje getiteld: *Monstreuze Zeeworm*, Gron. 4°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dichters.*

KEMP (ABRAHAM), te Gorinchem uit een ridderlijk geslacht geboren, bloeide in de zeventiende eeuw en was lid van de rederijkkamer in zijne geboorteplaats. Als zoodanig deed hij zich kennen door de volgende stukken:

Droef-eyndich spel van de Moort van Sultan Osman, Gork. 1623. 4°. herdr. Amst. 1639. 4°.

Uit een taalkundig oogpunt beschouwd is dit spel, volgens Huydecoper, zeer merkwaardig, omdat de geslachten der naamwoorden overal zeer net en naauwkeurig zijn in acht genomen.

Bly-eynd spel van de Gorcumsche Kamer: Vernieuwt uijt Liefde, Gork. 1643. 4°.

Meer lof verwierf hij zich door zijn werk, getiteld:

Leven der Doorlugtige Heren van Arkel, ende Jaarbeschrijving der stad Gorinchem, Heerlijkheid en de lande van Arkel, onder desselvs Heren, ook onder de Graven van Holland, tot den jare 1500, enz. uitgegeven door zijn zoon Henrik Kemp, Gorinch. 1656. 4°.

Zijne zinspreuk was: *Elk mensch moet kempen.*

Zie Pars, *Naamrol*, bl. 170; (van Heussen en van Rijn) *Hist. van 't Utr. Bisd.* D. II. bl. 645, 646; Huydecoper, *Proeve van Taal- en Dichtk.* D. III. bl. 126; Witsen Geysbeek, *Woordenboek van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 225, *b.* bl. 123, D. II. bl. 129.

KEMP (CORNELIS) werd te Dokkum uit een niet onaanzienlijk geslacht geboren, omstreeks 1516, en vertrok op jeugdigen leeftijd naar Keulen, waar hij zich op de letteren, de wijsbegeerte en de regtsgeleerdheid toelegde en den graad van meester in de kunsten en bacelier in de beide regten verwierf. Hij keerde in 1540 te Dokkum weder, woonde er eenigen tijd, en verhuisde naar Groningen, waar hij zich in de burgerlijke geschillen mengde en omstreeks 1587 overleed. Hij was gehuwd met Gezina van Fakema, bij welke hij twee zonen verwekte, die zich beiden op de studie toelegden. Hij schreef:

De Origine, Situ, Qualitate et Quantitate Frisiae, et Rebus a Frisiis olim praeclare gestis, libri tres, Colon. 1588. 8°. cum fig.

Volgens mr. S. de Wind bevatten de twee eerste boeken van dit werk, bij veel onbeduidends, echter hier en daar nog al eenige niet onbelangrijke omstandigheden; doch het derde is fabelachtig en van weinig waarde. De schrijver deelt vele mirakelen mede, en wel op zoodanige wijze, dat Roomschgezinde schrijvers zelven hem van ligtgeloovigheid en gebrek aan oordeel beschuldigen.

Zie Suffridus Petrus, *de Scriptor. Fris.* p. 423—425; Paquot, *Memoires*, T. III, p. 263, 264; de Wind, *Bibl. van Ned. geschiedschrijv.* D. I. bl. 208, 209.

KEMP (JACOB) werd te Gorinchem geboren, waar hij later schout was. Als kundig ingenieur genoot hij het volle vertrouwen van de prinsen Willem I en Maurits.

In 1579 was hij met Adriaan Anthonisz belast om de ontwerpen tot bevestiging van Gorinchem te maken, even als in 1581 die van Heusden. In andere commissiën hem opgedragen was hij mede werkzaam en betoonde hij veel ijver.

Den 3den Maart 1590 verkreeg hij van den Raad van State eene aanstelling tot ingenieur of fortificatiemeester. Als zoodanig was hij tegenwoordig bij de belegering van Steenwijk in 1592, bij welke gelegenheid aan hem en aan Joost Mattheus lof wordt toegekend, als oorzaak geweest zijnde van de spoedige inneming.

Bij de belegering van Grol in 1595 sneuvelde hij den 24sten Julij. Voor zijne trouwe diensten werd zijne weduwe, Josina van der Ulft, een half jaar bezoldiging van hem toegelegd, bij resolutie van de staten van Holland van den 25sten Januarij 1596.

Uit een brief van prins Maurits, waarbij hij zijn zoon Johan aanbeveelt bij de staten van Utrecht, in dato 2 November 1593, blijkt hoezeer hij in gunst bij dien vorst stond.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land.* D. I. bl. 306; Dodt van Flensburg, in *Tijdschr. voor geschied., oudh. en statist. van Utr.* D. VIII. bl. 236—243.

KEMP (JACOBUS), vervaardigde: *Medea, of wraek van verlaete min, uit het Latijn van Senecca*, Gork. 1665. 4°.

Kindt van de bedrogen Smith, Amst. 1661. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht; Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. *b.* bl. 124.

KEMP (JOHANNES), geboren te Gorinchem, leefde in het midden der zeventiende eeuw, en plaatste een lofvers voor het genoemde werk van Abraham Kemp, die waarschijnlijk een bloedverwant van hem was. Zijne zinspreuk was: *Virtus sibi pretium.* (De deugd beloont zich zelve).

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KEMP (NICOLAAS). Het blijkt niet of hij een zoon van Jacob Kemp, voornoemd, is geweest. In dienst der staten van Utrecht zijnde, was hij met Adraan Anthonisz, als ingenieur werkzaam tot bevestiging van Utrecht, en werd door den Raad van State den 30sten Julij 1593 aangesteld tot ingenieur en fortificatiemeester. Hij schijnt daarop van het jaar 1600 tijdelijk in dienst geweest te zijn van den markgraaf van Brandenburg, terwijl hem den 29sten April 1603 vergund werd nog één jaar bij dien vorst te blijven.

Zie Dodt van Flensburg, in *Tijdschr. voor geschied., oudh. en statist. van Utr.* D. VIII. bl. 236—243.

KEMP (PIETER), heer van Bommenede, Moermont en Zuidland, werd door de staten, met anderen, als afgevaardigde gezonden naar den Utrechtschen vredehandel in 1712.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XVII. bl. 427.

KEMP (NICOLAES DE) werd geboren te Haarlem en wordt vermeld als een zeeschilder, in den smaak van zijn stadgenoot Hendrik Corneliszen, bij wien hij, en vervolgens bij Karel van Mander, onderwijs in de kunst ontving. Hij leefde nog in 1653. Zijn werk wordt thans niet of hoogst zeldzaam aangetroffen.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KEMP (JOHANNES VAN DER) werd, proponent zijnde, in 1691 predikant te Dirksland, waar hij den 17den November 1718 overleed, nadat hij predikende bijna levenloos in den predikstoel was neêrgezegen. Zijn zoon volgt. Hij maakte zich een blijvenden naam door zijne werken, die getiteld zijn:

Gods verbonden in 't klein, Rott. 1694. 8°.

Verborgentheid van de Verbonden Gods, zoo der Werken, opgerigt met Adam voor den val, en der verlossinge met den verloren zondaar enz. Rott. 1710. 8°. 2de druk ald. 1743. 8°., 3de druk ald. 1751. 8°., 4de druk Amst. 1764. 8°.

Brief over de Regtveerdigmaking, Rott. 1711. 8°.

De Christen geheel en al het eygendom van Christus in leven en in sterven, vertoont in 53 *predikatiën over de Heidelbergsche Catechismus, waarin de Hervormde Geloofs-leer werd bevestigt, tegen de voornaamste dwaalgeesten verdedigt en ter betruchting der Evangelise Godsaligheid aangedrongen*, Rotterdam 1717. 4°. De 19de druk verscheen te Rotterdam in 1779. 4°.

Drie ondervindelijke brieven, Amsterd. 1731. 8°. Leid. 1736. 8°.

Schets en gebouw der voorbeelden, Rott. 8°.

Eerste beginselen der Woorden Gods, Rott. 1735. 8°.

Schets der Voorbeelden, Rott. 8°.

De Heidelbergsche Catechismus, kortelijk geopend en verklaard bij wijze van vragen en antwoorden, Rott, 1756. 8°. 2de Druk.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1718. b. bl. 613; Soermans, *Kerk. Reg. van Zuidh.* bl. 122; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 136; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* Boers, *Beschrijv. van het eiland Goedereede*, bl. 155, 354; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 461, 462; Glasius, *Godgel. Nederl.*

KEMP (CORNELIS VAN DER), zoon van den voorgaande, in 1702 te Dirksland geboren, werd in 1724 doctor in de godgeleerdheid en proponent, en nog in dat jaar beroepen te Benthuizen, in 1726 te Oostzaan, in 1728 te Zierikzee, in 1729 te Rotterdam. In 1743 werd hij door de regering aldaar aangesteld tot hoogleeraar in de beoefenende godgeleerdheid, welke waardigheid hij den 17den April van dat jaar aanvaardde met eene Latijnsche redevoering *Over de wondervrouw in de Openbaring van Johannes vermeld, vertoonende de kerk uitmuntend in leer en zeden*, welke rede onder dien titel door Jacobus Mannekes vertaald, met den Latijnschen tekst het licht zag. (Rott. 1743. 4°.) Hij werd in 1760 curator der Erasmiaansche scholen te Rotterdam, en overleed den 3den Julij 1772, zoo men wil van hartzeer over het gedrag van zijnen zoon Johannes Theodorus. Hij was gehuwd met Anna Maria van Teylingen, en bij haar, vader van twee zonen, die volgen. Van hem ging ook in druk uit:

De zalige rust der Vrienden Gods, aangetoond en toegepast uit Joh. XI: vrs. 11; *of Lijkrede op Gerardus Schorrenberg*, Rott. 1732. 4°.

Leerrede over het opschrift van Hiskia's danklied of herstelling van een beenbreuk, Rott. 1750. 4°.

Lijkrede op H. K. H. Anna Kroonprinses van Groot-Brittanje en Gouvernante der Vereenigde Nederlanden, Rott. 1759. 4°.

De bepaalde kortheid van 's menschen leven, Rott. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op de genoemde jaren; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 461, van Harderwijk, *Naaml. en Levensb. der Pred. te Rott.* bl. 75, Glasius, *Godgel. Nederl.*; (Sprenger van Eijk) *De kansel-ontluist. in de Ned. Herv. Kerk.* bl. 86—88.

KEMP (DIDERICUS VAN DER), zoon van den voorgaande, werd den 14den December 1731 te Rotterdam geboren, en van zijne jeugd af voor de predikdienst bestemd. Hij verliet in 1748 de Erasmiaansche school in zijne geboorteplaats, om de lessen van de beroemdste mannen van zijnen tijd aan de Utrechtsche hoogeschool te gaan volgen. Weldra maakte hij zulke vorderingen, zoo in de voorbereidende wetenschappen als in de godgeleerdheid zelve, dat hij, van de beste getuigschriften zijner leermeesters voorzien, tot proponent en voor het verlaten van de hoogeschool tot licentiaat in de godgeleerdheid bevorderd werd. Niet lang daarna werd hij te Streefkerk beroepen, waar hij den 14den November 1756 zijn dienstwerk aanvaardde. Hij vertrok in het volgende jaar naar Zwijndrecht, in 1759 naar Purmerend, in 1760 naar Dordrecht en 1764 naar Leiden, waar hij in 1766 werd aangesteld tot hoogleeraar der kerkelijke historie, welken post hij op den 29sten September aanvaardde met eene *Oratio de bona spe, quae etiam nunc ecclesiae Batavae supersit, ac praecipuis nonnullis ejus ex historia potissimum ecclesiastica argumentis*, welke redevoering, ook in het hollandsch vertaald, te Leiden in 1767 in 4°. het licht zag, en aan van der Kemp vele onaangenaamheden berokkende, en aanleiding gaf tot het schrijven en uitgeven van onderscheidene vlugschriften, welke door Ds. Schotel in zijn aangehaald werk vermeld worden, waarover wij hier niet kunnen uitwijden, doch waartegen van der Kemp's geschrift gerigt was, dat hij uitgaf onder den titel van:

De gronden der goede hope voor Neerlands Hervormde kerke verdedigd; ter beantwoording van den Heere M. Goodricke, Leid. 1770.

In 1779 werd van der Kemp tot hoogleeraar in de godgeleerdheid aangesteld, welke waardigheid hij op den 15den Junij van dat jaar aanvaardde met eene *Oratio de Gregorio Nazianzeno imitabili theologis nostris exemplo maxime imitando*. Niet lang was hij als zoodanig meer werkzaam, daar eene borstziekte hem den 4den Augustus 1780, aan zijne gade, Margaretha Elisabeth van de Wall, en aan de hoogeschool ontrukte. Hij liet een zoon na, Johannes Cornelius genaamd, die mede volgt. Zijne afbeelding, door Pieter de Mare in plaat gebragt, ziet het licht; teregt plaatste Adriaan van Assendelft daaronder het volgende bijschrift:

Ernsthafte deftigheid, aan vriendlijkheid gepaard,
Verspreidt haar blijden glans op dit genoeglijk wezen,
En teekent van der Kemp, die om zijn gullen aert,
Geleerdheid, Wijsheid, Deugd en IJver wordt geprezen;
Maar Kerk en Hoogeschool, beklemd om 't vroeg gemis,
Zien met een zuchtend hart 's mans waerde beeldtenis.

Zijne afbeelding in olieverw versiert de senaatkamer der Leidsche hoogeschool; ook is hij door L. Springer in steendruk afgebeeld.

Van der Kemp, zegt de heer Schotel, »was een der beste kanselredenaars van zijnen tijd en streed met Bonnet om de kroon. De voornaamste gemeenten begeerden zijnen dienst, en verbazend was steeds de menigte die hem hoorde." Als geleerde deed hij zich door weinige geschriften kennen. Hij moet, behalve de genoemde geschriften, een *Systema Theologicum* in 5 deelen in 4°. vertaald of met aanteekeningen verrijkt, en een *Catechisatie-boekje* uitgegeven hebben. Overigens bestaan er nog van hem:

Oratio de eo, quod res Christiana a Juliani in ipsam odio maxime lucrata fuit.

Oratiuncula de justissimis doloris caussis, quas habet Pallas Batava, quod sibi publicos et defunctis Rectoribus haberi solitos honores suo Frederico Bernardo Albino persolvere non licuerit.

Het is ons niet gebleken dat deze redevoeringen in het licht zijn gegeven.

Van der Kemp beoefende ook de Latijnsche en Nederduitsche poëzij. Proeven daarvan vinden wij achter de philosophische dissertatiën van Joh. Bieruma (1753) en Petrus van Kempen (1755).

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op genoemde jaren; Ypey, *Kerk. Gesch. der 18e eeuw*, D. VII. bl. 394—401; Ypey en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 585; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 315, 317; *Toev. en Bijl.* bl. 216; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 461—480; Glasius, *Godgel. Nederl.*

KEMP. (JOHANNES THEODORUS VAN DER), broeder van den voorgaande, werd te Rotterdam in 1748 geboren. Door zijnen vader opgevoed en in de voorbereidende wetenschappen onderwezen, maakte hij zulke vorderingen, dat hij reeds op vijftienjarigen leeftijd bekwaam was om naar de Leidsche hoogeschool te vertrekken, waar hij zich weldra met grooten ijver op de geneeskunde toelegde. Niet alleen in die wetenschap, maar ook in de wijsbegeerte, godgeleerdheid en letterkunde had hij zich zoodanig geoefend, dat zijne vorderingen de stoutste verwachtingen overtroffen. Doch toen hij bijna het einde van zijne akademische loopbaan bereikt had deed de ontwaakte zucht om zich in de krijgsdienst te begeven hem in eens van plannen veranderen, en schaarde hij zich in de gelederen van het regiment garde dragonders, waarbij hij in 1768 bevorderd werd tot vaandrig, en in 1771 tot eerste luitenant met den rang van kapitein.

Met het uiterlijke leven had ook zijne innerlijke gesteldheid eene belangrijke verandering ondergaan. Niet alleen toch dat hij een losbol in den volsten zin van het woord was geworden, maar hetgeen nog erger was, hij werd, met verzaking van alle goede beginselen, hem reeds als kind ingeprent, een ongeloovige, een vijand van het christendom.

Te Leiden in garnizoen leggende, was zijn oor gestreeld en zijn oog bekoord door het gezang en het uiterlijke eener jeugdige spinster, Christina Helena Frank geheeten. Weinig moeite kostte het hem een huwelijk met deze vrouw aan te gaan, tot groot verdriet zijner betrekkingen. In 1780 verzocht en verkreeg hij zijn ontslag uit de dienst, vertrok naar Edimburg, legde zich daar op de geneeskunde toe en verwierf er den 24sten Junij 1782 den doctoralen graad in die wetenschap. In het vaderland teruggekeerd, vestigde hij zich te Middelburg als arts, en werd er vereerd met de betrekking van kolonel der stedelijke schutterij. Toen echter in 1787, bij de plaats grijpende gebeurtenissen, zijne staatkundige gevoelens in een verkeerd daglicht geplaatst waren, en zijne woning door het graauw met plundering was bedreigd, verhuisde hij naar

Zwijndrecht, waar weldra eene noodlottige gebeurtenis eene geheele omkeering in zijne denkwijze en bestaan brengen zou. Zich den 27sten Junij 1791 met zijne vrouw en dochter, in de nabijheid van Dordrecht, op de Maas met zeilen in eene boeijer vermakende, werd het vaartuig onverwachts door een windhoos omvergeworpen, en zag hij zijne gade en kind in de golven omkomen. Hij zelf, na langen tijd met den dood te hebben geworsteld, werd eindelijk aan eenen gewissen dood ontrukt, en met zijne redding was ook zijne ziel ontslagen uit de kluisters, waarin het ongeloof haar gekneld had. In het oogenblik van gevaar was er voor van der Kemp een licht opgegaan, en was hij, te midden der golven en met het gapende graf voor oogen, er toe gekomen om God te bidden; hij kon na zijne redding danken en het besluit nemen zich voortaan aan Zijne dienst toe te wijden.

Alsnu een nieuw leven ingetreden zijnde, besloot hij zich naar Engeland te begeven, om te Londen tot zendeling te worden aangenomen. Behoorlijk geëxamineerd en tot predikant bij de Presbyteriaansche kerk plegtig ingezegend zijnde, kwam hij te Rotterdam, waar hij op het laatst van 1797 met anderen den grondslag legde van het Nederlandsche Zendelinggenootschap. Een jaar later vertrok hij, den 19den December 1798, met een oorlogsschip naar Zuid-Afrika. Dit schip had 240 misdadigers aan boord, die naar de strafkolonie Botany-Bay moesten worden overgevoerd. Een woedende storm beloopt het schip hetwelk daardoor in zinkenden staat verkeert, doch nog gelukkig behouden wordt. Van der Kemp had door zijn standvastig gedrag veel tot de redding bijgebragt; want toen men hem vroeg hoe hij zich in het aangezigt des doods gestemd gevoelde, antwoordde hij: »Het schip moge zinken, maar de rots waarop ik bouw wankelt niet."

Gelukkig te Kaapstad aangekomen, rigtte hij aldaar het Zuid-Afrikaansch genootschap ter uitbreiding van het koningrijk van Christus op, en ondernam hij eene zendingsreize naar de Kaffers. Ofschoon door talrijke gevaren omgeven, verflaauwde hij in zijnen ijver niet, doch ontving weinig geluk op zijnen arbeid. Hoewel bij den koning in hooge gunst, waren hem nogtans de hovelingen vijandig, welk een en ander hem deed besluiten weldra de terugreis naar de Kaapstad aan te nemen, waar hij voortging een aantal Hottentotten bij een te brengen en er in slaagde eene zendingsplaats op te rigten, die hij den naam van Bethels- dorp gaf. Zijne werking bepaalde zich evenwel niet alleen tot dat dorp, maar onvermoeid werkte hij om de zendingsposten te vermeerderen, scholen op te rigten en overal het rijk van Christus te doen uitbreiden. Wij kunnen hem verder niet in bijzonderheden volgen, of uittreksels geven uit zijn dagboek, in de *Gedenkschriften van de maatschappij van Zendelingschap tot voortplanting van het Evangelie in Heidensche landen*, opgenomen; maar genoeg zij hier de vermelding, dat de man, die zich een tweeden Paulus kon noemen, die even vurig arbeidde voor het koningrijk der Hemelen als hij er vroeger sterk tegen geijverd had, niets ontzag om te beantwoorden aan het groote doel, dat hij zich had voorgesteld. Niets kon hem daarvan aftrekken, en het was dan ook ten gevolge van de vele vermoeijenissen, ter bereiking van zijn edel streven doorgestaan, dat hij op den 7den December 1811 bezweek. Zijn gelaat gaat in silhouette uit, gesneden door J. W. Evans (1798) en nog eens door Ridley in 1799, waarnaar het portret in zijn hier onder aangehaald leven, door zijn neef vervaardigd, gevolgd is.

De volgende geschriften zijn door van der Kemp in het licht gegeven:

Parmenides, sive de stabiliendis per adplicationem principiorum dunatoscopicorum ad res sensu et experientia cognoscendas scientiae Cosmologicae fundamentis. Edinb. 1781. 8°; Dordr. 1798. 8°.

Tentamen theologiae dunatoscopicae, dei existentiam et adtributa, nec non generaliorem universi naturam ex consideratione ejus, quod possibile est, deducendi, methodum tradentis, et materiam ordine Geometrico dispositam, Lugd. Bat. 1798. 8°.

Theodicée van Paulus, of de rechtvaardigheid Gods door het Euangelium uit het Geloof aangetoond tot geloof, in eenige Aanmerkingen op deszelfs Brief aan de Romeinen, met eene nieuwe vertaling, paraphrase en de noodige sleutels voorzien, uitgegeven door H. J. Krom, Dordr. 1802. 8°. 3 deelen.

Zie *Vad. Hist. ten verv. op Wagenaar*, D. XVIII. bl. 342, 343; Ypey, *Gesch. van de Krist. Kerk in de 18e eeuw*, D. I. St. II. bl. 453—455; H. J. Krom, *Zegepraal der waarheid over het ongeloof, blijkbaar in de bekeering van den Heer J. T. van der Kemp. Zijnde een uittreksel uit zijn eigen dagregister*, Dordr. 1801; D. C. van der Kemp, *Joh. Theod. van der Kemp als aan de hand der voorzienigheid opgevoed en bekwaam gemaakt als zendeling, enz.*; Ypeij en Dermout, *Gesch. der Ned. Herv. kerk*, D. IV. bl. 236; de Jong, *Naaml. van Boek*; van Kampen, *Gesch der Ned. buiten Europa*. D. III. bl. 415—426; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 462, 795; *Biogr. univers.* T. X. p. 273; Glasius, *Godgel. Nederl.*

KEMP (Johannes Cornelis van der), zoon van Didericus van der Kemp voornoemd, en van Margaretha Elisabeth van de Wall, werd den 11den Februarij 1768 te Leiden geboren, en ontving het eerste voorbereidend onderwijs van den Delftschen rector Henricus Hoogeveen. Zijn vader op jeugdigen leeftijd verloren hebbende, zag hij dat verlies vergoed door de zorg zijner waardige moeder, ondersteund door den raad en de vriendschap van de ambtgenooten van haren overledenen echtgenoot. Zeven jaren lang, eerst in de beoefening der letteren, oudheid-, geschiedkunde en wijsbegeerte, daarna meer bepaald in die der regtsgeleerdheid, bragt hij aan de Leidsche hoogeschool door, en genoot in 1790 de zeldzame eer van op den 23sten April, bij gelegenheid van het verblijf van den toenmaligen erfprins van Oranje aan de hoogeschool, met de kap gepromoveerd te worden tot doctor in de regten. Hij verdedigde bij die gelegenheid eene doorwrochte regtsgeleerde dissertatie, ten onderwerp hebbende: *de eo, qui deliquentis est socius*, en droeg op den dag zijner plegtige bevordering eene redevoering voor, handelende: *de cerebrina Judicum aequitate, sive quantum intersit Reipublicae, arbitraria justitia non regi.*

Onder zoo roemvolle teekenen zette hij zich te 's Gravenhage als advokaat neder, en huwde er met Carolina Adriana le Lille. Na eenige jaren de praktijk uitgeoefend te hebben, aanvaardde hij, in 1793, den hem opgedragen post van commies bij den Raad van State, en bekleedde deze betrekking of eene dergelijke, die na de omwenteling van 1795 deszelfs plaats verving, met grooten lof, tot in de eerste helft des jaars 1798, toen hij, ten gevolge zijner weigering van den beruchten eed, die toen van alle ambtenaren gevorderd werd, zich daarvan verlaten zag. Nu bragt hij eenige jaren als ambteloos burger door, tot hij, in 1803, zich de benoeming van secretaris van den raad der Amerikaansche koloniën liet welgevallen. Na de oprigting van het koningrijk Holland, keerde hij andermaal tot het ambteloos leven terug, en zou dat onder de Fransche overheersching zeker niet verlaten hebben, indien huisselijke omstandigheden hem niet genoopt hadden den post van tweede voorzitter der regtbank te 's Gravenhage te aanvaarden. Na de herstelling van ons volksbestaan werd van der Kemp met belangrijke betrekkingen bekleed, en wel die van advokaat-generaal bij het hooge geregtshof in den Haag en van lid van den raad van koophandel en koloniën. In de laatste hoedanigheid vervulde hij, in 1815, eene zeer gewigtige zending naar Engeland, om namelijk met deszelfs bestuurders over de voorwaarden te onderhandelen, waarop eenige Amerikaansche koloniën, met onze verdere overzeesche bezittingen, gedurende den oorlog, in de magt der Engelschen vervallen, aan dezelve zouden worden afgestaan, en daarbij de belangen der Nederlanders zoo veel mogelijk te behartigen. Deze onderhandelingen bragt hij, met ongemeenen lof, tot aller genoegen ten einde, en verwierf inzonderheid daardoor zoozeer de goedkeuring van zijn koninklijken zender, dat deze hem, na zijne terugkomst, de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw, ter belooning schonk. Vier jaren later werd hij tot lid der tweede kamer van de staten-generaal verkozen, en toonde zich in die betrekking het vertrouwen zijner medeburgers ten volle waardig; weshalve hij ook, na verloop van drie jaren, daarmede op nieuw vereerd werd. Welkom was hem, door den last van drie zoo gewigtige bedieningen bezwaard, de verligting, welke hem bij de afschaffing van den bovengenoemden raad in den jare 1820, op eene eervolle wijze ten deel viel. De beide overige behield hij tot aan zijnen dood, die den 23sten November 1823 plaats had.

Ruim dertig jaren was van der Kemp in onderscheidene gewigtige betrekkingen ten nutte der maatschappij werkzaam, waarmede hij grooten lof van eerlijkheid, opregtheid, kunde, wijs beleid en onvermoeide werkzaamheid verwierf. Te midden der staatsverwisselingen die hij beleefde, kenmerkte zijn gedrag zich door vaderlandsliefde, wijsheid, gematigdheid en standvastigheid. Buiten zijne openbare betrekkingen was hij een

niet minder nuttig mensch en mogt hij zich daarom in veler liefde en achting verheugen. Van zijne studiën is niets in druk uitgegeven, ofschoon de regtsgeleerde, staat- en geschiedkundige wetenschappen voortdurend door hem beoefend werden; daaraan had hij zijne zoo algemeene als bijzondere kundigheden te danken, waardoor zijn sterven op nog krachtigen leeftijd een wezenlijk verlies mogt genoemd worden.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1790. D. IV. bl. 338; *J. Kappeyne van de Coppello. Memoria J. C. van der Kemp,* (Hagae 1824); Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 325, 326; Dezelfde in de *Hand. der Jaarl. Algem. Vergad. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1824. bl. 16—23, door ons hier gevolgd; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 476, 795.

KEMP (François Adriaan van der), door anderen Frederik Adriaan genoemd, werd in 1752 te Kampen geboren, en was leeraar der Doopsgezinden en geneesheer te Leiden. De zaak der patriotten uit innige overtuiging toegedaan, gaf hij reeds in 1780, door de zamenstelling van zijnen hier na te noemen *Lierzang*, een openlijk bewijs van zijne gevoelens, waarvoor hij nader uitkwam, bij de daarop volgende gebeurtenissen. Hij was een der oprigters en ijverigste voorstanders van het genootschap des wapenhandels, waarvoor hij evenwel in 1785 bedankte, omdat hij zich in sommige gunstige verwachtingen, ten opzigte van het algemeene welzijn, bedrogen zag. Merkwaardig zijn de woorden waarmede hij dat bedanken vergezeld deed gaan. »Nimmer had hij zich tegen den stadhouder verzet, alleen om hem te vernederen, noch minder om, door het vernietigen der stadhouderlijke magt, een broozen zetel op te rigten voor weinige zwakke aristocraten; in alles 's volks heil op eenen meer zekeren voet te vestigen, en deszelfs verlorene of vervreemde regten, met medewerking der regenten, overeenkomstig de constitutie, aan hetzelve terug te schenken. Utrecht, Holland, ja Leiden zelf, had hem geleerd, dat hij zich te vergeefs gevleid had en hij zich alzoo in zijne gunstige verwachtingen bedrogen zag. Hij zeide verder nutteloos te zijn geworden en als man en vader zich genoodzaakt gevoelde om zich voortaan aan alles te onttrekken, en den kring zijner werkzaamheden tot die van huisgezin en vrienden te bepalen, ten ware de zaken des vaderlands onverwagt een gunstiger keer mogten nemen."

In het volgende jaar trad hij weder werkzaam op. Bij de gebeurtenissen te Wijk bij Duurstede, in de provincie Utrecht, trok bij partij tegen de staats-vergadering, stond hij de Wijkenaars met zijn raad ten dienste en was niet alleen een der oprigters van het corps groene jagers, maar ontzag zich niet om den post van kapitein bij hetzelve te aanvaarden. Terwijl hij alzoo des zondags met mantel en bef ter predikstoel verscheen, stond hij gedurende de overige dagen van de week aan het hoofd van zijn korps, zijne onderhoorigen in den wapenhandel oefenende. In 1787 was het de stad Heusden, waar hij de rol van voorstander der vrijheid speelde. Hij was niet alleen lid van het wapenhandelend genootschap aldaar, maar hij zette de reeds voorlang ontwaakte volksgeest door eene aanspraak, gloeijende van vrijheidsmin, in ligte laaijen vlam, en kwam er openlijk voor uit, dat hij zich de zaak der Heusdenaren met warmte had aangetrokken.,

Bij de omwenteling van 1787 bevond hij zich nog te Wijk bij Duurstede, toen de stad door de Pruissen ingenomen werd. Gevangen genomen, werd hij op den 10den Julij eerst naar Amersfoort gevoerd en vervolgens naar Utrecht, waar hij ruim vijf maanden in gevangenschap op den Hazenberg bleef. Men bood hem zijne vrijheid aan tegen het stellen van eenen borgtogt van *f* 49.000, die hij, echter niet magtig was te betalen, doch die door zijnen vriend en lotgenoot mr. Adriaan de Nijs, voor hem gestort werd. De stad en provincie Utrecht werd hem evenwel bij zijne loslating ontzegd, en daar hij goedschiks niet te Leiden kon terugkeeren, besloot hij met zijn huisgezin het vaderland te verlaten en zich naar Noord-Amerika in te schepen. Hij vestigde zich in Oldenbarneveld, hield zich daar met den landbouw bezig en overleed er den 8sten September 1829, door allen die hem kenden hoog geacht en hartelijk betreurd.

Als dichter, prediker en staatkundig schrijver deed hij zich door de volgende geschriften kennen:

Lierzang aan de Heeren F. J. J. Eysinga, S. H. Roorda van Eysinga, H. Buma, F. B. Aebinga van Humalda, L. van Andringa de Kempenaer, J. Wieinga, C. L. van Beyma, protesteerende Leden in den Raad van Friesland tegen de Resolutie van den 1 Sept. 1779, voor de bepaalde convoijen door E. H. J. Leid. 1780. 8°.

Van der Kemp gaf die Lierzang onder laatstgenoemde letters bij den boekhandelaar L. Herdingh in het licht, die deswege in eene geldboete geslagen werd. Hierop maakte hij zich als den vervaardiger bekend, hetgeen ten gevolge had een merkwaardig pleitgeding, hetwelk door van der Kemp gewonnen werd.

Aenmerkingen op de verklaering der Unie van Utrecht, door Mr. P. Paulus, in vijf Brieven, aan een Heer van Regeering, Leid. 1781. 8o. 3 stuks.

Elftal kerkelijke Redevoeringen, Leid. 1782. 8°.

Het gedrag van Israël en Rehabeam, ten spiegel van Volk en Vorst, in eene Leerrede over I *Kon.* XII: 3—10, Leid. 1783. 8°.

Vijftal Leerredenen op Bedestonden, Leid. 1783. 8°.

Magazijn van Stukken tot de Militaire Jurisdictie betrekkelijk van 1781—1783, Utr. 1783. 8°. 8 deelen.

Nalezing van Stukken tot de Militaire Jurisdictie betrekkelijk, Utr. 1785. 8°. 2 deelen.

Over dit werk ontving van der Kemp van de staten van Friesland, Groningen en Ommelanden, alsmede van de regering te Leiden, schriftelijke en mondelinge blijken van goedkeuring.

Historie der admissie in de Ridderschap van Overijssel, van Jhr. J. D. van der Capellen, Leid. 1785. 8°.

Redevoering ter gedachtenis der roemrijke gebeurtenis van de verlossing der Nederlanden van de Fransche dwingelandij, Amst. 1816. 8°.

Deze redevoering werd door den schrijver te Utica in de Presbyteriaansche kerk gehouden en vertaald onder genoemden titel uitgegeven.

Lofrede op George Washington, te Oldenbarneveld, den 22 *van Sprokkelmaand, in Oneida district, staat van New-York, in de Engelsche taal uitgesproken*, (door J. Lublink *de jonge* vertaald) Amst. 1800. 8°.

Men houdt van der Kemp ook voor den schrijver van den beruchten *Brief aan het volk van Nederland*, in 1781 uitgegeven.

Zie *Procedures in de zaak van Mr. P. Markus Hoofdofficier der stad Leijden en Promotor van 's lands Universiteit aldaar, op en tegen Fr. Adr. van der Kemp, geimmatriculeerd lidmaat van de zelfde Universiteit, over het doen of laaten drukken der Lierzang*, Leid. 1782; *Vaderl. Hist. ten verv. op J. Wagenaar*, D. II. bl. 114, D. VII. bl. 33, D. X. bl. 150—152, D. XII. 434, 438, D. XVI. bl. 7, 35, D. XVII. bl. 412—414; van der Aa, *Geschied. van den Oorlog*, D. I. bl. 62, Noot; *Algem. Konst- en Letterb.* 1829, D. II. bl. 289, 290, 1848. D. I. bl. 179, 180; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. II. St. II, bl. 709, 710; Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Holl.* enz. D. II. bl. 12, 13; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 158; *Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.* bl. 268; Glasius, *Godgel, Nederl.*; *de Navorscher*, D. VI. bl. 269, D. VII. bl. 57, 58. D. IX. bl. 41.

KEMPE (A.) schreef:

Jezus Christus in Zijn hoogpriesterlijk gebed, Medembl. 1740. kl. 8°.

Wij weten niet of hij dezelfde is met Adriaan Kempe, die schreef:

Verhandeling over Lucas XXXIII: 34, *benevens nog* VI *Leerredenen over gewigtige plaatsen der H. Schrift*, Purm. 1781. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.*; *Cat. van de Bibl. der Doopsgez. gemeente te Amst.* 2e *afd.* bl. 18.

KEMPE (Wouter de) vervaardigde een Lijkdicht op Dirk Smits.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KEMPEN (Johannes en Thomas van). Zie KEMPIS (Johannes en Thomas à)

KEMPENAER (Pauwels de). De familie de Kempenaer is oorspronkelijk uit Brabant en Vlaanderen; de naam vindt men verschillend gespeld, nu eens de Kempenaer, dan weder de Kempener, de Kempenere en de Kampener.

Pauwels de Kempenaer werd volgens sommigen den 23sten Januarij 1552, of volgens anderen den 14den Februarij 1555 geboren. Zijn vader heette Pauwels de Kempenaer en zijne moeder Clara Bruynseels Pieters dochter. Hij

werd den 9den Junij 1582 secretaris extraordinair van den raad van Brabant, bij commissie van den hertog van Anjou. Hij was in dat jaar binnen Gent in de St. Janskerk aldaar, na de reformatie, gehuwd met Jaqueline d'Arbaut, dochter van Antonis d'Arbaut en Elisabeth Caillet. Hij vertrok later met der woon naar Leiden. De tijd van zijn overlijden is niet bekend. Hij verwekte 12 kinderen, waarvan een zoon volgt. Hij vertaalde uit het Latijn:

Afbeeldingen van sommige in Gods woort ervarene mannen, die bestreden hebben den Roomschen Antichrist, waar bij ghevoecht zijn de Lofspreuken en registers harer boecken, eerst in 't latijn uijt gegeven door Jacobus Verheiden, 's Hage 1603. 4o.

Deze lofspreuken zijn in rijm overgebragt, waardoor wij den vertaler leeren kennen, als de Nederduitsche lier hanteerende, gelijk ook blijkt uit een sonnet achter de voorredenen geplaatst, geheel in den trant der rederijkers en onderteekend met de Kempenaar's zinspreuk: *Kamp-en-eere.*

Hij liet ook een en ander handschrift na van godsdienstigen aard, waarin fraaije met de pen geteekende beeldjes.

Zie Ferwerda, *Adel. en Aanzienel. Wapenb.* in de *Genealogie van de Kempenaer;* van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; uit bijzondere berigten aangevuld.

KEMPENAER (Daniel de), zoon van den voorgaande, werd den 4den October 1593 geboren, en gedoopt in de Hervormde kerk te 's Gravenhage. In zijne jeugd was hij secretaris van den admiraal Willem van Nassau, dien hij op zijne togten vergezelde. Later heeft hij het land te veld gediend, en was tot zijn dood stadhouder van de leenen van den heer van Beverwaert. Uit eenige stukken blijkt het, dat hij een man van studie en bekwaamheid geweest is, en vriendschap onderhouden heeft met Uytenbogaert en andere Remonstranten.

Zie Ferwerda, *Adel. en Aanzienel. Wapenb.* in de *Genealogie van de Kempenaer.*

KEMPENAER (Danker de), zoon van Hendrik de Kempenaer, koopman te Amsterdam, en van Geertruid van der Waeyen, zuster van den hoogleeraar Jan van der Waeyen. Den 15den November 1668 te Amsterdam geboren, werd hij op twintigjarigen leeftijd reeds secretaris van het collegie ter admiraliteit van Friesland. Achtereenvolgens werd hij benoemd, in 1705 tot raad ordinaris in den hove van Friesland, in 1711 tot raad in de vroedschap van Harlingen en later meermalen tot burgemeester aldaar. Als zoodanig bekleedde hij namens de stad de meeste en aanzienlijkste gewestelijke generaliteits-commissien, die hij met roem vervulde en waardoor hij, en door zijne zeldzame bekwaamheden, veel invloed erlangde. Hij overleed te Leeuwarden den 25sten Junij 1746, en was den 13den Mei 1694 gehuwd met Romelia van Andringa, oudste dochter van Tinco van Andringa, grietman over Lemsterland, en van Eritia van Scheltinga. Zij overleed den 20sten April 1743, na haar echtgenoot dertien kinderen te hebben geschonken. Daaronder komen voor: Sara Johanna, geboren den 27sten December 1700 en gehuwd aan Johan Vultejus, resident van het hof van Zweden te 's Gravenhage en van den landgraaf van Hessen, raadsheer in den domein-raad van prins Willem IV enz.; Tinco Regnerus, geboren den 17den September 1707, ontvanger-generaal van de beden en contributien van de drie landen van Overmaas; Hendrik, geboren den 14den November 1709, rentmeester van de geestelijke goederen van Peelland en de Meijerij van 's Hertogenbosch, en schepen aldaar (zijn zoon volgt hier mede); Jan, die volgt; Daniel Livius, geboren den 28sten April 1713, kapitein van eene kompagnie te voet in 1741, en ritmeester in 1745, hoedanig hij in Duitschland, Vlaanderen en Brabant in de legers van den staat gediend heeft. Hij werd in 1752 grietman van Lemsterland en huwde in 1754 Catharina Emants, weduwe van Elias de Haze.

Zie *Naamrol der Raden 's Hoffs van Friesland*, bl. 51; Ferwerda, *Wapenboek*, in de *genealogie van de Kempenaer*; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietm.*, bl. 374.

KEMPENAER (Jan de), zoon van den voorgaande, werd te Leeuwarden den 4den October 1711 geboren. Op zestienjarigen leeftijd vertrok hij, te gelijk met zijn broeder Hendrik, naar de Franeker hoogeschool, waar hij echter niet lang bleef, daar hij, te Leeuwarden terugkeerende, zijne opleiding tot regtsgeleerde aan den vermaarden Georgius Hiddema aldaar te danken had. Den 15den Maart 1727 werd hij reeds aangesteld tot commies van 's lands ammunitie van oorlog te velde, welke betrekking hij verliet, toen hij op den 1sten Maart 1730 tot ordinaris raad in het hof van Friesland werd aangesteld; eene waardigheid, welke aan niemand te voren op zulk een jeugdigen leeftijd was opgedragen, en nog veel minder aan iemand, die nog geen graad als regtsgeleerde verworven had. Gedurende ruim 60 jaren was hij met lof en roem als zoodanig werkzaam, toen hem in 1780 het voorzitterschap werd opgedragen. Hij bekleedde die waardigheid tot aan zijnen dood, die den 12den Januarij 1789 plaats had.

Waaraan de Kempenaer zijne zoo buitengewone verheffing te danken had, is ons niet bekend; te meer verwondering moet die wekken, daar hij zich door geene geschriften heeft bekend gemaakt. Hij was echter een man niet van verdiensten ontbloot. Behalve de regtsgeleerdheid, beoefende hij de godgeleerdheid en kerkelijke geschiedenis, en was hij een voorstander en begunstiger der wetenschappen en geleerden. Hij was gehuwd te Haarlem den 5den Februarij 1737 met Jacoba Fagel, dochter van François Fagel, lid van de vroedschap aldaar, en van Hester de Koker. Zij verwekten drie kinderen: François, geboren den 19den November 1737, doctor in de beide regten, advokaat voor het hof van Friesland en volmagt ten landsdage; Romelia Geertruid, geboren den 16den Maart 1739, op jeugdigen leeftijd overleden; en Hester, geboren den 2den December 1740 en gehuwd met Johan van Wijckel, raadsheer in den hove van Friesland.

Zie *Naamrol der Raden 's Hoffs van Friesl.* bl. 56; Ferwerda, *Wapenb.* in de *genealogie van de Kempenaer*; de Wal, *Orat. de clar. Frisiae Jurecons.* p. 60, 311.

KEMPENAER (Regnerus Livius van Andringa de), zoon van Hendrik de Kempenaer, rentmeester van de geestelijke goederen in Peelland, en van deszelfs tweede vrouw Quirina Jacoba Scott, werd te 's Hertogenbosch den 24sten Maart 1752 geboren. Op twintigjarigen leeftijd tot grietman van Lemsterland benoemd, vinden wij zijn naam in 1779 vermeld, met die van andere Friezen, die tegen het besluit der staten om een onbepaald convooi te verleenen, met kracht hunne stemmen verhieven. In 1783 werd hij door zijn gewest benoemd tot het onderzoek des mislukten togt naar Brest, en in hetzelfde jaar ontmoeten wij hem op de zamenkomst te Amsterdam, waar 's lands belangen door een tal van aanzienlijken uit alle oorden des lands besproken werden, en behoorde hij tot het gezantschap uit Friesland naar 's Hage afgevaardigd, om, ware het mogelijk, bij de bondgenooten eene vermindering in Frieslands aandeel tot de algemeene lasten des bondgenootschaps te weeg te brengen. In 1792 behoorde hij tot de onderteekenaars van het merkwaardige stuk ter kamer van Zevenwouden voorgedragen, bij gelegenheid van een geschil in Friesland over de stemming en des stadhouders magt in deze. Gelijk overal, toonde hij zich ook hier de belangen van het huis van Oranje toegedaan. Die gezindheid deed hem in 1795 zijne betrekking als grietman verliezen. In 1804 werd hij lid van het Wetgevend Ligchaam der Bataafsche republiek, onder koning Lodewijk landdrost van het departement Friesland en kommandeur van de orde der Unie, en onder keizer Napoleon prefekt van den Boven-IJssel. Als zoodanig deed hij zich nog kennen door zijne, hoewel vruchtelooze, pogingen tot instandhouding der Harderwijksche akademie. Hij overleed te Arnhem gedurende het beleg door de Pruissen in 1813. Hij was tweemalen gehuwd; eerst met Elisabeth Judith d' Arnaud, daarna met Tjallinga Aurelia Wilhelmina Camstra, dochter van Wilco Holdinga Tjalling Camstra, baron thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg. Bij de eerste vrouw verwekte hij een zoon, die volgt; bij de tweede, onder anderen, twee zonen, Wilco van Andringa de Kempenaer, vroeger grietman van Lemsterland, in 1830 tweede luitenant bij de mobiele schutterij van Friesland, en sedert 1837 adjunct-houtvester in het derde jagtdistrict, tot aan de opheffing dier betrekking, en Julius Burmania van Andringa de Kempenaer, van 1840 tot 1847 Grietman van Doniawarstal, en toen op zijn verzoek eervol ontslagen.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op Wagenaar*, D. II. bl. 114, D. VI. bl. 176, 374, D. VII. bl. 101, D. XXV. bl. 259; van Sminia,

Nieuwe Naaml. van Grietm. bl. 374, 375, en *Vervolg op die Naaml.* bl. 36, 40; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 477, 479.

KEMPENAER (Antoon Anne van Andringa de), zoon van den voorgaande, en van diens eerste vrouw Elisabeth Judith d'Arnaud, werd geboren den 3den December 1777. Hij was drost van Utingeradeel, Haskerland, Doniawarstal, Sloten en Lemsterland in 1803, baljuw aldaar in 1804, algemeene raad van het departement Friesland in 1812, vrederegter te Lemmer in dat zelfde jaar, president van de kantonnale vergaderingen in het arrondissement Sneek in 1813, en lid van de staten in 1815. In 1816 werd hij grietman van Lemsterland. Door koning Willem I tot den adelstand verheven, overleed hij, als lid van de tweede kamer der staten-generaal, te 's Gravenhage den 13den Junij 1825. Hij was in October 1798 gehuwd met Anna Maria Catharina, dochter van Onno Reint Alberda van Ekenstein en Maria Albertina van Berchuijs, bij wie hij verwekte, onder anderen, Onno Reint van Andringa de Kempenaer, lid van de ridderschap en ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw, lid van gedeputeerde staten, eerst grietman van Lemsterland, daarna van Rauwerderhem, en Tjaerd Anne Marius Albert van Andringa de Kempenaer, lid van de ridderschap, van de provinciale staten, grietman van het Bildt, thans lid van de eerste kamer der staten-generaal enz.

Zie van Sminia, *Verv. op de Naaml. van Grietm.* bl. 21, 32, 39.

KEMPER (Johan Melchior) werd te Amsterdam den 26sten April 1776 geboren. Zijn vader was Joan Hendrik Kemper, commissionair en zeehandelaar, en zijne moeder Elizabeth Becker. Op den ouderdom van acht jaren moest hij deze verzorgers zijner jeugd reeds missen, en werd hij, met eenen jongeren broeder en zuster, opgevoed te Haarlem door eene grootmoeder van moederszijde, aan wier zorgvuldigheid en liefde de jeugdige knaap met hartelijke wederliefde en gehoorzaamheid beantwoordde. Gedurende een jaar woonde hij te Haarlem, en ontving daar het eerste onderwijs in de Latijnsche taal.

Welhaast te Amsterdam teruggekeerd, bezocht hij de scholen aldaar, streefde al zijne medeleerlingen voorbij, en werd één der meest beminde kweekelingen van den beroemden van Ommeren. In het najaar van 1791 tot de akademische lessen bevorderd, genoot hij, aan het athenaeum in zijne geboortestad, het onderwijs van mannen als Cras, van Swinden en Wijttenbach, en knoopte met een tal van later beroemde mannen, met de gebroeders de Vries, met Siegenbeek, ten Brink, Arntzenius, van Lennep, Falck en anderen, vriendschapsbetrekkingen aan, welken een hoogst gunstigen invloed op zijne smaak, geestdrift voor het schoone en goede en braaf karakter uitoefenden.

De regtsgeleerdheid tot het bijzonder vak zijner studiën verkozen hebbende, verdedigde hij, onder voorzitting van zijnen leermeester Cras, op den 10den October 1796, eene *Disputatio de Jurisconsultorum Romanorum principio: quod contra bonos mores fiat, id jure ratum esse non oportere*, en weinig tijds daarna werd hij aan de Leidsche hoogeschool tot doctor in de regtsgeleerdheid bevorderd.

Als advokaat zich in zijne geboortestad nedergezet hebbende, kreeg hij spoedig eenige praktijk, en behartigde geene zaken met meer ijver, dan van hen, die hij gratis moest bedienen. De staatkundige gebeurtenissen noodzaakten hem partij te kiezen. Schoon toen reeds zich betoonende een voorstander van vrijzinnige denkbeelden en van eene welbegrepen en verstandige vrijheid, voer hij echter met hevigheid uit tegen de willekeurige nieuwigheden der volksleiders, en haalde zich daardoor, zoowel als door zijne betrekking van secretaris van een genootschap, tot een tegenwigt der pogingen van de revolutionaire partij opgerigt, dermate den haat der laatste op den hals, dat de regtsgeleerde leerstoel te Harderwijk hem ontgaan zou zijn, bijaldien de omwending van zaken, den 12den Junij 1798 voorgevallen, de gematigde partij niet had doen zegevieren. Nu werd hij weldra, uit een door curatoren vastgesteld viertal, door den agent van nationale opvoeding den 13den daaraanvolgende tot gewoon hoogleeraar van het burgerlijke en het natuurregt verkozen, opende den 1sten November van genoemd jaar zijne lessen, en hield op den 16den Junij van het volgende eene schoone inwijdings-rede, Cicero's gezegde ten grondslag hebbende en handelende: *de jure naturae immutabili et aeterno* (Hard. 1799.)

Met den besten uitslag onderwees Kemper gedurende bijna acht jaren de takken van wetenschap aan zijn beleid en kennis toevertrouwd. In 1801 droeg hij het hem opgedragen en met lof gevoerd rectoraat der akademie aan zijn ambtgenoot Ypeij over, met eene voortreffelijke redevoering: *de prudentia civili in promovenda eruditione* (Hard. 1801. 4°.) die zóózeer voldeed, dat curatoren, tegen hunne gewoonte, aanboden de uitgave er van op hunne kosten te doen plaats hebben. Om denzelfden tijd werd hij bijzonder tot hoogleeraar van het volken- en staatsregt, niet lang daarna tot eersten regtsleeraar aangesteld. Toonden alzoo curatoren dat zij zijne verdiensten op hoogen prijs wisten te stellen, Kemper wist dat te waardeeren; want toen in 1802 de Groningsche hoogeschool, en in 1805 de Friesche akademie hem hare leerstoelen aanboden, de laatste zelf onder telkens voordeeliger aanbiedingen, bleef hij volstandig weigeren de door hem geliefde Geldersche hoogeschool te verlaten, voor welk blijk van verkleefdheid curatoren dier stichting zoo getroffen waren, dat zij hem een vereerend bewijs van erkentenis, bestaande in zilverwerk, met het wapen der provincie prijkende, aanboden.

Had Kemper voor Groningen en Franeker bedankt, dat kon hij niet toen zijne geboortestad hem riep, om zijnen onvergetelijken leermeester Cras ter hulpe te zijn. In 1806 werd hem den leerstoel te Amsterdam aangeboden, en op den 15den Junij van dat jaar nam hij van de Harderwijksche stichting plegtig afscheid met eene: *Oratio de litterarum studio calamitosis Reipublicae temporibus optimo solatio et perfugio*, en aanvaardde nog in den loop van hetzelfde jaar zijn hoogleeraarambt te Amsterdam met eene: *Oratio de populorum legibus optimis increscentis humanitatis indiciis* (Lugd. Bat. 1806. 4°.) Terwijl de hoogleeraar Cras in het natuur- en volkenregt onderwijs bleef geven, werd Kemper met dat in het burgerlijk regt belast.

Slechts drie jaren mogt zich zijn leermeester in zulk een uitstekenden en krachtdadigen medehelper, en het athenaeum in zulk een kundigen en algemeen beminden onderwijzer verheugen. In 1809 werd Kemper aan de koninklijke Hollandsche universiteit te Leiden, in de plaats van den overleden Pestel, als hoogleeraar in het natuur-, staats- en volkenregt en van de staatkundige geschiedenis van Europa, sedert Maximiliaan I, verkozen, welke waardigheid hij op den 13den Mei van dat jaar aanvaardde met eene redevoering: *de disciplinarum moralium dignitate ad caeteras disciplinas comparata*, (Lugd. Bat. 1809. 4°.)

Was Kemper steeds een uitmuntend onderwijzer, waarvan de vele beroemde kweekelingen door hem gevormd het sprekendst getuigenis afleggen, hij was ook in andere opzigten een sieraad der Leidsche hoogeschool. Op den 6den November 1815 vierde hij, als rector magnificus, hare luisterijke herstelling, door koning Willem I, met eene Nederduitsche redevoering, die te Amsterdam in 1816 in 8°. werd uitgegeven, en ook in het 1ste deel der *Annales Academiae Lugduno Batavae* is opgenomen. Op den 8sten Februarij 1816 legde hij zijne zoo even genoemde waardigheid neder met eene redevoering: *de aetatis nostrae fatis, exemplo, gentibus ac praesertim Belgis, numquam negligendo*, die mede in genoemd deel der *Annales* gedrukt is, en in het Hollandsch vertaald, het licht zag. Onder de Fransche overheersching, met het onderwijs der lijfstraffelijke regtsgeleerdheid en van het wetboek van koophandel belast, werd hem, bij de herstelling der hoogeschool, nevens het eerstgenoemde, ook wederom dat van het natuur- en volkenregt opgedragen, door de Fransche staatkunde, als schadelijk, van het academisch onderrigt uitgemonsterd. Bij de openbare en plegtige bevordering van den heer de Gaiffier tot doctor in de regten, hield hij, den 20sten Junij 1820, eene redevoering: *de gravissimis, quae ex praesenti publicarum rerum conditione Jurisconsultis praecipue nata sunt, officiis.*

Te midden van zijnen arbeid als hoogleeraar waren aan Kemper nog andere werkzaamheden opgedragen. Toen in 1811 de heeren Cuvier en Noel de Hollandsche departementen bezochten, om wegens de inrigtingen van openbaar onderwijs aan het Fransche gouvernement verslag te doen, was hij lid van de commissie om hun wegens den toestand van Leiden's hoogeschool in te lichten, aan welke hij, ook in die betrekking, groote diensten bewees. Na de gezegende her-

stelling van ons volksbestaan, waaraan Kemper, met het edele driemanschap, het zijne had toegebragt, door handelingen die wij hier niet uiteen kunnen zetten, doch waarvoor hem, al had hij niets anders gedaan, de ruimste dank van elk regtgeaard Nederlander zou moeten worden toegebragt, werd hij door den koning, te gelijk met zijne verheffing in den adelstand en tot kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw, tot staatsraad in buitengewone dienst benoemd, en voorzeker zou men hem tot gewigtige en werkzame betrekkingen geroepen hebben, ware het niet dat hij verlangd had tot het academisch onderwijs terug te keeren. De koning vertrouwde hem toen het onderwijs van zijnen tweeden zoon toe, koos hem in de commissie tot organisatie van het hooger onderwijs, terwijl hij later ook tot die geroepen werd, aan welke, op last van het gouvernement, de zamenstelling van nieuwe wetboeken was opgedragen. Het was hem echter niet vergund de staatkundige loopbaan geheel te verlaten, want in 1817 werd hij voor de provincie Holland tot lid der tweede kamer van de staten-generaal verkozen, welke waardigheid hij met veel lof bleef waarnemen tot aan zijnen dood, en waarin hij toonde door het uitbrengen van vele adviezen over de gewigtigste zaken, dat hij zoowel voor de raadzaal, als voor het publiek onderwijs en de balie berekend was. Algemeen bekend zijn die over het jagtregt, over de wet van 4 Mei 1814, betrekkelijk de conversie der Hollandsche staatsschuld, en over de haringvisscherij.

Op den 20sten Julij 1824 werd Kemper, op het alleronverwachts, in krachtvollen leeftijd, aan de wetenschap, de hoogeschool aan zijne betrekkingen en vrienden door den dood ontrukt. Geheel het vaderland was in diepen rouw over dat afsterven gedompeld. Onmogelijk is het den diepen indruk te beschrijven, die dit groote verlies alom te weeg bragt. Iedereen ijverde om het zeerst om der nagedachtenis van den beroemden man hulde te brengen en uit te wijden over zijne voortreffelijke gaven. Dichters en redenaars, onder deze van der Palm, en H. H. en B. Klijn, Siegenbeek en anderen, traden als tolken van het algemeen gevoel op, om in krachtige poëzij en welsprekend proza hulde te brengen aan Kemper's verdiensten, aan zijne deugd en adel der ziel, in één woord aan al de groote en beminnelijke eigenschappen, waarmede hij begaafd was. En die hulde vergaat niet. Zij blijft eeuwig, al is het dat zij, welke die hulde bragten, ook reeds in de ruste des grafs zijn ingegaan.

Wij onthouden ons na het medegedeelde nog nader uit te wijden over den lof eens mans, wiens naam tot aan het verste nageslacht met eerbied zal worden genoemd, zelfs alware het niet dat een eenvoudig gedenkteeken in het koor der St. Pieterskerk te Leiden, in de nabijheid van het graf opgerigt, dien naam te allen tijden zal te lezen geven. Aan de heeren J. M. de Kempenaer en J. T. H. Nedermeijer van Rozenthal komt de eer toe het eerste tot de oprigting van dit waardige gedenkteeken aanleiding te hebben gegeven, dat op den 30sten Mei 1835 plegtig ontbloot werd, waarbij door genoemden heer de Kempenaer een woord van dankbare herinnering aan den geliefden leermeester, den wijzen en moedigen staatsman, den diepdenkenden en schranderen regtsgeleerde en aan den mederedder des vaderlands gebragt werd. Dat gedenkteeken is geheel en in al zijne deelen uit zware wit marmeren platen zamengesteld, en is een zoogenaamde *cippus*, bestaande uit een voetstuk, met den daarop rustenden grafsteen of groote plaat, waarop de inscriptie:

KEMPERO

GRATI DISCIPULI.

te lezen staat, en verder zonder versiersel, dan eene eenvoudige kroonlijst en daarop rustend frontespies. Het heeft van den beganen grond af, eene hoogte van ruim vier Nederlandsche ellen, en een evenredigen voorsprong van drie à vier palmen van uit een blaauw marmer vlak, hetwelk den achtergrond van het gedenkteeken uitmaakt; het geheel wordt door een brons gemaakt ijzeren hek beveiligd. Het ontwerp en de uitvoering van dit voortreffelijk gedenkstuk, dat ook in plaat gebragt werd, is men aan den geleerden D. P. G. Humbert de Superville verschuldigd.

Kemper had zich den 18den Maart 1798 te Amsterdam in den echt verbonden met mejufvrouw Christina de Vries, welke echt met vijf kinderen gezegend werd, één van welke, Jhr. Mr. Jeronimo de Bosch Kemper, hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te Amsterdam werd. Zijne afbeelding ziet het licht. Behalve de genoemde redevoeringen gingen van hem de onderstaande geschriften in druk uit:

Hieronymo Bosschio ejusque Bibliotheca, geplaatst voor den *Catalogus librorum, qui studiis inservierunt viri celeberrimi Hieronymi de Bosch, Academiae Lugdunensis Curatoris* etc. Amst. 1812.

Verhandeling over de noodzakelijkheid van godsdienstige begrippen en praktijken. Met zilver bekroond door Teyler's godgeleerd genootschap en in het 20ste deel van deszelfs *Verhandelingen* uitgegeven.

Verhandeling over de gevolgen der omwenteling, door de vestiging van den Christelijken Godsdienst, onder de regering van Constantijn den grooten, in den Romeinschen Staat veroorzaakt; geplaatst in het *Vaderlandsch Magazijn van Wetenschap, kunst en smaak*, D. III.

Over de staatkunde der oude Wijsgeeren. — Schets van het staatkundig leerstelsel van Plato, in drie afdeelingen; in hetzelfde *Magazijn*, D. II. 2de stuk en D. III. 1ste stuk.

Verhandeling ter inleiding tot de staatkundige schriften van Aristoteles, in hetzelfde *Magazijn*, D. V. St 1.

Brieven over de tegenwoordig in omloop zijnde geruchten omtrent eene nadere vereeniging van de Bataafsche Republiek met Frankrijk, Amsterd. 1806. 8°. (zonder naam.)

Redevoering van M. T. Cicero, ter verdediging van F. A. Milo, naar het Latijn, in het 1ste deel van de *Bibliotheek van oude Letterkunde*.

Crimineel wetboek voor het koningrijk Holland, vergeleken met het tot nu toe in acht genomen Romeinsch en Nederlandsch regt, 1ste deel, Amst. 1809. 8°. niet verder vervolgd.

Jaarboeken van het Fransche Regt en de Fransche Regtsgeleerdheid, Amst. 1812, 1813. 8°. 4 stukk.

Verzameling van Wetten en Decreten, betrekking hebbende tot de inlijving en organisatie der Hollandsche Departementen, 's Hage 1813. 8°.

Redevoeringen over den invloed van een onafhankelijk volksbestaan op de letteren en schoone kunsten, en over den invloed van den geest des tijds op de beoefening der letteren en wetenschappen, Amst. 1814. 8°.

Drietal Brieven over de wet van 14 Mei 1814, betrekkelijk het herstel van Hollands Finantien, Amst. 1814.

Over de lotgevallen van onzen leeftijd een voorbeeld opleverende hetwelk de volken en inzonderheid de Nederlanders, nimmer moeten verwaarloozen. Naar het latijn, door Mr. C. J. van Assen. 's Hage 1816. 8°.

Advijs over de Haringvisscherij bij de overweging der wet van 18 *Maart* 1818 *over dit onderwerp*, Amst. 1818. 8°.

Proeve over den invloed der Staatkundige gebeurtenissen en der Godsdienstige en Wijsgeerige begrippen, sedert ruim vijf en twintig jaren, op de ware verlichting in het godsdienstige en zedelijke van de volken van Europa. Met goud bekroond door Teyler's godgeleerd genootschap en in het 28ste deel van deszelfs werken (Haarl. 1818. 4°.) opgenomen. 2de druk ald. 1819. 4o.

Geschiedenis der deliberatiën over het ontwerp van het Burgerlijk Wetboek voor het koningrijk der Nederlanden, 1ste deel en 2de deel 1, 2 en 3 stuk, 's Hage, 1820, 1821.

Lijkrede op Mr. H. C. Cras, vóór diens *Nagelatene Verhandelingen en Redevoeringen*. Amst. 1822. 8°. 2 deelen, door Kemper bezorgd.

Memoria H. C. Crassii rite celebrata. Opgenomen in de *Werken van het Instituut*, en overgedrukt Amst. 1825. 4°.

Kemper was ook een ijverig medewerker aan den *Algemeene Konst- en Letterbode*, en vooral aan den *Recensent ook der Recensenten*. Dat hij bij zijne overige bekwaamheden, ofschoon zeldzaam, maar dan ook gespierd en krachtig, de Nederlandsche lier bespeelde, is op te maken uit enkele stukjes bij bijzondere gelegenheden verschenen: daarvan noemen wij:

Op het afsterven van P. Nieuwland, 1794.

Vrede-zang, 1802.

Aan P. J. van Maanen bij het afsterven zijner Echtgenoote.

Op de overgave der sleutels van Vlissingen aan Buonaparte op den 12 *Julij* 1803.

Lierzang ter gelegenheid der Aanspraak van Zijne Exellentie den Raadpensionaris R. J. Schimmelpenninck, bij het aanvaarden zijner waardigheid den 15 *Mei* 1805.

Bij het begin van het jaar 1814.

Dichtstuk ter 81ste *verjaring van het Vrijdags gezelschap Libertate ac Concordia te Amsterdam.* (1815).

Eindelijk zijn nog verschenen in lateren tijd zijne:

Verhandelingen, Redevoeringen en Staatkundige Geschriften, verzameld door J. de Bosch Kemper, Amst. 1835. 8°. 3 deelen.

Kemper liet bij zijn sterven eene fraaije collectie schilderijen, prenten en prentwerken, en eene uitmuntende bibliotheek na, welke laatste met de prenten beschreven is in een lijvig boekdeel onder den titel van *Bibliotheca Kemperiana* (Lugd. Bat. 1825. 8°.) en te Leiden in October 1825 verkocht is.

Zie H. Bosscha, *Geschied. der Ned. Staats-omwentel.*, D. I. bl. 115, 116, 150, 154, 160, 200, 202, D. II. bl. 162; *Algem. Konst- en Letterb.* 1824, D. II. bl. 52, 66—71, 84—88, 225—227, 393, 1825. D. II. bl 204—208, 1826. D. I. bl. 180—185, 1827. D. I. bl. 129—132, 1835 D. I. bl. 386—388; M. Siegenbeek, *Memoria Joannis Melchioris Kemperi* (L. B. 1824. 8°.); H. H. Klijn, J. H. van der Palm en B. Klijn, Bz., *de Nagedacht. van J. M. Kemper, plegtig gevierd enz.* (Amst. 1825. 8°); Siegenbeek, in de *Hand. der Jaarl. algem. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1825. bl. 32—42; van Lennep, *Ill. Amst. Ath. Memorabil.* p. 212, 261, 274. seqq.; van Eynden en van der Willigen, *Gesch. der Vaderl. Schilderk.* D III. bl. 488; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. II. bl. 601, 602, D. III. bl. 252, 253; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hooge-school.*, het register op Kemper; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. bl. 411, D. V. bl. 372, 373; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D I. bl. 342, 352, D. II. bl. 525, 526, 544, 579, 629; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; Muller, *Cat. van Portrett.*; Verschillende boeken-catalogi.

KEMPERS (H.) schreef:

Afgedwongen en waarachtig verhaal, wegens de onlusten voorgevallen in de Luthersche gemeente te Hoorn, Hoorn 1761. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*

KEMPHER (Engelbert). Zie KÄMPFER (Engelbert).

KEMPHER (Gerardus), in de eerste helft der achttiende eeuw conrector te Alkmaar, waar hij den 19den October 1737 overleed. Hij was een niet onverdienstelijk dichter en beoefenaar der geschiedenis. Als zoodanig deed hij zich kennen door:

Aurelius Prudentius Klemens, Lofzangen, Leid. 1712. 8°.

Julius Firmikus Maternus van de dwaelinge der Heidensche Afgoderyen, aan de Keizeren Konstantinus en Konstans, met aantekeningen verrijkt, Alkm. 1718. 8°. 2 stuk.

Gestrafte Cupido, naar het Latijn van D. M. Ausonius, Amst. 1724. 8°.

Eeuwtriomf ter vierde inwijdingsfeest van Leidens Hooge Schole, Leid. 1725. 8°.

Anakreons' gezangen, Alkm. 1726. 8°.

Herderszangen, naar het Latijn van Titus Calpurnius en Marius Aurelius Olympius Nemesianus, Leid. 1732. 4°. met pl.

Kronijk van Egmond of Jaerboeken der vorstelijke Abten van Egmondt: in 't Latijn beschreven door Jan van Leiden, vertaelt door Cornelis van Herk, overzien en vervolgt en met de vertalingen der grafschriften verrijkt door Gerard Kempher, vermeerdert met een lijst van de Donatien, en de namen dergenen, die in de Abdye begraven zijn, Alkm. 1732. 8°. met pl.

Zegepraal des geloofs, 8°.

Helena in Egipte; of de gewaande ontrouwe, getrouw bevonden, uit het Grieksch van Euripides, Alkm. 1737. 8°.

F. Pomey, Pantheum Mythicum, of verdigte Historie der Heijdensche Goden en Godinnen, vertaalt door G. Kempher, Amst. 8°. met plat.

Men schrijft gewoonlijk aan Kempher toe de bezorging van de *Poëtae latini rei venaticae scriptores et bucolici antiqui*, die te Leiden en te 's Hage in 1728, in 4°. verschenen zijn. Dit is echter niet zoo, daar hij alleen tot deze uitgave geleverd heeft eenige aanmerkingen over de drie eerste herderszangen van Calpurnius.

Zie *Boekz. der gel. wereld.* 1737. *b.* bl. 477; Saxe, *Onomastic. Literar.* T. VI. p. 431; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III. V; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek. Biograph. univers.* T. X. p. 274; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 199, b. 124.

KEMPIS (Johannes à) wiens naam, even als van zijnen broeder, die volgt, eigenlijk Hamer of Hamerken (Malleolus) was, doch die à Kempis genaamd werd, omdat hij te Kempen, een in de Rijnvlakte, nabij Keulen gelegen stadje, geboren was. Hij zag aldaar in 1355 het eerste levenslicht, en hoewel hij minder naam gemaakt heeft dan zijn broeder willen wij toch met een enkel woord van hem gewagen.

Hij was een van de eersten die zich aan de broederschap van Geert Groote aansloten, en deel namen aan de eerste ontwerpen van Groote's deelgenoot Florentius Radewijns. Zijn naam wordt door ijverig bedrijf in dienst der broederschap, als werkman en onderwijzer tevens, met eere vermeld. Hij vestigde zich in 1388 in het pas opgerigte klooster Mariënborn bij Arnhem, en was later prior van een Windesheimer-klooster te Haarlem, alwaar hij in 1422 overleed. Een fragment uit een zijner godsdienstige toespraken is bewaard in het *Chronicon Windesemense* bl. 410.

Zie Delprat, *Verh. over de broedersch. van G. Groote*, 2de druk, bl. 34, 46, 218.

KEMPIS (Thomas à), broeder van den voorgaande, werd te Kempen in het jaar 1380 geboren. Zijne ouders behoorden tot den geringen burgerstand, maar lieten geene middelen onbeproefd om hun zoon, in wien zich reeds vroeg een gunstige aanleg openbaarde, in de wetenschappen te doen onderwijzen. Op dertienjarigen leeftijd begaf hij zich naar Deventer, om daar verder onderrigt te ontvangen. Aldaar eenigen tijd vertoefd hebbende, geraakte hij met Florentius Radewijns, de opziener der broederschap des gemeenen levens, in kennis, en verwierf de vriendschap van dezen. Het gevolg hiervan was dat hij weldra eene plaats in het fraterhuis verkreeg, waar hij ééne cel bewoonde met Arnold van Schoonhoven. Daar ontving hij niet alleen het onderrigt van de broeders maar ook heiliging van zijn hart.

Toen hij zeven jaren te Deventer gewoond had, liet Florentius hem op een feestdag bij zich roepen, om eens met hem over zijne verdere levensbestemming te raadplegen. Hij raadde Thomas aan om zich in een klooster te begeven, en deze raad werd gaarne opgevolgd. In 1399 vertrok hij naar het St. Agnieten klooster buiten Zwolle. Hier deed hij de kloostergelofte, hield zich bezig met het afschrijven van boeken en het opstellen van godsdienstige geschriften, woonde er tot in hoogen leeftijd en overleed er den 25sten Julij 1471. Zijn gebeente werd in 1672 naar de St. Michielskerk te Zwolle, overgebragt. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij gebruikte tot zinspreuk: *Ama nesciri* (Wees gaarne onbekend) en plagt menigmaal te zeggen: *In omnibus requiem quaesivi, sed non inveni, nisi in angello cum libello* (In alles heb ik rust gezocht, maar nergens gevonden, dan in een hoekje met een boekje.)

Men heeft te voren gemeld dat Thomas à Kempis tijdens zijn verblijf te Zwolle in het fraterhuis aldaar zou verkeerd hebben, dit is echter niet zoo, en de geleerde Delprat merkt teregt aan, dat hij dan ook de leermeester van Rudolf Lange, Alexander Hegius en Rudolf Agricola niet geweest is. Hij bragt er echter zijnen tijd hoogst nuttig door; want niet alleen hebben wij aan hem een aantal geschriften te danken, maar hij maakte zich ook als afschrijver hoogst verdienstelijk. Getuige daarvan zijn afschrift van den ganschen bijbel in folio, dat eertijds het Sint Agnieten klooster bezat, waaraan hij vijftien jaren besteed heeft, ofschoon van die jaren moeten worden afgetrokken die, welke hij als vlugteling met zijne medekloosterlingen doorbragt, ten gevolge van het verschil over het bisdom van Utrecht met den paus, waarin zij tegen dezen partij getrokken hadden. Thomas à Kempis deed zich door dat afschrijven als een keurig beoefenaar der schoonschrijfkunst kennen.

's Mans werken zijn vele in getal. Over derzelver aard en rigting zullen wij hier niet uitwijden, nadat de heer Glasius zulks op eene uitgebreide schaal gedaan heeft, waarnaar wij den weetgierigen lezer verwijzen, te meer omdat dergelijk overzigt onze beperkte ruimte te verre overschrijden zou. Die werken zijn op onderscheidene tijden en plaatsen gedrukt en herdrukt. De eerste uitgave daarvan zag onder den titel van *Opera omnia* in 1497 te Neurenberg in fol. het licht, daarna te Parijs in 1520, te Venetië in 1565 en 1569, te Antwerpen in 1574 en 1580 in 8°. en vervolgens in 1601 aldaar in 8°. door de zorg van Henricus Sommalius, terwijl een tweede druk van dezelfde uitgave aldaar in 1607 door denzelfden verscheen. Andere uitgaven zagen te Keulen in 1680 in 8°. en aldaar nog eens in 1759. 2 deelen in 4°. het licht.

Onder de werken van Thomas à Kempis moet genoemd worden zijn door Rosweydius uitgegeven:

Chronicon Monasterii S. Agnetis, Antv. 1622. 8°. loopende van 1385 tot aan het begin van 1472; maar bovenal maakte hij zich door zijn werk getiteld: *Imitatio Christi* bekend, verwierf hij zich door dit gulden boekje eenen onvergankelijken roem, en verdient hij daarom den eernaam van voorbereider der hervorming in Nederland. Bekend is de letterkundige strijd over den schrijver van dit werkje, sedert lang gevoerd, en men weet ook dat, terwijl sommigen den abt Jean Gersen van Vercelli als den schrijver noemen, anderen daarvoor den kanselier der universiteit van Parijs, Jean Gerson, houden. Maar bekend is het ook, dat in de laatste jaren zoovele deugdelijke bewijzen gegeven zijn, dat à Kempis er de schrijver van was, dat wij, zonder belangrijker tegenspraak dan tot heden daartegen is opgekomen, hem als zoodanig blijven begroeten.

Over den inhoud van dit werkje zullen wij niet uitwijden, als niet tot onze taak behoorende. Teregt wordt gezegd dat, behalve den bijbel, wel geen boek zoo veel lezers gevonden heeft als Kempis werkje. In het latijn is hetzelve meer dan twee duizend malen uitgegeven, en in schier alle bekende talen is het overgebragt. Hollandsche uitgaven bestaan er vele. De vermaarde Elzevier's hebben er mede hunne kunst aan te koste gelegd. De laatste Hollandsche uitgave verscheen te 's Hertogenbosch in 1855, in 24°., door P. L. van Kessel geheel op nieuw uit den Latijnschen tekst vertaald; terwijl in 1858 een tweede druk verscheen der uitmuntende overzetting van J. P. Hasebroek, predikant te Amsterdam. De eerste druk verscheen aldaar in 1844, en wordt voorafgegaan door eene letterkundige geschiedenis van het werkje zelve.

Zie Revius, *Daventria Illustr.*, p. 60—64; Brandt, *Hist. der Ref.* D. I. bl. 49; Foppens, *Biblioth. Belg* p. 1135—1138, met portret; Saxe, *Onomast. Literar.*, T. II. p. 396, 574 en de aldaar aangehaalde schrijvers; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. St. I. bl. 76—79; de Wind, *Bibl. van Ned. Geschiedschr.*, D. I. bl. 76; Kist en Royaards, *Arch. voor Kerk. Geschied.* D. I. bl. 397; D. II. bl. 248, 259, D. VI. bl. 279, 291, D. VIII. bl 356, 364, 367; Delprat, *Verh. over de broedersch. van Geert Groote* (nieuwe uitgave) bl. 88, 97, 220, 221, 283; Diest Lorgion, *De Voorbereid. der Kerkherv. in Nederl.* St. III; Glasius, *Godgel. Nederl.* en de aldaar aangehaalde schrijvers; Muller, *Cat. van Portrett.*; *Algem. Konst- en Letterb.* 1855. bl. 146, 174; *de Navorscher*, D. V. bl. 38, 179; Moll, *Johannes Brugman*, het register op Kempis; Schotel, *Iets over de Navolging van J. C.* (Breda 1844); J. B. Malou, *Récherch. Hist. et crit. sur le véritable auteur du livre de l'Imitation de J. C.* (Lov. 1848); Glasius, *Geschied. der Nation. Synod. in 1618 en 1619 gehouden te Dordrecht*, bl. 27.

KEMPIUS (Cornelius). Zie KEMP (Cornelis van der).

KENNEDY (Hugh) werd in Schotland, omstreeks het jaar 1698, geboren. Tot de predikdienst opgeleid, verkondigde hij in twee gemeenten van zijn vaderland, laatstelijk te Carcers, gedurende achttien jaren het Evangelie, totdat hij in 1737 te Rotterdam werd beroepen, als leeraar bij de Schotsche gemeente, waar hij den 18den Augustus van dat jaar werd bevestigd. Nadat hij er vijf jaren gestaan had, beriep hem de Schotsche gemeente te Dunfermline, voor welk beroep hij echter op aandrang der regering en gemeente bedankte, en waarvoor zijn tractement aanmerkelijk verhoogd werd. Hij sloeg in 1746 ook een beroep naar Dalkieth af. Hij was doctor in de godgeleerdheid en overleed te Rotterdam den 3den December 1764, oud ruim 66 jaren, waarvan hij er 27 te Rotterdam had doorgebragt. De volgende werken zien van hem het licht:

Geloofweerdigheid en kort verhaal van het Heerlijk uitmuntende werk Gods in verscheide plaatzen binnen Schotland, Rott. 1742. 8°.

Nader en uytvoerig verhaal van het Heerlijk uitmuntende werk Gods, naar het Engelsch van J. Robe, Rott. 1743. 8°.

De Leere en Leiding des Euangeliums tot zaligheid van Zondaaren, zijnde den inhoudt van verscheyde Leerredenen over de allergewigtigste stoffen, uit het Engelsch door Willem Hovy en Jacob de Koning, Rott. (1761) 4°.

Het Leven en de Bekeeringe, de merkwaardige Gevallen en het singulier afsterven van T. Halyburton, met een voorrede over dit nuttig werk aangetoont, Rott. 8°. 2 deelen.

Nederige verdediging van het werk des Heiligen Geestes, in de Overtuyging en Bekeering van veele Zielen, eenige jaaren geleden in Schotland, en nu onlangs te Nieukerk en op andere plaatzen in Gelderland, tegens de misduidingen en tegenwerpingen van een naamloos schrijver in zijne Aanmerkingen op het verhaal en de verdediging van Do. *Ger. Kuypers, uyt het Engels vertaalt door W. Hovy en Jacob de Koning*, Rott. 1751. 4°.; meermalen herdrukt.

Aanmerkingen dienende tot opheldering van de sterkte en genoegzaamheid der blijkbaarheid, voor een groot werk der genade te Nieukerk enz. waarin de beuzelachtige berispingen van den Prof. Joan van den Honert, T. H. Z. op eenige woorden of regelen van de nederige verdediging enz. onderzogt en wederlegt worden, uit het Engels vertault door W. Hovy en Jacob de Koning, Rott. 1752. 4°.

God die den Godloozen Regtvaardigt, de Regtvaardiger van allen die in Jezus Christus gelooven; ofte een schriftmatige verklaring van de Regtvaardiging der uitverkoornen door het geloof; in het Engelsch beschreven en in het Nederduitsch vertaald door W. Hovy en J. de Koning: waarbij gevoegt is een Praktikale verhandeling van denzelven Autheur over 2 Cor. V: 21. Vertaald door C. Brem, Rott. 1761. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1738, *b.* bl. 365, 1742, b. bl. 627, 1743, *a.* bl. 93, 204, 1746, *a.* bl 728, 1761, *a.* bl. 98, 99, 353, 1764, *b.* bl. 737—739; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*, D. 1. St. III, V; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 87.

KENNIPHOVIUS (Engelbertus) werd te 's Gravenhage geboren en verkreeg den graad van licentiaat in de godgeleerdheid, waarna hij zich eenigen tijd in de abdij van Averbod ophield, doch toen door den aartsbisschop Sasbout tot pastoor te 's Hage werd aangesteld. Hij bragt zijne laatste levensjaren te Diest in Noord-Brabant door. Hij schreef, voor zoo ver ons bekend is, niet gedrukt:

Refutatio Catechismi Heidelbergensis.
Tractatus de Purgatorio et Indulgentiis.

Zie Foppens, *Biblioth. Belg.* p 263.

KEPPEL (hopman). Bij de belegering van Wezel, in 1672, rukten in den nacht van den 3den Junij 400 Franschen, gevolgd van 600 anderen, op een onvoltooid bolwerk van de Lipperschans aan. Onbemerkt beklimmen zij den wal en overvallen de hoofdwacht, waar de manschap, even als hopman Wanroy die aldaar het bevel voerde, om lijfsgenade bad. Keppel, aan wien de verdediging van een ander bolwerk was toevertrouwd, gelast zijn sergeant het volk bijeen te brengen, ten einde zij gelijkerhand op den vijand mogten losgaan; maar allen waren reeds over den wal door de drooge gracht naar de stad gevlugt. Keppel, aldus verlaten, hield stand met de voetknechten, welke hij bij zich vond. Zoodra echter de handgranaten over de borstwering geworpen werden, verstoven ook dezen. Slechts de onderhopman, de sergeant en de korporaal bleven, door Keppel aangemoedigd, manhaftig staan. Twee voorloopers boden lijfsgenade, doch deze worden onder den voet geschoten. De vijand, dit vernemende, vliegt van alle kanten toe, en neemt de verweerders na zulk eenen heldhaftigen tegenweer gevangen.

Zie A. Montanus, *Leven, Bedrijf en Oorlogsdaden van Willem III.* D. I. bl. 157; Van der Aa, *Herinneringen*, D. I. bl. 244.

KEPPEL (Bernhardus), geboren den 12den November 1685 te Utrecht, was de zoon van Antonius Keppel, advokaat aldaar, heer van Oostbroek en den Bildt, en van Maria van Keulen, dochter van Johan van Keulen, predikant te Lillo en te Brielle, en kleinzoon van Bernhardus Keppel, predikant te Beest en later te Amerongen. Hij studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid, werd er proponent en in 1712 beroepen te Vleuten. Van daar vertrok hij in 1727 naar Monnikendam, waar hij tot in het jaar 1743 het Evangelie verkondigde en toen afgezet werd.

De reden daarvan lag daarin dat Keppel zich in gemoede verpligt vond de bediening van den kinderdoop te weigeren, tenzij de drie vraagstukken door een lidmaat met *ja* beantwoord werden. De vreemdheid dezer vordering en de onbereidvaardigheid van sommige ouders, geene lidmaten zijnde, baarden geene geringe onlusten. De magistraat der stad, die trachtende weg te nemen, maande Keppel eerst een en andermaal vriendelijk aan, om aan dit zijn begrip, om des vredes wil, niet al te zeer vast te houden, maar zich aan de algemeene kerkinrigting te houden. Deze, hieraan geen gehoor gevende, werd toen ontzet, met verlies zijner jaarlijksche bezoldiging. De Noord-Hollandsche synode deed wel haar best om hem weder in zijne bediening te herstellen, maar zulks

had geen gewenscht gevolg. Zij bleef hem echter niet alleen als lid der klassis van Edam, maar ook als wettig leeraar te Monnikendam erkennen. Er verscheen midderwijl in 1744 een werk over deze zaak in het licht, door Keppel zelf geschreven en getiteld: *De waarheid vervolgd en verdrukt, en het regt der kerk verraden en verkracht in den persoon van B. Keppel, predikant te Monnikendam*, Utr. 1744 8°.

Hoedanig de inhoud van dit geschrift was, laat zich uit deszelfs titel genoegzaam opmaken. De klassis van Edam reprobeerde dit werk »als bevattende vele onwaarheden en zijnde niet conform met de regtzinnigheid van de gereformeerde leer!" Tegen hetzelve gaf Abraham Arnold van Toll, ten jare 1745, uit eene *Verhandeling over den Kinderdoop*, en verdedigde daarin het gedrag van den magistraat te Monnikendam, die, naar zijn oordeel, in het gemelde geval zich wel en loffelijk gekweten en voorbeeldig gedragen had. Petrus Nahuys, Predikant te Monnikendam, verdedigde zijn ambtgenoot en schoonbroeder Keppel tegen den magistraat, als die den grond had gelegd om het regt der kerk van alle kracht te berooven en schertste op eene bitsche wijze met het doel van van Toll. Nahuys deed dat in de voorrede van het tweede deel van zijn *Kort begrip der christelijke religie*, ten jare 1745 uitgekomen.

Keppel had zich inmiddels na zijne afzetting te Utrecht nedergezet, waar hij zich met het schrijven en vertalen van werken uit het Latijn en Hoogduitsch bezig hield, een ijverig medewerker aan *de Republiek* en aan de *Boekzaal der geleerde wereld* was, en zich kennen deed als een man van geleerdheid, groote belezenheid, van een schrander, welonderscheidend en doordringend oordeel. Hij was de vriend van de meeste geleerden van zijnen tijd, vooral van de hoogleeraren Albertus Voget en David Mill te Utrecht. Hij overleed aldaar den 21sten Mei 1756, en was gehuwd in 1715 met Maria Elisabeth Nahuys, dochter van Henricus Nahuys, predikant te Delfshaven. Hij liet een zoon na, Henricus Hubertus genaamd, die volgt.

Keppel deed zich in de geleerde wereld gunstig kennen door zijn werk getiteld:

Bijbels en Zakelijk Woordenboek, waarin men alles kan vinden wat in de Heilige Schriftuur gemeld word, en kortelijk alles wat tot opheldering van donkere en zware schriftuurplaatsen des Oude en Nieuwe Testaments eenigzins dienen kan; met eene Voorreden van Prof. Alb. Voget, Amst. 1755, en vervolgens 4°. 21 deelen.

De letter A van dit werk is nog door hem zelf voor de uitgave gereed gemaakt, en het geheel was bijna afgewerkt, toen de dood hem overviel. Jacobus Gerardus Staringh, predikant te Gouderak, bezorgde de verdere uitgave, doch mag niet, zoo als de heer Glasius doet, die van Keppel geheel zwijgt, als den schrijver van hetzelve genoemd worden. Keppel schreef nog:

Vuurige Tongen der Apostelen, Amst. 1738. 8°.

Alphabetische Naamrol der nog in leven zijnde Predikanten der Hervormde Kerke, aanwijzende wanneer hunne eerwaarde Proponenten zijn geworden en op welke plaatsen zij gestaan hebben en nog tegenwoordig staan, Utr. 1747. 8°.

De Gelukzaligheid van 't geweten en Rechtgebruyk maken van Christus, Utr. 12°.

Keursteen des Geloofs, Utr. 12°.

Zeedige Verdediging tegen de ongegronde beschuldiging, die in de Republicq der Geleerden voor de Maanden Julij en Augustus 1751 gestelt zijn, van den Hoog Eerw. Heer Daniel Gerdes, Prof. te Groningen, Utr. 1751. 8°.

Zie *Boekz. der geleerde wereld*, 1727 *a*. bl. 119, 242, 370, 497, 1745. *b*. bl. 492, 1727 *b*. bl. 76—82, 1757. *b*. bl. 536; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III. bl. 19, V. VI; Ypey, *Kerk. Geschied. der 18de Eeuw*, D. VII. bl. 454; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. III. bl. 264, *Aant.* bl. 129; Glasius, *Godgel. Nederl.* D. III. bl. 388.

KEPPEL (Henricus Hubertus), zoon van den voorgaande, vervaardigde een vrij vloeijend grafschrift op zijn vader, en leverde, onder anderen, bijdragen tot het *Aanhangsel der Cypressenbladen*, die van minder allooi zijn, even als die van Margaretha Petronella Keppel, geboren Keijenberg, vermoedelijk zijne huisvrouw, in hetzelfde werk voorkomende.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1757. b. bl. 82; van der Aa, *Nieuw Woordenb. der Ned. Dicht.*

KEPPEL (Christiaan) werd te Gotha, in Saksen, den 26sten October 1803 geboren uit Heinrich Friederich Keppel en Frederika Ernestina Darr. Hij trad in 1826 als vrijwilliger te Harderwijk in Nederlandsche dienst, werd reeds in het volgende jaar korporaal en fourier, en vertrok den 27sten September van hetzelve met het schip *Mary* naar Batavia, waar hij den 10den Februarij 1828 aankwam, en na het doorloopen der mindere rangen in 1839 tot 1ste luitenant benoemd werd. Als zoodanig vond hij den dood gedurende den opstand in de Padangsche bovenlanden, op den 28sten Februarij 1841, nabij Goegoe Malintang, zijnde zijn lijk onthoofd gevonden den 5den Maart daaraanvolgende.

Uit particuliere berigten medegedeeld.

KEPPEL (Wolter, heer van). De heeren van Keppel behoorden tot een aanzienlijk en oud Geldersch geslacht, dat de heerlijkheid Keppel sedert de dertiende eeuw, voor zoo ver bekend is, in eigendom bezat. Wouter, heer van Keppel, is de oudst bekende. Hij wordt vermeld op het jaar 1200. Wolter, waarschijnlijk naar hem genoemd, was een zoon van Dirk, heer van Keppel en van Beatrix.... Hij was raad van graaf Reinald I, gelijk later van diens zoon Reinald II, stond als getuige over verschillende hunner handelingen en hechtte op hun verzoek zijn zegel aan sommige van hunne verbindtenissen en beloften. Hij vernieuwde in 1307 den leeneed aan den graaf van Kleef, en werd, in 1323, beleend met de novale tienden onder Hummen en Dremth, terwijl de heerlijkheid Keppel onderscheidene voorregten ontving. Hij stierf in 1330 en stichtte onderscheidene altaren en vikariën. Zijne vrouw Jutta schonk hem geen zoon, maar wel acht dochters. De heerlijkheid Keppel ging toen aan de heeren van Voorst over.

Zie Nijhoff, *Bijdragen*, D. IX. bl. 67, 68.

KEPPEL (Johannes van) afkomstig uit het bovengenoemde geslacht der heeren van Keppel, was prior te Bajum en werd in 1518 tot abt van Lidlum gekozen. Hij beleefde als zoodanig onrustige tijden, zoo door inlandsche twisten, als buitenlandsche verschillen. Na het vertrek der Gelderschen uit Friesland, namen de Friesche benden eenige kloosters in, die de Gelderschen bezet hadden. Ook de abdij van Lidlum moest hunnen wraak ondervinden. Zij werd geheel uitgeplunderd en in brand gestoken, doch het steenen geweIf hield den brand van het kerkgebouw tegen. Een troep ruiters gebruikte de kerk van het klooster te Bajum tot een paardenstal. Nadat Friesland onder het bestuur van Karel V tot rust gekomen was, ontbood de abt Keppel al de kloosterlingen, die gevlugt waren, weder te huis en beijverde zich om alles wat vernield was te herstellen en weder in bruikbaren staat te brengen. Hij bragt zulke verbeteringen tot stand, dat hij als het ware voor den tweeden stichter der abdij mag gehouden worden. Hij werd voorts om zijne uitmuntende eigenschappen geroemd. Matigheid, zedigheid en deugdzaamheid waren zijne hoofddeugden. Zich minder op geleerdheid toeleggende, was hij er op uit door orde en spaarzaamheid de inkomsten der abdij te vermeerderen, oude schulden te betalen en te zorgen dat er voor zijn opvolger nog iets overig bleef. Als bestuurder van de aan hem toevertrouwde instelling, aan welks hoofd hij vijf en twintig jaren gestaan had, toen hij in 1543 overleed, was hij ontzien en geëerd en werd hij door de aanzienlijksten van Friesland met hooge achting behandeld.

Zie (van Heussen en van Rijn), *Oudh. van Friesl.* D. II. bl. 200—203; Toenstra, *Oudheidk. aanteek. van de grietenij Barradeel*, bl. 90—92.

KEPPEL, (Arnold Joost van), graaf van Albemarle, markgraaf van Burry, zoon van Oswald van Keppel en Anna Geertruid van Lintelo, werd in 1669 geboren. Van zijne eerste opleiding weten wij niets. Hij was de eerste kolonel-generaal der Zwitsers in Nederlandsche dienst. Tot luitenant-generaal der kavallerie opgeklommen, kreeg hij in 1709 het bevel over de pas veroverde vesting Doornik en had hij in hetzelfde jaar deel aan den roemrijken veldslag bij Malplaquet, waar hij gekwest werd. In den veldslag van 1710 tegen de Franschen in den Spaanschen successie-oorlog, vermeesterde hij den post van Mortagne, dien hij weder verloor, doch weldra op nieuw nam. In Maart 1712 ondernam hij een stouten togt naar Atrecht, waar hij de aanzienlijke magazijnen der Franschen vernielde. In de laatste dagen van Mei van genoemd jaar werd hij

door prins Eugenius met eene aanzienlijke krijgmagt naar Denain, aan de Schelde, gezonden, ten einde, door het bezetten en versterken van dien post, de gemeenschap tusschen Marchienne en het leger der bondgenooten te beveiligen. Daar zijnde werd hij door het geheele Fransche leger aangetast en met de zijnen gevangen genomen. Allerlei onbillijke redeneringen werden daarover tegen hem uitgesproken; doch de getuigenis van prins Eugenius zelven, die van van Keppel getuigde dat hij alles gedaan had wat een dapper, voorzigtig en wakker generaal doen kon, is ons genoeg om hem van alle verzuim of achteloosheid vrij te spreken. Naar Valenciennes gevoerd, werd hij evenwel spoedig ontslagen en gaf ter generaliteit een mondeling en schriftelijk berigt van het voorgevallene bij Denain, waarmede men zich schijnt vergenoegd te hebben.

Wij lezen niet dat Keppel aan verdere krijgsbewegingen deel nam. Hij had zich de vriendschap van koning Willem III verworven, die hem in 1697, ten koste van den graaf van Portland, reeds tot graaf van Albemarle verheven, en hem zitting in het Engelsche parlement verleend had. Het was daarom dat men in 1715 er op bedacht was, om hem geene zitting in de ridderschap van Holland te verleenen, waartoe echter zijn bezit van de heerlijkheden Acquoi en Zevender hem volkomen aanspraak gaven. Na 's konings overlijden verliet hem de fortuin niet en zag hij zich tot belangrijke bezendingen geroepen. Toen George I de reis over Holland nam, om bezit van de Engelsche kroon te nemen, onthaalde hij dezen op *de Voorst*, en genoot hij de eer dat de koning met zijne koets den Haag binnen reed; terwijl hij voor die van den Engelschen ambassadeur bedankt had. Hem viel de eer te beurt, toen czaar Peter *de Groote* ten tweedemaal in Holland kwam, aan het hoofd der bezending te staan, door de staten van Holland bestemd, om den vorst te verwelkomen; hij deed bij die gelegenheid eene deftige en sierlijke aanspraak, waarop de vorst echter antwoordde: Ik danke U, doch ik heb U niet begrepen; mijn Hollandsch leerde ik te Zaandam bij den scheepsbouw, maar deze taal versta ik niet."

Meerdere levensbijzonderheden zijn ons van Keppel niet bekend. Wij stemmen niet geheel in met het ongunstige oordeel door van Kampen geveld. Willem III toch wist ware van schijnverdiensten te onderscheiden. Behalve zijne genoemde titels was hij ridder der orde van den kouseband en luitenant-houtvester van Holland. Hij overleed te 's Gravenhage den 30sten Mei 1718 en was in 1701 gehuwd met Geertruid Johanna Quirina van der Duyn, waarbij hij ééne dochter en één zoon verwekte, Willem Anne genaamd, welke generaal in Engelsche dienst geweest is. Deze was gehuwd met Anna Lenox dochter van Karel, hertog van Richemont, natuurlijke zoon van Karel II.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* op Albemarle; van Wijn, *Bijv. en Aanm.* D. XVII bl. I. 105, 109, D. XVIII. bl. 37—39 Scheltema, *Peter de Groote*, D. II bl. 8, 9; Collot d'Escury, *Holl. roem*, D. II. Aant. bl. 349, 350; van Kampen, *Vad. Karakterk.* D. II bl. 380—382; Bosscha, *Neerl. Held. te Land*, D. II. bl. 457, 467 499, 522, 524—540, *Bijl.* bl. 20; uit particulieren berigten aangevuld.

KEPPEL (Johan Rabo van) behoorde misschien tot het geslacht van de voorgaanden, was in 1697 eigenaar der havezathe Peckendam in Overijssel, luitenant-generaal in dienst van onzen staat, gouverneur van Luxemburg, hoofdschout van *'s Hertogenbosch*, postmeester-generaal van Gelderland. In 1727 vertrok hij als buitengewoon gezant naar het Pruissische hof, keerde van daar terug en trok er in het begin van het volgende jaar nogmaals heen, beide de keeren met het doel om den koning van Pruissen van eene verbindtenis met den keizer af te trekken. Ook klaagde hij aldaar over de aanwerving van Nederlandsch krijgsvolk door de Pruissische beambten en over het schenden van Nederlandsch grondgebied door dezen.

Zie van Wijn, *Bijv. en Aanm.* D. XVIII. bl. 79, 113—115, D. XIX. bl. 7; *Overijsselsche Alm. voor Oudh. en Letter.* 1846. bl. 130, 131.

KERATINUS (Johannes Michaëlius). Zie MICHIELS (Jan van).

KERBERT (Coenraad) was op het laatst der achttiende en het begin der negentiende eeuw heel- en vroedmeester te Koog aan de Zaan, en deed zich als een kundig man kennen door de volgende geschriften:

Verslag van de redding eenes drenkelings; in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1792. D. II. bl. 180.

Verhandeling over de aanwijzing bij de behandeling der breuken, Met goud bekroond bij het *Legaat van J. Monnikhoff* en in deszelfs *Verhandelingen* opgenomen. (1800) D. III. St. I.

Over de voor- en nadeelen der aderlating bij zwangere en barende vrouwen; in de *Verhandeling van het genootsch. ter bevordering der Heelk. te Amst.* (1804) D. IV.

Waarneming eener pisopstopping en genezing door den blaassteek boven het schaambeen, aan eenen man oud 62 jaren; in de *Nieuwe Verh.* van hetzelfde genootsch. (1808). D. I. bl. 160.

Berigt van eene verlossing door de zoogenaamde keizerlijke snede; in de *Nieuwe Verh.* van hetzelfde genootsch. (1808). D. I. bl. 228.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1800, D. XIV. bl. 87; Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg.* p. 168, 169.

KERBERT (Jacobus Johannes) was genees-, heel- en verloskundige te Koog aan de Zaan, waar hij, den 19den April 1842, door allen betreurd, overleed. Hij was lid van het heelkundig genootschap te Amsterdam, en van het genootschap *Vis Unitas Fortior* te Hoorn. Niet alleen als arts, maar ook als mensch was hij hoog gewaardeerd. Zijn zoon volgt. Van hem ging in druk uit:

Over de aderlating, Amst. 1790. 8°.

Verhandeling over de algemeene aanwijzing bij de behandeling der breuken. Amst. 1801. 8°.

Waarnemingen over de croup; in de *Algem. Vaderl. Letteroef.* 1821. bl. 104.

Waarnemingen van J. Wardrop over de nuttigheid der ontlasting van het waterachtig vocht bij oogontstekingen enz., in den *Alg. Konst- en Letterb.* 1820. D. II. bl. 226.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1842. D. 1. bl. 291, 292; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Holtrop, *Bibl. Med. Chirurg.* p. 169.

KERBERT (Coenraad), zoon van den voorgaande, werd in 1816 te Koog aan de Zaan geboren, en door zijn vader voor de geneeskunde opgeleid, in wiens praktijk hij na zijn dood gesteld werd. Hij deed zich niet alleen als een kundig arts, maar ook als geleerde en vooral ook als plantkundige kennen door de volgende verhandelingen en werken:

Commentatio ad quaestionem chemicam: Tradatur acidi Carbonici nativi historia naturalis et chemica, ejusque fontes praecipui indicentur et explicentur. Met goud bekroond door de Leidsche hoogeschool en in deszelfs *Annales*, 1836—1837 opgenomen.

Specimen Chemico-pathologicum de urina albuminosa et albuminoriae dignitate diagnostica, Lugd. Bat. 1839. 8°.

(Met Dr. J. H. Molkenboer) *Flora Leidensis. Sive elenchus plantarum spontanearum phanerogamicarum, quae hucusque prope Lugd. Batavorum repertae sunt, secundum ordines naturales digestus*, Lugd. Bat. 1840. 12°.

Mededeeling over Becher's Minera Arenaria, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1854. bl. 104.

Kerbert overleed te Zaandijk den 14den September 1857.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1857. bl. 305; Brinkman, *Naaml. van Boek.*

KERCHEM (Cornelis van), zoon van Frans van Kerchem en Clara Margaretha Repelaer, diende het land ter zee, en werd in 1776 luitenant, in 1789 kapitein bij de admiraliteit van de Maze. Als zoodanig voerde hij in 1791 het bevel over het fregat *het Zeepaard*, waarmede hij door den vice-admiraal van Braam naar Tripoli werd gezonden, om den verdreven consul Warnsman in zijnen post te herstellen en andere geschillen uit den weg te ruimen, hetgeen hem volkomen gelukte.

Later tot vice-admiraal bevorderd, zijn zijne verdere bedrijven ons onbekend, als ook de tijd van zijn overlijden. Hij was ridder van de orde der Unie en gehuwd met jonkvrouw Wilhelmina Lucretia Bloys van Treslong.

Zie *Gedenkschr. van de Kon. orde der Unie*, bl. 45; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. I. bl. 425; uit mededeelde berigten aangevuld.

KERCKHOFF (Everhard). Zie KERKHOFF (Everhardus).

KERCHOVEN (Symon van den), geboortig van Middelburg, was krankbezoeker in dienst der Oost-Indische Compagnie,

Hij gaf een verhaal van eene zijner reizen, dat bijzonder merkwaardig was wegens zeldzame ontmoetingen en lotgevallen. De eerste druk is getiteld:

Historisch Verhael der wonderlike voorvallen dengene bejegent die met Retourschip Aernhem, van Batavia na het vaderland verreist zijn den 23sten *Dec.* 1661. Middelb. 1663. 4°.

Op den titel wordt de schrijver Johannes genoemd. De tweede druk verscheen onder den titel van:

Wytloopig, breede en waerachtige Beschrijvinge van de ongeluckige voyage van 't schip Aernhem; van Batavia vertrocken den 23 *December* 1661 *in Compagnie van noch ses andere schepen, onder 't commando van de Heer Aernout de Vlamingh van Outshoorn, haer komst op het Eylandt Mauritius, met de beschrijvinge van 't selve Eylandt enz. alsmede het vertreck van de boot na het eylandt Zylon voor Madagascar*, Amst. 1664. 4°.

Zie de la Rue, *Gelett. Zeel.*, 2de druk bl. 78; Muller, *Cat. van Boek.* enz. *over de Ned. Bezitt.* bl. 38; *de Navorscher,* D. IV. bl. 127, D. V. bl. 14.

KERCHOVEN (Johan Polyander van den). Zie POLYANDER (Johan).

KERCKHOVEN (Melchior van den) was admiraal in Nederlandsche dienst, en werd in 1618 op bevel van de algemeene staten naar de Adriatische zee gezonden, ten einde de vrijheid van de republiek van Venetie, die door de Napolitanen, ondersteund door de Spanjaarden, bedreigd werd, te beveiligen. De vloot, waarop van den Kerckhoven het bevel voerde, werd op den 24sten Junij van genoemd jaar, tusschen Tariffe en Gibraltar, door acht Spaansche schepen en een zwaar galjoen aangetast. Hevig en bloedig was het gevecht, dat geëindigd werd door de vlugt der Spanjaarden, die een aanmerkelijk verlies hadden geleden. Na den Venetianen nog vele belangrijke diensten bewezen te hebben, is hij met velen der zijnen, door langdurig ongemak en bijkomende ziekte bezweken. Hij zal waarschijnlijk behoort hebben tot het geslacht van Quirijn van den Kerchove, kapitein ter zee, die in 1665 onder de Ruiter tegen de Engelschen streed.

Zie *Lev. en daden der Doorl. Zeeheld.* D. II. bl. 154, 155; Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 418; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. X. bl. 308; de Jonge, *Gesch. van het zeewez.* D. I. bl. 337, D. II. St. II. bl. 182, 183; Engelberts Gerrits, *Neêrl. Heldend. ter zee.* D. I. bl. 247, 248; de Jonge, *Ned. en Venet.* bl. 86, 87.

KERCKKRING (Theodorus) was een vermaard geneesheer in de tweede helft der zeventiende eeuw, en werd of te Hamburg of te Amsterdam geboren. Zeker is het, dat hij in laatstgemelde plaats gedurende verscheidene jaren met roem zijn vak uitoefende, en aldaar zijne voornaamste werken schreef.

De Roomsch-Katholieke godsdienst omhelsd hebbende, vertrok hij, in 1678, naar Hamburg, met den titel van resident van den groothertog van Toskanen, en werd benoemd tot lid van de koninklijke maatschappij te Londen. Hij overleed te Hamburg den 2den November 1693, nalatende eene uitmuntende verzameling ontleedkundige voorwerpen, en maakte zich beroemd door vele hoogst belangrijke ontdekkingen aangaande de been- en vruchtvorming en over de vloeibaarmaking der barnsteen, zonder dat hij zijne doorschijnendheid verliest. De valvulae conniventes, welke bij den mensch gevonden worden, werden door hem het eerst naauwkeurig beschreven en zijn daarom naar hem genoemd.

Hij schreef:

Specilegium anatomicum continens observationum anatomicarum rariorum centuriam unam, nec non osteogenium foetum, Amst. 1670. 4°.

Anthropogenia ichnographica, etc. Amst. 1671. 4°.; Paris. 1672. 4°.

Ook vertaalde hij van Basilius Valentinus *Currus triumphalis antimonii,* Amst. 1661. 12°.

Zie de Feller, *Dict. histor.* T. V. p. 245; *Biogr. univ.* T. X. p. 279; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wet.* D. II. bl. 59, 60; van der Boon, *Geschied. der ontdekk. in de ontleedk. van den mensch,* enz. bl. 27, 59, 72, 104, 235.

KERCKWIJK (Christophorus Cock van). Zie COCK VAN KERCKWIJK (Christophorus).

KERIUS (Peter). Zie KEERE (Pieter van den).

KERKHOF (Abraham) schreef eene *Verhandeling over de regte betrachting des doods,* uitgegeven in 1806, in de werken van het Haagsche genootschap.

Zie Royaards, *Het Haagsche genootsch. geschiedk. geschetst,* bl. 148.

KERKHOFF (D.) werd te Amsterdam in 1766 geboren en ontving het onderwijs in de kunst van den schilder P. Barbiers Pietersz. Hij woonde in zijne geboorteplaats en overleed er in Maart 1821. Als verdienstelijk landschapsschilder, ook van stadsgezigten of buurtjes muntte hij uit. Hij gaf ook onderwijs in de teekenkunst en vervaardigde zelf op zijne uitstapjes langs den Rijn uitmuntende teekeningen met sapverw en ook met Oost-Indischen inkt, die zeer gezocht en duur betaald werden. Zijne afbeelding komt voor, met hoed en bril, door H. W. Caspari geteekend, in het bekende prentwerk van J. E. Marcus.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vad. schild.* D. III. bl. 128, 129, D. IV. bl. 3; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KERKHOFF (Everhard), geboren te Wezel den 21sten November 1718, werd in 1745 predikant te Elden en Driel, en overleed er den 4den December 1776. Hij deed zich als beoefenaar der Latijnsche dichtkunst kennen door verscheidene verzen, die in de *Boekzaal* voorkomen. Wij vonden daarin van hem Latijnsche gedichten op Henricus Wijckniet, predikant te Randwijk, aldaar in 1751 overleden; op Samuel Hendrik Manger, predikant te Hemmen, toen deze in 1755 tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd was; op Petrus Wijnstok, predikant te Harderwijk, in 1765.

Zie *Boekz. der gel. wereld,* 1745, *b.* 370, 720, 1751. *b.* 597, 1755, *b.* 628, 1765. *b.* 524, 525.

KERKHOVEN (Jan Willem) maakte zich, behalve door eenige losse dichtstukken, in andere verzamelingen voorkomende, volgens Witsen Geysbeek, bekend onder de nette verzenmakers der achttiende eeuw, door twee treurspelen die getiteld zijn:

Hadewig, Amst. 1755. 8°.

Acontius, Amst. 1758. 8°.

Van hem bestaat ook:

Rouwklagt over het swaar verlies, de Nederlanden overgekomen den 22 *October* 1751 *door het onverwagt sterfval van Z. D. H. W. C. H. Friso, Erf-Stadhouder,* enz. Amst. 1751 in plano.

Zie van Abkoude, *Lijst van alle Academische Redenv. Oratien enz. uitgek. op het overl. van W. C. H. Friso,* bl. 33; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. b. bl. 124.

KERKWIJK (Christophorus Cock van). Zie COCK VAN KERCKWIJK (Christophorus).

KERSSEBOOM (Willem), geboren tegen het einde der zeventiende eeuw, was een zeer verdienstelijk wiskundige en praktizijn te 's Gravenhage, van wien ons geene levensberigten bekend zijn. Hij schreef:

Verhandelingen tot een proeve om te weeten de probable menigte des volks in Hollandt en W. Vrieslandt. Benevens tafelen van de waardije van lijfrenten en proportien van de losrente, 's Hage 1738—1742. 4°. 3 stukk.

Kort bewijs dat op de afstervingen, voorgevallen in een klein getal personen van zekeren ouderdom, geentsints een generale regel van levenskragt voor andere te funderen is, waar bij gevoegd is een tafel of rigtsnoer, naar welke, in proportie van den ordinaris Intrest der Obligatien, in gereed geld te vinden is de juiste koopprijs, welke moet betaald worden eens om den kooper, gedurende zijn leven in provenierschuizen of diergelijke, zonder schade of voordeel de kost te kunnen geven, 's Hage 1738. 4°.

Eenige aanmerkingen op de gissingen over den staat van het menschelijk geslacht van Nic. Struyck, enz. 's Hage 1740. 4°.

Observatien, waar in voornaamlijk getoond word wat is gelyktydigheid, dewelke vereischt word in alle calculatien, die tot voorwerp hebben probable levenskragt van personen van eenigen voorgestelden ouderdom, enz. 's Hage 1740. 4°.

Politieke Rekenkunde vervat in drie verhandelingen over de menigte des volks in de provincie van Holland en Westfriesland, de probable leeftijd der weduwen, de duurzaamheit der huwelyken, 's Hage 1742. 4°. 3 stukjes; herdr. ald. 1748.

Vijftien portefeuilles uit de verzameling van dezen »beroemden financier en ijverigen berekenaar" afkomstig, zijn op het

Rijks-archief te 's Gravenhage aanwezig. Daarin zijn vele handschriften en brieven van hem zelven, adviezen over negotiatiën, plannen van loterijen, berekeningen van lijf- en losrenten, adviezen over het redres der verponding, over de finantiën van Zeeland, het postwezen, vergelijkingen van en aanteekeningen over buitenlandsche leeningen, allen gedurende vijftig jaren door hem bijeengebragt.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I.; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. III. bl. 274; Bakhuizen van den Brink, *Overzigt van het Rijks-Archief*, 1854. bl. 125; Muller, *Cat. van Regtsgel. Werk.* bl. 78.

KERSTEMA (Lievens) schreef:

Project gepresenteerd aan zijne Doorlugtige Hoogheid den Heere Prince Erfstadhouder enz. enz. tot het invoeren van een Regiment of contra Auditeur in de Nationale troupen van den staat door den Vendrig Lievens Kerstema, 's Hage 1751. 4°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. V. bl. 16.

KERSTEMAN (Franciscus Lievens) was in de tweede helft der achttiende eeuw een voornaam regtsgeleerde te Heusden, die aldaar de praktijk uitoefende en, met de titels van professor honorarius en lector juris voorzien, les gaf in de regtsgeleerdheid. Hij werd in 1774, ter zake van het vervaardigen van een valschen wissel, te Schoonhoven gepakt, te Rotterdam gevangen gezet en tot 30 jaren tuchthuisstraf te Rotterdam veroordeeld. Hij werd echter den 19den April 1786 op zijn verzoek ontslagen, nadat hij in de kerk van het werkhuis eene *Redevoering van afscheid* gedaan had.

Er bestaat van hem een door hem zelven beschreven *Leven van Kersteman*, te Amsterdam in 1792 in 2 deelen uitgegeven. Van hem zagen de volgende werken het licht:

De Academie der Jonge Practizijns, of Beredeneerde Consideratiën over de theorie en de praktijk in zaaken van regtspleging, opgestelt ten dienste van Aankomelingen, welke zig in de eerste gronden der regts-oeffening zoeken te bekwaamen, 's Hage, 1763—1766. 8°. 6 stukken.

Nieuwe Oeffenschoole der Notarissen, of de Notariële Practijk in hare grondregelen en exercitie gemakkelijker gemaakt, bevattende allerhande formulieren van notable acten en instrumenten; mitsgaders zeer notable observatiën, rakende het ampt en de onderscheidene pligten van eenen notaris, alles bevestigt door voorbeelden en regtspassagiën, in een beknopte zamenhang beschreven, Dordr. 1766. 8°.

Hollandsch Rechtsgeleerd Woordenboek, met Aanhangsel, Amst. 1768—1773. fol. 3 deelen.

Regtsgeleerd kweekschool of Sleutel der Crimineele Practijk, Amst. 1782. 8°. 2 deelen.

Handleiding tot het edele schaakspel, 's Hage, 1787. 8°. met pl.

Elizabeth en Carolina, Rott. 1787. 8°. 2 deelen.

Regtsgeleerde katechismus, of verkortende papegaai, Amst. 1790. 8°.

Secretarij der Hollandsche voogdijen ontsloten, of aanwijzing van het bedrijf en de pligten der voogden, executeurs, administrateurs, curateurs enz. Amst. 1791. 8°.

Praeceptor der Jonge notarissen of de wiskunst der notariëls praktijk, Amst. 1791. 8°.

Regtsgeleerde katechismus, verdedigd tegen de aanmerkingen van Mr. J. C. Schraidt, Amst. 1792. 8°.

De proceszieke burger, vragende aan een praktisijn, hoedanig hij zich in regtsgedingen behoort te gedragen. Amst. 1792. 8°.

De pleitende praktisijn, of manier van procederen, in de steden en ten platte lande in de provincie Holland en West-Vriesland, Amst. 1792. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1763. *b.* 334, 1764. *a.* 471, 1765. *a.* 708, 765; Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.*; de Jong, *Naaml. van Boek.*; *de Navorscher*, D. IV. bl. 6, 309—311; Muller, *Cat. van Regtsgel. Werk.* bl. 78.

KERSTEMAN (Pieter Lievens) zond, den 21sten November 1751, van het kasteel Haanwijk bij den Bosch eenige bijdragen ter plaatsing in het *Aanhangzel der Cypressenbladen*. Hij is waarschijnlijk dezelfde met P. L. Kersteman, schrijver van:

De verschoppeling of het schilderend Tafereel der zegepralende kinderliefde, Rott. 1783. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KERVEL (Gerard van) deed zich als dichter kennen door de volgende werkjes:

Lofkrans der Stad Rotterdam, Rott., 1700. 4°.

Opkomst, magt en heerlijkheyt van het Oost-Indische Huys der stadt Rotterdam, Rott., 1701. 4°.

Endimion en Diana, Minnebrieven, 's Hage, 1704. 4°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D I. St. I. III; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; Muller. *Cat. van Boek. over de Ned. Bezitt.* bl. 38.

KERYNCK (Johan), ook genaamd Johan Kreinck en Kreijnck, was lid van den raad en burgemeester der stad Zutphen, en een van hare afgevaardigden bij de algemeene staten. Hij teekende mede in 1577 de Unie van Brussel, werd verder in vele gewigtige aangelegenheden gebruikt, en schijnt een man van kunde, vervuld met liefde tot zijn vaderland, geweest te zijn.

Zie de Jonge, *de Unie van Brussel*, bl. 65.

KESSEL (Theodorus van) was een Hollandsch graveur en etser, die omstreeks het jaar 1620 geboren werd en waarschijnlijk verwant was aan den volgende. Hij heeft veel gegraveerd, en zijne werken zijn meestal met eene vaste en vrije naald geëtst, ofschoon, volgens den heer Immerzeel, de naauwkeurigheid van het menschbeeld wel iets te wenschen overlaat. Hij gaf te Utrecht uit een werkje in klein folio, met vazen en ornementen, gegraveerd naar de teekeningen van Adam van Vianen. Hij graveerde ook verscheidene schilderijen van de eerste meesters.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KESSEL (Jan van), misschien een zoon van den voorgaande, werd in 1648 te Amsterdam geboren en was een bekwaam schilder van binnenlandsche gezigten met hofsteden, kasteelen, hutten, steenovens, stroomende en stilstaande waters, die hij, volgens den heer Immerzeel, gewoon was met naauwkeurigheid naar de natuur af te teekenen, en met een aangenaam penseel uit te voeren.

Hij overleed in zijne geboorteplaats in 1698. Het Museum Boymans te Rotterdam, bezit van hem:

Een der sluizen van de stad Amsterdam.

Een boomrijk landschap.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; *Cat. van schild. in het Museum Boymans te Rott.* bl. 21.

KESSEL (Gosuinus van), zoon van Petrus van Kessel, predikant te Engelen, en aldaar den 3den September 1703 geboren. Hij studeerde te Leiden, werd den 17den September 1726 proponent en in 1728 predikant te Grosthuizen en Avenhoorn. Hij vertrok van daar in 1729 naar de Koog, in 1732 naar Naarden, in 1734 naar Hoorn en in 1735 naar 's Gravenhage, waar hij den 8sten Maart 1756, in den ouderdom van ruim 52 jaren, overleed en in de groote kerk begraven werd.

Hij schreef de volgende werkjes;

Leerrede over Amos II, vs. 16, 's Hage 1744. 4°.

Nederlands Gedenkdag oft Historische Predikatie, betreffende de honderdjaarige Gedagtenisse van de Munstersche Vrede, op den Jaarlijkschen Dank- Vast- en Bedendag den 13 Maart des jaars 1748; vermeerdert met eenige Bijvoegselen, rakende het Historische, en met een opdragt aan zijne hoogheid den Heere Prince Erf-Stadhouder enz. 's Hage 1748. 4°.

Korte onderwijsinge aangaande de Heilige geschiedenissen des Ouden en Nieuwen Testaments ten dienste voor de jeugd, bij wijze van vragen en antwoorden, 's Hage 1750. 8°. 2de druk Rott. 1853. kl. 8°.

Gidions doodt en begravenisse, toegepast op 't smertelijk sterfgeval van Zijne Doorluchtige Hoogheid den Heere W. C. H. Friso, Prince van Oranje en Nassauw, 's Hage 1751. 4°.; 4de druk ald. 1752. 4°.

Gidions Roepinge tot Richter Israels, op de gewenste verheffing van Zijne Doorluchtige Hoogheid den Heere W. C. H. Friso, Prince van Oranje Nassau, 's Hage 1752. 4°.

Plegtige verbondsmakinge van koning Josia met Godt, of Boet- en Bededags predicatie over 2 Koning. XXIII vs. 1 *tot* 3, 's Hage 1753. 4°.

Het zwijgen der verstandigen in eenen boozen tijd, ofte

Boet- en Bedendaags-Predicatie uijt Amos V *vs.* 13, 's Hage 1754. 4°.

De ontzaggelijkheid van Gods komst in het koningrijke van Zijne magt en heerschappij door verschrikkelijke aardbevingen, voorgesteld bij gelegenheid van de 2de bede op Zondag den 30 *Nov.* 1755, 's Hage 1755. 4°. 2de druk ald. 1756. 4°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1756. *a.* bl. 389—391; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I, III—IV; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Brinkman, *Naaml. van Ned. Boek.* 1853. bl. 53.

KESSEL (C. L. G. J. baron VAN KEVERBERG VAN). Zie KEVERBERG VAN KESSEL (C. L. G. J. baron VAN).

KESSELS (MATTHEUS) werd te Maastricht den 20sten Mei 1784 geboren en was de zoon van Joachim Kessels, schrijnwerker aldaar, en van Marguerita Caniels. Het ongeluk hebbende zijne ouders reeds op jeugdigen leeftijd te verliezen, werd hij door zijn oom eerst te Venlo bij eenen goudsmid geplaatst, en vervolgens naar Parijs gezonden, waar hij zich op het goudsmeden verder toelegde; doch tevens ook de lessen op de teeken-academie bijwoonde. Na eerst nog Hamburg bezocht te hebben, ondernam hij in 1806 eene reis naar St. Petersburg, in welke stad hij zich, bij den aldaar gevestigden Antwerpschen beeldhouwer Jozef Camberlain, de behandeling van den beitel eigen maakte. Hier vertoefde hij omstreeks acht jaren, kwam in 1817 te Maastricht en begaf zich vervolgens naar Rome, waar hij zich verder in het atelier van Thorwaldsen en naar de modellen van dezen Deenschen beeldhouwer volmaakte en belangrijke werken ten einde bragt. Hij was in 1820 te Rome gehuwd met de achttienjarige dochter van een oud directeur der administratie van het Italiaansche leger, wiens naam niet bekend schijnt. Bij de academie van St. Lucas te Rome werd een zijner werken bekroond en zij benoemde hem in 1829 tot haren voorzitter. Achtereenvolgens werd hem het lidmaatschap van het koninklijk Nederlandsch instituut, en der koninklijke academie van beeldende kunsten te Antwerpen en te Amsterdam opgedragen en hij tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw benoemd. Kort voor zijn dood had het Belgische gouvernement hem tot professor in de beeldhouwkunst aan de academie te Brussel benoemd. Hij overleed te Rome den 3den Maart 1836 en werd er met veel plegtigheid in de Belgische kerk van St. Juliaan begraven. De vermaarde beeldhouwer J. A. van der Ven, in wiens armen hij stierf, vervaardigde een monument dat zijn graf versiert. Zijne weduwe ontving, behalve eene aanzienlijke som voor de terugreis naar België, eene jaarwedde voor hare kinderen.

Onder zijne werken door de heeren Immerzeel en Kramm opgenoemd, komen voor:

Eene allegorie, de echtverbindtenis van den kroonprins met de prinses Anna Paulowna van Rusland voorstellende.

Twee basrelieven, den dag en den nacht voorstellende.

Eene groep uit den zondvloed.

Een borstbeeld van den vermaarden vlootvoogd Tromp.

Een St. Sebastiaan met pijlen doorschoten.

Een kleine slapende schijfwerper.

Een Mars in rust.

Een levensgroote schijfwerper.

Eene weenende vrouw bij eene urn.

Christus aan de kolom.

Een treurende genius.

Een Amor, die zijne pijl wet.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1824. D. I. bl. 195, 1826. D. I. bl. 77, 78, 1836. D. I. bl. 209; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KESSLER (JOHANNES JACOBUS) of Kesler, werd te Bremen den 7den Junij 1716 geboren. Zijn vader, Carel Kessler, was aldaar sedert 1732 buitengewoon hoogleeraar in de wijsbegeerte en praeceptor der Latijnsche scholen. Zijne moeder heette Tibetha Broyel. Hij studeerde eerst in zijne geboortestad in de godgeleerdheid, daarna te Utrecht. Op den 9den Februarij 1739 werd hij hofprediker van Johanna Charlotta, markgravin van Brandenburg. Als zoodanig te Bremen bevestigd, deed hij den 17den Mei daaraanvolgende te Herford zijne intrede. Van daar werd hij beroepen tot predikant te Steinfort. In 1744 werd hij aldaar ook tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en Oostersche talen benoemd en promoveerde in 1747 te Groningen tot doctor in de godgeleerdheid, handelende daarbij in zijne disputatio *Over den zegen en den vloek van de bergen Gerizum en Ebal uitgesproken.* In 1749 beriep hem de Hoogduitsche gemeente te Amsterdam, en hij deed als zoodanig den 25sten September zijne intrede. In 1771 werd hij door de regering van Amsterdam aangesteld tot het teekenen der Bijbels. Hij was gehuwd eerst met Magdalena Adriana Bucksulber, die in 1769 overleed, daarna met Zandrena Freers. Uit zijn eerste huwelijk liet hij zes kinderen na, waaronder een zoon, Caspar Maurits, die predikant was te Altona bij Hamburg, en een ander, Maurits Carolus, die advokaat en notaris was.

De volgende werken van Kessler zijn door den druk bekend gemaakt:

Aanmerkingen over het vijfde Hoofddeel des achttiende boeks over de Joodsche Oudheden van Flavius Josephus, Amst.?

Aanmerking over Joh. 3 *vs.* 13 *ter wederlegging der Socianen*, Amst.?

Afwering der beschuldiginge, waarmede H. Janssonius de eer en leer der Leeraren in Neerlandsch Kerk bezwaard heeft, in het geschil over den waren aart der sacramenten, Amst. 1769. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op genoemde jaren; Croese, *Kerk. Reg. van Amsterd.* bl. 285—288; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*

KESTELOOT (JACOB LODEWIJK) werd den 9den October 1778, te Nieuwpoort, in Vlaanderen, geboren. Zijn vader vroeg verloren hebbende, werd hij door zijne brave moeder opgevoed, die, door een tamelijk vermogen daartoe in staat gesteld, haren veel belovenden oudsten zoon, uitmuntend deed onderwijzen. Op zijn veertiende jaar kwam hij met zekeren David, uit Dendermonde, in kennis, die eenige goede Hollandsche werken bezat, waarvan de lezing eenen onmiskenbaren invloed op zijnen ganschen levensloop uitgeoefend heeft.

Vlug van geest en leergierig van aard zijnde, kwam hij vervolgens ten huize van den eerwaarden van den Bussche, priester en geestelijk koster te Nieuwpoort, bij wien hij de eerste beginselen der toonkunst en der Latijnsche taal magtig werd, en die hem als koorknaap bezigde, waartoe zijne uitmuntende stem hem bijzonder geschikt maakte.

Zijn leermeester naar Gent volgende, werwaarts deze, ter leiding der muziek in de St. Michaëlskerk geroepen was, zette hij daar zijne studiën voort onder de paters Augustijnen, doch keerde, na de Fransche omwenteling van 1793 en de daaropvolgende sluiting der kerken, naar zijne geboortestad terug, waar hij eerst bij den priester Trensaert zich verder volmaakte, en daarna bij den apotheker de Roo het eerste onderwijs in de voorbereidende vakken der geneeskunde verkreeg.

Om de Fransche conscriptie te ontgaan begaf zich Kesteloot naar Leiden, waar hij zich verder op de geneeskunde toelegde en den 31sten October 1800, na verdediging zijner *Dissertatio de Dysenteria* (L. B. 1800. 8°.), tot doctor in de genees-, heel- en vroedkunde bevorderd werd.

Voorzien van diploma en aanbevelingsbrieven, begaf zich de jonge doctor naar Parijs, om er onder de beroemdste professoren het hospitaal-onderwijs te volgen. Van daar teruggekeerd, vestigde hij zich als geneesheer eerst te Vlaardingen, en eindelijk te 's Hage, waar koning Lodewijk hem gunstige voorstellen deed, die door staatkundige voorvallen verijdeld zijn. De koning verbond hem echter aan zijn kabinet en belastte hem met het nagaan der weldadigheidsgestichten in het algemeen, alsmede de godshuizen en scholen der Katholieken in het bijzonder. Hij was tevens doctor der gerechts-, der krankzinnigen- en burgergodshuizen. Tijdens zijn verblijf te Rotterdam werkte hij krachtig mede om de koepok-inenting te verspreiden, en stichtte hij gezamentlijk met doctor David aldaar eene maatschappij voor kostelooze inëntingen.

Na de vereeniging van Holland en België werd Kesteloot, bij de oprigting der hoogeschool te Gent, in 1817, op voordragt van A. R. Falck, aldaar tot hoogleeraar in de geneeskunde benoemd; zijnde hij tevens door het staatsbestuur aangezocht, gezamentlijk met den hoogleeraar van Breda, deze nieuwe instelling te regelen. Hij bekleedde dien post met den meesten lof tot kort na de gebeurtenisen van 1830, toen hij zijn emeritaat verzocht en verkreeg. Hij besteedde de hem ge-

schonkene rust aan de uitoefening van zijne praktijk en aan zijne lievelingsstudien, de taal- en letterkunde van zijn vaderland, totdat hij den 5den Julij 1852 te Gent overleed. Hij werd den 7den daaraanvolgende op het kerkhof buiten de Brugsche poort plegtig begraven, doch had niet gewild dat er iets tot zijn lof daarbij zou gesproken worden. Er bestaat van hem een fraai levensgroot portret door Morits geschilderd, dat hij stervende aan de bibliotheek te Nieuwpoort schonk, en eene uitmuntend schoone lithographie naar het origineel van zijnen schoonzoon, den vermaarden kunstschilder van Ysendyck. De beeldhouwer Duvigne vervaardigde zijn borstbeeld en de stempelsnijder D'Hondt eene fraaije medaille, ter herinnering aan 's mans 50jarig jubilé als geneesheer. Hij was in 1802 te Schiedam gehuwd met Jacoba Nolet, dochter van den toenmaligen burgemeester dier stad, die hem vijf dochters schonk, en die hij in 1844 door den dood plotseling van zijne zijde zag wegrukken.

Wat Kesteloot voor de geneeskunde, de letterkunde en andere wetenschappen gedaan heeft getuigt de lijst zijner werken en geschriften, die wij hier laten volgen. Zijne verdiensten als geneesheer en letterkundige zijn door twee zijner vrienden, de heeren Prudens van Duyse en Nolet de Brauwere van Steeland, in de hier aangehaalde bronnen uiteen gezet. Wij bepalen ons naar dezen te verwijzen. Zijne bekwaamheden werden door vele geleerde instellingen erkend en gewaardeerd, terwijl hij niet alleen een der oprigters was van de maatschappij van Nederlandsche taal- en letterkunde, *Regat prudentia vires*, binnen Gent, maar hij was er ook eenigen tijd ondervoorzitter van. En toen de staatsomwenteling van 1830 een einde stelde aan de vergaderingen van dit genootschap hield hij de handvesten in trouwe bewaring, tot dat hij ze, in 1849, na alvorens het Nederlandsch congres te hebben geraadpleegd, aan de archieven der stad Gent overmaakte, »verlangende," — zoo sprak hij — »bij deze handeling beschouwd te worden als een oud soldaat die het vaandel in het hoofdkwartier overbrengt."

Van Kesteloot is in druk uitgegeven:

Verhandeling over de Geele-koorts, door Dr. Miller, uit het Engelsch vertaald met aanmerkingen, 's Gravenhage, 1806. 8°.

Discours sur les progrés des sciences, lettres et arts, depuis 1789 jusqu' à ce jour, ou compte—rendu par l'Institut de France à S. M. l' Empereur et Roi, avec des notes sur les savants cités dans les rapports, etc. en Hollande, Amst. 1809. 8°.

De Koepokinënting getoetst aan het gezond verstand enz. naar het Fransch van Dr. Marc, 's Hage, 1812. 8°.

Conspectus Materiae Medicae in usum Auditorum, Gandav. 1817. 8°.

Josephi L. B. de Quarin, animadversiones practicae in diversos morbos. Editio Viennensi auctior ac emendatior. curavit, memoriam Quarini, praefationem notasque adjecit J. L. Kesteloot, etc. Gand. 1818—1820. 8°. 2 tom.

Lofrede op Hermanus Boerhaave, met den uitgeloofden eerepenning bekroond door de Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen, Leid. 1819. 8°. 2de druk, Gent, 1825. 8°.

Elementa pathogeniae, in usum auditorum congesta, cum tabula analytica, Gand. 1825. 8°.

Fragmenta aetiologica, Gand. 1826. 8°.

Hulde aan Gerardus van Swieten, Gend, 1826. 8°.

Redevoering, uitgesproken bij de plegtige inwijding van het academisch paleis der Hoogeschool te Gend, ald. 1826. 8°.

Fragmenta symptomatologiae, Gand. 1826. 8°.

Levensberigt van Prof. P. S. Kok, enz Gend, 1840. 8°.

Descriptio du Gibbar (Vinvisch, Balena Physalus, Lin.) par feu D. Monfort, publieé par J. L. Kesteloot, Bruges, 1841. 8°.

Notice biographique sur P. E. Wauters, Brux. 1841. 8°.

Briefwisseling van Mr. W. Bilderdijk met Prof. Kesteloot, Rott. en Gend, 1842. 8°.

Hulde aan de nagedachtenis van Mr. A. R. Falck, vrij gevolgd naar het Fransch van den Heer A. Quetelet, met naschrift en bijlagen voorzien, 's Hage, 1844. 8°. met portr.

Oldenbarneveld's heerlijkheid Rodenrijs, onuitgegeven opschriften van Vondel, enz. Gend, 1852. 8°.

Voorts eenige verhandelingen, boekbeoordeelingen, mededeelingen en wat dies meer zij in de volgende tijdschriften: *De Schouwburg van in- en uitlandsche letter- en huishoudkunde*, 's Hage 1805 en volgende jaren; *Verhandelingen van het Rotterdamsch genootschap ter bevordering der vaccine*, Rott. 1805; *Biographie universelle de Paris, dite la grande biographie de Michaud*, 1811—1846, de artikels van Deiman, Ingenhousz en de Gelder; *Annales de littérature médicale nationale et étrangère de feu le professeur Kluyskens*, Gand et la Haye, 1815; *De Werken der Koninklijke Academie der Kunsten en Letteren te Brussel*, onder anderen *Toxicographie de quelques poissons et crustacés de la mer du Nord*, 1841. 8°.; *Description d'une peinture ancienne découverte à Nieuport, en Flandre*, 1843, 4°.; *Annales Belgiques*, 1818; *de Eendragt*, 1850—1851, *Levensschets van den historieschilder Ludovicus Morits.*

Onuitgegeven bleven van hem:

Over den krachtigen invloed, welken de Nederlanders gedurende de achttiende eeuw op den vorderenden gang der natuurlijke wetenschappen hebben uitgeoefend.

Over den bloeijenden staat der Toonkunst, voornamelijk op het einde der achttiende eeuw.

Over de waardigheid der vaderlandsche geschiedenis.

Zie van Kampen, *Bekn. geschied. der Ned. lett. en wetensch.* D. III. bl. 259, 260; Holtrop, *Biblioth. Medico-Chirurgica*, p. 172; Prudens van Duyse, *Levensschets van J. L. Kesteloot*, Gent 1852. 8°.; Dr. J. Nolet de Brauwere van Steeland, *Levensb. van J. L. Kesteloot*, in de *Hand. van de jaarl. vergad. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1853. bl. 3—9.

KETEL (Barend), een onderbevelhebber in dienst der Oost-Indische maatschappij, gaf in 1718 aanleiding tot het uitbreken van eenen oorlog in Malabaar. Hij had namelijk, buiten last der maatschappij, en tegen den inhoud der verdragen, de houten factorij, die men in de stad Calicoet had, met een steenen gebouw verwisseld. De keizer van Calicoet verlangde van de Nederlanders dat zij die zouden afbreken. Op de weigering van Ketel trok de vorst met een leger naar de nieuwe vesting, die spoedig overging, waarbij de Nederlanders een groot verlies leden, en ook het houten fort verloren. Ketel werd hierop naar Batavia ontboden, doch 's lands eer gedoogde niet te wijken. Eene aanzienlijke magt trok naar Calicoet, die, daar den keizer naar geene vredesvoorwaarden wilde hooren, genoodzaakt was hem daartoe te dwingen. Hij werd op de vlugt gedreven, en in 1718 de vrede gesloten.

Zie Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Ind.* D. V. St. 2. bl. 42; van Kampen, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. II, bl. 350, 351.

KETEL (Cornelis) werd te Gouda in 1548, op passiezondag, geboren. Na eerst het weinig beduidend onderwijs van een oom ontvangen te hebben, vond hij op zijn achttiende jaar in den Delfschen schilder Antonie van Blokland eenen beteren leidsman. bij wien hij ongeveer een jaar vertoefde, waarna hij zich in 1566 naar Frankrijk begaf en eenigen tijd schilderde te Fontainebleau en te Parijs. Ter zake van de godsdienstberoeringen weder te Gouda teruggekeerd zijnde, vertrok hij in 1573 naar Engeland, zette zich te Londen neder, waar hij de eer genoot het portret van koningin Elisabeth te vervaardigen en veel werk vond. Hij verliet in 1581 dat rijk en vestigde zich met der woon te Amsterdam, waar hij stierf. De tijd van zijn overlijden is niet bekend; hij leefde nog in 1609. Zijne afbeelding ziet het licht op verschillende wijzen, met een Latijnsch bijschrift van Lampsonius, waarvan de vertaling dus luidt:

De Goudsche Meester door wien Holland werd vermaard,
Sint men naar 't duister graf zag Luik van Leiden dalen,
Toont elk, hoe schilderkunst met dichtkunst gaat gepaard;
't Geen hij als dichter vond, kon hij als schilder malen.

Deze twee laatste regels zinspelen op de gewoonte van Ketel om zijne schuttersstukken, waarvan hij er vele vervaardigde, met door hem zelven vervaardigde versjes te beschrijven. Zonderling was het denkbeeld van Ketel, om, in plaats van met penseelen, met duim en vinger en ook met zijne teenen te schilderen, op welke vreemde manier hij verscheiden portretten vervaardigde, die sprekend van gelijkenis waren. Hij verwierf zich als kunstenaar, vooral door zijne portretten, grooten roem en stond zeer in achting bij prins Maurits. De op het paleis te Amsterdam berustende schutterstukken van Ketel zijn door J. van Dijk, in zijne *Be-*

schrijving van het stadhuis te Amsterdam, beschreven. Een zijner verdienstelijkste leerlingen was Wouter Crabeth.

Zie Walvis, *Beschrijving van Gouda*, D. I. bl. 333—334; de Groot, *Vergelijk. der gemeeneb. door Meerman vert.* D. III. bl. 296, 297; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Cat. van Portrett.*

KETEL (George of Joris) werd te Deventer uit eene aanzienlijke familie, omstreeks 1511, geboren. Van zijne jeugd af aan de hoven van verschillende vorsten vertoevende, had hij, bij het bekend worden der gevoelens van David Joris, diens zijde gekozen. Door dezen werd hij tot belangrijke ondernemingen gebruikt. In 1539 zond hij hem tot Philip landgraaf van Hessen, en in 1541 naar de Regensburgsche conferentie, door Karel V bijeengeroepen. Om zijne godsdienstige gevoelens gevat en in hechtenis genomen, legde hij eene bewonderenswaardige onverschrokkenheid, vroomheid en blijmoedigheid aan den dag, die hij behield tot hij den 9den Augustus 1544, op de markt te Deventer onthoofd moest worden. Bij het voorlezen van zijn vonnis, nam hij zijne muts af, en zeide: „de Heer moet eeuwig geloofd en geprezen zijn." Met vreugde ging hij den dood te gemoet, God dankende, dat hij waardig geacht werd om voor zijnen naam te lijden.

Meerdere bijzonderheden zijn er van hem niet bekend, dan dat hij de eerste uitgave van het *Wonderboek* van David Joris bezorgde. Uit nog voorhandene stukken, betrekkelijk zijne procedure, blijkt het, dat hij ook Jorien Lackey of Zijdenlakenkooper genoemd werd, en in dienst was geweest bij de gravin van Buren, waaruit het te verklaren is, dat hij aan de hoven der vorsten verkeerd heeft. Twee zijner vrouwen, mede de gevoelens der wederdoopers toegedaan, waren te Utrecht door het water geëxecuteerd, terwijl zijne derde vrouw en dienstmaagd nog eenigen tijd te Deventer gevangen gehouden werd.

Zie Revius, *Daventria Illustr.* p. 265—267; (Molhuijsen), *Leerrede op den 250 verj. van de sticht. der Dev. Herv. gem.* bl. 33; Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. in Groningen ens.* D. II. bl. 13, 84; *Overijss. Alm. voor Oudh. en Letter.* 1842. bl. 39—92; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. V. bl. 100, 101, D. VI. bl. 304, D. VII. bl. 397.

KETEL (Matthijs), uit Overijssel afkomstig, maakte zich met Jan Wissink, in 1527, vermaard door de verrassing der stad Hasselt, voor den hertog van Gelre, door middel van een met hout en sparren beladen schip, waarin krijgsknechten verborgen waren.

Zie Arend, *Algem. Gesch. des Vaderl.* D. II. St. 3. bl. 350, 351.

KETEL (Pieter Christiaansz.) was een rederijker, wiens zinspreuk was: *Deught verwint*. Hij vervaardigde verscheidene lofdichten geplaatst vóór C. van Mander's *Schilderboek*.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*

KETEL (Richard) werd omstreeks 1670 in Holland geboren en was in 1701 rector der Latijnsche scholen te Gouda. Zijne Latijnsche en Grieksche taalkennis wordt zeer geroemd. Hij gaf in druk uit:

De elegantiori latinitate comparanda scriptores selecti, Amst. 1713. 4°.

Dit is de derde druk van dit werk. Wanneer de beide vorigen het licht zagen is niet bekend. Hetzelve werd ter zelfder plaatse en in gemeld jaar nog eens gedrukt onder den zelfden titel met bijvoeging van: *accedit index in hos scriptores universalis opera et studio Rich. Ketelii.*

Joannes Verwey, Gaudani, Nova via docendi graeca cum indice vocum Graecarum R. Ketelii, Amst. en Utr. 1737. 8°.

Zie Saxe, *Onom. liter.* T. VI. p. 614; *Catal. des livr. de P. L. Bolongaro-Crevenna.* No. 2997, 3087; *Bibl. Hulthemiana*, No. 10388, 10389; *Biogr. univers.* T. X. p. 283.

KETEL (Roelof), van Groningen afkomstig, haalde in 1585 graaf Willem Lodewijk van Nassau over, om eenen aanslag op die stad te beproeven. Meenende, dat de Spanjaarden die stad aan de poorten slecht bewaakten, besloot men op dezelve eenen aanval te doen, die evenwel mislukte. Ketel, wanende dat niemand zijne verstandhouding met de staatsche troepen ontdekt had, was daarna weder de stad ingegaan. De volgende morgen werd hij van zijn bed opgeligt, gepijnigd, tot bekentenis gebragt, onthalsd en gevierendeeld.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VIII. bl. 76, 77; *Groning. Volks-Alm. voor* 1848, bl. 57.

KETELAAR VAN COOLSCAMP (P. C.) was een tijdgenoot van Carel van Mander, vóór wiens *Schilderboek* men iets van hem aantreft.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KETELAER (Dignus). Zie KEETLAAR (Dignus).

KETELAER (J. F.) schreef:

Kabinet der Hoog- en Nederduitsche Talen, Amst. 1769. 8°.

Nieuw geopend kabinet van Hoog- en Nederduitsche koopmans brieven, Amst. 1737. 8°. 2de druk ald 1756. 8°.

Zamenspraak tussen een Protestants Burger van Neurenberg en een verdreven Zalsburger Emigrant, Amst. 1732. 8°.

Geloofsbelydenis van zijne koningklyke Majesteyt van Pruyssen, 't welk dezelve aan alle Protestantsche Ministers te Regensburg heeft doen insinuëren laten; om daardoor het Directorium over de Evangelische Standen te verkrijgen. Waarachter een Inhuldigings-Predicatie, gedaan aan bovengemelde Z. Pr. M. alles exactelijk na de orig. Hoogd. Copye vertaald door C. F. Trampe en J. F. Ketelaer, Amst. 1741. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; van Abkoude, *Naaml. van Boek.* D. I. St. I. III. V.; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden*, D. II. bl. 368.

KETELAER (Johannes) of Keterlaer, wordt van buitenlandsche schrijvers voor een Nederlandsch kunstgraveur gehouden. Er wordt eene prent van hem beschreven, voorstellende een *Wereldbol* met verscheiden gedierten, die door het figuur des doods in de lucht wordt gedragen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KETELAER (Nicolaas) was, in vereeniging met Gerrit van Leempt, de eerste boekdrukker in ons vaderland. Hij leefde te Utrecht op het laatst der vijftiende eeuw. Aan beiden hebben wij onder anderen de eerste uitgave der *Scholastica historia super Novum Testamentum*, Utr. 1475. fol. te danken. Andere werken kwamen mede van hunne drukkerij, waarschijnlijk reeds van vóór 1473 af, doch dragen hunne namen niet, zoodat daarover niets met zekerheid te zeggen is.

Zie *Biograph. univ.* T. X. p. 283; Holtrop, *Monumens typogr. des Pays-Bas*, 7e *livr.*

KETELAER (Vincentius), te Vlissingen geboren, werd omstreeks 1666 of 1670 rector te Zierikzee, waar hij ook met lof de geneeskundige praktijk uitoefende. Hij was tevens een niet onverdienstelijk Latijnsch dichter en schreef:

Commentarius de Aphthis, nostratibus Sprouwe, Mediob. 1669. 12°.; Lugd. Bat. 1672. 12°.; Amst. 1715. 8°. Door David van Hoogstraten in het Hollandsch vertaald en uitgegeven onder den titel van:

Geneeskonstig Verhaal van de Sprouw onzer Landgenooten, Dordr. 1681. 8°.

Zie de la Ruë, *Gelett. Zeel.* (2de druk) bl. 223; Vrolikhert, *Vliss. Kerkh.* bl. 353; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III.

KETELANUS (Hermanus François) zoon van François Ketelanus en Aletta van Steenbergen, was een ervaren regtsgeleerde en ijverig beminnaar der vaderlandsche geschiedenis. Op het archief der stad Dordrecht zijn zes portefeuilles met papieren, betreffende het stapelregt der stad, beginnende van de oudste tijden, die door hem zijn opgemaakt, bijeenverzameld en met een register voorzien. Dat hij met goed gevolg de Latijnsche dichtkunst beoefende is op te maken uit zijn: *Carmen in centesimum Athenaei Amstelaedamensis natalem*, hetwelk in het aan te halen werk van van Lennep gevonden wordt. Hij overleed te Dordrecht den 3den October 1761 en was gehuwd, eerst in 1735 met Elizabeth Mina de Bruyn, die in 1747 overleed, daarna, in 1746 met vrouwe Elizabeth Nanninshaven, weduwe den heer van de Wall.

Zie van Lennep, *Ill. Amstelod. Athen. memorab.* p. 68—70; Smits en Schotel, *Beschrijv. van Dordr.* D. I. bl. XII.

KETELER (kapitein) had in 1579 het bevel op een oorlogschip van Zierikzee en ontdekte op den 25sten Julij, op

de kusten van Vlaanderen, een Duinkerksche vrijbuiter, die hij tot voor Cales vervolgde, waarbij het ongeluk wilde dat zijn schip aan den grond geraakte en hij, het water vallende, op het drooge bleef zitten. Het garnizoen van Cales dit bemerkende trok uit en ofschoon K e t e l e r zich dapper verdedigde en daarbij met vele der zijnen omkwam, werd toch het schip door den vijand genomen.

Zie v a n M e t e r e n, *Ned. Hist.* D. VI. bl. 413, 414.

KETELHOET (J.) was een vriend van C a t h a r i n a Q u e s t i e r s, en vervaardigde in de zeventiende eeuw verzen op de werken zijner tijdgenooten.

Zie v a n d e r A a, *Nieuw Woordenb. van Ned. Boek.*

KETELHOET (Willem). Zie KEETELHOET (Willem).

KETELTAS (B. Evertsz) schreef:

Ghebruyck der Naeld-wiisinge, Amst. 1609. 4.

Zie *Cat. libr. Bibl. publ. univers. Lugd. Batav.* p. 187.

KETERLAER (Johannes). Zie KETELAER (Johannes).

KETHULLE (François van de), heer van Rijhove en Kroiveld, was de zoon van P h i l i p s v a n d e K e t h u l l e, heer van Assche, Haverie, Volkeghem enz. en van F r a n ç o i s e d e D e u r n a g e l e. Ofschoon alzoo tot de Belgische edellieden behoorende speelde hij echter in de belangrijke gebeurtenissen van zijnen tijd, somtijds als dienaar van Oranje, eenen te grooten rol, dan dat wij hem hier niet zouden vermelden, zonder daarom in het breede uit een te zetten de voorvallen in welke hij gewikkeld was.

Na den dood van F e r d i n a n d d e l a B a r r e, heer van Mouscron was het ambt van groot-baljuw te Gent vakant geworden. V a n d e K e t h u l l e, die meestal bij de geschiedschrijvers onder den naam van R i j h o v e voorkomt, stond naar dien post, en deed zich in de plaats van den overledene verkiezen, zonder dat zijne verkiezing eenige wettige vorm had.

De gebeurtenissen, daar ter plaatse voorgevallen tijdens J a n v a n H e m b y z e en R i j h o v e er het gezag in handen hadden, hebben wij met een enkel woord op het artikel van den eerstgenoemde vermeld. Wij kunnen die alzoo hier als bekend veronderstellen. Was H e m b y z e meer de op zich zelven staande man, R i j h o v e, ofschoon nog opbruizender dan deze, liet zich echter bij vele aangelegenheden door den prins van Oranje leiden. Het was daardoor dat hij zich, vóór den aanslag tegen den hertog van Aarschot, naar Antwerpen had begeven, om aan den prins het plan tot een volks opstand te Gent mede te deelen en er diens goedkeuring over te verwerven. Hij mogt er echter niet inslagen die te verkrijgen, ofschoon de vorst den voorgenomen aanslag noodzakelijk beschouwde, doch de omstandigheden hem verboden zijne officieele inwilliging daartoe te geven. Die aanslag had, zoo als wij zagen, in October 1577 plaats. Nadat R i j h o v e zich van den hertog van Aarschot had meester gemaakt, verzekerde hij zich ook van deszelfs voornaamste aanhangers, waaronder J a k o b H e s s e l s, raad van Vlaanderen, en J a n V i s c h, baljuw van Ingelmonster. Zij werden naar R i j h o v e's woning, de *Serbraemsteen* geheeten, in de rue basse te Gent staande, gebragt en daar voorloopig gevangen gehouden, niettegenstaande de hertog eerlang weder op vrije voeten gesteld werd. R i j h o v e en H e m b y z e deelden nu onderling het beheer der openbare aangelegenheden te Gent, en namen maatregelen om zich, zelfs met kracht van wapenen, staande te houden. Hunne onderhoorigen maakten zich aan vele wandaden schuldig, zoodat de prins van Oranje meermalen over hunne moedwillige handelingen klagten inbragt, en verklaarde niet te Gent te willen komen, tenzij daaraan een einde werd gemaakt.

O r a n j e scheen in R i j h o v e echter vertrouwen te stellen en zond hem in 1578 als zijn afgezant naar Yperen. Dat hij dat vertrouwen waardig was, toont ons zijn gedrag in hetzelfde jaar, toen hij den aanslag der Spanjaarden op Brugge deed mislukken, en deze stad alzoo voor de staten en de vrijheidszaak behouden bleef. Deed hij daardoor den prins goede diensten, niet te ontkennen is het evenwel dat hij met H e m b y z e, door het plunderen van kerken en kloosters en de vervolging der geestelijken, oorzaak was van het verval der hervorming en van den afval der dusgenaamde Malcontenten van de goede zaak.

Als bevelhebber van Dendermonde matigde hij zich eene geheel alleenheerschende magt aan. Hij toonde die in den op zijnen last volvoerden moord aan de raadsheeren H e s s e l s en V i s c h bovengenoemd. Die moord geschiedde onder zulke wreede omstandigheden, als waarvan men slechts in de eeuwen van barbaarschheid voorbeelden vindt. Naar willekeur besliste hij over het leven der inwoners, en een eenvoudig vermoeden was genoegzaam om hen in de diepste jammeren te storten. Ofschoon vroeger met H e m b y z e op goeden voet en gezamelijk gestreefd hebbende om de oppermagt, sloop, nu de zaken veranderd waren, de nijd hunne harten binnen. Van dat oogenblik af arbeidden zij aan elkanders ondergang met eene heftigheid, die de haat alleen kan doen geboren worden. R i j h o v e zocht zich in 1579 van H e m b y z e meester te maken, doch de aanslag mislukte, en H e m b y z e werd door het volk verlost. In datzelfde jaar ontving hij nog last van O r a n j e zijne troepen tegen de Malcontenten ter bescherming van Vlaanderen aan te voeren en vergezelde hij den prins met zijne benden, bij diens komst te Gent in Augustus 1580, terwijl die vorst hem nog raadpleegde over de verlossing van den gevangen l a N o u e. Ook werd hij nog in 1582 naar den hertog v a n A n j o u gezonden, om hem te kennen te geven hoezeer de Vlamingen hem begeerden. R i j h o v e hield inmiddels het bevel binnen Dendermonde, toen H e m b y z e nieuwe plannen tegen hem smeedde. De magt door R i j h o v e op de troepen uitgeoefend wilde hij onschadelijk maken. De muiterij over het uitblijven der soldij was hem daartoe bijzonder gunstig. Terwijl R i j h o v e naar Gent was om geld, begaven zich drie gemagtigden van H e m b y z e, die zich geruimen tijd aan het hof van den paltsgraaf J a n K a s i m i r te Frankendaal hadden opgehouden, naar Dendermonde, met last om de troepen te vreden te stellen en R i j h o v e te ontzetten. Deze vernam echter spoedig den toeleg, keerde terug en kwam nog juist in tijds om de gemagtigden in de gevangenis te werpen en het gevaar te keeren. Dit geschiedde in 1583. Tot in het volgende jaar voerde hij het bevel binnen de stad, nog altijd in naam van den prins van Oranje. Toen in dat jaar de vesting door P a r m a belegerd werd, begaf R i j h o v e zich naar Holland om geld, en liet het opperbevel aan den heer van M o r t a i g n e in handen, die, geen kans ziende de stad te behouden, haar bij verdrag overgaf.

Van dat oogenblik hield de betrekking van R i j h o v e jegens den prins op, en ligt zijn verder bedrijf buiten ons bestek. Hij stierf in ballingschap, van zijn verstand beroofd en ten prooi aan de verwijtingen van zijn geweten.

Zie, behalve de meeste geschiedschrijvers, in het bijzonder, B o r, *Ned. Oorl.* het regist. op R i j h o v e n; v a n M e t e r e n, *Ned. Hist.* D. III. bl. 46, 50, 184, D. IV. bl. 161; W a g e n a a r, *Vaderl. Hist.* D VII. bl. 176, 178, 179, 197, 233, 289, 290, D VIII. bl. 17; v a n K a m p e n, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 391; W i e r s b i t z k y, *de Tachtigj. oorl.* het register op R i j h o v e; B o r g n e t, *de Nederl. onder Filips II, vertaald door Dr. J. van Vloten*, bl. 146, 307; J a n s s e n, *de kerkherv. te Brugge*, het register op R i j h o v e; G r o o n v a n P r i n s t e r e r, *Archiv.* 1e *serie*, de *table des matières* op R i j h o v e; K e r v ij n d e V o l k a e r s b e k e et D i e g e r i c k, *Documents Hist.* T. I. en II. de registers op K e t h u l l e.

KETHULLE (Willem van de), heer van Assche, Everstein enz. broeder van den voorgaande, was in 1570 en 1572 schepen te Gent. Hij nam later als kolonel deel aan de verrigtingen van zijnen broeder en behoorde tevens tot de vrienden van den hertog van Anjou, die bij zijne komst hier te lande ten zijnen huize een poos verblijf hield. Meerdere bijzonderheden zijn bij ons van hem niet bekend.

Zie P. d e K e m p e n a r e, *Vlaamsche Kron.* op K e t h u l l e; K e r v ij n d e V o l k a e r s b e k e et D i e g e r i c k, *Docum. Hist.* T. I. p. 401, T. II, p. 52; J a n s s e n, *de Kerkherv. te Brugge*. D. I. bl. 172.

KETHULLE (Lodewijk van de), heer van Rijhove, behoorde tot het geslacht van de voorgaanden, en diende het land onder prins M a u r i t s. Wij ontmoeten hem in 1591 bij de belegering van Deventer door den prins, waar hij toonde dat het hem aan geen persoonlijken moed ontbrak. Een tot de bezetting behoorende albaneesch ruiter vertoonde zich voor de legerplaats der Nederlanders, en daagde den dapperste uit met hem een lans te breken. V a n d e K e t h u l l e, het pogchen dezes krijgsmans moede, verzocht den prins zoo dringend om verlof, deze uitdaging te mogen aannemen, dat de bede hem werd toegestaan. Toen beide kampioenen elkander met de speer geen nadeel konden toebrengen, trok v a n d e K e t h u l l e zijn zwaard, doch de Albanees zijn pistool. Alvorens deze echter den tijd had te vuren, hieuw de ander hem de vuist bij het gewricht af, en de pistool viel op den grond. De Albanees verklaarde

zich overwonnen, hing zelf den verwinnaar zijne gouden keten om den hals en gaf zich gevangen in zijne handen. Prins Maurits gaf echter bevel, dat men hem ongedeerd naar de stad zou laten terugkeeren.

Tot aan het jaar 1622 vinden wij zijn naam niet vermeld; maar in dat jaar was hij gouverneur der stad en forten van Bergen-op-Zoom, toen die vesting door de Spanjaarden belegerd werd, kolonel over drie regimenten kavallerie en ritmeester over eene kompagnie kurassiers. Manhaftig verdedigde hij die stad tegen Spinola, en zijn naam staat daarom met eere in 's lands historie vermeld. Hij was in 1621 gehuwd met Emerentia van Ravenswaai, weduwe van jonkheer Abraham van Male, drossaard van de stad en lande van Zevenbergen en van den lande van Cruyskerken, en daarna met Margaretha van Panhuyzen.

Zie *Bergen op den Zoom beleghert en ontleghert*, bl. 23, 24, 40, 122, 192; Wiersbitzky, *de Tachtigj. Oorl.* D. IV. bl. 410; Nijhoff, *Bijdr. voor de Vaderl. Gesch. en Oudheidk.* D. IV. bl. 147, 148.

KETJEN (Rudolph) werd den 3den October 1741 te Doetichem geboren en studeerde te Franeker in de regtsgeleerdheid onder Cannegieter en Voorda, en werd er den 17den Junij 1763, na verdediging van zijn specimen *de Insulis*, tot doctor bevorderd. Zich als advokaat bij het Hof van Gelderland en daaronder behoorende geregten nedergezet hebbende, stelde men weldra zoo veel vertrouwen in zijne kunde en ervaring, dat hij tot adviseur bij de geregten van onderscheidene Geldersche heerlijkheden verkozen werd, en zich vervolgens tot auditeur-militair en commies van 's lands magazijnen te Doesburg zag aangesteld. Beide posten nam hij, gedurende veertig jaren, tot genoegen der regering waar, totdat hij ze, in 1810 nederlegde. Bij derzelver waarneming was hij ook in vrij uitgestrekten kring de regtspraktijk blijven uitoefenen, waarmede hij niet minder lof verwierf, als dat hij geacht en bemind was om zijn uitmuntend karakter en edele hoedanigheden.

Als gecommitteerde uit den landdag tot de zaken der Geldersche academie en daarna als curator dezer instelling, maakte hij zich zeer verdienstelijk, en wèl mag het vermeld worden, dat hij het was die, de buitengewone bekwaamheden van eenen Kemper kennende en waarderende, dezen aan de hoogeschool voor eenigen tijd wist te verbinden. Hij stierf in April 1824.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 186, 187.

KETTENIS (Joannes Smetius a). Zie SMETIUS (Joannes.)

KEUCHENIUS (Robertus) werd in 1636 te Arnhem geboren, en was de zoon van Samuel Keuchenius en kleinzoon van Robertus Keuchenius, schepen te Wezel en archiater van den keurvorst van Brandenburg. Hij studeerde te Leiden in de regtsgeleerdheid, verkreeg aldaar den doctoralen graad, zette zich te Arnhem als advokaat neder, en deed zich door zijne geschriften zoo gunstig kennen, dat hij, in 1661, tot hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid aan de doorluchtige school te Amsterdam beroepen werd, welke waardigheid hij den 30sten November van dat jaar aanvaardde met eene: *Oratio de fato Eloquentiae Romanae.* Het niet voldoen aan zijn herhaald verzoek om verhooging zijner jaarwedde, was oorzaak dat hij in 1668 zijnen post nederlegde. Zich eerst naar Frankrijk en daarna naar den Paltz begeven hebbende, met oogmerk om door vleijende gedichten de gunst des konings van Frankrijk, en, toen dit niet gelukte, van den keurvorst van den Paltz te verwerven, slaagde hij niet en keerde hij in 1670 in het vaderland weder. Hij zette zich vervolgens te Arnhem neder, en overleed er den 19den September 1673. Hij woonde de drie laatste jaren van zijn leven op het landgoed van Johannes Fontanus, bij Arnhem gelegen, vroeger bekend onder den naam van *Fontanus Spijker*, hetwelk hem bij erfenis was toebedeeld. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijne zinspreuk was: *Praestant modo summa quietem.* (Alleen de hoogere dingen verschaffen rust.)

Als geleerde en Latijnsch dichter deed Keuchenius zich kennen door de volgende werken:

Cornelius Nepos cum notis variorum curante R. Keuchenio, Lugd. Bat. 1658. 8o.

Sexti Julii Frontini quae extant, notis et emendationibus illustravit Rob. Keuchenius, Amst. 1661. 8o.

Musae Juveniles, ad excellentissimum virum Simonem van Hoorn, Amst. 1662. 12o.

Quinti Sereni Samonici de Medicina praecepta saluberrima Rob. Keuchenius restituit, emendavit, illustravit, (in Latijnsche verzen) Amst. 1662 8o.; ibid. 1706. 8o.

Antoninus Pius, sive in vitam Antonini Pii, excursus politici; accedit Comparatio Cardinalium Richelii et Mazarini, Amst. 1667. 12o.; ibid. 1705. 8o.

Gallia triumphans, sive Poematum heroicorum, libri duo ad Ludovicum XIV, Amst. 1663. 8o.; ibid. Paris. 1670. 4o.; ibid. Arnhem. 1670. 4o.

Voorts liet hij in handschrift na:

Gelria illustrata, sive Rerum in Gelria memorabilium e Romanis, Francis, Saxonicis, Germanicis, Belgicis, aliisque historicis depromptarum compendiosa descriptio poetica, historico commentario illustrata.

Arenacum, sive Rerum in civitate Arnhemo memorabilium e Romanis, Francicis, Saxonicis, Germanicis, Belgicis, aliisque historicis erutarum, et a primis Gelricarum regionum initiis urbeque condita ad pacem usque Gallo-Belgicam deductarum, liber singularis.

Zie Saxe, *Onom. Liter.* T. V. p. 89; van Lennep, *Illustr. Amst. Ath. memorab.* p. 52, 122, 153—157; (van Hasselt) *Kron. van Arnh.* bl. 295, 295; Hoeufft, *Parn. Lat. Belg.* p. 188, 189; Peerlkamp, *de Poëtis Latin. Neêrl.* p. 400—402; Nijhoff, *Bijdr. voor vad. geschied. en oudh.* D. II. bl. 125, 126; *Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 75; Muller, *Cat. van Portr.*

KEUCHENIUS (Petrus), te 's Hertogenbosch in 1654 geboren, werd in 1679 predikant te Alem en Marem, in 1686 te Tiel, in 1689 te Arnhem, waar hij in 1691 overleed. Als godgeleerde deed hij zich gunstig kennen door:

Annotatorum pars prior in IV Euangelia et acta Apostolorum, Amst. 1689. 4o.; herdrukt ald. 1709. 4o.

Annotata in omnes Novi Testamenti libros. Editio nova et altera parte, nunquam edita, etc. Lugd. Bat. 1755. 8o.

De uitgave van dit werk geschiedde door de zorg van Clemens Keuchenius, die mede volgt. De hoogleeraar J. Alberti plaatste er eene voorrede voor.

Zie de Jongh, *Naaml. der Pred. van Geld.* bl. 342; Ferwerda, *Catal. univers.* D. I. St. 3, bl. 122. St. 8, bl. 278; Glasius, *Godgel. Nederl.*

KEUCHENIUS (C.) schreef:

Berigt en verantwoording, waar in uyt een brief van de Eerw. Theologische Faculteit te Franeker getoont wordt, waarom en op wat grond, agter het titelblad van zijn werkje genaamt Kenofonia Velingiana, heeft laten drukken, zoo als daar te zien is, Breda, 1749. 8o.

Het ijdel roepen van Do. Abdias Velingius, wederlegt in een vertoog, waar in duydelyk aangetoond werd, dat zeer ongegrond zijn alle de bezwaarnissen, dewelke zijn Ed. heeft ingebragt tegen het Boekje van den Heer de With over de clandestine Verlooving bondig wederlegt, 's Hertogenbosch, 1749. 8o.

Wij gissen dat de schrijver van deze beide werkjes tegen den predikant Abdias Velingius, zie aldaar, zal geweest zijn Clemens Keuchenius, zoon van Wilhelmus Keuchenius en kleinzoon van Petrus Keuchenus, bovengenoemd, te Alem, waar zijn vader toen predikant was, den 16den Januarij 1707 geboren. Hij werd eerst in 1732 adjunct-predikant te Vugt, daarna in 1743 met de volle dienst als vast predikant belast; hij werd emeritus in 1782 en overleed te Schiedam den 14den Januarij 1788.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op genoemde jaren; van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boeken*, D. I. St. IV. V.

KEUCHENIUS DRIESSEN (Robertus). Zie DRIESSEN (Robertus Keuchenius).

KEULEN (Barend Kornelisse van) was een vrijbuiter in dienst van den staat, die zich bij de belegering van Leiden in 1574 zeer verdienstelijk maakte. Onder zijne aanvoering werden er, op den Rijn bij Heimansbrug, twee Spaansche schepen met oorlogs- en levensmiddelen op den vijand veroverd en behouden binnen de stad gebragt. Ter belooning zijner diensten gedurende het beleg aan de stad bewezen, werd hij

met eene schippersplaats van Leiden op Utrecht begunstigd, en met een geschilderd glas in zijne woning vereerd op hetwelk hij zelf, zijne vrouw en negen kinderen waren afgebeeld.

Zie Arend, *Alg. geschied. des Vaderl.* D. II. St. V. bl. 384, 404.

KEULEN (Bartholomaeus van). Zie COLONIENSIS (Bartolomaeus).

KEULEN (Daniel van). Zie COLONIUS (Daniel).

KEULEN (Gerard van) vervaardigde in 1728 een *Zee-atlas*, die in 4 gedeelten het licht zag.

Zie *Biograph. univ.* T. X. p. 284.

KEULEN (Jan van) was een beroemd Hollandsch aardrijks- en waterbouwkundige, die in 1705 overleed en zich bekend maakte door zijnen grooten en prachtigen *Zee-atlas*, dien hij te Amsterdam ten jare 1687, 5 deelen in folio, het licht deed zien.

Zie *Biograph. univ.* T. X. p. 284; Collot d'Escury, *Hollands Roem*, D. VI. St. I. bl. 378.

KEULEN (Janson van). Zie JANSSENS (Cornelis) *de oude*.

KEULEN (Johan van) was een voornaam bouwmeester die op het midden der veertiende eeuw in Nederland bloeide en misschien er ook geboren werd. Hij was in 1369 de bouwheer van de beide kerken te Kampen, aan St. Nicolaes en O. L. Vrouwe toegewijd.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KEULEN (Johannes van) was een uitstekend schilder en goudsmid, die, omstreeks 1400, zijn verblijf hield in het fraterhuis te Zwolle, en die ook om zijne deugd en geleerdheid geroemd werd.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KEULEN (P. van) schreef:

De Nieuwe gevonde en geaprobeerde Disteleerkonst, Amst. 1696. 8°., meermalen herdrukt.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I, III; Ferwerda, *Naaml. van Boek.* D. I. St. II. bl. 196; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*

KEULEN (Thomas van), een kunstenaar die in de tweede helft der zestiende eeuw bloeide, onder de bekwame schilders genoemd wordt en een leerling was van Frans Floris.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KEUN (Hendrik) werd te Haarlem den 14den Augustus 1738 geboren, en was een verdienstelijk schilder van stadsgezigten. Zijn werk muntte uit als goed van teekening en fraai van penseelsbehandeling. Vele zijner stukken zijn in den trant van Berkheyden. Hij was ook als graveur bekend en werkte, volgens den heer Kramm, vrij goed met de burin en etsnaald. De volgende prenten zijn door hem gegraveerd:

Afbeelding van de Muiderpoort, te Amsterdam, zooals die zich vertoonde, nadat dezelve den 29 en 30 Januarij 1769 *bij de* 16 *voeten in de grond gezakt was.*

Dezelfde poort, zoo als die ingezakt zijnde, van buiten af te zien, zich vertoonde.

Gezigten op de Oude en Nieuwe vischmarkt te Haarlem.

Keun overleed in zijne geboorteplaats omstreeks 1788.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. Schilderk.* D. II. bl. 272, D. IV. bl. 182; Immerzeel, *Lev. en werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KEUR (Jakob) was, in het midden der zeventiende eeuw, een beroemd drukker van den Nederduitschen bijbel, en daarom naar hem *de bijbel bij Keur* genoemd. Hij was gehuwd met Elisabeth van Duivelandt, afkomstig uit het aanzienlijke geslacht van dien naam, en verwekte bij haar vier kinderen, waaronder een zoon, Andreas, die in 1710 als predikant te Stolkwijk overleed.

Zie Hoogstraten, *Woordenb.*, D. IV. bl. 210; Brans, *Kerk. Regist.* bl 80.

KEUR (Wilhelm) wordt door Guicciardijn als een groot bouwmeester en een uitnemend beeldsnijder vermeld. Hij was te Gouda geboren.

Zie Walvis, *Beschrijv. van Gouda*, D. I. bl. 338; Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KEUZER (M.) leverde vijftien stukjes in het 2de deel van de *Vermeerderde Amsterdamsche Vreughdestroom*, meest allen van vrolijken en dartelen aard.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KEVERBERG VAN KESSEL (C. L. G. J. baron van), werd op den 13den Maart 1768 in België geboren, en genoot, van zijne jeugd af, met het beste gevolg de voordeelen eener beschaafde en geletterde opvoeding, bijzonder ingerigt om hem met zulke kundigheden te voorzien, als hem de staatkundige loopbaan met lof konden doen intreden. Na zijne bevordering tot doctor in de regten, werd hij tot verschillende aanzienlijke betrekkingen geroepen. In 1809, ten tijde van het Fransche keizerrijk, bekleedde hij de waardigheid van onder-prefect te Kleef, en verwierf zich, door zijnen ijver tot leeniging der rampen, door eene toen plaats gehad hebbende overstrooming veroorzaakt, grooten lof. Keizer Napoleon erkende zijne verdiensten, door hem tot ridder van het legioen van eer te benoemen. Na de vestiging van het koningrijk der Nederlanden, heeft hij achtereenvolgens, als gouverneur van Antwerpen en Oost-Vlaanderen, het vaderland en den koning trouw gediend. De laatste waardigheid, door hem bekleed, was die van gewoon lid van den Raad van State, in welke betrekking hij, zoolang zijne krachten zulks gedoogden, met ijver en kunde is werkzaam geweest. Hij overleed te 's Gravenhage den 30sten November 1841. Koning Willem I verhief hem tot kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw; de maatschappij der Nederlandsche letterkunde bood hem in 1820 het lidmaatschap aan. Hij schreef:

Ursula, princesse Britannique, d'après la légende et les peintures d'Hemling, Gand. 1818. 8°. avec. fig.

De la Colonie Frederiks-Oord et des moyens de subvenir aux besoins de l'indigence par le défrichement des terres vagues et incultes; Traduction d'un manuscrit du Gén.-Major van den Bosch, par le Baron de Keverberg, avec une préface du traducteur, Gand. 1821. 8o.

Du Royaume des Pays Bas, sous le rapport de son origine, de son développement et de sa crise actuelle, suivi de pièces justificatives, la Haye 1834. 1835. 8°. 3 vol.

Zie *Alg. Handelsbl.* 3 Dec. 1841; *Algem. Konst- en Letterb.* 1841. D. II. bl. 386; *Handel. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1842. bl. 19—21, door ons geheel gevolgd; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. letterk. te Leid.* D. II. bl. 88, 97.

KEY (Wouter) of Keyn was een schilder te Breda geboren, en vader van Willem, die volgt. Hij komt in 1542 als medelid der broederschap van St. Lucas te Antwerpen voor.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEY (Willem) of Keyen, zoon van den voorgaande, werd te Breda in 1520 geboren en genoot het onderwijs in de kunst van Lambert Lombardus, te gelijk met Frans Floris. Ofschoon zijne stukken niet zoo schitterend zijn, als van den laatstgenoemde, munten zij toch uit door getrouwe navolging der natuur. Hij zette zich te Antwerpen neder, waar hij in 1540 in het schildersgild werd opgenomen, en waar hij veel opgang maakte door zijne kunst. De regering aldaar bestelde hem eene schilderij, voorstellende al de regeringspersonen levensgroot, terwijl Christus met de engelen en ander bijwerk in de hoogte verbeeld werd. Deze schilderij werd verwoest bij den brand van het stadhuis in 1576. Als portretschilder muntte hij voornamelijk uit. De kardinaal van Granvelle liet hem zijn portret schilderen. Ook de hertog van Alva. Terwijl hij met laatstgenoemde bezig was hoorde hij hem aan een lid van den bloedraad, in het Spaansch, verhalen, dat het doodvonnis over de graven van Egmond en Hoorne besloten was. Dit berigt schokte hem zoozeer, dat hij, te huis gekomen, ziek werd, en op den dag der onthalzing van de beide graven, den 5den Julij 1568, overleed. Onder zijne werken wordt genoemd *eene afneming van het kruis* en *eene begrafenis van Christus*. Zijn neef Adriaan Thomasz. Key, behoort tot de Belgische kunstenaars.

Zie van Goor, *Beschr. der Stadt Breda*, bl. 306; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstschild.*

KEYE (Otto) schreef:

Beschrijvinge van — Guajana, waar inne gelegen is de seer

voorname Lant-streke genaemt Serrenamme, — jegenwoordigh beseten — bij den Staat van de Vereenichde Nederlantsche Provintiën, mitsgaders aenwijsinge van de groote vermaeckelijckheden, voordeelen ende rijckdommen die aldaar, ten reguarde van andere Landen, te verkrijgen en te genieten zijn, 's Gravenh. z. j. 4_o. 1ste deel.

Er zijn ons van den schrijver dezes boeks geene levensbijzonderheden bekend. Een Otto Keye wordt vermeld in den *Hollandsche Mercurius* van Mei 1660. Daar ter plaatse vindt men het verhaal van eenen moordaanslag, door zekeren O. Keye, N. Stockram en A. Rhenanus, ondernomen tegen Balthezar Gerbier, die het voornemen had om in Guajana eene nieuwe volkplanting te stichten. Keye wordt daar genoemd als hebbende eertijds het bevel over eene kompagnie voetknechten in Brazilië gevoerd. De moordenaars werden door den kommandeur Langendijck gevat, in boeijen geklonken en naar het vaderland gevoerd om gestraft te worden. Er bestaat van deze gebeurtenis eene plaat in 4°.

Zie *de Navorscher*, D. II. bl. 187, D. III. bl. 186; *Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden*, D. II. bl. 174.

KEYERT (R.) was een verdienstelijk schilder en teekenaar, die in het midden der achttiende eeuw, waarschijnlijk in Friesland bloeide. Van zijn werk, meestal uit portretten bestaande, wordt vermeld:

Een schilderstuk, met het jaartal 1743, *voorstellende Hobbe Baerdt, Aulus en Arent Johannes, de drie zonen van Jetse van Sminia en Wiskje van Haersma, wonende te Oostermeer in Friesland.*

Het portret van den dichter en schilder Johannes Buma (gegraveerd).

Het portret van Hendrik Casimir, Graaf van Nassau (geteekend).

Het portret van Menno, Baron van Coehoorn (geteekend.)

Nadat de schilders Accama en Jelgerhuis de levensgroote *afbeeldsels van al de Friesche Stadhouders*, in de betimmerde vakken van de, in 1760, nieuw gebouwde raadzaal te Leeuwarden geschilderd hadden, werd hem de uitvoering van de daarboven geplaatste zinnebeeldige voorstellingen opgedragen, welke nog bestaan.

Zie *de Navorscher*, D. V. bl. 158, 230; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEYMPEMA (JOHANNES HENRICUS) was een Fries van geboorte, die de Latijnsche dichtkunst beoefende en uitgaf.

Specimen carminum Lyricorum aliorumque, Leovard. 1786.

Zie Peerlkamp, *de Poëtis Latin. Nederl.* p. 522.

KEYN (ADRIAEN VAN) was een kunstschilder, volgens den heer Kramm in Nederland geboren, doch te Venetië, in de manier van Palma, *de jonge*, zijne kunst uitoefende. Wanneer hij leefde is niet bekend.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEYSER (JACOBUS) was een plaatsnijder, die in de eerste helft der achttiende eeuw in Holland bloeide. Hij bragt in het koper:

Nieuwe kaarte vertoonende den geheelen Alblasserwaardt met de vijf Heeren Landen, samen groot 33110 *Mergen, door Abel de Vries, Landmeter te Dordrecht*, enz.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEYSER (JAN FREDERIK) werd te Dietz, in het Nassausche, in 1766, van min gegoede ouders geboren. Hij trad nog jong in dienst bij een der Nassausche regimenten, en verkreeg door zijn goed gedrag en bekwaamheid weldra den rang van sergeant, doch kon, volgens de instellingen van dien tijd, niet tot officier opklimmen. Hij verliet daarom in 1795 de krijgsdienst, vestigde zich te Amsterdam, en trachtte daar, door les te geven in de reken- en wiskunde, benevens in het Italiaansch boekhouden, in zijn onderhoud te voorzien. De wiskunde toch was een zijner geliefkoosde studiën, en al den ledigen tijd, die hem van de dienst overbleef, besteedde hij om er zich in te oefenen.

Maar het was inzonderheid de sterrekunde die zijne meeste aandacht trok. Hij legde zich op dezelve met een geestdrift toe, die alle hinderpalen te boven kon komen. Daar niemand, behalve Hennert te Utrecht, deze wetenschap hier te lande beoefende, moest hij, zonder onderwijs, zijne kennis uit boeken opzamelen. Op eigene kosten voorzag hij zich van de hoogst noodige werktuigen, en was daardoor in staat om belangrijke waarnemingen te doen, die in verscheidene nummers van den *Algemeene Konst- en Letterbode* en elders geplaatst zijn.

En die waarnemingen werden, door vreemde sterrekundigen onderzocht, volkomen juist bevonden. Zij leerden van tijd tot tijd de buitengewone kunde van den zich zelf gevormd hebbende geleerde kennen. Het was diens onophoudelijk streven om de praktische sterrekunde hier te lande het hoofd te doen opbeuren, terwijl hij met de grootste hulpvaardigheid anderen met zijne kennis ten dienste stond.

Voortgaande met zijn onderwijs, verkreeg hij ook den post van verificateur bij de stedelijke middelen, terwijl het koninklijk Nederlandsch Instituut hem in 1818 als lid aannam, en dit was het eenige eerbewijs dat den in ons land toen eenigen man te beurt viel.

Op den 27sten Maart 1823 overleed Keyser te Amsterdam, gehuwd geweest zijnde, doch zonder kinderen na te laten. Hij was de broeder van Johan Wilhelm Kaiser, vroeger genoemd, doch schreef zijn naam anders dan dezen. De zoon van dien Johan Wilhelm, Frederik genaamd, was dus zijn neef, en deze, thans te Leiden hoogleeraar in de sterrekunde, had aan hem deszelfs eerste opleiding te danken.

In het 6de deel der *Verhandelingen van de eerste klasse van het Nederlandsch Instituut* komen van Keyser voor: *Sterrekundige waarnemingen te Amsterdam*, en *over de lengte van Amsterdam*, terwijl in het 7e deel zijne *Resultaten uit de waarnemingen der zon-eclips van den* 7den *September* 1820 te vinden zijn.

Zie G. Moll in *Algem. Konst- en Letterb.* 1823. D. I. bl. 211, 1824. D. I. 354—358. 371—375; de Jong, *Naaml. van Boek.* bl. 643, 644; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VI. St. I. bl. 257—260; *Jaarb. van het Koninkl. Ned. Instit.* 1848. bl. XXXI.

KEYSER (NANNING). Zie KAYSER (NANNING).

KEYSER (LUIDEWIJK DE) was geneesheer aan de Kaap de Goede Hoop en beoefende de Nederduitsche dichtkunst, blijkens een versje vóór het werkje van Johan Blasius getiteld: *Fidamants kusjes, Minne-wijsen en Bij-rijmen*, 1663. Zijne zinspreuk was: *Plus Oultre* (Nog verder.)

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KEYSER (HENDRIK DE), te Utrecht den 15den Mei 1565 geboren, was de zoon van Cornelis de Keyser, schrijnwerker en kistenmaker aldaar, en van Cornelia van Nijkerken. Veel neiging tot de beoefening der schoone kunsten aan den dag leggende, leerde hij de beginselen bij Cornelis Bloemaart, destijds stads-bouwmeester te Amsterdam, terwijl hij van diens zoon, den vermaarden schilder Abraham Bloemaart, ook les in de teeken- en schilderkunst erlangde. Weldra leverde hij zulke uitmuntende proeven in bouw- en beeldhouwkunde, dat de regering van Amsterdam hem in 1594 tot haren bouw- en beeldhouwer aanstelde, in welke betrekking hij vele blijken van zijne bekwaamheden gegeven heeft, en welke hij bekleed heeft tot aan zijnen dood, die te Amsterdam, op den 15den Mei, zijnen verjaardag, 1621 plaats had.

De hier volgende lijst zijner voornaamste werken strekke om aan te toonen wat hij door zijne kunst heeft daargesteld.

Te Amsterdam:

De beurs.

De Haarlemmerpoort.

De Zuider- Noorder- en Westerkerken.

De Reguliers-toren.

De Jan Rooden-poorts-toren.

Te Delft:

Het Stadhuis.

Het praalgraf van Prins Willem I in de Nieuwe Kerk.

Te Rotterdam:

Het standbeeld van Desiderius Erasmus.

Als teekenaar deed de Keyser zich kennen door de cartonteekening voor het 27ste glas in de St. Janskerk te Gouda, door de stad Amsterdam, in 1591, geschonken. Het blijkt ook dat hij de schilderkunst beoefend heeft; doch men is ten aanzien van hem toegeschrevene stukken in het onzekere of die wel door hem zijn vervaardigd.

De afbeelding van de Keyser ziet op verschillende wijzen het licht. De dichters van zijnen tijd beijverden zich zijnen lof te verkondigen. Joost van den Vondel maakte dit bijschrift op zijne afbeelding:

Hier leeft, die leven gaf aen marmer, aen metael,
Yvoor, albast, en klay; dies laet zich Utrecht hooren:
Is Roome op Kaysers prat en keyserlijcke prael,
De Kayser van de kunst is uyt myn schoot gebooren.

De Keyzer was gehuwd met Rayke van Wildert, die den 19den November 1621 overleed. Zij verwekten, behalve twee dochters, drie zonen, die allen volgen.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. VII. bl. 173, D. XI. bl. 408; Hoogstraten, *Woordenb.*; Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XXI. bl. 298; van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vad. Schilderk.* D. I. bl. 21; Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. I. bl. 105; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. I. *Aant.* bl. 77, 78; Kramm en J. H. van Bolhuis, in *Tijdschr. voor Gesch. Oudh. enz. van Utr.* 1836. bl. 305, 1837. bl. 200, 207; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; *De Navorscher*, D. VI. bl. 196; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Cat. van Portrett.*; Dubourcq, *Beschr. der Schild. op 's Rijks Museum te Amst.* bl. 78.

KEYSER (Pieter de), oudste zoon van den voorgaande, volgde zijn vader als bouwmeester en beeldhouwer der stad Amsterdam op. Ook hij was een zeer verdienstelijk kunstenaar, blijkens de volgende door hem vervaardigde werken, zoo ontworpen als uitgevoerd:

De graftombe van Graaf Willem Lodewijk van Nassau, weleer in de Groote kerk te Leeuwarden.

De marmeren sieraden aan de graftombe van den admiraal Tromp, in de Oude kerk te Delft.

Praalgraf van den Zweedschen krijgsheld Erik Stoop in de Domkerk te Skara, in West-Gothland.

Men meldt dat de beroemde Engelsche beeldhouwer Nicholas Stone, en de Vlaamsche bouwmeester Bernard Janssen, bij zijn vader en bij hem gewerkt en hunne studiën voortgezet hebben. Eerstgenoemde huwde met de dochter van Pieter de Keyser, en vertrok met haar naar Engeland.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.* D. I. bl. 24, D. IV. bl. 94; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEYSER (Thomas de), broeder van den voorgaande, was mede een verdienstelijk bouwkundige, maar meer nog een uitmuntend portretschilder. Hij leefde te Amsterdam in de eerste helft der zeventiende eeuw en vervaardigde:

Het portret van Mr. Laurens Reael.
Het portret van Susanna de Moor.
Het portret van Hendrik de Keyser.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEYSER (Willem de), broeder van de voorgaanden, werd te Amsterdam in 1603 geboren, doch hield zich doorgaans in Engeland op. Hij was een niet onverdienstelijk landschap- en bloemschilder en overleed te Londen omstreeks 1670. Men verwarre hem niet met den Antwerpschen schilder van dien naam.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.* D. I. bl. 24; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KEYSER (Theodorus of Dirk de), vroeger voor een vierde zoon van Hendrik de Keyser, thans met meerder waarschijnlijkheid voor een neef van dezen, en zoon van Jacob de Keyser gehouden.

Er zijn van dezen verdienstelijken portretschilder geene levensberigten voorhanden. Naar de jaarmerken, die men op zijn werk aantreft, wordt zijnen leeftijd tusschen 1595 en 1660 gesteld. De heer Immerzeel getuigt van hem dat zijne portretten hem grooten roem verwierven, door sprekende gelijkenis, krachtig en natuurlijk koloriet en meestelijk penseel. Volgens denzelfden treft men van de Keyser ook enkele tafereelen aan, die van geschiedkundigen of zinnebeeldigen aard zijn; terwijl zijne uitvoerige kabinetstukjes, die in kunstige behandeling overeenkomst hebben met het schilderwerk van Terburg, zeer gezocht zijn,

Op de desolate boedelskamer te Amsterdam plaatste de Keyser een door hem in 1657 vervaardigd schoorsteenstuk, een zinnebeeldig onderwerp voorstellende, waarschijnlijk verbeeldende *de geschiedenis van Ariadne, die door Theseus verlaten, van Bachus beschermd en geholpen wordt.* Op 's Rijks Museum te Amsterdam komen van hem voor *de portretten van Rombout Hoogerbeets, zijne vrouw en hunne kinderen* en *het portret van Pieter Cornelisz. Hooft.* Beiden zijn echter op naam van Hendrik de Keyser, zijn oom, gesteld; even als de beide stukken door Theodorus de Keyser vervaardigd, voorkomende in het koninklijk kabinet te 's Hage en voorstellende: *het portret van een magistraatspersoon ten voeten uit* en *eene vergadering van de burgemeesters van Amsterdam, bij de aankomst van Maria de Medicis*, naar welke laatste schilderij Jonas Suyderhoef die fraaije en bekende prent gegraveerd heeft. In het voormalig stadhuis te Amsterdam was een tafereel door hem in 1638 geschilderd, voorstellende: *de afbeeldselen van zestien personen uit de Amsterdamsche schutterij.* Buiten 's lands komen ook eenige stukken van hem voor, die door den heer Kramm worden opgenoemd en beschreven.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amsterd.* D. VII. bl. 66; van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. schilderk.* D. I. bl. 48, 49; *Notitie der schild. van het kon. kabin. te 's Hage* bl. 14; *Aanwijz. der schild. op 's Rijks Museum te Amst.* bl. 35; Immerzeel, *Lev. en werk. der Kunstsch.* Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KEYSER (Huibert de), zoon van Gerrit de Keyser, kistenmaker of schrijnwerker, die een broeder was van Hendrik de Keyser voornoemd. Hij was te Amsterdam geboren en beeldsnijder van beroep. Werken zijn er niet van hem bekend.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KEYSERS (Joachim) was te 's Hertogenbosch den 16den April 1604 geboren. Tot de Roomsche kerk behoorende, werd hij voor den geestelijken stand bestemd, en klom hij op tot de waardigheid van prior. In 1657 tot medehelper van den grijzen abt van Berne, Leonardus Bosch, benoemd, volgde hij dezen in 1668 in zijne waardigheid op en vervulde die tot aan zijnen dood, die op den 3den November 1676 plaats had. Hij wordt als Latijnsch dichter geprezen, en heeft de levens der heiligen in het latijn bezongen.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.* door ons hier gevolgd.

KEYZER (Daniel de), in 1739 te Middelburg geboren, was een zeer verdienstelijk onderwijzer in de teekenkunst, en mede-oprigter en bestuurder van het teeken-kollegie aldaar. Hij overleed in zijne geboorteplaats in 1806.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.* D. II. bl. 284.

KEYZER (G. J. de) was een door den heer Kramm voor het eerst vermeld schilder van land- en watergezigten, van wien werken voorkwamen in den *Catalogus van J. C. Husly*, te Amsterdam 1798.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KEYZER (Simon Dirk de). Zie KEIZER (Simon Dirk de).

KEZELIUS (Adam) of van der Kezel, werd te Breda geboren en maakte in zijnen tijd veel opgang door zijne latijnsche gedichten. Hij was een boezemvriend van den vermaarden Gilbertus Cognatius. Van hem kwamen uit:

Poëmata, edita a Joanne Paraeo, Basil. 1556. 8°.

Zie van Goor, *Beschrijv. van Breda*, bl. 305; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 5.

KICHERER (Jacobus Johannes) werd omstreeks 1775 te 's Hage geboren en studeerde te Utrecht in de godgeleerdheid. Kort na de oprigting van het zendelinggenootschap te Rotterdam, bood hij zich aan om als zendeling naar Afrika gezonden te worden. Daarop den 30sten Mei 1798 te Meppel voor de klassis geëxamineerd, werd hij er door G. Masman, predikant te Utrecht, plegtig tot de evangelie-bediening onder de Heidenen ingezegend. Met Jakob van der Pouw, en den reeds genoemden Johannes Theodorus van der Kemp, vertrok hij eerlang naar de Kaap de Goede Hoop, waar hij in 1799 aankwam en vervolgens met heiligen ijver en rijken zegen onder de Bosjesmannen en Kaffers werkzaam was. Bijzonderheden omtrent zijn verder levenslot zijn ons niet bekend. Zijn portret verscheen, geteekend door G. J. van den Berg, gesneden door S. W. Evans. Van hem ziet het licht:

Jezus Christus als den volkomen Zaligmaker aan de geloovigen geschonken. Leerrede over 1 *Cor.* 1: 30, Zwolle, 1849. 8°.

Ook gaf hij eene nieuwe uitgave van C. A. van Lier's *Dagboek, brieven en overdenkingen*, Amst. (1849) 8°.

Zie Ypeij, *Kerk. Geschied. van de* 18de *eeuw*, D. I. b. bl. 483, 484; Ypeij en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk.* D. IV. bl. 238; Brinkman, *Naaml. van boek.* bl. 353, 401.

KICHERER (GEORGE CAROLUS EGIDIUS) werd te 's Hage in 1806 geboren en voltooide zijne voorbereidings-studiën aan het Luthersch seminarie te Amsterdam. Na eerst eenigen tijd als vast proponent werkzaam geweest te zijn, werd hij in 1830 predikant bij de Luthersche gemeente te Monnikendam, van waar hij in 1834 naar Utrecht beroepen werd, waar hij den 25sten Mei zijne intrede deed. In Augustus van hetzelfde jaar koos hem zijne geboortestad tot haren leeraar, voor welk beroep hij evenwel bedankte.

Slechts kort mogt de Utrechtsche gemeente zich in zijn bezit verheugen. Reeds in December 1835 ongesteld geworden, stierf hij den 17den September 1836.

Van zijne hand zag het licht:

Afscheids- en gedachtenisrede over Hand. XX. vs. 21—32, gehouden te Monnikendam, Utr. 1834. 8°.

Iets ter gedachtenis aan L. W. G. Breseman, Utr. 1835. 8°.

Zie Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Evang. Luthersche kerk in de Nederl.* St. I. bl. 143, St. V. bl. 60.

KICK (CORNELIS). Zie KIK (CORNELIS).

KIEFT (P.) Van hem komt een *Landzigt* voor in den *Catalogus van J. de Bosch*, Amst. 1785, onder No. 254.

Zie Kramm, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KIELA (DIRK JACOBSE) was een Zeeuwsch kapitein, die deel nam aan meest al de zware zeeslagen onder de Ruiter. In 1667 met den kapitein Willem Hendricse op een kruistogt in het Kanaal zijnde, ontdekten zij, op den 15den Februarij ten zuiden van den Teems, een kloek, nieuw Engelsch koningschip, *de Patrick* genaamd, van 48 stukken. Terstond wendden zij met hunne beide fregatten, *de Delft* van 34 en *de Schakerloo* van 28 stukken, naar hetzelve toe, achterhaalden het, legden hetzelve aan boord, veroverden het na een hard en scherp gevecht en bragten hetzelve in zegepraal te Vlissingen binnen.

Na het land nog verscheidene jaren gediend te hebben, sneuvelde hij in den vermaarden zeeslag bij Kijkduin in 1673.

Zie Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 470, 509, 520, 786, 813; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. II. St. II. bl. 389, D. III. St. I. bl. 244, 315.

KIEN (NICOLAAS), zoon van Nicasius Kien en van Anna Cornelia Swanke, werd te Ostende, den 16den Mei 1600, geboren, en zag zich, even als zijn grootvader en vader dit waren geweest, tot commissaris-generaal van de vivres der vereenigde Nederlanden, den 5den April 1624, aangesteld.

In 1636 werd hij door den Franschen koning verheven tot Fransch edelman en tot ridder van de orde van St. Michiel, doch hij bedankte voor het aanbod hem gedaan, om in denzelfden rang in Fransche dienst over te gaan, op eene jaarwedde van vijf en twintig duizend gulden. De prins van Oranje schonk hem eene kompagnie van 200 soldaten.

Hij overleed te 's Gravenhage den 12den November 1648 en werd aldaar op den 20sten November in de Groote Kerk aldaar begraven, onder eene zerk, waarop zijn wapen, omhangen met de orde van St. Michiel. Hij was gehuwd met Catharina van den Honert, dochter van den raadsheer in den Hoogen Raad, Rochus van den Honert. Zij verwekten elf kinderen, waaronder 1. Thomas, geboren 1630, overleden ongehuwd te 's Hage den 9den October 1679, als commissaris-generaal van de vivres; 2. Rochus, geboren den 16den Augustus 1636, door Jacobus, koning van Engeland, tot ridder verheven, gezant aan diens hof en vervolgens burgemeester van Zutphen. Hij huwde met Maria van Beaumont en verwekte 6 kinderen; 3. Johan, die volgt; 4. Nicasius, geboren in 1644 en gesneuveld den 11den April 1677 in den slag bij St. Omer als kapitein ten dienste dezer landen. Hij was gehuwd met Margaretha van der Does.

Uit partikuliere berigten bijeengebragt.

KIEN (JOHAN), zoon van den voorgaande, werd geboren den 16den Augustus 1638 en trad in 1656 als soldaat in 's lands dienst bij de kompagnie van den kapitein Beaumont. Hij klom op tot kolonel en verliet als zoodanig in 1675 de dienst. Tot 1682 ambteloos geleefd hebbende, werd hij raad in de vroedschap te Alkmaar, in 1690 lid van de staten-generaal, in 1696 burgemeester van Alkmaar en in 1700 lid van den Raad van State. Hij was gehuwd: 1 met Suzanna van Lanschot, waarbij onder anderen een zoon, die volgt; 2, in 1683 met Helena van Veen.

Ut partikuliere berigten bijeengebragt.

KIEN (NICOLAAS), oudste zoon van den voorgaande en van diens eerste vrouw Suzanna van Lanschot, werd den 19den November 1661 geboren en den 3den Maart 1692 aangesteld tot raad en pensionaris van Alkmaar, waarbij den 1sten October 1699 nog gevoegd werd het rentmeesterschap van de Egmonden, Zijpe en Vroonlanden. Hij stond in hooge gunst bij Willem III, na wiens dood, in 1702, hij van zijn ambt verlaten werd en tot schepen van Alkmaar werd aangesteld. Daar hij deze aanstelling beschouwde als eene openlijke verklaring dat men op zijn gehouden gedrag als pensionaris niets wist aan te merken, heeft hij zich weinig met het ambt van schepen bemoeid. In 1711 werd hij vroedschap en in 1713 tot president schepen gekozen. Hij overleed den 9den October 1722 en was den 10den September 1691 gehuwd met Margaretha Tromp, geboren in Julij 1668 en dochter van Herpert Tromp, Maartensz burgemeester en raad van Delft, gecommitteerde raad van de staten van Holland en West-Friesland in het collegie ter admiraliteit op de Maas, oudste zoon van den luitenant-admiraal Maarten Herpertsz. Tromp. Hare moeder heette Magdalena van Adrichem. Hun zoon volgt.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; uit partikuliere berigten aangevuld.

KIEN (JOHAN), zoon van den voorgaande, werd den 11den Junij 1697 geboren, trad in 1714 als volontair bij de kavallerie in dienst, werd in 1717 cornet, in 1728 ritmeester bij de garde, in 1735 majoor, in 1743 kolonel-kommandant van het regiment *Schaick*, en den 16den Mei 1747 generaal-majoor. Hij huwde in 1723 met Maria Jacoba Bloys van Treslong, waarbij 8 kinderen.

Zie van Leeuwen, *Batavia Illustr.* bl. 1823; uit partikuliere berigten aangevuld.

KIEN (JOHANNES), omstreeks 1670 of 1675 te Middelburg geboren, werd in 1704 Doopsgezind leeraar aldaar en vervulde dat ambt tot 1710, toen hij tot het Hervormde kerkgenootschap overging. Weinig tijd daarna stelden de bewindhebbers der Oost-Indische Compagnie, ter kamer Zeeland, hem tot ziekentrooster aan, in welke hoedanigheid hij naar de Kaap de Goede Hoop vertrok, aldaar eenige jaren bleef, en vervolgens in het vaderland terugkeerde, waar hij in 1716 nog leefde. Hij gaf in druk uit:

De Honigraad der Godgeleerdheyd, van de Mennisten byeen vergaderd en tzamengesteld. Middelb. 1704 8°.

De Op- en Ondergang van Moses Wet met de Eeuwigduurendheyd van de Wet der Zeeden, zoals dezelve door Christus is volmaakt, vertoond in haar voornaamste pligten, Vlissing. 1704. 8°.

Korte Redenen, waarom ik ondergeschreve mij zelven van de Mennoniste tot de Gereformeerde Kerk heb overgegeven, Middelb. 1711. 8°.

Kort Ontwerp der Godgeleerdheid nevens desselfs nader Verklaring en Uitbreiding, Rott. 1716. 8°.

Zie de la Ruë, *Gelett. Zeel.* (2 de druk) bl. 78, 79; Glasius, *Godgel. Nederl.* waar hij verkeerdelijk Kier genaamd wordt.

KIEN (JOHANNES) was een batalje-schilder, die omstreeks 1770 geboren is.

Zie Kramm, *Leven. en Werk. der Kunstsch.*

KIENEMANS (D.) vervaardigde:

Herders zangen, Tooneels-wijze op verscheyde Zangvooyze gesteld, vercierd met Dans en Balletten, Amst. 1722. 8°.

Hij leverde ook iets voor *de Doorluchtige voorbeelden der Ouden enz.* door R. van Leuven, Amst. 1725.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.* aldaar verkeerdelijk Jan genoemd; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Nederl. Letterk.* D. I. b. bl. 124; Heringa, in den *Alg. Konst- en Letterb.* 1848 D. I. bl. 180.

KIERDORFF (J. M.) een van de eerste en oudste lithografen van ons vaderland. Hij was in zijne jeugd de vriend en leerling van den bekenden Senefelder, den uitvinder der lithographie, en legde reeds in 1828 de grondslag van het

topographisch bureau eerst te Gent en later te 's Gravenhage gevestigd. Hij was, met zijne beide zonen, tot in het laatst van zijn leven werkzaam aan deze inrigting, welke reeds een aantal belangrijke resultaten heeft opgeleverd, en deze voor een deel ook aan hem te danken had. Hij overleed te 's Hage in Februarij 1855 in 73jarigen ouderdom.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1855. bl. 55.

KIERINGS (JACOB). Omtrent den naam van dezen kunstenaar zijn de schrijvers het niet eens, daar hij bij anderen ook Alexander Keerinckx genoemd wordt. Het verschil in deze namen is zoo groot, dat wij de gissing haast zouden opwerpen of het niet twee verschillende personen zouden zijn. Wat hiervan zij, zeker is het dat Kierings of Keerinckx een bekwaam schilder van landschappen was, die hij met de grootste naauwkeurigheid uitvoerig naar de natuur volgde, met inachtneming van het verschil in de takken en bladeren der onderscheidene boomsoorten. In meest al zijne landschappen, zegt de heer Immerzeel, is de stoffaadje van Poelenburg's penseel. Hij bezocht, onder de regering van Karel I, Engeland, en schilderde voor dezen monarch gezigten van de koninklijke gebouwen in Schotland. Volgens Immerzeel is hij in 1590 te Utrecht geboren en te Amsterdam in 1646 overleden. Alexander Keerinckx wordt, volgens den heer Kramm, op 1619 als meester schilder in het *Gildeboek van* St. Lucas te Antwerpen vermeld.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; op Kierings; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch. op* Keerinckx

KIERS (ELISABETH ALIDA). Zie HAANEN (ELISABETH ALIDA).

KIES (SIMON JANSZOON), te Amsterdam geboren, was een leerling van den vermaarden historieschilder Frans Floris. Hij leefde omstreeks het midden der zestiende eeuw en maakte zich bekend door de afteekening van zeventien stuks zaalschilderijen, door zijnen meester te Antwerpen geschilderd en waarnaar de plaatsnijder Cornelis Cort, in 1562, de platen vervaardigd heeft.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied der vaderl. Schilderk.* D. I. bl. 203, 204.

KIES (PIETER JANSZOON), waarschijnlijk een broeder van den voorgaande, en even als dezen te Amsterdam geboren, deed zich reeds in 1566 aldaar kennen, toen hij bij de plundering van het Minderbroedersklooster zorg droeg dat de boeken geborgen werden. In het volgende jaar gevangen geraakt zijnde, werd hij beschuldigd de hand te hebben gehad in het plunderen van voornoemd klooster, alsook dat hij de predikant Jan Arendszoon ter stad in en uitgeleid had, en dat hij de wapenen tegen de wethouderschap gedragen had. Op den 6den Junij 1567 ondervraagd wordende, beriep hij zich op zijn burgerregt, volgens hetwelk hij verstond dat de schout tegen hem bewijzen moest, en hij ongehouden was op ondervragingen te antwoorden. Naar de gevangenis terug gevoerd, wist hij den stokbewaarder en onderschout, Dirk van Breemen, om te koopen en te ontsnappen, ten gevolge waarvan hij op den 20sten September, op halsstraffe van terug keeren, gebannen werd. Hij hield zich tot 1572 buiten 's lands op en keerde toen bij de verandering zaken, met andere ballingen weder, zich geheel aan de zaak der vrijheid toewijdende. Zoo was hij tegenwoordig bij het omslaan van Enkhuizen en werd hij, met Johan Colterman en Gerrit van Berkerode, door den prins van Oranje gemagtigd om Haarlem op zijne zijde te brengen. Hierin op den 3den Julij 1572 wèl slagende, werd hij dadelijk tot burgemeester der stad gekozen en woonde hij als zoodanig de belegering door de Spanjaarden bij. Na den val der stad werd hij gevangen genomen en ontving in den kerker het berigt van Bossu's nederlaag en gevangenneming op de Zuiderzee. Kies werd daarop op zijn woord ontslagen om met Verdugo te Amsterdam te handelen over de uitwisseling der gevangenen. Na het mislukken daarvan keerde hij terug en werd hij door Alva, met andere gevangenen, ter galge gewezen en daarvoor naar Amsterdam gevoerd. Verdugo en de overige Spaansche bevelhebbers, vreezende dat de Nederlanders weerwraak zouden nemen en de in hunnen magt zich bevindende Spanjaarden een gelijk lot zouden doen ondergaan, kantten zich hier tegen ten gevolge waarvan Kies zijne vrijheid verkreeg door uitwisseling tegen Jonker Lieve van Weldam. In 1577 op nieuw tot burgemeester van Haarlem aangesteld, bekleedde hij die betrekking vervolgens nog tienmaal. Bij het oproer te Haarlem in 1578 wist hij de ongeregeldheden door zijne achtbaarheid, zelfs met levensgevaar voor te komen. In 1594 is zijn naam voor het laatst op de lijst van regering van Haarlem vermeld; misschien is hij toen overleden. Zijne afbeelding ziet het licht. Zijne zinspreuk was: *Kies het beste.* Hij was gehuwd met Brecht Engberts Proosten of Ramp, wier heldenmoed beleid en huwelijksliefde wij op haar artikel vermelden zullen.

Zie Brandt, *Hist. der Reform.* D. I. bl. 381, 488; Hooft, *Ned. Hist.* D. I. bl. 245, 255, 325, 337, 338; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 368, 412, 432. D. VII. bl. 210; Dezelfde, *Beschrijv van Amst.* D. III. bl. 190, 268, 297, 333, 343 346; Kok, *Vaderl. Woordenb;* Scheltema *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 561 — 563, D. II. bl. 597; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. I. bl. 361, 362; Muller, *Cat. van Portrett.*

KIES (JAN CLEMENTSZ.) behoorde waarschijnlijk tot het geslacht van de voorgaanden en was secretaris der stad Hoorn. Zijn naam, zegt de hoogleeraar Moll met regt, verdient aan de vergetelheid ontrukt te worden, daar hij het was die, met Pieter Clemensz, oud-burgemeester van Hoorn, Jan Jansz. Molenweg, schepen, Cornelisz Segertsz, burger, op eigen kosten de beide schepen uitrusste, waarmede Jakob le Maire en Willem Cornelisz. Schouten, in 1616, eenen nieuwen doortogt naar de Zuidzee ontdekten.

Bij de staatkundige en godsdienstige woelingen in 1618 werd hij van zijn ambt ontzet, en zijn naam wordt alzoo verder niet meer genoemd.

Zie Velius, *Chron. van Hoorn* (1740) bl. 568; Moll, *Verh. over eenige vroegere zeetogten der Nederland.* bl. 138.

KIEVIT (AARNOUT) werd te Rotterdam uit eene aanzienlijke familie geboren en was leeraar der beide regten. Onder den naam van Turano Vehiti, een anagram van Arnout Kievit, schreef hij een *Catholijk Memorieboek*, hetwelk met bijvoegselen van Bernardus Masius, te Leuven voor de vijfde maal in 1648 herdrukt is. Petrus Cabeljauw (zie aldaar) schreef er in 1661 zijn *Catholijck Memorieboek der Gereformeerden* tegen. Kievit overleed in 1648.

Zie (van Heussen en van Rijn), *Oudheden van Schieland*, bl. 479; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 97.

KIEVIT (JOHAN), waarschijnlijk behoorende tot het geslacht van den voorgaande, was de zoon van Nicolaas Kievit en Dieuwertje Pauw. In 1666 namens de stad Rotterdam in het collegie van gecommitteerde raden zittende, werd hij verdacht gehouden van deelgenootschap aan den handel van den ritmeester Buat, voornamelijk ondernomen om den prins van Oranje tot de voorvaderlijke waardigheden te verheffen. Buat bekende ook niets gedaan te hebben dan met voorkennis van Kievit, waarvoor deze bij de staten verdacht werd. Terzelfder tijd kwam er nog iets anders ten zijnen laste. Na den ongelukkigen zeeslag tegen de Engelschen in genoemd jaar, waarbij het gedrag van Tromp zeer gelaakt werd, verscheen in druk getiteld: *Verslag van den heer van Sommelsdijk*, waarin Tromp's dapperheid zeer geroemd en daarentegen die van de Ruiter in twijfel getrokken wordt. Kievit, die met Tromp's zuster, Alida, gehuwd was, werd voor den schrijver van dit geschrift gehouden en de staten van Holland, gebelgd over de behandeling hunnen hooggeschatten admiraal aangedaan, zonden bevel aan het hof van Holland, om deswegen onderzoek te doen, ten gevolge waarvan Kievit bekende het verslag te hebben ontworpen. Deze bekentenis was voor de staten genoeg om Kievit te gelasten niet ter staatsvergadering te verschijnen, die, bevreesd voor vervolging, hierop het land uitweek, eerst naar Brabant en vervolgens zich naar Engeland begevende. Intusschen werd hij in Holland, bij verstek, van al zijne ambten ontzet, ter dood verwezen en zijne goederen verbeurd verklaard. Na het sluiten van den vrede, in 1667, deed koning Karel II te zijnen behoeve aanzoek bij de staten van Holland om herstelling in zijne bezittingen en waardigheden. Doch men wees dit bij herhaling met verontwaardiging van de hand; ook mogten de staten van Holland niet slagen om zijne goederen terug te erlangen.

Kievit vertoefde intusschen aan het Engelsche hof, waar hij minzaam behandeld en tot ridder benoemd werd, en waar hij de Nederlandsche zaken niet uit het oog verloor en er

steeds op uit was de belangen van den prins van Oranje te behartigen. Van een hevig oproer, in 1672 te Rotterdam voorgevallen, en blijkbaar ten voordeele van den prins verwekt, was hij de voorname bewerker, daar hij onder de burgers en hoplieden verscheidene aanhangers had. Deze toeleg mislukte echter, en om dien gelukkiger te doen slagen, toen de zaken van het huis van Oranje eenen gunstiger keer hadden genomen, stak hij naar Zeeland over. Van de goede gezindheid der staten van dat gewest was hij overtuigd, en onder hunne hoede verspreidde hij eerlang eenen brief, in derzelver jagt, voor Delftshaven liggende, geschreven, en gedrukt te Rotterdam. In dien brief klaagde Kievit over hetgeen hij voor den prins, voor het vaderland en om zijne pogingen tot bevordering van den vrede geleden had, en beval zich voorts in de gunst der Rotterdamsche burgerij. Eene gewenschte uitwerking deed dit schrijven. Na het bekomen van een gunstig antwoord van den krijgsraad werd hij straks als in zegepraal te Rotterdam binnen gehaald.

Na den moord aan de gebroeders de Witt gepleegd, welken Kievit, met zijn schoonbroeder Tromp, aanschouwd had, werd zijn vroeger uitgesproken vonnis door den prins vernietigd en hij, bij de verandering der regering, weder tot raad in de vroedschap verkozen. In de plaats van den uitgewekenen Pieter de Groot werd hij kort daarop pensionaris van Rotterdam, welken post hij niet lang bekleedde, daar hij eerlang tot raad en advokaat-fiskaal in het collegie ter admiraliteit op de Maas werd benoemd.

Onder het waarnemen van dit ambt geraakte hij, door zijn slecht gedrag, in ongelegenheid. Wegens pligtverzuim, en omdat hij zich had laten omkoopen, gevangen genomen, zat hij geruimen tijd op de gevangenpoort te 's Hage, eer men hem verhoorde. Door zijne mede-raden en andere personen van oneerlijke handelingen te beschuldigen, trachtte hij zich zelven te vrijwaren. Dit gelukte echter niet; en na een belangrijk proces werd hij in Maart 1689 eerloos en meineedig verklaard, tot vierdubbele voldoening verwezen van hetgeen hij zich op eene onwettige wijze had toegeëigend en eindelijk ten eeuwigen dage uit het land gebannen. Hij werd in Augustus van genoemd jaar ontslagen, nadat door zijne dochter een losgeld van twintig duizend gulden betaald was. Waar hij zich verder ophield en wanneer hij overleed is niet bekend.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* het regist. op Kievit; Kok, *Vaderl. Woordenb.*; Scheltema, *Staatk. Nederl.* D. I. bl. 563, 564, D. I. bl. 597.

KIEVITS (Johannes), te 's Hertogenbosch geboren, was pastoor aldaar sedert 1601 tot 1607; misschien is hij toen overleden. Hij was bekend om zijne welsprekendheid, en sommigen zijner leerredenen, in de Latijnsche taal, zijn in druk uitgegeven.

Zie (van Gils) *Kath. Meijerijsch Memorieb.* bl. 198.

KIK (Cornelis) of Kick, werd te Amsterdam in 1635 geboren en leerde de kunst bij zijn vader, die een goed beeldschilder was. Hij muntte daarin, ook als portretschilder bijzonder uit, doch legde zich voornamelijk op het schilderen van fruiten en bloemen toe, waartoe de tuin van zijn schoonvader, buiten de St. Anthonis-poort, hem bijzonder te stade kwam. Bij de uitlegging der stad deze gelegenheid moetende missen, verhuisde hij naar de Diemermeer, van daar in 1667 naar Loenen, en eindelijk weder naar Amsterdam, waar hij in 1675 overleed. Jacob Waltskapelle is een leerling van hem geweest.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. XI. bl. 420; Immerzeel, *Lev. en werk. der Kunstsch.*

KIKKERT (Albert) werd den 27sten November 1762 op het eiland Vlieland geboren en trad als kadet in zeedienst in 1776. In 1779 werd hij luitenant en was als zoodanig op het linieschip *de Bataaf*, kapitein Bentinck, tegenwoordig bij den slag bij Doggersbank, waarin hij door zijne koelbloedigheid en onverschrokkenheid uitmuntte, en met eene zilveren medaille vereerd werd. In 1782 werd hij 1e luitenant en in 1786 kapitein. Hij maakte, bevelvoerende op *de Ceres* van 36 stukken, verschillende kruistogten in de Middellandsche zee, bezocht de Azorische eilanden en ontscheepte in de maand December 1795 op het eiland Curaçao, vergezeld door den kapitein Wierts. Aan beide verdienstelijke officieren komt de eer toe, door beleid en standvastigheid de rust te hebben hersteld en daardoor medegewerkt te hebben tot behoud der kolonie en de beide aan hun bevel toevertrouwde bodems. Toen evenwel in 1800 de nood aldaar, door afscheiding van het verkeer met het moederland, en door de staatkundige gebeurtenissen elders voorgevallen, met elken dag klom, besloot de kapitein Kikkert, die na het overlijden van Wierts het bevel voerde, en op zijn herhaald schrijven naar Nederland geen antwoord kreeg, noch ondersteuning erlangde van het bestuur der kolonie, de overgeblevene manschappen af te danken, met zijne voornaamste officieren het eiland en de schepen te verlaten en naar het moederland weder te keeren. Zijn gedrag, als uit nooddwang geschied, werd in Januarij 1801 door den agent van marine goedgekeurd, ofschoon hij echter nog met vele, vooral geldelijke bezwaren te worstelen had. In 1802 tot schout-bij-nacht benoemd, verkreeg hij in 1803 het kommando over de oorlogschepen op het IJ gestationeerd, als hoedanig hij in April 1807 door den vice-admiraal de Winter vervangen werd. Na nog gedurende een jaar onder diens orders gediend te hebben, werd hij in 1808 benoemd tot vice-admiraal en belast met het kommando over de zeemagt gestationeerd van de Zuiderzee tot Hamburg. Bij de omwenteling in 1813 bevond hij zich in Holland, en reeds op den 26sten November zwoer hij in eene proclamatie uit Rotterdam de Fransche dienst af en omhelsde met vuur de zaak der onafhankelijkheid. Door het algemeen bestuur het opperbevel van de verdediging der Maas opgedragen, aanvaardde hij deze waardigheid door eene openlijke afkondiging, welke zoowel ten aanzien van taal, als van gevoelens, in den geest onzer aloude zeehelden was gesteld, en den Nederlander den roem, door zijne voorvaderen behaald, op het levendigste herinnerde. Hij dwong de Franschen Dordrecht te verlaten, en begunstigde de pogingen om den Briel en Hellevoetsluis meester te worden, ten einde de invoer van oorlogsmateriaal uit Engeland ongehinderd te doen plaats hebben. Ter belooning van zijn gedrag werd hij benoemd tot kommandeur der Militaire Willemsorde en gouverneur van Curaçao. Hij overleed den 16den December 1819. Koning Lodewijk verhief hem tot ridder en later tot kommandeur der orde van de Unie, en keizer Napoleon verhief hem tot officier van het Legioen van eer.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op Wagenaar*, D. XXXVI. bl. 308; H. Bosscha, *Gesch. der Ned. Staatsomwentel.* D. I. bl. 209—211; *Gedenkschr. van de Kon. Orde der Unie*, bl. 45, 60; de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. II. bl. 54, 434, 478, uit medegedeelde berigten aangevuld.

KIKKERT (Pieter) was in 1798 teekenmeester te Leiden en woonde later te Schiedam. Als beoefenaar der geschiedenis en theorie van de kunst, zoowel als kunstenaar, deed hij zich kennen door zijne beide werken, die getiteld zijn:

Proeve van Ets-kundige Uitspanningen, of Verzameling van plaatjens, door de ets-naald in 't koper gebracht, met bijgevoegde verhandelingen, de Teken- en Ets-kunde betreffende. Vermeerderd met Gedichtjens op elk der plaatjens, door liefhebberen der Nederduitsche Dichtkunde, Amst. 1798. 8°. en gr. 4°.

Verhandeling over de vraag: Wat is de reden, dat de Nederlandsche School, zoowel voorheen, ten tijde van haren grootsten bloei, als hedendaags, zoo weinig meesters in het historiële vak opgeleverd heeft.

Deze verhandeling werd door Teyler's tweede genootschap met goud bekroond, en ten jare 1809 te Haarlem in 4o. uitgegeven, tegelijk met de antwoorden van de heeren A. van der Willigen te Haarlem, die het eerste accessit, en J. van Manen Adriaansz., te Rhenen, die het tweede accessit verwierf.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch. der Vad. Schilderk.* D. III. bl. 357; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KILIAN (Jacob), een Duitscher van geboorte, was in dienst der staten en werd gepensionneerd. Om zijn bestaan te verbeteren schilderde en teekende hij portretten, en woonde in 1762 te 's Gravenhage. Van daar is hij naar Voorburg vertrokken en later tot plaatsnijder der stad Schoonhoven aangesteld, waar hij in 1776 nog werkzaam was.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KILLEGREY (Hendrik), Engelschman van geboorte, ridder, behoorde tot hen die met den graaf van Leicester in de Nederlanden gekomen waren. Door dezen werd hij in 1586

tot lid van de kamer van geldmiddelen aangesteld, terwijl hij in 1588 als lid van den raad van State van wege de koningin van Engeland voorkomt. Hij leverde in genoemd jaar de akte van Leicester's afstand over, en gaf namens zijne vorstin den staten de noodige ophelderingen omtrent den vredehandel met den koning van Spanje. In hetzelfde jaar stilde hij met den baron Willughby de muiterij van het Engelsche garnizoen te Veere.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XXIV. bl. 202 (40) 224 (55) 295 (106); Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VIII. bl. 156, 157, 270; *de Navorscher*, D. III. bl. 55.

KILLIGREW (William), misschien een bloedverwant van den voorgaande; zijn naam vinden wij verschillend geschreven; zoo als Killegreeuw, Cyligry, Kilgere, Killegre Killegruw. Van Engelsche afkomst zijnde, schijnt hij in dienst der staten te zijn overgegaan. Als zoodanig werd hij den 1sten October 1642 gekommitteerd tot luitenant-kolonel bij het regiment van den kolonel Goringh, en den 26sten Maart 1647 tot kolonel van dat regiment, na de demissie van laatstgenoemde. Hij had in 1659 het bevel over het krijgsvolk door de staten ter hulpe van den koning van Denemarken afgezonden, voerde die troepen in persoon bij de inneming van Kartemunde aan, en was ook tegenwoordig bij den slag bij Nyborg. Hij verwierf zich daarbij grooten lof door zijne dapperheid. Voor zoover ons bekend is wordt zijn naam verder in onze geschiedenis niet genoemd. Een kapitein Kilgere werd in 1622 bij de verdediging van Bergen op Zoom gekwetst.

Zie *Bergen op den Zoom Beleghert ende Ontleghert*, bl. 62; Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 163, 196; *Brieven van en aan Johan de Witt*, D. VI. bl. 295, 296, 379, 384; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XII. bl. 476; de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeewez.* D. II. St. I. bl. 271, 473; Bosscha, *Neêrl. Held. te Land*, D. II. bl. 14, 16; *Kron. van het Hist. Gen. te Utr.* D. V. bl. 409, D. VII. bl. 248, 265; *de Navorscher*, D. II. bl. 59, D. III. bl. 55, *Bijbl.* bl. XLVII, LIX.

KILPATRICK (John) ook Chilpericus genoemd, was een schotsch kapitein, die, in dienst der staten, bij Nieuwpoort, in 1600, sneuvelde.

Zie (Schüller tot Peursem) *Verz. berigt. omtrent de krijgsbev. bij Nieuwpoort*, bl. 72.

KIMMEDONTIUS (Jacobus). Aldus teekende hij zelf zijn naam, volgens Vrolikhert, op de Haagsche Synode van 1586, waaraan wij ons houden, ofschoon anderen dien ook Kimedoncius en Kimedonck spelden. Hij was niet te Kampen, maar te Brugge in Vlaanderen geboren. Opziener van het collegie der wijsheid te Heidelberg zijnde, werd hij den 7den October 1577, met zijn ambtgenoot Zacharias Ursinus, door den Lutherschen keurvorst Lodewijk van zijn ambt ontslagen en weggezonden. Hij begaf zich naar Gent, waar hij reeds in 1578 als predikant vermeld wordt, ook lessen in de godgeleerdheid gegeven heeft en, om zijne Geneefsche rigting, den naam van *professor der leeringen van Calvyn* verwerf. Zijn hoogleeraarambt in de godgeleerdheid aanvaardde hij den 6den October 1578, des morgens ten 8 ure, met eene rede," uitgesproken in den grooten Refter der Carmeliten, tot lof van de Theologie, nu en dan iets bijbrengende tegen het Pausdom, en de Roomschkatholijke Leeraars." Hij nam zijne dubbele bediening te Gent waar, totdat de stad aan Parma overging, hebbende hij kort te voren, den 4den Augustus 1584, toen zijnde minister van St. Baefs-kerke, op het schavot geweest, toen Jonker Jan van Hembyze onthoofd werd.

Afscheid genomen hebbende van de gemeente op den 16den September van genoemd jaar, vertrok hij over Sluis naar Vlissingen, waar hij in 1585 zijnde tot predikant te Middelburg beroepen werd. Daar was hij gedurende drie jaren met lof werkzaam en stond er in hooge achting, hetwelk men daaruit besluiten mag, dat hij in 1586 op de synode, te 's Gravenhage gehouden, tot voorzitter dier vergadering gekozen is en in 1587 met andere geleerden benoemd werd tot de overzetting des bijbels uit de oorspronkelijke taal in het Nederduitsch.

In 1589 van Middelburg weder naar Heidelberg geroepen zijnde, bediende hij daar eerst zijn vorig ambt van opziener van het collegie der wijsheid, totdat hij in 1590 te dier stede tot hoogleeraar der godgeleerdheid werd aangesteld, en waar hij aan de pest in 1596 overleed.

Kimmedontius was ongetwijfeld een zeer geleerd man, aan wien de Hervormde kerk belangrijke diensten te danken heeft. Omtrent zijne geschriften zijn, wat de tijd en plaats van uitgave aangaat, geene volledige berigten tot ons gekomen. Wij vinden als van zijne hand afkomstig vermeld:

Van der doope onzes Heeren Jesu Christi, Bekentenis door Dierick Philips. Mitgaders een beantwoordinghe derselver bekentenisse, Middelb, 1589. 4°.

De Redemptione, praedestinatione, etc.

Lijk-Oratie tot lof van den Paltz-graaf Jan Casimirus.

Theophylacti Simocatae Opuscula omnia.

Dissertatio theologica de duabus hoc tempore controversus de reconciliatione per mortem Christi impetrata pro omnibus et singulis hominibus, de electione ex fide praevisa, sermone primum inchoata, postea scripto continuata inter Amesium et Grevinchovium.

Synopsis adversus Samuelum Huberum.

De verbo Dei scripto et non scripto.

Het laatste werk droeg hij in 1595 aan de regeringen van Vlissingen en Middelburg op. De *Biographie universelle* schrijft de uitgave van *Theophylactus* aan een anderen Kimedoncius toe, die in 1597 op achttienjarigen leeftijd overleed.

Zie W. te Water, *Hist. der Herv. Kerk. te Gent*, bl. 130—133, 143; J. W. te Water, *Kort. Verh. der Ref. van Zeel.* bl. 188—189; Vrolikhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 25—27; Hinlopen, *Hist. van de Nederl. overzett. des Bijbels*, bl. 18; Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. geschied.* D. IV. bl. 191; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *Biograph. univers.* T. X. p 295; Groen van Prinsterer, *Archiv.* 1e serie T. VIII. p. 172, 392; Janssen, *de Kerkherv. te Brugge.* D. II. bl. 281, 282.

KIMIJZER (Willem), geboren te Dordrecht den 17den Augustus 1732, studeerde te Leiden, werd eerst in 1756 predikant te Eethen en Drongelen en vertrok van daar in 1768 naar Vlissingen, waar hij in 1804 emeritus werd. Hij overleed te Dordrecht den 21sten Julij 1811. Hij vierde er den 27sten Junij 1781 de gedachtenis van zijne 25jarige evangeliedienst, met eene rede, die spoedig daarop te Vlissingen het licht zag, uit 143 octavo bladzijden bestaat en onder de curiositeiten van dien tijd mag gesteld worden. Een uittreksel van dezelve vinden wij in van Eyk's *Kanselontluistering* bl. 172, 185.

Kimijzer was ook, hoewel zeer middelmatig, Nederduitsch en Latijnsch dichter. Als zoodanig leeren wij hem kennen door een vers op J. J. Brahe's *Vlissingens Eeuwvreugd* en eenige Latijnsche dichtregelen aan den Dordtschen predikant H. G. van Breugel, ons door Dr. Schotel medegedeeld. Bovendien gaf hij nog uit:

Redevoering over Jes. Godspraak XLIX: 23a, *ten grondslage der inwijdinge van den vernieuwden Banjaard in het gasthuis te Vlissingen*, Vliss. 1793.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op genoemde jaren; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 452, 796; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KINCKEL (Hendrik August baron van). In Duitschland, omstreeks 1750, geboren, werd hij den 17den November 1777 kapitein ter zee in Nederlandsche dienst.

In 1778 ging hij naar Engeland en diende onder den admiraal Keppel tegen de Franschen. In 1779 voerde hij bevel op een eskader op de Schelde en werd in 1782 adjudant-generaal van Willem V over de marine. Van 1785 af hield hij zich in Zeeland op, om dat gewest in zijne trouw aan den stadhouder te houden. Hij begaf zich in 1787 naar Holland, om het doel der reis naar den Haag van de prinses te bevorderen, doch slaagde niet en keerde naar Zeeland terug. In 1788 was hij met den stadhouder op het Loo, bij het sluiten van het tractaat tusschen Engeland, Pruissen en onzen staat. In 1792 was hij bij den koning van Pruissen van wege de staten-generaal werkzaam en legde zijne staatkundige en militaire posten neder. Bij de omwenteling van 1795 begaf hij zich naar Engeland en ging van daar naar de legers der bondgenooten. De omwentelingen in Duitschland hadden hem van al zijne goederen beroofd en welkom was hem derhalve een pensioen van 500 p. St. In 1798 vergezelde hij lord Grenville naar Holland, en keerde toen weder naar het leger, waar hij bleef tot den vrede van Amiens in 1802. Na dien tijd hield hij zich te Manheim in een droevigen toestand op, door spionnen en Franschen agenten achtervolgd. Na den slag bij Leipzig begaf hij zich naar het hoofdkwartier

der bondgenooten, en na de omwenteling van 1813 trad hij in dienst van den prins Oranje, die hem in 1814 tot buitengewoon gezant bij den groothertog van Baden benoemde, en in 1815 in dezelde waardigheid bij den koning van Wurtemberg. Hij werd in 1821, wegens gevorderden ouderdom, met eere van al zijne ambten ontslagen. Hij wordt als een man van uitnemende bekwaamheden genoemd. De tijd van zijn overlijden wordt niet vermeld. Hij was kommandeur der militaire Willemsorde en wordt genoemd de eerste te zijn geweest die hier te lande het denkbeeld opperde om een vast corps mariniers op te rigten.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op Wagenaar*, D. XXVII. bl. 28, 127; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St I. bl. 306; Mr. J. K. J. de Jonge, *Introduction aux Mémoires du Baron de Kinckel*, in: *Het Nederl. Rijks archief, uitgegeven door Dr. Bakhuizen van den Brink, Mr. van den Bergh* en *Jhr. Mr. de Jonge*, D. I. bl. 47—60; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KINCKHUYSEN (Gerard) was een Nederlandsch wiskundige, die omstreeks het midden der zeventiende eeuw, waarschijnlijk te Haarlem, waar zijne werken werden uitgegeven, woonde. Hij wordt genoemd een der medewerkers van van Schooten, ter uitbreiding der wiskundige wetenschappen, en was de ontdekker eener algemeene manier om de biquadraats equatien op te lossen, waarvan de eer verkeerdelijk aan den met roem bekenden Simpson gegeven wordt. Verdere levensbijzonderheden zijn er van hem niet bekend. Hij schreef de volgende werken:

Het gebruyck des quadrants, Haarl. 1643. 4°. met afb.

Verklaringe ende ghebruyck van den altijdt-duerenden Maenwyzer (Haarl.) 1645. 4°. met afb.

Verklaringe der Kegelsneden, Haarl. 1660. 4°.

Algebra of Stelkonst, Haarl. 1661. 4°.

Dit werk werd zoo zeer geacht bij Newton, dat hij het niet alleen vlijtig bestudeerde, maar ook vele vraagstukken met de woorden des schrijvers en geheel op diens wijze, in zijne *Arithmetica Universalis* zijn opgelost; ja, zoozeer was hij met Kinckhuysen ingenomen, dat hij diens *Algebra* in het Engelsch heeft vertaald, welke vertaling zeker het licht zou hebben gezien, ware het handschrift, met vele van Newton's papieren, niet eene prooi der vlammen geworden.

Geometria of Meetkonst, Haarl. 1663. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*, die hem verkeerdelijk Kirckhuisen noemt; Collot d'Escury, *Holl. Roem.* D. VI. St. I. bl. 91—93; *De Navorscher*, D. IV. bl. 127. D. V. bl. 74; Mart. Nijhoff, *Deuxième Catal. de livr. anc. et modern.* p. 25.

KINDERT (P. van) schreef onder de initialen P. v. K.: *Brief, dat niemant in een ander behoort te bestraffen wat hij aan hem zelven poogt te verschoonen*, Haarl. 1684. kl. 8°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Doopsgez. gemeente te Amsterd. 2de afd.* bl. 32.

KINDT (. . .) was een Nederlandsch zeekapitein, door de Jonge, zonder voornaam, vermeld. Hij was het die in 1675 door drie Duinkerkers werd aangevallen, doch zich zoo moedig verdedigde, dat zij genoodzaakt waren hem te verlaten. Twee jaren later, met den Amsterdamschen kapitein Tomas Tobyas, van Cadix met eenige straatvaarders en andere koopvaardijschepen naar het vaderland terugkeerende, ontmoetten zij op den 11den Julij, bij het inkomen van het Kanaal, zeven Fransche kloeke oorlogschepen, die hun best deden om bij hen te komen, en die hen den volgenden dag aanvielen. Na een scherp gevecht, waarvan het uitvoerig en belangrijk verhaal bij de Jonge te vinden is, en waarin de Nederlanders zich met roem overlaadden, hielden de Franschen af, en de onzen bragten met gering verlies de schepen behouden binnen. Bij Brandt, in zijn *Leven van de Ruiter*, wordt een Michiel Kindt vermeld, in 1672 het bevel voerende op *de Dolphijn* van 84 stukken.

Zie Brandt, *Lev. van de Ruiter*, bl. 713, 895; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. III. St. II. bl. 254, 280—287.

KINKEL (Hendrik August baron van). Zie KINCKEL (Hendrik August baron van).

KINKER (Johannes) werd op den 1sten Januarij 1764 op *Meilust*, onder Nieuwer-Amstel, alwaar zijn vader fabriekant was, geboren. Hij genoot het onderwijs in de oude talen te Weesp op het gymnasium aldaar, onder het bestuur van den kundigen rector van Achter. In 1781, en dus weinig meer dan zeventien jaren oud, voor de akademische studiën genoegzaam voorbereid, verliet hij hetzelve, na het uitspreken eener rede *over de jeugd van Alexander de groote*, in Latijnsche verzen, door hem zelven vervaardigd, en vertrok naar de Utrechtsche hoogeschool, waar hij zich aanvankelijk op de geneeskunde, doch later op verzoek zijner bloedverwanten hiervan afziende, op de regtsgeleerdheid toelegde.

Op den 18den Junij 1787, na verdediging van eenige stellingen uit het burgerlijk regt, tot doctor in de beide regten bevorderd, vestigde hij zich in het volgende jaar als praktiserend advokaat te 's Gravenhage, waar hij tot 1793 woonde, doch zich met de behandeling der regtszaken minder bezig hield, dan met het schrijven van datgene, wat in dien tusschentijd door hem in het licht werd gegeven. In het laatst van 1793 verliet hij 's Gravenhage en zette zich te Amsterdam als advokaat neder, waar hij nu en dan wel eens als pleiter optrad, doch blijken liet, hoewel geen belangrijk vermogen bezittende, dat hij de vruchten der regtsgeleerde praktijk niet behoefde. In de letteroefeningen vond hij de eenigste uitspanning, en zijn meeste tijd werd aan het zamenstellen van dichtstukken en wijsgeerige geschriften bestemd.

Eene hem meer passende werkkring opende zich voor Kinker, toen hij in 1814 door koning Willem I tot hoogleeraar in de Nederduitsche taal- en letterkunde te Luik werd benoemd. Ofschoon met tegenzin daar ontvangen, wist hij zich toch onder de Luikenaars vele vrienden te maken, waaronder hij de studenten mogt tellen, die hij door zijn onderwijs wist te boeijen, en waarvan hij er velen vormde tot mannen, die later hetzij als letterkundigen, hetzij als staatsmannen, hebben uitgemunt.

Na den Belgischen opstand in 1830, en de daar door gevolgde afscheiding der zuidelijke van de noordelijke provincien des rijks, verliet Kinker de stad Luik en keerde naar Amsterdam terug, waar hij den overigen tijd zijns levens in geletterden rust doorbragt en waar hij den 16den September 1845 overleed, en den 20sten daaraanvolgende in de Oudezijds-kapel begraven werd. Hij was gehuwd met Maria Eva Theodora Bain en verwekte bij haar verscheidene kinderen. Zijne afbeelding ziet het licht. Onder een derzelven plaatste de dichter M. Westerbaan dit bijschrift:

Wat de Oudheid schittrend vormde en latere eeuwen baarden;
Wat ooit verbeelding schiep en de aandacht hield geboeid;
Wat de eedle geestkracht wrocht, de Schoone Kunsten gaarden,
Is weeldrig in het brein van Kinker zaâmgevloeid.
Heeft wijsheid regt op lof, vernuft op lauwerbladen,
Dan wordt dit schrander hoofd met kransen overladen.

Kinker was in den vollen zin van het woord een genie. Met buitengewone begaafdheden en uitstekende talenten bedeeld, was hij een verstandig en een standvastig vriend van zijn vaderland en zijn koning, een edel staatsburger en een goedhartig menschenvriend. Wat hij als wijsgeer, taal- en letterkundige, als dichter en beoefenaar van maat- en toonkunst geweest is en gedaan heeft, kunnen wij hier niet uiteenzetten en achten wij ook onnoodig, nadat de man die meer dan zestig jaren, enkele tijdvakken uitgezonderd, meerendeels vriendschappelijk met hem verkeerd heeft en hem in zijne loopbaan tot op zijnen dood gevolgd is, de thans ook ten grave gedaalde Maurits Cornelis van Hall, die taak ten algemeene genoegen volvoerd heeft, en anderen, in de hieronder aangehaalde bronnen, getracht hebben ons het beeld van Kinker in al deszelfs voortreffelijkheid en oorspronkelijkheid voor oogen te stellen, en hem te doen kennen in zijne geleerdheid, grondige kennis, nuttige wetenschap, diepdenkende letteroefeningen en oorspronkelijke doordringende bespiegeling, juist en scherp oordeel, in regt en waarheidsliefde niet alleen, maar ook als mensch, geacht om zijne ronde opregtheid, leerrijken en geestigen omgang, goedwilligheid en zeldzame bereidvaardigheid, en als christen, die, hoewel geene stellige godsdienstbegrippen omhelzende, geheel vervuld was voor het Hoogste Wezen en Hem verheerlijkte waar hij slechts kon. De schriften door Kinker in druk uitgegeven zijn:

Academie-Zangen, Utr. 1781. 4°.

De eigenbaat, Parodie, Utr. 1785. 8°.

Mijne minderjarige Zangster, Utr. 1785. 8°.

Janus, 1787. 4°. 35 Nummers.

Orosman de kleine, of de dood van Zaire, moorddadig treurspel, Utr. 1787. 8°.

Post van den Helicon, Utr. 1788. 8°.

Het Eeuwfeest bij den aanvang der Negentiende Eeuw, zinnebeeldige voorstelling, Utr. 1801. 8o.

De Menschheid in het Lazarushuis, bij den aanvang der negentiende eeuw; zinnebeeldige voorstelling. Parodie, Utr. 1801. 8o.

Essai d'une Exposition succinte de la Critique de la Raison pure par Mr. J. Kinker, traduit du Hollandais par J. le Fevre, Amst. 1801. 8°.

Tafereel der jongste lotgevallen van Europa, geëindigd door den vrede, zinnebeeldige voorstelling, Utr. 1802.

De Schepping, geestelijk Muzijkstuk van J. Haydn, de woorden naar het oorspronkelijk Engelsch en het Hoogduitsch gevolgd, Amst. 1803. 8°.

Almazor en Zehra, Treurspel, Utr. 1804. 8°.

De Tempelheeren, Treurspel, naar het Fransch van Renouard, Utr. 1805. 8°.

De Vereeniging van het Verhevene met het Schoone, zinnebeeldige Voorstelling, ter Feestviering van de 25ste verjaring van J. C. Wattier, als tooneelkonstenaresse van den Amsterdamschen Schouwburg, Utr. 1805. 8°.

Edipus te Kolonne, zangspel, Utr. 1807. 8°.

Celia, treurspel, Utr. 1792. 8°.

Gabrielle van Fayel, Parodie, Amst. 1798. 8°.

Ericia, Parodie, Utr. 1799. 8°.

Treurzang bij het vieren der nagedachtenis van Washington, in de maatschappij: Felix Meritis, den 21sten Maart 1800, Amst. 1800. 8°. met eene plaat.

Eerstelingen, Utr. 1788. 8°.

Van Rots, Episodisch Drama, Amst. 1789. 8°.

De Maagd van Orleans, Treurspel, naar Schiller, Amst. 1807. 8°.

Maria Stuart, Treurspel, naar Schiller, Amst. 1807. 8o.

Brieven van Sophie aan Mr. R. Feith, Amst. 1807. 8°.

Proeve eener Hollandsche Prosodia, toegepast op het metrum der Ouden; in de *Werken der Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen*, 1ste deel, Amst. 1810. 8°.

De nagedachtenis van Joseph Haydn, Amst. 1810. 8°.

De Herkaauwer, Amst. 1815—1817. 8°. 3 deelen.

Inleiding eener wijsgeerige algemeene Theorie der talen; in de *Werken van het Kon. Ned. Inst. 3de klasse*, 1ste deel, Amst. 1817. 4°.

Gedichten, Amst. 1819—1821. 8°. 3 deelen.

Over de hoorbare voordragt van den redenaar; in de *Werk. van het Kon. Instituut, 3de Klasse*, 2de deel, Amst. 1820. 8°.

Brieven over het Natuurregt aan P. van Hemert, naar aanleiding van Mr. Bilderdijk's Ontwikkeling der Gronden van het Natuurrecht, en daarbij gevoegde Zielkundige Verhandelingen, Amst. 1823. 8°.

Iets over het Schoone; in de *Werk. van het Kon. Ned. Inst., 3de klasse*, 3de deel, Amst. 1826. 4°.

Beoordeeling van Mr. W. Bilderdijks Nederlandsche spraakleer; gevolgd van eenen Brief des Hoogleeraars M. Siegenbeek aan den Schrijver, Amst. 1829. 8°.

De Heldendood van J. C. J. van Speijk, Toonkunstig Tafereel, Muzijk van J. B. van Bree, Amst. 1831. 4°.

Helmina en Eliza, Zang van twee vaderlandsche Meisjes in Muzijk gebragt door J. W. Wilms, Amst. 1832. 4°.

Oud-Nederland in Oogstmaand, Toonkunstig Tafereel, Muzijk van J. B. van Bree, Amst. 1832. 4°.

Iets over de meest kenschetsende teekenen des tijds, uit den tegenwoordigen toestand van Europa opgemaakt; in den *Rec. ook der Rec.* 1832. No. 6. 8°.

Iets over het Romantische; geplaatst in het *Mengelwerk van den Recensent, ook der Recensenten* van 1833.

In hoe verre is de Geschiedenis eene leerschool voor Vorsten en Volken? eene Voorlezing; in het *Mengelw. van den Rec. ook der Rec.* 1833. No. 5. 8°.

Toespraak aan het letteroefenend Genootschap: Tot Nut en Beschaving te Amsterdam, bij gelegenheid der Feestviering van deszelfs 25jarig bestaan; in het *Mengelw. van den Rec. ook der Rec.*, 1833. 8°.

Proeve eener beantwoording van de vraag: Wat nut kan de empirische algemeene taalkennis aan de hoogere wijsbegeerte toebrengen; in de *Werken van het Kon, Instituut, 3de Klasse*, 4de deel, Amst. 1833. 4°.

Frankrijk tegenover Europa; geplaatst in hetzelfde *Mengelwerk* van 1834. No. 5. 8°.

Le Dualisme de la raison humaine ou le criticisme de Em. Kant, amélioré sous le rapport de la raison pure, et rendu complet sous celui de la raison pratique. Publié par les soins et sous auspices, et avec des notes de J. D. Cocheret de la Morinière, Amst. 1850. 8o. 2 vol.

Voorts plaatste Kinker eenige stukken in den *Janus verrezen* (1795), in de *Arke Noachs* (1799), in *Sem, Cham en Japhet* (1800), in van Hemert's *Magazijn voor de kritische Wijsbegeerte*, en vervaardigde hij eenige liederen in het *Gezangboek der Vrijmetselaren* te vinden.

Behalve deze werken schreef Kinker er nog meerdere, die evenwel niet zijn uitgekomen, doch die hij in handschrift naliet en die door van Hall in zijn aan te halen werk mede worden opgeteld.

Kinker was lid van vele binnen- en buitenlandsche geleerde genootschappen en bekleedde op 80jarigen leeftijd nog het voorzitterschap bij de derde klasse van het koninklijk Nederlandsch instituut. Koning Willem I schonk hem de orde van den Nederlandschen Leeuw.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1845. D. II, bl. 225—227, 1850 D. I. bl. 84—86; *Algem. Handelsbl.* 17 Sept. 1845; *Muzen-Almanak voor* 1846, bl. 161 en volgg.; *Handel. van de Jaarl. Verg. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* 1846. bl. 7—11; M. C. van Hall, *Mr. Johannes Kinker, Bijdragen tot zijn leven, karakter en schriften*, Amst. 1850. 8o. met portr.; *Onze Tijd*, D. I. bl. 203—206; van Kampen, *Geschied. der Letter. en Wetensch. in Nederl.* D. II. bl. 446—448; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. III. *Aant.* bl. 244, D. VI. bl. 421, 422; Muller, *Cat. van Portrett.*

KINSBERGEN (Jonkheer JAN HENDRIK VAN) werd op den 1sten Mei 1735 te Doesburg aan den IJssel geboren en op den 4den daaraanvolgende in de Hervormde kerk gedoopt. Zijne ouders waren Jan Henrich Kinsbergen, bevelhebber van eene bende voetknechten, en Petronella Ten Nuyl. Voor de krijgsdienst te lande bestemd, deed hem zijn vader, pas negen jaren oud, naar de gewoonte dier tijden, als kweekeling in de rolle van zijne bende voetvolk inschrijven, en het was als zoodanig dat de dappere knaap in de veldtogten van 1744 tot 1747 deel nam aan den strijd tegen de Franschen, en, zooverre zijne jeugdige krachten zulks toelieten, zich steeds betoonde een onvermoeid en altijd in het vijandelijk vuur onversaagd soldaat.

Na het eindigen van den veldtogt en het sluiten van den Akenschen vrede, in 1748, keerde de omtrent dertienjarige van Kinsbergen, trotsch op de eer, dat hij ook voor het vaderland gestreden had, naar Elburg terug, waar hij op de volksscholen een oppervlakkig onderwijs ten deel viel, maar waar bij hem, door het lezen van de Ruiter's leven door Brandt, die zucht naar de zeedienst ontwaakte, die hem later een der grootste mannen van Nederland zou doen worden.

Het mogt zijn vader, uit zuinig bespaarde penningen, gelukken zijnen oudsten en veel belovenden zoon, te Groningen, het onderwijs te doen genieten in de talen, de zeevaart- en stuurmanskunst, en in de stel- en wiskunde, onder anderen dat van den hoogleeraar Nicolaas Engelhard, aan wien van Kinsbergen, zelfs op lateren leeftijd, verklaarde een groot deel zijner vorming te danken te hebben.

Op vijftienjarigen leeftijd werd hij, voornamelijk op aanbeveling van zijnen beschermer, den baron van Burmania, generaal over het voetvolk van onzen staat, op een van 's lands schepen van oorlog als adelborst geplaatst. Hij doorliep vervolgens de mindere rangen en werd in 1762 tot den rang van kommandeur bevorderd. Na ruim drie jaren met dien rang, maar meestal werkeloos te hebben doorgebragt, verzocht en verkreeg hij vergunning om voor vier jaren zich naar Oost-Indië te begeven, welk plan onuitgevoerd bleef, door dat hij, op aanzoek van Catharina II, en na bekomen ontslag uit de Nederlandsche dienst, in 1770, in dienst trad van het Russische rijk, toen de oorlog tusschen dat land en Turkije was uitgebroken.

Met uitmuntende aanbevelingsbrieven voorzien nam hij de reize naar Rusland aan, werd op den 29sten September 1771 tot kapitein-luitenant ter zee in Russische dienst benoemd, en ontving drie dagen daarna eene aanstelling als kapitein ter zee van den tweeden rang. Hij bekleedde vervolgens, zoo te land als ter zee, onderscheidene betrekkingen gedurende den oorlog met Turkije, gaf daarin meermalen blijken van zijne kunde en moed, vooral in den slag, dien hij aan de Turken op den 2den September 1773, in de Zwarte Zee leverde, waarin hij met vijf schepen van 40 stukken, tegen dertien

twee-deks schepen streed, en ofschoon zijne bodems deerlijk geteisterd waren, 's vijands linie doorboorde, hem volkomen sloeg, ja zelfs het admiraalschip der Turken deed zinken. Door dit wapenfeit, en door nog meer andere daarop gevolgd, werd hij door geheel Europa bewonderd, met de orde van St. George beschonken, en verwierf hij den eernaam van *Held der Zwarte Zee*. Een derde van een eeuw later was het door hem verrigtte bij den grootmoedigen Alexander nog zoo versch in het geheugen, dat van Kinsbergen in zijnen naam, uit handen van Lodewijk Napoleon, mogt ontvangen de benoeming van grootkruis van de Russische orden St. Andries, Alexander Newsky en St. Anna.

Bij die overwinning bediende van Kinsbergen zich van de manoeuvres, die hij in zijne *Grondbeginselen der Zeetactiek* uitvoerig ontwikkeld en beschreven heeft, van eene nieuwe orde van slaglevering, welke naderhand ook van de Engelschen is nagevolgd, en bragt hij het eerst in werking de door hem uitgevonden beweegbare seinen, welke beide proeven volkomen gelukten.

Ofschoon van Kinsbergen in 1776, lang na zijn vertrek uit Rusland, tot kapitein ter zee van den eersten rang verheven werd, ontving hij echter geene andere onderscheiding dan de genoemden, en deze miskenning zijner verdiensten, gevoegd bij andere redenen, deden hem besluiten zijn ontslag te verzoeken en naar zijn vaderland terug te keeren. Ofschoon hij dit ontslag eerst tijdelijk verkreeg en het telkens verlengd werd, gelukte het hem toch zulks voor goed in December 1775 te verkrijgen. Op zijne reize herwaarts werd hij zoo te St. Petersburg, door Catharina II en grootvorst Paul, den opperbevelhebber der Russische vloot, als te Berlijn, door koning Frederik II, met veel onderscheiding ontvangen.

In het vaderland teruggekeerd gaf hij daarvan in Mei 1775 aan den prins van Oranje kennis, bedankte voor het aan hem verleende verlof, en bood hem op nieuw zijne dienst, zijn bloed en leven en zijne kundigheden aan. Het duurde niet lang of hij ontving de last om met den keizer van Marokko, die met onze republiek in oorlog was, den vrede te sluiten. Zoowel zijn gevreesde naam als zijne ten toon gespreide dapperheid en zijn beleid in het bedwingen der Marokkaansche roofschepen, deed die zending volkomen gelukken, en van Kinsbergen mogt daarvoor niet alleen aller dank ontvangen, maar hij zag zich ook dien ten gevolge, in het volgende jaar, met eene nadere zending aan den Afrikaanschen vorst vereerd, om het door de staten generaal goedgekeurde en geteekende vredesverdrag over te brengen.

Het spreekt wel van zelf dat wij niet alle voorvallen kunnen opnoemen, waarbij van Kinsbergen tegenwoordig was en waarbij door hem steeds de eer van het land en de aloude roem van het zeewezen krachtig gehandhaafd werden. Maar waar hij dat ook deed, nergens blonk zijne dapperheid meer uit, dan toen, in den zeeslag bij Doggersbank, op den 5den Augustus 1781, Zoutman de eêr der Nederlandsche vlag tegen de overmagt der Engelsche vloot zoo roemrijk handhaafde. Van Kinsbergen, toen reeds tot schout bij nacht bevorderd, had daarbij het bevel op het linieschip van 74 stukken, de *Admiraal-Generaal* genaamd, en bragt veel tot de overwinning bij. Moge de naam van den edelen Zoutman, als hoofd der vloot, op aller lippen gezweefd hebben, die van van Kinsbergen werd, vooral door deskundigen, niet minder geroemd. Niet onbekend toch was het, dat onze oorlogsschepen toen reeds naar zijne voorschriften meestal waren ingerigt, en dat hij en Dedel de eenige officieren op de vloot waren, die in een geregelden strijd ooit het bevel ter zee gevoerd hadden.

Even als de overige bevelhebbers kreeg van Kinsbergen den gouden eerepenning, ter belooning van de diensten aan den lande bij Doggersbank bewezen, uitgereikt; maar hij ontving nog een ander bewijs hoezeer zijne verdiensten op prijs gesteld werden, door de benoeming tot adjudant-generaal van den prins van Oranje.

Wat van Kinsbergen voor het vaderland in het algemeen en het Nederlandsche zeewezen in het bijzonder gedaan heeft, na de overwinning bij Doggersbank tot aan de vermeestering van het gemeenebest in 1795, is niet in weinige regels mede te deelen. Wij stippen dan ook slechts aan, dat hem in November 1781 het bezigtigen der kusten en stranden van het gewest Holland werd opgedragen, in de volvoering van welken last hij zijne kunde, ervarenheid en ijver op nieuw aan den dag legde; dat hij in dat jaar twee zijner sedert lang gekoesterde wenschen aanvankelijk vervuld zag, het maken namelijk van eene haven in het zoogenaamde Nieuwe Diep bij de Helder, die hij tot aan 1795 verbeterde, en het oprigten van eene bende krijgsvolk onder de benaming van *mariniers*, en van eene andere, onder die van *zee-artilleristen*, over welke hij, bij besluit van den 10den Maart 1782, tot majoor-effectief werd aangesteld, en dat hij in laatstgenoemd jaar, toen de Nederlandsche vloot uit Texel gezeild zijnde, door een geweldigen storm beloopen werd, door zijne kunde, bedaardheid en beleid het schip den *Admiraal-Generaal* uit het grootste gevaar redde. Zooveel diensten den lande bewezen, en nog zooveel andere die hier niet vermeld kunnen worden, konden den edelen held het lot niet doen ontgaan van alle groote mannen: namelijk talentnijd, verdenkingen van allerlei aard en wat dies meer zij; want toen de zeekrijgsraad in Julij 1782 op goeden grond besloot de Nederlandsche zeemagt destijds niet in zee te zenden, toen werd ook hij, evenmin als den prins en andere bevelhebbers gespaard, en stond ook hij ten doel aan schandelijken laster en onverdienden hoon, dagelijks in openbare geschriften overvloedig uitgestrooid.

Hij ging echter, ondanks dit alles, voort het welzijn en de eer des lands te behartigen. Meermalen deed hij een kruistogt naar zee, om de naar het vaderland verwacht wordende schepen te begeleiden, of om andere van 's prinsen oogmerken te bevorderen. De zaken, het zeewezen betreffende, vonden in hem steeds een waakzaam verzorger, terwijl hij bij dit alles door het ontwerpen en zamenstellen van door hem uitgegeven werken, de zeedienst betreffende, ook veel nut verspreidde.

Bij den inval der Pruissen, nadat zijne woning te Amsterdam door het toenmalig defensie-wezen doorzocht was, verzocht en erlangde van Kinsbergen voor een onbepaalden tijd verlof uit 's lands dienst en begaf zich met zijne echtgenoote en aangenomde dochters buiten 's lands, een geruimen tijd in de Oostenrijksche staten, inzonderheid te Weenen zich ophoudende. Ter laatstgemelde plaats werd hij door keizer Joseph II met zeer veel onderscheiding ontvangen en van wege Ruslands keizerin op het dringendst aangezocht, om zich op nieuw aan hare dienst te verbinden. Doch welke schitterende en aanzienlijke aanbiedingen hem ook herhaaldelijk werden gedaan, hij besloot toch het hem gedane aanzoek van de hand te wijzen, en alzoo eer en goud aan zijn vaderland en betrekkingen op te offeren. Dezelfde edele drijfveren, die hem alzóó en niet anders deden handelen, waren het, die hem ook in 1789 deden bedanken voor de aanbieding van den koning van Denemarken, om, op voorwaarden geheel door van Kinsbergen te bepalen, in Deensche dienst te treden. Het was waarschijnlijk ten gevolge van het afslaan van zoo vele schitterende aanbiedingen, dat van Kinsbergen op den 16den December van laatstgenoemd jaar, na het eindigen van den exercitie-togt in de Noordzee, bevorderd werd tot den rang van buitengewoon vice-admiraal. Als zoodanig had hij in 1790 het bevel over eene vloot van twaalf oorlogschepen, bestemd tot hulp-eskader bij de Engelsche vloot, om, indien een oorlog met Spanje mogt uitbreken, de voorhoede van deze alzoo vereenigde zeemagt, onder het opperbevel van den admiraal Howe, uit te maken.

Intusschen naderde de voor Nederland rampvolle jaren. Frankrijk's zoogenaamde republiek verklaarde ons den oorlog, en weldra rukten Fransche legers ons vaderland binnen. Aan van Kinsbergen werd in die hagchelijke oogenblikken het opperbevel over de geheele Nederlandsche zeemagt opgedragen, en als zoodanig maakte hij zich niet minder verdienstelijk jegens het vaderland dan weleer. Binnen een maand tijds toch bragt hij de geheele waterverdediging van Holland in zulk eenen geduchten staat, dat de Fransche generaal Dumourier zich genoodzaakt zag zijn opzet, om de landing, die hij voorgenomen en gereed gestaan had op het eiland van Dordrecht te volvoeren, te laten varen.

Na nog veel te hebben gedaan tot afwering van den naderenden ondergang des vaderlands, moest ook van Kinsbergen voor de omstandigheden bukken. Hij had zijn vorst den Nederlandschen bodem zien verlaten en zijne laatste beschikking was geweest over het gewapende geleide dat dezen vergezellen zou, doch dat door latere bevelen geen plaats had. Met het vertrek van den prins admiraal-generaal was het opperbevel daadwerkelijk in zijne handen, en het was daarvan dat hij op den 29sten Januarij 1795 bij de algemeene staten ontslagen

verzocht te worden, welk verzoek hij den 9den Februarij daaraanvolgende, ofschoon even vruchteloos, herhaalde. Weldra werd het verder aandringen op dit ontslag onnoodig, daar hij, op den 14den van laatstgenoemde maand op last van de provisionele representanten van Holland, in zijne woning te Amsterdam gevat en naar de gevangenis gevoerd werd, waaruit hij echter, zonder dat men hem iets kon ten laste leggen, weder werd ontslagen. Drie dagen na dit gebeurde werd hij, met al de officieren van de Nederlandsche zeemagt, van zijne krijgsbediening ontzet en de geheele marine van den staat ontbonden.

Van Kinsbergen bleef in het land. Het leed hem aangedaan werd nog verhoogd, door het op den 16den April 1795 plaatsgrijpende overlijden van zijne hem dierbare gade, Hester Hooft, weduwe van George Clifford, schepen van Amsterdam, met wie hij den 23sten Julij 1786 in den echt was getreden en bij wie hij geene kinderen verwekte. Naauwelijks was de smart over dit verlies eenigzins gelenigd, of hij werd uit naam van het Deensche bewind op nieuw aangezocht om zich aan het hoofd van deszelfs zeemagt te plaatsen. Hij liet zich daartoe overhalen, ten gevolge waarvan hij werd benoemd tot eerste vice-admiraal, met eene jaarwedde van 4000 daalders. Hij vervulde die betrekking tot het jaar 1806, toen verschillende redenen hem deden besluiten om zijn ontslag te verzoeken, hetwelk hem op de vereerendste wijze gegeven werd. In het vaderland teruggekeerd, zette hij zich weder te Elburg neder, waar hij zich sedert 1796 gevestigd had, en waar hij zijn plan om eene kadettenschool voor jonge zeeofficieren te helpen oprigten volvoerd had, doch welke school door de tijdsomstandigheden was te niet gegaan. Van zijne inwoning aldaar af, was hij er onophoudelijk werkzaam, met het vestigen eener inrigting van opvoeding en opleiding voor jongelieden uit den beschaafden stand, waarvan de eerste grondslag in 1798 werd gelegd, welke inrigting, naar van Kinsbergen genoemd en nog bestaande, een groot deel van haar bestaan en haren bloei aan hem te danken heeft, en die steeds zijn edelen naam, als van een voorstander van nuttig onderwijs, in zegening zal doen blijven.

Na de troonsbeklimming van Lodewijk Napoleon, op den 27sten Julij 1806, werd van Kinsbergen reeds op den 16den der volgende maand tot zijnen staatsraad en eerste kamerheer honorair benoemd. Den 16den December daaraanvolgende verkozen tot lid van de koninklijke orde der Unie, en den 4den Februarij 1807 tot grootkruis dier orde, werd hij den 15den Mei 1808 tot buitengewoon maarschalk der Hollandsche zeemagt aangesteld. Nog vóór koning Lodewijk afstand moest doen van zijnen troon, gaf hij aan van Kinsbergen een dubbel bewijs van zijne hooge achting voor zijne deugden en verdiensten, door hem in den adelstand te verheffen, en hem den titel van graaf van Doggersbank te schenken.

Ook keizer Napoleon wist zijne bekwaamheden te waarderen. In 1811 benoemde hij van Kinsbergen tot senateur, na hem kort te voren tot graaf van het keizerrijk te hebben verklaard; ook schonk hij hem in het volgende jaar het grootkruis van de keizerlijke ridderorde der Reunie. De aan zijnen titel van senateur verbondene jaarwedde verzocht van Kinsbergen dat mogt worden besteed tot een weldadig oogmerk, ten behoeve van de marine van zijn vaderland; en het antwoord dat Napoleon, over dat verzoek gebelgd, daarop gaf, hield de vraag in »of die trotsche Hollandsche zeeman hem tot uitdeeler zijner aalmoezen dacht te maken."

Kon van Kinsbergen, na de verlossing van ons vaderland zijn arm niet meer beschikbaar stellen aan den hersteldeu vorst, hij liet nogtans geene pogingen onbeproefd om die verlossing tot stand te brengen. Willem I beijverde zich om den waardigen grijsaard met eerbewijzingen te overladen. Zoo zien wij hem in 1814 mede opgeroepen om zijne stem uit te brengen over de destijds ontworpene staatsregeling, waaraan hij beantwoordde; zoo werd hem den titel van luitenant-admiraal van 's lands zeemagt opgedragen en hij benoemd tot grootkruis der Militaire Willemsorde; zoo eindelijk werd hij erkend en toegelaten als lid van de ridderschap van Gelderland, in welke betrekking hij later werd gerekend te behooren tot den adelstand van het rijk, waarvan hem, aan het einde van 1816, de opene op perkament geschrevene adelbrief toekwam, en waarbij hem onder anderen het predikaat van jonkheer verleend werd.

De laatste jaren zijns levens bragt van Kinsbergen, met eer en roem overladen, te Apeldoorn, in Gelderland, op eene buitenplaats *Welgelegen* genaamd, in werkzame rust door. Welk edelmoedig gebruik hij van de aanzienlijke middelen, waarmede hij bedeeld was, gemaakt heeft, kunnen onderscheidene gestichten en maatschappijen in ons vaderland getuigen, die van zijne zucht tot bevordering van al wat schoon, goed en edel is, treffende blijken ontvingen. Die allen hier op te noemen achten wij onnoodig. Ook bij openbare rampen, zoo als die van Leiden in 1807, was het zijn grootste genoegen belangrijke sommen ter beschikking te stellen van ongelukkigen, en wat hij goeds heeft gedaan aan ontelbare armen en andere behoeftigen, dit is alleen Hem bekend, die hem op den 22sten Mei 1819 door den dood aan een leven ontrukte, uitnemend voor de menschheid en steeds aan het vaderland, den vorst en het volk gewijd.

Genoot van Kinsbergen reeds bij zijn leven talrijke blijken van goedkeuring en waardering zijner daden en verdiensten, ook door de benoeming van schier alle binnen- en vele buitenlandsche geleerde genootschappen en nuttige instellingen, na zijn dood heeft het niet aan pogingen ontbroken om zijn naam en deugden te vereeuwigen. De beste schrijvers, redenaars en dichters, die hem reeds bij zijn leven bewierookt hadden, ijverden om het zeerst om ook na zijn verscheiden hulde te brengen aan zijne onmiskenbare talenten. Zijn lijk werd op den 27sten Mei 1819, plegtig, maar volgens zijne begeerte, zonder praal, in de kerk der Hervormde gemeente te Apeldoorn ter aarde besteld. Het graf dat aldaar zijn gebeente bewaart, wordt aangewezen door een fraai maar eenvoudig gedenkteeken, met zijn borstbeeld in marmer versierd. Het is vervaardigd door den kunstenaar Gabriël, aan wien des admiraals erfgenamen insgelijks opdroegen het vereeuwigen van deszelfs naam en gedachtenis door een nog voortreffelijker gedenkteeken, hetwelk in Junij 1821 in de Nieuwe kerk te Amsterdam werd opgerigt. Hetzelve vertoont de welgelijkende afbeelding van den beroemden man, levensgrootte, rustende op een sarcophage van fraai bastaard statuari-marmer, geplaatst in eene nis, bij wijze van grafkelder. Een opschrift in de Latijnsche taal vermeldt, behalve zijnen naam, de waardigheid en eenige eeretitels, door hem bekleed, en met welke hij begiftigd werd, alsmede den dag van zijn overlijden en de plaats van zijn begraven.

Maar duurzamer gedenkteeken dan van marmer en metaal werd aan van Kinsbergen opgerigt door zijn vriend, wijlen den beroemden Maurits Cornelis van Hall, toen deze, aan den avond van zijn leven, het ondernam, om van Kinsbergen's leven te beschrijven. Het is uit dat werk dat wij de hier vorenstaande levensschets van den grooten en edelen man getrokken hebben, en waarnaar wij verder verwijzen om van Kinsbergen in al zijne grootheid, goedheid en adel van ziel te leeren kennen. De afbeelding van van Kinsbergen ziet het licht op meer dan éene wijze. Ook het gedenkteeken in de Nieuwe kerk te Amsterdam bestaat in plaat. Onder zijne afbeelding plaatste de dichter Mr. J. Hinlópen (overleden 1808) het volgende bijschrift:

> Aanschouw een ziel vol kracht, een' heldengeest,
> Een arends-oog, dat in de toekomst leest!
> Aanschouw den man, als Ruyter wijs en groot,
> Kinsbergen, vaak Gods arm in Neêrlands nood,
> Mijn vaderland! — uw' zoon, uw' roem weleer!. . .
> Aanschouw en bloos!. . . Gij zijt geen Neêrland meer!

Ten slotte voegen wij hierbij eene opgave van de werken door van Kinsbergen zamengesteld en uitgegeven:

Orders en korte instructiën voor den krijgsdienst ter Zee, Amst. (1761.) 8°.

De Algemeene Scheepsdienst, zoowel op een Fregat als op een Schip van Linie, uitgegeven door C. A. Ver Huell, Amst. 1782. 8°.

Zeemans Handboek, Amst. 1782. 8°. 2 deelen; 3de druk ald. 1809. 8°.

Grondbeginselen van de Zeetactiek, uitgegeven door C. A. Ver Huell, Amst. 1784. 8°. met platen en plans; herdr. ald. 1797. 4°.

Exercitie met het geschut, op het onder- en bovendek, alsmede met het handgeweer, Amst. 1781. 8°.

Consideratiën van importantie op de gewigtige Propositie, door de Heeren Gedeputeerden van de stad Leiden ter ver-

gadering van Hun Ed. Gr. Mogenden op den 31sten *Julij* 1782, Amst. 1782. 8°.

Zeemans-Droomen over de noodzakelijkheid van een vast korps matrozen in dienst te houden, Amst. 1782. 8°.

Vervolg op de Grondbeginselen der Zee-tactiek, Amst. (1791) 8°.

De Beschrijving van den Archipel, tot nut van den krijgsman, den zeevarende en handeldrijvende, met eene nieuwe kaart van den Archipel, de Zee van Marmora en het kanaal van de Zwarte Zee, Amst. 1794. 8°.

De praktikale Scheeps-Artillery, Amst. 1797. 8°.

Het groote generale dag- en nacht-seinboek, Amst. 1797. gr. folio; laatste druk ald. 1808.

Inleiding voor den oorlog ter zee, uitgegeven door C. A. Mackay, 2de druk, Zutph. 1798. gr. 8°.

Zie het reeds genoemde werk van Mr. M. C. van Hall, *het Leven en Karakter van den Admiraal Jhr. Jan Hendrik van Kinsbergen* (Amst. 1841. 8°.) met portret, waarin al de bronnen, tot de zamenstelling gebruikt, zijn opgenoemd, en *Bijv. tot den eersten druk van dit werk*, met afbeelding van het gedenkteeken in de Nieuwe Kerk te Amsterdam; van Kampen, *Vaderl. Karakterk.* D. II. bl. 732—736; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Muller, *Cat. van Portr.*; de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeewez.* D. V. bl. 387—398, 440, 508, 555—562, D. VI. St. I. bl. 4, 25, 51, 139—141, 308, 316, 330—351, 387, 453, 457—467, 472—503, D. VI. St. 2. bl. 583.

KINSCHOT (Ambrosius van). Het geslacht van Kinschot heeft deszelfs oorsprong uit Hendrik, Heer van Breda, Schoten, Bergen op Zoom enz., die in 1098 en 1100 vermeld wordt. Jan van Schoten, zoon van Jan, heer van Schoten, die omstreeks 1251 leefde, werd toegenaamd *het kint van Schoten*, waarvan de naam van van Kinschot afkomstig is.

De hiergenoemde Ambrosius van Kinschot, zoon van Hendrik van Kinschot en van Barbara Waldauw, gezegd Meldauw, was ridder en bekleedde de belangrijke betrekking van thesaurier van Maria, koningin van Hongarije en gouvernante der Nederlanden, van het jaar 1553 tot 1563. Hij was gehuwd met Anna Gevaerts, dochter van Hubert Gevaerts en Margaretha de Cock van Opijnen, uit welk huwelijk negen kinderen gesproten zijn, waarvan er een volgt.

Zie Ferwerda, *Adelijk Wapenb.* D. II. in de *Genealogie van van Kinschot*.

KINSCHOT (Hendrik van), zoon van den voorgaande, werd te Turnhout den 31sten October 1541, geboren. Na zijne voorbereidende studiën vertrok hij naar de akademie te Leuven, om in de wijsbegeerte en regtsgeleerdheid te studeren. Ten einde zich in laatstgenoemde wetenschappen meer en meer te bekwamen, en te gelijker tijd zich ook de Fransche taal eigen te maken, vertoefde hij eenigen tijd te Parijs. Te Leuven teruggekeerd, werd hij den 30sten Augustus 1566 licentiaat in de regtsgeleerdheid, waarna hij zich onder de leiding van zijnen moederlijken oom, den beroemden Johannes Gevartius, advokaat te Brussel, voor de praktijk bekwaam maakte. Hij oefende die vervolgens gedurende 40 jaren met roem uit, en werd als een orakel, door personen heinde en ver gekomen, geraadpleegd. Hij legde zich tevens op de vorming van jongelieden tot de regtsgeleerdheid toe en bedankte herhaaldelijk, om redenen van gezondheid, voor de benoeming van raadsheer. Hij overleed te Brussel in September 1608 en werd in de St. Gudule kerk aldaar begraven. Hij was gehuwd met Margaretha Douglas, gezegd Scott, dochter van François Douglas, heer van Bautershem enz. en van Anna Bosschaert, en verwekte bij haar vier kinderen; 1e François, die volgt; 2e Ambrosius en Hendrik, beiden geestelijken; 4e Anna, gehuwd met Jerôme de Gaule, ridder, kanselier van Gelderland, lid van den grooten raad te Mechelen, en geheimraad des konings.

Van Kinschot was een bekwaam regtsgeleerde, die verscheidene tractaten over regtsgeleerde onderwerpen heeft nagelaten, die het licht zien onder den titel van:

Responsa, sive Consilia Juris. Item de Rescriptis gratiae, a supremo Senatu Brabantiae nomine Ducis concedi solitis, tractatus septem, etc. Lov. 1633. fol. (Met eene opdragt van den bezorger Valerius Andreas.)

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 452; Ferwerda, *Adel. Wapenb.* D. II. in de *genealogie van van Kinschot*; Paquot, *Memoir.* T. I. p. 400.

KINSCHOT (François van), door sommigen François Henri genaamd, was de zoon van den voorgaande, ridder, heer van Rivere, Wikette, enz., werd te Brussel den 1sten Mei 1579 of 1580 geboren. Zich op de regtsgeleerdheid toegelegd hebbende, werd hij raadsheer in den koninklijken raad en griffier van de domeinen en financiën van den koning. In 1649 werd hij kanselier en zegelbewaarder van Brabant, en overleed den 3den Mei 1654, wordende in de St. Gudule kerk te Brussel begraven. Hij was gehuwd met Margaretha Boote, vrouwe van Clercamp en verwekte bij haar 4 kinderen. Hij vermeerderde het werk van zijnen vader en gaf het uit onder den titel van:

Henrici Kinschoti J. C. Responsa, sive Consilia Juris. Ad Calcem adjiciuntur ejusden Tractatus septem de Rescriptis gratiae in supremo Brabantiae senatu nomine Ducis concedi solitis. Omnia iterata hac editione emendatiora et auctiora: Responsis Patris filiique separatis etc. Brux. 1653. fol.

Zijne afbeelding, door Pieter de Jode in folio gesneden, ziet het licht.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* p. 295; Ferwerda, *Adel. Wapenb.* D. II. in de *genealogie van van Kinschot*; Paquot, *Mémoires*, T. I, p. 401.

KINSCHOT (Caspar van), zoon van Zeger van Kinschot en van diens eerste vrouw Josina Roelofs, werd geboren den 15den October 1552. In zijne jeugd voor de regtswetenschap opgeleid, begaf hij zich naar eene hoogeschool in Duitschland. De komst van Alva hier te lande, en de last dat jongelingen, in den vreemde studerende, binnen een zeker tijdsverloop naar het vaderland moesten terugkeeren op straffe van verbeurte van goed, waren oorzaak dat hij zijne buitenlands aangevangen studiën moest opgeven. Zijne ouders vertrouwden toen zijne verdere opleiding aan zijnen neef, den reeds genoemden Hendrik van Kinschot toe. Hij was later raadsheer in het Hof van Brabant, raad en thesaurier-generaal van prins Maurits. Hij overleed in 1620, huwde in 1578 met Justina Pijll, en in 1603 met Maria de Chantraines, gezegd van Broucqsaulx. De vermaarde Hugo de Groot vereerde dit laatste huwelijk met een uitvoerig Latijnsch bruiloftsdicht. Bij de eerste vrouw verwekte hij drie zonen: 1 Nicolaas die volgt; 2 Caspar, raad in het Hof van Holland, Zeeland en West-friesland, gehuwd met Catharina Sweerts de Weert, van wien een zoon mede volgt; 3 Louis of Lodewijk van Kinschot, auditeur van de rekenkamer van Holland, gehuwd, eerst met Maria de Jonge, daarna met Catharina Hesselt van Dinter, (1) wiens zoon Caspar mede volgt; benevens 4 dochters, Maria, Amelia, Justina en Maria.

Zie *Grotii Poëmata*, (Lugd. Bat. 1617. 8°.) p. 135—144; van Leeuwen, *Bat. Illustr.* p. 1477; Ferwerda, *Adelijk Wapenb.* in de *genealogie van van Kinschot*, 16e generatie; *Kron. van het Hist. gen. te Utr.* D. VI. bl. 4, D. VIII. bl. 42; uit familie-berigten aangevuld.

KINSCHOT (Nicolaas van), zoon van den voorgaande en van diens eerste vrouw Justine Pijll, werd geboren te Delft den 29sten Maart 1584. Naauwelijks zestien jaren oud, deed hij te Leiden in het openbaar eene Latijnsche redevoering over de heldendaden van prins Maurits. Dezelve zag het licht onder den titel van:

Oratio Panegyrica qua generatim fortissimi principis Mauriti, principis auriaci, comitis Nassavii etc. Marchionis Verae et Vlissingae etc. laudes speciatim vero conflictus prope Neoportum pertractatur. Recitata publice in Athenaeo Lugdunensis Batavo a Nikolao Kinschoto, Delphio 9 Septembris Anno 1600, Hagae-Comitis 1600. 4°.

Voor de opdragt van deze oratie werd hem, bij resolutie van de staten, in dato 25 Maart 1600, vereerd eene medaille ter waarde van 36 guldens. Vooral is die oratie belangrijk om de uitvoerige lijst van bevelhebbers in de beide legers, die in den slag bij Nieuwpoort tegenwoordig waren. Hugo de

(1) Caspar Barlaeus vervaardigde eenen latijnschen lijkzang op den dood van Maria de Jonge en eenen bruiloftszang op het tweede huwelijk van van Kinschot. Zie zijne *Poëmata* (Amst. 1655. kl. 8°.) p. 479, 487. Er komt van eenen Ludovicus à Kinschot een Latijnsch gedicht voor vóór het werk getiteld: *Bergen op den Zoon beleghert. . . en ontleghert*, meermalen door ons aangehaald.

Groot vereerde van Kinschot's arbeid met een Latijnsch epigramma en schonk den schrijver zijne vriendschap.

Van Kinschot volgde de Groot als fiscaal van Holland op en deed als zoodanig den 13den Februarij 1614 den eed. Hij verwierf den lof van gematigdheid door eene bescheidene behandeling van de gevangene Remonstrantsche predikanten, welke hij in last had naar Loevestein te geleiden. Hij was de laatste procureur-generaal, die de civiele zaken der grafelijkheid bij de crimineele bediende. In 1638 deed hij afstand van zijn ambt. In de *Hollandsche Consultatiën* vind men, D. IV. bl. 569 en D. VI. bl. 388 en 633, adviezen van hem.

In laatstgenoemd jaar tot pensionaris van zijne geboorteplaats gekozen, verscheen hij vervolgens ter dagvaart, nam bij afwezigheid van den raadpensionaris Cats dit gewigtig ambt waar, en hield zijn roem staande tot aan zijn dood, die in October 1660 plaats had.

Van Kinschot was gehuwd eerst aan Clara Hesselt van Dinter, dochter van Andreas Hesselt van Dinter, raad in het hof van Brabant, bij wie hij drie kinderen verwekte, daarna aan Agatha de Jonge, dochter van Bonifacius de Jonge, heer van Oosterland, en van Magdalena Stavenisse, die hem zes kinderen schonk.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 578; Grotii, *Poemata* (Lugd. Bat. 1617. 8°.) p. 321, 323; van Bleyswijck, *Beschrijv. van Delft*, bl. 836; Brandt, *Hist. der Reform.* D. IV. bl. 1093—1095; Ferwerda, *Adel. Wapenb.* in de *Genealogie van van Kinschot* 17de generatie; van Wijn, *Bijv. op de Vaderl. Hist. van Wagenaar*, D. XII. bl. 54, 55, Scheltema, *Staatk. Nederl.;* Vreede, *de Hooge Raad van Holl.* enz. in *Jaarb. voor de Regterl. Magt in Nederl.* 1839. bl. 49; uit familie-berigten aangevuld.

KINSCHOT (Roeland van), zoon van Caspar van Kinschot, raad in het Hof van Holland, Zeeland en West Friesland, en van Catharina Swecrts de Weert, kleinzoon van Caspar van Kinschot, raad en thesaurier-generaal van prins Maurits, en neef van den voorgaande, werd den 16den November 1621 geboren, was eerst lid van den raad en leenhove van Brabant en sedert den 31sten Maart 1673 raadsheer in den hoogen raad van Holland, Zeeland en West-Friesland. In 1691 stond hij de eerste op het drietal voor de keuze tot president in den hoogen raad. Hij overleed den 20sten Februarij 1701 en werd in de groote kerk te 's Hage begraven. Hij was gehuwd met Catharina van der Hoolck en verwekte 5 kinderen, waaronder Caspar van Kinschot, raadsheer in het Hof van Brabant en daarna in dat van Holland, Zeeland en Westfriesland, en gehuwd met Theodora Catharina van Leyden van Leeuwen, bij welke hij verwekte een zoon, Roeland, die mede volgt; 2 Gijsbert van Kinschot, burgemeester van 's Gravenhage; 3 Jan Louis van Kinschot, schepen te Alkmaar.

In de *Deliciae Poeticae* van L. van Santen komen van Roeland van Kinschot twee Latijnsche gedichten voor: het eene met het jaartal 1667, het andere met dat van 1672. Of de vervaardiger dezelfde is als bovengenoemde, durven wij niet beslissen.

Zie Casp. Kinschotii, *Poëmata*, p. 59; Ferwerda, *Adelijk Wapenb.* in de *Genealogie van van Kinschot*, 18de generatie; Timareten, *Verz. van Gedenkstukk.* D. II. bl 108; Vreede, *Verh over den Hoogen Raad van Holl.* enz. in *Jaarb. voor de Regterl. Magt.* 1839. bl. 47; *Kron. van het Hist. gen. te Utr.*, D. II. bl. 366, D. IV. bl. 212, D. V. bl. 56; *Biograph. univers.* T. X. p. 299.

KINSCHOT (Caspar van), zoon van Louis of Lodewijk van Kinschot, en van diens eerste vrouw Maria de Jonge, kleinzoon van Caspar van Kinschot voornoemd, en neef van den voorgaande, werd te 's Hage den 29sten November 1622 geboren. Hij legde zich vroegtijdig met goed gevolg op de beoefening der fraaije letteren toe, voornamelijk op de Latijnsche dichtkunde, waarin hij weldra buitengewone vorderingen maakte. Zich op de regtsgeleerdheid toeleggende, hield hij zich voornamelijk te Utrecht, en wel in 1638 en 1639, op. In 1640 bevond hij zich te Leiden, hield er zich ook een gedeelte van het volgende jaar op, en bezocht ook Zeeland, van waar hij in 1642 op het einde van den zomer, te 's Gravenhage terugkeerde, In 1643 was hij nog eens te Leiden en den 20sten September te 's Gravenhage. Van daar vertrok hij naar Zwitserland (1644) en vervolgens naar Frankrijk (1645) waar hij, waarschijnlijk te Orleans, den doctoralen graad in de regten verwierf.

In 1646 werd hij gekozen tot het gevolg van het Nederlandsche gezantschap, dat naar Munster werd afgezonden om over den vrede te handelen. Uit eene toen door hem gevoerde briefwisseling met sommige zijner bloedverwanten, die ten deele nog onder de familie-papieren bewaard wordt, blijkt dat, toen de hertogin de Longuevile met groote statie hare intrede deed binnen Munster, aan den jeugdigen van Kinschot de eervolle onderscheiding was opgedragen om de echtgenoote van den Franschen gezant, namens den Nederlandschen ambassadeur, te begroeten, en deze omstandigheid versterkt het vermoeden van den schrijver van *Hollands Roem*, dat van Kinschot bij de onderhandelingen niet geheel werkeloos zal gebleven zijn.

Gedurende zijn verblijf te Munster had hij zich de genegenheid van vele aanzienlijke lieden verworven, zoo als onder anderen van den vermaarden kardinaal Fabio Chigi, naderhand paus Alexander VII, die hem, niettegenstande het verschil in godsdienst en leeftijd, zijne vriendschap schonk, hetgeen, naar de bekrompen denkwijze van die tijden, den kardinaal door zijne geloofsgenooten zeer euvel werd geduid.

Te 's Hage in het begin van 1649 teruggekeerd, zette hij zijne studiën voort en bleef met de geleerden van zijnen tijd gemeenzamen omgang houden; doch hij mogt de vruchten van den vrede, welke hij had zien sluiten, en zoo heerlijk in meer dan één gedicht bezongen had, niet zien plukken. De teering overviel hem en sleepte hem in het laatst van December 1649, of in het begin van Januarij 1650 ten grave. Dat hij niet in Januarij 1649 kan gestorven zijn, zooals men zou opmaken uit hetgeen op bladz. 14 vóór zijne *Poëmata* staat geschreven, bewijst de dagteekening van zijn uitersten wil in het laatst der maand December 1649. Hij stierf ongehuwd. Zijne afbeelding, fraai gegraveerd, is vóór zijne *Poëmata* geplaatst, met dit bijschrift:

Talis erat raptus viridi Kinschotius aevo
Pectore qui Musas, Charites circumtulit ore.

Het geschilderd portret, waarnaar de gravure gemaakt is, is door ter Borch vervaardigd, en wordt bij de familie bewaard. Er bestaat nog eene andere gravure door Hollar. De gedichten van van Kinschot zijn door Jacobus Gronovius uitgegeven onder den titel:

Casparis Kinschotii Poëmata in Libros IV digestaguorum primus Sacra et Pia; secundus Elegias et Eclogas; tertius Res gestas; quartus Miscellanea continet. Omnia ex chirographo auctoris diligenter inspecto examinatoque edita, Hagae-Comitis, 1685. kl. 8°.

Eenstemmig is de lof door bevoegde kunstregters aan van Kinschot's Latijnsche muze toegezwaaid. Mannen als Nicolaas Heinsius, Janus Secundus, Jacobus Gronovius, en van later tijd, Hoeufft, Peerlkamp, Collot d'Escury, roemen als om strijd de voortreffelijkheid zijner gedichten. De nederigheid van den dichter was zoo groot, dat hij zijne gedichten wenschte te verbranden; daar er echter reeds te velen in omloop waren, zoo gaf hij het aan Gronovius over, om daaruit eene keuze te doen. Deze heeft zich van de hem opgelegde taak voortreffelijk gekweten, en wij danken hem voor den bundel gedichten van den edelen, veel belovenden van Kinschot, van wien naar waarheid getuigd wordt »dat hij de muzen in het harte droeg, en dat de liefde hem op de lippen zweefde."

Van van Kinschot kwam ook nog afzonderlijk uit:

Panegyris in laudem celeberrimae Roterodamensium urbis, Rott. 1638.

Zie Nic. Heinsii, *Poëmat.* p. 7, 54, 88, 166; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 329; Paquot, *Mémoires*, T. I. p. 401—403; Ferwerda, *Adelijk Wapenb.* in de *genealogie van van Kinschot*, 18e generatie; van Kampen, *Geschied. der Ned. Letter. en Wetensch.* D. III. bl. 97—99; Hoeufft, *Parnas. Latin. Belg.* p. 181—183; Peerlkamp, *de Poëtis. Lat. Nederl.* p. 351—356; Collot d'Escury, *Holl. Roem* D. II. bl. 85, 86, *Aant.* bl. 221, 226, 236; Muller, *Cat. van Portr.;* uit familie-berigten aangevuld.

KINSCHOT (Roeland van), heer van Nieuwerkerk, zoon van Casper van Kinschot, raadsheer in het Hof van Holland, Zeeland en Westfriesland, en van Theodora Catharina van Leyden van Leeuwen, was geboren den 20sten Januarij 1687. Voor de krijgsdienst bestemd, werd hij,

na het doorloopen der mindere rangen, achtereenvolgens den 24sten Julij 1711 kapitein bij de infanterie van den staat, den 15den April 1714 kommandeur der stad Heusden, den 11den Julij 1727 majoor, den 16den September 1729 luitenant-kolonel, den 18den September 1733 kolonel der garde, den 1sten Januarij 1742 generaal-majoor en den 16den Mei 1747 luitenant-generaal. De tijd van zijn overlijden is ons niet bekend. Hij was gehuwd met Elisabeth van Kinschot en verwekte bij haar vijf kinderen.

Zie Oudenhoven, *Beschrijv. der stad Heusden*, bl. 213; Ferwerda, *Adelijk Wapenboek*, in de *Genealogie van van Kinschot*, 20ste generatie; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KINSCHOT (Gaspar Rudolph van), zoon van Gaspar van Kinschot, gecommitteerde in de staten van Holland en Westfriesland en burgemeester van Delft, en van Catharina Cornelia van Kinschot, werd geboren te Delft, den 26sten October 1704, was secretaris van zijne geboorteplaats, benevens baljuw, dijkgraaf en schout der stad Oudewater, hoofd-ingeland van Delfland, en directeur van de West-Indische Compagnie ter kamer van de Maze. Hij overleed te Delft den 7den Mei 1748, werd in de Oude kerk aldaar begraven, en huwde den 20sten Mei 1725 met Catharina Maria Dedel, geboren den 11den Junij 1705, dochter van Philips Dedel, raad en schepen van Delft en van Catharina Meerman. Zij overleed, zonder kinderen, den 7den April 1772.

Als beoefenaar der Nederlandsche geschiedenis, oudheden en plaatsbeschrijving deed hij zich kennen door zijn werk:

Beschrijving der stad Oudewater: waarin aangetoont word der zelver herkomst uit het Utrechtsche Bisdom, overgang tot de graaflijkheid van Holland en haare gemaakte onafscheidbaarheid van dezelve, enz. Delft 1747. 4°. met platen.

Eene opdracht van dit werk in verzen doet ons geene hooge gedachten van van Kinschot's muze koesteren. De uitgever van J. van Oudenhoven's *Beschrijvinge der stadt Heusden*, droeg in 1743 aan van Kinschot dit werk op, uit welke opdragt blijkt dat door dezen belangrijke bouwstoffen daarvoor geleverd zijn.

Zie Timareten, *Verz. van Gedenkst.*, D. I. bl. 54; Ferwerda, *Adelijk Wapenb.* in de *Genealogie van van Kinschot*, 20ste generatie; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KINSCHOT (Jan Anthoni van), broeder van den voorgaande, geboren den 11den Julij 1708, was commissaris-generaal der convoyen en licenten van de admiraliteit van de Maas, van den 21sten October 1733 tot den 31sten December 1740, vervolgens resident van de staten aan het hof te Brussel en ontvanger-generaal in Vlaanderen, daarna in 1751 resident bij den bisschop en prins van Luik, eindelijk ontvanger der convoyen en licenten te Rotterdam. In Poot's *Gedichten* (Delft 1747. D. III. bl. 167) vindt men van hem een lijkdicht op dezen, dat niet van verdiensten ontbloot is.

Zie Ferwerda, *Adelijk Wapenb.*, in de *Genealogie van van Kinschot*, 20ste generatie; van Wijn, *Bijv. en Aanm. op Wagenaar*, D. XX. bl. 114; Heringa, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1841. D. I. bl. 180.

KINSCHOT (Roeland van), broeder van de voorgaanden, werd te Delft den 27sten Junij 1712 geboren. Op jeugdigen leeftijd in de krijgsdienst gegaan, doorliep hij met veel lof de mindere rangen, en werd reeds den 14den September 1742 tot kolonel bevorderd over het regiment van wijlen den kolonel Doys.

In den spoedig daarop gevolgden oorlog der republiek tegen Frankrijk, waarvan het beleg en de overrompeling van Bergen op Zoom in 1747 eene der voornaamste krijgsgebeurtenissen was, werd aan den jeugdigen kolonel van Kinschot de gelegenheid geschonken om zich waardiglijk te onderscheiden.

In de maand Julij 1747 vertrok hij met een detachement infanterie, sterk 500 man en zamengetrokken uit verschillende regimenten in Zuid-Beveland. Op den 8sten Julij 1747 ontscheepte hij zijne troepen in de nabijheid van het dorp Zandvliet, op het tijpstip dat de voorhoede van een Fransch leger onder de maarschalk Löwenthall die plaats was genaderd.

Al het gewigt bevroedende om den vijand den toegang tot Bergen op Zoom te betwisten of ten minste hem in den opmarsch derwaarts zoolang mogelijk op te houden, aarzelde hij niet om zich met zijne betrekkelijk geringe krijsmagt in he versterkte Zandvliet te werpen.

Door juiste maatregelen wist hij zich in die positie krachtig te handhaven, zoodat de Franschen aanstalten maakten om eene loopgraaf tegen het dorp te openen, dat zij middelerwijl hevig beschoten en waartegen de bezetting trachtte niets schuldig te blijven. Gebrek aan krijgsvoorraad noodzaakte eindelijk van Kinschot bedacht te zijn op middelen tot ontruiming der plaats, waaruit hij zich in den avond van den 10den Julij in stilte en met orde terugtrok langs de Scheldedijk naar Bergen op Zoom, met zich voerende het geschut en de bagaadje. Te Bergen op Zoom betuigde hem de prins van Oranje, die zich toen daar bevond, hoogstdeszelfs tevredenheid over de beschikkingen, die hij tot de uitvoering van zijnen terugtogt genomen had.

Na de overgave van Bergen op Zoom, werd van Kinschot gevangen genomen, en deelde alzoo in het lot van velen die na de overompeling der vesting de hun toevertrouwde post niet hadden willen verlaten. Door de vermoeijenissen die hij had doorgestaan en de inspanning die hij bij de krijgsgebeurtenissen had aan den dag gelegd, was zijne gezondheid zeer geschokt. In October had de maarschalk Löwenthall hem veroorloofd om naar 's Gravenhage te gaan, van waar hij naar Brussel terugkeerde bij zijn broeder Jan Anthoni voornoemd, die destijds resident van het Nederlandsch gouvernement te Brussel was. Hij bekwam echter zijne vorige gezondheid niet terug, maar overleed te Brussel den 10den November 1747. Zijn lijk is te Delft in het familiegraf bijgezet. Hij huwde den 23sten Junij 1737 met Wilhelmine Louise Hesselt van Dinter, geboren den 6den October 1716, dochter van mr. Mathias Andreas, burgemeester van Maastricht, en van Jaqueline Henriëtte Martini. Zij verwekten 6 kinderen.

Zie Ferwerda, *Adelijk Wapenb.* in de *Genealogie van van Kinschot*, 20ste generatie; Bosscha, *Neêrl. Held. te land*, D. II. bl. 614, *Bijv. en Verb.* bl. 31 32; uit familieberigten aangevuld.

KINSCHOT (Gunther Jan van), kleinzoon van den voorgaande, werd omstreeks het jaar 1784 geboren. Mede tot de krijgsdienst opgeleid, klom hij op tot den rang van majoor en voerde in 1831 het bevel over het 2de battaillon der 3de afdeeling mobiele schutterij van Zuid-Holland, in garnizoen te Bergen op Zoom. Met dit bataillon was hij ingedeeld bij de marschkolonne die onder de bevelen van den majoor de Bosson eene demonstratie deed tegen de Belgen, die zich nabij Capellen hadden vereenigd, doch welke door gebrek aan waakzaamheid ongunstig uitviel. Van Kinschot werd bij die gelegenheid zwaar gewond door een geweerkogel in de regter dij, en door den vijand gevangen genomen. Hij genoot echter de voldoening dat de koning hem voor betoonde moed begiftigde met het ridderkruis der Militaire Willems-orde 4de klasse. Later werd hij luitenant-kolonel en militie-commissaris te Groningen, waar hij den 7den Februarij 1844 overleed.

Zie Bosscha *Neêrl. held. te land*, D. III. bl. 695, uit familieberigten aangevuld.

KINT (Dirk), geboren te 's Gravenhage den 6den December 1676 of 1678, was boterkooper en schilder uit liefhebberij. Hij kreeg onderwijs in de kunst eerst van Daniel Haaring, daarna van Constantijn Netscher en vervaardigde historische onderwerpen en beelden, vooral in zijn huis door hem in het *Achterom* in zijne geboorteplaats bewoond. Jaren lang was hij deken en hoofdman der schilderkamer en bestuurder der academie en overleed den 1sten September 1756. Zijne afbeelding ziet het licht.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.*, D. II. bl. 11; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Cat. van Portrett.*

KINT (Jan Dirkszoon), misschien een zoon van den voorgaande, zich noemende lidmaat der gereformeerde kerk, schreef:

De Leer der Dordsche Kerkvaderen, Beleden en verdedigd tegen de zaken van half- en heel- Pelagiaansch gezinde Christenen, dichtkundig voorgesteld, 's Hage 1772. 4°.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bib. der Maatsch. van Nederl. Leterk. te Leid.* D. I. bl. 264.

KINTS (Pieter) was een houtgraveur, die van 1610 tot 1620 bloeide. Hij vervaardigde onderscheiden houtsneden in de manier van lugtige schetsen met de pen. Ook heeft

men onder ander van hem het *Bezoek van de H. Maagd bij Elisabeth,* waarvan de hoofden vol uitdrukkig en de figuren goed geteekend zijn.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KIP (Jan) was een Hollandsch plaatsnijder, omstreeks 1652 geboren en in 1722 overleden in Engeland, waar hij na 1685 gevestigd was. Hij heeft een groot aantal gezigten van steden, paleizen en buitenplaatsen gegraveerd, en ook prenten geteekend voor boekwerken hier te lande uitgegeven. Verder wordt er van hem vermeld:

Gezigt van het inwendige eener Deensche kerk in Engeland.

Gezigt op de stad Amsterdam.

Dit laatste, 6 bladen druks groot, in 1685 opgedragen aan de burgemeesters der stad Amsterdam.

Nova delineatio Hagae comitis, met lofverzen van P. Verhoek, 5 heele en 7 halve bladen in folio, 1686.

Er moet, volgens Immerzeel ook een Willem Kip bestaan hebben, die onder anderen in 1603 eenige triumfbogen en eerepoorten in het koper gesneden heeft. Ook de kaarten van Camden's *Britania,* 1607, zijn door hem gegraveerd. Hij wordt daarop William genoemd.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KISPENNINGIUS (Henricus) geboren te Venlo, was kanonik en pastoor in Kleef. Hij schreef:

De meditatione mortis et variis, eos qui mortem lentam, subitam, vel violentam obeunt, consolandi modis, libri VII, Colon. 1573; Antv. 1584.

Precationes Christianae et admonitiones ad pie vivendum, ex Sacra Scriptura, et sanct. patribus, Colon. 1581.

Libellus, cui titulus, Aquae vitae de fontibus Salvatoris, hoc est, Doctrina Euangelica de meditatione mortis, Antv. 1584.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 332.

KISSELIUS (Rachel) plaatste een lofgedicht voor de Gedichten van R. Arends Jr. Amst. 1757.

Zie Heringa, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 180.

KISSELIUS (Antonius), zoon van Johannes Henricus Kisselius, geneesheer, en Helena van der Steng, werd in 1690 te Zaandam geboren en tot het predikambt opgeleid. Hij studeerde vier jaren te Leiden, inwonende en dogmatisch onderwijs ontvangende bij Jasper den Hartog, Luthersch predikant aldaar, en werd in 1716 tot de predikdienst toegelaten.

Na nog eenigen tijd de beroemde Duitsche hoogeschool te Giessen bezocht te hebben, keerde hij in het vaderland terug, bedankte voor een beroep bij de Luthersche gemeente te Delft, in 1720, doch werd nog in hetzelfde jaar bij die gemeente te Purmerende beroepen, van waar hij in 1723 naar Dordrecht vertrok, waar hij in Julij beroepen was. Hier verkondigde hij gedurende 35 jaren het Evangelie, en bedankte voor aanzoeken van de gemeenten te Haarlem en te Amsterdam om op het beroep aldaar te komen prediken. Hij overleed te Dordrecht den 19den December 1758, en was gehuwd in 1723 met Anna Debora Akeshoog, welke hij met drie zonen en drie dochters naliet.

Kisselius was een geleerd man, die in het Latijn en in het Nederduitsch over belangrijke onderwerpen geschreven heeft. Volgens den heer Glasius beijverde hij zich om in zijne godsdienstige schriften en aan zijn onderwijs eene praktikale rigting te geven. Zijne prediking was eenvoudig, maar daarom van den wansmaak dier tijden, om ongepaste beeldspraak te gebruiken en te vergeestelijken, niet vrij. Daarvan kan getuigen zijne rede gehouden bij de inwijding van het kerkorgel te Dordrecht, waarvan in het tweede alhier aangehaalde werk eene proeve te vinden is. Hij schreef en gaf uit de volgende werken:

De aandachtige en biddende Christen, dagelijks met Godt bezig, door aandachtige en geestrijke bedenkingen: Als ook gemoedopwekkende zielszuchten op iederen dag der weeke. In het Nederduitsch aan het licht gebracht, Dordr. 1734. 8°.

Heilig gebruik der Orgelen, Dordr. 8°.

Lof en dankrede over Ps. 147 vs. 12, ter inwijding van het orgel, Dordr. 1734. 4°.

Kort begrip der zuivere waarheid tot ongeveinsde godzaligheid, of de kleine Catechismus van Lutherus, door vragen en antwoorden opgehelderd en ter heilzaam gebruik en dierbaar vertroosting in leven en sterven toegepast, Amst. 1747. 8°.

Korte en beknopte verhandeling over de werkingen des Sathans, Dordr. 1751. 8°.

Behalve deze werken liet hij nog eenige, deels in de Latijnsche taal gestelde geschriften na, die door Ds. Schotel worden opgegeven.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I, IV; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 225—229; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Kath. kerk in de Nederl.* St. II. bl. 29, St. V. bl. 77, St. VII. bl. 70; Glasius, *Godgel. Nederl.*

KISSELIUS (Johannes), kleinzoon van den voorgaande, geboren in 1778 te Dordrecht en aldaar in 1850 overleden. Als verdienstelijk dichter deed hij zich kennen, behalve door eenige hier en daar verspreide gedichten, door zijne:

Treurzangen, Haarl. 1806. 8°.

Lijkhulde aan Ewaldus Kist, in de *Hulde aan de nagedachtenis van E. Kist, toegewijd in het genootschap Diversa sed una,* Dordr. 1823. 8°.

De dood van Socrates, naar Lamartine, Leeuw. 1828. 12°.

Feestzang bij de Feestviering van het 25jarig bestaan des Genootschaps Diversa sed una, Dordr. 1841. 8°.

Hij leverde de volgende tooneelspelen:

De Blanke en Zwarte, tooneelspel naar het Fransch, Amst. 1798. 8°.

Eleonora van Rosalba, of de Puinhopen van Paluzzi, tooneelspel naar het Fransch, Amst. 1799. 8°.

Selicour, treurspel, Amst. 1799. 8°.

Candor of de Grafkelder in het Bosch, tooneelspel, Dordr. 1801. 8°.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*; *Cat. van de Bibl. der Maatschappij van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. b. bl. 125, D. II. bl. 212, 229, *2de Bijvoegs.* bl. 30.

KIST (Joost Gerard), geboren te Woerden, was de oudste zoon van Anthonie Kist, predikant te Woerden, en van Johanna Wolf. Tot de predikdienst aan de Leidsche hoogeschool opgeleid, trad hij het eerst in dienst in 1780 te Puplijk en Leeuwen, vertrok van daar in 1785 naar Zalt-Bommel, vierde er in 1810 zijne 25jarige Evangeliedienst aldaar en deed bij die gelegenheid eene voortreffelijke leerrede, die in 1811 te Dordrecht is uitgegeven. Ofschoon meermalen naar elders beroepen, bleef hij te Zalt-Bommel en overleed er den 26sten Januarij 1815, oud ruim 58 jaren. Hij was gehuwd met Syburgh Henrica Royaards. Zijn zoon Nicolaas Christiaan volgt verder. Nog kwam er van hem in druk uit:

De Justificatione peccatoris, Lugd. Bat. 1799. 4°. 2 partes.

Zie *Biblioth. voor Theol. Letterk.* 1811. St. II. bl. 648, 649; *Hulde aan de Nagedacht. van E. Kist* (Dordr. 1823. 8o.) bl. 14; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 629; *Catal. van de Bibl. der Doopsgez. gemeente te Amst. 1ste afd.* bl. 71.

KIST (Willem), broeder van den voorgaande, werd te Woerden op den 1sten September 1758 geboren. Na de Latijnsche scholen te hebben bezocht, zette hij zijne letteroefeningen aan de Leidsche hoogeschool voort en betoonde zich een waardig kweekeling van de hoogleeraren L. C. Valckenaer, D. Ruhnkenius, D. van de Wijnpersse en B. Voorda, in wier genegenheid hij mogt deelen. Na tot meester in de beide regten bevorderd te zijn, werd hij in 1779 tot conrector der Latijnsche scholen te Breda aangesteld, van waar hij, in 1784, tot rector dier scholen te Middelburg geroepen werd. Hij aanvaardde dezen post met eene redevoering: *De calamitatibus, quae ex neglecta subolis educatione oriuntur et Patriae ruinam minantur.* (Mediob. 1784. 4o.) Zoozeer droeg zijne ambtsvervulling hier de goedkeuring der regering weg, dat zij hem, drie jaren later, bij het athenaeum van hare stad tot lector der algemeene geschiedenis benoemde, bij welke gelegenheid hij eene redevoering uitsprak: *De barbariae tenebris, per Graecos Romanosque scriptores feliciter depulsis* (Mediob. 1787. 4°.) In 1789 werd hem het hoogleeraarsambt in de letteren aan de hoogeschool te Franeker opgedragen, doch zijn verblijf te Middelburg leverde hem zoo vele genoegens op, dat hij besloot daarvoor te bedanken. De regering zijner woonplaats gaf hem hiervoor een bewijs van hare erkentelijkheid, door hem tot hoogleeraar in de geschiedenis en welsprekendheid bij haar athenaeum te bevorderen, welken post hij aanvaardde met eene redevoering: *De voluptate animi ex deligenti veterum*

scriptorum lectione capienda. (Mediob. 1790. 4°. Ook aldus in het Hollandsch vertaald uitgegeven 1790. gr. 8°.) In 1797 tot lid van het Committé van den Oost-Indischen handel benoemd, werd hij bij deszelfs ontbinding, in 1800, lid van den eersten en vier jaren later van den tweeden Aziatischen Raad. In 1807, met zijne ambtgenooten, uit de dienst der Oost-Indische maatschappij eervol ontslagen, werd hij, eenige jaren later, tot directeur van de *Gazette Nationale* te Brussel en, in 1816, tot directeur der *Nederlandsche Staatscourant* benoemd. In 1828 werd hij op pensioen gesteld; en, daar hij zijnen rusttijd niet in ledigheid wilde doorbrengen, zette hij zijnen reeds vele jaren vroeger aangevangen arbeid ter zamenstelling van mensch- en karakterkundige romans voort, tot weinige jaren vóór zijn dood, die op den 5den Januarij 1841 te Arnhem, werwaarts hij zich met der woon had nedergezet, plaats had. Hij was gehuwd eerst met Hendrika Francina Ribbers, daarna met Clara Louise Stavorinus, eindelijk met M. F. Vogeliegsang, en liet bij zijn afsterven vier kinderen en zestien kleinkinderen na.

Het Zeeuwsch genootschap der wetenschappen bragt in 1789, en de maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden in 1805, hulde aan zijne kunde en verdiensten, door hem het lidmaatschap te vereeren. En deze onderscheiding was Kist ten volle waardig. Hij kenmerkte zich in onderscheidene maatschappelijke betrekkingen als een man van groote talenten en uitgebreide geleerdheid. »Netheid en levendigheid van stijl," zegt de hoogleeraar Siegenbeek, »uitgebreide wereld- en menschenkennis, een schrandere geest van opmerking, gelukkige vinding, geestigheid van vernuft, aandachtboeijende gave van schildering, gepaard aan edelheid van gevoelens en eerbied voor godsdienst en zeden blonken over 't geheel in zijne werken uit en verzekeren hem eene eervolle plaats onder de beste romanschrijvers in Nederland. Ware hij niet door den loop der tijden uit den kring gerukt, waarin hij het eerst met lof, werkzaam was, hij zou zich waarschijnlijk onder de beoefenaars der oude letteren eene aanzienlijke plaats verworven hebben."

Behalve de drie genoemde Latijnsche redevoeringen gaf hij in druk uit:

Verhandeling over Lukas II: 2; Middelb. 1791. 8°.

Het leven, gevoelens en zonderlinge reis van den landjonker Govert Hendrik Godefroi van Blankenheim tot den Stronk, Amst. 1824. 8°. 2 deelen. 2de druk.

Ring van Gyges wedergevonden, of verzameling van Nederlandsche karakters, Haarl. 1805, 4 deelen; 2de druk. Amst. 1823. 8°. 4 deelen met pl. 2de druk.

Eduard van Eikenhorst, zijne huisgenooten en vrienden, Amst. 1811. 8°. 4 deelen met platen.

De Wonderbril, Amst. 1812. 8°. 2 deelen met platen.

Louise van Walburg, Amst. 1813. 8°. 2 deelen, met platen.

Zonderlinge lotgevallen van Barend van Poederen, weleer geheimschrijver van den landjonker van Blankenheim tot den Stronk, op eene reis door Holland, Zeeland, Braband en Vlaanderen, Amst. 1814. 8°. 2 deelen met platen.

Constantijn van Falkemade, of de ouderlijke woning, Amst. 1814. 8°. met eene plaat.

Albertina van Wilgenhorst, of de rampen der vooroordeelen, Leid. 1815. 8°. met eene plaat.

Leonore van Atrecht, of de belooning der standvastigheid en liefde, Amst. 1815. 8°.

Ferdinand van Waldonk, of het gemis van wereldkennis, eene bron van teleurstellingen en rampen, Amst. 1816. 8°.

Karakterschetsen, zeden en gewoonten van Nederlandsche mannen en vrouwen, bijeenverzameld op eene reis door het koningrijk der Nederlanden, Amst. 1816. 8°. met een kaartje en platen.

De Egyptische Tooverstaf of karakterschetsen en tafereelen des menschelijken levens, Rott. 1823. 8°. met platen.

Herman van Giessen en zijne lotgenooten, of de gevolgen des oorlogs en der staatsomwentelingen, Delft 1825. 8°, 2 deelen met platen.

De ongehuwde en gehuwde Nederlandsche vrouwen, of karakterschetsen en voorbeelden tot voorbereiding en bevordering van het ware huwelijksgeluk, Delft 1826. 8°. 2 deelen, met platen.

De Nederlandsche Jongelingen, Rott. 1829. 8°.

Lodewijk van Landen, of de twee bronnen, Rott. 1832. 8°. 2 deelen.

De Belgen vóór, gedurende en na den opstand, Rott. 1832. 8°.

De speer van Ithuriel, of tafereelen en schetsen, op eene reis door Noord-Nederland en naburige gewesten, bijeen verzameld, Arnh. 1835. 8°. 2 deelen.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1841. D. I. bl. 49, 50; *Handel. van de Jaarl. verg. van de Maatsch. van de Nederl. Letterk. te Leid.* 1841. bl. 21—25, door ons voornamelijk gevolgd; de Jong, *Naaml. van Boek. en supplem.*; Brinkman, *Naaml. van Boek.*

KIST (Ewaldus), jongste broeder van de beide voorgaanden, werd te Woerden den 9den Maart 1762 geboren. Met de uitstekendste vermogens en gaven voorzien, vereenigde zich alles om hem op de gelukkigste wijze te doen ontwikkelen. Zijn vrome vader, zijne beide kundige broeders, zijne tante, de geestige schrijfster Elisabeth Wolff, zijn geleerde behuwdbroeder Cornelis Swaving, predikant te Naarden, en eindelijk zijn oom, naar wien hij zijnen voornaam ontvangen had, de beroemde Ewaldus Hollebeek, die allen waren zulke uitmuntende voorbeelden, en de beide laatsten zulke voortreffelijke leidsmannen en onderwijzers op het pad dat hij zich gekozen had, dat het niet te verwonderen was dat Kist reeds vroeg de schoonste verwachtingen als toekomend godsdienstleeraar en kanselredenaar inboezemde.

Aan Leiden's hoogeschool hoorde hij niet alleen de beroemdste mannen van zijnen tijd, als daar zijn Valckenaer, Schultens, van de Wijnpersse en Pestel, maar hem viel een zeldzaam geluk te beurt, dat van een onafscheidelijk vriend te vinden in zijnen medestudent Jan Hendrik van der Palm, die zulks gebleven is, totdat de dood daaraan een einde maakte.

Na in 1784 met grooten lof tot de predikdienst te zijn toegelaten, werd hij nog dat jaar beroepen te Gellicum en Rhenoy, waar hij gedurende twee jaren het evangelie verkondigde. Hij verwisselde deze zijne eerste standplaats twee jaren later met die te Thamen aan den Uithoorn, vertrok van daar in 1790 naar Arnhem, en eindelijk in 1797 naar Dordrecht. Bijna vijf en twintig jaren was Kist de wellust dier gemeente, die hij niet kon besluiten te verlaten, ook toen niet, toen hij in 1800 tot hoogleeraar in de godgeleerdheid, bijzonder in de christelijke zedekunde, te Leiden beroepen werd, en later tot predikant te Utrecht met uitzigt op een gelijktijdig professoraat.

Geacht en bemind om zijne gaven en zijn karakter, overleed Kist op den 20sten Maart 1822. Er is na zijn verscheiden zooveel tot zijnen lof door beroemde schrijvers uitgesproken en in geschriften, zoowel in proza als in poëzij, ter nedergesteld, dat wij het onnoodig achten, nog nader in dien lof uit te wijden. Door mannen als Tydeman, te Water, Ypeij, Dermout, van der Palm, Royaards, Schotel, Glasius en anderen in proza, en door Kisselius, Schouten en van den Brandeler in poëzij, is ons in breede trekken het beeld geschetst van Kist, beminnelijk als mensch, ijverig en voorbeeldig als evangelie-dienaar, weinig geëvenaard als kanselredenaar, onvermoeid als herder zijner gemeente, beroemd als uitlegkundige en godgeleerde en geloovig als christen.

Kist was in 1785 op zijne eerste standplaats gehuwd met Cornelia Bos, die hij in 1802 door den dood verloor. Hij hertrouwde in 1805 te Amsterdam met Christina Noteman, die in 1811 stierf. Voor de derde maal trad hij in het huwelijk, in 1812, met Theodora Cornelia Woutera Brouwer, die hem overleefde. Zijne afbeelding ziet op verschillende wijzen het licht. Een derzelven is voorzien met dit bijschrift:

> Zie in dit schaduwbeeld, in welks aanminnig wezen,
> De schranderheid met Deugd en Godsvrucht is te lezen;
> Hem, die met mond en pen staaft Jezus reine leer,
> 't Is Kist vol ijver voor de glorie van zijn Heer.

Te midden van vele andere betrekkingen, zoo als die van lid van het klassikaal bestuur, van het provinciaal kerkbestuur, somtijds van de synode, als mede-directeur van het Haagsche Genootschap ter verdediging van de christelijke godsdienst, als lid van de letterkundige genootschappen *Prodesse conamur* te Arnhem, *Diversa sed una* te Dordrecht en van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden, wist Kist nog de tijd te vinden tot de zamenstelling van talrijke geschriften, waardoor hij niet alleen voor zijne tijdgenooten tot

uitgebreid nut en zegen was, maar waardoor zijn naam en zijne verdiensten tot aan het verste nageslacht steeds met eerbied zullen worden herdacht. Van die geschriften laten wij hier de lijst volgen:

Redevoering over het belang, dat wij bij de beschaving van ons verstand hebben, ter inwijding van het genootschap Prodesse Conamur, Arnh. 1792.

Aanmerkingen over de stelling van den Heidelbergschen Katechismus: Wij zijn van nature geneigd God en onzen naasten te haten, Amst. 1796. gr. 8°. 2 stukk., meermalen herdrukt.

Brieven aan Aristus over de Eeuw der Rede, Dordr. 1798. gr. 8°.

Leerredenen over Gods deugden, Dordr. 1798. gr. 8°. 2 deelen; herdr. Amst. 1803. 8°. 2 deelen.

De hoofd-inhoud van de zedeleer des christendoms, in leerredenen, Dordr. 1800. gr. 8°. 2 deelen.

Leerredenen over verschillende onderwerpen, Dordr. 1811—1819. gr. 8°. 5 deelen.

Beoefeningsleer, of de kennis der middelen, om getroost en heilig te leven, Dordr. 1809. gr. 8°. 2 deelen, 4 stukken.

Vijf leerredenen over het geweten, Dordr. 1810. gr. 8°.

Ruth, in vier leerredenen, Dordr. 1811. gr. 8°.

Het veranderd gelaat des aardrijks, of de lente van het jaar 1814, in twee leerredenen, Dordr. 1814. gr. 8°.

Het ongunstig onthaal des Heilands in de wereld, van deszelfs aandoenelijke zijde beschouwd, in leerredenen, Dordr. 1815. 8°.

Beknopte beoefeningsleer ten dienste van minvermogenden, Dordr. 1815. gr. en kl. 8°.

Verhandelingen en redevoeringen over verschillende onderwerpen uit het vak der fraaije letteren en der zedekunde, Dordr. 1816. gr. 8°.

Leerredenen van E. Kist en anderen, Dordr. 1817. gr. 8°.

Lofrede op P. van Braam, Dordr. 1818. gr. 8°.

Redevoering over de invoering van het christendom in ons vaderland, enz. Dordr. 1819. gr. 8°.

(Met A. van Bemmelen) *Kerkelijke redevoeringen, tot opening en sluiting van het algemeen synode der Hervormde kerk in het koningrijk der Nederlanden, den 4den Julij* 1821, Dordr. 1821. gr. 8°.

Laatste leerredenen over verschillende onderwerpen, met eenige bijzonderheden van deszelfs leven en overlijden, Dordr. 1822. gr. 8°. met portret.

Voorts zien nog van Kist de volgende aanspraken, redevoeringen en verhandelingen het licht:

In de *Verhandelingen van het Haagsch Genootschap:*

Over den invloed van de nederigheid des harten op de erkentenis der waarheid, (1818).

Over het wonderbare en buitengewone in de geschiedenis van Jezus, beschouwd als een uitgestrekt, zamenhangend, en voor de zedelijke behoeften des menschdoms juist gepast geheel, hetwelk dus noch kan, noch moet uit die geschiedenis wordenwegverklaard; maar integendeel het Christendom nog des te meer aanspraak doet maken op ons eerbiedig en belangnemend geloof.

In de *Mnemosyne:*

Verhandeling over Gellert en zijne schriften, D. VI. bl. 37.

Over het gevoelvolle der ziel (*Nieuwe Verh.* D. I. bl. 75.)

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1822, D. I. bl. 193, D. II. bl. 338; Tydeman, Kisselius en Schouten, *Hulde aan de nagedacht. van E. Kist*, Dordr. 1823. 8°. met portr.; Royaards, *het Haagsche Genootsch. geschiedk. geschetst*, bl. 138, 179—184 en de aldaar aangehaalde schrijvers; *Handel. van de Jaarl. verg. van de Maatsch. der Nederl. Letterk.* 1822. bl. 10; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 627—698, 797 en de aldaar aangehaalde schrijvers; Glasius, *Godgel. Nederl.* en de aldaar aangehaalde schrijvers; Muller, *Cat. van Portr.*

KIST (Nicolaas Christiaan), zoon van Joost Gerard Kist, voornoemd, en van Syburgh Henrika Royaards, werd te Zalt-Bommel op den 11den April 1793 geboren. Na aldaar de lagere scholen doorloopen te hebben, werd hij voor de academische studiën opgeleid, door den verdienstelijken rector Mr. Willem Terpstra, en koos hij, op aansporing van zijnen oom, den Utrechtschen godgeleerde Hermanus Royaards, de godgeleerdheid tot het vak zijner studiën.

In 1811 te Utrecht als student ingeschreven, genoot hij aldaar het onderwijs van de hoogleeraren Pareau, de Rhoer en Royaards, maar vooral dat van Heringa en van Heusde. De liefde voor de geschiedenis door laatstgenoemde in hem ontvonkt, deed hem nog in hetzelfde jaar, waarin hij student geworden was, met anderen een gezelschap oprigten, dat zich hoofdzakelijk de beoefening der historie ten doel stelde en zijne ijverige onderzoekingen konden slechts afgebroken worden, toen hij, gelijk velen, na de bevrijding des vaderlands, in 1815, de wapens opnam en met een corps vrijwillige jagers naar de grenzen trok, dat geruimen tijd te Bruay bij Valenciennes kantonneerde. Te Utrecht wedergekeerd, zette hij zijne studiën met vernieuwden ijver voort, en verdedigde op den 13den Maart 1818 zijne dissertatie: *De commutatione, quam Constantino M. auctore societas subiit Christiana*, Traj. ad Rhen. 1818. 8°. ter verkrijging van den doctoralen graad in de godgeleerdheid.

Op den 13den Mei daaraanvolgende kandidaat tot de heilige dienst geworden, koos hem kort daarop de hervormde gemeente Zoelen tot haren leeraar, en deed hij aldaar op den 13den September 1818 zijne intrede, na door zijn beroemden oom, Ewaldus Kist, bevestigd te zijn. Vijf jaren mogt hij aldaar in de getrouwe vervulling van zijn ambt en in de ijverige voortzetting zijner geliefkoosde studie doorbrengen, toen curatoren der Leidsche hoogeschool hem den 11den April 1823 tot buitengewoon hoogleeraar der kerkelijke geschiedenis en historie der Christelijke leerstellingen beriepen. Op den 11den October van dat jaar hield hij zijne inwijdingsrede: *De progressione ingenii humani in dogmatum historia Christianorum animadvertenda*, welke in de *Annales Academicae* voor het jaar 1823—1824 gedrukt is.

Alzoo op ruim dertigjarigen leeftijd tot het hoogleeraar-ambt geroepen, mogt hij in die betrekking ruim zes en dertig jaren, in het genot eener krachtvolle gezondheid, werkzaam zijn. Voorzien met een helder verstand, scherpen blik, getrouw geheugen, geoefend oordeel en meer andere edele geestvermogens was hij der hoogeschool een steun, der wetenschap een sieraad, den studerenden jongelingschap een uitmuntend leidsman op de baan der wetenschappen. Maar bij dat alles was hij ook door zijne vele en velerlei geschriften in meer ruimeren kring nuttig; en had hij roem als docent, niet minder verwierf hij zich dien als schrijver.

Zijne werken, meestal tot het gebied der kerkelijke geschiedenis betrekkelijk, doen ons Kist kennen als een ijverig onvermoeid en gelukkig beoefenaar der bij hem geliefkooosde studien." Door zijn echt historisch- wijsgeerigen takt geleid" zegt de hoogleeraar Prins," maakte hij zijne vlijtige bronnenstudie vruchtbaar voor de wetenschap, en aan gelukkige combinatie-gave ontbrak het hem niet. Hij ontzag dan ook geene inspanning of moeite, om zijn eenmaal gekozen onderwerp zooveel mogelijk magtig te worden. Vaak gingen er jaren voorbij, eer hij de stof, die hij bearbeidde, rijp achtte voor de openbare behandeling. En dan nog bekleedde hij aan den vorm, waarin hij haar mededeelde, niet geringe zorg. Zoo alleen heeft hij zijne wetenschap op historisch gebied, zóóvele jaren achtereen, waardig weten ten handhaven en zóóveel voortreffelijks van duurzame waardij opgeleverd."

Ons bestek gedoogt niet verder uit te wijden over de vele en onmiskenbare verdiensten van den man, wiens onverwachte dood op den 21sten December 1859 voorgevallen, met regt genoemd werd een zwaar en schier onherstelbaar verlies voor de kerk en de hoogeschool. Reeds hebben mannen als Prins en Kuenen, zijne beide ambtgenooten, en mr. H. J. Koenen hulde toegebragt aan het vele goede en voortreffelijke dat in hem was, en waardoor hij zich als herder en leeraar, als hoogleeraar, als geleerde en als mensch aan zoo velen dierbaar gemaakt had; en weldra zal zijn leven en zijne verdiensten door eene kundige hand in breede trekken geschetst, en zijne werken beschouwd worden in het ware licht, zoo als zij dat verdienen.

Op den 24sten December had op de begraafplaats aan den Groenesteeg te Leiden de plegtige ter aardbestelling van den geliefden en hoogeschatten man plaats. Gedragen door een zestiental van zijne jongste leerlingen, allen studenten der Leidsche hoogeschool, werd de baar naar het graf geleid, door de zonen des overledene, de hoogleeraren der theologische faculteit en door een tal van belangstellende vrienden gevolgd. De hoogleeraren Scholten en Prins, en de kandidaat in de godgeleerdheid, S. F. W. Roorda van Eysinga, de eerste in naam zijner ambtgenooten, de tweede in dien zijner leerlingen van vroegeren en lateren tijd, de derde namens zijne mede-studenten, hielden treffende toespraken, waarvan de beide eerste sedert door den druk zijn bekend gemaakt;

terwijl eindelijk de schoonzoon van den ontslapen hoogleeraar, Ds. F. C. A. Hoogvliet, van Spaarndam, in naam der zijnen, dank zeide voor de eer aan de nagedachtenis van den beweenden doode bewezen.

Tot verschillende betrekkingen buiten zijnen werkkring gelegen, betoonde zich Kist een hoogst nuttig en werkzaam mensch. Hij was een der wakkerste bestuurders van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, welke hij tot driemalen toe als voorzitter met eene toespraak opende, en wier *Handelingen* hij herhaaldelijk met welbewerkte levensberigten verrijkte. Van het bijbelgenootschap, van dat tot verdediging der Christelijke Godsdienst, en van de Maatschappij van Welstand, was hij mede een der ijverigste medearbeiders en medebestuurders. Eindelijk was hij lid van de derde klasse van het voormalig koninklijk Nederlandsch Instituut, daarna van de letterkundige afdeeling der koninklijke Akademie van Wetenschappen, en ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw. Zijne welgelijkende afbeelding ziet op onderscheiden leeftijd het licht.

De werken en geschriften waardoor Kist het best gekend wordt, en waardoor hij zich een onvergankelijke eerzuil gesticht heeft, zijn getiteld:

Iets over het zielelijden van Jezus, ontleend aan het Oppositionsschrift van Schröter und Klein, B. III. Heft. 2, 4. In het *Nieuw Christelijk Magazijn van H. J. Krom*, 1823. bl. 371—412 (zonder naam).

Proeve ter verklaring van Matth. XI: 7—15. In hetzelfde *Magazijn*, bl. 471—489, (zonder naam).

(Met Prof. H. J. Royaards) *Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, inzonderheid van Nederland*, Leid. 1829—1840. 8°. 11 deelen, met platen.

(Met denzelfden) *Nederlandsch Archief voor Kerkelijke Geschiedenis*, Leid. 1841—1849. 8°. 9 deelen, met platen.

(Met denzelfden) *Nieuw Archief voor Kerkelijke Geschiedenis, inzonderheid van Nederland*, Leid. 1852, 1854. 8°. 2 deelen.

(Met Prof. W. Moll) *Kerkhistorisch Archief*, Amst. 1857, 1859. 8°. 2 deelen.

De stukken door Kist in deze vier laatstgenoemde werken geleverd, worden aangewezen op de bij het register gevoegde *Naamlijst der Schrijvers.*

Aanspraak aan de leden van den Eerw. kerkeraad der Hervormde Gemeente te Zaltbommel, na het ter aarde bestellen mijner dierbare moeder, Syburgh Henrika Royaards, wed. J. G. Kist, op den 5 Nov. 1829.

Verhandeling over de Christelijke Kerk op aarde, volgens het onderwijs van Jezus en de Apostelen, en de geschiedenis. Met goud bekroond door Teyler's Godgeleerd Genootschap en in het 30ste deel van deszelfs *Verhandelingen* uitgegeven (1830, 4°.); 2de vermeerderde druk, Leid. 1832. 8°. 2 deelen. Van deze Verhandeling bestaat ook eene vertaling in het Hoogduitsch.

Over de verwisseling van zedelijke en zinnelijke hoedanigheden in sommige Betuwsche Idiotismen. In het 3de deel, 2de stuk van de *Nieuwe Werk. van de Maatsch. der Ned. Lett. te Leiden*, Dordr. 1834. 8°.

Iets over Janus Secundus, als Stempelsnijder, en over zijne Penningplaat: Vatis amatoris Julia sculpta manu. In P. O. van der Chijs, *Tijdschr. voor Alg. Munt- en Penningk.* D. I. (Leid. 1834.) 8°. met eene pl.

Ewaldus Kist (Levensschets, 's Graveuh. 1836.) 8°. Uit de *Werken van het Haagsche Gen. tot verd. van de Chr. Godsd.*

Memoria Nicolai Smallenburg. Uit de *Annales Acad. Lugd. Bat.* 1836—1837. Lugd. Bat. 1837. 8°.

Oratio de inchoata, necdum perfectia, Sacrorum emendatione, (Lugd. Bat. 1837.) 4°.

Memoria Heusdii. Cum discipulis recoluit, lectiones auspicans historico- et philosopho-theologicas, A. 1839—1840 *habendas*, Lugd. Bat. 1839. 8°,

Het terugkeeren der Waldenzen in hunne valleijen in 1689 en 1690, Leid. 1846. 8°.

Het Nederlandsch Bijbelgenootschap in 1846. *Toespraak enz. gehouden den* 29 *October* 1846, Leid. 1846. 8°.

(zonder naam) *Het Placet en de regering*, Leid. 1847. 8°.

Neerland's Bededagen en Biddagsbrieven. Eene bijdrage tot opbouwing der geschiedenis van Staat en Kerk in Nederland, Leid. 1848, 1849, 8°. 2 deelen.

Levensberigt van Ds. van der Willigen, voorafgaande diens Nagelatene Leerredenen, Dev. 1849. 8°.

Bijdragen tot de vroegste geschiedenis en den toekomstigen bloei der Hoogeschool te Leiden. Eene feestgave bij de viering van haar 275*jarig bestaan*, Leid. 1850. 8°. met facsimil.

Letterkundig en beoordeelend overzigt der geschiedenis van het beleg en ontzet der stad Leiden. In de *Nieuwe Reeks van Werk. van de Maatsch. der Ned. Letterk.* D. V. (Leid. 1850). 8°.

De allereerste Series Lectionum der Leidsche Hoogeschool, medegedeeld door Dr. G. H. M. Delprat, met bijvoegselen, benevens eene volledige lijst der Rectores Magnifici en van het getal der jaarlijks ingeschreven studenten door Prof. N. C. Kist. In dezelfde *Nieuwe Reeks*, D. VII. St. I. (Leid. 1852. 8°.).

Levensberigt van J. E. Voet van Campen, met portret voor van Campens *Bijbeloefeningen*, 's Hertogenbosch 1852. 8°.

Oratio de religionis Christianae indole practica, uti antea semper; sic omnino hodie, multum neglecta, Lugd. Bat. 1853. 8°.

Over J. H. van der Palm (uit de *Kerk. Cour.?*) kl. 8°.

Woorden bij het graf van J. F. van Oordt, JWz., Leid. 1852. 8°.

Orationes, quae Ecclesiae reique Christianae spectant historiam, quatuor, Lugd. Bat. 1853.

De daarin voorkomende oratie: *de Ecclesia Graeca, divinae Providentiae teste*, werd in het Russisch en Grieksch vertaald.

Herman Johan Royaards in zijne betrekking tot de Nederlandsche Hervormde kerk, geplaatst in het *kerkelijk Weekblad*, 1854. No. 3, en daaruit afzonderlijk uitgegeven te 's Hertogenbosch 1854.

Over de Geschiedenis van het Presbyteriaal-stelsel; in de *Godgeleerde Bijdragen voor* 1855, bl. 196—220.

De vrije wil of de mensch een redelijk vrijwerkend wezen. Ter inleiding op een gedrukt wordend werk getiteld: de Christelijke Wetenschap der Zedeleer, Leid. 1859. 8°.

In de *Tafereelen uit de Geschiedenis der Christelijke Godsdienst en kerk* leverde Kist het zesde tafereel: *De vervolging der kerk* (D. I. bl. 89), het negende: *De Ariaansche strijd* (D. II. bl. 133), het tiende: *De Waldensen* (D. III. bl. 337), het een en twintigste: *De invloed der Hervorming op de Roomsche kerk* D. IV. bl. 422), en het zeventiende: *De Hervormde kerken in onzen tijd* (D. V. bl. 361). Ook is van zijne hand: *De inwendige toestand der Nederlandsche Hervormde kerk*, voorkomende in het *Overzigt van den staat der Ned. Herv. kerk* (*Handelingen der Synode van* 1858, *Bijlage* IV).

De volgende leerredenen, door Kist gehouden, zijn uitgegeven:

De nagedachtenis van Ew. Kist, plegtig gevierd in de gemeente van Zoelen, den 24sten *Maart* 1822, *met eene leerrede over Openb.* XIV: 13. Tiel, 1822. 8°.

Godsdienstige gronden tegen angstige vrees, in den tegenwoordigen nood des Vaderlands. Leerrede, uitgesproken te Leiden, d. 27sten *Octob.* 1830, Leid. 1830. 8°.

Het goede der verdrukking. Leerrede over Ps CXIX: 17, *uitgesproken te Leiden d.* 12den *December* 1830, en opgenomen onder de *Akademische Leerredenen*, Utrecht, 1831. 8°.

De terugkomst der vrijwillige Jagers, godsdienstig gevierd op den Gedenkdag van Leidens ontzet. Ter opening der Akademische lessen, d. 3den *October* 1831, Leid. 1831. 8°.

Die gelooft behoeft niet te vreezen. Leerrede over Mark. V: 36*b. gehouden te Leiden, d.* 12den *Aug.* 1832, *na het ontstaan der heerschende ziekte binnen deze stad*, Leiden, 1832. 8°.

Hervormings-leerrede, uitgesproken te Leiden, d. 30sten *Oct.* 1836. Leid. 1836. 8°.

Leerrede ter viering van het Elfde Eeuwfeest der invoering van het Christendom in Nederland en van den 322sten *Jaardag der kerkhervorming, uitgesproken te Leiden d.* 3 *Nov.* 1839. *Met een Naschrift over Willebrord*, Leid. 1839. 8°.

De verdeeldheid onder de Christenen. Leerrede over Filipp. I: 18, 20*a het laatst gehouden voor de Remonstrantsche Gemeente te Amsterdam*, Leid. 1847. 8°.

Leerrede over Exod. IV: 20*b*, opgenomen in den Jaargang 1847 der *Leerredenen, uitgegeven ter bevordering van Evangelische kennis en Christelijk leven*, No. XI.

Leerrede over Pred. XII: 12, ald. Jaargang 1853. No. X.

Leerrede over 2 *Chron.* XXV: 9*b*, *gehouden te Leiden, d.* 22sten *April* 1855, *na het afsterven van den Hoogleeraar A. Niermeijer*, Leid. 1855. 8°.

Leerrede over 1 *Cor.* I: 21, ald. Jaargang 1856. No. IV.

Leerrede over Matth. V: 48, ald. Jaarg. 1858. No. 1.

Zout in ons zelven en vrede onder elkander. Leerrede, gehouden te Leiden daags na den tachtigsten verjaardag van den Hoogleeraar W. A. van Hengel, Amst. 1859. 8°.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1860. bl. 5—7, 10, 11; J. J. Prins, *Hulde aan de nagedachtenis van den Hoogleeraar Dr. N. C. Kist.* (Leid. 1860) 8°.; A. Kuenen, *Leerrede over Lukas* XII: 42—44. *Uitgesproken te Leiden,* 15 *Januarij* 1860, *in de eerste akademische godsdienst-oefening na het overlijden van den Hoogleeraar Dr. Nicolaas Christiaan Kist* (Leid. 1860). 8°.; Mr. H. J. Koenen, *Levensbericht van Nicolaas Christiaan Kist,* in het *Jaarb.* 1859 *der koninklijke Akademie van Wetensch.*

KITSEN (G.) was een Rotterdamsch graveur, die in het laatst der achttiende en in het begin der negentiende eeuw bloeide. Hij pointeerde meestal. De heer Kramm noemt van hem de volgende werken op:

Nachtgezigt op de rivier bij Lillo en Liefkenshoek, met schepen, enz. naar de teekening van E. Hoogerheyden, (1793).

Portret van N. van der Hulst (1805).

R. K. Monument.

Portret van den generaal Toussaint Louverture.

Portret van Prof. G. Bonnet.

Nog is er van hem:

Portret van J. J. Schrijver, Bailluw van Rotterdam.

Zie *de Navorscher,* D. V. bl. 336; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KITTENSTEYN (Cornelis Willemsz. van) wordt, door Immerzeel, Cornelis Kittenstein en een Vlaamsch graveur genoemd. Beide verkeerdelijk. Hij was te Delft den 25sten October 1597 geboren en overleed te Haarlem, waar hij zich als plaatsnijder en teekenaar had nedergezet, in 1652. Aldus is het berigt van van Bleyswijck.

Volgens denzelfden was hij een leerling van Jacob Matham. De volgende prenten, door hem vervaardigd, worden door den heer Kramm aldus vermeld:

De vijf zinnen, naar Dirk Hals, 5 stuks, kl. folio.

Kleederdragten van onderscheidene volken, naar denzelfden, 6 bladen in 8°.

Mannen en vrouwen aan een welbereiden disch gezeten, naar denzelfden, gr. folio.

De zegenrijke Intogt van Prins Willem van Oranje en Nassau, naar W. Buytenweg, 1622. 5 groote platen om aan elkander te hechten.

Eene vrouw, die een man op den grond werpt, langw. fol.

De gestrande Walvisch, met eene menigte figuren, naar P. Molijn, 1629. gr. folio. Daar onder *De visch van achteren.*

Nog is er van hem:

Prospect van 't beleg van Haarlem naar eene teekening van P. Saenredam, 1626. fol.

Portret van Dr. Augustinus van Teylingen te Haarlem.

Van Kittensteyn was lid van de oude Rederijkerskamer te Haarlem, en komt als zoodanig voor in *Vlissings Redens-Lusthof.* Hij schreef ook lofdichten voor de werken van zijne tijdgenooten. Zijne zinspreuk was: *Arbeyt om rust.*

Zie Ampzing, *Beschrijv. van Haarl.* bl. 373; van Bleyswijck, *Beschrijv. van Delft,* bl. 852; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KLAARBOUT (Christiaan), geboren te Amsterdam den 3den Junij 1728, werd den 20sten November 1757 tot predikant te Graft bevestigd, verkreeg zijn emeritaat in 1782 en overleed te Rotterdam den 6den December 1806. Hij schreef en gaf uit:

Inweidings leerreden over 1 Petr. II: 5, bij gelegenheid van de geldelijke opbouwinge en vernieuwinge der kerke van Graft, Amst. 1768. 4°.

Door Witsen Geysbeek wordt een Christiaan Klaarbout als dichter opgegeven van:

Mozes Aloude Schaduwleer, vertonende de voortreffelijkheid van Vorst Messias, in 4 boeken, Amst. 1774. 4°. met pl.

Het is zeer wel mogelijk dat de predikant te Graft die dichter is; maar onmogelijk is hij dezelfde met Christiaan Klaarbout, van wien uitkwam:

De luister der Hervormde kerk, uitblinkende in het kort begrip der H. Godtgeleertheit van den Heidelbergschen Catechismus, met deszelfs vragen en antwoorden in dichtmaat gesteld, Amst. 1725. 8°. 2de druk, ald. 1742. 8°.

Lijkrede op Ds. Sibersma, Amst. 1728. 4°. met portret.

Zie *Boekz. der gel. wereld,* op genoemde jaren; van Abkoude, *Naamreg van Ned. Boek.* D. I. St. I. bl. 189; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek;* Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 264; *Kron. van het Hist. Gen. te Utr.* D. III. bl. 133.

KLAARENBEEK (Pieter Hermanus) werd omstreeks 1755 te Haarlem geboren, bekleedde er verscheidene eereambten en geraakte er na de omwenteling van 1795, ondanks zich zelven, in het stadsbestuur. In zijnen veel bewogen tijd deed hij zich als een waar voorstander zijns vaderlands kennen. Daarvan kan onder anderen getuigen het voorstel dat hij, in 1797 met J. van Heukelom senior, aan de Nationale Vergadering deed, om de invoer en de verkoop van Engelsche artikelen hier te lande te weren. Het tooneel waarop hij zich bewoog was echter niet geschikt voor hem, en geschokt door velerlei inspanning, besloot hij tot het ambteloos leven terug te keeren. Dit doende, woonde hij eerst eenigen tijd te Emmerik, later te Utrecht, waar hij in 1830 stierf. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij gaf, bij uitersten wil, zijne begeerte te kennen dat eenige bevoegde kunstregters de verzameling zijner nagelaten gedichten zouden doorzien, en daaruit eene keuze doen der zoodanigen, die zij meest geschikt zouden oordeelen, om, in eenen bundel verzameld en gedrukt, aan zijne vrienden, daartoe bij name door hem bestemd, ten geschenke te worden rondgedeeld. Aan deze begeerte werd voldaan en alzoo ontvingen 's mans vrienden eenen bundel *Nagelaten Gedichten,* (Amst. 1831. 8°.), waarbij zijn portret gevoegd is. Hij is ook de dichter van het dichtstukje *Jan Barendse* of *Jan de Lapper* getiteld, medegedeeld door wijlen onzen voorganger in diens *Nieuwe Herinneringen uit het gebied der Geschiedenis.* Hoewel Klaarenbeek geen zeer voornamen rang op den Nederlandschen zangberg bekleedde, was hij echter geen ongelukkig beoefenaar der dichtkunst.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op Wagenaar,* D. XXXVIII. bl. 317; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Nederl. Dicht.*; *Catal. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 270; Muller, *Cat. van Portrett.*

KLAAS (Roode) was een kaperkapitein, welke kaperbrieven had ontvangen van Christiaan, koning van Denemarken, omstreeks 1526. Hij was afkomstig van Amsterdam en liep op zijne togten dikwijls Goedereede binnen. Aldaar ontdekte hij eene plaat die naderhand, van tijd tot tijd, is aangewassen, zoodat hij ten laatste is bedijkt geworden, en den naam van *Rooklaas-plaat* verkreeg. Rooklaas werd door de Hamburgers op zee genomen en binnen Hamburg als zeeroover ter dood gebragt.

Zie Boers, *Beschrijv. van Goedereede,* bl. 23, 24.

KLAAS *dochter* (Haasje) *in het Paradijs* genaamd, was eene rijke vrouw te Amsterdam, die omstreeks 1520 de stichteres was van het burger-weeshuis aldaar. Eigenaresse zijnde van eenige huisjes in of aan de Kalverstraat, werd zij te rade dezelve te doen dienen ter huisvesting van zeven of acht arme weeskinderen. Bij den afstand van den eigendom dier woningen voegde zij eene som gelds, uit welke aan die kinderen onderhoud en eene bekwame opvoeding gegeven werd.

Zij schijnt in 1550 overleden te zijn; althans in dat jaar waren de regenten van het Oude mannen-huis te Amsterdam in staat gesteld dit gesticht te vergrooten, door eene som, die door haar bij uitersten wille besproken was tot het stichten van een vrouwen-huis tot opneming van elf vrouwen. Hare afbeelding ziet het licht.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. VIII. bl. 320, 410; Muller, *Cat. van Portrett.*

KLAASZ. (Jan). Zie CLAESSENS (Jan.)

KLAASZE (Volkert). Zie CLAESZ (Volkert).

KLAASZEN (Allard), een Nederlandsch graveur, reeds met een enkel woord op Claas vermeld. Hij was meester van Pieter Aartzen, anders *Lange Pier* genaamd, en sneed in het koper in de Gothische smaak, doch heel net. Hij was te Amsterdam en later te Utrecht gevestigd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KLAASZEN VAN WIERINGEN (Cornelis). Zie WIERINGEN (Cornelis van).

KLAASZOON (AART). Zie CLAESZOON (AERT).

KLAASZOON (JAKOB). Zie CLAESZ. (JACOB).

KLAASZOON (REINIER). Zie CLAESZEN (REYNIER).

KLAIX (F. FRANSZOON) leverde mede bijdragen tot de *Vermeerderde Amsterdamsche Vreughde-stroom*, waaruit blijkt dat hij een liefhebber was van bierdrinken, naar Oost-Indië vertrok en in 1650 zich bevond op het eiland Sangai.

Zie van der Aa, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KLAPMUTS (S.) was een Nederlandsch etser, door den heer Kramm het eerst vermeld. Van hem kwamen voor: *Veertien stuks landschapjes, gezigtjes, borststukjes enz.* Wanneer hij leefde wordt niet gemeld.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KLAUDIUS CIVILIS. Zie CIVILIS (CLAUDIUS).

KLAUTZ (J. P.) taal- en schoolmeester te Amsterdam, schreef:

Livre de la conjugation françoise, avec ses variations à l'usage des aprentifs de cette belle langue: of Fransch Conjugatie-Boek, Amst. 1779. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1779. *a.* 114; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*

KLAVEREN (ABRAHAMUS VAN), reeds op van Claveren vermeld, schreef zich ook van Klaveren. Van hem ziet het licht:

Christelijke Oeffenschoole opgeregt ter belijdenisse van het Gereformeerde Geloove, Nijmegen 1752. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. V.

KLAVERWEIDE (KLAAS), wonende te Wassenaar, verzocht in 1754 met zijn dorpsgenoot F. Opdam en A. van Marle, van 's Gravenhage, octrooi bij de Staten van Holland voor de uitvinding of verbetering van den vijzel- of tonmolen. Op het allezins gunstig berigt van den hoogleeraar Lulofs, werd hun in genoemd jaar dat octrooi voor den tijd van 20 jaren verleend en tevens eene belooning van 1000 zilveren dukatons ter goedmaking der kosten toegelegd, om hunne proef in het groot te doen. De lof der uitvinding kwam voornamelijk aan F. Opdam toe.

Zie *Nederl. Jaarb.* 1756. bl. 568, 671; *Verv. op de Vaderl. Hist. van Wagenaar*, D. I. bl. 289; Stuart, *Vaderl. Hist.* D. I. bl. 288; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VI. St. II. bl. 636.

KLEES (JAN KLAASZOON), bijgenaamd *de dikke man*, was te 's Gravenhage in 1550 geboren en overleed in December 1612 als kastelein te Edam. 's Mans ligchaam, wegende op 42jarigen ouderdom 455 oude Nederlandsche ponden, had een zeer buitengewone omvang gekregen, zoodat hij met de gewone lijkbaar niet behoorlijk grafwaarts kon worden gedragen, waarom, volgens bestaande aanteekening, Pieter Pz. Trom, te Edam, eene bijzondere baar moest maken, die nog te zien is, om den zwaarwigtigen kastelein naar zijne laatste rustplaats te kunnen brengen. Zijne afbeelding, ten voete uit geschilderd, berust nog te Edam.

Zie Allan, *De stad Edam en hare geschiedenis*, bl. 41.

KLEIDIJK (JAKOB). Zie CLEYDIJCK (JACOB).

KLEIN. Zie de personen van dien naam op KLEYN.

KLEINE (DAVID) werd te Bergen op Zoom in 1754 geboren. Zijne hoofdzaak was het teekenen van schepen, en hij heeft een door hem geëtst werkje, met dergelijke onderwerpen, uitgegeven. Hij schilderde ook, en overleed in 1805 te Middelburg.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl Schilderk.* D, II. bl. 405, *Aanh.* bl. 187.

KLEMAN (DAVID), omstreeks 1726 geboren, werd in 1749 predikant te Renswoude, vertrok van daar in 1758 naar Voorburg, waar hij den 20sten September 1776 emeritus werd, en den 6den Februarij 1780, oud ruim 54 jaren overleed. Hij schreef de volgende werken:

Eerste waarheden der Ondervindelijke en Redelijke Geestkunde, waar in al het gene door de ondervinding in onze ziele kenbaar is, nagespoort, de wetten onzer zielswerkingen aangewezen worden en daaruit de aart, het weezen, en eigenschappen der zelve besloten word. Waarbij komt een afzonderlijk betoog van de onstoffelijkheid en onsterfelijkheid der ziele, op eene vatbare wijze, ten nutte van minervarenen ontworpen, 's Hage 1765. 8°.; 2de druk, door P. Nieuwland bezorgd, ald. 1781. 8°.

Vijftal van Verhandelingen over eenige gewigtige waarheden van den Christelijken Godsdienst, 's Hage, 1773. 8.

De Orde des Heils, volgens welke God aan bezondere menschen zijne zaligmakende genade schenkt; of het verband tusschen Genade en Plicht, 's Hage, 1774. 8°.

Deden deze werken den schrijver reeds kennen als een geleerd theologant, niet minder onrust verwekte het laatstgenoemde geschrift in de vaderlandsche kerk. Door de klassis van 's Gravenhage goedgekeurd, was hetzelve naauwelijks in het licht, of de klassen van Amsterdam en Schieland kwamen met bezwaren er tegen voor den dag en de hoogleeraar Bernardus de Moor trad, ten jare 1775, in een gedrukt werk, openlijk tegen Kleman op, terwijl de schrijvers van *de Nederlandsche Bibliotheek* er hevig tegen uitvaarden.

Weldra nam de zaak voor Kleman eenen ongunstigen keer. Hetgeen inzonderheid het vuur des verschils deed toenemen was, dat velen zijne denkwijze beschouwden als dezelfde met die van den hoogleeraar van der Marck. Van Pelagianismus en Arminianismus beschuldigd, leverde Kleman in Mei 1775 eene verdediging bij de Haagsche klassis in, waardoor zijne zaak niet beter werd.

Over het verdere beloop van deze, reeds elders uitvoerig behandelde zaak, zullen wij evenmin uitwijden als over het stelsel door Kleman in zijn werk ten toon gespreid. Genoeg zij hier de vermelding dat hij, weigerende zich nader te verdedigen, in 1776 zich tot de staten van Holland en West-Friesland wendde, waarin hij verzocht dat het hun behagen mogen de klassis van 's Hage te gelasten, hem geene verdere moeijelijkheden aan te doen, over een werk, hetwelk zij eerst met hare kerkelijke goedkeuring bekrachtigd had. Dit smeekschrift, ondersteund door een ander van zes leden der klassis zelve, werd met eenen gewenschten uitslag bekroond. De staten verleenden aan de klassis vrijheid om hare verleende goedkeuring aan Kleman's geschrift in te trekken, maar gelastten haar tevens om zich verder met het beoordeelen van dat geschrift niet in te laten. Hiermede nam de zaak een einde.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1749. *b.* bl. 122, 1758 *a.* bl. 470, 1766. *a.* bl. 137—154, 1780. *a.* bl. 189; Ypey, *Kerk. Geschied. van de 18e eeuw*, D. VII. bl. 420—426; Ypeij en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. kerk*, D. III. bl. 560 en volg. met de *aanteek.*; Arrenberg, *Naamr. van Ned. Boek.*; Glasius, *Godgel. Nederl.*; Muller, *Cat. van Godgel. Werk.* bl. 162.

KLENCK (JOHANNES) werd den 24sten Mei 1644, door curatoren der Leidsche hoogeschool, gemagtigd, om, bij voorraad, bij openbare disputen over onderwerpen de zedekunde betreffende, het toezigt te voeren en openbare lessen zelve daarin te geven. In 1648 tot hoogleeraar in de wijsbegeerte aan de doorluchtige school te Amsterdam aangesteld, aanvaardde hij in Junij van dat jaar zijnen post. Hij verliet in 1669 plotseling Amsterdam en overleed te Batavia als notaris.

Van hem worden de volgende geschriften genoemd.

Dissertatio de civitatum mutationibus. 1662.

Institutiones Juris Naturalis, Gentium et Publici ex Hug. Grotii libris, Amst. 1665. 12°.

Oratio funebris in obitum A. Senguerdii, Amst. 1667.

Zie Soermans, *Academ. Regist.* bl. 100; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 155, *Toev. en Bijl.* bl. 270; van Lennep, *Illustr. Amst. Ath. memorab.* p. 41, 120, 121; van der Hoeven, *Tweede Eeuwf. van het Seminarium der Remonstr.* bl. 121.

KLENCK (KOENRAAD VAN) stond aan het hoofd van het aanzienlijke gezantschap dat de staten, in 1675, naar Rusland zonden, voornamelijk om den Russischen keizer Alexis te bewegen, door een aanval op Zweden, eene afleiding te maken, ten behoeve der benarde republiek. Het verhaal van dat gezantschap, door Balthazar Coyet zamengesteld, ziet het licht. Klenck zelf schreef een journaal van zijne reize naar Moscoviën, hetwelk vroeger berustte op het huis te Ilpendam, doch later schijnt verloren gegaan te zijn. Klenck was in 1672 tot de regering van Amsterdam gekozen en vervolgens lid van de staten van Holland geworden. Hij had, door verscheidene belangrijke commissiën met lof waar te nemen, zijne bekwaamheid doen kennen. Ervaren in de Russische taal stond hij bij den czaar in hooge achting; hij kende de voornaamste

ministers in persoon, en daar hij den koopman met den staatsman vereenigde, bleek het weldra dat men bij de gunstige opvattingen zich niet had misrekend. In 1676 in het vaderland teruggekeerd, verwierf hij de goedkeuring der hooge regering voor hetgeen door hem in het belang des lands en van den handel verrigt was. Zij die in het breede verslag verlangen van 's mans handelingen verwijzen wij naar het tweede hier genoemde werk van Scheltema, die zijne mededeelingen uit het oorspronkelijke verhaal van den ambassadeur putten mogt. Of dit verhaal hetzelfde is als waarvan wij, als verloren gegaan, gewaagden, is ons niet gebleken.

Zie Scheltema, *Peter de Groote*, D. I. bl. 12, 18; Dezelfde, *Rusl. en de Nederl.* D. I. bl. 307–327, 332–347; Koning, *Het Huis te Ilpendam*, bl. 57; dit *Woordenb.* Artik. Balth. Coyet.

KLEPPERBEIN (Wilhelm August) werd den 5den Augustus 1738 te Amsterdam als Luthersch predikant beroepen van Oldorp in Jeverland, alwaar hij slechts weinige maanden had gestaan, na vier jaren te Westrum het Evangelie bediend te hebben. In 1779 emeritus geworden zijnde, overleed hij in 1786, in den ouderdom van 82 jaren. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij maakte zich jegens zijn kerkgenootschap verdienstelijk door de vervaardiging van een nieuw Psalm- en Gezangboek, hetwelk het licht zag onder dezen titel:

Die hundert und funfzig Psalmen und die Gesänge, welcke bey den offentlichen Gottesdienst der mehrersten Gemeinen, die in den vereinigten Niederlanden dem unveränderten Augsburgsischen Glaubens-Bekentnis zugethan sind, auch in Niederdeutscher Sprache gesungen werden; nebst etc., herausgegeben, und anitzt zum zweytenmahl übergesehen, und häuftig verbessert, Amst. 1762.

Eene vertaling er van in het Nederduitsch werd mede te Amsterdam in 8°. uitgegeven.

Zie Paauw, *Europa's Lutherdom*, bl. 388; van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I St. V. bl. 82; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Luth. kerk in de Nederl.* St. IV. bl. 81, 82; Domela Nieuwenhuis, *Geschied. der Amst. Luth. gemeente*, bl. 151; Muller, *Cat. van Portrett.*, bl. 141, 398.

KLERCK (Henricus de), te Middelburg geboren, werd proponent bij de klassis van Walcheren en overleed vóór 1699. Hij schreef:

Onses Heeren Jesu Christi Priesterlijk Koningrijk onder 't Nieuwe Testament, voorgestelt in eenige Predicatien op den Psalm Davids CX enz. Middelb. 1687. 8°.

Annotatien over 't Nieuwe Testament. 4°.

Tydtresoor van kerkkelyke en weereldlyke Historien van den beginne des Weerelds af met een nette aanteekeninge der tyden, uit het Latyn van H. Guthberleth overgeset en gecontinueert tot het jaer 1689, Middelb. 1689. 4°.

Inleidinge tot de beschryvinge des H. Landts, aanwyzende de zitplaatsen der oude Israëlitische kerke in 't oude Palaestina na den uitlogt uit Aegypten met de beschrijvinge van Jerusalem enz. vertaaldt uit het Latyn van Prof. F. Spanhemius, Middelb. 1699. 8°.

Dit laatste werk werd door de Klerck's broeder Adriaan uitgegeven, die volgens de la Ruë ook eenige rijmen heeft laten drukken bij verschillende gelegenheden gemaakt. Het bleek ons niet of Henricus of Adriaan daarvan de vervaardiger is. Zij zagen het licht onder dezen titel;

Heroica Clerquiana, dat is Helden-lov, gezongen ter onsterffelijker gedagtenisse der heerlijke overwinningen te water en te lande door de magten der hooge geallieerden, onder de Prins Eugenius van Savoyen, de Prins en Hertog van Marlbourough, d' Hr. veldmarschal van Ouwerkerk en andere krijgs-helden heldhaftig bevogten op den Koning van Frankrijk en Hertog van Anjou, Middelb. 1708. 4°.

Zie de la Ruë, *Geletl. Zeel.*, 2de druk, bl. 79, 80; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I.

KLERK (Adriaan de). Zie het voorgaande artikel.

KLERK (Zeger de) was een Dordsch dichter en rederijker, van wien nog zinne-spelen zouden bestaan. Zijne zinspreuk was: *Een Klerk moet leeren.*

Zie Scheltma, *Geschied. en Letterk. Mengelw.* D. III. St. III bl. 53, 54.

KLERCK (Jhr. Rijnholt Antony), zoon van Dirk Klerck en van Wilhelmina Johanna Menthem, werd den 28sten April 1774 te Rhenen geboren. Den 10den April 1785 trad hij als kadet bij het regiment van van Efferen in dienst. Reeds den 2den Februarij 1789 werd hij verheven tot vaandrig bij het regiment van von Monter. Ten gevolge van den loop der staatkundige gebeurtenissen emigreerde hij in 1795, en diende sedert dien tijd in denzelfden rang bij het rassemblement, onder de bevelen van prins Frederik, in Duitschland en Engeland. Den 25sten December 1799 werd hij daarbij tot luitenant benoemd en den 11den Mei 1802 tot kapitein. In September 1802 keerde hij met het korps Hollandsche troepen naar het vaderland terug. Daar werd hij spoedig weder in werkelijke dienst geplaatst, en reeds in het begin van 1814 tot kapitein bij het 1ste bataljon jagers aangesteld. Korten tijd daarna, den 3den Maart 1814 werd hij bevorderd tot majoor bij het 7de bataljon landmilitie. Den 2den Mei 1815 werd hij benoemd tot luitenant-kolonel bij het bataljon infanterie van linie n°. 14. Met den aanvang van 1819 werd hij als zoodanig geplaatst aan het hoofd van het 3de bataljon 11de afdeeling infanterie. In Augustus 1829 werd hij door koning Willem I aangesteld tot kolonel-kommandant der afdeeling grenadiers. Met die betrekking bleef hij belast tot den 17den December 1836, toen hij benoemd werd tot kommandant ad interim van de 1ste brigade der 1ste divisie infanterie. Den 19den Februarij 1838 werd hij bevorderd tot generaal-majoor, kommandant van de 1ste divisie 2de brigade infanterie. Koning Willem II benoemde hem den 6den December 1840 tot zijnen buitengewoon adjudant. Met het begin van 1841 werd hij aan den toenmaligen prins van Oranje toegevoegd en in November 1843 in zijne militaire betrekking gepensioneerd. Ten blijke van de koninklijke goedkeuring werd hem in Maart 1845 de rang van luitenant-generaal verleend. Koning Willem III benoemde hem na zijne troonsbestijging tot chef van Z. M. militair huis.

Gedurende zijne militaire loopbaan nam Klerck aan belangrijke gebeurtenissen deel. Achtereenvolgens woonde hij de krijgsbewegingen en veldtogten van 1794 en 1795 bij ter bescherming van het vaderland. In 1799 was hij tegenwoordig bij de krijgsverrigtingen in Noord-Holland, in 1814 bij de blokkade van Bergen op Zoom, in 1815 bij den krijg in Frankrijk. In 1830 maakte hij deel uit van het mobile leger tijdens den opstand in België en in 1831 woonde hij den tiendaagschen veldtogt in dat rijk bij, terwijl hij in 1832 tot 1834 tot het mobiele leger bleef behooren. Hij overleed te 's Gravenhage den 2den Junij 1854.

Tot belooning voor de diensten door Klerck bewezen, werd hij vereerd met de Militaire Willemsorde, met het grootkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw en met dat der orde van de Eikenkroon. Vreemde vorsten huldigden zijne verdiensten door de schenking der St. Anna-orde, 2de klasse, in brillanten, het grootkruis der orde van St. Stanislaus, beiden van Rusland, het ridderkruis der Fredriksorde van Wurtemberg, het kommandeurs grootkruis der orde van het Zwaard van Zweden en Noorwegen.

Zie *Algem. Handelsblad*, 5 Junij 1854; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KLERK (C. de) schreef:

Vreugde-Bazuyn op de verkiesing van zijn hoogvorstelijke doorluchtigheid tot stadhouder enz. Utrecht 1747 in plano.

Zie *Lijst van alle tractaten, gedichten enz. ter gelegentheid van het huwelijk en de verheffing van W. C. H. Friso*, bl. 26.

KLERK (Johan de). Zie CLERICUS (Johannes).

KLERK (Reinier de) werd te Middelburg in 1710 geboren en vertrok, op zijn zestiende jaar, voor het eerst, en naderhand nog tweemaal, als gemeen matroos naar Indië, waar hij spoedig tot eerste stuurman bevorderd werd, en zeven reizen naar Padang deed, waar hij de vorsten van Baros en Sorkam, die door den sultan van Atjin werden aangevallen, bijstand verleende, hen in hun gezag handhaafde en door zijne dapperheid veel lof verwierf. De ongezondheid der lucht kwam hem op zware ziekten en bijna op verlamming te staan.

In 1737 de zeedienst verlaten hebbende, werd hij aangesteld tot opperkoopman op de Westkust van Sumatra. Hier was hij scheidsman tusschen de koningen van Bantam en van Palembang. Hij plaatste zich met een Hollandsch vaartuig tusschen de vloten van kleine vaartuigen der beide koningen in, en beproefde te vergeefs eene minnelijke schikking. Veertien maanden duurden de onderhandelingen, gedurende welke men

hem nauwelijks het bouwen van een bamboezen huis wilde toestaan. Doch toen het eenmaal gesticht was, bragt de Klerk kanon aan wal, en maakte vuur op de beide twistende partijen, zoodat zij zich nu aan zijne beslissing onderwierpen. Ter plaatse waar het bamboezen huis stond bouwde hij later de vesting Valkenoog, genoemd naar den gouverneur Valkenier.

In 1741 naar Batavia teruggekeerd, werd hij als secretaris bij het Hollandsche leger geplaatst, dat bestemd was om de Chinezen te tuchtigen, die, afkeerig van de Hollanders, na den bekenden moord aan hen op Batavia gepleegd, een verbond met den door de opstandelingen uitgeroepen soesoehoenan, die zich te Samarang ophield, of liever met diens neef, den pangeran en bevelhebber van het leger, gesloten hadden. Hij toonde bij die onderneming hoeveel beleid en schranderheid hij bezat. Met voorkennis van den commissaris te velde Verijssel, bood hij zijne dienst tot een waagstuk aan, dat hem het leven kon kosten. Met eenige geschenken voorzien begeeft hij zich tot den pangeran, en weet dezen te bepraten zich naar Samarang tot de commissarissen te begeven. Nauwelijks was deze, van geen verraad beducht, voor de tweede maal daar aangekomen, of hij werd er gevangen gehouden, en naar Batavia en vervolgens naar Ceilon gevoerd, waar hij zijn leven geëindigd heeft. De soesoehoenan zelf werd te Samarang gevangen genomen en mede naar Ceilon verbannen.

De Klerk, vervolgens tot opperhoofd van Soerabaja aangesteld, werd door den regent van Madura aangezocht om den geheelen oosthoek van Java aan hem af te staan. Toen dit niet gelukte bood de vorst hem geld daarvoor aan; doch de Klerk weigerde dit en trachtte door allerlei middelen zijne bedoelingen te verijdelen. Er ontstond hierover een oorlog tusschen den regent en den wettigen soesoehoenan van Mataram, waarin de O. I. Compagnie laatstgenoemde bijstond, en voor dien bijstand Madera en de Noordkust van Java van den soesoehoenan verkreeg.

In 1747 tot tweede bestuurder van Java's Noordoostkust benoemd, werd hij, nadat Elzo Sterrenberg in ongenade gevallen was, den 30sten December 1748, in diens plaats, tot landvoogd van Banda verkozen. Derwaarts was Sterrenberg door den gouverneur-generaal van Imhoff gebannen, die, wetende dat de Klerk vroeger, tijdens hun beider verblijf op Samarang, met hem op eenen zeer onaangenamen voet geleefd had, daardoor een bitter lot aan Sterrenberg meende bereid te hebben. De Klerk koesterde echter te edele gevoelens om zich op eenen banneling te wreken en overlaadde hem daarentegen met vriendelijkheden. Hij beperkte op de Banda-eilanden de schandelijkste winzucht der ambtenaren, deed de rijst en andere levensbehoeften voor den gemeenen man voor geringere prijzen verkrijgbaar stellen en moedigde tevens de kweeking der notenmuskaatboomen aan, zoodat hij de welvaart der ingezetenen en den bloei der kolonie, in het belang der maatschappij, gelijkelijk bevorderde, en in 1753 onder zegewenschen en tranen der bevolking van Banda vertrok.

In 1755 tot raad, vervolgens tot directeur-generaal en in 1777 tot gouverneur-generaal van Neêrlands Indië benoemd, liet hij niets onbeproefd om de belangen van het moederland te behartigen, maar ook om het welzijn der koloniën te bevorderen. Ons bestek laat niet toe in het breede uit te wijden over het vele goede dat de Klerk vooral in laatstgenoemde betrekking heeft tot stand gebragt. Wij bepalen ons slechts tot de korte herinnering, dat hij zoowel op Borneo als op Celebes en de Molukken het aangevallen gezag met kracht wist te handhaven; dat de handel gedurende zijn bestuur in bloei toenam; dat de toestand der godsdienst in Indië, tot nu toe zeer treurig, door zijne wijze bepalingen en voorzieningen beter werd; dat in 1778 door zijn toedoen het geleerde genootschap te Batavia werd opgerigt, waarvan hij de eerste opper-directeur was, en dat sedert zoo vele schoone vruchten ter behoeve der kennis van den Indischen Archipel vooral van Java gedragen heeft; eindelijk, want wij kunnen niet alles opnoemen, dat hij de landbouw op Java aanmoedigde, onbebouwde landerijen deed verkopen, en de voordeelen daarvan, tot nu toe door de inlandsche regenten genoten, in de kas der maatschappij deed storten, waardoor derhalve een dubbeld nut bereikt werd. Zoo was de kundige man schier tot aan zijn dood toe ijverig in de weer om rondom zich welvaart te verspreiden en de vruchten daarvan jaarlijks naar het vaderland over te zenden. Nog zou hij voortgegaan zijn vele diensten aan Neêrlandsch Indië te bewijzen, doch een 70jarigen ouderdom, van zijne jeugd af in Indië, bereikt hebbende, werd hij door eene zware ziekte overvallen en zag hij te vergeefs naar middelen uit om zijne gekrenkte gezondheid te herstellen. Hij verzocht daarom zijn ontslag, hetwelk hem den 16den Maart 1780 werd toegestaan. Weinig genot had hij van de aan hem verleende rust, daar hij reeds den 1sten September van genoemd jaar op zijn landgoed te Grogoe, twee uren van Batavia overleed. Zijn geschilderd portret is voorhanden op het gouvernementshuis in Weltevreden, nabij Batavia, in de vergaderzaal der hooge regering.

Zie A. Huisers, *Het leven van R. de Klerk, Gouverneur-Generaal van Neerl. Indiën*, met eene kaart (Amst. 1787. 8°.); van Kampen, *Geschied. der Nederl. buiten Europa*, D. III. bl. 22, 23, 35—37, 44, 45, 67—69, 210, 217—224; Teenstra, *Beschrijv. van de Nederl. Overz. bezitt.* bl. 267, 269, 343, 611; *de Navorscher*, D. IV. bl. 295, D. V. bl. 336.

KLEYN (Gerardus), te Groningen in 1696 geboren, werd, na volbragte studie aan de hoogeschool aldaar, in 1718 predikant te Bierum, in 1728 te Zunderdorp, in 1730 te Huissen, in 1740 te Appingadam, waar hij tevens rector was, en in 1741 te Schiedam. Hij overleed aldaar den 4den Maart 1762. Van hem ziet het licht:

De mens gestorven en bitter betreurd, of Lijkreden op het voor Nederlands Kerke en Burgerstaat zeer smertelijk en onverwagt overlijden van Zijne D. H. den Heere W. C. H. Friso, Prince van Oranje en Nassauw enz. enz. uitgesproken den 21sten October 1751 *over Prediker* XII vs. 5, Amst. 1752. 4o.

Jakobs belaste en wederkering vertoond in een Afscheidsreden te Huysen, over Genesis XXXI vs. 3, Amst. 1740. 4°.

Inwijings Reden over Timotheus, den Zoon van den Apostel Paulus, bij het aanvaarden van het Rectoraat der Latijnsche Schoole, Amst. 1740. 4°.

De biddende Nehemia in zijne groote onderneemingen, vertoond in een Intree-Reden te Appingadam over Nehemia I *vs.* 11, Amst. 1740. 4°.

Uytlegging of verklarende ontleding van den Propheet Hozea, naar het Latijn van J. a Marck overgezet door G. Kleyn, Amst. 1748. 4°. 2 deelen.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, op de genoemde jaren; Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 54; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III. IV. bl. 100, V; Glasius, *Godgel. Nederl.* D. II. bl. 270, D. III. bl. 666.

KLEYN (Antoinetta). Zie OCKERSE (Antoinetta).

KLEYN (C. G.) was een der zamerstellers van het *Nieuw Hoornse Speel-werk, bestaande uyt ernstige en vrolycke gezangen en gedichten*. De bouwstoffen daartoe door hem geleverd zijn van weinig waarde.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KLEYN (Joannes Petrus) was de zoon van Pieter Kleyn, rentmeester der domeinen van den prins van Oranje, op de Hooge en Lage Zwaluwe, klein Waspik en Twintighoeven, en van Geertruid Asbeek; hij werd ter eerstgemelde plaats geboren den 4den Junij 1760. Zijn vader, door een noodlottig toeval omgekomen zijnde, hertrouwde zijne moeder met Willem van Gendt, predikant bij de gemeente de beide Zwaluwen, en het was van dezen, dat hij in de Latijnsche en Grieksche talen het eerste onderwijs kreeg. Onder de leiding van den kundigen rector van Dorp volmaakte hij te Dordrecht zijne kennis, en beoefende daar mede de Latijnsche dichtkunst, waardoor zijne smaak gevormd en hij zich die vaste gronden eigen maakte van de prosodie en versificatie, die hij naderhand met zooveel keurigheid in zijne gedichten in acht nam.

Voor de predikdienst bestemd, onderwees hem zijn stiefvader, na het verlaten der Latijnsche school, in de gronden van het Hebreeuwsch, waarna hij in 1777 naar Utrecht vertrok, om zich in de godgeleerdheid te oefenen. Wegens zwakheid van borst besloot hij, na verloop van twee jaren, die studie te verlaten, en zich op de regten toe te leggen. In 1782, na het verdedigen eener dissertatie *over de echtscheiding*, werd hij doctor in de beide regten.

Kort na het voleindigen zijner studien verloor hij zijne

moeder, van wie hij als eenig kind erfgenaam was van aanzienlijke landgoederen. Hij besloot zich nu geheel aan het landleven over te geven, huwde in 1784 met Antoinetta Ockerse, de zuster van zijnen vriend, den predikant W. A. Ockerse, en werd door den toenmaligen stadhouder tot het medebestuur der beide Zwaluwen geroepen.

Deze betrekking besliste over de rust en het genoegen van zijn leven. Want niet alleen dat hij ten gevolge van eenen twist tusschen de inwoners der beide dorpen, die door hem ten voordeele van die van het eene dorp beslist werd, in groote onaangenaamheden kwam, maar ook, terwijl hij gedurende het verblijf der Fransche troepen in 1793 aan de Zwaluwen door zijne tusschenspraak en voorzigtig beleid vele bezwaren voor de ingezetenen had weggeruimd, was hij na het vertrek dier troepen ten prooi aan de Hollandsche soldaten, die naar de Zwaluwen werden gezonden, en van eenen troep plunderzuchtigen, waarvan hij er vele ondersteund en geholpen had, tijdens het verblijf der Franschen hier te lande. Men wilde zijn huis plunderen, maar daar het meeste goed reeds in een vaartuig gepakt was om te vertrekken, boorden de kwaadwilligen eenige gaten in den bodem, waardoor zijne meubels en kostbare bibliotheek door het water beschadigd werden. Hij koos in 1794 Wageningen tot zijne woonplaats, en moest met leedwezen zien dat eenige gecantonneerde militairen, op aanhitsing zijner vijanden, niet alleen belangrijke schade toebragten aan hem behoorende bosschen, maar ook dat zijn huis eerst tot eene soldaten caserne en vervolgens tot een militair magazijn gebruikt, bij den tweeden inval der Franschen, in de brand gestoken en geheel in de asch werd gelegd.

Na de omwenteling van 1795 werd Kleyn als lid der regering van Wageningen ter vergadering van hunne hoogmogenden afgevaardigd, en kort daarna benoemd in het provinciaal committé van politie, finantie en algemeen welzijn in Gelderland, residerende te Arnhem. In het volgende jaar werd hij met eenparige stemmen verkozen tot raadsheer in het provinciaal geregtshof van Gelderland, welken post hij tot zijn overlijden, hetwelk den 20sten Februarij 1805 binnen Arnhem plaats had, met waardigheid, voorbeeldigen ijver, getrouwheid, regtvaardigheid en menschelijkheid heeft bekleed. Hoedanig hij over het ambt en den pligt eens regters dacht, is op te maken uit een werkje, door hem in 1798 te Arnhem, in 8°. uitgegeven, onder den titel van: *Vrijmoedige Gedachten over den plicht eens Rechters in criminele zaaken*. Van de zeven kinderen, die hij bij zijne weduwe achterliet, volgt de oudste zoon. Kleyn was lid van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden.

De muzijk en de dichtkunst waren de beide uitspanningen waaraan Kleyn zich, reeds van zijn akademisch leven af, overgaf. Bellamy, Hinlopen, Ockerse, Rau, Chevallier, Carp en van Alphen waren zijne tijdgenooten. Zijn dichterlijk genie werd door hunnen omgang ontwikkeld, en zijn verstand, smaak, oordeel en gevoel gevormd. Door zijn huwelijk met eene rijk begaafde vrouw, die wij later zullen leeren kennen, bleef bij hem, te midden van de rampspoeden van het leven, de zucht voor de dichtkunst en fraaije letteren levendig, en wat hij als beoefenaar van beiden geleverd heeft zal zijn naam steeds met eere onder zijne beroemde tijdgenooten doen schitteren. Getrouw aan ons plan, wijden wij over zijne dichterlijke verdiensten niet in het breede uit. Inzonderheid als lierdichter maakte hij zich gunstig bekend en als zoodanig was hij het sterkst. Zijne oden, hymnen, elegiën en liederen, naar het oordeel van Witsen Geysbeek, volgens eene zuivere prosodie doorgaans in het metrum der ouden opgesteld, ademen volgens denzelfden niets dan deugd, liefde, vriendschap en godsvrucht. Zijne gedichten kwamen uit onder de volgende titels:

Ode en gedichten, Utr. 1782. 8°. 3 stukjes.

Feestzang voor het derde jubel-feest van Utrechts Hoogeschool, Utr. 1786. 8°.

(Met zijne gade) *Gedichten*, Utr. 1792. 8°.

Ode ter nagedachtenis van zijnen vriend H. van Alphen, Arnh. (1805) 4°.

Nagelaten gedichten, oden en elegien (door vrouwe A. Kleyn, geb. Ockerse uitgegeven) Utr. 1809. 8°.

Kleine prozaische en poetische bijdragen, Arnh. 1818. 12°.

Als beoefenaar der fraaije letteren deed Kleyn zich even gunstig kennen door zijne fragmenten van eene volledige *Theorie der schoone Kunsten en Wetenschappen*, die in de *Mnemosyne* van de heeren van Kampen en Tydeman gevonden worden, en getiteld zijn:

Verhandeling over de fraaije Kunsten en Wetenschappen in het algemeen, en over de Dichtkunst en Dichtkunde in het bijzonder; in de *Mnemosyne*, 1ste deel, bl. 1.

Verhandeling over het Epigramma, ald. 2de deel, bl. 1.

Verhandeling over het Herdersdicht; ald. 4de deel, bl. 1.

Voorts zijn *Eenige losse theoretische en aesthetische Gedachten over het Lyrisch Gedicht* uit zijne papieren bijeen verzameld door zijn schoonbroeder W. A. Ockerse, en geplaatst voor de *Nieuwe Dichtk. Mengelingen* van vrouwe A. Kleyn, bl. XI.

Aan de pen van Kleyn hebben wij ook eenige nette vertalingen te danken, zoo als:

Sympathien, uit het Hoogduitsch van Wieland, Utr. 1787. 8°.

Koozerijen, uit het Hoogduitsch van Gerstenberg, Utr. 1795. 8°.

Huisselijk leven, uit het Hoogduitsch van Stilling, Utr. 1801. 8°.

Theodore van der Linden, uit het Hoogduitsch van Stilling, Utr. 1803. 8°. 2 deelen.

Zie Witsen Geysbeek, *Leven van J. P. Kleyn*, in den *Recensent ook der Recensenten voor* 1807, No. 2, bl. 85 en volgg. *Hand. der Jaarl. Algem. Vergad. van de Maatsch der Ned. Letterk. te Leid.* 1805, bl 11; en daarnaar in den *Konst- en Letterb.* 1806. D. I. bl. 147; van Kampen, *Geschied. der Lett. en Wetensch. in Ned.* D. II. bl. 395, 396, D. III. bl 231; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; door ons voornamelijk gevolgd; verschillende boeken-catalogi.

KLEYN (Pieter Rudolph), oudste zoon van den voorgaande, werd geboren op de Hooge Zwalue den 17den Mei 1785. Te Arnhem voor de studie opgeleid wordende, doorliep hij al de klassen der Latijnsche school en besteedde zijne uren van uitspanning aan het beoefenen der teekenkunst, waarin hij van den teekenmeester J. Nijhoff onderwijs kreeg.

Eene meer en meer toenemende hardhoorendheid noodzaakte hem van de studie af te zien en een ander vak te kiezen. Weldra bepaalde hij zich tot dat van landschapschilder, en ofschoon zijn vader hiervan de bezwaren wel inzag, gaf hij er eindelijk zijne toestemming toe en Kleyn vertrok naar Dordrecht, waar hij drie jaren de lessen van de gebroeders Jacob en Abraham van Strij genoot. Deze betuigden daarna dat zij hem niet verder konden brengen en raadden hem aan eene buitenlandsche reize te doen. Zijn vader was inmiddels overleden, en zijne moeder raadpleegde den heer Hultman, destijds directeur van kunsten en wetenschappen, die het spoedig zoo ver bragt, dat Kleyn in 1808 als kweekeling van den toenmaligen koning van Holland naar Parijs vertrok. Hij bleef daar ruim twee en een half jaar, en genoot er onder anderen de lessen van den grooten historieschilder David. Hij vertrok vervolgens naar Italie, doorgaans zijn verblijf houdende te Rome, en zette er zijne studiën nog ruim twee jaren voort, naar de schilderachtige tafereelen, die het land oplevert.

In het vaderland teruggekeerd, had ook het uur van vrijheid voor Nederland geslagen. Kleyn vroeger ook neiging tot de krijgsdienst hebbende, bood zijnen arm den koning aan, en werd tot 2de luitenant bij het vijfde bataillon nationale militie aangesteld. Als zoodanig trok hij den vijand bij Quatre-Bras moedig te gemoet; daar werd hij vreesselijk gewond en eerst na zeventien uren op het slagveld zonder hulp gelegen te hebben ontdekt. Zijne wonden genazen niet, en op den 15den Februarij 1816 eindigde hij zijn jeugdig en veel belovend leven in de armen zijner diep bedroefde moeder. Nog voor zijn dood had de koning hem de Militaire Willemsorde geschonken.

Van den kunst-arbeid van Kleyn is niet veel bekend. Op de Amsterdamsche tentoonstelling van 1810 was van hem een *Gezigt op Aqua-Cetosa bij Rome;* op de verkooping van schilderijen aldaar in 1817, ten huize van C. R. Roos gehouden, waren twee schilderijtjes, het eene voorstellende een *Landschap*, bevallig en schoon van uitwerking, het andere een *Gezigt aan de Seine, bij Parijs*, niet minder fraai van behandeling dan het voorgaande. Van hem zijn ook nog fraaije teekeningen voorhanden.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.* D. II. bl. 492—496, door ons voornamelijk gevolgd; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KLEYNE (David). Zie KLEINE (David).

KLEYNE (F. C.) was in 1792 een vermaard ledezetter, die aan de Geestbrug bij 's Gravenhage woonde, doch van wien geene levensbijzonderheden bekend zijn.

Zie *de Navorscher*, D. I. bl. 187.

KLEYNHERS (J.) was volgens eene teekening naar zijn portret, door hem zelven geschilderd, een bloem- en fruitschilder, te Haarlem in 1634 geboren en in 1701 overleden.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.* D. I. bl. 81; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KLEYNHOFF VAN ENSPIJK (Christiaan Frederik), te Batavia den 19den Maart 1761 geboren, werd hier te lande voor geneesheer opgeleid en zette zich als zoodanig na zijne promotie te Amsterdam neder. Op den 10den Mei 1817 aanvaardde hij te Leiden den hem opgedragen post van hoogleeraar in de landhuishoudkunde, met eene Nederduitsche redevoering *over de waarde van het hedendaagsch leerstellig onderwijs der landhuishoudkunde, als wetenschap beschouwd*, die in de *Annales* der akademie voor het jaar 1817—1818 is opgenomen. Niet lang genot had de hoogeschool van zijn onderwijs, daar hij reeds den 5den April 1819 overleed.

Als natuurkundige deed hij zich kennen door zijne:

Bedenkingen over het einde, waartoe de insekten vermoedelijk geschapen zijn, Amst, 1805. 8°.

en door zijne beantwoording van de vraag: *Wat zijn mosplanten?* in het *Nieuw Algemeen Magazijn van Wetenschap, Kunst en Smaak*, Amst. 1797. D. IV. St. II. bl. 517.

Hij was ook Latijnsch dichter blijkens zijne:

Ode ad J. Kinkerum, Amst. 1800. 8°.

Napoleonti pacificatori feliciter! etc. Amst. 1811. 4°.

Gulielmo Frederico Ludovico feliciter! Amst. 1816. 4°.

Zie de Jong, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 155, 309; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 429, 431, *Toev. en Bijl.* bl. 258; Holtrop, *Bibl. Medico-Chirurg.* p. 176.

KLEYNOVEN (Quirinus) behoorde tot de dichters, die Willem III bij zijne terugkomst in Holland bezongen. Hij gaf een brommend lofdicht in het licht onder den titel van:

Aan de doorluchtigste, grootmagtigste Majesteit Willem den III, *door Gods genade koning van Engeland, Schotland, Vrankryk en Yrland, beschermer des geloofs*, Delft, 1691. 4°.

Zie *Kron. van het Hist. Gen. te Utr.* D. III. bl. 133.

KLEYNSORG (Joachim) kan misschien dezelfde zijn als den vroeger genoemden Cleynsorgh. In den vrijheidskamp tegen Spanje deed hij zich als een vurig beminnaar zijns vaderlands kennen, en betoonde hij groote ervarendheid. Hij was eerst kapitein over een vaandel soldaten, en was later tot kommandeur over de vrijbuiters benoemd. Als zoodanig nam hij in 1576 deel aan den mislukten togt van Sonoy naar Muiden.

Zie Koning, *Geschied. van het slot te Muiden*, bl. 111; Honig, *Geschied. der Zaanl.* D. I. bl. 113, 170, 204 en volg; dit *Woordenb.* artik. Cleynsorgh.

KLIEFOOT (Fr.) schreef:

Over de instandhouding der Gilden, Amst. 1796. 8o.

Zie Muller, *Cat. van Regtsgel. Werk.* bl. 79.

KLINCKERT (G.), van Gouda geboortig, schreef:

Balju van Suydt-Hollandt ofte ghetoornde vermetelheyt, droefbegin, bly-einde spel, Gouda, 1630.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KLINCKHAEMER (L.) schreef:

Vryheydt van spreecken in de Gemeynte der Geloovigen. Beweesen met geboden, exempelen, enz. Leid. 1655. 12°. 2de druk vermeerdert met eenige *Byvoeghzels* enz. Leeuwarden, 1679. 12°.

Verdediging van de vryheyt van spreken in de Gemeente der Geloovigen, of een antwoordt... aan Is. Pontanus, Amst. 1662. 4°.

Losse en quaade Gronden, van de Scheur-Kerk eeniger so-genaamde collegianten tot Rhijnsburg gelegt Ao. 1686, Amst. 1686. 4°.

Een Tractaat van de Echtscheydinge. 12°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. III. Muller, *Cat. van Godgel. werk. Supplem.* bl. 84.; *Cat. van Voorst*, (1859) T. I. p. 149.

KLINGE (N.) leverde in *Klio's Kraam* een *Troostrijm aan Upke Witsema en Sebilla van Griethuysen op het afsterven harer dochtertje.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KLINKENBERG (Dirk) werd in het jaar 1709 geboren en legde zich reeds vroeg op de beoefening der wiskundige wetenschappen toe, waarin hij door eigen genie en onvermoeide vlijt zeer belangrijke vorderingen maakte. In het eerst hield hij zich met landmeten en het geven van onderwijs in de wiskunde te Haarlem bezig, doch vervolgens aan den kundigen Melchior Bolstra toegevoegd, werkte hij, onder den hoogleeraar Lulofs, met dezen mede bij de rivierwerken en bij alles wat tot den waterstaat behoort, in welk vak hij vele jaren den lande groote diensten bewezen heeft. Zoo werd hij met andere deskundigen, in 1767, door gekommitteerde raden, dijkgraaf en hoogheemraden van Rijnland aangesteld om de oevers van het nu droog gemaakte Haarlemmer-meer nauwkeurig op te nemen en middelen te beramen om den verderen aanwas tegen te gaan, ten gevolge waarvan hij met zijne mede-gemagtigde B. Goudriaan uitgaf:

Memorie en bijzondere Consideratien over de middelen tot voorkoming van den aanwas en ter beteugeling van 't wordend vermogen van de Haarlemmer en Leijdsche Meir. 31 *Jan.* 1769. fol. Met 2 kaarten.

Toen men bij het Bataafsch genootschap van proefondervindelijke wijsbegeerte te Rotterdam op het denkbeeld kwam om eene reeks van rivierkundige stellingen algemeen te maken, ten einde zoo de aandacht van deskundigen bij een voor ons zoo belangrijk onderwerp te bepalen, was Klinkenberg daarmede onvermoeid werkzaam, en ofschoon men in lateren tijd eenige gegronde bedenkingen op die stellingen gemaakt heeft, was het toch te betreuren dat men daarmede niet was voortgegaan.

Klinkenberg werd in 1755 tot gewoon klerk ter secretarie van Holland aangesteld en bekleedde die betrekking gedurende ruim 40 jaren. Bij de vele werkzaamheden aan dezen post verbonden, bleef hij niet alleen de wiskundige wetenschappen beoefenen, maar legde zich ook meer en meer op de bij hem geliefkoosde sterrekunde toe, tot welks beoefening hij vroeger te Haarlem een gezelschap had opgerigt, waarin hij verscheidene proeven van geene geringe bedrevenheid in het vak, door meer dan eene gewigtige waarneming, gaf, en waardoor zijn naam zoo binnen als buiten 's lands met roem bekend werd.

Die roem was voornamelijk gevestigd toen hij de overgang van Mercurius over de zon had waargenomen, waaraan het volgende werk, door hem geschreven, zijnen oorsprong te danken had:

Beschrijving hoe de afstand der zonne van de aarde kan gevonden worden door den schijnbaren weg van Venus en Mercurius over de zon, nevens de afbeelding van drie zulke verschijningen, de 1*ste in November* 1742, *de* 2*de in* 1753, *de* 3*de in* 1761. *Waar agter de oplossing eener meetkundige Voorstelling*, Haarl. 1743. 8°.

Klinkenberg geraakte hierdoor in briefwisseling met vele van onze kundigste mannen en liefhebbers van de sterrekunde, als met Lulofs, Hennert, Struyck, de Munk, Schim en meer anderen, en niet minder met vele der beroemdste buitenlandsche sterrekundigen, als in Frankrijk met Delisle, de Thury, of Cassini III, en la Lande, en in Engeland met James Bradley. Zoozeer steeg zijn roem, dat hij in 1758 tot korrespondent bij de koninklijke akademie van wetenschappen te Parijs werd aangesteld, eene benoeming welke niet dan aan de grootste geleerden te beurt viel. Hij ging intusschen met het doen zijner waarnemingen voort, waartoe hem den toegang tot de sterrewacht van den prins erfstadhouder, te 's Gravenhage, en het gebruik der daarbij behoorende werktuigen, in staat stelde. Deze gunst had hij reeds onder Willem IV genoten, op aanbeveling van den vermaarden Franeker hoogleeraar Samuel Köenig,

doch weldra stond hij aan tegenwerkingen bloot, en werd hem den toegang tot de sterrewacht bemoeijelijkt. Hierop benoemde prins Willem V hem tot zijnen astronomist, en hij zette als toen ongestoord zijne waarnemingen voort, en verwierf zoo de eer, om door Bailly, met Hennert en van Zwinden, onder onze goede waarnemers gerangschikt te worden.

In 1743 had Klinkenberg het geluk eene komeet te ontdekken, door niemand dan door hem waargenomen, welke ontdekking in hetzelfde jaar van eene tweede, en in 1748 door eene derde gevolgd werd. Zijne ontdekkingen deelde hij mede aan de Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem, die zijne berigten deswege in hare verhandelingen opnam. Ook zijn eenige zijner waarnemingen en berekeningen in de *Mémoires de l'Academie* te Parijs voor den jare 1760, en in de werken van het Bataafsch Genootschap te Rotterdam opgenomen. In 1757 ontdekte hij eene kleine komeet en kondigde de groote staartster aan, welke in 1759 verwacht werd.

Te regt zegt de schrijver van *Hollands Roem* dat men zonder grootspraak van Klinkenberg verzekeren mag, dat hij vernuft en wiskundige kennis in eene groote mate bezat, en dat, terwijl anderen hun geheele leven aan de beoefenende of waarnemende sterrekunde wijdden, hij deze slechts als bijzaak kon beschouwen. Ten slotte vermelden wij, dat toen de planeet Uranus ontdekt werd, Klinkenberg die ook waarnam en zich daarbij ongeloofelijke moeite gaf, met dat gevolg dat men in Parijs, in 1784, nog desaangaande in het onzekere verkeerde, hij zich beroemen kon van een jaar te voren reeds te hebben uitgemaakt, dat Uranus geene komeet maar eene planeet was.

Klinkenberg overleed te 's Gravenhage op negentigjarigen leeftijd op het laatst van 1799. Zijne nagelaten geschriften en brieven geraakten toevallig in handen van den heer Jacob Florijn, die dezelve aan het Koninklijk Nederlandsch Instituut ten geschenke gaf en in 1816 in eene vergadering van hetzelve over Klinkenberg eene voorlezing deed en hulde bragt aan zijne verdiensten.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. IV. bl. 86; *Nieuwe Alegm. Konst- en Letterb.* 1799 D. XI. bl. 147; Stuart, *Vaderl Hist.* D. II. bl. 353, 356; *Woordenb. der Zamenlev.*; Collot d'Escury, *Holl. Roem.* D. VI. St. I. bl. 246—255; Muller, *Cat. van Boek. en Kaart. over Neerl. Waterstaat,* bl. 23.

KLINKENBERG (Jacob van Nuys), zoon van Henricus Jansen Klinkenberg, predikant te West-Graftdijk, en van Magdalena van Nuys, werd den 20sten Februarij 1744 ter laatstgemelde plaatse geboren. Naar ligchaam en geest uitmuntend ontwikkeld, werd hij voor den handel bestemd, doch weldra bleek het dat hij meer lust voor de studie had. Hierop naar Haarlem gezonden, maakte hij aan de Latijnsche school uitmuntende vorderingen, en verliet haar den 10den December 1760, om in het volgend jaar zijne voorbereidende studien aan de Harderwijksche hoogeschool voort te zetten. Zich vervolgens naar Leiden begeven hebbende, genoot hij er het onderwijs in de wijsbegeerte van den hoogleeraar Lulofs, en in de godgeleerdheid van de professoren de Moor, Schultens, Hollebeek en du Bois, en zag zich den 2den November 1764, na het verdedigen eener *Dissertatio physico-philosophica de aëre ejusque proprietatibus et usu* (Lugd. Bat. 1764) tot meester der vrije kunsten en doctor der wijsbegeerte bevorderd.

Zijne godgeleerde studien ijverig voortzettende, werd hij den 23sten Junij 1765 tot proponent bevorderd, en reeds in het volgend jaar tot predikant te Eemnes Buiten bevestigd. Zeven jaren was hij hier met trouw en ijver werkzaam, toen de gemeente te Overschie hem in 1773 tot haren leeraar begeerde. Reeds in 1775 verwisselde hij deze gemeente met die te Oudewater, en deze weder in 1777 met die van Deventer.

In 1778 te Amsterdam beroepen, werd hij er den 14den Junij van dat jaar bevestigd, en zoozeer was toen zijn roem reeds gestegen, dat curatoren der Leidsche hoogeschool hem in November 1783 tot gewoon hoogleeraar in de godgeleerdheid benoemden. Op aandrang zijner hem liefhebbende gemeente bedankte hij voor die betrekking, en werd vervolgens aangesteld tot hoogleeraar in de godgeleerdheid en kerkelijke geschiedenis aan het athenaeum illustre te Amsterdam. Den 10den Maart 1784 door de Leidsche akademie tot doctor in de godgeleerdheid bevorderd zijnde, aanvaardde hij het professoraat te Amsterdam op den 29sten Maart van dat jaar met eene *Oratio de machinationibus incredulorum reipublicae valde perniciosis* (Amst. 1784). Na den dood van Curtenius werd hem het geheele onderwijs in de godgeleerdheid opgedragen, en bleef hij tevens zijne dienst als predikant behouden. Zoo was hij voor de kerk en het athenaeum met ijver werkzaam, tot de omwenteling van 1795 hem eenigen tijd in zijne betrekkingen schorste, omdat hij den destijds gevorderden eed, als in strijd met zijn geweten, weigerde af te leggen.

Tot 1804 bleef hij ambteloos, zijnen tijd met het zamenstellen en uitgeven van godsdienstige geschriften bestedende, tot dat eene betere orde van zaken hem weder in zijnen vroegeren werkkring herstelde, waarin hij werkzaam bleef tot aan zijnen dood, die den 14den September 1814 plaats had. Hij was te Eemnes Buitendijk gehuwd met Maria Merkman, die hem verscheidene kinderen schonk. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was lid van verscheidene geleerde genootschappen.

Groot is de roem die Klinkenberg zich als godgeleerde, in de Coccejaansche rigting, als bijbeluitlegger, als dogmaticus als evangeliedienaar en hoogleeraar verwierf. Mannen als van Hengel, van Lennep, Rooijens en Clarissen en nu laatstelijk zijn kleinzoon Glasius, hebben met het volste regt zijne verdiensten geroemd. Wij achten het dus onnoodig daarover verder uit te wijden, en bepalen ons ten slotte met eene opgave zijner werken te geven:

De voordeelen van den godsdienst in tegenstelling van de dwaasheid, onvoorzichtigheid, gevaarlijkheid en schadelijkheid van 't hedendaags ongeloov, Utr. 1767—1776. 8°. 2 deelen, 4 stukken.

(Zonder naam) *De Christen*, Utr. 1772—1778. 8°. 7 deelen.

Onderwijs in de godsdienst, Amst. 1780—1794. 8°. 11 deelen.

De Bijbel, door uitbreidingen en aanmerkingen verklaard, Amst. 1780—1795. 8°. 27 deelen. (Tot en met het derde deel werkte hieraan mede G. J. Nahuys).

Oratio funebris in obitum P. Curtenii, Amst. 1790. 4°. In het Hollandsch vertaald door M. Jongeneel onder den titel van:

Lijk en Lofreden ter gedachtenis van wijlen Petrus Curtenius, enz. 1790. 8°.

De geschiedenis van 's Heilands lijden, Amst. 1791. 8°.

Kort begrip der geschiedenis van 's Heilands lijden, Amst. 179? 8°.

Verhandeling op de vraag: Welke zijn de beste middelen, om de waaren en zuiveren leer in de Coloniën van den staat meer te bevestigen en voort te planten? Bekroond door de Maatsch. van Wetensch. te Haarlem en in het 17de deel 1ste stuk harer Verhandelingen opgenomen.

Proeve eener verklaring van Johannes Openbaring, Amst. 1796. 8°. 2 deelen. (Dit waren de 2 laatste deelen van de *Verklaring des Bijbels*, die ook afzonderlijk het licht zagen.)

Waerschouwing in de allerbelangrijkste zaak, Amst. 1798. 8°.

Dissertatio hermeneutico-theologica de peccato in spiritum sanctum, Amst. 1815. 4°. 2 partes.

Gedurende de schorsing in zijne ambten hield Klinkenberg zich onledig met de zamenstelling en uitgave van het *Zondagsblad*. Hoe lang dit door hem is volgehouden, wordt niet gemeld. Ds. Glasius is in het bezit van handschriften van eenige door Klinkenberg voor de pers bestemde werken, die niet zijn uitgegeven, maar, volgens den bezitter, het onomstootelijk bewijs opleveren van zijne veel omvattende en grondige geleerdheid, en van zijn duurzaam raadplegen der jongste geschriften over de kritiek en de uitlegging des Nieuwen verbonds.

Zie Kroese, *Kerk. Regist. der Pred. te Amst.* bl. 376—380; Bouman, *Geschied. der Harderwijksche Hoogesch.*, D. II. bl. 412, 413; Glasius, *Godgel. Nederl.*, en de aldaar aangehaalde schrijvers; Muller, *Cat. van Portrett.*

KLINKERT (Bastiaan) werd te Amsterdam den 13den December 1794 uit bemiddelde ouders geboren. Zijn vader was cargadoor aldaar, en hij telde de beroemde Pieter Nieuwland onder zijne bloedverwanten. Diens dichtwerken werden door Klinkert op hoogen prijs geschat en hebben hem welligt de eerste aanleiding verschaft, om zich op de kennis en studie van de Nederlandsche dichters toe te leggen. Bestemd om in het vak zijns vaders opgeleid te worden, deed de vrees voor de fransche conscriptie dien vader besluiten zijn zoon op 14jarigen leeftijd naar Engeland te zenden, waar hij

in het huisgezin van den heer Baker, met wiens dochter hij naderhand huwde, als zoon werd opgenomen. Na de bevrijding des vaderlands naar Amsterdam teruggekeerd, en in het bezit van een niet onaanzienlijk vermogen geraakt, legde hij zich niet alleen op de buitenlandsche literatuur met ijver toe, maar waren het vooral de Nederduitsche dichters die hem aantrokken. Eerst van Nieuwland's dicht- en prozastukken eene verzameling aanleggende, kwam hij er toe om zulks ook van Tollens werken en eindelijk van die van Bilderdijk te doen, en het is aan zijne zucht voor bibliographie en kunstverzameling, die hem, benevens eene aangename bezigheid, tevens eene meer en meer belangwekkende inspanning verschafte, dat die keurige en uit onbekrompen beurs bijeengebragte verzameling van al de werken (gedrukte en manuscripten, teekeningen, afbeeldingen enz.) van Mr. Willem Bilderdijk door hem tot stand kwam, die inderdaad éénig mogt genoemd worden en wier inhoud gekend wordt uit de, als bijvoegsel tot *de Navorscher* gevoegde en door Klinkert zelven bewerkte:

Lijst der Werken van Mr. W. Bilderdijk en vrouwe K. W. Bilderdijk, geboren Schweickardt, opgemaakt, alphabetisch gerangschikt, en met drie Bijlagen voorzien, Amst. 1853. kl. fol.

Het was door dezen arbeid dat Klinkert zich het lidmaatschap van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden verwierf, voor welke onderscheiding hij zeer gevoelig was; maar waarvan hij, noch die maatschappij, weinige vruchten zou plukken, daar hij in de kracht des levens, op den 12den November 1854, plotseling door den dood werd ontrukt aan zijne gade, talrijke vrienden en de Nederlandsche letterkunde, die in hem een voorstander vond, zóó vurig als er niet velen onder ons worden aangetroffen.

Zie *Utrechtsche provinc. en stads-cour.* 20 Nov. 1854; Mr. H. J. Koenen, *Levensb. van B. Klinkert*, in de *Handel. der Jaarl. verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1855.

KLINKHAMER (Govert) werd te Amsterdam den 31sten Augustus 1702 geboren en overleed er den 11den Augustus 1774. Hij was zijdehandelaar van beroep, en beoefende de Nederduitsche dichtkunst, echter op eene wijze die, wat sommige zijner voortbrengselen betreft, beneden alle beoordeeling is. Zijne afbeelding ziet het licht. Van hem ging in dicht uit:

XXV *Leerzame Zinnebeelden en Bybel-stoffen, bestaande in het leven van de Propheet Elias, Mosis aanspraak aan Israël en de verheugde Zacharias*, Amst. 1740. 8°. met pl.

XL *Stichtelijke Zinnebeelden en Bybelstoffen, bestaande in Jacobs sterfbedde, uit Job* XXXIII, Amst. 1739. 8°. 2de druk 1740. 8°. met pl.

Hendrik de IV, naar het Fransch van de Voltaire gevolgd, Amst. 1744. 8°.

Gedenkzuil, opgerigt ter gedagtenisse van den jare MDCCXL Amst. 1741. 8°.

Zaire, of de koninglijke Slavin, treurspel, gevolgd naar het Fransch van de Voltaire, Amst. 1734. 8°.

De Kruisgezant, Amst. 1725. 4°.

Keeten der Bijbelsche geschiedenissen des Ouden en Nieuwen Testaments, Amst. 1747. 8°. met platen en portret.

Meer verdienstelijk maakte hij zich door zijne, in navolging van Gerard Brandt zamengestelde:

Dagwijzer der Geschiedenissen, kortelijk behelzende verscheidene Gedenkwaardige zaaken, op elken dag van 't jaar, door de geheele waereld voorgevallen. Benevens de geboorte- en sterfdagen van veele hooge en lage standspersonen, zoo geestelijke als waereldlijke beroemde helden, geleerde en vermaarde mannen en kunstenaren, Amst. 1755. 4°. 2 deelen. (Na zijn dood uitgekomen, zijnde het eerste deel nog onder zijn opzigt gedrukt.

Zie *Verv. op de Beschrijv. van Amst. door Wagenaar*, D. XXI. bl. 97, 98; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; Muller, *Cat. van Portr.*; Verschillende boekenlijsten.

KLINKHAMER (J.), regtsgeleerde, schreef:

Het leven van Hugo de Groot, getrokken uit de voornaamste Historieschrijvers en Dichters, enz. Amst. 1785. 8°. met platen.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 609.

KLINKHAMER (J.) schreef:

De kerk van Jezus gebouwd op het fundement der apostelen, in zamenspraken, Amst. 1793. 8°. 2 deelen.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*

KLINKHAMER (Sibout Cornelis) werd te Amsterdam den 13den Julij 1804 uit ouders van den deftigen stand geboren, en gaf reeds van zijne vroegste jeugd blijken van helder doorzigt, scherpzinnig oordeel, vast geheugen en levendige verbeelding.

Na zich eenige jaren aan het athenaeum zijner geboorteplaats geoefend te hebben, schreef hij zijne *Commentatio historico juridica de juris civilis Romani loco, qui est de Donationibus ex fragmentis Vaticanis nuper illustrato* (Amst. 1826. 8°.) en verdedigde die openlijk onder voorzitting van zijnen leermeester Jacobus van Hall. Dit geschrift was opgesteld tot beantwoording eener regtsgeleerde prijsvraag door de Luiksche hoogeschool uitgeschreven, maar door bijzondere omstandigheden te laat ingezonden, om naar den prijs te mogen dingen. Zijne leermeesters raadden hem aan zijn werk in het licht te geven, en deze dissertatie van Klinkhamer is met regt ook buiten 's lands als blijk van grondige beoefening van het Romeinsche regt en van een scherpzinnig oordeel op prijs gesteld.

In het daaraanvolgende jaar was hij gelukkiger, daar hij bij de Leuvensche hoogeschool de gouden medaille verwierf, met de beantwoording eener letterkundige prijsvraag over *het leven en de daden van Iphicrates.* Inmiddels met zijne regtsgeleerde en letterkundige studiën voortgegaan zijnde, verwierf hij in 1829 aan de Utrechtsche akademie den doctoralen graad in de regten, na verdediging zijner *Dissertatio historico-Politica de Bello propter successionem Regni Hispanici gesto, Pace Rheno-Trajectina composito* (Amst. 1829. 8°.) en daarna dien in de letteren met het schrijven van den *Querolus sive Aulularia, incerti auctoris Comoedia togata* (Amst. 1829. 8°.)

Als nu zich als advokaat nedergezet hebbende, was zijn zwak ligchaamsgestel de oorzaak dat hij de praktijk wenschte te laten varen, en zich liever in de eene of andere letterkundige of regterlijke betrekking geplaatst zag. Zijne pogingen daartoe werden, ondanks zijne jeugdige jaren, spoedig vervuld, daar het den koning behaagde hem tot regter plaatsvervanger aan de regtbank zijner vaderstad aan te stellen. Vroeger zou hem de benoeming van leeraar aan de school te Medemblik te beurt zijn gevallen, zoo niet de afscheuring van België zulks verhinderd had. Ook hadden de bezorgers der illustre school van Amsterdam den jeugdigen geleerde de bewijzen van achting en toegenegenheid aan ware verdiensten verschuldigd, openlijk gegeven, door hem nevens van Kampen op de naamlijst te plaatsen, ter vervulling van den leerstoel in de Nederlandsche taal- en letterkunde, door den dood van van Cappelle openstaande.

Niet lang echter zou Klinkhamer de wetenschap meer nuttig zijn. Eene slepende ziekte, die hem reeds lang ondermijnd had, was de oorzaak van zijnen vroegen dood. Hij stierf op den 17den April 1834, gelijk hij geleefd had als een christen van ongekunstelde vroomheid, en op den 23sten daaraanvolgende werd zijn lijk in stilte in de oude kerk ter ruste gebragt, bij welke gelegenheid de hoogleeraar F. J. Domela Nieuwenhuis hulde bragt aan de vele talenten van zijnen te vroeg gestorven vriend.

Klinkhamer beoefende de Nederduitsche dichtkunst. Toen zijne ligchaamszwakte hem in 1830 te huis deed blijven, waar anderen het zwaard aangordden, tot handhaving van 's konings regten en 's volkseer, gaf hij zijn hart lucht in een fraai dichtstuk, *Aan mijn vaderland* getiteld, hetwelk, ofschoon zonder naam, in de *Noordstar* van den 9den Junij 1831 opgenomen, in den hier onder aangehaalden bron mede te vinden is. Hij zette ook Th. Körner *Lier en Zwaard*, uit het Hoogduitsch over (Amst. 1833. kl. 8°.), en muntte vooral uit in de vervaardiging van huisselijke stukjes, in ledige oogenblikken ter viering van vriendenfeesten aan hart en pen ontvloeid. Volgens het oordeel van den heer Nieuwenhuis zou het eenvoudige naïve, dat sommige kenmerkt, en het hartroerende waarin zij die van Tollens op zijde streven, derzelver openlijke mededeeling wettigen. Eene proeve door genoemden heer ter aangehaalde plaatse medegedeeld en getiteld: *Bij de geboorte mijner zuster Justina*, wettigt dat oordeel.

In het 6de deel bl. 302 en volg. van de *Regtsgeleerde Bijdragen*, door de hoogleeraren den Tex en van Hall uitgegeven, komt van Klinkhamer eene beoordeeling van Lerminier, *Introduction générale à l'histoire du Droit* voor, en in het 7de deel bl. 84 is een opstel van hem geplaatst *over de toepassing der Wetsbepalingen wegens Valschheid, in een merkwaardig geval onderzocht.* Voorts bewerkte hij voornamelijk de drie eerste stukken van *de Menschenvriend; Tijdschrift voor algemeene weldadigheid en volksbeschaving*, in 1830 en 1831 in het licht verschenen en leverde, op uitnoodiging van de derde klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut een naauwkeurig onderzoek aangaande Titsingh's handschriften over Japan.

Zie F. C. Domela Nieuwenhuis, *Herinnering van Mr. S. C. Klinkhamer*, (Amst. 1834. 8o.) door ons hier gevolgd.

KLINKHAMER (Justus), geboren den 8sten Maart 1808, was de derde zoon van Mr. J. F. Klinkhamer notaris te Amsterdam, en vrouwe S. Bollard. Reeds van zijne vroegste jeugd af toonde hij moed en opregtheid, vlugheid van geest en begrip te bezitten. Bij het lezen van de wapenfeiten onzer zeehelden, gaf hij als zijn vurigste wensch te kennen, om in hunne voetstappen te mogen treden. Aan dien wensch werd voldaan, toen hij den 11den Mei 1822, naauwelijks 14 jaren oud, als buitengewoon adelborst op 's lands korvet *Hekla*, bestemd naar de Middellandsche Zee, aan boord kwam. Den 10den Augustus 1825 teruggekomen zijnde met een onbedorven hart en eene belangrijke schat van kennis, werd hij den 10den November 1826, na eenige dienst op 's rijks wachtschepen verrigt te hebben, als adelborst der 1ste klasse geplaatst op 's lands schip van oorlog *de Zeeuw*, bestemd naar Oost-Indië. Den 3den November van het volgende jaar teruggekomen, bragt hij zijnen tijd deels bij zijne betrekkingen, deels op een der wachtschepen door, en zag zich den 1sten October 1828, alzoo op 20jarigen leeftijd, tot luitenant ter zee 2de klasse bevorderd, en tevens in die betrekking geplaatst op 's lands korvet *de Komeet*, insgelijks naar Oost-Indië bestemd. Van de op dezen zeetogt bezochte specerij-eilanden heeft hij, even als van de plaatsen welke hij op vroegere reizen had aangedaan, de belangrijkste beschrijvingen en berigten in eigen geschrevene journalen, met de keurigste teekeningen voorzien, nagelaten. Ofschoon om zijn minzaam en edel karakter bij zijne togtgenooten zeer bemind, werd hunne bijzondere verkleefdheid aan hem nog zeer vergroot, door het redden, met groot levensgevaar, van eenen bij storm weder in zee gevallen matroos.

Na eene reize vol van wederwaardigheden en rampen, kwam Klinkhamer den 18den September 1830 in het vaderland terug, wanneer *de Komeet*, ten gevolge van de onlusten met België, met andere schepen de Schelde werd opgezonden, om Antwerpen te beveiligen. De vlam des oproers vloog ook weldra tot die stad over. Op den 27sten October werd het Nederlandsche eskader uit vermomde batterijen beschoten, welke onze schepen vrij wat schade aanbragten, doch welke aanval uitmuntend beantwoord werd. De zege was weldra aan onze zijde en een wapenstilstand, door de muitelingen verzocht, werd gesloten. Na het sluiten daarvan lost nog een der half gedemonteerde batterijen een verradelijk schot, en Klinkhamer, die zich gedurende deze actie met moed en bedaardheid gedragen heeft, stort, met zeven wonden bedekt, ter neder, waaraan hij den volgenden morgen bezwijkt. Zijn lijk werd te Vlissingen ter aarde besteld; het vaderland verloor in hem een jeugdigen held, zijne ouders een deugdzamen zoon, zijne spitsbroeders een getrouw vriend en uitmuntend voorbeeld.

Zie J. Koning, *Lev. van J. C. J. van Speyk*, bl. 81; *Aanteek. en Bijl.*. bl. 29—39, door ons hier gevolgd.

KLOB (Jan), van Dordrecht afkomstig, behaalde in 1796 den uitgeloofden prijs van twintig gouden ducaten, bij de Leidsche maatschappij van wis-, bouw-, natuur- en teekenkunde, onder de zinspreuk: *Wiskunde is de moeder der wetenschappen*, voor zijne: *Verhandeling over de voor- of nadeelen van de paalwerken voor de Oostelijke en Westelijke Halfweegsche sluizen aan het IJe.*

Zie *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb.* 1796. D. V. bl. 161.

KLOECK (Izaak Klaasz.) was een verdienstelijk schilder en teekenaar te Leiden, die de kunst bij Frans Floris heeft geleerd. Misschien was hij een bloedverwant van Klaas Cloec vroeger genoemd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; dit *Woordenb.* art. Cloeck.

KLOECK (Pieter), geboren den 7den Januarij 1589, werd in 1649 schepen en raad te Amsterdam. In 1650 zag hij zich met anderen afgevaardigd om met prins Willem II te onderhandelen. Hij was tweemaal gehuwd, I met Margaretha Ooijens en II met Jannetje Hooft, jongste zuster van den drost van Muiden.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XII. bl. 104; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KLOEKHOFF (Balthasar), afkomstig uit een aanzienlijk geslacht, was advokaat geworden te Utrecht den 20sten Augustus 1725, na verdediging zijner *Dissertatio de arrhis sponsalitiis.* Hij was later burgemeester te Culenborg en kwam in 1744 in aanmerking voor den openstaanden leerstoel der regtsgeleerdheid te Harderwijk. Zijne zonen volgen.

Zie Schultz Jacobi, *Bijdr. tot de Geschied. der Luth. Kerk in de Nederl.* St. II. bl. 160; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 161, 162.

KLOEKHOFF (Balthazar), zoon van den voorgaande, werd geboren te Culenborg. Hij studeerde te Utrecht en te Jena, waar hij zich voor het leeraarsambt bij de Lutherschen bekwaam maakte. Na bijna drie jaren proponent geweest te zijn, werd hij beroepen te Amersfoort in 1731, en vertrok in 1734 eerst als adjunct en later als gewoon leeraar naar de Evangelisch Luthersche gemeente te Gouda. In 1740 te Utrecht beroepen, maakte hij zich daar zeer verdienstelijk omtrent den opbouw der nieuwe, nog in gebruik zijnde Luthersche kerk, welke hij dan ook den 28sten November 1745 des namiddags inwijdde, en welke rede, gelijk die van den Duitschen predikant J. A. Veltgen, in druk is uitgegeven. Bij het klimmen zijner jaren deed hij afstand van een gedeelte van zijn traktement, ten einde de gemeente in de gelegenheid te stellen om een jeugdigen leeraar te beroepen. Hij overleed den 25sten Januarij 1763. Als verdienstelijk prediker deed hij zich kennen door:

Lijkrede op Caspar Hoesper, Predikant te Gouda, Amst. 1736. 4°.

Voorstelling van den zegen der woningen van het geestelijke Israël, of predikatie ter inwijding van de nieuwe gebouwde Luthersche kerk binnen Uytrecht, Utr. 1746. 4°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. bl. 190, St. IV. bl. 157; Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Luth. kerk in de Nederl.* St. I. bl. 116—120, St. II. bl. 104, St. VII. bl. 73; Glasius, *Godgel. Nederl.*; *de Navorscher*, D. X. bl. 149.

KLOEKHOFF (Johannes), broeder van den voorgaande, werd te 's Hage geboren en studeerde te Jena. Na drie jaren als proponent te hebben doorgebragt, werd hij in 1731 predikant bij de Luthersche gemeente te Zutphen en in 1634 te Culenborg, waar hij den 1sten April 1757 overleed. Hij vervaardigde eene *Lijkrede op G. F. Mitzen*, Rott. 1736. 4°. en beoefende de Nederduitsche dichtkunst blijkens zijne dichterlijke:

Verklaring van de Medaille ofte den Gedenkpenning, opgedragen aan Syne D. H. Willem Carel Hendrik Friso, ter gelegenheid dat S. H. was ingehuldigt als Grave van Culenborgh, 1748. Dit afzonderlijk gedrukte dichtstukje werd later opgenomen door Voet van Oudheusden, in zijne *Historische Beschrijving van Culenborg*, D. I. bl. 412—415.

Zie Schultz Jacobi en Domela Nieuwenhuis, *Bijdr. tot de geschied. der Luth. kerk in de Nederl.* St. II. bl. 160, 161; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KLOEKHOFF (Cornelis Albertus), waarschijnlijk een zoon van den voorgaande, ofschoon zijn naam ook wel Kloeckhof gespeld wordt, was burgemeester te Culenborg en kwam in 1755 in aanmerking voor den leerstoel der geneeskunde aan de Harderwijksche hoogeschool. Als schrijver behaalde hij veel roem door de volgende geschriften:

Opuscula Medica, Traj. ad Rhen. 1747. 8°.

Dissertatio de Morbis animi, Traj. ad Rhen. 1753. 8°.

Berigt wegens eene zonderlinge verbastering der ovaria; in

de *Verh. van de Holl. Maatsch. van Wetensch. te Haarl.*, 1761. bl. 436.

Aanmerkingen rakende het verschil der wei in de waterzugt en der genezingswijze, daaruit voortvloeijende; in dezelfde *Verh.*, D. IV. 1762. bl. 451.

Uitwerkingen van het arsenicum album crystallinum; in dezelfde *Verh.* 1765. bl. 394.

Bericht van eene zonderlinge darm-verstopping; in dezelfde *Verh.* 1770. bl. 37 van de *berichten.*

Aanmerkingen over de gevolgen eener darm-ontsteeking; in dezelfde *Verh.* 1770. bl. 41 van de *berichten.*

Proeve over 's menschen leven en deszelfs duuring; in dezelfde *Verh.* 1774. bl. 109.

Proeve over den aart en de wettigheid van de in-enting der kinder-pokjes; in dezelfde *Verh.* 1779. bl. 373; 1782. bl. 265.

In de *Dichtkundige Cypressenbladen* komt van hem eene niet onverdienstelijke *Treurzang* voor op het overlijden van prins Willem IV.

Zie Ferwerda, *Cat. univ.*, D. I. St. VIII. bl. 288; Holtrop, *Bibl. Med. Chirurg.*, p. 176, 177; Bouman, *Geschied. der Geldersche Hoogesch.* D. II. bl. 268; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KLOETING (S.) was een kunsthandelaar, die in de zeventiende eeuw te Delft bloeide en die gezegd wordt ook gegraveerd te hebben.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KLOETINGEN (JOHANNES VAN), te Middelburg geboren, heeft volgens Boxhoorn verscheidene brieven in het Latijn geschreven, die in het klooster Hem, bij Schoonhoven, in 1508 gedrukt zijn.

Zie de la Ruë, *Gelett. Zeel.* (2de druk) kl. 8º.

KLOK (KLAAS), omstreeks 1576 te Leiden geboren, was schilder en plaatsnijder. Hij wordt gezegd te zijn geweest een leerling van Frans Floris. Zijne manier van graveren had overeenkomst met die van Cornelis Kort, dien hij echter, volgens den heer Immerzeel, niet heeft kunnen evenaren. Van zijn werk zijn slechts de volgende prenten bekend:

De vier Elementen, 1597.

Het oordeel van Midas, naar van Mander, 1589.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KLOMP (AELBERT) is reeds op Clomp vermeld, hoewel zijn naam Klomp was. Het is niet waarschijnlijk, zegt de heer Kramm, dat hij een leerling van Paulus Potter geweest is, dewijl twee zijner stukken in 1602 en 1603 reeds vervaardigd waren en Potter eerst in 1625 geboren werd. Daaruit zou men kunnen afleiden dat hij omstreeks 1580 geboren was. Het museum Boymans bezit van hem:

Een landschap met rundvee.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk*, *Aanh.* bl. 109; *Cat. van Schilder. in het Museum Boymans*, bl. 21; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KLOPPER (J.) was een niet onverdienstelijk graveur, die waarschijnlijk te Amsterdam omstreeks het jaar 1700 bloeide. Hij sneed onder anderen een portret van Justus Modersohn (1693) en een van Samuel Petiscus (1707).

Zie Muller, *Cat. van Portrett.*, bl. 370.

KLOPPER (REINIER) was eerst Doopsgezind leeraar te Ilp in Noord-Holland, van waar hij in 1746 als zoodanig naar Almelo vertrok. Hij schreef:

De zondaar door Christus gezocht en gezaligd, voorgesteld in 17 Redevoeringen, (Almelo?) 1750. 8º.

Zie Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Gron.* enz. D. I. bl. 221, D. II. bl. 75—79.

KLOTZ (VALENTIJN) is reeds op Clotz vermeld, doch wordt ook Klotz genoemd. Hij bloeide in het midden der tweede helft van de zeventiende eeuw en was ingenieur. Van hem is bekend eene teekening voorstellende:

Eene ruine van eene kerk, 1667.

De afbeelding der toren en het kasteel te Heusden, voorkomende in de *Beschrijving der stad Heusden*, door J. van Oudenhoven, is naar zijne teekening.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Clots.

KLOVER (ROELOF DE), geboren te Culenborg den 2den Februarij 1792, werd op 21jarigen leeftijd aan de universiteit te Straatsburg met den titel van bacelier in de letteren vereerd. Hij aanvaardde in 1815 het predikambt bij de Luthersche gemeente te Bergen op Zoom en in Augustus 1816 bij die te Breda, waar hij den 15den Julij 1834 overleed, en om zijn edel hart en voortreffelijke hoedanigheden algemeen bemind en betreurd werd. Twee leerredenen zien van hem het licht en zijn getiteld:

Vaderlandsche Opwekkingsrede, Breda, 1830. 8º.

Leerrede ter Gedachtenisviering der grootmoedige zelfopoffering van J. C. J. van Speyk, Breda, 1831. 8º.

Beide zijn getuigen hoezeer hij voor vorst en vaderland gloeide en hoe hem 's lands heil ter harte ging.

De Klover beoefende ook niet onverdienstelijk de Nederduitsche dichtkunst. Slechts weinige zijner voortbrengselen zijn door den druk bekend gemaakt. Eene proeve van zijn dichttalent gaf hij in het keurig overbrengen van Hoeufft's Latijnsche lijkhulde op P. H. Marron getiteld:

Lijkzang op den WelEerwaarden Zeer Geleerden Heere Paulus Henricus Marron, door Mr. J. W. Hoeufft het Latijn vrij gevolgd door R. de Klover en Jan J. F. Wap, Breda, 1832. 8º.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1834. D. II. bl. 65, 117—120; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KLUGKIST (CONRADUS), geboren te Eexta, in de provincie Groningen, in 1670, waar zijn vader, Siwert Klugkist, schoolonderwijzer was, werd in 1693 predikant te Wirdum, in 1701 te Zuidbroek, waar hij den 8sten Junij 1740 overleed. Een zoon van hem, Johannes genaamd, werd in 1729 predikant te Engelbert en in 1734 te Oost-Wolda.

Conradus Klugkist was een zeer geleerd man, waarvan de twee door hem geschreven werken blijken geven. Zijne leerredenen zijn evenwel, in vergelijking met die van onzen tijd, vreemd en wonderlijk en zijn, volgens den heer Glasius die daarvan eene proeve mededeelt, opgevuld en zelfs overladen met Hebreeuwsche, Grieksche en Latijnsche aanhalingen, en bevatten uitdrukkingen die voor het meer beschaafde gevoel zelfs ergelijk mogen heeten. Zijne geschriften zijn getiteld:

Godts beloften, Hem tot heerlijkheid door ons, Ja en Amen in Jesus Christus, vertoont in Feest-Leerredenen over des Heilandts geboorte te Bethlehem, met eenige gevolgen, opstandinge en hemelvaart, mitsgaders zendinge des Heiligen Geest, met nog vier kerkredenen over zulke woorden uit de rolle der Profeten, die deze dingen te voren verkondigd hebben, Gron. 1736 4º. 2de druk ald. 1743. 4º.

De waarheid in Jezus, Gron. 1737. 4º. 2 deelen.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1736. *a.* bl. 257—263, 1740. *b.* bl. 683; Brucherus, *Gedenkb. van Stad en Lande*, bl. 24, 107, 240, van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek*, D. I. St. I. bl. 190, St. III. bl. 113; Glasius, *Godgel. Nederl.* D. II. bl. 279, D. III. bl. 666.

KLUIT (LUDOVICUS), zoon van Willem Kluit en Cornelia Louisa de la Coste, dochter van den Dordschen predikant Ludovicus de la Coste, geboren te Dordrecht den 8sten Augustus 1723, werd, proponent zijnde, beroepen op den Hitzert in 1749. Zeer onverwacht overleed hij te 's Gravenhage, bij gelegenheid van een bezoek aldaar, den 8sten Julij 1782. Hij was in 1755 gehuwd met Abigaël van Driel, te Oud-Beijerland, die hij naliet met drie zonen. Hij beoefende de Nederduitsche dichtkunst, blijkende onder anderen uit een *Vaarwel aan Woerden*, wanneer aldaar in 1761 de synode gehouden was, en uit een klinkdicht voor de *Gedichten van J. Badon en K. Ghyben*, 1756.

Verder ziet het licht:

Juvenilia, of zevental van Leerredenen, Leid. 1766. 4º.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1761, *b.* bl. 211; Brans, *Kerk. Regist.* bl. 16; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 414, 415; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.*, 2de *Bijv.* bl. 152; Heringa, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 180.

KLUIT (ADRIAAN), broeder van den voorgaande, werd te

Dordrecht den 9den Februarij 1735 geboren, en vertoonde reeds vroeg eene ongemeene vatbaarheid en leergierigheid, waarom zijne ouders hem voor de geneeskunde bestemden. De jonge Kluit toonde echter meer lust tot de beoefening der Grieksche en Latijnsche talen, de oudheden en geschiedenis te bezitten, aan welker onderzoek hij zich vervolgens, met goedvinden zijner ouders, overgaf. Te Dordrecht behoorlijk voorbereid, vertrok hij naar de Utrechtsche hoogeschool, waar hij het onderwijs van de beroemde hoogleeraren Wesseling en Saxe genoot, die beiden in lateren tijd hulde bragten aan de verdiensten van hunnen voormaligen leerling. De zucht tot de beoefening der Nederduitsche dichtkunst, welke hem reeds vroeg bezielde, blijkens eenige door hem zonder naam uitgegevene gedichten, leidde hem tot eene grondige beoefening der Nederduitsche taal, waarvan hij nog bij zijn verblijf aan de hoogeschool loffelijke blijken gaf. De roem van zijne kundigheden was dan ook zóó groot, dat hij, nog student te Utrecht zijnde, in Maart 1760 tot praeceptor der Latijnsche school te Rotterdam werd aangesteld, van waar hij, nog binnen het jaar, ter bekleeding van denzelfden post naar 's Gravenhage vertrok. Hier was hij niet alleen met grooten lof werkzaam, maar hij legde zich ook meer bepaald toe op de beoefening der vaderlandsche geschiedenis en oudheden, daartoe gebragt door den omgang met den geleerden Meerman, zoo als uit latere door hem uitgegevene geschriften is op te maken.

Te Alkmaar in 1764 tot rector der Latijnsche scholen geroepen zijnde, had hij die betrekking naauwelijks aangenomen, toen hem het rectoraat in zijne geboorteplaats werd aangeboden, waarvoor hij toen evenwel bedanken moest. Vijf jaren was hij te Alkmaar met roem werkzaam, toen hij in 1769, ter waarneming van denzelfden post, naar Middelburg geroepen werd. Daar zijnde poogde men hem te vergeefs naar Haarlem te lokken, of hem het onderwijs in de talen en oudheden aan de hoogeschool te Harderwijk op te dragen. Hij bleef te Middelburg, waar hij eerst tot lector en vervolgens in 1776 tot hoogleeraar in de welsprekendheid en Grieksche taal aan het athenaeum illustre werd aangesteld, en waar hij van tijd tot tijd voorlezingen in de Latijnsche taal deed over verschillende onderwerpen, waarvan wij onder anderen zijne later uitgegevene verklaring van de duistere Godspraak met Daniel, onder den naam der 70 jaarweken bekend, te danken hebben.

Ook te Middelburg ging hij voort met het onderzoek der geschiedenis en oudheden. Hij kreeg daartoe niet alleen uit die plaats zelve een aantal belangrijke papieren, ter rekenkamer van Zeeland en het raadhuis voorhanden, ter inzage, maar hij gaf zich ook de moeite om Brabant en Vlaanderen te gaan bezoeken en in die gewesten eene menigte charters op te sporen.

Hoe aangenaam hem ook zijn verblijf in Zeeland was en hoeveel blijken van hoogachting en vriendschap hij in Middelburg ontving, hij was niet te bewegen om de beroeping naar Leiden, ter vervulling van den nieuw opgerigten leerstoel der oudheden en historie, vooral diplomatische, der vereenigde Nederlanden van de hand te wijzen, dien hem in 1778 werd aangeboden. Hij aanvaardde op den 18den Januarij des jaars 1779 zijne betrekking met eene oratie: *de Jure, quo Belgae legitimo suo Principi ac Domino Philippo imperium abrogaverint* (Leidae, 1779. 4o.), en hij legde in 1783 het door hem bekleedde rectoraat der hoogeschool neder met eene rede: *De eo, quod nimium est in studio juris publici universalis, sive de damnis, ex abusu juris publici universalis in omnem societatem redundantibus.*

Als bekend voorstander der stadhouderlijke en aristocratische regering, werd hij, kort na de omwenteling van 1795, nevens anderen, van zijn post ontzet. Op zijn verzoek werd in 1797 door het provinciaal bestuur van Holland een besluit genomen, waarbij hem een pensioen van *f* 1600 werd toegelegd, in te gaan met den dag, waarop zijne jaarwedde, als academisch onderwijzer, had opgehouden. Ambteloos levende, bleef hij even onvermoeid en met genoegen werkzaam, zoo door het geven van afzonderlijke lessen, aan sommige aanzienlijke jongelingen, die hunnen leermeester niet gaarne verlaten wilden, als met de voltooijing van sommige werken, waar aan hij te voren begonnen was en gearbeid had.

In het begin des jaars 1802 werd Kluit, met zijne afgezette ambtgenooten, op eene eervolle wijze aan de hoogeschool teruggegeven en zag hij zich ook later tot hoogleeraar in de statistiek van het koningrijk van Holland benoemd. Hij bleef als zoodanig met veel roem werkzaam, tot hij op den 12den Januarij 1807 het deerlijk slagtoffer werd van de vreeselijke ramp, welke de stad Leiden op dien dag getroffen heeft, wordende hij onder het puin zijner ingestorte woning met zijne tweede echtgenoote Johanna van Oursel, die in de nabijheid der ramp was, verpletterd. Bij de verwoesting werden ook verre de meeste zijner belangrijke papieren vernield, en onder deze een keurig bewerkte proeve van een algemeen omschrijvend woordenboek der Nederduitsche taal, ten dienste van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, van welke hij, sedert hare oprigting in 1766, een der werkzaamste leden was, door hem vervaardigd. Zijne afbeelding ziet het licht.

Als taal-, geschied- en oudheidkundige, als kenner van het Hollandsche staatsregt, als Nederduitsch dichter, en ook in vele andere opzigten was Kluit om zijne uitgebreide geleerdheid beroemd. Het is hier de plaats niet zulks breeder uit een te zetten. Als onderwijzer der studerende jongelingschap was hij met voorbeeldeloozen ijver werkzaam, en vormde een aantal kundige mannen, die later tot de eerste ambten van den staat geroepen werden. De lijst zijner geschriften, die wij hier laten volgen, toont genoegzaam aan wat door hem op wetenschappelijk gebied is gearbeid.

Lijst der gebruikelijke Zelfstandige Naamwoorden, beteekend door hunne geslagten, door D. van Hoogstraten... aangevuld uit de Bijvoegselen van G. Outhof, doorgaans vermeerdert en opgeheldert door Adriaan Kluit, Amst. 1759. 8°.

Wederlegging der ontzwagtelde en gezuiverde aldervroegste Vaderlandze Oudheden van J. Bent, benevens eene korte Bijlage over het Westfriese Jagtregt van denzelven, 's Hage, 1761. 8°.

Oratie pro Mythica, Alcmar. 1764. 4°.

Vindiciae Articuli ὁ ἡ, τό in Novo Testamento, ofte Verhandeling over Lucas II: 2, Traj. ad. Rh. 1768—1769. 4 tom. 2 vol. 8°.

Dissertatio de genuino anno natali D. N. Jesu Christi ex his vindiciis dijudicando, Alcm. 1768—1769. 8°.

Oratie pro Imperatore Juliano Apostata,, Mediob. 1769. 4°. in het Hollandsch vertaald onder den titel van:

Inwijings redevoering tot lof van den keizer Juliaan den Afvalligen, Middelb. 1772. 8°.

Conspectus historiae criticae Comitatus Hollandiae et Zelandiae. Accedit epistola ad P. H. van de Wall, de nonnullis, quae in nup. editiones chron. vernaculi rhytmici Aem. Stoke occurrant, Traj. 1773. 4°.

Vaticinium de Messia Duce primarium, sive explicatio LXX *Hebdomadum Danielis etc.* Mediob. 1774. 8°.

Addenda ad Vaticinium Daniëlis de LXX *Hebdomadibus, nec non Commonitio ad virum doctum J. D. V. H. (Johannem Daniëlem van Hoven)* Mediob. 1775. 8°.

De zeventig werken van Daniel, Middelb. 1775. 8°.

Oratio de superstitio juxta atque perniciosissimo in templis et urbibus sepeliundi ritu, Mediob. 1776. 4°.; in het Hollandsch vertaald onder den titel van:

Inwijins-reden over den bijgeloovigen oorsprong en schadelijke gevolgen van het begraven in kerken en steden, Middelburg, 1777. 8°.

Historia critica Comitatus Hollandiae et Zelandiae, sistens Chronicon Hollandiae vetustissimi anonymi monachi Egmondani, cum notis Matthaei, Douzae aliorumque nec non perpetuo editoris comment. illustratum. Accedit Codex diplomaticus et probationes, Mediob. 1777—1784. 4°. 2 tom. 4 vol. cum fig. (onvoltooid gebleven).

Vertoog over de tegenwoordige spelling der Nederduitsche Taal, vergeleken met de spelling der Ouden, en uit dezelve eene soort van evenredigheid opgemaakt, in het 3de deel (1777) van de *Werken van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.*

Verklaring der reden, waarom hij zich op den Heer Prof. van den Hoven, om alle deszelfs woelingen tegen zijn verklaring over Lucas II: 2 *niet verstoort*, Middelb. 1777. 8°.

Inwijingsrede over 't recht 't welk de Nederlanders gehad hebben om hunnen wettigen vorst en Heer Philips, koning van Spanje, af te zweren, uit het Latijn, Leid. 1179. 8°.

Brieven van A. Kluit over deszelfs Inwijings-Reden, Leid. 1779. 8°.

Primae lineae collegii diplomatico-historico-politici sistentes vetus jus publicum Belgicum, historice enarratum et ex antiquis monumentis et veteris aevi diplomatibus illustratum, Lugd. Bat. 1780. 8°.

De Souvereiniteit der Staten van Holland verdedigd tegen de hedendaagsche leer der volksregering, voornamelijk tegen het geschrift: *Grondwettige herstelling van Nederlands Staatswezen*, Leid. 1785. 8°.; 2de vermeerderde druk, aldaar 1788. 8°.

Redevoering over het misbruik van het algemeen staatsrecht, Leid. 1787. 8°.

Historiae foederum Belgii Foederati primae lineae, Lugd. Bat. 1790—1791. 8°. 3 volum.

Index chronologicus sive Prodomus ad primas lineas historiae federum Belgii Federati, Lugd. Bat. 1790. 8°.

De Rechten van den mensch in Frankrijk geen gewaande Rechten in Nederland, Amst. 1793. 8°.

Brevis conspectus novi systematis de prisco jure venandi per Hollandiam stricte dictam ad verba V. III. *H. Grotii Holl. Rechtsgeleerdheid*, in de *werken van het provinciaal Utrechtsch Genootsch.* (1793) D. I. St. I. bl. 266—298.

Iets over den laatsten Engelschen Oorlog met de Republiek, en over Neêrlands Koophandel, Amst. 1794. 8°.

Proeve van 't woord Boom, in den *Algem. Konst- en Letterbode*, 1801. D. II.

Historie der Hollandsche Staatsregeling tot aan het jaar 1795, *met Bijlagen*, Amst. 1802—1805. 8°. 5 deelen.

Antwoord op: Iets ter wederlegging van de voorgewende ongezondheid der stad Amsterdam, in den *Algem. Konst- en Letterb.*, 1804. D. I. bl. 179.

Brief aan van Swinden ten antwoord op zijne aanmerkingen over de bevolking, sterfte en ongezondheid van Amsterdam, in hetzelfde weekblad, 1804. D. II. bl. 3.

De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden bezit van hem in handschrift:

Een groote bundel Taalkundige Excerpten uit onderscheidene der oudste Schrijvers, tusschen beide ook met aanmerkingen, 97 bladen fol.

Extract uit een Inventaris van een IJzerwinkel, dienende om de Duitsche taal hare in dien tak gebruikelijke woorden te doen kennen, 4 bladz. fol.

In de maand Maart 1846 las de hoogleeraar J. A. Schrant in de vergadering van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden een uitvoerig, tot dusver onuitgegeven, opstel *over de letterkundige verdiensten van Mr. Adriaan Kluit.*

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1764. *b.* bl. 354, 1769. *b.* bl. 745, 1776. *a.* bl. 508, 707; *Vaderl. Hist. ten Verv. op Wagenaar*, D. XXXIII. bl. 242; *Nieuwe Algem. Konst- en Letterb.* 1795. D. III. bl. 62; *Levensbeschrijv. van A. Kluit*, in Bilderdijk en Siegenbeek, *Leiden's ramp*; Saxe, *Onom. Litterar.* T. VIII. p. 320—324; van der Aa, *Geschied. van den Oorl.* het register op Kluit; te Water, in de *Hand. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* 1807. bl. 2; *Algem. Konst- en Letterb.* 1807. D. I. bl. 50, D. II. bl. 210—215; Meerman, *Jaarb. der Wetensch. en Kunst. in het Koningrijk Holl.* D. II. St. I. bl. 13, 16; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; van Kampen, *Geschied. der Lett. en Wetensch. in Ned.* D. II. bl 528—530, D. III. bl. 180; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* het register op Kluit; Dezelfde, *Geschied. der Ned. Letterk.* bl. 289, 321, 327, 331; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 375, 383; Groen van Prinsterer, *Archiv.* 1e Serie, de *Table des matières* op Kluit, van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; Muller; *Cat. van Portrett.*; Diverse Boeken-Catalogi.

KLUIT (Hendrik), broeder van den voorgaande, was heer van Rhijnzaterwoude en voegde den naam dier heerlijkheid bij zijnen naam. Hij werd te Dordrecht den 12den September 1740 geboren, verkreeg eene letterkundige opvoeding en vertrok naar Leiden, omstreeks 1757, om zich in de regtsgeleerdheid te oefenen. Vóór het voltooijen zijner studiën verkreeg hij den vereerenden en voordeeligen post van ontvanger te Lillo. Hier zou geene gelegenheid geweest zijn voor de beschaving van zijn verstand en hart, ware hij niet in vriendschapsbetrekking gekomen met den kundigen Josua van Iperen, toen predikant aldaar. Deze bespeurde schielijk den gunstigen aanleg in den jongeling en ontvonkte in hem den lust tot verdere beschaving zijner geestvermogens, en zette hem met ernst aan om zijne oefeningen in de talen, geschiedenis en regtsgeleerdheid voort te zetten, ten gevolge waarvan Kluit dan ook spoedig den graad van doctor in de regten te Leiden behalen kon.

De post van ontvanger te Lillo heeft Kluit niet alleen eene lange reeks van jaren met den meesten ijver, regtvaardigheid en trouw bekleed, maar hij bevond zich ook in dat oord aan het hoofd van bijna alle Hollandsche betrekkingen. In de moeijelijke omstandigheden, die den afstand der posten en den twist over de Schelde voorafgingen, gedroeg hij zich met veel wijsheid en voorzigtigheid. Menigvuldige besluiten der algemeene staten en van den raad van state geven blijken van een groot vertrouwen, toen in hem gesteld, en doen hem geene geringe eer aan. Bij de ontruiming van Lillo en nabijgelegene plaatsen, behield hij zijnen post, werd ontslagen van de verpligting om in het onherbergzame Bath te moeten wonen en kreeg, terwijl hij zich met der woon te Vlissingen nederzette, verlof, om zijn ambt door een ander te doen waarnemen tot in het jaar 1793, wanneer hij zich te Utrecht nederzette.

Aldaar werd hij in 1795 schepen, naderhand raad in het hof, vervolgens procureur-generaal bij dat hof, van welke waardigheid hij in 1800 vrijwillig afstand deed, ten gevolge van eenige verdrietelijkheden hem door eenige van zijne ambtgenooten aangedaan. Hij begaf zich hierna op reis, bezocht Frankrijk, Engeland en Duitschland, en zette zich, na zijne wederkomst in het vaderland, te Leiden met der woon neder, waar hij den 30sten Augustus 1812 overleed. Hij was gehuwd, in 1771, met Elisabeth Provó, en na haren dood met de weduwe van Mr. Johan van Steelant, fiscaal van Brabant. Uit het eerste huwelijk waren twee zonen, Willem en Pieter, waarvan de laatste hier mede volgt. Kluit was lid van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden, en van het Zeeuwsch genootschap der Wetenschappen. Van hem verschenen de volgende geschriften:

De souvereiniteit, Leid. 1788. 8°.

Het onwedersprekelijk regt der Ambachtsheeren en Vrouwen op hunne Schouts- en Secretaris-ambten betoogd, Leid. 1802. 8°.

Korte Verhandelinge over de regeringswijze op het platte land van Holland, Leid. 1808. 8°.

Bijdrage tot de geschiedenis van het huishoudelijke der Gereformeerde kerken in Zuid-Holland, begrepen in authentique stukken, rakende het gebruik van Consulenten bij de beroepingen van Predikanten te Rhijnsaterwoude, Leid. 1810. 8°.

Opmerking over een vereischte in schrijvers, dichters en schilders, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1812. N. 13, 14.

Bij de academie te Chalons-sur-Marne werd Kluit bekroond voor eene door hem ingezondene verhandeling op eene uitgeschrevene prijsvraag: *over het wezen der bedelarij.*

Zie te Water, in de *Hand. van de Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1813. bl. 5 en daarnaar de *Algem. Konst- en Letterb.* 1813. bl. 163—166; de Jong. *Naaml. van Boek. Suppl.*

KLUIT (Willem Pieter), eenige zoon van Adriaan Kluit voornoemd, werd te Alkmaar den 9den Januarij 1769 geboren. Op zijn tiende jaar volgde hij zijne ouders van Middelburg naar Leiden, en ofschoon geene neiging tot den geleerden stand gevoelende, maakte hij zich nogtans de hem aangebodene gelegenheid en wetenschappelijke beschaving uitnemend ten nutte, en werd hij tot doctor in de beide regten bevorderd. Na een korten tijd als secretaris van Leiderdorp werkzaam te zijn geweest, werd hij reeds in 1789 tot directeur van 's lands postkantoor te Leiden aangesteld, en bekleedde deze betrekking tot aan zijnen dood met ongemeenen lof van kunde, orde en naauwgezetheid. Maar ook in andere betrekkingen was hij rusteloos werkzaam, hetzij als lid van het bestuur van de stad zijner inwoning, of als penningmeester en secretaris voor de briefwisseling bij de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, of als secretaris van de Leidsche afdeeling van de Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen en in meer andere opzigten, overal toonde hij zich een man van bedrijf, die, schoon geen eigentlijk gezegd geleerde, nogtans aan alle geleerden zijne zeldzame bereidvaardigheid toonde in het bevorderen van datgene wat tot uitbreiding van wetenschap en letteren dienen kon. Bovenal toonde hij in het rampjaar 1807, hoe diep ook neêrgedrukt door het verlies van twee waardige ouders, eene wonderbare kloekheid en bedaardheid van geest, om alles ten uitvoer te brengen wat tot handhaving der goede orde en aanvankelijke verligting van den algemeenen nood kon dienen. Ook als voorzitter der commissie tot vergoeding der geledene schade, maakte hij zich door billijkheid, schrander beleid, onvermoeide werk-

zaamheid en bewonderenswaardige naauwkeurigheid bij zijne medeburgers hoogst verdienstelijk; waarvan de:

Algemeene rekening wegens de ramp aan de Stad Leyden overkomen op den 12 Januarij 1807, ontwikkeld in 74 Staten en voorafgegaan van eene memoirie van toelichting vergezeld van 23 bijlagen, 's Gravenh. 1833. fol.

een meesterstuk van orde, volledigheid en juistheid, door hem in vereeniging met zijnen vriend, den heer C. J. Wenckebach, in deszelfs hoedanigheid van secretaris van het Ministerie van Binnenlandsche Zaken, opgemaakt, tot een duurzaam gedenkteeken verstrekt.

Kluit overleed op den 3den Maart 1837 en was gehuwd met Aleida Agatha Jordens, bij wie hij verscheidene kinderen verwekte. Het Provinciaal Utrechtsche Genootschap bragt in 1834 ook hulde aan zijne verdiensten door de benoeming tot lid, en even als de reeds genoemde onderscheidingen was hij die ten volle waardig, al ware het alleen door de zorgvuldigheid, met welke hij de verstrooide en gehavende overblijfselen van zijn vaders onwaardeerbare handschriften van onder de puinhoopen zijner ingestorte woning bijeenverzamelde, en de vlijt, naauwkeurigheid en onvermoeide inspanning, waarmede hij later dien schat in een bruikbaren staat zocht te brengen en behoorlijk te rangschikken.

In Junij 1837 is door prof. Tijdeman in het Jaarlijksch Verslag van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, bl. 54 van dezen schat nogmaals melding gemaakt. Hij is sedert, over weinige jaren, in eene zeer belangrijke particuliere boekerij te Leiden aangeland, alwaar hij zorgvuldig bewaard wordt.

Zie Siegenbeek, in de *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk.* 1837. bl. 31—36, door ons hier gevolgd.

KLUIT (Pieter Willem Provó), zoon van Hendrik Kluit voornoemd, werd te Lillo den 16den October 1773 geboren, vergezelde in 1786 zijne ouders naar Vlissingen, en werd daar op de Latijnsche school een der verdienstelijkste leerlingen van den beroemden H. van Royen, aan wien hij zijnen smaak voor de klassieke letterkunde en de Latijnsche poëzij reeds vroeg te danken had. Niet lang na 1791 vertrok hij als student in de regtsgeleerdheid naar Utrecht, waar hij ook den doctoralen graad verwierf.

Even als zijn vader, tot de patriotsche partij behoorende, vertrok hij met mr. Jan Valckenaer als diens geheimschrijver naar Spanje, en werd door diens invloed, na zijne terugkomst in het land, den 9den November 1796 beëdigd als tweede griffier bij het hof van Utrecht. Daarmede was zijne loopbaan als regterlijk magistraatspersoon geopend; eene loopbaan die hij meer dan vijftig jaren lang, als procureur-generaal bij het keizerlijk hof te 's Gravenhage, als procureur-crimineel in het departement der Zuiderzee, vervolgens als president, eerst der criminele regtbank, daarna van het provinciaal hof van Noord-Holland, steeds met grooten lof van grondige regtskennis, onkreukbare regtvaardigheid en krachtvolle welsprekendheid heeft waargenomen. Hij vierde op den 9den November 1850 zijne vijftigjarige regterlijke loopbaan en werd bij die gelegenheid door Maurits Cornelis van Hall met eenige kernachtige en keurige dichtregelen begroet.

Algemeen vereerd en hoog geschat overleed Provó Kluit op eene landhoeve in de nabijheid van Naarden den 23sten Julij 1850. Zijn lijk werd overeenkomstig zijn uitdrukkelijk verlangen, eenvoudig maar plegtig aan de Bilt ter aarde besteld, waar ook zijne gade, Catharina Wendelina Jacoba van Goor, sedert 1819 rustte, bij wie hij drie kinderen verwekte, onder dezen mr. H. Provó Kluit, vroeger directeur van politie te Amsterdam, later lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

De Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden benoemde Kluit in 1804 tot haar medelid, en die onderscheiding was hij ten volle waardig. Beroemd als regtsgeleerde, boezemden andere wetenschappelijke oefeningen hem steeds levendige belangstelling in. Als penningkundige muntte zijne verzameling, alhoewel niet door uitgebreidheid, toch door belangrijkheid uit. Hij bragt eene kleine maar keurige verzameling autographen bijeen, waarin geschriften van de merkwaardigste personen voorkwamen. Voor de beoefening der Nederduitsche poëzij toonde hij veel hart te bezitten, ofschoon hij zelf zeer wel wist dat hij in dat vak den roem niet kon verwerven, dien hij zoo teregt in zijne loopbaan als uitstekend regtsgeleerde had ingeoogst. Slechts zeer weinig is er dan ook van zijne muze uitgegeven en dit is getiteld:

De Ruiter naar Chattam, dichtstuk, Utr. 1792. 8°.

Lierzang op den Vrede, Utr. 1802. 8°.

Dichterlijke uitboezeming op den ramp der stad Leyden, Leid. 1807. 8°.

Lierzang uitgesproken ter eerste zamenkomste der Leden van het Utrechtsch departement der Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, 30 November 1808. Utr. 1809. 8°.

Bij het graf van mijne vrienden; dichtstukje medegedeeld door Mr. J. C. W. le Jeune, in den *Algem. Konst- en Letterb.* 1852. D. II. bl. 369—373.

In den *Muzen-Almanak* zijn ook eenige stukjes van hem opgenomen. Voorts zag nog het licht van zijne hand:

Iets ter nagedachtenis van Steven Jan van Geuns, Hoogleeraar in de Geneeskunde te Utrecht, door P. W. Provó Kluit en Dr. A. J. Troulja, Utr. 1795. 8°.

De nagedachtenis van W. Scheidius verlevendigd, Utr. 1804. 8°.

Zie Mr. H. J. Koenen, in de *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1852. bl. 1—8 der *Levensberigten*, hier door ons gevolgd; de Jong, *Naaml. van Boek.* bl. 312.

KLUYT (Wilhelmus à Brakel van der), zoon van Franco van der Kluyt, predikant te Alblasserdam, en Sulamith à Brakel, dochter van Wilhelmus à Brakel, predikant te Rotterdam, werd te Alblasserdam den 14den November 1694 geboren. Hij genoot het onderwijs aan de Latijnsche school te Rotterdam en tevens bij zijnen schoonvader aldaar. Naar Leiden vertrokken, studeerde hij aldaar onder Wolpherdus Senguerdius in de wijsbegeerte en in de godgeleerdheid onder Johannes à Marck en Johannes Wesselius. In 1716 tot proponent bevorderd, werd hij in 1717 beroepen te Schellinkhout en van daar in 1723 te Sommelsdijk. In 1748 door eene herssenziekte aangetast, verkreeg hij zijn emeritaat, doch herstelde na een jaar lijdens met behulp van Johannes Eusebius Voet, vermaard geneesheer te Dordrecht. Hij leefde vervolgens in rust, en overleed te Sommelsdijk den 18den Februarij 1762. Hij was den 25sten October 1718 gehuwd met Magtilda Burgwal, dochter van Jan Burgwal, schepen te Schiedam, bij wie hij zes zonen en drie dochters verwekte. Hij schreef:

Kort ontwerp der Godlijke Waarheden, Amst. 17 ?. 8°. meermalen herdrukt.

Keten der Goddelijke Waarheden, Rott. 1769. 2e druk 8o.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1762. *b.* bl. 606; Arrenberg, *Naaml. van Ned. Boek.* bl. 33.

KLIJN (Pieter), wonende op de Hooge Zwaluwe, was een kundig landmeter, die in 1756, op orde van president-raden en rekenmeesters der domeinen van den prins van Oranje, met den landmeter Jan van der Linden Goversz. van Dordrecht, den loop der Oude Maas, op het Bergsche Veld, heeft opgespoord. Hunne waarnemingen hebben zij op eene kaart gebragt, waarvan zij vier eensluidende exemplaren vervaardigd en onderteekend hebben den 19den Februarij 1757. Naar een dezer originelen heeft Goverdt van der Linden, landmeter in 1761 eene copij gemaakt, welke berust op het grafelijkheidskantoor te Dordrecht.

Zie Smits en Schotel, *Beschr. van Dordr.* D. I. bl. LXXXIX.

KLIJN (Hendrik Harmen) werd geboren te Amsterdam den 5den Maart 1773. Zijn vader Barend Klijn was gehuwd met Johanna Antonetta Elizabeth Scholte. Ofschoon niet voor de wetenschappen bestemd, genoot hij nogtans eene beschaafde opvoeding en werd opgeleid tot het vaderlijk beroep van suikerraffinadeur, hetwelk hij van 1797 af, met zijnen broeder Barend uitoefende op de Lauriergracht bij de Baangracht, in de fabriek *de Pellikaan*, tot aan het jaar 1829, toen het overlijden van zijnen broeder hem het besluit deed nemen zijne verdere levensdagen buiten beroep door te brengen. Hij overleed te Amsterdam op den 24sten Februarij 1856 en was in 1795 gehuwd met Christina Maria Schenkhuizen, die hij den 9den Februarij 1825 door den dood verloor, welk huwelijk slechts met eene dochter gezegend werd. Hij was ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en lid van bijna alle letterkundige genootschappen in ons vaderland. Zijne afbeelding, door Velijn gesneden, versiert den *Muzen-Almanak* van den jare 1825.

Klijn behoorde tot de voornaamste Nederlandsche dichters

van zijnen tijd. Zijne talrijke gedichten munten vooral uit door meesterschap over den vorm. »In dezelven, zegt zijne levensbeschrijver, »heeft hij met eerlijke opregtheid teruggegeven die indrukken, die hem in onderscheidene tijden van zijn leven bezielden. Zijne gedichten waren niet enkel eene verpozing bij beroepswerkzaamheden; zij waren de dichterlijke inkleeding van hetgeen hij ondervond, van hetgeen hij dacht, van hetgeen hij hoopte, van hetgeen hij bedoelde; zij waren de uitdrukking van een hoogst gevoelig man, die een geopend hart had voor het goede, een geopend oog voor het schoone, een geopend oor voor hetgeen welluidt en daarbij een prikkelbare levenszenuw, die hem tot spreken en handelen opwekte." In die woorden is zoowel den dichter als zijne gedichten gekenschetst. Wij behoeven er dus niets meer bij te voegen, en vergenoegen ons te verwijzen naar de hulde aan Klijn toegebragt door Mr. J. de Bosch Kemper in den hieronder aangehaalden bron. Daaraan ontleenen wij ook voornamelijk de hier volgende lijst van Klijn's gedrukte geschriften, waarvan sommige hem tevens als redenaar en wijsgeer doen kennen:

Adolf en Clara, of de twee gevangenen; Blijspel met zang, vrijgevolgd naar het Fransch van B. J. Marsolier, Amst. 1802. kl. 8°.

De mensch een volmaakbaar wezen, Amst. 1805.

Zielenleer naar de beginselen der Critische Wijsbegeerte, Amst. 1805.

Johan van Oldenburneveld. Lierzang. Amst. 1806.

Mijne eerste gedachten bij mijne intrede in de achtbare Loge La Charité te Amsterdam. (1806. Niet in den handel.)

Op Cornelis Loots. Dichtstuk. Amst. 1806. 8°.

De Mensch. Dichtstuk. Amst. 1808. 8°.

De Starrekunde. Dichtstuk. Amst. 1809. 8°.

De Verlichting, in 2 Zangen, bekroond door de Bataafsche Maatschappij van Taal- en Dichtkunde, en in het 5de deel van hare werken opgenomen. (1810).

De driften, in zes zangen, Amst. 1812.

Jan Frederik Helmers geschetst in eene redevoering, Amst. 1814.

Cantate gewijd aan Harmonica bij de feestviering van haar 25jarig bestaan. 1814.

Lof der kunsten. Cantate. 1815.

Gedichten. Haarl. 1815, 1819. 8°. 2 deelen.

In 1827 verscheen te Amsterdam eene tweede druk in klein formaat, buiten medewerking des dichters.

Willem Frederik George Lodewijk, Prins van Oranje. Zegezang, Haarl. 1816.

Uitboezeming op de feestviering, ter gelegenheid van de terugkeering der Nederlandsche schilderstukken. 1816.

Zangen bij het 3e eeuwfeest der Hervorming. 1817.

Ter gelegenheid van een vriendenmaal door den Luit.-Admiraal van Kinsbergen aan verscheidene kunstvrienden in Amsterdam gegeven, 11 Jan. 1817.

Aan mijnen vriend Jeronimo de Vries. 1818.

Montigny. Treurspel. Amst. 1820. 8°.; 2de druk ald. 1821. 8°.; 3de druk ald. 1822. 8°.

Zangen bij het 300jarig bestaan van het Burgerweeshuis te Amsterdam. Amst. 1820.

Aan mijne medebestuurderen der Stads-armen Scholen, Amst. 1821.

Nieuwe Gedichten, Amst. 1822, 1825. 8°. 2 deelen.

Gezangen bij het 50-jarig bestaan van het Luthersche diaconie Weeshuis te Amsterdam, Amst. 1822.

De Heldendood van de Ruiter, Amst. 1822. 8°.; 2de druk ald. 1824. 8°.

(Met D. J. van Lennep) *Hulde aan de nagedachtenis van den Hoogleeraar J. H. van Swinden*, Amst. 1824. 8°.

(Met J. H. van der Palm en B. Klijn Bz.) *De Nagedachtenis van J. M. Kemper gevierd*, Amst. 1824. 8°.

(Met B. Klijn Bz.) *Gezelschapsliederen*, Amst. 1825. 8°.

Filips van Egmond. Treurspel. Amst. 1826. 8°.

Zwitserland in drie zangen, Amst. 1828. 8°.

Gedichten aan het Vaderland gewijd, Amst. 1830. 8°.

Verslag van den staat der Stads-armen scholen te Amsterdam. Amst. 1831. 8o.

De heldendaad van J. C. J. van Speyk, Amst. 1831. 8°.

De vaderlandsliefde. Dichtstuk. Amst. 1832. 8°. (herdr. in de *Herfstbloemen.*)

Hulde aan Amsterdam, op het tweede eeuwfeest van haar Doorluchtige school, Amst. 1832. 8°.

Schets van den invloed der Volksberoerten op de kunsten, voorgedragen in de vierde klasse van het koninklijk Nederlandsch Instituut, Amst. 1832. 4°.

Agathocles. Treurspel, Amst. 1832. 8°.

Uitboezeming bij het graf van den hoog eerwaarden heer George Hendrik Lagers, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw enz. Amst. 1833. 8°.

(Met anderen) *Nagedachtenis van Cornelis Loots*, Amst. 1835. 8°.

Dichterlijke Herfstbloemen, Amst. 1835. 8°.

Cantate bij het Jubilé in de Vrijmetselaars-Loge. (Niet in den handel.) 1835.

Verslag van den staat der Stads-armen Scholen te Amsterdam. Amst. 1840. 8°.

Schets van den echten Kunstenaar, (Amst. 1842). 4°.

Feestlied bij het vijftigjarig bestaan van de Hollandsche Maatschappij van Fraaije Kunsten en Wetenschappen; in de werken dier Maatschappij 1850.

Nagelatene en verspreide Gedichten en Redevoeringen. (Niet in den handel). Amst. 1856. 8°.

Zie J. de Bosch Kemper, *Levensberigt van H. H. Klijn* in de *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1856. bl. 109—137 van de *Levensber.*; *Algem. Konst- en Letterb.* 1856. bl. 65; de Jong, *Naaml. van Ned. Boek.*; Brinkman, *Naaml. van Ned. Boek.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* 2e *Bijvoegs.* bl. 30.

KLIJN (Barend) Bz., broeder van den voorgaande, werd te Amsterdam den 21sten December 1774 geboren. Na even als zijn broeder eene beschaafde opvoeding te hebben genoten, kwam hij in den handel van zijn vader, zette dien met zijn broeder voort tot aan zijnen dood, die den 13den Januarij 1829 plaats had.

Klijn was een niet minder verdienstelijk mensch en dichter dan zijnen oudsten broeder. Even als deze lid zijnde van vele binnenlandsche letterkundige vereenigingen en genootschappen, droeg ook hij niet minder bij tot derzelver bloei en instandhouding. Reeds vroeg lid zijnde van de Maatschappij: *Felix Meritis*, was hij daarin een zoo ijverig lid, dat men hem alras in het bestuur en tot voorzitter verkoos, in welke hoedanigheid hij in 1827 het feest van het vijftigjarig bestaan dier maatschappij bestuurde. Ook zijne verdiensten werden door den koning erkend door de schenking van de ridderorde van den Nederlandschen Leeuw. Hij was gehuwd den 15den Mei 1800, met Joanna Eva Kayzer, en verwekte bij haar drie zonen en twee dochters, waarvan slechts ééne dochter overbleef. Zijne afbeelding prijkt vóór den *Nederlandsche Muzen-Almanak*, van 1826.

Klijn was een gelukkig beoefenaar der Nederduitsche dichtkunde, die, hoewel zich door geene stoute vlugt onderscheidende, van wege vele zoetvloeijende en leerzame uitvloeisels van zijn dichttalent onder de bevallige zededichters op den Nederlandschen zangberg met regt altijd zal geteld worden. Zijne gedichten ademen gevoelens van menschelijkheid, deugd en godsvrucht, van kinder-, ouder- en huwelijksliefde, en van vurige geestdrift voor de eer en welvaart des vaderlands.

Zij verschenen onder de volgende titels:

Eerstelingen der vrijheid, Utr. 1814. 8°.

Ter nagedachtenis van den schoolleeraar C. Wertz. Dichtstuk. Amst. 1816. 8°.

Gedichten, Amst. 1821. 3 deelen.

Welkomstgroet aan Z. M. en het vorstelijk huis in Felix Meritis, den 13 November 1825. Amst. 1825.

Krijgsliederen, Amst. 1815. 8°.

(Met D. J. van Lennep en H. H. Klijn) *Hulde aan de nagedachtenis van den Hoogleeraar J. H. van Swinden*, Amst. 1824. 8°.

Aanmoediging, Amst. 1815. 8°.

Het Maatschappelijk leven. Dichtstuk; in het 7e deel der *Redenv. en Aanspr. van de Maatschappij Tot Nut van het Algemeen*, 1823. 8°.

Zangen gewijd aan de nagedachtenis van Jonkh. Mr. J. M. Kemper, Amst. 1825.

De Godsdienst, Amst. 1832. 8°.

Zie van Kampen, *Geschied. der Lett. en Wetensch.* D. II. bl. 452; *Alg. Konst- en Letterb.* 1829. D. I. bl. 52, 67; Siegenbeek, in de *Hand. der Jaarl. Alg. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1829. bl. 42—47; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; de Jong, *Naaml. van Boek.*; *Cat. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 231, 292; Muller, *Cat. van Portr.*

KLIJNPENNINK (Jacobus Reinier), geneesheer te Nijmegen, werd in 1791 met goud bekroond door het Amsterdamsch geneeskundig genootschap: *Servandis Civibus* voor zijn antwoord op de vraag:

Hoedanig is het juiste denkbeeld der Paraphrenitis? Verdeeld zij zich ook in soorten, naar den onderscheiden aart der aangedane deelen, als het Middenrif, Hartzakje, Mediastinum, enz. Welke zijn de teekenen, die haar van alle andere ziekten onderscheiden? En eindelijk: Zijn er, onder de ziekten, daar zij uiterlijk de meeste overeenkomst mede heeft, ook zulke die een geheel tegenstrijdige behandeling, namelijk voor eene Paraphrenitis volstrekt doodelijk, vereischen? Heeft dit laatste ook bijzonder zijn opzigt tot sommige Epidemische ziekten? tot welke dan meest?

Het antwoord op deze vraag vindt men in de *Verhandelingen* van genoemd genootschap, Amst. 1792. 8°.

In de *Algemeene Vaderlandsche Letteroefeningen* van 1791. D. I. bl. 330. komt ook van Klijnpennink voor eene *mededeeling over het krampstillend vermogen van het magisterium Bismuthi.*

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1791. D. VII. bl. 43; Holtrop, *Bibl. Med. Chirurg.* p. 178.

KNAAP (Jan), ook bekend onder den naam van Johannes Servilius, werd volgens den een te Weert, eene kleine stad in de provincie Luik, volgens anderen, waaronder Pontanus en Slichtenhorst, te Gelder geboren. Hij bragt een groot deel van zijn leven te Antwerpen door, waar hij onder bescherming van den burgemeester Ladislaus Ursulus, tusschen 1536 en 1545, verschillende werken uitgaf die getiteld zijn:

Explanationes in Bucolica Cornelii Graphaei, Antv. 1536. 12°.

De mirandis Antiquorum operibus, opibus, et veteris aevi rebus, pace belloque magnifice gestis. Libri tres ad Ladislaum Ursulum, Equitem auratum, Antv. 1541. 12°.; herdrukt ald. 1569. 12°., te Lubek. 1600. 4°.

Gratulatio Ladislao Ursulo, Consuli electo, Antv. 1542. 12°.

Geldro-Gallica conjuratio in totius Belgicae clarissimam civitatem Antverpiam duce Martino Rosheymio, Antv. 1542. 12°. herdrukt ald. 1544. 12°. ook in het 3de deel der *Scriptores rerum Germanicarum* van *Marquardus Freherus*, (Hannov. 1611. fol.) bl. 263—295 en in Struvius *Rerum Germanicarum scriptores,* (Argent. 1717. fol.) D. III. bl. 315—346. Eene Italiaansche vertaling van dit werk, door Fr. Strozzi bezorgd, verscheen in 1543.

Naar het oordeel van de Wind is dit werk belangrijk voor onze geschiedenis, daar de schrijver omtrent het verhaal van den vruchteloozen aanval der Gelderschen en Franschen, onder Maarten van Rossem, op Antwerpen, in 1542, vele merkwaardigheden mededeelt, die hij als ooggetuige naauwkeurig vermelden kon. Het werk munt bovendien door eenen goeden Latijnschen stijl uit en wordt besloten door eene elegie getiteld: *Gelro-Gallorum grassatio in Lovanienses, per Martinum à Roshem* etc., die van des schrijvers ervarenheid in de Latijnsche dichtkunst getuigt.

Oratio gratulatoria Carolo V. ex Hispania in Brabantiam reduci, S. P. Q. Antverpiensis nomine, Antv. 1545. 12°.

Dictionarium triglotton, hoc est, tribus linguis, Latina, Graeca, et ea qua tota haec Inferior Germania utitur. Antv. 1545. 12°.; Amst. 1600. 12°.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 469, 470; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 728; Paquot, *Mémoir.* T. I. p. 76; Vonck, *Voorr. tot de Beschrijv. van Doesburg, door A. Huygen*, bl. LI—LIII; de Wind, *Bibl. van Ned. Geschiedschrijv.* D. I. bl. 143, 144, 538; *Kron. van het Hist. gen. te Utr.* D. III. bl. 64.

KNEBEL (Friedrich) werd geboren in Duitschland en was de zoon van behoeftige ouders, die nogtans alles inspanden om hun zoon het horologiemaken te doen leeren. Als meesterknecht bragt hij het door eigen vlijt en zuinigheid zoo ver, dat hij te Amsterdam eenen horologiemakerswinkel kon oprigten. Het toeval bragt hem in kennis met den vermaarden wis- en sterrekundige Jan Frederik Keyser, die, zijne buitengewone bekwaamheid als uurwerkmaker opmerkende, hem de behulpzame hand bood, om zich verder in zijn vak te volmaken. Keyser stelde hem in de gelegenheid zoogenaamde timekeepers en andere sterrekundige uurwerken naauwkeurig te beschouwen, en weldra ondernam Knebel deze werktuigen zelf te vervaardigen. Hij bragt het in dit vak ten laatste zoo ver, dat zijne werken met de beste van die, welke elders vervaardigd worden, konden wedijveren, en zijn dood in 1825 te Amsterdam voorgevallen, was alzoo een groot verlies voor de sterre- en zeevaartkunde.

Zie *Woordenb. der Zamenlev.*, door ons hier gevolgd.

KNECHTJENS (Pieter Willemsz.) was schipper op het schip *Castricum*, hetwelk in 1643 met de *Breskens*, onder bevel van Hendrik Cornelisz. Schaap, op last der Oost-Indische Kompagnie werd uitgerust, om onder bevel van Marten Gerritz. de Vries de ligging der landen, ten noorden van Japan gelegen, op te nemen. Men had eenige onnaauwkeurige berigten van het bestaan van een daargelegen land, van Jesso of Eso, doch de ware ligging van hetzelve was onbekend.

Terwijl de *Breskens*, na op de Japansche kust gestrand en de bemanning door de Japanezen gedurende eenigen tijd gevangen gehouden geweest zijnde, terugkeerde, zette de *Castricum*, waarop de Vries zich bevond, onkundig van het lot zijner reisgenooten, zijne reis voort. Het verhaal van hetgeen door de Vries werd ontdekt, behoort hier niet vermeld te worden, daar wij er toch later op moeten terugkomen. Eene opmerking, door den heer G. Moll gedaan, mogen wij niet terughouden. De hoogleeraar zegt namelijk, dat de Vries voor het doen dezer reize welligt te veel vermaardheid verwierf die hem niet geheel toekomt, en dat wel ten koste van Knechtjens, van wien het zeer mogelijk is, dat men alle die waarnemingen, welke zoo zeer geprezen, verschuldigd is, en alzoo de Vries te veel lofs is toegezwaaid.

Zie Bennet en van Wijk, *Verh. over de Ned. ontdekk. enz.* bl. 133 en volg.; Moll, *Verh. over eenige Zeetogten der Nederl.* bl. 202—214; van Kampen, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. I. bl. 384—390.

KNEPPELHOUT (Johannes). Uit eene Schiedamsche familie gesproten van welke verscheidene leden de waardigheid van vroedschap en burgemeester bekleedden, was hij de zoon van Cornelis Kneppelhout en Alida Klinckhamer, en werd den 14den April 1745 te Rotterdam geboren. Na zijne studiën aan de Erasmiaansche school aldaar te hebben voltooid, vertrok hij naar de Utrechtsche hoogeschool, alwaar hij den 1sten Junij 1768, onder het voorzitterschap van den hoogleeraar S. Rau, zijne *dissertatio de re Cibaria Veterum Hebraeorum* verdedigde en den 9den Mei van het volgende jaar, onder het voorzitterschap van den hoogleeraar M. Tydeman, eene *dissertatio Juridico-moralis de violente defensione alterius.* Proponent geworden in 1770, aanvaardde hij de predikdienst te Doorn in 1770, te Barendrecht in 1772, te Naarden in 1775 en eindelijk te Gorinchem in 1782. Wegens ligchaamsongesteldheid zag hij zich genoodzaakt in 1794 zijn emeritaat te verzoeken.

In 1789 was hij voorzitter van de synode te Gouda gehouden, en tijdens zijne predikdienst te Gorinchem hield hij, den 1sten Junij 1794 eene dankzegging wegens de vijftigjarige bewaring voor overstroomingen in den lande van Arkel en der Alblasserwaard. Van 1791 tot 1795 was hij curator van de Latijnsche school aldaar. Het provinciaal Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen benoemde hem in 1778 tot lid, en het kunstlievende genootschap: *Studium scientiarum genetrix* te Rotterdam in 1784 tot honorair lid.

Vooral echter moet Kneppelhout vermeld worden als mede-oprigter van het Genootschap ter verdediging van de Christelijke godsdienst te 's Gravenhage, welks ontstaan inzonderheid aan zijnen ijver te danken is en aan hetwelk hij bij zijn overlijden eene gift van *f* 6000 vermaakte. Tot 1795 was hij directeur van deze instelling, doch moest toen, wegens zijn ziekelijken toestand, voor die betrekking bedanken, maar behield toch den titel van oud dirigerend en corresponderend lid. Hij was in 1777 gehuwd met Johanna van Rijckevorsel, welke vrouw hem reeds in 1780 ontviel, na hem een zoon, die volgt, en eene dochter geschonken te hebben. Hij overleed te Leiden, alwaar hij zich in 1800 had nedergezet, op den 31sten Augustus 1803.

Zie H. J. Royaards, *Het Haagsche Genootsch. geschiedk. geschetst*, bl. 17, 74, 92, 157; Ypeij, *Geschied. van de Christ. kerk in de 18de Eeuw*, D. VI. bl. 682; Glasius, *Godgel. Nederl.*; uit familie-berigten aangevuld.

KNEPPELHOUT (Cornelius Johannes), zoon van den voorgaande, werd geboren te Naarden den 31sten Augustus 1778, bezocht reeds op zijn zesde jaar de Latijnsche school te Gorinchem en werd, naauwelijks dertien jaren oud, te Utrecht als student ingeschreven. In 1793 werd hij raad in de vroedschap en een jaar later schepen te Gorinchem, in 1794 kapitein der burgerij aldaar, na den 9den Julij van dat jaar te Leiden tot doctor in de regten te zijn bevorderd.

Als jongeling van slechts zestien jaren zag hij zich dus reeds verschillende gewigtige betrekkingen opgedragen, maar slechts voor korten tijd, daar hij door de kort daarop gevolgde omwenteling, wier beginselen hij geenszins was toegedaan, den 20sten Januarij 1795 als raad, schepen en kapitein der burgerij werd afgezet.

Uit afkeer van de verpligting om deel te nemen aan de gedwongen burgerwapening in die omstandigheden, liet hij zich, daar de kweekelingen der hoogescholen van de krijgsdienst waren vrijgesteld, in Julij 1799 als student in de geneeskunde aan de Leidsche hoogeschool inschrijven naar welke stad hij zich kort daarna met zijnen vader ter woon begaf.

Met voorbeeldelooze leergierigheid hoorde hij de geneeskundige lessen, en vooral die in de natuurlijke historie, en bekwam met roem den 19den Julij 1805 den titel van doctor in de geneeskunde, na het verdedigen zijner *dissertatio sistens sectiones cadaverum pathologicas*. Hij vestigde zich te Leiden, maar begaf zich niet in de praktijk, hoewel hij, in geval van nood en bij afwezigheid van geneesheeren nooit weigerde om hulp te verleenen.

Gedurende de jaren 1804 tot 1810 deed hij bij tusschenpozen buitenlandsche reizen, eerst van Julij 1804 tot Maart 1805 in gezelschap van Jhr. Mr. H. M. A. J. van Asch van Wijck (later burgemeester van Utrecht) naar Parijs en Bordeaux, daarna van Augustus 1805 tot Maart 1806 met mr. A. A. Stratenus door Italië, en deed nog in den loop van dat laatstgenoemde jaar van Junij tot October eene tweede reize door Frankrijk en Zwitserland, in gezelschap van E. R. van Nes van Meerkerk, na afloop van welke hij eenigen tijd te Parijs doorbragt.

In 1814 behoorde hij ook tot de notabelen, die naar Amsterdam werden opgeroepen, om, zonder motieven te mogen aanvoeren, over de constitutie te komen stemmen, van welke eer hij echter geen gebruik gemaakt heeft, het gevoelen van zijnen schoonvader, mr. C. de Gijselaar, deelende, dat een stemmen met *Ja* of *Neen*, eene loutere formaliteit was, waardoor geene gebreken zouden worden weggenomen.

Zijne verdiensten werden door verschillende genootschappen erkend. In 1804 werd hij lid van het Utrechtsche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen; in 1810 benoemde hem de académie de Medicine te Parijs tot membre consultant; in 1812 was hem de betrekking van briefschrijver (later secretaris) bij de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden opgedragen; in 1813 werd hij direkteur van de Leidsche schilder- en teeken-akademie; in 1814 directeur van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen te Middelburg, in dat zelfde jaar nog honorair lid van het Natuur- en Scheikundig Genootschap te Groningen en in 1815 lid van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem. In 1816 stelde de hoogleeraar Bennet hem voor hem in zijne waardigheid als hoogleeraar in de landhuishoudkunde op te volgen, hebbende reeds van wege curatoren de toestemming daarvoor verkregen, doch daar hij aan een ambteloos leven de voorkeur gaf, wees hij dit eerbewijs van de hand.

Bij zijn overlijden, dat op den 1sten November 1818 plaats had, vermaakte hij aan het Anatomisch Kabinet een was praeparaat, zijnde de anatomie van de deelen des hoofds, door Succini te Florence; aan het Kabinet van Natuurlijke Historie een slangenkop in was, mede door Succini vervaardigd, alsmede eene fossile schildpad uit de St. Pietersberg bij Maastricht afkomstig, en aan het Natuur- en Scheikundig Genootschap te Groningen al zijne praeparaten in liquor, te zamen omstreeks 200 voorwerpen.

In December 1812 was hij te Leiden in het huwelijk getreden met Johanna Maria de Gijselaar, dochter van den gewezen pensionaris van Dordrecht, mr. C. de Gijselaar, en liet bij zijn overlijden drie kinderen achter.

In druk is er van Kneppelhout niets uitgegaan dan eene *Beschrijving van den Acrochordus Javanicus*, geplaatst in het 8ste deel van de *Natuurkundige Verhandelingen van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem.*

Zie J. W. te Water, *Levensbeschrijv. van Mr. C. Kneppelhout* in de *Verh. van de Jaarl. Vergad. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1819. bl. 3, en later breedvoeriger afzonderlijk gedrukt, doch niet in den handel gebragt.

KNIBBE (Paulus) werd in Junij 1578 als een der pensionarissen te Gent aangesteld, voor welk ambt hij beleefdelijk bedankte, omdat hij voor had als raadsheer bij den Prins van Oranje te blijven. Hij was geboren te Rousselaere en wordt genoemd een zeer ervaren man, ook als hoogleeraar in de regten, waar is ons niet gebleken.

Zie Ph. de Kempenaere, *Vlaemsche Kron.* bl. 202.

KNIBBE (David) werd den 13den Julij 1639 te Middelburg geboren en was de zoon van David Knibbe en Petronella Radermacher. In 1663 proponent geworden, werd hij in dat jaar predikant te Barsingerhorn, in 1667 te Purmerend, en in 1668 te Leiden. Hij bedankte in 1671 voor een beroep naar Amsterdam, en overleed te Leiden den 8sten November 1701, nadat hij des morgens nog gepreêkt had en des middags in de kerk door eene beroerte overvallen was. Zijne afbeelding ziet het licht.

Hij was gehuwd met Magdalena Vergenst. Zijn zoon volgt.

Knibbe was een der uitmuntendste predikers van zijnen tijd en mogt zich verheugen in de voortdurende achting en liefde zijner gemeente. Ofschoon geen openbaar onderwijs gevende, gaf hij, tijdens zijn verblijf te Leiden, ten zijnen huize homiletische lessen aan aanstaande evangeliedienaars. Die lessen, in zijne aan te halen *Manuductio* later uitgegeven, verdienen, zijnen tijd in aanmerking genomen, volgens den heer Glasius, grooten lof. Ook door andere schriften maakte hij zich bekend. Deze zijn getiteld:

Kentekenen der Genade Gods in XVI *Predikatiën*, Leid. 1678. 8°.; ald. 1684. 8°.

De hand Gods, uytgestrekt in het oordeelen en bewaaren van zijn kerk, aangewezen in de uytbreydinge van I *Petri Kap.* IV: 17, 18, 19, *Jesaia kap.* IV, *Psalm* XLVI, *nevens eenige Mengelstoffen over verscheyde texten der H. Schriftuure. Hier is ook bijgedaan de Wederlegging van de dwalinge der Schoristen of soo genaamde Hebreën*, Leid. 1682. 4°; 1699. 4°. ald. 1704. 4°.

Leere der Genade Gods in Jezus Christus over Colossensen I vs. 12, 13, Leid. 1687. 8°.; ald. 1694.

Katechisatie of kort begrip der Christelyke Religie, getrokken uyt den Heydelbergschen katechismus, dienstig tot dagelyksche Huisoeffening, onderwys voor de jeugd, en alle die haar ten Avondmaal willen begeven, Leid. 1689. 8°. De zevende druk ald. 1731. 8°.; 22ste druk ald. 1751.

Clarissimi ac Doctissimi D. Johannes Hoornbekii, S. S. Theologiae Doctoris, in Ecclesia et Academia Lugduno-Batava Professoris, Socinianismi confutati compendium, ipsissimis Cl. Autoris verbis concinnatum in usum S. S. Theologiae studiosorum, Lugd. Bat. 1690. 12°.

Onderwijs hoe een gelovige in 't Nieuwe Testament moet bidden, Leid. 1690. 8°.

De Leer der Gereformeerde kerk, volgens de order van de Heydelbergsche katechismus verklaard, bevestigt en tot oefening der Godsaligheyd toegepast, vermeerderd, verbeeterd en voor yder Sondag met een ontleedende tafel verrykt, alsmede een Kort Onderwys om een predikatie met order te hooren en te herhaalen, Leid. 1731. 8°. zesde druk. De eerste druk verscheen ald. 1692, 1694 in 8°. De 8ste in 1751 in 4°.

Over den Brief aan de Colossensen, Leid. 1694. 4°. 2 deelen, 2de druk.

Over den Brief aan de Ephesen, Leid. 1694. 4°. 2 deelen.

Heydelbergsche Catechismus verklaard, Leid. 1694. 8°.

Onderwijs van de Predik Order, Leid. 1696, 8°.

Manuductio ad Oratoriam Sacram, doctorum praeceptis, exemplis perpetuis et concionibus quibusdam paradigmaticis, concinnata et illustrata, editio sept. Lugd. Bat. 1697, 8°.

Manuductionum ad Oratoriam Sacram, Pars altera, conciones paradigmaticas continens, in Prophetae Jesaiae cap. 26 *et* 40, *in usum S. S. Theologiae studiosorum*, Lugd. Bat. 1697. 8°.

Verdediging omtrent de vergeving der zonden, Leid. 1699. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1748. *a.* bl. 453—456; Veeris, *Kerk. Reg. der Pred. van Noord-Holl.* bl. 56; de la Rue, *Gelett. Zeel.* (2e druk) bl. 80—83; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I, III; Pars, *Naamr.* bl 250; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 511, 512; Glasius, *Godgel. Ned.* D. II. bl. 281, 282, D. III. bl. 667; Muller, *Cat. van Portr.*

KNIBBE (David), zoon van den voorgaande, werd te Leiden den 11den Maart 1671 geboren, studeerde, behalve, bij zijnen beroemden vader, aan de Leidsche Hoogeschool en werd den 10den November 1692 proponent. In het volgende jaar werd hij beroepen te Leiderdorp, vertrok van daar in 1699 naar Breda en in 1702 naar Leiden. Aldaar werd hij den 5den Junij 1720 als onderregent van het Staten-collegie gekozen, welke waardigheid hij tot aan zijnen dood behield. Hij overleed den 4den April 1748 en was in 1704 gehuwd met Antonia van den Berg, dochter van Cornelis van den Berg, schepen te Rotterdam, en Petronella Ursinus. Zij overleed den 6den April 1725. Hij schreef de volgende werken:

Historie der Propheten, Leid. 1708. 4°.

De wonderwerken van Moses, verklaert en beweert tegen het Heidensche ongeloof: zijnde eene beschrijving der voornaemste van Gods wonderen. door de dienst van Mozes gewrocht by Israëls leiding uit Egypte en deszelfs omvoering in de woestyne tot zynen ingang in Kanaän, enz. Rott. 1719. 4°.

De Republyk der Hebreën of de Joodsche Oudheden, behelsende al het voornaamste 't geen haar kerkelyke, burgerlyke en huyslyke gewoonte, plegtigheden en levenswyze betreft, Leid. 1743. 4°.

Zie Soermans, *Kerk. Reg. van Zuid-Holl.* bl. 57; *Boekz. der gel. wereld*, 1748. *a.* bl. 453—456; van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch. Toev. en Bijl.* bl. 298; Glasius, *Godgel. Ned.* D. II. bl. 282, D. III. bl. 667.

KNIBBERCH (François de) *de jonge*, door anderen verkeerdelijk Knibergen genoemd, was een landschapschilder, die in de eerste helft der zeventiende eeuw leefde en die in de manier van Paul Bril werkte. Hij werd, wees zijnde, in de leer besteld bij een schilder te Utrecht, Michiel van den Zande, doch door dezen alleen tot knecht gebruikt. Bij wien hij verder de kunst leerde wordt niet gemeld. Zijn werk wordt zeldzaam gevonden, en stelde meestal natuur-tafereelen uit Zwitserland en Duitschland voor. Ofschoon zijne stukken met zorg voltooid schijnen, moet hij echter eene verwonderlijke vlugheid van behandeling gehad hebben. Er heerscht echter weinig smaak in de keuze zijner onderwerpen en in de vormen en houding zijner figuren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIBBERGEN (Catharina) was eene schilderes van landschappen, die als zoodanig in 1656 in de Confreriekamer van Pictura te 's Hage werd ingeschreven. Waarschijnlijk is zij verwant aan den voorgaande en is welligt eene dochter van hem geweest.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIBERGEN. Zie KNIBBERCH (François de).

KNIP (Nicolaas Frederik) werd te Nijmegen den 12den Februarij 1742 geboren, en leidde tot op zijn een en dertigste jaar een reizend leven, zich hoofdzakelijk bezig houdende met het schilderen van behangsels voor kasteelen en lusthuizen. Omstreeks 1773 zette hij zich te Tilburg neder, trad in den echt en vervaardigde bloem- en vruchtstukken, en landschappen, naar het leven geschilderd, die schoon mogten genoemd worden. Hij zou het voorzeker in dat genre ver gebragt hebben, indien hij het ongeluk niet had gehad in de kracht zijns levens het gezigt te verliezen. Na gedurende veertien jaren bijna geheel blind geweest te zijn, overleed hij te 's Hertogenbosch in het jaar 1809, werwaarts hij zich in 1787 met der woon had nedergezet. Drie zonen en eene dochter beoefenden de kunst en volgen hier.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIP (Josephus Augustinus), zoon van den voorgaande, werd den 3den Augustus 1777 te Tilburg geboren en aanvankelijk door zijn vader in de kunst onderwezen. Op tienjarigen leeftijd vertrok hij met zijne ouders naar 's Hertogenbosch en koos het landschapschilderen tot zijn vak, bijna uitsluitend kamerbehangsels schilderende. In 1801 naar Parijs vertrokken, vervaardigde hij aldaar, en op eene reize door een gedeelte van Frankrijk, landschapsteekeningen met dekverw, voor welker bewerking hij eene eigenaardige manier bezat, en die duur werden betaald. In 1808, onder de regering van koning Lodewijk Napoleon, kweekeling in de kunst geworden zijnde, op kosten van het Hollandsche gouvernement, begon hij zich op het schilderen met olieverw toe te leggen, en vertrok in het volgende jaar naar Rome, ook Napels en Calabrië bezoekende, en overal de schilderachtigste en belangrijkste streken opzoekende, waarnaar hij een aanzienlijk getal schetsen maakte, waarmede hij in 1813 in het vaderland terugkeerde, en waar hij zich verder met ijver op de uitbreiding zijner verkregene talenten toelegde.

Intusschen waren de tijdsomstandigheden niet gunstig voor de kunst, en zag Knip zich genoodzaakt zijn bestaan in het vervaardigen van teekeningen te zoeken, die evenwel aan alle liefhebbers niet voldeden, als te veel afwijkende, naar hun oordeel, van den toon der oude Hollandsche meesters. Zich eenigen tijd te Amsterdam opgehouden hebbende, bevond hij dat de lucht aldaar nadeelig was voor zijn gestel, en begaf hij zich omstreeks 1819 naar Beek bij Nijmegen, doch verliet in 1821 weder het vaderland om een zwervend leven te leiden. In 1823 bezocht hij andermaal Parijs, waar hij bij zijne aanzienlijke begunstigers een goed onthaal vond en zich ook op het schilderen van beesten toelegde. Na een aanzienlijk getal schilderijen vervaardigd te hebben, die goeden aftrek vonden, gunstig beoordeeld werden en hem den naam van een groot en uitstekend schilder verwierven, overkwam hem in 1827 de ramp, dat hij in één oogenblik, zonder de minste pijn, het gezigt van het regteroog verloor. Naar het vaderland teruggekeerd, werd hij in 1832 geheel blind en overleed den 1sten October 1847 te Berlicum bij 's Hertogenbosch. Zijn zoon August en zijne dochter Henriette, thans mevrouw Ronner, beoefenen beide op eene waardige wijze de kunst.

Knip was lid van de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam en heeft ook de eer gehad verscheidene prinsessen, onder anderen prinses Marianne der Nederlanden, les in de teekenkunst te geven. Op vele tentoonstellingen kwamen zijne stukken voor, en in de portefeuilles der liefhebbers worden zijne fraaije teekeningen aangetroffen. Hij werd ook door den heer Oortman te Parijs in het etsen onderwezen, en legde zich mede toe op het boetseeren van runderen en ander vee. Op het Paviljoen te Haarlem zijn vier Italiaansche landschappen van hem.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. schild.* D. III. bl. 215—218, *Aanh.* bl. 221—223; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIP (Henriette Geertruida), zuster van den voorgaande, werd den 19den Julij 1783 te Tilburg geboren, en oefende zich aanvankelijk onder de leiding van haren vader op het bloemschilderen; naderhand op haar negentiende jaar naar Parijs vertrokken, genoot zij het onderwijs van den beroemden bloemschilder G. van Spaandonck, van wiens onderrigt zij een uitmuntend gebruik maakte, en zich vervolgens ijverig oefende in het teekenen en schilderen in olieverw van bloemen en vruchten naar het leven. Na verloop van eenige jaren in het vaderland teruggekeerd, vestigde zij zich in 1805 te Amsterdam en hield zich onledig met het geven van lessen aan eenige dames uit den aanzienlijken stand aldaar, terwijl zij gedurende het schoone jaargetijde haar verblijf hield te Haarlem, waar zij, bijzonder door eenige voorname bloemisten, in de gelegenheid werd gesteld om de fraaiste planten en bloemen naar het leven te teekenen. In 1819 verwierf zij te Parijs eene zilveren medaille op eene teekening in sapverw, en in 1822 eene dergelijke met een diploma van de Koninklijke Akademie te Amsterdam. Voor hare teekeningen maakte zij belangrijke sommen, zoowel in het buiten- als binnenland. In 1822 begon zij in olieverw te schilderen; en in 1824 nogmaals naar Parijs vertrokken, outving zij daar nog lessen van den vermaarden bloemschilder van Dael. Na op verscheidene tentoonstellingen, zoo hier te lande als elders, proeven van hare kunst geplaatst te hebben, die de algemeene goedkeuring verwierven, overleed zij te Haarlem den 29sten Mei 1842.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. schild.* D. III. bl. 250—252, *Aanh.* bl. 238, 239; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIP (MARTEN DERK), broeder van de voorgaanden, werd te Tilburg den 30sten December 1785 geboren. Na zes jaren te Parijs doorgebragt te hebben, waar hij even als zijn broeder zich op het schilderen van landschapsteekeningen in dekverw had toegelegd, vestigde hij zich te 's Hertogenbosch en overleed te Vucht in het jaar 1845. Ook hij was een verdienstelijk kunstenaar.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIP (NICOLAAS FREDERIK), jongste broeder van de drie voorgaanden, heeft mede de schilderkunst beoefend, doch is reeds in 1821 overleden.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIPHAUSEN (DODO VAN IN- EN), heer van Lutsburg, Bergun enz., den 22sten Junij 1582 geboren en in 1638 als generaal-veldmaarschalk in Zweedsche dienst gesneuveld, wordt hier vermeld, omdat hij eenigen tijd in staatsche dienst heeft doorgebragt. Na eenige akademiën in Duitschland en Frankrijk bezocht te hebben, kreeg hij lust in de krijgsdienst en vervoegde zich bij prins Maurits, onder wien hij anderhalf jaar gediend had, toen de staten hem als kapitein over eene compagnie van 300 man aanstelden. Daarmede lag hij in Ostende, toen de stad door de Spanjaarden belegerd werd, gedurende welke belegering hij zich vijftien maanden dapper kweet en gekwetst werd. Na de overgave der vesting, in 1604, begaf hij zich naar Holland om zijne wonden te laten genezen en zijn ontslag te verzoeken, hetwelk hem verleend werd. Zijne verdere krijgsbedrijven in dienst van andere vorsten liggen buiten ons bestek. Hij was gehuwd met Anna, dochter van Adam van Schaden, waarbij hij vijf zonen en twee dochters verwekte.

Zie Luiscius, *Woordenb.* D. VI. bl. 34, 35.

KNIPHAUSEN (GEORGE WILLEM, graaf VAN), heer van Nienoort en Vredewold, in de provincie Groningen, was de vriend van prins Willem III en schreef:

De Heilige Alleenspraaken, opgesteld ten dienste van alle die lust hebben met God te wandelen, en zich in den gebeden te begeven, of het God behagen mogten de gedreigde gevaren van dit land af te keeren. Uit het Fransch vertaald, Alkm. 1746. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Muller, *Cat. van Portrett.*

KNIPPENBERG (JOAN), priester te Helden, in het Overkwartier, schreef:

Historia Ecclesiastica Ducatus Geldriae, Brux. 1799.

Zie Vonck, *Voorrede tot de Beschrijv. van Doesburg door A. Huygen*, bl. XCV.

KNIPPINGA (JOHANNES AURELIUS), geboren te Groningen, omstreeks het midden der zeventiende eeuw, behoorde tot de orde der Augustijner-Heremieten en sprak zijne gelofte te Dendermonde uit. Hij was in 1672 priester te Antwerpen en keerde later naar Dendermonde terug, waar hij prior werd in het klooster zijner orde. Hij diende vervolgens in de Hollandsche missie en is waarschijnlijk als zoodanig aldaar overleden. Hij beoefende middelmatig de Latijnsche dichtkunst, blijkens de volgende werken door hem in het licht gegeven:

Ephemeris Sanctorum Ord. Erem. S. P. Augustini, ex authenticis scriptoribus collecta, et vario metri cultu exornata, Antv. 1672. 24°.; achteraan volgt: *Musa Miscellanea.*

Facetiarum Epigrammaticarum centuriae sex, variis argutiis, jocis, salse, sapienter, et pie dictis respersae, Antv. 1672. 24°.

Zie Paquot, *Memoir.* T. III. p. 415, 416; Hoeufft, *Parnas. Lat. Belg.* p. 195; Peerlkamp, *de Poët. Latin. Nederl.* p. 419.

KNOBBERT (ABRAHAM) schreef: *Jems en Hollands klacht.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KNOCK (NICOLAAS ARNOLDI), geboren te Leeuwarden in 1759, was doctor in de regten en sedert 1780 grietman van Ooststellingwerf. Hij was tevens lid van de staten en gehuwd met Rinske Ypkje van Boelens. Hij woonde te Makkinga, was een groot liefhebber en kenner van de muzijk en schreef:

Dispositien der merkwaardige Kerk-Orgelen, welke in de Provincie Friesland, Groningen en elders aangetroffen worden. Kunnende dit werk verstrekken tot een vervolg van het werk van den heer J Hess, Gron. 1788. 4°.

Hij overleed in 1794.

Zie van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 398; *Cat. van de Prov. Bibl. van Friesl.* bl. 271.

KNODSENBURGH (J. C. VAN) schreef:

Eenige Extracten uyt verscheyden Mennoniste Autheuren, Martelaren en Belijdenissen over hun geloof in de rechtvaerdigmakinghe enz., Amst. 1663. 4°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Doopsgez. gemeente te Amst.* 2de afdeel. bl. 39.

KNOGH (PAULUS), te Dordrecht, omstreeks 1737, geboren, werd bij eene beschaafde opvoeding ook in de wis- en natuurkunde, alsmede in de teekenkunst onderwezen. In den houthandel vond hij zijn bestaan, en zijne voorname uitspanning was het aanleggen en uitbreiden van een aanzienlijk kabinet voorwerpen, behoorende tot de natuurlijke historie, waaronder eene uitmuntende verzameling van in- en uitlandsche gekorvene diertjes behoorde. Deze, veelal schitterend schoone voorwerpen, wekten bij hem den lust op, om dezelve met waterverw op perkament naauwkeurig af te beelden, en hij slaagde daarin bij uitnemendheid; gelijk zulks uit verscheidene teekeningen, onder zijne familie berustende, blijkt.

Tot hoofd-officier der stad Dordrecht verkozen zijnde, na de staatsomwenteling van 1795, werd hij, door de werkzaamheden aan dien post verbonden, belet in het voortzetten der teekenkunst, waardoor men dan ook minder van zijn werk vindt, dan men zoude verlangen. In Maart 1802 bezweek hij voor eene smartelijk ziekte.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vad. Schilderk.* D. III. bl. 111, 112, door ons hier gevolgd.

KNOKS (R.) schreef:

Beschrijving van het eiland Ceylon, Utr. 1692. 4°. met platen.

Zie Ferwerda, *Naeml. van Boek.* D. I. St. I. bl. 219.

KNOL (GOVERT) was in 1702 en in 1706 tot 1708 opperhoofd van Samarang en te gelijk veldheer van de krijgsmagt der Oost-Indische compagnie. Als zoodanig bewees hij de maatschappij belangrijke diensten. Hij bragt de vijanden, inzonderheid de pangeran Depati Anom, ten onder, en wist door wijze maatregelen de dreigende gevaren af te wenden.

Zie Valentijn, *Oud en Nieuw Oost-Indië* (Nieuwe uitgave) D. III. bl. 278, 433, 473, 475 en volgg.; van Kampen, *Geschied. der Ned. buiten Europa*, D. II. bl. 320.

KNOLL (FRANÇOIS CORNELIS) waarschijnlijk te Rotterdam geboren en te Utrecht, in 1838, op middelbaren leeftijd overleden. Hij was handelaar en beoefende de kunst tot uitspanning, waarin hij het met een onvermoeiden ijver en zeldzaam geduld tot eene buitengewone hoogte heeft gebragt. Voorwerpen, zoowel doode vogels, als ander wild, welke hij in zijne schilderijen en teekeningen aanbragt, werden getrouw naar de natuur gevolgd. Zijne stillevens waren natuurlijk, malsch en zuiver van kleur. Zijne stukken, die weinig op tentoonstellingen voorkwamen, werden duur betaald. Hij was een ijverig werkzaam lid van het teeken-genootschap *Kunstliefde* te Utrecht, welk lidmaatschap hij reeds sedert 1807 bekleedde.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; door ons hier gevolgd.

KNOLL (PIETER YSAAC), *van Yerseke*, zoon van Marius Anthonius Diederichus Knoll en van Johanna Elisabeth Bruck, werd geboren te Dokkum den 23sten Janunuarij 1782. Na als kadet bij een der infanterieregimenten te zijn geplaatst, werd hij in 1798 bevorderd tot tweede luitenant, ging als zoodanig over in 1806 bij de garde grenadiers des konings en bij de inlijving bij de oude keizerlijke garde. In 1812 tot kapitein bevorderd, verkreeg hij in Junij 1814 zijn ontslag met den rang van luitenant-kolonel.

In 1806 had hij medegemaakt den veldtogt in Duitschland, in 1809 dien in Zeeland, in 1812 in Rusland, in 1813 in Saksen en in 1814 in Frankrijk. Bij Krasnoi werd hij den 17den November 1812 door een geweerkogel in den regterwang gewond.

Reeds ridder van het legioen van eer zijnde, werd hij den 28sten November 1813 door Napoleon tot officier van die

orde bevorderd, tot belooning van zijn uitstekend gedrag in den slag bij Leipzig gehouden.

In Nederlandsche dienst getreden werd hij als majoor bij de infanterie ingedeeld en in 1829 tot kolonel en bevelhebber van de 18de afdeeling infanterie benoemd. Tijdens den Belgischen opstand voerde hij bevel binnen Namen, nam deel aan den tiendaagschen veldtogt, en bleef tot December 1837 bij het leger te velde, toen hij benoemd werd tot provinciaal-kommandant van Zeeland. In het volgende jaar werd hij generaal-majoor en als zoodanig in 1843 gepensioneerd. Hij overleed te Goes den 16den November 1858 en was ridder der beide Nederlandsche orden.

Uit medegedeelde berigten bijeengebragt; *Nieuwe Rott. Cour.*, 19 Nov. 1858.

KNOLDES (THOMAS), een Engelschman van geboorte, was reeds in 1588 in der staten dienst en werd, bij gelegenheid van het ontzet van Bergen op Zoom, door Lord Willoughby tot ridder geslagen. In 1599 bragt hij een transport van twee duizend nieuw geworven Engelsche soldaten naar Holland over, hopende bij deze gelegenheid derzelver opperbevel te zullen verkrijgen. Hij kreeg echter slechts eene compagnie. Ontevredenheid hierover is welligt de reden, waarom hij niet bij den slag bij Nieuwpoort tegenwoordig was, waar zijne compagnie door den luitenant Pietfield werd aangevoerd. Hij vergezelde in den winter van 1589 zijnen kolonel Morgan op diens romanesken togt naar Dordrecht, toen zij het dochterenpaar van den baron van Merode ontvoerden en elk met eene derzelve in het huwelijk trad.

Zie Bor, *Ned. Oorl.* B. XXV. bl. 381 (51) (Schüller tot Peursem) *Verzam. berigten omtrent de krijgsbev. bij Nieuwpoort*, bl. 32, 33.

KNOOP (JOHANN HERMANN) was hortulanus van prinses Maria Louisa te Leeuwarden en gaf aldaar geruimen tijd onderwijs in de wiskunde. Hij maakte zich door het schrijven van een aantal goede werken in verschillende vakken als een kundig man bekend. Zij zijn getiteld:

Werkdadige Meetkunst van J. Morgenster, vermeerdert en in kopere platen gebragt, Leeuw. 1744. 8°.

De beknopte huishoudelijke hovenier, of verhandeling en meernamigen lijsten van alle zoorten van Ooft-vrugten, en van alle Boon- en Heesteragtige Plantagien Gewassen, alsmeede van alle keuken gewassen, enz. Leeuw. 1752, 1770. 8°. 2 deelen.

Beschouwende en werkdadige Hovenier-konst, of inleiding tot de waare oeffening der planten, Leeuw. 1753. 4°. met platen.

Beschrijving van de geheele wereld, Leeuw. 17 ? 8°. 5 deelen.

Jongmans Onderwijzer, Leeuw. 1756. 8°. 2 deelen met platen.

Sleutel der Latijnsche Konstwoorden, Leeuw. 1758. 8°.

Pijlaar der algemeene Mathesis of Arithmetica, Leeuw. 1758. 8°. met platen.

Onderwijs om Couranten te leezen, Leeuw. 1758. 8°.

Pomologia, dat is beschrijvingen en afbeeldingen van de beste soorten van Appels en Peeren, welke in Neder- en Hoog-Duitsland, Frankrijk, Engeland en elders geagt zijn, en ten dien einde gecultiveert worden; beschreven, naar het leven geteekent, en met de natuurlijke koleuren afgezet, Leeuw. 1758. fol. Nieuwe druk met eene voorrede van J. F. Martinet, Amst. 1790. fol.

Konstmatige verhandeling van de Sphaerische of Klootse Sonnewijsers, enz. Leeuw. 1761. 8°. met 21 groot 4°. pl.

Fructologia, of beschrijving der Vrugtbomen en Vrugten, die men in de Hoven plant en onderhoud, Leeuw. 1763. fol. met platen.

Dendrologia of beschrijving der Plantagie-Gewassen, Leeuw. 1763. fol.

Beschrijving van de Moes- en Keuken-tuin, van alle Vrugten, Planten en Kruiden, Leeuw. 1763. fol.

Tegenwoordige Staat of historische beschrijvinge van Friesland, Leeuw. 1763. 8°. met kaart. en tab.

Vermaaklijk Wapenkundig, Geographisch, Historisch Spel, Leeuw. 1758. 8°.

Verscheidene dezer werken zijn meermalen herdrukt. Knoop maakte zich mede verdienstelijk door de ijverige voortplanting van de aardappelen in Friesland, welke vrucht hij voor het eerst op de tafel van prinses Maria Louisa heeft bezorgd op den 13den December 1742.

Zie Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. IV. St. II. bl. 269, 270; Eekhoff, *Het Leven van Eise Eisinga, enz.* bl. 5; uit verschillende boeken-catalogi aangevuld.

KNOOP (JAN WILLEM) was advocaat en nam in 1784 een belangrijk deel aan het destijds in Overijssel gevoerde geschil over het regt van overstemming ter staatsvergadering. Aan zijne bekwame pen vertrouwde de ridderschap de opstelling van verscheidene geschriften toe, om deszelfs regten te verdedigen. Onder anderen:

Verhandeling van de zijde der Heeren van de Ridderschap over het regt van Overstemming ter Staatsvergaderinge der Provincie van Overijssel; uitgegeven naar inhoud der Resolutie Hunner Edelmogenden, de Heeren van de Ridderschap van voorgemelde Provincie. 1784.

Hij schreef ook eene verhandeling over de 7 en 8 artikels van het landregt van Overijssel, 2 deelen, tit. 21, geplaatst in het 3de deel, 2de stuk van de *Verhandelingen van het Genootschap: Pro Excolendo Jure Patrio* (1791).

Zie *Tegenw. Staat van Overijss.* D. I. St. II. bl, 333, 334; de Jonge, *Naaml. van Boek.*, bl. 672.

KNOOP (G.) was conrector aan de Latijnsche school te Harderwijk en stierf aldaar ongehuwd in hoogen ouderdom. Hij was de leermeester van den dichter Rhijnvis Feith, die hem steeds zeer hoog schatte. Zoo lang Knoop reizen kon, kwam hij op *Boschwijk* den vacantie-tijd doorbrengen. Hij was een zeer bekwaam man in zijn vak, maar als dichter beteekende hij niet veel. Hij gaf uit:

De Val van den Toren te Harderwijck op 28 Jan. 1797, *in twee Gezangen*, Hard. 1797. 8°.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 281.

KNOOP (J. H.) werd den 4den Augustus 1769 te Amsterdam geboren en in 1785 als leerling besteld bij Bartholomeus, en vervolgens bij diens broeder Pieter Barbiers Pz. Hij was een niet onverdienstelijk schilder van stadsgezigten, terwijl hij ook fraaije en natuurlijke teekeningen met sapverwen vervaardigde. De tijd van zijn overlijden is ons niet bekend.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. Schilderk.*, D. III. bl. 119; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNOTZER (FREDERIK), zoon van Stephanus Knotzer en van Wilhelmina Margaretha Ahlerin, werd te 's Hage den 10den Augustus 1782 geboren. Hij trad in Hollandsche dienst als kadet bij de infanterie in 1801, en doorliep alle rangen. Na in 1805 tot tweede luitenant te zijn bevorderd, maakte hij mede den veldtogt in Oostenrijk, in 1806, en in Pruissen, in 1807 en 1808. Bij de inlijving werd hij als kapitein geplaatst bij het 123ste infanterie-regiment, doch spoedig daarna aangesteld tot adjudant van den generaal Janssens, toen gouverneur-generaal van Indië, dien hij daarhenen vergezelde. Hij werd daar luitenant-kolonel van een der infanterie-bataillons en werd bij de overgaaf der bezittingen den 11den September 1811 gevangen genomen.

Na Neêrlands herstelling als luitenant-kolonel van het 11de bataillon jagers geplaatst, streed hij bij Waterloo, maakte mede den veldtogt in Frankrijk, in 1815, en vertrok voorts naar Curaçao, alwaar hij twee jaren dienst deed. In 1818 weder als luitenant-kolonel bij het leger te velde geplaatst, bekwam hij in 1825 het bevel als kolonel over de 17de afdeeling infanterie, hetwelk hij behield tijdens den opstand in België.

Als opperbevelhebber naar Ath gezonden, was zijne komst aldaar het sein tot een beslissend oproer. Alle pogingen om de orde te bewaren waren vruchteloos. Knotzer werd gevangen genomen en Ath ging aan de Belgen over.

In 1831 werd hij generaal-majoor en bevelhebber van de 1ste brigade der reserve-divisie, en in 1838 van de divisie zelve. Later was hij provinciaal-kommandant van Friesland en in 1842, met den rang van luitenant-generaal, lid van het Hoog Militair Geregtshof. Hij overleed te Amerongen den 26sten November 1853, zijnde in 1810 vereerd met het legioen van eer en later met de beide Nederlandsche orden. Hij was gehuwd met J. Scheffers.

Zie Bosscha, *Neêrl. Held. te land.*, D. III. bl. 650, 692, 701 Bijl. bl. 35, uit bijzondere berigten aangevuld.

KNUPFER (Nicolaes) werd te Leipzig in 1603 geboren en als het ware voor schilder in de wieg gelegd. Niet eerder dan in 1630, toen hij te Utrecht in kennis kwam met Abraham Bloemaart, genoot hij behoorlijk onderwijs in de kunst. Deze zijn grooten aanleg en aanvankelijke vorderingen ziende, nam hem in zijn huis op, en het was onder zijne leiding dat zijn talent zich schitterend ontwikkelde. Zoo groot werd zijnen roem, dat de koning van Denemarken hem de vervaardiging van drie schilderstukken opdroeg, van historischen aard. Daarin muntte hij voornamelijk uit. Hij woonde gedurende jaren te 's Hage en overleed in 1660. Zijne afbeelding, door hem zelven geschilderd en door P. de Jode gegraveerd, komt voor in het *Gulden Cabinet* van de Bie.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Knufter Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Knupfer.

KNUYT (Francoys de) schreef:
Onder verbeteringhe. Een corte bekentenisse onzes gheloofs, van Vader, Sone ende Heyligen Geest, den Heyligen Doop, het ambt der Overheyt, ende het Eedtzweeren. Met eenige christelycke gebeden, alles by een gestelt door Francoys de Knuyt. 2de druk, Amst. 1623. 12°.

Zie dat werk.

KNUYT (François de) was Doopsgezind leeraar te Zierikzee in den aanvang der zeventiende eeuw, en behoorde tot hen die, om hunne meerdere zachtheid, vooral op het stuk van den ban, den naam van *Stilstaanders* verkregen. Hij was een ijverig man in zijne bediening, hetwelk onder anderen is op te maken uit zijne herhaalde deelneming aan twistgesprekken met de leeraars der Hervormden. Zoo disputeerde hij ook in 1617 te Sommelsdijk met den predikant Abraham Stamperius over den wederdoop en den kinderdoop. Toen deze een: *Waerachtigh Verhael van 't gespreck ghehouden te Somelsdyck* uitgaf, schreef de Knuyt eene *Verantwoordinghe*, 1617.

Voorts ging in druk van hem uit:
Onder verbeteringhe, een kort bekentenisse onzes gheloofs van Vader, Sone ende Heylighen Gheest, den Heylighen Doop, het ampt der Overheydt, ende het eed-zweeren; met eenighe Christelyke ghebeden, Amst. 1623; Haarl. 1635; Amst. 1642; Haarl. 1648, 1684; Gron. 1709.

De Zierikzeesche predikant Godefridus Udemans nam tegen dit werkje de pen op, en noemde den schrijver bisschop der Mennisten. De Knuyt schreef er een antwoord tegen.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. III; Paquot. *Mem.* T. III. p. 478; Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. in Holl.* enz. D. I. bl. 125, 194, 216, D. II. bl. 212, 218; Glasius, *Godgel. Nederl.*

KNUYT (Johan de) werd te Middelburg op den 6den Maart 1587 geboren, alwaar zijn vader Laurens de Knuyt met den post van licentmeester door prins Willem I beschonken was. Zijne moeder heette Marguerite Lenaerts of Rutsaerts, vrouwe van Reimerswal.

Na eerst tot raad en vervolgens tot schepen benoemd te zijn, werd hij in 1612 burgemeester zijner geboorteplaats. Niet lang daarna, in 1616, werd hij gecommitteerd in de generaliteitsrekenkamer te 's Hage, welk ambt de staten van Zeeland hem vergunden te blijven bekleeden, toen hij door prins Frederik Hendrik tot zijn raad werd aangesteld. Hij maakte zich jegens dien vorst bijzonder verdienstelijk door de schrandere wijze, waarop hij, in 1630, diens prinsdom Oranje redde uit den magt van den verraderlijken gouverneur Valkenburg, die voorhad het den prins wettig toekomende land den koning van Frankrijk in handen te spelen. Het verhaal van hetgeen door de Knuyt daarvoor gedaan is, is hoogst lezenswaardig, doch de opname daarvan, daar het elders te lezen is, komt ons hier minder geschikt voor.

Na afloop dezer zaak in het vaderland teruggekeerd, erkende de prins de goede diensten aan hem en zijn huis bewezen, door hem niet alleen eene jaarlijksche rente van 2000 gulden, zijn leven lang, toe te leggen, maar ook door hem te benoemen tot zijnen vertegenwoordiger als eerste edele van Zeeland, in welke hoedanigheid hij den 19den Februarij 1631 voor het eerst ter vergadering verscheen. Terwijl hij daardoor veel gezag verkreeg, werd hij ook tot vele belangrijke commissiën, zoo binnen als buiten 's lands geroepen, welke meestal door eene gelukkige uitkomst bekroond werden, en zag hij zich ook tot gewoon afgevaardigde ter vergadering der staten-generaal gekozen.

In 1634 werd hij met den raadpensionaris Adriaan Pauw naar Frankrijk gezonden, om, ware het mogelijk, den koning te bewegen, met Spanje te breken. Hierin gelukkig geslaagd zijnde, werd hij in 1638 wegens de staten andermaal derwaarts gecommitteerd, om den koning met deszelfs moeder Maria de Medicis te verzoenen. Te vergeefs waren zijne pogingen daartoe, maar zijn verblijf aan het Fransche hof had evenwel de vernieuwing van het verdrag der staten met den Franschen vorst ten gevolge, hetwelk na zijn vertrek uit Frankrijk geteekend werd.

In 1646 werd de Knuyt benoemd tot een der gemagtigden bij den Munsterschen vredehandel. Hier verviel hij in kwaad vermoeden bij de Fransche gezanten, even als had hij een heimelijk oogmerk omtrent het sluiten van een afzonderlijk verdrag met Spanje, door hetwelk aan hem alsmede aan den heer Pauw, insgelijks een der gevolmagtigden, ieder honderd duizend kroonen zou beloofd zijn, indien zij daartoe de hand wilden leenen. Het misnoegen van Frankrijk tegen beide staatsmannen nam toe, sints zij hunne gezindheid tot afzonderlijken handel met Spanje meer openlijk vertoonden, en zich door aangebodene geschenken niet wilden laten overhalen, om van zienswijze te veranderen. Onder het waarnemen van de algemeene belangen des vaderlands, verzuimde de Knuyt geenszins die van den prins van Oranje en hij bedong voor dien vorst aanzienlijke voordeelen van de Spanjaarden.

Na het overlijden van prins Frederik Hendrik behield de Knuyt zijne betrekking als vertegenwoordiger van den eerste edele van Zeeland, voor prins Willem II, hoezeer hij met dezen niet zoo zeer als met diens vader overeenstemde. Toen echter deze vorst stierf, waren de staten van Zeeland niet genegen om de Knuyt als zoodanig verder toe te laten, en in 1654 kreeg hij zijn ontslag, hoewel men met de verantwoording van zijn gehouden gedrag op den vredehandel te Munster genoegen nam. Niet lang na zijne afzetting overleed de Knuyt te Middelburg, en wel op den 17den December 1654; hij werd in de Nieuwe kerk te Middelburg begraven. In zijn testament vermaakte hij een legaat van duizend ponden vlaamsch aan de diaconie-armen te Middelburg. Zijne afbeelding ziet op meer dan eene wijze het licht. Hij was den 28sten April 1610 gehuwd met Carolina Tenys, vrouwe, voor een zesde gedeelte, van Oud- en Nieuw Vosmeer. Hierdoor verkreeg hij den titel van heer van de beide Vosmeeren, terwijl hij de heerlijkheid van Weelde met Ravels door koop van den huize van Oranje bekwam. De ridderorde van St. Michiel werd hem door Lodewijk XIII van Frankrijk geschonken. Hij verwekte bij zijne vrouw slechts eene dochter, Margarita, die gehuwd geweest is met Johan Huyssen, ridder, heer van Cattendijke enz.

»Johan de Knuyt, was een van die mannen," zegt een geacht schrijver onzer dagen, »welke bij erkende groote verdiensten, niet vrij te spreken zijn van zekere dubbelzinnigheid in sommige handelingen, waaruit men ligt geneigd zoude wezen, gevolgtrekkingen te maken, die hunne eerlijkheid en trouw verdacht doen schijnen. Het is hier niet de plaats, om in eene ontwikkeling te treden van hetgeen men hem ten laste heeft gelegd, of om de redenen bloot te leggen, die hem den haat van velen in den lande hebben op den hals gehaald. Zijn gedrag bij den Munsterschen vredehandel is niet vatbaar voor eene oppervlakkige beschouwing, zijne verwikkeling met de Staten van Zeeland vordert een dieperen blik in de staatsgeschiedenis van dien tijd. Het gansche belangrijke leven van den edelen Zeeuw is en blijft *un livre à faire.*" Wij vereenigen ons volkomen met deze uitspraak en kunnen den wensch niet onderdrukken, dat het eenmaal een onzer geleerden behagen mogt zulk een werk daar te stellen. Het zou onder anderen eene schoone bladzijde te lezen geven uit onze geschiedenis, het tijdstip waarop de gezanten van het kleine maar magtige Nederland den vrede sluiten zouden met een van deszelfs grootste vijanden, na een langen en bangen strijd.

Intusschen mogen wij hier de aanmerking niet terughouden, dat toen de raadpensionaris de Witt het berigt van het over-

lijden van de Knuyt ontving, hij kort daarna aan den ambassadeur Willem Nieupoort schreef: »Ick oordeele het overlyden van den Heere de Knuyt voor de gemeene saeke niet nadeeligh te sullen wesen, gemerckt deselve alle syne actien was aanleggende omme de Provincie van Zeelandt te disponeren, tot het nemen van een resolutie, strekkende tot designatie van den Jongen Heere tot 't kapteynschap-Generaal van de Unie enz." Teregt is het opgemerkt» dat dit schrijven voor de Knuyt ten gunstigste pleit en hem doet kennen als een man, die bij het hevigste woeden der partijschappen zich zelven gelijk gebleven is en, zelfs met opoffering van eigen voordeel, de zaak van het huis van Oranje, waaraan hij zoo veel verschuldigd was, nooit heeft verloochend."

De bekende ambassadeur de Wicquefort moge zich ergens, welligt te sterk, ongunstig hebben uitgelaten over de manieren van de Knuyt »als zoude hij er uitgezien hebben om hem een cent te geven," hij bekende echter dat de Knuyt tot de gewigtigste handelingen gebruikt is, en dat hij van een stoutmoedigen, ondernemenden, geslepen en onvermoeibaren geest was.

Zie P. de la Pise, *Tableau de l'Hist. des princ. d'Orange*, p. 873—891; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XI. bl. 6, 131, 196, 276, 277, 278, 404, 405, 415, 419, 451, 475, 488, D. XII. bl. 132; *Brieven van de Witt*, D. III. bl. 3; de la Ruë, *Staatk. Zeel.* bl. 66—72; *Leven van Willem* II. bl. 39, 138, 177, 299, 311; *Lijst der gecomm. Raaden van Zeel.* bl. 5; Kok, *Vaderl. Woordenb*; Scheltema, *Staatk. Nederl*; *Geschiedk. Aanm. omtrent Fred. Hendr.*, enz bl. 123—128; *Kron. van het Hist. Gen. te Utr.* D. VI bl. 107, 122, 213, 214, D. VIII. bl. 355; Mr. J. H. de Stoppelaar in *Zeeland. Jaarboekje voor* 1853, bl. 249—263, 277, 278, 1854, bl. 176—178, Muller, *Cat. van Portr.*; Groen van Prinsterer, *Archives*, IIe Série, T. III. p. 22, 48, 74, 133, 266, 273, 286, T IV. p. 74, 153, 156, 160, 161, 163, 165, 179, 204, 211, 235, 240, 244, 247, 248, 251, 252, 254, 314, 421.

KNIJF (Jacob) was een kunstschilder, te Haarlem geboren, die zich in 1671 te Parijs ophield en aldaar gezigten van gebouwen en zeehavens, met kleine beeldjes schilderde.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIJFF (Willem Jan), geneesheer, schreef in dichtmaat: *Goylandiae libri II, seu vera ejusdem regionis descriptio historica, rerumque memorabilium, in ea exactarum, in qua tyrannica illa clades hujus Metropolis Nardae, perfidia Hispanorum perpetrata recensetur: nec non Herbarium omnium in ea regione sponte nascentium, cum earum viribus, brevis enarratio.* Amst. 1621. 4°.

Zie de Wind, *Bibl. van Ned. geschiedschr.* D. I. bl. 376.

KNIJF (Wouter), te Haarlem geboren, was schilder aldaar en kwam er in 1641 in het schildersgild. In 1675 was hij knecht van St. Lucas-gild aldaar. Jacob de Bray, die een tijdgenoot van hem was, schilderde zijn portret. Hij legde zich voornamelijk op het schilderen van stads-gezigten toe.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vad. Schilderk.* D. I. bl. 64, Aanh. bl. 95; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIJFF (Gijsbert) was een graveur in staal, die te Utrecht in het midden der zestiende eeuw bloeide.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KNIJFF (Horatius Hiddema van) werd geboren in 1703 en was de zoon van Godschalk van Knijff, raadsheer in het hof, en van Helena Aebinga van Humalda. Den 2den Augustus 1729 tot grietman van Ferwerderadeel bevorderd, verwierf hij zich door het waarnemen van vele staatscommissien veel invloed en gezag. Als ijverig republikein had hij zich den haat der Oranje-gezinden op den hals gehaald, en werd hij beschuldigd het land aan de Franschen te hebben willen verkoopen. Terwijl bij de omwenteling van 1748, in den nacht van den 1sten op den 2den Junij, zijne fraaije buitenplaats Lauta-state te Wier, waar hij toen woonde, in den brand gestoken en met alles wat zij kostbaars inhield vernield werd, ontsnapte hij ter naauwernood aan de handen van het woedende volk en woonde vervolgens in een klein huis Meekmastate te Ferwerd, waar hij, tot eene gedachtenis van de brandschade, hem toegebragt, op het hek potten met vuurvlammen plaatste.

Hij bleef in zijne ambten en commissien en overleed in het voorjaar van 1770. Hij stond bekend als een kundig regtsgeleerde en als een man van orde. Het schoon en krachtig advies tegen de erfelijk verklaring van het stadhouderschap in de vrouwelijke linie, hetwelk wegens de rondheid van taal, vooral in die dagen, opmerkelijk was, en bij Cerisier (D. X. bl. 407) gedeeltelijk is bewaard gebleven, is door hem ter kamer van Oostergoo uitgebragt. Hij was gehuwd met Titia van Burum.

Zie Scheltema, *Staatk. Nederl.*; van Sminia, *Nieuwe Naaml. van Grietmann.* bl. 56—58.

KOBERT (J. E.) vervaardigde een:

Journaal van het voorgevallene op het Fortresse de Graeff van Buren tot Ponny, nopens den oorlog en het voorgevallene tusschen de Hollandsche en Deensche natie. 1776 in handschrift groot 4°. folio bladzijden.

Zie Muller, *Catal. van Boek. over Nederl. geschied. en Plaatsbeschrijv.* bl. 47.

KOCH (Bernard), werd omstreeks 1791 geboren, was een komponist en muziekonderwijzer te Amsterdam, die zich steeds met den loffelijksten ijver en met den besten uitslag op het door hem beoefende kunstvak heeft toegelegd en die als toonkunstenaar zoo hier te lande als elders zich een wel verdienden naam verworven heeft. Onderscheidene belangrijke kompositien heeft hij in het licht gegeven.

Zie *Algem. Handels- en Effectenbl.* 2 Julij 1858; *Amsterdamsche Courant*, 2 Julij 1858.

KOCH (F. C.) schreef:

Triumph der waarheid over het Jodendom, gebleken in den voormaligen student, maar nu Lutherschen Proponent, Frederici. Amst. 1776. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*

KOCK (D.) wordt door den heer Kramm als teekenaar vermeld van het *Tafelsieraad*, dat gediend heeft *voor de gouden bruiloft van Gerrit Hooft, gevierd te Amsterdam in* 1757, en dat door S. Fokke is gegraveerd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOCK (Frans Banning). Zie KOK (Frans Banning).

KOCK (M.), een Hollandsch kunstenaar die omstreeks 1695 bloeide. Onder andere prenten heeft hij eene groote prent gegraveerd, voorstellende: *De processie van Willem III, koning van Engeland*, die den 5den Februarij 1691 plaats had.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOCK (Servatius) een kunstgraveur, van Leiden, die omstreeks 1622 als universiteits-graveur te Koppenhagen bloeide.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOCK (W.), geboren te Oosterhout in 1761, was een leerling van C. Philips, Jr. te Amsterdam. Later vertrok hij ook naar Parijs om er zijne oefening in de graveerkunst voort te zetten. Teruggekomen zette hij zich te Amsterdam neder en vervaardigde niet alleen eene menigte boekprentjes, maar ook zeer groote platen; onder anderen eene *Allegorie op de christelijke Godsdienst in de Nederlanden*, die door hem is ontworpen; verder heeft hij een *Gedenkzuil* geteekend voor Jan Nieuwenhuizen, die door van Senus gegraveerd is, in 4°. Hij overleed te Amsterdam in Maart 1806.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vad. Schilderk.* D. II. bl. 436; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstschild.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOCK (M. de) of Cock, een graveur, door den heer Kramm het eerst vermeld, naar aanleiding van bij hem voorhandene gravuren, als:

Een landschap met hooge heuvels, bij den ingang eener stad. 1620.

Een dito aan de andere zijde der stad te zien.

Een landschap, zijnde een dorp, aan eene breede rivier gelegen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOCK (Johan Koenraad de), geboren te Heusden, was aldaar advokaat en van 1786 tot September 1787 pensionaris van Wijk bij Duurstede, welke stad te dier tijde zoo zeer voor de volkszaak, vooral onder de Kock's leiding, geijverd had.

Dien ten gevolge, bij de omkeering van zaken, het land uitgeweken, woonde hij sedert te Passy, en werd den 24sten Maart 1794, op last van Robespierre geguillotineerd, als beschuldigd van deelgenomen te hebben aan eene zamenzwering tegen het bewind in Frankrijk, en zijn huis geleend te hebben tot het houden van bijeenkomsten, waarop, bij het aanrigten van vrolijke maaltijden, plannen werden gesmeed ten verderve van het toenmalig regerings-bestuur. Zijne misdaad bestond evenwel daarin, dat hij zich openlijk had durven verzetten tegen het schrikbewind van Robespierre. Hij was gehuwd met Petronella Merkus. Zijne beide zonen volgen.

Zie *Vaderl. Hist. ten verv. op Wagenaar*, D. XXVII. bl. 123, 124, alwaar zijn naam verkeerdelijk Kok gespeld wordt; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KOCK (Hendrik Merkus Baron de), zoon van den voorgaande, werd te Heusden den 25sten Mei 1779 geboren en op naauwelijks vijftienjarigen ouderdom als klerk op een bankierskantoor geplaatst, doch korten tijd daarna als tweede luitenant verbonden aan den staf van den generaal Daendels. Verschillende omstandigheden waren echter oorzaak, dat hij toen de krijgskundigen loopbaan niet intrad, maar in 1795 als beambte in dienst trad bij het comité van openbaar welzijn in Holland. Twee jaren later bekwam hij eene plaatsing aan het ministerie van oorlog te 's Gravenhage, waar hij werkzaam bleef tot het jaar 1801, toen hij benoemd werd tot luitenant ter zee en secretaris van de vloot, onder den vice-admiraal de Winter. In 1803 werd hij aangesteld tot fiskaal en secretaris van de zoogenaamde Hollandsche flotille, terwijl hem in het volgende jaar de betrekking van chef van den staf dier flotille opgedragen en tevens den rang van kapitein ter zee toegekend werd. Hij had als zoodanig een werkzaam deel aan de zeegevechten, welke niet zonder roem met de Engelschen in 1804 en 1805 plaats vonden, en ontving bij verschillende gelegenheden den welverdienden lof, »als hebbende zich onder het hevigste vuur steeds aan de zijde des vice-admiraals opgehouden, en door zijne kalmte en koelbloedigheid aan anderen moed en vertrouwen ingeboezemd."

In het laatst van 1806 vertrok de Kock, die in Januarij van dat jaar was aangesteld tot opper-equipagemeester van de marine beoosten de Kaap de goede Hoop, naar Batavia. Spoedig na zijne aankomst aldaar werd hij tot adjudant van den gouverneur-generaal Wiese benoemd, en met het ridderkruis van de orde der Unie, later met het kommandeurskruis dier orde, beschonken. In 1808 door Daendels tot kolonel adjudant-generaal en militair kommandant over Java's Oosthoek, Madura en Grissée, alsook tot kapitein van de havens en baaijen aldaar, aangesteld zijnde, behield hij dit gewigtig kommando niet lang, daar hij reeds in 1809 benoemd werd tot brigadier en kommandant van de militaire divisie te Samarang. Als zoodanig woonde hij in 1811, als chef van den generalen staf van den generaal Janssens, den veldtogt op Java tegen de Engelschen bij, werd alstoen krijgsgevangen gemaakt en naar Engeland gezonden, waar hij bleef tot de herstelling van het huis van Oranje. Keizer Napoleon benoemde hem in 1813 tot kommandeur van de orde der Reunie en koning Willem in 1814 tot kolonel-titulair bij de infanterie, en in het volgende jaar tot generaal-majoor en ridder van de 3de klasse der militaire Willemsorde, voor zijn gehouden gedrag gedurende de veldtogten van 1814 en 1815 voor de onafhankelijkheid van Europa en Nederland gevoerd.

In 1817 naar Indië wedergekeerd, aanvaardde hij in 1818 het bestuur over de Molukko's, welke betrekking hij na verloop van nog geen zes maanden verwisselde met een anderen nog gewigtiger werkkring, namelijk dien van kommandant van het Indische leger. Als zoodanig nam hij in 1821 zelf het bevel op zich van de expeditie naar het in opstand zijnde Palembang, welke onderneming door den schitterendsten zegen bekroond werd. De Kock werd benoemd tot luitenant-generaal en kommandeur van de militaire Willemsorde. Nog grooter eer viel hem in 1822 ten deel door de benoeming tot luitenant-gouverneur over Neêrlandsch Indië, met bepaling dat hij, bij afwezigheid van den gouverneur-generaal, in afwachting van 's konings nadere beschikking, het opperbestuur op zich zou nemen. Toen nu de gouverneur-generaal van der Capellen in 1826 naar Nederland vertrok, droeg hij aan de Kock, onder den titel van waarnemend gouverneur-generaal, het bestuur over. Als zoodanig bestuurde hij tot 1830 den vermaarden strijd tegen den Pangeran Dipo Negoro en bragt dien tot een gewenscht einde. Hij hád zich bij zijne onderhoorigen zoo zeer bemind gemaakt, dat de officieren van het Javasche leger hem een prachtigen met diamanten versierden degen aanboden, terwijl de ingezetenen van Batavia hem een rijk aandenken in zilverwerk schonken.

In Junij 1830 op verlangen des konings naar Nederland teruggekeerd, werd hij benoemd tot ridder-grootkruis van de militaire Willemsorde en verkreeg hij het militair opperbevel in Zeeland tijdens den oorlog met België. Hij legde in 1836 dat kommando neder, om in December van dit jaar de portefeuille van Binnenlandsche zaken te aanvaarden;' zijnde hij intusschen, in 1835 in den Nederlandschen adelstand verheven, met den titel van baron.

In 1838 met het bestuur van de kanselarij der beide Nederlandsche orden belast, werd hij in 1840 ridder-grootkruis der orde van den Nederlandschen Leeuw, en bleef aan het hoofd van het ministerie van Binnenlandsche zaken tot 1841, toen hij tot minister van Staat benoemd werd. Hij was vervolgens nog lid van de eerste kamer der staten-generaal, terwijl in 1844 de ridderschap van Noord-Brabant hem een blijk van hare hoogachting schonk, door hem tot haren voorzitter te verkiezen.

De Kock overleed te 's Gravenhage op den 12den April 1845. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was in Indië gehuwd met Wilmina Louise Gertrude baronnesse von Bilfinger. Hij verwekte bij haar ééne dochter en vier zonen, die allen in hooge betrekkingen geplaatst zijn.

Wij kunnen niet verder uitwijden in den lof eens mans, ten wiens eere niet één gedenkteeken is opgerigt, en wiens naam alleen op Sumatra, door een fort, dat naar hem genoemd is, wordt in herinnering gehouden. Wij willen hier evenwel overnemen wat de heer Knoop ter zijner eere nederschreef en waardoor de verdienstelijke man juist gekenschetst wordt. Knoop noemt hem: »een dier zeldzame menschen, die de innemendste vriendelijkheid met waardigheid weten te verbinden, die eerbied en vertrouwen tevens inboezemen, bij wie men in twijfel blijft, of het karakter zich meer door goedaardigheid, dan wel door vastheid en standvastigheid kenmerkt. Nooit hebben wij den generaal zien afwijken," zoo vervolgt hij, »zelfs bij de ernstigste dienstverrigtingen, zelfs tegen den minsten zijner ondergeschikten, van dien fatsoenlijken, wellevenden toon, die den man van beschaving en verstand aanduidt; en toch werden zijne minste bevelen met ijver en stiptheid volbragt, en boezemde hij ieder zooveel achting in, dat niemand het ooit waagde om zijne goedheid voor zwakheid aan te zien. Bedaard, kalm en indrukwekkend in zijn voorkomen en wijze van zijn, billijk en regtvaardig in al zijne handelingen, was hij de geschiktste man om eene opgestane bevolking weêr tot rust te brengen; en aan deze hoedanigheden, mogelijk evenzeer als aan de uitstekende wijze, waarop hij de krijgsverrigtingen leidde, heeft men het te danken, dat, na eene worsteling van vijf jaren, aan den noodlottigen opstand der vorstenlanden een einde kwam."

Zie van Kampen *Geschied. der Ned. Buiten Europa*, D. III. bl. 512, 635, 641, 646, 653, 654, 658, 695; de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. II. bl. 571; *Handel. en Geschrift. van het Ind. Genootsch. Jaarg.* 1854; Knoop, in het *Biograph. album*, D. I. bl. 1—3 met portret en de aldaar aangehaalde schrijvers; Muller, *Cat. van Portrett.*

KOCK (Johannes Petrus de), broeder van den voorgaande, werd te Heusden den 2den Mei 1780 geboren, trad in den krijgsdienst en werd den 8sten Julij 1795 2de luitenant der infanterie. Den 28 sten Januarij 1799 tot 1ste luitenant bevorderd, nam hij deel aan den veldtogt in Noord-Holland en aan dien in Duitschland. Onder het bestuur van koning Lodewijk tot kapitein bevorderd, diende hij als zoodanig, na de inlijving, in de gelederen van het Fransch-keizerlijk leger, en wel bij de garde van Napoleon. Hij maakte alle veldtogten onder dezen mede en ontving al zijne bevorderingen, ook die van kolonel op het slagveld. In het laatst van November of begin van December 1858 is hij te Parijs overleden. Zijn zoon is de bekende Fransche romanschrijver Paul Louis de Kock.

Zie *Nieuw Amsterd. Handels- en Effectenbl.* 4 *December* 1858; uit medegedeelde berigten aangevuld.

KOCKERS (George) woonde op het laatst der achttiende eeuw te Middelburg, waar hij juwelier was en verscheidene portretten teekende en graveerde, die zeer middelmatig zijn.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Catal. van Portr.*, bl. 370.

KODDEN (Lucas) wiens naam ook Kodde, Coddé en Codden geschreven wordt, was een bekwaam glasschilder, die in het midden der vijftiende eeuw bloeide. Hij schilderde de glazen voor de St. Catharina-kerk te Breda.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOEDIJCK (Dirk). Wij moeten hier eene vergissing van onzen voorganger goed maken, door te vermelden dat Dirk Koedijck en Nicolaas Coedijck twee verschillende personen zijn, en niet de laatste, maar de eerste in 1681 te Zaandam werd geboren. Hij was een vermaard graveur, die verscheiden prenten naar Metzu en andere meesters gegraveerd heeft. De heer Kramm noemt als zijn werk op de volgende prenten in zwarte kunst:

Een man, die eene vrouw omhelst.

Eene vrouw, die eene haring vertoont.

Een boerenpaard.

Een zingende jongeling, met een hoed met pluimen op, spelende op een viool.

Dirk Koedijck was misschien een zoon van den vroeger genoemden Nicolaas Coedijck. Hij leefde nog in 1731.

Zie van Eijden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. Schilderk.* D. I. bl. 324, *Aanh.* bl. 135; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* D. II, bl. 122; Dit woordenb. artik. Coedijck; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOEDIJK (L. J.) schreef:

Verhandeling over de Keizersnede. Utr. 1774. 8°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*

KOEKEBAKKER (Nicolaas.) werd in 1634 opperhoofd van den Japanschen handel, en onder zijn bestuur brak in 1637 een opstand onder de landlieden van Arima en Amaksa uit, waarbij de Japansche Christenen eene hoofdrol speelden. Op aanzoek der Japansche regering was hij in 1638 behulpzaam in het dempen van dien opstand, bepaaldelijk in het ten onderbrengen van Simabarra; de laatste schuilplaats der inlandsche Christenen. Als admiraal der retourvloot keerde hij in 1640 naar het vaderland terug.

Zie Valentijn, *Oud- en Nieuw Oost-Indië (Nieuwe uitgav.)* D. I. bl. 127; Teenstra, *Beschrijv. der Ned. Overz. Bezitt* bl 636, 637. Huijsen van Kattendijke, *Uittreksel uit mijn dagboek*, bl. 34.

KOEKKOEK (Johannes Hermanus) werdt op den 27sten Augustus 1778 te Vere geboren. Als aankomeling werkte hij in eene behangselfabriek, doch is vervolgens door eigen vlijt en oefening een vermaard schilder geworden. Na eenige jaren te Durgerdam gewoond te hebbben, vestigde hij zich te Middelburg, waar hij onderwijs in de teekenkunst gaf. Sedert 1833 woonde hij te Amsterdam, waar hij den 12den Januarij 1851 overleed. Hij was in 1803 gehuwd met Anna Koolwijk, bij wie hij vier zonen verwekte, die allen de kunst beoefenden, en waarvan de oudste, Barend Cornelis de roem onzer tegenwoordige landschapschilders is en de derde hier volgt.

Johannes Hermanus Koekkoek was een verdienstelijk schilder van zee- en stroomgezigten, die, volgens Immerzeel, oordeelkundig van ordonnantie, rijk van stoffaadje, schoon van effect en meesterlijk gepenseeld waren. Inzonderheid bewonderde men daarin de juistheid van teekening der onderscheidene vaartuigen, die blijk gaf van zijne grondige theoretische kennis in den scheepsbouw. Koekkoek was lid van de Koninklijke Academie te Amsterdam en van het voormalig teekengenootschap *Arti Sacrum* te Rotterdam. Men treft zijn werk in onderscheidene kunstverzamelingen aan.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. Schilderk.* D. III. bl. 227—229, *Aanh.* bl. 226; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. Werk. der Kunstsch.*

KOEKKOEK (Johannes), derde zoon van den voorgaande, werd den 8sten December 1811 te Middelburg geboren en door zijn vader in de kunst onderwezen. Slecht weinige stukken, stille en woelende waters voorstellende, zijn er van hem bekend. Hij overleed te Breda den 28sten April 1831 tot schade der kunst, die van zijnen gunstigen aanleg de beste verwachting mogt koesteren.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOËLLER (Philippus) werd in 1644 predikant te Oudega, Nijega en Opeinde, van waar hij in 1647 vertrok naar Akkrum en ter Horne, waar hij omstreeks Julij 1691 overleed. Hij was een der assessoren van de groote kerkvergadering in 1672 te Leeuwarden, bij den bedroevenden toestand van het land in dat jaar door de predikanten gehouden, om eenige punten op te stellen en mede te deelen aan de Staten en te verzoeken daarop »heilzame resolutie" te nemen.

Omtrent den letterkundigen arbeid van Koëller zegt onze berigtgever Engelsma het volgende: »Hij heeft in het licht gegeven *Pietas Regia*, *Pietas Orthodoxa*, geapprobeert om gedrukt te worden den 7den Augustus 1650: ook *Vindicatio dignitatis S. S. Ministerii*,, geapprobeert den 2den September 1652: was ook een goed poëet, als blijkt uit een:

Grondgedigt over den inhoud van het boek Rippertus Sixti, Troostr. Fontein; hij maakte ook een Latijnsch vers op de uitgave van S. Bruinsveld, *Levende Christen in een Dode Wereld;* nog gaf hij in 1671 in 't licht *driederhande dagelijksche Huisgebeden*, 12°, enz."

Bovengenoemd werk verscheen ook in het Hollandsch onder den titel:

Koninglijke Godzaligheid, Leeuw. 1651. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St III. bl. 113; Laurman, *Naaml. der pred. in de klass. van Leeuw.* bl. 108; Engelsma, *Volgl. van predik. in de klass. van Zevenwouden*, bl. 73—75.

KOELMAN (Jacobus) werd in 1632 te Utrecht geboren, studeerde aldaar en verkreeg er den graad van meester in de vrije kunsten en doctor in de wijsbegeerte. Tot proponent bevorderd werd hij in 1650 predikant bij der Staten resident te Brussel en daarna te Sluis in Vlaanderen, waar hij den 5den October 1662 bevestigd werd. In 1674 werd hij door de Staten van zijne predikdienst aldaar ontzet en het prediken in die provincie hem verboden wegens zijne kleinachting van de overheid. Hij weigerde niet alleen zich aan de kerkelijke orde, bijzonder in het vieren der feestdagen en in het gebruiken der liturgische formulieren, te onderwerpen, maar hij ontkende ook de bevoegdheid der overheid, om zich in kerkelijke zaken te laten gelden.

Eenige leden van den magistraat te Sluis benevens de klassis van Walcheren zochten te vergeefs de regering tot intrekking of verzachting van het over Koelman gevelde vonnis te bewegen; hierop begaf Koelman zich naar Utrecht, van waar hij van tijd tot tijd het land doortrok om te prediken en oefeningen te houden. Twee predikanten te Vlissingen, Bernardus van Deinzen en Thomas Pots, geraakten in 1684 in groote ongelegenheid door Koelman voor zich te laten prediken, en deze werd door de Staten van Zeeland gelast om dadelijk de provincie te verlaten en daarin niet weder te verschijnen, dan op verbeurte van eene groote geldboete te betalen door hen die hem huisvesting verleenden en zijne oefeningen bijwoonden.

Koelman is in 1695 te Utrecht overleden. Hij was een ijverig Voetiaan, een ernstig en gemoedelijk prediker en een der grootste bevorderaars van de zoogenaamde conventikelen in ons vaderland; teregt merkt de heer Glasius aan, »dat ofschoon hij niet vrij is te pleiten van overdrevenheid en zelfs niet van geestelijken hoogmoed, hij nogtans daaraan zooveel goeds, zoo warmen ijver voor ware godvrucht, zelfs met groote opoffering, paarde, dat wij hem onze achting niet kunnen ontzeggen, al zijn zijne gebreken menigvuldig. Hij schreef een aantal werken zoo ter verdediging zijner bijzondere inzigten en ter bestrijding van wie met hem verschilden, als wel en meest in ascetische rigting ter bevordering van praktikale godsvrucht."

Deze werken zijn, voor zoover ons bekend is:

Examen libris Lud. Wolzogen, de Scriptur. interpr. Mediob. 1669. 8°.

Cartesiaansche Philosophie ontdekt, 1672. 8°.

Blijken van Godzaligheit, vertoond in het leven en sterven van eenige Vromen, Vliss. 1672. 8°.

Reformatie omtrent de Formulieren, Vliss. 1673. 8°.

Reformatie omtrent de Feestdagen, Rott. 1675. 8°.

Samenspraken over de toestand van Neêrlands kerke, Amst. 1678. 4°.; nieuwe uitgave, Amst. 1838. 8°.

Weegschaal des Heiligdoms, Amst. 1680. 4°.

Methode en bestiering om klaar te overtuigen dengenen die den Sabbath en des Heeren dag bestrijden, Amst. 1682. 4°.

Over den Sabbath, Amst. 1682. 4°.

Historisch Verhael nopende der Labadisten scheuringh, en

veelerley Dwalingen met de wederleggingh der selver, Amst. 1683. 12°.; 2de druk met aant. van H. Jansonius. Leeuw. 1770. 8°.

Over de Kerkelijke Macht, Amst. 1684. 4°.

Vergift der Cartesiaansche Dwalingen en vervolg, Amst. 1684. 8°.

Sleutel ter opening van de donkerste kapittelen in de Openbaringe van Johannes, Amst. 1689. 8°. ; ald. 1768. 8°.

Over de Openbaringe Johannis, 1689. 8°.

De duivel van Tedworth of historie van Spookerij, 1692. 8°.

Wederlegging van B. Bekkers betoverde wereldt, het 1ste deel, Met een aanhangsel van den duyvel van Tedworth en een brief van H. Morus aangaande toverij en waarseggerij, uit het Engelsch vertaald, Amst. 1692. 8°.

Nederlandsche ondergang gedreigd en nabij vertoond in eene Leerrede uit Jesaia IX: 12—16, Utr. 1692. 8°.

Ampt en pligt van de Ouderlingen en Diakenen, Rott. 1694. 8°,; nieuwe uitgave, met eene voorrede van S. van Velzen, 's Hage, 1837. 8°. 2 stukk.

Schriftmatige Leere der Geesten, Utr. 1695. 4°.

Over het Verbond der Genade, Utr. 1706. 's Hage, 1717. 12°.

Des Christen groot Intrest, Rott, 1715. 8°.

Het lot van 's Heeren Bondgenooten, 's Hage. 1723. 8°.

Alleenspraken der zielen tot God, Rott. 1729. 8°.

De natuur en gronden des geloofs, 's Hage, 1732. 12°.

Wekker der Leeraaren, Rott. 1733. 8°.

Practyk des Sabbaths, Rott. 1738. 8°.

Natuur en gronden des Geloofs, Dordr. 1738. 12°.

Spiegel der wet, vermeerderd met twee Predikatiën over Esra VII: 23, Amst. 1744. 8°. 2de druk.

Veertien bestieringen omtrent de oeffeningen der Godzaligheid, Rott. 1746. 8°.

Plicht der ouders omtrent hunne kinderen met XX *voorbeelden van Godzalige en vroegstervende kinderen*, Utr. 1749. 8°.; nieuwe uitgave, Amst. 1838. 8°.

De weg van God houdende hier op aarde en leidende naar den Hemel, Amst. 1766. 8°.

Praktyk der Godzaligheit, Utr. 1768. 12°.

Historische Catechismus over de Heilige Schrift, Utr. 8°.

Geestelyke Gezangen, Amst. 8°.

Over het Formulier bidden, Amst. 8°.

Historische Catechismus. Utr. 8°.

Over de liefde tot den Heere Jezus, Amst. 12°.

Behalve door deze werken maakte Koelman zich verdienstelijk door de overzetting van een aantal Engelsche werken, waarvan nog in onze dagen nieuwe uitgaven verschenen zijn.

Zijne afbeelding ziet het licht, geteekend en gegraveerd door J. Luijken, in folio; hierop wordt hij nog in 1679 genoemd »wettig leeraar der gemeente te Sluis."

Zie *Historisch verhaal der procedure met Ds. Koelman*; Vrolikhert, *Vliss. Kerkhemel*, bl. 136, 137, 166, 167; Glasius, *Godgel. Nederl* D. II. bl. 288—291, D. III. bl. 667, en de aldaar aangehaalde schrijvers; Diest Lorgion, *de Nederd. Herv. Kerk in Friesl.* bl. 162—164; *de Navorscher*, D. IV. bl. 34, 35; Verschillende Boekenlijsten.

KOELMAN (Johan Daniel), broeder van de thans nog levende kunstenaars Johan Hendrik en Johan Philip Koelman, werd den 30sten December 1831 te 's Gravenhage geboren. Hij ontving reeds vroeg het onderwijs van den bekenden landschapschilder J. B. Tom en zette vervolgens zijne studiën voornamelijk in Duitschland, Frankrijk en Italië voort. Zich geheel toeleggende op het genre van zijnen leermeester, ontwikkelde hij in korten tijd een buitengewonen aanleg en was hij een met een roem bekend vee- en landschapschilder, toen hij den 16den Maart 1857 te 's Gravenhage overleed. Zijne afbeelding met facsimile is in de Kunstkronijk van 1857. Hij vestigde dien roem als kunstenaar onder anderen door de volgende stukken.

Een Landschap met vee.

Het vervoer van marmer, aan den oever van de Middellandsche zee, in de nabijheid van Carrara.

Landbouwers uit den omtrek van Chateau Chinon, naar den akker rijdende.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1857. bl. 94; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOEMAN (Jacob) schreef:

Schouwspels Beschouwing ofte ware Afbeelding van de hedendaeghse Tooneelhandel (in dichtmaat) Amst. 1662. 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. *b.* bl. 1.

KOEN (Gijsbertus) werd te Breda den 5den November 1736 geboren. Zijn vader, Cornelis Koen, was destijds luitenant bij het korps der genie en werd naderhand commissaris ter recherche op 's lands vaartuig *op den Abt*, onder de admiraliteit te Harlingen. Hij was, zegt men, een afstammeling van Jan Pieterszoon Coen, dien wij vroeger vermeld hebben. Zijne moeder heette Cornelia Francisca Marcelli, wier vader insgelijks den staat als krijgsman diende.

De jonge Koen, met uitmuntende en snel ontwikkelende geestvermogens voorzien, leerde te Leeuwarden de Fransche taal en de gronden der Latijnsche en Grieksche talen, gelijk ook die der Hoogduitsche te Rees. Daarna werd hij in 1753 student aan de Franeker hoogeschool, waar hij zich verder op de oude talen, de geschiedenis en wiskunde, onder de leiding van de hoogleeraren Valckenaer, Schrader en Ypey, en op de kerkelijke geschiedenis, onder den beroemden Venema, toelegde. Zich vervolgens aan de regten wijdende, verkreeg hij den 27sten Junij 1759 de waardigheid van doctor, nadat hij met veel lof in het openbaar verdedigd had zijne verhandeling: *ad loca quaedam juris et alia depravata* (Franeq. 1759. 4°.) welke verhandeling later in Duitschland nog eens is uitgegeven.

Zich nog eenigen tijd te Leiden opgehouden hebbende, om Tiberius Hemsterhuis te hooren, zette hij zich in 1760 met der woon te Harlingen neder, waar hij reeds in November van dat jaar tot rector der Latijnsche school werd aangesteld. Hij aanvaardde die bediening den 20sten Februarij 1761 met eene redevoering: *de litteris Graecis ac Latinis, veluti morum et humanitatis magistris non contemnendis.*

Groot was de bloei der school te Harlingen onder zijn bestuur en zijn roem werd heinde en ver verbreid. Na reeds voor een beroep naar Amersfoort bedankt te hebben, werd hij op den 13den Julij 1762 als rector te Alkmaar aangesteld, om den geleerden Ernst Willem Higt op te volgen. Hij nam van de regering te Harlingen afscheid met eene redevoering: *de inani paedagogorum fastu.*

In September 1762 als rector te Alkmaar ingehuldigd, aanvaardde hij zijnen post met eene redevoering: *de humanissima animae voluptate, quae ex doctrinae incremento oritur.* Hij kweet zich met zulk een lof van zijne bediening, dat hij door curatoren der Latijnsche scholen te Woerden, te Dordrecht en te Gouda werd aangezocht om het rectoraat te aanvaarden. Voor de beide eerste bedankte hij, het laatste beroep nam hij aan.

Te Gouda aanvaardde hij zijn ambt op den 14den Junij 1764 met eene: *oratio de amabili Graecarum Latinarumque litterarum connubio*, (Alcm. 1764. 4°.) en hield er bij verschillende gelegenheden Latijnsche redevoeringen. Niet te verwonderen is het, dat hij weldra tot uitgebreider werkkring geroepen werd. De bezorgers der Geldersche hoogeschool boden hem den leerstoel der geschiedenis, der Grieksche en Latijnsche letterkunde aan, maar hunne aanbiedingen waren niet in staat om hem van Gouda te trekken. Doch toen zijn vroegere leermeester Valckenaer naar Leiden vertrokken was en curatoren der Franeker hoogeschool hem riepen, om diens plaats te vervullen, aarzelde hij niet en op den 18den Maart 1767 aanvaardde hij zijne nieuwe betrekking met het houden eener redevoering: *de Lingua Latina, ab optimis ejus auctoribus ad Atticum Graeciae dialectum imprimis conformata atque expolita.*

Schoon toen reeds zwak van ligchaam, volvoerde hij met buitengewonen ijver zijne taak, doch het duurde niet lang of hij moest zijn arbeid staken. Hij verloor allengs zijne krachten en overleed op den 11den April 1767.

Algemeen was de droefheid over zijn verlies. De geleerde Hermannus Cannegieter nam de taak op zich, om zijnen lof naar waarde te verkondigen in een academisch programma, en volbragt die taak meesterlijk.

Koen was gehuwd met Susanna Amarentia Gongrijp, die hertrouwde met den reeds genoemden Hermannus Cannegieter. Hij gaf, behalve sommige der vermelde redevoeringen, in het licht:

Gregorius, Corinthi Metropolita, de Dialectis et alia grammaticorum de Dialectis opuscula, Graece recognovit animadversionibusque illustravit, Lugd. Bat. 1766. 8°.

Zie Herm. Cannegieter, *in Gisberti Koenii memoriam*, (Franeq. 1767), herdrukt in het 4de deel der *Symbolae Litterar.* (Amst. 1840. 4o.) met Latijnsch Voor- en Naberigt van W. H. D. Suringar; Saxe, *Onom. Liter.* T. VII. p. 211; Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. II. St. II. bl. 44—55; de Wal, *Orat. de Clar. Fris. Jurecons.* p. 333.

KOENDERS (Bartelt) was een der kapiteinen die tegenwoordig waren bij de vermeestering van Coevorden in 1672 door Meindert van der Thijnen.

Zie *Drentsche Volks-Almanak*, 1837. bl. 59.

KOENE (Isaak), te Haarlem in 1650 geboren en aldaar in 1713 overleden, was een leerling van Ruisdael, en schilderde landschappen, die meestal door Barend Gaal gestoffeerd werden.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOENE (Leendert) was schipper op het Nederlandsche koopvaardijschip *de Romein*, waarmede hij in 1691 een hevig gevecht leverde tegen drie Turksche roovers. Op de kust van Portugal door drie Turksche roofschepen, gewapend met 46, 34 en 18 stukken, aangetast, werd zijn schip zes maal in brand geschoten en vijf maal geënterd. Koene en de eerste timmerman sneuvelden daarbij, doch het schip werd door de dapperheid van Dirk Menses behouden.

Zie de Jonge, *Geschied. van het Ned. Zeew.* D. IV St. I. bl. 292; Engelberts Gerrits, *Gedenkst. van Neêrl. Held. ter Zee*, D. II. bl. 283—286.

KOENERDING (Jacob), regtsgeleerde, schreef:

Amalazonte, treur-blyeindend spel, Amst. 1667. 8o.

De mildadige Minnaar, en kuische Slavin, blyeindend treurspel, Amst. 1668. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. *b.* bl. 125, 126.

KOENERDING (Jacob), welligt een zoon van den voorgaande, leverde den Amsterdamschen schouwburg twee niet ongeestige kluchtspelen, die getiteld zijn:

Krispijn, medevrijer van zijn Heer, klugtspel, Amst. 1717. 8o.

De schrandere gek, of de groote Alexander, klugtspel, Amst. 1719. 8o.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. *b.* bl. 126.

KOENERDINGH (Adriaan) schreef:

Beschryvinge van het heet en kout vuur, Amst. 1698. 8o. met platen; herdr. Rott. 1740. 8o.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. I. III.

KOENIG (Samuel) was de zoon van Samuel Koenig, die, na eerst predikant te Budingen in het graafschap Isenburg geweest te zijn, hoogleeraar in de wiskunde en Oostersche talen te Bern werd. Hij zag te Budingen in 1712 het eerste levenslicht en ontving het onderwijs eerst van zijnen vader in de Grieksche en Latijnsche talen, daarna van den rector Peltz, zoowel in de talen als in de welsprekendheid. Hij studeerde vervolgens te Bern in de wiskunde en wijsbeerte onder zijn vader, en nam vervolgens de lessen van Traysoran te Lausanne, van Johannes Bernouilli te Bazel, in de wiskunde, en van Christiaan Wolf te Marburg, in de wijsbegeerte, waar. Na volbragte studiën keerde hij in 1738 naar Bern terug, zette zijne bereids te Marburg aangevangen studiën in het burgerlijk regt voort en oefende eenigen tijd de regtsgeleerde praktijk uit, waarbij hij meermalen door zijne buitengewone welsprekendheid de regters deed verbaasd staan. Hij begaf zich evenwel spoedig naar Champagne, waar hij gedurende drie jaren onderwijs gaf aan de markiezin du Chatelet in de wiskunde en verhevene wetenschappen, en werd den 13den Januarij 1740 tot lid der koninklijke academie te Parijs benoemd. Hij keerde in 1741 weder naar Bern terug, waar hij, naar eene vaste betrekking dingende, voort ging met pleiten, doch van waar hij gebannen werd ten gevolge van het indienen van een geschrift aan de regering van Bern, waarin hij met anderen wees op plaats hebbende misbruiken. Dit nu gaf aanleiding dat hij naar deze gewesten kwam.

Nauwelijks te Utrecht aangekomen, vernam hij dat hij te St. Petersburg bij de academie der wetenschappen verlangd werd. Doch hij weigerde de hem aangebodene betrekking te aanvaarden Hij trok daarop naar Friesland en vervoegde zich bij prins Willem IV. Deze vorst, de verhevenheid van Koenig's geest, de grootheid zijner verdiensten, de voortreffelijkheid zijner zeden en de ongegrondheid zijner beschuldiging in Zwitserland erkennende, was terstond genegen hem ter hulpe te zijn. Juist was er eene vakante plaats aan de Friesche hoogeschool, en hij verwierf op voorstel van den stadhouder den leerstoel der wijsbegeerte aldaar den 4den September 1744, doch werd eerst in het volgend jaar als zoodanig gehuldigd. Zijne groote verdiensten in de wiskunde verwierven hem nog in dat jaar den 3den Maart het hoogleeraarambt in die wetenschap, met eene aanzienlijke verhooging van zijne jaarwedde. Toen evenwel Willem IV tot de waardigheid van stadhouder, kapitein-generaal en admiraal der Vereenigde Nederlanden werd aangesteld, en hij 's Gravenhage tot verblijfplaats nam, wilde hij ook zijn gunsteling nader bij zich hebben, tengevolge waarvan Koenig den 24sten November 1748 tot raad en blibliothecaris van dien vorst werd aangesteld en op deszelfs voorspraak door de bezorgers der societeit te 's Gravenhage den 12den April 1749 als hoogleeraar in de wijsbegeerte en het natuurlijke regt beroepen werd, waarna hij zich derwaarts begaf. Hij behield deze betrekkingen tot aan zijnen dood, die den 21sten Julij 1757 op de heerlijkheid Zuilenstein, toebehoorende aan den heer van Amerongen, raadsheer in het Hof van Utrecht, plaats had. Hij was ongehuwd gebleven. De koninklijke academie te Berlijn en die te Gottingen boden hem in 1749 en 1751 het lidmaatschap aan. Zijn geschil met Moreau de Maupertuis, deed hem voor de eerste benoeming in 1752 weder bedanken; terwijl deze Fransche geleerde beweerde het *Principium quantitatis minimae actionis* te hebben uitgevonden, kende Koenig die eer aan den beroemden Leibnitz toe.

Als wijsgeer en wiskunstenaar, ervaren in de talen, geschiedenis en oudheden, had Koenig zich eene Europeesche vermaardheid verworven. Hij schreef de volgende werken.

Epistola ad Geometras, in de *Acta Erud. Lips.* 1735. p. 369 en volg.

Dissertatiuncula de nova quadam facile delineatione trajectoria et de methodis huc spectantibus, in dezelfde *Acta*, bl. 400 en volgg.

Schediasma de origine testamenti factionis, in dezelfde *Acta* 1747. bl. 74—86.

Dissertatio de vi corporum motorum, in de *Feriae aestivae Groninganae van Nicolaus Engelhard* (Gron. 1738. 8o).

Oratio inauguralis de optimis Wolfiana et Newtoniana philosophandi methodis, earumque amico consensu, Franeq. 1749. folio.

Disquisitio de indole dominii, quod marito in dotem competit; in de *Nova Miscellanea Lipsiens.*, D. VIII. bl. 2.

Dissertatio de universali principio aequilibrii et motus in vi viva reperto, deque nexu inter vim vivam et actionem utriusque minimo; in de *Acta Erud. Lips.* 1751. bl. 121—141 en 162—176.

Appel au public du jugement de l' Académie Royale de Berlin, sur un fragment de lettre de Mr. Leibnitz cité par Mr. Koenig, Leid. 1752. 12o.

De viribus vivis; in de *Acta Lips.* 1751. p. 129.

Zijn overige geschriften zijn na zijn dood ter uitgave in handen gesteld van Antonius Brugmans, hoogleeraar te Franeker, doch daarvan is niets uitgegeven. Alleen zag nog het licht:

Eléments de géométrie, contenant les six premiers livres d'Euclide, mis dans un nouvel ordre et à la portée de la jeunesse sous les directions de Mr. Koenig, augmentées de l'onzième et douzième livre par J. J. Blassière.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1757. *b.* bl. 221—239; Vriemoet, *Ath. Belg.* p. 854, 855; Paquot, *Mémoires*, T. II. p. 192, 193; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. VI. St. I. bl. 249.

KOENRAAD, wiens voornaam onbekend is, werd te 's Hage in 1678 geboren en had C. Netscher tot leermeester in de kunst. Zijne onderwerpen waren bloemen, die hij met veel waarheid en een fraai koloriet op het doek bragt. Hij overleed in 1747 in zijne geboorteplaats.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* door ons hier gevolgd.

KOENRAAD (Abraham) is reeds op zijn waren naam Conrad vermeld. Wij kunnen er thans bijvoegen dat hij omstreeks 1620 geboren werd. Zijn prentwerk meerendeels uit portretten

bestaande, waarvan onderscheidene naar eigen teekening, draagt blijken dat hij niet van talent ontbloot was. In zijne manier van werken, zegt Immerzeel, was hij zeer verschillend en in sommige stukken heeft hij die van L. Vorsterman gelukkig nagevolgd. De Heer Kramm telt de volgende door Conrad vervaardigde portretten op, van:

Christopher Love.
Jacobus Trigland, 1648.
Thomas Maurois van Canterbury.
Godefroid Hotton.
Eleazar Swalmius.
Conradus Goddaeus, 1652.
Petrus Wittewrongel.
Caspar Carpentier en Robertus Junius.
Jacobus Hollebeek.
Rudolph Petri.

waarvan de meesten voorkomen in den *Catalogus van Portretten* te zamen gesteld door Frederik Muller.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Koenraad; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Conrad.

KOER (Gijsbert) was hoogleeraar in de godgeleerdheid te Breda, zijne geboorteplaats, waar hij omstreeks 1794 of 1795 overleed. Hij moet eenige schriften bijeengebragt hebben, wier titels niet vermeld worden.

Zie Hermans, *Conspect. Onom. Literar.* p. 15; van der Aa, *Geschiedk. beschr. van Breda*, bl. 65.

KOERBAGH (Adriaan) was, in de tweede helft der zeventiende eeuw, doctor in de geneeskunde en in de regten te Amsterdam. Eerst een voorstander zijnde van het Socinianisme, werd hij later een godloochenaar. Hij maakte zich berucht door het schrijven der volgende werken:

Een ligt schynende in duystere plaatsen, om te verligten de voornaamste saaken der Godsgeleertheit, en Godsdienst; ontsteeken door Vreederyk Waarmond, ondersoeker der waarheyd. Gedrukt voor den Schrijver, 1668. 8°.

Een Bloemhof van allerley lieflykheyd sonder verdriet, geplant door Vreederik Waarmond, Ondersoeker der Waarheyd, tot nut en dienst van alle die geenen, die der nut en dienst uyttrecken wil. Of een vertaaling en uytlegging van al de Hebreusche, Griekscbe, Latynsche, Franse, en andere vreemde bastaart-woorden, en wysen van spreeken, die ('t welk te beklagen is) soo in de Godsgeleerdheyd, Regtsgeleerdheyd, Geneeskonst, als in andere kunsten en weetenschappen, en oock in het dagelyk gebruyk van spreeken, in de Nederduytse taal gebruykt worden. Gedaan door Mr. Adriaan Koerbagh, Regtsgeleerde en Geneesmeester 't Amsterdam. Gedrukt voor den schrijver, te Amsterdam, 1668. kl. 8°.

Het laatste werk verscheen onder twee titels; onder den opgegeven en onder een ander eensluidend met den eersten, doch met weglating van den naam des schrijvers en met veranderd adres, zijnde hiervoor geplaatst: *Gedrukt te Leyden voor Goedaart Onderwys, in 't jaar* 1668.

Dit werk nu, ofschoon een woordenboek van bastaardwoorden, bevat eene doorgaande bestrijding der Christelijke godsdienst. De regering der stad Amsterdam trok zich deze zaak aan en deed Koerbagh een proces aan, waarbij hij ten slotte veroordeeld werd tot eene mulcte van *f* 4000 en eene boete van *f* 2000, benevens tien jaren gevangenis en tien jaren verbanning. Na verloop van vijf jaren, alzoo in 1678, is Koerbagh in het Rasphuis te Amsterdam overleden. Uit de gevoerde procedures blijkt ook dat Koerbagh's broeder, Johannes, predikant en zeker doctor Berckel te Culenborg, in de bewuste zaak betrokken waren.

Zie Dodt van Flensburg, *Arch. over kerkel. en wereldl. geschied. inz. van Utrecht*, 1839. D. II. bl. 359 en volg; de Jager, *Arch. voor de Nederl. Taalk.* D. II. bl. 210—216; Glasius, *Godgel. Nederl.; de Navorscher*, D. III. bl. 356, D. IV. bl. 285, 286; 322, D. V. *Bijbl.* bl. XLIX.

KOERTEN (Johanna) werd te Amsterdam den 17den November 1650 geboren. Van haar jeugd af toonde zij eene groote lust tot het beoefenen van allerlei soorten van kunsten en handwerken. Ofschoon zij zich zelve vormde, werd haar naam langzamerhand door geheel Europa beroemd, in het bijzonder wegens hare voortreffelijke knipkunst, die zij tot eene nooit gekende hoogte beoefende. In stik- en borduurwerk, in het meesterlijk beschrijven en beteekenen van bokalen, in de zang en teekenkunst was zij ook zeer bedreven. Haar huis te Amsterdam werd door de aanzienlijkste vreemdelingen bezocht en de grootste vorsten van haren tijd bragten, door hunne namen in haar album of stamboek te plaatsen, hulde aan hare buitengewone en zeldzame bekwaamheden. Hare stukken werden goed betaald, vooral de portretten van voorname vorsten, waaronder dat van Keizer Leopold, dat te Weenen, met een Latijnsch bijschrift van den hoogleeraar Francius, bewaard werd. Ook heeft zij landschappen, beesten, vogels, en bloemen, in meesterlijke trekken van groot en klein schrift, gesneden welk een en ander, inzonderheid de laatstgenoemde kunst, veel gerucht maakte. Zij was gehuwd met Adriaan Blok, die haar als weduwe achterliet. Zij overleed te Amsterdam den 28sten December 1715, en haar naam is door een groot aantal dichters en proza-schrijvers vereeuwigd. Deze verzen zijn in een boekdeel te zamen gevoegd en uitgegeven onder den titel van:

Het stamboek op de papiere snijkunst van Mejufvrouw Joanna Koerten, huisvrouw van den Heer Adriaan Blok; bestaande in Latijnsche en Nederduitsche Gedichten der voornaamste Dichters te Amsterdam, voor rekening van de Compagnie 1735. 8°. *met haar* portret en het volgende bijschrift van Katharina Lescailje:

Men eer' dit beeld, wiens geest en schaar kan wond'ren teelen;
't Papier herscheppende in onschatbre konst-tafreelen.

Er bestaat voorts in druk:

Catalogus van een overheerlijk Kunstkabinet Papiere snijkonst, door wijlen Mejufvrouw Johanna Koerten enz., met de schaar in Papier gesneden. Benevens de relative Stamboeken, waarin zijn extra fraaije Teekeningen, Portretten, Miniaturen en prenten; alle door voorname Meesters. Overheerlijke geschreven Geschriften door de voornaamste Keizers, Koningen, Prinsen en Vorsten enz., waarvan geen weerga bekend is.

Dit kabinet berustte toen bij den heer Pieter Testas, *de Jonge*, te Amsterdam, door wien het uit de hand te koop werd aangeboden. Die verkoop in deszelfs geheel heeft evenwel geen voortgang gehad, maar zijn de nommers, 216 in getal, afzonderlijk tegen hooge prijzen verkocht.

In 1766 zijn te Rotterdam uit het nagelaten kabinet van Michiel Oudaan verkocht de *Stamboeken* van Jufvr. Johanna Koerten, benevens de *Konstige Schaar-konst* door haar in lijsten tusschen spiegelglazen vervaardigd; tot de eerste behooren zes konstboeken voorkomende op bl. 116 van den Catalogus; de nommers 60—69 op bl. 169, 170 bevatten tien stuks snijkunst van Johanna Koerten; van deze kwamen drie stuks op eene verkooping in 1779, te Rotterdam voor, terwijl één van die drie stukken, voorstellende de *Roomsche Vrijheid als vrouwenbeeld zittende op een troon, waarnevens de twaalf Keizers*, in 1853, gelijk verzekerd wordt, nog in goeden staat voorhanden was.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. XI. bl. 428, 429; *Levensbeschrijv. van Ned. Mann. en Vrouw.* D. I. bl. 90—92; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Cat. van Portret.*; *de Navorsch.* D. II. bl. 119, 141, D. III. bl. 107, *Bijbl.* bl. CXII.

KOETS (P.) waarschijnlijk een zoon van Roelofs Coets, vroeger genoemd, was een portretschilder, die in de helft der achttiende eeuw leefde, blijkens een portret van J. S. H. Oem, R. K. priester te Amsterdam, door hem geschilderd, en door J. Houbraken gesneden, in 1771, plano formaat.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KOEVERDEN (Abraham van), conrector te Rotterdam, vervaardigde een Grieksch en Latijnsch grafschift op Johannes Albertus Jacobi, conrector aldaar den 5den Februarij 1760 overleden.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1760. *a.* bl. 227, 228.

KOEVERDEN (Kornelis van) komt voor in de *Dichtlievende Ledigheit van Arnold Willis*, Rott. 1730.

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KOHNEN (Warnerus) werd in 1720 predikant te Jaarsveld en overleed er in 1727. Hij schreef:

Paulus Brief aan Titus ontledender wijze verklaart op des Apostels oogmerk toegepast, Utr. 1724. 4°.

Over Jobs Leviathan en Jonas Visch. 8°.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1720 *b.* bl. 16, 1727. bl. 494; van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. 1. St. I, III; Brans, *Kerk. Regist.* bl. 17.

KOK (ADRIAAN), zich noemende meester in suiker, konstwerker te Amsterdam, schreef of liet schrijven:

De uytvoerige verklaringe van het Zinnebeeldig Tafel-Cieraad, 't welk gedient heeft tot dessert op het maal door de stad Vlissingen aan Zijn Doorlugtige Hoogheid enz. gegeven, by deszelfs inhuldiging als Markgraaf aldaar; in het zelve worden zeer accuraat aangewezen alle de divisen, die zeer zinryk zyn toegepast op dit konstig stuk, enz. Zynde toebereyd door Adriaan Kok, enz. Amst. 1751. 4°.

Zie van Abkoude, *Lijst van Acad. Redenv.* enz. *op de Inhuld. van W. C. H. Friso*, bl. 9.

KOK (ANDREAS), geboren te Alkmaar in 1740, werd in 1763 predikant te Bergen, van waar hij in 1776 naar Winkel in 1777 naar de Beemster, in 1778 naar Deventer en in 1782 naar Utrecht beroepen werd. Hier verkreeg hij in 1814 zijn emeritaat en overleed aldaar den 29 December van dat jaar, in den ouderdom van bijna vier en zeventig jaar. Hij schreef:

Het tweede Eeuwgetijde van Bergens kerk-verwoesting, gevierd in het herbouwd Kerk-Choor, met eene leerrede over Psalm XLVI: 9, Alkm. 1774. 4o.

Neerlands Lotgevallen in kerk en burgerstaat gedurende de XVIIIde *Eeuwe, in eene Historische Eeuw-rede, geschetst en herdacht, op den* 31 *December* 1800, *in de Doms-kerk der stad Utrecht*, Utr. 1801. 8°. 2de druk.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1775. *a.* bl. 147; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*, die den titel van het eerste werk verkeerdelijk opgeeft.

KOK (A. L.) schreef:

Ontwerp der Nederduitsche letterkonst, uit de natuur der nederduitsche Taal, Amst. 1649. 8°.

Hij vertaalde ook de *Elementa Rhetorica* van G. J. Vossius, (Amst. 1648. kl. 8°.; ald. 1678, kl. 8°.) en de *Institutiones logicae* van Franco Burgerdicius (1646, 8°.) in het Nederlandsch, en legde zich daarbij toe, voor de Latijnsche kunsttermen passende uitdrukkingen in zijne moedertaal te vinden, die hij niet alleen in den tekst invlocht, doch bovendien aan het einde van een paar zulke overzettingen in lijsten opnam. Kok's verdiensten in dit opzigt, zegt Dr. de Jager, aan wien wij dit berigt verschuldigd zijn in den *Letterbode*, werden door Meijer (de bekende schrijver van den *Woordenschat*) zoo hoog geschat, dat hij in den tweeden druk van den *Woordenschat* hem eenige versregelen wijdt, met het opschrift: *Op de vertaaling der konstwoorden van A. L. Kok.*

Een Adam Lodewijk Kok schreef een tooneelstuk getiteld: *Het Rad van Avonturen in* 1653 *gedrukt.*

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht*; Nijhoff, *Livr. anciens. et modernes*, 1858. p. 89; *Algem. Konst- en Letterbode* 1858. bl. 213.

KOK (FRANS BANNING) ridder, heer van Purmerland, werd in de laatste helft der zestiende eeuw geboren en komt in 1634 reeds op de lijst der raden te Amsterdam voor. In 1650 was hij burgemeester van die stad, tijdens den aanslag van Willem II op dezelve. Hij bevond zich toen te 's Hage en werd op den 30sten Julij 1650 verzocht om op het Hof te komen. Ofschoon hij niet anders denken kon, dan dat hij, gelijk de zes staatsleden van Holland, gevangen zou genomen worden, ging hij er heen en ontmoette in het holst van den nacht. de persoon die hem ontboden had. Hij kende dien niet, doch hem werd medegedeeld dat de aanslag op Amsterdam mislukt was.

Nog in hetzelfde jaar sloot hij met anderen het tractaat van marine met den koning van Spanje. In 1653 werd aan hem door een voornaam Engelschman opening gegeven van 's vijands geneigdheid tot vrede. Hij deelde, op eed van geheimhouding, de voorwaarden aan de vroedschap van Amsterdam mede, waarop de latere bekende onderhandelingen volgden. Na veelvuldige ambten bediend te hebben, overleed hij in 1654. Hij was gehuwd met Maria Overlander. Zijne afbeelding gaat in plaat uit. Op Rembrandt's schilderij, *de Nachtwacht*, is hij afgebeeld als kapitein.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XII. bl. 100, 394; Dezelfde, *Beschrijv. van Amsterd.* D. V. bl. 86, 120, 205, 211; Scheltema, *Staatk. Nederl.*, door ons hier gevolgd; Muller, *Cat. van Portrett.*

KOK (HENRIKUS) vervaardigde een *klinkdicht op het smertelijk afsterven van Mr. P. Beddaert.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KOK (J.) schreef:

Onderrigting om verscheiden soorten van lakken en vernissen te maken, Amst. 1794. 8°.

Onderrigtingen betreffende het drukken van chitsen en katoenen, alsmede de blaauwkuip, Amst. 1794. 8°.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*

KOK (JACOBUS) werd te Amsterdam geboren en was er later boekhandelaar van beroep en een vlijtig naspoorder van 's lands geschiedenis, voornamelijk van die zijner geboorteplaats. Hij overleed aldaar den 26sten Mei 1788. De volgende werken zien van hem het licht:

Vaderlandsch Woordenboek, Amst. 1780—1795. 8°. 35 deelen.

Van deze eerste uitgave verschenen de achttien eerste deelen zonder platen, terwijl de negentien eerste deelen van de hand van Kok zijn en de volgende, even als de *Bijvoegzels op het Vaderlandsch Woordenboek*, Amst. 1797—1799. 8°. 3 deelen met kaarten, platen en portretten, door Jan Fokke (zie aldaar) bewerkt zijn. Een tweede druk van het geheel verscheen te Amsterdam 1785—1799. 8°. 38 deelen met kaarten, platen en portretten.

Amsterdams eer en opkomst door middel der Hervorming in 1578, Amst. 1778. 8°.

Oorsprong, aanwas, geschiedenis, voorrechten en tegenwoordige staat der Nederlandsche schutterijen en exercitie-genootschappen, Amst. 1784. 8°. met gekleurde platen.

Amsterdamsche Jaarboeken, Amst. 1781. 8°. 3 deelen.

Waarschijnlijk is ook van zijne hand:

Beknopte geschiedenis of verhaal van 't voorgevallene tusschen de Remonstranten en Contra-Remonstranten van de vroegste tijden tot op 1772, Amst. 1773. 8°.

Zie *Verv. op* Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. XXI. bl. 89, uit verschillende boekenlijsten aangevuld.

KOK (JAN MATHIAS), wiens naam eigenlijk Cok was, werd, in het jaar 1720 te Amsterdam geboren. Hij ontving het onderwijs van Nicolaas Verkolje, en werd geen onverdienstelijk schilder. Indien hij zich aan de beoefening der kunst alleen had toegewijd, zou hij meer hebben kunnen worden, zoo als blijkt uit de stukjes die men van hem vindt: namelijk zeer uitvoerige land- en watergezigten. Omstreeks 1761 of 1762 werd hij ook makelaar in kunstwerken te Amsterdam en hield als zoodanige verscheidene aanzienlijke verkoopingen. Nu bepaalde hij zich meer tot het vervaardigen van teekeningen met Oost-indische inkt en sapverw, naar schilderijen van voorname meesters, voornamelijk naar die van den beroemden Jacob de Wit; hij slaagde bijzonder gelukkig in het navolgen hunner manier van werken. Hij etste ook en overleed te Amsterdam in het jaar 1770.

Zie van Eynden en van der Willigen *Geschied. der vaderl. Schilderk.* D. II. bl 147, *Aanh.* bl. 373; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Cok.

KOK (JOHANNES). Zie COCCIUS (JOHANNES).

KOK (LUCAS CORNELISZ. DE) Zie KUNST (LUCAS CORNELISZ.).

KOK (P. P.) schreef:

Historie van Enkhuizen, in rijm, van den jare 1353 *tot* 1603, Enkh. 1603. 4o.

Zie de Wind, *Bibl. van Ned. Geschiedschr.* D. I. bl. 376.

KOK (P. S.), heelkundige, schreef:

Waarneming van eene lammigheid der lendenen en onderste ledematen genezen door het gebruik van de plant rhus radicans; in de *Verhand. van de Holl. Maatsch. van Wetenschap te Haarl.* 1793. bl. 165.

Verhandeling over eene verbetering in het leerstuk der voetbaring; in dezelfde *Verhand.* 1786. bl. 112 van de *berichten.*

Verhandeling over het gevaar en de verbetering der algemeene handelwijze in voetbaring, Dordr. 1797. 8°.

Ziektekundige aanmerkingen wegens de benaaming der ziektens, en wel bijzonder de zoogenaamde kraamkoorts; in de *Verhand. van het Genootsch. Occidit qui non Servat*, Dordr. 1800. bl. 73.

Over het afhalen der nageboorte, Amst. 1806. 8°.

Over de voorkeur der Keizerlijke Snede, of kunstmatige keering der vrucht; in de *Prijsverh. van het Genootsch. Ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam*. 1806. D. V.

Zie de Jong, *Naaml. van Boek.*; Holtrop, *Biblioth. Medico-chirurg.* p. 180.

KOK VAN NEERIJNEN (MAXIMILIAAN VAN BLOIS, gezegd) Zie BLOIS (MAXIMLIAAN)

KOK VAN NEERIJNEN (DANIEL en ROBBRECHT). Zie COCQ VAN NEERIJNEN (DANIEL en ROBBRECHT DE).

KOKER (ANNA MARIA DE) was eene niet onverdienstelijke plaatetster, die deze kunst, zoowel als het teekenen van landschappen, uit liefhebberij beoefende. Zij leefde op het einde der zeventiende eeuw en behoorde tot den zeer gegoeden stand. Haar werk, zegt de heer Kramm, komt zeldzaam voor, wordt duur betaald en is echter van middelmatige kunstwaarde. Haar portret, door Gerard Terburg geschilderd en door H. Bary geteekend, haar voorstellende op jeugdigen leeftijd, ziet het licht.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der vaderl. Schilderk.* D. I. *Voorberigt* bl. 3, en bl. 131; Kramm, *Lev. en Werk der Kunstsch.*

KOKER (GERRIT DE), voornaam koopman te Rotterdam, stichtte aldaar op 77jarigen leeftijd, in 1789, het naar hem daarna genoemde Kokers-hofje, gelegen aan den Cingel, tusschen de voormalige Hof- en Goudsche poorten.

Zie *Verv. op de Vaderl. Hist. van* Wagenaar, D. XXIII. bl. 37; *Algem. Konst-en Letterb.* D. III. (1789) bl. 167.

KOKER (GILLES DE), schreef:

Catalogus Plantarum usualium Horti Medici Harlemensis, Harl. 1702. 8°.

Zie Ferwerda, *Cat. univers.* D. I. St. VIII. bl. 294.

KOLDE (HERMANNUS) of beter Colde, vroeger Roomsch Katholiek priester, was in 1585, tegelijk met Feito Ruardi, predikant te Oldersum in Oostfriesland en werd door toedoen van Menso Alting in 1590 te Leeuwarden beroepen. Toen prins Maurits in 1597 eenige belangrijke steden op de Spanjaarden veroverd had en daardoor het gewest Drenthe van den vijand bevrijdde, kreeg graaf Willem Lodewijk van Nassau van de algemeene staten last om de kerk in Drenthe te regelen. Deze riep daartoe den 12den Augustus 1598 te Rolde te zamen Feito Ruardi, Joachimus Wernerus, predikanten te Groningen, en Harmannus Kolde, die zich van de hen opgelegde taak uitmuntend kweeten. Kolde was eerst gehuwd met Klaaske Feisen, dochter van bovengenoemden Feyto Ruardi; na haar overlijden hertrouwde hij in 1603 met Anna Dirk Stevens, dochter uit de Ommelanden. Hij overleed in 1614.

Zie Engelsma, *Volgl. van Pred. uit de Class. van Zevenwouden*, bl. 143; Laurman, *Naaml. der Pred. uit de Class. van Leeuwarden.* bl. 6; IJpeij en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk.* D. I. bl. 358, 359.

KOLFF (DIRK HENDRIK) was een verdienstelijk zee-officiėr, van wien ons weinig berigten bekend zijn. Wij ontmoeten hem, met den rang van kapitein-luitenant, het bevel voerende over het fregat *Mars* van 44 stukken, in den zeeslag bij Kamperduin op den 11den October 1797. Daar kweet hij zich uitmuntend van zijnen pligt. In 1799 den rang van kapitein hebbende, voerde hij het bevel op het schip *Utrecht*, met 68 stukken, waarmede hij behoorde tot het escader van den schout-bij-nacht Story, die dat escader in laatstgenoemd jaar aan de Engelschen overgaf. Even als alle andere officieren te dier zake in arrest genomen, wist hij gedurende het regtsgeding uit de gevangenis te ontvlugten, en werd daarop verklaard meineedig, eerloos en infaam, mitsgaders lijf en leven verbeurd hebbende, vervallen van alle militaire bedieningen, welke hij in dienst der republiek bekleed had, en alzoo veroordeeld om, zoo hij immer weder in handen der justitie mogt geraken, te worden gebragt aan boord van een van 's lands schepen van oorlog en aldaar met kruid en lood ter dood te worden gebragt.

Na zijne veroordeeling hield hij zich waarschijnlijk in Engeland op, totdat hij bij de oprigting van het Koningrijk der Nederlanden weder in dienst trad en den 1sten Julij 1814 als kapitein ter zee het opperbevel verkreeg over het fregat *van der Werff*. Zijn verder levenslot is ons onbekend. Hij was gehuwd met Margaretha Maria van Braam, zuster van den raad van Indië Jacob Pieter van Braam. Hun zoon volgt.

Zie Vonck, *Geschied. der landing van het Eng. Russ. leger*, D. II. *Bijl.* bl. 41—43; Krayenhoff, *Geschiedk. beschouw. van den Oorl.* bl. 59, *Bijl.* bl. 39, 46; de Jonge, *Gesch. van het Ned. Zeewez.* D. VI. St. II. bl. 203, 396, 397.

KOLFF (DIRK HENDRIK) Jr., zoon van den voorgaande, was te Amersfoort den 14den Februarij 1800 geboren. Den 11den Julij 1814 tot adelborst 2de klasse aangesteld, werd hij op den 27sten October daaraanvolgende als zoodanig geplaatst op het oorlogsfregat *van der Werff*, onder bevel van zijnen vader. Na eenige kruistogten gedaan te hebben, bragt hij de jaren 1815 en 1816 in West-Indië, aan boord van het fregat *Eurydice* door, en werd op den 1sten April 1817 bevorderd tot adelborst 1ste klasse, na alvorens het daartoe bepaalde examen te hebben afgelegd. Op den 15den Januarij 1817 was hij intusschen overgeplaatst op de korvet *Venus*, bestemd naar Oost-Indië. Op den 29sten Junij daaraanvolgende te Batavia aangekomen, nam hij in 1818 deel aan de expeditiën, die tegen Ceram en Saparoea gerigt waren, deed onderscheidene kruistogten in verschillende deelen van de Molukken, ten einde den smokkelhandel en den zeeroof tegen te gaan, en kwam den 4den Mei van het volgende jaar op Java terug.

Naar Soerabaya gezonden, had de *Venus* op de hoogte van Tagal eene ontmoeting met zeeroovers. Kolff meende hierna naar het vaderland terug te keeren, doch de onlusten te Palembang maakten de tegenwoordigheid van zijne korvet in Indië noodig. Zij werd ter reede van Muntok gestationeerd. Kolff ging vervolgens bij de organisatie eener koloniale marine als luitenant 2de klasse daarbij over, en kreeg het bevel over de kanoneerboot No. 17, waarmede hij naar Banka gezonden werd, om, vergezeld door den schoener *de Zeemeeuw*, de zeeroovers in bedwang te houden. Hij kweet zich uitmuntend van die hem opgelegde taak, ofschoon soms onder hagchelijke omstandigheden en dagelijksche schermutselingen, en vertrok in het begin van 1821 naar Soerabaya, om zijne kanoneerboot te doen herstellen, daar deze bestemd was om deel te nemen aan de expeditie tegen Palembang. Hij redde op den 20sten Junij 1821 den luitenant Boerhave met zijne manschap, en die van eene andere kanoneerboot, die in 's vijands handen gevallen was, en den 24sten Junij daaraanvolgende, bij den tweeden aanval, opende zijne kanoneerboot den doorgang door het zware paalwerk in de rivier, waardoor hij het eerst de groote waterbatterij kon bestormen en daarop de Nederlandsche vlag deed plaatsen. Voor zijn uitmuntend gedrag werd hij tot ridder der Militaire Willemsorde 4de klasse benoemd. Hierop volgde hij den generaal de Kock naar Java en werd den 15den October 1821 overgeplaatst op den schoener *Calypso*, waarmede hij onderscheidene togten, vooral naar Borneo deed. Op den 20sten Junij 1822 werd Kolff, toen kommandant van de *Zeemeeuw*, als adjudant toegevoegd aan den kommandant en directeur der koloniale zeemagt van Schüler. Hij was het leven aan wal echter weldra moede, en verzocht weder in werkelijke dienst te worden gesteld, hetgeen ook geschiedde, nadat hij den 20sten December 1823 zijn examen als Luitenant ter zee 1ste klasse bij de koloniale marine had afgelegd. Hem werd opgedragen een der schepen, die destijds in aanbouw waren, uit te rusten en te bemannen. De oorlogsbrik *Dourga* werd daartoe aangewezen, ten einde in Februarij 1824 den gouverneur-generaal van der Capellen naar de Molukken te vergezellen. Hij nam met zijn schip deel aan de onderscheidene gevechten, die het gevolg waren van de expeditie naar Macassar en op de Zuidkust van Celebes. Den 1sten December naar Soerabaya vertrokken om de *Dourga* te laten herstellen, werd Kolff onverwijld den 19den Januarij 1825 naar de Zuidkust van Celebes teruggezonden, waar hij deelnam aan de operatiën van den Generaal van Geen, waardoor de rust in dat gedeelte onzer bezittingen werd hersteld.

Kort hierna werd aan Kolff eene allerbelangrijkste onderzoekingsreis opgedragen, en wel van de Zuidwester- en Zuidooster eilanden te bezoeken en inzonderheid na te sporen welke overblijfselen op die eilanden, en in het bijzonder op Trana, Tenimber, Damme en Kisser bestaan, van de sterkten, welke voorheen door de Oost-Indische Compagnie zijn opgerigt geworden, en die overblijfsels naauwkeurig te beschrijven, met bijvoeging van aanmerkingen en beschouwing, nopens hunne ligging en verdere bijzonderheden. Voorts was een tweede doel dier zen-

ding het aangaan en vernieuwen van vriendschappelijke betrekkingen en de bewoners uit te noodigen om naar Banda ten handel te komen varen.

Wij kunnen den moedigen, kundigen en ijverigen reiziger op zijne gewigtige reis niet volgen. Kolff zelf gaf er een hoogst belangrijk verhaal van in zijne:

Reize door den weinig bekenden Zuidelijken Molukschen Archipel, en langs de geheel onbekende Zuidwestkust van Nieuw-Guinea, gedaan in de Jaren 1825 *en* 1826, Amst. 1828. 8°. met eene kaart.

Kolff ontving voor alles wat hij gedaan had gedurende den hem opgedragen kruistogt de hooge goedkeuring van het gouvernement. Koning Willem I schonk hem, na de uitgave van zijn werk, op den 27sten Januarij 1829 eene gouden medaille, die hem, later in Nederland komende, werd uitgereikt. Wij mogen intusschen niet met stilzwijgen voorbijgaan, dat een schrijver, die zich een *vriend der waarheid* noemt, in de *Javasche Courant* van den 5den Januarij 1830 heeft beweerd, dat al hetgeen omtrent de Aroe-eilanden in het werk van Kolff is opgenomen, ontleend zou zijn aan een toen nog niet door den druk bekend gemaakt rapport, dat door den heer A. J. Bik wegens zijne reis naar die eilanden in het jaar 1824 aan het gouvernement was ingeleverd. Reeds vroeger was het werk van Kolff bestreden, door zijn wapenbroeder P. Bruining, toen luitenant ter zee 2de klasse, in een geschrift: *Eenige aanmerkingen op het werk, getiteld: Reize*, enz. Vliss. 1829.

Het is ons niet gebleken, of Kolff tegen die aantijging zich verdedigd heeft, en wij zijn alzoo niet in staat om over deze zaak met kennis uit te wijden. De afgelegde togten hadden hem echter zoodanig vermoeid, dat hij naar eenige rust verlangde. Na op zijn verzoek ontslagen te zijn van het bevel over de *Dourga*, verkreeg hij op den 10den Augustus 1827 verlof voor den tijd van twee jaren naar Nederland, welk verlof op den 17den Junij 1829 verlengd werd voor den tijd van zes maanden. Hij keerde daarop naar Batavia terug en werd den 11den December 1830 benoemd tot adjudant bij den gouverneur-generaal van den Bosch, terwijl hij reeds den 13den Augustus te voren aangesteld was tot adjudant-majoor bij het op te rigten bataillon mariniers. In laatstgenoemde betrekking maakte hij zich hoogstverdienstelijk door zijne pogingen tot het keeren van de zeerooverij, die met eenen gewenschten uitkomst bekroond werden. Zich daarmede buitengewoon ingespannen hebbende, had hij zijne gezondheid ondermijnd en op den 1sten Januarij 1838 werd hem een nieuw verlof naar Nederland toegestaan tot herstel van zijne gezondheid voor den tijd van twee jaren.

Na de opheffing der koloniale marine werd Kolff tijdens zijn verblijf in Nederland, bij besluit van den 28sten Augustus 1840, in het vaste corps zee-officieren bij de Nederlandsche marine als kapitein-luitenant ter zee opgenomen. Hij heeft echter niet meer ter zee gevaren, maar werd reeds in het volgende jaar op non-activiteit en op zijn verlangen den 1sten Januarij 1843 op pensioen gesteld. Hij was gedurende zijn verblijf in Nederland te 's Hage gevestigd, waar hij op den 15den December 1843 overleed. Het vaderland verloor in hem een werkzaam en verdienstelijk officier. Hij was in Indië gehuwd met H. W. Schill, dochter van Jeremias Schill, die hem vier kinderen schonk en kort voor zijn vertrek naar Nederland overleed; later hertrouwde hij met Maria Laus, die hem overleefde en den 14den December 1853 te Hilversum overleed.

Het aangehaalde werk van Kolff werd in het Engelsch vertaald en uitgegeven onder den titel van:

D. H. Kolff, Voyages of the Dutch brig of war Dourga, 1825—26, *translated bij George Windsor Earl*, Lond. 1840. 8°.

Zie Schröder. *Berigten en Verhandel. over de Zeevaart*, D. I. St. III. (1840); *Handel. en Geschrift. van het Ind. Genootsch. te 's Gravenh.* 1858, door ons hier gevolgd.

KOLYBRAND (VAN DER STAAY) was een Dordsch dichter uit de zeventiende eeuw, van wien proeven in het *Belgium gloriosum* van J. Lydius voorkomen.

Zie Scheltema, *Geschied- en Letterk. Mengelw.* D. III. St. III. bl. 133; van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KOLIJN (KLAAS) is de naam van een schrijver, die niet bestaan heeft. Vóór de ontdekking van dit letterkundig bedrog werd hij voor een Egmonder monnik gehouden, die omstreeks 1170 eene berijmde kronijk, en wel in de Nederlandsche taal zou geschreven hebben. Zij werd eerst in 1719 door Gerhard Dumbar in het 1ste deel zijner Analecta, doch daarna door Gerard van Loon op eene weidsche en kostbare wijze uitgegeven onder den titel van:

Geschicht-historiaal rijm, of Rijmchronijk van Klaas Kolijn, Benedictijner Monik der Abtdye te Egmont; beginnende met den Simberschen vloed, en eyndigende met den dood van Graaf Dirk, Vader van Florents den III. van Holland, in 't jaar 1116; *met zoo taal als historikundige Aanteekeningen opgehelderd, door Mr. G. van Loon*, 's Gravenh. 1745. fol.

Ter goeder trouw schreef de geleerde Zacharias Henrik Alewijn mede geschied- en taalkundige aanmerkingen op deze kronijk in de *Nieuwe Bijdragen tot opbouw der Vaderlandsche Letterkunde*, D. II. die echter later gebleken is verdicht te zijn. Aan den geleerden Huydecoper komt de eer toe zulks het eerst te hebben aangetoond. Dit gevoelen werd sedert ook door den geschiedschrijver Wagenaar omhelsd, die de gronden van hetzelve openlegde in eene verhandeling over dit onderwerp, getiteld: *Toets van de egtheid der Rijmchronijke van Klaas Kolijn*, welke in de werken van de maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden (D. III. bl. 202 en volg.) is opgenomen. Wagenaar, die in de twee eerste deelen van zijne *Vaderlandsche Historie* een ruim gebruik van deze kronijk gemaakt had, heeft later bij de tweede uitgave van zijn werk, door hem in 1770 bezorgd, vele plaatsen in die deelen veranderd en de aanhalingen van die kronijk uit andere schrijvers bewezen.

Sedert dien tijd heeft men aan de onechtheid der kronijk van Klaas Kolijn niet meer getwijfeld, maar heeft men zich de moeite gegeven den oorsprong van dezelve op te sporen en in het licht te brengen. Mr. A. Kluit en Hendrik van Wijn verdienen als zoodanig genoemd te worden. Uit hun onderzoek is gebleken dat zekere Reinier de Graaf, een plaatsnijder, die, op het laatst der zeventiende eeuw te Haarlem bloeide, en niet onervaren was in de letteren, doch zeer bekrompen van beurs en van losse zeden, het handschrift der kronijk, hetzij door hem zelf of door een ander vervaardigd, aan den wel eens wat ligtgeloovigen oudheidminnaar Cornelis van Alkemade, bij stukken en brokken voor eene aanmerkelijke som gelds in handen heeft weten te spelen, door wien dezelve verder bekend gemaakt is.

Zie Mr. P. van der Schelling, *De Aloude Vrijheid der Batavieren*; van Wijn, *Hist. Avondst.* D. I. bl. 139; Ypey, *Geschied. der Ned. Taal*, bl. 323; van Wijn, *Huiszitt. Leven*, D. I. St. II. bl. 129—213; Siegenbeek, *Geschied. der Ned. Letterk.* bl. 16, 17; de Wind, *Bibl. van Ned. Geschiedschr.* D. I. bl. 52 508; *Brief van Dr. G. D. J. Schotel aan Prof. G. W. Vreede*, bl. 11—13; *De Navorscher*, D. IV. bl. 264, D. V. bl. XLVIII, D. X bl. 143.

KOMANS (M.) of KOOMANS, plaatste in de *Dichtkundige werken* van J. Zoet, (Amst. 1675) een grafschrift op dezen dichter en gaf uit:

D. Erasmus, van Rotterdam, van de burgerlijke Wellevendheid der kinderlijke zeden, in vaersen gebracht, Amst. 1693. kl. 8°.

Er komt van zekeren M. Komans eene *Inleiding tot de schrijfkonst* voor, die te Amsterdam in folio het licht zag.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Heringa, in den *Alg. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 181; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Lett. te Leid.* D. I. bl. 246.

KOMEN (JACOB) was een der oprigters van het dichtkundig genootschap *Studium Scientiarum Genitrix*. Van hem komen in het 1ste deel van de werken van dit genootschap eenige dichtkundige proeven voor.

Zie Heringa in den *Alg. Konst- en Letterb.* 1848. D. I. bl. 181.

KOMMER (ABRAHAM VAN DEN) was krankbezoeker te Amsterdam en schreef:

Wegwijzer tot het Avondmaal, vervat in den Heidelbergschen Catechismus, Amst. 1779. 8°. 4de druk.

Zie *Boekz. der gel. wereld.* 1779 *b.* bl. 276; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*

KOMMER (C. VAN DEN) leverde in het *Aanhangsel op de Dichtkundige cypressenbladen* een *Treurgalm uitgeblazen op het smertelijk verlies van Willem Karel Hendrik Friso.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KOMPAS (Barent Pietersz.) leverde in de *Geestelijke Specerijen enz.* een achttal stukken van meerdere of mindere uitgebreidheid. Zijne zinspreuk was *Altijdt aendachtigh.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dicht.*

KONIG (Johannes Willem) werd den 8sten Julij 1809 geboren en aan de militaire akademie te Breda voor de Nederlandsche dienst opgeleid. In 1830 ontslagen, bij de tijdelijke opheffing dier inrigting, nam hij vrijwillig dienst bij het 3de regiment kurassiers. Als zoodanig woonde hij den tiendaagschen veldtogt bij en werd in Maart 1843, na het doorloopen der mindere rangen, tot 1sten luitenant benoemd, hoedanig hij den 4den November van hetzelfde jaar gepensioneerd werd. Hij nam in 1847 dienst bij het leger in Oost-Indië als 2de luitenant en werd in 1853 tot 1ste luitenant bevorderd, in welken rang hij bij besluit van den gouverneur-generaal van Neêrlands Indië, van den 26sten Mei 1856, gepensioneerd werd. Hij had daarvan niet lang genot, daar hij den 24sten Junij 1857 te Stevensweert ongehuwd overleed. Hij was versierd met het Metalen Kruis en bij besluit van Z. M. van den 11den December 1849 benoemd tot ridder der militaire Willems-orde 4de klasse, voor zijn gehouden gedrag gedurende de derde expeditie op Bali. In 1851 verkreeg hij het onderscheidingsteeken ingesteld voor langdurige Nederlandsche dienst als officier.

Uit familie-berigten bijeengebragt.

KONIG (Samuel). Zie KOENIG (Samuel).

KONINCK (Abraham de) de Coninck, de Koning, Koningh of Kooning, te Belle in Vlaanderen geboren, doch van daar waarschijnlijk om de plakaten van Alva gevlugt, vestigde zich te Amsterdam, en was aldaar lid van de Brabantsche rederijkerskamer: *'t Wit Lavendel.* Met zijn medelid, den Antwerpenaar, Jan Sieuwertsen Colm, hielp hij door zijne gedichten den grooten bloei van het Nederduitsche tooneel voorbereiden, en bekleedt als zoodanig een eervolle plaats naast zijne meer beroemde tijdgenooten Hooft, Costea en Brederoo. Zijne zinspreuk was: *Blyft volstandick* Van hem zijn in het licht gegeven:

Jephthahs en zyn eenighe dochters, treurspel Amst. 1615.

't Spel van Sinne vertoont op de tweede lotery van d'arme oude mannen en vrouwen gasthuys, tot lof en eer der wytberoemden stadt Amsterdam. Regel: Laet meest elck een door liefde tot d'armen hem beweghen, soo erft hy Godes ryck en hier zyn milde seghen, Amst. 1616. 4°.

Spel ter inkomste van de Brabandtsche kamer te Amsterdam, 't Witte Lavendel, op de Rederykersfeest te Vlaerdingen in 1617; *voorkomende, in Vlaerdings Redenryckbergh, enz.* Amst. 1617. 4°.

Achabs treurspel op de regel: Al is de loghen snel, de waarheit achterhaalt se wel, Amst. 1618 8°.

Simson's treurspel op de regel: Wie zyn leet met leet w wreken, Simson's kracht sal hem ghebreken, Amst. 1618. 4°.

Zie Willems, *Belg. Museum,* 1845, bl. 817 en volgg.; Gaillard, *Influence de la Belgique sur les Provinces Unies,* p. 175, 176; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 126.

KONINCK (Salomon), zoon van den Antwerpschen schilder Pieter Koninck, werd te Amsterdam in 1609 geboren en genoot het onderwijs in de teekenkunst van David Colijns en in het schilderen met olieverw van François Vernando en Nicolaas Moijaert. In 1630 trad hij te Amsterdam in het schilders-gilde, en was niet alleen een bekwaam schilder van portretten, maar ook van historie-stukken, zoo in het groot als klein. De tijd van zijn overlijden is niet bekend, sommigen stellen dat in 1663, anderen in 1670. Hij was een verdienstelijk navolger van de manier van Rembrandt, hetgeen ook in zijn etswerk is op te merken. Daarvan wordt door den heer Kramm vermeld.

De buste van een oud man, met een baard, 1628.

Een oud man in Oostersch kostuum, 1638.

Een oud man, met een bonten muts.

Een oud man, zittende op een stoel en schijnende te bidden.

Buste van een achtbaren man.

Een landschap met eenige boerenwoningen en een kasteel in ruïne, 1663.

Zie Wagenaar, *Beschrijv. van Amst.* D. XI. bl 413; *Biograph. univers.* T. X. p. 329; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Wonder *Alphab. lijst van de geboorte-en sterfjaren der Ned. Kunstschild. en Beeldh.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstschilders.*

KONINCKSTEIN (Antonie van), bijgenaamd Broickwy, werd te Nijmegen geboren en behoorde tot de orde der Franciscaners. Hij was als redenaar beroemd, overleed in 1541 en schreef:

Enarratio in Monotessaron Euangeliorum, Colon. 1539. 8°.

Sermones in Euangelia et Epistolas anni totius, Paris. 1554.

Commentarius in Epistolam Pauli ad Romanos, Lov. 1556.

Concordantia Bibliorum.

Zie Sweertius, *Ath. Belg.* p. 134; Foppens, *Bibl. Belg.* p. 80.

KONING (Adriaan) vervaardigde een lofvers op E. de Vrij Temminck, toen deze in 1752 burgemeester van Amsterdam werd. Hetzelve is te vinden in de *Dichtkundige Lauwerbladen,* D. IV. bl. 302.

Van A. Koning komt ook voor:

Oostersche en Westersche verschillen, Amst. 1726. 8°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. I; Heringa in den *Algem. Konst- en letterbode* 1848. D. I. bl. 181.

KONING (Albertus) was een hoogst verdienstelijk graveur, die den 6den December 1818 op 51jarigen leeftijd te Amsterdam overleed. Gedurende zijn werkzaam leven gaf hij vele blijken van bekwaamheid in zijn moeijelijk vak. Behalve ontelbare platen in boekwerken, zijn van zijne hand vele afdrukken van groote kunstplaten en prentwerken, van tijd tot tijd, in het licht gekomen, die zijn talent tot eere verstrekken. Meerdere bijzonderheden zijn ons van hem niet bekend. Wij vonden hem alleen in de hieronder aangehaalde bron vermeld.

Zie *Algem. Konst- en Letterbode* 1818. D. II. bl. 437.

KONING (Bernardus), was eerst in 1804 predikant bij de Hervormde gemeente te Hurwenen, vanwaar hij in 1807 vertrok naar Akersloot bij Alkmaar, later adviseur bij het departement van Binnenlandsche Zaken, in welke betrekking hij de elf laatste jaren zijns levens ijverig doorbragt, totdat hij den 1sten Julij 1828 te Rijswijk, op bijna 50jarigen leeftijd, overleed. Als gelukkig beoefenaar der natuurkundige wetenschappen deed hij zich kennen door zijne:

Verhandeling over de oorzaak van de zelfontvlamming van den phosphorus in het luchtledige. Met goud bekroond door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen en in zijne *Nieuwe Verhandelingen* (1824. D. IV. St. 2) opgenomen, met afbeeldingen.

Noodig berigt wegens eene verbeterde wijze van kunstverlichting, door middel van vlam-vatbare gaz uit steenkolen, Amst. 1816. 8°.

Koning's verdiensten werden erkend door de aanbieding van het lidmaatschap van voornoemd Zeeuwsch Genootschap, van de Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem, en van het Groninger Natuur- en Scheikundig Genootschap. Hij werd vereerd met het eerelint als broeder der orde van van den Nederlandschen Leeuw.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1828. D. II. bl. 18, 19; de Jonge *Naamlijst van Boeken.*

KONING (Cornelis) was een verdienstelijk graveur, teekenaar en etser, die omstreeks 1624 te Haarlem geboren werd. Hij vervaardigde met eene vaste en bekwame hand een aantal portretten van beroemde mannen uit de zestiende eeuw; onder anderen van Erasmus, Laurens Jansz. Coster, Martinus Luther, Johannes Calvinus, Philippus Melanchton, Adriaan Tetterode, Dierick Philips, Menno Simons, Wernerus Helmychius, Abraham Scultetus enz. Nog wordt van hem vermeld, in de manier van J. van de Velde zeer fijn gesneden, *Een vrolijk gezelschap mannen en vrouwen,* in eene hand.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Lijst van Portr.*

KONING (G.) maakte een dichtstuk voor Mejufvrouw Goudina van Weerd, op haar *Vagevier gestookt voor Joost van den Vondel, over Stuarts gemartelde Majesteit.*

Zie van der Aa, *Nieuw Woordenb. van Ned. Dichters.*

KONING (Gerardus Ludovicus) werd, proponent zijnde, in 1730 predikant te Hoogmade en overleed er den 12den September 1762, in den ouderdom van ruim zestig jaar. Hij schreef:

Over den Brief aan de Collossensen, Leid. 1739. 4°.

Berigt aangaande de zekerheid der Zaligheid, met veertig twijfelingen daartegen, Leid. 1753. 4°.

Zie van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St I V; Brans, *Kerk. Reg.* bl. 58.

KONING (HARMANUS) was een zeer goed acteur, die in het blij- en treurspel optrad. Hij was ook komponist, blijkens het »op maatzang brengen" van de zangtragedie voor het zinnespel: *Overdaad en Gierigheid* van Hendrik van Halmale (1711). Als tooneeldichter deed hij zich kennen door de volgende tooneelstukken, die op den Amsterdamschen Schouwburg vertoond zijn.

Artemisia, Treurspel, uit het Engelsch, 's Hage. z. j. 8°.

Jupiter en Amphitrion, of de twee gelijke Sosiaas, blijspel, Amst. 1730.

De dichter Jan Goeree vervaardigde op Koning het volgende grafschrift:

De Koning van ons schouw-tooneel,
Die ernstig speelen kon en jokken,
Is van dit aardsch toneel vertrokken:
Zijn rol was uyt, hij kreeg zijn deel:
Hij ley voor 't laatst zijn plunje af,
En speelt nu Koninktje in 't graf.

Zie Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.*; van Halmael, *Bijdr. tot de geschied. van het tooneel*, enz. bl. 25, 26, 88; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. b. bl. 126.

KONING (JACOB), omstreeks 1650 geboren, ontving het onderwijs in de kunst van Adriaan van de Velde. Na eerst landschappen en dieren geschilderd te hebben, legde hij zich met de besten uitslag op het bewerken toe van geschiedkundige onderwerpen. Zijn roem naar buiten doordringende, riep hem de koning van Denemarken naar Koppenhagen, werwaarts hij zich begaf. Verdere bijzonderheden omtrent dezen schilder zijn niet bekend.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*, door ons hier gevolgd.

KONING (JACOBUS) werd te Amsterdam den 18den April 1770 geboren. Ofschoon hij reeds vroeg door schranderheid uitmuntte, waren zijne ouders niet in staat om aan de wetenschappelijke opleiding van hunnen oudsten zoon eenige zorg te besteeden. Welke bekwaamheden hij dus later ook bezat, zij waren vruchten van eigen oefening, van diens onleschbaren dorst naar kennis, gepaard aan onvermoeide volharding en een allergelukkigst geheugen. Die lust tot studie bepaalde als het ware de keuze van het beroep, waaraan hij zich wijden zou: hij wenschte boekhandelaar te worden, en ten gevolge daarvan zag hij zich weldra als leerling in eenen boekwinkel geplaatst. Nu had de leergierige en onderzoeklievende knaap zijn wensch bereikt. Met naauwgezetheid en ijver zijn dagelijksch werk verrigtende, liet hij geen vrij uurtje voorbijgaan, zonder zich in de letteren te oefenen. Reeds toen trok de geschiedenis van de boekdrukkunst hem aan en weldra ontkiemde bij hem den wensch om omtrent het toen nog zoo duistere vraagstuk dier ontdekking eenig meerder licht verspreid te zien. Hij liet daartoe geene pogingen onbeproefd, gelijk uit hetgeen hij later voor de eer van Haarlem en Coster gedaan heeft blijken zal.

In 1789 te Amsterdam door het boekverkoopersgilde als boekverkooper toegelaten, oefende hij dit ambacht ook tot het jaar 1795 uit, toen hij onverwachts met eene vrij voordeeliger ambtsbetrekking begiftigd werd. Eenige zijner aanzienlijke stadgenooten, bekend met zijne braafheid, kunde en werkzamen aard boden hem aan het ambt van klerk op het schoutskantoor te Amsterdam, dat is: ambtenaar bij de vierschaar, die toen nog aldaar over lijfstraffelijke zaken vonnis velde. Met ijver en naauwgezetheid nam hij zijne verpligtingen als zoodanig waar, en in zijne vrije uren bleven zijne geliefkoosde studiën hem trekken; maar ook toen reeds legde hij de hand aan de bijeenbrenging van dien zeldzamen letterkundigen schat, hetwelk steeds voortgezet die uitmuntende verzameling van handschriften en boeken te voorschijn bragt, die misschien door anderen in uitgebreidheid overtroffen, echter nimmer in belangrijkheid en volledigheid geëvenaard is.

In 1811, toen ons land in het Fransche keizerrijk was ingelijfd, werd de betrekking van Koning opgeheven en werd hij commies-griffier bij de regtbank van eersten aanleg te Amsterdam. Dit ambt bragt hem slechts een vijfde der inkomsten op van het eerst door hem bekleedde, terwijl hem bovendien veel vermoeijender arbeid werd opgedragen. Het grievend leed daarover en nog huiselijk verdriet bovendien, kon alleen een man als Koning verdragen, die steun zocht in een onwankelbaar vertrouwen op de Goddelijke Voorzienigheid en troost vond in de beoefening der letteren. Gelukkig dat zijne omstandigheden eene betere toekomst te gemoet gingen. In 1817 werd hij namelijk verrast door de benoeming tot griffier van een der vredegeregten te Amsterdam. Daardoor werden zijne huiselijke zorgen wel niet geheel weggenomen, maar toch gelenigd. En nu ook was het tijdstip daar, dat Koning openlijk zou optreden onder de Nederlandsche schrijvers. Hij trad die loopbaan met roem in door de handhaving van Coster's eer in het uitvinden der boekdrukkunst tegenover de valsche aanmatigingen der Duitschers. De geschiedenis dier kunst, het handhaven van de eer en den roem des lands, dat was zijn geheele streven geweest; daarvoor had hij rusteloos verzameld en gearbeid. Het is waar; in latere dagen is eerst het pleit ter eere van Haarlem beslecht; maar voor die overwinning is door Koning den grond gelegd.

Hij ging voort nu eenmaal zijne verdiensten bekend geworden waren met arbeiden. De voornaamste letterkundige maatschappijen in ons vaderland beijverden zich als om strijd om hem tot medelid te hebben. Hij werd weldra de vraagbaak van allen, die inlichting omtrent oudheid-, geschied- en letterkundige onderwerpen verlangden; zoo ging de middag zijns leven in werkzaamheid voorbij, tot de avond met nieuwe zorgen naderde. Langdurige ziekten van zijne dierbaarste panden roofden zijne met overleg bespaarde penningen weg, en om in zijne verdere behoeften te voorzien, moest Koning, in 1828, een deel van zijnen boekenschat verkoopen. Zwaar viel hem deze taak, doch zij vermeerderde de achting, die men hem toedroeg. Hij zelf zou het verlies van hetgeen, waaraan hij zoo innig gehecht was, niet lang meer beleven. Hij had de laatste hand gelegd aan zijn *leven van van Speyk*, doch daarmede was ook zijne gezondheid geknakt; de te groote inspanning had zijne beste levenskrachten aangetast, en na eenige maanden kwijnens overleed hij op den 2den April 1832 zoowel als mensch om zijn braaf karakter, als ook als geleerde door allen, die hem kenden, bemind en geëerd.

Koning is tweemaal gehuwd geweest; het eerst met Hermina Catharina van Enst, met wie hij tien jaren door den huwelijksband vereenigd was, daarna met Sara van Dokkum, die hem na een negen-en-twintigjarig echtverbond overleefde. Bij deze zijne levensgezellinnen verwekte hij zeventien kinderen, van welke er dertien, op meerder of minder gevorderden leeftijd, door den dood aan het vaderhart ontrukt werden.

De afbeelding van Koning ziet het licht. Zijn vriend, de geleerde Scheltema plaatste er het bijschrift onder:

Met eerbied blijft het oog op 't beeld des edlen staren,
Die door zich zelv' gevormd, met waarheidsliefde en vlijt
Aan Neerlands roem en regt zijn leven had gewijd,
En door verdienste en deugd mogt duurzaam eerloof gaêren.
Vrij toon geen opschrift ons zijn nedrig grafgesteent,
Onscheidbaar blijft zijn naam met Koster's roem vereend.

Aan Konings onderzoekingen zijn wij de volgende geschriften verschuldigd:

(Zonder naam) *Naamlijst van eenige zeldzame Boeken en Manuscripten.* No. 1—9. Amst. 1796—1819. 8°.

Verhandeling over den oorsprong, de uitvinding, verbetering en volmaking der Boekdrukkunst. Met goud bekroond door de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem in het 2de deel van hare *Letter- en Oudheidkundige Verhandelingen*, (Haarl. 1816. gr. 8°. met platen), uitgegeven. Eene Fransche vertaling, vier jaren later te Haarlem verschenen, was niet geheel volledig en beantwoordde alzoo niet aan het voorgestelde doel.

Bijdragen tot de geschiedenis der Boekdrukkunst. Haarl., 1818—1820. 8°. 2 stukken.

(Met anderen) *Verslag omtrent de ijzeren Kapel in de Oude kerk te Amsterdam;* in de *Verh. van het kon. Inst. 2de kl.* 2de deel (Amst. 1821). 4°. met platen en facsimilés.

Vier brieven, gewisseld tusschen Mr. J. Scheltema en J. Koning over de laatste tegenspraak van het regt van Haarlem op de uitvinding der Boekdrukkunst, Haarl. 1823. 8°.

De nederlaag van Frans van Brederode, of de laatste onderneming der Hoekschen; door eenen Hollandschen dichter uit

het laatste gedeelte der XVe Eeuw bezongen, uitgegeven naar het oorspronkelijk handschrift, met aanteekeningen, in de *Nieuwe Verhandelingen van de Maatschappij der Ned. Letterkunde te Leiden*. D. I. St. 2. Dordr. 1825. 8°.

Uitlegkundig Woordenboek op de Werken van Pieter Korneliszoon Hooft, Amst, 1825—1838. 4°. 4 deelen. Hiervan zijn de letters I en Y door Koning bewerkt.

Geschiedenis van het slot te Muiden en Hoofts leven op hetzelve, Amst. 1827. 8°. met platen.

Geschiedkundige aanteekeningen betrekkelijk de lijfstraffelijke regtsoefening te Amsterdam, voornamelijk in de XVIe eeuw, Amst. 1828. 8°. met pl.

Historisch berigt wegens J. Jz. Beeldsnijder en de door hem vervaardigde stukken; in het 5de deel der *Verh. van het Kon. Inst. 2de klasse* (Amst. 1831) 4°.

Leven van Jan Carel Josephus van Speyk, 's Hage en Amst. 1832. 8°. met platen en facsimilés.

Behalve deze werken zijn door Koning een aantal bijdragen in onderscheidene tijdschriften medegedeeld, die bijeen verzameld eene belangrijke bijdrage zijn zouden voor onze letterkunde en geschiedenis. Met eene kleine mededeeling over Koning's letterkundige nalatenschap willen wij dit artikel besluiten.

Zoo als wij reeds zeiden, had hij in 1828 een deel zijner kostbare boekerij moeten verkoopen. De beredeneerde catalogus werd door hem zelven vervaardigd en uitgegeven onder den titel van:

Catalogus van eene aanzienlijke verkooping van Latijnsche, Nederduitsche en Fransche uitmuntend geconditioneerde boeken en Handschriften . . . Alles gedurende vele jaren met vlijt en naauwkeurigheid bijeenverzameld door een voornaam Liefhebber der Nederlandsche geschiedenis en oudheden, enz. Amst. Sept. 1828. 8°.

Dit was echter het minst belangrijke zijner verzameling. Zijne groote collectie werd in 1833 te Amsterdam in het Huis met de Hoofden verkocht. Daarvan verscheen:

Catalogus der Letterkundige Nalatenschap van wijlen Jacobus Koning, Amst. 1833. 8°. 1ste deel *Handschriften*; 2de deel *Boekwerken* enz.

Eene slechts oppervlakkige inzage van dezen catalogus, zal voorzeker bij iedereen verwondering wekken en de vraag doen oprijzen, hoe het mogelijk is, dat een man, zonder een groot vermogen en zonder aanzienlijke betrekkingen, en dan nog bij zwaarwigtig ambtswerk en onder vele huiselijke rampen en zorgen, in staat is geweest, om zooveel bij één en tot orde te brengen, en daarbij zooveel tot inlichting te voegen. De verkooping bragt eene betrekkelijk aanzienlijke som op. Zijne boeken en handschriften, welke betrekking hebben op de geschiedenis der boekdrukkunst, zijn door de stad Haarlem aangekocht.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1832. D. I. bl. 242—244, 1833. D. I. bl. 155, 156, 252—256; Scheltema, *Geschiedk. Mengelw.* D. I. St. II. bl. 180—258, D. V. St. II. bl. 26—31; Siegenbeek, in de *Hand. der Jaarl. Verg. van de Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* 1831. bl. 30—32; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. III. bl. 281; *Iets over Jacobus Koning*, in het *Jaarb. voor den boekh. voor* 1840, bl. 92—117; *Aanh. op het Woordenb. van Nieuwenhuis*, in voce; Muller, *Cat. van Portrett.*

KONING (Gerrit van Enst) oudste zoon van den voorgaande, geboren te Amsterdam, den 13den September 1794, verliet reeds op jeugdigen leeftijd de vaderlijke woning, om zijn fortuin elders te zoeken. Wat hij toen deed en waar hij zich ophield, wordt niet vermeld. Zijn vader had hem gaarne te Amsterdam geplaatst gezien, doch alle pogingen daartoe aangewend waren te vergeefs, zoodat ten laatste een aanbod tot plaatsing bij het ministerie van justitie te 's Gravenhage zonder aarzeling werd aangenomen. Ofschoon hierdoor het persoonlijk verkeer met zijn vader afbrak, ontvonkte eene gezette en vertrouwelijke briefwisseling de zucht naar 's vaders studiën ook in het gemoed van den zoon, zoodat deze, alhoewel geene letterkundige opvoeding genoten hebbende, nogthans eene eervolle plaats onder onze letterkundigen verdient. Eerst na het overlijden zijns vaders in 1832 keerde hij in Amsterdam terug, om diens plaats van griffier bij het kantongeregt in te nemen. Hij vervulde die betrekking tot aan zijnen dood, die den 1sten October 1853 plaats had. Hij was gehuwd met Susanna Anna Agatha Fokke welk huwelijk met twee zonen en drie dochters gezegend werd.

Als letterkundige deed van Enst Koning zich kennen door:

Het Huis te Ilpendam en deszelfs voornaamste bezitters. Uit echte Bescheiden, Amst. 1836. 8°. met 1 pl.

Narigten wegens de inneming van den Briel door de Watergeuzen, in het jaar 1572, als een vervolg op de Bijdrage van Mr. P. A. Brugmans ter teregtwijzing van een en ander Historieschrijver enz.; in den *Alg. Konst- en Letterb.* D. II. bl. 182—187.

De vergoding van Gutenberg in onze dagen; of tien vragen tot bewijs dat Joh. Gutenberg niet de uitvinder der Boekdrukkunst was. Naar het hoogd. van M. Langenschwarz, met eene voorrede en aanteekeningen van G. van Enst Koning, Gron. 1842. 8°.

Er moet van hem bestaan eene geschiedkundige herinnering aan het vroeger bestaande raad- of stadshuis op den Dam en meer in het bijzonder aan den hevigen brand, welke dit gebouw in den nacht van den 6den op den 7den Julij 1652 verteerde. Een aantal letter- en geschiedkundige verhandelingen door van Enst Koning zamengesteld en, uit echte bronnen geput, meermalen voorgelezen bij de Amsterdamsche departementen der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, bleven ongedrukt.

Ook als dichter zou, ware hij de man geweest, die het gezocht had, van Enst Koning lof behaald hebben. »Er woonde in hem een waarlijk dichterlijke geest." Meestal spande hij zijne lier voor bijzondere gelegenheden en het is waarschijnlijk daaraan toe te schrijven, dat hij nimmer een dichtbundel heeft in het licht gegeven. Nu zijn zijne meeste stukjes of ongedrukt gebleven of verspreid, en wel in den *Nederlandschen Muzen-Almanak* of andere jaarboekjes. In eerstgenoemd jaarboekje komt van hem voor:

Zorgen, 1830.

Gemoedsvrede, 1831.

Het sterfbed van Philippus, koning van Spanje, 1832.

Het Thebansch Legioen, 1833.

Verzuchting eens kluizenaars, 1834.

Eene enkele proeve van zijn dicht-talent zag afzonderlijk het licht, getiteld:

Koning Willem als erfprins van Oranje, in 1794 aan het Scheveningsche strand, in muzijk gebragt door J. C. Merghart, Monnikend. 1834.

Hulde aan de nagedachtenis van Jacob van Campen, Bouwheer van het raadhuis, thans koninklijk paleis te Amsterdam, Amst. 1848. 8°.

Van Enst Koning was lid van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde te Leiden en 's mans vriend, de archivaris P. Scheltema, bragt in de *Levensberigten*, door genoemde maatschappij van hare afgestorvene leden uitgegeven, hulde aan zijne verdiensten als letterkundige en als mensch.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 51, 138, 243; *Handel. van de Jaarl. Verg. van dezelfde Maatschappij*, 1854 bl. 18—24; Brinkman, *Naaml. van Boek.*

KONING (Martinus) werd te Alblas den 26sten October 1662 geboren, waar zijn vader, Hubertus Koning, naderhand te Delft in het gasthuis, toen predikant was. Zijne moeder heette Alletta Paradijs, van Dordrecht afkomstig.

Na te Delft de Latijnsche scholen bezocht te hebben, vertrok Koning naar de Utrechtsche hoogeschool, waar hij in de wijsbegeerte studeerde onder de hoogleeraren Gerardus de Vries en Johannes Luits, in de Oostersche talen onder Johannes Leusden en in de godgeleerdheid onder Hermanus Witsius en Melchior Leydekker. Daarna naar de Leidsche hoogeschool vertrokken, hoorde hij de godgeleerde lessen van Fredericus Spanheim en Stephanus le Moine, zich ondertusschen oefenende in de predikkunst onder David Knibbe en Josias van de Kapelle.

Na het voleindigen zijner academische loopbaan, kon het dan ook niet anders of hij moest, door zulke mannen onderwezen, een hoogst loffelijk proponents-examen afleggen, hetwelk den 7den Mei 1686 plaats had. Niet eerder dan den 29sten Julij 1689 echter werd hij beroepen te Rumpt en Gellicom, welke standplaats hij in 1691 verwisselde met Nieuwpoort, waar hij den 5den Augustus bevestigd werd. Met lof en ijver bediende hij die gemeente, toen hij een ongemak aan de tong kreeg en genoodzaakt was, na zijne laatste predikatie op den 8sten Junij 1732, zijne dienst neder te leggen. Nog geen jaar daarna, in het begin van April 1733, bezweek hij. Hij was den 13den September 1689 gehuwd met Magdalena Bak-

kerus, dochter van Nikolaus Bakkerus, predikant te Groet en Kamp, en van Magdalena de Jong. Hij verwekte bij haar 15 kinderen, waarvan er vijf bij zijn sterven nog in leven waren. De afbeelding van Koning ziet het licht. David van Hoogstraten maakte er het volgende bijschrift op:

Geleerdheit, die door vlijt heilzame vruchten teelt,
En onbedwongen weidt in eenen beemt van boeken,
En gaert de wijsheit op van alle letterkloeken,
Vertoont ons Koning, dus naar 't leven afgebeelt.
De zinnebeelden, die zich in zijn werk vertoonen,
Gelijk zij volgens der Egyptenaren stijl
Door kracht van vonden zich vertoonden aan den Nijl,
Bereiden palmen om zijn breinrijk hooft te kroonen.

Vreemd voorwaar mag het genoemd worden, dat van een man als Koning, die zooveel verdiensten bezat, door niemand onzer letterkundige schrijvers, althans voor zoo ver ons bekend is, melding gemaakt werd. De *Boekzaal der geleerde wereld*, die rijke en toch nog door zoo weinigen gebruikte bron, stelde ons ook nu weder in staat hem te leeren kennen en zijn naam en werken der vergetelheid te ontrukken.

Dit verdiende hij door het schrijven en uitgeven van:

Uitlegginge over den eersten en tweeden Brief aan die van Corinthen, Dordr. 1704. 4°.

Redevoering over Ps. LXXXII: 6, 7, *gedaan, wegens het verongelukken van Johan Willem Friso*, (Dordrecht, 1711) 4°.

Heylige Mengelstoffen, Amst. 1718. 8°. 3 deelen.

Lexicon Hieroglyphicum sacro-prophanum of Woordboek van gewijde en ongewijde voor- en zinnebeelden, ontleendt van persoonen, zaaken, woorden en spreekwijzen in het Oude en Nieuwe Testament voorkomende, enz. Dordr. en Amst. 1722. fol. 6 deelen.

Zions Lusthof of geestelijke gezangen, Rott. 1732. 8°.

Behalve deze gedrukte werken liet hij er nog een aantal in handschrift na, meest allen voor de drukpers gereed gemaakt, maar het blijkt niet dat daarvan ooit iets het licht heeft gezien.

Zie *Boekz. der gel. wereld*, 1722. *b.* bl. 433, 1733. *a.* bl. 491, 607—611; van Abkoude, *Naamr. van Ned. Boek.* D. I. St. I; Muller, *Cat. van Portr.* bl. 143, 398.

KONING (PETRUS) werd den 13den December 1787 te Harderwijk geboren en was later een voornaam en kundig heelmeester te Utrecht en prosector der ontleedkunde aan de hoogeschool aldaar. Hij overleed er den 1sten September 1834, was lid van de plaatselijke en provinciale Utrechtsche commissie van geneeskundig toevoorzigt, van het Genootschap ter bevordering der Heelkunde te Amsterdam, van het Geneeskundig Genootschap te Hoorn en sedert 1822 lid van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap van kunsten en wetenschappen. Van zijne hand verscheen:

Verhandeling van een aanmerkelijk been- uitwas aan de onderkaak, met afb.; in het 5de deel van de *Verh. der eerste klasse van het Nederl. Instit.* enz. (Amst. 1820. 4°.)

Waarneming van eene langdurige krankzinnigheid, vergezeld met teekenen van zeer pijnlijke aandoeningen, aanmerkelijke vermageringen en oppervlakkige versterving aan de onderste ledematen, waarschijnlijk ten gevolge van eene aanmerkelijke hoeveelheid wormen, na den dood gevonden in de zelfstandigheid van de levers en derzelver galbuizen, zoowel als de darmen. In het 1ste deel van de *Nieuwe Verh. van het Instituut.* Amst. 1827. 4°.

Zie Heringa, anno 1825, p. 20, *Programma van het Prov. Utr. gen.* 1835. bl. 3; Holtrop, *Bibl. Medico- chirurg.* p. 181.

KONING (SALOMON). Zie KONINCK (SALOMON).

KONING (TH.) was een verdienstelijk kunstgraveur, van wien men vele fraaije boekprenten, door J. Buys en anderen geteekend, vindt, waarvan sommigen met het jaartal 1789 gemerkt zijn. De heer Kramm meldt dat hij ook groote portretten gegraveerd heeft, onder anderen dat van den hoogleeraar in de Oostersche talen te Amsterdam D. A. Walraven, als ook dat van prof. Roorda.

Zie Immerzeel *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KONING (WILLEM) was een redelijk goed plaatsnijder en tevens prentenverkooper te Amsterdam. Hij heeft volgens de heer Kramm een stel van zestien platen gegraveerd, voorstellende den bouw, het gebruik en de verwoesting der schepen waarin hij tot leering en nut volkomen is geslaagd.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KONING (W. E.) was een kunstgraveur, die misschien omstreeks 1600 leefde. Hij vervaardigde de door S. Vrancx geteekende, thans zeldzame folio-plaat voorstellende:

Ruyter-gevecht tusschen den heer van Bréauté en Geraert Leckerbeetje. A. 1600.

Zie *Cat. van Boek. enz. van W. van Dam van Brakel*, bl. 49.

KONING (A. DE) geboren te Veere, leefde in de eerste helft der zeventiende eeuw; hij gaf in rijm uit:

Juichende Bazuin op de aangenaame overkomst en valediceeren naar de monarchale troon van zijne koninglijke majesteit van Engelant, enz, uit het Latijn overgebragt, Middelb. z. j. 4°.

Heil en Zeegenwensch op het vertrek van den Hoog-Ed. Welgeb. Heer Willem de Nassauw, Heere van Odijk, extraordinair ambassadeur aan het hof van Vrankrijk, Middelb. z. j. 4°.

Bellone aan band en de Waereld in vreugde over de aengename vrede tusschen haer hoogh. Mogend. de heeren Staten-Generaal der Vereenigde Nederlanden en de Christen vorsten van Europa, Middelb. z. j. 4°.

Zie de La Rue, *Gelett. Zeel.* (2de druk) bl. 247.

KONING (ALEXANDER DE) werd te Amsterdam geboren; hij was proponent toen hij predikant werd te Langerak bezuiden de Lek den 24sten November 1805, vertrok van daar in 1808 naar Sliedrecht, in 1821 naar Meppel waar hij in de kracht van zijn leven op den 16den April 1827 overleden is, oud 43 jaren en 6 maanden. Hij was, volgens den heer Glasius, een zeer ijverig man, die zich door algemeene wetenschappelijke ontwikkeling, verlichte Evangelie-kennis en verdraagzaamheid, gepaard aan eene eigenaardige oorspronkelijkheid heeft bekend gemaakt. De *Vaderlandsche Letteroefeningen* vonden in hem een ijverigen en bekwamen medewerker en bevatten onderscheidene stukken van zijne hand, die van zijne kennis getuigen. Hij schreef bovendien de volgende werken:

Twee leerredenen over Joh. XIX *vs.* 24*b en* I *Sam.* XVII *vs.* 37, Dordr. 1814. 8°.

Twee leerredenen op het vredefeest, Dordr. 1814. 8°.

Berigt aangaande de belegering en het ontzet van Gorinchem en het daarbij gebeurde in den omtrek, Dordr. 1814. 8°.

Handleiding omtrent de leerredenen over de lijdensgeschiedenis des Heeren, Dordr. 1818. 8°.; 2de dr. Amst. 1832. 8°.

Avondmaalsviering, Utr. 1818. 8°.

Dagelijksche oefeningen des Christens in de lijdensgeschiedenis van zijnen Heiland, Dordr. 1819. 8°. 3 deelen; 2de druk Amst. 1830. 8°. 3 deelen.

Aanwijzingen aangaande het gebruik van den bijbel, Dordr. 1820. 8°.

Het huwelijk van den kroonprins der Nederlanden met de grootvorstinne van Rusland, Amst. 18 ? 8°.

Oefeningen ter bevordering van kennis der gezonde leer en van ware vroomheid, Breda, 1827. 8°.

Jezus Christus en Zijne Heiligen of galerij van voorbeelden uit het N. V., Breda, 1827, 8°.; Nieuwe uitg. ald. 1836. 8°.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.*, door ons hier gevolgd; de Jong, *Naaml. van Boek.*; Brinkman, *Naaml. van Boek.*

KONING (CORNELIS DE) Leendertszoon, werd te Bloemendaal op den 8sten October 1758 geboren. Hij woonde voor een groot deel van zijn leven te Haarlem en was, ofschoon geene geleerde opleiding ontvangen hebbende, een vurig beminnaar van de geschiedenis en oudheden zijns vaderlands en een ijverig beoefenaar der fraaije letteren. Daaraan hebben wij de hier onderstaande werken door hem geschreven, te danken. Ook was hij een vurig beminnaar en gelukkig beoefenaar der dichtkunst, en ofschoon er geene afzonderlijke bundel door hem in het licht gegeven is, bestaan er in dichtmaat, zoo in verzamelingen als afzonderlijk gedrukt, onderscheidene voortbrengselen, die van zijne vurige liefde voor het vaderland, godsvrucht en zucht voor al wat goed en schoon is, getuigen. Van die zucht gaf hij ook blijken, door in alles gereedelijk deel te nemen wat zulks bevorderen kon. Hij was met name een groot voorstander van de Maatschappij: Tot Nut van 't Algemeen, welker Haarlemsch departement in hem zoo vele jaren lang een werkzaam lid en medestichter

vond van de eerste school, hier volgens het verbeterd lager onderwijs ingerigt. Bij de plegtige viering van het vierde eeuwfeest der boekdrukkunst, werd hij door de stedelijke regering in de commissie daarvoor benoemd en kweet zich daarvan loffelijk. Ook van onderscheidene letterkundige vereenigingen in de stad zijner inwoning was hij, tot hoog geklommen ouderdom, een der belangrijkste leden; met name van het geestige gezelschap *Democriet*, van de rederijkkamer *de Wijngaardranken*, onder de zinspreuk: *Liefde bovenal*, en nog van een ander letterkundig gezelschap, door hem zelven gesticht.

Tot op hoogen leeftijd bewonderde men in hem een man, die al de vaardigheid en levendigheid der jeugd bezat, en door zijn aangenaam onderhoud niet weinig ter verhooging der gezellige vreugde toebragt, tot dat daaraan op den 18den November 1840 de dood een einde maakte. Reeds in 1815 bragt de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden en in 1819 het Provinciaal Utrechtsche Genootschap hulde aan zijne verdiensten, door hem het lidmaatschap aan te bieden. De volgende werken gaan van de Koning in druk uit:

Tafereel der stad Haarlem en derzelver geschiedenis van de vroegste tijden af tot op den tegenwoordigen toe, Haarl. 1807—1808, 8°. 4 deelen met pl.

De voorvaderlijke levenswijze en gewoonten hier te lande tot aan 't einde der XVI *eeuw*, Haarl. 1810. 8°.

Nederlandsche Geschiedenis (tot 1810), Leid. 1810. 8°. 1e (en eenigste) deel.

Geschied- en Letterkundige Mengelingen, Haarl. 1814. 8°. (Hierin komen verscheidene dichtstukken van de Koning voor.)

Beschrijving der stad Haarlem voor Jongelieden, Haarl. 1809. 8°.

In het *Mengelwerk* van den *Recensent ook der Recensenten* komen van hem de volgende stukken voor:

Over den vroegsten staat des Menschdoms, en den oorsprong en voortgang der kunsten; over de grootheid en den ondergang van Carthago. (1832).

Iets over de verandering in de zeden en gewoonten des Nederlandschen Volks, van de vroegste tijden af, tot aan het einde der XVIe *Eeuw.* (1833).

Korte schets van den staat des vaderlands van den inval der Franken en Saxen af tot op de bevordering van Dirk I. *in den grafelijken rang; eene voorlezing.* (1834).

Van zijne dichterlijke voortbrengselen die afzonderlijk zijn uitgegeven, vinden wij vermeld:

Aan Nederland, bij de afschudding van het Fransche Juk, Haarl. 1813. 8°.

De algemeene Wapening, Haarl. 1813. 8°.

De Verjaaring der Omwenteling, Haarl. 1814. 8°.

Feest bij 't 25 jarig bestaan van 't Departement Haarlem der Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, Haarl. 1814. 8°.

Bij het graf van den WelEerw. zeer geleerden Heer J. van der Roest, overleden te Haarlem 8 *Januarij* 1814, Haarl. 1814. 8°.

Aan den Luitenant J. C. J. van Speyk, Haarl. 1831. 8°.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1840. D. II. bl. 340, 341; Siegenbeek in de *Hand. der Jaarl. Algem. Verg. van de Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* 1841. bl. 18—21; *Programma van het Prov. Utr. Gen.* 1141. bl. 4; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 8. 40, 228, 544, 586; Muller, *Cat. van boek. over Ned. geschied. en plaatsbeschrijv.* bl. 48.

KONING (Filips de) was een hopman in staatsche dienst, die tijdens de belegering van Haarlem in 1573 door den prins met tweeduizend man ter ontzet werd gezonden. Het gelukte den vijand deze magt op te ligten. Koning werd het hoofd afgehouwen en de Spanjaarden wierpen het over de verschansingen met een bijschrift *dat hij het was* die het ontzet zoo ongelukkiglijk had aangevoerd.

Zie Wagenaar *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 417.

KONING (Pieter de) schreef:

Sions lusthof, of 1ste en 2de *deel der Christelyke gezangen*, Rott. 1727. 8°. 2. st. Rott. 1746. 8°. Utr. 1761. 8°. deelen.

Zie van Abkoude, *Naamreg. van Ned. Boek.* D. I. St. IV; Arrenberg, *Naamreg. van Ned. Boek.*; Muller *Cat. van Godgel. werk. Supplem.* bl. 84.

KONING (Philip de), de Koningh of Koninck, werd te Amsterdam in 1619 geboren en overleed er in 1689. Hij was een leerling van Rembrandt en heeft diens manier verdienstelijk nagevolgd in historiën, portretten en landschappen. Weinig levensbijzonderheden zijn van dezen kunstenaar te vermelden, die wegens zijne uitstekende verdiensten bij de vreemden zeer hoog staat aangeteekend. De volgende stukken worden van hem vermeld:

In het museum Boymans te Rotterdam.

Een vergezigt aan den Rijn; de zon verlicht eenen landheuvel; verder eene rivier en hoogten die zich aan den horizont verliezen.

Een uitgestrekt landschap van eene hoogte te zien; de derde grond is piquant door de zon verlicht.

Een bejaard man met den arm op eene tafel leunende.

Eene oude vrouw met eene witte muts op het hoofd.

Op 's Rijks Museum te Amsterdam:

De ingang van een Bosch.

waarvan de stoffaadje door de Koning zelve niet, zoo als Immerzeel zegt, maar door Dirk van Bergen geschilderd is.

Op verschillende verkoopingen kwamen van hem nog voor:

De Zaligmaker zeggende: geeft den Keizer wat des Keizers is.

Een landschap met een rivier doorsneden.

De afbeelding van een ouden man met een baard.

De Koning heeft volgens den heer Kramm, Joost van Vondel tweemaal geschilderd; eens op zijn 62ste jaar, waar Vondel een zesregelig vers opgemaakt heeft, en andermaal in 1662, zijnde deze toen 75 jaren oud, en dat zeer fraai door J. P. Lange gegraveerd, in 1848, door de Maatschappij van Beeldende Kunsten werd uitgegeven, en waaronder insgelijks een vers van Vondel geplaatst is.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch. Cat. van Schild. enz. in het Museum Boymans te Rotterdam*, bl. 22; Dubourcq, *Beschrijv. der schild. op 's Rijks Museum te Amsterdam*, bl. 79. Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.* op Peter en Philip de Koningh.

De afbeelding van de Koning komt voor in Houbraken's werk pl. B. N. 3.

KONING (Servaas de) of de Koninck, die omstreeks 1720 te Amsterdam overleed, schreef:

Vrijadje van Cloris en Roosje, in muzijk, 1688. 8°.

De Hollandsche Schouwburg en Pluggedansen, nevens Sang-Arien, Amst. 11 deelen.

Zie *Catal. der Tooneelsp. van van der Mark.* bl. 71; Witsen Geysbeek, *Woordenb. van Ned. Dicht.; de Navorsch.*, D. III. bl. 229.

KONING (Willem de) werd te Leiden geboren in 1733, hij werd daar ook proponent in 1758 en predikant te Nieh. tevegt den 26sten October 1758, vertrok van daar naar Overschie in 1762 en naar Deventer in 1763 van waar hij in 1764 naar 's Gravenhage vertrok en den 14den October 1809 overleed. Hij liet na eene weduwe, Maria Ooms, en eene kleindochter Cornelia Maria de Koning genaamd. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij gaf uit bij gelegenheid der nieuwe Psalmberijming:

De Gemeente des Heeren opgewekt om Gods betamelyk Psalm te zingen; of Leerrede over Ps. 47: 7, 8, 's Gravenh. 1714. 8°.

Zie Brans, *Kerk. Reg. van Zuid-Holl.* bl. 45, 145; van Iperen, *Hist. van het Psalmgezang*, D. II. bl. 433; *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. I. bl. 166; Muller, *Cat. van Portr.* en de *Boekzaal* opgenoemde jaren.

KONINGH (Leendert de) werd te Dordrecht den 12den April 1777 geboren. Hij ontving achtereenvolgens onderwijs in de teeken- en schilderkunst van A. Vermeulen en M. Versteeg, bij welke hij snelle vorderingen maakte. Reeds vroeg legde hij zich toe op het teekenen en schilderen van stille en woelende waters met schepen, waaruit zijn zich snel ontwikkelend talent duidelijk was op te maken. Vermeenende als kunstenaar zijn bestaan te kunnen vinden, stak hij naar Engeland over en bleef daar, totdat de staatkundige toestand van Europa hem, als niet genaturaliseerd Engelschman, noodzaakte naar Nederland terug te keeren. Na een kort verblijf aldaar, vertrok hij naar Parijs en oefende zich daar eenigen tijd op het Museum, onder opzigt van den beroemden historieschilder David. Door Duitschland naar het vaderland terugkomende, vervaardigde hij onder weg een groot aantal teekeningen en schetsen, welke hem, daar hij het zeeschilderen als hoofdvak vaarwel had gezegd, bouwstoffen opleverden voor

de zamenstelling van landschappen met vee en andere stoffaadje en waarvan men op onderscheidene tentoonstellingen verdienstelijke proeven heeft mogen beschouwen.

De Koningh vertoefde echter niet lang te Dordrecht, maar vertrok, na zijn huwelijk, met zijne echtgenoote weder naar Engeland. Na de herstelling van ons vaderland, kwam hij weder herwaarts, hield vervolgens zijn verblijf te Dordrecht, alwaar hij vele teekeningen en schilderijen vervaardigde, waarin hij proeven zijner bekwaamheid aan den dag legde.

De Koningh overleed te Dordrecht den 3den Junij 1849. Hij was lid der koninklijke Akademie van Beeldende kunsten te Amsterdam. Een zijner zonen volgt. Een ander, Leonard genaamd, is een verdienstelijk portretschilder en teekenaar op steen, terwijl zijne dochter schoone proeven geleverd heeft in het schilderen van bloemen en het vervaardigen van teekeningen in kleuren.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.* D. III. bl. 210—212, *Aant.* bl. 219, 220; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KONINGH (John de), oudste zoon van den voorgaande, werd te Londen den 17den October 1808 geboren. Van zijn vader ontving hij het onderwijs in de beginselen der teekenkunst en kompositie, waarna hij zich eenigen tijd te Dordrecht bij Nicolaas Vredeveld met het in hout snijden van ornamenten, en zich vervolgens van 1828 tot 1830 aan de Koninklijke Academie te Antwerpen, met het boetseren bezig hield. Door reislust aangedreven, bezocht hij Londen, Brussel, Parijs, Lyon en nagenoeg geheel Zwitserland, overal ijverig studerende, en de middelen tot voortzetting daarvan, in zijne kunst vindende. Te Parijs vervaardigde hij een Magdalenabeeld in hout; te Lyon drie beelden, St. Jan, St. Michiel en Christus voorstellende. Na eene afwezigheid van omtrent tien jaren keerde hij naar Nederland terug en vervaardigde er eenige werken van minder aanbelang, zoo als de kapiteelen en houten rosetten van het plafond der Willemspoort te Amsterdam. In 1841 viel hem de eer der overwinning te beurt van den grooten prijs der beeldhouwkunst, door de koninklijke Academie te Amsterdam uitgeschreven, voor zijne voorstelling van *Prometheus, met het geroofde vuur ter aarde dalende.* waardoor hij zich niet alleen het genot eener vierjarige buitenlandsche reize verzekerde, maar ook het lidmaatschap der academie hem ten deel viel. Op het einde zijner kunstreize zich te Genua bevindende, overleed hij er den 30sten Junij 1845, tot groote schade der kunst, die van zijne groote talenten nog veel kon verwachten.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KONINGSMARCK (Conrad Christophel graaf von), zoon van Johannes Christophel, graaf van Westerwijk, veldmaarschalk en gouverneur van Bremen, en van Barbara Maria Agatha van Leuten.

Hij kwam na vroeger zich in de Zweedsche krijgsdienst onderscheiden te hebben, in het jaar 1672 met Duitsche regimenten infanterie in dienst van Prins Willem III en had in het kwartier Bodegraven, bij afwezigheid van den vorst, het bevel over de troepen, toen Luxemburg den 28sten December 1672, den bekenden togt uit Utrecht tegen Swammerdam en Bodegraven deed, met het voornemen op Leiden en verder tot 's Gravenhage door te dringen.

De slechte maatregelen door von Koningsmarck, toen genomen, zijn besluit om met het leger terug te trekken op Leiden, hoewel hij stelligen last had op zijnen post te blijven, zijn oorzaak geweest, dat de Franschen niet zijn afgesneden geworden en de door hen gepleegde gruwelen niet zijn gewroken kunnen worden.

Als bevelhebber is von Koningsmarck in onze dagen, nadat alle bijzonderheden daaromtrent zijn in het licht gesteld, teregt zeer streng veroordeeld geworden. Het blijkt echter dat hij bij prins Willem III, die welligt toen met de ware toedragt der zaak niet bekend is geweest, in groot aanzien stond; want toen eenigen tijd later von Koningsmarck te dier zake, te Maaslandsluis eenige kwade bejegeningen ondervinden moest, nam de prins dit zoo kwalijk, dat hij de schuldigen wilde gevat en gestraft zien.

Na de inneming van Naarden werd von Koningsmarck tot gouverneur der vesting aangesteld. Hij was vervolgens tegenwoordig bij de belegering van Bonn in 1673, waar hij den 11den October bij het veroveren van een der buitenwerken sneuvelde, ten gevolge van een kanonskogel, die hem het been verbrijzelde, toen hij zich in de loopgraven bevond. Hij was gehuwd met Maria Christina Wrangel.

Zie Hoogstraten, *Woordenboek* op Koningsmarck; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. XIV. bl. 229—234, 279; van Sypesteijn en de Bordes, *de Verdedig. van Nederl. in* 1672 *en* 1673, D. II. bl. 157 en volgg., 175 en volgg.

KONINCK (Jacobus de). Zie REGIUS (Jacobus).

KONRADUS, 22e bisschop van Utrecht. Zie KOENRAAD.

KONSÉ (Karel) of Konzé, was een penninggraveur te Amsterdam, die in de tweede helft der achttiende eeuw bloeide en de leermeester is geweest van den stempelsnijder Hendrik Lageman. Zijne stukken behooren tot de middelmatige. Men kent van zijne hand onder anderen den penning op de vier gebroeders Jorissen, die in 1767 te zamen 332 jaren telden, verder de medaille op de stichting van het Luthersche wees-, oude mannen- en vrouwenhuis te Amsterdam en meer anderen.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*

KONSÉ (G.) waarschijnlijk een zoon van den voorgaande en mede graveur, blijkens een klein portret, in ovaal, van den Franschen staatsminister Necker door hem gesneden. Ook vermeldt de heer Kramm eene andere prent door Konsé in mezzo-tint, naar Jan Steen, door hem vervaardigd.

Zie Kramm, *Leven en Werk. der Kunstsch.*

KONST (Jan). Zie BILDT (Jan van der).

KONIJNENBERG (Jacobus), boekhandelaar en uitgever te Amsterdam, wordt gehouden voor den schrijver van:

Franse, Engelse, Keulse, Munsterse en Nederlandse Oorloge, vervattende de geschiedenissen in de jaren 1671 *en* 1672 *en eyndigende met Aug.* 1673 *enz*, 2e druk verm. en verbet. Amst. 1673. 12°. met pl.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leid.* D. II. bl. 71.

KONIJNENBURG (Jan) zag den 8sten December 1757 te Leiden het levenslicht. Reeds in 1773 werd hij als student bij de Remonstrantsche broederschap aangenomen en in 1778 tot proponent bevorderd. In 1780 tegelijk door de gemeenten te Woerden en Hazerswoude beroepen, koos hij de laatste. Twee jaren later ontving hij eene roeping naar Leiden, en naauwelijks had hij hier gedurende vier jaren het leeraarsambt bekleed of hij vertrok naar Utrecht. Reeds den 31sten October 1790 predikte hij zijn afscheid van deze gemeente, want op den 3den Augustus was hij tot opvolger van van der Meersch benoemd, terwijl hij den 23sten November deszelfden jaars het hoogleeraarambt in de godgeleerdheid aanvaardde met eene: *Laudatio Simonis Episcopii.* Na deze bediening gedurende vele moeijelijke en kommervolle jaren te hebben waargenomen, en in welke hij ook eenmaal zitting nam onder de representanten der tweede Nationale vergadering van 1797, werd hij in 1827 eervol emeritus verklaard. Niet lang mogt hij zijne wel verdiende rust genieten, daar hij reeds den 8sten Januarij 1831 overleed. Zijne afbeelding ziet het licht.

Konijnenburg was een man van veelzijdige kennis, die een helderen blik aan een scherpzinning oordeel paarde. Dat zijne wetenschappelijke verdiensten niet werden miskend kan hieruit blijken dat het Zeeuwsch Genootschap hem in 1806 en de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem hem in 1815 tot haar medelid benoemden. Teyler's Genootschap bekroonde in 1794 zijne geleerde verhandeling over de *Messiaansche voorspellingen* met goud; terwijl de zoo even gemelde Hollandsche Maatschappij in 1814 aan zijn antwoord op de prijsvraag: *over de nuttigheid der vertalingen van de geschriften der oude Grieken en Romeinen* den zilveren en een jaar later aan zijne *Verhandeling over de voorteekenen van aanstaande gesteldheid van saizoenen of van verandering van het weder te vinden in de vlugt der vogelen, geschreeuw of geluid van dieren* enz. den gouden eerepenning waardig keurde.

Van Konijnenburg's onvermoeide werkzaamheid getuige de lijst zijner geschriften:

Laudatio S. Episcopii. Amst. 1791. In dat zelfde jaar

verscheen ook de *Lofrede op S. Episcopius*, door P. Weiland bezorgd en door Konijnenburg nog met eenige aanteekeningen vermeerderd.

Onderzoek van den aard der voorspellingen wegens de Messias in de schriften des ouden verbonds, Haarlem 1794. 8°. Niet in de werken des genootschaps opgenomen. Het werk werd later in het Hoogduitsch vertaald.

Lessen over het Leeraars-ambt in de christelijke kerk, Utrecht 1805. 8°.

Lofrede op E. Wolff geb. Bekker en Agatha Deken, Amst. 1805. 8°.

De kunstverdiensten van Anelika Kauffmann en Raphael, geschetst in twee redevoeringen, met afbeeldingen, 's Hage 1810. 8°.

Nationaal gedenkboek der hernieuwde Nederlandsche Unie, van den jare 1813. Met pl. en portr. 's Gravenh. 1816. 8°.

Nadere bijvoegselen verbeteringen tot het Nationaal gedenkboek, 's Hage 1817. 8°.

Letter- natuur en zedekundige mengelingen, Amst. 1818. 8°.

Konstantijn de Groote Treurspel, Amst. 1818. bl. 8°.

Tafereelen van de staatsomwenteling in Frankrijk, Amst. 1794—1807. 8°. 26 deelen; 2de druk Zalt Bommel 1824—1827. 8°. 28 deelen.

Overzetting van de H. Schriften des N. Verbonds, Amst. 1825. 8°.

Brief betreffende de recensien dier overzetting, Amst. 1826. 8°.

Bovendien ondernam Konijnenburg in 1788 de uitgave van een maandschrift onder den titel: *Bijdragen tot het menschelijk geluk*, waarvan 6 deelen het licht zagen. Ook schijnt hij nog verschillende werken van smaak uit het Fransch, Hoogduitsch, Engelsch en Italiaansch in het Nederduitsch te hebben overgebragt.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1831. D. I. bl. 18—20; van Lennep *Ell. Amst. Ath. memor.* p 292; van der Hoeven, *Gedenkschrift van het Seminarium der Remonstrant.* bl. 200—202. *Ypeij, Geschied. der Christ. kerk in de* 18de *eeuw*, D. IX. bl. 230 en volgg; Tideman, *de Remonstrantsche Broederschap*, bl. 20, 88, 188, 258, 374; Muller, *Cat. van Portrett.*

KOOGEN (Leendert van der) werd in 1610 te Haarlem geboren, en door zijne ouders, die gegoede lieden waren, naar Antwerpen gezonden om zich onder de leiding van den vermaarden Jordaans in de schilderkunst te oefenen. Ofschoon slechts uit liefhebberij de schilderkunst beoefenende, maakte hij echter goede vorderingen en wedijverde met Cornelis Bega, zijn tijd- en stadgenoot, op de treffelijkste wijze in de loopbaan der kunst. Zijne kunst-voortbrengsels zijn, daar hij zich slechts uit vermaak op de kunst toelegde, hoogst zeldzaam. Zijn smaak viel ook op het etsen, en hij heeft eenige plaatjes geëtst, vlug en luchtig behandeld, meer in den stijl van Salvator Rosa, dan in die van Annibale Caracci. Van zijn etswerk wordt door den Heer Kramm vermeld:

Christus met de doornenkroon op een steen zittende.

St. Bavo draagt een valk op zijne hand.

Een stel van vier prentjes, zijnde soldaten.

Een idem, voorstellende Apollo en de Muzen, den Reuzenstrijd, eene Offerande bij eene Graftombe en een Banierdrager met soldaten.

Een idem, voorstellende een Vrouwenhoofd, een Ecce homo, St. Sebastiaan en twee mannen, spelende op een triktrakbord.

Van der Koogen overleed in 1681. Hij werd in de wandeling *Leendert-oom* genoemd, waarom wordt niet gemeld.

Zie Koning, *Tafereel der Stad Haarlem*, D. IV. bl. 163; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch o. h. w*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch. o. h. w.*

KOOGH (Adrianus van der) werd den 14den Februarij 1796 te Middelharnis in het eiland van Flakké, uit ouders van den gegoeden burgerstand geboren. Reeds als kind teekende, maalde, bijtelde en sneed hij alles na, doch eerst als zestienjarige knaap mogt hij zich te Dordrecht, onder opzigt van zijnen neef den kunstschilder Pieter Hofman, op de bouw-, teeken- en schilderkunst toeleggen, terwijl hij hem des zomers behulpzaam was in het huis- en sieraadschilderen. Na vijf jaren diens onderwijs genoten te hebben, nam hij het bestuur van de schilderwinkel van wijlen Jacobus en van wijlen diens zoon Hendrik van Strij op zich; doch ging onverdroten voort zijne snipperuren aan de kunst te wijden en des winters avonds, de zittingen van het kunstgenootschap *Pictura*, waarbij hij vroeger den eersten prijs voor het teekenen naar het gekleed model had behaald, bij te wonen.

Van der Koogh legde zich vooral op het landschap toe, en was daarin zoo gelukkig, dat men algemeen zijn werk begeerde. Hij had dan ook eene zeldzame gemakkelijkheid van behandeling en eene buitengewone vastheid en juistheid van afbeelding der natuur. Vooral oordeelde men zijn geboomte verwonderlijk keurig, fraai en natuurlijk; hij portretteerde de natuur. Ook wist hij het geheim om met zwartkrijt de natuur op het papier na te bootsen. Zijne studiën op het papier zijn fraai en in den klassieken toon. Men beschouwe slechts zijne landelijke tafereelen uit den omtrek van Dordrecht, b. v. *Krabbenhof*, *Smitshoek*, *Develstein* enz. en zijne *Boomstudiën*, Dordr. 1826, in plâno, die door eene bekwame hand zijn gelithographeerd. Hij dong in 1818 naar den prijs bij de Maatschappij *Felix Meritis* te Amsterdam met een schilderij, een *boomrijk landschap* voorstellende. Daar de uitspraak der beoordeelaars verschilde, ging men tot eene tweede stemming over, waarbij zijn mededinger de gouden medaille ten deel viel. Alles galmde echter van den lof des Dordrechtschen kunstenaars; de officiele en andere bladen getuigden van zijne verdiensten en roem. De schilderij werd ten toongesteld, en dadelijk aangekocht door den kunstkenner de Haas, die daarenboven van der Koogh den voorslag deed, voor zijne rekening Italië te bereizen, slechts tot dankbaarheid eenige schilderijen begeerende. Ook de stukken die hij te Gent en Leuven en Amsterdam exponeerde, droegen algemeenen lof weg.

Op de Tentoonstelling te Amsterdam in 1826 zag men van hem *een boomrijk landschap met runderen*, op die van 1826 *een hollandsch landschap met boerenwoning*, op die van 1828 *een Geldersch landschap met watermolen*. Op de tentoonstelling te Dordrecht, bij gelegenheid der Feestviering van het vijftigjarig bestaan van het Genootschap *Pictura*, *een boomrijk landschap op den middag, met figuren gestoffeerd.* Bij den heer A. Vos te Dordrecht hangt van hem een landschap, verbeeldende het heerlijke dorpje Beek wanneer men van Nijmegen door Ubbergen naar dat Geldersch lustoord wandelt. Over dit stuk ligt een poëtische gloed, eene dichterlijke verspreiding van licht en schaduw, welker dartelheid tusschen het geboomte en op den achtergrond afgewisseld wordt, of liever ineensmelt met eene aangename weemoedigheid. Zijne morgen- en avondstonden zijn poëzy, zijn hymnen, lofzangen en gebed."

In de woonkamer van Tollens te Rijswijk hingen drie landschappen *Hoog- en Laag Elten* voorstellende, zeer uitvoerig en fraai behandeld, van onzen van der Koogh, wiens album een gedicht van onzen volksdichter bezat.

Van der Koogh beoefende ook de theorie van zijn vak, vooral uit Fransche schrijvers. Ook was hij geen vreemdeling in de bouw- en ontleedkunde, de muziek enz. Twee jaren voor zijn dood werd hij krankzinnig en overleed den 19den September 1831, een gade en vier kinderen nalatende. Zijn portret in steendruk vindt men voor de *Hulde aan de nagedachtenis van Adr. van der Koogh* van Mr. P. S. Schull in zijne en van der Hoop's *Bijdragen tot Boeken- en Menschenkennis*, D. I. St. I. *Mengelw.* bl. 17 volgg. Zijne zinspreuk was: *Der kunsten doel, is schoone eenvoudigheid alleen.*

Zie van Eijnden en van der Willigen, D. III. bl. 305 en *Aanh.* bl. 40; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch. o. h. w.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch. o. h. w.*; A. Kist en B. F. Tijdeman, *Feestviering van het vijftigjarig bestaan van het Genootschap Pictura te Dordr.* bl. 73; G. D. Schotel, *Tollens en zijn tijd* bl. 5; *Catal. der Bibliotheek van H. Tollens* bl. 91.

KOOI (Willem Bartel van der) werd den 13den Mei 1768 te Augustinusga, een dorp in Friesland tusschen Leeuwarden en Groningen, geboren. Hij gaf reeds vroeg blijken van bijzondere geschiktheid tot de schilderkunst, daar hij, zonder eenig onderrigt, uit zich zelven reeds onderscheidene voorwerpen nabootste, eer hij nog de schrijfpen kon voeren. Dit gaf zijne ouders aanleiding hem teekenen te leeren.

Op twaalfjarigen leeftijd werd van der Kooi als leerling besteld bij Frans Swart, behangselschilder te Leeuwarden. Na aldaar een jaar doorgebragt te hebben, werd hij door den grietman Ubbo van Burmania aanbevolen aan den kunstliefhebber Johannes Verrier, solliciteur te Leeuwarden,

die minzaam en hupsch van aard zijnde, gaarne jonge lieden onderwees en hen met zijnen raad bijstond. Van der Kooi had het geluk onder deze geteld te worden.

Hij verliet toen zijn behangsel schilders winkel en legde zich gedurende drie jaren alleen op het teekenen, onder leiding en opzigt van den heer Verrier, toe, die hem inzonderheid naar pleisterbeelden deed teekenen. Hij beoefende daarbij het werk van onzen beroemden de Lairesse; was niet onervaren in de meet- en gezigtkunde en bevatte met weinig moeite de regels der doorzigtkunde, welke naderhand zijne geliefkoosde studie werd.

Nadat hij na verloop van drie jaren tot het schilderen met olijverw was overgegaan, en ook nog eenigen tijd het onderwijs van den landschapschilder H. N. Beekkerk genoten had, vertrok hij ter voortzetting zijner studiën naar Dusseldorp. Van daar teruggekeerd, werd hij in 1796 van zijne geliefkoosde bezigheid afgetrokken, door dien men hem tot secretaris van het district, waarin hij woonde, aanstelde, welken post hij, hoe ongaarne ook, op dringend aanhouden, inzonderheid van zijnen vader, die deze betrekking gedurende veertig jaren als gezworen klerk waarnam, verpligt was aan te nemen.

Eene betere hem passende werkkring werd hem in het zelfde jaar opgedragen en wel den post van praelector in de teekenkunde bij de Franeker hoogeschool, nadat hij dien van teekenmeester bij dezelfde inrigting geweigerd had. Hij bedankte toen voor het, ofschoon voordeeliger secretaris-ambt, en geraakte in 1811 bij de opheffing der hoogeschool buiten betrekking.

Van der Kooi had inmiddels als portretschilder *zóó* groote vorderingen gemaakt, dat hem in 1808, bij gelegenheid van de tentoonstelling te Amsterdam, den uitgeloofden prijs van *f* 2000 werd toegewezen voor zijne schilderij, verbeeldende *eene Dame aan welke door eenen bediende een brief wordt overhandigd.* Sedert zijn verscheidene portretten en schilderstukken met levensgroote beelden door hem geschilderd, van welke de laatste op de tentoonstellingen met genoegen beschouwd en door voorname kunstkenners aangekocht werden. Zijn koloriet en penseels-behandeling waren zoo krachtig, dat men zijne voortbrengselen uit vele terstond onderscheidde en zijne manier in de stukken zijner leerlingen niet zal miskennen. In 1818 schilderde hij te 's Gravenhage de levensgroote portretten van den koning en de koningin. Op het stadhuis te Franeker bevindt zich een zijner fraaiste stukken, den beroemden *Eysinga, in deszelfs planetarium* voorstellende, alsmede een portret van koning Willem I.

Van der Kooi overleed te Leeuwarden den 15den Julij 1836. Hij was *correspondent van de 4e klasse van het koninklijk Instituut, lid van de Academiën van Beeldende kunsten te Amsterdam*, te *Antwerpen* en te *Gent*, en van de *Schilderkundige Genootschappen te Groningen* en te *Rotterdam*. Zijne afbeelding ziet het licht. Hij was in 1805 gehuwd met Jetske Hayes, uit welk huwelijk één zoon, Mr. Hajo van der Kooi, lid der Gedeputeerde Staten van Friesland, nog in leven is.

Zie van Eijnden en van der Willigen, *Geschied. der vad. Schilderk.* D. III. bl. 137—143 met portret, *Aanhangs.* bl. 53; *Alg. Konst- en Letterb.* 1836. D. II. bl. 65, 66; Immerzeel, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Kramm, *Lev. en Werk. der Kunstsch.*; Muller, *Cat. van Portrett.*

KOOL (Jan) was papierfabrikant te Zaandijk, waar hij in den ouderdom van 75 jaren den 26sten Maart 1816 overleed. Hij heeft, in zijn werkzaam leven, niet alleen bijzonder uitgemunt als vervaardiger van vele uitstekende soorten van het beroemd Hollandsch schrijf- en postpapier, maar hij bragt het ook als maker van het zoogenaamde papier velin, tot zulk eene volmaaktheid, dat er tusschen zijn fabriekaat en het beste Engelsche geen onderscheid was te ontdekken. In 1795 werd hij door den *Oeconomischen tak* van de *Hollandsche Maatschappij der Wetenschappen* te *Haarlem* met een zilveren medaille en tien ducaten bekroond voor het vervaardigen van papier tot het drukken van koperen platen, terwijl in 1796 dezelfde maatschappij hem voor de inzending van een monster nagemaakt Engelsch teekenpapier, met een zilveren medaille en zes ducaten beschonk.

Zie *Nieuwe Alg. Konst- en Letterb.* 1795 (D. III) bl. 207, 1796, D. VI. bl. 20; *Algem. Konst- en Letterb.* 1816. D. I. bl. 209, 210.

KOOL (Thijs) schreef:

Kees de windbuyl, of de vernietigde History, kluchtspel, Amst. z. j. 4°.

Zie *Cat. van de Bibl. der Maatsch. der Ned. Letterk. te Leid.* D. I. b. bl. 126.

KOOL (Agge Roskam), koopman in de Beverwijk, van wien ons geene levensberigten bekend zijn, was een zeer verdienstelijk man, die door zijne bemoeijingen tot welzijn zijner medeburgers meer verdiende geëerd te worden, dan zulks tot heden het geval was. In 1755 vinden wij hem met C. Nozeman, Remonstrantsch predikant te Haarlem, en J. Tak, geneesheer te Leiden, eene krachtige poging aanwenden, om door inenting het verdwijnen der rundpest te beproeven.

Hij maakte zich verder beroemd door het uitvinden van een werktuig, zijnde een raam en vlot, om den in gevaar van schipbreuk verkeerenden zeeman daardoor, indien mogelijk, te bewaren.

Bij den twist over het golvenstillend vermogen der olie, de teer of de traan, schaarde hij zich aan de zijde van de voorstanders dergenen die dat vermogen, op goede gronden en na genomene proeven aannamen en prees hij het aan boord hebben van traan, olie en teer ten sterkste aan in een voor hem uitgegeven geschrift, getiteld:

Beschrijving en Onderrichtingen, behoorende tot de Nieuwe Platte Paskaart der Hollandsche stranden, tusschen de Maaze en Texel, Amst. 1773.

Dat Kool ook de Vaderlandsche letterkunde beoefende blijkt uit grootendeel door hem vervaardigd *Woordenboek tot de Noord-Hollandsche Dialekt*, op de Bibl. der *Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde te Leijden* in handschrift aanwezig.

Zie Stuart, *Vaderl. Hist.* D. I. bl. 186; Collot d' Escurij, *Holl. Roem in Kunst en Wetensch.* D. VI. st. I. bl. 324. *Cat. der Bibl. van de Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden* D. I. bl. 65.

KOOL (George Gerard) geboren in het jaar 1818 of in den aanvang van 1819, in Oost-Indiën, studeerde in de regten te Leiden tot Julij 1846, toen hij meester in de regten werd. Hij keerde van daar weder naar zijn geboorteland terug, aan zijne vrienden in Nederland, bij zijn vertrek een bundel zeer bevallige *Gedichten* nalatende (Amsterdam, J. Tjasink 1845), die, als buiten den handel zijnde, te weinig verspreid en zijne verdienste te schaars gekend is geworden. Hij overleed echter na weinige jaren te Batavia, den 4den Maart 1851, als Griffier bij de regtbank van ommegang, 1e afdeeling te Batavia, toen reeds geroemd in 32jarigen leeftijd als een ijverig voorstander van algemeene ontwikkeling des geestes.

KOOL (Laurens van) was een bekwaam glasschilder, die de portretten van de hoogheemraden van Delftland, ten voeten uit geharnarst, op een glas in hunne kapel schilderde. Hij leefde omstreeks 1530.

Zie Immerzeel, *Lev. en Werk. van Kunstsch.*

KOOLAART (Elisabeth), geboren Hoofman, dochter van Joost Hoofman, een aanzienlijk koopman te Haarlem, en van Sara van Amerongen, werd aldaar den 21sten Februarij 1664 geboren. Zij was de oudste van vier kinderen, twee dochters en twee zonen, van welke laatste, de jongste, Cornelis, zich ook als dichter heeft bekend gemaakt. Reeds toen zij zes jaren oud was, maakte zij rijmpjes. Met de jaren groeide met hare dichtlust, tegelijk hare begeerte om zich met de werken der uitmuntendste dichters bekend te maken aan, en niet tevreden met de werken van Vondel, Hooft, Antonides, Huygens, Cats, Decker en andere uitstekende dichters te lezen en te herlezen, verlangde zij ook, door de kennis van geleerde talen zich den toegang te openen tot de eenige onvervalschte bronnen van het schoone en verhevene, waaruit deze Nederlandsche dichters hunnen geest gelaafd en gevoed en een groot deel hunner gadelooze schoonheden geput hadden. Hare ouders willigden dit verlangen in, en onder leiding van den smaakvollen Jacob Storm, ten dien tijde conrector der Latijnsche school te Haarlem, las zij, in den tijd van vijf jaren, behalve de voornaamste Latijnsche dichters en geschiedschrijvers, ook Aelianus, Anacreon en Pindarus, en beproefde zij de liederen van Anacreon en de lierdichten van Horatius in Nederduitsche rijm na te volgen. De verzamelaar harer *Nagelatene Gedichten* heeft deze navolgingen als een onvolkomen werk harer jeugd niet in dien

bundel opgenomen, doch achtte er eenige van waardig aan de vergetelheid ontrukt te worden. Zijzelve beproefde hare krachten aan de Latijnsche poëzij in een verzameling, die zij op zestienjarigen leeftijd vervaardigde en aan haren voortreffelijken leermeester wijdde. Sedert bleef zij haar tot op gevorderden leeftijd en niet ongelukkig beoefenen. Gelukkig echter was de uitslag waarmede zij de Nederduitsche dichtkunst beoefende, waarvan haren *Lijkzang op het afsterven van hare zuster* **Anne Hoofman**, toen zij nog pas den ouderdom van achttien jaren bereikt had, eene der eerste proeven was. Afkeerig van de woelige vermaken der stad, verdeelde de jeugdige dichteres op het buitenverblijf Veenberg, niet verre van Bloemendaal bij Haarlem, haren tijd tusschen de beschouwing der natuur, het genot der eenvoudige en schuldelooze landvermaken en hare geliefkoosde letteroefeningen. Dáár noodigde zij hare gespelen in een aller bevalligst dichtstuk om met haar de genoegens van het landleven te smaken.

»Gij, (zong zij) die met mij de weidsche pragt,
»En 't roekloos gewoel verragt,
»Van groote en rijkbevolkte steden,
»Voor land- en veldbekoorlijkheden,
»Of voor 't betreên van 't groene woud,
»Geen hof-tapijt verkiezen zoudt;
»Die 't hulsel liever op wilt schikken
»Met bloemtjes dan met zijde strikken;
»Verlaat het Spaeren en het Y,
»Gespeeltjes, laat uw geest bij mij
»Een poos zich in de klaverweien
»Van 't lustig Bloemendal vermeien, enz.

Hoe zeer zij de landelijke eenzaamheid beminde, zoo verzaakte zij echter het gezellig verkeer niet en nam deel aan de vreugde en smarte harer vrienden. Getuige hare ongemeen zwierige en kunstrijke beschrijving van een bruiloftsfeest door haar zelve bijgewoond, en de hoogst voortreffelijke *Lijkklagt op het afsterven van eene jeugdige echtgenoot*, waarin zij de juffers aanspreekt, die voor weinig meer dan een jaar met haar hare bruiloft vierden. Onder hare op Veenberg vervaardigde gedichten verdienen nog vermeld te worden: *Herdenking aan het rampjaar* 1672, *ter verjaardage van mijnen broeder* **Cornelis Hoofman**, een krachtig, roerend gedicht waarin zij den toon des diepsten gevoels aanslaat:

»ô, Jongeling! (dus eindigt zij); aan wijsheidsschool gewijd,
»Leef lang en strek der oud'ren welbehagen,
»Groei leerzaam op, tot vreugd van uw geslacht,
»Des Heeren wet zij 't rigtsnoer van uw leven.
»Geef dank aan Hem, die U voor 's vijands magt
»Beveiligde, en uw wieg niet heeft begeven.

Wilt ge een stukje dat diep godsdienstig gevoel ademt en tevens eene proeve is van zuivere smaak en edel vernuft, zoo leest haar *Grafschrift op Jonkvrouwe* **Suzanna van de Rijp** en *de Lijkzang op hare zuster...*, doch wij mogen ons niet langer tot de vruchten van haren jeugdigen leeftijd bepalen.

In 1693 huwde zij met Pieter Koolaart, een vermogend man, die hare zucht voor kunst en wetenschap deelde. Die echt beloofde haar eene schoone toekomst, welke hare vrienden Francius, Hoogstraten en Broekhuizen haar hadden toegewenscht. Zij had haren echtgenoot innig lief, waarvan twee gedichten, het eene vol van losse zwier, bevalligheid en waar gevoel, het andere vol diep gevoel, ten bewijze strekken, doch hij beantwoordde die liefde niet, en verspilde door een prachtige en kostbare levenswijs zijn vermogen. Haar onvergelijkelijk stout, verheven en ontroerend dichtstuk getiteld: *Schouwburg der Verwoesting*, was als eene profetie van de treurige gevolgen, die deze levenswijs moest naslepen.

Weldra moest zij Amsterdam verlaten en met hare kinderen een geruimen tijd op een klein buitenverblijf bij Lisse een kommervol leven slijten. Het was daar dat zij haar hoogst aandoenlijk en onderwerping ademend gedicht *Gebed in onzekerheid* vervaardigde. Haar hoop op God werd niet beschaamd. Karel I, Landgraaf van Hessen-Kassel, benoemde in 1721 haren man tot zijnen commercie-directeur op een jaarwedde *f* 1600, en zij volgde hem in Bloeimaand van het volgende jaar naar Kassel. De gedichten, die zij daar vervaardigden, getuigen dat de wederwaardigheden, die zij ondervonden had, slechts hare ernstige en godvruchtige gemoedsgesteldheid versterkt en haar vaster aan den hemel verbonden hadden, zonder haar iets van hare blijmoedigheid en heldere opgeruimdheid van geest te doen verliezen.

De meeste zijn aan den landgraaf, haren weldoender, gewijd, en missen niets van de kracht en het vuur harer jeugdige poëzij. Een der voortreffelijkste is een lofdicht op het door den landgraaf en het ambt Helmershuizen in Neder-Hessen, gestichte *Karelshaven*, in latijnsche *heroïca* en alexandrijnen, en haar *Oud-* en *Nieuw-Hessen*, een meesterstuk van echte dichtkunst, waarin een mannelijke geest, die zich verre boven den steil van haren tijd verhiefheerscht. In 1780 overleed de vorst en werd haar man van zijne dienst verlaten en zijne jaarwedde op *f* 800 gesteld, en toen hij kort daarop overleed, moest zij arm naar haar vaderland wederkeeren; zij die onder een Augustus in eer en aanzien zou geleefd hebben. Sedert leidde zij een kommervol leven; doch haar vertrouwen op God en hare onderwerping aan Zijnen wil wankelde niet, getuige haar gedicht *Moederlijke zegen*, bij gelegenheid van het huwelijk harer eenige dochter Petronella Elisabeth met den Hesselschen boekdrukker George Harmes vervaardigd, een frissche, geurige vrucht van eenen meer dan zeventigjarigen ouderdom en waarschijnlijk de laatste snik harer edele en verhevene poëzy. Zij overleed den 4den van Hooimaand des jaars 1730 in den ouderdom van 72 jaar. Sommige harer Gedichten zijn afzonderlijk uitgekomen, zoo als haar *Messias* (Lat. en Holl.) 1729. Hare nagelatene gedichten berustten bij den heer W. Kops, en later bij Vrouwe Wolf weduwe van diens eenigen zoon. De beroemdste latijnsche en nederduitsche dichters, zoo als Francius, Broekhuizen, Hesselius, Hoogstraten en Hoeufft, hebben haar hunne zangen gewijd; de hoogleeraar Siegenbeek schreef een lofrede op haar, Kok, van Kampen, Witsen Geijsbeek, de Vries, de Clercq, Lulofs, Ypey, Peerlkamp en Hoeufft hebben om strijd hare verdiensten gehuldigd. Loosjes liet haar in zijn *Robbert Hellemans* als de vriendin van Francius optreden. Kops gaf een bloemlezing harer nagelatene gedichten in 1774 te Haarlem in 8°. in het licht.

De geleerde van Zurck, Rector der Latijnsche school te Haarlem, droeg haar de *Ars poëtica* zijner uitgave van Horatius op.

Zie *Euterpe*, door J. Kantelaar en M. Siegenbeek, bl. 89 volgg. M. Siegenbeek, *Museum*, D. II. bl. 175; Witsen Geijsbeek, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 96 volgg; J. de Vries, *Geschied. der Ned. Dicht.* D. II. bl. 20; N. G. van Kampen, *Geschied. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. I. bl. 375; Kops, vóór de uitgave harer *Nagelatene gedichten*, *Levens van vermaarde mannen en vrouwen*, D. II. bl. 117; G. Hesselink, *Nieuw Algem. Magazijn*, D. V. bl. 760; J. Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XX. bl. 31; Willem de Clercq, *over den invloed der vreemde op de Nederl. taal- en Letterk.* bl. 263; E. van Zurck, opdragt van het in den tekst genoemd werk; Hoeufft, *Parn. Lit. Belg.* p. 201; *Biograph Univers*, T. XX. p. 532; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. bl. 287 volg.; Westerman, *Keur van Nederl. Letteren*; Scheltema, *Rusland en de Nederlanden*, D. II. bl. 221; Dezelfde, *Peter de Groote in Holland*, D. II. bl. 47, 48; Francii, *Poëm.* p. 602; Hoogstratani *Poëm.* p. 86; Broechusius, *Poëm.* p. 96; Hoeufft, *Carm. Juven.* p. 251; *Huisselijk Leven en Lotgevallen van E. K.* Dordr. 1854.

KOOLENKAMP (Willem) vertaalde in 1702 de *Lijkpredikatie op koning William de III*e *van* **Jacobus de la Faye**, predikant bij de Engelsche gemeente te Utrecht.

KOOLTUIN. Zie COOLTUIN.

KOOMEN (Jan van) vervaardigde eene *Belijdennisse des Geloofs* ten dienste van de Zwitsers, die vroeger geene uitstaande belijdenis bezaten en ook weinig werk maakten van het geregeld en openbaar godsdienstig onderwijs. Hendrik van Kalkar schreef eene *Voorrede bij de Belijdenisse des Geloofs van* Jan van Koomen, met een *Bijvoegsel van den dienst der Oudsten*, 8°. Gron. 1744.

Zie Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Gron. en Overrijssel*, D. I. bl. 209, D. II. bl. 151.

KOOMANS (M.), *de Jonge*, leefde in de tweede helft der zestiende eeuw, en vervaardigde Nederduitsche gedichten, bij voorbeeld een vierregelig grafschrift op den dichter J. Zoet.

Zie Heringa, *Bijdrage tot den Lijst van Nederl. Dicht.*, bl. 57; *Dichtk. Werk. van J. Zoet*, Amst. 1675. bl. 390.

KOOPMAN (O. I.), dichter uit het midden der zeventiende eeuw. Hij vervaardigde onder anderen een tweeregelig grafschrift op J. Zoet.

Zie Heringa, *Bijdrage tot de Lijst van Nederl. Dicht.* bl. 57; *Dichtk. Werk. van J. Zoet*, Amst. 1675, bl. 307.

KOOPMAN (W. N.), een beeldhouwer en teekenaar te Utrecht in de laatste helft der achttiende eeuw. Kramm haalt tot proeve zijner teekenkunst aan een prentje, voorstellende *de Wijsheid en de Geregtigheid voor den Tempel der Eer*, door hem *invt. et del.*, zinspelende op de Akademie te Utrecht en door C. Philips gegraveerd, alsmede eene Allegorie voor de *Vaderlandsche Societiet*, Utrecht 1795, door hem *inv. et delin.* Rein. Vinkeles *sculp.* Deze is (voegt die doorwrochte kunstkenner er bij) fraai te noemen in vergelijking van het eerst bedoelde werk, doch de lieve, bevallige kindertjes, daaraan aangebragt, zullen door de graveerstift van Vinkeles wel tot die fraaiheid zijn opgevoerd, waarin deze altijd zoo gelukkig slaagde."

Zie Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.*; D. III. bl. 209.

KOOPMANS (Rinse Klaasses) of gelijk hij zich meestal schreef, Rinse Koopmans, werd den 6den Maart 1770 te Grouw in Friesland geboren. Zijn vader, Klaas Koopmans, koopman in boter, eerst liefde-prediker of vermaner te Grouw, later vast leeraar bij de Doopsgezinden te Leeuwarden, was een ernstig, kundig en werkzaam man, die zich zelven zonder geleerd onderwijs, allengskens tot een waardig en geacht leeraar had gevormd. Zijne moeder Jikke de Vries overleed bij zijne geboorte. Toen zijn vader hertrouwd was, bezocht hij meermalen zijne grootouders, ernstige lieden van den ouden stempel, van wie hij het oude Friesch, dat zij meestal spraken, hoorde en leerde. Reeds vroeg werd hij in de Fransche, Engelsche, Duitsche en door den toen niet onvermaarden Valentijn Slothouwer in de oude talen onderwezen. Virgilius en vooral Horatius waren spoedig zijne lievelingsdichters en gedurende zijn geheele leven bleef hij zich in de Latijnsche en Grieksche letteren eerst met zijne vrienden, daarna met zijnen zoon en leerlingen oefenen. Van zijne jeugd af voor de predikdienst bestemd, bezocht hij de kweekschool voor leeraars der Doopsgezinden en het seminarie te Amsterdam, waar hij de scholen van Wijttenbach, van Swinden, Walraven, Hesselink, van Hemert en Konynenburg bezocht en welhaast met zijne vrienden Matthijs, Siegenbeek en Abraham de Vries onder de voortreffelijkste leerlingen eene eerste plaats innam. Na tot de predikdienst bevorderd te zijn, werd hij eerst predikant te Blokzijl, vervolgens te Dokkum, en eindelijk te Amsterdam waar hij den 14den Februarij 1796 zijne bediening aanvaardde en haar tot in 1814 met voorbeeldelooze trouw en naauwgezetheid vervulde, terwijl hij als kerkelijk redenaar, herder, bezoeker en trooster van kranken en ongelukkigen grooten lof en dankbaarheid inoogstte. Koopmans' buitengemeene kennis, uitgegevene schriften en vooral zijne bekroonde verhandeling bij Teylers godgeleerd genootschap trokken de opmerkzaamheid van curatoren der doopsgezinde kweekschool tot zich, en niemand verwonderde zich toen deze hem, den 24sten Julij 1812, tot opvolger van Hesseling benoemden. Vergeefs wachtte men echter op de vereischte goedkeuring van den Franschen keizer en het was eerst na de omwenteling dat Koopmans als predikant ontslagen werd en het professoraat den 8sten Junij 1814 aanvaardde met eene *Oratio pro tuenda doctrinae revelatae auctoritate divina adversus eos qui, dum rationem humanam, doctrinaeque Evangelicae praestantiam et Jesu Christi sapientiam moresque laudibus extollunt, ipsam revelationem atque inprimis Jesu Christi auctoritatem divinam subvertunt.* Als hoogleeraar (wij gebruiken de woorden van den doopsgezinden hoogleeraar S. Muller) »wilde hij voor zijne kweekelingen niet enkel een leidsman zijn op de baan der letteren, maar een vaderlijk raadgever en vriend; hij zocht hen niet alleen tot kundige en onbekrompen godgeleerden, maar tot ijverige en ootmoedige verkondigers van het Evangelie te vormen; hij behandelde en beschouwde hen als zijn gezin, als zijne eigene kinderen, wier welzijn hem innig ter harte ging, voor wie hij zijne beste oogenblikken besteedde, en voor wie hij veel meer was en deed dan waartoe zijn post hem verpligtte." Jeronimo de Vries noemt hem »meer toegevend, meer schikkelijk, meer buigzaam en als in het midden tusschen de gevoelens van Hesselink en anderen." »Zijn spreuk was," (zoo gaat deze voort, »(μηδὲν ἄγαν) *niets buiten mate*; en dit vasthoudende, zocht hij in de godgeleerde geschillen, dat midden van overeenstemming, hetwelk zoo geheel met zijn doel, ziel en wezen ineenvloeide. Hij behoorde in den eigenlijken zin tot diegenen welke men *eclectici* gewoon is te noemen. Uit dit standpunt der liefde zag hij alles rondom zich. Zoo las, zoo beoordeelde hij alles, en mistrouwde niemand meer dan zich zelven. Dit bragt hem echter niet tot onvastheid of gebrek aan eenheid in zijne denkbeelden; neen, Koopmans was gelijk aan zich zelven, vast van leer en beginselen; zuiver en regelmatig in zijne gevoelens. Daarom ontwikkelde hij voor zijne leerlingen met edele onpartijdigheid de gevoelens van anderen; gaf voor- en tegengronden even naauwkeurig op, waarschuwde hen, om in de woorden van geenen meester te zweeren, wèl te wikken, niet te kiezen, dan nadat alles regt critisch, op de oude Hollandsche erntfeste wijze, met eene geleerdheid en gematigdheid als die, aan welker hoofd een de Groot stond, onderzocht was; dan mogt men eerst oordeelen, nooit veroordeelen. Hij waarschuwde hen inzonderheid voor ligtvaardigheid, veel omhaling, overspanning en had daarom minder op met de meeste Duitsche schriften; waarvan hij de beste las, zonder den ganschen stroom van zoo veel en zoo velerlei te kunnen of te willen verzwelgen."

Dan Koopmans had niet alleen den roem van een voortreffelijk godgeleerde en hoogleeraar, maar ook dien van smaakvol schrijver. Reeds als student hield hij voorlezingen in de *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*, nadat hij zich in een bijzondere kring van jeugdige vrienden daarop geoefend had. In het maandwerk *de Vaderlandsche Letteroefeningen* van dien tijd, heeft men onder anderen eene verhandeling van hem over *de stellige geboden*. Zijn eerste werk dat eenigen naam maakte, was een *Berigt over den Schrijver van de Geschienis van Jozef;* een uitmuntend leerboek voor kinderen, door Willem van Oosterwijk Hulshoff, een jongman van zeldzame verdiensten, een vriend van Koopmans en medekweekelin aan de leerschool der Doopsgezinden te Amsterdnm, die aan de verwachting der zijnen en aan die der geleerde wereld te vroeg ontrukt werd. Naderhand deed Koopmans vele en onderscheidene verhandelingen en gafze nu eens afzonderlijk dan in Tijdschriften in het licht. Zij waren meest alle in *Felix Meritis*, waarvan hij een der ijverigste en geachtste leden was, gehouden. Nu eens sprak hij over Pyrrho, dan over de *wonderspreuken der Stoïcynen, rakende de hartstogteloosheid*, en trachtte op eene geleerde en liefderijke wijze, deze wijsgeeren van den blaam van ongevoeligheid te zuiveren. In zijn redevoering over Epicurus doet hij dezen wijsgeer regt en zuivert zijn gevoelen over het *genot* van de beschuldiging van lagen *wellust.* In dien zelfden geest is eene andere verhandeling *over de zedeleer van Epicurus*, met die van Zeno vergeleken, waar hij, alles in de besten vouw slaande, het voortreffelijke in beiden gadeslaat, en toch niet ophoudt het zwakke van hunne leer, bij onze meer volmaakte kennis heerlijk en luisterijk te doen afsteken. In zijne verhandeling *over de Wet der rede naar eene beschrijving van dezelve door Cicero*, erkent hij het verhevene der woorden en de bedoeling van den wijsgeer; maar verlustigt zich toch om te betoogen, dat deze *wet der rede*, of, volgens anderen, dat *zedelijk gevoel*, niets anders is dan de *Wet Gods*, geschreven in de harten, door Paulus aan de inwoners der hoofdplaats van de heidensche wereld aangewezen. Lezenswaardig zijn ook zijne verhandelingen *over de eenheid in het geschapene getoetst als bewijs voor de eenheid der oorzaak; over de wet der spaarzaamheid in de natuur; over de eindoorzaken in de stoffelijke wereld; over de waardij des menschelijken levens; over het spraakvermogen; over de geschiedenis, den aard en het doel van de scholen der Profeten*, door hem, op verzoek der 3de klasse van het *Koninklijk Nederlandsch Instituut*, waarvoor hij die verhandeling hield, in het Latijn overgebragt; over eene belangrijke plaats bij Tacitus; *over hetgeen al of niet door de rede wegens God en onsterfelijkheid te ontdekken is, en eenige aanmerkingen over de resultaten der Profetische Rede van Kant.* Veel gevoel had Koopmans vooral voor de schilderkunst en bij gelegenheid eener prijsuitdeeling in *Felix Meritis* in de afdeeling *Teekenkunst*, sprak hij *over het voorregt van den goeden smaak, gemeenlijk het eigendom van de leden eener beschaafde heerschappij.* Hij beoefende ook de dichtkunst blijkens zijne dichterlijke overbrenging van eenige der aardigste en belangrijkste Gedichtjes van Gijsbert Jacobs, over wien, gelijk ook over Huygens en Camphuyzen,

hij verhandelingen hield. Koopmans was een uitmuntend mensch, altijd voor anderen hulpvaardig, die aan godsdienstigen ernst christelijke opgeruimdheid paarde en als echtgenoot en vader voorbeeldig mag genoemd worden. Hij huwde den 1sten Januarij 1797 met Janke Cnoop, van Bolsward, dochter van Wopko Cnoop en van Dieuwke Brouwer van deftige ouders, beminnelijken aard en veelvuldige deugden. Zij overleed 2 Mei 1823, na hem 9 kinderen geschonken te hebben, van welke bij zijn dood 7 in leven waren. Hij stierf den 5den September 1826 op zijn buitenverblijf *Bovenburen*, in de nabijheid van Koudum in Friesland. De droefheid over zijn verscheiden was algemeen. Samuel Muller hield in de kerk der Vereenigde Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam den 22sten April 1827 eene lijkrede op hem, naar aanleiding van 2 Corinthe II vs. 1—5, en Jeronimo de Vries bragt hem drie dagen later, in eene redevoering over hem in de Maatschappij *Felix Meritis* uitgesproken, eene regtmatige hulde.

Aan blijken van eere heeft het hem niet ontbroken. Hij was lid van Teylers Godgeleerd Genootschap, honorair lid der Maatschappij *Felix Meritis*, der letterkundige Genootschappen te Utrecht en te Leiden, en van de 3de klasse van het *Koninklijk Nederlandsch Instituut*. Zijne afbeelding werd door D. de Hoop vervaardigd.

Zijne uitgegeven schriften zijn:

Verhandeling over den aard, het oogmerk en bestuur der Staatspligten in *Nieuwe Bijdragen tot het menschelijk geluk*, Utrecht en Amsterdam bij van Paddenburg en Schalekamp 1798. D. II. St. I. bl. 28—52.

Over de Stellige Geboden in *Vaderl. Letteroef.* 1800. No. 3 en 4.

Gedachten bij eene kapitale voorstelling in *Vaderl. Letteroefen.* 1803. No. 9.

Redevoering over D. R. Kamphuizen in *Vaderl. Letteroef.* 1804. *Mengelwerk* bl. 481—498, 529—552. *Afzonderlijk:*

Kamphuizen als mensch en als dichter, geschetst, in twee redevoeringen gr. 8°. Amst. 1805. Ook:

Iets over den schrijver van de Geschiedenis van Joseph voor Kinderen, voor de uitgave van dit boeksken van 1796 in gr. 8°.

Redevoeringen en Verhandelingen, Amst. bij de Wed. G. Warnars en Zn. Ie D. 1819. IIe D. 1820.

Verhandeling rakende den natuurlijken en geopenbaarden Godsdienst, uitgegeven door Teijlers *Godgeleerd Genootschap* D. XXI. bl. 1—224.

Hulde aan G. Hesselink, Amst. bij J. W. Yutema en C°. 1812.

De Prophetarum scholis apud Hebraeos Disputatio in *Commentationibus Latinis Tertiae Classis Instituti Regii Belgici Volumine* III.

Expositio Conjecturae quem fecit ad locum Taciti, Anno l. IV c. 73. S. A. Gabbema Frisiae Historicus in *iisdem Commentationibus. Volumine II pag,* 147—154.

Zie *Hulde aan Rinse Koopmans, door Samuel Muller en Jeronimo de Vries*, Amst. 1827; S. Muller, *Gesch. van het onderwijs in de Theologie bij de Nederl. Doopsgez.* bl. 80 volgg. D. J. van Lennep, *Mem. Athen. Amst.* p. 293; Blaupot ten Cate, *Gesch. der Doopsgez. in Holland* enz. D. II. bl. 22, 100, 128, 130, 182; Glasius, *Godgel. Nederl.* Aflev. 7 bl. 301 volgg.; van Kampen, *Gesch. der Ned. Letter. en Wetensch.* D. III. bl. 220; *Konst- en Letterb.* 1826. D. II. bl. 196; Ypey en Dermout *Gesch. der Ned. Herv. Kerk*, D. IV. bl. 526; Kist en Royaardt *Archief voor Kerk. Gesch., inzonderheid in Nederl.* D. V. bl. 269; Mr. J. W. de Crane, *Letter- en Geschiedk. Verzamel* bl. 43; *Handel. van de Jaarl. Vergad. der Maatsch. van Nederl. Letterk. te Leijden* 1827; *Catal. der Maatsch. van Nederl. Letterk.* D. I. bl. 236, D. II. bl. 226; *Alphab. Naaml. van Boeken, welke sedert het jaar* 1790 *tot en met het jaar* 1831 *in Noord-Nederland zijn uitgekomen*, bl. 318; Muller, *Catal. van Portrett.*

KOOPMANS (Wopko Cnoop), zoon van Rinse Koopmans en van Janke Cnoop, werd den 28sten September 1800 te Amsterdam, waar zijn vader toen predikant bij de Doopsgezinden was, geboren. Zijn vader onderwees hem in de oude talen en gaf hem vervolgens aan de leiding van den later zoo beroemden Hamaker, destijds privaat docent te Amsterdam, over. Leermeester en leerling verstonden elkander spoedig; de een was den ander waardig. Hamaker wist zijnen discipel te doorgronden en te waarderen en durfde met hem een geheel eigenaardigen weg betreden, terwijl deze, door de prikkels eener loffelijke eerzucht gejaagd, al de krachten van zijnen vluggen en rijken geest inspande, om den grooten schat, hem in dat onderwijs geboden, te omvatten en tot zijn eigendom te maken. Aldus voorbereid, werd hij op zijn twaalfde jaar opgeschreven als student aan de Doorluchtige School, waar hij het voortreffelijk onderwijs van van Swinden, van Lennep, Willmet en van Cappelle genoot, en zulke vorderingen maakte, dat hij op negentienjarigen leeftijd opentlijk, onder het voorzitterschap van den Hoogleeraar D. J. van Lennep eene *Disputatio historico-critica de Sardanapalo*, eene verhandeling, die niet alleen hier te lande, maar ook in Duitschland groote eere verwierf, verdedigde. Op den duur bleef de oude letterkunde hem lief, maar hij kon, ofschoon te Utrecht, al de bij de wet tot het verkrijgen van den doctoralen graad gevorderde examens afgelegd, en eene Dissertatio over eene der Olympische redevoeringen van Demosthenes afgewerkt hebbende, niet besluiten dezen te verkrijgen. De Utrechtsche Akademie verhief hem echter *honoris causa* tot phil. theor. en litter. hum. doctor. Toen hij, na het voleindigen zijner studiën tot proponent der doopsgezinde societeit bevorderd was (Junij 1823), mogt hij het voorregt genieten van eenige maanden te besteden aan eene reis door een groot gedeelte van Frankrijk, Zwitserland en Duitschland. Op die reis liet hij geene gelegenheid voorbijgaan, om de beroemdste mannen in de letteren, wijsbegeerte en godgeleerdheid te leeren kennen, de verschillende inrigtingen voor wetenschap, kunst en hooger onderwijs te bezoeken, en in het inwendig leven des volks in te dringen. Niet lang na zijne terugkomst werd hij geroepen om eene plaats van predikant bij de doopsgezinde gemeente te Utrecht te vervullen. Vier jaren was zijne werkzaamheid hier voor de gemeente tot zegen geweest en had zij hem een rijke bron van veelvuldig nut en hooge vreugde geopend, toen hij, op het verlangen van den tot opvolger van zijn vader gekozen Hoogleeraar S. Muller, tot diens ambtgenoot werd benoemd en den 8sten October 1828 het professoraat in de godgeleerdheid aanvaardde, met eene *Oratio de theologiae disciplina prorsus literaria*. Door de rigting, welke hij al vroeg aan zijne studiën gegeven had, voelde hij zich geroepen, reeds bij het aanvaarden van zijn ambt, de verkeerdheden van hen tegen te gaan, die de theologie voor eene op zich zelve staande wetenschap houden, welke niets gemeen heeft met de beoefening der letteren. *Philosophia, interpretatio* en *historia*, dat waren in zijn oog de drie bestanddeelen der *theologia*, welke hij mede als de *officia litterarum*, beschouwde. Van dat standpunt uitgaande, opende hij zijne lessen over de kritiek, hermeneutiek en exegese des N. T., over de Christelijke zedekunde en de algemeene geschiedenis der Christelijke kerk, waarbij hij, uit eigen beweging, nu en dan oefeningen voegde.

Koopmans was onvermoeid werkzaam. Nooit meende hij genoeg gedaan te hebben, en hij rustte niet voor dat hij zich, naar de middelen voor hem beschikbaar, had bekend gemaakt met al wat hem op de hoogte der wetenschap, die hij behandelde, kon brengen. Hoe voortreffelijk hij hierin slaagde, blijkt o. a. uit de getuigenis van een van Duitschlands grootste Theologen, Ds. Huët te Bonn, dat hij gedurende zijn verblijf in Holland, maar zeer weinigen ontmoet had, die zoo geheel op de hoogte stonden van de duitsche philosophie en theologie als Koopmans. En niet anders luidden de getuigenissen van eenen Lücke en Ullmann, met wie hij, bij hun bezoek in ons land, meer dan eenen in onderscheidene opzigten belangrijke avond doorbragt. In de uitlegging van het N. Testament, volgde hij met zelfstandigheid den weg door Winer geopend, waarop zijn leermeester van Hengel hem gewezen had. Hij zocht en wist hierbij even zeer het gebrek te vermijden, bij de Duitschers onder den naam van *Silbenstecherei* bekend, als die zoogenaamde *pneumatische* interpretatie, welke, met versmading van de vaste en altoos geldende regelen der hermeneutiek, in den geest des H. Schrijvers meent in te dringen, en overal een dieperen zin uit hunne woorden zoekt te delven.

In het dagelijksch verkeer was Koopmans gewoon, de meest gemeenzame gesprekken door diepgaande opmerkingen interessant en leerzaam te maken; dagelijks teekende hij op, wat er rondom en in hem omging. Groot is dan ook de menigte papieren door hem voor zijne collegiën volgeschreven, talrijk zijn de losse aanteekeningen zoowel als de uitgewerkte

opstellen, die de uitgebreidheid van zijn lectuur en vruchtbaarheid van zijnen geest bewijzen. 't Moet echter verwondering wekken, dat hij, bij zoo groote gaven en rijke kennis, ja bij zulk eene sterke behoefte om te produceren, niet door geschriften in druk uitgegeven, de wetenschap, gelijk men gewoon is te zeggen, gediend heeft. Hij vond genoegen in 't wisselen van denkbeelden, met mannen, in wier vriendschap hij zich mogt verheugen, of die hem hunne uitgegevene werken toezonden, en toen Dr. Doedes in de *Jaarboeken van Wetenschappelijke Theologie* zijne exegetische Studiën over 1 Petr. III: 181 — IV: 6 had bekend gemaakt, voelde hij zich opgewekt in een uitvoerig schrijven zijne opmerkingen ter verklaring van dat zoo moeijelijk gedeelte der H. Schrift, hem ter toetsing aan te bieden. De genoemde geleerde verheugde zich over dit bewijs van belangstelling in zijnen arbeid, en verzocht en verkreeg de gereede vergunning om dat schrijven eenigzins veranderd en vermeerderd in eene nalezing op zijn werk, in de *Jaarboeken* op te nemen. Behalve deze zijn er nog andere opstellen en beoordeelingen, van welke sommige zijn naam dragen, anderen, schoon ongeteekend, echter later als van hem afkomstig bekend zijn geworden.

Hij stierf na eene langdurige kwijning den 4den Maart 1849, en werd vier dagen later door de kweekelingen van het Seminarie, benevens twee der theologische studenten van het Athenaeum naar de Westerkerk ten grave gebragt, bij welke gelegenheid zijn ambtgenoot S. Muller en de predikant W. Broes, treffende aanspraken hielden.

Behalve de in den tekst vermelde dissertaties en oraties vind ik nog van hem vermeld: Dr. W. Cnoop Koopmans en Mr. Hugo Beyerman, *Algemeen Stemregt behoudens maatschappelijke orde*, gr. 8°. Amst. bij P. N. van Kampen, 1848.

Zie S. Muller, *Iets ter nagedachtenis van W. C. Koopmans* in de *Konst- en Letterb.* voor 1849, D. II. bl. 50 verv., 66 verv., 82 verv.; Dezelfde, *Geschied. van het Onderwijs in de Theol. bij de Ned. Doopsgez.* bl. 95 verv.; Dez. en *Handelingen van de Maatsch. der Nederl. Letterk.* 1849, bl. 106 volgg.; Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgez. in Holland* enz, D. II bl 114, 129; Glasius, *Godgel. Nederl.* Aflev. 7 bl. 364 volgg. *Hulde aan Rinse Koopmans*, door S. Muller en J. de Vries, bl. 133, 134, 135, 136; Muller, *Cat. van Portr.; Naaml. van Nederd. Boek.* 1790—1832; *Naaml. van Boek.* 1829—1833 bl. 157, 1844—1848, bl. 467.

KOOPMAN (Jan Coenraad), eenige zoon van Martinus Koopman, scheepsreeder te Amsterdam, en van Johanna Catharina le Blanc, werd den 21sten Maart 1790 geboren. Hij trad op dertienjarigen leeftijd in dienst bij de bataafsche marine, aan boord van den schoener de Knorhaan, waarover zijn zwager, de luitenant ter zee J. van Ginkel, het bevel voerde. Daardoor werd hij al dadelijk in de gelegenheid gesteld om onderscheidene gevechten tegen de Engelschen bij te wonen en was hij ook in 1805 tegenwoordig bij het bombardement van Boulogne, waar hij zelfs een detachement matrozen op eene der batterijen kommandeerde.

Tot luitenant ter zee bevorderd, in 1808, verkreeg hij het bevel over eene kanonneerboot, waarmede hij geruimen tijd op de Friesche stroomen dienst deed; later, in 1812, was hij met een detachement matrozen werkzaam bij het in staat van verdediging brengen der werken aan de Helder, lag in 1813, na zijn eervol ontslag uit de Fransche dienst, met eene kanonneerboot voor Amsterdam, waar hij tot Maart 1814 bleef, toen hij last kreeg deel te nemen aan de expeditie naar Naarden, waar hij zich zoozeer van zijnen pligt kweet, dat hem daarvoor uit naam van den Souvereinen vorst plegtig dank betuigd werd.

In 1817 tot luitenant ter zee 1ste Klasse bevorderd, diende Koopman als eerste officier in West- en Oost-Indië, nam hij ook in 1821 deel aan de expeditie tegen het in opstand zijnde Palembang, en werd bij de vermeestering van de vijandelijke batterijen aan de rivieren de Peladjoe en de Gombore ligt gewond. Hem viel de onderscheiding te beurt om, na afloop der expeditie, door den generaal de Kock afgezonden te worden aan den gouverneur-generaal, ten einde aan dezen de schitterende overwinning bekend te maken, en deze zond hem met den kolonel Taets van Amerongen onmiddellijk naar Nederland, om ook den koning daarvan kondschap te doen. Reeds in November 1821 werd hij benoemd tot ridder van de 4de klasse der militaire Willimsorde en later met de palembangsche medaille versierd.

In 1822 tot kapitein-luitenant ter zee bevorderd, werd Koopman, als eerste officier, geplaatst op het linieschip Holland. Met dit schip kruiste hij gedurende verscheidene jaren in de Middellandsche zee, waar hij het geluk had het leven te redden van een zijner schepelingen, den kwartiermeester Frederiks, die overboord was gevallen en zeker eene prooi der golven zou geworden zijn, indien niet Koopman hem achterna ware gesprongen. Hij verkreeg voor deze daad de zilveren medaille tot het beloonen van dergelijke handelingen ingesteld.

In 1828 werd Koopman benoemd tot kommandant van de korvet de *Kommeet*, en het is als zoodanig dat hij op dien bodem de belangrijkste jaren van zijn leven doorbragt. Hij nam er in 1829 deel mede aan verscheidene belangrijke expeditien in de indische wateren en bragt er in 1830 de heugelijke tijding mede over van de volkomen herstelling der rust op Java en de gevangenneming van Diepo Negoro. Tijdens den Belgischen opstand deed hij er dienst mede op de Schelde en werd hem in 1831 het bevel opgedragen van de eerste der drie maritieme liniën van defensie, die te zamen van Antwerpen tot Vlissingen zich uitstrekten en waarover de generaal Chassé het opperbevel had.

Van Koopman's handelingen in die belangrijke dagen willen wij hier verder geen verhaal geven. Hij zelf heeft daarin voorzien door zijn werk: *Zijner Majesteits Zeemagt vóór Antwerpen* 1830—1832 (Utr. 1853. 8°.), waarin hij op eene uitstekende wijze de verrigtingen van het Nederlandsch eskader op de Schelde in de jaren 1830 en volgende heeft uiteengezet. Daaruit blijkt hoe moeijelijk de taak was aan Koopman opgedragen, maar ook, hoe hij door moed en wijs beleid vele gevaren, waaraan hij en de zijnen dagelijks blootstonden, wist te boven komen. En waar hij, door den loop der omstandigheid gedwongen werd, zich geheel lijdelijk te gedragen, daar wist hij ook door een stout besluit de eer der nederlandsche marine te handhaven, door liever de schepen geheel te vernielen, dan er een in handen des vijands over te leveren.

Bij de overgave der citadel van Antwerpen werd ook Koopman in fransche krijgsgevangenschap, naar de vesting Aire, gevoerd. Koning Willem I benoemde hem daarentegen tot kommandeur van de militaire Willemsorde, en toen hij eindelijk uit zijne krijgsgevangenschap was ontslagen en in Nederland terugkeerde, vond hij in de wijze van ontvangst bij de geheele natie, ruime vergoeding voor het leed en de onaangenaamheden hem aangedaan. Hij ontving, behalve het Metalen Kruis, de Medaille der Citadel. Eenige amsterdamsche ingezetenen schonken hem een gouden eeredegen, terwijl hem, in naam der nederlandsche natie, door de kommissie van erkentenis aan de strijders op de Citadel van Antwerpen en de Schelde, een gouden medaille werd aangeboden.

Na vervolgens gedurende een jaar het kommando gevoerd te hebben over de scheepsmagt in de monden van de Maas en Goedereede, werd hem de taak opgedragen den gouverneur-generaal de Eerens met het fregat Diana naar Java over te brengen, terwijl hij in September 1835 benoemd werd tot kommandant der nederlandsche zeemagt in Oost-Indië. Ook als zoodanig maakte hij zich op onderscheidene wijzen zeer verdienstelijk.

In 1839 werd Koopman benoemd tot kommandant van het koninklijk instituut voor de marine te Medenblik. Ruim acht jaren nam hij die betrekking met den meesten lof waar, en mogt daarvoor den dank der kweekelingen niet alleen, maar ook vele blijken van 's konings goedkeuring ondervinden. In December 1841 werd hij tot schout bij nacht titulair, in het volgende jaar tot schout bij nacht effectief en tot adjudant des konings in buitengewone dienst aangesteld. In 1844 tot kommandeur der orde van de Eikenkroon met de ster benoemd, verkreeg hij, bij zijne aftreding als kommandant van het koninklijk instituut, het kommandeurskruis der orde van den nederlandschen Leeuw. Die decoratie werd hem toen als een bewijs van dankbaar aandenken, geheel in goud gezet, door officieren en ambtenaren aangeboden, bij welke gelegenheid de adelborsten hem een kostbaar geschenk in zilver, waarop hunne namen waren gegraveerd, vereerden.

In 1848 werd Koopman vice-admiraal en lid van het hoog Militair Geregtshof en in het volgende jaar ridder grootkruis der orde van de Eikenkroon. Hij nam zijne regterlijke betrekking met ijver en naauwgezetheid waar, tot dat hij, na juist kort te voren het onderscheidingsteeken voor 40 jarige

dienst als zee-officier onder de tegenwoordige dynastie te hebben ontvangen, op den 21sten April 1855 te Utrecht overleed. Een eenvoudig grafteeken, door zijne tweede gade en kinderen op de gemeente begraafplaats opgerigt, wijst de plaats aan waar de verdienstelijke man ter ruste werd gelegd.

De afbeelding van Koopman ziet het licht, ook in het *Biographisch album*. Hij was tweemaal gehuwd: eerst met Maria Landweert, die hem zes zonen en twee dochters schonk, daarna met Cornelia Hermina Plats, weduwe S. J. Bouwmeester.

Koopman werd te regt genoemd een zeeman van den oud hollandschen stempel". Aan eene tegenwoordigheid van geest, die hem nooit begaf, paarde hij die snelheid in het besluiten en die vastberadenheid en geestkracht in de uitvoering, zoodra het op handelen aankwam, welke ook de kenmerken waren van onze groote zeehelden van de 17de eeuw. Met een gezond verstand en met veel takt begaafd, had Koopman, zonder juist eene bijzonder wetenschappelijke opleiding te hebben genoten, zich gevormd tot eene uitstekend zee-officier, die in elken rang en in elke betrekking uitmuntend op zijne plaats was. Hij was met hart en ziel gehecht aan zijn vaderland en onwrikbaar getrouw aan zijn koning; in den omgang met zijne minderen streng, maar stipt regtvaardig en welwillend, terwijl hij geene moeite ontzag, zoodra het er op aankwam hunne belangen te bevorderen; ook is hij altijd, — en vooral in de dagen van zijn verblijf voor Antwerpen heeft zich dat herhaaldelijk getoond — bij zijne onderhoorigen uiterst bemind geweest. Niet minder was zulks het geval in zijn gezin, voor hetwelk hij zich steeds een goed en liefdelijk huisvader betoonde, terwijl zijn edele inborst, zijne opgeruimdheid en zijn aangenaam onderhoud, hem ook daar buiten een ieders genegenheid en hoogachting verwierven.

Koning Willem III, de diensten door Koopman aan de zeemagt gedurende 1832 bewezen, willende erkennen, bepaalde, bij besluit van den 16den Junij 1857, dat het op 's rijks werf te Amsterdam in aanbouw zijnde stoomschip der 2de klasse *Leeuwarden* den naam zou voeren van *Vice-admiraal* Koopman.

Zie *Biograph. album*; *Leeskabinet*, voor 1840, No. 8. *Utrechtsche Courant* van 26 en 28 April 1855; *Kunst. en Letterb.* van de 5den Mei 1855 No. 18; De Jonge, *Nederl. Zeewezen* D. bl. 635. Van het voor hem opgerigte en den 20sten Maart 1857 onthulde monument bestaat eene lithographische kunstplaat.

KOOPS (Nicolaas Lodewijk), was schout-bij-nacht en lid van het hoog militair geregtshof te Utrecht, waar hij den 9den Mei 1859 is overleden. Hij huwde met W. J. C. Torré.

KOORENWINDER (David), secretaris te Berkel, was deelgenoot van den beraamden aanslag op het leven van prins Maurits in 1623. Hij nam, nadat de aanslag mislukt was, de vlugt, doch werd te Overschie betrapt, met den huisman, die hem geherbergd had, gevankelijk naar 's Hage gevoerd, gepijnigd en ter dood gebragt. Zijne zuster was gehuwd met den predikant Bernardus Dwinglo.

Zie Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. X. bl 459, 470, 474, 1451.

KOORN (J.) waarschijnlijk zoon van Gerrit Janssoon Koorn, burgemeester van Alkmaar, was aldaar secretaris, stond in 1621 op de voordragt van kandidaten tot het lidmaatschap van den Hoogen Raad en van den Provincialen Raad, en ofschoon hij de meerderderheid van stemmen had, werd echter R. Pauw door prins Maurits gekozen. Later kwam hij echter in plaats van den heer Veere in den Hoogen Raad. Hij was een bekwaam regtsgeleerde, blijkens zijne *Observationes rerum in supr. senatu Holl., Zeel., Fris. judicatarum et consilia quaedam*.

Zie *Res. St. van Holl.* 9 *Maart*—8 *April* 1621; Mr. H. Vollenhoven, *Broeders Gevangenisse*, bl. 142; Brandt, *Hist. de Reform.* D. III. bl. 357.

KOPALUS (Willem) of Kopalius, licentiaat in de godgeleerdheid en leeraar in de geestelijke regten, leefde in de tweede helft der zestiende eeuw. Hij werd na den dood van bisschop Mierlo in 1587 door zeven kannunniken, die te Haarlem resideerden, tot kanunnik gekozen. Hij is de eerste algemeene vikaris van het openstaande bisdom geweest en is in 1599 gestorven.

Zie *Aanteek. van Johan Bugge* in H. v. H(eussen en H. van R(hijn), *Kerkel. Oudhed.* D. IV. bl. 42—45.

KOOTER (Cornelis) van Bloemswaart, leefde in de zeventiende eeuw. Hij schijnt een beminnaar van geschiedenis en oudheden te zijn geweest, blijkens zijne *Aanteekeningen* vermeld door L. Smids in zijn *Schatkamer*, bl. 44, en daaruit in *Nederl. en klassieke Oudh.* D. IV. bl. 265 en in het *Nederl. Archief van Prof. Kist en Royaards*, D. II. bl. 394.

KOOTEN (Gerardus van) werd den 18den December 1764 te Culemborg geboren, doch vertrok reeds vroeg met zijne ouders naar Utrecht, waar hij, zich aan de hooge school voor de H. dienst vormde. Na met Lucas Egeling (later zijn zwager) den 30sten October 1787 door Ewaldus Kist, toen predikant te Thamen aan den Uithoorn praeparatoir geexamineerd te zijn, werd hij (5 October 1788) predikant in de gemeente van Zuid-Beijerland (den Hitzert). Na twee jaren vertrok hij van daar naar Lienden in de Neder-Beluwe. In het jaar 1796 naar Vlissingen verplaatst, vertoefde hij aldaar, tot dat hij in Maart van het jaar 1801, als dienaar van het Evangelie te Dordrecht, in plaats van Simon Brand, optrad. »In al de gemeenten, (schreef hij zelf) in welke ik gearbeid heb, heb ik toegenegene harten aangetroffen; overal opregte vrienden gevonden: nergens heeft iemand mij, zoo veel ik weet, met opzet eenig leed veroorzaakt; niemand heeft mij ooit met verachting behandeld, overal heb ik eene hartelijke belangstelling gezien in mij, ook om mijns werks wil," en in zijne feestrede ter viering van zijne vijf en twintige jarige Evangeliebediening in de gemeente van Dordrecht, geeft hij eene krachtige schets van het tijdvak in hetwelk hij onder haar leefde; een tijdvak zoo vruchtbaar in groote gebeurtenissen, dat de wedergade er van in de geschiedenis des vaderlands, ja van de geheele wereld te vergeefs gezocht wordt.

Twaaf jaren later (7 October 1838) vierde de vier en zeventigjarige grijzaard de gedachtenis van zijne vijftigjarige Evangeliebediening met eene leerrede over Lucas II: 29 en 30; eene leerrede nog belangrijker als bijdrage tot onzen toestand dan als voortbrengsel van kanselarbeid, schoon zij ook als zoodanig uitstekend is. Na geeindigde godsdienstoefening, liet hem Z. M. de Koning, de ridderorde van den Nederl. Leeuw, uit zijnen naam, door een bode uit 's Gravenhage aan zijne woning overhandigen. Na de vervulling van zijn vijftigjarige Evangeliedienst bleef van Kooten nog omstreeks een jaar helder van geest, maar van dien tijd namen zijne ligchaamskrachten en geestvermogens allengs meer en meer af, zoodat hij zich genoodzaakt zag zijne rust te zoeken. Maar eer hem deze werd verleend, ging hij de betere rust in, naar welke hij verlangend uitzag en in welke zijne werken hem volgden. Hij overleed den 5den Augustus 1841 in den ouderdom van zes en zeventig jaren en zeven maanden. Van Kooten bezat een buitengewoon helder verstand, een zeer scherpzinnig oordeel, een gelukkig geheugen, eene levendige verbeelding en eene groote gemakkelijkheid om zijne denkbeelden juist en duidelijk te ontwikkelen; maar ook had hij het in zijnen akademie-tijd en in de eerste jaren zijner Evangelie-bediening reeds tot een aanmerkelijken trap van oefening in de godgeleerdheid gebragt en eene aanhoudende lust tot onderzoek bleef hem tot zijnen ouderdom bij. De volgende geschriften zien van hem het licht:

Proeve eener Verklaring van den Algemeenen Zendbrief van Jacobus, Amst. 1821. Ook na den arbeid door Clarisse, Stuart en andere vaderlandsche godgeleerden aan dien brief besteed, niet overtollig. Zie *Bijdragen tot de beoefening en de Geschied. der Godgel. Wetensch.* D. X. bl. 78—100.

Redevoering bij gelegenheid van het dank- en vreugdefeest op den 19 *Dec.* 1799, *uitgesproken in de Groote Kerk te Vlissingen*, 1800. gr. 8°.

Opwekkings-rede ter Godsdienstige viering van de eerste Verjaring van Nederlands en Dordrechts merkwaardige Verlossing, naar aanleiding van Psalm CVII: 48a, *voorafgegaan van een kort verhaal van het gebeurde in dezelve stad*, Dordrecht 1817. gr. 8°.

De ondervinding van vroeger en later tijd, een grond van hope op den zegen des Heeren over de pogingen van het Zendeling-Genootschap. Dordr. 1817. gr. 8°.

Leerrede over Rom. I: 16a, *ter voorbereiding tot het Heilig Avondmaal, bij gelegenheid van het invoeren der plegtige beantwoording van eenige vragen, volgens het Synodaal Besluit, den* 11 *Julij* 1817, *gehouden op den* 10 *Jan.* 1818, Dordr. 1818. gr. 8°.

Leerrede over de vredelievendheid van God, naar aanleiding van Philipp. IV: 9b, *uitgesproken voor de Evang. Luth.*

gemeente binnen Dordrecht, op den 20 *Sept.* 1818. Dordr. gr. 8°.

Feestrede ter viering van mijne vijf en twintigjarige Evangeliebediening in de Gemeente van Dordrecht, des avonds van den tweeden April 1826, *in de Groote Kerk gehouden*, Dordr. 1826. gr. 8°.

Leerrede ter gedachtenis van mijne vijftigjarige Evangeliedienst, 7 *Oct.* 1838, Dordr. 1838. gr. 8°.

Kort begrip der waarheden en pligten van de Christelijke Godsdienst, Dordr. 1822, 1825, 1827. kl. 8°.

Voorts gaf van Kooten verschillende werken van Bosveld, met wien hij zeer bevriend was, en wiens gevoelen hij was toegedaan, in het licht en gaf onderscheidene uitlegkundige verhandelingen in de *Godgel. Bijdragen*, die van zijn helder inzigt in de H. S. getuigen. In dezelfde *Bijdragen* voor 1821 en 1822 vindt men de briefwisseling tusschen van Kooten en Donker Curtius over de vraag: *Of de redevoeringen en brieven der Apostelen grond geven om het daarvoor te houden, dat dezelve zich hebben voorgesteld, dat de komst des Heeren tot het jongste gerigt nog in hunnen leeftijd zoude plaats hebben.* Zie ald. D. IX. St. 2, 3. D. X. bl. 41—78. bl. 188—227.

Zie Glasius, *Godgeleerd Nederland*, o. h. w. Wildschut, *Evangel. Kerkbode van Vrijdag* 19 *Nov.* 1841; Schotel, *Kerkel. Dordrecht*, D. II. bl. 705 volgg.; *Waarheid en Liefde*, Jaarg. 1839. St. IV. bl. 904—909; *Bijdragen tot de beoefening en geschied. der Godgel. Wetensch.*, D. VIII, bl. 431, 432.

KOOTEN (Theodorus van) werd den 22sten October 1749 te Leeuwarden geboren, genoot het onderwijs eerst aan de latijnsche school aldaar van Val. Slothouwer en vervolgens aan de akademie te Franeker dat van den grooten Valckenaer, Wassenbergh en Schrader, wien hij, na sedert 1772 te Kampen en sedert 1779 te Middelburg het rectoraat bekleed te hebben, als hoogleeraar opvolgde. In het jaar 1787 werd hij ten gevolge zijner deelneming aan staatkundige bemoeijingen tegen het stadhouderlijk gezag met zijne beide ambtgenooten J. Valckenaer, den beroemden zoon van eenen beroemden vader, G. Coopmans en S. H. Manger van zijn ambt verlaten, waarop hij met den eerstgenoemde aan wien hij toen en zijn geheele leven door met de innigste vriendschap verbonden was, het geschokte vaderland verliet, en in Frankrijk eene schuilplaats zocht. In 1795 teruggekeerd, werd hij agent van nationale opvoeding. »Van Kooten was de man niet om zich op zulk een standpunt, te midden van zoo velen, die meer zich zelven zochten dan het vaderland of hetgeen regt en billijk is, staande te houden. Hij deed wel maar zag niet om, hij spaarde niemand, verzuimde zijne eigene belangen en wist volstrekt niet eens wat vleijen was. Hij moest zijne standplaats ruimen en vergenoegde zich met eene ondergeschikte betrekking (gezantschaps secretaris) bij zijnen vriend Valckenaer, toen deze (1799) ten tweedemale als gezant naar Spanje ging. In het vaderland teruggekeerd, heeft van Kooten het overige van zijn leven bij denzelfden getrouwen en edelmoedigen vriend doorgebragt, en is ook te zijne huize, op het huis te Bijweg bij Bennebroek, den 1 Februarij 1813 overleden." Dus luidt de aanvang van de uitnemende karakterschets van van Kooten door Limburg Brouwer, terwijl zijne voornaamste lotgevallen door zijn vriend Wiselius, in een afzonderlijk uitgegeven gedicht, *Aan mijnen vriend Theodorus van Kooten*, geschetst zijn. Wiselius wijdde hem nog een ander gedicht en bragt hem bovendien eene waardige en gevoelvolle hulde toe in eene redevoering in de tweede klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut uitgesproken. Ook het lied van Mr. M. C. van Hall klinkt liefelijk ter eere van den dichter. Valckenaer vervaardigde hem het volgende op 't kerkhof der Hervormden te Bennebroek ingebeitelde grafschrift:

»*Kootenium hic posuit Valcknari cura sodalem,*
»*Quo nemo Musis gratior Ausoniis.*

Als latijnsch dichter behaalde hij grooten lof. Peerlkamp, Hoeufft, Collot d'Escury en Bilderdijk prijzen hem als zoodanig hoogelijk. ».... agnosco poëtam (schreef de eerste) qui naturam arte, artem diligentia, diligentiam judicio, judicium ingenua veterum imitatione formaverit et acuerit." Men vindt eenige zijner latijnsche gedichten in de door hem in het licht gegevene *Deliciae Poëticae fasciculi* VII. *Duinkerkae et Amstelaed.* 1792—1805, aan Valckenaer opgedragen; »quae minus accurate (schreef Hoeufft) L. Santenii Delicias, quas ad annum usque 1796 continuavit, insecutae esse dicuntur. Ook vervaardigde hij een *Carmen seculare in natalem ducentesimum Academiae Frisiae, quae est Franequerae*, Franeq. 1785, en heeft men van hem: *Incerti auct.* (Pindari Theb.) *epit. Iliados c. notis T. van Kooten, ed. Weytingh, L. B.* 1809. 8°.

Zie *Biographie Universelle*, T. XX. p. 540, *Commentationes Latinae tertiae Classis Instituti Regii Belgici*, Vol. I. p. 30—33; Hoeufft, *Parnassus Latino-Belgicus*, 247, 248; Peerlkamp, *De Poëtis Latinis Neerlandicis*, p. 558, 559; Wiselius, *Aan mijnen vriend Theodorus van Kooten;* Dezelfde, *Mengel- en Tooneelpoëzij*, bl. 69 volgg.; M. C. van Hall, *Gedichten*, D. I. bl. 38 verg. met bl. 40; van Kampen, *Gesch. der Ned. Letterk.*, D. II. bl. 568, D. III. bl. 244; van der Palm, *Verhandel. en Redevoer.* D. V. bl 258 volgg.; Limburg Brouwer, *Leven van Wiselius*, bl. 106, 107, 183, 276, 285 volgg.; Bouman, *Geschied. der Geldersche Hoogeschool*, bl. 454, 456, 460; Collot d'Escury, *Hollands roem*, D. IV. (I) 46; *Deliciae Poëticae* (*L. B.* 1796); Bilderdijk, *Affodillen*, D. II. bl. 119; (*Aan den Heer Theodorus van Kooten in zijnen vriendenrol*); *Over Theod. van Kooten als Dichter, Fragment uit een Brief aan wijlen Mr. J. Valckenaer in Mnemos*, (II) D. I. bl. 181; Schotel, *Kerkel. Dordrecht*, D. II. bl. 612; *Cat.* J. Hoeufft, p. 141; *Cat.* Wiselii, p. 80, 102; Muller, *Cat. van Portretten.*

KOP (Cornelis van der) schreef:

Nieuw Nederlandsch Advysboek of Vervolg op het Advysboek van J. van den Berg, 's Hage 1782. 2 d. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Nederl. Boek.*; bl. 286.

KOP (F. H. van den) was notaris en schreef:

Handboekje voor Notarissen, Executeuren, Voogden, enz. Amsterd. 1818. 12°.

KOP (F. H. van der) officier van gezondheid, derde klasse bij het *Etat major* van Z. M. stoomschip *Onrust*. Nopens zijn uiteinde en dat van eenige anderen leest men het volgende uitvoerige en belangrijke berigt in *de Rotterd. Courant* van 19 Maart 1860.

In de maand September jl. ontving men te Bandjermasin berigt, dat het hoofd van den in dat rijk uitgebroken opstand pangeran Ontassarie, die, zich elders niet meer veilig achtende, met vrouwen en kinderen naar de boven Doeson gevlugt was, zich te Tewei ophield, daar poging deed om hulp van Koeitei en Pasir te verkrijgen en niets onbeproefd liet, de hoofden van de groote en onder de Bandjersche bevolking gevreesde Dajaksche stammen van Moereng en Siang tot een verbond over te halen om aan den opstand deel te nemen, waartoe sommige van die hoofden, die vroeger reeds tot het Mahomedaansche geloof waren overgegaan, reeds waren toegetreden. Vrees voor de gevolgen had reeds een deel der meer benedenwaarts aan de Baritooevers wonende Mahomedaansche bevolking genoopt, vrouwen en kinderen en goederen in veiligheid te brengen. Dat berigt kwam niet overeen met die, door den gezaghebber van de Doeson en Bekoempei te Marabahan ingewonnen. Die waren van geheel vredelievenden aard; volgens die had het voornaamste hoofd Toemonggong Soera Pattie alle aanzoeken van Ontassarie afgeslagen. De berigtgevers, Maleische zendelingen, werden slechts ten deele vertrouwd; eene onderzoek naar de gezindheid der bevolking werd noodig geacht.

Z. M. stoomschip *Onrust*, versterkt met een detachement infanterie, werd met dat onderzoek belast, en bekwam tot adsistentie den schroefstoomer *Boni*, aan welke eenige matrozen en eene gewapende barkas van Z. M. stoomschip *Ardjoeno* werden toegevoegd.

De lage waterstand in de Boven-Barito verhinderde echter de zending geheel te volbrengen. De *Onrust* kon niet verder dan tot Poeloe-Babai opstoomen. Tot zoover was niets vijandigs opgemerkt.

In de laatste helft van November werd de zending op nieuw beproefd; ditmaal echter door de *Onrust* alleen met een gewapend detachement en vergezeld door den gezaghebber van de doeson. De hooge waterstand liet nu toe, tot boven Tewei op te stoomen. Men vond alles vredelievend gezind.

In December werd de kommandant van de *Onrust* met den gezaghebber van de Doeson op nieuw met eene zending in dat stroomgebied belast. Om de — zoo men meende — vredelievende bevolking niet af te schrikken door magtvertooning, bekwam de *Onrust* ditmaal geen detachement.

Den 19den December des morgens ten 10 uur kwam des

Onrust ten anker in het midden der rivier voor de uit slechts weinige huizen bestaande kampong Lontontoer. Die kampong ligt even beneden de uitwatering van de Tewei; de rivier de Barito of Doesoen is daar ongeveer 300 voet breed; aan den linkeroever vóór de kampong lag een lang rakit (vlot) ter breedte van 10 à 15 voet.

Denzelfden dag werden de hoofden in de Tewei, Lahei, Moeroeng en Siang schriftelijk opgeroepen; Vrijdag den 23sten ontving men daarop antwoord. De vijf hoofden zouden afkomen; twee hunner, door ziekte verhinderd, zouden zich laten vertegenwoordigen.

Den 24sten vernam men, dat het hoofd van Moeroeng en Siang Toemenggong Soera Patti met veel volk zoude afkomen. Van af dien datum werd stoom opgemaakt.

Maandag den 26sten, des avonds, zond het hoofd van Moeroeng een' zijner volgelingen aan boord, om kennis te geven van zijne aankomst en dat de overige hoofden en de praauwen 1/4 uur boven Lontontoer verzameld waren. Men vernam, dat het aantal praauwen (Djoekong) ruim 100 bedroeg en ieder van 5 tot 12 mannen bevatte. Onder deze meende men te hebben opgemerkt zekeren Goesti-Lias (aanhanger van Ontassari).

Den zendeling van Soeroe-Pattie werd opgedragen zijn meester te verzoeken, den volgenden morgen vroegtijdig met de praauwen af te zakken, en deze aan het rakit, waarvan boven gesproken is, te verzamelen.

Aan dat verzoek werd gevolg gegeven. Kort na het opgaan der zon, op den 27sten, zakten de praauwen af en verzamelden zich op de aangewezene plaats bij het rakit; zij lagen dan op 80 à 100 voet afstands aan stuurboordzijde van de *Onrust*. Niets, dat hostile gezindheid verraadde, werd waargenomen.

Een der gegoede en goedgezinde handelaren van Marabahan vergezelde den gezaghebber op deze reis; hij moest dienen tot intermediair tusschen hem en de hoofden. Deze werd omstreeks 7 uur naar Soeroe-Patti gezonden om hem uit te noodigen aan boord te komen, onder aanbeveling dat bezoek zonder veel gevolg te doen; vermits men anders aan zijne goede gezindheid zoude kunnen twijfelen. Eenige oogenblikken later verscheen dat hoofd, vergezeld van twee zijner zonen; in zijne praauw bevonden zich slechts 2 roeijers.

Aan boord werd hij met de meeste beleefdheid ontvangen en met zijne zonen in de kajuit gebragt, waar tusschen hem, den gezaghebber en kommandant eene conferentie gehouden werd, die ruim *één* uur duurde. Zeer voldaan verliet hij met de zijnen het stoomschip en gaf den gezaghebber, den eersten luitenant der Infanterie Bangert, op diens aanzoek om zijn bezoek te hervatten, alvorens de andere hoofden gehoord werden, ten antwoord: »roep mij slechts, wanneer gij mij hebben wilt; ik ben hier vlak bij."

Ten 9 uur verliet de van Marabahan medegenomen handelaar het stoomschip, om, zoo als hij dagelijks deed, zijn verblijf te houden op het rakit. Op dat rakit of vlot waren zoo als gewoonlijk eenige hutten gebouwd, dienende tot huisvesting van eigenaren en personen met het afvoeren belast.

Tusschen 12 en 1 uur werd die handelaar door geweerschoten, van de *Onrust* gelost, gewekt. Hij zag toen een praauw — vermoedelijk die van Goesti-Lias — aan boord van de *Onrust* liggen. Een tiental was aan boord van het stoomschip en reeds in gevecht met de bemanning. Op het zelfde oogenblik dat hij dat waarnam, en — zoo hij meende — Goesti-Lias met een gekloofden schedel zag vallen, schoten pijlsnel op de *Onrust* toe alle overige praauwen, welke tusschen het rakit en dat schip lagen; de bemanning daarvan vloog woedend aan boord en enterde tegen de verschansing op. In een oogwenk was het dek van de *Onrust* zoodanig met muitelingen overdekt dat het voor de equipage eene volslagen onmogelijkheid werd, van de vuurwapens gebruik te maken. Nu volgde een hevig gevecht met blanke wapens. Men kon niet anders onderscheiden dan sabels en klewangs, die met woede op en neêr geslagen werden; dan eens werd de massa achteruit regts of links gedrongen, telkens hernieuwde zij echter het gevecht, hetwelk tot ruim 4½ uur aanhield. Intusschen en terwijl deze strijd plaats vond, zag men de *Onrust* langzaam zinken en die beweging sneller toenemen toen het water door de patrijspoorten binnendrong. Toen het dek onderwater ging, zag men de Dajaks in hunne praauwen springen, een oogenblik daarna vijf Europeanen der equipage, met pistolen gewapend, de raderkasten beklimmen en van daar een goed onderhouden pistoolvuur op de muitelingen rigten, die zij op een afstand hielden. Het stoomschip zonk al dieper en dieper, en toen ook de raderkasten onder water gingen, het water tot aan de knieën steeg, werden de 5 laatste verdedigers van Z. M. stoomschip *Onrust* door den fellen stroom van de beenen gerukt, in het water geworpen en vielen ook zij onder de klewangshouwen der muitelingen. Vermoedelijk zijn het deze 5 geweest, welke op hooger bevel de kranen hebben geopend, om het schip vol water te doen loopen, toen men de overtuiging had gekregen, dat geene menschelijke magt het stoomschip kon redden. Wanneer men in aanmerking neemt, dat de positie van de *Onrust* zoodanig was, dat van het scheepsgeschut geen gebruik kon worden gemaakt; dat het état-major en de equipage als door een bliksemslag omringd waren door zooveel woedende muitelingen als op het dek konden plaats vinden; dat zij elkander alzoo onderling niet konden ondersteunen, en dat zij het gevecht onder zulke omstandigheden en tegen zulk een overmagt lang genoeg hebben kunnen volhouden om den aan hunne eer toevertrouwden bodem te doen zinken en alzoo niet in handen der muitelingen te laten vallen; — dan kan de leeuwenmoed, die hier is ten toon gespreid, niet dan eerbied en bewondering opwekken; geen bloot medelijden, zoo als het *Bataviaasche Handelsblad* van 14 Januarij j.l. No. 4, schijnt te meenen. Zij zijn strijdende gevallen, als braven den laatsten druppel bloeds voor koning en vaderland ten offer brengende.

Dat etat-major bestond uit den luit. ter zee 1ste kasse, ridder van de Mil. W. orde 4de kl. J. C. H. van de Velde, de luits. ter zee 2de kl.: Jhr. F. L. F. K. von Pestel, J. J. Braam, F. H. van der Kop, den officier van gezondh. 3de kl. A. P. Ding en den adjunct-administrateur W. H. Waldeck; — belast met de zending op de Doesoen de 1ste luitenant der infanterie C. Bangert. De equipage bestond uit 25 Europeanen — 6 werden in het hospitaal te Bandjermasin verpleegd — en 20 Javanen.

KOPS (Nicolaas Jacobsz.) predikant te Sevenhoven in Rijnland, werd in 1619 voor de synode te Dordrecht gedagvaard om zich te verklaren over de kanons dier Synode. Verschenen zijnde, vertoonde hij haar eene attestatie van zijne gemeente, door verscheidene ouderlingen, oud-ouderlingen en diakenen onderteekend, hem getuigenis gevende van zijne gezondheid in de leer en stichtelijk leven. Hij meende dat hij, krachtens deze attestatie, geen nadere verklaring van zijne gevoelens zou behoeven te geven, doch de Synode berustte er niet in, waarop hij zijne bezwaren tegen eenige kanons voorlas, daarbij verklarende, dat hij zich altijd stil gedragen, en niemand zijn gevoelens ingeplant had. Ofschoon twee ouderlingen van Sevenhoven getuigden dat hij voor een contra-remonstrant gehouden werd en wel ernstig verzochten hem te mogen houden, werd hij voor zes maanden in zijne dienst geschorst, en met afzetting bedreigd, zoo hij na dien tijd de kanons niet onderteekende. Hij weigerde dit laatste, doch teekende de Acte van stilstand, legde zich op de geneeskunst toe en vestigde zich te Nieuwkoop, een uur van Sevenhoven, waar hij de Remonstranten veel dienst bewees en zelfs gebannen predikanten, tegen het verbod der plakkaten, in zijn huis herbergde. Later werd hij aldaar en te Sevenhoven, remonstrantsch predikant, diende de gemeenten tot in hoogen ouderdom en stierf in 1661 of 1662.

Zie Brandt, *Gesch. der Reform.* D. III. bl. 868, 869; Tideman *Geschied. der Rem. Broeders*, bl. 103, 104, 105.

KOPER (Jacob). In 1640 bezette, op bevel van de O. I. Compagnie, de commandeur Jacob Koper, alsmede eenige vaartuigen der Djohorsche Maleijers, Malaka, welke stad, na een beleg van Junij 1640 tot Januarij 1641, stormenderhand werd veroverd. Koper sneuvelde gedurende het beleg, of bezweek aan de pest, die in het leger heerschte.

Zie *Kronijk van het Hist. Genootsch.* Jaarg. VIII. bl. 358.

KOPEREN (Jan Jacob) werd den 14den Maart 1667 geboren, klom tot schout bij nacht ter admiraliteit van de Maas op. Hij huwde den 1sten Mei 1700 met Catharina van Brakel, dochter van den schout bij nacht Johan van Brakel en van Johanna Vrijmoets. Zij was geboren den 28sten Maart 1686 en hij stierf den 8sten December 1732.

KOPER (WILLEM) diende als luitenant-kolonel te Wezel, toen in 1672 Condé deze stad belegerde. Hij werd als deelgenoot van den bevelhebber van Zanten, die der Regering de onderhandeling met den vijand toestond, en met den laatste zelfs een verdrag sloot, zonder medeweten of toestemming van den krijgsraad, met inhabiel-verklaring, zesjarige verbanning en de verpligting om de executie van van Zanten, (die onthoofd werd) bij te wonen, gestraft.

Zie *Ontroerd Nederl.* D. I. bl. 178; Bosscha, *Neêrlandsch Heldend. te land*, D. II. bl. 54.

KOPP (JACOB), medic. doctor te Nijmegen, verkreeg de doctorale waardigheid in 1777 te Duisburg. Van het jaar 1790 tot 1806 vervulde hij de bediening van *Archiater* in de door Frankrijk aan den Staat afgestane landen. In 1817 werd hij benoemd tot lid der Geneeskundige Commissie. Hij was te Nijmegen ook geneesheer van het oud burger gasthuis en van het krankzinnigenhuis, en nam sedert 1803 insgelijks deel aan het bestuur der stad zelve. Sedert 1815 was hij ook lid van het Provinciaal Utrechtsche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Hij stierf den 3den Mei 1838 in den ouderdom van 82 jaren.

Zie *Programma van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap aan Kunsten en Wetenschappen voor het jaar* 1838 bl. 7; *Konst- en Letterbode voor* 1838, D. II. bl. 219.

KOPPER werd in 1728 te Rotterdam geboren, en was in dien tijd een niet onberoemd kunstenaar. Zijne papieren knipstukken, opgetuigde schepen, soms ook basrelief portretten voorstellende, waren zeer gezocht.

Zie Immerzeel, *Gesch. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. II. bl. 132.

KOPPIER (JACOB) heer van Kalslagen. Deze was een der vrienden van Willem van Oranje, die met de heeren Buis en van Zwieten gedurig in heimelijk verstand met hem stonden. Zij hielden in stilte bijeenkomsten op het huis *Kalslagen*, niet ver van Alphen bij Leiden. Bor meldt eenige bijzonderheden door Koppier medegedeeld in *Nederl. Hist.* D. VI. bl. 307.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 307.

KOPPIER (PIETER HENDRIK) waarschijnlijk te Leiden geboren, was een discipel van Valckenaer en van Ruhnkenius, onder wien hij een *Diatribe Academica* verdedigde, welke later te Leiden 1771 8°. is uitgekomen. Hij werd in 1782, als gouverneur van Berbice beschuldigd, gevangen genomen, naar het vaderland gezonden, doch door de Staten onschuldig verklaard, en in 1784 hersteld.

Zie Saxe, *Onom.* T. VIII. p. 378; *Verv. op Wagenaar*, D. V. bl. 360, D. VII. bl. 144, D. XIV. bl. 143.

KOPIER (LAMBERT), stoelenmaker te Culemborg. Zijn uitstekend blijk van ouderliefde wordt vermeld in *Konst- en Letterbode* 1810, D. I. bl. 202—205.

KOPPELSTOK (JAN PIETERSZ) veerman of binnevaerder te Brielle, was een van die burgers, die 's prinsen zijde en de nieuwe leer waren toegedaan, en reeds in 1569 als ouderling der gemeente aldaar vermeld staat. Hij was een gregel en stout man, die dikwerf met dezen en genen, bijzonder over de haringnering, in twist was, zelfs zoo, dat hem in October 1570, op bedreiging van gijzeling, gelast werd III p. voor een ton haring te betalen aan Willem Cornelisz Brouwer, die toen raad, en bij de komst der Watergeuzen, regeerend schepen van den Briel was. Het is bekend dat hij, toen de Watergeuzen voor de stad lagen, nadat hij de lieden, die hij met zijn veerschuit van Maaslandsluis naar den Briel had gebragt, aan land had gezet, aan boord van de vloot roeide en naar Treslong, wiens vader baljuw van den Briel geweest en hem wel bekend was, vroeg; Treslong, hem bij Lumey bragt, zeggende: »dat deeze de regte was om hem dienst te doen," en dat men hem naar de stad zond, Treslong's zegelring en geloofsbrief medegevende. Op het stadhuis, waar de raad vergaderd was, diende hij aan, »dat hem bij den grave van der Marck, Treslong en andere hoplieden des prinsen van Oranje, gevergd was te verzoeken, dat de wethouderschap twee gemagtigden naar buiten wilde schikken. Hun zou geen leed geschieden, alzoo de vloot daar tot geen ander einde was gekomen, dan om hen van den tienden penning te verlossen en tegen Alva's dwingelandij te beschermen." Tegelijk toonde hij den ring, het bewijs van zijnen last. Jan Pietersz Nikker, de oudste burgemeester, vroeg hem: »hoe sterk de vloot bemand was?" waarop hij, meer uit list dan uit losheid antwoordde: »wel vijfduizend man." Toen stemde men terstond tot bezending. Doch niemand wilde er aan. Eindelijk kreeg er de veerman twee mede.

Zie Bor, *Nederl. Hist.* B. 6 bl. 356; Hooft, *Nederl. Hist.* bl. 229; van Meteren, *Ned. Hist.* 4 B. bl. 69; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 340; van Wijn, *Aanm. op D. VI der Vad. Hist.* bl. 79 volgg; Cleyn, *Dankoffer* enz. bl. 74; 's Gravezande, *Hist. Aaneensch.* bl. 158; Johan Bareuth, *De Grondlegging van Neêrlands Republiek*, bl. 51, 52; van Alkemade en van der Schelling, *Beschr. van den Briel*, bl. 124; van Groningen, *Gesch. der Watergeuzen*, bl. 96; J. L. Motley, *The rise of the Dutch Republic* (London 1859) p. 237.

KOPS (CORNELIUS JOANNES DE BRUIJN) was de tweede zoon van Pieter Kops Goedschalkszoon en van Maria Cornelia van Oosten de Bruijn, dochter van den schrijver (Gerrit Willem) van de geschiedenis van Haarlem, en werd geboren te Haarlem op den 6den Maart 1791. Na in zijne geboorteplaats eene goede opvoeding te hebben genoten, en aanvankelijk bestemd te zijn geweest om tot fabriekant te worden opgeleid, werd die bestemming veranderd door zijne inlijving bij de *garde d'honneur*, en heeft hij zich daarna aan het ambtelijk leven gewijd. Na eenigen tijd als suppleant vrederegter te Haarlem te zijn werkzaam geweest, werd hij in 1824 tot vrederegter aldaar aangesteld, en benoemd tot lid van den raad der stad, in welk collegie hij daarna onafgebroken zitting heeft gehad. Hij heeft voorts van 1833 tot 1836 als wethouder in het dagelijksch bestuur ruim deel genomen en in laatstgemeld jaar werd hij, na den dood van Hoeufft, tot burgemeester in zijne plaats benoemd. Deze vooral in latere jaren hoogst werkzame betrekking heeft hij tot aan zijnen dood bekleed en tot erkenning der vele diensten aan de stad Haarlem bewezen werd hij door koning Willem I benoemd tot ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en door koning Willem III vereerd met het kommandeurskruis der orde van den Eikenkroon.

Als hoogheemraad van Rijnland nam hij in 1826 zitting in het belangrijk collegie van dat waterschap en bleef daarin tot aan zijnen dood werkzaam, en door zijne benoeming tot lid van de commissie van beheer en toezigt over de droogmaking van het Haarlemmermeer heeft hij een bijzonder werkzaam aandeel gehad aan al hetgeen is verrigt moeten worden om dat grootsche werk tot stand te brengen. Als lid van de provinciale staten, in welk collegie hij van 1840 tot 1850 zitting had, werd hij in de jaren 1840 en 1848 afgevaardigd naar de dubbele kamer der staten generaal en heeft hij alzoo deelgenomen aan het tot stand brengen der beide grondwetsherzieningen.

Zijn minzaam karakter, zijne bescheidenheid en zijne regtschapenheid hebben hem ook na zijnen dood in veler achting doen deelen, en toen hij den 17den April 1858 plotseling aan vele betrekkingen en vrienden werd ontnomen, werd zijn verscheiden algemeen betreurd. Uit zijn huwelijk met Maria Constance Françoise de Bosset waren geboren acht zonen en drie dochters, welke allen behalve de oudste zoon in leven zijn.

KOPS (JAN) werd den 6den Maart 1765 te Amsterdam, als de vijfde zoon van een talrijk gezin, geboren. Zijn vader was Jakob Kops, koopman te Amsterdam; zijne moeder heette Hillegonda Schotvanger. Op zijn negende jaar werd hij van zijne beide ouders beroofd, doch bleef aan de uitmuntende zorg zijner stiefmoeder, Elisabeth Audrouin, toevertrouwd, en werd door haar liefdevol opgekweekt. Zulks had op zijne vorming beslissenden invloed: want alstoen van Amsterdam naar Haarlem verplaatst, werd deze stad de kweekster der verschillende beginselen en neigingen, die in hem schuilden. Hier toch geraakte hij sedert 1776 in kennis met den jongeling Adriaan Loosjes, welke vriendschappelijke omgang zijn jeugdigen geest vooral rigtte op de vaderlandsche letteren, zonder daarom de klassieke letterkunde, waarin hij op het gymnasium onderwezen werd, geheel te verwaarloozen. Zijn vriend, eenige jaren ouder dan hij, woonde de botanische lessen bij, alstoen door den beroemden David de Gorter

te Haarlem gegeven. Hij zelf was door zijn jeugdigen leeftijd daarvan ontstoken; maar de gesprekken met zijnen vriend over dat onderwijs, ontvlamden Kops voor de beoefening der natuur, die van toen af in hem heerschende werd. Dien geest drukte de jongeling reeds uit bij het verlaten van het gymnasium in 1781 in eene door hem opgestelde en uitgesprokene *Oratiuncula de contemplatione naturae.*

Van het vaderlijk bedrijf des koophandels afkeerig, zou hij zich gaarne aan de beschouwing der natuur hebben overgegeven; maar deze bood hem toen geene toekomst aan. Hij had behoefte aan het uitzigt op eene maatschappelijke loopbaan, en daar het kerkgenootschap, waartoe hij behoorde, hem in den toenmaligen stand van zaken, hierin soms hinderlijk was, besloot hij zich aan de godgeleerdheid te wijden. Te Amsterdam teruggekeerd, woonde hij aan het seminarie der Doopsgezinden, het theologisch onderwijs van den hoogleeraar H. Oosterbaan en tevens aan het athenaeum de lessen van Walraven, Wijttenbach, Tollius, en later ook kortstondig die van van Swinden, bij.

Het gebrekkig onderwijs aan het seminarie trachtte hij te vergoeden door de geschriften van Döderlein, Werenfels, Jeruzalem, Niemeyer, Hess, Gellert en anderen, terwijl eigen aanleg hem aandreef om voort te gaan met de studie der natuur en het lezen van wijsgeerige schriften, zoo als die van Locke en Leibnitz. In dien voorbereidingsleeftijd werd eene in 1785 door hem ingezondene *Verhandeling over de onverschilligheid in godsdienstige zaken*, door Teyler's Godgeleerd Genootschap met den gouden eerepenning bekroond. Twee jaren later werd hij proponent bij de Doopsgezinden en het volgende jaar te Leiden beroepen. Met teedere naauwgezetheid en voorbeeldelooze trouw bekleedde hij eenige jaren deze betrekking, terwijl de beoefening der natuurkundige wetenschappen, bepaaldelijk der kruidkunde, hem eene aangename verpozing bleef verschaffen. Eene in 1792 mislukte beroeping als Doopsgezind leeraar te Haarlem had blijkbaren invloed op de rigting van zijn geest en leven. Teleurgesteld in zijne verwachting gevoelde hij behoefte te hebben aan werkzaamheden van anderen aard dan de beoefening der godgeleerdheid. De natuurstudie — ook zijn oorspronkelijke aanleg — trok hem nu onwederstaanbaar tot zich; zij opende hem allengskens de baan voor zijn volgend leven, en zoo werd (gelijk hij zelf later dankbaar erkende) uit hetgeen hij teleurstelling achtte, ontwikkeling van oorspronkelijken aanleg geboren, waartoe de staatsomwenteling van 1795, die hij van ganscher harte was toegedaan, niet weinig medewerkte.

Door de burgers van Leiden tot lid der municipaliteit gekozen, zocht hij de volksbelangen in den geest der toenmalige vrijheid, met al de kracht van zijnen, soms hevigen, geest te bevorderen; doch hij ondervond den ondank, die de volkskeus niet zelden vergezelt, daar hij na twee maanden niet op nieuw door de vrije burgers werd verkozen. Deze teleurstelling kon echter zijne ingenomenheid met de nieuwe staatsorde niet verbreken, en na deze kortstondige loopbaan, weidde hij zich met vernieuwden ijver aan de beoefening van den landbouw. Hij verbond deze aan de staatkunde en zocht onbezweken partij te trekken van de omwending van zaken en de belangen van den landbouw te bevorderen. Daaraan was dan ook zijn geheel volgend leven toegewijd. Het is hier de plaats niet in het breede te vermelden, welke verdiensten hij zich in wetenschappelijke en administrative betrekking jegens den vaderlandschen landbouw verworven heeft, wiens hoofdaanvoerder hij in lateren leeftijd werd, en dien hij door onvermoeide werkzaamheid, levendige energie, en consequent streven naar één doel in ons vaderland heeft opgevoerd. Men denke slechts aan zijne pogingen ter aanwakkering der bebouwing van woeste gronden, vooral van de duinen (sedert 1796); aan zijne verdiensten als directeur van den landbouw (1799—1812), waardoor hij met der woon naar 's Hage verplaatst werd; aan zijne zorg ter vestiging van commissien van landbouw; aan de maatregelen voorgedragen en aanbevolen ter verbetering van het paardenras en der bemesting van landen en akkers; aan het veefonds tegen de runderpest; aan zijne doorzettende pogingen ter vestiging van een kabinet van landbouw, hetwelk hij reeds beproefde in 1808, doch dat eerst in 1811, in weerwil zijner pogingen, te Amsterdam werd geplaatst, totdat het hem eindelijk gelukte, het, naar zijnen oorspronkelijken wensch, naar Utrecht over te brengen. Men denke aan zijne verdienstelijke geschriften, waaronder het *Magazijn van den Vaderlandschen Landbouw* van 1812—1814 geregeld uitgegeven; van de *Staten van den Landbouw* van 1806—1828 jaarlijks voortgezet; van de *Flora Batavia* en andere geschriften. Geen wonder dat koning Willem I hem bij de nieuwe regeling der Nederlandsche hoogescholen in 1815 riep tot het bekleeden van den eersten leerstoel der landhuishoudkunde aan de Utrechtsche hoogeschool, waaraan tevens die der botanie verbonden was. In deze betrekking bleef hij de belangen der wetenschap zoo door onderwijs als geschriften bevorderen, totdat hij in 1835, wegens zeventigjarigen ouderdom, naar de wet emeritus geworden, het onderwijs aan zijn opvolger overliet.

Kops bleef gedurende zijn leven menig uur aan de beoefening der Nederlandsche letterkunde wijden. Eene menigte ongedrukte en gedrukte voorlezingen, in verschillende genootschappen gehouden, zijn daar blijk van. Vooral was hij ingenomen met de oude vaderlandsche dichters, zoo als Cats, Camphuisen, Huyghens en anderen, een zwak, dat hij met zijn vriend Scheltema, wiens nagedachtenis hij met een lofrede huldigde, gemeen had. Zijne prozaschriften en ook zijne leerredenen en redevoeringen waren gekenmerkt door eene zuivere, heldere en gespierde taal- en spreekwijze, die hij door studie en stijloefening had verkregen, en waarop hij hoogen prijs stelde, evenzeer als op de uiterlijke voordragt van den redenaar en de welsprekendheid van den kansel. De uiterlijke welsprekendheid was hem een steeds geliefkoosd vak van studie, en naar aanleiding van het geschrift van Francius, gaf hij proeven van uiterlijke welsprekendheid in het licht. Zelfs in zijn ouderdom gaf hij, zoo in besloten kringen, als eenmaal in de openbare vergadering der Utrechtsche afdeeling van de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, proeven van voordragt in verschillende vakken van proza en poëzij. Tot in hoogen ouderdom zag men in hem, hetgeen Rome's eerbiedwekkende eerste schrijver *de re rustica*, misschien ook toen hij in het vier en tachtigste jaar zijns levens was zeide: »at ex agricolis et viri fortissimi gignuntur — minimeque male cogitantes sunt qui in eo studio occupati sunt"; zoo stevig van ligchaamsbouw, zoo mannelijk van ziel, zoo gezond van hoofd, zoo tevreden van hart was de steeds met vreugdevol ontzag bejegende Jan Kops. Allengs echter begon de ouderdom het gebouw te sloopen, dat zoo lang kracht en sterkte vertoond had: wel bleef de helderheid van geest tot in de laatste uren hem eigen; maar diens kracht werd langzamerhand verbroken en de werkzaamheid verlamd. Eindelijk ontsliep hij den 9den Januarij 1849 op vier en tachtigjarigen leeftijd, in dankbare herdenking aan Gods weldaden, hem bewezen.

Kops was ridder van den Nederlandschen Leeuw, lid der eerste klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut van wetenschappen, fraaije letteren en kunsten, directeur van het Provinciaal Utrechtsch Genootschap, lid der Maatschappij van Nederlandsche Letterkunde, enz.

Zijne schriften zijn:

Over het onredelijke der onverschilligheid omtrent Godsdienstige waarheden en het verstandig ijveren voor de waarheid, in *Verhandel. van Teyler's Genootschap*, 7e Deel, in 4°.

Verhandeling over den staat der voornaamste gewassen in Nederland geteeld, en van de gesteldheid van het weder in den jare 1806 *tot* 1812, gr. 8°. Amst. 1816.

Inwijdings-redevoering over het aanbelang van het academisch onderwijs in de Nederlandsche landhuishoudkunde, Utrecht, 1816, gr. 8°.

Staat van Hollands duinen en ontwerp tot vruchtbaarmaking derzelven, Utr. 1818. 2 dl. 8°.

Proeven van uiterlijke Nederlandsche welsprekendheid, in navolging van P. Francius, benevens eene *Redevoering over J. Cats*, Haarl. 1818. gr. 8°.

Index Plantarum, quae in horto Rheno-Trajectino coluntur, Ultraj. 1823. 8°. major.

Flora Batava. of afbeelding en beschrijving van Nederlandsche gewassen. door J. C. Sepp & Zn. en J. Kops, 4 deelen, ieder met 80 platen, en 30 van het 5de deel, Amst. 1824. gr. 4°.

Magazijn van Vaderlandsche landbouw, uitgegeven door J. Kops, 6 d. gr. 8°. Haarl. 1815.

Tegenwoordige staat der duinen en ontwerp tot vruchtbaarmaking derzelve, opgegeven in het rapport der Commissie over het onderzoek der duinen van Holland, 2 dl. gr. 8°. Amsterdam, 1798.

Jaarlijksche staat van den Landbouw in het koningrijk der Nederlanden, opgemaakt wordende door J. Kops, 's Hage, gr. 8°.

Idem in het Fransch.

Beredeneerd algemeen Register op de staten van landbouw in het koningrijk der Nederlanden, over de jaren 1814—1828, Utr. 1832. gr. 8°.

Uitgezochte stichtelijke Gedichten van D. Rz. **Camphuisen**, *naar de hedendaagsche taal en spelling, en met korte aanteekeningen.* Vooraf een *levensberigt* van den dichter met eenige nieuwe bijdragen, Utr. 1839.

Hulde aan de letterkundige verdiensten van Mr. **Jac. Scheltema**, *toegebragt in het Utrechtsche Departement Tot Nut van 't Algemeen,* Utr. 1836. 8°.

Zie *Algem. Konst- en Letterb.* 1849 No. 8; H. J. Royaards, *Levensber. van J. Kops* in *Handel. der Jaarl. algem. Vergad. der Maatsch. van Ned. Letterk.* 1849; *Verslag van het verhandelde in de Algem. Vergad. van het Provinc. Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetensch.* 1849; *Jaarboek van het Koninklijk Nederl. Instit.* 1849; Collot d'Escury, *Hollands roem,* D. III. bl. 277, 278. VII. bl. 209; van Kampen, *Gesch. der Ned. Letter. en Wetensch* D. II. bl. 624, 625; Kist en Royaards, *Archief en Kerkel. Gesch.* D. V. bl. 285; *Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 315, D. II. bl. 234; *Naaml. van Ned. Boek. van* 1790—1832.

KOPS (Simon Klaas) of Koppeszoon, was burgemeester van Amsterdam in 1567, tijdens den gewapenden opstand der Hervormden aldaar. Hij deed vergeefsche pogingen hen tot het neêrleggen der wapenen te bewegen, en raakte bij die gelegenheid in lijfsgevaar. Toen Laurens Jakobs Reael kort hierop met eenige anderen, uit naam der Hervormden, burgemeesteren een verzoekschrift overgaf, sprak burgemeester Kops hem dus aan: »Laurens Jakobs! U had ik niet toevertrouwd, dat gij U zoo ver in dit werk zoudt verloopen hebben, hoewel ik, eer gij trouwdet, wel wist dat gij Luitherde. Doch 't verwondert mij dat uw schoonmoeder zulks toeliet. En 't doet mij zeer van harentwege, want wij zijn lange jaren goede buuren geweest." Hierop antwoordde Reael: »Mijn schoonmoeder handelt als eene wijze vrouw, dat zij mij in 't zoeken mijner zaligheid niet hinderlijk is, en zoo uw zoon Jan Kops, zijn loopen naar den Overtoom om Delfts bier te drinken naliet, zich ter preeke voegde, en een eerlijk en luchtig leven zocht te leiden, gelijk zijn staat wel betamen zou, en zoo ijverde om zijne eeuwige zaligheid, ik meen niet dat mijnheer de burgemeester het zou willen verhinderen." Hierop antwoordde Kops: »Ik stond veel liever ten halve lijve toe in het water," waarop Reael hernam: »Ai zacht, heer burgemeester, de zaken zullen, hoop ik, zulk een keer nemen, dat al de burgemeesters nog bij ons ter preeke zullen komen" welk zeggen den burgemeester in deze woorden deed uitbarsten: »Ik zat liever in 't bordeel tusschen zeven hoeren." »Zoo gebaat waren toen (1567) nog de predikanten der Gereformeerden" schrijft Wagenaar. Hij was gehuwd met Wein Kornelis. Zij was bij gelegenheid van den beeldenstorm in de Oude kerk, en stond bij het sacramentshuisje, toen zekeren koornkoper, Jasper genaamd, haar dus toesprak: »Zie! daar hangt dat gruwelijk en godslasterlijk gedicht." Tegelijk nam hij het bordje, waarop het geschreven was, af, en las het voor, waarna hij het voor zijn voeten aan stukken smeet, 't geen door 't breken van 't glas, dat er voor stond, veel gedruisch maakte en toeschouwers lokte, waarop het breken van beelden en altaren begon.. Het vers dat op het bordje stond begon dus:

»Hier leit beslooten in dit slot
»Jhesus Christus, waarachtigh mensch ende Godt,
»Alzoo hy van Maria es gebooren
»Die dit niet gelooft, die es verlooren, enz.

Zie Wagenaar, *Amsterdam,* D. III. bl. 179, 228, 230, 240.

KOPS (Willem) zoon van Willem Philips Kops, koopman te Amsterdam, en van Johanna de Vos, in 1724 te Amsterdam geboren; heeft zich in de geschiedenis onzer letterkunde eenen naam gemaakt door zijne *Schets eener Geschiedenis der rederijkers. (in Werken der Maatsch. van Nederl. Letterk.* D. II.) Minder bekend is hij als beoefenaar onzer moedertaal en als dichter. Van zijne taalstudie is nog eene proeve bij de Maatschappij van Ned. Letterkunde te Leiden voorhanden. *(Oude Woorden en Spreekwijzen, getrokken uit een getijdenboek (gheheten Tafelboeck), waarschijnlijk omstreeks* 1450 *te Haarlem gedrukt m. s.)* en Witsen Geysbeek geeft eene proeve van zijn dichtstuk *De Hemelsche Vrede,* »een dichtstuk, welks zedelijke waarde door den echt christelijken, godvruchtigen en verdraagzamen geest, die in hetzelve heerscht, de kunstwaarde wel overtreft, maar het harte toch weldoet." — Behalve dit gedicht vermeldt Witsen Geijsbeek nog een *Veldzang op de Vrede* van 1748. Overigens zijn zijne losse gedichten hier en daar voor en in andere bundels verspreid, of wel afzonderlijk gedrukt. Hij maakte zich ook verdienstelijk door de uitgave der nagelatene gedichten van Elisabeth Koolaart (zie Hoofman) en van Pieter Langendijk (zie op dit artikel), waarvoor hij de levensbeschrijving van den dichter plaatste. Kops stierf in 1776. Haarlem (waar hij woonde) verloor in hem een steun, Nederland een menschenvriend, de kunsten en wetenschappen een voorstander, en vooral de Maatschappij een waardig en werkzaam lid. Hij liet bij zijne echtgenoote Catharina van Vollenhoven, met wie hij in 1752 gehuwd was, behalve twee dochters, Johanna en Anna Catharina, één zoon na, Willem Philip, ook een groot voorstander van fraaije kunsten en nuttige wetenschappen, in wien het mannelijk oir van dien tak (den 2den Augustus 1805 op zijn buitengoed *Wildhoef* bij Bloemendaal) uitstierf.

Zie *Werken der Maatschappij der Ned. Letterk. te Leijden* III D. *Voorbericht,* bl. XI; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anthol. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 122—124; *Aanhangsel op het Algemeen Woordenb. van Kunst. en Wetensch. van* Nieuwenhuis, D. II. bl. 684.

KOPIJN (J.) schreef:

Eenvoudige Samenspraken, Utrecht, 1707. 4°.

Leven van Jezus Christus, Amst. 4°.

Zie Arrenberg, *Naamreg. van Nederd. Boeken,* bl. 286.

KORDIJK (A.). De heer Kramm vermeldt van dezen teekenaar *De Geslachtsboomen der gewijde Geschiedenis,* door hem met bijwerk geïnventeerd en geteekend, en door J. C. Bendorp gegraveerd in fol.

Zie Kramm, *Leven en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 905.

KOREN (Jacobus). Zie KOREN.

KORFF (Klaas), rentmeester van West-Friesland onder Philips *de Schoone.* Bij gelegenheid van het afzetten der munt door Maximiliaan, zochten de grafelijke rentmeesters en ook hij, daarmede hun voordeel te doen. Die van Texel waren, kort voor de afzetting ingevoerd werd, 1800 rijnsche guldens, wegens beden en andere lasten, ten achteren geraakt. Klaas Korff gaf hun kwijtschelding van deze penningen, tegen eene schuldbekentenis ten zijnen behoeve van dezelfde som, welke men belooven moest op te brengen in de munt, die gangbaar zijn zou, op zulk een tijd, als hij wel wist, dat de tegenwoordige afgezet zou zijn; en toen de betaaltijd verschenen was, en die van Texel naar den afgezetten prijs des gelds, minder nog dan te voren, betalen konden, vorderde hij hun een rentebrief, ten laste des eilands, van honderd rijnsche guldens jaarlijks af, welke zijne erfgenamen nog eenige jaren getrokken hebben, tot dat die van Texel, in het jaar 1506, op bevel van 't Hof verlof kregen, om deze drukkende rente met 1800 rijnsche guldens af te lossen.

Zie *Privil. van Texel,* bl. 38; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 262, 263; Arend, *Vad. Hist.* St. III. bl. 274.

KORNELIS, heer van Zevenbergen, had met Frederik, heer van IJsselstein en eenige anderen het bevel over het leger, dat Philips II (1504) te 's Bosch verzamelde, om den hertog van Gelre te beoorlogen.

Zie Guill. Hermanni, *Holland. Gelriaeque bellum* in *Matthaei Analect.* T. I. p. 326; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. IV. bl. 323; Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* bl. 319.

KORNELIS (Klaas), ook Klaudius Kornelissen genoemd, zoon van Cornelis Jacobz Delff, werd in 1571 te Delft geboren, was een leerling van zijn neef Michiel Janszen Mierevelt, en legde zich vooral op het glasschilderen toe. De Jongh noemt hem een kunstig glasschilder, zoo als men op sommige plaatsen in kerken en bijzondere gebouwen van zijn schilderwerk aantreft. Zijn portret komt voor zijn door hem zelven in 1594, dus op drie en twintigjarige leeftijd, op glas geschilderde afbeelding voor

bij van Eynden en van der Willigen, *Leven der Schilders*, en wordt door den heer Kramm beschreven.

Zie de Jongh op K. van Minden's *Levens der Schilders*, D. II. bl. 90; Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 329, D. III. bl. 904.

KORNELIS (Klaasz.) Van dezen schilder, die te Haarlem geboren en aldaar geleefd heeft, zegt van Mander, dat hij »de zeevaert en ander hanteringhe verlaten hebbende, heeft aangevanghen te teyckenen en schilderen schepen met 't ghene daar by behoeft te wezen, toonende wonderlycken gheest en verstandt, als de schilderconst van Natueren voorgestelt zynde: de takelinghen, touwen en alle eyghenschappen verstaet hy uytnemende wel, en heeft alree zoo aardighe maniere van wercken en suyver vaste handelinghe van het teeckenen der touwen, dat hy by niemant te wycken hoeft."

Zie van Mander, *Schilderboeck*, fol. 300.

KORNELISZOON (Jef) behoorde tot de schutters, die in 1566 den predikant Jan Arendszoon uit het Waterland te Amsterdam bragten, en de schout beletten de preek te storen.

Zie Commelin, *Beschr. van Amst.* bl. 986; Wagenaar, *Amst*, D. III. bl. 168.

KORNELISZOON (Oudgat) die in soldij stond der stad Amsterdam werd 22 Mei 1568 veroordeeld om onthalsd te worden, »wijl hij (dus luidt het vonnis) deel gehad had aan eenen toeleg, om de knechten des Heeren van Brederode in de stad te helpen, en omdat hij het openen der Haarlemmerpoort had helpen verhinderen, toen een der Burgemeesteren zich van binnen voor dezelve bevond, om den Grave van Megen eenigen lijftogt toe te voeren.

Zie Dapper, *Beschr. van Amst.* bl. 197; Commelin, *Beschr. van Amst.* bl. 1021; Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. III. bl. 270, 271.

KORNET (Mr. Pieter) Pensionaris der stad Dordrecht van 1563—1572, in welk jaar hij, die spaanschgezind was, bij de overgave der stad aan de Watergeuzen, door den Provoost van Entes werd gevat, doch later op last van Willem I weder werd ontslagen.

Zie Balen, *Beschr. van Dordr.* bl. 356; Schotel, *Kerkel. Dordr.* D. I. bl. 58.

KORONEEL VAN ARENDONK, een uitmuntend schrijnwerker, die zich als leekebroeder in het Minnebroêrs-klooster te Leuven had laten opnemen. Hij vervaardigde in 1513 het gestoelte van het koor der kerk van zijn klooster, 't welk van zijne behendigheid in het steken van sieraden getuigde. Overigens was hij een nederig man. Hij stierf den 27sten December 1540.

Zie Kramm, *Lev. en Werk. van Holl. en Vlaamsche Kunstsch. o. h. w.* uit *Nederl. Kunsten. vermeld in de onuitgeg. Gesch. van Leuven van J. Molanus* door Edward van Even.

KORP (Hendrik) chirurgyn en later Med. doctor te Amsterdam, vertaalde uit het latijn, onder den titel van: *Nieuwe gezuiverde Heelkunst*, Leid. 1746, het laatste boek der *Gezuiverde Heelkunst, ter onderwijzing van den leerenden en kunstminnenden Heelmeester*, Leid. 1731 8°. van Prof. Ginter te Harderwijk. Van zijne overzetting verscheen te Amst. 1762 een derde druk.

Zie Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 105, 106.

KORREET (Daniel) of Coreet, te Yperen geboren in 1578, predikant in zijne geboortestad, doch moest die in 1582, toen hij in handen der Spanjaarden kwam, verlaten. In 1584 werd hij predikant bij het garnisoen te Lillo en Liefkenshoek, en vertrok van daar in 't laatst van 1590 naar Axel, waar hij in 1603 overleed.

Zie Vrolijkhert, *Vliss. kerkhemel*, bl. 66, 67; *Bijdragen van Jansen en van Dalen*, D. II, bl. 203.

KORSZOON (Evert) *in 't Marsje*, ook Evert *in 't Marsgen* genoemd, was schepen en raad te Amsterdam. Hij werd in 1574 met Jan Pijl en Wijhout van Gorp naar de Hanzée-steden gezonden van wege de stad, om onderstand tegen 's konings weerspannelingen te verzoeken. In 1578 werd hij de stad uitgezet, doch nog in hetzelfde jaar op nieuw aangesteld.

Zie Commelin, *Beschr. van Amst.* bl. 1052; *Regeeringlijst voor de Handvesten van Amst.*; Wagenaar, *Amst.* D. III. bl. 357, 475, 479.

KORSZOON (Willem) een burger en schutter te Amsterdam, die genoemd wordt onder hen, die in 1566 den predikant Jan Arendszoon uit Waterland haalde, en naar Amsterdam bragt.

Zie Commelin, *Beschr. van Amst*, bl. 986; Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. III. bl. 168.

KORS VINCENT, in de wandeling Kors Centen genoemd, van zeer behoeftige ouders te Leimuiden. In zijne vroege jeugd ter schole bestemd, ontbrak het hem telkens aan de noodige lust om zijn aandeel in het schoolvuur te kunnen toebrengen. Hierom moest hij in den kouden winter telkens achteraf zitten en veel koude uitstaan, en daarenboven werd hij door zijne makkers smadelijk bejegend. In volgenden leeftijd liep het hem mede en werd hij een vermogend man. Thans dacht hij aan zijn wedervaren in zijne jeugd, en, om behoeftige kinderen voor soortgelijke ontmoetingen te behoeden, besprak hij bij uitersten wille, aan de school van Leimuiden, alsmede aan die van Rijnzaterwoude en Leiderdorp, een zekere som gelds, met beding, dat van de intresten zooveel turf moest gekocht worden, als jaarlijks het rijkelijke schoolgebruik was. Zijne laatste wil werd een reeks van jaren uitgevoerd.

Zie Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXI. bl. 329.

KORT (Cornelis) in 1536 te Hoorn geboren, was een uitmuntend kunstig plaatsnijder. In zijne jeugd reisde hij naar Rome, sneed daar veel in 't koper, bij wijle zijne eigene inventiën of somtijds portretten, doch wel meest naar schilderijen van Raphaël, Titiaan, Tintoret, Succharo en vele andere voorname meesters. De abt Marolles had van zijn werk 151 stuks verzameld. Te Rome rigtte hij ook eene graveerschool op. Hij vormde Aug. Carrache en was de voorlooper van het driemanschap Bolsward, Vorsterman en Pontius. Ottley toont in zijne *History of Engr.* fol. 751 aan, waarin zijne hoofdverdienste bestond. Zijn portret vindt men bij van Mander, *Leven der Schilders*, tegen over bl. 306 pl. Y No. 2. Karel van Mander haalt van J. Patenier sprekende, eenige Latijnsche dichtregelen aan van Lampsonius, op het portret van Patenier, door Kort naar dat van Albert Durer gesneden, waarin het heet:

»Quas aemelatus lineas se Curtius
»Nedum praeivit ceteros.

of naar van Mander's overzetting:

»(Daar) Kort die teeken print
»Navolgende, al de rest niet slechts voorbij gaat streven,
»Maar hier zich zelv' verwint.

Kort hield zich lang in Venetië op, waar Titiaan zich van hem bediende, om verscheidene zijner stukken te graveren.

Zie behalve de genoemde schrijvers, Karel van Mander, *Lev. der Schild.* Immerzeel, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Schild. o. h. w.*; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. I. St. 2. bl. 223; Velius, *Chronijk van Hoorn*, bl. 658; C. A. Abbing, *Gesch. der stad Hoorn*, D. I. bl. 59, 60.

KORT (J. J.) een dichter uit de XVIIe eeuw, van wiens poezy men proeven vindt in *'t Hoorn Vermaeck'lyck Treckschuytje, bestaende in verscheyde aerdighe nieuwe Bruylofts, stichtelyck en vermaeckelycke zangen en hier en daar met een punt en jaerdichtje versien*, 2 d. tot Hoorn, 1663. 24°.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb. o. h. w.*

KORTEBRANT (Jakob) omstreeks 1697 te Rotterdam geboren, maakte zich als geschiedschrijver, dichter en teekenaar verdienstelijk. Als geschiedschrijver kennen wij hem vooral uit zijne *Beschrijving van Rotterdam*, die op breede schaal door hem begonnen, doch niet bij zijn leven voltooid is. Als dichter onderscheidde hij zich meer door eene vernuftige vinding en sierlijke inkleeding, dan wel door hoog dichterlijke vlugt en stoute denkbeelden. De gedichten die van hem onder het oog zijn gekomen, (schreef Witsen Geysbeek), behelzen fraaije dichterlijke schilderingen, die door haren eenvoudigen

tooi en nette schikking streelen en behagen. Men zou ze poëtische stillevens kunnen noemen. Er is iets bevalligs in zijne voordragt, zelfs van de eenvoudigste gedachten en spreuken, dat den lezer inneemt." Zijn dichtstuk ter gelegenheid van het derde eeuwgetijde der boekdrukkunst in 1740 *(Lof der Drukkunst)*, behelst bij veel fraais en vernuftigs, veel wetenswaardigs en belangrijks. Volgens Kramm beoefende hij, *gelijk meer andere oudheidkundigen*, vrij wel de teekenkunst, en zou hij menig kasteel, slot en andere oudheden in ruïne door afbeelding voor verdere vergetelheid behoed hebben. Zoo bestaan er teekeningen van zijn hand van de sloten *Spagen*, *Honingen* en andere. Hij stierf in 't begin van Augustus 1777 in den ouderdom van 80 jaren, en werd in de Groote Kerk, in het middelpand No. 21, dus bij of onder het tegenwoordige orgel begraven. Zijn wapen was van zilver beladen met een klimmenden leeuw van azuur; het limier een fransche lelie. Zijn huwelijk met Maria van Zwieten, werd door Kortebrant bezongen. Bij den heer van Dam van Noodeloos bevindt zich een brief van 9 April 1734 aan Hoogvliet, benevens een vers van dezen aan hem gewijd, en zijn afbeeldsel met eenige dichtregelen er onder.

Hij schreef:

Lof der Drukkonst, Rotterd. 1740. 4°. *Mengelpoezij*, 2 d. 1740. 4°.

De Nederlantsche Leeuw gekwetst door den vijandelijken inval der Franschen in Staats-Vlaanderen en hersteld door de verkiezing van Zijne Doorl. Hoogheit W. K. H. F. Prinse van Oranje, Rotterd. 1747. 4°.

Tweede Eeuwgetijde der Rotterdamsche vrijheit, wegens den onverwagten uittogt der Spanjaarden op den 21e van Hooimaand des jaars 1572, met noodige Aanteekeningen, meest betrekkelijk de Oudheit der stad Rotterdam, getrokken zoo uit gedrukte als geschreven egte stukken, Rotterd. 1772. 4°.

Beschrijving der Stad Rotterdam, bevattende derzelver Geschiedenissen, Gebouwen enz. Amst. 1789.

Zie van Reyn, *Beschr. van Rott. Voorw*; Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* o. h. w. Kramm, *Leven en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* o. h. w.; *Navorscher*, D. XVI bl. 50; Arrenberg, *Naamreg.* o. h. w. *Cat. van de Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 126; Post, *Gedichten*, D. II. bl. 268; *Aanhangsel op Nieuwenhuis Woordenb. van Kunsten en Wetensch.* o. h. w. *Catal.* J. Schouten, bl. 36; Arrenberg, *Naamr.*

KORTENBOSCH (Dirk Janssen). Ofschoon de Doopsgezinden Willem I niet met de wapenen mogten bijstaan, verschaften zij hem echter aanmerkelijke sommen voor zijne ondernemingen. Zulks deed o. a. Pieter Willemse Boogaart, leeraar bij de Waterlandsche Gemeente, weleer uit Monnikendam verjaagd en naar Embden gevlugt, met wien de prins in briefwisseling was. Deze verzamelde *f* 1060, en bragt die in 1570 met Dirk Janssen Kortenbosch naar den prins, toen deze met zijn leger te Hellenrade bij Roermond lag. Bij het ontvangen dier gift verzocht hij den prins »die kleine vereering van zijne dienaren in dank te willen aannemen, welker genegenheid grooter was dan de gave en die nooit het wedergeven daarvan begeerden." De prins vroeg: »wat zij dan van hem wenschten te ontvangen?" »Niets anders," antwoordde Boogaerd, »dan uwe vriendschap, zoo God U namaals de regering der Nederlanden in handen mogt stellen." Daarop zeide de prins: »dat hij genegendheid tot alle menschen had, ook tot hen, die mede verdreven waren."

Zie Beaufort, *Leven van Willem* 1, D. II. bl. 194, 195.

KORTRIJK (David van) bestreed met Jan Coens, Joannes David, Hervet, Martinus Donckanus en J. N. Weislinger den *Bijenkorf* van Marnix van Aldegonde, in een werkje getiteld: *De Bijenkorf der Roomsche Kercke*, Antw. 1600. 8°.

Zie Schotel, *Kerkel. Dordr.* D. I. bl. 409.

KORVUS (Hans) of Corvus, een onbekend vlaamsch schilder, vermeld bij Fiorillo, *Geschichte der Mahlerey in Gross-Britannien*, *u. s. w.*, p. 200 en bij Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Schilders*, o. h. w.

KOS (J.) een dichter uit de XVIIe eeuw, wiens poëzy o. a. voorkomt in *Medemblicker Scharre-zoodtje, ghevangen en ontweydt van verscheyde visschers: overgoten met een zanghers-taassen door Mr. H. J. Prins, organist en voorzanger binnen Medemblick. Tot Medemblick voor Mr. Henrik Jansz. Prins, Anno* 1650 en *Enckhuyzen by Jan Dircksz. Kuiper, boeckdrucker in de Packhuys-straat* 1676.

Zie van der Aa, *Nieuwe Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* o. h. w. en over dit en soortgelijke Liedeboekjen; *Konst- en Letterb.* 1853 No. 37; *Catal.* van Koning, D. II. bl. 357 en Koning, *Slot te Muiden*, bl. 134.

KOSTER (Cornelis Janssoon), burger van Amsterdam, die in 1566 met vijf andere burgers, buiten de St. Anthoniespoort tusschen de stad en Houte-waal, aan den IJ-kant, omtrent den Kadijk in 't riet, met den predikant Jan Arentsoon bijeenkwamen en daar besloten dat men de openbare preek in Holland zou aanvangen.

Zie Brandt, *Reformatie*, D. II. bl. 317.

KOSTER (L.) In de verzameling Prentkunst van Ploos van Amstel komen onder de oude platen *Twee stuks door L. Koster gegraveerd* voor. Wie deze Koster was, heeft zelf de scherpzinnige Kramm niet kunnen nasporen. Zijne gissing dat de hier bedoelde persoon onze uitvinder der boekdrukkunst zou kunnen zijn is zeer onwaarschijnlijk.

Zie *Catal.* van Ploos van Amstel, bl. 180, No. 32. Kramm, *Leven en Werken der Holl. en Vlaamsche Schilders*, o. h. w.

KOSTER (Maarten) werd te Amsterdam geboren, en genoot in zijne jeugd het onderwijs van Cornelius Crocus, en legde zich reeds in zijne jeugd op de geneeskunst, die hij later in zijne geboortestad en ook buiten 's lands met lof heeft uitgeoefend, toe. Reeds vroeg was hij de leer der Hervormden toegedaan, en toen er in 1566 te Amsterdam een volksoproer was losgebarsten, tengevolge van het begraven van Simon Muts, in de Nieuwe kerk, werd hij, en eenige anderen als de voornaamsten onder de Hervormden door de regering verzocht pogingen aan te wenden om het te stillen. Zij begaven zich onder de woeste menigte, die zich van het Minderbroedersklooster wilde meester maken en smeekte haar met ongedekten hoofden haar plan te laten varen, met belofte dat de Minderbroeders de stad zouden verlaten; doch te vergeefs; het grauw plunderde het klooster en ook dat der Karthuizers. Het gevolg dezer beweging was dat de regering een verdrag ontwierp, waarbij den Hervormden meerdere vrijheid werd toegestaan, en het hunne hoofden ter onderteekening aanboden. Doch eenigen weigerden zulks. Om hen over te halen werd onze Koster wederom van hen in den arm genomen, die met veel moeite te weeg bragt, dat zij aan de begeerte der wethouderschap gehoorzaamden, mits in 't slot van het verdrag werd verklaard: »dat niemand der teekenaren, ter oorzake zijner onderteekening in vervolg van tijd gemoeid of achterhaald zou worden." In het volgende jaar (1567) werd Jacob de la Torre, secretaris van den geheimen raad, uit Utrecht, waar hij zich toen bevond, om den graaf van Megen aan schepen en lijftogt te helpen, van wege de landvoogdes naar Amsterdam gezonden, om bij de regering aan te houden dat zij Brederode de stad zou doen ruimen. De secretaris werd niet alleen in zijne herberg door het volk bedreigd, maar door eenige oversten en andere edelen, onder welke Lancelót van Brederode, in zijne herberg en kamer overvallen en in gijzeling gehouden. Ook Koster werd beschuldigd deel aan deze zaak gehad te hebben, waarop hij zich met een smeekschrift tot de vroedschap wendde, die verklaarde, dat zij hem voor onschuldig hield. Zoodra Alva in het land was gekomen, verliet hij zijne geboortestad en zijn vaderland. De dienst, dien hij der wethouderschap had bewezen in 't bevorderen der onderteekening der vrijheid, werd hem tot een »bloedschuld" aangerekend door den raad van beroerte, die hem opentlijk indaagde en verbande. Toen bevond hij zich te Dole, in het graafschap Bourgondië, daar hij de geneeskunst uitoefende, en in kennis raakte met zekeren Deen Petrus Oxe genaamd, die hem overhaalde naar Denemarken te vertrekken, waar hij zich tot lijfarts van koning Frederik II wist te doen bevorderen, welke post hij tot na den dood zijns bevorderaars bekleed heeft. Uit een brief, den 17den Mei 1574 door hem uit Koppenhagen aan Hadrianus Junius geschreven, blijkt dat hij toen een sterk verlangen had naar het vaderland. Het sluiten der Gendsche vrede gaf hem gelegenheid naar Amsterdam weder te keeren, daar hij, nevens anderen, deel had aan de omkeering van 1578, en tot burgemeester en raad werd verkozen. Naderhand is hij nog driemaal tot burgemeester en eens tot oud-burge-

meester benoemd, doch zijne sterke aankleving aan de partij van Leycester bragt hem in de ongunst der meesten zijner ambtgenooten, die hem sedert van het kussen hielden. Hij was een man van groote geleerdheid, welsprekendheid en aanzien, en de eerste die te Amsterdam openbare lessen over de ontleedkunde heeft gegeven. Hem betreft de volgende zinsnede uit een aanspraak van burgemeester C. P. Hooft in 1598 in de vergadering der regering te Amsterdam gehouden.

»'t Heugt mij noch hoe de oud-burgemeester, doctor Maarten Koster, over elf jaren in den Raedt met grooten ernst en beweeglijkheid voordroeg, dat hem in 't seker was bericht het voornemen van den koning van Denemarken en andere Grooten om sich te laeten gebruiken tot beslechting van den oorlog tusschen den Koning van Spanje en deze landen, voor een grondregel vooruitstellende, dat gelijk hij en andere Vorsten, hunne onderdaenen zulk een' Religie, als zij goedvonden, deden onderhouden, wij ook insgelijks hier te lande zulk een Religie souden moeten aannemen als den Koningh van Spanje behaagde. Hier tegen beweerde de gemelde Heer met veele redenen, daartoe dienende, dat geen Vorst of Majesteit eenig gezagh aan d' onderdaenen in geloofssaeken toequam, en hij vermaande den Raedt, dat hij zich doch van dat gevoelen om geenerleij oorsaeck sou laeten aftrekken." Koster overleed in den aanvang der zeventiende eeuw.

Zie Bor, *Nederl. Hist.*, D. II. bl. 73; Hooft, *Ned. Hist.*, B. III. bl. 113, B. XIII. bl. 578, B. XXVI. bl. 1199, 1200, 1203, 1904; van Meteren, *Nederl. Hist.* D. II bl. 70; Wagenaar, *Vaderl. Gesch.* D. VII bl. 206, 209, D. VIII. bl. 244; Reid, *Ned. Gesch.* bl. 169; Brandt, *Historie der Reformatie*, bl 380, 383, 485, 831; Pontanus, *Hist. Urb. et Rev. Amstel*, Lib. II. p. 244; Pontanus, *Hist. van Amst.* bl. 67; Wagenaar, *Amsterd.* (Zie het Reg.) H. Janse, *Gep.* p. 151, 155, 216, 306, 308, 317, 589.

KOSTER (SIMON DE) werd den 22sten Augustus 1767 te Middelburg geboren en vertrok, na zich eerst aan de teekenakademie te dier stede en vervolgens onder Thomas Gaal op de teeken- en schilderkunst toegelegd te hebben, in 1788 naar Londen, waar hij den 24sten Augustus 1831 overleed.

KOSTERMAN (CORNELIS). Een der gevaarlijkste opschuddingen van welke 's lands geschiedenis gewaagt, had in Oogstmaand 1690 te Rotterdam plaats. De aanleiding er van was de mildheid van een burgerbevelhebber jegens zijne schutters, die 's nachts tusschen den 28 en 29sten van die maand de hoofdwacht aan 't stadhuis hadden. Aan deze had hij een half anker wijn ten beste gegeven om er zich vrolijk mede te maken. Zij, die des avonds ten tien ure afgezonden waren om het te halen, werden in het terugkeeren aangetast door drie broeders van der Steen, pachters van de wijnen en het gemaal, vergezeld van twee deurwaarders en twee oppassers, door 't volk kraaijers of verklikkers genoemd. Men raakte hierop handgemeen en de degens der schutters uit de scheden; een der oppassers, die de trommelslagers het vaatje van de schouders wilden ligten, werd door een der schutters doodgestoken. De pachters en deurwaarders begaven zich toen naar het huis van den schout der stad, Mr. Jakob van Zuilen van Nieveld, daar zij van den manslag beschuldigden Kornelis Kosterman, wijnkooper, die nog denzelfden nacht van de wacht komende, gegrepen werd. Men vergeleek Kostermans degen met de wonde van den doode; men ondervroeg herhaaldelijk den gevangene, die eindelijk den 11den van Herfstmaand het feit beleed. Hij werd hierop veroordeeld om onthalsd te worden. Het vonnis werd den 16den uitgevoerd, onder een geweldigen toevloed van volk; morrende dat hij onschuldig leed, en het stuk slechts uit vrees voor de pijnbank bekend had. 't Geviel dat de scherpregter, ontsteld, meent men, uit vrees voor oproer, het hoofd niet met den eersten slag afhieuw, maar zes of zeven reizen toesloeg, eer hij het van het lijf kon scheiden, hetwelk het graauw sterkte in den waan van de onschuld des lijders. Ook liep er des anderen daags een gerugt, dat de trommelslager, die Kosterman te stout verdedigd hebbende voor de regters, ook vast gezet was, uit een gat of venster van het stadhuis had geroepen: »hoe Kosterman onschuldig ter dood gebragt en hij de man was die den oppasser doorstoken had. Hierop trok het graauw te loop.... doch het is thans onze taak niet de geschiedenis van het oproer te beschrijven, die men uitvoerig vindt opgeteekend in *Europ. Mercurius Oct. Dec.* 1690; *Waaragtig Verhael* enz., eerste en tweede deel, gedrukt 1690; *Beschrijving der stad Rotterdam, mitsgaders geschiedenissen, zoo binnen de stad als elders voorgevallen van den jare* 1426 —1691. 4°.; *Ms. Rotterdamsche pasquil en Zangbundel of Verzameling van al de gedichten en pargerillen en liedekens, ter gelegenheid van den oproer tot Rotterdam ontstaan, omtrent het uitwerpen van den Heer van Zuijlen van Nijeveld, geweezen Hoofd-Officier aldaar en het afbreken van deszelfs tuin en hof, openbaarlijk aangeslagen en gezongen, neffens een korte aanteekening der gevallen en geschiedenisssen ter materie dienende. Hierbij behooren eenige brieven, die alle kenteekenen droegen van op straat bij de plundering gelegen te hebben*, fol. Deze beide handschriften komen voor op *Catal. van eene allezins uitgebreide Verzameling Handschriften — bijeenverzameld door K. van Alkemade en P. van der Schelling;* in 1848 te Amsterdam in het huis met de Hoofden verkocht, bl. 20, 12°. Zijnde het eerste voor *f* 14,75, het laatste voor *f* 51 verkocht. Zie voorts Wagenaar, *Vaderl. Geschied.* D. XVI. bl. 123 volgg. en de *Beroerten in de Vereenigde Nederlanden van den jare* 1300 *tot op den tegenwoordigen tijd*, D. I. bl. 199. volgg.

KOUCKEBAKKER (NICOLAES JANSE), burgemeester van den Briel bij de overgaaf dier stad aan de Watergeuzen. Hij nam de vlugt, doch bevond zich in 1577 wederom in de Stad.

Zie van Wijn, *Bijvoegselen op het derde deel van Wagenaar*, bl. 84.

KOUSAERT (GILLES) of Aegidius Coussart, was eerst een monnik, doch ging tot de Hervormde eeredienst over, en werd in 1597 als predikant te West-Kapel bevestigd. In het volgend jaar bedankte hij voor het beroep te St. Maartensdijk en vertrok in het einde der XVIe eeuw naar Heinskenszand. Hij heeft uit het Fransch in het Nederduitsch overgezet een boekske getiteld: *Loqué de la Messe.*

Zie te Water, *Reform. van Zeeland*, bl. 198, 298, 308, 309.

KOUWENBERG (MICHIEL VAN), een middelmatig dichter, die in het midden der XVIIIe eeuw bloeide, en o. a. lofliederen voor de poëzij zijner tijdgenooten, zoo als vóór D. Smith's *Rottestroom*, en lijkdichten zoo als op den dood van A. v. d. Vliet, achter diens *Vruchten der Dichtlievendheid*, Leyd. 1779, bl. 557 vervaardigde.

Zie Heringa, *Naamlijst van Dichters*, bl. 37.

KOUWENBERG (STEVEN VAN) middelmatig dichter, die in het begin der XVIIIe eeuw leefde. Men heeft o. a. van hem een *Lijkdicht* en *Grafschrift* op Lucas Schermer.

Zie van der Aa, *B. A. en C. Woordenb.* D. II. bl. 338.

KOUWENBERG (CHRISTIAAN). Zie KAWENBERG.

KOUWENBURG een portretschilder, die zich in het midden der XVIIe eeuw te Middelburg ophield. La Rue gewaagt van het afbeeldsel van Joannes de Meij in 1659 door Kouwenburg en Everdijk geschilderd en in 1660 door Snijderhoef in plaat gebragt. Mogelijk is hij dezelfde met den voorgaanden.

Zie la Rue, *Gelett. Zeeland*, bl. 59; Kramm, *Levens der Kunstschilders Holl. en Vlaamsche*, D. II. bl. 908.

KOUWENBURG (JAN) was in het midden der XVIIe eeuw stads-chirurgijn te Middelburg en schreef:

Zee-Chirurgie of Matroozen-troost in zeer veel gebreken den Zeevarenden overkomende, en ook hoe dat den Scheeps Heelmeester tot hulp dezer qualen zig kan bedienen van enkele en t'zamengestelde middelen zoo uyt zyn Medicynkist als van Scheepsbehoeften, begrepen in dry deelen, alles in vragen en antwoorden tot voordeel der Leerlingen zamengesteld. Middelb. by van H. van Hoekke, 1721, 8°. 2e dr. *vermeerderd met een ontleding der Medecynkist.* Middelb. bij id. en Amsterd. bij N. ten Hoorn, 1726, 8°. 3e dr. *met eenige vermeerdering* bij H. van Hochte enz. 1733, 8°.

Zie la Rue, *Gelett. Zeel.* bl. 45, 46, Paquot, *Mémoire pour sevoir à l'Historie Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 232; Arrenberg, *Naamreg. van Boeken.*

KOUWENBURG (PIETER) of Couwenburch van Belois. Raadsheer in het Hof van Holland, een der 24 Regters van Oldenbarneveld. Hij verzocht, daar hij de Groot's huisvrouw in den graad van achterzusters kinderen bestond, ver-

schoond te blijven als regter over zijne zaak te zitten, doch het Hof bestond dat hiertoe geen genoegzame reden was, te minder, omdat hij bij partije, niet gewraakt werd.

Zie *Decis. en Resol. van den Hove van Holland*, gedrukt 1751, N°. 188, bl. 78; Wagenaar, *Vad. Hist.* bl. 341; van Wijn, *Bijvoegsel. en Aanm.* op Wagenaar, D. X. bl. 99, 100; Mr. H. Vollenhoven, *Broeders Gevangenisse*, bl. 126.

KOUWENHOVEN (DIEVERINA VAN) eene Utrechtsche juffer, die in 1669 te Amsterdam uitgaf een *Cleopatra, treurspel met vliegh-wercken*. kl. 8°.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenboek*, D. IV, bl. 127; *Catal. der Maats. van Nederl. Letterk.* D. *Ib.* bl. 128.

KOUWENHOVEN (JACOB) in 1777 te Rotterdam geboren en door den beroemden Landschapschilder B. P. Ommeganck te Antwerpen in de schilderkunst opgeleid, gaf onderwijs in de teekenkunst in zijne geboortestad, was ook eenigen tijd corrector aan het teekengenootschap aldaar, en hielp Mr. J. A. Weiland, medebestuurder van dat genootschap, in het nemen van steendrukproeven, die bij de Nederlandsche Huishoudelijke Maatschappij in 1814 met eene zilveren medaille zijn bekroond geworden. Daar hij slechts over weinige vrije uren kon beschikken, zijn zijne kunstvoorbrengselen niet talrijk. Op de tentoonstelling te 's Hage waren drie schilderijen van dezen meester naar schetsen, door hem in 1817 op zijne reis in Duitschland en Zwitserland vervaardigd, als een *Landschap bij ondergaande zon in Zwitserland*, een *Gezigt aldaar aan het vier Walstadtermeer* en een *Landschap in het Kleefsche*. Deze kunstenaar overleed den 4den Mei 1825. Onder zijne nagelatene betrekkingen was eene dochter die talent had voor het bloemteekenen.

Zie Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.* D. II. bl. 133.

KOUWENHORN (Mr. PIETER) of Couwenhorn, een voornaam glasschilder, die in het midden der XVII° eeuw te Leijden leefde en de eerste leermeester was van den beroemden Gerard Dou.

Zie Orlers en van Leeuwen, *Beschrijv. der stad Leijden*, bl. 401; Kramm, *Levens van Holl. en Vlaamsche Kunstschild.* D. II. bl. 109.

KOYMANS (BALTHAZAR). In 1672 lid der vroedschap te Haarlem, en een der gemagtigden, die den prins van Oranje kennis gaf, dat de regering dier stad hare toestemming had gegeven tot zijne verheffing tot de stadhouderlijke waardigheid. Hij werd door de burgers, met andere leden van de vroedschap van zijn ambt ontzet, doch wederom door den prins hersteld.

Zie Valkenier, *Verward Europa*, D. I. bl. 735 volgg; *Kort Verhaal der Burger oproeren te Haarlem, met aanteekeningen van Mr. Hop van* 1 *Julij* 1672, als ook van Prof. Burgersdijk *van* 1 *Julij* 1672; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 80, 200, 202.

KOYTERUS (VOLCHERUS) een Groninger, stadsgeneesheer te Neurenberg, bleeide in de 2e helft der 16e eeuw, en gaf in het licht.

Tabulae de Ossibus et cartilaginibus humani corporis, cum Explicationibus. Bononiae apud Joan. Rossium, 1566, fol.

Tabulae et Exercitationes anatomicae partium praecipuarum corporis humani. Norimbergae apud Theod. Gerlachium, 1573 fol. *cum fig.*

Explicationes Animalium Sceletorum. Ibid 1575 fol. *cum lectionibus Gabr. Fallopii, de partibus similaribus humani corporis ab eodem collectis.*

Zie Andreas, *Bibl. Belg.* p. 847.

KRAAN (HENDRIK DE) graaf van Kuinre, waarvan de geschiedenis gewaagt, komt het eerst in het jaar 1187 voor, als wanneer hij uit zijn aan de Zuiderzee gelegen kasteel gedurige invallen en strooperijen in Friesland doende, daarin verhinderd werd door den Frieschen graaf Willem, die eene sterkte deed opwerpen bij Oosterzee, niet verre van Kuinre. Zulks gaf aanleiding tot herhaalde hevige oorlogen, tot dat in 1195 het slot van Kuinre ingenomen en tot den grond toe verwoest werd, waarop graaf Hendrik zijn land moest verlaten en naar Holland de wijk nemen.

Zie van der Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 140, 142, 143.

KRAAY (DIRK). De heer Kramm deelt uit een ms van P. Terwesten mede, dat deze historie- en portretschilder een der 47 kunstenaars was, die te 's Hage eene Nieuwe Kamer van Pictura oprigtten, en in 1662 als lid dezer confrerie, eene schilderij van zijne hand, *Demokriet* voorstellende, in de kamer ter tafel bragt, welk stuk in 1666, mogelijk zijn sterfjaar, aan zijne weduwe werd teruggegeven.

Zie Kramm, *Leven der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. II. bl. 909.

KRAAY (JAN) of Kray werd den 21sten Maart 1730 te Hoorn geboren, en bestudeerde vlijtig bij zijnen leermeester Henstenburgh, de teekeningen van diens vader Herman Henstenburgh. Buitengewoon gelukkig was hij in het afbeelden van bloemen, vruchten, insecten enz. met sapverwen. Hij is 1806 in zijne geboorteplaats overleden.

Zie van Eynden, en van der Willigen, *Geschied. der Vad Schilderk.* D. II. bl. 210; Abbing, *Gesch. der Stad Hoorn*, D. II. bl. 77, 78, 210; Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.* D. II. bl. 133.

KRAAYENHORST (GERARD VAN) een der zaâmgezworenen tegen Floris V, die op bevel van den jonkheer van Voorne te Dordrecht geradbraakt werd.

Zie M. Stoke, *Rijmkronijk*, D. II. bl. 252 (uitg. van B. Huijdecoper); Smits, *Schatkamer*, bl. 193; *Chronijk* van Goudhoeven, bl. 329; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. VI. bl. 67, 92.

KRABACHER (P. H.) Med. doctor, opper-chirurgyn der marine, met rang van kapitein-luitenant ter zee, ridder van den Nederlandschen Leeuw, lid van onderscheidene geleerde genootschappen, stierf den 9den December 1859 te Terheyde in den ouderdom van 77 jaren.

KRABBELIJN (GILLES) raad van Karel van Bourgondië, kwam in 1462 te Amsterdam met brieven van voorspraak van dezen en van Jan van Lannoy aan de regeering van Amsterdam, om de Minderbroeders in hunne stad, ofschoon tegen de privilegiën door hertog Willem van Beijeren in 1411 aan Amsterdam gegeven, toe te laten.

Zie Wagenaar, *Beschr. van Amst.* D. II. bl. 253 volgg; Commelin, *Beschr. van Amst.* p. 430; H. van Henssen en H. van Rijn, *Batavia Sacra*, D. II. bl. 194.

KRACHTWYK (DIRK van) waarschijnlijk te Amersfoort geboren, bloeide in het midden der XVII eeuw, en was een zeer middelmatig Latijnsch dichter. Hij gaf uit:

Carmina miscellanea e Sacris literis, Amst. 1650.

Zie Peerlkamp, *de Poëtis Latinis Neërl.* p. 358, 359.

KRAENLUDE (ADAM VAN of VAN DER) pastoor en rector der parochie-kerk van St. Jan te Gouda en kanunnik te Bergen op Zoom. Van hem en andere pastoors te Gouda zijn nog vier brieven, doch met bisschoppelijke bekrachting en uitbreiding, in het belang der collatie-broeders hunner parochie voorhanden. Ook vindt men een vergunning van hem aan het gilde van St. Lucas, om een altaar (in de St. Jans kerk te Gouda te hebben, en een kerkelijke broederschap uit te maken.

Zie Kist en Royaards, *Nederl. Archief voor Kerkel. Geschied.* D. VII. 91, 102, D. VIII. 211 volgg.

KRAEYVANGER (EVERARD) werd te Batavia geboren; studeerde te Leijden in de regtsgeleerdheid, en keerde na voleindigde studie, weder derwaarts. Zijne dichtstukken, onder den titel van *Dichtlievende Lente en Zomer*, in 1762 te Leijden gedrukt, zijn zeer middelmatig. Ook heeft men van hem *Stichtelijke Gezangen* 1744, volgens de Vries.

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 127; de Vries, *Proeve eener Geschied. der Ned. Dichtk.* D. II. bl. 106; Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 289.

KRAFFT (JOHANNES LEVINUS) een Vlaamsch dichter, en taalmeester te Brussel, maakte zich als tooneeldichter bekend door:

Ihpigenie ofte Orestes en Pilades, bly eindigh treurspel, Brussel, 1722, 4°.

Den Spiegel der Vrouwen, verdeelt in de manmoedige Ildegerte, koninginne van Norwegen, bly-eindigh treurspel enz. voor de eerste mael op het Brusselsch Speel-Tooneel vertoont ter j. 1727, *Ghendt*, z. j.

Het Lijden van onzen Heere Jezus Christus, treursp. enz. Brussel, 1736. kl. 8°,

Zijne spreuk was: *virtutes recognoscuntur per actiones.*

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 128 *Catal. der Bibl. van de Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden*, D. I. bl. 128.

KRAFFT (Jan Lodewijk), gelijk hij zich, volgens Kramm, onder een fraai gegraveerd portret van Joannes Wisgers, in ovaal gevat, in kl. f°., noemt, en niet gelijk Willems en Witsen Geysbeek hem noemen Jan Laurens, werd in 1710 te Brussel geboren, en was een bekwaam teekenaar en etser, waarvan een groot aantal portretten van het keizerlijk huis van Oostenrijk, en verschillende andere stukken naar Rubens, van Dijck, Titiaan en anderen, als ook de 150 platen in zijn *Schat der Fabelen, gekozen uyt de voornaemste verdichtschryvers*, Brussel 1740. 3 deel. 8°. (ook in het Fransch overgezet) ten bewijze strekken.

Witsen Geijsbeek noemt het aangehaalde rijmwerk, »erbarmelijk broddelwerk," doch Willems acht hem, »een der Zuyd-Nederlandsche Dichters, die het best de tael geschreven en gewaerdeerd hebben; zijne verzen in het algemeen vloeijend en zinrijk; zijn proza, schoon wat gerekt, met veel gemak en bevalligheid behandeld."

Zie Witsen Geysbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 127, 128; Willems, *Verhand. over de Ned. Taal- en Letterk.* D. II. bl. 164 volgg; Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. II. bl 909; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetenschappen.* D. II. bl. 188.

KRAFT (Andries), huisbestierder van den Amsterdamschen koopman Hope, beoefende de Nederduitsche dichtkunst, ofschoon hij vele bezigheden en genoegzaam geen omgang met letterkundigen had, die hij kon raadplegen wegens hetgeen aan zijne letterarbeid ontbrak.

Zijne drie treurspelen *Alonzo of de zegepraal der Liefde*, 1798; *Czaar Peter de Derde*, 1801 en *James Cook* maakten geen opgang, doch kondigden den opsteller aan als een man van genie en vinding. Eenige zijner gedichten zijn onder den titel van *Oden en Gedichten*, (ofschoon er geen enkele Ode in gevonden wordt) op kosten van den heer Hope zeer prachtig in een' bundel bijeengedrukt, doch niet openlijk uitgegeven. Een zijner uitgebreidste stukken is *Daniel, in drie Zangen*. Hij overleed den 15den April 1810.

Zie Witsen Geijsbeek, *B. A. C. Woordenb.* D. IV. bl. 128, 129; *Cat. der Bibl. van de Maatsch. der Nederl. Letterk. te Leijden*, D. I. bl. 128.

KRAFT (J. C.) schreef:

Onderzoek of in het IX *en* XI *hoofdstuk van den Brief aan de Romeinen de Leer der Hervormde kerk van de verkiezing gevonden wordt of niet?* Amst. 1774. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 289.

KRAFT (Jens) schreef:

Verhandeling over de zeden en gewoontens der oude en hedendaagsche wilde volken, Utaecht 1779, 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boeken*, bl. 289.

KRAGTINGH geneesheer schreef:

Verhandeling over het juiste tijdstip der breuksnijding, Amst. 1795.

Zie *Alphab. Naaml. van Boeken* van 1790—1831.

KRAHMER DE BICHIN (Carel Frederik) zoon van Carel Frederik en van Louisa Jacoba van Bettoncourt, geboren te Corbach (Waldek) den 28sten Junij 1787.

Reeds in zijn twaalfde jaar werd zijne opvoeding toevertrouwd aan zijnen oom Jacques de Bettoncourt, gewezen officier bij het Waldeksche regiment in hollandsche dienst, die niets spaarde om die opvoeding naar wensch te doen uitvallen. In 1804 als kadet bij de artillerie te voet in dienst getreden, werd hij reeds 2 jaar daarna bevorderd tot 2e luitenant bij de brigade rijdende artillerie, en was tegenwoordig in den veldtogt tegen Pruissen, welke met den slag bij Friedland eindigde. De batterij, waartoe hij behoorde, had hare amunitie verbruikt hebbende, last gekregen het slagveld te verlaten. Krahmer die evenwel van eene nabijzijnde fransche batterij munitie had ontvangen, bleef met zijne sectie in het vuur. Deze daad deed hem eervol vermelden en eenige jaren later werd hij op eene wapenschouwing, door keizer Napoleon daarvoor met het ridderkruis van het legioen van eer begiftigd.

Den 3den Junij 1808 tot 1e luitenant bevorderd zijnde, woonde hij de veldtogten in Polen en Saksen bij, en ook in 1813 streed hij in Saksen, toen zijnde kapitein bij den generalen staf der artillerie.

In Nederlandsche dienst werd hij in November 1814 als kapitein geplaatst bij de Belgische rijdende artillerie, in welke betrekking hij het bevel voerde over eene batterij, die in den slag van Waterloo was toegevoegd aan de brigade van den generaal d'Aubremé. Op last van Chassé rukte hij met zijne batterij voorwaarts, op het oogenblik dat de Franschen met spoed aanrukten, en het vuur uit die batterij werkte niet weinig mede om de Franschen te doen standhouden.

Hij werd na den slag met het ridderkruis der Militaire Willemsorde 4e klasse vereerd.

Bij gelegenheid van den opstand in België was Krahmer, sedert 1826 majoor bij de rijdende artillerie zijnde, tegenwoordig bij het inrukken van Brussel door het leger, onder prins Frederik der Nederlanden. Niet weinig hadden zijne groote krijgsmansdeugden er toe bijgedragen, om bij het korps, waarbij hij geplaatst was en waarmede hij hartstogtelijk was ingenomen, die krijgsmansgeest aan te kweeken, waardoor het zich ook in de jaren 1830 en 1831, vooral binnen Brussel, zoo bijzonder heeft onderscheiden.

Nadat bij het inkomen van Brussel reeds een paard onder hem was gedood geworden, werd hij op den 23sten September zelf het slagtoffer. Hij bevond zich bij de sectie van den luitenant Willem Arie Sodenkamp, die hij in de Rue royale, op 150 pas van het hôtel de Bellevue, in batterij had geplaatst. Door twee geweerkogels getroffen, met den wisscher in de hand, in het midden der sectie staande, stortte hij ter aarde en stierf in het paleis des konings, waarin hij was overgebragt, vóór dat hem nog geneeskundige hulp kon worden verleend.

Bij de rijdende artillerie liet hij eene onuitwischbare herinnering achter van zijn beproefden moed en uitstekende dapperheid, op de slagvelden van Friedland, Waterloo en ook te Brussel tot roem van zijn wapen aan den dag gelegd.

Zie van Sypesteijn, *Gesch. van het regiment rijdende artillerie*, o. a. bl. 97, 217, 239, 261, 262, 264; *Vaandel, tijdschrift voor onderofficieren*, D. I. St. 5.

KRAJESTEIN (François) een rijmelaar uit de XVIII eeuw blijkens zijne berijming van den watervloed van wintermaand 1717, onder den titel van *Gods gerigten op aarde*, Haarl. z. j.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* D II. bl. 328; *Cat. der Bibl. van de Maatsch. van Ned. Letterk. Bijv.* 1853—1857 bl. 25.

KRAJESTEIN (Hendrik) in het begin dezer eeuw koffijhuishouder te Middelburg, vroeger directeur van een reizend tooneel-gezelschap, werkzaam lid der kunst en wetenschap bevorderende Maatschappij V. W., van welke vooral door zijne medewerking eene afdeeling in zijne woonplaats is opgerigt. Men vindt in de dichtbundels dier Maatschappij gedichten van hem, die middelmatig zijn.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* D. II. bl. 338.

KRAMER (Adriaan de), den 30sten April 1696 te Leiden geboren en den 26sten Maart 1735 te Amsterdam overleden. J. A. van Orsoy gaf zijne gedichten, onder den titel van *Poëtische Werken* in 1736 in 2 deelen in het licht. Zij zijn, ofschoon zeer middelmatig, in 1774 ald. herdrukt.

Zie zijn levensberigt voor de *Poët. Werk.*; Witsen Geijsbek *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 129; Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 239.

KRAMER (H.) een middelmatig dichter uit de eerste helft der XVII eeuw. In het *Nieuwe Bundeltje uitgekipte Geestelijke Gezangen*, Leeuw. 1743, komt van hem eene berijmde *Zamenspraak tusschen een levendig Christen en de doode wereld* voor.

Zie Horinga, *Bijdr. tot de lijst van Nadal-Dicht.* bl. 57.

KRAMER (M.) bekend door zijn:

Nieuw Woordenboek der Nederlandsche en Hoogduitsche Talen, vermeerderd door A. A. van Moerbeek, Amst. 1768. 2 d. 4°.

Nieuwe Hoogduitsche Grammatica of aanleiding voor de Nederduitschen, om de Hoogduitsche Spraak grondig te verstaan, spreken en schrijven, Amst. 1769. 8°.

Nieuwe Hoogduitsche Grammatica om de Nederduitsche spraak te leeren, Amst. 8°.

Zie Arrenberg, *Naaml. van Boek.* bl. 290.

KRANEN (Peter) geboortig van 'Antwerpen, in zijn tijd een niet ongeacht letterkundige, die naar de wijze der meer bekende dichters Houwaert, van Ghestele, de poëzy beoefende. Hij had de R. C. kerk verlaten en was tot die der Doopsgezinden overgegaan, en zou als zoodanig door den markgraaf van Antwerpen in hechtenis zijn genomen, indien hij niet, in tijds gewaarschuwd, de vlucht naar Keulen had genomen. Zijne zwangere huisvrouw hem niet kunnende volgen, werd in den stads kerker (den Steen) gebragt, en zou levendig zijn verbrand geworden, indien zij, op voorspraak van een neef van haar, Hans Michiels, geen kwijtschelding van straf had gekregen, onder voorwaarden van in 't vervolg katholijk te leven en een harer naar Keulen geweken kinderen, naar de gewoonte der Roomsch-katholijken te laten doopen. In allerijl werd dit kind (Sara) uit Keulen ontboden en gedoopt, en nu haastte zij zich van deze vrijheid gebruik te maken, en zich naar Keulen bij haar man en kinderen te begeven, waar zij de belofte, uit vreeze voor den dood afgelegd, spoedig vergat, en even ijverig als te voren de zamenkomsten der Doopsgezinden bezocht. Hij was de moederlijke grootvader van den beroemden Joost van den Vondel. De drossaart Hooft plagt te zeggen: »dat gij een rijmer zijt, hebt gij van uwen grootvader Kranen."

Zie Vondels *Werken met verklaringen en aanteekeningen van Mr. J. van Lennep, Aflev.* 3, bl. 8 volg; van Ollefen, *Lev. van J. van den Vondel*, bl. 20, 21; G. Brandt, *Leven van Vondel*, bl. 8; Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* D. VI. bl. 50.

KRANEN (Sara) dochter van Peter Kranen, werd tot het redden van hare moeder uit Keulen naar Antwerpen gevoerd, om aldaar in de R. C. gedoopt te worden. Zij was te Keulen gehuwd met Joost van den Vondel, hoedenstoffeerder aldaar, en werd den 17den November 1587 moeder van den beroemden dichter van dien naam. In den aanvang der XVII eeuw verliet zij met haar man en kinderen (behalve Joost, Klementine in 15.., Sara in 1596 en Willem in 1599 geboren) Keulen en vestigde zich eerst te Utrecht, en vervolgens te Amsterdam.

Zie behalve de in het vorig opstel aangehaalde schrijvers, *Chronijk van het Hist. Genootsch.* D. V. bl. 61.

KRANEN (Theodorus), of Craanen, geboren omstreeks 1620, eerst arts te Duisburg, en sedert 1658 hoogleeraar in de genees- en wiskunde aan de hoogeschool te Nijmegen, van waar hij in 1670 tot hoogleeraar in de wijsbegeerte, de redeneer- en bovennatuurkunde en tevens tot onderregent in het staten-collegie te Leiden werd beroepen. In 1673, liet hij, een ijverig voorstander van het stelsel van Descartes, eenige wijsgeerige stellingen aanplakken, die door een zijner leerlingen, onder zijne voorzitting, in het openbaar zouden verdedigd worden. Eene dezer stellingen was gerigt tegen eene, die niet lang te voren, onder voorzitting van den hoogleeraar in de godgeleerdheid en tegenwoordigen rector magnificus F. Spanheim verdedigd was, en waarbij alle twijfeling aan het bestaan der godheid voor goddeloos en oneerlijk verklaard werd. Kranen, die de eer van Descartes door die verklaring op het schandelijkst verguisd rekende, had tegen deze stelling, doch zonder melding van den naam van zijn ambtgenoot, eene andere overgesteld, bij welke hij hen, die de genoemde twijfeling zoo streng veroordeelden, als zulken voordroeg, die lastering aan onkunde paarden, en er met alle magt op uit waren, om de kracht der aanlichtende waarheid, die zij, bij het bederf hunner rede door de schoolsche wijsbegeerte der monnikken, zich eeniglijk aan zekere uitdrukkingen en onderscheidingen vasthoudende, niet konden verdooven, zoo veel mogelijk te smoren, door ze met hatelijke woorden door te halen, en het gezag van anderen te misbruiken. De rector Spanheim deze stelling gelezen hebbende, verbood de verdediging er van aan den student die er mede belast was, en liet de aankondiging wegnemen. Doch deze liet, op aansporen van zijnen leermeester, de stellingen onder een anderen titel opentlijk voorhangen en verdedigde ze opentlijk onder diens voorzitting. Spanheim bragt hierover bij curatoren zijn beklag in, die na eerst Kranen gehoord te hebben, hem niet slechts in de sterkste bewoordingen in het ongelijk stelden, maar hem gelastte, gelijk hij bij zijne benoeming had beloofd geene andere beginselen van redeneer of bovennatuurkunde te onderwijzen, dan die in de leerboeken van een' zijner voorgangeren, F. P. Burgersdijk begrepen waren, en hem en de overige hoogleeraren bij vernieuwing aan hun vroeger besluit verbonden om zich binnen de palen der peripatetische wijsbegeerte te houden, en van de leerstellingen van Descartes geen gewag te maken. Niet lang daarna ontsloegen zij Kranen als hoogleeraar in de wijsbegeerte en benoemden hem tot hoogleeraar in de geneeskunde, welk ambt hij tot 1687 bekleedde, toen hij, op uitnoodiging van den keurvorst van Brandenburg, die hem tot geneesheer verlangde te bezitten, naar Berlijn vertrok, waar hij, volgens Siegenbeek in 1690, volgens Jöcher 27 Maart 1688 overleed. Hij had een levendig vernuft en eene bevallige voordragt, doch van zijne kennis in de geneeskunst en zijne min doordachte toepassing der Cartesiaansche wijsbegeerte wordt door Boerhave (welligt uit afkeer van de Cartesiaansche leer) geen gunstig oordeel gegeven. Hij is in plaat afgebeeld naar Torenvliet door Blooteling, fol. en in de *Effigies* bij P. van der Aa.

Zie Soermans, *Acad. Regist.* bl. 57, 58; Boerhave, *Oratio de vita et obitu V. Cl.* B. Albini in zijne *Opuscula Omnia* p. 47; Baillet, *vie de Descartes*, p. 47; Domela Nieuwenhuis, *de Commercio literario R. Cartesii* p. 10; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 196—198, D. II. bl. 144, 289; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D. I. bl. 243, 265, D. II. bl. 42.

KRANEVELT (Jan van) was de eerste deken van de St. Pieterskerk te Middelburg, bij het invoeren der nieuwe bisdommen tot eene kathedrale of domkerk verheven en stierf in 1573.

Zie *Oudh. en Gesticht. van Zeel.* bl. 97, 98; 's Gravezande, *Tweede eeuwgetijde der Middelb. vrijheid*, bl. 245.

KRANEVELT (N.) een onbekend schilder, door Houbraken, Weijerman en Kramm vermeld, op wien Vondel het volgend grafschrift vervaardigde.

»Hier rust Kranevelt, wiens gonst
»Blaakt uyt lust tot Schilderkonst,
»Die de hand hield braaf en êel
»Aan zijn levendig penseel.
»Eert dien geest in 't konstig werk,
»Stuur een veldkrans op zijn zerk.

Zie behalve Houbraken, J. C. Weijerman, *Lev. der Schild.* D. II. bl. 150; Kramm, *Lev. der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. II. bl. 90.

KRAP (J. Azn.) een Rotterdammer, die in het laatst der achttiende eeuw leefde. Hij beoefende de dichtkunst, blijkens de stukken, die hij leverde in de *Lauwerbladen voor de zonen der Vrijheid*. Ook schreef hij:

Het drukkende, schadelijke en nuttelooze van het grootste deel der begrafenisplegtigheden in ons vaderland, Dordrecht, 1792, gr. 8°.

Zie *Alphabetische Naamlijst van Boeken, tusschen* 1790 *en* 1831 *uitgegeven*, bl. 323 en van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* D. II. bl. 339.

KRAUL (J.) een Nederlandsch kunstschilder, van wien *een fraai boschgezigt*, waarin twee reizigers, »zonachtig, plaisant en uitvoerig" en een dito *landschap met geboomte*, waarbij boerenwoningen, verder een bergachtig verschiet, voorkomen op den *Catal. van Theodorus van Duyssel*, Amsterd. 1782, bl. 6, No. 33, 34. Vier stuks gelijke voorstellingen door hem geteekend vindt men op *Catal. van J. de Bosch*, Amsterd. 1785. bl. 64.

Zie Kramm, *Levens en Werken van Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. II. bl. 910.

KRAUSS (Johan Carl) werd den 6den October 1759 te Oehringen, de hofplaats van den vorst van Hohenlohe-Waldenburg, in wiens dienst zijn vader, Christoffel Adriaan Krauss, een aanzien ambt bekleedde, geboren. Van zijn jeugd af lust voor de geneeskunst hebbende, waarin zijn vader zelve zeer ervaren was, beoefende hij haar eerst te Erlangen, later te Straatsburg. Op voorspraak van zijnen beroemden leermeester Lobstein, verkreeg hij eene aanstelling tot eersten arts bij de Badensche troepen, die destijds in soldij van onzen staat waren. Twee jaren later (1785) begaf hij zich naar Harderwijk, waar hij, na verdediging eener *verhandeling over de*

voornaamste ziekten der krijgslieden en hare oorzaken, tot doctor in de geneeskunde bevorderd. In 1787 legde hij zijn post bij de Badensche troepen neder en vestigde zich als burgerlijk geneesheer te Amsterdam. Hier bijna twintig jaren de praktijk uitgeoefend hebbende, benoemde hem koning Lodewijk den 27sten Mei 1807 tot gewoon hoogleeraar der beschouwende, beoefenende en geregtelijke geneeskunst, in plaats van zijn promotor Forstens, te Harderwijk, welke post hij den 20sten Junij 1808 openlijk aanvaardde met eene rede *over het gebruik en misbruik der stelselmatige geneeskunde*. In Junij 1810 legde hij het rectoraat neder met eene rede, waarin hij den arts de beoefening der heelkunde dringend aanprees, en in Junij 1812 als prorector eene *over de hulpe, die men, zonder aanstonds of geheel te wanhopen, aan stervende, of hen, die voor dood gehouden worden, bewijzen moet*.

Na de vernietiging der Harderwijksche school werd hij tot hoogleeraar in de geneeskunst te Leiden beroepen. Hij kweet zich van de daaraan verbondene pligten zoo veel zijne zwakke gezondheid toeliet, totdat hij den 19den Maart 1826, ruim zes en zestig jaren oud ontsliep. Volgens Clarisse werd hij schaars in zijne groote waarde gekend, en door veler moedwillig vooroordeel schandelijk miskend. Zijn onderwijs onderscheidde zich door eene streng wijsgeerige, *Kantiaansche* kleur, en de stelsels van Brown en Roschlaub, die destijds in Duitschland opgang maakten, hadden op hetzelve merkbaren invloed. Bij het ziekbed intusschen, waarvan hij niet weinige doodkranke lijders gelukkig oprigtte, zag men hem den raad der ondervinding volgen, en tot de grondstellingen der Boerhavische school naderen. Hij is in prenten kaart door F. C. Dietrich afgebeeld, en was correspondent der 1e klasse van het Kon. Ned. Instituut.

Hij schreef:

Afbeeldingen der fraaiste, meest uitheemsche boomen en heesters, enz. 21 afleveringen, ieder met 6 gekleurde afbeeldingen, Amsterd. 1808, gr. 4°.

Strack, *Geneeskundige verhandeling over den dauwworm der kinderen, met aanmerkingen, door J. C. Krauss*, Amsterd. 1791, gr. 8°.

Beginselen der kruidkunde, Leijden 1811, 12°. 3 deelen met gekleurde platen, eerst te Amsterdam 1800—1804, in den vorm van een almanak uitgegeven.

Over den aard en de geneeswijze eener veeziekte, als in het jaar 1814 in de streken van Utrecht gewoed heeft, Leijden 1814, gr. 8°.

Verhandeling over den aard en de werking der geneesmiddelen, welke ter bestrijding van zenuwkwalen worden aangewend. Amsterd. 1814. gr. 8°.

Nadere overweging van hetzelve, Amsterd. 1819, gr. 8°.

Adumbrationes praxeos medicae, pars I. Lugd. Bat. 1820. 8°. maj.

Van het ten jare 1766 door D. L. Oskamp begonnen werk: *Afbeeldingen der Artseny-gewassen met derzelver Ned. en Lat. beschr.* is men D. III—IV (1798—1800) aan Krauss verschuldigd.

Zie *Praef. Cat. Bibl. med. C. H. à Roy*, p. VIII; Reinwardt, *Or. inaug. Leiden*, (*Ann. Ac. L. B.* a 1823—1824) p. 20; L. Suringar, *Or. rect.* (*Ann. Ac. L. B.* 1826—1827) p. 22—24, *Sax. Onom.* D. V; Bouman, *Geschied. der Geld. Hoogesch.*, D. II. bl. 549, 680; Siegenbeek, *Geschied. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 391, D. II. bl. 230, *Rec. der Rec*, D. XVII. (1826); bl. 497; *Alphabet. Naaml. der Boeken* van 1790—1831, bl 323; Muller, *Catal. van Portr.*; *Konst- en Letterb.*, 1826. D. I. bl. 194.

KRAUSZ (Simon Andries) werd in 1760 te 's Gravenhage geboren en legde zich onder den Duitschen schilder Leonard Defrance op de teeken- en schilderkunst toe. Hij schilderde en teekende landschappen met koeijen, schapen en paarden, binnenhuizen, kaarslichten en binnenwaters »op eene hem bijzonder eigene en kenbare wijze, vet in de verw, met sterke dikwijls mateloze, effecten." Immerzeel zag van Krausz echter verscheidene wezentlijk verdienstelijke schilderijen, die rijk van ordonnantie en helder waren; onder anderen in het kabinet van wijlen den heer Jan Viruly in 's Hage een *landschap bij storm waarin een drift schapen*, die meesterlijk geschilderd waren. De heer Kramm meldt dat Krausz ook de etsnaald heeft gehanteerd, waarvan hij eenige proeven bezit. Hij overleed

Zie Immerzeel, *Levens en Werken van Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. II. bl. 156; Kramm, *Levens en Werken van Holl. en Vlaamsche Kunstschild.*, D. II, bl. 910.

KRAY was generaal aan het hoofd van drie of vier eskadrons dragonders en huzaren in den Postenoorlog in Vlaanderen, en streed aan den regtervleugel van prins Frederik. Door een geweldig blikken-doozen-vuur ontvangen, deinsde hij in verwarring terug. Hierdoor werd de Hollandsche garde aan de spitse strijdende van allen steun beroofd; en toen de prins zelf in het heetste van het gevecht door een geweerkogel in den regterschouder gevaarlijk gekwetst, met bloed bevlekt van het slagveld werd gedragen, verdween de laatste hoop op eenigen zegen en begon de vlugt.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te land*, D. III. bl. 76, 77; *Gazette de Leyd.*, No 78, 27 Sept.; *le Baron de Crossard*, *Mémoires militaires et historiques pour servir à l'histoire de la Guerre, depuis* 1792 *jusqu'en* 1815 *inclusivement*, T. I. p 64; *Geschichte der Kriege in Europa, seit dem Jahre* 1792, *als folgen der Staatsveränderung in Frankreich unter König Ludwig XVI.* T. II. p. 78.

KRAYENHOFF (Cornel's Johannes), zoon van den predikant Cornelis en van Adriana Catharina van Ruelo, werd den 3den Januarij 1722 te Verhel geboren. Reeds vroeg ging hij in dienst, werd in October 1745 extra ordinair ingenieur, den 10den Januarij 1751 luitenant-ingenieur. den 17den Januarij 1769 kapitein-luitenant en den 26sten September 1778 luitenant-kolonel. Hij vertrok in 1769 naar Spanje in eene commissie tot het ontwerpen van kanalen aldaar, en kwam terug, vertrok weder in 1770, en in 1776 voor de derde maal. Hij stierf den 7den April 1782 te Nijmegen bij zijne vrouw Clara Jacoba de Man eenen zoon nalatende, die volgt.

Hij schreef:

Proefkundige beschouwing van den aart en hoedanigheid van het timmerhout, 's Hage 1762. 8°.

De aloude Metzelwerken vergeleken met de hedendaagsche, of vertoog waarom de zware muren van dezen tijd kragteloos en bouwvallig zijn in tegenoverstelling van die der ouden, 's Hage 1775. 8°.

Kornelis Redelijkheit bestraft of deszelfs zoogenaamd beoordeeling en wederlegging van het vertoog wegens de aloude Metzelwerken beantwoord, 's Hage 1776. 8°.

Zie *Leven van C. R. T. Krayenhoff*; Martinet, *Geschied. der Wereld*, D. VI. bl. 187; Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. bl. 26; Arrenberg, *Naamregister*, bl. 290.

KRAYENHOFF (Cornelis Rudolphus Theodorus Baron) werd te Nijmegen den 2den Junij 1758 geboren. Zijn vader, wel verre van aan zijne zucht om in de krijgdienst te treden gehoor gevende, wenschte dat zijn zoon regtsgeleerde zou worden. Na eerst te Nijmegen en later te Arnhem de gronden zijner studiën gelegd te hebben, vertrok hij naar de Harderwijksche hoogeschool, waar hij echter in de studie der regten geen genoegen kon vinden, die hij dan ook spoedig liet varen om zich bij voorkeur op de wijsbegeerte en geneeskunde toe te leggen. Met zulk een ijver studeerde hij, dat hij reeds in 1780 in eerstgemeld vak promoveerde en in 1784 den graad van doctor in de geneeskunde verkreeg.

Op zes en twintig jarigen leeftijd zich te Amsterdam als geneesheer nedergezet hebbende, kwam hij, door het voortzetten van een werk over de elektriciteit al zeer spoedig in aanraking met voorname doctoren en andere geleerden, die hem eenige praktijk bezorgden en hem voorthielpen in het houden van voorlezingen over natuur- en geneeskundige onderwerpen, waardoor hij zich weldra naam maakte; hij schreef en werkte ook voor anderen, verwierf zich daardoor vermogende en ondersteunende vrienden en wist zich alzoo in de eerste jaren van zijn verblijf te Amsterdam staande te houden. Inmiddels waren zijne bekwaamheden algemeen bekend geworden en zag hij zich daardoor benoemd tot lid en later tot hoofdbestuurder van de maatschappij tot Nut van 't Algemeen, tot lid van Felix Meritis, van het provinciaal Utrechtsch genootschap van kunsten en wetenschappen en van de Hollandsche maatschappij van wetenschappen te Haarlem.

Bij de omwenteling van 1795 werd Krayenhoff, ofschoon gematigd patriot, medegesleept om de pogingen der Fransche te begunstigen en haalde hij zich daardoor den haat der stedelijke regering op den hals. Hierdoor genoodzaakt te vlugten, nam hij met achterlating van zijne vrouw (hij was in 1788 gehuwd met Johanna Geertruida van der Plaat) de wijk naar het naderend Fransche leger onder zijnen akademie vriend, den bekenden Fransche brigade-generaal Daendels.

Met dat leger kwam hij, zonder bepaalde betrekking te

bezitten in Holland en in 1795 te Utrecht. Van daar werd hij door Daendels naar Amsterdam gezonden om de omwenteling tot stand te brengen en mogt daarin door moed, beleid en vastberadenheid zoozeer slagen, dat de stad zonder noemenswaardige ongeregeldheid in handen der patriotten overging.

Niets liever wenschende dan tot zijne geneeskundige praktijk terug te keeren, vond dit tegenkanting bij den generaal Pichegru, die hem wist over te halen om het bevel over de Amsterdamsche garde te blijven voeren. De provisionele representanten van Holland gaven daarop aan Krayenhoff den rang van Luitenant-kolonel, en den 18den Mei 1795 werd hij door de vergadering der representanten van Holland benoemd tot adjunctinspecteur-generaal der rivieren en adjunct-contrarolleur der Hollandsche forteficatien.

Krayenhoff, zich te Muiden vestigende, trachtte zich de vereischte kennis voor zijne nieuwe betrekking eigen te maken en wijdde zich uitsluitend aan zijne dienstbetrekking en aan de studie der krijgskundige wetenschappen. Hij werd in April 1797 aangesteld tot chef van de brigade ingenieurs te velde, bestemd voor expeditie naar Ierland, die echter geene verdere gevolgen had.

Het uitvoerend bewind in 1798 besluitende dat niemand gelijktijdig twee ambten bekleedden mogt, verklaarde, Krayenhoff te willen blijven bij de militaire genie, en werd dien ten gevolge den 30sten Mei 1798 aangesteld tot luitenant-kolonel-directeur bij het bondgenootschap te lande.

In genoemd jaar werd aan Krayenhoff opgedragen de vervaardiging van eene algemeene kaart van ons land. Drie en twintig jaren later is die arbeid door het gouvernement op naam van Krayenhoff in het licht gegeven, zijnde die bekende uitmuntende chorotopographische kaart van de noordelijke provinciën van de Nederlanden, over welks geschiedenis Krayenhoff zelf geschreven heeft in zijn *Précis historique des Operations géodésiques et astronomiques, faites en Hollande pour servir de base à la Topographie de cet Etat.*

Zoo iemand dan heeft Krayenhoff, na de landing der Engelschen en Russen in Noord-Holland, aan dien belangrijken strijd een groot aandeel genomen. Wij kunnen hem daar in zijn bedrijvig leven niet volgen. Het in korten tijd versterken van Amsterdam was zijn werk. Krayenhoff, werd bij de landing op den 27sten Augustus gewond, woonde den geheelen veldtogt in Noord-Holland bij, werd bij den aftogt van het Engelsch-Russische leger van onze zijde afgevaardigd, ten einde te waken dat de afgeslotene capitulatie behoorlijk werd nageleefd. Hij was derhalve meer dan iemand in staat eene goede beschrijving te geven, die wij dan ook in zijn aan te halen werk vinden kunnen.

Na den veldtogt van 1799 leefde Krayenhoff in betrekkelijke rust tot aan den oorlog van 1805. Bij den genoemden inval der Pruissen werd hij belast met het in staat van verdediging stellen van Amsterdam. Zich daarmede bezig houdende, werd hij door prins Lodewijk Napoleon, die zijn hoofdkwartier te Nijmegen had, opontboden om met hem en anderen over alles te raadplegen, wat tot 'slands verdediging noodig was, blijvende hij verder, onder den titel van kommissaris-generaal van het Bataafsche gouvernement voor de zaken om defensie, aan het hoofdkwartier van genoemden prins verbonden. Na het sluiten van den vrede van Presburg werd Krayenhoff, den 28sten Maart 1806, voor zijne betoonde diensten tot kolonel-direkteur der fortificatien benoemd.

Na de troonsbeklimming van koning Lodewijk Napoleon werd Krayenhoff tot diens aide-de-camp en kort daarna tot direkteur-generaal van het depôt voor de archieven van oorlog en marine aangesteld. Bij de vele andere werkzaamheden nam hij ook deze betrekking waar, ofschoon hem schier geen oogenblik rust overbleef. Hij vergezelde bovendien den vorst naar het leger bij het begin der krijgsoperatiën tegen de Pruissen, doch keerde ook weldra met hem naar Holland terug. Zijne benoeming om nevens andere officieren een conceptproject tot vereeniging van de wapens der artillerie en genie zamen te stellen, werd gevolgd door die van generaal-majoor.

In 1809 tot minister van oorlog benoemd zijnde, welke betrekking hij tot den 8den Maart 1810 heeft waargenomen, was hij naauwelijks twee maanden aan het hoofd van het ministerie, toen de landing der Engelschen in Zeeland plaats vond. De mislukking dier landing is voor een goed deel aan zijn beleid en voortvarendheid te danken geweest.

Tijdens 's konings verblijf aan het hof te Parijs, bleef Krayenhoff voortgaan met de versterking van Amsterdam. Hij wilde die stad voor Lodewijk Napoleon een palladium doen zijn, waarop al de magt des keizers zou terugstooten. Zijn werk verwekte echter argwaan. Men kreeg er in Parijs de lucht van, en het gevolg er van was dat de koning in last kreeg de werken tot verdediging te staken en Krayenhoff als minister te ontslaan. Bij de inlijving van ons land bood hij den keizer zijn ontslag uit zijne militaire betrekking aan, bedankte voor eene aanbieding hem van wege den keizer van Rusland toegekomen om in Russische dienst over te gaan, en zag zich den 21sten September 1810 tot brigade-generaal en inspekteur generaal bij de Fransche genie, door Napoleon benoemd. Ofschoon met dezen op minder goeden voet, werd hij toch in 1811 naar Parijs ontboden, om zitting te nemen in het comité der fortificatien, en benoemd tot ridder van het legioen van eer.

Hij bleef tot in Mei 1812 in Parijs en weldra veranderden de tijdsomstandigheden. Op uitnoodiging van het provisioneel bewind, dat zich te 's Hage gevormd had, nam hij den 24sten October 1813 het bestuur op zich van Amsterdam en omliggende forten, na alvorens zijn ontslag aan den keizer te hebben ingezonden. Hij bragt te Amsterdam ten tweede male de omwenteling tot stand, rigtte verschillende korpsen op, en deed Naarden, waar de Fransche generaal Guétard het bevel voerde, en die besloten had die vesting zoolang mogelijk te verdedigen, door Hollandsche troepen insluiten. Ter belooning van zijne toen bewezene diensten verleende de souvereine vorst aan Krayenhoff, die in het begin van 1814 achtereenvolgens benoemd was geworden tot luitenant-generaal, inspecteur-generaal der fortificatiën en van het korps ingenieurs, mineurs en sappeurs en der pontonniers, op den 31sten Julij, den voortdurenden titel van *gouverneur van Amsterdam*. In 1815 werd hij, tot kommandeur van de militaire Willemsorde benoemd zijnde, als een verder blijk van erkentelijkheid voor zijne verrigtingen in 1813, verheven in den Nederlandschen adelstand met den titel van baron, en in 1818 vereerd met het grootkruis der Militaire Willemsorde.

Het laatste levensperk van Krayenhoff werd door onaangenaamheden gekenmerkt. Ook hij werd betrokken in de zaak van de bedriegelijke bouw der zuidelijke vestingen. Tijdens het onderzoek daarnaar voortduurde, werd hij door den koning in 1825 naar Curacao gezonden om dat eiland te versterken. Teruggekeerd werd hij den 10den Mei 1826 voor het hoog Militair Geregtshof gedagvaard en eenige maanden later in zijne betrekking geschorst en ter beschikking van het departement van oorlog gesteld.

Het geregtelijk onderzoek duurde inmiddels voort en eindigde met volkomene vrijspraak. Krayenhoff werd niet meer in zijne betrekking hersteld en den 10den April 1830 gepensioneerd. Hij bragt de laatste jaren zijns werkzamen levens met het schrijven en uitgeven van nog eenige krijgskundige werken, met het houden van voorlezingen over de natuurkunde en sterrekunde en studiën van verschillende aard door, en overleed den 24sten November 1840. Hij werd begraven te Nijmegen in het, op last des konings, in 1824 naar hem genoemde fort *Krayenhoff* en in het volgend jaar deed koning Willem een eenvoudig gedenkteeken op zijn graf plaatsen, aldus nog eene laatste hulde brengende aan de nagedachtenis van eenen man, die zijn vaderland, hetwelk hij bovenal beminde, gedurende meer dan vijf en dertig jaren, met onkreukbare trouw, en in de hagchelijkste omstandigheden, met even groot beleid als geestkracht had gediend." Hij is op onderscheidene leeftijd zoowel door 's graveerstift als in steendruk in folio en 8°. afgebeeld.

Uit zijn huwelijk met Johanna Geertruida van der Plaat liet hij twee zoons na, Jhr. Johan die in 1859 als generaal majoor der genie werd gepensioneerd, en schrijver van eene *verhandeling over de eerste versterkings-kamer van Coehoorn*, 's Hage 1823, gr. 8°. m. pl. en Jhr. Baron Cornelis Johannes die in 1808 eerste luitenant der genie overging als eerste luitenant bij het regement Husaren en later de dienst heeft verlaten.

Hij schreef:

Proef eener Elektrische Natuurkunde, gevolgd naar het Fransch van den Abt Jacquet. Utrecht 1783, in pl. 8°.

Verzameling van Hydrographische en Topographische Waarnemingen in Holland, met kaarten en platen, 's Hage 1813, gr. 8°.

Ook in het Fransch overgezet:

Précis historique des operations géodésiques et astronomiques

faites en Hollande par le Lieut.-Général Krayenhoff, la Haye 1815, 1827, 4°. *l'Imprimerie Royale.*

Van dit werk zijn al de waarnemingen en beschouwingen in manuscript door Krayenhoff aan de Leidsche Hoogeschool vereerd (November 1839) bestaande uit 11 deelen in 8°. en 7 deelen in fol.

En de daarop gegronde:

Choro-Topographische kaart der noordelijke provincien van het koningrijk der Nederlanden, uitgegeven aan het topographisch bureau van dezen staat; geodesische en astronomische waarnemingen van den Luitenant-Generaal Krayenhoff, verbeterd en vermeerderd met de nieuwe steenwegen arrondissementen en kantons, op de schaal van 1/115,200, 10 Bladen in Plano in 3 Kokers, 's Hage 1829.

Instructie bij het doen van militaire verkenningen, 's Hage 1815, gr. 8o.

Proeve van een ontwerp tot sluiting van de rivier den Neder-Rhyn en Leck, en het storten van derzelver water op den IJssel. Met platen en kaarten, Nijmegen 1822, 4°.

Proeve van een ontwerp tot scheiding der rivier de Waal en de Boven-Maas, en het doen afloopen dezer laatste over hare oude bedding op het Bergsche veld, Nijmegen 4°. Met een atlas van kaarten in folio, Nijmegen 1823.

Voorschriften wegens het plaatsen van bliksem-afleiders aan 's Rijks gebouwen. Hage 1823. gr. 8°.

Bijdragen tot de vaderlandsche geschiedenis van de belangrijke jaren 1808 en 1809. Nijmegen 1838 in 8°.

Geschiedkundige beschouwing van den oorlog op het grondgebied der Bataafsche Republiek in 1799 *in* 8°. Nijmegen 1825.

De Luitenant-Generaal Baron Krayenhoff voor het Hoog Militair Geregtshof beschreven en vrijgesproken.

Extract uit het verhaal van den Inspecteur-Generaal der fortificatien, betreffende de dienst van het korps Ingenieurs, gedurende het tijdvak van 1814 *tot* 1827.

Zie *Levensbijzonderheden van den Luit. Gen. Baron C. R. T. Krayenhoff;* door hem zelven op schrift gesteld en in het licht gegeven door Mr. H. W. Tydeman, Nijmegen 1844, 8°.; Bosscha, *Ned. Heldend. te land*, D. III, bl. 180, 302; *Konst- en Letterb.* 1840, D. II. bl. bl. 355, 372; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk. te Leiden*, D. II. bl. 81; Arrenberg, *Naamreg. van Boeken*, bl. 290; *Alphabetische Naamlijst van Boeken van* 1790—1831, bl. 322; *Biogr. Album van Portrett. en facsimiles;* Muller, *Catal. van Portr.*

KRAYENHOFF (Louis François), te Vechel geboren, eerst praeceptor te 's Bosch en te Alkmaar, vervolgens conrector te Hoorn en te Dordrecht, sedert 1746 rector, en (1750) hoogleeraar in de welsprekendheid te Gorkum, welke post hij gedwongen werd in 1763 neêr te leggen, schreef:

Korte Geographische Beschrijving des Aardkloots, Amst. 1762, 8°. 2e dr.

Syntaxis Latina in usum Principis Wilhelmi, Gornech. 1750.

Verhaal van de behandeling hem sedert zestien jaren te Gorcum aangedaan. 's Hage 1763. in fol.

Zie *Boekz. der gel. Wereld*, 1758 bl. 598, 1763, *b.* bl. 722; *Letteroef.* 1764, D. IV. St. 1. bl. 356; Hermans, *Beschr. der Ill. en Lat. School te 's Bosch*, bl. 58; Schotel, *Illustre School te Dordr.*, bl. 163, 234.

KRAYENHOFF (Rodolphus Theodorus) zoon van Louis François en van Sibille Anna van Helmont, werd in November 1751 geboren, was ingenieur en den 30sten Maart 1782 luitenant. Hij ging met zijnen oom Cornelis Johannes in 1776 naar Spanje en had het toezigt bij de uitvoering der werken van het kanaal van Arragon. In 1794 vertrok hij als luitenant kolonel en ingenieur te Demerary naar de West-Indië. Hij stierf den 29sten Januarij 1795, zijne vrouw Mina Planta drie kinderen nalatende.

KRAYENSTEIN (A.), schrijver van:

Het Tafereel van den Sabijnschen Maagdenroof, blijsp. met zang, Amst. 1806. kl. 8o.

Zie *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 129.

KREEKEL (Willem), overleden te Utrecht 10 November 1834, was luitenant 1 Julij 1814 en kapitein ter zee 1 Jan. 1822. Hij was aan de artillerie- en genie-school te Delft reeds voor de opleiding der adelborsten geplaatst en daarna kommandant van het Koninklijk Instituut voor de Marine te Medemblik. Hij was ridder van den Nederlandschen Leeuw.

KREET (Mr. Hendrik Arnold) taalkundige, geboren in 1740, die met anderen schreef in de *Tael- en Dichtkundige Bijdragen* 1759—1762, in de *Bijdragen tot opbouw der Vaderl. Letterk.*, *Proeven van Oudheid-, Tael- en Dichtkunde*, door het Genootschap *Dulces ante omnia Musae* en in de *Werken der Maatsch. van Ned. Letterk.* Later wijdde hij zijn tijd aan andere bezigheden, toen hij griffier bij het Hof van Holland werd, en met anderen, zich onledig hield met een *Wetboek voor de Bataafsche Republiek.* Hij overleed te Amsterdam, den 16den April 1804.

Hij was lid van het Genootschap *Minima Crescunt*, en vervolgens van de *Maatschappij van Ned. Letterk.* te Leiden. Hij gaf uit:

Nederlandsche Amnestiën, van de jaren 1485, 1488, 1787 en 1788 en *Bijvoegselen tot dezelve*, Dordr. 1789, 2 st.

In de *Bibl. der Maatsch. van Ned. Letterk.* bevindt zich van hem:

J. van Vondelens Palamedes oft vermoorde Onnoozelheyd, Treurspel, 't Amsteld. 1626, met wit papier doorschoten en met taalkundige aanteekeningen van Mr. H. A. K.

Th. Benson, Vocabularium Anglo-Saxonicum, Lexico G. Somneri magna parte auctius. Oxon. Th. Shild, 1701, met eigenhandige aanteekeningen van L. ten Kate, Hz., W. F. van der Wilp en H. A. Kreet, 8°.

Zie Siegenbeek, *Gesch. der Ned. Letterk.* bl. 327; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. II. bl. 26. 490, 491; te Water, *Aanspraak*, in de *Handel. der Maatsch. der Ned. Letterk.* 1804. bl. 3.

KREENEN (Evert) werd in 1786 geboren, en in 1802 als student te Harderwijk ingeschreven, waar hij zich op de godgeleerdheid toelegde. Vooral echter slaagde hij in de Oostersche talen en verbazend was de gemakkelijkheid, waarmede hij, zonder er bijna eenige moeite op te doen, gansche reeksen van Hebreeuwsche en bovenal Arabische verzen in het geheugen opnam. Zijn proefschrift (*Specimen Academicum in Nahumi vaticinium*, Harderw. 1808) dat hij onder voorzitting van zijnen leermeester J. H. Pareau verdedigde, wordt voor het beste gehouden dat wij over dien profeet bezitten. Predikant te Velp geworden, beletten hem herhaalde ziekten en huisselijke bezwaren, zoo veel als hij wenschte, zich op zijne geliefkoosde studie toe te leggen. Welligt op het punt om als hoogleeraar in een ruimeren kring werkzaam te zijn, werd hij 1 Januarij 1825 uit het leven weggenomen.

Hij schreef in de *Godgel. Bijdragen* eenige boekbeoordeelingen en verhandelingen, o. a. zijne *Verhandeling over de vraag, of er eene terugkeering der Joden naar Palestina al of niet te wachten zij* in de *Godgel. Bijdragen*, D. XI. bl. 337 verv.

Zie Kist en Royaards, *Archief*, D. IV. bl. 274; Bouman, *Gesch. der Geld. Hoogesch.* D. II. bl. 569; verv. Glasius, *Godgeleerd Nederl.* St. VII. bl. 314.

KREITZIG (Ritmeester). Deze stierf den heldendood in den slag bij Waterloo.

Zie Bosscha, *Ned. Heldend. te land*, D. III. *Bijl.* 26.

KREPS (Dorothea) leefde in het begin der XIX eeuw. Op eene tentoonstelling te Utrecht 1846, was van deze kunstenares *een studieblad met vruchten.*

KRETSCHMAR (Jacob van) een verdienstelijk krijgsman, die als kolonel der infanterie (21 Mei 1762), Generaal Majoor (15 Oct. 1787) en Gouverneur van Heusden, den lande diende.

KRETSCHMAR (Willem Gerrit van) van Wijk en Aalburg, zoon van den generaal majoor Baron P. en van M. van Oijen werd te 's Hage den 15den April 1786 geboren. Den 19den October 1804 trad hij als kadet bij de ligte dragonders in dienst, in 1805 werd hij 2de Luitenant, in 1806 bij de garde hussaren, in 1807 bij het tweede Regiment, vroeger Bataviscbe Hussaren, 4 Junij 1808 werd hij eerste Luitenant, en was als zoodanig in Zeeland bij de Engelschen.

Laatstelijk is hij geweest kolonel kommandant bij de Rijksstoeterij te Borculo.

KRETSCHMAR (Jan Paul) werd den 27sten September 1790 te Zutphen, uit achtenswaardige ouders geboren. Van zijne jeugd af bezat hij een zwak en ziekelijk gestel, doch voortreffelijke geestvermogens, welke, zoo als later bleek, zich in hooge mate ontwikkelden. De jonge Kretschmar genoot in zijne geboortestad het eerste wetenschappelijk onderwijs, en daar zijne ouders hem voor den militairen stand bestemd hadden, werd hij als Kadet op de in Zutphen gevestigde militaire

school geplaatst. Gedurende zijne studiën aldaar verplaatste men deze school naar Amersfoort en hij vertrok mede naar die stad. Na eenig vertoef aan dit instituut zou hij het examen afleggen als officier voor het wapen der Artillerie, doch wegens eene borstkwaal, waar aan hij leed, moest hij daarvan afzien. Hij was dus genoodzaakt een' anderen stand in de Maatschappij te kiezen; hij werd tot landmeter bij het kadaster aangesteld, in welke betrekking hij in het jaar 1812 in Friesland werkzaam is geweest. Dezen vermoeijenden arbeid kon hij ook niet waarnemen, zoodat hij genoodzaakt was om zonder betrekking naar zijne geboortestad terug te keeren.

In het begin van 1813 ontving hij eene aanstelling als officier bij de Geographische Ingenieurs, nadat hij te voren een geruimen tijd op den huize Dorth — aan den Heer Baron van Zuijlen van Nijveldt toebehoorende — had vertoefd om diens landerijen op te meten en in kaart te brengen. Korten tijd daarna werd hij benoemd tot Adjudant van den franschen generaal Hypalt, bij wien hij echter niet lang werkzaam was: want na de gelukkige omwenteling in het najaar van 1813, verzocht en verkreeg hij zijn ontslag en begaf hij zich wederom naar Zutphen.

Naauwelijks was hij in die stad terug gekeerd of hij werd aangesteld tot leeraar bij het aldaar gevestigde Wis- en Aardrijkskundig Instituut, welke vacature door het overlijden van den kundigen onderwijzer van Woestenberg, was opengevallen. Daar en boven werd hij benoemd tot lid der Schoolcommissie en medebestuurder van het Bornhof te Zutphen, en in 1820 arrondissements- IJker.

Alle deze betrekkingen werden door Kretschmar met den meesten ijver en goede trouw waargenomen, tot aan zijn overlijden, dat op den 31sten Januarij 1827 voorviel.

Kretschmar was een zeer bekwaam Wis- Natuur- en Sterrekundige, waarvan zijne menigvuldige redevoeringen, die hij in der tijd heeft gehouden, kunnen getuigen. Hij was te Zutphen de oprigter van een Wis- en Natuurkundig genootschap, onder den zinspreuk: de struik wordt eindelijk een boom. Ook in het aldaar gevestigde Natuurkundig genootschap, »Nut is ons doel," was hij een der ijverigste medeleden. Onder de aldaar uitgesprokene redevoeringen munten vooral de drie volgende uit, als: 1e *Over de personele behoedmiddelen tegen de gevaarlijke uitwerkselen van het onweder, voorgelezen den* 23sten Februarij 1813. 2e *Over de platronde gedaante der aarde, voorgelezen den* 20sten *Februarij* 1815. 3e *Over het meten der lengte door behulp der mannen van Jupiter, voorgelezen den* 12den *Februarij* 1816.

Kretschmar was niet alleen ervaren in de Wis- en natuurkundige wetenschappen maar ook zeer bedreven in de oudheidkunde; met bijna alle levendige talen was hij bekend.

Zijne geschriften, meestal voorlezingen en bijdragen in proza, en poezij, over verschillende onderwerpen, zijn door den Heer J. Provily bijeenverzameld en uitgegeven.

Zie *Tijdschrift voor Reken- Stel- en Meetkunst, vierde jaargang* (1842) bl. 60 en 64: van der Aa. *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* deel II bl. 338.

KREVELT (A. van), volgens Kramm een middelmatig kunstgraveur, uit de helft der achttiende eeuw.

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Ned. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 910.

KRIEGER (Wilhelm Leendert) werd in 1748 te Amsterdam geboren en bekleedde na van 1771 te Amsterdam hulpprediker van Ds. Schutte en krankbezoeker te zijn geweest, het predikambt te 's Gravesande (1780), Zwolle (1781), Nijmegen (1784), Utrecht (1785) en te 's Gravenhage, waar hij den 30sten November 1791 bevestigd werd. Krieger was niet alleen een uitnemend godgeleerde, maar ook een regt gemoedelijk christen. Zijne schriften zijn populair en onderscheiden zich door eenvoudigheid en bevattelijkheid. Ook bewees hij der vaderlandsche kerk, wier vergadering hij van 1816 tot 1819 presideerde, belangrijke diensten. Koning Willem I wist zijne verdiensten te schatten en benoemde hem tot zijnen hofprediker. Hij overleed te 's Hage den 12den Februarij 1822.

Hij schreef:

Verklaring over het Ie *Hoofdstuk van den brief aan de Hebreërs*, Amst. 1782, 8o.

Gesprekken en overdenkingen over het lijden en sterven van onzen Heere Jezus Christus, Amst. 1783, 2 st. 8o. Amst. 1793, 3 d. 5 st. met het portr. gr. 8o.

Twee leerredenen, Utrecht, 1787. gr. 8o.

Leerrede over Psalm CXXVI: 3, 4, 's Hage, 1792. 8o.

Vragen voor mijne leerlingen, Amst. 1800. 8o. 3e druk.

Gesprekken en overdenkingen over de geboorte van Jezus Christus, Amst. 1801. 2 st. gr. 8o.

Gesprekken en overdenkingen over de Opstanding van Jezus Christus, Amst. 1803. gr. 8o.

Gesprekken en overdenkingen over de Hemelvaart van Jezus Christus en het Pinksterfeest, Amst. 1804. gr. 8o.

Dank- en biduur bij de inhuldiging van Z. M. den koning der Nederlanden, Amst. 1814. gr. 8o.

Kerkelijke Redevoeringen en Aanspraken bij de opening en sluiting van het Algemeen Synode van de Herv. kerk in Nederlanden, Amst. 1816, gr. 8o.

Kerkelijke Rede bij den Doop van den eerstgeboren zoon van den Prins van Oranje, 's Hage, 1817. 8o.

Zie Glasius, *Godgel. Nederl.* Afl. 7. bl. 315, 316; *Konst- en Letterb.* 1822. D. I. bl. 113; *Archief van Kist en Royaards*, D. VII. bl. 341: Arrenberg, *Naamr.* bl. 290; *Naaml. van Boeken van* 1793—1830, bl. 324.

KRIEK (Kornelis) een onbekend dichter uit het begin der achttiende eeuw, bevriend met Dirk Smits, op wien hij een lijkzang dichtte.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* D. II. bl. 341.

KRIEKAART (Kornelis) was schepen van Lier en bevelhebber der burgerwacht, toen die stad in 1582 door Hautepenne bemagtigd werd. Hij sneuvelde bij die gelegenheid.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VII. bl. 435, 436; van Meeteren, *Nederl. Gebeurt.* B. XI. p. 193 verv. Bor, *Ned. Oorl.* B. XVII. bl 30; Strada, *de bello Belgico Lib.* V p. 234.

KRIEKEBEL (Jan de) of Creeckel komt voor als de eerste predikant te Wolfaartsbeek in Zeeland waar hij den 23sten April 1582 is beroepen. Hij vertrok of overleed in 1591.

Zie te Water, *Kort Verhaal der Reform. in Zeeland.* bl. 306. Partikuliere aanteekeningen.

KRIEKEN (Gerardus Samuel van) Schoolonderwijzer te Oude Tonge, liet bij zijn overlijden gedichten na, die in 1844 te Rotterdam zijn in het licht verschenen.

Zie van der Aa, *N. Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 341.

KRIENS (Jan) oudste bij de Doopsgezinden te Bierum. Hij bevestigde in 1711 Derk Ales te Groningen en in 1716 Meindert Waerma te Hoezenweer. Hij was in 1731 gestorven. Blaupot ten Cate noemt hem den beroemden Jan Krijn. Hij moet zich zeer verdienstelijk bij zijn kerkgenootschap hebben gemaakt.

Zie Blaupot ten Cate, *Geschied. der Doopsgezinden* te Groningen enz. D. I. bl. 130, 158, 163, 201, D. II. bl. 154.

KRIGHOUT (Jacobus) werd, waarschijnlijk in 1703, te Rotterdam geboren. Van zijne ouders en vroegste levensjaren is ons niets bekend. Op zeventien jarigen leeftijd werd hij als student aan de kweekschool der remonstrantsche broederschap ingeschreven. Na wel volbragten studietijd, onder leiding van den hoogleeraar Cattenburgh, werd hij den 16den Julij 1726 met grooten lof tot de predikdienst bevorderd. Drie jaren later aanvaardde hij nu het eerst de evangelie-bediening in de gemeente te Boskoop. In 1732 vertrok hij van daar naar Zevenhuizen. In 1738 werd hij naar Utrecht beroepen en het volgend jaar naar Leiden. Toen de leerstoel der godgeleerdheid, door het overlijden van Joannes Drieberge in 1746, was opengevallen, werd hij nog in Julij deszelfden jaars tot diens opvolger benoemd. Hij aanvaardde dit ambt in Januarij 1747 en vervulde het waardig gedurende een tijdperk van ruim negentien jaren, terwijl hij in korten tijd ook met het onderwijs der letteren en wijsbegeerte werd belast. Door ligchaamszwakheid, gedrongen vroeg hij in 1766 zijn onslag. Aanvankelijk liet hij zich bewegen zijn ambt toch weder op te vatten, doch op herhaald verzoek werd hem den 17den Junij 1767 het ontslag verleend. Niet lang hierna overleed hij op zijn buitenverblijf te Lisse, den 22sten Januarij 1770, alwaar hij ook begraven is. Van zijn aanzienlijk vermogen vermaakte hij een som van *f* 118,823 aan de broederschap, met bepaling dat de intresten hoofdzakelijk moesten strekken tot verbetering van het tractement.

van hoogleeraren en predikanten. Hij schonk aan de boekerij der Amsterdamsche kerk zijne rijke verzameling pamfletten, waarvan de inhoud weldra kenbaar zal worden gemaakt in de nieuwe beschrijvende catalogus dier boekerij.

Zijn geschreven *Compendium theologiae* benevens zijn driehonderd tallen *Quaestiones theologiae miscellaneae* legateerde hij aan den Rotterdamschen predikant Bierumer. Ze berusten thans onder de handschriften der remonstrantsche kerk te Rotterdam.

Krighout gaf bij zijn leven uit:

Sermo funebris in obitum J. J. Wetstenii, habitus d. IX Julii MDCCLIV *a Krighout Amst. ap. Adr. Slaats.*

Memoria Westeniana vindicata, seu J. Krighout epistola responsoria ad stricturas Jo. Lodovici Frey, ad sermonem funebrem in obit. Wetstenii. Amst. Ap. Slaats.

Brief van Alethophilus aan de examinatores van het ontwerp van Tolerantie, om de leere in de Dordtsche Synode vastgesteld, met de leer der Remonstranten te vereenigen, Leijden 1754. 8°.

Tweede Brief van Aletophilus aan de examinatores te Leijden, Leijden 1754. 8°.

Op den Catal. van Handschrift en Boeken in de Bibl. der Rem. Geref. Kerk te Amsterdam, vindt men *Aesculapius weekblad van 1723 en 1724 met geschr. register en aanteek. van Prof. Krighout.*

Opgave van H. S. S. door J. J. Wetstein aan de Bibliotheek der Rem. Kerk gelegateerd, benevens eenige lijsten der boeken en H. S. S. van Prof. J. Krighout.

Catalogus der Bibliotheek van Prof. Krighout.

Zie D. van Lennep, *Memor. Amst. Athen.* p. 292 19 A. des Am. v. d Hoeven, *Gedenkschrift van het Sem. der Remonstr.* bl. 183—186. J. Tideman, *de Remonst. Broederschap.* bl. 19, 87, 130, 167, 358, 372, *Catal. van de Bibl. der Remonstr.* bl. 1, 17. W. Bogge, *Bibl. der Rem. Geschriften*, bl. 60.

KRIPPENDORFF (VAN) officier der artillerij, die allerloflijkst onder van der Kerckhof diende, en Grave in 1794 dapper hielp verdedigen.

Zie Von Gross, *Journal der Principales operations de la campagne de* 1796, aangehaald bij Bosscha, *Neêrl. Held. te land.* D. III. bl. 136.

KROES (WOUTER DE), den 30sten September 1800 te Schiedam geboren, den 2den September 1830 overleden, beoefende de dichtkunst, plaatste eenige verzen in Tijdschriften en Jaarboekjes, en liet een vrij uitgebreide verzameling meest van luimigen inhoud na.

Zie van der Aa, *Nieuw B. A. C. Woordenb.* D. II. bl. 341.

KROESINK (HENRIK) stamvader van een lang uitgestorven aanzienlijk hollandsch geslacht, leefde in 1400 en was gehuwd met N. N. Uittenhage.

KROESINK (HENDRIK) leefde in de 2de helft der XVI eeuw, was in 1570 lid der staatsvergadering van Holland, huwde Anna Bourbonnois, dochter van Philips Bourbonnois van Mechelen en van Jakoba van Teilingen. Zijn zoon Jakob, ongehuwd overleden, stierf het mannelijk oir van dit geslacht uit. Zijne dochter Samarina, vrouwe van Benthuizen en Zoetermeer, huwde Gerrit van Wijngaerden en liet een zoon en drie dochters na.

KROESINK (MR. JACOB,) zoon van Floris Kroesink en Geenburg van Teilingen, in 1424 geboren, rekenmeester te 's Hage, en sints 1474, toen de algemeene rekenkamer derwaarts was overgebragt, te Mechelen.

Hij stierf in 1493, bij zijne huisvrouw Maria van der-Does, nalatende 3 zonen en 2 dochters.

KROESINK (KORNELIS) zoon van den voorgaande, heer van Benthuizen en Zoetermeer, eerste Luitenant Houtvester van Holland, in 1486 door Maximiliaan tot Ridder geslagen. Hij huwde te Dordrecht. 1ste Maria, dochter van Paulus van Montfoort te Leiden, weduwe van Pieter van Swieten. 2de Hillegond van Alkemade gezegd van der Woude, dochter van Jan van der Woude en van Elizabeth Uitenhagen. Hij liet uit den eersten echt een zoon, uit de tweeden een zoon en eene dochter na.

Zie Hoogstraten en Kok, *o. h. w. Kroesink;* van Leeuwen, *Bat. Illustrata*; van Goudhoever *oude Holl. Kronijk* bl. 217.

KROHN (B. N.) ofschoon geen Nederlander verdient hij echter vermeld te worden als beoefenaar onzer geschiedenis.

Den 29sten Januarij 1765 schreef de Eerw. P. Beets te Almeloo aan den Eerw. H. van Gelder toen te Ouddorp, Krohn heeft 16 à 18 jaren vlijtig in onze geschiedenis gestudeerd en heeft eene weergalooze verzameling van boeken en manuscripten daartoe betrekkelijk. Hij heeft uitgegeven *Geschichte der fanatischen Wiedertaüfer Hoffman und die Hoffmannianer.* In dit boek heb ik vele dingen gevonden, die licht geven in de Historie, maar tevens zie ik dat Krohn om de verdrukkingen door de Lutherschen onzen geloofsgenooten aangedaan te billijken, vele brave mannen onder de dweepers telt, waarover ik hem denk te onderhouden."

Krohn was over de geschiedenis der Doopsgezinden met Beets en Maatschoen in briefwisseling.

Zie Blaupot ten Cate, *Geschiedenis der Doopsgezinde* te Groningen enz. D. I. bl. 40. Kist en Roynaards *Nederl. Archief voor Kerk. Geschied.* D. V. bl. 51. D. VI. bl. 343.

KROL (J) Schoolonderwijzer te Klundert, en later te Dordrecht, gaf uit een verhaal *van het innemen van de Klundert* Dordrecht 1793 en een *Berigt* 1794 8°.

KROL (J. G.) was arrondissements ijker te Sneek, die aldaar in 1819 eene nieuwe uitgaaf van Bingwerijs bekend *Handboek voor kooplieden, winkeliers* en anderen bezorgde.

Later gaf hij een verdienstelijk *Theoretisch en praktisch Rekenboek voor de Jeugd.* Zutphen 1823. 3 stukken kl. 8°.

Zie van Cleef, *Naamlijst*, bl. 325.

KROM (HERMANUS JOHANNES) werd te 's Gravenhage in 1738 geboren, in 1761 proponent, vervolgens predikant te Linschoten (1761) Sliedrecht (1762), Tiel (1763), Middelburg (1771) bedankte voor een beroep naar Utrecht, en werd den 22sten Maart 1775 hoogleeraar in de kerkelijke geschiedenis te Middelburg, welk ambt hij aanvaardde met eene *Oratio de Vera a imagonaria Ecclesiae Christ. prosperitate, praecipae et Historia Eccte Siastica Spectata.* Later is hem nog de gewijde uitlegkunde opgedragen. Hij stierf den 24sten December 1804 en schreef:

Redevoering over den waren en ingebeelden voorspoed der christelijke kerk uit het latijn vertaald door *A. van Solingen* Middelb. 1776 8°.

Over Genesis. Middelb. 1781 8°.

Ontwerp eener beschrijving van het planetarium, staande in het Museum Mediburgense. Middelb. 1791 gr. 8°.

De geschiedenis van de Schepping opgehelderd en verdedigd. Middelb. 1791 gr. 8°.

Diatribe de authentia Dialogi Justini Martyris cum Tryphone Judaeo. Editio 2ª Ultra 1792. 8°.

Verhandeling ter verantwoording van eenige zwarigheden uit de beschouwing der natuur afgeleid tegen het berigt van Mozes, aangaande den ouderdom der wereld. Middelb. 1795 8°.

Betoog dat de beoefening der Natuur en Sterreknnde niet strijdig is met de erkentenis der goddelijke openbaring. Middelb. 1793 8°.

De waarde der Horoskoopkunst. Middelb. 1795 8°.

Godgeleerde uitlegkundige en wijsgeerige verhandelingen. Middelb. 1796 2d. gr. 8°.

Groote belofte van de roeping der Heidenen. Rotterd. 1797 gr. 8°.

Gedachte van de geest aan Eliphazz verschenen. Job IV: 12—21 Middelb. 1800, gr. 8°.

Verhandeling over eenige bijzonderheden in de Theodicée van Paulus en den Brief aan de Romeinen, volgens J. F. van der Kemp. Dordr. 1802 gr. 8°.

Zie *Alphab. Naamlijst en Boeken* 1790—1830 bl. 325. Arrenberg *Naamregister.* bl. 290. *Cat.* J. Heringa.

KROM (JOHANNES HERMANUS) zoon van Hermanus Johannes Krom en van Anna Ebbenhorst, werd den 8sten Maart 1768 te Tiel geboren; legde zich te Utrecht op de godgeleerdheid toe en bekleedde achtereenvolgend het predikambt te Ochten (1790), Noordeloos (1792), Poortvliet (1793), Loenen aan de Vecht (1797), en sedert 1799 te Gouda, waar hij den 23sten December 1827 overleed. Hij was, na de nieuwe orde van zaken, een ijverig lid van het klassikaal bestuur van Gouda en van het provinciaal kerkbestuur van Zuid-Holland. Ook was hij in 1820 en 1822 in de synode en bragt bij die gelegenheid belangrijke rapporten en gewigtige voorstellen in het midden.

Als godgeleerde maakte hij zich bekend door:

Joannes de Dooper, een leerboek voor den tegenwoordigen tijd. 3 stukken Amst. 1804 gr. 8o.
Drie leerredenen. Gron. 1815 gr. 8°.
Ernst en luim of brieven van eene vriendin over de theorie der geestenkunde van J. H. Jung, gezegd Stilling. Amst. 1816 gr. 8°.
Henriette Stolp, eene geschiedenis ter bevordering van godsdienstige kennis. Amst. 1827 gr. 8°.
Ook gaf hij met B. van Willes.
Verzameling van bijdragen ter bevordering van bijbelsche uitlegkunde en beoefenend christendom, Amst. 2 stukjes. gr. 8°.

Zie *Alphabetische Naamlijst van Boeken* van 1790—1830 bl. 325, Glasius *Godgel. Nederl.* 7de Aflev. bl. 317. *Synod. Handel.* voor 1820 bl. 44, 80, 86, 88, voor 1822 bl. 41, 49, 52, 72, 81, 104; *Konst en Letterb.* 1828. D. I. bl. 66.

KROMMON (Marinus van). Onder Wicquefort's papieren was in 1675 eene akte gevonden, waarbij Krommon, wegens Zeeland zitting hebbende ter algemeene staatsvergadering, bekende aan hem schuldig te zijn *f* 1477,19, voor eene zilveren vergulden toilette, door Wicquefort aan zijne huisvrouw vereerd, uit aanmerking van eenige diensten, welke Krommon de vorsten van Brunswijk en Lunenburg bewezen had; doch welke vereering Krommon verklaarde niet te willen aannemen, noch ook zijn huisvrouw verpligten, om ze aftestaan, weshalve hij bij handteekening beloofde, 't beloop daarvan, ten allen tijde aan Wicquefort te voldoen. Doch men hield, schrijft Wagenaar, dit werk verdagt ter vergadering van Holland en zocht bij Zeeland te weeg te brengen, dat Krommon uit de vergadering der Algemeene Staten van Zeeland geweerd werd.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 384.

KROMMON (Willem van). Toen Utrecht in 1673 door de Franschen was verlaten, trok eene staatsche bezetting, onder den grave van Hoorne de stad in, en schorstte, op schriftelijk verzoek der burgerij, en om beroerte voor te komen, alle de leden der vroedschap in hunne dienst. De Algemeene Staten zonden ten zelfden dage 5 gemagtigden, onder welke Willem van Krommon, die deze schorsing bevestigde.

Zie *Groot Utr. Plakaat*, D. III. bl. 111; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XIV. bl. 283.

KRONENBERG (Mr. H. G.) advokaat te Deventer en later in regterlijke betrekking, vervaardigde losse en vloeijende dichtstukjes, die in 1808 onder den titel *Mijn uitspanning* te Amsterdam het licht zagen.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 352.

KRONENBERGH (Steven van) een schilder uit 's Hage. leerling van Frans Floris, vermeld bij van Mander.

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 910.

KROOK (Enoch) zeer middelmatig tooneeldichter uit het laatst der achttiende eeuw. Hij gaf uit:
De buitensporige Tabaksnuiver, of het Huwelijk door snuiftabak, blijsp. 1697.
De Spiegel der Zotten, blijsp. 1699.
Jan Crediet, zinnekluchtspel, 1706.
Staatkunde, vredesp. 1713.
Baleus en Merodach, blijsp. 1718.
Men heeft ook van hem:
Bloempjes geplukt uit mijn Zang-Nimphs Tuin, Amst. 1729. 8°.
Zijne zinspreuk was: *Door ijver bloeid de kunst.*

Zie Witsen Geijsbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 129; Arrenberg, *Naamreg.,* bl. 290; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 24; *Cat. Robidé van der Aa,* bl. 105.

KROOK (K.) dichter uit de tweede helft der achttiende eeuw, vervaardigde o. a. een grafschrift op J. Zoet.

Zie *Dichtk. Werken van J. Zoet,* Amst. 1675, bl. 337; Heringa, *Bijdr. tot de lijst der Ned. Dicht.* bl. 58.

KROOK (Cornelis). Zie CROCUS.

KROOK (Mr. Jacob Sebastiaans) lid der regering en kwartiermeester te Middelburg, die deze stad in 1572 en 1573 gewigtige diensten bewees, en meermalen in gevaarlijke commissie werd gebruikt. Zoo werd hij den 22sten Aug. 1572 met anderen gelast, »om ten eerste te trekken en te vaaren aan de schepen tusschen Arnemuiden en Rammekens, om aldaar op te schrijven de namen en toenamen van de leggers van elk van dezelve scheepen, en dezelve te bedwingen met straffigheid om te moeten zeggen en noemen, wie dat op de scheepen particulierlijk kwaämen logeeren en slaapen, met scherp verbod, dat zij niemant meer op dezelve scheepen, bij nacht of bij dage ofte laante logeeren slaapen zouden, op poene van de galg." Den 15den December 1573 werd hij met den secretaris, Mr. Laurentius Mock, naar Brabant gezonden, »om den gouverneur mondeling de benaauwdheid, waarin de stad bij gebrek aan hulpe, was, te berigten, met verklaring, dat indien de vereischte naarstigheid ware gebruikt, de stad wel had kunnen geholpen worden, en met betuiging dat zij alleen zoude verlooren gaan door gebrek aan onderstand."

Zie 's Gravenzande, *Tweede eeuwget. der Middelb. Vrijheid,* bl. 261, 313, 369, 515.

KROOK (Pieter Sebastiaansz.) schepen te Middelburg in 1572 en 1573. Ook deze werd gedurende het beleg dier stad (28 Dec. 1573) naar Brabant gezonden om den grooten nood der stad aan Requesens bekend te maken. Den 15 Febr. 1574 werd hij mede gezonden aan den laatsten, »om te helpen raaden en consulteeren op de toekomende appointementen, die men met den Prins van Oranje, op de conservatie der stad en gemeente derzelver, zoo geestelijke als wereldlijke, zoude mogen doen, en daarom de beste en bekwaamste middelen mogelijk zijnde te helpen raamen en van alles Raport te doen aan wet en raad".

Zie Gravenzande, *Tweede eeuwgetijde Middelb. vrijheid,* bl. 265 273, 406, 407, 515.

KROOK (Volkert Gerretszoon) had octrooi verworven van 's lands staten, om een gracht te maken uit de Vecht in 't Gein ter gerieve der brouwers te Amsterdam. Dit octrooi stond hij later aan de stad af. De kosten werden op *f* 72000 begroot.

Zie Wagenaar, Amsterd. D. V. bl. 253.

KROON (Daniel) Volgens Witsen Geijsbeek ging deze met Enoch Krook eene soort van dramatische compagnieschap aan, die de leverantie van tooneelstukken voor de Amsterdamsche schouwburg aannam, onder de firma *Door ijver bloeit de kunst.* Hij schreef:
De toets der minnaars in het kunstpaleis van Flip, blijsp. 1716.

Zie *Tooneelstukken* van *Door ijver bloeit de kunst.* Amst. 1697—1710. D. V. *Cat. v. d. Bibl. van Ned. letterk.* D I bl. 24; Witsen Geysbeek, *Biog. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 130; *Cat. der tooneelspellen* van W. Henkes. No. 108; *Naamrol der tooneelspellen* van J. van der Marck, No. 929.

KROON (J.) Kapitein bij het eerste bataillon van den prins van Saxe Gotha, was een der helden, die in 1793 de Willemstad hielp verdedigen.

Zie P. van Oldeborgh, *De belegering en verdediging van de Willemstad* bl. 142. Zijn portret vindt men aldaar tegenover bl. 138. Bosscha, *Ned. Heldend. te land,* D. III bl. 32.

KROON (Willem) gaf in 1754 in het licht *Verzameling van de bruikbaarste Nederlandsche rijmklanken, ten dienste der liefhebberen van taal en dichtkunde.* Dit boek schijnt herdrukt te zijn. Arrenberg vermeldt ten minste een uitgaaf te Utrecht, 1774. Ook dichtte hij in 1751:
Nederlands Rouw-klacht over het smertelijk en onverwacht overlijden van den Alderdoorluchtigsten Vorst Willem Carel Hendrik Friso, geplaatst in de *Dichtkundige Cypressen bladen,* bl. 217.

Zie Arrenberg. *Naamregister* bl. 291 Witsen Geijsbeek *Biogr. Anth Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 130 *Cat. der Maats. van Ned. Letterk. S. bl.* 124. van der Aa. *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb..* D II bl. 842

KROPFF (J. M. Baron von), kapitein en kommandant van de Klundert gedurende het beleg van die stad door de Franschen in 1793. Na een hevig bombardement van die vesting, welke slechts eene bezetting van 60 man infanterie van het Regiment van Boso de la Calmelte, 20 artilleristen en eenige invaliden had, eischte de Fransche Generaal Berneron haar schriftelijk op.

De Kommandant von Kropff weigerde volstrekt daaraan te voldoen, waarop de vijand de stad hevig beschoot, stormenderhand aanviel en vermeesterde. De dappere Kropff zich niet op genade aan de Franschen willende overgeven, retireerde zich bij het stormloopen met de 40 hem nog overig zijnde manschappen door de Helpoort, van plan op de Willemstad retraite te nemen. Nabij de zoogenaamde Tonnenkreek genaderd zijnde, werd hij met een verdubbelde woede door den vijand, onder begunstiging van zeker oud fort of batterij, op den Oostdijk aangelegd, aangevallen, alwaar hij nog quarré formeerde, en zich dapper verdedigde, den kolonel Haringman, een uitgeweken Fries doodschoot, doch voor de groote overmagt der vijanden moetende bukken, gaf hij zich met de zijnen op genade over. Hij mogt echter zijn leven niet behouden en werd door een vijandelijk kapitein Boogmans, die in 1787 als artillerie officier dezen staat gediend had, doch toen gedemitteerd en nu de wapenen tegen zijn Vaderland voerende, op de wreedste wijze doorschoten. Dit nog niet genoeg zijnde, mishandelde men het lijk, bragt het verscheidene wonden toe, bond het een zwaren steen om den hals en wierp het als een kreng in het water, waaruit het na het verlaten der Willemstad opgevischt en met alle eere te aarde werd besteld.

Men vindt een afbeelding die lijkstatie bij P. van Oldenborgh, *De belegering en verdediging der Willemstad.*

Zie ook ald. bl. 37 en 38 en Bosscha. *Ned. Heldend. te land* D. III bl. 25, 27.

KROS (Simon), geboren in den jare 1747, was als waterbouwkundige, vooral in den sluis- en molenbouw, ervaren. Behalve vele verspreide werken van dien aard, had hij in 1784 een voornaam deel in den sluisbouw van het Holsteinsche kanaal en in dien van de eerste sluis aan het Nieuwe Diep; stichtte de molens voor de droogmaking van de Nieuwkoopsche en Zevenhovensche plassen en was laatstelijk een der ontwerpers en Directeur voor de uitvoering van het beroemde uitwateringskanaal van Rijnland op de Noordzee te Katwijk. Hij overleed te Leiden, in Dec. 1813, nalatende eenen zoon, J. Kros, opzigter bij den waterstaat van Rijnland. Hij schreef met anderen:

Rapport wegens het onderzoek omtrent eene uitwatering te Catwijk aan Zee, gedaan in 1802, *op last van Dijkrichter en Hoogheemraad van Rhijnland, door F. W. Conraad, A. Blanken Jz. en S. Kros. Met bijlaagen en daartoe behoorende kaarten en platen.* Haarlem 1803.

Zie *Konst- en Letterbode,* 1804, D. I. bl. 316, 1808, D. I. bl. 142.

KROSSE kapitein ter zee, diende des lande in het laatst der 16de eeuw en beschoot o. a. een galjoen van de onoverwinnelijke vloot 1568. Dit galjoen, zwaar beschoten, kwam voor Blankenburg en werd aldaar door sloepen met Engelschen bemand en van Ostende afgezonden, veroverd en werd na van alles beroofd te zijn in brand gestoken.

Zie Scheltema *Onverw. vloot.* bl. 177.

KRUCIUS (R.) dichter uit het midden der zeventiende eeuw. Hij vervaardigde o. a. een gedicht *op het huwelijk van Petrus Trist M. D. en Kornelia Verzwaan, vereent binnen Gouda* 16 *Aug.* 1648, voorkomende in den *Bloemkrans van verscheydene Gedichten, door eenige Liefhebbers der Poëzy byeenverzamelt.* Amst. 1659. bl. 248.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Auth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 344, 345.

KRUGER (F.) landschap en model-schilder.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 911.

KRUGER (Jacob) landschap en model-schilder.

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 911.

KRUGER (J.) portret en landschapschilder. Op de tentoonstellingen van 1820 en 1822 te Amsterdam, was van hem een *Christuskop.*

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 911.

KRUGER (Sim. Jod.) Ambachtsheer van Berkel en Rodenrijs, sints 1677 predikant te Berkel in Zuid-Holland. Hij werd in 1700 emeritus en stierf in 1712. Hij schreef:

Over de electriciteit, 's Hage, 8°.

God in den Zondaar verheerlijkt, Amst. 4de druk.

Afscheidsrede, 2 *Mei* 1700, *over Hand.* XX: 25—27. 's Hage, E. Bouquet Sr., waarin veel merkwaardige zaken voorkomen.

Hij is in plaat afgebeeld, gegraveerd door A. van Zijlvelt

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 291; Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 145; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 39.

KRUIDER (C.) dichter uit de tweede helft der achttiende eeuw, vervaardigde in 1765 een lijkvers op R. Schutte.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Auth. Crit. Woordenb.* D. III. bl. 341.

KRUIF (Jan) zoon van Lambert Kruif, burgemeester te Hoorn. Toen deze te Gouda zijnde, aldaar Vrouw Jacoba gezien had, liet hij zich ontvallen »dat het schande was, dat men zulk eene schoone en edele vrouw, als de gravin was, heen en weêr sleurde, of zij eene openbare hoer ware geweest." Dit woord, ten kwaadste bij Vrouw Jakoba aangebragt, kostte den jongman den hals. Deze hardheid zou bij den vader en de Hoornsche regering zoo euvel genomen zijn, dat er eenparig besloten werd, Jacoba nimmer voor gravin te erkennen.

Zie Velius, *Beschr. van Hoorn,* bl. 42; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 473.

KRUIK (Cornelis Adriaanzoon) staat met roem onder de zeehelden, te Schiedam geboren, bekend. Wij ontmoeten hem als scheeps-kapitein in den driedaagschen zeeslag van de Ruiter tegen de Engelschen in 1653. Het verhaal zijner dapperheid vinden wij bij den geschiedschrijver G. Brandt, in diens *Leven van de Ruiter* bl. 40. Hij komt aldaar als gezagvoerder van het schip de Struisvogel voor, strijdende tegen verscheidene Engelsche oorlogschepen, waarvan hij er een in den grond boorde.

Van alle kanten te midden van het gevecht aangevallen, verdedigde hij zich zoo lang als hij volk had om te vechten. Eindelijk zag de Luitenant Admiraal Tromp den hagchelijken toestand, waarin hij met zijn masteloos schip verkeerde. Deze riep tot de zijnen: »Zijn er zulke schelmen in 's lands vloot, die zulk een braven krijgsman laten vermoorden." Daarna beval hij den kommandant Gideon de Wilde hem te bergen. Deze had tot dat einde reeds een touw aan het schip vast, maar de stilte was te groot om het weg te slepen. Hij bergde toen alleen sommige matrozen, die in zijn schip oversprongen. De Struisvogel was toen vol bloed en overal zag men dooden en gekwesten. Daar lagen behalve de gekwetsten wel 80 dooden langs het schip, en van 40 Schiedamsche matrozen, alle beneden de 20 jaren, waren er maar 3 over, terwijl Kruik insgelijks de heldendood gestorven was.

Zie G. Brandt, *Leven van de Ruiter,* bl. 40. *Jaarboekje voor de stad en het Kanton Schiedam.* bl. 13 en 14.

KRUIK (D) schreef:

Gronden der navigatie, Dordr. 1737 8°.

Zie Arrenberg, *Naamlijst.* bl. 291.

KRUIMEL (J. A.) schreef:

Een lijkpredikatie over de koning van Pruisen 4°.

Zie Noordbeek en Maurik, *Naaml. der Godgel. schrijvers.*

KRUININGEN. Zie Cruiningen.

KRUININGEN (Arnold van) of Cruiningen, uit het Zeeuwsch geslacht van dien naam, nam in 1328 mede deel in den oorlog tusschen Philips VI koning van Frankrijk en de Vlaamsche steden.

Zie Meyerus, *Rerum Flandricarum ad annum* 1328; Wilhelmus, *Procurator, Chron. Egmund, ad annum* 1328; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 205.

KRUININGEN (Arnold van) heer van Voorhout, den 3den November 1661 gestorven. Hij ligt in de kerk te Kruiningen in een verheven graftombe van blaauwen steen. Op het legstuk ziet men hem in levensgrootte uitgehouwen. Hij ligt in volle wapenrusting, nevens hem liggen zijne wapens en ridderteekenen, de voeten rusten tegen een liggenden leeuw.

Zie Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. XXI. bl. 346.

KRUISKERKE (A. VAN) schreef:
Christus gegeezeld voor Pilatus, 4°. 2°. druk z.j. of dr.

Zie Arrenberg, *Naaml.* bl. 291.

KNUITHOFF (Z. KRUYTHOFF).

KRUL (ANNA MARIA) schreef een tooneelstuk, getiteld:
Werken van Barmhartigheyt vertoont in 't leeven van de H. Elizabeth, dochter des konings van Hongaryen, Gemalinne van Ludovicus, Grave van Thuringen, leerzaam zinsp. tot dienst der jonkheid, Amst. 1721. kl. 8°.

Zie Paquot, *Mémoires*, T. III. p. 565: Witsen Geijsbeek *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 130; *Catal. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. *b.* bl. 128.

KRUL (JAN HERMANSZ.) in 1602 te Amsterdam geboren en in 1644 gestorven, was smid van zijn ambacht en een in vele opzigten voortreffelijk dichter. Zijn dichtkunst is in den smaak van Cats. Zijne gedichten zijn vele en zinrijk, doch vereischen een geduldig en onderzoeklievend lezer, die dan ook veel fraais bij hem vinden zal. In zijne verschillende werken, grootendeels in zijn *Pampiere Wereld*, in 1644 in het licht gekomen en in folio, quarto, octavo herdrukt, geeft hij blijken van vernuft, gezond oordeel, gepaard met godsvrucht en deugdzaamheid. Zijn stijl is, als hij op geschiedkundig terrein is, langwijlig, maar toch los en gemakkelijk. Als minnezanger is hij los en bevallig, naar het voorbeeld van Hooft. Zijne tooneelstukken, meestal aan de *Astrée* van d'Urfé ontleend, hebben als zoodanig weinig waarde, doch men vindt er fraaije denkbeelden, nuttige lessen en dichterlijke schilderingen in. Zijne gedichten waren in der tijd zeer gezocht, en zijn meermalen ook afzonderlijk herdrukt. Hij schreef:

Wereldthatende Noodtsackelyck, bestaende in verscheyde Liedtjens ende Minnedichgjens, Amst. 1627. langw. 8°.

Amstelsche Linde, ofte 't Hof der Nimphen, Amst. 1627. 2 dln. met fraai portr. aet. 25. langw. 8°.

Pampiere Wereld ofte Wereldsche Oeffeningen, — meest alle zijne Werken in pl. Amst. 1644. 4 d. fol. *Verbetert en met veel nieuwe Rymen verryckt, doorgaens met schoone kop. pl. verciert, afgezondert in vier deelen*, Amst. 1681. 4°. De plaat tegenover bl. XI is door Rembrandt geëtst, Amst. 1646 12°.

Minne-Spieghel en Weghwyzer ter deughden, Amst. 1639. 2 d. met pl. 4°. 1662. 12°. met pl. 1669. 12°.

Vermakelycke Ueren, Amst. 1626. 4°.

Eerlycke Tytkortingen, bestaende in verscheyde Rymen, Haarl. 1634. 4°. met portr. en plat.

Christelycke Offerande en Gheestelyke Rymen en Zangen, Amst. 1640. 8°. met pl.

Minnepopjens, bly-eyndend spel, Amst. z. j. m. pl. langw. formaat.

Helena, op het spreeckwoordt, Dat d' Hemel t' samenvoeght, Dat sal de Mensch niet scheyden, Amst. 1629. 4°. Amst. 1635.

t' Vonnis van Paris en d' ontschaeckinge van Helena; op den Reghel: Die sich van 't spoor des Deuchts maer eenmael af laet raden, vervalt hoe langs hoe meer tot velerhande quaden. Gesp. op d' Amsterd. Kamer, D. II. Oct. 1637. Amst. 1637. 4°.

Diana, bly-eynde-spel op den Sin: Gedenk te sterven; hermaeckt en verbetert in 't jaer 1643, *gesp. op d' Amsterd. Schoub. Den jongsten druk op nieuw vert.* Amst. 1634, 1640, 1659. 4°.

Tirannige Liefde, bly-eyndend treursp. uit de Fransche tael in Nederd. Rymen gestelt: vertoont op d' Amsterd. Schoub. ald. 1671. 12°. 1746. 8°.

Alcip en Amaryllis, bly-eyndend spel, getrocken uit Astrea, op de spreuk: Noyt Hoofsche staet geeft zoo veel soet, Als wel het Herders leven doet, Amst. 1639. Utrecht, 1672. 4°.

Faustina, bly-eynd spel op de spreuk: De Leugen zelden wel geluckt, Hoe seer sy Waerheyt onderdruckt, Amst. 1639, Utrecht, 1672. 4°.

Celidon en Bilinde, Pastorel, bly-eyndend spel, getr. uit de Fransche Astrea, Amst. 1639, Utrecht, 1672. 4°.

Pastorel, bly-eynd. sp. van Cloris en Philida, op den sin: Een Maecht die voor haer kuyschheydt strydt, Noyt afbreuk in haer Eere lydt, Amst. 1631, 1634, 1640, 1647. 4°.

Juliaan en Claudiaan, Pastorel, Muzycksp. Amst. 1634. 4°.

Rosemondt en Ranielis, bly-eyndt. sp. ald. 1640, 1641. 4°.

Theodorus en Dianira, treursp. ald. 1634. 1640. 1681. 4°.

Hellevaert van Rodomondt, gerymt in 't jaar 1645. ald. 1645.

Blinden Minnaer van Smirne, tooneelsp. uyt de Fransche tael overgeset, ald. 1648. 12°.

Klucht van drooge Goosen, gesp. op de Amst. Kamer den 5 *Dec.* 1632. ald. 1651, 1685. 4°.

De Amsteldamsche Vryage, bly-eynd. sp. Amst. 1628. 4°.

Sellef-stryt.

Inleydinghe op de Amst. Muzyck kamer: Se blyft in eelen doen, Musycksp.

Pastorel, Musycksp. van Juliana en Claudiaen.

Rosilion en Rosaneire, bly-eynd. sp. Amst. 1641. 4°.

Liefde bloeyende Offerhande, voorspel van Diana, Amst. 1634. 4°.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 150 volgg.; de Vries, *Gesch. der Ned. Dichtk.* D. I. bl. 211; Siegenbeek, *Bekn. Gesch. der Ned. Letterk.* bl. 156; van Kampen, *Gesch. der Ned. Lett. en Wetensch.* D. I. bl. 203; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. IV. bl. 165, 167; Wagenaar, *Amsterd.* D. XI. bl. 361; Paquot, *Mémoires*, T. III. p. 555; Foppens, *Bibl. Belg* T. II. p. 658; *Catal. der Tooneelsp. van W. Hemkes*, No. 96; *Catal. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 239, *b.* 129, 130, D. II. bl. 525; Arrenberg, *Naamreg.* bl. bl. 291; *Register der Tooneelspel-Dichteren*, p. 65, 66; *Cat. van J. van Voorst*, D. III. bl. 61, 64, 73; *Cat. J. Schouten*, bl. 99, 165, 167; Muller. *Cat. van Portr. Cat. van der Aa*, bl. 99.

KUILEMAN (JAN CORNELISZ.) predikant te Leimuiden sedert 1608, werd in 1619 voor de nationale Synode te Dordrecht gedaagd, om de Synodale Canons te teekenen, en zulks weigerende, afgezet, en later gebannen.

Zie Brandt, *Hist. der Reform.* D. III. bl. 317, 854—859, 916.

KRUMPELMAN (E.) schreef:
Verhandeling over de beste wijze, om zich voor de Roode Loop en andere Herfstziekten te behoeden, Amst. 1783. 8°.
Verhandeling over de Galkoortsen en derzelver schijnbare zwakheden, Amst. 1776. 8°.

Zie Arrenberg. *Naamreg.* bl, 291.

KRUMPELMAN (HERMANUS) in 1789 te Monnikendam geboren, stierf te Edam, waar hij stads teekenmeester was. Hij legde zich toe op het schilderen van landschappen en stadsgezigten, waaronder een *Gezigt in de kerk te Edam* vermeld wordt.

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* L. III. bl. 910.

KRUSE (JAN) veenboer te Wildervank in de prov. Groningen. In 1712 liet de predikanr Bolenius te Hatshausen bij Oldersum hem komen, om het veenbranden in Oost-Friesland in te voeren.

Zie *Groninger Volks-Almanak* voor 1846 bl. 152.

KRUSEMAN (CORNELIS) zoon van Alexander Hendrik Kruseman en van Cornelia Bötger, werd den 25sten September 1797 te Amsterdam geboren. Na het onderwijs van C. H. Hodges en J. A. Daiwaille genoten te hebben, begaf hij zich naar Parijs en van daar naar Zwitserland en Italië, vertoefde drie jaren te Rome, waar hij o. a. *Nepthalis, een Israëlitisch meisje lavende; eene Jonge Italiaansche bedevaartgangster biddende in slaap gevallen*, en een *Gezigt op de bouwvallen van het Paleis der koningin Johanna te Napels*, vervaardigde. In 1825 in zijne geboorteplaats terug gekeerd, stelde hij deze stukken in een der zalen van het Diaconie- Oude Mannen- en Vrouwenhuis ten toon. Het eerst gemelde werd door H. M. de koningin der Nederlanden aangekocht, terwijl een *bedelende Belisarius*, door hem in 1825 naar de Haarlemsche tentoonstelling gezonden, in bezit kwam van Z. M. den koning der Nederlanden. Sedert ontdekte men in zijne schilderijen zijne altijd klimmende kunst en bekwaamheid en iedere tentoonstelling scheen eene nieuwe laauwer aan zijne kunstenaars kroon. Tot zijne meest beroemde schilderijen behooren *De Grafligging*, een *Binnenhuis met verschillende figuren*, een *Groep met biddende figuren voor een Madonna beeld in een bosch, twee Vrouwen in Italiaansche kleederdragt en een Jongeling op de guitar spelende* op het Paviljoen te Haarlem, *Christus de kinderen zegenende* in het kabinet van wijlen den heer A. van der Hoop te Amsterdam, en vooral de beroemde schilderij, voorstellende *het kwetsen van het paard des prinsen*

van Oranje te Bautersem (1). Vijf maanden vertoefde hij tot vervaardiging der portretten en voorbereidende studiën, in het hoofdkwartier en deed eene reis naar Parijs om met dit hem geheel nieuw vak nader bekend te worden, waartoe Vernet en Gros hem goede modellen schenen. Nadat de shilderij voltooid was, werd zij aan den prins van Oranje ten geschenke gegeven en in onderscheidene steden van het vaderland, ten voordeele der hulpbehoevenden tentoongesteld. Voor hij in 1841 naar Italië vertrok, gaven hem zijne kunstvrienden en letterkundigen in den Schuttersdoel te 's Hage een afscheidsmaal, en boden hem een zilveren penning aan, met den naam des kunstenaars door een laauwerkrans omgeven, en dit opschrift aan de keerzijde: *Aandenken van zijne vrienden bij zijn vertrek naar Italië* MDCCCXLI, omringd door een krans van vergeet mij niet. Uit Italië zond hij verschillende schilderijen naar de tentooonstellingen te 's Hage en Parijs, onder welke *Het gebed des geloofs zal den kranke behouden*, in 1844 te Parijs met de gouden medaille bekroond, en wegens hare onmiskenbare verdiensten algemeen geroemd. Zijn hoofdwerk was echter *Johannes de Dooper*, eene schilderij, door H. M. de koningin, toen kroonprinses der Nederlanden, en Prins Alexander, schoon nog niet geheel voltooid, te Rome in zijn atelier bezigtigd. Toen zij gereed was, werd zij naar 's Hage gezonden, en aan Z. M. den koning vertoond. Den volgenden dag noodigde Kruseman zijne kunstbroeders uit, dit kunstgewrocht te komen aanschouwen, en zoo groot was de indruk, die het op maakte, dat zij hem een zilveren bokaal met deksel en blad, met een opschrift in dichtmaat als bewijs hunner hulde aanboden. Wij vinden bij den heer Kramm een overzigt van de door Kruseman sedert zijne terugkomst uit Italië vervaardigde, en door hem aan de tentoonstellingen te 's Hage, Amsterdam, en Brussel gezondene schilderijen, en onder deze de vier tafereelen uit het Nieuwe Testament, door hem voor een der zalen van het buitenverblijf van den heer Huydecoper van Zeist vervaardigd. Een dezer, de *Kruisdragers*, werd op de Brusselsche tentoonstelling met de gouden medaille bekroond. Na een werkzaam leven eindigde hij den 14den November 1857 zijn leven te Lisse. Hij was sedert 1847 kommandeur van den Nederlandschen Leeuw en lid van de Koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam en van andere kunstgenootschappen. In zijn school zijn de heeren J. A. Kruseman, L. A. Vintcent, J. C. Elink Sterk, J. Ehnle, J. H. Koelman, B. de Poorter, D. Bles en Herman ten Kate gevormd, De heer Kramm vermelt de door hem gelithografeerde platen en de portretten, die van hem uitgaan. Als schrijver heeft hij zich bekend gemaakt door *Aanteekeningen betrekkelijk zijne kunstreis en verblijf in Italië, verzameld en uitgegeven door A. Elink Sterk*, 's Hage bij L. de Visser 1826, waarvan door C. Meyboom (Embden 1831) eene hoogduitsche vertaling is bezorgd. Uit zijn huwelijk met Henriette Angelina Meijer zijn ... kinderen voortgesproten.

Zie Immerzeel, *Levens en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.* D. II. bl. 138, 132; Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III, bl. 911—913; *Kunstkronijk*, 3e en 4e *Aflev.* 1858; Muller, *Cat. van Portr.*

KRUYFF (Jan de) werd in 1706 te Leijden geboren. Hij wijdde zich aan den koophandel, doch beoefende tevens de dichtkunst, zoo dat hij zich verre boven de meeste dichters van zijnen tijd verhief. Allen, die zijne poëzij beoordeelden, waren het daarin eens. De een schrijft: »dat zijne gedichten ons een man doen kennen, die ofschoon met dichterlijk vernuft, vuur en verbeeldingskracht niet in de hoogste mate bedeeld, echter meer dan zijne dichtlievende tijdgenooten met die gave was toegerust; die eene uitnemende bekwaamheid had, om ernstige en gewigtige denkbeelden in vloeijende en stevige versmaat met gepasten dichterlijken zwier krachtig uit te drukken, en die ook voor het luimige en geestige geenszins ongeschikt was." Een ander: »dat zijn dichtpen, zoo wel door kunde, goeden smaak en fijn gevoel voor het schoone, als door kracht en stoutheid van uitdrukking werd bestuurd." Witsen Geijsbeek oordeelt, dat er iets stevigs, iets krachtigs in zijne gedichten is, dat ze zeer voordeelig onderscheidt van die zoetvloeijende, nette en nietszeggende keuvelrijmen, die toen alle echte poëzij schier geheel verdrongen hadden. Even gunstig oordeelde Siegenbeek en van Kampen. Zijne zonen (hij liet er drie, Roeland, Jan en Pieter bij zijne huisvrouw Anna Wybrandina Tieboel na) gaven na zijn dood, (hij overleed 18 Januarij 1775) te Leiden in 1775 zijne verspreide gedichten uit. Behalve deze *Gedichten* (Amst. 1776. 8o.) heeft men van hem:

Echt Byschrift op het afbeedsel van, en Grafschrift op J. Wagenaar. Leijd. 1774. 4o. Het laatste is ook gedrukt achter het tweede deel der *Werken van de Maatsch. van Ned. Lett.* in zijne *Gedichten*, bl. 158, 165 en in den *Navorscher*, D. X. bl. 21.

Mr. J. Luzac, Redevoering ten betooge, dat de geleerdheid de voedster is der burger-deugd, vooral in een vrij gemeenebest, uitgespr. den 24sten van Herfstm. 1781. *Uit het Latijn vertaald door J. de Kruijff*, Leijd. 1786. 8o.

Zijn portret bestaat, naar L. B. Coclers door R. Vinke, met een vers van P. Vreede Junior er onder.

Zie Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunst en Wetensch.* D. h. w. J. de Vries, *Proeve eener Geschied. der Nederd. dichtk.* D. II. bl. 157. Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth Hist. Woordenb.* D. IV. bl. 137. Siegenbeek, *Gesch. d. Ned. Letterk.* bl 155, 156, van Kampen, *Geschied. der Ned. Letter en Wetens.* D. II. bl. 484. Arrenberg. *Naaml.* bl. 291. *Cat. der Maats. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 56. D. II. bl. 200, 581. *Navorscher*, D. I. bl. 26. D. X. bl. 21. *Handel der Maats. van Ned. Letterk.* 1775 bl. 5, 10 *Cat. van* Robidé van der Aa, bl. 114.

KRUIJFF (Cornelis de) in 1771 te Amsterdam geboren, schilderde stadgezigten en landschappen en teekende in sapverw en beoefende de etskunst.

Zie Immerzeel, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 142. Kramm, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders.* D. III, bl. 917.

KRUIJFF (Jan de) zoon van Jan de Kruijff en van Anna Wybrandina Tieboel, werd den 11den October 1753 te Leyden geboren, ontving een letterkundige opvoeding en werd van zijn jeugd af voor den predikdienst bestemd. Na de Latijnsche scholen doorloopen te hebben, werd hij op zijn vijftiende jaar tot de akademische lessen bevorderd en genoot het onderwijs van de Hoogleeraren Ruhnkenius Valckenaer en van de Wijnpersse. Het Latijn sprak hij vlug en zuiver, en in het Grieksch was hij zoovere gevorderd dat hij, op aansporing van Ruhnkenius, aan eene nieuwe uitgave van Dionysii *Periegesis* begon te arbeiden. De dood van zijn vader gaf een andere wending aan zijne bestemming en deed hem van de predikdienst afzien om het bestuur eener uitgebreide fabriek te aanvaarden. Zijne zucht nochtans voor de wetenschap en bijzonder voor de fraaije letteren, tot welker beoefening hij, bij een levendig vernuft, juist oordeel, kieschen smaak en verfijnd gevoel, de uitnemende geschiktheid had, was te sterk en vurig, om hem niet al den tijd, die zijne beroepsbezigheden hem overlieten, aan de voortzetting zijne meest geliefkoosde letteroefening te doen toewijden. Niet weinig werd die zucht aangekweekt door zijn lidmaatschap van verschillende letterkundige maatschappijen, die hem wegens zijne buitengewone bekwaamheden als om strijd aan zich trachtten te verbinden. Zoo was hij lid van het taal- en dichtlevend genootschap, onder de spreuk: *Kunst wordt door arbeid, verkregen*, waaruit de thans aldaar gevestigde afdeeling der *Hollandsche Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen* haar oorsprong heeft. Voor de werken dier Maatschappij, waarvan hij ook een der ijverigste lede was, vervaardigde hij zeer goed bewerkte levensbeschrijvingen van de dichters Sijbrand Feitama en Arnold Hoogvliet, die in het 1ste (en eenige) deel door dit genootschap uitgegevene *Levensbeschrijvingen van de Nederlandsche Dichters* (1778) voorkomen. In de dichtelijke werken van dit genootschap komen verschillende fraaije dichtstukken, onder welke *de Eendragt* vooral uitmunt, van hem voor, ook gaf hij eenige afzonderlijke gedichten in het licht, waarvan gelijk hij zelve getuigde, een groot, en welligt van de zijde der kunst het beste gedeelte min of meer het werk droeg der ongelukkige tijden, die hij beleefd had, en die hij daarom der vergetelheid toewijdde. In 1817, in den avond zijns levens, gaf hij zijne *Hoop des wederziens*, dat hij der nagedachtenis eener teedere en deugdzame gade oewijdde, en 2 maal herdrukt werd, Leijd. 1818. 's Hage 1851. 8o., met eenige andere gedichtjes in het licht.

(1) *Schilderij voorstellende Z. K. H. den Prins van Oranje, op het oogenblik der verwonding van Hoogstdeszelfs paard te Bautersem, op den 12 Augustus* 1831, door C. Kruseman, 's Gravenh. 1838.

Allergunstigst werd dit bundeltje ontvangen en beoordeeld. »Kunst der poëzij; bondige en geregelde redenering; echt, waarachtig ongekunsteld, natuurlijk gevoel van den mensch, den vriend en echtgenoot — alles vereenigt zich in dit stuk, om het eene vereerende plaats aan te wijzen."

Later vervaardigde hij nog eene overzetting in dichtmaat van het IVde boek der *Aeneas* van *Virgilius*, die, in onderscheidene letterkundige genootschappen voorgelezen, door alle bevoegde regters als het schoonste model van dichterlijke navolging geprezen werd, edoch nimmer het licht zag.

Als redenaar heeft hij zich gunstig bekend gemaakt door zijne *Redevoering ter gedachtenis van* J. Nieuwenhuizen *stichter der maatschappij van 't Nut van 't Algemeen*, in 1806, er gelegenheid van het 25 jarig bestaan dier maatschappij, uitgesproken en in het licht gegeven; door zijne lofrede op C. Pz. Hooft, door de *Hollandsche Maatschappij van fraaije kunsten en wetenschappen* met goud bekroond en in het Vde deel harer werken hij uitgegeven.

Ook vertaalde hij uit het Latijn de redevoering van den Hoogleeraar Mr. J. Luzac, *ter betooge dat de geleerdheid de voedster is der Deugd, vooral in een vrij gemeentebest;* die van den hoogleeraar H. Paradys, *over het welsterven;* van den hoogleeraar S. F. J. Rau. *over het allervolmaakste karakter van Jezus Christus, opgehelderd door dat van Paulus* en *De aanmerkingen over het Evangelie van Joannes door* E. A. Borger. Leiden 1821. 8°.

Ook op het staatstooneel zag men hem met ijver werkzaam in de moeijelijke tijden sedert 1795. Eerst was hij lid van het gemeentebestuur zijner geboorstad, vervolgens benoemde hem het provinciaal bestuur van Holland tot lid van het provinciaal committé departementaal van koophandel, zeevaart en fabrieken. Tweemaal verkoos hem de stad Schiedam tot plaatsvervanger in de nationale vergadering; doch hij heeft nimmer als zoodanig zitting gehad. Het staatsbewind der Bataafsche Republiek stelde hem aan het einde van 1801 tot lid van den Raad van binnenlandsche zaken aan. Bij de komst van den heer Schimmelpenninck tot het bestuur als raadpensionaris, van alle ambtsbetrekkingen ontslagen, verlangde hij naar rust en verkocht zijne fabriek. Lodewijk Napoleon stelde hem in 1808 tot wethouder der stad Leyden aan, welke betrekking hij in 1811 met die van vrederegter verwisselde; ook was hij sints 1798 curator der Leydsche hoogeschool. Sedert 1782 was hij lid der *Maatsch. van Ned. Letterk. te Leijden*, voorts correspondent van de tweede klasse van het *Konink. Ned. Instit*, en lid van verschillende andere genootschappen. Na in 1819 zijn ontslag als vrederegter ontvangen te hebben, ging hij naar 's Hage om ten huize van den heer J. Bosscha, die met zijne jongste dochter was gehuwd, zijne overige dagen door te brengen. Twee jaren later, den 24sten December 1821, ontsliep hij aldaar in de armen zijner kinderen. Rhijnvis Feith huldigde zijne nagedachtenis met een fraai dichtstuk.

In 1784 was hij gehuwd met Martha Jacoba Luzac, zuster van den beroemden hoogleeraar J. Luzac, die hem zes kinderen naliet.

Zie Witsen Geijsbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. VI. bl. 139; Nieuwenhuis, *Woordenb. van Kunst. en Wetensch.* o. h. w.; Siegenbeek, *Gesch. der Ned. Letterk.* bl. 255, 256; Collot d'Escury, *Holl. Roem in Kunsten en Wetensch.*, D. IV. (2) bl. 333, IV. (2) 264; van Kampen, *Gesch. der Ned. Letterk. en Wetensch*, D. II. bl. 514, D. III. bl. 209; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch*, E. II. bl. 36, 37; *Algem. Konst- en Letterb.* van 1823, No. 6 en 7; *Vaderl. Letteroef.*, voor 1821, 1 st. bl. 232, 233; R. Feith, *Nederl. Muzen-Alm.* voor 1823; *Taal en Dichtk. Oefen. van het Genootsch.: Kunst wordt door arbeid verkregen*, D. III. bl. 205; *Naamlijst van Boek. van 1790—1823*, bl. 326 *Cat. der Maatsch. van Nederl. Letterk.* D. II. bl. 462; Siegenbeek, *Handel. der Maatsch. van Ned. Letterk.* 1822, bl. 5; *Cat. J. van Voorst*, D. III. bl. 24; Muller, *Cat. van Portrett.*

KRUIJFF (Etienne de) hoofd-ingenieur van den waterstaat, overleed den 29 Julij 1860 te Brummen.

KRUIJFF (Mr. Jan de), geboren te Leyden zoon van Jan de Kruijff en van Martha Jacoba Luzac vervaardigde een krachtig dichtstuk, getiteld: *zegezang ter eere der Nederlandsche Helden op Palembang* (1821). Hij overleed in Gelderland. Hij schreef:

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV bl. 141.

KRUIJK (Cornelis) architekt te Amsterdam, in het midden der 18de eeuw. 's Mans portret, in 1734 geteekend, vindt men bij Muller, *Cat. van Portrett.* bl. 146, vermeld.

KRUIJSBERGEN behangselschilder uit het begin der XVIII eeuw te 's Gravenhage, leermeester van Johannes van der Wal.

Zie Kramm, *Levens en Werken der Holl. en Vlaams. Kunstsch.* D. III. bl. 917.

KRUIJSEN (Andries van der) R. C. pastoor te Amsterdam in 1663 geboren.

Hij schreef:

Deugds-Tooneel, ofte Overhand in alle Staten enz. (in verhalen) *getrocken en vert. uit Heilig Hof van N. Causin.* Amst. 1659. m. pl. 8°.

Zie *Cat. den Bibl. v. Nederl. Letterk.* D. I. bl. 321; Muller *Cat. v. Portrett.*

KRUIJT (C.) Op de verkooping van F. J. Mensart in 1824 te Amsterdam komt een *zeegevecht* en *bombardement van Algiers* van dezen meester voor.

Zie *Cat. F. J. Mensart;* Kramm, *Levens en Werken der Holl. Vlaamsche Kunstschilders*, D. III. bl. 917.

KRUIJTHOFF (Willem Abraham Tielenius) zoon van Theodorus Kruijthoff, — predikant te Weurt (1687) en te Hees en Neerbosch (1697) en van Agneta Tielenius, studeerde te Franeker, werd den 19den April 1718 als proponent te Overlangbroek en den 1ste Oct. 1730 te Edam beroepen, werd den 6den Junij Curator der latijnsche school aldaar en stierf den 13den Maart 1756. Den 14den Julij 1743 vierde hij zijn 25jarige dienst en vervaardigde bij die gelegenheid een Hebreeuwsch vers.

Van hem bezitten wij:

Lieffellyk Ryksbestier van de Koning Messias, *of verheffinv van zijne doorluchtige Hoogheid den Heere* Willem Karel Hendrik Friso, *prins van Oranje en Nassau*, eene Leerrede over Jes. XXXII: 1. 4°.

Historisch Geschied-Verhaal van de Opkomst, Oudheid, Welgetegentheid, Bloeistaat en Voorrechten der stad Edam, gepaart met eene nauuwkeurige beschrijving van derzelver meer dan eens overgekomene onheilen, door vuur en watersnood en wonderlijke uitreddinge uit dezelve, Amst. 1762. 2de druk.

Ook met den titel:

Verhaal van de Vuur- en Watersnood der stad Edam meermalen doch bijzonder op den 24sten *Februarij* 1602 *en* 5 *Maart* 1699 *overgekomen, nevens eene korte beschrijving van dezelve stad met aanteekeningen van Mr.* Jan Leonius, *Edam* 1756, 1782. 8°.

Zie *Boekzaal der geleerde wereld* 1718, a. bl. 632, b. bl. 123, 1730, b. bl. 374, 380, b. bl. 635, 1749, a. bl. 695, 1756. a. bl. 396, 397, 513, 1743, bl. 121—123. 1762, a. bl. 341—342; M. Veens en Paauw *vernieuwt Kerkel. Alphabeth*, bl. 119, Arrenberg, *Naamr.* bl. 291. Noordbeek en Maurik, *Naamr. van Godgel. Schrijvers.* H. de Jongh, *Naamr. van predik. van Gelderl.* bl. 348.

KRUIJTHOFF (Theodorus), vader van den bovengemelde, werd als proponent beroepen te Weurt en voor de vroegpreek te Nijmegen (2 Jan. 1687), vertrok naar Hees en Neerbosch in 1692, en werd in 1717 van zijn dienst ontzet. Keizer Leopold I verhief hem den 1 Mei 1704 tot *Poëta Laureatus Caesarius*, waarvan hij een diploma ontving.

Zie H. de Jongh, *Naamr. van predik.* van *Gelderl.* bl. 348; *Boekzaal*, 1756, *a.* bl. 514.

KRUIJTHOFF (Hendrik Tilenius), gouverneur der Molukshe eilanden, stierf 3 Februarij 1822.

Zie Mr. P. Mijer, *Kronijk van Neêrl. Indië.* bl. 343.

KRIJGER (Josias) Luitenant ter zee, volgens den inhoud van een vers op een penning. Hij was mogelijk de afstammeling van Willem Crijger of Krijger, lid der vroedschap van Rotterdam van 1637 tot 1653 of van Anthony de Crijger, Burgemeester en oud Thesaurier van Brouwershaven.

Zie *Navorscher*, D. I. bl. 353. D. II. bl. 270.

KRIJNS (Evert) Deze schilder werd in 1568 te 's Hage geboren, door Carel van Mander onderwezen, en vormde zich verder in Italië. In Holland wedergekeerd, maakte hij zich als historie- en portretschilder bekend.

Zie C. van Mander, *Schilderboeck*, bl. 310; Immerzeel, *Levens en werken der Holl. en Vlaamsche Kunstschilders.*

KRIJNZE (Willem) of Krijnzoon werd predikant in 1596 te Nieuwenhoorn, in 1599 te Maasland, in 1605 te Briele en werd in 1617 door den Magistraat afgezet. Hij had eerst de eenigheid met andere gezindten onderhouden, doch naderhand scheuring verwekt, zoodat de partijen dreigende tegenover elkander stonden.

Zie Brandt, *Hist. der Ref.* D. II. bl. 419; Tideman, *de Remonstr. Broederschap*, bl. 199; Soermans, *Kerk. Reg.* bl. 112, 42, 109, die zegt dat hij in 1636 te Briele emeritus werd en dus schijnt hersteld te zijn.

KRIJS, (Jacobus) R. C. pastoor. en Protonot. Apost. te Amsterdam, in 1751 in den ouderdom van 51 jaar gestorven, had tot zinspeuk *Deugd baert vreugd*. Zijn portret, door Wandelaar geschilderd en door Houbraken gegraveerd, heeft een 8 reg. lat. en holl. vers van H. v. R(hij n).

Zie Muller, *Cat. van Portr.* bl. 148.

KUCHLER (C. H.) een vlaamsch medailleur en graveur in het etablissement van M. Bolton bij Birmingham, waar hij ook eenige medailles met C. H. K. beteekent, vervaardigde.

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 917; M. Hennin, *Hist. Numism. de la Révolution Française*, pl. 44, 61, 86; *Trésor numism. et glyph.* pl. 13, No. 12, 36, no. 1, 2.

KUESER (Matthijs) tooneeldichter in het midden der zeventiende eeuw, schreef:

Olof Brom, of het onghehoorzaem Dochterken, 1646.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV bl. 144.

KUFFELER (Jacob Jan de Blocq van) geb. 4 Julij 1715 was wegens Friesland gedeputeerd ter vergadering van HH. Mog. Hij was 2 maal gehuwd: 1 met Jacoba Adriana de Graeff, 2 met Elisabeth Hooft en stierf in 1779.

KUFFENS. Zie CUSSENS.

KUICHEM (van) volgens G. Hoet, *de Jonge*, een bekwaam historie-schilder.

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 920; van Eynden en van der Willigen, *Geschied. der Vaderl. Schilderk.* D. I. bl. 294; *Navorscher*, D. V. bl. 252.

KUIK. Zie CUIK.

KUIGER (F.) door van Eynden en van der Willigen onder de schilders genoemd.

Zie van Eynden en van der Willigen, *Gesch. der Vad. Schilderk.* D. I. bl. 294; *Navorscher*, D. V. bl. 250.

KUIJL (J.) leefde in de zeventiende eeuw en was een zeer middelmatig dichter, blijkens zijn *Rouwklagt* op den Leidschen predikant J. v. d. Kapelle, den 19den Maart 1696 overleden.

Zie Heringa, *Bijdr. tot de lijst van Ned. Dicht.* bl. 51.

KUIK VAN MIEROP (Kornelis) kwam als proponent in Augustus 1704 te Houten, vertrok in 1706 naar Nijmegen, in 1709 naar 's Hage, waar hij den 6 Sept. 1718 overleed. Hij schreef:

Gods vrije genade in des Zondaars Rechtvaardigmaking, Dordr. 1750. 2e druk.

Verzameling van eenige uitgelezene en doorwrogte Bijbelstoffen, bij wijze van Leerredenen t samen gesteld, en in Handschrift nagelaten en uitgegeven, onder het opzigt eener Godgeleerde (Joh. Mart. Hoffmann) *van de kerke dezes lands*. (na zijn dood uitgegeven).

Zie *Boekzaal*, 1763 a, bl. 212, 1775 b, bl. 5—22; Arrenberg, *Naamreg.* bl. 292; H. de Jongh, *Naaml. der Pred. van Gelderl.*, bl. 368; Muller, *Cat. van Portr.*

KUILEMAN (Jacobus) of Culeman, was vermoedelijk een zoon van Jan Cornelisz. Kuileman, die na de Dordsche Synode een tijd lang voor de uitgewekenen te Gothenburg in Zweden predikte, en later predikant te Alkmaar was. Jacobus werd in 1657 als proponent bij de Remonstrantsche broederschap toegelaten, en het volgend jaar te Waddingsveen beroepen. In Julij 1660 ontving hij eene roeping naar de gemeente te Haarlem, waarbij hij tot zijn dood, in 1694, werkzaam bleef.

Slechts één geschrift is ons van hem bekend, getiteld:

Paraenesis ofte ernstige aanspraake van D. J. Sceperus, pred. der Contra-rem. in Gouda, over zijne onchristelijke manieren van doen en schrijven, gebruikt tegen eenige remonstrantsche leeraren, en met name D. Christ. Langerack in zijn boekje Chrysopoligeras, onlangs uitgegeven en hier kortelijk beantwoord, Amst. 1663. 8°.

Zie Cattenburgh, *Bibl. Remonstr.* p. 99; J. Tideman, *de Remonstr. Broederschap*, bl. 192, 235, 367.

KUILENBURG (Gerardus) meer bekend onder den naam van *Culenburgianus*, was waarschijnlijk de eerste evangelie-prediker te Kuilenburg in 1565 en 1566, en bleef daar tot de vervolgingen in 1567. Men vermoedt dat hij dezelfde was, die in Alva's sententiën *Scheele Gerrit predikant* genoemd wordt, en die zich somtijds te Utrecht ophield en predikte. In 1574 hield hij zich op te Middelburg en predikte aldaar. In 1577 was hij predikant te Zierikzee, maar schijnt weder van daar te zijn vertrokken en kwam er in 1579 weder in. Hij stierf, na er omtrent 6 maanden het evangelie verkondigd te hebben, den 4 November van dat jaar. Hij was in 1568 lid der Synode te Wezel. Gerardus Cuylenburg in 1637 predikant te Ouderkerk en Duiveland, zal zijn zoon geweest zijn.

Zie te Water, *Kort Verhaal der Reform. in Zeeland*, bl. 220, 223 226; 's Gravesande, *de Unie van Utrecht herdacht*, bl. 175; van der Velde, *200jarig Jubelf.* bl. 203; Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culemb.* D. II. bl. 463; Schotel, *Kerkelijk Dordr.* D. I. bl. 121; *Gesch. der Luth. Gemeente te Kuilenburg* in J. C. Schultz Jacobi en F. J. Domela Nieuwenhuis, *Bijdragen tot de Gesch. der Evang. Luth. Kerk in Nederl.* St. II. bl. 119.

KUILENBURG (Frans van) Ridder, Heer van Manderik, Ambtman van Maas en Waal, lid der Ridderschap van Nijmegen, zoon van Zweder en van Ottelina van Heemskerken, lid van het verbond der Edelen. Hij was gehuwd met Hendrika van Keppel, bij wien hij een zoon had, Zweder, en waarmede deze tak van het huis Kuilenburg uitstierf.

Zie te Water, *Verb. der Edelen*, D. II. bl. 129, D. IV. bl. 435.

KUILENBURG (Melchior van) zoon van Gerrit Hubert, (beide in de sententiën van Alva *bastaarden van Culemborg* genoemd), was in 1555 stadhouder der leenen van het graafschap Kuilenburg, en onderteekende het Verbond der Edelen. Hij stond aan de spitse der Protestanten, die in 1566 aan graaf Floris van Pallant de Gasthuis-kerk te Kuilenburg verzochten, tot het houden van hunne godsdienstige vergaderingen, en verklaarde de toestemming van zulk een verzoek des noods met kracht van wapenen te zullen keeren. Doch gelukkig wist de Graaf voor het oogenblik dien oproergeest te dempen door te gelasten dat zij hunne belangen schriftelijk zouden indienen; gelijk zij dan ook den 6 Mei 1566, op eenigzins gematigden toon, deden, met eene onderteekening van 70 personen. Van dit stuk verwierf Hendrik van Cuyk, die tot den bisschopsstoel van Roermonde opklom, en zich eerst te Kuilenburg bevond, door den stads-secretaris, Dirk van Baden, een der onderteekenaars, een afschrift, en gaf het weinige dagen later te Leuven uit, onder den titel van:

Nieuwe tydinghe van die van Culenborgh. Item de supplicatie van die adelen Raat ende van den borgheren van Culenborgh. gedrukt in 't jaar 1566.

Die afdruk, zonder vermelding van plaats geschied, is echter vrij slordig geleverd, en mist de onderteekeningen. Voet van Oudheusden heeft het in zijnen tijd blijkbaar reeds onleesbare oorspronkelijke stuk in zijne *Hist. Beschrijv. van Culemborg* insgelijks doen afdrukken. Doch behalve dat hij de onleesbare plaatsen slechts met stippen aanvult, en andere overslaat, is bovendien nog, even als bij de overige uit hem ontleende bijlagen, de oorspronkelijke spelling verwaarloosd. Schultz Jacobi heeft het naar den oorspronkelijken tekst achter zijne *Geschiedenis der Luth. Gemeente te Kuilenburg* gevoegd. Melchior werd in 1568 door Alva gebannen en beschuldigd van vijandigheden te hebben geoefend, en voor de poort van een klooster buiten Hoorn, bij trommelslag verkocht te hebben, verschillende roerende goederen, door de soldaten uit het klooster gestolen en van arme boeren en andere onderdanen van Z. M.: ook dat hij voor Amsterdam was geweest, met het voornemen om de stad door verrassing in te nemen. Misschien is hij met Brederode's aanhangers gevlucht

en gevangen. Sommigen toch melden dat hij raad en geheimschrijver van den graaf van Egmond was, en op denzelfden tijd met dezen onthoofd is, doch 't is niet zeker. Hij liet vier dochters na, uit zijn huwelijk met Elisabeth van Bronkhout, dochter van Laurens en Margaretha Mol.

Zie te Water, *Verbond der Edelen*, D. II. bl. 329, 330, D. IV. bl. 434; *Sententiën van Alva*, bl. 128, 129; Schultz Jacobi, *Gesch. der Luth. Gemeente te Kuilenburg*, in *Bijdragen tot de Gesch. der Evang. Luth. Kerk*, 2e stuk, bl. 117, 118; Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culenborg*, bl. 158, 160, 215.

KUILENBURG (Jan van) derde heer van Kuilenburg, zoon van Huibert en van Johanna, dochter van heer Zweer van Zuilen, stichtte de St. Barbara Munt te Kuilenburg, en hielp Otto van der Lippe, bisschop van Utrecht, toen Roelof, kastelein van Koeverden, in 1225 Groningen belegerde. Hij stierf in 1240, bij zijne vrouw eene dochter van Gystelle uit Vlaanderen, twee zonen nalatende.

Zie Joh. de Beka, *Chronicon*, pag. 60; *Chronica de Trajectu et ejus Episcopatu* in Matthaeus *Anal. Vet. aevi*, T. V. p 337; Sligtenhorst, *Geld. Gesch.* bl.434; Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culenborg*, bl. 14, 15.

KUILENBURG (Huibert II van) vierde heer van Kuilenburg, bouwde het slot of kasteel van Kuilenburg. In dien tijd was er twist tusschen de vrijheeren van Pavyen en Parys aan de eene en die van Redichem, Caets en Lanksmeere aan de andere zijde. Toen de heer van Redichem den lekdijk had doorgestoken, en alzoo Huibert van Kuilenburg groote schade toegebragt, nam hij (1250) de 4 baanderheeren gevangen. Hij stierf in 1274, na eene regering van 32 jaren, bij zijne vrouw Margaretha, eene dochter van Hendrik, heer van Voorn en burggraaf van Zeeland, een zoon nalatende, die volgt.

Zie Zweer van Culenborch, *Origines Culenborgicae* bij Matthaeus, *Anal. Vet. aevi*, T. III. p. 600; Slichtenhorst, *Geld. Gesch.* bl. 16; Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culemb.* bl. 6—18.

KUILENBURG (Huibert III van) vijfde heer van Kuilenburg, was schenker van den bisschop van Utrecht, welk ambt hij gekocht had van den graaf van Cuyk. Hij verkocht het kasteel van Kuilenburg voor honderd ponden hollands aan Reinald, graaf van Gelre, om een hoofd en schutsman meê te winnen, tegen koning Willem en Hendrik van Vyanden, bisschop van Utrecht, voor wier aanwassende magt hij beducht was, en tegen wien hij zich met zijne magt bij de heeren van Amstel en Woerden vereenigde. Hij stierf in 1296, na eene 24jarige regering. Bij zijne huisvrouw Geertruid, dochter van den heer van Arkel, liet hij een zoon (die volgt) en twee dochters (aan den grave van Gooy en aan ridder Gysbrecht van Caets gehuwd) na.

Zie Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culenb.* bl. 18.

KUILENBURG (Jan II van) zesde heer van Kuilenburg, twistte met graaf van Gelre, over zijn huis te Malderik (Maurik), als ook over zijn leengoed Culenborgh en het broekland daaromtrent gelegen, doch hij trof in 1312 een zoen met hem. Hij gaf in 1318 aan de poorters van Kuilenburg het eerste stadsregt en stierf in 1322. Hij was gehuwd met Margariet, eenige erfdochter van den heer van Maurik, bij wien hij een zoon verwekte, Huibert, (die volgt) en 2 Petronella, dochter van Zweer, heer van Abkoude.

Zie Slichtenhorst, *Gesch. van Geld.* bl. 36; Sweer van Culenborg, *Origines Culemb.* bij Matthaeus, *Anal. Vet. aevi*, T. III. p. 545; Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culenb.* bl. 20.

KUILENBURG (Hubrecht IV van) zevende heer van Kuilenburg, een man van groot vermogen en rijkdom, bleef borg voor Reinald, hertog van Gelre, »voor 1900 pond en 20 pond klynste penningen." Hij hielp in 1346 met Robrecht van Arkel en heer Jacob van Nyevelt, bisschop Jan van Utrecht, tegen de Gunterlingen, overwon ze en verdreef ze uit de stad. Hij sneuvelde in 1347 op St. Praxedisdag, omtrent Hasselt in een veldslag tegen de Luikerwalen, die tegen den bisschop streden. Hij huwde Jutte of Judith van der Lekke, heer Pieter's dochter, bij wie hij 6 kinderen verwekte.

Zie Sweer van Culenborgh, *Origines Culemb.* bij Matthaeus, *Anal. Vet. aevi*, T. I. p. 596; *Chron. auctius van Beda*, uitgave van A. Matthaeus, p. 239; Voet van Oudheusden, *Besch. van Culenb.* bl. 23 volgg.

KUILENBURG (Johan III van) achtste heer van Kuilenburg, brak het kasteel buiten de Golberdingsche poort, omtrent 1271 gebouwd en door Hubrecht III in 1281 aan Gelderland leenpligtig gemaakt, af, en bouwde een nieuw slot aan de oostzijde der stad, verbeterde en versterkte de stad, wijl hij in gestadigen oorlog was tegen den bisschop en het sticht van Utrecht, omdat hij een der zes voogden van het sticht was, door Jan van Arkel aangesteld, om gedurende diens afwezen het te besturen, en bij de wederkomst van dien bisschop rekening werd gevorderd. In hetzelfde jaar, 1352, dat deze twist was bijgeleid, nam hij deel in den oorlog met zijn oom Jan van Woudenberg, die zijn slot Woudenberg aan Gijsbrecht van Abkoude had verkocht. De zoon (Johan's neef) niet kunnende lijden dat zijn vader het voorouderlijk slot dus verkocht, riep de hulp van Kuilenburg in, beklom des nachts het kasteel en wilde het behouden. Bisschop Jan van Arkel, zoo door den kooper als verkooper aangezocht, kwam met zijne krijgsbenden voor het slot, belegerde en bestormde het, dwong het tot overgaaf, nam allen, die er waren gevangen, en slechte het. Johan van Kuilenburg, door Gysbrecht van Vianen geholpen, brandde en roofde in het Sticht, en voerde een oorlog, die vijf jaren duurde. Hij was een trouwe vriend en raadsman van Eduard van Gelre, met wien hij in 1361 een verbond sloot, en hield zijne zijde tegen diens broeder Reinald, die aan het hoofd der Hekerschen was, terwijl Eduard aan het hoofd der Bronkhorsten stond. Ook had hij twist met hertog Albrecht van Beijeren, Ruwaard van Holland, met wien hij echter in 1366 bevredigd werd. In 1371 was hij in den slag van Baeswyler, tusschen Wenceslaus, hertog van Braband en Willem van Gulik en Eduard, hertog van Gelre. Hij stierf ongehuwd den 8sten April 1377, met den roem van een moedig en onverschrokken krijgsman.

Zie Sweder van Culenborg in *Origines Culemb.* bij Matthaeus, *Anal. Vet. aevi* T. I. p. 248; Beka, *Chron. auctius*, uitg. van A. Matthaeus, bl. 246; Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culemb.* bl. 25 volgg.

KUILENBURG (Hubrecht V), tiende heer van Kuilenburg, zoon van Gerard I en van Barba van Egmond, was, zoo in oorlog en vrede beroemd en bij zijne onderdanen zeer geacht. Hij verbond zich in 1409 met Willem van Beijeren, graaf van Holland, tegen Reinald, hertog van Gelre, Jan, heer van Arkel en jonker Willem, zijn zoon, en nam deel aan den oorlog, die in 1412 eindigde. In 1414 beloofde hij en eenige andere edelen getrouwheid aan Jacoba van Beijeren, en in 1420 voerde hij krijg met den bisschop van Utrecht, en terwijl deze het platte land van Kuilenburg afliep en alles afbrandde, viel Hubrecht in het Sticht en brandde alle dorpen af tot aan de Bilt toe. Overigens heeft hij vele nuttige inrigtingen daargesteld, en onder anderen in 1421 een kapittel van acht kanunniken in de H. Barbara kerk gesticht. De comfirmatie volgde echter eerst later, wijl Hubrecht toen in vete was met den bisschop van Utrecht, waarmede hij echter in 1422 vrede sloot. Kort daarop stierf hij te 's Hage, waar hij als kanselier van Holland woonde, bij zijne vrouw Jolente van Gaesbeek geene kinderen nalatende.

Zie Sweer van Culenborg, *Orgines Culemb.* bij Matheus, *Anal. vet. aevi*, T. I. p. 623 volgg.; Slichtenhorst, *Geld. Geschied.* bl. 38; *Beschrijv. van het Utrechtsche Bisdom*, D. II. bl. 571, door H. v. H(eusden) en H. v. R(hijn); Voet van Oudheusden, *Beschr. van Culemb.*, bl. 43 volgg.

KUILENBURG (Johan IV), broeder van Hubrecht, werd de elfde heer van Kuilenburg, en gelijk zijn voorganger, in groot aanzien stond in Holland, was deze niet veel minder in Gelderland. In den twist over de opvolging op den bisschoppelijken stoel van Utrecht, na den dood van Frederik van Blankenheim (1453) nam hij deel en koos natuurlijk de partij van bisschop Sweer van Culenborg, zijn broeder, en omringde den Havendijk met een muur, terwijl die van Utrecht met hunnen postulaat, Rudolf van Diepholt, de stad benaauwden. In 1435 hielp hij hertog Arent van Gelre Buren belegeren en innemen, en omtrent 1436 had hij twist met den bisschop van Munster, wegens zijne heerlijk-

heid Weerd, waarmede de bisschop, aan wien zij leenroerig was, hem niet wilde beleenen. De bisschop viel zelfs in Waerdenbroek, en voerde een van Johan's onderdanen gevangen naar Munster, waar hij wreedelijk gepijnigd en gedood werd. Johan zeide nu den bisschop de gehoorzaamheid op en voegde zich aan de zijde van den hertog Adolf van Kleef, met wien de bisschop in oorlog was. Nadat de vrede tusschen Utrecht en Kleef gesloten was, verzocht Kuilenburg op nieuw het verleen, en toen de bisschop het op nieuw weigerde, deed hij tot handhaving van zijn regt, op een open veld, door notaris en getuigen, in tegenwoordigheid van den bisschop, daartegen protest (20 Augustus 1437). Met den bisschop van Utrecht leefde Jan daarentegen in de beste verstandhouding, zelfs overlaadde hem de eerste met vele goederen in het Sticht; doch zulks duurde niet lang. Gerrit, bastaard van Kuilenburg, had vier of vijf burgers van Utrecht op de Veluwe gevangen genomen, en buiten weten van den heer op Oaetshage gezet. Die van Utrecht, in den waan dat Jan van Kuilenburg kennis van dien aanslag had, wijl Gerrit in en uit Kuilenburg ging, vielen in het dorp Everdingen, vongen aldaar zes en dertig goede mannen, schoten Daniel van Everdingen, een schildboortig man, dood, en maakten grooten buit. Heer Jan kon de gevangenen niet los krijgen, voor hij Gerrit bewogen had de Utrechtsche burgers weder te geven, waarvoor de onderzaten van Kuilenburg 600 frankrijksche schilden aan Gerrit moesten betalen. Toen deze penningen niet voldaan werden, trok hij in 1449 tegen Kuilenburg op, doch zijn aanslag mislukte. Zestien zijner gezellen werden gevangen genomen en onthoofd; de laatsteonderwelke Wouter van Amstel, boven de andere hoop op een rad, gelegd. Na eene regering van dertig jaren, waarin hij vele oorlogen, verwoestingen en omkeeringen van regeringen en van steden gezien en in al deze zeer gevaarlijke en droevige tijden zijne oude stad weder opgebouwd, benevens de collegiale kerk van St. Barbara, die afgebrand was, herbouwd, het gasthuis van St. Pieter met de kerk en nog een klooster gesticht had, is hij eindelijk den 1sten April 1452 gestorven. Hij huwde ten eerste Barbara van Gemen, ten tweede Aleid, dochter van den heer van Gutterswijk, en liet kinderen na, onder welke zijn opvolger, Gerard II.

Zie Zweer van Culenborg, *Origines Culemb.* bij Matthaeus *Anal. vet. aevi.* T. I p. 629. volgg. Pontanus, *Hist. Gelr.* Lib. VIII. p. 244. *Chronica de Trajectu et ejus Epp.* bij Matthaeus *Anal. vet. aevi.* T. V. p. 430. volgg. *Appendix* Suffridi Petri *ad Chronicum* Joh. de Beka, p. 139. seqq. Slichtenhorst *Geld. Gesch.* bl. 41; *Batavia sacra* T. 1. p. 207, 499. Voet van Oudheusden *Beschrijving van Culenb.* bl. 53.

KUILENBURG (Gerard II van) twaalfde heer van Kuilenburg, nam veel deel aan de twist tusschen hertog Arnold van Gelre en diens zoon Adolf van Egmond; koos de partij van den eersten; stond hem met geld en manschappen bij, en sloot een verbond met Johan, hertog van Kleef en Willem van Egmond tegen Adolf, doch om zijne heerlijkheden in Gelderland te behouden en Kuilenburg voor roof en brand te bewaren, verzoende hij zich in 1467 met hem. Hij stierf den 9den Maart 1481, bij zijne huisvrouw Elizabeth van Bueren, die reeds in 1451 was gestorven, een zoon, die volgt, en twee dochters nalatende. Daarenboven had Gerard nog dertig bastaarden.

Zie Zweer van Culenb. *Orig. Culenb.* bij Matthaeus; Voet van Oudheusden, *Beschrijving van Culenb.* bl. 92. volgg. Mattheus, *Anal. vet. aevi.* T. 1. p. Slichterhorst, *Geld. gesch.*

KUILENBURG (Jasper I van), zoon van Gerard II, heer van Kuilenburg, Weerde, Borssele, Hoogstraten, Sint Maartensdijk en Zuilen. Hij was een moedig krijgsman, die Karel, Maximiliaan en Maria, en later Philips in hunne verschillende oorlogen dapper bijstond en door de koninklijke aanbiedingen van Lodewijk XI niet tot ontrouw aan zijnen leenheer kon verleid worden; want toen hij, kort voor de overkomst van Maximiliaan, met Henri de Perwez, den Sire de Ghete en Jean de Roselare naar Brabant gezonden was om Avesnes tegen de invallen der Franschen te verdedigen, gevangen genomen en naar Parijs gevoerd was, gaf hij den koning, die hem van partij poogde te doen veranderen, dit merkwaardig antwoord:

Sire! vous ne ferez pas changer notre résolution, nous demeurerons de fidèles Bourguignons à la vie et à la mort, rien ne poura nous faire trahir la maison de Bourgogne, ni renoncer à la fidélité, que nous lui devons."

Hij diende ook Philips met onwankelbare trouw in gewigtige en moeijelijke diplomatieke verwikkelingen en was lid van zijnen raad. Hij stierf in 1504 te Gent en liet bij vrouw Johanna dochter van Anthonis van Bourgondië, den *grooten bastaard* van Hertog Philips, met wie hij in December 1469 gehuwd was, na, die volgt.

Zie Voet van Oudheusden, *Beschrijv. van Culenb.* bl. 125 volgg. Slichterhorst, *Geld. gesch.* bl. 57. Octave de le Pierre *Chronique des faits et gestes admirables de Maximilian I durant son mariage avec Marie de Bourgogne*, Bruxelles, 1839. p. 57, 59, 69, 164, 166; Schotel, *Floris I en II van Pallant*, bl. 2, 3.

KUILENBURG (Elizabeth van) dochter van Jasper en Johanna van Bourgondië werd den 30sten Maart 1475 geboren. Zij was drie jaren jonger dan Hertog Filips, de zoon van Maximiliaan en Maria met wien ze werd opgevoed, en die haar later als staatsjuffer bij zijne gemalin Johanna, jongste dochter van Spanje, plaatste. De door hare schoonheid zachtmoedigheid en ongemeene geestvermogens schitterende Elizabeth was de wellust van het hertogelijk hof, dat zij sedert haar huwelijk met den edelen vliesridder, Johan van Luxemburg, heer tot Viles, den boezemvriend van Philips, niet verliet, en met haar gemaal die, als raad, opperste page, eerste kamerheer en opperjager van Brabant, naauw aan hetzelve verbonden was, op deszelfs uitstapjes door de Nederlanden volgde. Zij hechtte zich tederlijk aan de vorstelijke kinderen, vooral aan Maria en Karel. Beide beminden haar als eene moeder en zagen haar, toen zij van vader en moeder beroofd, onder het opzigt hunne tante, de aartshertogin Margaretha, stonden, dikwerf te Bergen, Brussel of Mechelen, de geliefde verblijfplaatsen der landvoogdes.

Na den dood van Luxemburg (26 Sept. 1508) te Brussel, gaf Elizabeth hare hand aan Antonis, zoon van Joost van Lalaing en van Godeline van Viefville, heer van Montignij, ridder der orde. Toen ook deze echt ongezegend bleef, besloten beide, Antonis en Elizabeth, hunne goederen aan hunne naaste bloedverwanten over te dragen en alleen het vruchtgebruik er van te behouden. Zij gebruikte hunne inkomsten tot verbetering en verfraaijing hunner bezittingen, tot stichting en begiftiging van broederschappen, kerken en godshuizen: »menighte cloosters en gasthuizen," meldt Slichtenhorst, »hebben zij gesticht."

Na den dood van Lalaing, zeide de hoogbejaarde en in ziels en ligchaams krachten verzwakte Elizabeth de wereld vaarwel, en besloot zich tusschen de grijze muren van haar voorvadelijk slot te Kuilenburg op. Daar gaf zij, nu verstoken van de verstandige leiding van haren echtgenoot, zich aan die van priesters en monnikken en vooral van haren biechtvader, den bloeddorstigen Johan van Schoonhoven, over. Deze maakten misbruik van hare zwakheid, en ontwrongen haar scherpe plakaten tegen de ketterij, die ook hare heerlijkheden was ingesloopen. Onder den invloed van hen werd zij »een zonderling weefsel van superstitie, kranck naer de siel."

Zij stierf den 9den December 1555 in den ouderdom van 82 jaren. Men balsemde haar lijk en voerde het met groote statie naar Hoogstraten, om daar onder eene prachtige tombe, die nog de bewondering van elken beschouwer wekt, nevens dat van haren echtgenoot, Antonis van Lalaing in de Collegiale kerk van St. Catharina te rusten. De uitvoerders van haren uitersten wil stichtten te Kuilenburg voor 48 en te Hoogstraten voor 12 ouderlooze kinderen een weeshuis, en zorgden door haren beeldtenis in de zaal van het eerstgenoemde op te hangen, dat de weeskens bij het genot eener ruime verzorging haar niet vergaten, die Paulus niet te vergeefs vermaand had »weldadig te zijn en rijk te worden in goede werken.

Zie van Leeuwen, *Batavia Illustrata*, p. 135. Nijhoff, *Bijdragen voor Vaderl. Geschied. en Oudheidk.*, D. I. bl. 19; W. te Water, *Hoogadelijk Zeeland*; J. W. te Water, *Redev. ter eere van het doorl. gesl. van Borsselen*; J. B. Gramaye, *Antiquit. Antv.* CXII; Slichtenhorst, *Toonegt. d. landt van Geld.* bl. 58; *Compte rendu des Séances de la Commission Royale d'Hist. etc.*, T. VIII. p. 517 Willems, *Belg. Museum* 1843, bl. 377 volgg.; Voet van Oudheusden, *Beschrijv. van Culenb.*, bl. 152 volgg.; Schotel, *Floris I en II van Pallant*, bl. 3; *Vergeet mij niet*, Jaarb. voor 1852.

KUINRE (Johan of Jan, Heer van) leefde, naar het blijkt in de eerste helft der veertiende eeuw. Hij was geen zoon, maar een neef van Heer Hendrik van Kuinre, die in

1294 voorkomt. Heer Jan wordt in 1336 nog vermeld als getuige van Bisschop Jan van Diest, maar in 1337 wordt in zeker stuk reeds gesproken van de *Sancta memoria Domini Johannis*. Negentien jaren later komt een jongere Johan, Heer van Kuinre voor, doch wij hebben geene levensbijzonderheden van hem kunnen vinden. Er bestaan munten van eenen Johannes, Heer van Kuinre.

Zie v. d. Chijs, *de Munten der Heeren en Steden van Overijssel*, bl. 147—149 en 175.

KUIPER (Dirk) Koomansz., schreef een klagend zangspel getiteld *De Armoede*, Dordr. 1788.

Zie Witsen Geysbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 145.

KUIPER (Gysbert) burgemeester van Deventer, was in 1684 een der gemagtigden der Staten, die met den graaf d'Avaux, ambassadeur van Frankrijk, een verdrag sloot.

Zie Wagenaar, *Vad. Hist.* D. XV. bl. 243; *Négociations de Monsieur le Comte d'Avaux en Hollande*, T. I.

KUIPER (Jacobus) schreef:
Verhandeling over Gods Voorzienigheid, en de onverschilligheid en den verstandigen ijver voor godsd. waarheden; over den grondregel der Protestanten of het regt op, en de verpligting, tot eigen voordeel en den godsdienst, door *Teyler's Godgel. Genootschap*, met zilver bekroond, in ne *Werken* van dat Genootsch. D. II. D. VIII. D. XI.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerkel. Gesch. inzonderheid in Nederland*, D. V. bl. 254, 284, 296.

KUIPER (Jan) genoemd *Jan Practisyn*, woonde in 1745, oud 107 jaar, nog in welstand in het Jobs Gasthuis te Utrecht. Zijn portret, door S. Houbraken, naar J. M. Quinckhard, wordt vermeld bij Muller, *Cat. van Portr.* bl. 146.

KUIPERS (H.) een kunstenaar uit het laatst der zeventiende eeuw, die zeer aardig etste en de teekenstift wel magtig was. De heer Kramm maakt melding van twee door hem geëtste prenten, *Eene vrouw op een heuvel aan een boom en eene lage schutting gezeten*, *Een boer op een heuvel bij een wilgen boom een pijp zittende te rooken*, en een *Mansportret*, berustende in de verzameling van onbeschreven etsen van den heer J. Ph. van der Kellen te Utrecht.

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Ned. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 921.

KUIPERS (C.) mogelijk dezelfde met Dirk Kuipers. Op Cat. van A. v. d. W. te Rotterdam, 1816, komt echter onder No. 13 voor *Een schoon en welgekozen landschap*, rijk met boomen en aangename velden, en met vele beelden, paarden, koeijen enz. gestoffeerd, en waarin het verschiet bergachtig is, van C. Kuipers.

Zie Kramm, *Levens en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 923.

KUIPERS (Christoffel) zoon van Aert en Elizabeth Otto, werd in 1765 te Dordrecht geboren, en kwam in 1794 als apotheker te Leeuwarden, waar hij later als lid van den stedelijken raad, als lid en secretaris der provinciale commissie van geneeskundig onderzoek en vooral als opzigter en voorzitter van het lang bloeijende Natuurkundig Genootschap door zijne groote bekwaamheden en edel karakter een weldadigen invloed uitoefende op de algemeene belangen. Door velen betreurd, overleed hij in 72jarigen ouderdom te Leeuwarden, den 24 December 1837.

Zie *Konst- en Letterb.* 1838. D. I. bl. 1.

KUIPERS (Dirk) gaf in 1786 *Dichtoeffeningen* uit.

Zie Witsen Geijsbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. IV. bl. 145; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 130.

KUIPERS (J.) onderwijzer bij het Departement Leer- en Kweekschool te Groningen, wist niet alleen in proza maar ook in poëzy den regten volkstoon aan te slaan, blijkens zijn stukje *De arme doch vergenoegde Moeder*, in het *Weekblad tot Nut van 't Algemeen* voor het jaar 1801, uitgegeven door het Departement Groningen. Ook gaf hij verscheidene andere werkjes voor de jeugd en de scholen, welke hij later, nadat hij boekhandelaar was geworden, zelf uitgaf.

Zie van der Aa. *Nieuw Biogr. Anth. en Crit. Woordenb.* D. II. bl. 344; particuliere berigten.

KUIPERS (Gerard) werd den 24sten April 1707 te Dordrecht geboren, voer eerst als gemeen matroos ter koopvaardij, vervolgens huwde hij met eene vrouw van tamelijk goeden huize, eigenares eener meester-munters plaats, waarvan de knaap juist overleden was. Kuipers werd nu knaap bij zijne vrouw en ging in de munt werken. Later (1752) werd hij hoofdgaarder van 's lands gemeene middelen en lid van het Prov. Utrechts Genootschap. Hij stierf den 14den Maart 1784. Tot zijne vrienden behoorden, behalve de hoogleeraar Musschenbroek, wien hij zijne werkkundige waarnemingen mededeelde, die in het voortreffelijk werk van dien hoogleeraar over de Natuurkunde gevonden worden, Diderik van der Kemp, A. Velthoven, die zijne *Dichtkundige bespiegelingen over de aarde, den mensch, en den starrenhemel*, Dordr. Henr. de Haas, 1714. 8o. aan hem opdroeg. »Onder de aangenaamheden," schreef deze in zijne *Voorreden*, »welke ik in deze stad gevonden heb, is dat ook een der voornaamsten, dat ik de eer gehad hebbe de zielstreelende lessen (van Kuipers) aan te hooren. Hoe veel voordeel ik hierdoor ontvangen hebbe, zal uit deze *Dichtkundige Bespiegelingen* blijken," en in zijn *Opdracht* zong hij:

„Roemt Dort op zoo veel schats en op haar zilvren vloed,
„Zij mogt niet min op Kuipers boogen,
„Daar hij door eed'len lust bewogen
„Tot kunst, het leergraag hart met wijsbegeerte voedt.

De lessen over de natuurkundige wetenschappen, die hij na den dood van Arnold Marcel, op verzoek van den muntmeester Otto Back en van den beroemden Johannes Eusebius Voet, die toen te Dordrecht de geneeskunst uitoefende, gaf, werden door de aanzienlijkste ingezetenen bijgewoond en Björnstahl meldt, dat zeker Dortsch burgemeester, (Snellen) zijne ontevredenheid te kennen gaf, wijl hij, op zekeren dag, dat Kuipers zou voorlezen, een maaltijd moest bijwonen, waardoor hij verhinderd werd zijn toehoorder te zijn.

Zie P. van Braam, *Ter nagedachtenis van wijlen Gerardus Kuipers, den vader, bij het Letterkundig Genootschap Diversa sed Una te Dordrecht* (12 Nov. 1816) in *Mnemosyne*. St. IV. (Dordr. 1817) bl. 212 volgg.; Björnstahl, *Reize door Europa*, D. V. bl. 370; Schotel, *Kerkelijk Dordr.* D. II. bl. 194, 694, 695, 714; *Nederl. Jaarb.* 1747. Zijn portret bestaat in zwarte kunst, door Aart Schouwman geschilderd en gegraveerd.

KUIPERS (Gerard) zoon van den voorgemelden, werd in het jaar 1748 te Dordrecht geboren, werd, na de lagere scholen bezocht, en het onderwijs van zijnen vader in de beginselen der wiskunde genoten te hebben, aan de zorg van den hoogleeraar Hachenberg, toen rector der latijnsche school te Wageningen, toevertrouwd en vervolgens op een notaris kantoor te 's Hage besteld. Hier weidde hij zijne snipperuren aan de overzetting van Fransche schrijvers, ten behoeve van zijnen vader, en oefende hij zich in de leer der hervormden, ten huize van een Waalsch predikant, waarschijnlijk om later naar het leeraarsambt bij eene der Waalsche gemeenten in zijn vaderland te kunnen dingen. In 1767 hervatte hij zijne letteroefeningen te Utrecht, en weldra behoorde hij tot de voortreffelijkste leerlingen van Wesseling, Hortheméls, Rau, Tydeman, Elsnerus, Burman, Saxe en Bonnet, en was in vriendschap met van der Roest, Kist, Brand van Someren, van den Doorslag, Veltman, van Kooten, H. van Alphen, Lambrechtsen en andere uitmuntende jongelingen, later als leeraars en door hunne schriften beroemd. Reeds als student werd hij lid van het godgeleerd genootschap onder den naam van *Tandem fit surculus arbor*, en gaf hij, doch zonder zijnen naam, twee uitstekende proeven zijner geleerdheid in het licht, onder den titel von *Missive aan de Heeren Schrijveren van de Brieven der Joden aan den heer* de Voltaire, en *Proeve eener beantwoording der missive van de Heeren Schrijveren van de Brieven der Joden aan den Heer de Voltaire* (1772). Toegerust met een schat van kennis verliet Kuipers in 1773 de hoogeschool, na, onder Rau, in het openbaar eene *Dissertatio Philologica, continens observationes ad varia Codicis veteris Testamenti loca* (Traj. ad Rhenen, 4o.), — »een stuk, waarin uitstekende proeven van 's mans grondige taalkennis en geleerdheid doorstralen en dat toen met grooten lof in de geleerde wereld besproken en beoordeeld werd, — verdedigd te hebben, om te Zuilen het leeraarambt te aanvaarden. Twee jaren later in (1774) werd hij predikant te Nieuwerkerk

aan den IJssel, in 1782 te Vlissingen, waar hij Brouerius Broes en Jona Willem te Water tot ambtgenooten had. In hetzelfde jaar sloeg hij een beroep naar Arnhem af, doch aanvaardde dat te Dordrecht in 1786, waar hij den 11 van Hooimaand 1815 ontsliep. Kuipers was een der werkzaamste en geleerdste mannen van zijn tijd en zoo belezen dat men hem op zijn ouden dag geen boeken meer verschaffen kon. Zoodat hij al de deelen der Acta Lipsiensia, uit verdriet dat hem niets te doen overschoot, nog eens van het begin tot het einde las. Vooral beoefende hij de Oostersche talen en oudheidkunde.

Hij was lid en secretaris van het Zeeuwsch, lid van het *Prov. Utrechtsch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen* van het *Haagsche Genoots. ter verded. van den Christ. Godsd.* en een ijverig voorstander van het *Zendeling Genootschap.* Hij liet bij zijne huisvrouw Sara Maria Akkerman, waarmede hij in 1785 te Vlissingen gehuwd was, geen kinderen na.

Men heeft behalve de bovengemelde werken van hem, eene overzetting van:

Reize naar de legerplaats van den grooten Emir en Beschrijving van de zeden en gewoonten der woestijn bewoonende Arabieren van den Ridder d'Arvieux, Utr. 1780. m. pl. 8°.

Hij droeg dit werk aan de regering van Gouda op, die hem daarvoor het sleutelregt harer stedelijke bibliotheek gaf. De aanteekeningen, die hij onder den tekst plaatste, betreffende de gewijde taal- en oudheidkunde, en zijn nog in hooge achting.

Over Izaäk op Moria.

Over hetgeen men te betrachten en te vermijden heeft in de opheldering der H. S. Uit reisbeschrijvingen.

Beide in *Verhandelingen van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*, 1786.

Die over het hoofddoogmerk van Paulus opvoering ten hemel; Over hetgeen geleerde Genootschappen behooren in acht te nemen bij het uitschrijven der Prijsvragen; Over Jacobus Bellamy, en *Over de bewoning der Hemelen*, ook in dit Genootschap gehouden, zijn verloren.

Ook schreef hij eene Voorrede voor de vertaalde *Geschiedkundige Verhandeling van H. M. G. Grellman over de Heidens, betreffende hunne herkomst, levenswijze, gesteldheid, zeden en lotgevallen, sedert hunne komst in Europa tot heden*, Dordr. 1791. 8o.

Levensbeschrijving van Bellamy, voor diens *Twee nagelatene Leerredenen*, Vlissingen, 1790. 8o. Ook was Kuipers waarschijnlijk de uitgever van:

J. Bellamy, *Proeven voor het verstand, den smaak en het hart in III stukken compleet, voorheen stuksgewijze uitgegeven en thans vermeerderd met hetgeen men na des Autheurs overlijden, nog tot deze verzameling geschikt oordeelde*, gr. 8o. Dordr. 1791.

Brief van Trenophilus over de Voorrede van zijnen vriend Broes, vóór zijne uitgave der Leerredenen van Professor Curtenius over den Heidelbergschen Catechismus.

Gewigtig voorstel aan mijne Landgenooten.

Kuipers liet eene menigte handschriften na, onder welke, een grooten voorraad aanteekeningen voor eene nieuwe uitgaaf van Paulsen, *over den akkerbouw der Oosterlingen; Annotata ad rem Literariam Belgicam eorumdemque historiam ecclesiasticam; Vergelijking van de zeden onzer voorvaderen met die van het tegenwoordig geslacht*, die echter alle, op zijn last, na zijn dood, verbrand zijn.

Zie Lambrechtsen, *Lofrede op Kuipers* in *Mnemosyne*, St. IV. bl. 237 volgg.; Glasius, *Godgel. Nederl.* D. I. bl. 317 volgg. Schotel, *Kerk. Dordr.* D. II. bl. 545, 603 volgg.; *Bibliotheek van Theol. Letterk.* D. I. bl. 783—790; *Ned. Bibl.* D. II. St. I. bl. 365; Collot d'Escury, *Holl. Roem*, D. III. bl. 90 en 405.

KUIPER (Jacobus) schreef Verhandelingen *over Gods bijzondere Voorzienigheid; Over de onverschilligheid en den verstandigen ijver voor godsd. waarheden; Oover den grondregel der Protestanten of het regt op, en de verpligting tot eigen oordeel in den godsdienst;* door *Teylers Godgeleerd Genootschap* met zilver bekroond en in de *Werken* van dat Genootschap, D. II. D. VIII. D. XI. voorkomende.

Zie Kist en Royaards, *Archief voor Kerk. Gesch. inzonderheid in Nederl.* D. V. bl. 254, 284, 296.

KULEMAN (J.) een dichter die in het midden der achttiende eeuw leefde. Men vindt van hem o. a. een *Treurzang over D. Johannes Laiding* bl. 429, in *Bloemkrans van verscheide Gedichten, door eenige Liefhebbers der Poëzy by eenverzamelt*, Amst. 1659.

Zie van der Aa, *Nieuw Biogr. Auth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 344.

KULENKAMP (Gerardus), geboren te Bremen, 30 October 1700, werd in Junij 1726 als proponent te Nieuwloosdrecht beroepen, in 1729 als predikant van de Gasthuiskerk te Delft, in 1730 te Deventer, voor welk beroep hij bedankte, in 1733 te Amsterdam. Hij sloeg in 1739 een beroep te Bremen, met aanbieding van het Professoraat in de godgeleerdheid, af en stierf te Amsterdam, den 9 October 1775. Hij huwde 1 Dec. 1722 met Alida Maria Franszen, die hem eene dochter en twee zonen schonk. Zijn portret is zeer fraai door J. Houbraken gesneden.

Hij schreef:

Verhandeling tegen het vooroordeel van 't menschelijk gezag, 1722. (in 't Latijn).

Over Psalm III, Amst. en Dordr. 4o.

Naakt ontdekte Enthusiastery, Geestdryvery en bedorvene Mystiekery der zoogenaamde Hernhutters, Amst. 1750. 2d. 4o.

Het geopenbaarde geheim der ongeregtigheden der Hernhutters, Amst. 1743.

Verzameling van Edicten en Placaten tegen de Hernhutters, Amst. 1749. 4o.

Memorie wegens de Hernh. te Zeist, Amst. 1750.

A. Valck, *Anatomie der Hernh. Sectie. met aanm. van Kulenkamp*, Amst. 1750.

Anatomia der Hernhutsche Secte, Amst. 1735, 1750. 8o.

Eerste beginselen van het voorbeeld der gezonde Woorden, Amst. 1747, 1753. 8o 2e druk.

De naam van Jehovah, Israëls rots-steen van God zelve opentlyk, ten aanhore van Hemel en aarde, uitgeroepen, of het Goddelyk pleidooi, waar in alle de wegen van Jehovah met Israël tot hiertoe ingeslagen en verder tot aan het einde der wereld te houden in twee onderscheidene vierscharen voldingende en tot overtuiging van Israël bepleit en gerechtvaardigt worden, Amst. 1757, 1758. 2 d. 4o.

Eenvoudigste eerste beginselen der Leere, of kort begrip van het voorbeeld der gezonde Woorden, Amst. 1750, 1769. 3e dr. 8o.

Vernieuwde en verbeterde School- en Huis-Bybel of verhaal der Bybelsche Geschiedenissen, met pl. Amst. 8o.

Bybelschat of voornaamste Geschiedenissen van het O. en N. T. Amst. 2 d. met pl. 8o.

Over Psalm CXIX, 4o.

Diacrisis Modesta Quaestionis Philologico-Hermeneuticae, nuper admodum motae, circa Ellipsin Litterae vel particulae interrogantis in codice Hebraeo-Biblico, num ea sit omnino eliminanda et premenda, an vero, sed non temere admittenda 2 Part, Amst. 1764. 8o.

De waare boetvaardigheid vertoond in het voorbeeld van den boetvaardigen David, of geschetste uitbreiding en zaakelyke verklaringe van den 51 Psalm. Met bijgevoegde Aanmerkingen uit de Oudheid- Taal- en Letterk. Amst. 1743, 1744, 4o, 2e druk.

J. Tyken en G. Kulenkamp, *Twist-schriften.*

Eenige verhandelingen in de *Letterk. Verlustingen* bij Lovering.

Zie *Boekz. der Gel. Wereld*, 1726. *a.* bl. 757, 381; 1729. *b*, bl. 223, 373, 1730 *a.* bl. 250, 1733. *a.* bl. 725. *b.* bl. 104, 1739. *b.* bl. 358, 1758. *b.* bl. 247, 1760. *b.* bl. 3, 1764. *a.* bl. 216; Glasius, *Godgel. Nederl.* afl. 7, bl. 320; Arrenberg, *Naamr.* bl. 292; *Kerk. Regist. der Amst. Pred.* van H. Croese, bl. 222; *Miscell. Groning* T. III. p. 454, 622; Mourik en Noordbeek, *Naamr. van Godgel. Schrijvers, Cat. van der Aa*, bl. 65; *Cat. Heringa*, bl. 206; *Cat. de Groe*, bl. 144.

KULENKAMP (Lodovicus) zoon van den voorgaande, was eerst predikant in het armen- en werkhuis te Bremen, en werd later buitengewoon hoogleeraar in de philologie en predikant te Gottingen.

Zie *Boekz. der Gel. Wereld*, 1755. *a.* bl. 511.

KULMUS (J. A.) vervaardigde:

Ontleedkundige Tafelen over het samenstel van 's menschen ligchaam, Utr. 1734. met pl. 8o.

Tabulae Anatomicae, cum 28 fig. 8o.

Zie Arrenberg, *Naamreg.* bl. 292.

KUMPEL (M. J. W. CAMPBELL gezegd), geboren te Amsterdam 1757, studeerde van 1780—1783 te Leiden en stond als een opgewonden aanhanger der Oranje partij, reeds te dier tijde, waarschijnlijk ten gevolge der burgerwapening, aan onaangenaamheden bloot. In 1785 en 1786 streed hij als lid der Brielsche burgerij voor dezelfde zaak, en was in 1787 sterk gemoeid in het Kallenburger oproer, en maakte ééne zaak met de zoogenaamde Bijltjes, aan welke hij dan ook nog in 1814 een bijzonder raad rigtte. In 1785 hield hij zich te Arnhem op, en was tegenwoordig bij den intogt der Pruissische troepen. Ook schijnt hij in 1799 bij de landing der Engelschen, voor den prins werkzaam te zijn geweest, en nam dientengevolge de wijk naar Engeland, waar hij zijnen naam in dien van Campbell zou hebben veranderd. Later in zijn vaderland teruggekeerd, hield hij aldaar vermoedelijk nog heimelijke verstandhouding. In 1814 raakte hij te Amsterdam, wegens schulden, in gijzeling, en toen hij er uit was ontslagen, liep hij doodarm des avonds bij den weg met *pepermunt*. De pakjes met die koopmanschap, bevatten daarenboven een vierregelig gedrukt versje, waaronder de naam van Campbell of Kumpel of beide. In 1824 was hij nog in leven. Hij gaf in 1779 te Leiden in 8o. *Mengelstoffen* en ald. in 1783 in 8o. *Vaderlandsche Mengelstoffen* in het licht. Deze gedichten zijn ruw en onbeschaafd, schoon er anders wel eenige goede aanleg in schuilt, en dragen geheel de stempel van zijnen tijd. Ook schreef hij *Iets uit de Amsterdamsche gijzeling*, *Het verheerlijkt Amsterdam* en *Aan den Admiraal Verheull*, alles in 1814.

Zie Arrenberg, *Naamreg.* bl. 292; *Navorscher*, D IV bl. 70, 367, 368; van der Aa, *Nieuw Biogr. Anth. Crit. Woordenb.* D. II. bl. 245; *Cat.* Willems, D. II. bl. 98. No. 3892.

KUNST (CORNELIS CORNELISZ.) zoon en leerling van Cornelis Engelbrechtsz. Kunst, in 1493 te Leiden geboren, was een der voornaamste schilders van zijn tijd. Hij vertrok van daar en vestigde zich eenige jaren te Brussel, waar hij veel geld verdiende. Teruggekeerd, schilderde hij o. a. een *Kruisdraging* en een *Afneming van het kruis*. Hij stierf in 1544, in den ouderdom van 51 jaren.

Zie van Mander, *Levens der Schild* bl. 217; Immerzeel, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*, D. II. bl. 143. Kramm, *Levens en Werken der Hollandsche en Vlaamsche Kunstschilders*. D. III, bl 990, die vermeldt dat er eene juiste beschrijving zijner Werken voorkomt op *Cat.* van D. van Dijl, Amsterd. 1813, No. 92; S. van Leeuwen, *Beschr van Leid.* bl. 188.

KUNST (CORNELIS PIETERSZ.) een ervaren bouwmeester te Alkmaar op het einde der zestiende eeuw.

Zie C. van der Woude, *Kron. van Alkm* (4o.) bl. 82. Kramm, *Lev. en Werk. der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 921.

KUNST (JACOB) volgde in November 1690 Ds. Francken als predikant te Smyrna op, en overleed aldaar den 5 Aug. 1692.

Zie Kist en Royaards, *Ned. Arch. voor Kerk. Gesch.* D. V. bl. 169, 170.

KUNST (LUCAS CORNELISZ.) of *de Kok*, alzoo genaamd naar zijn beroep, zoon en leerling van Cornelis Engelbrechtsz. Kunst, werd in 1495 te Leiden geboren. Zijn beroep hebbende laten varen, vestigde hij zich onder Hendrik VIII in Engeland, waar zijne kunst, zoo in olie als in waterverw, geacht was.

Zie van Mander, *Leven der Schild.* fol. 217; van Leeuwen, *Beschr. van Leiden*, bl. 188; Immerzeel, *Leven en Werken van Holl. en Vlaamsche Kunstsch* D. III. bl. 128; Kramm, *Leven en Werk. der Kunstsch.* D. III. bl. 890. Zijn portret vindt men bij van Mander, pl. I No.

KUNST (PIETER CORNELISZ.) broeder van Cornelis Cornelisz. Kunst en van Lucas Cornelisz. Kunst, maakte zich in het einde der vijftiende en begin der zestiende eeuw verdienstelijk als glasschrijver. Hij woonde te Leiden.

Zie van Leeuwen, *Beschr. van Leiden*, bl. 188; Kramm, *Lev. en Werken der Holl. en Vlaamsche Kunstsch.* D. III. bl. 921.

KUNTZIUS (P.) schreef:
Akademische verhandelingen.

Zie Mourik en Noordbeek, *Naamrol van godgel. Schrijvers.*

KUP (H. VAN OVERVEST) was dichter en tooneelschrijver, blijkens:

De blijde aankomst van den eersten Haring, 1816.

Hulde aan de nagedachtenis van Mr. R. Feith, Amst. 1824. 8o.

Dankbare hulde aan de nagedachtenis van den Hoog Edelen Gestrengen Heer Jan Ernst Wildeman, Generaal-Majoor, Opperbevelhebber der vesting Breda, overleden te Breda, den 10 December 1833, in den ouderdom van 63 jaren, Breda 36.

Deventers Kunstroem en Oranjes Feestdag, zinnebeeldige dichterlijke voorstelling, Devent. 1827.

Mevrouw Angot te Parijs of de Vischvrouw van Fortuin, blijspel met zang, gev. n. h. Fr. van Maillot, Amst. 1804. kl. 8o.

Het dubbele Huwelijk, blijsp. een vervolg op den onechten Zoon, tooneelsp. van A. van Kotzebue, Amst. 1804. kl. 8o.

De heer Willemse, of de onbekende Reiziger; blijsp. met zang, gev. n. h. Fr., ald. 1804. kl. 8o.

De twee Grenadiers, of het Misverstand; blijsp. gev. n. h. Fr. van Patrat, ald. 1805. kl. 8o.

Celestine van Florian, of de Minnares Rechter over haar Minnaar; treursp. ald. 1805. kl. 8o.

De twee Bedienden bij geval, of het dubbeld Ontbijt; blijsp. (h. Fr. van Auguste vrijgev.), ald. 1807. kl. 8o.

Odon de Saint-Amans, of de Tempelieren der twaalfde Eeuw; geschiedk. treursp. vrijgev. n. h. Fr., ald. 1807.

Het offer der Kunsten aan Liefde en Heldenmoed, of Neerlands Feestdag: zinnebeeldige voorstelling ter gelegenheid der echtverbindtenis van H.H. Kon. en Keizerl. Hoogheden, Willem Fr. G. L. Prins van Oranje, en Anna Paulowna, Grootvorstin van Rusland, Dordr. 1816. kl. 8o.

Zie *Naaml. van Nederd. Boeken*, 1790—1832, bl. 327; *Cat. der Maatsch. van Ned. Letterk.* D. I. bl. 292 en bl. 130, *Bijv.* 1848—1853, bl. 37; Dr. Hermans, *Bijdragen over Noord-Brabant*, D. I. bl. 248; *Cat. van Witsen Geijsbeek*, bl. 75.

KUSER (WILLEM) of de Cuser, zoon van Koenraad Cuser, of volgens anderen van Koen Kuser, 's graven raad, die den titel van *baron* voerde, was een gunsteling van hertog Albrecht van Beijeren, die hem zijnen neef noemde en hem tot baljuw van Amstelland, Waterland en Rijnland aanstelde. Hij bekleedde dit ambt reeds in 1342 en was in 1392 zijn hofmeester. Bij den moord aan jonkvrouw Aleid van Poelgeest in dat jaar wilde hij haar beschermen en hij verloor daarbij insgelijks het leven.

Zie Mieris, *Groot Charterb.* D. III. bl. 204; *Vad. Cron.*, bl. 248, 249; J. Leijdis, *Chronicon Comit. Holl. et Episc. Ultraj. Libr.* XXII. p. 2; Veldenaar, *Kronyk van Holland*, enz bl. 65; Kok, *Vaderl. Woordenb.* D. X. bl. 595; Wagenaar, *Vaderl. Hist.* D. III. bl. 322; van Wijn, *Nalez. op Wagenaar*, bl. 185; Arend, II. St. II. 88; *Kron. van het Hist. Gen. Register* op K. Wagenaar, *Amst.*

KUSER (KOENRAAD) vader des vorigen.

Zie van der Chijs, *de Munten van Holl. en Zeel.* bl. 207.

KUSER (LODEWIJK) vader van den vermoorden hofmeester van den graaf van Ostervant, zoon van hertog Albrecht, hield zoo lang bij den laatste aan, om regt, dat deze de Hoeksche edelen, die zich door hunne vlugt verdacht gemaakt hadden van deel aan dien moord te hebben, liet indagen. Daar geen van hen wederkeerde, werden zij veroordeeld leven en goederen verbeurd te hebben. Kuser rukte, op bevel van den hertog, voor de sloten dier edelen, vermeesterde en vernielde Hodenpijl, Zandvoort, Heemstede, Warmond en Paddenpoel.

Zie *Goudsche Kronijk*, bl. 119; Mieris, *Charterb.* D. IV. bl. 248, 250; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. III. bl. 323.

KUSTER (J.) Op den catalogus der nagelaten kunstverzameling van jonkvrouw A. C. Putman, Amsterd. 1803 komen de volgende schilderijen van dezen kunstenaar voor: twee stuks *hooge bergachtige Landschappen*, met kreupelgewas en watervallen, gestoffeerd met schapen en beeldjes, warm van koloriet en fiks geschilderd.

Zie Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. II. bl. 921

KUSTER (JOHAN PHILIP) nam als chirurgijn-majoor deel aan den veldtogt naar Rusland.

Zie Bosscha, *Nederl. Heldend. te Land*, D. III. bl. 393.

KUSTER (Ludolphus) Ofschoon geen Nederlander, verdient Kuster in dit woordenboek eene plaats en om zijn verblijf en om de bekendheid zijner schriften in ons vaderland. Hij zag in Februarij 1670 het levenslicht te Blomberg, eene kleine stad in het graafschap Lippe in Westphalen, waar zijn vader, Ludolph Kuster, lid van den raad was. Zijn oudste broeder, een zeer geleerd man, onderwijzer in het Joachim's collegie te Berlijn, gaf hem het eerste onderwijs en boezemde hem smaak voor de letteren in. Reeds in zijn vijftiende jaar was hij repetitor bij dat collegie, vervolgens werd hij, op aanbeveling van den baron van Spanheim, huisonderwijzer bij den graaf van Schwerin, eerste minister van den koning van Pruissen. Toen hij dit huis verliet, gaf de graaf hem eene jaarwedde van 400 livres en het vooruitzigt van een leerstoel in de letteren. In afwachting daarvan deed hij eene reis door Duitschland, Frankrijk, Engeland en Holland. Het eerst vertrok hij naar Frankfort, waar hij eenigen tijd in de regten studeerde, vervolgens naar Antwerpen, Leiden, Utrecht, waar hij een geruimen tijd vertoefde en verschillende werken schreef. In 1699 stak hij naar Engeland over en bezocht in het volgend jaar Frankrijk, waar hij in de koninklijke bibliotheek eenige handschriften van Suidas collationeerde. Tegen het einde van 1700 keerde hij naar Engeland terug, en gaf dien schrijver daar vier jaren later uit. De Universiteit te Cambridge gaf hem den titel van doctor en wenschte hem aan zich te verbinden, doch hij werd naar Berlijn teruggeroepen om den beloofden leerstoel te aanvaarden. Toen kort daarna de eerste hoogleeraar aan het Joachims Collegie gestorven was, oordeelde Kuster regt te hebben van tot zijn opvolger benoemd te worden. Toen hij die betrekking niet verkreeg, en de thesaurier, die de hoogleeraren betaalde, ook van hem, gelijk van de overigen, eenige regten op zijn jaarwedde vorderde, meende hij dat hem onregt werd aangedaan en nam hij zijne demissie, onder voorwaarde dat hem 10,000 livres zouden worden ter hand gesteld, en begaf zich naar Amsterdam, waar hij met Tib. Heemsterhuis, J. Broekhuysen, S. Bergle rus en andere geleerden omging, en in 1700 nog woonde. Daar de levenswijs hem aldaar te duur was, vestigde hij zich te Rotterdam, en vervolgens, daar hij geen middelen van bestaan meer had, te Antwerpen, waar de Jesuiten hem overhaalden tot het omhelzen van de R. C. godsdienst, waarop hij den 25sten Julij 1713 te Parijs het protestantisme afzweerde; van den koning eene jaarwedde van 2000 livres ontving, tot buitengewoon lid der Akademie van Opschriften werd benoemd, en den 12 October 1716 stierf. Hij was een groot kenner der Latijnsche, vooral der Grieksche taal, doch verachtte alle overige wetenschappen.

Hij schreef:

Historia Critica Homeri, Francof. 1696 in 8o.

Bibliotheca novorum Librorum Collectio a Lud. Kustero, Ultraj. 1697—1699.

Hij gaf deze *Bibliotheek* eerst alleen, vervolgens met Hendrik Sike uit, die het laatste deel alleen heeft uitgegeven.

Jamblichi *de Vita Pythagorae Liber. Graecè et latinè, cum nova Versione, Emendationibus et Notis* L. Kusteri. *Accedit* Porphyrius, *de vita Pythagorae cum Notis*, L. Holstenii *et* C. Rittershusii; *Itemque Anonymus apud* Photium, *de Vita Pythagorae*, Amst. 1707. 4o.

Suidae *Lexicon, Graecè et Latinè, Textum Graecum, cum manuscriptis codicibus collatum a quamplurimis mendis purgavit, notisque perpetuis illustravit, versionem Aemilii Porti innumeris in locis correxit, indicesque Auctorum et Rerum adjecit* Ludolphus Kusterus, *Professor Humaniorum Literarum in Gymnasio Berolinensi*, Cantabr. 1705. 3 vol. in fol.

Diatriba L. K. in *qua Editio Suidae Cantabrigensis contra cavillationes* J. G. *Aristarchi Leydensis defenditur*, in de *Bibliothèq. choisie* van le Clerc, Tom XXIV. p. 49 et suiv. en afzonderlijk in 12o. Eene nieuwe uitgaaf verscheen te Amsterdam in 1712 onder den titel van *Diatribe Anti-Gronoviana.*

De Musaeo Alexandrino Diatribe, in Tom VIII der *Antiq. Graec.* van Gronovius.

Ludovici Savoti Dissertationes de Nummis antiquis Linguâ Gallicâ in Latinum translatae a L. Neocoro, in Tom XI der *Antiq. Rom.* van Graevius.

Picturae antiquae Sepulchri Nasoniorum in via Flaminiâ delineatae et missae a Petro Sancto Bartaeriolo, *explicatae a* Joanne Petro Bellorio, *ex Italicâ lingua in Latinam transtulit.* L. Neocorus, in Tom XII der *Antiq. Rom.* van Graevius.

Aristophanis *Comoediae undecim, Graecè et Latin* Amst. 1710. fol.

Novum Testamentum Graecum cum Lectionibus variantibus mss. Exemplarium, Versionum, Editionum, SS. Patrum et scriptorum Ecclesiasticorum, et in Easdem Notis. Accedunt loca scripturae Paralela, aliaque exegetica. Praemittitur Dissertatio de Libris Novi Testamenti a canonis constitutione et S. Textûs Novi Foedoris ad nostra usque tempora Historia, Studio et Labore Joannis Millii, S. T. P. *Collectionem Millianam recensuit, meliori ordine disposuit, novisque accessionibus loclupetavit*, Lud. Bat., Rott. 1710. fol.

Epistola, in qua Prasfatio, quam V. C. J. P. (Jacobus Perizonius) *novissimae Dissertationi suae de aere gravi praeposuit refellitur*, Lugd. Bat. 1713. 8o.

De vero usu verborum Mediorum apud Graecos, eorumque differentia, a verbiss Activi et Passivis. Annexa est Epistola de Verbo Cerno ad virum Cl., J. P. Auctore Ludolpho Kustero, *Regiae Inscriptionum Academiae socio*, Paris. 1714. 12o. herdrukt Lipsiae 1752. kl. 8o. *De verbis Graecorum mediis commentationes* L. Kusteri, J. Clerici, S. Clarkii et E. Schmidii. *Recens. annott. suamque adiecit*, Christophorus Wolle, *Editio auxit correctior et locapletior.*

Explication d'une Inscription Grecque envoyée de Smyrne in *Memoires de Trevoux*, Septembre 1715.

Examem Criticum Editionis Novissimae Herodoti Gronovianae. in de *Bibliothèque Ancienne et Moderne* van le Clerc, Tom V. p. 383 suiv.

Nova cohors Musarum, Ultraj. 1699.

Ook gaf hij een proeve van een nieuwe vermeerderde uitgaaf van het *Lexicon Latinum* van R. Stephanus in *Litt. Mem.* van la Roche, Tom V. p. 298.

Zie *Biogr. Univ.* o. h. w.; Chaufepié, *Dict. Hist. en Crit.* T. II. p. 67; *Mem. de Trevoux*, Mars 1717; *Nouvelles liter du* 19 *Dec.* 17.6 *et du* 9 *Juin* 1717; Fabricius, *Bibl. Graec.* T. I, L. II, C. I, L. II, C. I, p. 256; *Bibliotheque Choisie*, T. IX p. 18 suiv. 186; *Bibliothèque raisonné*, T. IV. p. 314; *Hist. de l'Académie des Inscriptions* T. II. p. 345; de Crane, *Bijzonderh. betreff. de familie Hemsterhuis*, bl. 66; van Kampen, *Gesch. der Ned. Letterk. en Wetensch.* D. I. bl. 422; Weijting, *Hist. Litt.* p. 121, 208, 226. *Miscell Duisburg*, T. II. p. 383.

KUSTERGEN, dienaar van Karel, hertog van Gelder, door de stad Utrecht, zonder oorzaak gevangen genomen en ten dood gebragt in 1503.

Zie *Kronyk van het Hist. Genootsch.*, 2e jaarg. bl. 180.

KUSSENS, KUSSAEUS, KUSSEUS, KUFFEUS, KUSZENS (Kornelis Ysbrandz.). Zoo verschillend wordt zijn naam geschreven, was een glasschilder te Gouda, den 24 Mei 1618 gestorven. In de St. Janskerk aldaar is van hem een groot glas, voorstellende *de biddende Farizeër en Tollenaar in den tempel*, in 1597 door de stad Amsterdam geschonken, doch niet van zijn beste werk.

Zie van Mander, *Levens der Schilders*, p. 286; Ampsing, *Beschrijv. der stad Hinl.* bl. 366; Kramm, *de Goudsche glazen van de St. Janskerk te Gouda*, bl. 129; Dez. *Levens der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. II. bl. 922.

KUYCK (Matthys van) leefde omstreeks in het midden der XVII eeuw te Utrecht en schreef in een fol. boekdeel aanteekeningen, betreffende zijne familie, naar aanleiding waarvan P. J. Vermeulen schreef: *Beeldenstorm te Utrecht* in *Tijdschrift voor Geschied., Oudheden en Statistiek van Utrecht*, D. VIII. bl. 126. De overgrootmoeder van van Kuyck was Margaretha Boll, dochter van den in 1566 regerenden burgemeester Johan Boll.

KUYCK (Wouter) was kapitein bij het Hollandsche regement grenadiers in den veldtogt naar Rusland (1812).

Zie Bosscha, *Neêrl. Heldend. te land*, D. III. bl. 590.

KUYK (H. van) op den *Catal.* van J. Vollenhoven, Amsterd. 1822, bl. 23, No. 29. komt van dezen kunstenaar voor: *Een grazende stier met twee schapen.*

Zie Kramm, *Levens der Holl en Vlaamsche Schild.*, D. III. bl. 921.

KUYK (P. van). Mogelijk dezelfde met Pieter van Kuyk, *de Jonge*. Den heer Kramm kwam slechts eenmaal werk van dezen kunstenaar voor, namelijk een landgezigt, genaamd: *De stede de borgt op Texel*, P. van Kuyk, *ad vivum del.* 1758. T. de Roode, *fecit*, in gr. fol. in de

breedte, over het algemeen goed en met fraaije stoffagie geteekend.

Zie Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche Schild.* D. III. bl. 921.

KUIJL (J.) leefde in de XVII eeuw en was een zeer middelmatig dichter, blijkens zijn *rouwklagt* op den Leidschen predikant J. van de Kapelle, den 19den Maart 1696 overleden.

Zie Heringa, *Bijdrage tot de lijst van Nederl. dichters,* bl. 58.

KUIJLENBURG (Abraham van) van Utrecht, bloeide in de tweede helft der XVII eeuw en schilderde, schooon minder delicaat, in den trant van Poelenburg, en stoffeerde zijne landschappen met kloeke figuren.

Zie Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche schilders,* D. II. bl. 142. Kramm, *Levens der Holl. en Vlaamsche schilders,* D. III. bl. 923.

KUIJLEMAN (Jacobus) kwam in 1658 als proponent bij de Remonstrantsche gemeente te Waddingsveen, en werd in 1660 te Haarlem beroepen, waar hij in 1694 overleed.

Hij schreef:

Paraenesis ofte ernstige aansprake aan D. Jacobus Sceperus, Predikant der Contra-Remonstranten in Gouda, over zijn onchristelijke maniere van doen en schrijven gebruikt tegen eenige Remonstrantsche leeraren, en met name D. Christophorus Langerack en zijn boekje Chrysopoligeras onlangs uitgegeven en hier kortelijk beantwoord. Amst. 1663. 8o.

Treurzang over de dood van den eerw. godvr. d. Joh. Luiding, (Loedingius).

Zie J. Tideman, *De Remonstr. Broederschap,* bl. 192, 231, 367, Cattenburg, *Bibl. Remonstr.* p. 99; *Navorscher,* D. X. bl. 183; Rogge, *Bibliotheek van Rem. Gesch.*

KUIJLEMAN (Jan Cornelisz), predikant te Leeuwarden, onderteekende de Remonstrantie, werd in Augustus ingedaagd en in September 1619 afgezet. Hij reisde in 1621, op verzoek, doch zonder last der Directeuren van de Remonstrantsche Broederschap, naar Zweden, welks koning te Nieuw-Gothenburg eene vrijplaats aan de Remonstranten had aangeboden. Hier predikte hij voor de Hollanders, die aldaar overkwamen, eerst zonder traktement van de Broederschap. Toen zijne huisvrouw, die in het land gebleven was, en de vergadering van 23 Julij 1621 daarover klaagde, is goedgevonden aan de Directeurs in het vaderland te adviseren in »dat men D. Kulemanno voorsz., hoewel buiten ordre naar Zweden vertrokken, sijn traktement sou laten volgen, mits dat hij hem selve de genoemde ordre en directie der Broederen onderwerpe", met vermaning »in Zweeden niet te attenteren t'gene tot praejudicie der gemeene soc. soude mogen strekken, alsmede, indien hij daar eenig geldt mogt komen te ontfangen, dat hij hetzelve sal aangeven, en volgens de gestelde ordre van sijn tractement laten korten." De Z. Holl. Synode der Gereformeerde Kerk trok zich in 1624 deze zaak aan. In hare vergadering te 's Hage werd over Kuyleman gehandeld, als te Gothenburg zich uitgevende voor een predikant der Gereformeerde kerk, en zonden deputaten aan den Ambassadeur van Zweden, toen te 's Hage, om daarop te letten. De deputaten berigtten in de synode te Woerden van 1625, »dat zij den Heer Rutgersium, Ambassadeur aan 't Zweedsche hof, aangesproken, en uit naam dezer kerken gebeden hadden, dat zijn Ed. daartoe wilde arbeiden, dat de voornoemde Jan Cornelisz dat wierde verboden, en dat tot dienst van de Nederlanders aldaar een Gereformeerd Predikant, vroom en gezond van leven en leer, mogt beroepen worden, daarop zijn Ed. had geantwoord, dat de voorn. Jan Cornelis, door bevel van de Kon. Maj. met toesluiting zijner predikplaatse afgeweert was; en dat zijn Ed. onlangs had verstaan, dat den Nederlanders aldaar bij zijne Maj. de publieke oefening van hunnen godsdienst in het prediken en het gevoelen van dien was toegelaten, zonder dat Zijn Ed. wist, of zulks aan den Gereformeerden of aan de Remonstranten gegund was, waarnaar Zijn Ed. zoude vernemen, en komende te verstaan, dat zulks den Remonstranten vergund was, zoo zoude Zijn Ed. door alle mogelyke middelen, ook door hulp van Hun Hoog. Mog. daartoe arbeiden, dat zy geweert mogten worden, en in plaatse van hun hetzelve beneficium den Gereformeerden gegeven; waarin de Chr. Vergadering een zonderling genoegen nemende, heeft goedgevonden, dat hunne deputaten by gemelden Heer Ambassadeur voort daarop zullen aanhouden, en verzoeken, dat niet alleen de Gereformeerden te Gothenburg maar ook te Stokholm, daar vele Nederlanders wonen, met geqalificeerde leeraren mogten worden voorzien." Kuyleman schijnt tot in 1629 te Gothenburg gebleven, maar aldaar niet door een Remonstrantsch predikant vervangen te zijn. In dit Jaar was Kuylenman weder in het land en werd in Nov. van dit jaar in commissie te Gouda geplaatst, waar hij tot Augustus 1632 bleef, toen hij voor eenige weken en op den 30sten September tot nader order te Alkmaar werd gesteld. Hier was hij de eerste vaste leeraar en werd in 1633 door Burgius vervangen.

Zie *Handel. der Zuid-Holl, Synode,* 1625 Art 33; Tideman, *Remonstr. Broeders,* bl. 240, 248, 349; Brandt, *Hist. der Reform.* D. III. bl. 57.

KUIJPER (Cornelis)

Hij vervaardigde:

Christelijke en stigtelyke Rymen by een verzaamt uit versch. autheuren, Alkmaar z. j. (1750) 8o.

KUIJPER (Cornelis de) Doopsgezind schrijver.

Zie Kist en Roijaards, *Nederl. Archief.* D. IV. bl. 283. *Catal.* Nieuwenhuijzen, bl. 130.

KUYPER (Frans) bearbeidde het 2e en 3e deel (Rotterd. 1676—77) van *Den Philosopherende Boer, handelende van de dwalingen der hedendaagsche Christenen, Philosophen Cartesianen en Quaakers,* door S. J. B. 2e druk. 1677. 4o. ook met de titel van *De diepten des Satans, of geheymenissen der Atheistery ontdekt en vermelt, zijnde een vervolg of darde deel van den Philosopherenden Boer.*

Ook schreef hij:

Korte Verhandel. van de Duyvelen, Rott. 1676, 78, 2 deelen.

Korte Inleiding tot het verstand der H. Schrift, z. j.

De recht weerlooze Christen (d. Hartigveld) en lijkred. op Hartigveld (d. Verburg), Rott. 1678.

De geheymenissen der atheisten, Rott. 1677.

Godgel. Verhandeling tegen de dwalingen der Hernhutters, Gor. 1739, 1740. 2 dln. 4o.

Zie *Cat. eener uiterst zeldz. Verzameling van Holl. Bijbels. Psalmen. Incunabelen verzameld door F. Muller,* (Amst. 1857) bl. 84; *Catal.* van Voorst, T. I. p. 149.

KUYPER (Jaques) werd in 1761 te Amsterdam geboren, oefende zich onder J. M. Kok, Izaak Schmidt en Jurriaan Andriessen in de teeken- en schilderkunst, en schilderde onder leiding van den laatste vooral behangsels met fraaije arcadische landschappen, terwijl hij in 1781, 1782 en 1783 bij de stads-teeken-akademie eereprijzen behaalde en zich onder den Italiaanschen beeldhouwer Garachi op het boetseren toelegde. Zijne betrekking tot het kantoor zijns vaders en zijne zwakke gezondheid, beletten hem zelve Rome te bezoeken en zich te vormen naar de oorspronkelijke meesterstukken van de Grieken en Italianen. Het mogt hem alleen gebeuren in 1783 op een reisje langs den Rijn, met zijne vrienden Dupré en den jongen Ekels ondernomen, de kunstverzamelingen te Dusseldorp en te Manheim te bezoeken. Eindelijk zag hij in 1804 het zoo gewenschte uur aangebroken, dat hij zich geheel aan de kunst kon wijden; doch hij overleed reeds den 1 Julij 1808. Zijn overlijden was, volgens Immerzeel, een zwaar verlies voor de kunst, aan welke hij, zoo wel door zijn scheppend vernuft, als door zijne doorknede kennis in geschied- en oudheidkunde, die wending gegeven had, welke in zijn leeftijd den Nederlandschen kunstenaars volkomen vreemd was.

Naar zijne teekeningen zijn een groot aantal prenten verzameld, zoo als in Stuart's *Romeinsche Historie,* van het 18e tot het 27e deel, en de 6 deelen van *den Mensch, zoo als hij voorkomt op den bekenden Aardbol.* Ook zijn de beelden en het bijwerk door hem geteekend voor de afbeelding der drie groote zalen van de maatschappij *Felix Meritis.* Hij was sedert 1801 medebestuurder van de stads-teeken-akademie en werd in 1808 verkozen tot lid en voorzitter der 4e klasse van het Koninkl. Nederl. Instituut.

Mr. Stuart, J. Kinker, C. Loots en anderen hebben in verhandelingen en gedichten hem als een beminnelijk mensch en uitmuntend kunstenaar hunnen hulde gebragt.

Zie Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Schilders*, D. III. bl 140; C. Loots, *Bouwzang ter gedachtenisviering van Jaq. Kuyper*, 1808.

KUYPERS (Dirk) werd te Dordrecht geboren en genoot het onderwijs in de teeken- en schilderkunst van Joris Ponse en A. Schouman en vestigde zich te Voorschoten, doch keerde in 1765 naar Dordrecht terug. In den aanvang schilderde hij zaalsieraden en behangsels, die, wild en oppervlakkig, meer bewijs gaven van een vaardig penseel dan van wezentlijke verdiensten, later teekende hij meest bergachtige landschappen met O. I. inkt. Hij vervaardigde ook gedichten en stierf in 1796 te Dordrecht in den ouderdom van 68 jaren.

Zie Immerzeel, *Levens der Holl. en Vlaamsche Schilders*, D. III. bl. 144.

KUYPERS (Christiaan François) zoon van Gerard en van Anna Catharina Huyvinkvelt, werd te Nijkerk op de Veluwe geboren; in 1777 predikant te Wijkel in Friesland van waar hij in 1792 vertrok naar Wolphaartsdijk en overleed er 16 Junij 1798; hij gaf in 1792 een verzameling van 26 dichtstukjes onder den titel van *Gewijde Poëzy* in het licht. Zij kunnen geen aanspraak maken op dichterlijke verdiensten, volgens Witsen Geijsbeek, *Biogr. Anth. Crit. Woordenb.*, D. IV. bl. 146 en *Boekzalen* der genoemde jaren.

KUYPERS (Franciscus), werd te 's Gravenhage geboren, als proponent te Mijnsheerenland beroepen 8 Maart 1721, in September 1723 te Papendrecht, welk beroep werd geïmprobeerd, in September 1732 te Woudrichem, waar hij den 20 Julij van dat jaar bevestigd en in 1758 emeritus werd. Hij overleed te Ghyssen 18 September 1788, oud 90 jaren en 5 weken.

Hij schreef:

Boetpredikatien, Leiden, 4o.

Kort begrip der Christelijke Leere, Schoonhoven 8o. Gork. 2e druk.

Over Psalm XVI, Amst. 8o.

De Moorman in zijne bekeering voorgesteld, 4o.

Opwekking in tijde van verval, 8o.

Het beste deel, 4o.

Oordeelkundige Aanmerkingen, 8o.

Over het Nieuwe Testament, 4 deelen, 4o.

Godgeleerde Oeffeningen met een verhaal van de Uijtwerksels te Nieuwkerk, 4o.

Godgeleerde Verhandelingen tegen de dwalingen der Hernhutters, Gorinchem 1740. 4o.

Over Psalm XXV: 12, *gehouden in de herberg te Nieuwkerk, door F. Kuijpers, predikant te Woudrichem.*

Het land van Altena gewaerschouwt in verscheide Boetpredikatien, Gor. 1741. 2 deelen, 4o.

Zie *Boekz. der Gel. Wereld*, 1721, *a.* bl. 370, 497, 1723 *b.* bl. 369, 740, 1732 *a.* bl. 614 690, 91, 214, 1758 *b.* bl. 244; *Cat. de Groe.*, bl. 65, 72; *Cat.* van Voorst, T. I. p. 149; Arrenberg, *Naamreg.* bl. 292; Maurik en Noordbeek, *Naamrol der godgel. Schrijv.*; *Academisch programma* van zijn zoon.

KUYPERS (Gerard), zoon van Franciscus Kuypers, werd in 1722 te Mijnsheerenland geboren, studeerde te Leyden in de godgeleerdheid, en legde zich, onder den beroemden Albert Schultens, vooral op de Oostersche talen toe, onder deze verdedigde hij in 1743 eene *Dissertatio ad varia Veteris Testamenti loca ex dialectis vindicata et illustrata* en in 1745 gaf hij de *Carmina Ben Ali Taleb* in het Arabisch in het licht. Hij was eerst hulpprediker voor Ds. de la Morasière te Amsterdam, vervolgens predikant te Jutphaas (1745) te Nijkerk (1749) te Winschoten (1758 en te Scheemda (1760), en werd van daar tot professor te Groningen beroepen, welk ambt hij den 6den December 1765 met eene *oratio de Impedimentis certum in Theologicis constituendi, optimaque iis in magnam religionis commodam ratione occurendi* aanvaardde. Behalve eene groote mate van geleerdheid, bezat hij eene buitengewone rijke gave van welsprekendheid. Weinigen, welligt geene, komen te dien aanzien hier te lande met hem gelijk.

Wat kracht van spreken en uitwendige houding aanging, scheen hij hier, naar veler oordeel, te zullen worden hetgeen Hervey in Engeland was. Onder zijn Evangeliedienst te Amsterdam begonnen die beroeringen in de Nederlandsche Hervormde kerk, welke zooveel gerucht hebben gemaakt. Meer dan eens gebeurde het, dat terwijl hij predikte, sommige menschen, door de kracht van 's mans redenen getroffen, het godsdienstig gevoel van hun hart niet verbergen konden; maar het overluid uitgilden en hunne gedachten met verstaanbare woorden als uitschreeuwden. Bij zijn vertrek naar Jutphaas hield die beroering te Amsterdam op, doch te Nijkerk op de Veluwe werkte zijne prediking zoo op de gemoederen dat er welhaast eene grootte en zeer hevige beroering gehoord en gezien werd. De roering der gemoederen was algemeen. Tranenbeken werden er gestort, en tegen het einde van den godsdienst ging er groot geween, gekerm en gejammer op. Bij sommigen ging de zieleangst vergezeld met de ontzettendste ligchaamsbewegingen en zenuwtrekkingen, flaauwten, bezwijmingen en velerlei schrikverwekkende toevallen. Eene zoo algemeene beroering in de hervormde gemeente van Nijkerk wekte de verbazing van alle Nederlanders. Allerwegen liepen de gesprekken er over, en het oordeel er over moest natuurlijk zeer verschillend zijn. Vele schriften werden voor en tegen gewisseld. Onder degenen, die er gunstig over dachten behoorden Gerardus Hemsing, proponent en onderwijzer aan de latijnsche school te Kampen en Hugh Kennedy, predikant der Schotsche gemeente te Rotterdam. De Hoogleeraar J. van der Honert daarentegen toonde in een geschrift het schadelijke, het Gode en menschen onteerende der Nijkerksche bewegingen aan. Uit Nijkerk verspreidden zich die beroeringen, als door een besmettenden dwarlwind voortgedreven, in de nabijgelegen Geldersche dorpen, tot zelfs op een verderen afstand in Aalten; ja tot in Amersfoort en den omtrek. Zij ontstonden mede in een vrij ergen graad omstreeks Dordrecht en Gorinchem en in het land van Voorn en Putten. Ook in Groningen, Drenthe, Vriesland breidde zich de ongesteldheid uit, tot dit eindelijk door de Synoden, bijgestaan door de politieke magt en den invloed van sommige verlichtte leeraars, gestuit werd.

Over deze beroerte zijn onder anderen de volgende stukken uitgegeven:

Gamaliels Raad, voorgesteld in eene Leerreden, toegepast op het berugte bekeeringswerk te Nieuwkerk, 4o.

Getrouw Verhael en Apologie der zaaken, voorgev. te Nieuwkerk op de Veluwe, Amst. 1750. 4o.

Aenmerkingen op het Getr. Verhaal, ald. 1750. 4o.

H. Kennedy, *Nederige verdediging van Dr. Kuipers.* Rott. 1751. 4o.

Nieuwbeproefd Geneesmiddel tegen de melanchol. in zaken van godsdienst, ter gelegenheid van de berugte Nieuwkerksche en Aaltensche bekeering, Leeuw. 1750. 4o.

Vrijmoedige en ernstige verdediging van het werk Godsd. te Nieuwkerk, Gron. 1751. 4o.

Ger. Kuypers, *Ja en Neen*, Leid. 1751. 4o.

H. Kennedy, *Nadere verdediging van het werk des H. Geestes te Nieuwkerk*, Rott. 1751. 4o.

J. Groenewegen, *Antwoord aan J. v. d. Honert*, Gor. 1751. 4o.

G. Kuypers, *Pleitrede teegen J. v. d. Honert*, Amst. (1751).

Dezelfde, *Tweede Pleitgeding*, Utr. z. j. 4o.

H. Kennedy, *Aanmerkingen tegen v. d. Honert.* Rott. 1752.

Brieven geschreven aan de Wel-Edele Juffer N. N. met een *aanhangsel, rakende de ongewone verandering en bekeering in de Gemeente te Aalten.*

Een opregt verhaal en eene verdediging van het werk der overtuiging en bekeering van zondaren, voorgevallen in de Gemeente te Amsterdam in de jaren 1751 en 1752.

Bijbelsch Onderzoek ter ontdekking van de gestalte van beroerde en verslagene zielen door B. van Medenbach, pred. te Winkel.

Brief van Kuypers aan zijne ouders, in *Ned. Jaarb.* over het jaar 1751, bl. 157.

Kuypers schreef ook:

Neerlands licht uit duisternis, Leerr. over 2 Sam. XXII : 29. Gron. 1783.

Het oogmerk der komst van den Zoon des menschen, Leerr. over Lucas XIX : 10. Gron. 1786.

De Christen Patriot, Leerr. over Jerem. VIII : 18—22. Gron. 1786.

Memoria Michaëlis Bertlingh. Gron. 1772.

Als prediker werd hij gaarne gehoord en als hoogleeraar paarde hij aan uitgebreide kennis eene ongewone gemakkelijkheid van mededeeling. De leer die hij verkondigde bragt hij in beoefening en leven. De beroemde H. Muntinghe was een zijner leerlingen.

Hij is tweemaal gehuwd geweest, eerst met Anna Catharina Huysinkvelt, waarbij hij een zoon Christ. Franc., hier boven vermeld, en eene dochter, Anna genoemd, verwekte, daarna met Josina Petronella Alberda, weduwe van Anthonius Ewald Sichterman, die hem overleefde, en waarbij hij geen kinderen had.

Hij stierf den 4den Junij 1798. Thuessink vermelde zijn lof in een *Programma funérale.*

Zie verder de artikelen: van den Honert, Schortinghuis en Fr. Kuypers; *Register of Lijst van alle de tractaten, die tot heden toe over het werk der bekeering van Nieuwkerk, Aalten en andere plaatsen meer zijn geschreven door een liefhebber*, Leiden 1752; *Boekzaal der Gel. Wereld*, 1745 *b.* bl. 504, 504, 729, 1749 *a.* bl. 230, 232, 577, 1758 *b.* bl. 682, 1759 *b.* bl. 143, 1760 *b.* bl. 779, 780; Ypey en Dermout, *Geschied. der Ned. Herv. Kerk*, D. IV bl. 7 volgg.; *Ned. Jaarboeken*, 1752, bl. 442, 197—903; *Nieuw Evang. Magazijn*, D. I. bl. 200 volgg. Steven, *History of the Scotish Church*, p. 199; Schotel, *Kerk. Dordr* D. II. bl. 103; Maurik, *Naamrol der Godgel. Schrijv*; *Cat.* van Voorst, T. I. p. 152; *Bibliotheca Hagana*, T. II. pag. 260, T. V. p. 666; H. Muntinghe, *Acta Saecularia Acad. Gronong.* p. 97; s. q. Ypey, *Geschied. der Christel. Kerk in de XVIII eeuw*, D. VIII. bl. 84; Glasius, *Godgel. Nederland*, 7e aflev. bl. 321.

KUYTENBROUWER (Martinus Antonius), Generaal-Majoor der Artillerie, Ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw en van den rooden Adelaar van Pruissen, zoon van Jan Kuytenbrouwer en van Anna Christine Geraards, werd den 9den Junij 1777 te Venlo geboren. Hij trad in 1793 als kadet in hollandsche dienst, werd in 1795 tweede luitenant en in 1801 kapitein bij dat wapen; maar woonde de veldtogten van 1793 en 1794 in lagere rangen bij, en werd in een gevecht bij Tuyl (over Bommel) in 1794 gewond. In 1799 diende hij in Noord-Holland tegen de Engelschen en Russen, in 1805 bij de Noorder armee; in 1806 in Pruissen, onder Koning Lodewijk Napoleon, als kapitein van diens prachtige kompagnie rijdende artillerie der garde. Bij de inlijving werd hij als luitenant-kolonel geplaatst bij de Fransche keizerlijke garde.

Toen het vaderland vervolgens zijne onafhankelijkheid geheel verloor, streed het met zijne beginselen de wapenen langer te dragen. Hij trad in het burgerlijk leven terug en vestigde zich te Utrecht als wijnhandelaar, doch naauwelijks was de nieuwe dageraad voor ons volksbestaan aangebroken, of hij schaarde zich aan de zijde dergenen, die het bewijs gaven, dat zij goed en bloed voor het vaderland veil hadden. Op eene aanmerking van een hooggeplaatst persoon, dat hij onvoorzigtig handelde met een oranje lint op den hoed te dragen, terwijl de generaal Molitor nog zoo digt in de nabijheid was, gaf hij het kordaat antwoord: »Het ijs is gebroken, pompen of verzuipen."

Gelukkig wist hij de onvermoeide nasporingen der Fransche politie te verijdelen, die vermoedelijk het plan had, hem bij den terugtogt van het leger, met andere voorname ingezetenen der stad Utrecht, als gijzelaar mede te voeren.

Hij organiseerde spoedig aldaar een korps rustbewaarders te paard en dempte, door persoonlijken moed, een bedenkelijken opstand, die in het tuchthuis was uitgebroken, waardoor de rust der stad ernstig bedreigd werd. Met het pistool op de borst drong hij de booswichten, die op het punt stonden hun doel van ontvluchting te bereiken, en reeds tot aan de voorpoort genaderd waren, terug en herstelde op eene krachtdadige wijze den vrede.

Op den 29sten November 1813 was hij het die, op eene regelmatige wijze, de overgave der stad aan de voorhoede van het geallieerde leger bewerkte; hij bragt de eerste kozakken binnen en rukte dadelijk met vijf derzelven de Tolsteegpoort uit, om de Fransche troepen te achterhalen, met zulk een gelukkig gevolg, dat hij weldra twaalf man der arrière garde van Molitor gevankelijk binnengebragt.

Verder was hij, zoo lang de sterke doortogt der geallieerde troepen duurde, der stedelijke regering van Utrecht ijverig behulpzaam in het bewijzen van vele diensten, waartoe hem zijne militaire bekwaamheden zoo uitstekend in staat stelden.

De Heer J. van den Velden, destijds President der provisioneele regering te Utrecht, deed hem van stadswege eene schriftelijke verklaring toekomen, zijne bewezene diensten vermeldende, waardoor hij zich regtmatige aanspraak op de erkentenis van Utrechts ingezetenen verworven had.

Later weder in dienst getreden zijnde, was Kuytenbrouwer, als Luitenant-Kolonel van het 4de Bataillon Artillerie Nationale Militie te Amersfoort in garnizoen liggende, ten jare 1823, de Heeren Prof. G. Moll en Dr. A. van Beek behulpzaam in de proefnemingen aangaande de snelheid van het geluid, met vergunning van Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, Grootmeester der Artillerie, op de Amersfoortsche heide genomen.

Aan den verlichten ijver en het beleid van alle de officieren en onder-officieren van dit voortreffelijk korps, die met elkander wedijverden, om dezen kleinen wetenschappelijken veldtogt wel te doen gelukken en voor de proefnemers zoo aangenaam en gemakkelijk mogelijk te maken, heeft men voornamelijk den gunstigen afloop dezer moeijelijke en omslagtige proefnemingen te danken, die door buitenlandsche geleerden, bijna eenparig, als de beste en meest naaukeurige van alle de tot hiertoe genomene beschouwd worden.

Het provinciaal Utrechtsche genootschap van kunsten en wetenschappen, hulde doende aan den ijver en de verdiensten van den Heere Kuytenbrouwer benoemde hem, gedurende deze bemoeijingen, tot deszelfs medelid.

Kuytenbrouwer beoefende ook de schilderkunst en gaf daarvan voortreffelijke blijken op onze vaderlandsche tentoonstellingen, vooral legde hij zich op het landschap, dat hij met met beelden, paarden, runderen en schepen stoffeerde, toe. Op de Antwerpsche expositie zag men o. a. van hem *eenige gekoppelde paarden van onderscheidene rassen*, een *hooibouw in Holland* en een *Geldersch landschap.* De koninklijke Akademie van Beeldende Kunsten te Amsterdam, droeg hem in 1822 het lidmaatschap op.

Kuytenbrouwer overleed den 1sten Augustus 1850 te 's Hage. Zijn zoon Martinus Antonius, een beroemd schilder, houdt zich thans in Belgie op.

Zie behalve van Eynden en van der Willigen, Immerzeel en Kramm, (die ook een artikel aan zijn zoon heeft gewijd). *Kunst- en Letterbode*, 1850, D. I. bl. 67 volgg; *Utrechtsche Volks-Almanak*, 1851, waarin een artikel voorkomt getiteld: *Utrecht*, 28 November 1813, waarin zijn loffelijk bedrijf als krijgsman, en ook dat, bij het overgeven der gemelde stad aan de Russische kozakken, uitvoerig wordt vermeld.

KWAREBBE (Pieter de) of Quaderebbe, in de thesauriers rekeningen der stad Dordrecht, Quaderewe genoemd, ridder, Heer van Berchem, gehuwd met Johanna Tseeraerts, dochter van Jacob Tseeraerts, drost van Breda. Hij was in 1562 schout van Leuven, volgde in 1568, als Stad- en Slotvoogd van Breda den Heer van Schouwenberg op, en werd in 1572 als zoodanig opgevolgd door Adriaan d'Etournel, Heer van St. Remy.

Even na het vertrek van Bossu uit de omstreken van Dordrecht (1572) zond hem de Hertog van Alva met Jean Baptist de Tassis, Spaansch Ingenieur, en bezorger van krijgs- en levensmiddelen naar die stad, om hem (Bossu) die Alva meende, dat zich nog aldaar bevond, den noodigen onderstand te bezorgen, Dordrecht bij haren pligt te houden, en, bij een onverhoedschen aanval der Watergeuzen, die tot in de nabuurschap genaderd waren, de rivieren onveilig maakten, den handel belemmerden en de omliggende plaatsen verwoestten, te verdedigen. Zij namen waarschijnlijk hun intrek bij »Arendt

Henricksz. waert in de dry Coninghen", ten minste de regering betaalde, na beider vertrek uit Dordrecht, de schuld van 90 p. St. 10 s., die zij gemaakt hadden. Tegen de zin van de Tassis en Kwarebbe, zond de Regering van Dordrecht, die reeds tot de partij van Willem I overhelde, onder geleide van oorlogschepen, een goede hoeveelheid graan naar Gouda, welke stad zich met haar kasteel aan Adriaan van Swieten overgeleverd en gebrek aan mondkost had. Nadat de watergeuzen zich meester van de stad hadden gemaakt, werd hem het huis van Mr. Adriaan van Blijenborgh, tot gevangenis aangewezen. Vervolgens werd hij naar het kasteel van Buren, den 10den van Hooimaand 1572, door den prins van Oranje met last ingenomen, gevoerd, en stierf daar na een langdurige gevangenisschap, en is niet gelijk de Tasses wil, naar Gorkum vervoerd.

Zie J. E. de Tassis, *Comment. de tumult. Belgis. sui temp.* Lib. VIII Hoynck van Papendrecht, *Anal.* T. I. p. II. p. 697, T. II. P. II. p. 146, 149, 150, 697; te Water, *Verb. en Smeekschr. der Edelen*, D. IV. bl. 454; van Goor, *Beschr. van Breda*, bl. 64; Hooft, *Ned. Hist.* bl. 254; Barenth, *Holl. en Zeel. Jubelj.* bl. 145; Wagenaar, *Vad. Hist.* D. VI. bl. 349, 367 Viglius ad Hopper. *Epist.* CLXXVI p. 697; Schotel, *Kerk. Dordr.* D. I. bl. 47, 51, 58; Groen van Prinsterer, *Archives de la maison d'Orange-Nassau*, T. II. p. 284, T. III. p. 14, 466.

KWANTES (J.) schreef:

Handleiding tot de Wiskundige Aardrijksbeschrijving met figuren. Amst. 1825, kl. 8vo.

KWAST (Hillebrand Gerritsz). Zie QUART.

KYFHOEK (Floris van), afstammeling van een aanzienlijk geslacht, dat reeds in de XIVde eeuw voorkomt. De stamvader van hetzelve was zijn grootvader, ook Floris genaamd, ridder uit den huize der baanderheeren van Arkel, heer van Brouwershaven. Hij schijnt zich naar het ambagt van Kyfhoek bij Dordrecht, door zijne ouders bedijkt, te hebben genoemd. Zijn vader was Zeger van Kyfhoek, ridder en heer van Hendrik-Ido-Ambacht, aldus naar zijn tweeden zoon Hendrik-Ido door hem genoemd. Hij werd daarmede in 1386 verleid. Zijne moeder was Elisabeth, dochter van Gysbrecht van Loon, sedert 1400 genoemd Elisabeth van Dalem. Hij was ridder en heer van Kijfhoek en Hendrik-Ido-Ambacht. Hij was in 1404 hoog-schout te 's Hertogenbosch, en kocht in 1430 de heerlijkheid van Goudriaan. De Hoeksche partij toegedaan, stond hij de belangen der gravin Jacoba krachtig voor, en belegerde in 1424, gedurende 6 weken het slot te Schoonhoven, dat door Albrecht Beiling, aan het hoofd der kabeljaauwschen, dapper verdedigd werd. Na de overgave werd deze veroordeeld om levendig begraven te worden, welk vonnis op een molenwerf aan hem voltrokken werd. Hij werd raad van den hove van Holland, en in 1430 bewaarder van het Haagsche bosch. Hij stierf in 1449, bij zijne huisvrouw, Alyd van der Werven, twee zonen en eene dochter nalatende.

Zie Goudhoeven, *Chronycke*, bl. 449; M, Vossius, *Historische Jaerboeken van Holland en Zeeland*, bl. 643, 644; van Berkum, *Beschrijv. van Schoonhoven*, bl. 340, 341; Wagenaar, *Vad. Hist.*, D. III. bl. 465; Bilderdijk, *Geschied. des Vad.*, D. IV. bl. 95, 96; Kok, *Vad. Woordenb.* D. XXI. bl. 363; van Leeuwen, *Batav. Illustr.* bl. 997; H. J. W. Regt, *Geschied. en Aardrijksk. Beschrijv. van den Zwijndrechtschen Waard*, enz., bl. 98; Hoogstraten en Brouerius van Nidek, *Groot Algemeen Hist. Woordenb., Aanh. op Nieuwenhuis; Woordenb. van Kunsten en Wetensch.*; Chalmot, *Biogr. Woordenb. o. h. w. Beiling; Kabinet van Ned. en klass. Oudh.* D. IV bl. 406, 407; Oudenhoven, *Beschr. van Zuid-Holland*, bl. 225; *Chronyk van het Hist. Gen.* D. VI. bl. 333—335, D. VII. bl. 470, D. VIII. bl. 222, 343, 387, 418.

KYMAN (J. B.). Kramm vermeldt van dezen kunstenaar eene schilderij, voorstellende een *steenen tafel met onderscheidene vruchten*, alles dun en meesterlijk geschilderd. Het komt voor op den Catalogus van het kunstkabinet van D. van Dyl in November 1813 te Amsterdam verkocht, No. 95.

Zie Kramm, *leven der Holl. en Vlaamsche Kunstschild.* D. III bl. 924.

KYMMEL (Schultus) en S. Hofstede, bewerkstelligden in 1707 de opdelving van een Hunnebed te Rolde. Het *Rapport van 't ondersoeken der Roomsche lykbussen zo als deselve onder de Rolder Steenhopen den 12 Augusti* (1706) *door de Heer Schultus Kymmel en my, S. Hofstede, zyn uitgedolven*, is medegedeeld in *Chronyk van het Historisch Genootschap*, D. IV. bl. 191.

KYPER (Albert) of Kuperus werd in den aanvang der XVII eeuw te Koningsbergen in Pruissen geboren, studeerde in de wijsbegeerte en verkreeg den graad van Meester in de vrije kunsten, vervolgens legde hij zich op de geneeskunst toe, werd, waarschijnlijk te Leiden, waar hij zich in 1642 ophield, med. doctor, en verkreeg den 18den van Herfstmaand 1643 eene magtiging tot het houden, op buitengewone dagen, van lessen over de geneeskunst en het voorzitten bij dissertatiën, de natuurkunde betreffende. Toen Frederik Hendrik in 1646 besloot te Breda eene Illustre-school te stichten, werd hij aan dezen, door David le Leu de Wilhem, raad van den prins, tot hoogleeraar in de geneeskunst aanbevolen. Hij hield als zoodanig den 19den September van dat jaar zijne intréerede, en verkreeg sedert den titel van eersten geneesheer (archiater) van het huis van Oranje-Nassau. In den jare 1648 werd hem de post van gewoon hoogleeraar der geneeskunde aan de Leidsche hoogeschool opgedragen, dien hij met lof waarnam, tot aan zijn overlijden op den 25sten van Herfstmaand in den jare 1655, toen hij de waardigheid van Rector Magnificus bekleedde. Hij was gehuwd met Catharina van Lyndershausen, bij wie hij o. a. eene dochter, Elisabeth, verwekte, die zich in een tweede huwelijk begaf met Sebastiaan Sckelkens, hoogleeraar in de regtsgeleerdheid te 's Hertogenbosch, en vervolgens te Franeker. Zijn portret is door J. Suyderhoef in plaat gebragt.

Hij schreef:

Disp. de igne elementari, 1634.

Disp. de Cometis, 1636.

Disp. de fulmine, quod a 1636 .... *turrim nitrariam aulicam Regiomonti percussit*, 1637.

Medicinam rite discendi et discendi et exercendi Methodus. Lugd. Bat. Hier. de Vogel, 1642. 12o.

Oratio inauguralis, in *Inauguratio illustris Scholae ac illustris Collegii Auriaci, a celsissimo potentissimoque Arausionensium Principe Frederico Henrico in Urbe Bredana erectorum cum Orationibus Solemnibus ipsâ Inaugurationis die et segq. aliquot habitis*, Breda, Joannes à Waesberge, p. 127—150.

Institutiones Physicae, Lugd. Bat. Adriani a Wijngaerden, 1647. 12o. Kijper had in dit werk het werk van V. F. Plempius, hoogleeraar te Leuven, getiteld *Fundamenta Medicinae* aangevallen. Een licentiaat aan die universiteit, met name Vermostius, schreef ter verdediging van den laatsten:

Breve Apologema adversus dicteria et ineptias cujusdam Kypourou. Kyper beantwoordde dit geschrift met *Responsio ad Pseud-Apologema, quod* Vopiscus Fortunatus Plempius *secundae editioni Fundamentorum suorum Medicinae subjungi curavit*, bij zijne *Institutiones Physicae* gevoegd. Vermostius antwoordde hierop met:

Anthropologia corporis humani contentorum, et animae naturam et virtutes secundum circularem sanguinis motum explicans, Lugd. Bat. Adr. à Wijngaerden, 1647, 12o. Ibid. Idem 1650. 4o. Ibid 1660. 4o.

Institutiones Medicinae ad hypothesin de circulari sanguinis motu compositae. Subjunguntur ejurdem Transsumpta Medica, quibus continentur Medicinae Fundamenta, Amst. Joh. Janssonius, 1654. 4o.

Collegium Medicum, XXVI *Disputationibus breviter, complectens quae ad Institutiones pertinent. Accedunt ejusdem Disputationes Physico-Medicae, Miscellaneae, atque Politicae de origine et jure Magistratûs, de jure belli et de foederibus*, Lugd. Bat. Johan Meijer, 1655. 12o.

Zie Merclini, *Linden. renov.* p. 20; Georgii Mattheae, *Conspectus Hist. Medicorum* p. 502; Vriemoet, *Ath. Fris.* p. 350, 358, 381; Paquot, *Mémoires, pour servir à l'Hist. Littér. des Pays-Bas*, T. II. p. 78; Soermans, *Akad. Reg.* bl 56, 87, 97, 98, *Toevoegselen*, bl. 119, 120; Siegenbeek, *Gesch. der Leidsche Hoogesch.* D. I. bl. 155, 168, 174, D. II. bl. 130, 269; Kobus en de Rivecourt, *Biogr. Hanwoordenb.*, D. II. bl. 126; Poggendorff, *Handwörterbuch zur Geschichte der exacten Wissenschaften* op Kyper; Muller, *Cat. van Portr.*

KYSPENNING (Henricus) te Venlo geboren, kanunnik en pastoor te Xanthe in Kleefsland schreef:

De Meditatione mortis, deque modis consolandi eos, qui mortem obeant lentam, subitam, vel violentam, Libr. VII Coloniae, 1573, Antverp. 1574. 8o.

Precationes Christianae et Admonitiones ad pie vivendum, ex S. Scriptura et S. Patribus, Coloniae. 1581. 12o.

Zie Foppens, *Bibl. Belg.* T. I. p. 453.

KYTEN (Claas van), die in Vondels *Gysbrecht van Aemstel* is vereeuwigd, en door hem naar zijne geboorteplaats genoemd »de Spaarewouer Reus, zo onbeschoft als groot," had, volgens onze Chronyken, zulk eene ongemeene lengte, dat een man, geenszins van de kleinste soort, onder zijnen uitgestrekten arm konde doorgaan. Hij leefde omtrent het jaar 1300. De schrijver van de Egmonder Chronyk getuigt, dat hij, nog een schooljongen zijnde, het niet durvende bestaan, den grooten Klaas in het aangezigt te zien, hem meermalen met verwondering van achteren beschouwd had.

Zie Mattheus, *Anal. Vet. Aevi*, T. III. p. 60; Hadriani Junii, *Batavia*, p. 76; Kok, *Ned. Woordenb.* D. XXI. bl. 305; *Nav.* D. VII. bl. 160; *Verhaal van Reuzen boven de 7 voeten lang, met een nieuw berigt van Klaas van Kyten en Kajanus; het Verhaal der groote Keie van Amersfoort*, enz. Haarlem 1751, 8°.

AANWIJZING

DER

PERSONEN

IN DIT DEEL VERMELD.